

විනයපිටකෙ

පාච්ඤාදියොජනා

පාචිත්තියයොජනා

මහාකාරුණිකං නාටං, අභිනත්වා සමාසතො;
පාච්ඤාදිවණ්ණනාය, කර්ස්සාමත්ථයොජනං.

5. පාචිත්තියකණ්ඩං

1. මුසාවාදසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

බුද්දකානන්ති සුබ්බමාපත්තිපකාසකත්තා අප්පකානං, ගණනතො වා පචුරත්තා බහුකානං. යෙසං සික්ඛාපදානන්ති සම්බන්ධො. “යෙස”න්ති පදං “සඬගහො”ති පදෙ සාමාන්තර්ථයි. සඬගහියතෙ සඬගහො. “නවහි වග්ගෙහි”තිපදං “සඬගහො, සුප්පතිට්ඨිතො”ති පදේවයෙ කරණං. දානීති කාලවාචකො සත්තමාන්තනිපාතො ඉදානි-පරියායො, ඉමස්මිං කාලෙති අත්ථො. තෙසන්ති බුද්දකානං, අයං වණ්ණනාති සම්බන්ධො. භවතීති එත්ථ ති-සද්දො එකංසත්ථෙ අනාගතකාලිකො හොති “නිරයං නුන ගච්ඡාමි, එත්ථ මෙ නත්ථි සංසයො”තිආදීසු (ජා. 2.22.331) විය. කිඤ්චාපෙත්ථ හි යථා එකංසවාචකො නුනසද්දො අත්ථි, න එවං “භවතී”ති පදෙ, අත්ථතො පන අයං වණ්ණනා නුන භවිස්සතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. අථ වා අවස්සම්භාවියත්ථෙ අනාගතකාලවාචකො හොති “ධූවං බුද්ධො භවාමහ”න්තිආදීසු (බු. වං. 2.109-114) විය. කාමඤ්ඤත්ථ යථා අවස්සම්භාවියත්ථවාචකො ධූවසද්දො අත්ථි, න එවං “භවතී”ති පදෙ, අත්ථතො පන ධූවං භවිස්සති අයං වණ්ණනාති අත්ථො ගහෙතබ්බොති දට්ඨබ්බං.

1. “කත්ථා”ති පදං “මුසාවාදවග්ගස්සා”ති පදෙ නිද්ධාරණසමුදායො, තෙසු නවසු වග්ගෙසුති අත්ථො. පට්ඨසික්ඛාපදෙති වා, තෙසු බුද්දකෙසු සික්ඛාපදෙසුති අත්ථො. සකායානං පුත්තොති භගිනීහි සංවාසකරණතො ලොකමරියාදං ඡින්දිතුං, ජාතිසම්භෙදතො වා රක්ඛිතුං සක්කුණන්තීති සකායා. සාකච්ඡාසණ්ඩෙ නගරං මාපෙන්නීති වා සකායා, පුබ්බරාජානො. තෙසං වංසෙ භූතත්තා එතරහිපි රාජානො සකායා නාම, තෙසං පුත්තොති අත්ථො. “බුද්ධකාලෙ”ති පදං “පබ්බජිංසු”ති පදෙ ආධාරො. සකායකුලතො නික්ඛන්තිවාති සම්බන්ධො. “වාදක්ඛිත්තො”ත්තාදිනා වාදෙන ඛිත්තො, වාදමිති වාති අත්ථං දස්සෙති. යත්‍ර යත්‍රාති යස්සං යස්සං දිට්ඨියං පචත්තතීති සම්බන්ධො. අවජානිත්වාති පටිස්සවෙන වියොගං කත්වා. අවසද්දො හි වියොගත්ථවාචකො. “අපජානිත්වා”තිපි පාඨො, පටිඤ්ඤාතං අපනීතං කත්වාති

අත්පො. දොසන්නි අයුත්තිදොසං, සල්ලක්ඛෙන්තො හුත්වාති සම්බන්ධො.
 කට්ඨන්තො කට්ඨන්තොති අන්තසද්දො මානසද්දකාරියො. කට්ඨමානො
 කට්ඨමානොති හි අත්පො. පටිජානිත්වාති පටිඤ්ඤාතං කත්වා. ආනිසංසන්ති
 නිද්දොසං ගුණං. පටිපුබ්බො වරසද්දො පටිච්ඡාදනත්පොති ආහ “පටිවරති
 පටිච්ඡාදෙති”ති. “කිං පන රූපං නිව්චං වා අනිව්චං වා”ති වුත්තෙ “අනිව්ච”න්ති
 වදති. කස්මාති වුත්තෙ “ජානිතබ්බතො”ති වදති. යදි එවං නිබ්බානම්පි
 ජානිතබ්බත්තා අනිව්චං නාම සියාති වුත්තෙ අත්තතො හෙතුම්හි දොසං දිස්වා අහං
 “ජානිතබ්බතො”ති හෙතුං න වදාමි, “ජානිධම්මතො”ති පන වදාමි. තයා පන
 දුස්සුතත්තා එවං වුත්තන්ති වත්වා අඤ්ඤාතඤ්ඤං පටිවරති. “කුරුන්දිය”න්ති පදං
 “වුත්ත”න්ති පදෙ ආධාරො. එතස්සාති “රූපං අනිව්චං ජානිතබ්බතො”ති
 වචනස්ස. තත්ත්වා කුරුන්දියං. තස්සාති පටිජානනාවජානනස්ස.
 “පටිච්ඡාදනත්ප”න්ති පදං “භාසති”තිපදෙ සම්පදානං. “මහාඅට්ඨකථාය”න්තිපදං
 “වුත්ත”න්ති පදෙ ආධාරො. “දිවාට්ඨානාදිසු”ති පදං උපනෙතබ්බං. ඉදං
 “අසුකස්මිං නාමපදෙසෙ”ති පදෙ නිද්ධාරණසමුදායො.

3. සම්මා වදති අනෙතාති සංවාදනං, උජුජාතිකචිත්තං, න සංවාදනං විසංවාදනං,
 වඤ්චනාධිප්පායවසප්පවත්තං චිත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ “විසංවාදනචිත්ත”න්ති.
 “වාචා”ත්තාදිනා වචති එතායාති වාචාති අත්ථං දස්සෙති. භීති දල්භිකරණජොතකං,
 තදම්නා සච්චන්ති අත්පො. “වාචායෙවා”ති පදං “බ්‍යප්පෙවා”ති පදෙ තුල්‍යත්ථං,
 “වුච්චති”ති පදෙ කම්මං. පඨසද්දපරත්තා වාචාසද්දස්ස බ්‍යාදෙසො කතො.
 සුද්ධචෙතනා කම්මාති සම්බන්ධො. තංසමුට්ඨිතසද්දසහිතාති තාය චෙතනාය
 සමුට්ඨිතෙන සද්දෙන සහ පවත්තා චෙතනා කම්මාති යොජනා.

“එව”න්ති පදං “දස්සෙන්වා”ති පදෙ නිදස්සනං, කරණං වා. “දස්සෙන්වා”ති
 පදං “දස්සෙන්තො ආහා”ති පදද්වයෙ පුබ්බකාලකිරියා. අන්තෙති
 “වාචා”තිආදීනං පඤ්චන්තං පදානං අවසානෙ. “ආහා”ති එත්ථ වත්තමාන-
 තිවචනස්ස අකාරො පච්චුප්පන්තකාලවාචකෙන “ඉදානී”ති පදෙන යොජිතත්තා.
 “තත්ථා”ති පදං “අත්පො වෙදිතබ්බො”ති පදෙ ආධාරො. එත්ථාති “අදිට්ඨං දිට්ඨං
 මෙ”තිආදිසු. “පාළිය”න්ති පදං “දෙසනා කතා”ති පදෙ ආධාරො.
 නිස්සිතවිඤ්ඤාණවසෙන අවත්වා නිස්සයපසාදවසෙන “වක්ඛනා දිට්ඨ”න්ති
 වුත්තන්ති ආහ “ඔලාරිකෙනෙවා”ති.

4. තස්සාති “තිභාකාරෙහි”තිආදිවචනස්ස. “අත්පො”ති පදං
 “වෙදිතබ්බො”ති පදෙ කම්මං. භීති විසෙසජොතකං, විසෙසං කථයිස්සාමිති
 අත්පො. තත්ථාති වතුත්ථපාරාජිකෙ. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ.

9. ආදීනම්පිති පිසද්දො සම්පිණ්ඩනත්පො.

11. මන්දසද්දො ජළත්ථවාචකොති ආහ “මන්දත්තා ජළත්තා”ති. යො පන
 අඤ්ඤං භණ්ණිති සම්බන්ධො. “සාමණෙරෙනා”ති පදං “වුත්තො”ති පදෙ කත්තා.

අපිසද්දො පුවිඡාවාවකො, “පස්සිත්ථා”ති පදෙන යොජෙනබ්බො, අපි පස්සිත්ථාති අත්ථො. “අදිට්ඨං දිට්ඨං මෙ”තිආදිවචනතො අඤ්ඤා පුරණකථාපි තාව අත්ථීති දස්සෙන්තො ආහ “අඤ්ඤා පුරණකථා නාම හොති”ති. අප්පතාය ඌනස්ස අත්ථස්ස පුරණවසෙන පවත්තා කථා පුරණකථා. එසා පුරණකථා නාම කාති ආහ “එකො”තිආදි. එසා හි ගාමෙ අප්පකම්පි තෙලං වා පුවබ්බං වා පස්සිත්ථා වා ලහිත්ථා වා බහුකං කත්ථා පුරණවසෙන කථිතත්තා පුරණකථා නාම. බහුකාති තෙලාති වා පුවෙ වා පස්සන්තොපි ලහන්තොපි අප්පකං කත්ථා ඌනවසෙන කථිතත්තා ඌනකථාපි අත්ථීති සක්කා වත්තුං. අට්ඨකථාසු පන අවුත්තත්තා වීමංසිත්ථා ගහෙනබ්බං. බහුකාය පුරණස්ස අත්ථස්ස ඌනවසෙන පවත්තා කථා ඌනකථාති විග්ගහො කාතබ්බොති. පයමං.

2. ඔමසවාද සික්ඛාපදං

12. දුතියෙ මසධාතු විජ්ඣනත්ථෙ පවත්තති “ඔමට්ඨං උම්මට්ඨං”න්තිආදීසු (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.21) වියාති දස්සෙන්තො ආහ “ඔමසන්තිති ඔවිජ්ඣන්ති”ති.

13. “ඉදං වත්ථු”න්ති පදං “ආහරී”ති පදෙ කම්මං. නන්දිතබ්බොති නන්දො වණ්ණබලාදි, සො එතස්සත්ථීති නන්දී. විසාලාති මහත්තාති විසාණාති එතස්සත්ථීති විසාලො, නන්දී ව සො විසාලො වෙති නන්දිවිසාලොති වචනත්ථං. දස්සෙති “නන්දිවිසාලො නාමා”තිආදිනා. සොති නන්දිවිසාලො, “ආහා”ති පදෙ කත්තා. තත්ථෙව්වාති යුඤ්ජිතට්ඨානෙයෙව. අහෙනුකපට්ඨසන්ධිකාලෙපීති පි-සද්දො අනුග්ගහත්ථාවාවකො, පගෙව ද්විහෙනුක තිහෙනුක පට්ඨසන්ධිකාලෙති අත්ථො. “තෙන වා”ති වකාරස්ස අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථත්තා “අත්තනො කම්මෙන වා”ති අත්ථං සම්පිණ්ඩෙතීති ආහ “අත්තනො කම්මෙන වා”ති. අත්තනොති නන්දිවිසාලස්ස.

15. එත්ථාති එතිස්සං පදභාජනියං, “ආහා”ති පදෙ ආධාරො. “යස්මා”ති පදං විහජිතුකාමො”ති පදෙ හෙතු. අට්ඨුප්පත්තියංයෙව “භීනොනාපි”ති වත්ථා පදභාජනියං අවුත්තත්තා ඉදං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. වෙණුකාරජාතීති විලිචකාරජාති. නෙසාදජාතීති එත්ථ කෙවට්ටජාතිපි සඬග්ගිනා.

පු වුව්චති කර්සං, තං කුසති අපනෙතීති පුක්කුසො. පුප්ථං වුව්චති කර්සං, කුසුමං වා, තං ඡඩ්ඬෙතීති පුප්ථජඩ්ඬකො.

කුට්ති ඡින්දතීති කොට්ඨො, සොයෙව කොට්ඨකො. යකාරභකාරෙ එකතො යොජෙත්ථා “යහා”ති යො අක්කොසො අත්ථී, එසො භීනො නාම අක්කොසොති යොජනා.

16. සබ්බපදෙසුති නාමාදීසු සබ්බපදෙසු. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. අලිකන්ති අසච්චං, මිච්ඡාවාචන්ති සම්බන්ධො. යොපි වදන්ති යොජනා.

26. පරිහරිත්වානි පරිමුඛං කථනං අපනෙත්වා. දවං පරිභාසං කාමෙතීති දවකාමො, තස්ස භාවො දවකමාසං, තංයෙව දවකමාසකා. අනුපසම්පන්නන්ති එත්ථ අකාරස්ස සදිසත්ථමග්ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථොව ගහෙතඛිබ්බොති ආහ “යපෙත්වා හික්ඛු”න්තිආදි. යදි හි සදිසත්ථො භවෙය්‍යා, සාමණෙරොව අනුපසම්පන්නො නාම සියා සණ්ඨානෙන ව පුරිසභාවෙන ව සදිසත්තා, තස්මා අඤ්ඤත්ථොව ගහෙතඛිබ්බොති දට්ඨබ්බං. සබ්බසත්තානි එත්ථ සබ්බසද්දො අනවසෙසත්ථො මනුස්සෙ උපාදාය වචනත්ථජානනාජානනපකතිකානං සබ්බසත්තානම්පි ගහිතත්තා.

35. අත්ථපුරෙක්ඛාරො නාමාති වෙදිතඛිබ්බොති සම්බන්ධො. සික්ඛාපදමපෙක්ඛිය නපුංසකලිඬගවසෙන “කිරිය”න්තිආදි චුත්තං. ආපත්තිමපෙක්ඛිය ඉත්ථිලිඬගවසෙන “කිරියා”තිආදි චුත්තං. වජ්ජකම්මසද්දා සික්ඛාපදමපෙක්ඛන්තාපි ආපත්ති, මපෙක්ඛන්තාපි නියතනපුංසකලිඬගත්තා නපුංසකායෙව, තස්මා තෙ ද්වෙ ආපත්තිට්ඨානෙන න චුත්තාති දට්ඨබ්බන්ති. දුතියං.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදං

36. තතියෙ “ජාතභණ්ඩනාන”න්ති වත්තඛිබ්බෙ අග්‍යාහිතොතිආදීසු විය විසෙසනපරනිපාතවසෙන “භණ්ඩනජාතාන”න්ති චුත්තන්ති ආහ “සඤ්ජාතභණ්ඩනාන”න්ති. “පුබ්බභාගො”ති වත්වා තස්ස සරූපං දස්සෙති “ඉමිනා ව ඉමිනා වා”තිආදිනා. විරුද්ධං වදති එතෙනාති විවාදො, විග්ගාහිකකථා, තං ආපන්නාති විවාදාපන්නා, තෙසං. පිසති සඤ්චුණ්ණෙතීති පිසුණො, පුග්ගලො, තස්ස ඉදන්ති පෙසුඤ්ඤං, වචනන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පෙසුඤ්ඤන්ති පිසුණවාච”න්ති.

37. හික්ඛුපෙසුඤ්ඤති හික්ඛුනං සන්තිකං උපසංභටෙ පෙසුඤ්ඤවචනෙති ඡට්ඨිසමාසො.

38. “දිස්වා”ති පදං “භණන්තස්සා”ති පදෙ පුබ්බකාලකිරියා, දස්සනං හුත්වාති අත්ථො. තතියං.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදං

44. චතුත්ථෙ පටිමුඛං ආදරෙන සුණන්තීති පතිස්සා, න පතිස්සා අප්පතිස්සාති දස්සෙන්නො ආහ “අප්පතිස්සවා”ති.

45. “පදසො”ති එත්ථ සො-පච්චයො විච්ඡත්ථවාචකොති ආහ “පදං පද”න්ති. තත්ථාති තෙසු චතුඛිබ්බෙසු. පදං නාම ඉධ අත්ථජොතකං වා විභත්‍යන්තං වා න හොති, අථ ඛො ලොකියෙහි ලක්ඛිතො ගාථාය චතුත්ථංසො පාදොව අධිප්පෙතොති ආහ “පදන්ති එකො ගාථාපාදො”ති. අනු පච්ඡා චුත්තපදන්තා දුතියපාදො අනුපදං නාම. අනු සදිසං බ්‍යඤ්ජනං අනුබ්‍යඤ්ජනන්ති අත්ථං දස්සෙති “අනුබ්‍යඤ්ජන”න්තිආදිනා. බ්‍යඤ්ජනසද්දො පද-පරියායො. යංකිඤ්චි පදං

අනුබ්‍යාසයන් නාම න හොති, පුරිමපදෙන පන සදිසං පච්ඡිමපදමෙව අනුබ්‍යාසයන් නාම.

වාචෙන්තො හුත්වා නිට්ඨාපෙතීති යොජනා. “එකමෙකං පද”න්ති පදං “නිට්ඨාපෙතී”ති පදෙ කාරිතකම්මං. “ථෙරොනා”ති පදං “චුත්තෙ”ති පදෙ කත්තා, “එකතො”ති පදෙ සහත්ථො. සාමණෙරො අපාපුණිත්වා භණ්ණිති සම්බන්ධො. මත්තමෙවාති එත්ථ එවසද්දො මත්තසද්දස්ස අවධාරණත්ථං දස්සෙති, තෙන පකාරං පටික්ඛිපති. “අනිච්ච”න්ති ච “අනිච්චා”ති ච ද්විත්තං පදානං සතිපි ලිඛිතවිසෙසත්තෙ අනුබ්‍යාසයන්තා ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථිති ආහ “අනුබ්‍යාසයන්තාගණනාය පාවිත්තියා”ති.

බ්‍රහ්මජාලාදීනීති එත්ථ ආදිසද්දෙන සාමඤ්ඤඵලසුත්තාදීනි දීඝසුත්තානි (දී. නි. 1.150 ආදයො) සඬග්ගිතානි. වසද්දෙන ඔසතරණසුත්තාදීනි සංයුත්තසුත්තානි (සං. නි. 1.1) ච විත්තපරියාදානසුත්තාදීනි අභිගුත්තරසුත්තානි (අ. නි. 1.2 ආදයො) ච සඬග්ගිතානි. සොති දෙවතාභාසිතො වෙදිතඛිබ්බොති යොජනා.

කිඤ්චාපි වදන්ති සම්බන්ධො. එත්ථ ච කිඤ්චාපිසද්දො ගරහත්ථවාචකො, පනසද්දො අනුග්ගහත්ථවාචකො. මෙණ්ඩකම්මිලින්දපඤ්ඤෙහෙහෙ මෙණ්ඩකපඤ්ඤෙ ච මිලින්දපඤ්ඤෙ ච. යන්ති සුත්තං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. ආරම්මණකථා බුද්ධිකකථා දණ්ඩකකථා ඤාණවත්ථුකථානි යොජෙතඛිබ්බං පෙය්‍යාලවසෙන චුත්තන්තා. ඉමායො පකරණානි නාමානි වදන්ති. මහාපච්චරියාදීසු වත්වා පරිග්ගහිතොති යොජනා. යන්ති සුත්තං.

48. තත්‍රාති “එකතො උද්දිසාපෙන්තො”ති වචනෙ. උද්දිසාපෙන්තීති ආචරියං දෙසාපෙන්ති බහුකත්තාරමපෙක්ඛිය බහුවචනවසෙන චුත්තං. තෙහීති උපසම්පන්නානුපසම්පන්නෙහි. ද්වෙහිති උපසම්පන්නො ච අනුපසම්පන්නො ච.

උපචාරන්ති ද්වාදසහත්ථුපචාරං. යෙසන්ති භික්ඛූනං. පලායනකගන්ථන්ති පරිවජ්ජෙන්වා ගච්ඡන්තං පකරණං. සාමණෙරො ගණ්භාතීති යොජනා.

ඔපාතෙතීති අවපාතෙති, ගලිතාපෙතීති අත්ථො. සුත්තෙහිති වෙය්‍යාකරණසුත්තෙහි. තන්ති යෙභුය්‍යෙන පගුණගන්ථං. පරිසඬිකමානන්ති සාරජ්ජමානං. යං පන වචනං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. කිරියසමුට්ඨානත්තාති ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස කිරියසමුට්ඨානත්තාති. වතුත්ථං.

5. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදං

49. පඤ්චමෙ මුට්ඨා සති එතෙසන්ති මුට්ඨස්සති. නත්ථි සම්පජානං එතෙසන්ති අසම්පජානා. භවධිගොතිණ්ණකාලෙති නිද්දොක්කමනකාලෙ.

50. “පකතියා” ති පදං “දෙන්ති” ති පදෙ විසෙසනං. තෙ භික්ඛු දෙන්තිති සම්බන්ධො. “ගාරවෙනා” ති පදඤ්ච “සික්ඛාකාමතායා” ති පදඤ්ච “දෙන්ති” ති පදෙ හෙතු. සීසස්ස උපධානං උස්සීසං, තස්ස කරියතෙ උස්සීසකරණං, තංයෙව අත්ථො පයොජනං උස්සීසකරණත්ථො, තදත්ථාය. තත්ත්වානි පුරිමචචනාපෙක්ඛං, “සික්ඛාකාමතායා” ති වචනෙති අත්ථො. නිදස්සනන්ති සෙසො. අථ වා සික්ඛාකාමතායානි පච්චන්තෙ භූමිමචචනං. “ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි” න්තිආදීසු (දී. නි. 1.195 ආදයො) විය. ඉදම්පි සික්ඛාකාමතාය අයං සික්ඛාකාමතා සික්ඛාකාමභාවො හොතීති යොජනා. එස නයො “තත්ත්වං සමන්තපාසාදිකාය සමන්තපාසාදිකත්තස්මි” න්තිආදීසුපි. භික්ඛු බිපන්තිති යොජනා. තන්ති ආයස්මන්තං රාහුලං. අථානි බිපනතො පච්ඡා. ඉදන්ති වත්ථු. සම්මුඤ්චතිකචචරජඩ්ඛනකානි සන්ධාය වුත්තං. තෙනායස්මතා රාහුලෙන පාතිතං නු ඛොති යොජනා. සො පනායස්මා ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. අපරිභොගා අඤ්ඤෙසන්ති අඤ්ඤෙහි න පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

51. භීති සච්චං, යස්මා වා. සයනං සෙය්‍යා, කායපසාරණකිරියා, සයන්ති එත්ථානි සෙය්‍යා, මඤ්චපියාදි. තදුභයම්පි එකසෙසෙන වා සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන වා එකතො කත්වා “සහසෙය්‍යා” න්ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ “සෙය්‍යා” තිආදි. තත්ථානි ද්විසු සෙය්‍යාසු. තස්මානි යස්මා ද්වෙ සෙය්‍යා දස්සිතා, තස්මා. “සබ්බච්ඡන්තා” තිආදිනා ලක්ඛණං වුත්තන්ති යොජනා. පාකට්ඨොභාරන්ති ලොකෙ විදිතං වචනං. දුස්සකුටියන්ති දුස්සෙන ඡාදිතකුටියං. අට්ඨකථාසු යථාවුත්තෙ පඤ්චවිධච්ඡදනෙයෙව ගය්හමානෙ කො දොසොති ආහ “පඤ්චවිධච්ඡදනෙයෙවා” තිආදි. යං පන සෙනාසනං පරික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො. පාකාරෙන වානි ඉට්ඨකසීලාදාරුනා වා. අඤ්ඤෙන වානි කිලඤ්ජාදිනා වා. වත්ථෙන්නපීති පිසද්දො පගෙව ඉට්ඨකාදිනානි දස්සෙති. යස්සානි සෙනාසනසඬ්ඛාතාය සෙය්‍යාය. උපරීති වා සමන්තතොති වා යොජනා. එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා සබ්බපාසාදස්ස වළඤ්ජිතබ්බතං සන්ධාය වුත්තං “එකුපචාරො” ති. සතගබ්භං වා චතුස්සාලං එකුපචාරං හොතීති සම්බන්ධො. තන්ති සෙනාසනසඬ්ඛාතං සෙය්‍යං.

තත්ථානි සෙනාසනසඬ්ඛාතායං සෙය්‍යායං. සම්බහුලා සාමණෙරා සචෙ හොන්ති, එකො භික්ඛු සචෙ හොතීති යොජනා. “සාමණෙරා” ති ඉදං පච්චාසන්තවසෙන වුත්තං, උපලක්ඛණවසෙන වා අඤ්ඤෙහිපි සහසෙය්‍යානං ආපත්තිසම්භවතො. තෙති සාමණෙරා. සබ්බෙසන්ති භික්ඛුනං. තස්සානි සාමණෙරස්ස. එසෙව නයොති එසො එව නයො, න අඤ්ඤො නයොති අත්ථො. අථ වා එසෙව නයොති එසො ඉව නයො, එසො එතාදිසො නයො ඉව අයං නයො දට්ඨබ්බොති අත්ථො.

අපි වානි එකංසෙන. එත්ථානි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. චතුක්කන්ති එකාවාසඑකානුපසම්පන්නං, එකාවාසනානුපසම්පන්නං, නානාවාසඑකානුපසම්පන්නං, නානාවාසනානුපසම්පන්නන්ති චතුසමුහං,

වතුපරිමාණං වා. යොති හික්ඛු. හිසද්දො විත්ථාරජොතකො, තං වචනං
විත්ථාරයිස්සාමිති අත්ථො, විත්ථාරො මයා වුච්චතෙති වා. දෙවසිකන්ති දිවසෙ
දිවසෙ. ණිකපච්චයො හි විච්ඡත්ථවාචකො. යොපි සහසෙය්‍යං කප්පෙති, තස්සාපි
ආපත්තීති යොජෙතබ්බො. තත්‍රාති “තිරච්ඡානගතෙනාපි”ති වචනෙ.

“අපදානං අහිමච්ඡා, ද්විපදානඤ්ච කුක්කුටි;
වතුප්පදානං මජ්ජාරි, වත්ථු පාරාජිකස්සිමා”ති. (පාරා. අට්ඨ. 1.55);

ඉමං ගාථං සන්ධාය වුත්තං “වුත්තනයෙනෙවා”ති. තස්මාති යස්මා
වෙදිතබ්බො, තස්මා. ගොධාති කුණ්ඩො. බ්ලාලොති ආබුහුජො. මඬගුසොති
නකුලො.

අසම්බද්ධහිත්තිකස්ස කතපාසාදස්සාති යොජනා. තුලාති එත්ථ තුලා නාම
ථම්භාන, මුපරි දක්ඛිණුත්තරවිත්ථාරවසෙන යපිතො දාරුවිසෙසො ථලති ථම්භෙසු
පතිට්ඨාතීති කත්වා. තා පන හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදතො තිස්සො, උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන
පන පඤ්චසත්තනවාදයො. නානුපවාසෙ පාසාදෙති සම්බන්ධො.

වාළසඬ්ඝාටාදීසුති වාළරූපං දස්සෙත්වා කතෙසු සඬ්ඝාටාදීසු. ආදිසද්දෙන තුලං
සඬ්ගණ්හාති. එත්ථ ව සඬ්ඝාටො නාම තුලාන, මුපරි පුබ්බපච්ඡිමායාමවසෙන
යපිතො කට්ඨවිසෙසො සම්මා සට්ඨන්ති එත්ථ ගොපානසාදයොති කත්වා. තෙ
පන තයො භොන්ති. නිබ්බකොසබ්භන්තරෙති ඡදනකොට්ඨභන්තරෙ.
පරිමණ්ඩලං වා වතුරස්සං වා සෙනාසනං භොතීති සම්බන්ධො. තත්‍රාති තස්මිං
සෙනාසනෙ. අපරිච්ඡින්නො ගබ්භස්ස උපවාසො එතෙසන්ති
අපරිච්ඡින්නගබ්භපවාරා සබ්බගබ්භා, තෙ පටිසන්තීති අත්ථො. නිපන්තානං
හික්ඛුනන්ති යොජනා. තත්‍රාති තස්මිං පමුඛෙ. පමුඛස්ස සබ්බච්ඡන්තන්තා,
සබ්බපරිච්ඡන්තන්තා ව ආපත්තිං කරොතීති යොජනා. නනු පමුඛෙ ඡන්තමෙව
අත්ථි, නො පරිච්ඡන්තන්ති ආහ “ගබ්භපරික්ඛෙපො”තිආදි. භීති සච්චං.

යං පන අන්ධකට්ඨකථායං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. ජගතීති පථවියා ව
මන්දිරාලින්දවත්ථුස්ස ව නාමමෙතං. ඉධ පන මන්දිරාලින්දවත්ථුසඬ්ඛාතා භූභදා
ගහිතා. තත්ථාති අන්ධකට්ඨකථායං. කස්මා පාළියා න සමෙතීති ආහ
“දසහත්ථුබ්බොධාපි”තිආදි. භීති යස්මා. තත්ථාති අන්ධකට්ඨකථායං. යෙපි
මහාපාසාදා භොන්තීති යොජනා. තෙසුපිති මහාපාසාදෙසුපි.

සුධාජදනමණ්ඩපස්සාති එත්ථ “සුධා”ති ඉදං උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං යෙන
කෙනවි ඡදනමණ්ඩපස්සාපි අධිජපෙතන්තා. මණ්ඩං වුච්චති සුරියරස්මි, තං පාති
රක්ඛති, තතො වා ජනන්ති මණ්ඩපං. නනු එකුපවාරං භොති පාකාරස්ස ඡිද්දන්තාති
ආහ “න හි”තිආදි. භීති සච්චං, යස්මා වා. වළඤ්ජනත්ථාය එවාති එවකාරො
යොජෙතබ්බො. තෙනාහ “න වළඤ්ජනුපච්ඡෙදනත්ථායා”ති. අථ වා
“සද්දන්තරත්ථාපොහනෙන සද්දො අත්ථං වදතී”ති (උදා. අට්ඨ. 1; දී. නි. ටි. 1.1;

ම. නි. ටී. 1. මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා; සං. නි. ටී. 1.1. ඔසතරණසුත්තවණ්ණනා; අ. නි. ටී. 1.1. රූපාදිවග්ගවණ්ණනා) වුත්තත්තා “න වළඤ්ජනුපච්ඡෙදනත්ථායා” ති වුත්තං. කවාටන්ති එත්ථ ද්වාරමෙව අධිජ්ජෙනං පරියායෙන වුත්තත්තා, අසති ව ද්වාරෙ කවාටස්සාභාවතො. සංවරණවිවරණකාලෙ කවති සද්දං කරොතිති කවාටං.

තත්තාති “එකුප්පාරත්තා” ති වචනෙ. යස්සාති පරවාදිනො. අනුයොගො සියාති යොජනා. ඉධාති ඉමස්මිං සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදෙ, වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති පිහිතද්වාරෙ ගබ්භෙ. සොති පරවාදී. සබ්බච්ඡන්තත්තා ආපත්ති ඉති වුත්තෙති යොජනා. එසෙව නයො “සබ්බපරිච්ඡන්තතා න භොති” ති එත්ථාපි. පච්චාගමීස්සතීති පති ආගමීස්සති, පුන ආගමීස්සතීති අත්ථො.

බ්‍යඤ්ජනමත්තෙනෙවාති “සබ්බච්ඡන්තා” ති ආදි අක්ඛරපදමත්තෙනෙව, න අත්ථවසෙන. “එවඤ්ච සති” ති ඉමිනා අබ්‍යාපිතදොසං දස්සෙති. තතොති අනාපත්තිනො, පරිභායෙය්‍යාති සම්බන්ධො. තස්මාති යස්මා අනියතෙසු වුත්තං, තස්මා. තත්ථාති අනියතෙසු. ඉධාපීති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙපි. යං යන්ති සෙනාසනං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සෙනාසනෙසු, සහසෙය්‍යාපත්ති භොතිති සම්බන්ධො.

53. ද්විසු අට්ඨකථාචාදෙසු මහාඅට්ඨකථාචාදොව යුත්තොති සො පච්ඡා වුත්තො.

ඉමිනාපීති සෙනම්බමණ්ඩපෙනාපි. එතන්ති ජගතියා අපරික්ඛිත්තතං. යථාති යංසද්දත්ථො තතියන්තනිපාතො, යෙන සෙනම්බමණ්ඩපෙනාති අත්ථොති. පඤ්චමං.

6. දුතිසහසෙය්‍යාසික්ඛාපදං

55. ඡට්ඨෙ ආගන්තුකා වසන්ති එත්ථාති ආවසථො, ආවසථො ව සො අගාරඤ්චෙති ආවසථාගාරන්ති දස්සෙන්තො ආහ “ආගන්තුකානං වසනාගාර”න්ති. මනුස්සානං සන්තිකා වචනං සුත්ථාති වචනසෙසො යොජෙතබ්බො. සාටකන්ති උත්තරසාටකං, නිවත්ථවත්ථන්තිපි වදන්ති. අච්චාගමිමාති ත්වාපච්චයන්තපදස්ස සම්බන්ධං දස්සෙතුමාහ “පවත්තො” ති. යථා ඔමසවාදසික්ඛාපදෙ අක්කොසෙතුකාමතාය බත්තියං “වණ්ඩාලො” ති වදනො අලිකං භණ්ණොපි මුසාවාදසික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, ඔමසවාදසික්ඛාපදෙනෙව ආපත්ති, එවමිධාපි මාතුගාමෙන සහ සයතො පඨමසහසෙය්‍යාසික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, ඉමිනාව ආපත්තිති දට්ඨබ්බන්ති. ඡට්ඨං.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදං

60. සත්තමෙ මහාද්වාරෙති බහි ධීතෙ මහාද්වාරෙ. ආගමිම, පටිසිත්ථා වා වසනට්ඨානත්තා ඔවරකො ආවසථො නාමාති ආහ “ඔවරකද්වාරෙ” ති. සුනිග්ගතෙනාති සුට්ඨු බහි නික්ඛමිත්ථා ගතෙන සද්දෙන. “අඤ්ඤාතු”න්ති පදස්ස

“න ඤාතු” න්ති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “ආජානිතු” න්ති. ඉමිනා නකාරවිකාරො අඉති නිපාතො න හොති, ආඉති උපසග්ගොති පන දස්සෙති. “විඤ්ඤානා පුරිසෙනා” ති එත්තකමෙව අවත්වා “පුරිසවිග්ගහෙනා” ති වදන්තො මනුස්සපුරිසවිග්ගං ගහෙන්වා යිතෙන යක්ඛෙන පෙනෙන තිරච්ඡානගතෙන සද්ධිං යිතාය මාතුගාමස්ස දෙසෙතුං න වට්ටනීති දස්සෙති. න යක්ඛෙනාති යක්ඛෙන සද්ධිං යිතාය මාතුගාමස්ස දෙසෙතුං න වට්ටනීති යොජනා. එස නයො “න පෙනෙන, න තිරච්ඡානගතෙනා” ති එත්වාපි.

66. ජප්පඤ්චවාචානීති එත්ථ “පඤ්චා” ති වාචාසිලිට්ඨවසෙන චුත්තං කස්සචි පයොජනස්සාභාවා. තත්ථාති “ජප්පඤ්චවාචානී” ති පදෙ. එකො ගාථාපාදො එකා වාචාති වදන්තො චුණ්ණියෙ විහ්තාන්තං එකං පදං එකා වාචා නාමාති දස්සෙති, අත්ථජොතකපදං වා වාක්‍යපදං වා න ගහෙන්බ්බං. “එකං පදං පාළිතො, පඤ්ච අට්ඨකථාතො” ති ඉමිනා “ද්වෙ පදානි පාළිතො, චත්තාරි අට්ඨකථාතො” ති ආදින යොපි ගහෙන්බ්බො. ජපදානතික්කමොයෙව හි පමාණං. තස්මින්ති එත්ථ සති විහත්තිවිපල්ලාසෙ ලිඛිගස්සාපි විපල්ලාසො හොති “තස්මි” න්ති පුල්ලිඬිගෙන චුත්තත්තා. සති ව විහත්තිවිපල්ලාසෙ “තස්සා” ති ඉත්ථිලිඬිගහාවෙන පවත්තා. “මාතුගාමස්සා” ති නියතපුල්ලිඬිගාපෙක්ඛනස්ස අසම්භවතො අත්ථවසෙන “එක්ස්සා” ති ඉත්ථිලිඬිගහාවෙන චුත්තං. ඉමිනා හෙදලිඬිගනිස්සිතො විසෙසනවිසෙසොයාපි අත්ථිති දස්සෙති. තුම්භාකන්ති නිද්ධාරණසමුදායො. “සුණාථා” ති අවත්වා ආහොගොපි වට්ටනීති ආහ “පයම” න්ති ආදි. පයමන්ති ව පයමමෙව. තෙන චුත්තං “න පච්ඡා” ති. පුට්ඨො හුත්වා හික්ඛු කටෙතීති යොජනාති. සත්තමං.

8. භූතාරොවනසික්ඛාපදං

67. අට්ඨමෙ තත්ථාති චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදෙ. ඉධාති භූතාරොවනසික්ඛාපදෙ. ඡීති සච්චං, යස්මා වා. පයුත්තවාචාති පච්චයෙහි යුත්තා වාචා. තථාති තතො ගුණාරොවනකාරණා, අරියා සාදිසිංසුති යොජනා.

යතසද්දානං නිව්චසම්බන්ධත්තා චුත්තං “යෙ” ති ආදි. සබ්බෙපීති පුට්ඨජ්ජනාරියාපි. භූතන්ති විජ්ජමානං. කස්මා සබ්බෙපි පටිජානිංසු, නනු අරියෙහි අත්තතො ගුණානං අනාරොචිතත්තා න පටිජානිතබ්බන්ති ආහ “අරියානම්පි” ති ආදි. ඡීති සච්චං, යස්මා වා. අරියානම්පි අබ්භන්තරෙ උත්තරිමනුස්සධම්මො යස්මා භූතො හොති, තස්මා සබ්බෙපි “භූතං හගවා” ති පටිජානිංසුති යොජනා. යස්මා භාසිතො විය හොති, තස්මාති යොජනා. අරියා පටිජානිංසුති සම්බන්ධො. අනාදීනවදස්සිතොති දොසස්ස අදස්සනධම්මා. තෙහීති අරියෙහි, භාසිතොති සම්බන්ධො. යං පිණ්ඩපාතං උප්පාදෙසුන්ති යොජනා. අඤ්ඤෙති පුට්ඨජ්ජනා. සබ්බසඬිගාහිකෙනෙවාති සබ්බෙසං පුට්ඨජ්ජනාරියානං සඬිගහණෙ පවත්තෙනෙව. සික්ඛාපදවිහඬිගෙපීති සික්ඛාපදස්ස පදභාජනියෙපි. තත්ථාති චතුත්ථපාරාජිකෙ. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ.

77. උත්තරිමනුස්සධම්මමෙව සන්ධාය වුත්තං, න සුතාදිගුණන්ති අත්ථො.
 අත්තරා වාති පරිනිබ්බානකාලතො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ වා. අතිකඩ්ඪියමානෙනාති
 අතිනිජ්ජිලියමානෙන. උම්මත්තකස්සාති ඉදං පනාති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදායත්ථො.
 තෙන “බිත්තවිත්තස්සා”තිආදිං සඬගණහාති. දිට්ඨිසම්පන්නානන්ති
 මග්ගපඤ්ඤාය, ඵලපඤ්ඤාය ව සම්පන්නානං. අනාපත්තීති පාවිත්තියාපත්තියා
 අනාපත්ති න වත්තබ්බා, ආපත්තියෙව හොති, තස්මා “උම්මත්තකස්ස
 අනාපත්ති”ති න වත්තබ්බන්ති අධිජ්ජායොති. අට්ඨමං.

9. දුට්ඨුල්ලාරොවනසික්ඛාපදං

78. නවමෙ තත්ත්ව තස්සං “දුට්ඨුල්ලා නාමා”තිආදිපාළියං, තාසු වා
 පාළිඅට්ඨකථාසු. විචාරණාති විමංසනා. උපසම්පන්නසද්දෙති
 උපසම්පන්නසද්දත්ථහාවෙ. එත්ථ හි සද්දෙ වුවිචමානෙ අවිනාභාවතො සද්දෙන
 අත්ථොපි වුත්තො, විනාපි භාවපච්චයෙන භාවත්ථස්ස ඤාතබ්බත්තා භාවොපි
 ගහෙතබ්බො, තස්මා වුත්තං “උපසම්පන්නසද්දත්ථහාවෙ”ති. එසෙව නයො
 “දුට්ඨුල්ලසද්දෙ”ති එත්ථාපි. එතං පරිමාණං යස්සාති එතං, “තෙරස
 සඬ්ඝාදිසෙසා”ති වචනං. එතං එව වත්තබ්බං, න “වත්තාරි ව පාරාජිකානී”ති
 ඉදන්ති අත්ථො. තත්ථාති පාළියං. කස්සචි විමති භවෙය්‍යා, කිං භවෙය්‍යාති යොජනා.
 ආපත්තිං ආරොචෙන්තෙන අක්කොසන්නස්ස සමානත්තා වුත්තං “එවං
 සති”තිආදි. පාවිත්තියමෙව වාති වසද්දො ඛ්‍යතිරෙකත්ථො, න දුක්කටං ආපජ්ජතීති
 අත්ථො. භීති සච්චං. එතන්ති පාවිත්තියාපජ්ජනතං, “අසුද්ධො හොති...පෙ....
 ඔමසවාදස්සා”ති වචනං වා, වුත්තන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති පාළියං.
 අට්ඨකථාවරියාවෙති එත්ථ එවකාරො අට්ඨානයොගො, පමාණන්ති එත්ථ
 යොජෙතබ්බො, කාරණමෙවාති අත්ථො. තෙන වුත්තං “න අඤ්ඤා විචාරණා”ති.
 අථ වා අඤ්ඤාති සාමාන්තෙ පච්චත්තවචනමෙතං, න අඤ්ඤෙසං විචාරණා
 පමාණන්ති අත්ථො. එවඤ්ඤි සති එවකාරො ධානයොගොව. පුබ්බෙපි වාති
 ගන්ථාරම්භකාලෙපි ව.

එතන්ති අට්ඨකථාවරියානං පමාණතං. සංවරත්ථාය එව, අනාපජ්ජනත්ථාය එව
 ව අනුඤ්ඤාතන්ති යොජනා. තෙනාහ “න තස්ස”ත්‍යාදි. තස්මාති යස්මා
 හික්ඛුභාවො නාම න අත්ථි, තස්මා සුවුත්තමෙවාති සම්බන්ධො.

80. සාති හික්ඛුසම්මුති, සඬසෙන කාතබ්බාති යොජනා. කත්ථවීති කිස්මිඤ්චි
 යානෙ. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. “වුත්තත්තා”ති පදං “කාතබ්බා”ති පදෙ හෙතු.
 එසාති එසො හික්ඛු. හිතෙසිතායාති හිතස්ස එසිතාය, අත්ථස්ස ඉච්ඡතායාති අත්ථො.

82. සෙසානීති ආදිමිහි පඤ්චසික්ඛාපදතො සෙසානි උපරි පඤ්ච සික්ඛාපදානි.
 අස්සාති අනුපසම්පන්නස්ස. සට්ඨන්තාති සම්බන්ධං කත්ථාති. නවමං.

10. පථවිබණනසික්ඛාපදං

86. දසමෙ භගවා දස්සෙතිති යොජනා. එත්ථාති පථවියං. තත්ථාති තෙසු පාසාණාදිසු. මුට්ඨිප්පමාණතොති ඛට්ඨකපමාණතො. සාති අද්ධිසපථවී. හත්ථිකුච්ඡයන්ති එවංනාමකෙ යානෙ. එකපච්ඡිපුරං පථවින්ති සම්බන්ධො. තෙසංයෙවාති අප්පපංසුඅප්පමත්තිකාපදානං එව. භීති සච්චං, යස්මා වා. එතන්ති යෙභුයොනපාසාණාදිපඤ්චකං. තන්ති කුසිතං. ආණාපෙත්වාති එත්ථ “ආණ පෙසනෙ”ති ධාතුපාඨෙසු චුත්තත්තා ආණධාතුයෙව පෙසනසංඛිතං හෙත්වත්ථං වදති, න ආණපෙච්චයො, සො පන ධාත්වත්ථෙයෙව වත්තති. න භි තස්ස විසුං චුත්තො අභිධෙයොසා අත්ථි ධාත්වත්ථතො අඤ්ඤස්ස අභිධෙයාස්සාභාවා. තාවාති පඨමං පාළිමුත්තකච්ඡිච්ඡයස්ස, තතො වා.

පොක්ඛරං පදුමං නෙතීති පොක්ඛරණී. “සොධෙන්තෙහි”ති පදං “උස්සිඤ්චිතුං අපනෙතු”න්ති පදෙසු භාවකත්තා. යොති “තනුකද්දමො”ති පදෙන යොජෙතඛිබ්බො. යො තනුකද්දමොති භි අත්ථො. කුට්ඨෙහි සට්ඨෙහි. උස්සිඤ්චිතුන්ති උක්ඛිපිත්වා, උද්ධරිත්වා වා සිඤ්චිතුං. තනුති සුක්ඛකද්දමෙ, “යො”ති පදෙ අවයච්ඡාධාරො. යොති සුක්ඛකද්දමො.

තටන්ති කුලං. උදකසාමන්තාති උදකස්ස සමීපෙ. ඔමකචතුමාසන්ති චතුමාසතො උනතං. ඔවට්ඨන්ති දෙවෙන ඔවස්සිතං හොති සට්ඨෙති යොජනා. පතතීති තටං පතති. උදකෙයෙවාති පතතිඋදකෙයෙව. උදකස්සාති වස්සොදකස්ස. තත්ථාති පාසාණපිට්ඨියං. පඨමමෙවාති සොණ්ඩිඛණනතො පඨමං එව. උදකෙ පරියාදිණ්ණෙති උදකෙ සුක්ඛෙ. පච්ඡාති උදකපුරතො පච්ඡා. තත්ථාති සොණ්ඩියං. උදකෙයෙවාති මූලඋදකෙයෙව. උදකන්ති ආගන්තුකඋදකං. අල්ලියතීති පිට්ඨිපාසාණෙ ලග්ගති. තම්පිති සුබ්බරජම්පි. අකතපඛිභාරෙති වළඤ්ජෙන අකතෙ පඛිභාරෙ. උපවිකාහි වමීයති, සරගොළිකාදයො වා සත්තෙ වමතීති වමීකො.

ගාවීනං බුරො කණ්ටකසදිසත්තා ගොකණ්ටකො නාම, තෙන ඡින්තො කද්දමො “ගොකණ්ටකො”ති වුව්වති. අච්ඡදනං වා විනට්ඨච්ඡදනං වා පුරාණසෙනාසනං හොතීති යොජනා. තතොති පුරාණසෙනාසනතො, ගණ්හිතුං වට්ටතීති සම්බන්ධො. අවසෙසන්ති විනට්ඨච්ඡදනතො. අවසෙසං ඉට්ඨකං ගණ්හාමි ඉති සඤ්ඤායාති යොජෙතඛිබ්බො. තෙනාති ඉට්ඨකාදිනා. යා යාති මත්තිකා. අතින්තාති අනල්ලා, අකිලින්නාති අත්ථො.

තස්මින්ති මත්තිකාපුඤ්ජෙ. සඛිබ්බොති සකලො මත්තිකාපුඤ්ජො. අස්සාති මත්තිකාපුඤ්ජස්ස. “කප්පියකාරකෙහි”ති පදං “අපනාමෙත්වා”ති පදෙ කාරිතකම්මං. කස්මා වට්ටතීති ආහ “උදකෙනා”තිආදි. භීති සච්චං, යස්මා වා.

තත්ථාති මත්තිකාපාකාරෙ. අඤ්ඤම්පිති මණ්ඩපථම්භතො අඤ්ඤම්පි. තෙන අපදෙසෙනාති තෙන පාසාණාදිපවට්ටනලෙසෙන.

පස්සාවධාරයානි මුත්තසොතාය. කත්තරයට්ඨියානි කත්තරදණ්ඩෙන. එත්ථ හි කත්තරයනි අභිගපච්චඩගානං සිලීලභාවෙන සිලීලො හුත්වා භවතීති කත්වා කත්තරො වුච්චති ජිණ්ණමනුස්සො, තෙන එකන්තතො ගහෙනබ්බත්තා කත්තරෙන ගහිතා යට්ඨි, කත්තරස්ස යට්ඨිති වා කත්වා කත්තරයට්ඨි වුච්චති කත්තරදණ්ඩො. දන්තප්පයමක්ඛරෙන සජ්ඣායිතබ්බො. වීරියසම්පග්ගහණත්ථන්ති වීරියස්ස සුට්ඨු පග්ගහණනත්ථං, වීරියස්ස උක්ඛිපනත්ථන්ති අත්ථො. කෙච් භික්ඛුනි යොජනා.

87. තත්ත්වයෙහි ඉට්ඨකකපාලාදීසුපි. භීති සච්චං. තෙසං අනුපාදානත්තාති තෙසං ඉට්ඨකාදීනං අග්ගිස්ස අනින්ධනත්තා. භීති සච්චං, යස්මාවා. තානීති ඉට්ඨකාදීනි. අවිසයත්තාති ආපත්තියා අනොකාසත්තා. තිණුක්කන්ති තිණමයං උක්කං. තත්ථෙචාති මහාපච්චරියං එව. අරියනි අග්ගිනිප්ථාදනත්ථං සංසීයති එත්ථාති අරණි, හෙට්ඨා නිමන්ථනීයදාරු. සහ ධනුනා එති පවත්තතීති සහිතො, උපරි නිමන්ථනදාරු. අරණි ව සහිතො ව අරණිසහිතො, තෙන අග්ගිං නිබ්බත්තෙන්ථාති යොජනා. යථා කරියමානෙ න ඩය්හනි, තථා කරොහීති සම්බන්ධො.

88. ආවාටං ජානාති ආවාටං කාතුං, බණ්ණතුං වා ජානාහීති අත්ථො. “එවං මහාමත්තිකං ජාන, ථුසමත්තිකං ජානා”ති එත්ථාපි යථාලාභං සම්පදානවාචකපදං අජ්ඣාහරිත්වා යොජනා කාතබ්බා. සාති පථවී. තෙනාති පච්චට්ඨනාදිනාති. දසමං.

මුසාවාදවග්ගො පයමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

89. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ තස්සාති දෙවතාය. උක්ඛිත්තං එරසුන්ති උද්ධං බිත්තං කුයාරිං. නිග්ගහෙතුන්ති සණ්ඨාතුං, නිවත්තෙතුං වා. චක්ඛුච්චසයාතීතෙති පසාදචක්ඛුස්ස ගොචරාතික්කන්තෙ. මහාරාජසන්තිකාති වෙස්සවණමහාරාජස්ස සන්තිකා. ථනමූලෙයෙව්භාති ථනසමීපෙයෙව. හිමවන්තෙති හිමඋග්ගිරණෙ වනෙ, හිමයුත්තෙ වා. තත්ථාති හිමවන්තෙ, දෙවතාසන්තිපාතෙ වා. රුක්ඛධම්මොති රුක්ඛසභාවො. රුක්ඛධම්මො ව නාම ඡෙදනහෙදනාදීසු රුක්ඛානං අවෙනනත්තා කොපස්ස අකරණං, තස්මිං රුක්ඛධම්මෙ ධීතා දෙවතා රුක්ඛධම්මෙ ධීතා නාම, ඡෙදනහෙදනාදීසු රුක්ඛස්ස විය රුක්ඛට්ඨකදෙවතාය අකොපනං රුක්ඛධම්මෙ ධීතා නාමාති අධිප්පායො. තත්ථාති තාසු සන්තිපාතදෙවතාසු. ඉතීති ඉමස්ස අලභනස්ස, ඉමස්මිං අලභනෙ වා, ආදීනවන්ති සම්බන්ධො. භගවතො වාති ව-සද්දො “පුබ්බවරිත”න්ති එත්ථ යොජෙතබ්බො. ඉමඤ්ච ආදීනවං අද්දස, භගවතො පුබ්බවරිතඤ්ච අනුස්සරීති වාකාසම්පිණ්ඩනවසෙන යොජනා කාතබ්බා. තෙනාති දස්සනානුස්සරණකාරණෙන. අස්සාති දෙවතාය. සංවිජ්ජති පිතා අස්සාති සපිතිකො, පුත්තො. (තාවාති අතිවිය, පටිසඤ්චික්ඛන්තියාති සම්බන්ධො) “මරියාදං බන්ධිස්සති”ති වත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “සික්ඛාපදං

පඤ්ඤාපෙස්සති” ති. ඉති පටිසඤ්චික්ඛන්ති යා අස්සා දෙවතාය එතදභොසීති යොජනා.

යොති යො කොච් ජනො. වෙති එකන්තෙන. උප්පතිතන්ති උප්පජ්ජනවසෙන අත්තනො උපරි පතිතං. හන්තන්ති හමන්තං ධාවන්තං, වාරයෙති නිවාරයා නිග්ගණ්ඨෙය්‍යාති අත්ථො. තන්ති ජනං. අයං පනෙත්ථ යොජනා – සාරථී හන්තං රථං වාරයෙ ඉව, තථා යො වෙ උප්පතිතං කොධං වාරයෙ, තං අහං සාරථී ඉති බුමි. ඉතරො කොධනිවාරකතො අඤ්ඤො රාජඋපරාජාදීනං සාරථීභූතො ජනො රස්මිග්ගාහො රජ්ජුග්ගාහො නාමාති.

දුතියගාථාය වෙජ්ජො විසටං විත්ථතං සජ්ජවිසං සජ්ජස්ස ආසීවිසස්ස විසං ගරළං ඔසධෙහි හෙසජ්ජෙන, මන්තෙන ව විනෙති ඉව, තථා යො හික්ඛවෙ උප්පතිතං කොධං මෙන්තාය විනෙති, සො හික්ඛු උරගො භූජගො පුරාණං පුරෙ හවං ජිණ්ණං පුරාණත්තා ජිණ්ණං තවං ජහාති ඉව, තථා ඔරපාරං අපාරසඛිබාතං පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනං ජහාතීති යොජනා කාතබ්බා.

තත්‍රාති ද්විසු ගාථාසු. වත්ථු පන විනයෙ ආරුළ්හන්ති යොජනා. අථාති පච්ඡා. යස්ස දෙවපුත්තස්සාති යෙන දෙවපුත්තෙන. පරිග්ගහොති පරිච්ඡින්නදිත්වා ගහිතො. සොති දෙවපුත්තො. තතොති උපගමනතො. යදා හොති, තදාති යොජනා. මහෙසක්ඛදෙවතාසුති මහාපරිවාරාසු දෙවතාසු, මහාතෙජාසු වා. පටික්කමන්තීති අපෙන්නි. දෙවතා යම්පි පඤ්ඤං පුච්ඡන්තීති යොජනා. තත්ථෙව්වාති අත්තනො වසනට්ඨානෙයෙව. උපට්ඨානන්ති උපට්ඨානත්ථාය, සම්පදානත්ථෙ වෙනං උපයොගවචනං. අථ වා උපගන්ත්වා තිට්ඨති එත්ථාති උපට්ඨානං, හගවතො සම්පට්ඨානං, තං ආගන්ත්වාති අත්ථො. නන්ති තං, අයමෙව වා පායො.

90. “හවන්ති” ති ඉමිනා විරුළ්භෙ මූලෙ නීලභාවං ආපජ්ජිත්වා වඩ්ඪමානකෙ තරුණරුක්ඛගච්ඡාදිකෙ දස්සෙති. “අහුවත්ථු”න්ති ඉමිනා පන වඩ්ඪිත්වා ධීතෙ මහන්තරුක්ඛගච්ඡාදිකෙ දස්සෙති. “අහුවත්ථු”න්ති ව හියාත්තනිසඛිබාතාය ත්ථුං- විහත්ති යා හු-ධාතුස්ස උභාකාරස්ස උවාදෙසො හොති. පොත්ථකෙසු පන “අහුවති” ති පායො දිස්සති, සො අපායොති දට්ඨබ්බො. “ජායන්ති” ති ඉමිනා භූ-ධාතුස්ස සත්තත්ථභාවං දස්සෙති, “වඩ්ඪන්ති” ති ඉමිනා වඩ්ඪනත්ථභාවං. එතන්ති “භූතගාමො” ති නාමං. පියතෙ යථාකාමං පරිභුඤ්ජියතෙ, පාතබ්බං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති වා පාතබ්බං, පාසද්දො යථාකාමපරිභුඤ්ජනත්ථො. තෙනාහ – “ඡෙදනභෙදනාදිහි යථාරූචි පරිභුඤ්ජිතබ්බතාති අත්ථො” ති.

91. “ඉදාති” ති පදං “ආහා” ති පදෙ කාලසත්තම්. යස්මින්ති බීජෙ. තන්ති බීජං. පඤ්ච බීජජාතාතීති එත්ථ ජාතසද්දස්ස තබ්භාවත්ථතං සන්ධාය අට්ඨකථාසු එවං චුත්තං. තබ්භාවත්ථස්ස “මූලෙ ජායන්ති” ති ඉමාය පාළියා අසංසන්දනතං සන්ධාය චුත්තං සඬගහකාරෙන “න සමෙන්නි” ති. අට්ඨකථාවරියානං මතෙන සති ජාතසද්දස්ස තබ්භාවත්ථභාවෙ “මූලෙ ජායන්ති” ති ආදීසු මූලෙ මූලානි ජායන්තිති

දොසො භවෙය්‍යාති මනසි කත්වා ආහ “න හි” තිආදි. හීනි සච්චං, යස්මා වා. තානීති රුක්ඛාදීනි. තස්සාති “භූතගාමො නාම පඤ්ච ඛිජජාතානී” ති පදස්ස. එතන්ති “ඛිජජාතානී” ති නාමං. ඛිජෙසු ජාතානි ඛිජජාතානීති වුත්තෙ “මුලෙ ජායන්තී” තිආදිනා සමෙති. එතෙනාති “ඛිජතො” තිආදිනා සඬගහොති සම්බන්ධො.

“යෙහි” ති පදං “ජාතත්තා” ති පදෙ අපාදානං, හෙතු වා “වුත්තානී” ති පදෙ කරණං, කත්තා වා. තෙසන්ති ඛිජානං. රුක්ඛාදීනං විරුහනං ජනෙතීති ඛිජං. “ඛිජතො” තිආදිනා කාරියොපචාරෙන කාරණස්ස දස්සිතත්තා කාරණුපචාරං පදිපෙති. අඤ්ඤානිපි යාති වා පන ගච්ඡවල්ලිරුක්ඛාදීනි අත්ථි සංවිජ්ජන්ති, තානි ගච්ඡවල්ලිරුක්ඛාදීනි ජායන්ති සඤ්ජායන්තීති යොජනා. තානීති ගච්ඡවල්ලිරුක්ඛාදීනි. තඤ්ච මූලං, පාළියං වුත්තහලිද්දාදි ව අත්ථි, සබ්බමිපි එතං මූලඛිජං නාමාති සම්බන්ධො. එත්ථාති ඛිජෙසු, බන්ධඛිජෙසු වා.

92. සඤ්ඤාවසෙනාති “ඛිජ” ති සඤ්ඤාවසෙන. “තත්ථා” ති පදං “වෙදිතබ්බො” ති පදෙ ආධාරො. “යථා” තිආදිනා කාරණොපචාරෙන කාරියස්ස වුත්තත්තා ඵලූපචාරං දස්සෙති. යං ඛිජං වුත්තං, තං දුක්ඛට්ඨත්ථුනි යොජනා. යදෙනං ආදිපදන්ති යොජෙතබ්බං. තෙනාති ආදිපදෙන. රචියති භගවතා කථියතීති රුතං, පාළි, තස්ස අනුරූපං යථාරුතං, පාළිඅනතික්කන්තන්ති අත්ථො.

එත්ථාති “ඛිජෙ ඛිජසඤ්ඤී” තිආදිපදෙ, ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ වා. උදකෙ යාති පචත්තතීති උදකට්ඨො, එවං ඵලට්ඨොපි. තත්ථාති උදකට්ඨට්ඨට්ඨොසු. සාසපස්ස මත්තං පමාණං අස්ස සෙචාලස්සාති සාසපමත්තිකො. තිලස්ස ඛිජපමාණං අස්ස සෙචාලස්සාති තිලඛිජකො. පමාණත්ථෙ කො. ආදිසද්දෙන සඬබ්පණකාදයො සෙචාලෙ සඬගණ්හාති. තත්ථ තිලඛිජපමාණො ජලසණ්ඨිතො නීලාදිවණ්ණයුත්තො සෙචාලො තිලඛිජං නාම, සපත්තො අප්පකණ්ඩො උක්ඛලිපිධානාදිපමාණො සමූලො එකො සෙචාලවිසෙසො සඬබ්බො නාම, භමරසණ්ඨාතො නීලවණ්ණො එකො සෙචාලවිසෙසො පණකො නාම. උදකං සෙවතීති සෙචාලො. තත්ථාති සෙචාලෙසු. යොති සෙචාලො. පතිට්ඨිතං සෙචාලන්ති සම්බන්ධො. යත්ථ කත්ථවීති මූලෙ වා නලෙ වා පත්තෙ වා. උද්ධරිත්ථාති උප්පාටෙත්වා. “හත්ථෙහි” ති පදං “විසුහිත්වා” ති පදෙ කරණං. හීනි සච්චං, යස්මා වා. තස්සාති සෙචාලස්ස. එත්තාවතාති ඉතො විතො ව විසුහනමත්තෙන. යො සෙචාලො නික්ඛමති, තං සෙචාලන්ති යොජනා. පරිස්සාවනන්තරෙනාති පරිස්සාවනඡිද්දෙන. උප්පලාති අස්මිං ගච්ඡෙති උප්පලිනී. පදුමානි අස්මිං ගච්ඡෙති පදුමිනී, ඉතො, ඉත්ථිලිඬගජොතකො ථී. තත්ථෙචාති උදකෙයෙව. තානීති වල්ලිතිණානි. හීනි සච්චං, යස්මා වා. අනන්තකොති සාසපමත්තිකො සෙචාලො. සො හි නත්ථි අත්තතො අත්තො ලාමකො සෙචාලො එතස්සාති කත්වා “අනන්තකො” ති වුවිති. අත්තනායෙව හි සුඛුමො, තතො සුඛුමො සෙචාලො නත්ථිති අධිප්පායො. තත්ථාති දුක්ඛට්ඨත්ථුහාවෙ. තම්පිති “සම්පුණ්ණභූතගාමං න හොතී” ති වචනමිපි. පිසද්දො මහාපච්චරිආදිඅට්ඨකථාවරියානං වචනාපෙක්ඛො.

හීනි සවිචං, යස්මා වා. න ආගතො, තස්මා න සමෙතීති යොජනා. අපාති තස්මිං අනාගතෙ. එතන්ති අනන්තකසෙවාලාදිං. ගවිජ්ජස්සතීති වදෙය්‍යාති සම්බන්ධො. තම්පිති “ගවිජ්ජස්සතී”ති වචනම්පි. පිසද්දො පුරිමට්ඨකථාවරියානං වචනාපෙක්ඛො.

අභුතගාමමූලත්තා තාදිසස්ස ඛිජගාමස්සාති එත්ථ ඛිජගාමො තිවිධො හොති – යො සයං භුතගාමතො හුත්වා අඤ්ඤම්පි භුතගාමං ජනෙති, අම්බට්ඨිආදිකො. යො පන සයං භුතගාමතො හුත්වා අඤ්ඤං පන භුතගාමං න ජනෙති, තාලනාලිකෙරාදිබාණු. යො පන සයම්පි භුතගාමතො අහුත්වා අඤ්ඤම්පි භුතගාමං න ජනෙති. පාතියසට්ඨාදීනං ඛහි සෙවාලොති. භුතගාමො පන චතුබ්බිධො හොති – යො සයං ඛිජගාමතො හුත්වා අඤ්ඤම්පි ඛිජගාමං ජනෙති, එතරහි අම්බරුක්ඛාදිකො. යො පන සයං ඛිජගාමතො අහුත්වා අඤ්ඤං ඛිජගාමං ජනෙති, ආදිකප්පකාලෙ අම්බරුක්ඛාදිකො. යො පන සයං ඛිජගාමතො හුත්වා අඤ්ඤං පන ඛිජගාමං න ජනෙති, නිලවණ්ණො ඵලිතකදලීරුක්ඛාදිකො. යො පන සයම්පි ඛිජගාමතො අහුත්වා අඤ්ඤම්පි ඛිජගාමං න ජනෙති, ඉධ චුත්තො අනන්තකසෙවාලාදිකොති. තත්ථ චතුත්ථං භුතගාමං සන්ධාය චුත්තං “අභුතගාමමූලකත්තා තාදිසස්ස ඛිජස්සා”ති. අයං පන තතියඛිජගාමස්ස ව චතුත්ථභුතගාමස්ස ව විසෙය්‍යො – තතියඛිජගාමෙ මූලපණ්ණාති න පඤ්ඤායන්ති, චතුත්ථභුතගාමෙ තාති පඤ්ඤායන්තීති. මූලපණ්ණානං අපඤ්ඤායනත්තා ඛිජගාමොති චුත්තො, තෙසං පඤ්ඤායනත්තා භුතගාමොති චුත්තො. ඉතරථා හි විරොධො භවෙය්‍යාති. අත්තතො වාදෙ පාවිත්තියභාවතො ගරුකං, මහාපච්චරිආදීනං වාදෙ දුක්කට්මත්තභාවතො ලහුකං. එතන්ති යානං.

එවං උදකට්ඨං දස්සෙත්වා ථලට්ඨං දස්සෙත්තො ආහ “ථලට්ඨෙ”තිආදි. ථලට්ඨෙ විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. තත්ථාති හරිතබාණුසු. උද්ධං වඩ්ඪතීති නවසාබානිග්ගමනෙන ඡින්නතො උපරි වඩ්ඪති. සොති බාණු. ඵලිතාය කදලියා බාණු ඛිජගාමෙන සඬගහිතොති යොජනා. ඵලං සඤ්ජානං එතිස්සාති ඵලිතා. තථාති “භුතගාමෙනෙව සඬගහිතා”ති පදානි ආකඩ්ඪති. යදාති යස්මිං කාලෙ. රතනප්පමාණාපීති හත්ථප්පමාණාපි. අපාති අපාදානත්ථො, තතො රාසිකරණතො අඤ්ඤන්ති අත්ථො. භූමියං නිබණ්ණන්තීති සම්බන්ධො. “මූලෙසු වෙව පණ්ණෙසු වා”ති එත්ථ වසද්දො සමුච්චයත්ථොව, න විකප්පත්ථොති ආහ “මූලමත්තෙසු පනා”තිආදි.

ඛිජානීති මූලාදිඛිජාති. ධම්මානි හොන්තීති සම්බන්ධො. “උපරි”ති පදෙන හෙට්ඨා මූලාති වාති අත්ථං නයෙන ඤාපෙති. න අඬකුරෙ නිග්ගතමත්තෙයෙව, අථ බො හරිතෙ නිලපණ්ණවණ්ණෙ ජාතෙයෙව භුතගාමසඬගහො කාතබ්බොති ආහ “හරිතෙ”තිආදි. තාලට්ඨිනං මූලන්ති සම්බන්ධො. දන්තසුචි වියාති හත්ථිදන්තසුචි විය. යථා අසම්පුණ්ණභුතගාමො තතියො කොට්ඨාසො න ආගතො, න එවං අමූලකභුතගාමො. සො පන ආගතොයෙවාති ආහ “අමූලකභුතගාමෙ”ති. අමූලිකලතා විය අමූලකභුතගාමෙ සඬගහං ගවිජ්ජතීති අත්ථො.

වන්දාකාරී රුක්බාදනී. සා හි සයං රුක්බං නිස්සාය ජායන්තිපි අත්තනො නිස්සයානං රුක්බානං අදනත්තා භක්ඛනත්තා වදියති ථුතියතීති “වන්දාකා” ති වුවවති. අඤ්ඤා වාති වන්දාකාය අඤ්ඤා වා. තන්ති වන්දාකාදිං. තනොති රුක්බනො. වනන්ති බුද්දකො ගවිජො. පගුම්බොති මහාගවිජො. දණ්ඩකොති රුක්බො දණ්ඩයොගනො. තස්සාපිති අමුලිකලතායපි. අයමෙව විනිවිජයොති වන්දාකාදිකස්ස විනිවිජයො විය අයං විනිවිජයො දට්ඨබ්බොති යොජනා. “ද්වෙ තිණි පත්තානී” ති වුත්තත්තා එකපත්තො සඤ්ජායන්තොපි අග්ගබ්ජසඬගහං ගවිජතීති අත්ථො. “අනුපසම්පන්නො” ති පදං “ලිත්තස්සා” ති පදෙ කත්තා. නිදාසසමයෙති ගිම්භකාලෙ. අබ්බොහාරිකොති ආපත්තියා අඬගන්ති න වොහරිතබ්බො. වොහරිතුං න අරහතීති අත්ථො. එතන්ති අබ්බොහාරිකතං, “සවෙ...පෙ.... පමජ්ජිතබ්බා” ති වචනං වා.

අහිං සප්පං ඡාදෙතීති අහිවිජත්තං, තංයෙව අහිවිජත්තකං. යථාකථඤ්චි හි බ්‍යුප්පත්ති, රුළුහියා අත්ථවිනිවිජයො. තස්මාති තනො විකොපනනො. තත්ථාති අහිවිජත්තකෙ. හෙට්ඨා “උදකපප්පටකො” ති වත්ථා ඉධ “රුක්බපප්පටිකායපි” ති වුත්තත්තා පප්පටකසද්දො ද්විලිඬගොති දට්ඨබ්බො. තන්ති පප්පටිකං. ධීතං නියාසාසන්ති සම්බන්ධො. එවං “ලග්ග” ත්ති එත්ථාපි. හත්ථකුක්කුවචෙනාති හත්ථලොලෙන. “ජිත්දත්තස්සාපි” ති පදෙ හෙතු.

වාසත්ථිකෙනාති වාසං ඉච්ඡන්තෙන. “ඔචිනාපෙතබ්බා” ති පදෙ කත්තා. උප්පාටෙන්තෙහීති උද්ධරන්තෙහි. තෙසන්ති සාමණෙරානං. සාබං ගහිතන්ති සම්බන්ධො. යපිතස්ස සිඬගිවෙරස්සාති යොජනා.

ජිජ්ජනකන්ති ජිජ්ජනායුත්තං, ජිජ්ජනාරහන්ති අත්ථො. “වඩ්ඤාමිතට්ඨානං දස්සෙස්සාමි” ති ඉමිනා වත්තසීසෙන වඩ්ඤාමනං වට්ටතීති දස්සෙති. “හිජ්ජති” ති ඉමිනා අහිජ්ජමානෙ ගණ්ඨිපි කාතබ්බොති දස්සෙති. දාරුමක්කටකන්ති මක්කටස්ස හත්ථො මක්කටො උපවාරෙන, මක්කටො වියාති මක්කටකො, සදිසත්ථෙ කො. දාරුසඬබාතො මක්කටකො දාරුමක්කටකො. තං ආකොටෙන්තීති සම්බන්ධො. අනියාමිතත්තාති ඉමන්ති අනියාමිතත්තා වචනස්ස. ඉදං මහාසාමඤ්ඤං, විසෙසසාමඤ්ඤමිපි වට්ටතීති ආහ “නාමං ගහෙත්වාපි” තිආදි. සබ්බන්ති සබ්බං වචනං.

“ඉමං ජානාතිආදීසු” ති පදං “එවමත්ථො දට්ඨබ්බො” ති පදෙ ආධාරො. ඉමං මූලභෙසජ්ජං ජානාති ඉමං මූලභෙසජ්ජං යොජිතුං ජානාති යොජනා. එත්තාවතාති “ඉමං ජානා” තිආදිවචනමත්තෙන. කප්පියන්ති සමණවොහාරෙන, වොහාරස්ස වා යුත්තං අනුරූපං. එත්ථාති “කප්පියං කාතබ්බ” ත්ති වචනෙ. නිබ්බට්ටබ්ජමෙව්නාති එලතො නිබ්බට්ටෙන්වා විසුං කතං බ්ජං එව. තත්ථාති සුත්තෙ. කරොත්තෙන හික්ඛුනා කාතබ්බන්ති යොජනා. “කප්පියන්ති වත්ථාවා” ති ඉමිනා පයමං කත්ථා අග්ගිසත්ථනබාති උද්ධරිත්ථා පච්ඡා වත්තුං න වට්ටතීති දස්සෙති. ලොභමයසත්ථස්සාති අයතම්බාදිලොභමයස්ස සත්ථස්ස. තෙහීති මනුස්සාදීනං

නබෙහි. තෙහිති අස්සාදිනං බුරෙහි. තෙහිති හත්ථිනබෙහි. යෙහිති නබෙහි.
තත්ථජාතකෙහිපිති තස්මිං සත්ථෙ ජාතකෙහිපි, නබෙහිති සම්බන්ධො.

තත්ථාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං. “කප්පියං
කරොන්තෙනා”තිආදිවචනමපෙක්ඛති. “උච්ඡුං කප්පියං කරස්සාමි”ති උච්ඡුමෙව
විජ්ඣති, පගෙව. “දාරුං කප්පියං කරස්සාමි”ති උච්ඡුං විජ්ඣති, “දාරුං කප්පියං
කරස්සාමි”ති දාරුමෙව වා විජ්ඣති, වට්ටති එකාබද්ධත්තාති වදන්ති. තන්ති රජ්ජුං
වා වල්ලිං වා. සබ්බං ඛණ්ඩන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති මරිවපක්කෙසු. කටාහන්ති
එකාය භාජනවිකතියා නාමමෙනං. ඉධ පන ඛිජානං භාජනභාවෙන තංසදිසත්තා
එලචෙග්ගුපි “කටාහ”න්ති වුච්චති. එකාබද්ධන්ති කටාහෙන එකතො ආබද්ධං.

තාතීති තිණාති. තෙනාති රුක්ඛපවට්ටනාදිනා. තත්තාති තස්මිං.
යපනපාතනට්ඨානෙන. “මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකවණ්ණනාය”න්ති පදං “චුත්ත”න්ති
පදෙ සාමඤ්ඤාධාරො. හික්ඛු අජ්ඣොත්ථට්ටො හොතීති සම්බන්ධො. ඔපාතෙති
ආවාටෙ. සො හි අවපතනට්ඨානත්තා “ඔපාතො”ති වුච්චති. රුක්ඛන්ති
අජ්ඣොත්ථට්ටරුක්ඛං. භූමීන්ති ඔපාතටීරභූමිං. ජීවිතහෙතුති නිමිත්තත්ථෙ
පච්චත්තවචනං, ජීවිතකාරණාති අත්ථො. “හික්ඛුනා”ති පදං “නික්ඛාමෙතු”න්ති
පදෙ භාවකත්තා, කාරිතකත්තා වා. “අජ්ඣොත්ථට්ඨහික්ඛු”න්ති වා
“ඔපාතහික්ඛු”න්ති වා කාරිතකම්මං අජ්ඣොහරිතබ්බං. තත්ථාති අනාපත්තිභාවෙ,
අනාපත්තිභාවස්ස වා. එතස්සාති සුත්තස්ස. පරො පන කාරුඤ්ඤෙන කරොතීති
සම්බන්ධො. එතම්පිති කාරුඤ්ඤම්පි. හීති සච්චං, යස්මා වාති. පඨමං.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදං

94. දුතියෙ අනාවාරන්ති අවරිතබ්බං කායවච්ඡ්චාරවීතික්කමං. සබ්බනාමස්ස
අනියමත්ථත්තා ඉධ වචනන්ති ආහ “අඤ්ඤෙන වචනෙන අඤ්ඤං වචන”න්ති.
සොති හික්ඛු, වදන්ති සම්බන්ධො. කොති කො පුග්ගලො. කිත්ති කිං ආපත්තිං.
කිස්මිත්ති කිස්මිං වත්ථුස්මිං. කිත්ති කිං කම්මං. කන්ති කං පුග්ගලං. කිත්ති කිං
වචනං.

එත්ථාති “කො ආපන්නො”තිආදිපාළියං. “හික්ඛුහි”ති පදං “චුත්තො”ති පදෙ
කත්තා. අසාරුජ්ජන්ති හික්ඛුනං අසාරුජ්ජං. එසොති එසො අත්ථො, විභවොති
අත්ථො. එතන්ති වත්ථු. භණන්තො වා හුත්වා අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරතීති
සම්බන්ධො. එත්ථාති පටිච්ඡන්තාසනෙ. සොතන්ති සොතද්වාරං. වක්ඛුන්ති
වක්ඛුද්වාරං.

98. අඤ්ඤන්ති පුච්ඡිතත්ථතො අඤ්ඤං අපුච්ඡිතමත්ථං. භාවජ්ජධානොයං
කත්තුනිද්දෙසොති ආහ “අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණස්සෙතං නාම”න්ති.
තුණ්හිභාවස්සාති අභාසනස්ස. ආත්තපසග්ගො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති ආහ
“ආරොපෙතු”ති. එවං “අරොපිතෙ”ති එත්ථපි. තෙනාහ “අනාරොපිතෙ”ති.

101. තන්ති අඤ්ඤවාදකවිභෙසකරොපනකම්මං. අස්සාති භවෙය්‍ය, හොති වා.

102. කින්නි කිං වචනං. යෙනාති යෙන ඛ්‍යාධිතා කථෙතුං න සක්කොති,
තාදිසො ඛ්‍යාධි මුඛෙ හොතිති යොජනා. තප්පච්චයාති තතො කථිතකාරණාති.
දුතියං.

3. උප්ඤාපනකසික්ඛාපදං

103. තතියෙ භික්ඛු උප්ඤාපෙන්නීති එත්ථ “භික්ඛු”ති කාරිතකම්මත්තා
කරණත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “තෙහි භික්ඛුහි”ති. ඔකාරවිපරිතො
උකාරොති ව කෙසිද්දො ඤාණත්ථොති ව දස්සෙන්නො ආහ
“අවජානාපෙන්නී”ති. “තං ආයස්මන්ත”න්ති පදං “අවජානාපෙන්නී”ති පදෙ
ධාතුකම්මං. අනෙකත්ථත්තා ධාතුනං කෙසිද්දො ඔලොකනත්ථො ව
චිත්තනත්ථො ව හොති, තෙනාහ “ඔලොකාපෙන්නී”තිආදි. එත්ථාති “භික්ඛු
උප්ඤාපෙන්නී”ති පදෙ. ඡන්දායාති ඡන්දත්ථං. යෙසං සෙනාසනාති ව පඤ්ඤපෙති,
හත්තාති ව උද්දිසති, තෙසං අත්තති පෙමත්ථත්ති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන
“ඡන්දායාති ඡන්දෙනා”ති වුත්තං. ඉමිතා ලිඛිගවිපල්ලාසනයො වුත්තො. පරෙසං
අත්තනො පෙමෙනාති අත්ථො. පක්ඛපාතෙනාති අත්තනො පක්ඛෙ පාතාපනෙන.

105. උප්ඤාපෙන්නි අනෙනාති උප්ඤාපනකං. ඛියාන්ති අනෙනාති
ඛියානකන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යෙන වචනෙනා”තිආදි.

106. උපසම්පන්නං සඬ්ඝෙන සම්මතං මඬකුකත්තුකාමොති සම්බන්ධං.
දස්සෙන්නො ආහ “උපසම්පන්නං සඬ්ඝෙන සම්මත”න්තිආදි. සම්බජ්ඣනං
සම්බන්ධො, කාතබ්බොති යොජනා. උපසම්පන්නස්ස සඬ්ඝෙන සම්මතස්ස
අවණ්ණං කත්තුකාමො අයසං කත්තුකාමොති විහත්තිවිපරිණාමෙන සම්බන්ධං.
දස්සෙන්නො ආහ “විහත්තිවිපරිණාමො කාතබ්බො”ති. “වසෙනා”ති පදං
විහත්තිවිපරිණාමො කාතබ්බො”ති පදෙ විසෙසනං. යස්මා විසෙසො නත්ථි, තස්මා
කතන්ති යොජනා. තන්ති “ඛියානක”න්ති පදං. සො ව භික්ඛුති උප්ඤාපනකො ව
ඛියානකො ව සො ව භික්ඛු. අථාති තස්මා උප්ඤාපනකඛියානකකරත්තා. අස්සාති
භික්ඛුනො. අස්සාති භවෙය්‍ය.

“උපසම්පන්න”න්ති පදං “උප්ඤාපෙති”ති පදෙ ධාතුකම්මං.
“අනුපසම්පන්න”න්ති පදං කාරිතකම්මං, “අනුපසම්පන්න”න්ති පදං
“උප්ඤාපෙති”ති කාරිතකිරියං අපෙක්ඛිත්වා කම්මං හොති. “ඛියාති”ති
සුද්ධකිරියාය අපෙක්ඛාය විහත්තිවිපල්ලාසො හොතිති ආහ “තස්ස වා”තිආදි.
තස්සාති අනුපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙති සම්බන්ධො. තන්ති සඬ්ඝෙන සම්මතං
උපසම්පන්නං. “සඬ්ඝෙන අසම්මත”න්ති එත්ථ න අපලොකනකම්මෙන
අසම්මතං, කම්මවාචාය පන අසම්මතන්ති ආහ “කම්මවාචායා”තිආදි. ද්වෙ තයො
හුත්වා කම්මවාචාය සම්මතිතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා අසම්මතන්ති ව දස්සෙන්නො

ආහ “යනු” තිආදි. යනුති යස්මිං විහාරෙ. “අනුපසම්පන්නං සඛ්ඝෙන සම්මත” ත්ති එත්ථ අනුපසම්පන්නස්ස සම්මුතියො දාතුමසක්කුණෙයාත්තා පුබ්බවොහාරවසෙන සම්මතන්ති චුත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “කිඤ්චාපි” තිආදි. තන්ති අනුපසම්පන්නභාවෙ යිතං. බ්‍යත්තස්සාති වියත්තස්ස. සඛ්ඝෙන වා කතොති යොජනාති. තතියං.

4. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදං

108. චතුත්ථෙ භිමමෙව භිමන්තො, භිමන්තෙ නියුත්තො හෙමන්තිකො, කාලොති ආහ “හෙමන්තකාලෙ” ති. ඔතාපෙන්නා පක්කමිංසුති සම්බන්ධො. කාලසද්දස්ස සම්බන්ධිසද්දත්තා සම්බන්ධාපෙක්ඛොති ආහ “යස්ස කස්සචි” ති. භිමවස්සෙනාති භිමෙන ච වස්සෙන ච.

110. “වස්සිකො” ති න සඬකෙතාති අවස්සිකසඬකෙතා. “අට්ඨ මාසෙ” ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි “අවස්සිකසඬකෙතෙ” ති විසෙසිතත්තා හෙමන්තිකගිම්හිකමාසායෙව ගහෙතබ්බාති ආහ “චත්තාරො හෙමන්තිකෙ” තිආදි. යත්ථාති යස්මිං රුක්ඛෙ. න ඌහදන්තීති සම්බන්ධො. “කාකා වා” ති එත්ථ වාසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙනාහ “අඤ්ඤෙ වා සකුන්තා” ති. තස්මාති යස්මා අනුජානාති, තස්මා. යත්ථාති යස්මිං රුක්ඛෙ, විස්සමිත්වා ගච්ඡන්තීති යොජනා. යස්මින්ති රුක්ඛෙ, කත්වා වසන්තීති යොජනා. අට්ඨ මාසෙ එවාති සම්භවතො ආහ “යෙසු ජනපදෙසු” තිආදි. තෙසුපිති ජනපදෙසුපි. අවස්සිකසඬකෙතෙ එවාති සම්භවතො ආහ “යත්ථා” තිආදි. යත්ථාති යෙසු ජනපදෙසු. “විගතවලාහකං විසුද්ධං නහං හොති” ති ඉමිනා සචෙ අවිගතවලාහකං අවිසුද්ධං නහං හොති, නික්ඛිපිතුං න වට්ඨති දිපෙති. “එවරුපෙ කාලෙ” ති පදං “නික්ඛිපිතුං වට්ඨති” ති පදෙ ආධාරො.

අබ්භොකාසිකෙනාපිති අබ්භොකාසධුතඬගයුත්තෙනාපි. පිසද්දො රුක්ඛමුලිකස්ස අපෙක්ඛකො. චත්තං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තස්ස හි” තිආදි. තස්සාති අබ්භොකාසිකස්ස. හිසද්දො විත්ථාරජොතකො. තත්ථෙව්වාති පුග්ගලිකමඤ්චකෙයෙව. සඬසිකං මඤ්චන්ති සම්බන්ධො. විතමඤ්චකොති වායිතමඤ්චකො. තස්මින්ති විතමඤ්චකෙ. පුරාණමඤ්චකො තස්සන්නොපි අනග්ගොති ආහ “පුරාණමඤ්චකො ගහෙතබ්බො” ති. වම්මෙන අවනහිතබ්බොති ඔනද්ධො, සො එව ඔනද්ධකො. ගහෙත්වා ච පන පඤ්ඤපෙත්වා නිපජ්ජිතුං න වට්ඨති යොජනා. අසමයෙති වස්සිකසඬකාතෙ අකාලෙ. චතුග්ගුණෙනාපිති චතුපට්ඨෙතපි. වට්ඨන්ති වලාහකා ආවට්ඨන්ති අස්මිං සමයෙති වට්ඨලො, සො එව වට්ඨලිකො, සත්තාහං වට්ඨලිකො, සත්තාහො වා වට්ඨලිකො සත්තාහවට්ඨලිකො, සො ආදි යෙසං තානීති සත්තාහවට්ඨලිකාදීති. ආදිසද්දෙන සත්තාහතො ඌනාධිකාති ගහෙතබ්බාති. කායානුගතිකත්තාති කායං අනුගමකත්තා කායසදිසත්තාති අත්ථො.

පණ්ණකුටිසුති පණ්ණෙන ඡාදිතකුටිසු. සභාගහික්ඛුනන්ති අත්තනා සභාගහික්ඛුනං, සන්තිකන්ති සම්බන්ධො. අනොවස්සකෙ යානෙති යොජනා. ලග්ගෙත්වාති ලම්බෙත්වා, අයමෙව වා පායො. “සම්මජ්ජනි”න්ති පදං “ගහෙත්වා”ති පදෙ අවුත්තකම්මං, “යපෙනබ්බා”ති පදෙ වුත්තකම්මං. ධොවිත්වාති සම්මජ්ජනිං සුද්ධං කත්වා. උපොසඨාගාරාදීසුතිආදිසද්දෙන පරිවෙණාදීනි ගහෙතබ්බානි.

යො පන හික්ඛු ගන්තුකාමො හොති, තෙනාති යොජනා. තත්ථාති සාලායං. යත්ථ කත්ථවීති යස්මිං කිස්මිඤ්චි යානෙ. පාකතිකට්ඨානෙති පකතියා ගහිතට්ඨානෙ. තත්ත තත්තෙවාති තෙසු තෙසු වෙතියඨගණාදීසුයෙව. අසනසාලන්ති අසන්ති හක්ඛන්ති අස්සං සාලායන්ති අසනා, අසනා ව සා සාලා වෙති අසනසාලා, හොජනසාලාති අත්ථො. තත්තාති තස්ස සම්මජ්ජන්තස්ස, තස්මිං “වත්තං ජානිතබ්බ”න්ති පායෙ වා. මජ්ඣකොති පවිත්තකො, සුද්ධට්ඨානකොති අත්ථො. පාදට්ඨානාහිමුඛාති සම්මජ්ජන්තස්ස පාදට්ඨානං අහිමුඛා. වාලිකා හරිතබ්බාති පංසු ව වාලිකා ව අපනෙතබ්බා. සම්මුඤ්චනීසලාකාය පරං පෙල්ලෙනබ්බාති අධිජපායො. බහීති සම්මජ්ජිතබ්බතලකො බහි.

111. මසාරකොතීති එත්ථ ඉතිසද්දො නාමපරියායො, මසාරකො නාමාති අත්ථො. එවං බුන්දිකාබද්ධොතිආදීසුපි. පාදෙ මසිත්වා විජ්ඣිත්වා තත්ථ අට්ඨායො පවෙසෙතබ්බා එත්ථාති මසාරකො. බුන්දො එව බුන්දිකො, පාදො, තස්මිං ආබද්ධා බන්ධිතා අට්ඨායස්සාති බුන්දිකාබද්ධො. කුළීරස්ස පාදො විය පාදො යස්සාති කුළීරපාදකො, යථා කුළීරො වඨකපාදො හොති, එවං වඨකපාදොති වුත්තං හොති. ආහව්ව අඨගෙ විජ්ඣිත්වා තත්ථ පවෙසිතො පාදො යස්සාති ආහව්වපාදකො. ආණන්ති අග්ගබ්ලං. මඤ්චනි පුග්ගලං ධාරෙතීති මඤ්චො. පීයති විසමදුක්ඛං හිංසතීති පීයං. පණ්ණොති එකො තූරියවිසෙසො, තස්ස සණ්ඨානං කත්වාති අත්ථො. තඤ්චි එතරහි බුද්ධපටිමස්ස පල්ලඨකසණ්ඨානං හොති. තන්ති කොච්ඡං. කරොන්ති කිරාති සම්බන්ධො. එත්ථාති සෙනාසනපරිහොගෙ. හීති සච්චං. තන්ති කොච්ඡං මහග්ගං හොති, මහග්ගත්තා හද්දපීයන්තිපි වුච්චති. යෙනාති යෙන හික්ඛුනා. “ථාමමජ්ඣමස්සා”ති පදෙන පමාණමජ්ඣමං නිවත්තෙති.

එත්ථාති “අනාපුච්ඡං වා ගච්ඡෙය්‍යා”ති පදෙ. ථෙරො ආණාපෙතීති යොජනා. ආණාපෙතීති ව ආණ-ධාතුයා එව පෙසනසඨ්ඨාතස්ස හෙත්වත්ථස්ස වාචකත්තා ආණපෙසද්දො ස්වත්ථොව. සොති දහරො. තථාති යථා ථෙරෙන වුත්තො, තථා කත්වාති අත්ථො. තත්ථාති දිවාට්ඨානෙ, මඤ්චපීයෙ වා. තකොති යපනකාලකො. පරිබුන්ධෙති හිං සෙතීති පලිබොධො, පරිසද්දො උපසග්ගො, සො විකාරවසෙන අඤ්ඤථා ජාතො. සො පලිබොධො අඤ්ඤත්ථ ආවාසාදිකො, ඉධ පන සන්ථරාපිතමඤ්චාදිකො. සායන්ති සායන්තෙ, භූමිමත්ථෙ වෙතං උපයොගවචනං. ථෙරො හණනීති සම්බන්ධො. තත්ථාති මඤ්චපීයෙ. “බාලො හොතී”ති වත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අනුග්ගහිතවත්තො”ති. අනුග්ගහිතං වත්තං

යෙනාති අනුග්ගහිතවත්තො, ථෙරො. තජ්ජෙතීති උබ්බෙජෙති. තස්මිනි දහරෙ. අස්සාති ථෙරස්ස.

ආණ්ඩුකම්මයෙවොති ථෙරස්ස පෙසනක්කමෙයෙව. දහරො වදන්ති යොජනා. “ථෙරො”ති පදං “වත්වා ගව්ඡති”ති පදද්වයෙ කත්තා, “කාරෙතබ්බො”ති පදෙ කම්මං. නන්ති මඤ්චපීඨං, “පඤ්ඤපෙත්වා”ති පදමපෙක්ඛිය එවං වුත්තං. නන්ති දහරං වා. “වත්වා”ති පදමපෙක්ඛිය එවං වුත්තං. තත්ථෙවොති මඤ්චපීඨෙයෙව. අස්සාති ථෙරස්ස. තත්ථාති දිවාට්ඨානො. භොජනසාලතො අඤ්ඤත්ථ ගව්ඡන්තොති භොජනසාලතො නික්ඛමිත්වා මඤ්චපීඨපඤ්ඤාපනට්ඨානතො අඤ්ඤං යානං ගව්ඡන්තො, ථෙරොති යොජනා. තත්ථෙවොති දිවාට්ඨානෙයෙව. යත්තිව්ඡති යං යානං ගන්තුමිව්ඡති අත්ථො. අන්තරසන්නිපාතෙති සකලං අභොරත්තං අසන්නිපාතෙත්වා අන්තරෙ සන්නිපාතෙ සතීති යොජනා.

තත්ථාති තස්මිං යානො. ආගන්තුකා ගණ්හන්ති සම්බන්ධො. තතොති ගණ්හනතො. තෙසන්ති ආගන්තුකානං. යෙහීති ආවාසිකො වා භොතු, ආගන්තුකො වා, යෙහි භික්ඛුහි. තෙති නිසින්නහික්ඛු. උද්ධං පාළිපාඨං සාරෙති පවත්තෙතීති උස්සාරකො. ධම්මකථායං සාධුති ධම්මකථිකො. තස්මිනි උස්සාරකෙ වා ධම්මකථිකෙ වා. අභොරත්තන්ති අභො ව රත්ති ව අභොරත්තං, අව්චන්තසංයොගපදං. ඉතරස්මිනි පයමං නිසින්නහික්ඛුතො අඤ්ඤස්මිං භික්ඛුමිහීති යොජනා. අත්තොඋපචාරට්ඨෙයෙවොති ලෙඩ්චුපාතසඬ්ඛාතස්ස උපචාරස්ස අත්තො ධීතෙයෙව, අනාදරෙ චෙතං භුම්මං. සබ්බත්ථාති ආපත්තිවාරඅනාපත්තිවාරෙසු.

112. විමිලිකං වාතිආදීසු විනිව්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. තන්ති විමිලිකත්ථරණං. උත්තරි අත්ථරිතබ්බන්ති උත්තරත්ථරණන්ති දස්සෙන්නො ආහ “උත්තරත්ථරණං නාමා”තිආදි. භූමියන්ති සුඛාදිපරිකම්මෙන අකතායං පකතිභූමියං. වම්මබණ්ඩොති එත්ථ වම්මංයෙව අත්තෙ බණ්ඩත්තා ඡින්නත්තා වම්මබණ්ඩොති වුච්චති. නනු සිහවම්මාදීනි න කප්පන්තිති ආහ “අට්ඨකථාසු හී”තිආදි. හීති සච්චං. තස්මාති යස්මා න දිස්සති, තස්මා. පරිහරණෙයෙවොති අත්තතො සන්නකන්ති පරිච්ඡින්නිත්වා, පුග්ගලිකන්ති වා පරිග්ගහෙත්වා තං තං යානං හරණෙයෙව. පාදො පුඤ්ඡියති සොධියති එතායාති පාදපුඤ්ඡනීති කත්වා රජ්ජුපිලොතිකායො පාදපුඤ්ඡනීති වුච්චතිති ආහ “පාදපුඤ්ඡනී නාමා”තිආදි. මයසද්දලොපං කත්වා එලකපීඨන්ති වුත්තන්ති ආහ “එලකපීඨං නාම එලකමයං පීඨ”න්ති. එලකඤ්ච පීඨඤ්ච එලකපීඨන්ති වා දස්සෙතුං වුත්තං “අට්ඨ වා”ති. එතෙනාති “එලකපීඨ”න්ති පදෙන. “සඬ්ඛහිත”න්ති පදෙ කරණං, කත්තා වා. බීජනිපත්තකන්ති චතුරස්සබීජනීයෙව සකුණපත්තසදිසත්තා බීජනිපත්තකං, සදිසත්ථෙ කො. “අජ්ඣෙකාසෙ”ති පදං “පවිත්වා”ති පදෙ ආධාරො. අග්ගිසාලායන්ති අග්ගිනා පවනසාලායං. පබ්භාරෙති ලෙණසදිසෙ පබ්භාරෙ. යත්ථාති යස්මිං යානො.

යස්මිනි පුග්ගලෙ. “අත්තනො පුග්ගලිකම්ච හොති” ති ඉමිනා අනාපත්තිති දස්සෙති.

113. යො භික්ඛු වා ලජ්ජී හොති, තථාරූපං භික්ඛුං වා ති යොජනා. “ලජ්ජී හොති” ති චත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අත්තනො පලිබොධං විය මඤ්ඤති” ති. යොති ආපුච්ඡකො භික්ඛු. “කෙනචි උපද්දුතං හොති” ති සඨබ්බෙපෙන චුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “සචෙපි හී” තිආදි. භිසද්දො විත්ථාරජොතකො. වුඨ්ඨතරො භික්ඛු ගණ්භාතීති සම්බන්ධො. තං පදෙසන්ති සෙනාසනට්ඨපිතට්ඨානං. ආපදාසුති විපත්තිසුති. චතුත්ථං.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදං

116. පඤ්චමෙ මඤ්චකභිසිති මඤ්චෙ අත්ථරිතබ්බො මඤ්චකො, සොයෙව භිසිති මඤ්චකභිසි. එවං පියකභිසිපි. පාවාරො කොජ්චොති ද්වෙයෙව පච්චත්ථරණන්ති චුත්තාති ආහ “පාවාරො” තිආදි. චුත්තන්ති අට්ඨකථාසු චුත්තං. දුතියාතික්කමෙති දුතියපාදාතික්කමෙ. සෙනාසනතොති සචෙ එකං සෙනාසනං හොති, තතො. අථ බහුති සෙනාසනාති හොන්ති, සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො. එකො ලෙඨ්ඨපාතො සෙනාසනස්ස උපවාරො හොති, එකො පරික්ඛෙපාරහොති ආහ “ද්වෙ ලෙඨ්ඨපාතා” ති.

සචෙ භික්ඛු, සාමණෙරො, ආරාමිකො වාති තයො හොන්ති, භික්ඛුං අනාපුච්ඡත්වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා න ආපුච්ඡතබ්බො. අථ සාමණෙරො, ආරාමිකො වාති ද්වෙ හොන්ති, සාමණෙරං අනාපුච්ඡත්වා ආරාමිකොව න ආපුච්ඡතබ්බොති දස්සෙන්නො ආහ “භික්ඛුම්භි සති” තිආදි. තිසුපි අසන්තෙසු ආපුච්ඡතබ්බවිධිං දස්සෙතුං චුත්තං “තස්මිම්පි අසති” තිආදි. යෙනාති උපාසකෙන, “කාරිතො” ති පදෙ කත්තා. තස්සාති විහාරසාමිකස්ස. තස්මිම්පි අසති ගන්තබ්බන්ති යොජනා. පාසාණෙසුති පාසාණඵලකෙසු. සචෙ උස්සහතීති සචෙ සක්කොති. උස්සහන්තෙන භික්ඛුනා යට්ඨෙතබ්බන්ති යොජනා. තෙපිති උපාසකාපි, න සම්පට්ච්ඡන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති දාරුහණ්ඩාදීසු.

පරිච්ඡෙදාකාරෙන චෙණියති දිස්සතීති පරිච්චෙණං. “අථ බො” ති පදං “චෙදිතබ්බ” ති පදෙ අරුච්චිකම්භං. “ආසන්නෙ” ති ඉමිනා උපවාරසද්දස්ස උපට්ඨානත්ථඅඤ්ඤරොපනත්ථෙ නිවත්තෙති. යස්මා වම්මිකරාසියෙව හොති, තස්මාති යොජනා. උපවිනන්ති උපවිකා, තාහි නිමිත්තභූතාහි පලුප්පති නස්සතීති අත්ථො. සෙනාසනන්ති විහාරං. බායිතුන්ති බාදිතුං, අයමෙව වා පායො. තන්ති මඤ්චපියං. මඤ්චපියං විහාරෙ අපඤ්ඤපෙත්වා විහාරූපවාරෙ පඤ්ඤාපනස්ස විසෙසඵලං දස්සෙතුං ආහ “විහාරූපවාරෙ පනා” තිආදි. විහාරූපවාරෙ පඤ්ඤපිතන්ති සම්බන්ධො.

118. “ගවිෂන්තෙනා” ති පදං “ගන්තබ්බ” න්ති පදෙ කත්තා. තථෙචාති යථා පුරිමභික්ඛු කරොති, තථෙච. වසන්තෙන භික්ඛුනා පටිසාමෙතබ්බන්ති යොජනා. රත්තිට්ඨානන්ති රත්තිං වසනට්ඨානං.

යා දීඝසාලා වා යා පණ්ණසාලා වා උපවිකානං උට්ඨානට්ඨානං හොති, තතොති යොජනා. තස්මින්නි දීඝසාලාදිකෙ. භීති සච්චං, යස්මා වා, සන්තිට්ඨන්ති සම්බන්ධො. සිලුවචයොති පබ්බතො, තස්මිං ලෙණං සිලුවචයලෙණං, පබ්බතගුහාති අත්ථො. උපවිකාසඤ්ඤාති උපවිකානං උට්ඨානට්ඨානන්ති ආසඤ්ඤා. තතොති පාසාණපිට්ඨියං වා පාසාණථම්හෙසු වා කතසෙනාසනාදිතො. ආගන්තුකො යො භික්ඛු අනුචත්තන්තො වසති සම්බන්ධො. සොති ආගන්තුකො භික්ඛු. පුන සොති ආගන්තුකො භික්ඛුයෙව. තතොති ගහෙත්වා ඉස්සරියෙන වසනතො. උභොපීති ආවාසිකොපි ආගන්තුකොපි ද්වෙ භික්ඛු. තෙසුති ද්විසු තිසු. පච්ඡිමස්සාති සබ්බපච්ඡිමස්ස. ආභොගෙනාති ආභොගමත්තෙන මුත්ති නත්ථි, ආපුච්ඡිතබ්බමෙචාති අධිප්පායො. අඤ්ඤාතොති අඤ්ඤාචාසතො. අඤ්ඤාත්තාති අඤ්ඤස්මිං ආවාසෙ. තත්ථෙචාති ආනිතාචාසෙයෙව. තෙනාති වුඩ්ඪතරෙන, “සම්පට්ච්ඡිතෙ” ති පදෙ කත්තා. සම්පට්ච්ඡිතෙති වුඩ්ඪතරෙන සම්පට්ච්ඡිතෙපි ඉතරස්ස ගන්තුං වට්ටති ආපුච්ඡිතත්තාති වදන්ති. නට්ඨං වාති නට්ඨෙ වා සෙනාසනෙ සති ගීවා න හොතිති යොජනා. අඤ්ඤස්සාති අවිස්සාසිකපුග්ගලස්ස. නට්ඨානීති නට්ඨෙසු මඤ්චපියෙසු සන්තෙසු.

වුඩ්ඪතරො භික්ඛු ව ඉස්සරියො ව යක්ඛො ව සීහො ව වාළම්ගො ව කණ්ණසප්පො ව වුඩ්ඪ...පෙ.... කණ්ණසප්පා, තෙ ආදයො යෙසං තෙති වුඩ්ඪ...පෙ.... කණ්ණසප්පාදයො, තෙසු. ආදිසද්දෙන පෙනාදයො සඬගණ්හාති. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. අස්සාති භික්ඛුනො. “පලිබුද්ධො” ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “උපද්දතො” ති. පඤ්චමං.

6. අනුපබ්ඡපසික්ඛාපදං

119. ජට්ඨෙ රුම්භික්ඛාති නිචාරෙත්වා, ආවරණං කත්ථාති අත්ථො. වස්සග්ගෙනාති වස්සගණනාය. අනුපබ්ඡජාති එත්ථ බද හිංසායන්ති ධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 15 දකාරන්තධාතු) වුත්තත්තා බදසද්දො හිංසත්ථො හොති. අනුසම්පං උපගන්ත්වා බදනං හිං සනං නාම අනුසම්පං පටිසනමෙචාති දස්සෙත්තො ආහ “අනුපට්ඨික්ඛා” ති.

120. “ජාන” න්ති එත්ථ ජානනාකාරං දස්සෙතුං වුත්තං “අනුට්ඨාපනීයො අය” න්ති. තෙනෙචාති ජානනහෙතුනා ඵව. අස්සාති “ජාන” න්තිපදස්ස. භීති විත්ථාරජොතකො. සඬසො පන දෙතීති සම්බන්ධො. යස්සාති වුඩ්ඪාදීසු අඤ්ඤතරස්ස. එත්ථාති වුඩ්ඪගිලානාදීසු. ගිලානස්සපි දෙතීති යොජනා. “ගිලානො” ති පදං “න පිලෙතබ්බො, අනුකම්පිතබ්බො” තිපදද්වයෙ වුත්තකම්මං. “කාමඤ්චා” ති පදස්ස අනුග්ගහත්ථජොතකත්තා පනසද්දො ගරහත්ථජොතකො.

121. මඤ්චපීඨානං උපවාසො නාමාති සම්බන්ධො. යතොති යතො කුතොචි
යානතො. යාව මඤ්චපීඨං අත්ථි, තාව උපවාසො නාමාති යොජනා. තස්මිං උපවාසෙ
ධීතස්ස භික්ඛුනො උපවාසෙති සම්බන්ධො.

“අභිනිසිදති වා අභිනිපජ්ජති වා”ති එත්ථ වාසද්දස්ස අනියමවිකජ්ජත්ථං
දස්සෙතුං වුත්තං “අභිනිසිදනමත්තෙනා”තිආදි.

122. ඉතොති වාරතො. ඉධාති ඉමස්මිං පාවිත්තියවාසෙ. යථා වුත්තො, එවන්ති
සම්බන්ධො. සබ්බත්ථෙව්වාති සබ්බෙසු එව විහාරපරිවෙණෙසු. අස්සාති
විසභාගපුග්ගලස්ස. ඉධාපීති ඉමස්මිම්පි සික්ඛාපදෙ. තත්ථාති විස්සාසිකපුග්ගලෙ.

123. පාළියං “ආපදාසු”තිපදං “පවිසති”ති අජ්ඣාභාරපදෙන
සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ “ආපදාසුතිආදී”ති. ඡට්ඨං.

7. නික්කඩ්ඨනසික්ඛාපදං

126. සත්තමෙ යෙ පාසාදා වා යාති වා චතුස්සාලානීති යොජනා. චතස්සො
භූමියො එතෙසන්ති චතුභූමකා. එවං පඤ්චභූමකා. කොට්ඨකානීති
ද්වාරකොට්ඨකානි. “පාසාදා”තිපදමපෙක්ඛිය වුත්තං “යෙ”තිපදං,
“චතුස්සාලානී”තිපදෙ අපෙක්ඛිතෙ “යානී”ති ලිඛිගවිපල්ලාසො භොති.
සෙනාසනෙසු එකෙන පයොගෙන බහුකෙ ද්වාරෙ භික්ඛුං අතික්කාමෙතීති
සම්බන්ධො. නානාපයොගෙහි නානාද්වාරෙ භික්ඛුං අතික්කාමෙත්තස්සාති
යොජනා. “ද්වාරගණනායා”තිඉමිනා පයොගගණනායාතිපි අත්ථං ඤාපෙති
අත්ථතො පාකට්ඨතා. අනාමසිත්වාති අපුපිත්වා.

එත්තකානීති එතපමාණාති. තස්සාති නික්කඩ්ඨියමානස්ස භික්ඛුස්ස. ගාල්භන්ති
දල්භං.

127. ඉධාපීති ඉමස්මිම්පි සික්ඛාපදෙ. පිසද්දො පුරිමසික්ඛාපදාපෙක්ඛො.
සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සික්ඛාපදෙසු. යත්රාති යස්මිං සික්ඛාපදෙ.

128. සොති භණ්ඩනකාරකකලහකාරකො භික්ඛු. භීති සච්චං, යස්මා වා.
පක්ඛන්ති අත්තතො පක්ඛං. නික්කඩ්ඨියමානපුග්ගලපක්ඛෙ උම්මත්තකස්ස
නික්කඩ්ඨති වා නික්කඩ්ඨාපෙති වාති සම්බන්ධිතබ්බං. නික්කඩ්ඨකපුග්ගලපක්ඛෙ
උම්මත්තකස්ස අනාපත්තීති සම්බන්ධිතබ්බන්ති. සත්තමං.

8. වෙහාසකුට්ඨිසික්ඛාපදං

129. අට්ඨමෙ අච්ඡන්තතලත්තා උපරි වෙහාසො එතිස්සාති උපරිවෙහාසා, සා
ච සා කුටි වෙති උපරිවෙහාසකුට්ඨිති දස්සෙන්නො ආහ “උපරිඅච්ඡන්තතලායා”ති.
තස්සා කුටියා සරූපං දස්සෙතුං වුත්තං “ද්විභූමිකකුටියා වා”තිආදි. “මඤ්ච”න්ති

පදං ‘‘අභි’’තිඋපසග්ගෙන සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ ‘‘අභිභවිත්වා’’ති. ‘‘නිසීදති’’ති කිරියාපදෙන වා යොජෙතබ්බොති ආහ ‘‘භූමිමත්ථෙ වා’’තිආදි. එතන්ති ‘‘මඤ්ච’’න්තිපදෙ එතං වචනං උපයොගවචනං. අථ වා එතන්ති ‘‘මඤ්ච’’න්තිපදං උපයොගවචනවන්තං. එත්ථ ව පච්ඡිමසම්බන්ධෙ අභිත්‍යුපසග්ගො පදාලඬිකාරමත්තො පදවිභූසනමත්තොති ආහ ‘‘අභිති ඉදං පනා’’තිආදි. පදසොහණත්ථන්ති පදස්ස අලඬිකාරත්ථං විභූසනත්ථං පදස්ස ථුල්ලිතත්ථන්ති අධිප්පායො. නිපතිත්වාති එත්ථ නිත්‍යුපසග්ගො ධාත්වත්ථානුවත්තකොති ආහ ‘‘පතිත්වා’’ති. අථ වා නික්ඛන්තත්ථවාචකොති ආහ ‘‘නික්ඛමිත්වා වා’’ති. ඉමිනා නිත්‍යුපසග්ගස්ස ධාත්වත්ථවිසෙසකතං දිපෙති, නික්ඛන්තො හුත්වා පතිත්වාති අත්ථො. භීති යස්මා. ආණිති අග්ගබ්ලා.

131. යා කුටි සීසං න සට්ඨෙති, සා අසීසසට්ඨා නාමාති යොජනා. ‘‘පමාණමජ්ඣිමස්සා’’තිඉමිනා ථාමමජ්ඣිමං නිවත්තෙති. සබ්බහෙට්ඨිමාභීති සබ්බෙසං දබ්බසම්භාරානං හෙට්ඨා ධීතාහි. තුලාභීති ගෙහථම්භානමුපරි විත්ථාරවසෙන ධීතෙහි කට්ඨවිසෙසෙහි. ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ව තුලාය සරූපං පාකටං. කෙච් පන තුලාය සරූපං අඤ්ඤථා වදන්ති. එතෙනාති ‘‘මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අසීසසට්ඨා’’තිවචනෙන දස්සිතා හොතිති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. යා කාවි කුටි වුවචතිති යොජනා. උපරිති ද්විභූමිකකුටියං භූමිතො උපරි භූමියං. අව්ජන්තතලාති අනුල්ලොචතලා, අවිතානතලාති අත්ථො. ඉධ පනාති ඉමස්මිං පන සික්ඛාපදෙ.

133. භීති සච්චං, යස්මා වා. යායන්ති යා අයං කුටි. තත්ථාති තස්සං සීසසට්ඨකුටියං. අනොණතෙන භික්ඛුනාති යොජනා. යස්සාති කුටියා. අපරිභොගන්ති න පරිභුඤ්ජිතබ්බං, න පරිභුඤ්ජනාරහන්ති අත්ථො. පතාණිති පතනස්ස නිවාරණා ආණි අග්ගබ්ලා. සා හි ආබන්ධං නයති පවත්තෙතිති ආණිති වුවචති. යත්ථාති යස්මිං මඤ්චපියෙ. න නිජ්ජතන්තිති නික්ඛන්තො හුත්වා න පතන්ති. ආහව්වපාදකෙති අඬිගෙ ආහනිත්වා විජ්ඣිත්වා තත්ථ පචෙසිතපාදකෙ. නාගදන්තකාදීසුති නාගස්ස දන්තො වියාති නාගදන්තකො, සදිසත්ථෙ කො, සො ආදි යෙසං තෙති නාගදන්තකාදයො, තෙසු. ආදිසද්දෙන භිත්තිබ්ලාදයො සඬිගණ්භාතිති. අට්ඨමං.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදං

135. නවමෙ පිට්ඨසඬ්ඝාටස්සාති ද්වාරබාහාය. සා හි පිට්ඨෙ ද්විත්තං කවාටානං සං එකතො සාටො සටනං සමාගමො එකස්සත්ථිති පිට්ඨසඬ්ඝාටොති වුවචති. කුරුන්දියං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. මහාඅට්ඨකථායං වුත්තන්ති යොජනා. තන්ති මහාඅට්ඨකථාය වුත්තවචනං. එවං ‘‘තදෙවා’’ති එත්ථාපි. භීති සච්චං, යස්මා වා. හගවතාපීති න මහාඅට්ඨකථාවරියෙහි එව වුත්තං, අථ බො හගවතාපි කතොති යොජනා. ද්වාරබන්ධෙන අග්ගළස්ස අවිනාභාවතො ‘‘අග්ගළට්ඨපනායා’’ති වුත්තෙපි අග්ගළෙන සහ ද්වාරබන්ධට්ඨපනායාති අත්ථොච ගහෙනබ්බොති ආහ

“සකවාටකද්වාරබන්ධට්ඨපනායා” ති. අග්ගලොති කවාටඵලකො. ඉමමෙවත්ථන්ති මයා චුත්තං ඉමං ඵච අත්ථං සන්ධායාති සම්බන්ධො. එත්ථාති “අග්ගලට්ඨපනායා” තිවචනෙ. අධිජ්ජායොති භගවතො අභිසන්ධි. භි-සද්දො විත්ථාරජොතකො. කම්පතීති භුසං කම්පති. වලතීති ඊසං වලති. තෙනාති තෙන සිලීලපතනහෙතුනා. මාතිකායං, පදභාජනීයඤ්ච “අග්ගලට්ඨපනායා” තිපදස්ස සම්බන්ධාභාවතො තස්ස සම්බන්ධං දස්සෙතුං චුත්තං “තත්ථා” තිආදි. තත්ථ තත්ථාති “අග්ගලට්ඨපනායා” තිවචනෙ න චුත්තන්ති සම්බන්ධො. අත්ථස්ස කාරණස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, සායෙව අට්ඨුප්පත්තීති වුවචති ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා. අධිකාරතො දට්ඨබ්බොති යොජනා.

යං පන වචනං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. යස්සාති මහාවිහාරස්ස. උපරීති ද්වාරතො උපරි. තීසු දිසාසුති උභොසු පස්සෙසු, උපරීති තීසු දිසාසු. තත්ත්වයෙහි බුද්දකෙ විහාරෙහි. සාති භිත්ති. අපරිපූර්උපචාරාපීති සමන්තා කවාටපමාණෙන අපරිපූර්උපචාරාපි. උක්කට්ඨපරිච්ඡේදෙනාති උක්කංසපමාණෙන. හත්ථපාසතො අතිරෙකං න ලිම්පිතබ්බොති අධිජ්ජායො. තීසු දිසාසු ඵච ලිම්පිතබ්බො න හොති, ලෙපොකාසෙ සති අධොභාගෙහි ලිම්පිතබ්බොති ආහ “සවෙ පනස්සා” තිආදි. අස්සාති විහාරස්ස. ආලොකං සන්ධෙත්ති පිදහන්තීති “ආලොකසන්ධි” ති චුත්තෙ වාතපානකවාටකායෙවාති දස්සෙත්තො ආහ “වාතපානකවාටකා වුවචන්ති” ති. වාතං පිචතීති වාතපානං, ද්වාරං, තස්මිං ධීතා කවාටකා වාතපානකවාටකා. තෙති වාතපානකවාටකා පහරන්තීති සම්බන්ධො. එත්ථාති ආලොකසන්ධිමිති. සබ්බදිසාසුති උභොසු පස්සෙසු, හෙට්ඨා, උපරීති චතුසු දිසාසු. “තස්මා” තිපදං “ලිම්පිතබ්බො වා ලෙපාපෙතබ්බො වා” තිපදද්වයෙ හෙතු. එත්ථාති “ආලොකසන්ධිපරිකම්මායා” තිපදෙ.

ඉමිනාති සෙතචණ්ණාදිනා. සබ්බමෙතන්ති එතං සබ්බං සෙතචණ්ණාදිකං.

යන්ති කිච්චං. කත්තබ්බං කිච්චන්ති සම්බන්ධො. සද්දන්තරත්ථවහිතොපි ද්වත්තිසද්දො පරියායසද්දෙන සමාසො හොතීති ආහ “ජදනස්ස ද්වත්තිපරියාය” ති. ද්වෙ වා තයො වා පරියායා සමාහටාති ද්වත්තිපරියායං, සමාහාරෙ දිගු, තිසද්දෙ පරෙ ද්විස්ස අකාරො හොති. පරික්ඛෙපොති අනුක්කමෙන පරික්ඛෙපො. අපතප්පසග්ගස්ස පටිසෙධවාචකත්තා “අහරිතෙ” ති චුත්තං. එත්ථාති “අපහරිතෙ” ති පදෙ. “හරිත” ති ඉමිනා අධිජ්ජෙතන්ති සම්බන්ධො. ආදිකප්පකාලෙ අපරණ්ණතො පුබ්බෙ පචත්තං අන්තං පුබ්බණ්ණං, අපරස්මිං පුබ්බණ්ණතො පච්ඡා පචත්තං අන්තං අපරණ්ණං, නකාරද්වයස්ස ණකාරද්වයං කත්වා. තෙනෙවාති අධිජ්ජෙතත්තා ඵච.

චුත්තන්ති වහිතං, යථා “සුමෙධභූතො භගවා” තිඑත්ථ බොධිං අසම්පත්තොපි බොධිසත්තො සුමෙධභූතො “භගවා” ති වුවචති අවස්සම්භාවියත්තා, ඵච හරිතං අසම්පත්තමිති බෙත්තං “හරිත” ති වුවචති අවස්සම්භාවියත්තාති අත්ථං දස්සෙති “යස්මිමපි බෙත්තෙ” තිආදිනා.

අහරිතෙයෙව්නි හරිතවිරහෙ එව බෙත්තෙති යොජනා. තත්‍රාපීති
 අහරිතබෙත්තෙපි. “පිට්ඨිවංසස්සා”තිපදං “පස්සෙ”තිපදෙ සාමාන්තථපිට්ඨි, ඉමිනා
 පකතිගෙහං දස්සෙති. “කුටාගාරකණ්ණිකායා”තිපදං “උපරි, ථුපිකායා”තිපදෙ
 සාමාන්තථපිට්ඨි, ඉමිනා එකකුටයුත්තෙ මාලාදිකෙ දස්සෙති. යිතං හික්ඛුන්ති
 සම්බන්ධො. නිසින්තකං යංකඤ්චි ජනන්ති යොජනා. තස්සාති යිතට්ඨානස්ස.
 අන්තොති අබ්හන්තරෙ, හි යස්මා අයං ඔකාසො පතනොකාසොති යොජනා.

136. ඡාදිතං නාමාති එත්ථ ඡාදිතසද්දො භාවත්ථො හොති, තෙනාහ
 “ඡාදන”න්ති. උජුකමෙව්නි ඡදනුට්ඨාපනතො උද්ධං උජුකං එව. තන්ති ඡාදනං.
 අපනෙත්වාපීති නාසෙත්වාපි. තස්මාති යස්මා ලබ්හති, තස්මා, පක්කම්මබ්බන්ති
 සම්බන්ධො. පරික්ඛෙපෙනාති පරිවාරෙන ඡාදෙන්තස්සාති යොජනා. ඉධාපීති
 පරියායඡාදනෙපි අධිට්ඨහිත්වාති සම්බන්ධො. තුණ්හිභුතෙනාති තුණ්හිභුතො හුත්වා.
 ඡදනුපරිති ඡදනස්ස උපරි. හීති සච්චං. “තතො වෙ උත්තරි”න්ති එත්ථ තතො
 ද්වත්තිපරියායතො උපරිති දස්සෙන්තො ආහ “තිණ්ණං මග්ගානං වා”තිආදි.

137. කරෙන හත්ථෙත ලුනිතබ්බො, ඡිත්ථිතබ්බො, ලාතබ්බො ගහෙතබ්බොති
 වා කරලොති කතෙ අත්ථපකරණාදිතො තිණුමුට්ඨි එවාති ආහ “තිණුමුට්ඨිය”න්ති.
 නවමං.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදං

140. දසමෙ “ඡාන”න්ති ගච්ජන්තාදිගණොති ආහ “ඡානන්තො”ති. සං විජ්ජති
 පාණො එත්ථාති සපාණකං. එතන්ති උදකං. සයං ඡානන්තොපි පරෙන
 ඡානාපෙත්තොපි ඡානාතියෙව නාමාති ආහ “යථා තථා වා”ති. සපාණකං උදකන්ති
 කරණත්ථෙ වෙතං උපයොගවචනං, තෙනාහ “තෙන උදකෙනා”ති. පුබ්බෙති
 පථවිබණ්ණසික්ඛාපදාදිකෙ.

තත්ථාති “සිඤ්චෙය්‍ය වා සිඤ්චාපෙය්‍ය වා”තිපදෙ. ධාරන්ති සොතං. මාතිකං
 පමුබන්ති මාතිකං අහිමුබං. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං යානෙ. අඤ්ඤතො
 යානතො අඤ්ඤං යානං නෙතිති යොජනා. “සපාණකං උදක”න්ති
 සාමඤ්ඤවචනස්සපි විසෙසෙ අවට්ඨානතො, විසෙසත්ථිනා ව විසෙසස්ස
 අනුපයොජිතබ්බතො ඉධ විසෙසඋදකන්ති සන්ධායභාසිතත්ථං දස්සෙන්තො ආහ
 “ඉදං පනා”තිආදි. ඉදං පන න චුත්තන්ති සම්බන්ධො. යන්ති උදකං
 “ගච්ජති”තිපදෙ කත්තා. යත්ථාති යස්මිං උදකෙති. දසමං.

භූතගාමවග්ගො දුතියො.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

144. භික්ඛුනිවග්ගස්ස පඨමෙ තෙසන්ති ථෙරානං. මහාකුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතාති යොජනා. කුලධීතරො විජ්ජමානගුණං කථයන්තීති සම්බන්ධො. “ඤාතිමනුස්සාන”න්තිපදං “කථයන්ති”තිපදෙ සම්පදානං. කුතොති කස්ස ථෙරස්ස සන්තිකාති අත්ථො. තෙසන්ති ථෙරානං ගුණන්ති සම්බන්ධො. “කථෙතු”න්තිපදමපෙක්ඛිත්වා “විජ්ජමානගුණෙ”ති වත්තබ්බෙ අවත්වා “වට්ටන්ති”තිපදමපෙක්ඛිය “විජ්ජමානගුණා”ති වුත්තං. භීති සච්චං, යස්මා වා. තතොති කථනකාරණා අභිහරිංසුති සම්බන්ධො. තෙනාති අභිහරණහෙතුනා.

තෙසන්ති ඡබ්බග්ගියානං. තාසුති භික්ඛුනීසු. “භික්ඛුනියො”තිපදං “උපසඬකමිත්වා”තිපදෙ කම්මං. ඡබ්බග්ගියානං භික්ඛුනීසු උපසඬකමනං ලාභතණ්හාය හොති, භික්ඛුනීනං ඡබ්බග්ගීසු උපසඬකමනං වලචිත්තතාය හොතීති අඤ්ඤමඤ්ඤපසඬකමන්තානං විසෙසො. තිරච්ඡානභූතා කථා තිරච්ඡානකථා නිරත්ථකකථාති දස්සෙන්නො ආහ “තිරච්ඡානකථන්ති”ති. සග්ගමග්ගමනෙපීති පිසද්දො මොක්ඛගමනෙ පන කා නාම කථාති දස්සෙති. රාජානො ආරබ්භ පවත්තා කථා රාජකථා. ආදිසද්දෙන වොරකථාදයො සඬගණ්හාති.

147. තෙ භික්ඛුනි ඡබ්බග්ගියා භික්ඛු හවෙය්සුන්ති සම්බන්ධො. අදිට්ඨං සච්චං යෙහීති අදිට්ඨසච්චා, තෙසං භාවො අදිට්ඨසච්චත්තං, තස්මා අදිට්ඨසච්චත්තා බන්ධිත්වාති යොජනා. තෙසන්ති ඡබ්බග්ගියානං. අඤ්ඤෙනෙව උපායෙනාති අලද්ධසම්මුතිතො අඤ්ඤෙනෙව ලද්ධසම්මුතිසඬබාතෙන කාරණෙන කත්තුකාමොති සම්බන්ධො. පරතොති පරස්මිං පච්ඡා, උපරීති අත්ථො. කරොන්තො වාති පරිබාහිරෙ කරොන්තො එව හුත්වා ආහාති යොජනා. භීති සච්චං, යස්මා වා. යස්මා න භූතපුබ්බාති, ඉති තස්මා පරිබාහිරං කරොන්තො වාති අත්ථො.

තත්ථාති “අනුජානාමි”තිආදිවචනෙ. සීලවාති එත්ථ වන්තුසද්දො පසංසත්ථෙ ව අතිසයත්ථෙ ව නිච්චයොගත්ථෙ ව හොති. තස්සාති ලද්ධසම්මුතිකස්ස. තන්ති සීලං. පාතිමොක්ඛසංවරසද්දානං කම්මධාරයභාවං, තෙහි ව සංවුතසද්දස්ස තප්පුරිසභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “පාතිමොක්ඛොවා”තිආදි. තත්ථ එවසද්දෙන කම්මධාරයභාවං, එනසද්දෙන ව තප්පුරිසභාවං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං.

වත්තතීති අත්තභාවං පවත්තෙති. කාරිතපච්චයො හි අදස්සනං ගතො. ඉමිනා ඉරියාපථවිහාර දිබ්බවිහාර බ්‍රහ්මවිහාර අරියවිහාරෙසු චතුසු විහාරෙසු අත්තභාවවත්තනං ඉරියාපථවිහාරං දස්සෙති. භීති සච්චං. එතන්ති “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරතී”තිවචනං. විභඩ්ගෙති කුමාරවිභඩ්ගෙ.

“සීල”න්තිආදීනි අට්ඨ පදානි තුල්‍යාධිකරණානි. අයං පනෙත්ථ සම්බන්ධො – සීලං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා පතිට්ඨා ආදි චරණං සංයමො සංවරො මොක්ඛං පමොක්ඛන්ති. සමාපත්තියාති සමාපත්තත්ථාය. “උපෙනො”තිආදීනි සත්ත පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානි. තත්ථ උපපන්නොති යුත්තො අනුයුත්තො. සමන්තාගතොති සමන්තතො අනු පුනප්පුනං ආගතොති සමන්තාගතො,

සමඬිගීභූතොති අත්ථො. එත්ථ හි සංසද්දො සමන්තත්ථවාචකො, අනුසද්දො නඋපචිඡින්නත්ථවාචකො. තෙනාති තෙන කාරණෙන. පාලෙතීති අත්තභාවං බාධනතො රක්ඛති. යපෙතීති අත්තභාවො පචත්තති. යාපෙතීති අත්තභාවං පචත්තාපෙති. යප යාපනෙ. යාපනං පචත්තනන්ති හි ධාතුපාඨෙසු වුත්තං (සද්දනීතිධාතුමාලායං 18 පකාරන්තධාතු). විහරතීති එත්ථ එකො ආකාරත්ථවාචකො ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, ඉති වුච්චති, ඉති වුත්තන්ති වා යොජනා.

ආචාරගොචරසද්දානං ද්වන්ද්භාවං, තෙහි ව සම්පන්නසද්දස්ස තප්පුරිසභාවං දස්සෙන්නො ආහ “ආචාරගොචරසම්පන්නො”තිආදි. තත්ථ වසද්දෙන ද්වන්ද්භාවං, එනසද්දෙන ව තප්පුරිසභාවං දස්සෙති. අණුසද්දො අප්පත්ථො, මත්තසද්දො පමාණත්ථොති ආහ “අප්පමත්තකෙසු”ති. “දස්සනසිලො”තිඉමිනා “දස්සාවි”තිඑත්ථ ආවිසද්දස්ස තස්සිලත්ථභාවං දස්සෙති. “සමාදායා”ති එත්ථ සංපුබ්බආපුබ්බස්ස දාසද්දස්ස කම්මාපෙක්ඛන්තා තස්ස කම්මං දස්සෙතුං වුත්තං “තං තං සික්ඛාපද්”න්ති. ඉමිනා “සික්ඛාපදෙසු”ති උපයොගත්ථෙ භුම්මච්චනන්ති දස්සෙති. අථ වා සික්ඛාපදෙසුති නිද්ධාරණත්ථෙ භුම්මච්චනමෙතං. “තං තං සික්ඛාපද්”න්ති කම්මං පන අප්පිකාහරිතබ්බන්ති දස්සෙති. “සමාදායා”ති එත්ථ සංසද්දස්ස ව ආපුබ්බස්ස දාසද්දස්ස ව යකාරස්ස ව අත්ථං දස්සෙතුං “සාධුකං ගහෙත්වා”ති වුත්තං. එත්ථාති ඉමිස්සං අට්ඨකථායං. විත්ථාරො පන ගහෙතබ්බොති යොජනා. යොති කුලපුත්තො.

අස්සාති ලද්ධසම්මුතිකස්ස. යං තං බහු සුතං නාම අත්ථි, තං න සුතමත්තමෙවාති යොජනා. මඤ්ජුසායන්ති පෙළායං. සා හි සාමිකස්ස සධනත්තං මඤ්ඤතෙ ඉමායාති “මඤ්ජුසා”ති වුච්චති. මඤ්ජුසායං රතනං සන්නිචිතං විය සුතං සන්නිචිතං අස්මිං පුග්ගලෙති යොජනා, එතෙනාති “සන්නිචිත”න්තිපදෙන, දස්සෙතීති සම්බන්ධො. යොති ලද්ධසම්මුතිකො හික්ඛු. සන්නිචිතරතනස්සෙවාති සන්නිචිතරතනස්ස ඉව. තන්ති “යෙ තෙ ධම්මා”තිආදිවචනං. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. අස්සාති ලද්ධසම්මුතිකස්ස හික්ඛුනො. තත්ථාති “චචසා පරිචිතා”තිආදිවචනෙ. එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පගුණාති උජුකා. උජුකො හි අප්පිමහත්තා පකට්ඨො උත්තමො ගුණොති අත්ථෙත “පගුණො”ති වුච්චති. අනුපෙක්ඛිතාති පුනප්පුනං උපගන්ත්වා ඉක්ඛිතා, පස්සිතා දස්සිතාති අත්ථො. අත්ථතොති අභිධෙයාත්ථතො, අට්ඨකථාතොති අත්ථො. කාරණතොති ධම්මතො, පාළිතොති අත්ථො. දිට්ඨිසද්දස්ස පඤ්ඤාසද්දවෙච්චනත්තා “පඤ්ඤායා”ති වුත්තං. සුපච්චක්ඛකතාති සුට්ඨ අක්ඛානං ඉන්ද්‍රියානං පටිමුඛං කතා.

“බහුස්සුතො”ති එත්ථ බහුස්සුතස්ස නිවිධභාවං දස්සෙන්නො ආහ “අයං පනා”තිආදි. නිස්සයතො මුච්චතීති නිස්සයමුච්චනකො. පරිසං උපට්ඨාපෙතීති පරිසුපට්ඨාකො. හික්ඛුනියො ඔවදතීති හික්ඛුනොවාදකො. තත්ථාති නිවිධෙසු බහුස්සුතෙසු. නිස්සයමුච්චනකෙන එත්තකං උග්ගහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

උපසම්පදායාති උපසම්පාදෙන්වා. පඤ්ච වස්සානි එතස්සානි පඤ්චවස්සො. තෙන උග්ගහෙනබ්බන්ති යොජනා. සබ්බන්තිමේනාති සබ්බෙසං පරිච්ඡේදානං අන්තෙ ලාමකෙ පවත්තෙන. පගුණාති අජිම්භා උජුකා. වාචුග්ගතාති තස්සෙව වෙච්චනං. යස්ස හි පාළිපාඨා සජ්ඣායනකාලෙ පගුණා භොන්ති, තස්ස වාචුග්ගතා. යස්ස වා පන වාචුග්ගතා භොන්ති, තස්ස පගුණා. තස්මා තානි පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤකාරණවෙච්චනානි. පක්ඛදිවසෙසුති ජුණ්හපක්ඛකාලපක්ඛපරියාපන්නෙසු දිවසෙසු. ධම්මසාවනත්ථායාති සම්පත්තානං පරිසානං ධම්මස්ස සාවනත්ථාය සුභාපනත්ථායාති අධිජ්ජායො. සාවනත්ථායාති එත්ථ යුපච්චයපරත්තා කාරිතපච්චයො ලොපො භොතිති දට්ඨබ්බං. තස්මා සාවීයතෙ සුභාපීයතෙ සාවනන්ති වචනත්ථො කාතබ්බො. භාණුවාරා උග්ගහෙනබ්බාති සම්බන්ධො. සම්පත්තානන්ති අත්තනො සන්තිකං සම්පත්තානං. පරිකථනත්ථායාති පරිස්සඬගෙන ආලිඬගනෙන කථනත්ථං, අජ්ජසද්දසඬාතාය වාචාය කථනත්ථන්ති අත්ථො. “කථාමග්ගො”ති චුත්තත්තා වත්ථුකථායෙව අධිජ්ජෙතා, න සුත්තසඬාතො පාළිපාඨො. අනු පච්ඡා, පුනස්පුනං වා දායකා මොදන්ති එතායාති අනුමොදනා. ඤානං වා මග්ගො වා ඵලං වා සමණධම්මො නාම. තස්ස කරණත්ථං උග්ගහෙනබ්බන්ති යොජනා. භීති සච්චං, යස්මා වා. චතුසු දිසාසු අපට්ඨතොති වාතුද්දිසො, අපට්ඨතත්ථෙ ණපච්චයො.

පරිසුපට්ඨාපකෙන කාතබ්බාති යොජනා. අභිච්ඡයෙති අඤ්ඤමඤ්ඤපරිච්ඡින්නෙ විනයපිටකෙ. ද්වෙ විභඩ්ගාති භික්ඛුවිභඩ්ගො ච භික්ඛුනිවිභඩ්ගො ච. අසක්කොන්තෙන පරිසුපට්ඨාපකෙන භික්ඛුනාති සම්බන්ධො. එවං අත්තනො අත්ථාය උග්ගහෙනබ්බං දස්සෙත්වා ඉදානි පරිසාය අත්ථාය උග්ගහෙනබ්බං දස්සෙන්නො ආහ “පරිසාය පනා”තිආදි. අභිධම්මෙති අඤ්ඤමඤ්ඤපරිච්ඡින්නෙ සුත්තන්තපිටකෙ එව, න අභිධම්මපිටකෙ. තයො වග්ගාති සගාථාවග්ගො නිදානවග්ගො බන්ධවග්ගොති තයො වග්ගා. වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො. එකන්ති එකං නිපාතං. තතො තතොති නිකායතො. සමුච්චයං කත්ථාති රාසිං කත්ථා. න චුත්තන්ති අට්ඨකථාසු න කථිතං. යස්ස පන නත්ථි, සො න ලහතිති යොජනා. සුත්තන්තෙ වාති සුත්තන්තපිටකෙ පන. උග්ගහිතොති සරූපකථනෙන ගහිතො, උච්චාරිතොති අත්ථො. දිසාපාමොක්ඛොති දිසාසු ධීතානං භික්ඛුආදීනං පාමොක්ඛො. යෙන කාමං ගමොති යථාකාමං ගමො.

චතුසු නිකායෙසුති බුද්දකනිකායතො අඤ්ඤෙසු දීඝනිකායාදීසු. එකස්සාති අඤ්ඤතරස්ස එකස්ස. එකනිකායෙනාති එකස්මිං නිකායෙ ලද්ධනයෙන. භීති සච්චං, යස්මා වා. තත්ථාති චතුප්පකරණස්ස අට්ඨකථායං. නානත්ථන්ති නානාපයොජනං. තන්ති විනයපිටකං. එත්තාවතාති එත්තකපමාණෙන පගුණෙන. භොතිති ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො. ඉති පරිසමාපනං වෙදිතබ්බන්ති යොජනා.

උභයාති බො පනස්සාති ආදි පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. අඤ්ඤස්මින්නි විනයපිටකතො ඉතරස්මිං. තත්ථාති “උභයාති බො පනස්සා”තිආදිවචනෙ. යථා යෙනාකාරෙන ආගතානි, තං ආකාරං දස්සෙතුන්ති යොජනා.

පදපච්චාහට්ඨසඬකරදොසවිරහිතානීති පදානං පච්චාහට්ඨසඬකරභූතෙහි දොසෙහි විරහිතානි. එත්ථ ච පදපච්චාහට්ඨන්ති පදානං පටිනිවත්තිත්වා ආහස්සනං ගලනං, චූතන්ති අත්ථො. පදසඬකරන්ති පදානං විපත්ති, විනාසොති අත්ථො.

“සුත්තසො”ති සාමඤ්ඤතො චූත්තෙපි ඛන්ධකපරිවාරසුත්තං එව ගහෙතඛිඛන්ති ආහ “ඛන්ධකපරිවාරතො”ති. අනුඛ්‍යාඤ්ජනසොති එත්ථ ඛ්‍යාඤ්ජනසද්දො අක්ඛරස්ස ච පදස්ස ච වාවකොති ආහ “අක්ඛරපදපාරිපූරියා වා”ති. ඡීති සච්චං, යස්මා වා.

“සිලිලධනිකාදීන”න්තිපදං “චචනෙනා”තිපදෙ කම්මං, “චචනෙනා”තිපදං “සම්පන්නාගතො”තිපදෙ හෙතු, “විස්සට්ඨාය අනෙලගලාය අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියා”තිපදානි “වාචායා”තිපදෙ විසෙසනානි. සිලිලධනිකාදීනන්ති ආදිසද්දෙන නිග්ගහිතවිමුත්තසම්ඛන්ධවචන්තීතදීස රස්ස ගරු ලභු සඬබ්බානා අට්ඨ ඛ්‍යාඤ්ජනබුද්ධියො සඬගණ්හානි. යථාච්චානවචනෙනාති අක්ඛරවිත්තකානං යථා සංවිදහනවචනෙන. වාචායෙව කරියති කටියති උච්චාරියති වාක්කරණං චකාරස්ස කකාරං කත්වා. ඡීති තදෙව යුත්තං. මාතුගාමො යස්මා සරසම්පත්තිරතො, තස්මා ඡීලෙතිති යොජනා. “සරසම්පත්තිරහිත”න්තිපදං “චචන”න්තිපදෙ විසෙසනභාවෙන විසෙසං කත්වා “ඡීලෙති”තිපදෙ හෙතුභාවෙන සම්පජ්ජනතො හෙතුඅත්තොගධවිසෙසනන්ති දට්ඨබ්බං. සබ්බාසන්ති භික්ඛුනීනං. “සිලාචාරසම්පත්තියා”තිඉමිනා ජාති ගොත්ත රූප භොගාදිනාතිඅත්ථං නිවත්තෙති. කාරණඤ්චාති අට්ඨකථඤ්ච. තජ්ජෙත්වාති උබ්බෙජෙත්වා. තාසන්ති භික්ඛුනීනං. ගිහිකාලෙති භික්ඛුනොවාදකස්ස ගිහිකාලෙ අනජ්ඣාපන්තපුබ්බො භොතිති සම්ඛන්ධො. ඡී තදෙව යුත්තං. “මාතුගාමො”තිපදං “න කරොති”තිපදෙ සුද්ධකත්තා, “උජ්ජාදෙති”තිපදෙ හෙතුකත්තා. ධීතස්ස භික්ඛුනො ධම්මදෙසනායාපීති යොජනා. අපිසද්දො ගරහත්ථො. විසභාගෙහීති විරුද්ධෙහි වත්ථාරම්මණෙහි. අයුත්තට්ඨානෙනා පබ්බජිතානං අනනුරූපට්ඨානෙන. ඡන්දරාගන්ති බලවතණ්හං. තෙනාති තෙන හෙතුනා.

“එත්ථ වා”තිආදිමිහි අයං පන සඬගහො –

“සිලවා බහුස්සුතො ච, ස්වාගතො ච සුචාවකො;
පියො පටිබලො වාපි, නජ්ඣාපන්නො ච විසතී”ති.

148. වත්ථුස්මිත්ති අට්ඨුප්පත්තියං. කකාරලොපං කත්වා ගරුධම්මාති වුවචන්තිති ආහ “ගරුකෙහි ධම්මෙහි”ති. තෙති ගරුධම්මා. ඡීති යස්මා. “එකතො”ති සාමඤ්ඤන චූත්තවචනස්ස විසෙසෙන ගහෙතඛිඛනං දස්සෙතුං චූත්තං “භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ”ති. යථාවත්ථුකමෙවාති පාවිත්තියමෙව. තඤ්චි වත්ථුස්ස ආපත්තිකාරණස්ස අනුරූපං පවත්තත්තා “යථාවත්ථුක”න්ති වුවචති.

149. පාතොති පගෙව, පයමන්ති අත්ථො. අසම්මට්ඨං සම්මජ්ජිතඛිඛන්ති සම්ඛන්ධො. අසම්මජ්ජනෙ දොසං පාකටං කරොන්නො ආහ “අසම්මට්ඨං

හි” තිආදි. හිති තප්පාකට්ඨකරණභොගකො. තන්ති පරිවෙණං. දිස්වා හවෙය්‍යුන්ති සම්බන්ධො. තෙනාති අසොතුකාමානං විය හවනහෙනුනා. පරිවෙණසම්මජ්ජනස්ස ආනිසංසං දස්සෙත්වා පානියපරිභොජනිය උපට්ඨානස්ස තමෙව දස්සෙන්නො ආහ “අන්නො ගාමනො පනා” ති ආදි. තස්මිත්ති පානියපරිභොජනියෙ.

සාබ්‍යාභවිගම්පිති භඤ්ජිතබ්බසාබ්‍යමිපි. දුතියොති විඤ්ඤ පුරිසො දුතියො. නිසිදිතබ්බට්ඨානං දස්සෙන්නො ආහ “නිසිදිතබ්බ” තිආදි. “විහාරමජ්ඣෙ” ති සාමඤ්ඤතො වත්වා විසෙසතො දස්සෙතුං වුත්තං “ද්වාරෙ” ති. ඔසරන්ති අවසරන්ති එත්ථාති ඔසරණං, තඤ්ච තං යානඤ්චෙති ඔසරණට්ඨානං, තස්මිං. සමග්ගත්ථාති එත්ථ සංපුබ්බො ව ආපුබ්බො ව ගමුසද්දො හොති, තතො භියාත්තනීසඬ්ඛාතං ත්ථවචනං වා හොති, පඤ්චමීසඬ්ඛාතස්ස ථවචනස්ස ත්ථත්තං වා හොති, සංයොගපරත්තා ආ උපසග්ගො රස්සො ව හොති, ඉති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සම්මා ආගතත්ථා” ති. තත්ථ “සම්මා” තිපදෙන සංසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති, “ආ” ඉතිපදෙන ආත්‍යුපසග්ගං, “ගත” ඉතිපදෙන ගමුධාතුං, “ත්ථ” ඉතිපදෙන භියාත්තනීසඬ්ඛාතං ත්ථවචනං වා, පඤ්චමීසඬ්ඛාතස්ස ථවචනස්ස ත්ථත්තං වා දස්සෙති. අයං පනෙත්ථත්ථො – සමං තුම්හෙ ආගතත්ථාති. පඤ්චමීසඬ්ඛාතස්ස ථවචනස්ස ත්ථත්තකාලෙ සමං තුම්හෙ ආගා අත්ථ හවථාති. “ආගච්ඡන්ති” තිපදෙන “වත්තන්ති” ති එත්ථ වතුධාතුයා අත්ථං දස්සෙති, “පගුණා වාචුග්ගතා” තිපදෙහි අධිජ්ජායං දස්සෙති. පාළිති ගරුධම්මපාළි.

තත්ථාති තස්සං පාළියං, තෙසු වා අභිවාදනාදියු වතුසු. මග්ගසම්පදානන්ති මග්ගං පරිහරිත්වා භික්ඛුස්ස ඔකාසදානං. බීජනන්ති බීජනියා විධුපනං. පානියාපුච්ඡනන්ති පානියස්ස ආපුච්ඡනං. ආදිසද්දෙන පරිභොජනියාපුච්ඡනාදිකං සඬ්ගණ්හාති. එත්ථ වාති එතෙසු වතුසු අභිවාදනාදියු. “අන්නො ගාමෙ වා” තිආදිති ඡ පදාති “කාතබ්බමෙවා” තිපදෙ ආධාරො. රාජ්‍යස්සාරණායාති රඤ්ඤො ආනුභාවෙන ඡනානං උස්සාරණාය. මහාභික්ඛුසඬ්ඛො සන්තිපතති එත්ථාති මහාසන්තිපාතං, තස්මිං මහාසන්තිපාතෙ යානෙ නිසින්තෙ සතීති යොජනා. පච්චිට්ඨානන්ති පටිකච්චෙව උට්ඨානං. තං තන්ති සාමීචිකම්මං.

සක්කත්ථාති විත්තිං කත්වා, සං ආදරං කත්වාති අත්ථො. තෙනාහ “යථා කතො” තිආදි. තිණ්ණං කිව්වානන්ති “සක්කත්වා ගරුංකත්වා මානෙත්වා” තිසඬ්ඛාතානං තිණ්ණං කිව්වානං. අනියසද්දො කම්මත්ථොති ආහ “න අතික්කම්තබ්බො” ති.

නත්ථි භික්ඛු එත්ථාති අභික්ඛුකො ආවාසො, සො කිත්තකෙ යානෙ අභික්ඛුකො, යො ආවාසො අභික්ඛුකො නාම හොතීති ආහ “සවෙ” ති ආදි. “උපස්සයතො” තිපදං “අබ්භන්තරෙ” තිපදෙ අපාදානං. එත්ථාති අභික්ඛුකෙ ආවාසෙ. හිති සච්චං. තතොති අධිසංයොජනබ්භන්තරෙ ධීතආවාසතො. පරන්ති අඤ්ඤස්මිං ආවාසෙ, භුම්මත්ථෙ වෙතං උපයොගවචනං. පච්ඡාහත්තන්ති හත්තතො පච්ඡා. තත්ථාති අභික්ඛුකෙ ආවාසෙ. “භික්ඛුනියො” තිපදං “වදන්ති” තිපදෙ

කම්මං. වුත්තප්පමාණෙනි අඬ්ඨයොජනබ්බන්තරසඬ්ඨානෙ වුත්තප්පමාණෙ.
සාධාමණ්ඩපෙපීති සාධාය ඡාදිතමණ්ඩපෙපී. පිසද්දෙන ආවාසෙ පන කා නාම
කථාති දස්සෙති. වුත්තාති වසිතා. එත්තාවතාති එකරත්තං වසිතමත්තෙන. එත්ථාති
සහික්ඛුකෙ ආවාසෙ. උපගච්ඡන්තිහි හික්ඛුනීහි යාවිතබ්බාති යොජනා. පක්ඛස්සාති
ආසල්හිමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛස්ස. ‘‘තෙරසිය’’න්තිපදෙන අවයවිඅවයවභාවෙන
යොජෙතබ්බං. මයන්ති අම්භෙ. යතොති යෙන උජුනා මග්ගෙනාති සම්බන්ධො.
තෙනාහ ‘‘තෙන මග්ගෙනා’’ති. අඤ්ඤෙන මග්ගෙනාති උජුමග්ගෙනො අඤ්ඤෙන
ජම්භමග්ගෙන. අයන්ති අයං ආවාසො. තතොති හික්ඛුනං ආවාසතො,
හික්ඛුනිඋපස්සයතො වා, ඉදමෙව යුත්තතරං. වක්ඛති හි ‘‘අම්භාකං උපස්සයතො
ගාචුතමත්තෙ’’ති. බෙමට්ඨානෙති අභයට්ඨානෙන. තඤ්ඤි බියන්ති භයා එත්ථාති
බෙමං, බෙමඤ්ච තං යානඤ්චෙති බෙමට්ඨානන්ති කත්වා ‘‘බෙමට්ඨාන’’න්ති
වුවවති. තාහි හික්ඛුනීහිති අඬ්ඨයොජනමත්තෙ යානෙ වසන්තිහි. තා හික්ඛුනියොති
ගාචුතමත්තෙ යානෙ වසන්තියො. අන්තරාති තුම්භාකං, අම්භාකඤ්ච
නිවාසනට්ඨානස්ස, නිවාසනට්ඨානතො වා අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙ. භුම්මත්ථෙ වෙතං
නිස්සක්කවචනං. යිතෙ මග්ගෙති සම්බන්ධො ‘‘සන්තිකා’’තිපදං ‘‘ආගත’’ඉතිපදෙ
අපාදානං. තත්ථාති අඤ්ඤාසං හික්ඛුනීනං උපස්සයෙ. ඉති යාවිතබ්බාති යොජනා.
තතොති හික්ඛුනං යාවිතබ්බතො, පරන්ති සම්බන්ධො.

වාතුද්දසෙති ආසල්හිමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛස්ස වතුද්දසන්තං දිවසානං පුරණෙ
දිවසෙ. ඉධාති ඉමස්මිං විභාරෙ. ‘‘ඔවාද්’’න්තිපදං ‘‘අනු’’ඉතිපදෙ කම්මං.
අනුජීවන්තියොති අනුගන්ත්වා ජීවනං වුත්තිං කරොන්තියො. වුත්තා හික්ඛුති
සම්බන්ධො. දුතියදිවසෙති ආසල්හිපුණ්ණමියං. අථාති පක්කමනානන්තරං. එත්ථාති
හික්ඛුනං පක්කන්තත්තා අපස්සනෙ. ‘‘ආභොගං කත්වා’’තිඉමිනා ආභොගං
අකත්වා වසිතුං න වට්ටතිති දීපෙති. සහික්ඛුකාවාසං ගන්තබ්බමෙචාති අධිප්පායො.
සාති වස්සච්ඡෙදාපත්ති. හීති සච්චං, යස්මා වා. කෙනචි කාරණෙනාති හික්ඛාචාරස්ස
අසම්පදාදිනා කෙනචි නිමිත්තෙන. හීති සච්චං. හික්ඛුනං පක්කන්තාදිකාරණා
අහික්ඛුකාවාසෙ වසන්තියා කිං අහික්ඛුකාවාසෙව පචාරෙතබ්බන්ති ආහ
‘‘පචාරෙන්නියා පනා’’තිආදි.

අන්වද්ධමාසන්ති එත්ථ අනුසද්දො විච්ඡන්ථවාචකො කම්මජ්ජවචනීයො, තෙන
පයොගත්තා භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ ‘‘අද්ධමාසෙ අද්ධමාසෙ’’ති.
පච්චාසිසිතබ්බාති එත්ථ පතිපුබ්බො ව ආපුබ්බො ව සිධාතු ඉච්ඡන්ථෙති ආහ
‘‘ඉච්ඡිතබ්බා’’ති. සිධාතුයා ද්වෙභාවො හොති. ආපුබ්බො සිසි ඉච්ඡායන්තිපි
ධාතුපාඨෙසු වුත්තං. තත්ථාති ‘‘උපොසථපුච්ඡක’’න්තිවචනෙ. පක්ඛස්සාති යස්ස
කස්සචි පක්ඛස්ස. මහාපච්චරියං පන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. ඔවාදස්ස යාවනං
ඔවාදො උත්තරපදලොපෙන, සොයෙව අත්ථො පයොජනං ඔවාදත්ථො, තදත්ථාය.
පාටිපදදිවසතොති දුතියදිවසතො. සො හි වන්දො වුද්ධිඤ්ච භානිඤ්ච පටිමුඛං
පජ්ජති එත්ථ, එතෙනාති වා පාටිපදොති වුවවති. ඉතීති එවං වුත්තනයෙන. භගවා
පඤ්ඤපෙතීති යොජනා. අඤ්ඤස්සාති ධම්මස්සවනකම්මතො අඤ්ඤස්ස.

නිරන්තරයෙන් අහික්කෙණ, “පඤ්ඤාපෙති” නිපදෙ භාවනාපුංසකං. භීති විත්ථාරො. එවඤ්ච සතීති එවං බහුපකාරෙ සති ව. යන්ති යං ධම්මං. සාත්ථිකන්ති සපයොජනං. යථානුසිට්ඨන්ති අනුසිට්ඨියා අනුරූපං. සබ්බායෙව භික්ඛුනියොපීති යොජනා. භීති සච්චං.

ඔවාදං ගච්ඡතීති ඔවාදං යාචිතුං භික්ඛුසඤ්ඤා ආරාමං ගච්ඡති. න ඔවාදො ගන්තබ්බොති ඔවාදං යාචිතුං භික්ඛුසඤ්ඤා ආරාමො න ගන්තබ්බො. ඔවාදොති ව උපයොගත්තං පච්චන්තව්වනන්ති දට්ඨබ්බං. ඉතරථා හි සද්දපයොගො විරුජ්ඣෙය්යි. ඔවාදං ගන්තුන්ති ඔවාදං යාවනත්ථාය භික්ඛුසඤ්ඤා ආරාමං ගන්තුං.

“ද්වෙ තිස්සො භික්ඛුනියො” නිපදං “යාචිත්ථා” නිපදෙ දුතියාකම්මං. “පෙසෙතබ්බා” නිපදෙ පට්ඨාකම්මං. ඔවාදුපසඤ්ඤාමනන්ති ඔවාදස්ස ගහණත්ථාය උපසඤ්ඤාමනං. ආරාමන්ති භික්ඛුසඤ්ඤා ආරාමං. තතොති ගමනතො පරන්ති සම්බන්ධො. තෙන භික්ඛුනාති ඔවාදපට්ඨගාහකෙන භික්ඛුනා. තන්ති සම්මතං භික්ඛුං.

උස්සහතීති සක්කොති. පාසාදිකෙනාති පසාදං ආවහෙන පසාදජනකෙන කායවච්ඡිමනොකම්මෙනාති අත්ථො. සම්පාදෙතුති තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. එත්තාවතාති එත්තකෙන “පාසාදිකෙන සම්පාදෙතු” ති වචනමත්තෙන. භීති එලජොතකො. එතන්ති “තාහි” තිවචනං.

එත්ථ ව භික්ඛුනං සඤ්ඤාපුග්ගලවසෙන වචනවාරො තිවිධො භොති, තං තිවිධං වචනවාරං භික්ඛුනීනං සඤ්ඤාපුග්ගලවසෙන තීහි වචනවාරෙහි ගුණිතං කත්ථා නව වචනවාරා භොන්ති, තං ආකාරං දස්සෙන්නො ආහ “තත්ත්වං වචනක්කමො” ති. තත්ත්වං පුරිමවචනාපෙක්ඛං. වචනාකාරො පාකට්ඨො.

එකා භික්ඛුනී වා බහුහි භික්ඛුනී උපස්සයෙහි ඔවාදත්ථාය පෙසිතෙ වචනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “භික්ඛුනිසඤ්ඤා ව අය්යි” තිආදි.

තෙනාපීති ඔවාදපට්ඨගාහකෙනාපි “ඔවාද” න්තිපදං “පට්ඨගාහකෙනා” ති පදෙ කම්මං. පුන “ඔවාද” න්තිපදං “අපට්ඨගහෙතු” න්තිපදෙ කම්මං. බලති අස්සාසපස්සාසමත්තෙන ජීවති, න පඤ්ඤාජීවිතෙනාති බාලො. ගිලායති රුජතීති ගිලානො. ගම්ස්සති ගන්තුං භබ්බොති ගම්මකො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – ගන්තුං භබ්බො යො භික්ඛු ගම්ස්සති ගමනං කරිස්සති, ඉති තස්මා යො භික්ඛු ගම්මකො නාම. අථ වා යො භික්ඛු ගන්තුං භබ්බත්තා ගම්ස්සති ගමනං කරිස්සති, ඉති තස්මා යො භික්ඛු ගම්මකො නාමාති. “භබ්බො” ති ව හෙතුඅන්තොගධවිසෙසනං.

තත්ථාති බාලාදීසු තිසු පුග්ගලෙසු. දුතියපක්ඛදිවසෙති පාටිපදතො දුතියපක්ඛදිවසෙ. උපොසඨග්ගෙති උපොසඨගෙහෙ. තඤ්ඤි උපොසඨං ගණ්හන්ති, උපොසඨො වා ගණ්හති අස්මිත්ති “උපොසඨග්ග” න්ති වුච්චති. තස්මිං.

උපොසථග්ගෙ. “අනාරොචෙතු” න්ති වචනස්ස ඤාපකං දස්සෙත්වා
“අපච්චාහරිතු” න්ති වචනස්ස තමෙව දස්සෙත්තො ආහ “අපරමිපි චුත්ත” න්තිආදි.

තත්ථාති ඔවාදපටිග්ගාහකෙසු භික්ඛුසු. නො වස්සාති නො චෙ අස්ස. සහං වාති
සමජ්ජං වා. සා හි සහ භාසන්ති එත්ථ, සන්තෙහි වා භාති දිබ්බතීති “සභා” ති චුච්චති,
තං සහං වා උපසඬ්ඛමිස්සාමීති යොජනා. තත්ත්වාති තස්මිං සභාදිකෙ. එවං
“තත්ථා” තිපදෙපි.

චතුද්දසන්නං පුරණො චතුද්දසො, තස්මිං පචාරෙත්ථාති සම්බන්ධො.
භික්ඛුසඬ්ඛෙති භික්ඛුසඬ්ඛස්ස සන්තිකෙ, සම්පත්ථෙ චෙතං භූමිමච්චනං.
අජ්ජතනාති එත්ථ අස්මිං අහනි අජ්ජ, ඉමසද්දතො අහනීති අත්ථෙ ජ්ජපච්චයො,
ඉමසද්දස්ස ච අකාරො, අජ්ජ එව අජ්ජතනා, ස්වත්ථො හි තනපච්චයො. අපරස්මිං
අහනි අපරජ්ජ, අපරසද්දතො අහනීති අත්ථෙ ජ්ජපච්චයො සත්තමාන්තොයෙව.
එත්ථාති පචාරණෙ, “අනුජානාමි” තිආදිච්චනෙ වා. භීති සච්චං.

කොලාහලන්ති කොතුහලං. පයමං භික්ඛුනි යාවිතබ්බාති සඬ්ඛෙත පයමං
භික්ඛුනි යාවිතබ්බා.

තාය භික්ඛුනියා වචනීයො අස්සාති යොජනා. පස්සන්තො පටිකරිස්සතීති
චජ්ජාචජ්ජං පස්සන්තො භුත්වා පටිකරිස්සති.

උභින්නන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීනං. යථායානෙයෙවාති යං යං යානං යථායානං,
තස්මිං යථායානෙයෙව. කෙනච්ච පරියායෙනාති කෙනච්ච කාරණෙන. අච්චුබ්බො
චරසද්දො පිහිතත්ථොති ආහ “පිහිතො” ති. වචනංයෙවාති ඔවාදවචනංයෙව.
පථොති ජෙට්ඨකට්ඨානෙ යානස්ස කාරණත්තා පථො. දොසං පනාති
අභික්කමනාදීසු ආදීනවං පන. අඤ්ඡෙන්තීති මක්ඛෙන්ති. භික්ඛුහි පන ඔච්චිතුං
අනුසාසිතුං චට්ටතීති යොජනා.

අඤ්ඤන්ති ඔවාදතො අඤ්ඤං. එසොති ගරුධම්මො.

150. “අධම්මකම්මෙ” ති එත්ථ කතමං කම්මං නාමාති ආහ
“අධම්මකම්මෙතිආදීසු” තිආදි. තත්ථාති අධම්මකම්මධම්මකම්මෙසු.

152. උද්දෙසං දෙන්නො භණති, අනාපත්තීති යොජනා. ඔසාරෙතීති කථෙති.
චතුපරිසතීති චතුපරිසස්මිං. තත්ත්වාති තෙන භික්ඛුනීනං සුණනකාරණෙනාති. පයමං.

2. අත්ථඬගතසික්ඛාපදං

153. දුතියෙ පරියායසද්දො වාරත්ථොති ආහ “වාරෙනා” ති. වාරොති ච
අනුක්කමොයෙවාති ආහ “පටිපාටියාති අත්ථො” ති. අධිකං විත්තං ඉමස්සාති
අධිවෙතොති දස්සෙත්තො ආහ “අධිවිත්තවතො” තිආදි. අධිවිත්තං නාම ඉධ

අරහත්තඵලවිත්තමෙව, න විපස්සනාපාදකභූතං අට්ඨසමාපත්තිවිත්තන්ති ආහ
 “අරහත්තඵලවිත්තෙනා”ති. “අධිවිත්තසික්ඛා”තිආදීසු (පාරා. 45; දී. නි. 3.305; ම.
 නි. 1.497; අ. නි. 6.105; මහානි. 10) හි විපස්සනාපාදකභූතං අට්ඨසමාපත්තිවිත්තං
 “අධිවිත්ත”න්ති වුවවති. න පමජ්ජකොති න පමජ්ජන්තස්ස. සාතච්චකිරියායාති
 සතතකරණෙන. උභො ලොකෙ මුනති ජානාතීති මුනීති ව, මොනං වුවවති ඤාණං
 මුනනට්ඨෙන ජානනත්ථෙන, තමස්සත්ථිති මුනීති ව දස්සෙන්නො ආහ
 “මුනිනොති”තිආදි. තත්ථ “යො මුනති...පෙ.... මුනනෙන වා”තිඉමිනා පට්ඨමත්ථං
 දස්සෙති, “මොනං වුවවති...පෙ.... වුවවතී”තිඉමිනා දුතියත්ථං දස්සෙති. මුන
 ගතියන්ති ධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 15 පකාරන්තධාතු) වුත්තත්තා “යො
 මුනති”ති එත්ථ භූවාදිගණිකො මුනධාතුයෙව, න කීයාදිගණිකො මුධාතුති දට්ඨබ්බං.
 අථ වා මුන ඤාණෙති ධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 17 කීයාදිගණික)
 වුත්තත්තා “මුනාති”ති කීයාදිගණිකොව. ධාත්වන්තනකාරලොපොති දට්ඨබ්බං.
 “මොනං වුවවති ඤාණ”න්ති චෙත්ථ ඤාණං නාම අරහත්තඤාණමෙව. මොනස්ස
 පථො මොනපථොති වුත්තෙ සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මාව අධිජ්ජෙතාති ආහ
 “සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙසු”ති. අථ වා අධිසීලසික්ඛාදයො අධිජ්ජෙතාති ආහ
 “තීසු වා සික්ඛාසු”ති. පුබ්බභාගපට්ඨපදන්ති අරහත්තඤාණස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තං
 සීලසමථවිපස්සනාසංඛාරං පට්ඨපදං. පුබ්බභාගෙනි අරහත්තඤාණස්ස පුබ්බභාගෙ.
 එත්ථාති “අධිචෙතසො...පෙ.... සික්ඛතො”ති වචනෙ. “තාදිනො”තිපදං
 “මුනිනො”තිපදෙන යොජෙතබ්බන්ති ආහ “තාදිසස්ස බීණාසවමුනිනො”ති.
 එත්ථාති “සොකා න භවන්ති තාදිනො”ති වචනෙ. රාගාදයො උපසමෙතීති
 උපසන්නොති දස්සෙතුං වුත්තං “රාගාදීන”න්ති. සති අස්සත්ථිති සතිමාති කත්ථා
 මන්තුසද්දො නිව්චයොගත්ථොති ආහ “සතියා අවිරහිතස්සා”ති.

න කසියති න විලෙඛියතීති අකාසො, සොයෙව ආකාසො. අන්තරොන ඡිද්දෙන
 ඉක්ඛිතබ්බොති අන්තලික්ඛො. ආකාසො හි චතුබ්බිධො අජටාකාසො,
 කසිණුග්ගාට්ඨාකාසො, පරිච්ඡින්නාකාසො, රූපපරිච්ඡෙදාකාසොති. තත්ථ
 අජටාකාසොව ඉධාධිජ්ජෙතො “අන්තලික්ඛෙ”ති විසෙසිතත්තා. තෙනාහ “න
 කසිණුග්ගාට්ඨො, න පන රූපපරිච්ඡෙදෙ”ති. පරිච්ඡින්නාකාසොපි
 රූපපරිච්ඡෙදාකාසෙන සංගහිතො. “ම”න්ති පදං “අවමඤ්ඤන්ති”ති පදෙ කම්මං.
 එත්තකමෙවාති එතජ්ජමාණං “අධිචෙතසො”තිආදිසංඛාරං වචනමෙව, න අඤ්ඤං
 බුද්ධචන්දනන්ති අත්ථො. අයන්ති වුළුපන්ථකො ථෙරො. හන්දාති වස්සග්ගත්ථෙ
 නිපාතො. මම ආනුභාවං දස්සෙමි, තුම්හෙ පස්සථ ගණ්හථාති අධිජ්ජායො.
 වුට්ඨායාති තතො චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨහිත්වා. අන්තරාපි ධායතීති එත්ථ
 පිසද්දස්ස අට්ඨානත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අන්තරධායතිපි”ති. එසෙව නයො
 “සෙයාමපි කජ්ජෙති”ති එත්ථපි. ථෙරොති වුළුපන්ථකො ථෙරො. ඉදං පදං
 අන්තරන්තරා යුත්තට්ඨානෙසු සම්බන්ධිත්ථා “තඤ්චෙව භණති”තිඉමිනා
 සම්බන්ධිතබ්බං. භාතුථෙරස්සාති ජෙට්ඨකභාතුභූතස්ස මහාපන්ථකථෙරස්ස.

පද්මනීති ගාථායං තයො පාදා ඉන්ද්‍රවජීරා, චතුත්ථපාදො උපෙන්ද්‍රවජීරො. තස්මා පද්මනීති එත්ථ මකාරෙ පරෙ දුකාරුකාරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා “පද්ම” නීති ද්විභාවෙන ලිඛිතබ්බං. අවිතගන්ධනීති එත්ථ වීති දීඝුවිචාරණමෙව යුත්තං. පඬිකෙ දවති ගච්ඡතීති පදුමං. කොකං දුග්ගන්ධස්ස ආදානං නුදති අපනෙතීති කොකනුදං. සුන්දරො ගන්ධො ඉමස්සාති සුගන්ධං. අයං පනෙත්ථ යොජනා – යථා කොකනුදසඬිබාතං සුගන්ධං පාතො පගෙව බාලාතපෙන ඵුල්ලං විකසිතං අවිතගන්ධං හුත්වා විරොචමානං පදුමං සියා, තථා අඬිගීරසං අඬිගිතො සරීරතො නිච්ඡරණපභස්සරසං හුත්වා විරොචමානභූතං අන්තලික්ඛෙ තපන්තං ආදිච්චං ඉව තෙධාතුකෙ තපන්තං සම්මාසම්බුද්ධං පස්සාති.

පගුණනීති වාචුග්ගතං. තතොති අසක්කුණෙය්‍යතො. නන්ති වුළපන්ථකං. ථෙරොති මහාපන්ථකො ථෙරො නික්කඬිභාපෙසීති සම්බන්ධො. සොති වුළපන්ථකො. අථාති තස්මිං කාලෙ. භගවා ආහාති යොජනා. බුද්ධචක්ඛුනාති ආසයානුසයඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණසඬිබාතෙන සබ්බඤ්ඤබුද්ධානං චක්ඛුනා. තන්ති වුළපන්ථකං. තස්සාති වුළපන්ථකස්ස. අථාති තස්මිං ආරොචනකාලෙ. අස්සාති වුළපන්ථකස්ස, දත්වාති සම්බන්ධො. රජං මලං භරති අපනෙතීති රජොභරණං, පිලොතිකඛණ්ඩං. සොති වුළපන්ථකො. තස්සාති පිලොතිකඛණ්ඩස්ස, “අන්ත” නීතිපදෙ අවයවිසම්බන්ධො. පරිසුද්ධම්පීති පිසද්දො අපරිසුද්ධෙ පිලොතිකඛණ්ඩෙ කා නාම කථාති දස්සෙති. සංවෙගන්ති සන්තාසං භයන්ති අත්ථො. අථාති තස්මිං ආරම්භකාලෙ. අස්සාති වුළපන්ථකස්ස. “ත” නීතිපදං “මමායනභාව” නීතිපදෙන සම්බන්ධං කත්වා යොජනා කාතබ්බාති. දුතියං.

3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදං

162. තතියෙ “ඔවදති පාවිත්තියස්සා” ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි විසෙසතො අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ “අට්ඨති ගරුධම්මෙහි ඔවදන්තස්සෙව පාවිත්තිය” නීති. ඉතොති ඉමස්මා සික්ඛාපදම්භා. යත්ථ යත්ථාති යස්මිං යස්මිං සික්ඛාපදෙ. සබ්බත්ථ තත්ථ තත්ථාති යොජනාති. තතියං.

පකිණ්ණකකථා

එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. ඉදං පකිණ්ණකං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තීණි පාවිත්තියානීති භික්ඛුනො අසම්මතත්තා එකං පාවිත්තියං, සූරියස්ස අත්ථඬිගතත්තා එකං, භික්ඛුනුපස්සයං උපසඬකම්තත්තා එකන්ති තීණි පාවිත්තියානි. කථන්ති කෙන කාරණෙන හොතීති යොජනා. තත්ථාති භික්ඛුනුපස්සයං. තස්සෙවාති සම්මතස්සෙව භික්ඛුනො. අඤ්ඤෙන ධම්මෙනාති ගරුධම්මෙහි අඤ්ඤෙන ධම්මෙන. දිවා පනාති සූරියුග්ගමනතො තස්ස අනත්ථඬිගතෙයෙවාති.

4. ආම්සසික්ඛාපදං

164. චතුත්ථෙ ඛහුං මානං කතං යෙහීති ඛහුකතා. ඛහුකතා හුත්වා න ඔවදන්තීති අත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “න ඛහුකතා” තිආදි. ධම්මෙති සීලාදිධම්මෙ. අධිජපායොති “න ඛහුකතා” තිපදස්ස, ඡබ්බග්ගියානං වා අධිජපායොති යොජනා. “කත්තුකාමොති ආදීන” න්තිපදං “අත්ථො” තිපදෙ වාවකසම්බන්ධො.

අසම්මතො නාම යජිතො වෙදිතබ්බොති යොජනා. සම්මුතින්ති හික්ඛුතොවාදකසම්මුතිං. පච්ඡා සාමණෙරහුමියං යීතොති යොජනාති. චතුත්ථං.

5. විවරදානසික්ඛාපදං

169. පඤ්චමෙ රජීකායාති රච්ඡාය. සා හි රථස්ස හිතත්තා රජීකාති වුවචති. සන්දිට්ඨාති සමොධානවසෙන දස්සිමිත්ථාති සන්දිට්ඨා. දිට්ඨමත්තකා මිත්තාති ආහ “මිත්තා” ති. සෙසන්ති වුත්තවචනතො සෙසං වචනං. තත්ත්වාති විවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදෙ. භීති විසෙසජොතකං. ඉධාති ඉමස්මිං. විවරදානසික්ඛාපදෙති. පඤ්චමං.

6. විවරසිබ්බනසික්ඛාපදං

175. ඡට්ඨෙ උදායීති එත්ථ මහාඋදායී, කාථදායී, ලාථදායීති තයො උදායී හොන්ති. තෙසු තතියොවාධිජපෙතොති ආහ “ලාථදායී” ති. පභාවෙන යාති පචත්තතීති පට්ඨොති කතෙ පට්ඨලොව ලබ්භති. තෙනාහ “පට්ඨලො” ති. නිපුණොති කුසලො. “පට්භානෙන කතවිත්ත” න්තිඉමිනා “පට්භානවිත්ත” න්ති පදස්ස මජ්ඣෙ පදලොපං දස්සෙති. සොති ලාථදායී අකාසීති සම්බන්ධො. තස්සාති විවරස්ස. “යථාසංහට” න්ති එත්ථ එවසද්දො අජ්ඣාහරිතබ්බොති ආහ “යථාසංහටමෙවා” ති.

176. යං විවරං නිවාසිතුං වා පාරුපිතුං වා සක්කා හොති, තං විවරං නාමාති යොජනා. එවං භීති එවමෙව. “දුක්කට” න්තිඉමිනා “සයං සිබ්බති, ආපත්ති පාවිත්තිසස්සා” ති එත්ථ අන්තරාපත්තිං දස්සෙති. ආරාති සුචි. සා හි අරති නිස්සඬගවසෙන ගච්ඡති පවිසතීති “ආරා” ති වුවචති, තස්සා පථො ගමනං ආරාපථො, තස්මිං, ආරාපථස්ස නිහරණාවසානත්තා “නිහරණෙ” ති වුත්තං. සතක්ඛත්තුමිපිති අනෙකක්ඛත්තුමිපි. ආණත්තොති ආණාපියතීති ආණත්තො. “ආණාපිතො” ති වත්තබ්බෙ ණාපෙසද්දස්ස ලොපං, ඉකාරස්ස ව අකාරං කත්වා, “ආදත්තෙ” ති ආඛ්‍යාතපදෙ තෙවිහත්තියා විය තපච්චයස්ස ව ද්විභාවං කත්වා එවං වුත්තං. තෙනාහ “සකිං විවරං සිබ්බාති වුත්තො” ති. අථ පනාති තතො අඤ්ඤා පන. ආණත්තස්සාති ආණාපිතස්ස. සම්බහුලානිපි පාවිත්තියාති හොන්තීති සම්බන්ධො.

යෙපි නිස්සිතකා සිබ්බන්තීති යොජනා, ආවරියුපජ්ඣායෙසු සිබ්බන්තෙසුති සම්බන්ධො. තෙසන්ති ආවරියුපජ්ඣායානං. තෙසම්පිති නිස්සිතකානම්පි.

ඥාතිකානං භික්ඛුනීනං චීවරන්ති සම්බන්ධො. “අන්තෙවාසිකෙහි” තිපදං
 “සිබ්බාපෙන්ති” තිපදෙ කාරිතකම්මං. තත්‍රාපීති ආචරියුපජ්ඣායෙහි සිබ්බාපනෙපි.
 “අන්තෙවාසිකෙ” තිපදං “වඤ්චෙන්වා” තිපදෙ සුද්ධකම්මං,
 “සිබ්බාපෙන්ති” තිපදෙ කාරිතකම්මං. ඉතරෙසන්ති ආචරියුපජ්ඣායානන්ති. ඡට්ඨං.

7. සංවිධානසික්ඛාපදං

181. සත්තමෙ “තාසං භික්ඛුනීනං පච්ඡා ගච්ඡන්තින” න්ති පදානි
 “පත්තචීවර” න්ති පාඨසෙසෙන යොජෙතබ්බානීති ආහ “පච්ඡා ගච්ඡන්තිනං
 පත්තචීවර” න්ති. තා භික්ඛුනියො පච්ඡා ගච්ඡන්තියොති විහත්තිවිපල්ලාසං කත්වා
 “දුසෙසු” න්තිපදෙන යොජෙතබ්බානීති ආහ “තා භික්ඛුනියො චොරා දුසසිංසු” ති.
 අථ වා විහත්තිවිපල්ලාසමකත්වා “අච්ඡන්දිංසු” ති පදෙ “පත්තචීවර” න්තිපදං
 අජ්ඣාහරිත්වා “දුසෙසු” න්තිපදෙ “සීල” න්ති පාඨං අජ්ඣාහරිත්වා
 යොජෙතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං.

182-3. සංපුබ්බො, විපුබ්බො ච ධාධාතු ත්වාපච්චයො හොතීති ආහ
 “සංවිදහිත්වා” ති. කුක්කුටොති තම්බවුළො. සො හි කුකති ආහාරත්ථං
 පාණකාදයො ආදදාතීති කුක්කුටො. අයන්ති ගාමො. අධිකරණෙ ණොති ආහ
 “සම්පදන්ති එත්ථා” ති. එත්ථාති ච එතස්මිං ගාමෙ. උත්තරපදස්ස
 අධිකරණත්ථත්තා පුබ්බපදෙන ඡට්ඨිසමායොති ආහ “කුක්කුටාන” න්තිආදි. එවං
 ණසද්දස්ස අධිකරණත්ථං, පුබ්බපදෙන ඡට්ඨිසමාසඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි
 ණසද්දස්ස භාවත්ථං, පුබ්බපදෙන බාහිරත්ථසමාසඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං “අථ
 වා” ති. තත්ථාති පච්ඡිමපාඨෙ. උජ්ජනිත්වාති උඬ්ඛිත්වා උද්ධං ආකාසං ලඬ්ගිත්වාති
 අත්ථො. එත්ථාති පච්ඡිමපාඨෙ. ද්විධාති පදගමනපක්ඛගමනවසෙන ද්විපකාරෙන.
 “උපචාරො න ලබ්භතී” තිඉමිනා ගාමන්තරො න හොති, එකගාමොයෙව පන
 හොති, තස්මා ආපත්තිපි එකායෙව හොතීති දස්සෙති. පච්චුසෙති පහානෙ. සො හි
 පටිච්චරුද්ධං තිමිරං උසෙති නාසෙතීති පච්චුසොති වුව්වති. වස්සන්තස්සාති
 රවන්තස්ස. “වචනතො” තිපදං “ආපත්තියෙවා” තිපදෙ ඤාපකහෙතු.
 රතනමත්තන්තරොති කුක්කුපමාණෙන බාවධානො.

තත්‍රාති “ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ” ති වචනෙ. භීති විත්ථාරො. උභොපීති
 භික්ඛුභික්ඛුනියොපි සංවිදහන්තීති සම්බන්ධො. න වදන්තීති අට්ඨකථාවරියා න
 කථයන්ති. වතුන්තං මග්ගානං සමාගමට්ඨානං වතුක්කං, ද්වින්තං, තිණ්ණං,
 වතුක්කතො අතිරෙකානං වා මග්ගානං සම්බද්ධට්ඨානං සිඬ්ඝාටකං. තත්‍රාපීති
 උපචාරොක්කමනෙපි. ගාමතොති අත්තතො ගාමතො. යාව න ඔක්කමන්ති, තාවාති
 යොජනා. සන්ධායාති ආරබ්භ. අථාති තස්මිං නික්ඛමනකාලෙ. ද්වෙපිති
 භික්ඛුභික්ඛුනියොපි ගච්ඡන්තීති සම්බන්ධො. තන්ති වචනං.

භීති විසෙසො. “ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ” ති පුරිමස්මිං නයෙ අතික්කමෙ
 අනාපත්ති, ඔක්කමනෙ ආපත්තීති අයං විසෙසො.

184. ගතපුබ්බත්ථාති ගතපුබ්බා අත්ථ භවථාති අත්ථො. එහි ගච්ඡාමාති වා ආගච්ඡෙය්‍යාසීති වා වදන්ති යොජනා. චෙතිශ්චන්දනත්ථන්ති ථූපස්ස වන්දිතුං.

185. විසඬකෙතෙනාති එත්ථ කාලවිසඬකෙතො, ද්වාරවිසඬකෙතො, මග්ගවිසඬකෙතොති තිවිධො. තත්ථ කාලවිසඬකෙතෙනෙව අනාපත්තිං සන්ධාය “විසඬකෙතෙන ගච්ඡන්ති, අනාපත්ති”ති ආහ. ද්වාරවිසඬකෙතෙන වා මග්ගවිසඬකෙතෙන වා ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථී. තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පුරෙහත්ත”න්තිආදි. වක්කසමාරුල්භාති ඉරියාපථවක්කං වා සකථවක්කං වා සම්මා ආරුල්භා. ජනපදාති ජනකොට්ඨාසා. පරියායන්තීති පරි පුනස්පුනං යන්ති ව ආයන්ති වාති. සත්තමං.

8. නාවාහිරුහනසික්ඛාපදං

188. අට්ඨමෙ සහ අඤ්ඤමඤ්ඤං ථවනං අභිත්ථවනං සන්ථවො, සඬගමොති චුත්තං හොති. මිත්තභාවෙන සන්ථවො මිත්තසන්ථවො, ලොකෙහි අස්සාදෙනබ්බො ව සො මිත්තසන්ථවො චෙති ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවො, තස්ස වසො පභූ, තෙන වා ආයත්තොති ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසො, තෙන. උද්ධං ගච්ඡන්ති උද්ධංගාමීනීති දස්සෙන්නො ආහ “උද්ධ”න්තිආදි. උද්ධන්ති ව ඉධ පටිසොතො. තෙනාහ “නදියා පටිසොත”න්ති. “උද්ධංගාමීනී”න්තිමාතිකාපදං “උජ්ජවනිකායා”තිපදභාජනියා සංසන්දෙන්නො ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. යොති භික්ඛු. උද්ධං ජවනතොති පටිසොතං ගමනතො. තෙනාති තෙන හෙතුනා. අස්සාති “උද්ධංගාමීනී”න්තිපදස්ස. අනුසොතං ඉධ අධො නාමාති ආහ “අනුසොත”න්ති. අස්සපිති පිසද්දො පුරිමාපෙක්ඛො. තත්ථාති “උද්ධංගාමීනීං වා අධොගාමීනීං වා”තිවචනෙ. යන්ති නාවං හරන්තීති සම්බන්ධො. සම්පට්පාදනත්ථන්ති සම්මා පටිමුඛං පාදනත්ථං, උජුපජ්ජාපනත්ථන්ති අත්ථො. එත්ථාති නාවායං. “යිපෙත්වා”තිපදභාජනිමපෙක්ඛිත්වා “උපයොගත්ථෙ නිස්සක්කවචන”න්ති ආහ. “අඤ්ඤත්‍රා”ති මාතිකාපදෙ අපෙක්ඛිතෙ නිස්සක්කත්ථෙ නිස්සක්කවචනම්පි යුජ්ජතෙව.

189. එකං තීරං අගාමකං අරඤ්ඤං හොතීති යොජනා. අද්ධයොජනගණනාය පාවිත්තියාති හොන්තීති සම්බන්ධො. මජ්ඣෙක ගමනෙපිති පිසද්දො අගාමකඅරඤ්ඤතීරපස්සෙන ගමනෙ කා නාම කථාති දස්සෙති. න කෙවලං නදියාති කෙවලං නදියා එව අනාපත්ති නාති යොජනා, අඤ්ඤෙසුපි සමුද්දාදීසු අනාපත්තීති අධිජ්ජායො. යොපි භික්ඛු ගච්ඡන්ති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා.

191. කාලවිසඬකෙතො, තිත්ථවිසඬකෙතො, නාවාවිසඬකෙතොති තිවිධො විසඬකෙතො. තත්ථ කාලවිසඬකෙතෙන අනාපත්තිං සන්ධාය “විසඬකෙතෙන අහිරුහන්ති”ති චුත්තං. අඤ්ඤෙන විසඬකෙතෙන ආපත්තියෙව, තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ඉධාපි”තිආදිති. අට්ඨමං.

9. පරිපාචිතසික්කාපදං

192. නවමෙ මහානාගෙසුති මහාඅරහන්තෙසු තිට්ඨමානෙසු සන්තෙසු, චෙතකෙ පෙස්සභූතෙ නවකෙ භික්ඛු නිමන්තෙතීති අධිප්පායො. ඉතරංථාති විහත්තිවිපල්ලාසනො වා පාඨසෙසනො වා අඤ්ඤාන පකාරෙන. අන්තරං මජ්ඣං පත්තා කථා අන්තරකථාති දස්සෙන්නො ආහ “අවසාන”න්තිආදි. පකිරිසිත්ථාති පකතා, න පකතා විජ්ජකතාති චුත්තෙ කරියමානකථාථාති ආහ “කරියමානා හොති”ති. අද්ධවිජිකෙනාති උපඩ්ඨවක්ඛුනා. තෙහීති ථෙරෙහි.

194. උද්ධබ්බන්ති උද්ධාරහං. අස්සාති “භික්ඛුනිපරිපාචිත”න්තිපදස්ස. සම්මා ආරහිතබ්බොති සමාරම්භොති දස්සෙන්නො ආහ “සමාරද්ධං වුව්වතී”ති. පටියාදිතස්සාති පරිපාචිතස්ස භත්තස්ස. ගිහීනං සමාරම්භොති ගිහිසමාරම්භො, කත්ථත්ථෙ චෙතං සාම්චචනං. තතොති තතො භත්තතො. අඤ්ඤාත්ති විනා. තමත්ථං විවරන්නො ආහ “තං පිණ්ඩපාතං යපෙත්ථා”ති. පදහාජනෙ පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. “ඤාතකපචාරිතෙහි”තිපදං “අසමාරද්ධො”තිපදෙ කත්තා. අත්ථතොති භික්ඛුනිඅපරිපාචිතඅත්ථතො. තස්මාති යස්මා අත්ථතො සමාරද්ධොව හොති, තස්මා.

195. පටියාදිතන්ති පටියත්තං. පකතියා පටියත්තං පකතිපටියත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “පකතියා”තිආදි. මහාපච්චරියං පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති තස්සෙව භික්ඛුනො. අඤ්ඤාස්සාති තතො අඤ්ඤාස්ස භික්ඛුනො.

197. භික්ඛුනිපරිපාචිතෙපිති පිසද්දො භික්ඛුනිඅපරිපාචිතෙ කා නාම කථාති දස්සෙතීති. නවමං.

10. රහොනිසජ්ජසික්කාපදං

198. දසමෙ පාළිඅත්ථො චාති එත්ථ පාළිසද්දො විනිච්ඡයසද්දෙ ව යොජෙතබ්බො “පාළිවිනිච්ඡයො”ති. හීති සච්චං, යස්මා වා. “ඉදං සික්කාපද”න්තිපදං “එකපරිච්ඡෙද”න්තිපදෙ තුලාත්ථකත්තා, “පඤ්ඤත්ත”න්තිපදෙ කම්මං. උපරීති අවෙලකවග්ගෙහි. දසමං.

ඔවාදවග්ගො තතියො.

4. හොජනවග්ගො

1. ආවසංපිණ්ඩසික්කාපද-අත්ථයොජනා

203. හොජනවග්ගස්ස පයමෙ ආවසංපෙ පඤ්ඤත්තො පිණ්ඩො ආවසංපිණ්ඩොති දස්සෙන්නො ආහ “සමන්තා”තිආදි. පරික්ඛිත්තන්ති පරිචුතං ආවසංපන්ති සම්බන්ධො. අද්ධං පථං ගච්ඡන්තීති අද්ධිකා. ගිලායන්ති රුජන්තීති

ගිලානා. ගබ්භො කුච්ඡිට්ඨසත්තො එතාසන්ති ගබ්භිනියො. මලං පබ්බාපෙන්නීති පබ්බජිතා, තෙසං යථානුරූපන්ති සම්බන්ධො. පඤ්ඤත්තානි මඤ්චපීඨානි එත්ථානි පඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨො, තං. අනෙකගබ්භපරිච්ඡෙදං අනෙකපමුඛපරිච්ඡෙදං ආවසථං කත්ථානි යොජනා. තත්ථානි ආවසථෙ. තෙසං තෙසන්ති අද්ධිකාදීනං. භියොසාසද්දස්ස අතීතානන්තරාහස්ස ච අනාගතානන්තරාහස්ස ච වාචකත්තා ඉධ අනාගතානන්තරාහවාචකොති ආහ “ස්වෙපී”ති. කුභිං ගතා ඉති චුත්තෙති යොජනා. “කුක්කුච්චායන්තො”තිපදස්ස නාමධාතුං දස්සෙන්නො ආහ “කුක්කුච්චං කරොන්නො”ති.

206. “අද්ධයොජනං වා යොජනං වා”තිඉමිනා “පක්කමිතු”න්තිපදස්ස කම්මං දස්සෙති. “ගන්තු”න්තිඉමිනා කමුසද්දස්ස පදවික්ඛෙපත්ථං දස්සෙති. “අනොදිස්සා”තිපදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙතුං “අනුද්දිස්සිත්වා”ති චුත්තං. පාසං ධෙතීති පාසණ්ඨො, සත්තානං චිත්තෙසු දිට්ඨිපාසං බිපතීති අත්ථො. අථ වා තණ්හාපාසං, දිට්ඨිපාසඤ්ච ධෙති උඩ්ධෙතීති පාසණ්ඨො, තං පාසණ්ඨං. යාවතත්ථො පඤ්ඤත්තො භොතීති යාවතා අත්ථො භොති, තාවතා පඤ්ඤත්තො භොතීති යොජනා. “යාවදත්ථො”තිපි පායො, අයමෙවත්ථො. දකාරො පදසන්ධිකරො. සකිං භුඤ්ජිතබ්බන්ති එකදිවසං සකිං භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනාහ “එකදිවසං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති.

එත්ථානි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. එකකුලෙන වා පඤ්ඤත්තන්ති සම්බන්ධො. භුඤ්ජිතුං න වට්ටති එකතො හුත්වා පඤ්ඤත්තත්තානි අධිප්පායො. නානාකුලෙහි පඤ්ඤත්තං පිණ්ඩන්ති යොජනා. භුඤ්ජිතුං වට්ටති නානාකුලානි එකතො අහුත්වා විසුං විසුං පඤ්ඤත්තත්තානි අධිප්පායො. යොපි පිණ්ඩො ඡීජ්ජතීති සම්බන්ධො. උපච්ඡින්නදිත්ථානි අසද්ධියාදිපාපවිත්තත්තා උපච්ඡින්නදිත්ථා.

208. අනුච්ඡිත්ථානි පුනප්පුනං වසිත්වා. අන්තරාමග්ගෙ ගච්ඡන්තත්තා “ගච්ඡන්තො භුඤ්ජති”ති ඉදං තාව යුත්තං භොතු, ගතට්ඨානෙ පන ගමිතත්තා කථං? පච්චුප්පන්තසම්පොපි අතීතො තෙන සඞ්ගහිතත්තා යුත්තං. “කුතො නු ත්වං භික්ඛු ආගච්ඡසී”තිආදීසු (සං. නි. 1.130) විය. තංසම්පොපි හි තාදිසො. නානාට්ඨානෙසු නානාකුලානං සන්තකෙ පකතියා අනාපත්තිභාවතො නානාට්ඨානෙසු එකකුලස්සෙව සන්තකං සන්ධාය චුත්තං “අනාපත්ති”ති. ආරද්ධස්ස විච්ඡෙදත්තා “පුන එකදිවසං භුඤ්ජිතුං ලහති”ති චුත්තං. “ඔදිස්සා”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි භික්ඛුයෙව ගහෙතබ්බාති ආහ “භික්ඛුනංයෙවා”ති. පඨමං.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදං

209. දුතියෙ පභිනලාභසක්කාරස්ස භෙතුං දස්සෙන්නො ආහ “සො කිරා”තිආදි. සොති දෙවදත්තො. “අභොසී”ති ව “පාකටො ජාතො”ති ව යොජෙතබ්බො. අජාතසත්තුනානි අජාතස්සෙයෙව පිතුරාජස්ස සත්තුභාවතො අජාතසත්තුනා, “මාරාපෙත්වා”තිපදෙ කාරිතකම්මං. රාජානන්ති බිම්බිසාරරාජං,

“මාරාපෙත්වා” තිපදෙ ධාතුකම්මං. අභිමාරෙති අභිනිලිසිත්වා භගවතො මාරණත්ථාය පෙසිතෙ ධනුධරෙ. ගුල්භපට්ච්ඡන්තොති ගුහිතො හුත්වා පට්ච්ඡන්තො. පරිකථායාති පරිගුහනාය කථාය. “රාජානම්පි” තිපදං “මාරාපෙසි” තිපදෙ ධාතුකම්මං. පච්ඡිකිති පවට්ටෙසි. තතොති තතො චුත්තතො පරං උට්ඨහිංසුති සම්බන්ධො. නගරෙ නිවසන්තීති නාගරා. රාජාති අජාතසත්තුරාජා. සාසනකණ්ටකන්තිසාසනස්ස කණ්ටකසදිසත්තා සාසනකණ්ටකං. තතොති නීහරතො. උපට්ඨානම්පිති උපට්ඨානම්පි, උපට්ඨානත්ථායපි වා. අඤ්ඤෙපිති රාජතො අඤ්ඤෙපි. අස්සාති දෙවදත්තස්ස. කිඤ්චි ඛාදනීයභොජනීයං “දාතබ්බ” න්ති ඉමිනා යොජෙතබ්බං. කිඤ්චි වා අභිවාදනාදි “කාතබ්බ” න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො. කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජනස්ස හෙතුං දස්සෙන්නො ආහ “මා මෙ” තිආදි. පොසෙන්නො හුත්වා භුඤ්ජනීති සම්බන්ධො.

211. භත්තං අනධිවාසෙන්නානං කස්මා වීවරං පරිත්තං උප්පජ්ජති ආහ “භත්තං අගණ්හන්නාන” න්තිආදි.

212. වීවරකාරකෙ භික්ඛු භත්තෙන කස්මා නිමන්තෙන්නීති ආහ “ගාමෙ” තිආදි.

215. නානාවෙරජ්ජකෙති එත්ථ රඤ්ඤො ඉදං රජ්ජං, විසදිසං රජ්ජං වීරජ්ජං, නානජ්ජකාරං වීරජ්ජං නානාවීරජ්ජං. නානාවීරජ්ජෙහි ආගතා නානාවෙරජ්ජකා. මජ්ඣෙ චුද්ධි භොතීති ආහ “නානාවිධෙහි අඤ්ඤරජ්ජෙහි ආගතෙ” ති. අඤ්ඤරජ්ජෙහිති රාජගහතො අඤ්ඤෙහි රජ්ජෙහි. රඤ්ජිතබ්බන්ති රඤ්ජන්ති චුත්තෙ නිග්ගහිතස්ස අනාසනං සන්ධාය චුත්තං “නානාවෙරඤ්ජකෙඉතිපි පාඨො” ති.

218. ගණභොජනෙති ගණස්ස භොජනං ගණභොජනං, ගණභොජනස්ස භොජනං ගණභොජනං, තස්මිං ගණභොජනෙ පාවිත්තියන්ති අත්ථො. “රත්තුපරතො” තිආදීසු (දී. නි. 1.10; ම. නි. 1.293) විය එකස්ස භොජනසද්දස්ස ලොපො දට්ඨබ්බො. නනු උපොසට්ඨෙ විය ද්වෙ තයො ගණො නාමාති ආහ “ඉධ ගණො නාම චත්තාරො” තිආදි. තෙන ද්වෙ තයො ගණො නාම න භොන්ති, චත්තාරො පන ආදිං කත්වා තදුත්තරි ගණො නාමාති දස්සෙති. තං පනෙතන්ති එත්ථ එතසද්දො වචනාලඬිකාරො ද්වීසු සබ්බනාමෙසු පුබ්බස්සෙව යෙභුයොන පධානන්තා. පසවතීති වඩ්ඪති, ජායතීති අත්ථො. වෙවචනෙන වාති “භත්තෙන නිමන්තෙමි, භොජනෙන නිමන්තෙමි” ති පරියායෙන වා. භාසන්නරෙන වාති මූලභාසාතො අඤ්ඤාය භාසාය වා. එකතො නිමන්තිතා භික්ඛුති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා. පමාණන්ති කාරණං. “චත්තාරො” ති ලිඬිගවිපල්ලාසං කත්වා “විහාරෙ” තිපදෙන යොජෙතබ්බං. ධීතෙසුයෙවාති පදං නිද්ධාරණසමුදායො. එකො නිමන්තිතොති සම්බන්ධො.

වත්තාරො භික්ඛු විඤ්ඤාපෙය්‍යන්ති සම්බන්ධො. පාටෙක්කන්ති පතිඨකස්ස
භාවො පාටෙක්කං, විසුන්ති අත්ථො. එකතො වා නානාතො වා විඤ්ඤාපෙය්‍යන්ති
සම්බන්ධො.

ඡවිසඬ්ඛාතතො ඛාහිරවම්මතො අබ්භන්තරවම්මස්ස ථුලත්තා
“මහාවම්මස්සා”ති වුත්තං. ඵාලං එතෙසං පාදානං සඤ්ජාතන්ති ඵාලිකා,
උජ්ජාදෙන්තීති සම්බන්ධො. පහටමත්තෙ සතීති යොජනා. ලෙසෙන කජ්ජන්ති
පවත්තං චිත්තං ලෙසකජ්ජියං.

සුත්තඤ්ඤාති සුචිපාසපවෙසනසුත්තඤ්ඤව. නනු විසුං චීවරදානසමයො විය
චීවරකාරසමයොපි අත්ථි, කස්මා “යදා තදා”ති වුත්තන්ති ආහ “විසුං භී”තිආදි.
භීති සච්චං, යස්මා වා. විසුං චීවරදානසමයො විය චීවරකාරසමයො නාම යස්මා
නත්ථි, තස්මා “යදා තදා”ති මයා වුත්තන්ති අධිජ්ජායො. තස්මා යො භික්ඛු
කරොති, තෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති යොජනා. සුචිවෙයනකොති සිබ්බනත්ථාය ද්වෙ
පිලොතිකකණ්ණෙවෙ සම්බන්ධිත්වා සුචියා විජ්ඣනකො. විචාරෙතීති
පඤ්චකණ්ණසත්තකණ්ණධාදිවසෙන සංවිදහති. ඡිත්තදතීති සත්ථකෙන වා හත්ථෙන වා
ඡිත්තදති. මොසසුත්තන්ති මුය්හනං මොසො, අත්ථතො
ගහෙනබ්බජට්ටෙතබ්බට්ඨානෙ මුය්හනචිත්තං, තස්ස ඡිත්තදනං සුත්තන්ති
මොසසුත්තං. ආගන්තුකපට්ටන්ති දුපට්ටචීවරෙ මූලපට්ටස්ස උපරි යපිතපට්ටං.
පච්චාගතන්ති පට්ටචීවරාදිසු ලබ්භති. බන්ධනීති මූලපට්ටෙන ආගන්තුකපට්ටං.
බන්ධනී. අනුචාතන්ති චීවරං අනුපරියායිත්වා වියති බන්ධියතීති අනුචාතං, තං
ඡිත්තදති. සට්ඨෙතීති ද්වෙ අනුචාතන්තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බජ්ඣති. ආරොපෙතීති
චීවරස්ස උපරි ආරොපෙති. තත්ථාති චීවරෙ. සුත්තං කරොතීති
සුචිපාසපවෙසනසුත්තං වට්ටෙති. වලෙතීති වට්ටිත්වා සුත්තවෙයනදණ්ඩකෙ
ආවට්ටෙති. පිජ්ජලිකන්ති සත්ථකං. තඤ්භි පියම්පි ඵාලෙතීති පිජ්ජලි, සායෙව
පිජ්ජලිකන්ති කත්වා පිජ්ජලිකන්ති වුව්චති, තං නියෙති නිසානං කරොතීති අත්ථො.
යො පන කට්ඨති, එතං යට්ඨෙත්වාති යොජනා.

අද්ධානමග්ගස්ස ද්විගාවුත්තතා “අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ ගාවුතෙ”ති වුත්තං.
අහිරුළ්භෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. යත්ථාති යස්මිං කාලෙ.
“සන්තිපතන්ති”ති බහුකත්තුවසෙන වුත්තං. අකුසලං පරිවජ්ජෙතීති පරිබ්බාජකො,
පබ්බජ්ජවෙසං වා පරිග්ගහෙත්වා වජනි ගච්ඡති පවත්තතීති පරිබ්බාජකො. විනා
භාවපච්චයෙන භාවත්ථස්ස ඤාතබ්බතො පරිබ්බාජකභාවො පරිබ්බාජකො, තං
සමාපන්නොති පරිබ්බාජකසමාපන්නො. අථ වා පරිබ්බාජකෙසු සමාපන්නො
පරියාපන්නොති පරිබ්බාජකසමාපන්නො. “එතෙස”න්තිපදං “යෙන
කෙනචී”තිපදෙ නිද්ධාරණසමුදායො.

220. යෙපි භික්ඛු භුඤ්ජන්තීති සම්බන්ධො. තත්ථාති “ද්වෙ තයො
එකතො”තිවචනෙ. අනිමන්තිතො චතුත්ථො යස්ස චතුක්කස්සාති
අනිමන්තිතචතුත්ථං, අනිමන්තිතෙන වා චතුත්ථං අනිමන්තිතචතුත්ථං. එසෙව

නගයා අඤ්ඤාසුචි චතුත්ථෙසු. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. නිමන්තෙතිති
අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තෙති. තෙසුති චතුසු භික්ඛුසු. සොති උපාසකො.
අඤ්ඤාත්ති නාගතභික්ඛුතො අඤ්ඤං, නිමන්තිතභික්ඛුතො වා. තඨ්ඛණ්ණපත්තන්ති
තස්මිං පුච්ඡනකථනක්ඛණෙ පත්තං. භීති විත්ථාරො. තත්ථාති තස්මිං යානෙ, ගෙහෙ
වා. තෙහීති කරණභූතෙහි භික්ඛුහි.

සොති පිණ්ඩපාතිකො. අනාගච්ඡන්තම්පිති සයං න ආගච්ඡන්තම්පි. ලච්ඡථාති
ලභිස්සථ.

සොපිති සාමණෙරොපි, න පිණ්ඩපාතිකොයෙවාති අත්ථො.

තත්ථාති ගිලානචතුත්ථෙ, තෙසු චතුසු වා. ගිලානො ඉතරෙසං පන ගණපුරකො
භොතීති යොජනා.

ගණපුරකත්තාති සමයලද්ධස්ස ගණපුරකත්තා. චතුක්කාතීති චීවරදානචතුත්ථං.
චීවරකාරචතුත්ථං අද්ධානගමනචතුත්ථං නාවාහිරුහනචතුත්ථං මහාසමයචතුත්ථං,
සමණහත්තචතුත්ථන්ති ඡ චතුක්කාති. පුරිමෙහි මිස්සෙත්වා එකාදස චතුක්කාති
වෙදිතඛිබාති. එකො පණ්ඩිතො භික්ඛු නිසින්තො භොතීති සම්බන්ධො. තෙසුති
තීසු භික්ඛුසු, ගතෙසු ගච්ඡතීති යොජනා. භුත්වා ආගන්ත්වා යීතෙසුපි
අනාපත්තියෙව. කස්මා සබ්බෙසං අනාපත්ති, නනු චත්තාරො භික්ඛු එකතො
ගණහන්තීති ආහ “පඤ්චන්තං හි” තිආදි. භීති සච්චං, යස්මා වා.
භොජනානංයෙවාති න යාගුඛජ්ජකඵලාඵලාදීනං. තාති වාති යෙහි භොජනෙහි
විසඬකෙතං නත්ථී, තාති ච භොජනාති. තෙහීති චතුහි භික්ඛුහි. තාතීති යාගුආදීති.
ඉතීති තස්මා අනාපත්තින්ති යොජනා.

කොචි පෙසිතො අපණ්ඩිතමනුස්සො වදන්ති යොජනා. කත්තුකාමෙන
පෙසිතොති සම්බන්ධො. හත්තං ගණ්හථාති වාති වාසද්දො “ඔදනං ගණ්හථ,
භොජනං ගණ්හථ, අන්තං ගණ්හථ, කුරං ගණ්හථ” ති වචනානිපි සඬගණ්හාති.
නිමන්තනං සාදියන්තීති නෙමන්තනිකා. පිණ්ඩපාතෙ ධුතඬිගෙ නියුත්තාති
පිණ්ඩපාතිකා. පුනදිවසෙ හන්තෙති චුත්තෙති යොජනා. හරිත්ථාති අපනෙත්වා.
තතොති තතො වදනතො පරන්ති සම්බන්ධො. වික්ඛෙපන්ති විවිධං බෙපං. තෙති
අසුකා ව අසුකා ව ගාමිකා. හන්තෙති චුත්තෙති යොජනා. සොපිති
අපණ්ඩිතමනුස්සොපි, න ගාමිකායෙවාති අත්ථො. කස්මා න ලභාමි හන්තෙති
චුත්තෙති යොජනා. එවං “කථං නිමන්තෙසුං හන්තෙ” ති එත්ථාපි. තතොති තස්මා
කාරණා. එසාති එසො ගාමො. තන්ති භූමත්ථෙ වෙතං උපයොගවචනං, තස්මිං
ගාමෙ වරථාති හි අත්ථො. කිං එතෙනාති එතෙන පුච්ඡනෙන කිං පයොජනං.
එත්ථාති පුච්ඡනෙ. මා පමජ්ජිත්ථාති වදන්ති සම්බන්ධො. දුතියදිවසෙති
නිමන්තනදිවසතො දුතියදිවසෙ. ධුරගාමෙති පධානගාමෙ, අන්තිකගාමෙ වා. භාවො
නාම කිරියත්තා එකොයෙව භොති, තස්මා කත්තාරං වා කම්මං වා සම්බන්ධං වා
අපෙක්ඛිත්වා ඛුච්චනෙන න හවිතඛිඛං, තෙන චුත්තං “න දුඛිබ්බෙහි

හවිතබ්බ්’න්ති. තෙසුති ගාමිකෙසු භොජන්තෙසුති සම්බන්ධො. අසනසාලායන්ති භොජනසාලායං. සා හි අසති භුඤ්ජති එත්ථාති අසනා, සලන්ති පටිසන්ති අස්සන්ති සාලා, අසනා ච සා සාලාවෙති අසනසාලාති අත්ථෙත “අසනසාලා”ති වුච්චති.

අථ පනාති තතො අඤ්ඤථා පන. අපාදානත්ථො හි අථසද්දො. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං යානෙ අන්තරවිථිආදිසුති අත්ථො. පටිකච්චෙවාති පයමං කත්වා එව. හික්ඛුසු ගාමතො අනික්ඛන්තෙසු පගෙවාති වුත්තං භොති. න වට්ඨති “හත්තං ගණ්හථා”ති පහිණත්තා න වට්ඨති. යෙ පන මනුස්සා භොජන්තීති සම්බන්ධො. නිවත්තථාති වුත්තපදෙති “නිවත්තථා”ති වුත්තෙ කිරියාපදෙ. යස්ස කස්සචි භොතීති යස්ස කස්සචි අත්ථාය භොතීති යොජනා. නිවත්තිතුං වට්ඨති “හත්තං ගණ්හථා”ති අවුත්තත්තා නිවත්තිතුං වට්ඨති. සම්බන්ධං කත්වාති “නිවත්තථ හන්තෙ”ති හන්තෙසද්දෙන අබ්බවහිතං කත්වා. නිසීදථ හන්තෙ, හත්තං ගණ්හථාති හන්තෙසද්දෙන බ්බවහිතං කත්වා වුත්තෙ “නිසීදථා”තිපදෙ නිසීදිතුං වට්ඨති. අථ හන්තෙසද්දෙන බ්බවහිතං අකත්වා “නිසීදථ, හත්තං ගණ්හථා”ති සම්බන්ධං කත්වා වුත්තෙ නිසීදිතුං වට්ඨති. ඉච්චෙතං නයං අනිදිසති “එසෙව නයො”තිඉමිනාති. දුතියං.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදං

221. තතියෙ “න බො...පෙ.... කරොන්ති”තිපාඨස්ස අත්ථසම්බන්ධං දස්සෙන්නො ආහ “යෙන නියාමෙනා”තිආදි. තත්ථ “යෙන නියාමෙනා”තිඉමිනා “යථයිමෙ මනුස්සා”ති එත්ථ යථාසද්දස්ස යංසද්දත්ථභාවං දස්සෙති. තෙනාති තෙන නියාමෙන. ඉමිනා යථාසද්දස්ස නියමනිද්දිට්ඨභාවං දස්සෙති. “ඤායති”තිඉමිනා කිරියාපාඨසෙසං දස්සෙති. “සාසනං වා දානං වා”තිපදෙහි ඉදංසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. බුද්ධජපමුඛෙ සඬ්ඝෙති සම්පදානත්ථෙ වෙනාති භුම්මවචනාති, බුද්ධජපමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස දානං වාති අත්ථො. “පරිත්ත”න්තිඉමිනා ඔරකසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. “ලාමක”න්තිඉමිනා පරිත්තසද්දස්ස පරිවාරත්ථං නිවත්තෙති. කිරො එව පතිභාවෙ නියුත්තො කිරපතිකොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කිරපතිකොති එත්ථා”ති ආදි. සොති කිරපතිකො. කම්මං කාරෙතීති සම්බන්ධො. උපචාරවසෙනාති වොහාරවසෙන, උපලක්ඛණවසෙන, පධානවසෙන වාති අත්ථො. න කෙවලං බදරායෙව, අඤ්ඤෙපි පන බහු බාදනීයභොජනීයා පටියත්තාති අධිජ්ජායො. බදරෙන මිස්සො බදරමිස්සො, බදරසාලාවොති ආහ “බදරසාලාවො”ති. බදරවුණ්ණෙන මිස්සො මධුසක්ඛරාදි “බදරසාලාවො”ති වුච්චති.

222. උද්ධං සුරො උග්ගතො අස්මිං කාලෙති උස්සුරොති වුත්තෙ අනිදිවාකාලොති ආහ “අනිදිවා”ති.

226. අයං හත්තවිකප්පනා නාම වට්ඨතීති යොජනා. පඤ්චසු සහධම්මිකෙසුති නිද්ධාරණසමුදායො, ඉත්ථන්තාමස්සාති සම්බන්ධො. යදි පන සම්මුඛාපි විකප්පිතුං

වට්ටනි, තදා අත්තනා සහ ධීවරස්ස හඟවතො කස්මා න විකප්පෙතීති ආහ “සා වාය” න්තිආදි. සා අයං විකප්පනා සඬගහිතාති සම්බන්ධො. කස්මා හඟවතො විකප්පෙතුං න වට්ටනීති ආහ “හඟවති හී” තිආදි. හීති සච්චං, යස්මා වා. සඬසෙන කතන්ති සම්බන්ධො.

229. “ද්වෙ තයො නිමන්තනෙ” තිපදානි ලිඬගවිපල්ලාසානීති ආහ “ද්වෙ තීණි නිමන්තනානී” ති. නිමන්තිතබ්බො එතෙහීති නිමන්තනානි භොජනානි භුඤ්ජතීති සම්බන්ධො. ද්වෙ තීණි කුලානි ආකිරන්තීති යොජනා. සුපබ්බාඤ්ජනන්ති සුපො ව බ්බාඤ්ජනඤ්ච සුපබ්බාඤ්ජනං. අනාපත්ති එකතො මිස්සිතත්තාති අධිජ්ජායො. මූලනිමන්තනන්ති පයම්නිමන්තනං භොජනං. අන්තොති හෙට්ඨා. එකමිපි කබ්බන්ති එකමිපි ආලොපං. යථා තථා වාති යෙන වා තෙන වා ආකාරෙන. තත්ථාති තස්මිං භොජනෙ. රසං වාති බීරතො අඤ්ඤං රසං වා. යෙන බීරරසෙන අජ්ඣෙදාත්ථනං හත්තං එකරසං භොති, තං බීරං වා තං රසං වා ආකිරන්තීති යොජනා. යංසද්දො හි උත්තරවාකො යීතො පුබ්බවාකො තංසද්දං අවගමයති. බීරෙන සංසට්ඨං හත්තං බීරහත්තං. එවං රසහත්තං. අඤ්ඤෙපිති බීරහත්තරසහත්තදායකතො අඤ්ඤෙපි. අනාපත්ති හත්තෙන අමිස්සිතත්තාති අධිජ්ජායො. “භුඤ්ජන්තො” තිපදං “භුඤ්ජතු” න්තිපදෙ භාවකත්තා. සජ්ජිපායාසෙපිති සජ්ජිනා ව පායාසෙන ව කතෙ හත්තෙපි.

තස්සාති මහාඋපාසකස්ස. ආපත්තීති ව වට්ටනීති ව ද්වින්නං අට්ඨකථාවාදානං යුත්තභාවං මහාපච්චරිවාදෙන දස්සෙතුං චුත්තං “මහාපච්චරිය” න්තිආදි. ද්වෙ අට්ඨකථාවාදා හි සන්ධායභාසිතමත්තමෙව විසෙසා, අත්ථතො පන එකා. මහාපච්චරියං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. එකොවාති කුමහියා එකොව. පරම්පරභොජනන්ති පරස්ස පරස්ස භොජනං. නිමන්තිතමිහාති අහං නිමන්තිතො අමිහි නනුති අත්ථො. ආපුච්ඡිත්වාපිති මහාඋපාසකං ආපුච්ඡිත්වාපි.

සොති අනුමොදකො හික්ඛු. තන්ති හික්ඛුං. අඤ්ඤොති අඤ්ඤතරො. කින්නි කස්මා. නිමන්තිතත්තාති නිමන්තිතභාවතො.

සකලෙන ගාමෙන නිමන්තිතොපි එකතො හුත්වාච නිමන්තිතස්ස කප්පති, න විසුං විසුන්ති ආහ “එකතො හුත්වා” ති. පුගෙපිති සමාදපෙත්වා පුඤ්ඤං කරොන්තානං සමුහෙපි. “නිමන්තියමානො” තිපදස්ස නිමන්තනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “හත්තං ගණ්භා” ති. යදග්ගෙනාති යං අග්ගෙන යෙන කොට්ඨාසෙනාති අත්ථො. ද්විසු ථෙරවාදෙසු මහාසුමත්ථෙරවාදොව යුත්තොති සො පච්ඡා චුත්තොති. තතියං.

4. කාණ්ඩානාසික්ඛාපදං

230. චතුත්ථෙ “නකුලමාතාති” ආදීසු (අ. නි. 1.266; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.266) නකුලස්ස හඟවතො මාතා නකුලමාතාති ව නකුලඤ්ච හඟවතො තං මාතා වාති

නකුලමාතාති ව අත්ථො සම්භවති, “උත්තරමාතාති” ආදීසු උත්තරාය මාතා උත්තරමාතාති අත්ථොයෙව සම්භවති. තෙසු “උත්තරමාතා” තිපදස්සෙව “කාණමාතා” තිපදස්ස කාණාය මාතා කාණමාතාති අත්ථොයෙව සම්භවතිති ආහ “කාණාය මාතා” ති. තස්සා ධිතුයා “කාණා” තිනාමෙන විස්සුතභාවං දස්සෙන්නො ආහ “සා කිරා” තිආදි. සාති දාරිකා විස්සුතා අහොසිති සම්බන්ධො. අස්සාති මහාඋපාසිකාය. යෙ යෙති පුරිසා. “රාගෙන කාණා හොන්ති” තිඉමිනා කණන්ති නිමිලන්ති රාගෙන පුරිසා එතායාති කාණාති අත්ථං දස්සෙති. තස්සාති කාණාය. ආගතන්ති එත්ථ භාවත්ථෙ තොති ආහ “ආගමන” න්ති. අධිප්පායොති “කිස්මිං වියා” තිපදස්ස, කාණමාතාය වා අධිප්පායො. රිත්තාති තුව්ඡා, සුඤ්ඤාති අත්ථො. “අස්මිං ගමනෙ” තිඉමිනා බාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. “අරියසාවිකා” තිආදිනා අරියානං භික්ඛුහි අපට්චිහත්තහොගං දස්සෙති. න කෙවලං කිඤ්චි පරික්ඛයං අගමාසි, අප ඛො සබ්බන්ති ආහ “සබ්බං පරික්ඛයං අගමාසි” ති. කාණාපිති පිසද්දො න කෙවලං මාතායෙව මග්ගඵලභාගිනි අහොසි, අප ඛො කාණාපි සොතාපන්නා අහොසිති දස්සෙති. සොපි පුරිසොති කාණාය පතිභූතො සොපි පුරිසො. පකතිට්ඨානෙනෙයෙවති ජෙට්ඨකපජාපතිට්ඨානෙනෙයෙව.

231. ඉමස්මිං පන වත්ථුස්මිත්ති ඉමස්මිං. පුවචත්ථුස්මිං. එතන්ති
පාථෙයාවත්ථුං. අරියසාවකත්තාති අරියභූතස්ස සාවකස්ස භාවතො, අරියස්ස වා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකභාවතො.

233. පහෙණකපණ්ණාකාරසද්දානං අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනත්තා වුත්තං
“පහෙණකත්ථායාති පණ්ණාකාරත්ථායා” ති. ඉධාති “පුවෙහි වා” තිපදෙ, සික්ඛාපදෙ වා. බද්ධසත්තුති මධුසක්ඛරාදීහි මිස්සෙත්වා බද්ධසත්තු. ථුපිකතන්ති ථුපිකතං කත්වා.

“ද්වත්තිපත්තපුරෙ” තිපදස්ස විසෙසනුත්තරභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “පුරෙ පත්තෙ” ති. ද්වෙ වා තයො වා පත්තාති ද්වත්තිපත්තා, වාසද්දත්ථෙ සඬ්ඛොහයබාහිරත්ථසමාසො, තිසද්දපරත්තා ද්විස්ස ව අකාරො හොති, ද්වත්තිපත්තා ව තෙ පුරා වාති ද්වත්තිපත්තපුරා, තෙ ද්වත්තිපත්තපුරෙ ගහෙත්වාති යොජනා. “ආචික්ඛිතබ්බ” න්ති වුත්තවචනස්ස ආචික්ඛනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “අත්‍ර මයා” තිආදි. තෙනාපිති දුතියෙනාපි. පඨමභික්ඛු එකං ගහෙත්වා දුතියභික්ඛුස්ස ආරොචනඤ්ච දුතියභික්ඛු එකං ගහෙත්වා තතියභික්ඛුස්ස ආරොචනඤ්ච අතිදිසන්නො ආහ “යෙනා” තිආදි. තත්ථ යෙනාති පඨමභික්ඛුනා. පටික්කමන්ති භුඤ්ඡීත්වා එත්ථාති පටික්කමනන්ති වුත්තෙ අසනසාලාව ගහෙතබ්බාති ආහ “අසනසාල” න්ති. යත්ථාති යස්සං අසනසාලායං. මුඛොලොකනං න වට්ටතීති ආහ “අත්තනො” තිආදි. අඤ්ඤත්ථාති පටික්කමනතො අඤ්ඤත්ථං. අස්සාති භික්ඛුස්ස.

“සංවිහරිතබ්බ” න්ති වුත්තවචනස්ස සංවිහරනාකාරං දස්සෙතුං වුත්තං “සවෙ තයො” තිආදි. යථාමිත්තන්ති යස්ස යස්ස මිත්තස්ස. අකාමාති න කාමෙන. කාරණත්ථෙ වෙතං නිස්සක්කවචනං.

235. අන්තරාමග්ගෙති මග්ගස්ස අන්තරො අන්තරාමග්ගො, සුබ්බච්චාරණත්ථං මජ්ඣෙකෙ දීඝො, තස්මිං. බහුමිපි දෙන්තානං එතෙසං ඤාතකපචාරිතානං බහුමිපි පටිග්ගණ්හන්තස්සාති යොජනා. අට්ඨකථාසු පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. අට්ඨකථානං වචනං පාළියා න සමෙතීති. චතුත්ථං.

5. පට්ඨකථාපදාං

236. පඤ්චමෙ පචාරිතාති එත්ථ වස්සංචුත්ථපචාරණා, පච්චයපචාරණා, පටික්ඛෙපපචාරණා, යාවදත්ථපචාරණා චාති චතුබ්බිධාසු පචාරණාසු යාවදත්ථපචාරණා ච පටික්ඛෙපපචාරණා චාති ද්වෙ පචාරණා අධිප්පෙතාති දස්සෙන්නො ආහ “බ්‍රාහ්මණෙනා” තිආදි. බ්‍රාහ්මණෙන පචාරිතාති සම්බන්ධො. සයන්ති තතියන්තනිපාතො “පචාරිතා” තිපදෙන සම්බන්ධො. වසද්දො අඤ්ඤත්ථ යොජෙතබ්බො යාවදත්ථපචාරණාය ච පටික්ඛෙපපචාරණාය චාති. පටිමුඛං අන්තනො ගෙහං විසන්ති පවිසන්ති පටිවිස්සකාති චුත්තෙ ආසන්නගෙහවාසිකා ගහෙනබ්බාති ආහ “සාමන්තසරවාසිකෙ” ති.

237. උද්ධච්ඡගමො රවො ඔරවො, සොයෙව සද්දො ඔරවසද්දො, කාකානං ඔරවසද්දො කකොරවසද්දොති දස්සෙන්නො ආහ “කාකාන” තිආදි.

239. තචන්තුපච්චයස්ස අතීතත්ථභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “තත්ථ වා” තිආදි. තත්ථාති “භුත්තවා” තිපදෙ. යස්මා යෙන භික්ඛුනා අජ්ඣොගරිතං හොති, තස්මා සො “භුත්තාවී” ති සඬ්ඛං ගච්ඡති යොජනා. සඬ්ඛාදිත්ථාති දන්තෙහි චුණ්ණං කත්ථා. තෙනාති තෙන හෙතුනා. අස්සාති “භුත්තාවී” තිපදස්ස. පචාරෙති පටික්ඛිපතීති පචාරිතො භික්ඛුති දස්සෙන්නො ආහ “කතපචාරණො” ති. සොපි චාති සො පටික්ඛෙපො ච හොතීති සම්බන්ධො. අස්සාති “පචාරිතො” තිපදස්ස. තත්ථාති “අසනං පඤ්ඤායතී” තිආදිවචනෙ. යස්මා භුත්තාවීතිපි සඬ්ඛං ගච්ඡති, තස්මා න පස්සාමාති යොජනා. “අසනං පඤ්ඤායතී” ති පදභාජනියා “භුත්තාවී” ති මාතිකාපදස්ස අසංසන්දනභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “අසනං පඤ්ඤායතීති ඉමිනා” තිආදි. යඤ්චාති යඤ්ච හොජනං. දිරත්තාදීති එත්ථ ආදිසද්දෙන පඤ්චාදිවචනං සඬ්ගණ්හාති. එතන්ති “භුත්තාවී” තිපදං.

“අසනං පඤ්ඤායතී” තිආදීසු විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. “පඤ්ඤායතී” ති එත්ථ ඤාධාතුයා ඛායනත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “දිස්සතී” ති. “හත්ථපාසෙ” තිපදස්ස ද්වාදසහත්ථප්පමාණො හත්ථපාසො නාධිප්පෙතොති ආහ “අඬ්ඨතෙය්‍යහත්ථප්පමාණො” ති. වාචාය අභිහරණං නාධිප්පෙතං. තෙනාහ “කායෙනා” ති. අභිහරතීති අභිමුඛං හරති. තන්ති හොජනං. එතන්ති පඤ්චඬ්ගභාවං, “පඤ්චහි...පෙ.... පඤ්ඤායතී” ති වචනං වා.

තත්තාති “අසනං පඤ්ඤායතී” තිආදිවචනෙ. අස්නාතීති කීයාදිගණත්තා, තස්ස ච එකක්ඛරධාතුත්තා සකාරනකාරානං සංයොගො දට්ඨබ්බො. තන්ති හොජනං.

උන්දති පසුවති භුඤ්ජන්තානං ආයුබලං ජනෙතීති ඔදනො. යවාදයො පුතීං කත්වා කතත්තා කුච්ඡිතෙන මසීයති ආමසීයතීති කුමාසො. සවති සමවායො හුත්වා භවතීති සත්තු. බ්‍යඤ්ජනත්ථාය මාරෙතබ්බොති මච්ඡො. මානීයති භුඤ්ජන්තෙහීති මංසං. තත්ථාති ඔදනාදීසු පඤ්චසු භොජනෙසු. සාරො අස්සත්ථී අඤ්ඤෙසං ධඤ්ඤානන්ති සාලී. වහති භුඤ්ජන්තානං ජීවිතන්ති වීහී. යවති අමිස්සිතොපි මිස්සිතො විය භවතීති යවො. ගුධති පරිවෙය්ති මිලක්ඛභොජනත්තාති ගොධුමො. සොභනසිසත්තා කමනීයභාවං ගච්ඡතීති කඬගු. මහන්තසිසත්තා, මධුරරසනාලත්තා ව වරීයති පත්ථීයති ජනෙහීති වරකො. කොරං රුධිරං දුසති භුඤ්ජන්තානන්ති කුදුසකො. නිබ්බත්තො ඔදනො නාමාති සම්බන්ධො. තත්ථාති සත්තසු ධඤ්ඤෙසු. සාලීතීති එත්ථ ඉතිසද්දො නාමපරියායො. සාලී නාමාති අත්ථො. එසෙව නයො “වීහීති” තිආදීසුපි.

එත්ථාති තිණධඤ්ඤජාතීසු. නීවාරො සාලියා අනුලොමො, වරකචොරකො වරකස්ස අනුලොමො. අම්බිලපායාසාදීසුති එත්ථ ආදිසද්දෙන බීරහත්තාදයො සඬගණ්හන්ති. ඔධිති අවධි, මරියාදොති අත්ථො. සො හි අවහීයති වජීයති අස්මාති ඔධිති වුවවති.

යොපි පායාසො වා යාපි අම්බිලයාගු වා ඔධිං න දස්සෙති, සො පචාරණං න ජනෙතීති යොජනා. පයෙන බීරෙන කතත්තා පායාසො. පාතබ්බස්ස, අසිතබ්බස්ස වාති ද්වින්නං බ්‍යුප්පත්තිනිමිත්තානං සම්භවතො වා පායාසොති වුවවති. උද්ධනතොති වුල්ලිතො. සා හි උපරි ධියන්ති යපියන්ති ථාල්‍යාදයො එත්ථාති උද්ධනන්ති වුවවති. ආවජ්ජිත්ථාති පරිණාමෙත්ථා. සනභාවන්ති කථිනභාවං. එත්ථාපි වාකො “යො සො” ති පදානි යොජෙතබ්බාති. පුබ්බෙති අබ්භුණ්හකාලෙ. නිමන්තනෙති නිමන්තනට්ඨානෙ. හත්තෙ ආකිරිත්ථා දෙන්තීති සම්බන්ධො. යාපනං ගච්ඡති ඉමායාති යාගු. කිඤ්චාපි තනුකා භොති, තථාපීති යොජනා. උදකාදීසුතිආදිසද්දෙන කිඤ්ජිකබීරාදයො සඬගණ්හන්ති. යාගුසඬගහමෙව ගච්ඡති, කස්මා? උදකාදීනං පක්කුථිතත්තාති අධිප්පායො. තස්මිං වාති සහත්තෙ, පක්කුථිතඋදකාදිකෙ වා. අඤ්ඤස්මිං වාති පක්කුථිතඋදකාදිතො අඤ්ඤස්මිං උදකාදිකෙ වා. යත්ථ යස්මිං උදකාදිකෙ පක්ඛිපන්ති, තං පචාරණං ජනෙතීති යොජනා.

සුද්ධරසකොති මච්ඡමංසබණ්ඩන්භාරුහි අමිස්සො සුද්ධො මච්ඡාදිරසකො. රසකයාගුති රසකභූතා ද්‍රවභූතා යාගු. සනයාගුති කථිනයාගු. එත්ථාති සනයාගුයං. පුප්ඵිඅත්ථායාති පුප්ඵං පුල්ලං ඉමස්ස බජ්ජකස්සාති පුප්ඵී, පුප්ඵීනො අත්ථො පයොජනං පුප්ඵිඅත්ථො, තදත්ථාය කතන්ති සම්බන්ධො. තෙ තණ්ඩුලෙති තෙ සෙදිතතණ්ඩුලෙ. අවුණ්ණත්තා නෙව සත්තුසඬ්ඛ්‍යං, අපක්කත්තා න හත්තසඬ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති. තෙහීති සෙදිතතණ්ඩුලෙහි. තෙ තණ්ඩුලෙ පවන්ති, කරොන්තීති සම්බන්ධො.

“යවෙහි” ති බහුවචනෙන සත්ත ධර්මඤ්ඤානිපි ගහිතානි. එස නයො සාලිව්භියවෙහිති එත්ථාපි. උසෙති ධර්මඤ්ඤතවෙ. පලාපෙත්වාති පටික්කමාපෙත්වා. තත්ති චුණ්ණං ගච්ඡතිති සම්බන්ධො. බරපාකහජ්ජිතානන්ති බරො පාකො බරපාකො, බරපාකෙන හජ්ජිතා බරපාකහජ්ජිතා, තෙසං. න පචාරෙන්නි අසත්තුසඬගහත්තාති අධිප්පායො. කුණ්ඩකම්පිති කණම්පි. පචාරෙති සත්තුසඬගහත්තාති අධිප්පායො. තෙහිති ලාපෙහි. සුද්ධබ්ඡ්ජකන්ති පිට්ඨෙහි අමිසිසිතං සුද්ධං ඵලාඵලාදිබ්ඡ්ජකං. යාගුං පිවන්තස්ස දෙන්තිති යොජනා. තානීති ද්වෙ මච්ඡමංසබ්බණ්ඩානි. න පචාරෙති ද්වින්නං මච්ඡමංසබ්බණ්ඩානං අබාදිතත්තාති අධිප්පායො. තතොති ද්වෙමච්ඡමංසබ්බණ්ඩතො නිහරිත්වා එකන්ති සම්බන්ධො, තෙසු වා. සොති බාදකො හික්ඛු. අඤ්ඤන්ති ද්විහි මච්ඡමංසබ්බණ්ඩෙහි අඤ්ඤං පචාරණපහොනකං භොජනං.

අවත්ථුතායාති පචාරණාය අවත්ථුභාවතො. තං විත්ථාරෙන්නො ආහ “යං හි” ති. හිසද්දො විත්ථාරජොතකො. යන්ති මංසං. ඉදං පනාති ඉදං මංසං පන. පටික්ඛිත්තමංසං කජ්ජියභාවතො අපටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ධීතත්තා පටික්ඛිත්තමපි මංසභාවං න ජහාති. නනු බාදිතමංසං පන අකජ්ජියභාවතො පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ධීතත්තා බාදියමානමපි මංසභාවං ජහාතිති ආහ “යං පනා” තිආදි. කුලදුසකකම්මඤ්ච වෙජ්ජකම්මඤ්ච උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනඤ්ච සාදිතරූපියඤ්ච කුල...පෙ.... රූපියානි, තානි ආදීනි යෙසං කුහනාදීනන්ති කුල...පෙ.... රූපියාදයො, තෙහි. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු වාරෙසු.

එවන්තිආදි නිගමනනිදස්සනං. තන්ති භොජනං. යථාති යෙනාකාරෙන. යෙන අජ්ඣෙකාහං භොති, සො පටික්ඛිපති පචාරෙතිති යොජනා. කත්ථවීති කිස්මිඤ්චි පත්තාදිකෙ. තස්මිං වෙ අන්තරෙති තස්මිං බණ්ණ වෙ. අඤ්ඤත්තාති අඤ්ඤස්මිං යානෙ. පත්තෙ විජ්ජමානභොජනං අනජ්ඣෙකාහරිතුකාමො භොති යථා, එවන්ති යොජනා. හීති සච්චං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පදෙසු. තත්ථාති කුරුන්දියං. ආනිසදස්සාති ආගම්ම නිසිදති එතෙනාති ආනිසදො, තස්ස පච්ඡිමන්තතොති සම්බන්ධො. පණ්හිඅන්තතොති පසති ධීතකාලෙ වා ගමනකාලෙ වා භූමිං චුසතිති පණ්හි, තස්ස අන්තතො. “දායකස්සා” තිපදං “පසාරිතහත්ථ” න්ති පදෙන ව “අඬග” න්ති පදෙන ව අවයවීසම්බන්ධො. හත්ථපාසොති හත්ථස්ස පාසො සමීපො හත්ථපාසො, හත්ථො පසති චුසති අස්මිං යානෙති වා හත්ථපාසො, අඬසතෙයාහත්ථො පදෙසො. තස්මින්නි හත්ථපාසෙ.

උපනාමෙකීති සමීපං නාමෙති. අනන්තරනිසින්තොපිති හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා අනන්තරෙ යානෙ නිසින්තොපි හික්ඛු වදන්ති යොජනා. හත්තපච්ඡින්නි හත්තෙන පක්ඛිත්තං පච්ඡිං. ඊසකන්ති භාවනපුංසකං. උද්ධරිත්වා වා අපනාමෙත්වා වාති සම්බන්ධිතබ්බං. දුරෙති නවාසනෙ. ඉතොති පත්තතො. ගතො දුතොති සම්බන්ධො.

පරිවෙසනායාති පරිවෙසනත්ථාය, හත්තග්ගෙ වා. තත්තාති අස්මිං පරිවෙසනෙ. තන්ති හත්තපච්ඡිං. චුට්ඨමත්තාවාති චුසියමත්තාව. කට්ඨජුතා උද්ධට්ඨත්තෙ පන

පවාරණා හොඳිනි යොජනා. භීති සච්චං, යස්මා වා. තස්සාති පරිවෙසකස්ස. අභිභට්ඨ පටික්ඛිත්තත්තාති අභිභට්ඨස්ස භත්තස්ස පටික්ඛිත්තභාවතො.

“කායෙන වාචාය වා පටික්ඛිපන්නස්ස පවාරණා හොඳි”ති සඬ්ඛෙපෙන චුත්තමත්ථං චිත්ථාරෙන දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථාති තෙසු කායවාචාපටික්ඛෙපෙසු. මච්ඡිකඛිජනිත්ති මක්ඛිකානං උත්තාසනිං ඛිජනිං. ඛිකාරස්ස හි ඡකාරං කත්වා “මච්ඡිකා”ති වුවචති “සච්ඡිකත්වා”තිආදීසු විය (අ. නි. 3.103). එත්ථ හි “සක්ඛිකත්වා”ති වත්තඛිඛෙ ඛිකාරස්ස ඡකාරො හොති.

එකො වදනීති සම්බන්ධො. අපනෙත්වාති පත්තතො අපනෙත්වා. එත්ථාති වචනෙ. කථන්ති කෙනාකාරෙන හොඳිනි යොජනා. වදන්තස්ස නාමාති එත්ථ නාමසද්දො ගරහත්ථො “අත්ථි”තිපදෙන යොජෙතඛිඛො. අත්ථි නාමාති අත්ථො. ඉතොපීති පත්තතොපි. තත්ථාපීති තස්මිං වචනෙපි.

සමංසකන්ති මංසෙන සහ පවත්තං. රසන්ති දුචං. තන්ති වචනං. පටික්ඛිපතො හොති. කස්මා? මච්ඡො ච රසො ච මච්ඡෙන මිස්සො රසො වාති අත්ථස්ස සම්භවතො. ඉදන්ති වත්ථුං. මංසං චිසුං කත්වාති “මංසස්ස රසං මංසරස”න්ති මංසපදත්ථස්ස පධානභාවං අකත්වා, රසපදත්ථස්සෙව පධානභාවං කත්වාති අත්ථො.

ආපුච්ඡන්තන්ති “මංසරසං ගණ්හථා”ති ආපුච්ඡන්තං. තන්ති මංසං. කරම්බකොති මිස්සකාධිවචනමෙතං. යඤ්භි අඤ්ඤෙන අඤ්ඤෙන මිස්සෙත්වා කරොන්ති, සො “කරම්බකො”ති වුවචති. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – කරොති සමුහං අවයවින්ති කරො, කරියති වා සමුහෙන අවයවිනාති කරො, අවයවො, තං වකති ආදදාතීති කරම්බකො, සමුහො. “කදම්බකො”තිපි පාඨො, සොපි යුත්තොයෙව අනුමතත්තා පණ්ඩිතෙහි. අභිධානෙපි එවමෙව අත්ථි. අත්ථො පන අඤ්ඤථා චින්තෙතඛිඛො. ඉමස්මිං වා අත්ථෙ රකාරස්ස දකාරො කාතඛිඛො. මංසෙන මිස්සො, ලක්ඛිතො වා කරම්බකො මංසකරම්බකො. න පචාරෙතීති යෙසං කෙසඤ්චි මිස්සකත්තා න පචාරෙති. පචාරෙතීති මංසෙන මිස්සිතත්තා පචාරෙති.

යො පන පටික්ඛිපති, සො පචාරිතොව හොඳිනි යොජනා. නිමන්තනෙති නිමන්තනට්ඨානෙ. භීති සච්චං. තත්ථාති කුරුන්දියං. යෙනාති යෙන භත්තෙන. එත්ථාති “යාගුං ගණ්හථා”තිආදිවචනෙ. අධිප්පායොති අට්ඨකථාවරියානං අධිප්පායො. එත්ථාති “යාගුමිස්සකං ගණ්හථා”තිආදිවචනෙ. දුද්දසන්ති දුක්කරං දස්සනං. ඉදඤ්චාති “මිස්සකං ගණ්හථා”තිවචනඤ්ච. න සමානෙතඛිඛන්ති සමං න ආනෙතඛිඛං, සමානං වා න කාතඛිඛං. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඉදං පනාති මිස්සකං පන. එත්ථාති මිස්සකෙ. චිසුං කත්වාති රසඛිරසජ්ජිති ආවෙණිං කත්වා. තන්ති රසාදිං.

කද්දියති මද්දියති කද්දමො. උන්දති පසවති වඩ්ඪති උදකං. උන්දති වා ක්ලෙදනං කරොති උදකං, නිලීනෙ සත්තෙ ගුපති රක්ඛති ගුමිබො, ගුහති සංවරති වා ගුමිබො. අනුපරියායන්තෙනාති අනුක්කමෙන පරිවත්තිත්වා ආයන්තෙන. තන්ති නාවං වා සෙතුං වා. මජ්ඣන්තිකන්ති අහස්ස මජ්ඣං මජ්ඣන්හං, අහසද්දස්ස න්හාදෙසො, මජ්ඣන්හං එව මජ්ඣන්තිකං. පොත්ථකෙසු පන මජ්ඣන්තිකන්ති පායො අත්ථි, සො අපායොයෙව. යො ධීතො පචාරෙති, තෙන ධීතෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බන්ති යොජනා. ආනිසදන්ති පියෙ ඵුට්ඨආනිසදමංසං. අචාලෙන්වාති අචාවෙන්වා. අයමෙව වා පායො. උපරි ව පස්සෙසු ව අමොවෙන්වාති චුත්තං හොති. අදින්නාදානෙ විය යානාවාවනං න වෙදිතබ්බං. සංසරිතුන්ති සංසබ්බිතුං. නන්ති භික්ඛුං.

අතිරෙකං රිචති ගච්ඡති අතිරිත්තං, න අතිරිත්තං අනතිරිත්තන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “න අතිරිත්ත”න්ති. “අධික”න්තිඉමිනා අතිරිත්තසද්දස්ස අතිසුඤ්ඤත්ථං නිවත්තෙති. අධි හුත්වා එති පවත්තති අධිකං. තං පනාති අනතිරිත්තං පන හොති සම්බන්ධො. තත්ථාති “අකප්පියකත”න්තිආදිවචනෙ. විත්ථාරො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. තත්ථාති අතිරිත්තං කාතබ්බෙසු වත්ථුසු. යං එලං වා යං කන්දමුලාදි වා අකතන්ති යොජනා. අකප්පියහොජනං වාති කුලදුසකකම්මාදිහි නිබ්බන්තං අකප්පියහොජනං වා අත්ථි සම්බන්ධො. යොති විනයධරො භික්ඛු. තෙන කතන්ති යොජනා. “භුත්තාවිනා පචාරිතෙන ආසනා චුට්ඨිතෙන කත”න්තිවචනතො භුත්තාවිනා අපචාරිතෙන ආසනා චුට්ඨිතෙන කත්තබ්බන්ති සිද්ධං. තස්මා පාතො අද්ධානං ගච්ඡන්තෙසු ද්විසු එකො පචාරිතො, තස්ස ඉතරො පිණ්ඩාය වරිත්වා ලද්ධං භික්ඛං අත්තනා අභුත්වාපි “අලමෙතං සබ්බ”න්ති කාතුං ලහති එව. යන්ති බාදනීයහොජනීයං. “තදුභයමිපි”තිඉමිනා අතිරිත්තඤ්ච අතිරිත්තඤ්ච අතිරිත්තං, න අතිරිත්තං අනතිරිත්තන්ති අත්ථං දස්සෙති.

තස්සෙවාති අනතිරිත්තස්සෙව. එත්ථාති අනතිරිත්තෙ, “කප්පියකත”න්ති ආදීසු සත්තසු විනයකම්මාකාරෙසු වා. අනන්තරෙති විනයධරස්ස අනන්තරෙ ආසනෙ. පත්තතො නිහරිත්වාති සම්බන්ධො. තත්ථෙව්වාති භුඤ්ජනට්ඨානෙයෙව. තස්සාති නිසින්නස්ස. තෙනාති හත්තං ආනෙන්නෙන භික්ඛුනා භුඤ්ජිතබ්බන්ති යොජනා. “නිසින්නෙන භික්ඛුනා”ති කාරිතකම්මං ආනෙතබ්බං. කස්මා “හත්ථං ධොවිත්වා”ති චුත්තන්ති පුච්ඡන්තො ආහ “කස්මා”ති. භීති කාරණං. යස්මා අකප්පියං හොති, තස්මා හත්ථං ධොවිත්වාති මයා චුත්තන්ති අධිප්පායො. තස්සාති හත්තං ආනෙන්නස්ස. යෙනාති විනයධරෙන. පුන යෙනාති එවමෙව. යඤ්චාති බාදනීයහොජනීයඤ්ච. යෙන විනයධරෙන පඨමං අකතං, තෙනෙව කත්තබ්බං. යඤ්ච බාදනීයහොජනීයං පඨමං අකතං, තඤ්ඤෙව කත්තබ්බන්ති චුත්තං හොති. තත්ථාති පඨමභාජනෙ. භීති සච්චං. පඨමභාජනං සුද්ධං ධොවිත්වා කතමිපි නිද්දොසමෙව. තෙන භික්ඛුනාති පචාරිතෙන භික්ඛුනා.

කුණ්ඩෙපිති උක්ඛලියම්පි. සා හි කුඩති ඔදනාදිං දාහං කරොතිති කුණ්ඩොති වුවවති. තත්ති අතිරික්තකතං බාදනියභොජනීයං. යෙන පනාති විනයධරෙන පන. හික්ඛුං නිසීදාපෙන්තිති සම්බන්ධො. මඩගලනිමන්තනෙති මඩගලත්ථාය නිමන්තනට්ඨානෙ. තත්ථාති මඩගලනිමන්තනෙ. කරොන්තෙනාති කරොන්තෙන විනයධරෙන.

ගිලානෙන භුඤ්ජිතාවසෙසමෙව න කෙවලං ගිලානාතිරික්තං නාම, ගිලානං පන උද්දිස්ස ආහතං ගිලානාතිරික්තමෙව නාමාති දස්සෙන්තො ආහ “න කෙවල” න්තිආදි. යංකිඤ්චි ගිලානන්ති උපසම්පන්නං වා අනුපසම්පන්නං වා යංකිඤ්චි ගිලානං. යං දුක්කටං වුත්තං, තං අසංසට්ඨවසෙන වුත්තන්ති යොජනා. අනාභාරත්ථායාති පිපාසවිෂේදනආබාධවූපසමත්ථාය.

241. සති පච්චයෙති එත්ථ පච්චයස්ස සරූපං දස්සෙතුං “පිපාසාය සති” ති ව “ආබාධෙ සති” ති ව වුත්තං. තෙන තෙනාති සත්තාහකාලිකෙන ව යාවජීවිකෙන ව. තස්සාති ආබාධස්ස. ඉදං පදං “උපසමනත්ථ” න්ති එත්ථ සමුදාතුයා සම්බන්ධෙ සම්බන්ධො, යුපච්චයෙන සම්බන්ධෙ කම්මන්ති දට්ඨබ්බන්ති. පඤ්චමං.

6. දුතියපචාරණසික්ඛාපදං

242. ඡට්ඨෙ න ආවරිතබ්බොති අනාචාරොති වුත්තෙ පණ්ණත්තිවිතික්කමොති ආහ “පණ්ණත්තිවිතික්කම” න්ති. “කරොති” තිඉමිනා “අත්තානමාවරති” තිආදීසු විය වරසද්දො කරසද්දත්ථොති දස්සෙති. උපනන්ධිති එත්ථ උපසද්දො උපනාහත්ථො, නහධාතු බන්ධනත්ථොති දස්සෙන්තො ආහ “උපනාහ” න්තිආදි. ජනිතො උපනාහො යෙනාති ජනිතඋපනාහො. ඉමිනා “උපනන්ධො” ති පදස්ස උපනහතිති උපනන්ධොති කත්ථුත්ථං දස්සෙති.

243. අභිහට්ඨන්ති එත්ථ තුංපච්චයො ත්වාපච්චයත්ථොති ආහ “අභිහරිත්වා” ති. පදභාජනෙ පන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. සාධාරණමෙව අත්ථන්ති යොජනා. අස්සාති හික්ඛුස්ස. නිභාකාරෙහීති සාමං ජානනෙන ව අඤ්ඤෙසමාරොවනෙන ව තස්සාරොවනෙන වාති තිහි කාරණෙහි. ආසාදීයතෙ මඩ්ඛුං කරීයතෙ ආසාදනං, තං අපෙක්ඛො ආසාදනාපෙක්ඛොති දස්සෙන්තො ආහ “ආසාදන” න්තිආදි.

යස්ස අත්ථාය අභිහටන්ති සම්බන්ධො. ඉතරස්සාති අභිභාරකතො අඤ්ඤස්ස භුත්තස්සාති. ඡට්ඨං.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදං

247. සත්තමෙ ගිරිමිහීති පබ්බතමිහි. සො හි හිමවමනාදිවසෙන ජලං, සාරභූතාති ව හෙසප්පාදිවත්ථුනි ගිරති නිග්ගිරතීති ගිරිති වුවවති. අග්ගසමජ්ජොති උත්තමසමජ්ජො. ඉමෙහි පදෙහි අග්ගො සමජ්ජො අග්ගසමජ්ජො, ගිරිමිහි පවත්තො

අග්ගසමජ්ජො ගිරග්ගසමජ්ජොති අත්ථං දස්සෙති. සමජ්ජොති ච සභා. සා හි සමාගමං අපන්නි ගච්ඡන්ති ජනා එත්ථාති සමජ්ජොති වුච්චති. “ගිරිස්ස වා” තිආදිනා ගිරිස්ස අග්ගො කොටි ගිරග්ගො, තස්මිං පවත්තො සමජ්ජො ගිරග්ගසමජ්ජොති අත්ථො දස්සිතො. සොති ගිරග්ගසමජ්ජො. භවිස්සති කිරාති යොජනා. භූමිභාගෙති අවයවිආධාරො, සන්නිපතති සම්බන්ධො. නටඤ්ච නාටකඤ්ච නටනාටකාති. “නච්චං ගීතං වාදිතඤ්චා” ති ඉදං තයං “නාටක” න්ති වුච්චති. තෙසන්නි නටනාටකානං. දස්සනත්ථන්ති දස්සනාය ච සවනාය ච. සවනම්පි හි දස්සනෙනෙව සඬගහිතං. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදස්ස තාව අපඤ්ඤත්තත්තා. තෙති සත්තරසවග්ගියා. තත්ථාති ගිරග්ගසමජ්ජං. අථාති තස්මිං කාලෙ. තෙසන්නි සත්තරසවග්ගියානං අදංසුති සම්බන්ධො. විලිම්පෙත්වාති විලෙපනෙහි විවිධාකාරෙන ලිම්පෙත්වා.

249. “විකාලෙ” ති සාමඤ්ඤෙන වුත්තෙපි විසෙසකාලොච ගහෙනබ්බොති ආහ “කාලො” තිආදි. සො වාති භොජනකාලො ච. මජ්ඣන්හිකො භොතිති යොජනා. තෙනෙවාති භොජනකාලස්ස අධිජපෙතත්තා එව. අස්සාති “විකාලෙ” තිපදස්ස. “විකාලො නාම...පෙ.... අරුණුග්ගමනා” ති පදභාජනෙන අරුණුග්ගමනතො යාව මජ්ඣන්හිකා කාලො නාමාති අත්ථො නයෙන දස්සිතො භොති. තතොති ධීතමජ්ඣන්හිකතො. සූරියස්ස අතිසිසත්තා වෙගෙන ධීතමජ්ඣන්හිකං විතිවත්තෙය්‍යාති ආහ “කුක්කුච්චකෙන පන න කත්තබ්බ” න්ති. කාලත්ථම්භොති කාලස්ස ජානනත්ථාය ථූණො. කාලත්තරෙති කාලස්ස අබ්භන්තරෙ.

අවසෙසං බාදනීයං නාමාති එත්ථ විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. යන්ති බාදනීයං අත්ථිති සම්බන්ධො. වනමුලාදිපහෙදං යම්පි බාදනීයං අත්ථි, තම්පි ආමිසගතිකං භොතිති යොජනා. සෙය්‍යාදීන්ති පුච්ඡාවාචකතිපාතසමුදායො. ඉදං බාදනීයං සෙය්‍යාථා කතමන්ති අත්ථො. ඉදම්පිති ඉදං ද්වාදසවිධම්පි. පිසද්දෙන න සුවාදියෙවාති දස්සෙති.

තත්ථාති ද්වාදසසු බාදනීයෙසු, ආධාරෙ භූමිමං. මූලති පතිට්ඨාති එත්ථ, එතෙනාති වා මූලං. බාදිතබ්බන්ති බාදනීයං. මූලමෙව බාදනීයං මූලබාදනීයං, තස්මිං විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. මූලකමූලාදීනි ලොකසඬකෙනො පදෙසතොයෙව වෙදිතබ්බාති. තං තඤ්ඤි නාමං අජානන්තානං අතිසම්මුල්භකාරණත්තා සහ පරියායන්තරෙන වචනත්ථං වක්ඛාම. සුපස්ස හිතං සුපෙය්‍යං, සුපෙය්‍යං පණ්ණං එතෙසන්නි සුපෙය්‍යපණ්ණො, තෙසං මූලානි සුපෙය්‍යපණ්ණමූලානි. ආමියති අත්තො පවෙසියතිති ආමිසො, ආකාරො අත්තොකරණත්ථො, ආමිසස්ස ගති විය ගති එතෙසන්නි ආමිසගතිකාති. එත්ථාති මූලෙසු. ජරඬ්ඝන්ති ජරභූතං උපඬ්ඝං. අඤ්ඤම්පිති වජ්ජකලිමූලතො අඤ්ඤම්පි.

යානි පන මූලානි වුත්තානි, තානි යාවජීවිකානිති යොජනා. පාළියං වුත්තානිති සම්බන්ධො. බාදනීයත්ථන්ති බාදනීයස්ස, බාදනීයෙ වා විජ්ජමානං, බාදනීයෙන වා

කාතබ්බං කිව්වං, පයොජනං වාති බාදනීයත්ථං. “බාදනීයෙ” තිඉමිනා “තත්ථ චුත්තාහිධම්මත්ථා” තිආදීසු විය බාදනීයත්ථපදස්ස උත්තරපදත්ථපධානභාවං දස්සෙති. තත්ථ බාදනීයස්ස, බාදනීයෙ වා විජ්ජමානං, බාදනීයෙන වා කාතබ්බං කිව්වං නාම ජිසවිජාහරණමෙව. යඤ්භි පුචාදිබාදනීයං බාදිත්වා ජිසවිජාහරණං හොති, තස්ස කිව්වං කිව්වං නාමාති චුත්තං හොති. තං කිව්වං, පයොජනං වා නෙව ඵරන්ති, නෙව නිජ්ථාදෙන්ති. එසෙව නයො “න භොජනීයෙ භොජනීයත්ථං ඵරන්ති” තිඵත්ථාපි.

තෙසන්ති මූලානං අන්තො, ලක්ඛණන්ති වා සම්බන්ධො. එකස්මිං ජනපදෙ බාදනීයත්ථභොජනීයත්ථෙසු ඵරමානෙසු අඤ්ඤෙසු ජනපදෙසු ඵරන්තියෙවාති දස්සනත්ථං “තෙසු තෙසු ජනපදෙසු” ති විච්ඡාපදං චුත්තං. කිඤ්චාපි හි බහුසු ජනපදෙසු පථවීරසආපොරසසම්පත්තිවසෙන බාදනීයත්ථභොජනීයත්ථං ඵරමානම්පි එකස්මිං ජනපදෙ පථවීරසආපොරසවිපත්තිවසෙන අඵරමානං භවෙය්‍ය, විකාරවසෙන පන තත්ථ පවත්තත්තා තං ජනපදං පමාණං න කාතබ්බං, ගහෙතබ්බමෙවාති චුත්තං හොති. පකතිආභාරවසෙනාති අඤ්ඤෙහි යාවකාලික, සත්තාහකාලිකෙහි අමිස්සිතං අත්තනො පකතියාව ආභාරකිව්වකරණවසෙන. “මනුස්සාන” තිතිඉමිනා අඤ්ඤෙසං තිරවිජානාදීනං බාදනීයත්ථභොජනීයත්ථං ඵරමානම්පි න පමාණන්ති දස්සෙති. තන්ති මූලං. භීති සච්චං. නාමසඤ්ඤාසුති නාමසඬ්ඛාතාසු සඤ්ඤාසු.

යථා මූලෙ ලක්ඛණං දස්සිතං, එවං කන්දාදීසුපි යං ලක්ඛණං දස්සිතන්ති යොජනා. න කෙවලං පාළියං ආගතානං භලිද්දාදීනං මූලංයෙව යාවජීවිකං හොති, අථ බො තවාදයොපිති ආහ “යඤ්චෙත” තිතිආදි. යං එතං අට්ඨවිධන්ති සම්බන්ධො.

එවං මූලබාදනීයෙ විනිච්ඡයං දස්සෙත්වා ඉදානි කන්දබාදනීයෙ තං දස්සෙන්නො ආහ “කන්දබාදනීයෙ” තිආදි. තත්ථ කන්දබාදනීයෙති කං සුඛං දදාතීති කන්දො, පදුමාදිකන්දො, සුඛස්ස අදායකා පන කන්දා රුජ්භිවසෙන කන්දාති වුව්චන්ති, කන්දො එව බාදනීයං කන්දබාදනීයං, තස්මිං විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. එසෙව නයො උපරිපි. යන්ති කන්දං. ඉමිනා තංසද්දානපෙක්ඛො යංසද්දොපි අත්ථිති ඤාපෙති. තත්ථාති කන්දබාදනීයෙ. තරුණො, සුඛබාදනීයොති විසෙසනපදාති යථාවචනං උපරිපි යොජෙතබ්බොති. එවමාදයො ඵරණකකන්දා යාවකාලිකාති සම්බන්ධො.

අධොතොති විසරසො උදකෙන අධුනිතො. තෙති කන්දා සඬ්ඛිතාති සම්බන්ධො.

මූලෙ අලති පවත්තතීති මූලාලො, උදකතො වා උද්ධට්ඨත්තෙ මිලති නිමිලතීති මූලාලං. එවමාදි ඵරණකමූලාලං යාවකාලිකන්ති යොජනා. තං සබ්බමිපිති සබ්බමිපි තං මූලාලං සඬ්ඛිතන්ති සම්බන්ධො.

මසති විජ්ඣානීති මත්ථකො. එවමාදි මත්ථකො යාවකාලිකොති යොජනා. ජරඨස්ඵුන්දොති ජරභූතඅඨස්ඵුන්දොතො පාදො.

බනියති අවදාරියතීති බන්ධො, බායතීති වා බන්ධො.
“අන්තොපථවිගතො”තිපදං “සාලකල්‍යාණබන්ධො”තිපදෙනෙව යොජෙතබ්බං,
න අඤ්ඤෙහි. එවමාදි බන්ධො යාවකාලිකොති යොජනා. අවසෙසාති තීහි
දණ්ඩකාදීහි අවසෙසා.

තවති සංවරති පටිච්ඡාදෙතීති තවො. සරසොති එත්ථ එවකාරො
යොජෙතබ්බො, සරසො එවාති අත්ථො. තෙසං සඨගහොති සම්බන්ධො. භීති
සච්චං. එතන්ති කසාවහෙසජ්ජං, “අනුජානාමි ...පෙ.... හොජනීයත්ථ”න්ති වචනං
වා. එත්ථාති කසාවහෙසජ්ජෙ. එතෙසම්පීති මත්ථකබන්ධත්තවානම්පි.

පතතීති පත්තං. එතෙසන්ති මූලකාදීනං. එවරූපාති පත්තාති ව එකංසෙන
යාවකාලිකාතීති යොජනා. යා ලොණි ආරොහති, තස්සා ලොණියා පත්තං
යාවජ්චිකන්ති යොජනා. දීපවාසිනොති තම්බපණ්ණිදීපවාසිනො, ජම්බුදීපවාසිනො
වා. යාති වා ඵරන්තීති චුත්තාතීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති නිම්බාදීනං. ඉදං පදං
පුබ්බපරාපෙක්ඛකං, තස්මා ද්විත්තං මජ්ඣෙ චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පණ්ණානං
අන්තො නත්ථීති සම්බන්ධො.

පුප්ඵති විකසතීති පුප්ඵං. එවමාදි පුප්ඵං යාවකාලිකන්ති යොජනා. තස්සාති
පුප්ඵස්ස. අස්සාති එවමෙව.

ඵලතීති ඵලං. යාතීති ඵලාති. ඵරන්තීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති ඵලානං
පරියන්තන්ති සම්බන්ධො. යාති චුත්තාති, තාති යාවජ්චිකාතීති යොජනා.
තෙසම්පීති ඵලානම්පි පරියන්තන්ති සම්බන්ධො.

අසියති බිපියති, ඡඩ්ඨියතීති වා අට්ඨී. එවමාදීනි ඵරණකාති අට්ඨීති
යාවකාලිකාතීති යොජනා. තෙසන්ති අට්ඨීනං.

පිසියති චුණ්ණං කරියතීති පිට්ඨං. එවමාදීනි ඵරණකාති පිට්ඨාති
යාවකාලිකාතීති යොජනා. අධොතකන්ති උදකෙන අධුනිතං. තෙසන්ති පිට්ඨානං.

නිරන්තරං අසති සම්බජ්ඣතීති නිය්‍යාසො. සෙසාති උච්ඡ්‍රනිය්‍යාසතො සෙසා.
පාළියං චුත්තනිය්‍යාසාති සම්බන්ධො. තත්ථාති නිය්‍යාසබාදනීයෙ. සඨගහිතානං
නිය්‍යාසානං පරියන්තන්ති යොජනා. එවන්තිආදි නිගමනං.

චුත්තමෙවාති හෙට්ඨා පඨමපචාරණසික්ඛාපදෙ චුත්තමෙවාති. සත්තමං.

8. සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදං

252. අට්ඨමෙ අබ්භන්තරෙ ජාතො අබ්භන්තරො. මහාටෙරොති මහන්තෙහි ටීරගුණෙහි යුත්තො. ඉමිනා “බෙලට්ඨො”ති සඤ්ඤානාමස්ස සඤ්ඤිනාමිං දස්සෙති. පධානසරෙති සමට්ඨිපස්සනානං පදහනට්ඨානසරසඬ්ඛානෙ එකස්මිං ආවාසෙ. සුක්ඛකුරන්ති එත්ථ සොසනකුරන්තා න සුක්ඛකුරං හොති, කෙවලං පන අසුප්පබ්බාසනන්තාති ආහ “අසුප්පබ්බාසනං ඔදන”න්ති. සොසනකුරම්පි යුත්තමෙව. චක්ඛති හි “තං පිණ්ඩපාතං උදකෙන තෙමෙත්වා”ති. “ඔදන”න්තිඉමිනා කුරසද්දස්ස ඔදනපරියායනං දස්සෙති. ඔදනඤ්ඤි කරොති ආයුචණ්ණාදයොති “කුර”න්ති වුවචති. සොති බෙලට්ඨසීසො. තඤ්ච බොති තඤ්ච සුක්ඛකුරං ආහරන්ති සම්බන්ධො. පච්චයගිද්ධතායාති පිණ්ඩපාතපච්චයෙ ලුද්ධතාය. ටෙරො භුඤ්ජන්ති සම්බන්ධො. මනුස්සානං එකාහාරස්ස සත්තාහමත්තට්ඨිතත්තා “සත්තාහ”න්ති වුත්තං. තතොති භුඤ්ජනතො පරන්ති සම්බන්ධො. චත්තාරිපීති එත්ථ පිසද්දෙන අධිකාතිපි සත්තාහාති ගහෙතඬ්ඛාති.

253. ඉතීති ඉදං තයං. “සන්තිධි කාරො අස්සා”ති සමාසො විසෙසනපරනිපාතවසෙන ගහෙතඬ්ඛො. “සන්තිධිකිරියන්ති අත්ථො”ති ඉමිනා කරියන්ති කාරොති කම්මත්ථං දස්සෙති. එකරත්තන්ති අන්තිමපරිච්ඡේදවසෙන වුත්තං තදධිකානම්පි අධිජ්ජෙතත්තා. අස්සාති “සන්තිධිකාරක”න්ති පදස්ස.

සන්තිධිකාරකස්ස සත්තාහකාලිකස්ස නිස්සග්ගියපාවිත්තියාපත්තියා පච්චයත්තා සන්තිධිකාරකං යාමකාලිකං බාදනීයභොජනීයං අසමානම්පි සුද්ධපාවිත්තියාපත්තියා පච්චයො හොතිති ආහ “යාමකාලිකං වා”ති. පටිග්ගහණෙති පටිග්ගහණෙ ව ගහණෙ ව. අජ්ඣොභරිතුකාමතාය හි පටිග්ගහණෙ ව පටිග්ගහෙත්වා ගහණෙ වාති වුත්තං හොති. යං පත්තං අඬ්ඟුලියා සංසන්තස්ස ලෙඛා පඤ්ඤායති, සො පත්තො දුද්ධොතො හොති සචෙති යොජනා උත්තරවාතොය යංසද්දං දිස්වා පුබ්බවාතොය තංසද්දස්ස ගමනීයත්තා. ගණ්ඨිකපත්තස්සාති බන්ධනපත්තස්ස. සොති ස්නෙහො. පග්ගරති සන්දිස්සන්ති සම්බන්ධො. තාදිසෙති දුද්ධොතෙ, ගණ්ඨිකෙ වා. තත්ථාති ධොවිතපත්තෙ ආසිඤ්චිත්වාති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. අබ්බොහාරිකාති න වොහරිතඬ්ඛා, වොහරිතුං න යුත්තාති අත්ථො. යන්ති බාදනීයභොජනීයං පරිච්චජන්තිති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා. තතොති අපරිච්චත්තබාදනීයභොජනීයතො නිහරිත්වාති සම්බන්ධො.

අකප්පියමංසෙසුති නිද්ධාරණසමුදායො. සති පච්චයෙති පිපාසසඬ්ඛානෙ පච්චයෙ සති. අනතිරිත්තකතන්ති අතිරිත්තෙන අකතං සන්තිධිකාරකං බාදනීයභොජනීයන්ති යොජනා. එකමෙව පාවිත්තියන්ති සම්බන්ධො. විකප්පද්වයෙති සාමසනිරාමිසසඬ්ඛානෙ විකප්පද්වයෙ. සබ්බවිකප්පෙසුති විකාලසන්තිධිඅකප්පියමංසයාමකාලිකපච්චයසඬ්ඛානෙසු සබ්බෙසු විකප්පෙසු.

255. ආමිසසංසට්ඨන්ති ආමිසෙන සංසට්ඨං සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං.

256. චතුර්විධකාලිකස්ස සරූපඤ්ච වචනත්ථඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ
 “විකාලභොජනසික්ඛාපදෙ” තිආදි. තත්ථ නිද්දිට්ඨං බාදනීයභොජනීය” න්තිඉමිනා
 යාවකාලිකස්ස සරූපං දස්සෙති. “යාව...පෙ.... කාලික” න්තිඉමිනා වචනත්ථං
 දස්සෙති. “සද්ධිං...පෙ.... පාන” න්තිඉමිනා යාමකාලිකස්ස සරූපං දස්සෙති.
 “යාව...පෙ.... කාලික” න්තිඉමිනා වචනත්ථං දස්සෙති. “සබ්බිආදි පඤ්චවිධං
 භෙසජ්ජ” න්තිඉමිනා සත්තාහකාලිකස්ස සරූපං දස්සෙති. “සත්තාහං...පෙ....
 කාලික” න්තිඉමිනා වචනත්ථං දස්සෙති. “යපෙත්වා...පෙ.... සබ්බමිඡි” න්තිඉමිනා
 යාවජීවිකස්ස සරූපං දස්සෙති. “යාව...පෙ.... ජීවික” න්තිඉමිනා වචනත්ථං
 දස්සෙති. සබ්බවචනත්ථො ලභුකමත්තමෙව, ගරුකො පනෙවං වෙදිතබ්බො – යාව
 යත්තකො මජ්ඣන්තිකො කාලො යාවකාලො, සො අස්සත්ථි, තං වා කාලං
 භුඤ්ජිතබ්බන්ති යාවකාලිකං. යාමො කාලො යාමකාලො, සො අස්සත්ථි, තං වා
 කාලං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති යාමකාලිකං. සත්තාහො කාලො සත්තාහකාලො, සො
 අස්සත්ථි, තං වා කාලං නිදහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති සත්තාහකාලිකං. යාව
 යත්තකො ජීවො යාවජීවො, සො අස්සත්ථි, යාවජීවං වා පරිහරිත්වා
 පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති යාවජීවිකන්ති.

තත්ථාති චතුර්විධෙසු කාලිකෙසු. සතස්සත්තන්ති අනෙකචාරං. යාව කාලො
 නාතික්කමති, තාව භුඤ්ජන්තස්සාති යොජනා. අභොරත්තං භුඤ්ජන්තස්සාති
 සම්බන්ධොති. අට්ඨමං.

9. පඤ්චභොජනසික්ඛාපදං

257. නවමෙ පකට්ඨභාවං නීතන්ති පඤ්ඤන්ති චුත්තෙ පඤ්ඤසද්දො
 උත්තමත්ථොති ආහ “උත්තමභොජනානී” ති. සම්පන්නො නාම න මධුරගුණො,
 අථ බො මධුරගුණයුත්තං භොජනමෙවාති ආහ “සම්පත්තියුත්ත” න්ති. කස්සාති
 කරුණත්ථෙ වෙතං සාම්ච්චනං, කෙනාති හි අත්ථො. “සුරස” න්තිඉමිනා සාදීයති
 අස්සාදීයතීති සාදුති වචනත්ථස්ස සරූපං දස්සෙති.

259. “යො පන...පෙ.... භුඤ්ජෙය්‍යා” ති එත්ථ විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති
 යොජනා. සුද්ධානීති ඔදනෙන අසංසට්ඨානී. ඔදනසංසට්ඨානී සබ්බිආදීනීති
 සම්බන්ධො. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. භීති සච්චං. “පඤ්ඤසංසට්ඨානී” න්තිඉමිනා
 පඤ්ඤෙනහි සබ්බිආදීහි සංසට්ඨානී භොජනානී පඤ්ඤභොජනානීති අත්ථං දස්සෙති.
 “සත්තධඤ්ඤතිබ්බන්තානී” ති ඉමිනා භොජනානං සරූපං දස්සෙති.

“සබ්බිනා භත්ත” න්තිආදීනං පඤ්චන්තං විකප්පානං මජ්ඣෙ තිසුපි විකප්පෙසු
 “භත්ත” න්ති යොජෙතබ්බං. එවං වාක්‍යං කත්වා විඤ්ඤාපනෙ ආපත්තිං දස්සෙත්වා
 සමාසං කත්වා විඤ්ඤාපනෙ තං දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බිභත්තං දෙහී” තිආදි.

ඉතොති ගාවිතො ලද්ධෙනාති සම්බන්ධො. විසඬිකෙතන්ති සඬිකෙතනො
ඤාපිතනො විගතං විරහිතන්ති අත්ථො. භීති සච්චං. ඉමිනා විසඬිකෙතස්ස
ගුණදොසං දස්සෙති.

කප්පියසබ්බිනා දෙහීති කප්පියසබ්බිනා සංසට්ඨං හත්තං දෙහීති යොජනා.
එසෙව නයො සෙසෙසුපි. යෙන යෙනාති යෙන යෙන සබ්බිආදිනා. තස්මිං තස්සාති
එත්ථාපි විච්ඡාවසෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො. පාළියං ආගතසබ්බි නාම ගොසබ්බි,
අජිකාසබ්බි, මහිංසසබ්බි, යෙසං මංසං කප්පති, තෙසං සබ්බි ච. නවනීතං නාම
එවමෙව. තෙලං නාම තිලතෙලං, සාසපතෙලං, මධුකතෙලං, එරණ්ඩතෙලං,
වසාතෙලඤ්ච. මධු නාම මක්ඛිකාමධු. එංකිතං නාම උච්ඡුම්භා නිබ්බන්තං. මච්ඡො
නාම උදකචරො. පාළිඅනාගතො මච්ඡො නාම නත්ථි. මංසං නාම යෙසං මංසං
කප්පති, තෙසං මංසං. බීරද්ධිති සබ්බිසදිසානෙව. චුත්තං යථා එවං “නවනීතහත්තං
දෙහී”තිආදීසුපි සුපොදනවිඤ්ඤත්තිදුක්කටමෙව හොතීති යොජනා. භීති සච්චං. සො
වාති සො චත්ථො. තත්ථාති තස්මිං අත්ථෙ. කිං පයොජනං. නත්ථෙව පයොජනන්ති
අධිජ්ජායො.

පටිලද්ධං හොජනන්ති සම්බන්ධො. එකරසන්ති එකකිච්චං. තතොති
නවපණ්ණිකහොජනනො නිහරිත්වාති සම්බන්ධො.

සබ්බානීති නව පාවිත්තියාති සන්ධාය චුත්තං.

261. උභයෙසමිජිති භික්ඛුභික්ඛුනීනමිපි. සබ්බිති චෙත්ථ යො නං පරිභුඤ්ජති,
තස්ස බලායුච්චිත්තත්ථං සබ්බති ගච්ජති පචත්තතීති සබ්බි, සතං. තතියක්ඛරෙතෙව
සජ්ඣායිතබ්බං ලිඛිතබ්බඤ්ච. කස්මා? තතියක්ඛරට්ඨානෙයෙව සබ්බ ගතියන්ති
ගතිඅත්ථස්ස සබ්බධාතුස්ස ධාතුපාඨෙසු ආගතත්තාති. නවමං.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදං

263. දසමෙ දන්තකට්ඨන්ති දන්තපොනං. තඤ්භි දන්තො කසීයති විලෙඛීයති
අනෙතාති “දන්තකට්ඨ”න්ති චුච්චති. “සබ්බ”න්ති ආදිනා සබ්බමෙව පංසුකුලං
සබ්බපංසුකුලං, තමස්සත්ථිති “සබ්බපංසුකුලිකො”ති අත්ථං දස්සෙති. සොති භික්ඛු
පරිභුඤ්ජති කිරාති සම්බන්ධො. සුසානෙති ආලහනෙ. තඤ්භි ඡවානං
සයනට්ඨානත්තා “සුසාන”න්ති චුච්චති නිරුත්තිතයෙන. තත්ථාති සුසානෙ. පුන
තත්ථාති එවමෙව. අයාසරුපඤ්ච වොසාට්තකසරුපඤ්ච දස්සෙතුං චුත්තං
“අයාවොසාට්තකානීති එත්ථා”ති. තත්ථ “අයා...පෙ.... පිතාමහා”තිඉමිනා
අයාසරුපං දස්සෙති. “වො...පෙ.... හොජනීයානී”තිඉමිනා වොසාට්තකසරුපං.
අයාසඬ්ඛාතානං පිතිපිතාමහානං අත්ථාය, තෙ වා උද්දිස්ස ඡඩ්ඞිතානි
වොසාට්තකසඬ්ඛාතානි බාදනීයහොජනීයානි අයාවොසාට්තකානීති විග්ගහො
කාතබ්බො. මනුස්සා යථෙත්ති කිරාති සම්බන්ධො. යන්ති බාදනීයහොජනීයං.
තෙසන්ති ඤාතකානං. පිණ්ඩං පිණ්ඩං කත්ථාති සඬ්ඝාටං සඬ්ඝාටං කත්ථා.

අඤ්ඤාන්ති වුත්තබ්බදනීයභොජනීයතො අඤ්ඤං. උම්මාරොපීති සුසානස්ස ඉන්ද්‍රියලෙපි. සො හි උද්ධටො කිලෙසමාරො එත්ථාති “උම්මාරො”ති වුවිති. බොධිසත්තො හි අභිනික්ඛමනකාලෙ පුත්තං වුම්බිස්සාමීති ඔවරකස්ස ඉන්ද්‍රියලෙ යත්වා පස්සන්තො මාතරං පුත්තස්ස නලාටෙ හත්ථං යපෙත්වා සයන්තිං දිස්වා “සවෙ මෙ පුත්තං ගණ්භෙය්‍යං, මාතා තස්ස පබ්බජ්ඣෙය්‍යා, පබ්බජ්ඣමානාය අත්තරායො භවෙය්‍යා”ති අභිනික්ඛමනත්තරායභයෙන පුත්තදාරෙ පරිච්චජිත්වා ඉන්ද්‍රියලතො නිවත්තිත්වා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමි. තස්මා බොධිසත්තස්ස යත්වා පුත්තදාරෙසු අපෙක්ඛාසඛිබ්බාතස්ස මාරස්ස උද්ධටට්ඨානත්තා සො ඉන්ද්‍රියලො නිජ්ජරියායෙන “උම්මාරො”ති වුවිති, අඤ්ඤෙ පන රුළුභිවසෙන. ථීරොති ථද්ධො. සනඛද්ධොති සනෙන ඛද්ධො. කථිනෙන මංසෙන ආඛද්ධොති අත්ථො. වයති ථුලො භවතීති වයො, මුද්ධජද්ධතියොයං, සො අස්සත්ථිති වයරොති දස්සෙන්තො ආහ “වයරොති ථුලො”ති. “සල්ලක්ඛෙමා”තිඉමිනා “මඤ්ඤ”ති එත්ථ මනධාතු සල්ලක්ඛණත්ථො, මකාරස්සෙකාරොති දස්සෙති. භීති සච්චං. තෙසන්ති මනුස්සානං.

264. සම්මාති අවිපරිතං. අසල්ලක්ඛෙත්ථාති ආහාරසද්දස්ස
බ්බදනීයභොජනීයාදීසු නිරුළුභහාවං අමඤ්ඤිත්වා. භගවා පන යපෙසීති සම්බන්ධො. යථාඋප්පන්නස්සාති යෙනාකාරෙන උප්පන්නස්ස. පිතා පුත්තසඛිබ්බාතෙ දාරකෙ සඤ්ඤාපෙන්නො විය භගවා තෙ භික්ඛු සඤ්ඤාපෙන්නොති යොජනා.

265. එතදෙවාති තිණ්ණමාකාරානමඤ්ඤතරවසෙන අදින්නමෙව සන්ධායාති
සම්බන්ධො. භීති සච්චං. මාතිකායං “දින්න”න්ති වුත්තට්ඨානං නත්ථි, අථ කස්මා පදභාජනෙයෙව වුත්තන්ති ආහ “දින්නන්ති ඉද”න්තිආදි. “දින්න”න්ති ඉදං උද්ධටන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති “දින්න”න්ති පදස්ස. නිද්දෙසෙ ව “කායෙන...පෙ.... දෙන්තෙ”ති උද්ධටන්ති යොජනා. එවන්ති ඉමෙහි තීභාකාරෙහි දදමානෙති සම්බන්ධො. එවන්ති ඉමෙහි ද්විභාකාරෙහි. ආදියමානන්ති සම්බන්ධො. රථරෙණුමිපිති රථිකවිථියං උට්ඨිතපංසුමිපි. පුබ්බෙති පයමපචාරණසික්ඛාපදෙ. එවං පටිග්ගහිතං එතං ආහාරං දින්නං නාම වුවිච්ඡිති යොජනා. “එතමෙවා”ති එවස්ස සම්භවතො තස්ස ඵලං දස්සෙතුං වුත්තං “න ඉද”න්තිආදි. නිස්සට්ඨං න වුවිච්ඡිති යොජනා.

තත්ථාති “කායෙන”තිආදිවචනෙ. භීති සච්චං. නත්ථු කරියති ඉමායාති නත්ථුකරණි, තාය. නාසාපුටෙන පටිග්ගණ්භාතීති සම්බන්ධො. අකල්ලකොති ගිලානො. භීති සච්චං. කායෙන පටිබද්ධො කායපටිබද්ධො කට්ඨජුආදීති ආහ “කට්ඨජුආදීසු”තිආදි. භීති සච්චං. පාතියමානන්ති පාතාපියමානං.

එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. “පඤ්චභඩ්ගෙහි”ති පදස්ස විත්ථාරං දස්සෙන්තො ආහ “ථාමමජ්ඣමස්සා”තිආදි. තන්ති දාතඛිබ්බත්ථුං.

තත්පාති “හත්පපාසො පඤ්ඤායතී” තිවචනෙ. ගච්ඡන්තොපි යීතෙනෙව සඬගහිතො. භූමට්ඨස්සාති භූමියං යීතස්ස. ආකාසට්ඨස්සාති ආකාසෙ යීතස්ස. “හත්පං අඬග” න්ති පදෙහි අවයවිසම්බන්ධො කාතබ්බො. චුත්තනායෙනෙවාති “භූමට්ඨස්ස ව සීසෙනා” තිආදිනා චුත්තනායෙනෙව. පක්ඛිති සකුණො. සො හි පක්ඛයුත්තත්තා පක්ඛිති වුවචති. හත්ථිති කුඤ්ඤරො. සො හි සොණ්ඩසඬබ්බාතහත්පයුත්තත්තා හත්ථිති වුවචති. අද්ධෙන අට්ඨමං රතනමස්සාති අද්ධට්ඨමරතනො, හත්ථි, තස්ස. තෙනාති හත්ථිනා.

එකො දායකො වදන්ති සම්බන්ධො. ඔණමතීති හෙට්ඨා නමති. එත්තාවතාති එකදෙසසම්පට්ච්ඡනමත්තෙන. තතොති සම්පට්ච්ඡනතො. උග්ගාටෙත්වාති විවරත්වා. කාපෙනාති බ්‍යාභඩ්ගියා. සා හි කචති බන්ධති විවිධං භාරං අස්මිත්ති කාවොති වුවචති, වකාරස්ස ජකාරෙ කතෙ කාපොපි යුත්තොයෙව. තිංස හත්පා රතනාති ඉමස්සාති තිංසහත්පො, වෙණු. ගුලකුම්භොති එාණිතෙන පූරිතො සටො. පටිග්ගහිතමෙවාති කුම්භෙසු හත්පාසතො බහි යීතෙසුපි අභිභාරකස්ස හත්පාසෙ යීතත්තා පටිග්ගහිතමෙවාති චුත්තං හොති. උච්ඡ්‍රයන්තදොණිතොති උච්ඡ්‍රං පිළනයන්තස්ස අම්බණතො.

බහු පත්තා යපිතා හොන්තීති සම්බන්ධො. යත්පාති යස්මිං යානෙ. යීතස්ස හික්ඛුනො හත්පාසෙති යොජනා. යත්වා චුසිත්වා “නිසින්තස්ස හික්ඛුනො” ති පායසෙසෙන යොජෙතබ්බං. යීතෙන වා නිසින්තෙන වා නිපන්තෙන වා දායකෙන දියාතීති සම්බන්ධො.

පට්ඨියං යීතා හොන්තීති සම්බන්ධො. යං යන්ති යං යං පත්තං. යත්ප කත්පචීති යෙසු කෙසුචීති සම්බන්ධො. තන්ති තං වචනං.

තත්ප තස්මිං යානෙ ජාතො තත්පජාතො, අලුත්තසමාසොයං, සොයෙව තත්පජාතකො, තස්මිං. භීති සච්චං, යස්මා වා. තත්පජාතකෙ න රුහති යථා, එවං න රුහතියෙවාති යොජනා. ථාමමජ්ඣමෙන පූරිසෙන සුට්ඨු හරිතබ්බන්ති සංභාරියං, තංයෙව සංභාරිමං යකාරස්ස මකාරං කත්වා, න සංභාරිමං අසංභාරිමං, තස්මිං. තෙපිති තෙ අසංභාරිමාපි. භීති සච්චං, යස්මා වා. තත්පජාතකසඬබ්බෙසුපගාති තත්පජාතකෙ සමොධානෙන්වා බෙපං පක්ඛෙපං උපගතා. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඉදඤ්භි වාක්‍යන්තරත්තා පුනප්පුනං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තාහීති තින්තිණ්කාදිපණ්ණාති. සන්ධාරෙතුන්ති සම්මා ධාරෙතුං. යීතො දායකොති සම්බන්ධො.

ලද්ධස්ස ලද්ධස්ස වත්ථුස්ස සන්තිධිට්ඨානත්තා, පක්ඛිත්තට්ඨානත්තා වා ථවියති පසංසියතීති ථවිකා, තතො. පුඤ්ඡිත්වා පටිග්ගහෙත්වාති “පුඤ්ඡිත්වා වා පටිග්ගහෙත්වා වා” ති අනියමචිකප්පත්පො වාසද්දො අප්ඤ්ඤාහරිතබ්බො. තෙසු තෙසු වත්ථුසු රඤ්ජති ලග්ගතීති රජො, තං. විනයෙ පඤ්ඤත්තං දුක්කටං.

විනයදුක්කටං. තං පනාති භික්ඛං පන. පටිග්ගහෙත්වා දෙථාති මං පටිග්ගහාපෙත්වා මම දෙථාති අධිප්පායො.

තතො තතොති තස්මා තස්මා යානා උට්ඨාපෙත්වාති සම්බන්ධො. තන්ති භික්ඛං. තස්සාති අනුපසම්පන්නස්ස.

සො වත්තබ්බොති සො දියාමානො භික්ඛු දායකෙන භික්ඛුනා වත්තබ්බොති යොජනා. ඉමන්ති සරජපත්තං. තෙනාති දියාමානභික්ඛුනා. තථා කාතබ්බන්ති යථා දායකෙන භික්ඛුනා චුත්තං, තථා කාතබ්බන්ති අත්ථො. උජ්ඣවතීති උපරි ගච්ඡති, ජ්ඣු ගතියන්ති හි ධාතුපාඨෙසු (සද්දතීතිධාතුමාලායං 16 ළකාරන්තධාතු) චුත්තං. එත්ථ උඉති උපසග්ගස්ස අත්ථදස්සනත්ථං “උපරි”ති චුත්තං, පකාරලකාරසංයොගො දට්ඨබ්බො. පොත්ථකෙසු පන “උජ්ඣලවතී”ති ලිබන්ති, සො අපාඨො. කඤ්ඡිකන්ති බිලඬගං. තඤ්ඤි කෙන ජලෙන අඤ්ඡියං අභිබ්බන්තං අස්සාති “කඤ්ඡිය”න්ති චුච්චති, තමෙව කඤ්ඡිකං යකාරස්ස කකාරං කත්වා. තං පවාහෙත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. සුක්ඛමෙව භත්තං භජිතබ්බට්ඨෙත සෙවිතබ්බට්ඨෙතාති සුක්ඛභත්තං, තස්මිං. පුරතොති භික්ඛුස්ස පුරතො, පුබ්බෙ වා. චුසිතානීති බිත්ථුනි. තානි හි සම්බාධට්ඨානෙසුපි චුසන්තීති චුසිතානීති චුච්චන්ති.

උඵඬකොති කොසියසකුණනාමො දීසදණ්ඩකො එකො භාජනවිසෙසො, තෙන. ටෙචාති චුසිතානි. තානි හි සම්බාධට්ඨානෙසුපි චුසිතත්තා ටථියන්ති පසංසියන්තීති “ටෙචා”ති චුච්චන්ති. වරුකෙනාති වරියති භක්ඛියතීති වරු, භබ්බපාකො, තං කරොති අනෙතාති වරුකං, ථාලයාදිකං බුද්දකභාජනං, තෙන ආකිරියමානෙති සම්බන්ධො. කාලවණ්ණකාමෙහි මානීයතීති මසි. බාදතීති ජාරො බකාරස්ස ජකාරං, දකාරස්ස ව රකාරං කත්වා, බාරරසො, සො ඉමිස්සත්ථිති ජාරිකා. උජ්ජතිත්වාති උද්ධං ගන්ත්වා. භීති සච්චං, යස්මා වා.

ථාලෙත්වාති ඡින්දිත්වා. දෙන්තානං අනුපසම්පන්නානන්ති සම්බන්ධො. පායාසස්සාති පායාසෙන. තථාපීති තෙන මුඛවට්ටියා ගහණාකාරෙනපි.

ආභොගං කත්වාති “පටිග්ගහෙස්සාමි”ති මනසිකාරං කත්වා. සොති නිද්දං ඔක්කන්තො භික්ඛු. වට්ටතියෙවාති ආභොගස්ස කතත්තා වට්ටතියෙව. අනාදරන්ති අනාදරෙන, කරණත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං, අනාදරං හුත්වාති වා යොජෙතබ්බං. කෙචීති අභයගිරිවාසිනො. කායෙන පට්ඨෙද්ධො කායපට්ඨෙද්ධො, තෙන පට්ඨෙද්ධො කායපට්ඨෙද්ධපට්ඨෙද්ධො, තෙන. වචනමත්තමෙවාති “පට්ඨෙද්ධපට්ඨෙද්ධ”න්ති එකං අතිරෙකං පට්ඨෙද්ධවචනමත්තමෙව නානං, අත්ථතො පන කායපට්ඨෙද්ධමෙවාති අධිප්පායො. යම්පිති යම්පි වත්ථු. තත්ත්වාති තස්මිං වට්ටනෙ. තන්ති අනුජානනං.

නෙයොයා අධිප්පායං නෙත්වා ඤාතො අත්ථො ඉමස්සාති නෙයාත්ථං. එත්ථාති සුත්තෙ, සුත්තස්ස වා. යන්ති වත්ථු පතති සම්බන්ධො. පරිගලිත්වාති හස්සිත්වා. සුද්ධායාති නිරජාය. සාමන්ති සයං. පුඤ්ජිත්වා වාතිආදීසු තයො වාසද්දා අනියමවිකප්පත්ථා. පුඤ්ජිතාදීසු හි එකස්මිං කිච්චෙ කතෙ ඉතරකිච්චං කාතබ්බං නත්ථිති අධිප්පායො. තෙනාති තෙන භික්ඛුනා, “ආහරාපෙතුම්පි” තිපදෙ කාරිතකම්මං. “කස්මා න වට්ටති” ති පුච්ඡා. භීති විත්ථාරො. වදන්තෙන හගවතාති සම්බන්ධො. එත්ථාති සුත්තවචනෙසු. “පරිච්චත්තං තං භික්ඛවෙ දායකෙහි” ති වචනෙනාති යොජනා. අධිප්පායොති නිත්තත්ථො අධිප්පායො, නිප්පරියායෙන ඉත්තත්ථො ඤාතත්ථො අධිප්පායොති වුත්තං හොති.

එවං නිත්තත්ථමධිප්පායං දස්සෙත්වා නෙයාත්ථ, මධිප්පායං දස්සෙත්තො ආහ “යස්මා වා” ති ආදි. තන්ති පරිභුඤ්ජනං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. දුතියදිවසෙපිති පිසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, අපරදිවසෙපිති අත්ථො. අධිප්පායොති නෙයාත්ථො අධිප්පායො නෙත්වා ඉයාත්ථො ඤාතත්ථො අධිප්පායොති වුත්තං හොති.

භුඤ්ජන්තානං භික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. භීති විත්ථාරො. දන්තාති දසනා. තෙ හි දංසියන්ති හක්ඛියන්ති එතෙහිති “දන්තා” ති වුච්චන්ති. සත්ථංයෙව සත්ථකං බුද්දකට්ඨෙත, තෙන පටිග්ගහිතෙන සත්ථකෙන. එතන්ති මලං. තන්ති ලොහගන්ධමත්තං. පරිහරන්ති පටිග්ගහෙත්වා හරන්ති. භීති සච්චං, යස්මා වා. තං සත්ථකං පරිභොගත්ථාය යස්මා න පරිහරන්ති, තස්මා එසෙව නයොති අත්ථො. උග්ගහිතපච්චයා, සන්තිධිපච්චයා වා දොසො නත්ථිති වුත්තං හොති. තත්ථාති තෙසු තක්කබ්බිරෙසු. නිලිකාති නිලවණ්ණා ස්තෙනා. ආමකතක්කාදීසුති අපක්කෙසු තක්කබ්බිරෙසු.

කිලිට්ඨඋදකන්ති සමලං උදකං. තස්සාති සාමණෙරස්ස. පත්තගතං ඔදනන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති සාමණෙරස්ස. උග්ගහිතකොති අවගහිතකො. “උඤ්ඤාතො” තිආදීසු (සං. නි. 1.112) විය උකාරො ඔකාරවිපරිතො හොති, අපටිග්ගහෙත්වා ගහිතත්තා දුග්ගහිතකොති වුත්තං හොති.

එතෙනාති ඔදනෙන. පටිග්ගහිතමෙව හොති හත්ථතො අමුත්තත්තාති අධිප්පායො.

පුන පටිග්ගහෙතබ්බං සාපෙක්ඛෙ සතීති අධිප්පායො. එත්තොති ඉතො පත්තතො. සාමණෙරො පක්ඛිපතීති සම්බන්ධො. තතොති පත්තතො. කෙච්ඡිති අහයගිරිවාසිනො. තන්ති “පුන පටිග්ගහෙතබ්බං” ත්ති වදන්තානං කෙසඤ්චි ආවරියානං වචනං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. යන්ති පුච්චන්තාදි.

අත්තතො වාති සාමණෙරස්ස වා. සාමණෙරාති ආමන්තනං. තස්සාති සාමණෙරස්ස. භාජනෙති යාගුපවනකභාජනෙ. යාගුකුටන්ති යාගුයා පූරිතං කුටං.

තනිති යාගුකුටං. “භික්ඛුනා පටිග්ගණ්භාපෙතු” නිති කාරිතකම්මං උපනෙතබ්බං. ගීවං යිපෙත්වා ආවජ්ජෙතිති සම්බන්ධො. ආවජ්ජෙතිති පරිණාමෙති.

පටිග්ගහණුපගං භාරන්ති ටාමමජ්ඣමෙන පුරිසෙන සංභාරිමං භාරං. බලවතා සාමණෙරෙනාති සම්බන්ධො. තෙලසටං වාති තෙලෙන පක්ඛිත්තං සටං වා. ලග්ගෙන්තිති ලම්බෙන්ති. අයමෙව වා පායො.

නාගස්ස දන්තො වියාති නාගදන්තකො, සදිසත්ථෙ කො. අඬියයනෙ ලක්ඛියනෙ අනෙනාති අඬකුසො, ගජමත්ථකම්භි විජ්ඣනකණ්ඩකො. අඬකුසො වියාති අඬකුසකො, තස්මිං අඬකුසකෙ වා ලග්ගිතා භොන්තිති සම්බන්ධො. ගණ්හතොති ගණ්හන්තස්ස. මඤ්චස්ස හෙට්ඨා හෙට්ඨාමඤ්චො, තස්මිං. තනිති තෙලටාලකං.

ආරොහන්තෙහි ව ඔරොහන්තෙහි ව නිව්වං සෙවියතිති නිස්සෙණි, තස්සා මජ්ඣං නිස්සෙණිමජ්ඣං, තස්මිං. කණ්ණෙ උට්ඨිතං කණ්ණිකං, කණ්ණමලං, කණ්ණිකං විය කණ්ණිකං, යථා හි කණ්ණමලං කණ්ණතො උට්ඨන්තිවා සයං පවත්නති, එවං තෙලාදිතො උට්ඨන්තිවා සයං පවත්නතිති වුත්තං භොති. සනවුණ්ණන්ති කට්ඨනවුණ්ණං. තංසමුට්ඨානමෙව නාමාති තතො තෙලාදිතො සමුට්ඨානමෙව නාම භොතිති අත්ථො. එතනිති කණ්ණිකාදි. ඉදං පදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං.

යොත්තෙනාති රජ්ජුනා. අඤ්ඤො දෙතිති සම්බන්ධො.

පටිසන්තෙ ව නික්ඛමන්තෙ ව වරති ආවරති ඉමායාති වති, තං. උච්ඡුති රසාලො. සො හි උසති විසං ආහෙතිති උච්ඡුති වුව්වති, තං. තිම්බරුසකන්ති තින්ද්‍රකං. තඤ්ඤි තෙමෙති භුඤ්ජන්තං පුග්ගලං අද්දෙති රසෙනාති තිම්බො, රුසති බුද්දිතං නාසෙතිති රුසකො, තිම්බො ව සො රුසකො වාති “තිම්බරුසකො” ති වුව්වති, තං. වතිදණ්ඩකෙසුති වතියා අත්ථාය නික්ඛණ්ණෙසු දණ්ඩකෙසු. මයං පනාති සඬිගහකාරාවරියභූතා බුද්ධසොසනාමකා මයං පන, අත්තානං සන්ධාය බහුවචනවසෙන වුත්තං. න පුජුලො පාකාරොති අඬ්ඬතෙය්‍යහත්ථපාසානතික්කමං සන්ධාය වුත්තං. හත්ථසතම්පිති රතනසතම්පි.

සොති සාමණෙරො. භික්ඛුස්ස දෙතිති යොජනා. අපරොති සාමණෙරො.

එලං ඉමිස්සත්ථිති එලිතී, ඉනපච්චයො ඉත්ථිලිඬිගපොතකො ඊ, තං සාබන්ති යොජනා. එලිතිසාබන්ති සමාසතොපි පායො අත්ථි. මච්ඡිකචාරණත්ථන්ති මධුචාණිකාදිහි මක්ඛනට්ඨානෙ නිලියන්තිති මක්ඛිකා, තායෙව මච්ඡිකා බකාරස්ස ඡකාරං කත්වා, තාසං නිවාරණාය. මූලපටිග්ගහමෙවාති මූලෙ පටිග්ගහණමෙව, පට්ඨපටිග්ගහමෙවාති වුත්තං භොති.

හික්බු ගවිජනීති සම්බන්ධො. අරිත්තෙනාති කෙනිපාතෙන. තඤ්ඤි අරති නාචා
ගවිජති අනෙතාති අරිත්තං, තෙන. තන්ති පටිග්ගහණාරහං භණ්ඩං.
අනුපසම්පන්නෙනාති කාරිතකම්මං. තස්මිම්පිති වාටිකුණ්ඩකෙපි. තන්ති
අනුපසම්පන්නං.

පාඨෙයාතණ්ඩුලෙති පඨස්ස හිතෙ තණ්ඩුලෙ. තෙසන්ති සාමණෙරානං.
ඉතරෙහීති හික්බුහි ගහිතතණ්ඩුලෙහි. සබ්බෙහි හික්බුහි භුත්තන්ති සම්බන්ධො.
එත්ථාති හික්බුහි ගහිතෙහි සාමණෙරස්ස තණ්ඩුලෙහි යාගුපවනෙ න දිස්සතීති
සම්බන්ධො. කාරණන්ති පරිවත්තෙන්වා භුත්තස්ස ච අපරිවත්තෙන්වා භුත්තස්ස ච
කාරණං.

භත්තං පච්ඡුකාමො සාමණෙරොති යොජනා. හික්බුනා ආරොපෙනබ්බං, අග්ගි
න කාතබ්බොති සම්බන්ධො. පුන පටිග්ගහණකිව්චං නත්ථි මුලෙ පටිග්ගහිතත්තාති
අධිජ්ජායො.

අස්සාති සාමණෙරස්ස. තතොති අග්ගිජාලනතො.

තත්තෙ උදකෙති උදකෙ තාපෙ. තතොති තණ්ඩුලපක්ඛිපනතො.

පිධානන්ති උක්ඛලිපිධානං. තස්සෙවාති හත්ථකුක්කුච්චකස්ස හික්බුනො එව.
දබ්බිං වාති කට්ඨජුං වා. සො හි දරියති විලොළියති ඉමායාති දබ්බිති වුව්චති.

තත්තාති තස්මිං යපනෙ. තස්සෙවාති ලොලහික්බුස්සෙව. තතොති පත්තතො. පුන
තතොති සාධාදිතො. තත්ථාති ඵලරුක්ඛෙ.

විතක්කං සොධෙතුන්ති ‘‘මය්භම්පි දස්සති’’ ති විතක්කං සොධෙතුං. තතොති
අම්බඵලාදිතො.

පුන තතොති මාතාපිතුනමත්ථාය ගහිතතෙලාදිතො. තෙති මාතාපිතරො.
තතොයෙවාති තෙහියෙව තණ්ඩුලෙහි සම්පාදෙන්වාති සම්බන්ධො.

එත්ථාති තාපිතඋදකෙ. අමුඤ්ඤන්තෙනෙව භත්ථෙතාති යොජනා. අඬගන්ති
විනාසං ගවිජන්තිති අඬගාරා. දරියන්ති ඵලියන්තිති ආරුති.

වුත්තො සාමණෙරොති යොජනා.

ගවති පරිභුඤ්ජන්තානං විස්සට්ඨං සද්දං කරොතීති ගුලො, ගුලති විසතො ජීවිතං
රක්ඛතීති වා ගුලො, තං භාජෙන්තො හික්බුති සම්බන්ධො. තස්සාති
ලොලසාමණෙරස්ස.

ධුමස්සත්ථාය වට්ඨියති වට්ඨිත්වා කරියතීති ධුමවට්ඨි, තං. මුඛියති විපරියතීති
මුඛං. කං වුව්චති සීසං, තං තිට්ඨති එත්ථාති කණ්ඨො.

හත්තුග්ගාරොති උද්ධං ගිරති නිග්ගිරතීති උග්ගාරො, හත්තමෙව උග්ගාරො හත්තුග්ගාරො, උග්ගාරහත්තන්ති අත්ථො. දන්තන්තරෙති දන්තවිවරෙ.

උපකට්ඨෙ කාලෙති ආසන්නෙ මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ. කක්ඛාරත්වාති සඤ්චිත්වා. තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං ‘ද්වෙ තයො බෙළුපිණ්ඨෙ පාතෙත්වා’ති. එළසඬ්ඛාතං සිඬ්ඛං විසාණං අස්මිං අත්ථිති සිඬ්ඪී, සොයෙව කටුකහයෙහි විරමිතබ්බත්තා සිඬ්ඪීවෙරොති වුච්චති. අඬ්ඬියති රුක්ඛො නවං උග්ගතොති ලක්ඛියති එතෙහිති අඬ්ඬුරා, සමං ලොණෙන උදකං, සමං වා උදකෙන ලොණං අස්මිත්ති සමුද්දො, තස්ස උදකං අවයවීඅවයවභාවෙනාති සමුද්දොදකං, තෙන අපට්ඨගහිතෙනාති සම්බන්ධො. එණති ගුළුතො ථද්ධභාවං ගච්ඡතීති එණිතං. කරෙන හත්ථෙන ගහිතබ්බාති කරකා, වස්සොපලං, කරෙන ගණ්හිතුමරහාති අත්ථො. කතකට්ඨිනාති කතකනාමකස්ස එකස්ස රුක්ඛවිසෙසස්ස අට්ඨිනා. තන්ති උදකං. කපිත්ථොති එකස්ස අම්බිලඵලස්ස රුක්ඛවිසෙසස්ස නාමං.

බහලන්ති ආවිලං. සන්දිත්වාති විසන්දිත්වා. කකුධසොබ්භාදයොති කකුධරුක්ඛසමීපෙ යිතා සොබ්භාදයො. රුක්ඛතොති කකුධරුක්ඛතො. පරිත්තන්ති අප්පකං.

පානීයසංථෙ පක්ඛිත්තාති භොන්තීති සම්බන්ධො. තන්ති වාසමත්තං උදකං. තත්ථොවාති යපිතපුප්ඵවාසිතපානීයෙයෙව. යපිතං දන්තකට්ඨන්ති සම්බන්ධො. අජානන්තස්ස හික්ඛුස්සාති යොජනා. අනාදරෙ වෙතං සාමිවචනං. හීති සවිචං, යස්මා වා.

කිං මහාභූතං වට්ටති, කිං න වට්ටතීති යොජනා. යං පනාති මහාභූතං පන. අඬ්ඬලග්ගන්ති අඬ්ඬගෙසු ලග්ගං, මහාභූතන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති සෙදෙ. සුඤ්ඤාපිතන්ති අඬ්ඬාරසදිසං කත්වා සුට්ඨු ඤාපිතං.

චත්තාරීති පථවි ඡාරිකා ගුථං මුත්තන්ති චත්තාරි. මහාවිකටානීති මහත්තාති සප්පදට්ඨක්ඛණසඬ්ඛාතෙ විකාරකාලෙ කත්තබ්බාති ඔසධාති. එත්ථාති ‘අසති කප්පියකාරකෙ’ති වචනෙ. කාලොදිස්සං නාමාති බ්‍යාධොදිස්ස, පුග්ගලොදිස්ස, කාලොදිස්ස, සමයොදිස්ස, දෙසොදිස්ස, වසොදිස්ස, භෙසජ්ජොදිස්සසඬ්ඛාතෙසු සත්තසු ඔදිස්සෙසු කාලොදිස්සං නාමාති අත්ථො. දසමං.

භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

269. අවෙලකවග්ගස්ස පඨමෙ පරිච්ඡති එත්ථාති පරිවෙසනන්ති දස්සෙන්තො ආහ ‘පරිවෙසනට්ඨාන’න්ති. පරිබ්බාජකපබ්බජසද්දා සමානාති ආහ

“පරිබ්බාජකසමාපන්නොති පබ්බජ්ජං සමාපන්නො”ති. තිත්ථෙන සමං පුරතීති සමතිත්ථිකං, නදීආදීසු උදකං, සමතිත්ථිකං වියාති සමතිත්ථිකං, පත්තභාජනෙසු යාගුහත්තං. තෙසන්ති මාතාපිතුනං දෙන්තස්සාති සම්බන්ධො. “දාපෙතී”ති එත්ථ දාධාතුයා සම්පදානස්ස සුවිජානිතත්තා තං අදස්සෙන්වා කාරිතකම්මමෙව දස්සෙන්තො ආහ “අනුපසම්පන්නො”ති.

273. “සන්තිකෙ”ති ඉමිනා “උපනික්ඛිපිත්වා”ති එත්ථ උපසද්දස්ස සම්පත්ථං දස්සෙති. තෙසන්ති තිත්ථියානං. තත්ථාති භාජනෙ. ඉතොති පත්තතො. ඉධාති මය්හං භාජනෙ. නන්ති බාදනීයභොජනීයං. තස්සාති තිත්ථියස්සාති. පට්මං.

2. උයොජනසික්ඛාපදං

274. දුතියෙ පටික්කමනඅසනසාලසද්දානං පරියායත්තා වුත්තං “අසනසාලායපී”ති. හත්තස්ස විස්සජ්ජනං හත්තවිස්සග්ගොති කතෙ හත්තකිච්චන්ති ආහ “හත්තකිච්ච”න්ති. සම්භූධාතුස්ස පපුබ්බඅපධාත්වත්ථත්තා වුත්තං “න පාපුඡී”ති.

276. වුත්තාවසෙසන්ති වුත්තෙහි මාතුගාමෙන සද්ධිං හසිතුකාමතාදීහි අවසෙසං. තස්මින්ති උයොජනහික්ඛුමිහි. අත්ථතොති විජහන්තවිජහිතහික්ඛුනං අවිනාභාවසඬ්ඛාතඅත්ථතො. ඉතරොනාති උයොජකහික්ඛුනා. තත්ථාති “දස්සනුපවාරං වා සවනුපවාරං වා”තිවචනෙ. එත්ථාති නිද්ධාරණසමුදායො, දස්සනුපවාරසවනුපවාරෙසුති අත්ථො. “තථාතිඉමිනා ද්වාදසහත්ථපමාණං අතිදිසති. තෙහීති කුට්ටාදීහි. තස්සාති දස්සනුපවාරාතික්කමස්ස. “වුත්තපකාරමනාවාර”න්ති ඉමිනා “න අඤ්ඤො කොච්චි පච්චයො”ති එත්ථ අඤ්ඤසද්දස්ස අපාදානං දස්සෙති, “කාරණ”න්තිඉමිනා පච්චයසද්දස්සත්ථං.

277. කලිසද්දස්ස පාපපරාජයසඬ්ඛාතෙසු ද්විසු අත්ථෙසු පාපසඬ්ඛාතො කොධොති ආහ “කලිති කොධො”ති. “ආණ”න්තිඉමිනා සාසනසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. වුත්තඤ්ඤි “ආණා ව සාසනං ඤෙය්‍ය”න්ති. කොධවසෙන වදනීති සම්බන්ධො. දස්සෙන්වා වදනීති යොජනා. ඉමස්ස ධානං නිසජ්ජං ආලොකිතං විලොකිතං පස්සථ භොති යොජනා. ඉමිනාපිති අමනාපවචනං වචනෙනාපිති. දුතියං.

3. සභොජනසික්ඛාපදං

279. තතියෙ “සයනියසරෙ”ති වත්තබ්බෙ යකාරලොපං කත්වා “සයනියසරෙ”ති වුත්තන්ති ආහ “සයනියසරෙ”ති. යතොති එත්ථ තොසද්දො පට්මාදීසු අත්ථෙසු දිස්සති. “යතොනිදාන”න්තිආදීසු (සු. නි. 275) පට්මත්ථෙ. “අන්තරායෙ අසෙසතො”තිආදීසු (ධ. ස. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා 7) දුතියත්ථෙ. “අනිච්චතො”තිආදීසු (පට්ඨා. 1.1.409) තතියත්ථෙ. “මානිතො පිනිතො”තිආදීසු (දී. නි. 1.311) පඤ්චම්‍යත්ථෙ. “යං පරතො දානපච්චයා”තිආදීසු (ජා. 2.22.585)

ජට්ඨාන්තේ. “පුරතො පච්ඡතො” තිආදීසු (පාචි. 576) සත්තමාන්තේ.
 “පදමතො” තිආදීසු කාරණාන්තේ දිස්සති. ඉධාපි කාරණාන්තේයෙවාති ආහ
 “යස්මා” ති. යස්මා කාරණා අයාස්ස භික්ඛා දින්නා, තස්මා ගච්ඡට්ඨ හන්තෙ
 තුම්හෙති අත්තො. යන්ති භික්ඛං. චොති තුම්හෙති. අධිප්පායොති පුරිසස්ස
 අප්පිකාසයො. “පරියුට්ඨිතො” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි අත්තපකරණාදිතො
 රාගපරියුට්ඨිතොවාධිප්පෙතොති ආහ “රාගපරියුට්ඨිතො” ති, රාගෙන පරිහවිත්වා
 උට්ඨිතොති අත්තො.

280. සභොජනන්ති එත්ථ සකාරො සහසද්දකාරියො ව අකාරුකාරානං
 අසරුපත්තා අකාරතො උකාරස්ස ලොපො ව තීසු පදෙසු පච්ඡිමානං ද්වින්නං
 පදානං තුල්‍යාත්ථනිස්සිතසමාසො ව පුබ්බපදෙන සහ හෙදනිස්සිතබාහිරත්ථසමාසො
 ව හොති, ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සහ උභොහි ජනෙහි” ති. අථ වා
 භුඤ්ජිතබ්බන්ති භොජනං, සං විජ්ජති භොජනං අස්මිං කුලෙති සභොජනන්ති
 දස්සෙන්නො ආහ “අථ වා” තිආදි. භීති සච්චං. තෙනෙවාති තෙනෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං
 භුඤ්ජිතබ්බන්තා. අස්සාති “සභොජනෙ” තිපදස්ස. සරෙති එත්ථ පුබ්බො
 සයනිසද්දො ලොපොති ආහ “සයනිසරෙ” ති. ඉමිනා “දත්තො” තිආදීසු විය
 පුබ්බපදලොපසමාසං දස්සෙති. පිට්ඨසඬ්ඝාටස්සාති එත්ථ පිට්ඨසඬ්ඝාටො නාම න
 අඤ්ඤස්ස යස්ස කස්සපි, අථ ඛො සයනිසරගබ්භස්සෙවාති ආහ “තස්ස
 සයනිසරගබ්භස්සා” ති. යථා වා තථා වාති යෙන වා තෙ න වා ආකාරෙන.
 කතස්සාති පිට්ඨිවංසං ආරොපෙත්වා වා අනාරොපෙත්වා වා කතස්සාති. තතියං.

284. චතුත්ථපඤ්චමෙසු යථා ව සභොජනසික්ඛාපදං පයමපාරාජිකසමුට්ඨානං,
 එවමෙව තානිපීති යොජනාති. චතුත්ථපඤ්චමානි.

6. වාරිත්තසික්ඛාපදං

294. ඡට්ඨෙ කස්මා තෙහි “දෙථාචුසො හත්ත” ත්ති වුත්තං, නනු භික්ඛුනං එවං
 වත්තුං න වට්ටතීති ආහ “එත්ථ තං කිරා” තිආදි. තස්මාති යස්මා අභිහටං අහොසි,
 තස්මා.

295. ඉදං පන වචනං ආහාති සම්බන්ධො. පසාදඤ්ඤට්ඨත්තන්ති පසාදස්ස
 අඤ්ඤානාකාරෙන භාවො. නන්ති බාදතීයං. “ගහෙත්වා ආගමංසු” තිඉමිනා
 “උස්සාරිසිත්ථා” ති එත්ථ උකාරස්ස උග්ගහත්ථතඤ්ච සරධාතුස්ස ගතාත්ථතඤ්ච
 අප්පනනිඤ්චිහත්තියා ත්ථත්තඤ්ච දස්සෙති, උග්ගහෙත්වා සාරිංසු අගමංසුති
 අත්තො.

298. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. ධීතස්ස භික්ඛුනො විත්තං උප්පන්නන්ති යොජනා.
 තතොති විත්තුප්පන්නතො. යන්ති භික්ඛුං. පකතීවචනෙනාති උච්චාසද්දමකත්වා
 පවත්තෙන සභාවචනෙන. අන්තොවිහාරෙති වචනස්ස අතිසම්බාධන්තා
 අයුත්තභාවං මඤ්ඤමානො ආහ “අපි ව අන්තොඋපවාරසිමායා” ති.

302. ගාමස්ස අන්තරෙ ආරාමො තිට්ඨතීති අන්තරාරාමො විහාරො, තං ගච්ඡතීති දස්සෙන්නො ආහ “අන්නොගාමෙ” තිආදීති. ඡට්ඨං.

7. මහානාමසික්ඛාපදං

303. සත්තමෙ “භගවතො” තිපදං “චූළපිතුපුත්තො” තිපදෙ සම්බන්ධො, “මහල්ලකතරො” තිපදෙ අපාදානං. චූළපිතුපුත්තොති සුද්ධොදනො, සක්කොදනො, සුක්කොදනො, ධොතොදනො, අමිතොදනොති පඤ්ච ජනා භාතරො, අමිතා, පාලිතාති ද්වෙ භගිනියො. තෙසු භගවා ච නන්දො ච ඡෙට්ඨභාතුභූතස්ස සුද්ධොදනස්ස පුත්තා, ආනන්දො කතිට්ඨභාතුභූතස්ස අමිතොදනස්ස පුත්තො, මහානාමො ච අනුරුද්ධො ච තතියස්ස සුක්කොදනස්ස පුත්තා. සක්කොදනධොතොදනානං පුත්තා අපාකටා. තිස්සත්ථෙරො අමිතාය නාම භගිනියා පුත්තො, පාලිතාය පුත්තධීතරා අපාකටා. තස්මා චූළපිතුතො සුක්කොදනස්ස පුත්තො චූළපිතුපුත්තොති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ද්වීසු ඵලෙසුති හෙට්ඨිමෙසු ද්වීසු ඵලෙසු. උස්සන්තසද්දො ඛුපරියායොති ආහ “ඛු” ති. වජ්ජොති ගොට්ඨතො. තඤ්ඤි ගාවො ගොවරට්ඨානතො පටික්කමිත්වා නිවාසත්ථාය වජන්ති ගච්ඡන්ති අස්මින්ති වජොති වුව්වති.

306. තස්මිං සමයෙති තස්මිං පවාරණසමයෙ. “එත්තකෙහි” තිපදස්ස නාමවසෙන වා පරිමාණවසෙන වා දුට්ඨස්ස අත්ථස්ස අධිජ්ජෙතත්තා වුත්තං “නාමවසෙන පරිමාණවසෙනා” ති. තෙසු නාමං සන්ධාය එතං නාමං එතෙසං හෙසජ්ජානන්ති එත්තකානීති වචනත්ථො කාතබ්බො, පරිමාණං සන්ධාය එතං පරිමාණං එතෙසන්ති එත්තකානීති වචනත්ථො කාතබ්බො. “අඤ්ඤං හෙසජ්ජ” න්ති එත්ථ අඤ්ඤසද්දස්ස අපාදානං නාමං වා පරිමාණං වා භවෙය්‍යාති ආහ “සබ්බිනා පවාරිතො” තිආදි.

310. යෙති දායකා, පවාරිතා භොන්තීති සම්බන්ධොති. සත්තමං.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදං

311. අට්ඨමෙ “අභිමුඛ” න්තිඉමිනා අභිසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. “උය්‍යාතො” තිපදස්ස උට්ඨහිත්වා යාතොති දස්සෙන්නො ආහ “නගරතො නිග්ගතො” ති. “කතඋය්‍යාග” න්ති ඉමිනා උට්ඨහිත්වා යුඤ්ජති ගච්ඡතීති උය්‍යුත්තාති දස්සෙති. ධාතුන, මනෙකත්ථත්තා වුත්තං “ගාමතො නික්ඛන්ත” න්ති.

314. ද්වාදස පුරිසා ඉමස්ස හත්ථිතොති ද්වාදසපුරිසො, ආවුධො හත්ථෙසු එතෙසන්ති ආවුධහත්ථා. නින්තන්ති නින්තට්ඨානං, පස්සතො භික්ඛුතොති සම්බන්ධොති. අට්ඨමං.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදං

319. නවමෙ “තිට්ඨතු වා” තිආදිනා වසනාකාරං දස්සෙති. වාසද්දො “වඩ්ඤාමතු වා” තිආත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. කිඤ්චි ඉරියාපථන්ති චතුසු ඉරියාපථෙසු කිඤ්චි ඉරියාපථං. යථා රුද්ධමානෙ සඤ්චාරො ඡීජ්ජති, එවං රුද්ධා සංවුතා හොතිති යොජනා. “රුද්ධො” ති ඉමිනා “පලිබ්බද්ධො” ති එත්ථ පරිපුබ්බස්ස බුධ්ධාතුස්ස අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙතිති. නවමං.

10. උය්‍යාධිකසික්ඛාපදං

322. දසමෙ යුජ්ඣන්තිති සංපහරන්ති. “බලස්ස අග්ගං එත්ථා” තිඉමිනා හින්තාධිකරණබාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. “ජානන්ති” තිපදං අත්ථසම්පුණ්ණත්ථාය පක්ඛිත්තං. අග්ගන්ති කොට්ඨාසං. බලං ගණියති එත්ථාති බලග්ගන්ති වචනත්ථොපි යුජ්ජති. තෙනාහ “බලගණනට්ඨාන” න්ති. ඉදඤ්චි වචනං අම්බසෙවනගරුසින්නයෙන වුත්තං. කථං? “බලගණනට්ඨාන” න්ති වදන්තෙන අට්ඨකථාවරියෙන “බලස්ස අග්ගං ජානන්ති එත්ථාති බලග්ග” න්ති වචනත්ථස්ස පිණ්ඩත්ථො ව ඤාපියති, “බලං ගණියති එත්ථාති බලග්ග” න්ති වචනත්ථො ව දස්සියති. වියුභීයතෙ සම්පිණ්ඨීයතෙ බ්‍යුහො, සෙනාය බ්‍යුහො සෙනාබ්‍යුහොති අත්ථං දස්සෙති “සෙනාය වියුහ” න්තිආදිනා. අනුති හෙරවසද්දං කරොතිති අභිකං, මුද්ධජණකාරො, හත්ථියෙව අභිකං හත්ථාභිකං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. යො හත්ථි පුබ්බෙ වුත්තො, තෙන හත්ථිනාති යොජනාති. දසමං.

අවෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

326. සුරාපානවග්ගස්ස පට්ඨමෙ හද්දා වති එත්ථාති හද්දවතිකාති ව, හද්දා වති හද්දවති, සා එත්ථ අත්ථීති හද්දවතිකාති ව අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සො” තිආදි. සොති ගාමො ලහිති සම්බන්ධො. පථං ගච්ඡන්තිති පථාවිනොති කතෙ අද්ධිකායෙවාති ආහ “අද්ධිකා” ති. අද්ධං ගච්ඡන්තිති අද්ධිකා. “පථිකා” තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. “තෙජසා තෙජ” න්තිපදාති සම්බන්ධාපෙක්ඛාති ව හොන්ති, පදානං සමානත්තා සම්බන්ධො ව සමානොති මඤ්ඤිතුං සක්කුණෙය්‍යා ව හොන්ති, තස්මා තෙසං සම්බන්ධඤ්ච තස්ස අසමානතඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං. “අත්තනො තෙජසා නාගස්ස තෙජ” න්ති. “ආනුභාවෙනා” තිඉමිනා පන තෙජසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. කපොතස්ස පාදො කපොතො උපවාරෙන, තස්ස එසො කාපොතො, වණ්ණො. කාපොතො විය වණ්ණො අස්සාති කාපොතිකාති දස්සෙන්නො ආහ “කපොතපාදසම්චණ්ණරත්තොභාසා” ති. පසන්නසද්දස්ස පසාදසද්ධාදයො නිවත්තෙතුං “සුරාමණ්ඩස්සෙතං අධිවචන” න්ති වුත්තං. පඤ්චාභිඤ්ඤස්ස සතොති පඤ්චාභිඤ්ඤස්ස සමානස්ස සාගතස්සාති යොජනා.

328. “මධුකපුප්ඵාදීනං රසෙන කතො” තිඉමිනා පුප්ඵානං රසෙන කතො ආසවො පුප්ඵාසවොති වචනත්ථං දස්සෙති. එස නයො “ඵලාසවො” තිආදීසුපි. සුරාමෙරයානං විසෙසං දස්සෙතුං වුත්තං “සුරා නාමා” තිආදි. පිට්ඨකිණ්ණපක්ඛිත්තාති පිට්ඨෙන ච කිණ්ණෙන ච පක්ඛිත්තා කතා වාරුණිති සම්බන්ධො. කිණ්ණාති ච සුරාය ඛිජං. තඤ්චි කිරන්ති නානාසම්භාරාති මිස්සිභවන්ති එත්ථාති කිණ්ණාති වුව්වති. තස්සායෙව මණ්ඩෙති යොජනා. සුරනාමකෙන එකෙන වනවරකෙන කතාති සුරා. මදං ජනෙතීති මෙරයං.

329. ලොණසොචිරකන්ති එවංනාමකං පානං. සුත්තන්තිපි එවමෙව. තස්මිත්ති සුපසංපාකෙ. තෙලං පන පවන්තීති සම්බන්ධො. නත්ථි තිබ්ණං මජ්ජං එත්ථාති අතිබ්ණමජ්ජං, අතිබ්ණමජ්ජෙ තස්මිංයෙව තෙලෙති අත්ථො. යං පනාති තෙලං පන. තිබ්ණං මජ්ජං ඉමස්ස තෙලස්සාති තිබ්ණමජ්ජං. යත්ථාති තෙලෙ. අරිට්ඨොති එවංනාමකං භෙසජ්ජං. තන්ති අරිට්ඨං, “සන්ධායා” තිපදෙ අවුත්තකම්මං. එතන්ති “අමජ්ජං අරිට්ඨ” ත්තිවචනං, “වුත්ත” ත්තිපදෙ වුත්තකම්මන්ති. පයමං.

2. අඛගුලිපතොදකසික්ඛාපදං

330. දුතියෙ අඛගුලිහි පතුජ්ජනං අඛගුලිපතොදො, සොයෙව අඛගුලිපතොදකොති දස්සෙන්නො ආහ “අඛගුලිහි” තිආදි. උත්තන්තොති අවතපන්නො. අවතපන්නොති ච අත්ථතො කිලමන්තොයෙවාති ආහ “කිලමන්තො” ති. කිලමන්තො හුත්ථාති යොජනා. අස්සාසගභණෙන පස්සාසොපි ගභෙතබ්බොති ආහ “අස්සාසපස්සාසසඤ්චාරො” ති. තම්මිති හික්ඛුතිම්මිති. දුතියං.

3. හසධම්මසික්ඛාපදං

335. තතියෙ පකාරෙන කරියති යපියතීති පකතං පඤ්ඤත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යං හගවතා” තිආදි. යන්ති සික්ඛාපදං.

336. හසසඛ්ඛාතො ධම්මො සභාවො හසධම්මොති වුත්තෙ අත්ථතො කිලිකායෙවාති ආහ “කිලිකා වුව්වති” ති.

337. ගොප්ඵකානන්ති වරණගණ්ඨිකානං. තෙ හි පාදෙ පාදං යපනකාලෙ අඤ්ඤමඤ්ඤපරි යපනතො ගොපියන්තීති ගොප්ඵා, තෙ එව ගොප්ඵකාති වුව්වන්ති. පාදස්ස හි උපරි පාදං යපනකාලෙ එකස්ස උපරි එකො න යපෙනබ්බො. තෙනාහ හගවා “පාදෙ පාදං අච්චාධායා” ති (දී. නි. 2.196; ම. නි. 1.423; අ. නි. 3.16). ඔට්ඨජො දුතියො. ඔරොහන්තස්ස හික්ඛුතොති සම්බන්ධො.

338. ථියාරිත්තාදීහිති ආදිසද්දෙන ලඛිකාරාදයො සඛිගණ්ඨාති. කෙච්චි වදන්තීති සම්බන්ධො. පතනුප්පතනවාරෙසුති පතනවාර උප්පතනවාරෙසු. තත්ථාති තස්සං ඛිත්තකථලායං. හීති සච්චං, යස්මා වා. යපෙත්ථා කිලන්තස්සාති සම්බන්ධො. ලිඛිතුං වට්ඨති කිලාධිප්පායස්ස විරහිතත්තාති අධිප්පායො. කිලාධිප්පායෙන අත්ථජොතකං

අක්කරං ලිඛන්තස්සාපි ආපත්තියෙවාති වදන්ති. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙති.
තතියං.

4. අනාදරියසික්ඛාපදං

342. චතුත්ථෙ ධම්මො නාම තත්තියෙවාති ආහ “තත්ති”ති. පවෙණිති
තස්සෙව වෙච්චනං. “තං වා න සික්ඛිතුකාමො”ති එත්ථ තංසද්දස්ස අත්ථමාවිකාතුං
චුත්තං “යෙන පඤ්ඤත්තෙනා”ති. විනයෙ අපඤ්ඤත්තං සන්ධාය චුත්තං
“අපඤ්ඤත්තෙනා”ති ආහ “සුත්තෙ වා අභිධම්මෙ වා ආගතෙනා”ති.

344. පවෙණියාති උපාලිආදිකාය ආචරියපරම්පරසඬාතාය තත්තියා.
කුරුන්දියං චුත්තත්ති සම්බන්ධො. මහාපච්චරියං චුත්තත්ති සම්බන්ධො. තං
සම්බන්ති කුරුන්දිවාදමහාපච්චරිවාදසඬාතං සම්බං තං වචනං. පවෙණියා
ආගතෙති පවෙණියා ආගතසඬාතෙ මහාඅට්ඨකථාවාදෙති. චතුත්ථං.

345. පඤ්චමෙ මනුස්සවිග්ගහෙති මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකෙති. පඤ්චමං.

6. ජොතිසික්ඛාපදං

350. ජට්ඨෙ ජනපදස්ස නාමත්තා බහුවචනවසෙන “හග්ගෙසු”ති පාළියං
චුත්තං. සුසුමාරසංඝදානො පබ්බතසඬාතො ගිරි එත්ථාති සුසුමාරගිරි, එතස්ස වා
මාපිතකාලෙ සුසුමාරො ගිරති සද්දං නිග්ගිරති එත්ථාති සුසුමාරගිරිති
අත්ථමනපෙක්ඛිත්වා චුත්තං “නගරස්ස නාම”න්ති. තං පනාති වනං පන.
“මිගාන”න්තිආදිනා මිගානං අභයො දීයති එත්ථාති මිගදායොති අත්ථං දස්සෙති.

352. “ජොතිකෙ”තිපදස්ස ජොතිස්ස අග්ගිස්ස කරණං ජොතිකන්ති දස්සෙතුං
චුත්තං “ජොතිකරණෙ”ති.

354. “සමාදහිතුකාමනායා”තිපදං “අරණිසංඝදාපනතො”තිපදෙ හෙතු.
ජාලාති සිඛා. සා හි ජලති දිබ්බතීති ජාලාති වුච්චති.

පතිලාතං උක්ඛිපතීති එත්ථ “පතිතාලාත”න්ති වත්තබ්බෙ තකාරලොපං කත්වා
සන්ධිවසෙන පතිලාතන්ති චුත්තන්ති ආහ “අලාතං පතිතං උක්ඛිපතී”ති. අලාතන්ති
උම්මුක්කං. තඤ්ඤි ආදිත්තං හුත්වා අතිඋණ්හත්තා න ලාතබ්බං න ගණ්හිතබ්බන්ති
අලාතන්ති වුච්චති. අවිජ්ඣාතන්ති ඝායනතො ඩය්භනතො අවිගතං අලාතන්ති
සම්බන්ධො. ඝායනං ඩය්භනං ඝාතං, විගතං ඝාතං ඉමස්සාලාතස්සාති විජ්ඣාතං.

356. පදිපාදිනීති පදිපජොතිකාදීති. තත්ථාති තාසු
දුට්ඨවාළමිගඅමනුස්සසඬාතාසු ආපදාසු නිමිත්තභූතාසු. නිමිත්තත්ථෙ වෙනං
භූමිමච්චනන්ති. ජට්ඨං.

7. නභානසික්ඛාපදං

366. සත්තමෙ පාරං ගච්ඡන්තො න කෙවලං සඋදකාය නදියා එව න්භායිතුං වට්ටති, සුක්ඛාය නදියාපි වට්ටතිති දස්සෙන්නො ආහ “සුක්ඛායා”තිආදි. උක්කිරිත්වාති වියුහිත්වා. ආවාටායෙව බුද්දකට්ඨෙන ආවාටකා, තෙසුති. සත්තමං.

8. දුඛබණ්ණකරණසික්ඛාපදං

368. අට්ඨමෙ අලහිති ලභොති වචනත්ථෙ අපච්චයං කත්වා ණපච්චයස්ස ස්වත්ථභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “ලභොයෙව ලාභො”ති. අපච්චයමකත්වා පකතියා ණපච්චයොපි යුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. සද්දන්තරොපි අත්ථන්තරාභාවා සමාසො භොතිති ආහ “නවච්චරලාභෙනාති වත්තබ්බෙ”ති. අනුනාසිකලොපන්ති “නව”න්ති එත්ථ නිග්ගහිතස්ස විනාසං. නිග්ගහිතඤ්ඤි නාසං අනුගතත්තා “අනුනාසික”න්ති වුච්චති, තස්ස අදස්සන, මකත්වාති අත්ථො. මජ්ඣිමනිකායෙති “නව”න්ති ච “ච්චරලාභෙනා”ති ච ද්විත්තං පදානමන්තරෙ “යිතෙ පනා”ති ච “හික්ඛුනා”ති ච පද්දවයෙ. නිද්ධාරණෙ චෙතං භූමිමච්චනං. නිපාතොති නිපාතමත්තං. අලහිති ලභොති වචනත්ථස්ස අභිධෙය්‍යත්ථං දස්සෙතුං “හික්ඛුනා”ති වුත්තන්ති ආහ “හික්ඛුනා”තිආදි. පදභාජනෙ පන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. යන්ති යං ච්චරං. “ච්චර”න්ති එත්ථ ච්චරසරූපං දස්සෙන්නො ආහ “යං නිවාසෙතුං වා”තිආදි. වම්මකාරනීලන්ති වම්මකාරානං තිඵලෙ පක්ඛිත්තස්ස අයගුප්පස්ස නීලං. මහාපච්චරියං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. දුඛබණ්ණො කරියති අනෙතාති දුඛබණ්ණකරණං, කප්පබ්බන්දුන්ති ආහ “කප්පබ්බන්දුං සන්ධායා”ති. ආදියන්තෙන හික්ඛුනා ආදාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. කොණෙසුති අන්තෙසු. වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො. අක්ඛිමණ්ඩලමත්තං වාති අක්ඛිමණ්ඩලස්ස පමාණං වා කප්පබ්බන්දුති සම්බන්ධො. පට්ටෙ වාති අනුචාතපට්ටෙ වා. ගණ්ඨියං වාති ගණ්ඨිකපට්ටෙ වා. පාළිකප්පොති ද්වෙ වා තිස්සො වා තතො අධිකා වා බින්නුආවලී කත්වා කතො කප්පො. කණ්ණිකකප්පොති කණ්ණිකං විය බින්නුගොච්ඡකං කත්වා කතො කප්පො. ආදිසද්දෙන අග්ගියකප්පාදයො සඬගණ්ඨාති. සම්බන්ධාති සම්බාසු අට්ඨකථාසු. එකොපි බින්නු වට්ටොයෙව වට්ටතිති ආහ “එකං වට්ටබ්බන්දු”න්ති.

371. අග්ගලාදීනීති ආදිසද්දෙන අනුචාතපරිභණ්ඩෙ සඬගණ්ඨාතිති. අට්ඨමං.

9. විකප්පනසික්ඛාපදං

374. නවමෙ තස්සාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයො ච්චරසාමිකොයෙවාති ආහ “ච්චරසාමිකස්සා”ති. දුතියස්ස තසද්දස්ස විසයො විනයධරොයෙවාති ආහ “යෙනා”තිආදි. “අවිස්සාසන්නො”තිපදස්ස කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “අවිස්සාසෙනා”ති. තෙනාති විනයධරෙනාති. නවමං.

10. ච්චරාපනිධානසික්ඛාපදං

377. දසමෙ “අපනෙත්වා” තිඉමිනා අපඉත්තපසග්ගස්ස අත්ථං දස්සෙති. නිධෙන්ති නිගුහිත්වා යපෙන්ති. භසාධිජ්ජායොති භසං, භසනත්ථාය වා අධිජ්ජායො. පරික්ඛාරස්ස සරූපං දස්සෙතුං වුත්තං “පත්තත්ථවිකාදි”න්ති. පත්තස්ස පාලියමාගතත්තා පත්තස්ස ථවිකාති අත්ථොයෙව ගහෙනබ්බො, න පත්තො ව ථවිකා වාති. “සමණෙන නාමා” තිපදං “භවිතු”න්තිපදෙ භාවකත්තාති. දසමං.

සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

382. සප්පාණකවග්ගස්ස පයමෙ උසුං අසති බිපති අනෙනාති ඉස්සාසොති කතෙ ධනුයෙව මුඛයතො ඉස්සාසො නාම, ධනුග්ගහා- වරියො පන උපවාරෙන. උසුං අසති බිපති ඉස්සාසොති කතෙ ධනුග්ගහාවරියො ඉස්සාසො නාම, ඉධ පන උපවාරත්ථො වා කත්තුත්ථො වා ගහෙනබ්බොති ආහ “ධනුග්ගහාවරියො හොති” ති. පබ්බජිතකාලෙ ඉස්සාසස්ස අයුත්තත්තා වුත්තං “ගිහිකාලෙ” ති. වොරොපිතාති එත්ථ වි අව පුබ්බස්ස රුහධාතුස්ස අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “වියොජිතා” ති.

යස්මා ගච්ඡති සම්බන්ධො. එතන්ති “ජීවිතා වොරොපිතා” තිවචනං. කස්මා වොහාරමත්තමෙව හොති, නනු යතො කුතොචි යස්මිං කිස්මිංචි වියොජිතෙ ද්වෙ වත්ථුති විය විසුං තිට්ඨන්ති පාණතො ජීවිතෙ වියොජිතෙ පාණජීවිතාපිති ආහ “න හෙත්ථා” තිආදි. භීති සච්චං. එත්ථාති “ජීවිතා වොරොපිතා” තිවචනෙ දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. කිඤ්චි ජීවිතං නාමාති යොජනා. අයං පනෙත්ථ අත්ථසම්බන්ධො – සිසාලඬකාරෙ සිසතො වියොජිතෙ සිසං අලඬකාරතො විසුං තිට්ඨති යථා, එවං ජීවිතෙ පාණතො වියොජිතෙ ජීවිතං පාණතො විසුං න තිට්ඨති නාමාති. අඤ්ඤදත්ථුති එකංසෙන. “පාණ”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තොපි මනුස්සපාණස්ස පාරාජිකට්ඨානෙ ගහිතත්තා ඉධ පාරිසෙසඤායෙන තිරච්ඡානපාණොව ගහෙනබ්බොති ආහ “තිරච්ඡානගතොයෙව පාණො” ති. තන්ති පාණං. මහන්තෙ පන පාණෙති සම්බන්ධො.

385. සොධෙන්තො අපනෙති යොජනා. මඬගුලොති මනුස්සරත්තපො එකො කිම්චිසෙසො. සො හි රත්තපිවනත්ථාය මඬගති ඉතො විතො ව ඉමං විමඤ්ච යානං ගච්ඡති “මඬගුලො” ති වුච්චති. පදක්ඛරානඤ්චි අවිපරිත්තථං, සොතුනඤ්ච සජ්ඣායොපදෙසලහනත්ථං කත්ථවි යානෙ වචනත්ථො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. තස්ස බීජමෙව බුද්දකට්ඨෙන මඬගුලබීජකං, තස්මිං. තන්ති මඬගුලබීජකං. හින්දන්තො හුත්වාති යොජනාති. පයමං.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදං

387. දුතියෙ සහ පාණෙහිති සජ්ජාණකං උදකන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යෙ පාණකා” තිආදි. හීති සච්චං. පත්තපුරම්පි උදකන්ති සම්බන්ධො. තාදිසෙනාති සජ්ජාණකෙන. ධොවතොපි පාවිත්තියන්ති යොජනා. උදකසොණ්ඩිත්ති සිලාමයං උදකසොණ්ඩිං. පොක්ඛරණිත්ති සිලාමයං පොක්ඛරණිං. උට්ඨාපයතොපි පාවිත්තියන්ති සම්බන්ධො. තතොති සොණ්ඩිපොක්ඛරණිහි. උදකස්සාති උදකෙන, පුරෙ සංචෙ ආසිඤ්චිත්වාති සම්බන්ධො. තත්ථාති උදකෙ. උදකෙති උදකසණ්ඨානකපදෙසෙ ආසිඤ්චිතඋදකෙ. පතිස්සතීති සොණ්ඩිපොක්ඛරණිහි ගහිතඋදකං පතිස්සතීති. දුතියං.

3. උක්කොටනසික්ඛාපදං

392. තතියෙ “උච්චාලෙනති” තිඉමිනා උක්කොටෙන්තිති එත්ථ උපුබ්බස්ස කුට්ඨාතුස්ස උච්චාලනත්ථං දස්සෙති ධාතුන, මනෙකත්ථත්තා. යං යං පතිට්ඨිතං යථාපතිට්ඨිතං, තස්ස භාවො යථාපතිට්ඨිතභාවො, තෙන.

393. යො ධම්මොති යො සමථධම්මො. ධම්මෙනාති එත්ථ එනසද්දෙන “යථාධම්ම” න්ති එත්ථ අංගුතිකාරියස්ස කාරිං දස්සෙති. ඉමිනා “යථාධම්ම” න්ති පදස්ස “නිහතාධිකරණ” න්ති එත්ථ නිහතසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බභාවං දස්සෙති. “සත්ථාරා” තිපදං “චුත්තං” ඉතිපදෙ කත්තා. නත්ථි හතං හනනං ඉමස්සාති නිහතන්ති චුත්තෙ අත්ථතො වූපසමනමෙවාති ආහ “වූපසමිත” න්ති.

395. යං වා තං වා කම්මං ධම්මකම්මං නාම න හොති, අථ ඛො අධිකරණවූපසමකම්මමෙව ධම්මකම්මං නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “යෙන කම්මෙනා” තිආදි. අයම්පීති අයම්පි හික්ඛු. සෙසපදානිපීති “ධම්මකම්මෙ වෙමතිකො” තිආදිති සෙසපදානිපි. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. විත්ථාරො පන චුත්තොති සම්බන්ධො. තත්ථෙවාති පරිවාරෙ එව. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ, විහඪිගෙ වාති. තතියං.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදං

399. චතුත්ථෙ අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සිතාති දුට්ඨුල්ලසද්දත්ථභාවෙන සදිසත්තාති අධිජ්ජායො. “ධුර” න්ති එත්ථ ලක්ඛණවත්තත්තා භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “ධුරෙ” ති. ධුරෙ නික්ඛිත්තමත්තෙ සතීති යොජනා.

එවං ධුරං නික්ඛිපිත්වාති “අඤ්ඤස්ස නාරොවෙස්සාමී” ති එවං ධුරං නික්ඛිපිත්වා. අඤ්ඤස්සාති වත්ථු, පුග්ගලතො අඤ්ඤස්ස දුතියස්ස. සොපීති දුතියොපි. අඤ්ඤස්සාති තතියස්ස. යාව කොටි න ජිජ්ජති, තාව ආපජ්ජතියෙවාති යොජනා. තස්සෙවාති ආපත්තිං ආපන්නපුග්ගලස්ස. වත්ථුපුග්ගලොයෙවාති ආපත්තිං ආපන්නපුග්ගලොයෙව. අයන්ති පඨමහික්ඛු. අඤ්ඤස්සාති දුතියස්ස. සොති දුතියො ආරොවෙතිති සම්බන්ධො. යෙනාති පඨමහික්ඛුනා. අස්සාති දුතියස්ස.

තස්සෙවාති පයමහික්ඛුස්සෙව. චත්ථපුග්ගලං උපනිධාය “තතියෙන පුග්ගලෙන දුතියස්සා”ති වුත්තං.

400. පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධෙනි ථුල්ලච්චයාදිකෙ පඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධෙ. අජ්ඣාචාරො නාමාති අධිභවිත්වා විතික්කමිත්වා ආචරිතබ්බත්තා අජ්ඣාචාරො නාමාති. චතුත්ථං.

5. ඌභවිසතිවස්සසික්ඛාපදං

402. පඤ්චමෙ අභිගුලියොති කරසාබායො. තා හි අභිගන්ති හත්ථනො පඤ්චධා හිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡන්තිති අභිගුලියොති වුව්චන්ති. ලිඛන්තස්ස උපාලිස්සාති සම්බන්ධො. තෙනාති බහුවින්තෙතබ්බකාරණෙන. අස්සාති උපාලිස්ස. උරොති හදයං. තඤ්ඤි උසති චිත්තතාපො දහති එත්ථාති උරොති වුව්චති. රූපසුත්තන්ති හෙරඤ්ඤිකානං රූපසුත්තං, යථා හත්ථාවරියානං හත්ථිසුත්තන්ති. අක්ඛිනීති චක්ඛුති. තාති හි අක්ඛන්ති විසයෙසු බ්‍යාපිභවන්ති, රූපං වා පස්සති ඉමෙහිති අක්ඛිනීති වුව්චන්ති. මකසෙන සුවිමුඛානං ගහිතත්තා ඩංසෙන පිඨගලමක්ඛිකායොව ගහෙතබ්බාති ආහ “ඩංසාති පිඨගලමක්ඛිකායො”ති. පිඨගලමක්ඛිකායො හි ඩංසනට්ඨෙන බාදනට්ඨෙන ඩංසාති වුව්චන්ති. දුක්කරො බමො එතාසන්ති දුක්ඛාති දස්සෙන්තො ආහ “දුක්ඛමාන”න්ති. වෙදනානන්ති සම්බන්ධො. අසාතස්ස කාරණං දස්සෙතුං වුත්තං “අමධුරාන”න්ති. ඉමිනා අමධුරත්තා න සාදිතබ්බාති අසාතාති අත්ථං දස්සෙති. පාණසද්දජීවිතසද්දානං පරියායභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “ජීවිතහරාන”න්ති. පාණං හරන්ති අපනෙන්නීති පාණහරා, තාසං වෙදනානන්ති සම්බන්ධො.

404. විජායනකාලතො පට්ඨාය පරිපුණ්ණවිසතිවස්සො න ගහෙතබ්බො, ගබ්භගහණකාලතො පන පට්ඨායාති දස්සෙන්තො ආහ “පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨායා”ති. ගබ්භෙ සයිතකාලෙන සද්ධිං විසතිමං වස්සං පරිපුණ්ණමස්සාති ගබ්භවිසො පුග්ගලො. භීති සච්චං. යථාභාති යෙනාකාරෙන සඬ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, තෙනාකාරෙන භගවා ආභාති යොජනා. අථ වා යථා කිං වචනං භගවා ආභාති යොජනා.

ගබ්භවිසො හුත්වා උපසම්පන්නොති සම්බන්ධො. අමිහීති අස්මි. නුසද්දො පරිචිතක්කත්ථෙ නිපාතො. යන්ති යාදිසං පයමං චිත්තන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනා පටිසන්ධිචිත්තං දස්සෙති. “පයමං විඤ්ඤාණං”න්ති තස්සෙව වෙච්චනං. තන්ති පයමං චිත්තං පයමං විඤ්ඤාණං. අස්සාති සත්තස්ස. සාව ජාතීති සා එව පටිසන්ධි, ගබ්භො නාම භොතීති සම්බන්ධො.

තත්ථාති පාලියං, විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. යොති පුග්ගලො. මහාපචාරණායාති අස්සයුජ්ජුණ්ණමියං. සා හි පුජිතපචාරණත්තා මහාපචාරණාති වුව්චති. තතොති පචාරණාය ජාතකාලතො. තන්ති මහාපචාරණං. පාටිපදෙ වාති

එත්ථ වසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො, පචාරණදිවසපාටිපදදිවසෙසු අඤ්ඤතරස්මිං දිවසෙ උපසම්පාදෙනබ්බොති අත්ථො. භායනවඩ්ඪනන්ති කුච්ඡිමිහි වසිතමාසෙසු අධිකෙසු භායනඤ්ච ඌනෙසු වඩ්ඪුනඤ්ච වෙදිතබ්බං.

පොරාණකත්ථෙරා පන උපසම්පාදෙන්ති සම්බන්ධො. එකුනවිසතිවස්සන්ති අනන්තරෙ චුත්තං එකුනවිසතිවස්සං. නික්ඛමනීයොති සාවණමාසො. සො හි අන්තොවිටීතො බාහිරවිටී. නික්ඛමති සුරියො අස්මින්ති “නික්ඛමනීයො” ති වුවිති. පාටිපදදිවසෙති පච්ඡිමිකාය වස්සුපගමනදිවසෙ. තං උපසම්පාදනං. කස්මාති පුච්ඡා. එත්ථ යත්වා පරිභාරො වුවිවතෙ මයාති යොජනා. විසතියා වස්සෙසුති උපසම්පන්නපුග්ගලස්ස විසතියා වස්සෙසු. තිංසරන්තිදිවස්ස එකමාසන්තා “වත්තාරො මාසා පරිභායන්ති” ති චුත්තං. උක්කඩ්ඪන්ති එකස්ස අධිකමාසස්ස නාසනත්ථාය වස්සං උපරි කඩ්ඪන්ති. තතොති ඡමාසතො අපනෙත්වාති සම්බන්ධො. එත්ථාති “එකුනවිසතිවස්ස”න්තිආදිවවනෙ. පන-සද්දො හිසද්දත්ථො, සව්වන්ති අත්ථො. යොති පුග්ගලො. තස්මාති යස්මා ගබ්භමාසානම්පි ගණනුපගන්තා ගහෙන්වා උපසම්පාදෙන්ති, තස්මා ඡ මාසෙ වසිත්වාති සම්බන්ධො. අට්ඨ මාසෙ වසිත්වා ජාතොපි න ජීවතීති සුත්තන්තඅට්ඨකථාසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.24-25; ම. නි. අට්ඨ. 3.205) චුත්තං.

406. දසවස්සව්වයෙනාති උපසම්පදතො දසවස්සාතික්කමෙන. උපසම්පාදෙතීති උපජ්ඣායො වා කම්මවාචාවරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. තන්ති උපජ්ඣාවරියභූතං අනුපසම්පන්නපුග්ගලං. කම්මවාචාවරියො හුත්වා උපසම්පාදෙන්තො තං මුඤ්චිත්වා සවෙ අඤ්ඤොපි කම්මවාචාවරියො අත්ථී, සුපසම්පන්නො. සොච සවෙ කම්මවාචං සාවෙති, නුපසම්පන්නො. ඤත්වා පන පුන අනුපසම්පාදෙන්තෙ සග්ගන්තරායොපි මග්ගන්තරායොපි හොතියෙවාති දට්ඨබ්බන්ති. පඤ්චමං.

6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදං

407. ඡට්ඨෙ “පටියාලොක”න්ති එත්ථ ආලොකසද්දෙන සුරියො චුත්තො උපචාරෙන. සුරියො හි පුරත්ථිමදිසතො උග්ගන්ත්වා පච්ඡිමදිසං ගතො, තස්මා සුරියසඬ්ඛාතස්ස ආලොකස්ස පටිමුඛං “පටියාලොක”න්ති චුත්තෙ පච්ඡිමදිසායෙව ගහෙනබ්බාති ආහ “පච්ඡිමං දිසන්ති අත්ථො” ති. කම්මිකාති කම්මෙ යුත්තා පයුත්තා.

409. රාජානන්ති එත්ථ රඤ්ඤො සන්තකං “රාජා”ති වුවිවති උපචාරෙන, අථ වා රඤ්ඤො එසො “රාජා”ති කත්වා රඤ්ඤො සන්තකං “රාජා”ති වුවිවති. ථෙය්‍යන්ති ථෙනෙත්වා “සක්කච්ච”න්තිආදීසු (පාටි. 606) විය නිග්ගහිතාගමො හොති. රාජානං, රඤ්ඤො සන්තකං වා ථෙය්‍යං ථෙනෙත්වා ගච්ඡන්තිති අත්ථො. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “රාජානං වා ථෙනෙත්වා”තිආදි.

411. චතුසු විසඳිකෙතෙසු ද්විති අනාපත්ති, ද්විති ආපත්තියෙවැති. ඡට්ඨං.

7. සංවිධානසික්ඛාපදං

412. සත්තමෙ “පඬුපෙන්නො”ති එත්ථ පපුඛිඛ ධූපධාතු පරිභාසනත්ථෙ චත්තනීති ආහ “පරිභාසන්නො”ති. ත්වං සමණොපි මාතුගාමෙන සද්ධිං ගච්ඡසි, තුය්හෙවෙසො දොසො, නෙතස්ස පුරිසස්සාති අත්තානංයෙව පරිභාසන්නොති අත්ථො. “නික්ඛාමෙසි”තිඉමිනා “නිජ්ජාතෙසි”තිඑත්ථ නිපුඛිඛ පතධාතු ගත්තත්ථොති දස්සෙතීති. සත්තමං.

8. අර්ථයසික්ඛාපදං

417. අර්ථයමෙ ගන්ධෙනි ගිජ්ඣෙ. තෙ හි ගිධන්ති කුණපං අභිකඛ්ඛන්තීති “ගන්ධා”ති වුච්චන්ති. ගද්ධෙනිපි පායො, සොපි යුජ්ජති යථා “යුගනන්ධො, යුගනද්ධො”ති ච “පට්ඨන්ධො පට්ඨද්ධො”ති ච. බාධසිංසුති හනිංසු. අස්සාති අර්ථයස්ස.

තද්ධිතෙන චුත්තස්ස අත්ථස්ස දස්සෙතුමාහ “තෙ”තිආදි. තෙති අන්තරායිකා. තත්ථාති පඤ්චවිධෙසු අන්තරායිකෙසු. “තථා”තිපදෙන “කම්මන්තරායිකං නාමා”ති පදං අතිදිසති. තං පනාති භික්ඛුනිද්දසකකම්මං පන. මොක්ඛස්සෙවැති මග්ගනිබ්බානස්සෙව. මග්ගො හි කිලෙසෙහි මුච්චතීති අත්ථොන මොක්ඛො නාම. කුමාරමපෙත්ථ සඬගහිතං නිවරණෙහි විමුච්චනත්තා. නිබ්බානං විමුච්චිති අත්ථොන මොක්ඛො නාම. ඵලමපෙත්ථ සඬගහිතං විමුච්චිතත්තා. නියතමිච්ඡාදිට්ඨිධම්මාති නියතභාවං පත්තා, නියතවසෙන වා පවත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසඬබ්බාතා ධම්මා. තෙ පන නත්ථිකඅහෙතුක අකිරියවසෙන තිවිධා. පණ්ඩකාදිගහණස්ස නිදස්සනමත්තත්තා ‘පට්ඨන්ධිධම්මා’තිපදෙන අහෙතුකද්විහෙතුකපට්ඨන්ධිධම්මා ගහෙනබ්බා සබ්බෙසමිපි විපාකන්තරායිකභාවතො. තෙපි මොක්ඛස්සෙව අන්තරායං කරොන්ති, න සග්ගස්ස. තෙ පනාති අරියුපවාදා පන. තාවදෙව උපවාදන්තරායිකා නාමාති යොජනා. තාපීති සඤ්චිච්ච ආපන්නා ආපත්තියොපි. පාරාජිකාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං “භික්ඛුභාවං වා පට්ඨානාති”ති. සඬසාදිසෙසාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං “න වුට්ඨාති වා”ති. ලහුකාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං “න දෙසෙති වා”ති.

තත්තාති පඤ්චවිධෙසු අන්තරායිකෙසු. අයං භික්ඛුති අර්ථයො ගන්ධබාධිපුඛිඛො භික්ඛු. සෙසන්තරායිකෙති ආණාචිතික්කමන්තරායිකතො සෙසෙ චතුර්විධෙ අන්තරායිකෙ. ඉමෙ ආගාරිකාති අගාරෙ වසනසීලා ඉමෙ මනුස්සා. භික්ඛුපි පස්සන්ති ඵුසන්ති පරිභුඤ්ජන්තීති සම්බන්ධො. කස්මා න වට්ටන්ති, වට්ටන්තියෙවැති අධිජ්ජායො. රසෙන රසං සංසන්දිත්ථාති උපාදිණ්ණකරසෙන අනුපාදිණ්ණකරසං, අනුපාදිණ්ණකරසෙන වා උපාදිණ්ණකරසං සමානෙත්ථා. යොනිසො පච්චවෙක්ඛණස්ස අභාවතො සංවිජ්ජති ඡන්දරාගො එත්ථාති සච්ඡන්දරාගො, සොයෙව පරිභොගො සච්ඡන්දරාගපරිභොගො, තං. එකං කත්ථාති

සමානං කත්වා. සටන්තො විය පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පාදෙන්වාති යොජනා. කිංසද්දො ගරහන්ථො, කස්මා භගවතා පට්ඨපාරාජිකං පඤ්ඤත්තං, න පඤ්ඤාපෙනබ්බන්ති අත්ථො. මහාසමුද්දං බන්ධන්තො යථා අකත්තබ්බං කරොති, තථා පට්ඨපාරාජිකං පඤ්ඤපෙන්තො භගවා අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙනීති අධිප්පායො. එත්ථාති පට්ඨපාරාජිකෙ. ආසන්ති භබ්බාසං. ආණාවක්කෙති ආණාසබ්බාතෙ වක්කෙ.

අට්ඨියෙව අට්ඨිකං කුච්ඡිතත්ථෙන, කුච්ඡිතත්ථෙ හි කො. අට්ඨිකමෙව බලො නිවට්ඨෙන ලාමකට්ඨෙනාති අට්ඨිකඛබ්බලො නිග්ගහිතාගමං කත්වා. තෙන උපමා සදිසාති අට්ඨිකඛබ්බලුපමා. ‘‘අට්ඨි’’ති ව ‘‘කඛබ්බල’’න්ති ව පදං ගහෙන්වා වණ්ණෙන්ති ආවරියා (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.417; වි. වි. ටී. පාවිත්තිය 2.417; ම. නි. අට්ඨ. 2.42; ම. නි. ටී. 3.42). අඛගාරකාසුපමාති අඛගාරරාසිසදිසා, අඛගාරෙහි වා පරිපුණ්ණා ආවාටසදිසා. අසිසුනුපමාති එත්ථ අසීති බග්ගො. සො හි අසතෙ බිපතෙ අනෙතාති ‘‘අසී’’ති වුවවති. සුනාති අධිකොට්ඨනං. තඤ්ඤි සුනති සඤ්චුණ්ණභාවං ගච්ඡති එත්ථාති ‘‘සුනා’’ති වුවවති. අසිනා සුනාති අසිසුනා, තාය උපමා සදිසාති අසිසුනුපමා. සත්තිසුලුපමාති සත්තියා ව සුලෙන ව සදිසා. එත්ථාති ඉමිස්සං අට්ඨකථායං. මජ්ඣිමට්ඨකථායං අලගද්දුපමසුත්තෙ (ම. නි. අට්ඨ. 1.234 ආදයො) ගහෙන්බ්බො. එවංසද්දබ්බසද්දානමන්තරෙ වියසද්දස්ස බ්බාදෙසභාවං දස්සෙතුං වුත්තං ‘‘එවං විය බ්බා’’ති. අට්ඨමං.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදං

424. නවමෙ අනුධම්මස්ස සරූපං දස්සෙතුං වුත්තං ‘‘අනුලොමවත්තං දිස්වා කතා ඔසාරණා’’ති. ඉමිනා අනුලොමවත්තං දිස්වා කතො ඔසාරණසබ්බාතො ධම්මො අනුධම්මොති දස්සෙති. ඔසාරණාති පවෙසනා. තෙනෙවාති උක්ඛිත්තකස්ස අකටානුධම්මත්තා එව. අස්සාති ‘‘අකටානුධම්මෙනා’’ති පදස්ස.

දදන්තො වා ගණ්හන්තො වාති වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථොති. නවමං.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදං

428. දසමෙ අරිට්ඨස්ස උප්පන්තං විය එතස්සාපි උප්පන්තන්ති යොජනා. උම්මප්පන්තස්සාති මනසිකරොන්තස්ස. සංවාසස්ස නාසනා සංවාසනාසනා. ලිඛිගස්ස නාසනා ලිඛිගනාසනා. දණ්ඩකම්මෙන නාසනා දණ්ඩකම්මනාසනා. තත්ථාති තිව්ධාසු නාසනාසු. දුසකො...පෙ.... නාසෙථාති එත්ථ අයං නාසනා ලිඛිගනාසනා නාමාති යොජනා. අයන්ති දණ්ඩකම්මනාසනා. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ, ‘‘නාසෙතු’’ති පදෙ වා. තත්ථාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං, ‘‘එවඤ්ච පන හික්ඛවෙ’’ති ආදිවචනෙති අත්ථො. පිරෙති ආමන්තනපදං පරසද්දෙන සමානත්ථන්ති ආහ ‘‘පරා’’ති. ‘‘අමිහාකං අනජ්ඣන්තිකභුත’’ඉති වා ‘‘අමිහාකං පච්චන්තිකභුත’’ ඉති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. ‘‘අමාමක’’ඉතිපදෙන ‘‘පර’’ඉතිපදස්ස

අධිප්පායත්ථං දස්සෙති. අම්භෙ නමමායක, අම්භෙහි වා නමමායිතබ්බ ඉති අත්ථො. “අම්භාමක” ඉතිපි භකාරයුත්තො පායො. අම්භෙහි ආමකඉති අත්ථො. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. තෙති උපයොගත්ථෙ සාම්ච්චනං, තත්ති අත්ථො. තච රූපසද්දෙ වාති සම්බන්ධො. න පස්සාමාති න පස්සාම, න සුභාම.

429. තෙනාති සාමණෙරෙන. “කාරාපෙය්‍යා” ති පදෙ කාරිතකම්මන්ති. දසමං.

සප්පාණකචග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකචග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

434. සහධම්මිකචග්ගස්ස පඨමෙ යන්ති යං පඤ්ඤත්තං. “සික්ඛමානෙනා” ති එත්ථ මානපච්චයස්ස අනාගතත්ථභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “සික්ඛිතුකාමෙනා” ති. “සික්ඛමානෙනා” තිපදං “භික්ඛුනා” තිපදෙ එව න කෙවලං කාරකච්චෙසසනං හොති, අථ ඛො “අඤ්ඤාතබ්බ” ත්තිආදිපදෙසුපි කිරියාච්චෙසසනං හොතීති දස්සෙන්නො ආහ “හුත්වා” ති. පදත්ථතොති පදතො ච අත්ථතො ච, පදානං අත්ථතො වාති. පඨමං.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදං

438. දුතියෙ විනයෙ පටිසංයුත්තා කථා විනයකථාති දස්සෙන්නො ආහ “විනයකථා නාමා” තිආදි. තත්ති විනයකථං. පදභාජනෙන වණ්ණනා විනයස්ස වණ්ණො නාමාති යොජනා. තත්ති විනයස්ස වණ්ණං. පරියාපුණනං පරියත්ති, විනයස්ස පරියත්ති විනයපරියත්ති, විනයපරියත්තිසඬ්ඛාතං මූලමස්ස වණ්ණස්සාති විනයපරියත්තිමූලකො, තං. විනයධරො ලභතීති සම්බන්ධො. භීති විත්ථාරො. තෙ සබ්බෙ භගවා භාසතීති සම්බන්ධො. භීති සච්චං.

අස්සාති විනයධරස්ස. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. අලජ්ජිතාතිආදියු කරණත්ථෙ පච්චත්තච්චනං. අලජ්ජිතායාති හි අත්ථො. තෙන වුත්තං “කථං අලජ්ජිතායා” තිආදි. වාති සච්චං. “සඤ්චිච්චා” ති පදං තියු වාකොසු යොජෙතබ්බං. සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති, සඤ්චිච්ච ආපත්තිං පරිගුහති, සඤ්චිච්ච අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡතීති අත්ථො. මන්දොති ඛාලො. මොමුහොති අතිසම්මුල්ලො. විරාධෙතීති විරජ්ඣාපෙති. කුක්කුච්චෙ උජ්ජන්තොති “කජ්ජති නු ඛො, නො” ති විනයකුක්කුච්චෙ උජ්ජන්තො. අයං පනාති අයං පුග්ගලො පන විතික්කමතියෙවාති සම්බන්ධො. අච්ඡමංසෙන සුකරමංසස්ස වණ්ණසණ්ඨානෙන සදිසත්තා, දීපිමංසෙන ච මීගමංසස්ස සදිසත්තා වුත්තං “අච්ඡමංසං සුකරමංස” ත්තිආදි.

ආපත්තිංච සතිසම්මොසායාති එත්ථ වසද්දො අවුත්තවාකාසම්පිණ්ඩනත්ථො, කත්තබ්බඤ්ච න හි කරොතීති අත්ථො. එවන්තිආදි නිගමනං.

එවං අවිනයධරස්ස දොසං දස්සෙත්වා විනයධරස්ස ගුණං දස්සෙත්තො ආහ
 “විනයධරො පනා” තිආදි. සොති විනයධරො. භීති විත්ථාරො. පරුපවාදන්ති
 පරෙසං උපවාදං. සුද්ධන්තෙති සුද්ධස්ස කොට්ඨාසෙ. තතොති පතිට්ඨානතො
 පරන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති විනයධරස්ස. එවන්තිආදි නිගමනං. අස්සාති
 විනයධරස්ස. කුක්කුච්චපකතානන්ති කුක්කුච්චෙන අභිභූතානං. සොති විනයධරො.
 තෙහීති කුක්කුච්චපකතෙහි. සඬ්ඝමජ්ඣෙ කට්ඨෙත්තස්ස අවිනයධරස්සාති යොජනා.
 තන්ති භයං සාරජ්ජං.

පටිපක්ඛං, පටිවිරුද්ධං වා අත්ථයන්ති ඉච්ඡන්තිති පච්චත්ථිකා, ණාසද්දො
 බහුලං කත්තාහිධායකො, අත්තතො පච්චත්ථිකා අත්තපච්චත්ථිකා. තත්ථාති
 දුට්ඨෙසු පච්චත්ථිකෙසු. ඉමෙති මෙත්තියභූමිමජ්ඣවඩ්ඪලිච්ඡවිනො. අඤ්ඤෙපි යෙ
 වා පන භික්ඛුති සම්බන්ධො. අරිට්ඨභික්ඛු ව කණ්ටකසාමණෙරො ව
 වෙසාලිකවජ්ජිපුත්තකා ව අරිට්ඨ...පෙ.... වජ්ජිපුත්තකා. තෙ ව සාසනපච්චත්ථිකා
 නාමාති සම්බන්ධො. පරුපභාරො ව අඤ්ඤාණො ව කඬ්ඛාපරවිතරණො ව
 පරු...පෙ.... විතරණා. තෙ ආදයො යෙසං වාදානන්ති පරු...පෙ.... විතරණාදයො.
 තෙ එව වාදා එතෙසන්ති පරු...පෙ.... විතරණාදිවාදා. තෙ ව සාසනපච්චත්ථිකා
 නාමාති සම්බන්ධො. අබුද්ධසාසනං බුද්ධසාසනන්ති වත්ථා කතපග්ගහා
 මහාසඬ්ඝිකාදයො ව සාසනපච්චත්ථිකා නාමාති යොජනා. කඬ්ඛාපරවිතරණාදීති
 එත්ථ ආදිසද්දෙන කථාවත්ථුපකරණෙ ආගතා වාදා සඬ්ගය්හන්ති.
 මහාසඬ්ඝිකාදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන දීපවංසෙ ආගතා ගණා සඬ්ගය්හන්ති.
 ආදිමිති “විපරිතදස්සනා” ති පදං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. “සහධම්මෙනා” ති
 පදස්සත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “සහ කාරණෙනා” ති. යථාති යෙනාකාරෙන
 නිග්ගය්හමානෙති සම්බන්ධො.

තත්ථාති තිට්ඨෙසු සද්ධම්මෙසු. මහාවත්තාති සන්ති, අයං සබ්බොති යොජනා.
 වත්තාරි ඵලාති වාති ලිඬ්ගවිපල්ලාසෙන යොජෙතබ්බං. එත්ථ චකාරෙන
 අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදා සඬ්ගහිතා තාසම්පි අධිගමසාසනභාවතො.

තත්ථාති තිට්ඨෙසු සද්ධම්මෙසු. කෙච්චි ථෙරාති ධම්මකථිකා කෙච්චි ථෙරා. “යො
 බො” ති කණ්ඨපද්ධතියක්ඛරෙන පටිත්තබ්බො. පොත්ථකෙසු පන “යො වො” ති
 චකාරෙන පාඨො අත්ථි, සො අයුත්තො. කස්මා? “සො වො” ති පරතො චුත්තත්තා,
 එකස්මිං වාකො ද්විත්තං සමානසුතිසද්දානං අයුත්තත්තා ව. කෙච්චි ථෙරාති
 පංසුකුලිකා කෙච්චි ථෙරා ආහංසුති සම්බන්ධො. ඉතරෙ පන ථෙරාති
 ධම්මකථිකථෙරෙහි ව පංසුකුලිකථෙරෙහි ව අඤ්ඤෙ ථෙරා. තෙති පඤ්ච භික්ඛු
 කර්ස්සන්තිති සම්බන්ධො. ජම්බුදීපස්ස පච්චන්තෙ තිට්ඨතිති පච්චන්තිමො, තස්මිං.
 ජම්බුදීපස්ස මජ්ඣෙ වෙමජ්ඣෙ තිට්ඨතිති මජ්ඣිමො. අථ වා මජ්ඣානං සුද්ධානං
 බුද්ධාදීනං නිවාසො මජ්ඣිමො, තස්මිං. විසති වග්ගා ඉමස්සාති විසතිවග්ගො,
 සොයෙව ගණො විසතිවග්ගගණො, තං. එවන්තිආදි නිගමනං.

තස්සාධෙය්‍යාති තස්සායත්තො, තස්ස සන්තකොති චුත්තං හොති. පචාරණා ආධෙය්‍යා, සඨිසකම්මං ආධෙය්‍යං, පබ්බජ්ජා ආධෙය්‍යා, උපසම්පදා ආධෙය්‍යාති යොජනා.

යෙපි ඉමෙ නව උපොසථාති සම්බන්ධො. යාපි ච ඉමා නව පචාරණායොති යොජනා. තස්සාති විනයධරස්ස. තාසන්ති නවපචාරණානං.

යානිපි ඉමාති චත්තාරි සඨිසකම්මානීති යොජෙතබ්බං. එත්ථ ච තාති විනයධරායත්තානෙවාති පාඨසෙසො අභ්ඤ්ඤාභරිතබ්බො.

යාපි ච අයං පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච කාතබ්බාති යොජනා. භීති සච්චං. අඤ්ඤොති විනයධරතො පරො. සො එවාති විනයධරො එව. “උපජ්ඣ”න්ති ධාතුකම්මං, “සාමණෙරොනා”ති කාරිතකම්මං උපනෙතබ්බං. එත්ථ වාති උපොසථාදීප්ප ච. නිස්සයදානඤ්ඤා සාමණෙරුපට්ඨානඤ්ඤා විසුං කත්වා ද්වාදසානිසංසෙ ලහතීතිපි සක්කා චත්තුං.

විසුං විසුං කත්වාති “පඤ්චාති ව...පෙ.... එකාදසා”ති ව කොට්ඨාසං කොට්ඨාසං කත්වා, සත්ත කොට්ඨාසෙ කත්වා භාසතීති අධිජ්ජායො. ථොමෙතීති සම්මුඛා ථොමෙති. පසංසතීති පරම්මුඛා පසංසති. “උග්ගහෙතබ්බ”න්තිපදස්සත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “පරියාපුණිතබ්බ”න්ති. අද්ධනි දීසෙ සාධුති අද්ධනියං අද්ධක්ඛමං අද්ධයොග්ගන්ති අත්ථො සාධුඅත්ථෙ නියපච්චයො (මොග්ගල්ලානෙ 4.33.73).

ථෙරා ච නවා ච මජ්ඣිමා ච බහු තෙ භික්ඛු පරියාපුණන්තීති යොජනා.

439. “උද්දිස්සමානෙ”ති පදස්ස කම්මරුපත්තං දස්සෙතුං චුත්තං “උද්දිස්සමානෙ”ති. සො පනාති පාතිමොක්ඛො පන. යස්මා උද්දිස්සමානො නාම හොති, තස්මාති යොජනා. උද්දිස්සන්තෙ වාති උද්දිස්සමානෙ වා. උද්දිස්සාපෙත්තෙ වාති උද්දිස්සාපියමානෙ වා. අන්තසද්දො හි මානසද්දකාරියො. යොති භික්ඛු. නන්ති තං පාතිමොක්ඛං. වසද්දො චුද්දානුචුද්දකපදස්ස ද්වන්තවාක්‍යං දස්සෙති, පුබ්බපදෙ කකාරලොපො දට්ඨබ්බො. තෙසන්ති චුද්දානුචුද්දාකානං. භීති සච්චං. එතානීති චුද්දානුචුද්දකානි. යෙති භික්ඛු. “යාව උජ්ජජ්ජනියෙව, තාව සංවත්තන්ති ඉති චුත්තං හොතීති යොජනා ඉමස්ස නයස්ස පාඨසෙසෙහි යොජෙතබ්බන්තා. ගරුකභාවං සල්ලක්ඛෙත්තො ලහුකභාවං දස්සෙත්තො ආහ “අථ වා”තිආදි. අතිවියාති අති ඉ එව. ඉකාරො හි සන්ධිවසෙන අදස්සනං ගතො. වියසද්දො එවකාරත්ථවාචකො “වරම්භාකං භුසාමිවා”ති එත්ථ (ජා. 1.3.108) ඉවසද්දො විය, අති හුත්වා එවාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “උපසම්පන්නස්ස”ති එත්ථ සමීපෙ සාමිවචනන්ති (රුපසිද්ධියං 316 සුත්තෙ) ආහ “උපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ”ති. තස්සාති උපසම්පන්නස්ස. තස්මින්ති විනයෙ. විවණ්ණෙතීති න කෙවලං තස්සෙව විවණ්ණමත්තමෙව, අථ ඛො නින්දතියෙවාති ආහ “නින්දතී”ති. ගරහතීති තස්සෙව චෙවචනං. අථ වා නින්දතීති උපසම්පන්නස්ස සම්මුඛා නින්දති. ගරහතීති පරම්මුඛා ගරහතීති. දුතියං.

3. මොහනසික්ඛාපදං

444. තතියෙ අනුසද්දො පටිපාටිඅත්ථං අන්තොකත්වා විච්ඡත්ථවාචකොති ආහ “අනුපටිපාටියා අද්ධමාසෙ අද්ධමාසෙ”ති. සොති පාතිමොක්ඛො. උපොසංථෙ උපොසංථෙ උද්දිසිතබ්බන්ති අනුපොසපීකං. එත්ථාපි හි අනුසද්දො විච්ඡත්ථවාචකො. සොති පාතිමොක්ඛො. උද්දිසියමානො නාම භොතීති යොජනා. “තස්මිං අනාවාරො”ති පදෙන “තත්ථා”ති පදස්සත්ථං දස්සෙති. “යං ආපත්ති”න්ති පදෙන යංසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. යථාධම්මොති එත්ථ ධම්මසද්දෙන ධම්මො ව විනයො ව අධිප්පෙතොති ආහ “ධම්මො ව විනයො වා”ති. යථාති යෙනාකාරෙන. සාධුසද්දො සුන්දරත්ථො, කසද්දො පදපුරුණොති ආහ “සුට්ඨු”ති. අට්ඨන්ති ව “කත්වා”ති ව ද්වෙ පදානි දට්ඨබ්බානි. “අට්ඨිකත්වා”ති වා එකං පදං. තත්ථ පුබ්බනායෙ අත්ථො යස්සත්ථිති අට්ඨි ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා, තං අට්ඨිං. කත්වාති ත්වාපච්චයන්තඋත්තරපදෙන සමාසො න භොති. අට්ඨිකභාවන්ති එත්ථ ඉකසද්දෙන “අට්ඨි”ති එත්ථ ඊපච්චයං දස්සෙති. “භාව”න්තිපදෙන භාවපච්චයෙන විනා භාවත්ථස්ස ඤාපෙතබ්බතං දස්සෙති. අත්ථො පනෙවං දට්ඨබ්බො – අට්ඨිභාවං කත්වාති. පච්ඡිමනායෙ අත්ථො යස්සත්ථිති අට්ඨිකො පුරිමනායෙනෙව ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා. අත්ථයිතබ්බො ඉච්ඡිතබ්බොති වා අට්ඨිකො, අට්ඨිකඉති නාමසද්දතො ත්වාපච්චයො කාතබ්බො. “අට්ඨිකත්වා”ති ඉදං පදං කිරියාවිසෙසනං. කිරියාවිසෙසනෙ වත්තමානෙ කරධාතු වා භුධාතු වා යොජෙතබ්බාති දස්සෙතුං වුත්තං “කත්වා හුත්වා”ති. තං සබ්බං දස්සෙන්නො ආහ “අට්ඨිකත්වාති අට්ඨිකභාවං කත්වා, අට්ඨිකො හුත්වා”ති. තතියං.

4. පහාරසික්ඛාපදං

449. චතුත්ථෙ කස්මා ඡබ්බග්ගියා සත්තරසවග්ගියානං පහාරං දෙන්ති, නනු අකාරණෙන පහාරං දෙන්තීති ආහ “ආවුසො”තිආදි. ඉමිනා යථා වදන්ති, තථා අකතත්තා පහාරං දෙන්තීති දස්සෙති.

451. සචෙපිති එත්ථ පිසද්දෙන සචෙ අමරති, කා නාම කථා, පාවිත්තියමෙවාති දස්සෙති. පහාරෙනාති පහාරහෙතුනා. යථාති යෙනාකාරෙන. අයන්ති හික්ඛු. න විරොචතීති න සොහති.

452. “අනුපසම්පන්නස්සා”ති එත්ථ අකාරස්ස අඤ්ඤත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “ගහට්ඨස්ස වා”තිආදි. පබ්බජිතස්ස වාති පරිබ්බාජකස්ස වා සාමණෙරස්ස වා.

453. “කෙනච්චි”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “මනුස්සෙන වා”තිආදි. තතොති විහෙදනතො, ඉමිනා මොක්ඛස්ස අපාදානං දස්සෙති, “අත්තනො”ති ඉමිනා සම්බන්ධං දස්සෙති. “පත්ථයමානො”ති ඉමිනා “අධිප්පායො”ති පදස්සත්ථං දස්සෙති. මුග්ගරෙන වාති චතුහත්ථදණ්ඩස්ස අද්ධෙන දණ්ඩෙන වා. සොති වොරාදිකොති. චතුත්ථං.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදං

454. පඤ්චමෙ තලන්ති භත්ථතලං. තඤ්භි තලති යංකිඤ්චි ගහිතවත්ථු පතිට්ඨාති එත්ථාති “තල”න්ති වුච්චති. සත්තීති කුන්තො. සො හි සකති විජ්ඣිතුං සමත්ථෙතීති “සත්ති”ති වුච්චති. තලමෙව සත්තිසදිසත්තා තලසත්තිකං, සදිසත්ථෙ කො, තං තලසත්තිකං උපචාරෙන ගහෙත්වා “කායමිථි”ති වුත්තං. කායතො අඤ්ඤං වත්ථුමිථි තලසත්තිකසංඛාතෙන කායෙන ගහෙත්වා උග්ගිරත්තා වුත්තං “කායපට්ඨෙද්ධමිථි”ති. “පභාරසමුච්චිතා”ති එත්ථ සංපුබ්බො ව උපුබ්බො ව විසද්දො පගුණනසංඛාතෙ පරිචිතෙ වත්තතීති ආහ “පභාරපරිචිතා”ති. පභාරෙන සං පුනස්පුනං උච්චිතා පරිචිතාති අත්ථො. ඉමමෙවත්ථං සන්ධාය වුත්තං “පුබ්බෙපි...පෙ.... අත්ථො”ති. අඤ්ඤමිථි සජ්ඣායනනයං දස්සෙතුං වුත්තං “පභාරස්ස උබ්බිගා”ති. තස්සාති තස්ස පාඨස්ස. පභාරස්සාති පභාරතො. නිස්සක්කත්ථෙ චෙනං සාම්චවනං. “භිතා”ති ඉමිනා “උබ්බිගා”ති එත්ථ උපුබ්බ විජ්ඣාතුස්සත්ථං දස්සෙති.

457-8. චිරද්ධොති පණ්ණකො හුත්වා. පුබ්බෙති පුරිමසික්ඛාපදෙ. වුත්තෙසු වත්ථුසුති “චොරං වා පච්චත්ථිකං වා”තිආදිනා වුත්තෙසු වත්ථුසුති. පඤ්චමං.

6. අමුලකසික්ඛාපදං

459. ඡට්ඨෙ තෙනි ඡබ්බග්ගියා. චොදෙන්ති කිරාති සම්බන්ධො. ආකිණ්ණදොසත්තාති තෙසං ආකුලආදීනවත්තා. එවන්ති චොදියමානෙ. අත්තපරිත්තාණන්ති අත්තතො පරිසමන්තතො තාණං රක්ඛනං කරොන්තා චොදෙන්තීති යොජනාති. ඡට්ඨං.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදං

464. සත්තමෙ උපපුබ්බදහධාතුස්ස සකම්මිකත්තා කාරිතන්තොගධභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “උප්පාදෙන්ති”ති. “අනුපසම්පන්නස්සා”ති එත්ථ අකාරස්ස සදිසත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “සාමණෙරස්සා”ති. සාමණෙරොපි හි උපසම්පන්නෙන සදිසො භොති සණ්ඨානෙන ව පුරිසභාවෙන ව. සාමණෙරස්ස කුක්කුච්චං උපදහතීති සම්බන්ධො. නිසින්තං මඤ්ඤෙ, නිපන්තං මඤ්ඤෙ, භුත්තං මඤ්ඤෙ, පිතං මඤ්ඤෙ, කතං මඤ්ඤෙති යොජනා. නිසින්තන්ති නිසිදිතං. නිපන්නන්ති නිපජ්ජිතන්ති. සත්තමං.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදං

471. අට්ඨමෙ “අධිකරණජානාන”න්ති එත්ථ අධිකරණස්ස පකරණතො විවාදාධිකරණභාවඤ්ච විසෙසනපරපදභාවඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “උප්පන්නවිවාදාධිකරණාන”න්ති. තත්ථ උප්පන්නසද්දෙන ජාතසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. විවාදසද්දෙන අධිකරණස්ස සරූපං දස්සෙති. සුයාතීති සුති වචනං, සුතියා

සමීපං උපස්සුති යානන්ති අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “සුතිසමීප”න්ති. “සමීප”න්ති ඉමිනා උපසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. “යත්ථා”තිආදිනා “උපස්සුති”ති එත්ථ උපසද්දස්ස පධානත්තා තස්ස සරූපං දස්සෙති. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. මන්තෙත්තන්ති එත්ථ උපයොගවචනස්ස භූමිමත්ථෙ අධිප්පෙත්තා වුත්තං “මන්තයමානෙ”ති.

473. “වූපසමීස්සාමී”ති එත්ථ ඉධාතුයා ගත්තත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “වූපසමං ගමීස්සාමී”ති. අකාරකභාවන්ති නිද්දොසභාවං. සොතුකාමත්තාය ගමනවසෙන සියා කිරියන්ති යොජනා. පරතොපි එසෙව නයොති. අට්ඨමං.

9. කම්මපට්ඨානසික්ඛාපදං

474. නවමෙ මයන්ති ඡබ්බග්ගියනාමකා අමභෙ. කත්තන්ති කම්මානං කත්තන්තා. ධම්මොති භූතො සභාවො. එතෙසුති චතුසු සඬ්ඝකම්මෙසුති. නවමං.

10. ඡන්දං අදත්ථාගමනසික්ඛාපදං

481. දසමෙ වොදෙති පරස්ස දොසං ආරොපෙතීති වොදකො. තෙන ච වොදකෙන වොදෙතඛිබ්බො දොසං ආරොපෙතඛිබ්බොති වුදිතො, සොයෙව වුදිතකො, තෙන ච. “අනුච්ඡිජකොති ච විනයධරො. සො හි වොදකවුදිතකානං මතං අනුමිනෙත්ථා විදති ජානාතීති අනුච්ඡිජකො. එත්තාවතාපීති එත්තකෙනපි පමාණෙනාති. දසමං.

11. දුඛබලසික්ඛාපදං

484. එකාදසමෙ “අලජ්ජිතා”තිආදීසු (පරි. 295) විය යකාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “යථාමිත්තත්තායා”ති. “යො යො”ති ඉමිනා යථාසද්දස්ස විච්ඡත්ථං දස්සෙති. යථාවුඬ්ඨන්තිආදීසු (වුළුව. 311 ආදයො) විය යො යො මිත්තො “යථාමිත්ත”න්ති වචනත්ථො කාතඛිබ්බො. සබ්බපදෙසුති “යථාසන්දිට්ඨතා”තිආදීසු සබ්බෙසු පදෙසුති. එකාදසමං.

12. පරිණාමනසික්ඛාපදං

489. ද්වාදසමෙ යන්ති පදත්ථවිනිච්ඡයත්ථසඬ්ඛාතං යං වචනං. තත්ථාති තිංසකකණ්ඨෙ. ඉධාති ද්වෙනවුතිකණ්ඨෙ, සික්ඛාපදෙ වා. පුග්ගලස්සාති පරපුග්ගලස්සාති. ද්වාදසමං.

සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රත්තවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

494. රාජවග්ගස්ස පයමෙ පරිත්තකොති ගුණෙන බුද්දකො. පාසාදවරස්ද්දස්ස උපරිසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “පාසාදවරස්ස උපරි ගතො”ති. ඉමිනා පාසාදවරස්ස උපරි උපරිපාසාදවරං, තං ගතො උපගතොති උපරිපාසාදවරගතොති වචනත්ථං දස්සෙති. අය්‍යානන්ති භික්ඛුනං. “කාරණා”ති ඉමිනා “වාහසා”ති පදස්සත්ථං දස්සෙති. තෙහීති අය්‍යෙහි.

497. අන්තරන්ති බණං, ඔකාසං වා විවරං වා. සාතෙතුන්ති හනිතුං. ඉච්ඡතිති ඉමිනා පත්ථධාතුයා යාවනත්ථං දස්සෙති. “රාජන්තෙපුරං හත්ථිසම්මද්ද”න්තිආදීසු වචනත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. හත්ථිසම්මද්දන්ති හත්ථිසම්බාධට්ඨානං. අස්සෙහි සම්මද්දො එත්ථාති අස්සසම්මද්දො. රටෙහි සම්මද්දො එත්ථාති රටසම්මද්දොති වචනත්ථං අතිදිසන්තො ආහ “එසෙව නයො”ති. “සම්මත්ත”න්ති පයමක්ඛරෙන පායස්ස සම්බාධස්ස අවාචකත්තා වුත්තං “තං න ගහෙතබ්බ”න්ති. තත්ථාති පායෙ. “හත්ථිනං සම්මද්ද”න්ති ඉමිනා උත්තරපදස්ස සම්මද්දනං සම්මද්දන්ති භාවත්ථං දස්සෙති, පුරිමපදෙන ඡට්ඨිසමාසඤ්ච. පුරිමපායෙ පන උත්තරපදස්ස අධිකරණත්ථඤ්ච පුබ්බපදෙන තතියාසමාසඤ්ච දස්සෙති. බාහිරත්ථසමාසොතිපි වුවිති. පච්ඡිමපායෙ “හත්ථිසම්මද්ද”න්තිආදිපදස්ස ලිඬිගවිපල්ලාසඤ්ච “අත්ථි”ති පායසෙසෙන යොජෙතබ්බතඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං “හත්ථිසම්මද්දො අත්ථි”ති. රජිතබ්බානීති රජනීයානි, රජිතුං අරහානීති අත්ථො. ඉමිනා සම්බන්ධකාලෙ පුරිමපායෙ රඤ්ඤො අන්තෙපුරෙති විහත්තිවිපල්ලාසො කාතබ්බොති. පච්ඡිමපායෙ පන මුඛ්‍යතොව යුජ්ජති. තෙන වුත්තං “තස්මිං අන්තෙපුරෙ”ති.

498. අවසිත්තස්සාති බත්තියාහිසෙකෙන අහිසිත්තස්ස. ඉතොති සයනිසරතො. ඉමිනා පඤ්චථිබාහිරසමාසං දස්සෙති. රඤ්ඤො රතිජනනට්ඨෙන රතනං වුවිති මහෙසී. මහෙසීති ව සාහිසෙකා දෙවී. නිපුබ්බ ගමුධාතුස්ස නිපුබ්බකමුධාතුයා පරියායභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “නිග්ගතන්ති නික්ඛන්ති”න්ති. පයමං.

2. රතනසික්ඛාපදං

502. දුතියෙ පමුස්සිත්ථාති සතිවිජ්ජවාසෙන පමුස්සිත්ථා. පුණ්ණපත්තන්ති තුට්ඨිදායං. තඤ්ඤි මනොරථපුණ්ණෙන පත්තබ්බභාගත්තා “පුණ්ණපත්ත”න්ති වුවිති. තස්ස සරූපං දස්සෙතුං වුත්තං “සතතො පඤ්ච කභාපණා”ති. ඉධ පන කභාපණානං පඤ්චසතත්තා පඤ්චවීසකභාපණා අධිජ්ජෙතා. ආහරණසද්දස්ස අලඬිකාරසද්දෙන පරියායභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “අලඬිකාර”න්ති. “මහාලතං නාමා”ති ඉමිනා න යො වා සො වා අලඬිකාරො, අථ බො විසෙසාලඬිකාරොති දස්සෙති. මහන්තාති මාලාකම්මලතාකම්මානි එත්ථාති මහාලතා. ලතාගහණෙන හි මාලාපි ගහිතා. නවහි කොට්ඨි අග්ගං ඉමස්සාති නවකොට්ඨිඅග්ගනකං, නවකොට්ඨිසඬ්ඛාතං අග්ගං අරහතීති වා නවකොට්ඨිඅග්ගනකං.

504. අන්තෙ සමීපෙ වසනසීලත්තා පරිවාරිකො “අන්තෙවාසී”ති වුවිච්ඡිති ආහ “පරිවාරිකො”ති.

506. ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපාතාති ටාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපාතා. සඩ්ඨ...පෙ.... නවකම්මානං අත්ථාය උග්ගණ්හන්තස්ස වා උග්ගණ්හාපෙත්තස්ස වා දුක්ඛටන්ති යොජනා. අවසෙසන්ති ජාතරූපරජතතො අවසෙසං. මාතුකණ්ණපිළන්ධනතාලපණ්ණමිති මාතුයා කණ්ණෙ පිළන්ධනතාලපණ්ණමිති, පටිසාමෙත්තස්සාති සම්බන්ධො.

“කප්පියහණ්ඩං හොති”ති ඉමිනා අකප්පියහණ්ඩං න වට්ටන්ති දස්සෙති. ඉදන්ති හණ්ඩං. පලිබොධො නාමාති අත්තතො පලිබොධො නාම. ඡන්දෙනපීති වඩ්ඪකීආදීනං ඡන්දහෙතුනාපි. භයෙනපීති රාජවල්ලහානං භයහෙතුනාපි. බලක්කාරෙතාති කරණං කාරො, බලෙන කාරො බලක්කාරො, තෙන, බලක්කාරො හුත්වා පාතෙත්වාති අත්ථො.

තත්ථාති මහාරාමෙ. යත්ථාති යස්මිං යානෙ, සඩ්ඨකා උප්පජ්ජන්ති සම්බන්ධො. මහාජනසඤ්චරණවිධානෙසුති බහුතං ජනානං සඤ්චරණසඩ්ඨානෙසු යානෙසු. නගහෙතබ්බස්ස හෙතුං දස්සෙතුං වුත්තං “පලිබොධො න හොති”ති. යස්මා පලිබොධො න හොති, තස්මා න ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. එකොති එකො භික්ඛු පස්සන්ති සම්බන්ධො. ඔක්කම්මාති ඔක්කම්ත්වා.

රූපසද්දො හණ්ඩපරියායොති ආහ “හණ්ඩ”න්ති. හණ්ඩං රූපං නාමාති යොජනා. හණ්ඩිකන්ති හණ්ඩෙන නියුත්තං පුට්ඨං. ගණ්ණත්වාති ගණනං කත්වා. නිමිත්තන්ති එත්ථ ඉතිසද්දො නාමපරියායො. ලඤ්ජනාදි නිමිත්තං නාමාති හි යොජනා. ලඤ්ජනාදීති ආදිසද්දෙන නීලපිලොතිකාදයො සඩ්ඨගණ්හාති. ලාබායාති ජතුනා.

පතිරූපා නාම ඉධ ලජ්ජිකුක්කුච්චකාති ආහ “ලජ්ජිතො කුක්කුච්චකා”ති. ථාවරන්ති ජඩ්ගමා අඤ්ඤං ථාවරං. අද්ධුතොති කාලස්ස. සමාදායෙත්වාති අඤ්ඤෙ සමාදායෙත්වා. උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාවනා”ති (ජා. 1.7.59) වුත්තනායෙන යාවිත්වාති අත්ථො.

507. රතනසම්මතන්ති මනුස්සානං උපහොගපරිහොගන්ති. දුතියං.

3. විකාලගාමජ්ජවිසනසික්ඛාපදං

508. තතියෙ “තිරව්ජානභූතං කථ”න්ති ඉමිනා “තිරව්ජානකථ”න්ති පදස්ස තුලානිස්සිතසමාසං දස්සෙති. රාජපටිසංයුත්තන්ති රාජුහි පටිසංයුත්තං.

512. සම්බන්ධතා හික්මුණි සම්බන්ධතා. තස්මිං ගාමෙති තස්මිං පටිමපවිසනගාමෙ. තං කම්මන්ති තං ඉච්ඡිතකම්මං. අන්තරාති ගාමවිහාරානමන්තරෙ. භූමිමත්ථෙ වෙතං නිස්සක්කවචනං.

කුලසරෙ වාති ඤාතිකුලඋපට්ඨාකකුලසරෙ වා. තෙලහික්කාය වාති තෙලයාවනත්ථාය වා. පස්සෙති අන්තනො පස්සෙ සම්පෙති චුත්තං හොති. තෙනාති ගාමමජ්ඣමග්ගෙන. අනොක්කම්මාති අනොක්කම්මත්වා, අපක්කම්මත්වාති අත්ථොති. තතියං.

4. සුවිසරසික්කාපදං

517. චතුත්ථෙ කකාරස්ස පදපුරණභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “භෙදනමෙව භෙදනක”න්ති. අස්සත්ථිඅත්ථෙ අපච්චයොති ආහ “තං අස්ස අත්ථි”ති. අස්සාති පාවිත්තියස්ස. පටිමං සුවිසරං හින්දිත්වා පච්ඡා පාවිත්තියං දෙසෙතබ්බන්ති අත්ථො. අරණිධනුකෙති අරණියා ධනුකෙ. වෙධකෙති කායබන්ධනවෙධකෙති. චතුත්ථං.

5. මඤ්චසික්කාපදං

522. පඤ්චමෙ ඡෙදනමෙව ඡෙදනකං, තමස්සත්ථිති ඡෙදනකන්ති අත්ථං සන්ධාය චුත්තං “චුත්තනයමෙවා”ති.

නිබ්භිත්වාති පමාණාතිරෙකං නිබ්භිත්වා. උත්තානං වා කත්වාති හෙට්ඨපරි පරිවත්තනං වා කත්වා. යපෙත්වාති ලම්බණවසෙන යපෙත්වාති. පඤ්චමං.

6. තුලොනද්ධසික්කාපදං

526. ඡට්ඨෙ ඵත්ථාති මඤ්චපිඨෙ. අවනහිතබ්බන්ති ඔනද්ධං, තුලෙන ඔනද්ධං. තුලොනද්ධන්ති අත්ථොපි යුජ්ජති. තුලං පක්ඛිපිත්වාති මඤ්චපිඨෙ විමිලිකං පත්ථරිත්වා තස්සුපරි තුලං පක්ඛිපිත්වාති අත්ථොති. ඡට්ඨං.

7. නිසිදනසික්කාපදං

531. සත්තමෙ කත්ථාති කිස්මිං බන්ධකෙ, කිස්මිං වත්ථුස්මිං වා. හීති සච්චං. තත්ථාති වීචරක්ඛන්ධකෙ, පණිතභොජනවත්ථුස්මිං වා. “යථා නාමා”ති ඉමිනා “සෙය්‍යථාපි”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති, “පුරාණො වම්මකාරො”ති ඉමිනා “පුරාණාසිකොට්ඨො”ති පදස්ස. වම්මකාරො හි අසිනා වම්මං කුටති ඡින්දතීති “අසිකොට්ඨො”ති චුච්චති. වත්ථුජ්ජන්තකාලමුපනිධාය චුත්තං “පුරාණො”ති. තමෙවුපමං පාකටං කරොන්තො ආහ “යථා හී”ති. හීති තජ්ජාකට්ඨකරණං, තං පාකටං කරිස්සාමීති හි අත්ථො. වම්මකාරො කඨ්ඨතීති සම්බන්ධො. විත්ථතන්ති විසාලං. සොපිති උදායිපි. තං නිසිදනං කඨ්ඨතීති යොජනා. තෙනාති

කඩිසනහෙතුනා. තන්ති උදායිං. සන්ථසදිසන්ති සන්ථතෙන සදිසං. එකස්මිං අන්තෙති එකස්මිං කොට්ඨාසෙ, ඵාලෙන්වාති සම්බන්ධොති. සත්තමං.

8. කණ්ඩුපට්ඨජාදිසික්ඛාපදං

537. අට්ඨමෙ “කත්ථා”තිආදීනි වුත්තනායානෙව.

539. “යස්සා”ති පදස්ස විසයං දස්සෙතුං වුත්තං “හික්ඛුනො”ති. “නාහියා හෙට්ඨා”ති ඉමිනා නාහියා අධො අධොනාහීති වචනත්ථං දස්සෙති, “ජාණුමණ්ඩලානං උපරී”ති ඉමිනා ජාණුමණ්ඩලානං උබ්භ උබ්භජාණුමණ්ඩලන්ති. උබ්භසද්දො හි උපරිපරියායො සත්තමාන්තනිපාතො. කණ්ඩුබජ්ජසද්දානං වෙවචනත්තා වුත්තං “කණ්ඩුති බජ්ජ”ති. කණ්ඩති හෙදනං කරොතීති කණ්ඩු. බජ්ජති බ්‍යධනං කරොතීති බජ්ජු. කෙසුචි පොත්ථකෙසු “කච්ඡු”ති පාඨො අත්ථි, සො අයුත්තො.

ලොහිතං තුණ්ඩං එතිස්සාති ලොහිතතුණ්ඩිකා. පිළයති විබාධයතීති පිළකා. ආ භුසො අසුචිං සවති පග්ගරාපෙතීති අස්සාවොති වචනත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “අසුචිපග්ගරණ”න්ති. අරිසඤ්ච හගන්දරා ව මධුමෙහො ව. ආදිසද්දෙන දුන්නාමකාදයො සඬගණ්හාති. තත්ථ අරි විය ඊසති අහිභවතීති අරිසං. හගං වුව්චති වච්චමග්ගං, තං දරති ඵාලෙතීති හගන්දරා, ගුථසමීපෙ ජාතො වණ්චිසෙසො. මධු විය මුත්තාදිං මිහති සෙවතීති මධුමෙහො, සො ආබාධො මුත්තමෙහො සුක්කමෙහො රත්තමෙහොති අනෙකවිධො. ථුල්ලසද්දො මහත්තපරියායොති ආහ “මහා”ති. අට්ඨමං.

9. වස්සිකසාට්ඨසික්ඛාපදං

542. නවමෙ වස්සෙ වස්සකාලෙ අධිට්ඨාතබ්බාති වස්සිකා, වස්සිකා ව සා සාට්ඨකා වෙති වස්සිකසාට්ඨකාති. නවමං.

10. නන්දත්ථෙරසික්ඛාපදං

547. දසමෙ “චතුහි අඬගුලෙහි”ති ඉමිනා චතුරො අඬගුලා චතුරඬගුලාති අසමාහාරදිගුං දස්සෙති. ඌනකජ්ජමාණොති හගවතො ලාමකපමාණො. ඉමිනා ඔමකසද්දස්ස ලාමකත්ථං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බන්ති. දසමං.

රතනවග්ගො නවමො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

බුද්දකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

6. පාට්‍රිකාසනීයකණ්ඩං

1. පයමපාට්‍රිකාසනීයසික්ඛාපද-අත්පයොජනා

බුද්දකානං අනන්තරා පාට්‍රිකාසනීයා යෙ ධම්මා සච්ඡිතිකාරොහි යපිතා, ඉදානි තෙසං ධම්මානං අයං වණ්ණනා භවතීති යොජනා.

552. පයමපාට්‍රිකාසනීයෙ තාව අත්ථො එවං වෙදිතඛිබ්බොති යොජනා. පටිආගමනකාලෙති පිණ්ඩාය වරණට්ඨානතො පක්කම්ත්වා, පටිනිවත්තිත්වා වා ආගමනකාලෙ. සබ්බෙවාති එත්ථ නිග්ගහිතලොපවසෙන සන්ධි භොතීති ආහ “සබ්බමෙවා”ති. “කම්පමානා”ති ඉමිනා පපුඛ්ඛවිධ්වානුයා කම්පනත්ථං දස්සෙති. අපෙහිති එත්ථ අපපුඛ්ඛඉධානු ගතාත්ථොති ආහ “අපගච්ඡා”ති.

553. පට්‍රිකාසනඛිබ්බාකාරං දස්සෙති අනෙතාති පට්‍රිකාසනඛිබ්බාකාරදස්සනං. ද්විත්තං සද්දානං පරියායභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “රජිකාති රච්ඡා”ති. රථස්ස හිතා රජිකා. ණාපච්චයෙ කතෙ “රච්ඡා”ති (මොග්ගල්ලානෙ 4.72 සුත්තෙ) වුච්චති. රච්ඡන්තරෙන අනිඛ්ඛිද්ධා රච්ඡා බ්‍යුහො නාමාති ආහ “අනිඛ්ඛිජ්ඣිත්වා”තිආදි. බ්‍යුහෙති සම්පිණ්ඩෙති ජනෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුමපදානවසෙනාති බ්‍යුහො. සිඬ්ඝාටකං නාම මග්ගසන්ධිති ආහ “මග්ගසමොධානට්ඨාන”න්ති. සිඬ්ඝති මග්ගසමොධානං කරොති එත්ථාති සිඬ්ඝාටකං. එතෙසුති රජිකාදිසු. එසෙව නයොති දුක්කට්ඨපාට්‍රිකාසනීයෙ අතිදිසති. හීති සච්චං. “වචනතො”ති පදං “වෙදිතඛිබ්බො”ති පදෙ ඤාපකහෙතු. දදමානාය හික්ඛුනියා වසෙනාති යොජනා. එත්ථාති සික්ඛාපදෙ. තස්මාති යස්මා අපමාණං, තස්මා.

ඉදන්ති වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. සම්භින්නෙ එකරසෙ කාලිකත්තයෙති යොජනා.

556. “දාපෙති”ති හෙතුත්ථකිරියාය කාරිතකත්තුකාරිතකම්මාති දස්සෙතුං වුත්තං “අඤ්ඤාතිකාය අඤ්ඤෙන කෙනචී”ති. අඤ්ඤෙනාති අත්තනා අඤ්ඤෙන. “තාය එව වා හික්ඛුනියා අඤ්ඤෙන වා කෙනචී”ති පදානි “පටිග්ගහාපෙත්වා”තිපදෙ කාරිතකම්මානීති. පයමං.

2. දුතියපාට්‍රිකාසනීයසික්ඛාපදං

558. දුතියෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති අත්තරසරත්තාති අධිප්පායො. ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති භවෙය්‍ය වොසාසමානත්තාති අධිප්පායො. දෙත්තියා පන නෙව ඉමිනා, න පුරිමෙන ආපත්ති අඤ්ඤස්ස භත්තත්තාති අධිප්පායොති. දුතියං.

3. තතියපාට්‍රිකාසනීයසික්ඛාපදං

562. තනියෙ “උහතො”ති එත්ථ කරණත්ථෙ තොති ආහ “ද්විභි”ති.
 “උහතොපසන්න”න්ති ඛ්‍යාසොපි සමාසොපි යුත්තොයෙව, සමාසෙ තොපච්චයස්ස
 අලොපො හොති. “උහතො”තිපදස්ස සරූපං දස්සෙතුං වුත්තං “උපාසකෙනපි
 උපාසිකායපි”ති. කස්මා උහතො පසන්නං හොතීති ආහ “තස්මිං කිරා”තිආදි.
 යස්මා තස්මිං කුලෙ...පෙ.... සොනාපන්නායෙව හොන්ති කිර, තස්මා
 “උහතොපසන්න”න්ති වුත්තං හොති. “සචෙපි”ති එත්ථ පිසද්දෙන
 අසිතිකොට්ඨනතො අධිකම්පි සම්පිණ්ඨෙති. භායනස්ස කාරණං දස්සෙති
 “යස්මා”තිආදිනා.

569. “සරතො නිහරිත්වා”ති එත්ථ “නිහරිත්වා”ති පදස්ස කම්මං දස්සෙතුං
 වුත්තං “ආසනසාලං වා විහාරං වා”ති. “ආනෙත්වා”තිඉමිනා නිපුඛිබහරධාතුයා
 අත්ථං දස්සෙති. ද්වාරෙති අත්තතො ගෙහද්වාරෙති. තනියං.

4. චතුත්ථපාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදං

570. චතුත්ථෙ අවරුද්ධසද්දො පරිරුද්ධසද්දස්ස පරියායොති ආහ “පරිරුද්ධා
 හොන්ති”ති. ආරඤ්ඤකස්ස සෙනාසනස්ස පරිසමන්තතො රුද්ධා ආවුතා
 හොන්තීති අත්ථො.

573. “පඤ්චන්ත”න්ති නිද්ධාරණෙ සාම්ච්චනභාවඤ්ච “යංකිඤ්චි”ති
 නිද්ධාරණයෙන සම්බන්ධිතබ්බභාවඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං “පඤ්චස්ස සහධම්මිකෙස්ස
 යං කිඤ්චි”ති. “පෙසෙත්වා බාදනීයං භොජනීයං ආහරිස්සාමි”තිඉමිනා
 පටිසංවිදිතාකාරදස්සනං. “ආරාම”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි
 ආරඤ්ඤකසෙනාසනස්ස ආරාමො එව අධිජ්ජෙතොති ආහ
 “ආරඤ්ඤකසෙනාසනාරාමඤ්චා”ති. තස්සාති ආරඤ්ඤකසෙනාසනාරාමස්ස.
 “කස්මා”ති පුච්ඡාය “පටිමොචනත්ථ”න්ති විසජ්ජනාය සමෙතුං සම්පදානත්ථෙ
 නිස්සක්කවචනං කාතබ්බං. කිමත්ථන්ති භි අත්ථො. පටිමොචනත්ථන්ති තදත්ථෙ
 පච්චත්තවචනං. පටිමොචනසඬ්ඛාතාය අත්ථායාති භි අත්ථො. අත්ථසද්දො ව
 පයොජනවාචකො. පයොජනායාති භි අත්ථො. අථ වා “පටිමොචනත්ථ”න්ති
 විසජ්ජනායං. “කස්මා”ති පුච්ඡාය සමෙතුං නිස්සක්කත්ථෙ පච්චත්තවචනං
 කාතබ්බං. පටිමොචනසඬ්ඛාතා අත්ථාති භි අත්ථො. අත්ථසද්දො ව කාරණවාචකො.
 කාරණාති භි අත්ථො. එවඤ්චි පුච්ඡාපිසජ්ජනානං පුඛ්ඛාපරසමසඬ්ඛාතො විචයො
 භාරො පරිපුණ්ණො හොතීති දට්ඨබ්බං. අමිහාකන්ති
 බාදනීයභොජනීයපටිහරන්තානං අමිහාකං. අමිහෙති වොරසඬ්ඛාතෙ අමිහෙ.

“තස්සා”ති පදස්සත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “එතිස්සා යාගුයා”ති. අඤ්ඤානිපිති
 පටිසංවිදිතකුලතො අඤ්ඤානිපි කුලාති. තෙනාති පටිසංවිදිතකුලෙන. කුරුන්දිවාදෙ
 යාගුයා පටිසංවිදිතං කත්වා යාගුං අග්ගහෙත්වා පුච්ඡාදිති ආහරන්ති, වට්ටනීති
 අධිජ්ජායො.

575. එකස්සාති භික්ඛුස්ස. තස්සාති පටිසංවිදිතභික්ඛුස්ස, චතුත්තං වා පඤ්චත්තං වා භික්ඛුනං අත්ථායාති යොජනා. අඤ්ඤෙසම්පීති චතුපඤ්චභික්ඛුනො අඤ්ඤෙසම්පී. අධිකමෙවාති පරිභුත්තතො අතිරෙකමෙව. යං පනාති බාදනීයභොජනීයං පන, යම්පි බාදනීයභොජනීයං වනතො ආහරිත්වා දෙන්තීති යොජනා. “තත්ථජාතක”න්ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං වුත්තං “ආරාමෙ”ති. අඤ්ඤෙන දින්නන්ති සම්බන්ධො. නන්ති මූලබාදනීයාදිං. පටිසංවිදිතන්ති පටිකච්චෙව සුට්ඨු ජානාපිතන්ති අත්ථොති. චතුත්ථං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

පාටිදෙසනීයවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

7. සෙබියකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලවග්ග-අත්ථයොජනා

සික්ඛිතසික්ඛෙන තිස්ස සික්ඛාසු චතුභි මග්ගෙහි සික්ඛිතසික්ඛෙන තාදිනා අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පියට්ඨෙන තාදිනා, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු වා අවිකාරට්ඨෙන තාදිනා භගවතා යාති සික්ඛාපදාති “සෙබියානී”ති භාසිතාති, දානි තෙසම්පි සික්ඛාපදානං අයම්පි වණ්ණනාක්කමො භවතීති යොජනා.

576. තත්ථාති සෙබියසික්ඛාපදෙසු, අත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. “සමන්තතො”තිඉමිනා පරිත්‍යුපසග්ගස්සත්ථං දස්සෙති. “නාහිමණ්ඩලං ජාණුමණ්ඩල”න්ති එත්ථ උද්ධංසද්දො ව අධොසද්දො ව අජ්ඣාහරිතබ්බොති ආහ “උද්ධ”න්තිආදි. අට්ඨචගුලමත්තන්ති භාවනපුංසකං, නිවාසෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තතොති අට්ඨචගුලමත්තතො. යථා පටිච්ඡන්තං හොති, එවං නිවාසෙත්තස්සාති යොජනා. තත්‍රිදං පමාණන්ති තස්ස නිවාසනස්ස ඉදං පමාණං. තාදිසස්සාති දීඝතො මුට්ඨිපඤ්චකස්ස තිරියං අධිභ්ගෙයාහත්ථස්ස නිවාසනස්ස. ජාණුමණ්ඩලං පටිච්ඡාදනත්ථං වට්ටතීති යොජනා. තත්ථාති විවරෙසු. න තිට්ඨතීති විරලත්තා න තිට්ඨති. තිට්ඨතීති සනත්තා තිට්ඨති.

නිවාසෙත්තස්ස වාතිඑත්ථ වසද්දො අවධාරණත්ථො, නිවාසෙත්තස්සෙවාති අත්ථො. කෙවලං එවං නිවාසෙත්තස්සෙව දුක්කටං න හොති, අථ බො තථා නිවාසෙත්තස්සාපි දුක්කටමෙවාති යොජනා. යෙ පන නිවාසනදොසාති සම්බන්ධො. අඤ්ඤෙති පුරතො ව පච්ඡතො ව ඔලම්බෙත්වා නිවසනතො අඤ්ඤෙ. තෙ සබ්බෙති සබ්බෙ තෙ නිවාසනදොසා. එත්ථාති ඉමස්මීං විභඩ්ගෙ. තත්ථෙවොති බන්ධකෙයෙව.

අසඤ්චිච්ච නිවාසෙත්තස්ස අනාපත්තීති සම්බන්ධො. එසෙව නයො “අසනියා”ති එත්ථාපි. අජානත්තස්සාති එත්ථ අජානනං දුට්ඨං නිවාසනවත්තස්ස

අජානනං, ආරුල්භොරුල්භභාවස්ස අජානනන්ති. තත්ථ ආරුල්භොරුල්භභාවස්ස අජානනං සන්ධාය චුත්තං “අජානන්තස්සා”ති දස්සෙන්නො ආහ “අජානන්තස්සාති එත්ථා”තිආදි. භීති සච්චං. තස්සාති නිවාසනවත්තස්ස. අස්සාති භික්ඛුනො. තං පනාති ආපත්තිතො අමොක්ඛනං පන. තස්මාති යස්මා යුජ්ජති, තස්මා. යොති භික්ඛු. කුරුන්දියං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. සුක්ඛො ජඩ්ඝා ඉමස්සාති සුක්ඛජඩ්ඝො. මහන්තං පිණ්ඩිකමංසං ඉමස්සාති මහාපිණ්ඩිකමංසො. තස්සාති භික්ඛුස්ස.

වණොති අරු. තඤ්චි වණති ගත්තවිචුණ්ණනං කරොතීති වණොති වුව්චති. වාළුමිගා වා වොරා වාති එත්ථ වාසද්දො අචුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන අඤ්ඤාපි උදකච්ඡිකල්ලාදයො ආපදා සඬගය්හන්ති.

577. ඉධාති ඉමස්මිං විහඩ්ගෙ, සික්ඛාපදෙ වා. උභො කණ්ණොති පුරතො ව පච්ඡතො ව නිග්ගතෙ ද්වෙ කණ්ණො. අවිසෙසෙනාති “අන්තරසරෙ”ති ව “ආරාමෙ”ති ව විසෙසං අකත්වා සාමඤ්ඤෙන. විහාරෙපිති සඬසසන්නිපාතබුද්ධුපට්ඨානථෙරුපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං.

578. කායෙකදෙසෙ කායසද්දො වත්තතීති ආහ “ජාණම්පි උරම්පි”ති. “න සීසං පාරුතෙනා”තිඉමිනා “සුජ්ජපට්ච්ඡන්තෙනා”තිපදස්ස අතිත්තාපිතදොසං පටික්ඛිපති. ගණ්ඨිකන්ති පාසො. සො හි ගන්ථෙති බන්ධතීති වා, ගන්ථෙති බන්ධති එත්ථාති වා කත්වා ගන්ථිකොති වුව්චති. න්ථකාරස්ස වාණ්ඨකාරෙ කතෙ ගණ්ඨිකො, තං ගණ්ඨිකං පට්ටුඤ්චිත්වා. උභො කණ්ණොති විවරස්ස ද්වෙ කොණො. ගලවාටකතොති එත්ථ ගලොති කණ්ණො. සො හි ඛජ්ජභොජ්ජලෙය්‍යපෙය්‍යසඬ්ඛාතං චතුබ්බිධං අසනං ගලති පන්තො හුත්වා කුච්ඡියං පතති ඉතොති ගලොති වුව්චති. ආවාටොයෙව බුද්දකට්ඨෙන ආවාටකො, බුද්දකත්ථෙ කො. ගලෙ ධීතො ආවාටකො ගලවාටකො. අකාරතො හි ආකාරස්ස ලොපො “පප”න්තිආදීසු (ජා. 1.1.2) විය. එත්ථ හි පආපන්ති පදවිෂෙදො, අකාරතො ආකාරස්ස ව ලොපො. පවද්ධං ආපං පපං, මහන්තං උදකන්ති අත්ථො. සීසං විවරිත්ථාති සම්බන්ධො.

579. වාසං උපගතොති වා වාසෙන උපගතොති වා අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “වාසත්ථාය උපගතස්සා”ති.

580. හත්ථපාදෙ අකිළන්නො සුසංවුතො නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “හත්ථං වා පාදං වා අකිළාපෙන්නො”ති.

582. ඔක්ඛිත්තවක්ඛුති එත්ථ ඔසද්දො හෙට්ඨාපරියායොති ආහ “හෙට්ඨා ඛිත්තවක්ඛු”ති. “හුත්වා”තිඉමිනා කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති. යුගයුත්තකොති යුගෙ යුත්තකො. දම්ඨිත්ථාති දන්තො. ආභුසො ජානාති කාරණාකාරණන්ති ආජානෙය්‍යො. එත්තකන්ති චතුහත්ථපමාණං. යො ගච්ඡති, අස්ස භික්ඛුනො

දුක්කටා ආපත්ති හොඳිනි යොජනා. “පරිස්සයභාව” න්ති ව “පරිස්සයාභාව” න්ති ව ද්වෙ පාඨා යුජ්ජන්තියෙව.

584. ඉත්ථම්භුතලක්ඛණෙති ඉමං පකාරං ඉත්ථං චීවරුක්ඛිපනං, භවති ගච්ඡති භූතො, භික්ඛු. ලක්ඛියති අනෙනාති ලක්ඛණං, චීවරං. ඉත්ථං භූතො ඉත්ථම්භුතො, තස්ස ලක්ඛණං ඉත්ථම්භුතලක්ඛණං, තස්මිං. කරණවචනං දට්ඨබ්බන්ති යොජනා. ඉත්ථම්භුතලක්ඛණං නාම කිරියාවිසෙසනස්ස සභාවොති ආහ “එකතො වා...පෙ.... හුත්වාති අත්ථො” ති. අත්තොඉන්දබ්බිලතොති ගාමස්ස අත්තොඉන්දබ්බිලතොති. පඨමො වග්ගො.

2. උජ්ජග්ගිකවග්ග-අත්ථයොජනා

586. උච්චාසද්දං කත්වා ජග්ගනං භසනං උජ්ජග්ගිකො, සොයෙව උජ්ජග්ගිකා, තාය. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “මහාභසිතං භසන්තො” ති. එත්ථාති “උජ්ජග්ගිකායා” තිපදෙ.

588. කිත්තාවතාති කිත්තකෙන පමාණෙන, එවං නිසින්නෙසු ථෙරෙසුති සම්බන්ධො, නිද්ධාරණෙ වෙනං භූමිමච්චනං. වචන්ථපෙතීති ඉද්දඤ්චිද්දඤ්ච කථෙතීති වචන්ථපෙති. එත්තාවතාති එත්තකෙන පමාණෙන.

590. නිච්චලං කත්වා කායස්ස උජුට්ඨපනං කායපග්ගහො නාමාති ආහ “නිච්චලං කත්වා” තිආදි. එසෙව නයො බාහුපග්ගහසිසපග්ගහෙසුපිති. දුතියො වග්ගො.

3. බම්භකතවග්ග-අත්ථයොජනා

596. බම්භො කතො යෙනාති බම්භකතො. බම්භොති ව පට්ඨෙද්ධො. කත්ථ පට්ඨෙද්ධොති ආහ “කට්ඨං භත්ථං ධ්වපෙත්වා” ති. සසීසං අවගුණ්ඨයති පරිවෙදතීති ඔගුණ්ඨිතොති ආහ “සසීසං පාරුතො” ති.

600. උද්ධං එකා කොට්ඨමිස්සා ගමනායාති උක්කුට්ඨාති දස්සෙන්තො ආහ “උක්කුට්ඨා වුච්චති” තිආදි. එත්ථාති “උක්කුට්ඨායා” තිපදෙ.

601. භත්ථපල්ලත්ථිකදුස්සපල්ලත්ථිකෙසු ද්විසු දුස්සපල්ලත්ථිකෙ ආයොගපල්ලත්ථිකාපි සඬගහං ගච්ඡතිති ආහ “ආයොගපල්ලත්ථිකාපි දුස්සපල්ලත්ථිකා එවා” ති.

602. සතියා උපට්ඨානං සක්කච්චන්ති ආහ “සතිංඋපට්ඨපෙත්වා” ති.

603. පිණ්ඩපාතං දෙන්තෙපීති පිණ්ඩපාතං පත්තෙ පක්ඛිපන්තෙපි. පත්තෙ සඤ්ඤා පත්තසඤ්ඤා, සා අස්සත්ථිති පත්තසඤ්ඤී. “කත්වා” තිඉමිනා කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති.

604. සමසුපකං පිණ්ඩපාතන්ති එත්ථ සුපපිණ්ඩපාතානං සමඋපඩ්ඨභාවං ආසඬ්ඤා භවෙය්‍යාති ආහ “සමසුපකො නාමා” තිආදි. යත්ථාති පිණ්ඩපාතෙ. හත්තස්ස චතුත්ථභාගපමාණො සුපො භොති, සො පිණ්ඩපාතො සමසුපකො නාමාති යොජනා. ඔලොණි ච සාකසුපෙය්‍යඤ්ච මච්ඡරසො ච මංසරසො වාති ද්වන්දො. තත්ථ ඔලොණිති එකා බ්‍යඤ්ජනවිකති. සාකසුපෙය්‍යන්ති සුපස්ස හිතං සුපෙය්‍යං, සාකමෙව සුපෙය්‍යං සාකසුපෙය්‍යං. ඉමිනා සබ්බාපි සාකසුපෙය්‍යබ්‍යඤ්ජනවිකති ගහිතා. මච්ඡරසමංසරසාදීනීති එත්ථ ආදිසද්දෙන අවසෙසා සබ්බාපි බ්‍යඤ්ජනවිකති සඬගහිතා. තං සබ්බං රසානං රසො රසරසොති කත්වා “රසරසො” ති වුවවති.

605. සමපුණ්ණං සමහරිතන්ති වෙවචනමෙව. ථූපං කතො ථූපිකතොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ථූපිකතො නාමා” තිආදි.

තත්ථාති “ථූපිකත” න්තිආදිවචනෙ. තෙසන්ති අහයත්ථෙරතිපිටකවුළුනාගත්ථෙරානං. ඉති පුච්ඡිංසු, තෙසඤ්ච ථෙරානං වාදං ආරොචෙසුන්ති යොජනා. ථෙරොති වුළුසුමනත්ථෙරො. එතස්සාති තිපිටකවුළුනාගත්ථෙරස්ස. සත්තක්ඛන්තුන්ති සත්ත වාරෙ. කුතොති කස්සාවරියස්ස සන්තිකා. තස්මාති යස්මා යාවකාලිකෙන පරිච්ඡින්නො, තස්මා. ආමිසජාතිකං යාගුහත්තං වා ඵලාඵලං වාති යොජනා. තඤ්ච බොති තඤ්ච සමතිත්ථිකං. ඉතරෙන පනාති නාධිට්ඨානුපගෙන පත්තෙන පන. යං පුවඋච්ඡුඛණ්ඩඵලාඵලාදි භෙට්ඨා ඔරොහති, තං පුවඋච්ඡුඛණ්ඩඵලාඵලාදීති යොජනා. පුවචටංසකොති එත්ථ චටංසකොති උත්තංසො. සො හි උද්ධං තසීයතෙ අලඬකරියතෙති චටංසොති වුවචති උකාරස්ස වකාරං, තකාරස්ස ච ටකාරං කත්වා, සොයෙව චටංසකො, මුද්ධති පිලන්ධිතො එකො අලඬකාරවිසෙසො. පුවමෙව තංසදිසත්තා පුවචටංසකො, තං. පුජ්ඵචටංසකො ච තක්කොලකටුකඵලාදිචටංසකො වාති ද්වන්දො, තෙ.

ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. නනු සබ්බථූපිකතෙසු පටිග්ගහණස්ස අකප්පියත්තා පරිභුඤ්ජනම්පි න වට්ටතීති ආහ “සබ්බත්ථ පනා” තිආදි. තත්ථ සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු ථූපිකතෙසුති. තතියො වග්ගො.

4. සක්කච්චවග්ග-අත්ථයොජනා

608. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං යානෙ. ඔධින්නි අවධිං මරියාදං.

610. උපකතොති උපමෙව උපකං, තතො උපකතොති දස්සෙන්තො ආහ “මත්ථකතො”ති.

611. මාසාතසමයාදීසුති “පාණො මා සාතො”ති රාජානො හෙරිං වරාපෙනති එත්ථාති මාසාතො, සොයෙව සමයො මාසාතසමයො. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤං පටිච්ඡන්තකාරණං ගහෙතබ්බං.

615. තෙසන්ති මයුරණ්ඩකුක්කුටණ්ඩානන්ති. චතුත්ථො වග්ගො.

5. කබලවග්ග-අත්ථයොජනා

617. “මුඛද්වාර”න්ති කම්මස්ස “අනාහටෙ”ති ව “විවරිස්සාමි”ති ව ද්විසු කිරියාසු සම්බන්ධභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “අනාහරිතො මුඛද්වාර”න්ති.

618. සකලං හත්ථන්ති පඤ්චඩ්ගුලිං සන්ධාය වුත්තං.

619. සකබලෙනාති එත්ථ කබලසද්දෙන වචනස්ස අපරිපුණ්ණකාරණං සබ්බමපි ගහෙතබ්බං.

620. පිණ්ඩුක්ඛෙපකන්තිආදීසු විච්ඡන්තො කපච්චයොති ආහ “පිණ්ඩං උක්ඛිපිත්වා උක්ඛිපිත්වා”ති. ත්වාසද්දෙන කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති.

624. “අවකිරිත්වා”ති ඉමිනා සිත්ථාවකාරකන්ති එත්ථ අවපුබ්බො කිරිධාතුයෙව, න කරිධාතූති දස්සෙති.

626. “වපුච්ඡ”ති එවං සද්දන්ති “වපුච්ඡ”ති එවං අනුකරණරවන්ති. පඤ්චමො වග්ගො.

6. සුරුසුරුවග්ග-අත්ථයොජනා

627. “සුරුසුරු”ති එවං සද්දන්ති “සුරුසුරු”ති එවං අනුකරණරවං. දවනං කීළනන්ති ඉමිනා වචනත්තො පරිභාසො දවො නාමාති ආහ “දවොති පරිභාසවචන”න්ති. තන්ති සො දවො. ලිඬිගවිපල්ලාසො හෙස. න කාතබ්බං න කාතබ්බොති සම්බන්ධො. සිලකබුද්ධොති සිලාය කතො, සිලෙන නියුත්තො වා බුද්ධො. අපට්ඨබුද්ධොති අපට්ඨිද්ධො බුද්ධො, පරිභාසවචනමෙතං. ගොධම්මොති ගුන්තං ධම්මො. අජධම්මොති අජානං ධම්මො. මිගසඬ්ඝොති මිගානං සඬ්ඝො. පසුසඬ්ඝොති පසුනං සඬ්ඝො.

628. “භුඤ්ජන්තො”ති පදං “නිල්ලෙහිතු”න්ති පදෙ භාවකත්තා.

631. එවංනාමකෙති “කොකනුද”න්ති එවං නාමං අස්ස පාසාදස්සාති එවංනාමකො, පාසාදො, තස්මිං. “පදුමසණ්ඨානො”ති ඉමිනා පාසාදස්ස

සදිසුපචාරෙන “කොකනුදො”ති නාමලහනං දස්සෙති. තෙනාති පදුමසංඝායානත්තා. අස්සාති පාසාදස්ස. පුග්ගලිකම්පිති පරපුග්ගලසන්තකං ගහෙතබ්බං “අත්තනො සන්තකම්පි”ති අත්තපුග්ගලසන්තකස්ස විසුං ගස්භමානත්තා. සඬ්ඛම්පිති පාතියසඬ්ඛම්පි. සරාවම්පිති පාතියසරාවම්පි. ථාලකම්පිති පාතියථාලකම්පි.

632. “උද්ධරිත්වා”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තවචනස්ස කම්මාපාදානාති දස්සෙතුං චුත්තං “සිත්ථාති උදකතො”ති. භිත්තිත්වාති චුණ්ණවිචුණ්ණාති කත්වා. බහිති අත්තරසරතො බහි.

634. සෙනවිජත්තන්ති එත්ථ සෙනසද්දො පණ්ඩරපරියායොති ආහ “පණ්ඩරවිජත්ත”න්ති. වත්ථපලිගුණ්ඨිතන්ති වත්ථෙහි සමන්තතො වෙධිතං. සෙනං ඡත්තං සෙනවිජත්තං. කිලඤ්ඤෙහි කතං ඡත්තං කිලඤ්ඤවිජත්තං. පණ්ණෙහි කතං ඡත්තං පණ්ණවිජත්තං. මණ්ඩලෙන බද්ධං මණ්ඩලබද්ධං. සලාකාහි බද්ධං සලාකබද්ධං. තාතීති තිණි ඡත්තාති. හීති සවිචං. යම්පි එකපණ්ණවිජත්තන්ති යොජනා. එතෙසුති තිසු ඡත්තෙසු. අස්සාති යස්ස කස්සවි ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. සොති යො කොචි ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා. ඡත්තපාදුකාය වාති ඡත්තදණ්ඩනික්ඛෙපනාය පාදුකාය වා. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ.

635. මජ්ඣිමස්සාති පමාණමජ්ඣිමස්ස. “චතුහත්ථප්පමාණො”තිඉමිනා චතුහත්ථතො ඌනාතිරෙකො දණ්ඩො න දණ්ඩො නාමාති දස්සෙති. දණ්ඩො පාණිමිහි අස්සාති වචනත්ථං අතිදිසන්තො ආහ “චුත්තනායෙනෙවා”ති.

636. “සත්ථපාණිමිහි”ති එත්ථ අසි එව අධිජ්ජෙතොති ආහ “අසි”න්ති. අසින්ති බග්ගං.

637. “ආවුධං නාම වාපො කොදණ්ඩො”ති පාළියං චුත්තවචනං උපලක්ඛණමෙවාති දස්සෙන්නො ආහ “ආවුධපාණිස්සාති එත්ථා”තිආදි. සබ්බාපි ධනුවිකති ආවුධන්ති වෙදිතබ්බාති යොජනා. යථා අසිං සන්නහිත්වා යිතො සත්ථපාණිති සබ්බං න ගච්ඡති, එවං ධනුං කණ්ඨෙ පටිමුක්කො ආවුධපාණිති ආහ “සවෙ පනා”තිආදි, ඉමිනා ආවුධො පාණිනා ගහිතොයෙව ආවුධපාණි නාමාති දස්සෙතීති. ඡට්ඨො වග්ගො.

7. පාදුකවග්ග-අත්ථයොජනා

638. අඬුලන්තරන්ති පාදඬුලවිවරං. පාදුකන්ති උපාහනවිසෙසො. සො හි පජ්ජතෙ ඉමායාති පාදුකාති වුවචති, සා බහුපටලා වම්මමයා වා හොති කට්ඨමයා වා. පටිමුඤ්චිත්වාති පාදුකං පටිමුඤ්චිත්වා.

640. ද්විති ජනෙහි ගහිතොති සම්බන්ධො. වංසෙනාති වෙණුනා, යානෙ නිසින්තොති සම්බන්ධො. විසඬ්ඛරිත්වාති විපත්තිං කරිත්වා. ද්වෙපිති ධම්මකථිකධම්මපටිග්ගාහකසඬ්ඛාතා උභොපි ජනා. වට්ටකිති දෙසෙතුං වට්ටති.

641. සයනගතස්සාති සයනං ගතස්ස, සයනෙ නිපන්තස්සාති අත්ථො. නිපන්තස්ස දෙසෙතුං න වට්ටකිති සම්බන්ධො.

642. තිසු පල්ලත්ථිකාසු යාය කායවි පල්ලත්ථිකාය නිසින්තස්ස ධම්මං දෙසෙතුං න වට්ටකිති දස්සෙත්තො ආහ “පල්ලත්ථිකායා” තිආදි.

643. යථා වෙධියමානෙ කෙසන්තො න දිස්සති, එවං වෙධිතසිසස්සාති යොජනා.

647. ඡපකසද්දස්ස ව චණ්ඩාලසද්දස්ස ව වෙවචනත්තා වුත්තං “චණ්ඩාලස්සා” ති. චණ්ඩාලො හි සං සුනඛං පචතීති ඡපකොති වුවචති සකාරස්ස ඡකාරං කත්වා. ඡපකස්ස එසා ඡපකී, චණ්ඩාලහරියා. යත්රාති එත්ථ ත්‍රපච්චයො පචචත්තෙ හොතීති ආහ “යො හි නාමා” ති. යො රාජා උච්චෙ ආසනෙ නිසිදිත්වා මන්තං පරියාපුණ්ණස්සති නාම, අයං රාජා යාව අතිවිය අධම්මිකොති වුත්තං හොති. “සඬ්ඛමිද්” ති අයං සද්දො ලිඬ්ගවිපල්ලාසොති ආහ “සඬ්ඛො අය” ති. “ලොකො” ති ඉමිනා ඉධසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. වරිමසද්දො අන්තිමපරියායො. අන්තිමොති ව ලාමකො. ලාමකොති ව නාම ඉධ විපත්තීති ආහ “සඬ්ඛර” ති. සඬ්ඛරන්ති විපත්තිං. “නිම්මරියාදො” ති ඉමිනා “සඬ්ඛරං ගතො” ති පදානං අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති. වරිමං ගතං වරිමගතං, සඬ්ඛො අයං ලොකො වරිමගතොති අත්ථො. ඉධ ව ජාතකෙ (ජා. 1.4.33) ව කෙසුචි පොත්ථකෙසු “චම්බකත” ති පාඨො අත්ථි, සො අයුත්තොයෙව. තත්ථෙථවාති අම්බරුක්ඛමුලෙයෙව. තෙසන්ති රාජබ්‍රාහ්මණානං.

තත්ථාති තිස්සං ගාථායං. පාළියාති අත්තනො ආචාරපකාසකගන්ථසඬ්ඛාතාය පාළියා. න පස්සරෙති එත්ථ රෙසද්දො අන්තිස්ස කාරියොති ආහ “න පස්සන්ති” ති. යො වායන්ති යො ව අයං. අයංසද්දො පදාලඬ්ඛකාරමත්තො, බ්‍රාහ්මණොති අත්ථො. අධියතීති අජ්ඣායති, සික්ඛතීති අත්ථො.

තතොති බොධිසත්තෙන වුත්තගාථාතො පරන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති ගාථාය. හොති බොධිසත්තං ආමන්තෙති. “භුත්තො” ති පදස්ස කම්මවාචකභාවමාවිකාතුං වුත්තං “මයා” ති. අස්සාති ඔදනස්ස. ඉමිනා සුචි පරිසුද්ධං මංසං සුචිමංසං, තෙන උපසෙවනමස්සාති සුචිමංසුපසෙවනොති බාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. ධම්මෙති ආචාරධම්මෙ. ඛද්ධො හුත්වාති ථද්ධො හුත්වා, අයමෙව වා පාඨො. චණ්ණසද්දස්ස සණ්ඨානාදිකෙ අඤ්ඤෙ අත්ථෙ පටික්ඛිපිතුං වුත්තං “පසත්ථො” ති. ථොමිතොති තස්සෙව වෙවචනං.

අපාති අනන්තරෙ. නන්ති බ්‍රාහ්මණං. තස්සාති ගාලාද්වයස්ස. බ්‍රාහ්මණාති
පුරොහිතං ආලපති. සම්පතීති සන්දිට්ඨිකෙ. “යා වුත්ති විනිපාතෙන,
අධම්මවරණෙන වා”ති පදානං සම්බන්ධං දස්සෙතුං වුත්තං “නිප්පජ්ජති”ති.

මහාබ්‍රහ්මෙති එත්ථ බ්‍රහ්මසද්දො බ්‍රාහ්මණවාචකොති ආහ “මහාබ්‍රාහ්මණා”ති.
අඤ්ඤෙපීති රාජබ්‍රාහ්මණෙහි අපරෙපි. “පවන්ති”ති වුත්තෙ අවිනාභාවතො
“භුඤ්ජන්ති”ති අත්ථොපි ගහෙතබ්බොති ආහ “පවන්ති වෙව භුඤ්ජන්ති වා”ති.
“න කෙවල”න්තිආදිනා අඤ්ඤෙපීති එත්ථ පිසද්දස්ස සම්පිණ්ඩනත්ථං දස්සෙති,
ත්ථං ආවරිස්සසීති සම්බන්ධො. පුන ත්වන්ති තං, උපයොගත්ථෙ වෙතං
පච්චත්තවචනං, “මා හිදා”තිඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. “පාසාණො”තිඉමිනා
අස්මසද්දො පාසාණපරියායොති දස්සෙති. තෙනාති හින්දනහෙතුනා.

648. අත්තනො කඨබ්බායානස්ස පුච්ඡනං සන්ධාය වුත්තං “න කට්ඨෙතබ්බ”න්ති.

649. සමධුරෙනාති සමං ධුරෙන, සමං මුඛෙනාති අත්ථො.

652. යං මූලං වා යා සාබා වා ගච්ඡතීති යොජනා. බන්ධෙති රුක්ඛස්ස බන්ධෙ.
නික්ඛමතීති උච්චාරපස්සාවො නික්ඛමති. තිණ්ණචුපකන්ති තිණෙන කතං,
තිණමයං වා අණ්චුපකං. එත්ථාති උච්චාරපස්සාවබ්බෙළෙසු.

653. අධිප්පෙතඋදකං දස්සෙතුං වුත්තං “පරිභොගඋදකමෙවා”ති. සත්තමො
වග්ගො.

එත්ථාති සෙබ්බෙසු. සුපබ්බාසද්දනපට්ඨිඡාදනෙති සුපබ්බාසද්දනෙ ඔදනෙන
පට්ඨිඡාදෙති. සමත්තා සෙබ්බා.

8. සත්තාධිකරණසමථ-අත්ථයොජනා

655. සඬ්ඛං පරිච්ඡිජ්ජතීති සඬ්ඛාපරිච්ඡෙදො. තෙසන්ති
චතුර්ඛධානමධිකරණානං. තස්සාති තෙසං බන්ධකපරිවාරානං. තත්ථෙව්වාති තෙසු
එව බන්ධකපරිවාරෙසු. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සික්ඛාපදෙසුති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

හික්ඛුච්චිගච්චණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

ජාදිලඤ්ඡිතනාමෙන නෙකානං වාවිතො මයා.

සාධුං මහාවිහඬිගස්ස, සමත්තො යොජනානායොති.

හික්ඛුච්චිගච්චො

1. පාරාජිකකණ්ඩඅත්ථයොජනා

එවං භික්ඛුවිහඬගස්ස, කත්වාන යොජනානං;
භික්ඛුනීනං විහඬගස්ස, කරිස්සං යොජනානං.

යොති විහඬගො. විහඬගස්සාති විහඬගො අස්ස. අස්සාති හොති. තස්සාති භික්ඛුනීනං විහඬගස්ස. යතොති යස්මා. අයං පනෙත්ථ යොජනා – භික්ඛුනං විහඬගස්ස අනන්තරං භික්ඛුනීනං යො විහඬගො සඬගහිතො අස්ස, තස්ස භික්ඛුනීනං විහඬගස්ස සංවණ්ණනාක්කමො පත්තො යතො, තතො තස්ස භික්ඛුනීනං විහඬගස්ස අපුබ්බපදවණ්ණනං කාතුං තාව පාරාජිකෙ අයං සංවණ්ණනා හොතීති. අපුබ්බානං පදානං වණ්ණනා අපුබ්බපදවණ්ණනා, තං.

1. පටමපාරාජිකසික්ඛාපදං

656. “තෙන...පෙ.... සාළ්හො”ති එත්ථ “එත්ථා”ති පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. දබ්බගුණකිරියාජාතිනාමසඬබාතෙසු පඤ්චසු සද්දෙසු සාළ්හසද්දස්ස නාමසද්දභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “සාළ්හොති තස්ස නාම”න්ති. මිඟාරමාතුයාති විසාබාය. සා හි මිඟාරසෙට්ඨිනා මාතුට්ඨානෙ යපිතත්තා මිඟාරමාතා නාම. නවකම්මං අධිට්ඨාතීති නවකම්මිකන්ති දස්සෙන්නො ආහ “නවකම්මාධිට්ඨායික”න්ති. “පණ්ඩිව්වෙන සමන්තාගතා”තිඉමිනා පණ්ඩා වුව්වති පඤ්ඤා, සා සඤ්ජාතා ඉමිස්සාති පණ්ඩිතාති වචනත්ථං දස්සෙති. වෙය්‍යත්තිකෙනාති විසෙසෙන අඤ්ජති පාකටං ගච්ඡතීති විසත්තො, පුග්ගලො, තස්ස ඉදං වෙය්‍යත්තිකං, ඤාණං, තෙන. “පණ්ඩා”ති වුත්තපඤ්ඤාය “මෙධා”ති වුත්තපඤ්ඤාය විසෙසභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “පාළිගහණෙ”තිආදි. “මෙධා”ති හි වුත්තපඤ්ඤා “පණ්ඩා”ති වුත්තපඤ්ඤාය විසෙසො හොති සතිසභායත්තා. තනුපායායාති අලුත්තසමාසො “තත්‍රමජ්ඣත්තතා”තිආදීසු (ධ. ස. අට්ඨ. යෙවාපනකවණ්ණනා) විය. “කම්මෙසු”ති ඉමිනා තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. කත්තබ්බකම්මුපපරික්ඛායාති කත්තබ්බකම්මෙසු විචාරණාය. වසද්දෙන “කතාකත”න්ති පදස්ස ද්වන්දවාකායං දස්සෙති. පරිවෙසනට්ඨානෙනති පරිභුඤ්ජිතුං විසන්ති පවිසන්ති එත්ථාති පරිවෙසනං, තමෙව යානං පරිවෙසනට්ඨානං, තස්මිං. නිකුටෙති එත්ථ කුටසඬබාතසිබරවිරහිතෙ ඔකාසෙති දස්සෙන්නො ආහ “කොණසදිසං කත්වා දස්සිතෙ ගම්හිරෙ”ති. විත්‍යුපසග්ගො විකාරවාචකො, සරසද්දො සද්දවාචකොති ආහ “විජ්ජකාරසද්දො”ති. වරති අනෙනාති වරණං පාදො, තස්මිං උට්ඨිතො ගිලානො එතිස්සාති වරණගිලානාති දස්සෙන්නො ආහ “පාදරොගෙන සමන්තාගතා”ති.

657. “තිත්තා”ති ඉමිනා අවස්සුතසද්දො ඉධ කිලින්තත්ථෙ එව වත්තති, න අඤ්ඤත්ථෙති දස්සෙති. අස්සාති “අවස්සුතා”තිපදස්ස. පදභාජනෙ වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති පදභාජනෙ. වත්ථං රඬගජානෙන රත්තං විය, තථා කායසංසග්ගරාගෙන සුට්ඨු රත්තාති යොජනා. “අපෙක්ඛාය සමන්තාගතා”ති

ඉමිනා අපෙක්කා එතිස්සමත්ථීති අපෙක්ඛවතීති අත්ථං දස්සෙති. පටිබද්ධං චිත්තං ඉමිස්සන්ති පටිබද්ධචිත්තාති දස්සෙන්නො ආහ “පටිබන්ධිත්වා යිහිචිත්තා වියා”ති. දුතියපදවිභඩ්ගෙහිති “අවස්සුතො”ති දුතියපදභාජනෙපි. පුග්ගලසද්දස්ස සත්තසාමඤ්ඤවාචකත්තා පුරිසසද්දෙන විසෙසෙති. අධොඋඛිහඉති නිපාතානං ඡට්ඨියා සමසිතබ්බභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “අක්ඛකානං අධො”තිආදි. නනු යථා ඉධ “අක්ඛකානං අධො”ති වුත්තං, එවං පදභාජනෙපි වත්තබ්බං, කස්මා න වුත්තන්ති ආහ “පදභාජනෙ”තිආදි. පදපටිපාටියාති “අධො”ති ව “අක්ඛක”න්ති ව පදානං අනුක්කමෙන. එත්ථාති අධක්ඛකඋඛිහජාණමණ්ඩලෙසු. සාධාරණපාරාජිකෙහීති භික්ඛුභික්ඛුනීනං සාධාරණෙහි පාරාජිකෙහි. නාමමත්තන්ති නාමමෙව.

659. එවන්ති ඉමාය පාළියා විහජිත්වාති සම්බන්ධො. තත්ථාති

“උභතොඅවස්සුතෙ”තිආදිවචනෙ. “උභතොඅවස්සුතෙ”ති පාඨො මූලපාඨොයෙව, නාඤ්ඤොති දස්සෙන්නෙන විසෙසමකත්වා “උභතොඅවස්සුතෙති උභතො අවස්සුතෙ”ති වුත්තං. උභතොති එත්ථ උභසරුපඤ්ච තොසද්දස්ස ඡට්ඨායත්ථෙ පවත්තිඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං “භික්ඛුනියා වෙව පුරිසස්ස වා”ති. තත්ථ භික්ඛුනීපුරිසසද්දෙහි උභසරුපං දස්සෙති. “යා”ති ව “ස”ඉති ව ද්විති සද්දෙහි තොපච්චයස්ස ඡට්ඨායත්ථං, උභින්නං අවස්සුතභාවෙ සතීති අත්ථො. භාවපච්චයෙන විනා භාවත්ථො ඤාතබ්බොති ආහ “අවස්සුතභාවෙ”ති. යථාපරිච්ඡින්නෙනාති “අධක්ඛකං, උඛිහජාණමණ්ඩල”න්ති යෙන යෙන පරිච්ඡින්නෙන. අත්තනොති භික්ඛුනියා. තස්ස වාති පුරිසස්ස වා. ඉධාපීති කායපටිබද්ධෙන කායාමසනෙපි.

තත්තාති තෙසු භික්ඛුභික්ඛුනීසු. න කාරෙතබ්බො “කායසංසග්ගං සාදියෙය්‍යා”ති අවුත්තත්තාති අධිප්පායො. අවොපයමානාපීති අචාලයමානාපි, පිසද්දො සම්භාවනත්ථො, තෙන වොපයමානා පගෙවාති දස්සෙති. එවං පන සතීති චිත්තෙනෙව අධිවාසයමානාය සති පන. කිරියසමුට්ඨානතාති ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස කිරියසමුට්ඨානභාවො. තබ්බහුලනයෙනාති “වනවරකො (ම. නි. අට්ඨ. 2.201; 3.133), සඬගාමාවචරො”තිආදීසු (ම. නි. 2.108) විය තස්සං කිරියායං බහුලතො සමුට්ඨානනයෙන. සාති කිරියසමුට්ඨානතා.

660. එත්ථාති උඛිහක්ඛකඅධොජාණමණ්ඩලෙසු.

662. “එකතො අවස්සුතෙ”ති එත්ථාපි තොපච්චයො ඡට්ඨායත්ථෙ හොති. සාමඤ්ඤවචනස්සාපි විසෙසෙ අවට්ඨානතො, විසෙසත්ථිනා ව විසෙසස්ස අනුපයොජිතබ්බතො ආහ “භික්ඛුනියා එවා”ති. තත්තාති “එකතො අවස්සුතෙ”තිආදිවචනෙ. “තථෙවා”තිඉමිනා කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතොති අත්ථං අතිදිසති. චතුසුති මෙටුනරාග කායසංසග්ගරාගගෙහසිතපෙම සුද්ධචිත්තසඬාතෙසු චතුසු. යත්ථාති යස්මිං යානෙ.

663. අයං පුරිසො ඉති වා ඉත්ථී ඉති වා අජානන්තියා වාති යොජනාති. පඨමං.

2. දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදං

664. දුතියෙ කච්චි නො සාති එත්ථ නොසද්දො නුසද්දත්ථොති ආහ “කච්චි නු සා”ති. පරිවාරවිපත්තිති පරිජනස්ස විනාසනං. “අකිත්ති”ති එත්ථ සම්මුඛා නින්දං ගහෙත්වා “අයසො”තිඉමිනා පරම්මුඛා නින්දා ගහෙතඛ්ඛාති දස්සෙතුං වුත්තං “පරම්මුඛගරහා වා”ති.

666. “යා පාරාජිකං ආපන්නා”තිඉමිනා “සා වා”ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. චතුත්තන්ති නිද්ධාරණත්ථෙ වෙනං සාම්ච්චනං, චතුසුති අත්ථො. පච්ඡාති සබ්බපාරාජිකානං පච්ඡා. ඉමස්මිං ඔකාසෙති පටිමතනියපාරාජිකානමත්තරො යානෙ. යපිතන්ති සඬභිතිකාරොහි නික්ඛිත්තං. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. තත්ත්වාති දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදෙති. දුතියං.

3. තතියපාරාජිකසික්ඛාපදං

669. තතියෙ අස්සාති “ධම්මෙන විනයෙනා”ති පදස්ස. පදභාජනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. ඤාත්තිසම්පදා වෙව අනුසාවනසම්පදා ව සත්ථුසාසනං නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “ඤාත්ති...පෙ.... සම්පදාය වා”ති. සත්ථුසාසනෙනාති ව සත්ථු ආණාය. කම්මන්ති උක්ඛෙපනියකම්මං. තත්ථාති සඬසෙ. “ච්චනං නාදියති”තිආදීසු විස සඬසං වා නාදියතිති එත්ථ නාදියනං නාම නානුවත්තනමෙවාති ආහ “නානුවත්තති”ති. තත්ථාති සඬසාදීසු. අයං තාව සංවාසොති සහ භික්ඛු වසන්ති එත්ථාති සංවාසොති අත්ථොන අයං එකකම්මාදි සංවාසො නාම. “සහ අයනභාවෙනා”තිඉමිනා සහ අයන්ති පවත්තන්තිති සභායාති ච්චනත්ථං දස්සෙති. තෙති භික්ඛු. යෙහි වාති භික්ඛුහි ව. තස්සාති උක්ඛිත්තකස්ස. තෙනාති උක්ඛිත්තකෙන. අත්තනොති උක්ඛිත්තකස්සාති. තතියං.

4. චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදං

675. චතුත්ථෙ මෙටුනරාගෙන අවස්සුතා නාධිප්පෙනා, කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතාවාධිප්පෙනාති ආහ “කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතා”ති. “පුරිසපුග්ගලස්සා”තිපදං න හත්ථසද්දෙන සම්බන්ධිතඛ්ඛං, ගහණසද්දෙනෙව සම්බන්ධිතඛ්ඛන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යං පුරිසපුග්ගලෙනා”තිආදි. තන්ති ගහණං, “හත්ථග්ගහණ”න්ති වුත්තච්චනං උපලක්ඛණමත්තමෙවාති ආහ “අඤ්ඤම්පි”තිආදි. තත්ථ “අඤ්ඤම්පි”ති හත්ථගහණතො ඉතරම්පි. අපාරාජිකක්ඛෙත්තෙති උඛ්භක්ඛකෙ අධොජාණුමණ්ඩලෙ. අස්සාති “හත්ථග්ගහණ”න්තිපදස්ස. එත්ථාති “අසද්ධම්මස්ස පටිසෙවනත්ථායා”තිපදෙ. කායසංසග්ගොති කායසංසග්ගො එව. තෙන වුත්තං “න මෙටුනධම්මො”ති. භීති සච්චං, යස්මා වා. එත්ථාති කායසංසග්ගහණං. සාධකන්ති ඤාපකං.

තිස්සිත්ථියොති භූමිමත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං. තිස්ස ඉත්ථිස්සති හි අත්ථො, තිස්සො ඉත්ථියො උපගන්ත්වාති වා යොජෙනබ්බො. එසෙව නයො පරතොපි. යං මෙට්ඨනං අත්ථි, තං න සෙවෙති යොජනා. න සෙවෙති ච න සෙවති. තිකාරස්ස හි එකාරො. තයො පුරිසෙති තිස්ස පුරිසෙසු, තෙ වා උපගන්ත්වා. තයො ච අනරියපණ්ඩකෙති තිස්ස අනරියසඬ්ඛාතෙසු උභතොඛාසංස්ථානකෙසු ච පණ්ඩකෙසු ච, තෙ වා උපගන්ත්වාති යොජනා. න වාවරෙ මෙට්ඨනං ඛාසංස්ථානස්මිත්ති අත්තනො නිමිත්තස්මි. මෙට්ඨනං න ච ආවරති. ඉදං අනුලොමපාරාජිකං සන්ධාය වුත්තං. ඡෙජ්ජං සියා මෙට්ඨනධම්මපච්චයාති මෙට්ඨනධම්මකාරණා ඡෙජ්ජං සියා, පාරාජිකං භවෙය්‍යාති අත්ථො. කුසලෙහීති පඤ්භාවිසජ්ජනෙ ඡෙකෙහි, ඡෙකකාමෙහි වා. අයං පඤ්භො අට්ඨවත්ථුකං සන්ධාය වුත්තො.

පඤ්භාවිසජ්ජනත්ථාය චිත්තෙන්තානං සෙදමොචනකාරණත්තා “සෙදමොචනගාථා”ති වුත්තා. විරුජ්ඣති “න මෙට්ඨනධම්මො”ති වචනෙන “ඡෙජ්ජං සියා මෙට්ඨනධම්මපච්චයා”ති වචනං විරුජ්ඣති, න සමෙතීති අත්ථො. ඉති චෙ වදෙය්‍ය, න විරුජ්ඣති. කස්මා? මෙට්ඨනධම්මස්ස පුබ්බභාගත්තාති යොජනා. ඉමිනා මෙට්ඨනධම්මස්ස පුබ්බභාගභූතො කායසංසග්ගොව උපවාරෙන තත්ථ මෙට්ඨනධම්මසද්දෙන වුත්තො, න ද්වයංද්වයසමාපත්තීති දීපෙති. හිසද්දො විත්ථාරජොතකො. පරිවාරෙයෙව වුත්තාතීති සම්බන්ධො. වණ්ණාවණ්ණොති සුක්කච්චිසට්ඨි. ධනමනුජ්ජපාදානන්ති සඤ්චරිත්තං. “ඉමිනා පරියායෙනා”ති ඉමිනා ලෙසෙන සම්පූපවාරෙනාති අත්ථො. එතෙනුපායෙනාති “හත්ථග්ගහණං සාදියෙය්‍යා”තිපදෙ වුත්තඋපායෙන. සබ්බපදෙසුති සබ්බෙසු “සඬ්ඛාටිකණ්ණග්ගහණං සාදියෙය්‍යා”තිආදීසු පදෙසු. අපි වාති එකංසෙන, විසෙසං වක්ඛාමීති අධිජ්ජායො. “එවංනාමකං යාන”න්ති ඉමිනා “ඉත්ථංනාමං ඉමස්ස යානස්සා”ති වචනත්ථං දීපෙති.

676. එකන්තරිකාය වාති එත්ථ වාසද්දෙන ද්වන්තරිකාදීනිපි සඬ්ඛග්ගන්ති. යෙන තෙනාති යෙන වා තෙන වා. ද්විතිවතුජ්ජපඤ්චජවත්ථුති පෙය්‍යාලවසෙන වා වාසද්දෙන වා ගහෙනබ්බාති. අපි වාති කිඤ්ච හියො, වත්තබ්බවිසෙසං වක්ඛාමීති අධිජ්ජායො. එත්ථාති “ආපත්තියො දෙසෙත්වා”ති වචනෙන. හීති සච්චං. වුත්තන්ති පරිවාරෙ වුත්තං. තත්ත්ව පුරිමවචනාපෙක්ඛං. දෙසිතා ආපත්ති ගණනුපිකාති යොජනා. එකං වත්ථුං ආපන්නා යා හික්ඛුතීති යොජනා. ධුරනික්ඛෙපං කත්වාති “ඉමඤ්ච වත්ථුං, අඤ්ඤම්පි ච වත්ථුං නාපජ්ජිස්සාමි”ති ධුරනික්ඛෙපං කත්වා. යා පන සඋස්සාභාව දෙසෙතීති යොජනාති. චතුත්ථං.

සාධාරණාති හික්ඛුතීහි සාධාරණා. එත්ථාති “උද්දිට්ඨා බො අය්‍යායො”තිආදිවචනෙන.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

හික්ඛුතිවිභච්චි පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

2. සඛ්‍යාදිසෙසකණ්ඩං

1. පටමසඛ්‍යාදිසෙසසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

පාරාජිකානන්තරස්සාති පාරාජිකානං අනන්තරෙ යපිතස්ස, සඛිගිතස්ස වා, සඛ්‍යාදිසෙසකණ්ඩස්සාති සම්බන්ධො. අයං ඊදිසා අනුත්තානත්ථවණ්ණනා අනුත්තානානං පදානං අත්ථස්ස වණ්ණනා දානි ඉමස්මිංකාලෙ භවිස්සතීති යොජනා.

678. පටමෙ උදකං වසිතං අවිජාදනං අනෙත කතන්ති උදොසිතොති වචනත්ථෙත භණ්ඩසාලා උදොසිතං නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “උදොසිතන්ති භණ්ඩසාලා”ති. එත්ථ හි උදසද්දො උදකපරියායො. සංයොගො න යද්ද්න්තොයෙව. භණ්ඩසාලාති යානාදීනං භණ්ඩානං යපනසාලා. අවිවාදද්දාති එත්ථ අතීතප්‍රසංගො අතික්කමනත්ථො, ආත්‍යප්‍රසංගො ධාත්වත්ථානුවත්තකොති ආහ “අතික්කමිත්වා වද්දා”ති.

679. උස්සයවසෙන වදනං උස්සයවාදො, සොයෙව උස්සයවාදිකාති දස්සෙන්නො ආහ “උස්සයවාදිකා”තිආදි. “මානුස්සයවසෙන කොටුස්සයවසෙනා”ති ඉමිනා උස්සයහෙදං දස්සෙති. සාති උස්සයවාදිකා. අත්ථතොති සරූපතො. එත්ථාති පදභාජනෙ. අඛිධනං අභියුක්ඛ්‍යං අඛිධොති කත්වා ද්විත්තං ජනානං අඛිධො වොහාරිකානං විනිවිජයකාරණං හොති, තස්මා වුත්තං “අඛිධොති වොහාරිකවිනිවිජයො වුච්චති”ති, මුද්ධජතනියක්ඛරොයෙව. යන්ති අඛිධං. යත්ථාති යස්මිං කිස්මිංචි යානෙ. ද්විත්තං අඛිධකාරකානං වොහාරං ජානන්තීති වොහාරිකා, අක්ඛදස්සා, තෙසං. ද්විසු ජනෙසුති අඛිධකාරකෙසු ජනෙසු ද්විසු. යො කොචිති අඛිධකාරකො වා අක්ඛෙකො වා යො කොචි.

එත්ථාති “එකස්ස ආරොවෙති”තිආදිවචනෙ. යත්ථ කත්ථවීති යංකික්ඛි යානං ආගතෙපිති සම්බන්ධො. අථාති පච්ඡා. සාති භික්ඛුනී. සොති උපාසකො.

“කප්පියකාරකෙනා”තිපදං “කථාපෙති”තිපදෙ කාරිතකම්මං. තත්ථාති කප්පියකාරකඉතරෙසු. වොහාරිකෙහි කතෙති සම්බන්ධො. ගතිගතන්ති විරකාලපත්තං. සුතප්‍රබ්බන්ති පුබ්බෙ සුතං. අථාති සුතප්‍රබ්බන්තා එව. තෙති වොහාරිකා, දෙනතීති සම්බන්ධො.

පටමන්ති සමනුභාසනතො පුබ්බං. ආපත්තීති ආපජ්ජනං. එතස්සාති සඛ්‍යාදිසෙසස්ස. අයං භීති අයං එව, වක්ඛමානො එවාති අත්ථො. එත්ථාති පදභාජනෙ. සහ වත්ථුජ්ඣාලාරාති වත්ථුජ්ඣාලාරෙන සහ, වාක්‍යමෙව, න සමාසො. වත්ථුජ්ඣාලාරාති කරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනං දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං “සහ වත්ථුජ්ඣාලාරෙනා”ති. භික්ඛුනීන්ති ආපත්තිමාපන්නං භික්ඛුනී. සඛිසතොති භික්ඛුනිසඛිසමිභා. අතීයසද්දො හෙතුකත්තාහිධායකොති ආහ “නිස්සාරෙතීති නිස්සාරණියො”ති. භික්ඛුනිසඛිසතො නිස්සරති, නිස්සාරියති වා අනෙතාති

නිස්සාරණියොති කරණත්ථොපි යුත්තොයෙව. තත්ථාති පදභාජනෙ. යන්ති සඬ්ඝාදිසෙසං. සොති සඬ්ඝාදිසෙසො. පදභාජනස්ස අත්ථො කාරණොපචාරෙන දට්ඨබ්බො. භීති සච්චං. කෙනචීති පුග්ගලෙන, න නිස්සාරියතීති සම්බන්ධො. තෙන ධම්මෙන කරණභූතෙන, හෙතුභූතෙන වා. සොති ධම්මො.

අඩ්ඨකාරකමනුස්සෙහි වුව්වමානාති යොජනා. සයන්ති සාමං. තතොති ගමනතො, පරන්ති සම්බන්ධො. භික්ඛුනියා වා කතං ආරොචෙතුති යොජනා.

ධම්මිකන්ති ධම්මෙන සභාවෙන යුත්තං. යථාති යෙනාකාරෙන. තන්ති ආකාරං. තත්ථාති “අනොදිස්ස ආචික්ඛති” ති වචනෙ.

ධුත්තාදයොති ආදිසද්දෙන වොරාදයො සඬ්ගණ්හාති. සාති ආචික්ඛනා. තන්ති ආචික්ඛනං. තෙසන්ති ගාමදාරකාදීනං. දණ්ඩන්ති ධනදණ්ඩං. ගීවා හොතීති ඉණං හොති. අධිප්පායෙ සතිපීති යොජනා. තස්සාති අනාවාරං වරන්තස්ස.

කෙවලං භීති කෙවලමෙව. තන්ති රක්ඛං. කාරකෙති අනාවාරස්ස කාරකෙ. තෙස+?න්ති කාරකානං.

තෙසන්ති හරන්තානං. “අනත්ථකාමතායා” ති ඉමිනා භයාදිනා වුත්තෙ නත්ථී දොසොති දස්සෙති. භීති ලද්ධදොසජොතකො. අත්තනො වචනකරං...පෙ.... වත්තුං වට්ඨතීති අත්තනො වචනං ආදිශිස්සතීති වුත්තෙ වචනං අනාදිශිත්වා දණ්ඩෙව ගහිතෙපි නත්ථී දොසො දණ්ඩගහණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා. දාසදාසීවාපිආදීනන්ති ආදිසද්දෙන ඛේත්තාදයො සඬ්ගය්හන්ති.

වුත්තනෙයෙනෙවාති අතීතං ආරබ්භ ආචික්ඛනෙ වුත්තනෙයෙන ඵව. “ආයතීං අකරණත්ථායා” ති ඉමිනා අනාගතං ආරබ්භ ඔදිස්ස ආචික්ඛනං දස්සෙති. “කෙන ඵවං කත”න්ති පුච්ඡාය අතීතෙ කතපුබ්බං පුච්ඡති. සාපීති පිසද්දො වුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. භීති සච්චං, යස්මා වා.

වොහාරිකා දණ්ඩෙන්තීති සම්බන්ධො. දණ්ඩෙන්තීති වධදණ්ඩෙන ව ධනදණ්ඩෙන ව ආණං කරොන්ති.

යො වායන්ති යො ව අයං. භික්ඛුනීනං යො අයං නයො වුත්තො, එසෙව නයො භික්ඛුනම්පි නයොති යොජනා. “එසෙව නයො” ති වුත්තවචනමෙව විත්ථාරෙන්නො ආහ “භික්ඛුනොපි භී” තිආදි. “තථා” තිඉමිනා “ඔදිස්සා” තිපදං අතිදිසති. තෙ වාති තෙ ව වොහාරිකා. භීති සච්චං, යස්මා වාති. පයමං.

2. දුතියසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදං

682. දුතියෙ වරිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බන්ති වරං, තමෙව භණ්ඩන්ති වරභණ්ඩන්ති දස්සෙන්නො ආහ “මහග්ගභණ්ඩ”න්ති. “මුත්තා” තිආදිනා තස්ස සරූපං දස්සෙති.

683. ආප්‍රබ්බො ලොකසද්දො අභිමුඛං ලොකනත්ථො භොති, උප්‍රබ්බො උද්ධං ලොකනත්ථො, ඔප්‍රබ්බො අධො ලොකනත්ථො, විප්‍රබ්බො ඉතො විතො ව විතිහරණලොකනත්ථො, අපප්‍රබ්බො ආප්‍රච්ඡනත්ථො. ඉධ පන අපප්‍රබ්බත්තා ආප්‍රච්ඡනත්ථොති ආහ “අනාප්‍රච්ඡිත්ථා”ති. මල්ලගණ හට්ඨුත්ත ගණාදිකන්තිආදීසු මල්ලගණො නාම නාරායනහත්තිකො ගණො. හට්ඨුත්තගණො නාම කුමාරහත්තිකො ගණො. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤම්පි ගාමනිගමෙ අනුසාසිතුං සමත්ථං ගණං සඬගණ්හාති. අථ වා මල්ලගණොති මල්ලරාජුනං ගණො. තෙ හි ගණං කත්ථා කුසිනාරායං රජ්ජං අනුසාසන්ති, තෙ සන්ධාය වුත්තං “මල්ලගණො”ති. හට්ඨුත්තගණොති ලිච්ඡවිගණො පරියායන්තරෙන වුත්තො. ලිච්ඡවිරාජුනඤ්ඤි පුබ්බරාජානො හට්ඨාමකස්ස ජට්ඨස්ස පුත්තා භොන්ති, තෙසං වංසෙ පවත්තා එතරහි ලිච්ඡවිරාජානොපි හට්ඨුත්තාති වුව්චන්ති. ජට්ඨො පන බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තෙ නදිසොතෙන වුය්හමානෙ නදිතො උද්ධරිත්ථා අත්තනො අස්සමෙ පුත්තං කත්ථා හරණත්තා පොසනත්තා හට්ඨි වුව්චති, තස්ස පුත්තත්තා ලිච්ඡවිගණො හට්ඨුත්තොති වුව්චති. තෙපි ගණං කත්ථා වෙසාලියං රජ්ජං අනුසාසන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං “හට්ඨුත්තගණො”ති. ධම්මගණො නාම සාසනධම්මහත්තිකො ගණො. ගන්ධිකසෙණිති ගන්ධකාරානං සමජාතිකානං සිප්පිකානං ගණො. දුස්සිකසෙණිති දුස්සකාරානං සමජාතිකානං පෙසකාරානං ගණො. ආදිසද්දෙන තච්ඡකසෙණිරජකසෙණිආදයො සඬගය්හන්ති. යත්ථ යත්ථාති යස්මිං යස්මිං යානෙ. ණිති සච්චං. තෙ එවාති ගණාදයො එව. පුන තෙති ගණාදයො. ඉදන්ති “ගණං වා”තිආදිවචනං. එත්ථාති රාජාදීසු. සඬසාප්‍රච්ඡනමෙව පධානකාරණන්ති ආහ “භික්ඛුනිසඬසො ආප්‍රච්ඡිතබ්බොවා”ති. කප්පගතිකන්ති කප්පං ගච්ඡන්ති කප්පගතා, සා එව කප්පගතිකා, තං.

කෙනචි කරණියෙන බණ්ඩසීමං අගන්ත්ථා කෙනචි කරණියෙන භික්ඛුනීසු පක්කන්තාසුති යොජනා. නිස්සිතකපරිසායාති අන්තෙවාසිකපරිසාය. වුට්ඨාපෙන්නියාති උපසම්පාදෙන්නියාති. දුතියං.

3. තතියසඬසාදිසෙසසික්ඛාපදං

692. තතියෙ දුතියෙන පාදෙන අතික්කන්තමත්තෙති සම්බන්ධො. පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං නාම සරුපචාරතො පයම්මලෙඬ්ඛිපාතො. සඬබ්බෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්නො ආහ “අපි චෙත්ථා”තිආදි. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. උපචාරෙ වාති අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙ වා. තතොති ගාමන්තරතො, බණ්ඩපාකාරෙන වා වතිජිද්දෙන වා පවිසිතුන්ති සම්බන්ධො.

සම්බද්ධා වති එතෙසන්ති සම්බද්ධවතිකා, ද්වෙ ගාමා. විහාරන්ති භික්ඛුනිවිහාරං. තතො පන ගාමතොති තතො ඉතරගාමතො පන, නික්ඛන්තාය භික්ඛුනියා යාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. උස්සාරණා වාති මනුස්සානං උස්සාරණා වා.

ජනාති ගාමභොජකා ජනා. එකං ගාමන්ති යංකිඤ්චි ඉච්ඡිතං එකං ගාමං.
 තතොති ගාමතො. “කස්මා”ති ඉමාය පුච්ඡාය “විහරතො එකං ගාමං ගන්තුං
 වට්ටති”ති වචනස්ස කාරණං පුච්ඡති. “විහරස්ස චතුගාමසාධාරණත්තා”ති ඉමිනා
 විසජ්ජනෙන තං පුච්ඡං විසජ්ජෙති.

යත්ථාති යස්සං නදියං. උත්තරන්තියා එකද්වද්විගුලමත්තම්පි අන්තරවාසකො
 තෙමියති, සා නදී නාමාති යොජනා. යථා නිවසියමානාය තිමණ්ඩලපට්ඨිඡාදනං
 හොති, එවං නිවත්ථායාති යොජනා. භික්ඛුනියා උත්තරන්තියා අන්තරවාසකොති
 සම්බන්ධො. යත්ථ කත්ථවීති යස්මිං කිස්මිංචි යානෙ. “සෙතුනා ගච්ඡති,
 අනාපත්ති”ති ඉමිනා පදසා උත්තරන්තියා එව ආපත්තීති දස්සෙති.
 උත්තරණකාලෙති නදිතො උත්තරණකාලෙ. ආකාසගමනන්ති ඉද්ධියා ගමනං.
 ආදිසද්දෙන හත්ථිපිට්ඨිආදයො සඬගණ්හාති. අක්කමන්තියාති අතික්කමන්තියා.
 එත්ථාති ද්විසු තිසු භික්ඛුනිසු. ඔරිමතීරමෙවාති අපාරතීරමෙව. තමෙව තීරන්ති
 ඔරිමතීරමෙව. පච්චුත්තරතීති පටිතිවත්තිත්වා උත්තරති.

කුරුමානා භික්ඛුනී කරොතීති යොජනා. අස්සාති භික්ඛුනියා අජානන්තියා එව
 වාති සම්බන්ධො, අනාදරෙ වෙතං සාම්චවනං. අථ පනාති අථසද්දො යදිපරියායො,
 කිරියාපදෙන යොජෙතබ්බො. අථ අච්ඡති, අථ න ඔතරතීති අත්ථො. අච්ඡතීති වසති.
 භීති සච්චං. ඉධාති “එකා වා රත්තිං විජ්ජවසෙය්සා”තිපදෙ.

එවං චුත්තලක්ඛණමෙවාති එවං අභිධම්මපරියායෙන චුත්තලක්ඛණමෙව. තං
 පනෙතන්ති තං පන අරඤ්ඤං. තෙනෙවාති ආපන්නහෙතුනා එව. අට්ඨකථායන්ති
 මහාඅට්ඨකථායං. භික්ඛුනිසු පවිසන්තිසුති සම්බන්ධො, නිද්ධාරණත්ථෙ වෙතං
 භූමිමච්චනං. එත්ථාති දස්සනුපවාරසචනුපවාරෙසු. යත්ථ ඔකාසෙ ධීතං දුතිසිකා
 පස්සති, සො ඔකාසො දස්සනුපවාරො නාමාති යොජනා. සාණිපාකාරන්තරිකාපීති
 සාණිපාකාරෙන බ්‍යවහිකාපි. යත්ථ ඔකාසෙ ධීතා...පෙ.... සද්දං සුණාති, සො
 ඔකාසො සචනුපවාරො නාමාති යොජනා. මග්ගමුල්ලසද්දෙනාති මග්ගෙ මුල්ලානං
 සද්දෙන. ධම්මස්සවනාරොවනසද්දෙනාති ධම්මස්සවනත්ථාය ආරොවනානං
 සද්දෙන. මග්ගමුල්ලසද්දෙන සද්දායන්තියා සද්දං සුණාති විය ව
 ධම්මස්සවනාරොවනසද්දෙන සද්දායන්තියා සද්දං සුණාති විය ව “අයො”ති
 සද්දායන්තියා සද්දං සුණාතීති යොජනා. සද්දායන්තියාති සද්දං කරොන්තියා.
 නාමධාතු හෙසා. එවරුපෙති “මග්ගමුල්ලසද්දෙන වියා”තිආදිනා චුත්තෙ එවරුපෙ.

තිත්ථායතනං සඬකන්තා වාති තිත්ථීනං වාසට්ඨානං සඬකන්තා වා. ඉමිනා
 “පක්ඛසඬකන්තා”ති එත්ථ පක්ඛසද්දස්ස පටිපක්ඛවාචකන්තා තෙන
 සාසනපටිපක්ඛා තිත්ථියා එව ගහෙතබ්බාති දස්සෙති. තිත්ථියා හි සාසනස්ස
 පටිපක්ඛා හොන්තීති. තතියං.

4. චතුත්ථසඬසාදිසෙසසික්ඛාපදං

694. චතුත්තේ පාදස්ස ධ්වනකං පීඨං පාදපීඨං. පාදස්ස ධ්වනකා කථලිකා පාදකථලිකාති දස්සෙත්තො ආහ “පාදපීඨං නාමා”තිආදි. අනඤ්ඤායාති එත්ථ යකාරො ත්වාපච්චයස්ස කාරියොති ආහ “අජානිත්වා”ති. නෙත්ථාරචත්තෙති උක්ඛෙපනීයකම්මතො නිත්ථරණකාරණෙ චත්තෙ. “චත්තමාන”න්තිඉමිනා “චත්තන්ති”න්ති එත්ථ අන්තපච්චයං නයෙන දස්සෙතීති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදං

701. පඤ්චමෙ “එකතො අවස්සුතෙ”ති එත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනයෙන “එකතො”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි භික්ඛුනියා එව ගහෙතඛ්ඛභාවඤ්ච තොපච්චයස්ස ඡට්ඨත්තේ පචත්තභාවඤ්ච අවස්සුතපදෙ භාවත්ථඤ්ච දස්සෙතුං චුත්තං “භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවො දට්ඨබ්බො”ති. එතන්ති “භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවො”ති වචනං. තන්ති අවචනං. පාළියාති ඉමාය සික්ඛාපදපාළියාති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදං

705. ඡට්ඨෙ යතො ත්වන්ති එත්ථ කාරණත්තේ තොපච්චයොති ආහ “යස්මා”ති. කස්සා භොන්තීති උය්‍යාජිකාඋය්‍යාජිකාසු කස්සා භික්ඛුනියා භොන්තීති යොජනා. න දෙතීති උය්‍යාජිකා උය්‍යාජිකාය න දෙති. න පටිග්ගණ්භාතීති උය්‍යාජිකා උය්‍යාජිකාය හත්ථතො න පටිග්ගණ්භාති. පටිග්ගහො තෙන න විජ්ජතීති තෙනෙව කාරණෙන උය්‍යාජිකාය හත්ථතො උය්‍යාජිකාය පටිග්ගහො න විජ්ජති. ආපජ්ජති ගරුකං, න ලහුකන්ති එවං සන්තෙපි උය්‍යාජිකා ගරුකමෙව සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තිං ආපජ්ජති, න ලහුකං. තඤ්චාති තං ආපජ්ජනඤ්ච. පරිභොගපච්චයාති උය්‍යාජිකාය පරිභොගසඬ්ඛාතා කාරණාති අයං ගාථායත්තේ.

ඉතරිස්සා පනාති උය්‍යාජිකාය පන භික්ඛුනියා. පඨමසික්ඛාපදෙති පඤ්චමසික්ඛාපදෙ. පඤ්චමසික්ඛාපදඤ්ච ඉමිනා සික්ඛාපදෙන යුගලභාවෙන සදිසත්තා ඉමං උපාදාය පඨමන්ති චුත්තන්ති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදං

709. සත්තමෙ යාවතතියකපදත්ථොති “යාවතතියක”න්ති උච්චාරිතස්ස පදස්ස අත්ථො වෙදිතඛ්ඛොති සම්බන්ධොති. සත්තමං.

8. අට්ඨමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදං

715. අට්ඨමෙ කිස්මිංචිදෙව අධිකරණෙති නිද්ධාරණීයස්ස නිද්ධාරණසමුදායෙන අවිනාභාවතො ආහ “චතුත්ත”න්ති. කස්මා පන

නිද්ධාරණසමුදායනිද්ධාරණියභාවෙන වුත්තං, නනු පදභාජනෙ චත්තාරිපි අධිකරණානි වුත්තානීති ආහ “පදභාජනෙ පනා”තිආදීති. අට්ඨමං.

9. නවමසඨසාදිසෙසසික්ඛාපදං

723. නවමෙ සංසට්ඨසද්දො මිස්සපරියායොති ආහ “මිස්සිභුතා”ති.
“අනනුලොමෙනා”තිඉමිනා “අනනුලොමිකෙනා”ති එත්ථ ඉකසද්දො ස්වත්ථොති දස්සෙති. කොට්ටනඤ්ච පවනඤ්ච ගන්ධපිසනඤ්ච මාලාගන්ථනඤ්ච. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤෙපි අනනුලොමිකෙ කායිකෙ සඨගණ්භාති. සාසනාහරණඤ්ච පටිසාසනාහරණඤ්ච සඤ්චරිත්තඤ්ච. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤෙපි අනනුලොමිකෙ වාචසිකෙ සඨගණ්භාති. එතාසන්ති භික්ඛුනීනං. සිලොකොති යසොති. නවමං.

10. දසමසඨසාදිසෙසසික්ඛාපදං

727. දසමෙ එවාචාරාති එත්ථ නිග්ගහිතලොපවසෙන සන්ධිති ආහ “එවංආචාරා”ති. “යාදිසො”තිආදිනා එවංසද්දස්ස නිදස්සනාදිසු (අභිධානප්පදිපිකායං 1186 ගාථායං) එකාදසසු අත්ථෙසු උපමත්ථං දස්සෙති. සබ්බත්ථාති “එවංසද්දා එවංසිලොකා”ති සබ්බෙසු පදෙසු. උඤ්ඤායාති එත්ථ ඔකාරවිපරිතො උකාරොති ආහ “අවඤ්ඤායා”ති. “නීවං කත්වා ජානනායා”ති ඉමිනා අවසද්දො නීවත්ථො, ඤාධාතු අවබොධනත්ථොති දස්සෙති. “පරිභවඤ්ඤායා”ති වත්තබ්බෙ උත්තරපදලොපවසෙන “පරිභවෙනා”ති වුත්තන්ති ආහ “පරිභවිත්වා ජානනෙනා”ති. අක්ඛන්තියාති එත්ථ සහනබන්තියෙවාධිප්පෙනා, නෙව අනුලොමබන්ති, න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තීති දස්සෙන්නො ආහ “අසහනතායා”ති. වෙහස්සියාති එත්ථ විසෙසෙන භාසෙති ඔභාසෙතීති විභාසො ආනුභාවො, විභාසො ඉමස්ස සඨසස්ස අත්ථිති විභස්සො සඨසො, බහ්වත්ථෙ ව අතිසයත්ථෙ ව සපච්චයො හොති. කස්මා? මන්තුපච්චයත්ථත්තා “ලොමසො”තිආදිසු (ජා. 1.14.57) විය, බහුආනුභාවො අතිසයආනුභාවො සඨසොති වුත්තං හොති, සංයොගපරත්තා ආකාරස්ස රස්සො. විභස්සස්ස භාවො වෙහස්සියං, බහුආනුභාවො අතිසයආනුභාවොයෙව. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “බලවහස්සභාවෙනා”ති. තත්ථ බලවඉති පදෙන මන්තුඅත්ථෙ පවත්තස්ස සප්පච්චයස්ස බහ්වත්ථඤ්ච අතිසයත්ථඤ්ච දස්සෙති, භාවඉති පදෙන ණියපච්චයස්ස භාවත්ථං, එනඉති පදෙන නිස්සක්කවචනස්ස කරණත්ථෙ පවත්තභාවං දස්සෙති. තමෙවත්ථමාවිකරොන්නො ආහ “අත්තනො බලවප්පකාසනෙනා”ති. තත්ථ අත්තනොති අත්තසඨබ්බාතස්ස සඨසස්ස. බලවප්පකාසනෙනාති බහුආනුභාවප්පකාසනෙන, අතිසයආනුභාවප්පකාසනෙන වා. බලවප්පකාසනං නාම අත්ථනො පරෙසං සමුත්තාසනමෙවාති ආහ “සමුත්තාසනෙනාති අත්ථො”ති. දුබ්බලභාවෙනාති එත්ථ භාවඉතිපදෙන ණියපච්චයස්ස භාවත්ථං, එනඉතිපදෙන නිස්සක්කවචනස්ස කරණත්ථං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං. සබ්බත්ථාති “උඤ්ඤායා”තිආදිසු සබ්බෙසු පදෙසු. වසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති ආහ “එවං සමුච්චයත්ථො දට්ඨබ්බො”ති. විච්චිවථාති එත්ථ

අනන්තරා පක්ෂිපිත්ථාති සම්බන්ධො. මහාවිභවගතො ආහරිතාති ඉමානි තිණි සික්ඛාපදානිති යොජනා. නව පට්ඨමාපත්තිකා වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො. සබ්බෙපි ධම්මාති යොජනා. එත්ථාති “උද්දිට්ඨා බො”තිආදිපායෙ. කං පනාති පක්ඛමානත්තං පනාති.

හික්බැතිවිහඬගෙ

3. නිස්සන්ධිත අවධි.

නිස නිස්සග්ගියා යෙ ධම්මා භික්ඛුනිනං භගවතා පකාසිතා, තෙසං ධම්මානං දානි ඉමස්මිං කාලෙ අයං සංවණ්ණනාක්කමො භවතීති යොජනා.

733. පයමෙ ආමත්තිකාපණන්ති එත්ථ ආමත්තසද්දෙඛ භාජනපරියායොති ආහ “භාජනානී” ති. භාජනානි හි අමත්ති පරිභුක්ද්වේතබ්බභාවං ගච්ඡන්තීති “අමත්තානී” ති වුච්චන්ති. අමත්තානි වික්කිණන්තීති “ආමත්තිකා” ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “තානී” තිආදි. තෙසන්ති ආමත්තිකානං. තං වාති ආමත්තිකාපණං වා.

734. “සන්නිධි” නැති ඉමිනා සංනිපුබ්බො විසද්දො උචිතතත්ථොති දස්සෙති. භිසද්දො විසෙසජෙනකො. තත්ථාති මහාවිහඪගෙ. ඉධාති භික්ඛුනිවිහඪගෙ.

ඉදම්පිති ඉදං සික්ඛාපදම්පි. පිසද්දො මහාවිභඩ්ගසික්ඛාපදං අපෙක්ඛතීති. පඨමං.

738. දුතියෙ අභතවොළානම්පි සෙදමලාදිකිලින්නෙ විරූපත්තා
 “පිණ්ණවොලා”ති චුත්තං. “අපි අය්‍යාහී”තිඉමිනා “අප අය්‍යාහී”තිපදචිහාගං
 නිවත්තෙති.

740. සබ්බමපි එතං චීවරන්ති යොජනා. එවං පටිලද්ධන්ති එවං නිස්සජ්ජිත්වා ලද්ධං. යථාදානෙයෙවාති යථා දායකෙහි දින්නං, තස්මිං දානෙයෙව උපනෙතබ්බං, අකාලචීවරෙයෙව පක්ඛිපිතබ්බන්ති අත්ථොති. දුතියං.

3. තනියනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

743. තනියෙ හන්දසද්දො වවස්සග්ගත්තං නිපාතොති ආහ “හන්දාති ගණ්හා”ති. බහුනි නිස්සග්ගියානිති සම්බන්ධො. සංහරිත්වාති විසුං විසුං සඬ්ඝරිත්වාති. තනියං.

4. චතුත්ථනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

748. චතුත්තං කිණාති අනෙනාති කයන්ති වචනත්තං මූලං කයං නාමාති ආහ “මූලෙනා”ති. සාති ථුල්ලනන්දා, ආහ කිරාති සම්බන්ධො. ඤාධාතුයා අවබොධනත්තං අඤ්ඤම්පි ඤාධාතුයා යාවනත්තං දස්සෙන්තො ආහ “යාවිත්වා වා”ති.

752. යන්ති සබ්බිතෙලාදි. තඤ්ඤෙවාති සබ්බිතෙලාදිමෙව. යමකන්ති සබ්බිං සහ තෙලෙන යුගලං කත්වා. වෙජ්ජෙනාති භිසක්කෙන. සො හි ආයුබ්බෙදසඬ්ඛාතං විජ්ජං ජානාතීති වෙජ්ජොති ව රොගඤ්ච තස්ස නිදානඤ්ච හෙසජ්ජඤ්ච විදති ජානාතීතිපි වෙජ්ජොති ව වුච්චති. තතොති වෙජ්ජෙන වුත්තකාරණා. කහාපණ්ණස්සාති කහාපණෙන, ආහතන්ති සම්බන්ධොති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

753. පඤ්චමෙ සාති සික්ඛමානා. අයන්ති සික්ඛමානා. අද්ධාති එකංසෙන. “වෙනාපෙත්වා”ති එත්ථ විතිසද්දො ජානනත්තොති ආහ “ජානාපෙත්වා”ති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

758. ඡට්ඨෙ ඡන්දං උප්පාදෙන්වා ගහිතං ඡන්දකන්ති වචනත්තං දස්සෙන්තො ආහ “ඡන්දක”න්තිආදි. ධම්මකිච්චන්ති පුඤ්ඤකරණීයං. ධම්මසද්දො හෙත්ථ පුඤ්ඤවාචකො. යන්ති වත්ථුං. පරෙසන්ති අත්තනා අඤ්ඤෙසං. “එත”න්ති “ඡන්දක”න්ති එතං නාමං. “අඤ්ඤස්සත්ථාය දින්නෙනා”තිඉමිනා අඤ්ඤස්ස අත්තො අඤ්ඤදත්තො, දකාරො පදසන්ධිකරො, තදත්ථාය දින්නො අඤ්ඤදත්තීකොති වචනත්තං දස්සෙති. “අඤ්ඤං උද්දිසිත්වා දින්නෙනා”තිඉමිනා අඤ්ඤං උද්දිසිත්වා දින්නං අඤ්ඤද්දිසිකන්ති වචනත්තං දස්සෙති. “සඬ්ඝස්ස පරිච්චත්තෙනා”ති ඉමිනා සඬ්ඝස්ස පරිච්චත්තො සඬ්ඝිකොති වචනත්තං දස්සෙති.

762. යදත්ථායාති යෙසං චීවරාදීනං අත්ථාය. යසද්දෙන සමාසභාවතො පුබ්බෙ නිග්ගහිතාගමො භොති. තන්ති චීවරාදිකං. තුම්හෙහීති දායකෙ සන්ධාය වුත්තං. උපද්දවෙසුති දුබ්භික්ඛාදිඋපසග්ගෙසු. යං වා තං වාති චීවරං වා අඤ්ඤෙ වා පිණ්ඩපාතාදිකෙති යං වා තං වාති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

764. සත්තමෙ සඤ්ඤාවිකෙනාති එත්ථ සංසද්දස්ස සයමත්ථෙ පවත්තිභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “සයං යාවිතකෙනා”ති. එතදෙවාති “සඤ්ඤාවිකෙනා”ති පදමෙව. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙති. සත්තමං.

8. අට්ඨමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

769. අට්ඨමෙ ගණස්සාති භික්ඛුනිගණස්ස. ඉමිනා “මහාජනිකෙනා”ති එත්ථ භික්ඛුනිගණොව මහාජනොති අධිජ්ජෙතොති දීපෙතීති. අට්ඨමං.

9. නවමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

774. නවමෙ ඉතොති ඉමස්මා අට්ඨමසික්ඛාපදතො. අධිකතරන්ති අතිරෙකතරන්ති. නවමං.

10. දසමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

778. දසමෙ “විනස්සතී”තිඉමිනා “උන්දියතී”ති එත්ථ උදිධාතුයා නස්සනත්ථං දස්සෙති ධාතුනමනෙකත්ථත්තා. පරිපතතීති පරිගලිත්වා පතති. ඉමිනා නස්සනාකාරං දස්සෙති. එත්තකමෙවාති එතං පරිමාණං ද්විපදමෙවාති. දසමං.

11. එකාදසමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

784. එකාදසමෙ ගරුපාචුරණං නාම සීතකාලෙ පාචුරණවත්ථන්ති දස්සෙන්නො ආහ “සීතකාලෙ පාචුරණ”න්ති. සීතකාලෙ හි මනුස්සා ථූලපාචුරණං පාරුපන්ති. “චතුක්කංසපරම”න්ති එත්ථ කංසසද්දො භුඤ්ජනපත්තෙ ව සුවණ්ණාදිලොභවිසෙසෙ ව චතුකභාපණෙ වාති තිස්ස අත්ථෙස්ස දිස්සති, ඉධ පන චතුකභාපණෙ වත්තතීති දස්සෙන්නො ආහ “කංසො නාම චතුක්කභාපණකො හොතී”ති. චතුක්කංසසඬ්ඛාතං පරමං ඉමස්සාති චතුක්කංසපරමං, සොළසකභාපණග්ගිහතකං පාචුරණන්ති අත්ථොති. එකාදසමං.

12. ද්වාදසමනිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදං

789. ද්වාදසමෙ ලභුපාචුරණං නාම උණ්භකාලෙ පාචුරණවත්ථන්ති දස්සෙන්නො ආහ “උණ්භකාලෙ පාචුරණ”න්ති. උණ්භකාලෙ හි මනුස්සා සුමුමපාචුරණං පාරුපන්ති. ද්වාදසමං.

නිස්සග්ගියානං තිංසභාවං දස්සෙන්නො ආහ “මහාවිභච්චගෙ”තිආදි. විවරවග්ගතො අපනෙත්වාති සම්බන්ධො. අඤ්ඤදත්ථිකානීති අඤ්ඤදත්ථිකපදෙන වුත්තාති සික්ඛාපදානි. ඉතීති එවං. එකතොපඤ්ඤත්තානීති එකස්සෙව

පඤ්ඤාත්තානි, උභතොපඤ්ඤාත්තානීති උභයෙසං පඤ්ඤාත්තානි. එත්ථානි “උද්දිට්ඨා බො” තිආදිවචනෙති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

භික්ඛුනිවිහඬගෙ

තිංසකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

4. පාවිත්තියකණ්ඩං

1. ලසුණුවග්ගො

1. පයමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

තිංසකානන්තරං තිංසකානං අනන්තරෙ කාලෙ ජසට්ඨිසතසඬගහා ජඋත්තරසට්ඨිඅධිකසතෙහි සික්ඛාපදෙහි සඬගහිතා යෙ ධම්මා සඬගිතිකාරෙහි සඬගිතා, දානි ඉමස්මිං කාලෙ තෙසමපි ධම්මානං අයං වණ්ණනා හොතීති යොජනා.

793. තත්ථානි තෙසු ජසට්ඨිසතසඬගහෙසු සික්ඛාපදෙසු, පයමසික්ඛාපදෙති සම්බන්ධො. “ද්වෙ තයො” ති එත්ථ වාසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති ආහ “ද්වෙ වා තයො වා” ති. ඵොටලකෙති කන්දෙ, මිඤ්ජෙ වා. එතන්ති “ගණ්ඨිකෙ” ති එතං නාමං. “පමාණ” න්තිඉමිනා මත්තසද්දො පමාණත්ථොව, න අප්පත්ථො, නාපි අවධාරණත්ථොති දස්සෙති. ලසුණන්ති සෙනවණ්ණමූලං මහාකන්දං. මහාකන්දො හි බ්‍යඤ්ජනසම්පාකාදීසු ආමගන්ධානං අභිභවනත්තා ලසියති කන්තියතීති ලසුණන්ති වූවචති.

සුවණ්ණහංසයොනින්ති සුවණ්ණමයෙන පත්තෙන යුත්තං හංසයොනිං. ජාතිස්සරොති ජාතිං හවං සරති ජානාතීති ජාතිස්සරො. අථානි ජාතිස්සරස්ස නිජ්ජන්තත්තා. නිජ්ජන්තත්ථො හි අථසද්දො. පුබ්බසිනෙහෙනානි පුබ්බෙ මනුස්සහවෙ භාවිතෙන සිනෙහෙන. තාසන්ති පජාපතියා ව තිස්සන්තං ධිතරානඤ්ච. කං පනානි පත්තං පන.

795. මගධෙසුති මගධරට්ඨෙ යිතෙසු ජනපදෙසු. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඉධානි “ලසුණං බාදෙය්‍යා” තිපදෙ. තම්පීති මාගධකම්පි. ගණ්ඨිකලසුණමෙවානි ගණ්ඨො ඵොටො එතස්සත්ථීති ගණ්ඨිකං. ගණ්ඨසද්දො හි ඵොටපරියායො, බහුත්ථෙ ඉකපච්චයො. බහුගණ්ඨිකලසුණන්ති හි වුත්තං හොති. ගණ්ඨසද්දො හි ඵොටෙ ව කපොලෙ වානි ද්විසු අත්ථෙසු වත්තති, ඉධ පන ඵොටෙ වත්තතීති දට්ඨබ්බං. පොත්ථකෙසු පන ඔට්ඨප්පෙන චතුත්ථක්ඛරෙන පායො අත්ථී, සො වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බො. බහුසු හි පුබ්බපොත්ථකෙසු කණ්ඨපො තතියක්ඛරො ව ඔට්ඨපො චතුත්ථක්ඛරො වානි ද්වෙ අක්ඛරා අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිවත්තීත්වා තිට්ඨන්ති. න

එකද්විතිමිඤ්ජකන්ති එකමිඤ්ජො පලණ්ඩුකො න භොති, ද්විමිඤ්ජො භඤ්ජනකො න භොති, තිමිඤ්ජො හරිතකො න භොතීති අත්ථො. කුරුන්දියං පන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. සඬබ්බදිත්වාති දන්තෙහි වුණ්ණවිවුණ්ණං කත්වා.

797. පලණ්ඩුකොති සුකන්දකො එකො ලසුණුවිසෙසො. භඤ්ජනකාදීති ලොකසඬකෙතොපදෙසතො දට්ඨබ්බාති. භීති සච්චං. තස්සාති වාපලසුණස්ස. සභාවෙනෙවාති සුපසම්පාකාදිං විනා අත්තනො සභාවතො එව. තන්ති මාගධකං, පක්ඛිපිතුන්ති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. යත්ථ කත්ථවීති යෙසු කෙසුචීති. පයමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

799. දුතියෙ සංදස්සනං බාධති නිසෙධෙති අස්මිං යානෙති සම්බාධන්ති වචනත්ථෙත පටිච්ඡන්තොකාසො සම්බාධො නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “පටිච්ඡන්තොකාසෙ”ති. උභො උපකච්ඡකාති ද්වෙ බාහුමුලා. තෙ හි උපරි යංකිඤ්චි වත්ථුං කචති බන්ධති එත්ථාති උපකච්ඡකාති වුව්චන්ති. මුත්තකරණන්ති පස්සාවමග්ගො. සො හි මුත්තං කරොති අනෙතාති මුත්තකරණන්ති වුව්චති. ලොමො කත්තියති ඡින්දියති ඉමායාති කත්තරි, තාය වා, සුට්ඨු දළ්භං ලොමං ඩංසතීති සණ්ඨාසො, සොයෙව සණ්ඨාසකො, තෙන වා, බුරති ලොමං ඡින්දතීති බුරො, තෙන වා සංහරාපෙන්නියාති සම්බන්ධො. සංහරාපෙන්නියාති අපනෙන්නියාති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

803. තතියෙ මුත්තකරණතලසාතනෙති මුත්තකරණස්ස තලං හනනං පහරණං මුත්තකරණතලසාතනං, තස්මිං මුත්තකරණතලසාතනෙ නිමිත්තභූතෙ. තාව මහත්තන්ති අතිවිය මහත්තං. කෙසරෙනාපීති කිඤ්ජක්ඛෙනාපි. සො හි කෙ ජලෙ සරති පචත්තතීති කෙසරොති වුව්චති.

805. ගණ්ඨං වාති පිළකං වා. වණං වාති අරුං වාති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

806. චතුත්ථෙ රඤ්ඤො ඔරොධා රාජොරොධා, පුරාණෙ රාජොරොධා පුරාණරාජොරොධාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පුරාණෙ”තිආදි. “ගිහිභාවෙ”ති ඉමිනා පුරාණෙති එත්ථ ණපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. විරාවිරන්ති නිපාතපටිරූපකං. තෙන වුත්තං “විරෙන විරෙනා”ති. “සක්කොථා”ති ඉමිනා කථං තුම්භෙ රාගචිත්තං පටිහනිත්වා අත්තනං ධාරෙට්ඨ ධාරෙතුං සක්කොථාති අත්ථං දස්සෙති. අනාරොචිතෙපීති භූතතො අනාරොචිතෙපි.

807. ජතුනාති ලාබාය. පටියදණ්ඩකෙති පටුභාවෙන යාති පවත්තනීති පටියො, සොයෙව දණ්ඩො පටියදණ්ඩො, තස්ස පවෙසනං පටියදණ්ඩකං, තස්මි නිමිත්තභූතෙ. එතන්ති “ජතුමට්ඨකෙ”ති එතං වචනන්ති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

810. පඤ්චමෙ “අතිගම්භිර”න්තිපදං කිරියාවිසෙසනන්ති ආහ “අතිඅන්තො පවෙසෙත්වා”ති. “උදකෙන ධොවනං කුරුමානා”ති ඉමිනා “උදකසුද්ධික”න්තිපදස්ස උදකෙන සුද්ධියා කරණන්ති අත්ථං දස්සෙති.

812. ද්වචගුලපබ්බපරමන්ති එත්ථ ද්වෙ අචගුලානි ව ද්වෙ පබ්බානි ව ද්වචගුලපබ්බං, උත්තරපදෙ පුබ්බපදලොපො. ද්වචගුලපබ්බං පරමං පමාණං එතස්ස උදකසුද්ධිකස්සාති ද්වචගුලපබ්බපරමං. විත්ථාරතො ද්වචගුලපරමං, ගම්භිරතො ද්විපබ්බපරමන්ති චුත්තං හොති. තෙනාහ “විත්ථාරතො”තිආදි. අචගුලං පවෙසෙත්තියාති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. “චතුන්නං වා”ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන චුත්තං, තිණ්ණමපි පබ්බං න වට්ටති, චතුන්නං පන පගෙවාති අත්ථොති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදං

815. ඡට්ඨෙ හත්තස්ස විස්සජ්ජනං හත්තවිස්සග්ගොති චුත්තෙ හත්තකිච්චන්ති දස්සෙත්තො ආහ “හත්තකිච්ච”න්ති. පාතීයසද්දෙන පාතීයථාලකං ගහෙතබ්බං, විදුපනසද්දෙන බීජනී ගහෙතබ්බා, උපසද්දො සම්පත්ථොති සබ්බං දස්සෙත්තො ආහ “එකෙන හත්ථොනා”තිආදි. “අච්චාවදනී”තිපදස්ස අතික්කමිත්වා වදනාකාරං දස්සෙති “පුබ්බෙපි”තිආදිනා.

817. “සුද්ධඋදකං වා හොතු”තිආදිනා “පාතීයෙනා”ති වචනං උපලක්ඛණං නාමාති දස්සෙති. දධිමත්ථුති දධිමණ්ඩං දධිතො සාරො, දධිමිනි පසන්තොදකන්ති චුත්තං හොති. රසොති මච්ඡරසො මංසරසො. “අන්තමසො චීවරකණ්ණොපි”ති ඉමිනා “විදුපනෙනා”ති වචනං නිදස්සනං නාමාති දස්සෙති.

819. දෙනිති සයං දෙනි. දාපෙනිති අඤ්ඤෙන දාපෙනි. උභයමිති පාතීයවිදුපනද්වයමිති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමසික්ඛාපදං

822. සත්තමෙ “පයොගදුක්කටං නාමා”ති ඉමිනා හෙට්ඨා චුත්තෙසු අට්ඨසු දුක්කටෙසු පුබ්බපයොගදුක්කටං දස්සෙති. න කෙවලං පුබ්බපයොගදුක්කටං එත්තකමෙව, අථ බො අඤ්ඤමපි බහු හොතීති දස්සෙත්තො ආහ “තස්මා”තිආදි. සඬ්ඝට්ටනෙසුපිති විලොලනෙසුපි. දන්තෙහි සඬ්ඛාදතීති දන්තෙහි චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොති. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ, අඤ්ඤාය භික්ඛුනියා කාරාපෙත්වාති සම්බන්ධො. “අඤ්ඤායා”තිපදං “විඤ්ඤාපෙත්වා”ති පදෙ කාරිතකම්මං.

මාතරමිනි එත්ථ පිසද්දො අඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා පගෙවාති දස්සෙති. තාය වාති විඤ්ඤාපිතභික්ඛුනියා වා. තන්ති ආමකධඤ්ඤං. තන්ති මහාපච්චරියං වුත්තවචනං. පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති පුබ්බාපරතො විරුද්ධං. “අඤ්ඤාය...පෙ.... දුක්කටමෙවා”ති පුබ්බවචනෙ දුක්කටමෙව වුත්තං, පුන “අඤ්ඤාය...පෙ.... දුක්කට”න්ති ව පච්ඡිමවචනෙ පාචිත්තියඤ්ච දුක්කටඤ්ච වුත්තං, තස්මා පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති වුත්තං හොති. භීති සච්චං, යස්මා වා.

823. ලබ්භමානං ආමකධඤ්ඤන්ති සම්බන්ධො. අඤ්ඤං වා යංකිඤ්චීති මුග්ගමාසාදිහි වා ලාබුකුම්භණ්ඩාදිහි වා අඤ්ඤං යංකිඤ්චී තිලාදිං වාති. සත්තමං.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදං

824. අට්ඨමෙ නිබ්බිට්ඨරාජහටොති එත්ථ උත්තරපදස්ස ඡට්ඨිසමාසඤ්ච පුබ්බපදෙන බාහිරත්ථසමාසඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “නිබ්බිට්ඨො”තිආදි. තත්ථ “රඤ්ඤො භතී”ති ඉමිනා රඤ්ඤො භටො රාජහටොති ඡට්ඨිසමාසං දස්සෙති, “එතෙනා”ති ඉමිනා බාහිරත්ථසමාසං. නිබ්බිට්ඨොති නිව්ට්ඨො පතිට්ඨාපිතොති අත්ථො. කෙණ්ඨි රඤ්ඤො දාතබ්බස්ස ආයස්සෙතමධිවචනං. එතෙනාති බ්‍රාහ්මණෙන. තතොති යානන්තරතො. භටසඬ්ඛාතාය කෙණ්ඨියා පථත්තා කාරණත්තා යානන්තරං භටපථන්ති ආහ “තංයෙව යානන්තර”න්ති.

826. චත්තාරිපි චත්ථුනීති උච්චාරාදිනි. පාටෙක්කන්ති පටිච්ඡුං එකෙකමෙව. උච්චාරං වාතිආදිසු වාසද්දෙන දන්තකට්ඨාදයොපි ගහෙතබ්බාති ආහ “දන්තකට්ඨ...පෙ.... පාචිත්තියමෙවා”ති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු උච්චාරාදිසුති. අට්ඨමං.

9. නවමසික්ඛාපදං

830. නවමෙ රොපිමහරිතට්ඨානෙති රොපිමට්ඨානෙ ව හරිතට්ඨානෙ ව. රොපියති අස්මින්ති රොපියං, තංයෙව රොපිමං යකාරස්ස මකාරං කත්වා. එතානීති උච්චාරාදිනි. සබ්බෙසන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීනං. යත්ථ පනාති යස්මිං ඛෙත්තෙති. නවමං.

10. දසමසික්ඛාපදං

835. දසමෙ සොණ්ඩා වාති සුරාසොණ්ඩා වා. මොරොති මයුරො. සුවොති සුකො. මක්කටොති වානරො. ආදිසද්දෙන සප්පාදයො සඬ්ගණ්භාති, මක්කටාදයොපි නච්චන්තුති සම්බන්ධො. අසංයතභික්ඛුනන්ති වාචසිකකම්මෙ අසංයතානං භික්ඛුනං, ධම්මභාණකභීතං වා හොතුති යොජනා. තන්තියා ගුණෙන බද්ධා තන්තිබද්ධා. “භි”න්තිසඬ්ඛාතො රාසද්දො එතිස්සාති හෙරි. කුටෙන කතා හෙරි කුටහෙරි, තාය වාදිතං කුටහෙරිවාදිතං, තං වා. උදකහෙරීති උදකෙන පක්ඛිත්තා හෙරි, තාය වාදිතමිපි හොතුති සම්බන්ධො.

836. තෙසංයෙව්වාති යෙසං නච්චං පස්සති, තෙසංයෙව. යදි පන නච්චගීතවාදිතෙ විසුං විසුං පස්සති සුඤ්ඤාති, පාටෙක්කා ආපත්තියොති දස්සෙන්නො ආහ “සචෙ පනා”තිආදි. අඤ්ඤානොති අඤ්ඤානො දෙසනො, පස්සතීති සම්බන්ධො. “ඔලොකෙත්වා”ති පදෙ අපෙක්ඛිතෙ උපයොගත්ථෙ තොපච්චයො හොති. අඤ්ඤං ඔලොකෙත්වාති හි අත්ථො. අඤ්ඤානො වාදෙන්තෙ පස්සතීති යොජනා. හික්ඛුනී න ලහතීති සම්බන්ධො. අඤ්ඤෙ වත්තුමිපිති සම්බන්ධො. උපහාරන්ති පූජං. උපට්ඨානන්ති පාරිවරියං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සයං නච්චාදීසු.

837. අන්තරාරාමෙ වාති ආරාමස්ස අන්තරෙ වා. බහිආරාමෙ වාති ආරාමස්ස බහි වා. අඤ්ඤාන වාති සලාකහත්තාදිහි අඤ්ඤාන වා. තාදිසෙනාති යාදිසො වොරාදිඋපද්දවො, තාදිසෙනාති. දසමං.

ලසුණවග්ගො පඨමො.

2. අන්ධකාරවග්ගො

1. පඨමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

839. අන්ධකාරවග්ගස්ස පඨමෙ අප්පදීපෙති උපලක්ඛණවසෙන චුත්තත්තා අඤ්ඤෙපි ආලොකා ගහෙනබ්බාති දස්සෙන්නො ආහ “පදීපවන්දසුරියඅග්ගිසු”තිආදි. අස්සාති “අප්පදීපෙ”තිපදස්ස.

841. නරහොඅස්සාදාපෙක්ඛා හුත්වා ව රස්සාදතො අඤ්ඤවිහිතාව හුත්වා වාති යොජනා. ඉමිනා “සන්තිට්ඨති වා සල්ලපති වා”ති පදෙ කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති. දානෙන වා නිමිත්තභූතෙන, පූජාය වා නිමිත්තභූතාය මන්තෙතීති යොජනාති. පඨමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

842. දුතියෙ ඉදමෙව පදං නානන්ති සම්බන්ධොති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

846. තතියෙ “ඉදමෙවා”ති පදං අනුවත්තෙතබ්බං. තාදිසමෙවාති පඨමසදිසමෙවාති අත්ථොති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

850. චතුත්ථෙ කණ්ණස්ස සමිපං නිකණ්ණං, තමෙව නිකණ්ණිකන්ති චුත්තෙ කණ්ණමූලන්ති ආහ “කණ්ණමූලං චූච්චති”ති. “කණ්ණමූලෙ”ති ඉමිනා “නිකණ්ණික”න්ති එත්ථ භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති. ආහරණත්ථායාති ආහරාපනත්ථායාති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

854. පඤ්චමෙ තෙසන්ති සරසාමිකානං. සරම්පීති න කෙවලං ආසනමෙව,
සරම්පි සොධෙමාති අත්ථො. තතොති පරිචිතක්කනතො, පරන්ති සම්බන්ධො.

858. වොරා වා උට්ඨිතා හොන්තීති යොජනාති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදං

860. ඡට්ඨෙ අභිනිසීදෙය්‍යාති එත්ථ අභිසද්දො උපසග්ගමත්තොවාති
දස්සෙන්නො ආහ ‘‘නිසීදෙය්‍යා’’ති. එසෙව නයො අභිනිපජ්ජෙය්‍යාති එත්ථාපි. ද්වෙ
ආපත්තියොති සම්බන්ධොති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමසික්ඛාපදං

864. සත්තමෙ සබ්බන්ති සකලං චත්තබ්බවචනන්ති. සත්තමං.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදං

869. අට්ඨමෙ අනුත්තානවචනං නත්ථීති. අට්ඨමං.

9. නවමසික්ඛාපදං

875. නවමෙ අභිසපෙය්‍යාති එත්ථ සපධාතුස්ස අක්කොසනත්ථං අන්තොකත්වා
කරධාතුයා අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ ‘‘සපථං කරෙය්‍යා’’ති. නිරයෙ නිබ්බත්තාමිහීති
අහං නිරයෙ නිබ්බත්තා අමිහීති යොජනා. නිරයෙ නිබ්බත්තතුති එසා භික්ඛුනී
නිරයෙ නිබ්බත්තතුති යොජනා. ඊදිසා හොතුති මම සදිසා හොතුති අත්ථො. කාණාති
එකක්ඛිකාණා, ද්වක්ඛිකාණා වා. කුණීති හත්ථපාදාදිවඨිකා.

878. එදිසාති විරූපාදිජාතිකා. විරමස්සුති විරමාහි. අද්ධාති ධ්‍රුවන්ති. නවමං.

10. දසමසික්ඛාපදං

879. දසමෙ අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. දසමං.

අත්ඨකාරවග්ගො දුතියො.

3. නග්ගවග්ගො

1. පට්ඨමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

883. නග්ගවග්ගස්ස පටිමෙ බ්‍රහ්මවරියෙන විණ්ණෙනාති විණ්ණෙන
බ්‍රහ්මවරියෙන කිං නු බො නාමාති අත්ථො. “බ්‍රහ්මවරියස්ස වරණෙනා”ති ඉමිනා
විණ්ණසද්දස්ස වරණං විණ්ණන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “න අඤ්ඤං වීවර”න්ති
ඉමිනා ඵවත්ථං දස්සෙති, අඤ්ඤත්ථාපොහනං වාති. පටිමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

887. දුතියෙ අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

893. තතියෙ අනන්තරායිකිනීති ඵත්ථ නත්ථී අන්තරායො ඵතිස්සාති
අනන්තරායා, සා ඵව අනන්තරායිකිනීති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ
“අනන්තරායා”ති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

898. චතුත්ථෙ පඤ්චාහන්ති සමාහාරදිගු, ණිකපච්චයො ස්වත්ථො.
සඬ්ඝාට්ඨාරොතිඵත්ථ කෙනට්ඨෙන සඬ්ඝාටි නාම, වාරසද්දො කිමත්ථොති ආහ
“පරිභොගවසෙන වා”තිආදි. තත්ථ සඬ්ඝට්ඨකට්ඨෙනාති සංහරිතට්ඨෙන. ඉමිනා
“කෙනට්ඨෙන සඬ්ඝාටි නාමා”ති පුච්ඡං විසජ්ජෙති. “පරිවත්තන”න්ති ඉමිනා
“වාරසද්දො කිමත්ථො”ති වොදනං පරිහරති. පඤ්චසුති තිව්වරං උදකසාටිකා
සංකච්චිකාති පඤ්චසුති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

903. පඤ්චමෙ “වීවරසඬ්කමනීය”න්තිඵත්ථ සඬ්කමෙතඛිබ්බං පට්ඨාතඛිබ්බන්ති
සඬ්කමනීයන්ති කමුඛාතුස්ස පට්ඨානත්ථඤ්ච අනියසද්දස්ස කම්මත්ථඤ්ච,
‘වීවරඤ්ච තං සඬ්කමනීයඤ්චෙ’ති වීවරසඬ්කමනීයන්ති විසෙසනපරපදභාවඤ්ච
දස්සෙන්නො ආහ “සඬ්කමෙතඛිබ්බං වීවර”න්ති. තත්ථ “සඬ්කමෙතඛිබ්බං වීවර”න්ති
ඉමිනා කම්මත්ථඤ්ච විසෙසනපරපදභාවඤ්ච දස්සෙති. “පට්ඨාතඛිබ්බවීවර”න්ති
ඉමිනා කමුඛාතුයා අත්ථං දස්සෙති අධිජ්ජායවසෙන්නාති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදං

909. ඡට්ඨෙ “අඤ්ඤං පරික්ඛාර”න්තිඵත්ථ පරික්ඛාරස්ස සරූපං දස්සෙන්නො
ආහ “යංකිඤ්චී”තිආදි. යංකිඤ්චී අඤ්ඤතරන්ති සම්බන්ධො.
කිත්තකංඅග්ගනකන්ති කිං පමාණෙන අග්ගෙන අරහං වීවරං. දාතුකාමත්ථාති
තුම්හෙ දාතුකාමා භවථාති අත්ථො. කතිපාහෙනාති කතිපයාති අභාති කතිපාහං,
යකාරලොපො. කතිපයසද්දොහි ද්විතිවාචකො රුළුභීසද්දො, තෙන කතිපාහෙන.
සමග්ගන්ති අප්පග්ගං. සංසද්දො හි අප්පත්ථවාචකොති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමසික්ඛාපදං

911. සත්තමෙ “විපක්කමිංසු”ති එත්ථ විවිධං යානං පක්කමිංසුති දස්සෙන්තො ආහ “තත්ථ තත්ථ අගමංසු”ති. අම්භාකමපි ආගමනන්ති සම්බන්ධො.

915. කතිපාහෙන උප්පජ්ජිස්සතීති කතිපාහෙන විවරං උප්පජ්ජිස්සති. තතොති තස්මිං විවරුප්පජ්ජනකාලෙති. සත්තමං.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදං

916. අට්ඨමෙ යෙ නාටකං නාටෙන්ති, තෙ නටා නාමාති යොජනා. ඉමිනා නාටකං නාටෙන්තීති නටාති වචනත්ථං දස්සෙති. යෙ නච්චන්ති, තෙ නාටකා නාමාති යොජනා. ඉමිනා සයං නටන්තීති නාටකාති වචනත්ථං දීපෙති. වංසවරත්තාදීසුති එත්ථ වංසො නාම වෙණු. වරත්තා නාම නද්ධිකා. ආදිසද්දෙන රජ්ජුආදයො සඬගණ්හාති. යෙ ලඬ්ඝනකම්මං කරොන්ති, තෙ ලඬ්ඝකා නාමාති යොජනා. මායාකාරාති එත්ථ මායා නාම මයනාමකෙන අසුරෙන සුරෙ වලයිතුං කතත්තා මයස්ස එසාති මායා, තං කරොතීති මායාකාරො, මයනාමකො අසුරොයෙව. අඤ්ඤෙ පන රුළුභිවසෙන “මායාකාරා”ති වුච්චන්ති. සොකෙන ක්කායනං ඩය්හනං සොකජ්ඣායං, සුරානං සොකජ්ඣායං කරොතීති සොකජ්ඣායිකො, මයනාමකො අසුරොයෙව. අඤ්ඤෙ පන රුළුභිවසෙන “සොකජ්ඣායිකා”ති වුච්චන්ති. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “සොකජ්ඣායිකා නාම මායාකාරා”ති. කුම්භථුණ්කා නාමාති එත්ථ විස්සට්ඨත්තා ථවියතීති ථුණො, සද්දො. කුම්භස්ස ථුණො කුම්භථුණො. තෙන කීළන්තීති කුම්භථුණ්කා, ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙති “සටකෙන කීළනකා”ති ඉමිනා. බිම්බිසකන්ති චතුරස්සඅම්බණනාළනං, තං වාදෙන්තීති බිම්බිසකවාදකාති. අට්ඨමං.

9. නවමසික්ඛාපදං

921. නවමෙ තෙසන්ති යෙ “න මයං අයොස සක්කොමා”ති වදන්ති, තෙසං. දස්සතීති අවිජාදෙස්සතීති. නවමං.

10. දසමසික්ඛාපදං

927. දසමෙ යස්සාති කටීනස්ස. උබ්භාරමුලකොති උද්ධාරමුලකො. සද්ධාපරිපාලනත්ථන්ති කටීනුද්ධාරං යාවන්තස්ස සද්ධාය පරිපාලනත්ථන්ති. දසමං.

නග්ගවග්ගො තතියො.

4. තුවට්ටවග්ගො

1. පට්ඨමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

933. තුවට්ටවග්ගස්ස පයමෙ “තුවට්ට නිපජ්ජාය” න්ති ධාතුපායෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 18 ටකාරන්තධාතු) චුත්තන්තා “තුවට්ටෙය්‍යුන්ති නිපජ්ජෙය්‍යු” න්ති චුත්තන්ති. පයමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

937. දුතියෙ එකත්ථරණපාචුරණන්තිඑත්ථ උත්තරපදානං ද්වන්ද්‍භාවං, පුබ්බපදෙන ව බාහිරත්ථසමාසභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “එක” න්තිආදි. තත්ථ චෙව, වසද්දෙහි ද්වන්ද්‍භාවං දීපෙනි, “එතාස” න්තිඉමිනා බාහිරත්ථසමාසභාවං. එතන්ති “එකත්ථරණපාචුරණා” ති එතං නාමන්ති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

941. තතියෙ උළාරකුලාති ජාතිසෙට්ඨකුලා, ඉස්සරියභොගාදීහි වා විපුලකුලා. ගුණෙහිති සීලාදිගුණෙහි. “උළාරාති සම්භාවිතා” ති ඉමිනා ඉතිලොපතුලායාධිකරණසමාසං දස්සෙති.

“අභිභූතා” ති ඉමිනා “අපකතා” ති එත්ථ කරධාතු සබ්බධාත්වත්ථවාචීපි ඉධ අපපුබ්බත්තා විසෙසතො අභිභවනත්ථෙව වත්තන්ති දස්සෙති. එතාසන්ති හික්ඛුනීනං. “සඤ්ඤාපයමානා” ති ඉමිනා සඤ්ඤාපනං සඤ්ඤත්තීති වචනත්ථං දස්සෙති. හෙතුදාහරණාදීහිති එත්ථ ආදිසද්දෙන උපමාදෙයො සඬගණ්භාති. “විවිධෙහි නයෙහි ඤාපනා” ති ඉමිනා විවිධෙහි ඤාපනං විඤ්ඤත්තීති වචනත්ථං දස්සෙති.

943. වඩ්ඤාමනෙ පදවාරගණනාය ආපත්තියා න කාරෙතබ්බොති ආහ “නිවත්තනගණනායා” ති. පදාදිගණනායාති පදඅනුපදාදිගණනායාති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

949. චතුත්ථෙව අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

952. පඤ්චමෙ ආණත්තා හික්ඛුනීති යොජනා. ඉදඤ්ච පච්චාසන්තවසෙන චුත්තං යංකිඤ්චිපි ආණාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යත්තාති. පඤ්චමං.

6-9. ඡට්ඨාදිසික්ඛාපදං

955. ඡට්ඨ-සත්තම-අට්ඨම-නවමෙසු අනුත්තානවචනං නත්ථීති. ඡට්ඨ සත්තම අට්ඨම නවමාති.

10. දසමසික්ඛාපදං

973. දසමෙ අභ්‍රන්දරිකාති තස්මිං කාලෙ, දෙසෙ වා සම්බාධස්ස නාමමෙතන්ති ආහ “අභ්‍රන්දරිකාති සම්බාධා”ති.

975. යථා “උත්තරිෂ්ඨපඤ්චවාචාහි”ති (පාචි. 62-65) එත්ථ පඤ්චසද්දො න කොචි අත්ථො, වාචාසිලිට්ඨත්ථං ලොකවොහාරවසෙන චුත්තො, න එවමිධ, ඉධ පන අත්ථො අත්ථි, පඤ්ච යොජනාති ගච්ඡන්තියාපි අනාපත්තියෙවාති ආහ “පචාරෙත්වා...පෙ.... අනාපත්ති”ති. පච්චාගච්ඡති පටිතිවත්තෙත්වා ආගච්ඡති. දසමං.

තුච්චට්චග්ගො චතුත්ථො.

5. චිත්තාගාරවග්ගො

1. පයමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

978. චිත්තාගාරවග්ගස්ස පයමෙ රඤ්ඤො කිලනට්ඨානං අගාරං රාජාගාරන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “රඤ්ඤො කිලනසර”න්ති. චිත්තං අගාරං චිත්තාගාරං. ආරාමන්ති නගරතො නාතිදුරආරාමොති ආහ “උපවන”න්ති. උය්‍යානන්ති සම්පන්නපුෂ්ඨඵලතාය උද්ධං උල්ලොකෙත්වා මනුස්සා යන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති උය්‍යානං. පොක්ඛරණිත්ති පොක්ඛරං පදුමං නෙතීති පොක්ඛරණි. පඤ්චජිති රාජාගාරාදිති පඤ්චජි. සබ්බත්ථාති දස්සනත්ථාය ගමනෙ ව ගන්ත්වා පස්සනෙ වාති සබ්බෙසු.

981. “අජ්ඣාරාමෙ”තිආදිනා ආරාමෙ ධීතාය ආරාමතො බහි කතෙ රාජාගාරාදිකෙ පස්සන්තියාපි අනාපත්තීති දස්සෙති. තානීති රාජාගාරාදීනීති. පයමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

982. දුතියෙ අනුත්තානට්ඨානං නත්ථිති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

988. තතියෙ යත්තකන්ති යත්තකං සුත්තන්ති සම්බන්ධො. අඤ්ඡිතන්ති කඬ්ඪිතං. තස්මිත්ති තත්තකෙ සුත්තෙති සම්බන්ධො. තක්කම්හීති එත්ථ තක්කොති එකො අයොමයො සුත්තකන්තනස්ස උපකරණවිසෙසො. සො හි තකියති සුත්තං බන්ධියති එත්ථ, එතෙනාති වා තක්කොති වුව්චති, තස්මිං. කන්තනතොති කන්තියතෙ කප්පාසාදිභාවස්ස ඡින්දියතෙ කන්තනං, තතො.

989. දසිකසුත්තාදින්ති එත්ථ දසාති වත්ථස්සාවයවො. සො හි දියාති අවබ්භාසිතීති දසාති වුව්චති, තස්සං දසායං පවත්තං දසිකං, තමෙව සුත්තං දසිකසුත්තං. ආදිසද්දෙන වක්ඛමානං දුක්කන්තිතසුත්තාදිං සඬගණ්හාතීති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

992. චතුත්ථෙ ආදිං කත්වාති ධොවනාදීනි ආදිං කත්වා. බාදනීයාදීසුති පුච්චාදනීයාදීසු. රූපගණනායාති පුච්චාදිනං සංඝේයානගණනාය.

993. යාගුපානෙත්ත යාගුසඬ්ඛානෙ පානෙ. තෙසන්ති මනුස්සානං. වෙස්සාවච්චකරට්ඨානෙ යපෙත්වාති මාතාපිතරො අත්තනො වෙය්‍යාවච්චකරට්ඨානෙ යපෙත්වාති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

996. පඤ්චමෙ විනිවිජ්ජනන්තිති අධිකරණං විනිවිජ්ජනන්ති භික්ඛුනීති යොජනාති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදං

999. ඡට්ඨෙ අනුත්තානවචනං නත්ථීති.

7. සත්තමසික්ඛාපදං

1007. සත්තමෙ “පුන පරියායෙ”ති එත්ථ පරියායසද්දො වාරවෙච්චනොති ආභ “පුන වාරෙ”ති. මහග්ගච්චරන්ති මහග්ගං ආවසථච්චරන්ති. සත්තමං.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදං

1008. අට්ඨමෙ අනිස්සප්පිත්වාති එත්ථ බ්‍රහ්මදෙය්‍යෙන න අනිස්සප්පනං, අථ ඛො තාවකාලිකමෙවාති දස්සෙන්නො ආභ “රක්ඛනත්ථායා”තිආදි.

1012. පට්ඨග්ගිකන්ති රක්ඛණකං. වච්චෙදන්ති “පට්ඨග්ගාහි”ති වච්චෙදං. රට්ඨෙති විජ්ජෙ. තඤ්ඤි රයන්ති ගාමනිගමාදයො තිට්ඨන්ති එත්ථාති රට්ඨන්ති චුච්චතීති. අට්ඨමං.

9. නවමසික්ඛාපදං

1015. නවමෙ සිප්පසද්දො පච්චෙකං යොජෙතඛිඛො “හත්ථිසිප්පඤ්ච අස්සසිප්පඤ්ච රථසිප්පඤ්ච ධනුසිප්පඤ්ච ථරුසිප්පඤ්චා”ති. තත්ථ ථරුසිප්පන්ති අසිකිලනසිප්පං. මන්තසද්දොපි පච්චෙකං යොජෙතඛිඛො “ආථබ්බණමන්තො ච බ්ලනමන්තො ච වසිකරණමන්තො ච සොසාපනමන්තො වා”ති. තත්ථ ආථබ්බණමන්තොති ආථබ්බණවෙදෙන විහිතො පරුපසාතකරො මන්තො. බ්ලනමන්තොති සාරදාරුබ්ලං මන්තෙන ජප්පිත්වා පථවියං නිබ්ඤ්ඤාති ධාරණමන්තො. වසිකරණමන්තොති මන්තෙන ජප්පිත්වා පරස්ස උම්මත්තභාවමාපන්නකරණො මන්තො. සොසාපනමන්තොති පරස්ස

මංසලොභිතාදිසොසාපනමන්තො. අගදපයොගොති භුසවිසස්ස පයොජනං.
 ආදිසද්දෙන අඤ්ඤපි පරුපසාතකරණෙ සිජ්පෙ සඬගණ්හාති. යක්ඛපරිත්තන්ති
 යක්ඛෙහි සමන්තතො තාණං. නාගමණ්ඩලන්ති සජ්ජානං පවෙසනනිවාරණත්ථං
 මණ්ඩලබන්ධමන්තො. ආදිසද්දෙන විසපටිහනනමන්තාදයො සඬගණ්හාතීති.
 නවමං.

10. දසමසික්ඛාපදං

1018. දසමෙ අනුත්තානවචනං නත්ථීති. දසමං.

චිත්තාගාරවග්ගො පඤ්චමො.

6. ආරාමවග්ගො

1. පඨමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

1025. ආරාමවග්ගස්ස පඨමෙ උපචාරන්ති අපරික්ඛිත්තස්ස ආරාමස්ස
 පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං උපචාරං.

1027. “සිසානුලොකිකා”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි භික්ඛුනීනමෙව සිසන්ති
 ආහ “භික්ඛුනීන”න්ති. යත්ථාති යස්මිං යානෙති. පඨමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

1028. දුතියෙ අබ්භන්තරොති අබ්භන්තරෙ පරියාපන්තො, ජාතො වා.
 “සඬකාමෙසි”ති ඉමිනා සංහරීති එත්ථ හරධාතුයා සඬකමනත්ථං දස්සෙති.
 න්හාපිතාති කජ්ජකා. තෙ හි නහාපෙන්නි සොවාපෙන්නීති න්හාපිතාති වුච්චන්ති.
 තන්ති කාසාවනිවාසනන්ති. දුතියං.

3-4. තතිය-චතුත්ථසික්ඛාපදං

1036. තතියචතුත්ථෙසු අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. තතියචතුත්ථානි.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

1043. පඤ්චමෙ “කුලෙ මච්ඡරො”ති එත්ථ මච්ඡරනං මච්ඡරොති වචනත්ථො
 කාතබ්බො. “තං කුලං අස්සද්ධං අජ්ජසන්න”න්ති කුලස්ස අවණ්ණං භාසතීති
 යොජනා. “භික්ඛුනියො දුස්සීලා පාපධම්මා”ති භික්ඛුනීනං අවණ්ණං භාසතීති
 යොජනා.

1045. “සත්තංයෙව ආදීනව” න්ති සම්බන්ධියා සම්බන්ධං දස්සෙතුං වුත්තං “කුලස්ස වා භික්ඛුනීනං වා” ති ඉමිනා ද්විසු අඤ්ඤතරමෙව න සම්බන්ධො හොති, අථ බො ද්වයමිති දස්සෙතීති. පඤ්චමං.

6. ජට්ඨසික්ඛාපදං

1048. ජට්ඨෙ ඔවාදායාති එත්ථ න යො වා සො වා ඔවාදො හොති, අථ බො ගරුධම්මොයෙවාති ආහ “ගරුධම්මත්ථායා” ති. සහ වසති එත්ථ, එතෙනාති වා සංවාසොති වචනත්ථෙත උපොසථපචාරණා සංවාසො නාමාති ආහ “උපොසථපචාරණාපුච්ඡනත්ථායා” ති. “පුච්ඡනත්ථායා” ති ඉමිනා “සංවාසායා” ති එත්ථ උත්තරපදලොපභාවං දස්සෙති. එත්ථාති භික්ඛුනිවිහඩ්ගෙ, සික්ඛාපදෙ වා පාළියං වාති. ජට්ඨං.

7-9. සත්තම-අට්ඨම-නවමසික්ඛාපදං

1053. සත්තමට්ඨමනවමෙසු අනුත්තානවචනං නත්ථි. කෙවලං පන “ඉමිස්සාපි” ති පදං විසෙසො, ඉමිස්සාපි පාළියාති අත්ථොති. සත්තමට්ඨමනවමාති.

10. දසමසික්ඛාපදං

1062. දසමෙ ද්වෙ කායා උපරිමකායො හෙට්ඨිමකායොති. තත්ථ කට්තො උද්ධං උපරිමකායො, හෙට්ඨා හෙට්ඨිමකායො. තත්ථ “පසාඛෙ” ති ඉදං හෙට්ඨිමකායස්ස නාමන්ති ආහ “අධොකායෙ” ති. භීති සච්චං. තතොති අධොකායතො. ඉමිනා පඤ්චමිබාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. රුක්ඛස්ස සාබා පභිජ්ජිත්වා ගතා විය උහො උරු පභිජ්ජිත්වා ගතාති යොජනා.

1065. ථාලෙහීති එත්ථ ඉතිසද්දො ආදායත්ථො. තෙන “ධොවා” තිආදීති චත්තාරි පදානි සඬගණ්හාති. ආණත්තිදුක්කටානීති හෙට්ඨා වුත්තෙසු අට්ඨසු දුක්කටෙසු විනයදුක්කටමෙව. සෙසෙසුනි හින්දනතො සෙසෙසු ථාලනාදීසුනි. දසමං.

ආරාමවග්ගො ජට්ඨො.

7. ගබ්භිනිවග්ගො

1. පයමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

1069. ගබ්භිනිවග්ගස්ස පයමෙ කුච්ඡිං පට්ටියො සත්තො එතිස්සා අත්ථිති කුච්ඡිපට්ටියසත්තා. “කුච්ඡි” න්තිපි පායො. ඉමිනා ගබ්භිනීති එත්ථ ගබ්භසද්දො කුච්ඡිට්ඨසත්තවාචකොති දස්සෙති. ගබ්භසද්දො (අභිධානප්පදීපිකායං 944 ගාථායං) හි කුච්ඡිට්ඨසත්තෙ ව කුච්ඡිමිහි ව ඔවරකෙ ව චත්තතීති. පයමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

1073. දුතියෙ ඵඤ්ඤං පිචතීති පායන්තො, දාරකො, සො එතිස්සා අත්ථීති පායන්තීති දස්සෙන්තො ආහ “ඵඤ්ඤං පායමානි”න්ති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

1077. තතියෙ නිත්ථරිස්සතීති වට්ඨදුක්ඛතො නිත්ථරිස්සති.

1079. පාණාතිපාතා වෙරමණීන්ති එත්ථ පාණාතිපාතා විරමති ඉමායාති වෙරමණීති අත්ථෙත සික්ඛාපදං වෙරමණි නාමාති ආහ “පාණාතිපාතා වෙරමණිසික්ඛාපද”න්ති. යං තං සික්ඛාපදන්ති සම්බන්ධො. සබ්බන්ථාති “අදින්නාදානා වෙරමණි”න්තිආදීසු සබ්බෙසු වාකොසු. පබ්බජිතාය සාමණෙරියාති සම්බන්ධො. එතාසුති ඡසු සික්ඛාසුති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

1084. චතුත්ථෙ “චුට්ඨානසම්මුති”ති පදං “ගොතී”ති පදෙ කත්තා, “දාතබ්බායෙවා”ති පදෙ කම්මන්ති. චතුත්ථං.

5-9. පඤ්චමාදිසික්ඛාපදං

1095. පඤ්චමාදීසු නවමපරියොසානෙසු සික්ඛාපදෙසු අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. පඤ්චමජට්ඨසත්තමට්ඨමනවමානි.

10. දසමසික්ඛාපදං

1116. දසමෙ චූපකාසෙය්‍යාති එත්ථ කාසධාතුයා ගත්‍යත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “ගච්ඡෙය්‍යා”ති. දසමං.

ගබ්හිනිවග්ගො සත්තමො.

8. කුමාරිභූතවග්ගො

1-2-3. පඨම-දුතිය-තතියසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

1119. කුමාරිභූතවග්ගස්ස පඨමදුතියතතියෙසු යා පන තා මහාසික්ඛමානාති සම්බන්ධො. සබ්බපඨමා ද්වෙ මහාසික්ඛමානාති ගබ්හිනිවග්ගෙ සබ්බාසං සික්ඛමානානං පඨමං චුත්තා ද්වෙ මහාසික්ඛමානා. තා පනාති මහාසික්ඛමානා පන. සික්ඛමානාඉච්චෙව වත්තබ්බාති සම්මුතිකම්මෙසු සාමඤ්ඤතො වත්තබ්බා. “ගිහිගතා”ති වා “කුමාරිභූතා”ති වා න වත්තබ්බා, වදන්ති චෙ, සම්මුතිකම්මං කුප්පතීති අධිප්පායො. ගිහිගතායාති එත්ථ ගිහිගතා නාම පුරිසන්තරගතා චූච්චති. සා හි යස්මා පුරිසසඬ්ඛාතෙන ගිහිනා ගමිසිත්ථ, අප්ඤ්ඤාචාරවසෙන, ගිහිං වා ගමිත්ථ, තස්මා ගිහිගතාති චූච්චති. අයං සික්ඛමානාති සම්බන්ධො. කුමාරිභූතා නාම

සාමනෙරා වුවවති. සා හි යස්මා අගිහිගතත්තා කුමාරි හුත්වා භූතා, කුමාරිභාවං වා භූතා ගතා, තස්මා කුමාරිභූතාති වුවවති. තිස්සොපිති ගිහිගතා කුමාරිභූතා මහාසික්ඛමානාති තිස්සොපි. සික්ඛමානාති සික්ඛං මානෙතීති සික්ඛමානාති. පටිම දුතිය තතියාති.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

1136. චතුත්ථෙ අනුත්තානවචනං නත්ථීති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

පඤ්චමෙ එත්ථ සික්ඛාපදෙ ‘‘සඬ්ඝෙන පරිච්ඡන්දිතඛ්ඛා’’ති යං වචනං වුත්තං, තස්සාති යොජනාති. පඤ්චමං.

6-7-8. ඡට්ඨ-සත්තම-අට්ඨමසික්ඛාපදං

ඡට්ඨසත්තමට්ඨමෙසු අනුත්තානට්ඨානං නත්ථීති. ඡට්ඨසත්තමට්ඨමාති.

9. නවමසික්ඛාපදං

1158. නවමෙ අන්තොති අබ්භන්තරෙ. ඉමිනා ආත්ඤ්ඤාපසග්ගස්සත්ථං දස්සෙති. ‘‘සොක’’න්තිආදිනා අන්තො වාසෙති පච්චෙසෙතීති ආවාසා. සොකං ආවාසා සොකාවාසාති වචනත්ථං දස්සෙති. සරං සරසාමිකා ආවිසන්ති විය, එවං අයම්පි සොකං ආවිසතීති යොජනා. ඉතීති එවං. යන්ති සොකං. ස්වාස්සාති සො අස්සා. සොති සොකො. අස්සාති සික්ඛමානාය. ආවාසොති ආවාසොකාසො. ‘‘එදිසා අය’’න්ති ඉමිනා ‘‘අජානන්ති’’ති එත්ථ අජානනාකාරං දස්සෙතීති. නවමං.

10. දසමසික්ඛාපදං

1162. දසමෙ අනාපුච්ඡාති එත්ථ ත්වාපච්චයො ලොපොති ආහ ‘‘අනාපුච්ඡත්වා’’ති. ද්වික්ඛත්තුන්ති ද්වෙ වාරෙ. සකින්නි එකවාරං.

1163. අපුඛ්ඛං සමුට්ඨානසීසං ඉමස්සාති අපුඛ්ඛසමුට්ඨානසීසං. ද්වීසුපි යානෙසුති වාචාතො ව කායවාචාතො වාති ද්වීසු යානෙසුපි. අනනුජානාපෙත්වාති මාතාපිතුහි ව සාමිකෙන ව න අනුජානාපෙත්වාති. දසමං.

11. එකාදසමසික්ඛාපදං

1167. එකාදසමෙ තත්ථාති ‘‘පාරිවාසියජන්දදානෙනා’’ති වචනෙ. අඤ්ඤාත්ති අඤ්ඤං යානං.

එකං අජ්ඣෙසන්තීති එකං භික්ඛුං ධම්මකථනත්ථාය නියොයාපෙන්නි. අඤ්ඤං පනාති උපොසථිකතො අඤ්ඤං පන.

තත්තාති තෙසු භික්ඛුසු. සුභාසුභං නක්ඛත්තං පයතීති නක්ඛත්තපායකො. දාරුණන්ති කක්ඛලං. තෙති භික්ඛු. තස්සාති නක්ඛත්තපායකස්ස භික්ඛුස්ස. “නක්ඛත්තං පටිමානෙන්නං, අත්ථො බාලං උපච්චගා” තිජාතකපාළි (ජා. 1.1.49). අයං පනෙත්ථ යොජනා – නක්ඛත්තං පටිමානෙන්නං බාලං අත්ථො භිතං උපච්චගා උපසම්පෙ අතික්කම්ත්වා අගාති. එකාදසමං.

12. ද්වාදසමසික්ඛාපදං

1170. ද්වාදසමෙ නප්පහොතීති භික්ඛුනියො නිවාසාපෙතුං න සක්කොතීති. ද්වාදසමං.

13. තෙරසමසික්ඛාපදං

1175. තෙරසමෙ එකං වස්සන්ති එත්ථ වස්සසද්දො සංවච්ඡරපරියායො, උපයොගවචනඤ්ච භූමිමත්ථෙ හොතීති ආහ “එකස්මිං සංවච්ඡරෙ” ති. තෙරසමං.

කුමාරිභූතවග්ගො අට්ඨමො.

9. ඡත්තුපාහනවග්ගො

1. පයමසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

1181. ඡත්තවග්ගස්ස පයමෙ කද්දමාදීනීති වික්ඛල්ලාදීනි. ආදිසද්දෙන උදකාදීනි සඬගණ්හාති. ගච්ඡාදීනීති බුද්දපාදපාදීනි. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤානිපි ඡත්තං ධාරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යාති සම්බාධට්ඨානාති සඬගණ්හාතීති. පයමං.

2. දුතියසික්ඛාපදං

1184. දුතියෙ යානෙනාති යන්ති ඉච්ඡිතට්ඨානං සුබෙන ගච්ඡන්ති අනෙනාති යානන්ති. දුතියං.

3. තතියසික්ඛාපදං

1191. තතියෙ “විජ්ජකිරියංසු” ති කිරියාපදස්ස කත්තුනා අවිනාභාවතො කත්තාරං දස්සෙතුං චුත්තං “මණයො” ති. මණයොති ව රතනානීති. තතියං.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදං

1194. චතුත්ථේ සිසුපගාදීසුති ආදිසද්දෙන ගිවුපගාදයො සඬගණ්හාති. යං යන්ති අලඬිකාරන්ති. චතුත්ථං.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදං

1199. පඤ්චමෙ ගන්ධෙන වාති ගන්ධෙති අත්තනො වත්ථුං සුවෙති පකාසෙතීති ගන්ධො. වණ්ණකෙන වාති විලෙපනෙන ව. තඤ්භි වණ්ණයති ඡවිසොභං පකාසෙතීති වණ්ණකන්ති වුව්වති. වසද්දෙන සමාහාරද්වන්දවාක්‍යං දීපෙතීති. පඤ්චමං.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදං

1202. ඡට්ඨෙ අනුත්තානවචනං නත්ථීති. ඡට්ඨං.

7. සත්තමසික්ඛාපදං

1208. සත්තමෙ උම්මද්දනෙති උප්පිළිත්වා මද්දනෙ. සංඛාහනෙපීති පුනප්පුනං ඛාහනෙපීති. සත්තමං.

8-10. අට්ඨමාදිසික්ඛාපදං

1210. අට්ඨමාදීසු තීසු අනුත්තානවචනං නත්ථීති. අට්ඨමනවමදසමාති.

11. එකාදසමසික්ඛාපදං

1214. එකාදසමෙ අභිමුඛමෙවාති අභිමුඛෙ එව. මුඛස්ස හි අභි අභිමුඛන්ති වචනත්ථො කාතඛ්ඛො, සත්තමියා අංකාරො. ඉමිනා පුරතොති එත්ථ තොපච්චයො භුම්මත්ථො හොතීති දස්සෙති. උපචාරන්ති ද්වාදසහත්ථුපචාරන්ති. එකාදසමං.

12. ද්වාදසමසික්ඛාපදං

1219. ද්වාදසමෙ “අනොකාසකත”න්තිපදස්ස අයුත්තසමාසභාවඤ්ච විසෙසනපරපදඛාහිරසමාසභාවඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං “අකතඛකාස”න්ති. ඛකාසො න කතො යෙනාති අනොකාසකතො, හික්ඛු, තං. “අනියමෙත්වා”ති ඉමිනා “අනොදිස්සා”ති පදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙතීති. ද්වාදසමං.

13. තෙරසමසික්ඛාපදං

1226. තෙරසමෙ උපචාරෙපීති අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානසඬ්ඛාතෙ උපචාරෙපී.

1227. “අවජින්නවිවරිකායා” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි විසෙසොයෙවාධිජ්ජෙතොති ආහ “සඬකච්චිකච්චරමෙවා” ති. සමන්තතො පුරිසානං දස්සනං කන්තියති ඡින්නියති එත්ථාති සඬකච්චි, අධක්ඛකඋඛ්භනාහිට්ඨානං, සඬකච්චෙ නිවසිතඛ්ඛන්ති සංකච්චිකං, තමෙව විවරන්ති සඬකච්චිකච්චරන්ති. තෙරසමං.

ජත්තුපාහනවග්ගො නවමො.

සබ්බානෙව සික්ඛාපදානීති සම්බන්ධො. තතොති තෙහි අට්ඨාසිතිසතසික්ඛාපදෙහි, අපනෙත්ථාති සම්බන්ධො.

තත්ත්වාති තෙසු බුද්දකෙසු. එත්ථාති දසසු සික්ඛාපදෙසුති.

හික්ඛුනිවිහඬගෙ බුද්දකචණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

5. පාටිදෙසනීයසික්ඛාපද-අත්ථයොජනා

බුද්දකානං අනන්තරා පාටිදෙසනීයා නාම අට්ඨ යෙ ධම්මා සඬබ්බෙපෙනෙව සඬගහං ආරුළ්භා සඬගීතිකාරෙහි, තෙසං අට්ඨන්තං පාටිදෙසනීයනාමකානං ධම්මානං සඬබ්බෙපෙනෙව එසා චණ්ණනා පවත්තතෙති යොජනා.

1228. යාති සබ්බිතෙලාදීනීති සම්බන්ධො. භීති විත්ථාරො. එත්ථාති අට්ඨසු පාටිදෙසනීයෙසු. පාළිවිනිමුත්තකෙසුති පාළිතො විනිමුත්තකෙසු. සබ්බෙසුති අබ්බෙසු සබ්බිතෙලාදීසුති.

හික්ඛුනිවිහඬගෙ පාටිදෙසනීයචණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

පනාති පක්ඛන්තරජොතකො. යෙ ධම්මා උද්දිට්ඨාති සම්බන්ධො. තෙසන්ති පාටිදෙසනීයානං. පුන තෙසන්ති සෙඛියඅධිකරණසමථධම්මානං.

තන්ති අත්ථවිනිච්ඡයං, විදු වදන්තීති සම්බන්ධො. යකාරො පදසන්ධිකරො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – තෙසං පාටිදෙසනීයානං අනන්තරා යෙ ච සෙඛියා පඤ්චසත්තති යෙ ච ධම්මා, වසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, අධිකරණච්ඡයා අධිකරණසමථනාමකා සත්ත යෙ ච ධම්මා භගවතා උද්දිට්ඨා, තෙසං සෙඛියඅධිකරණසමථධම්මානං යො අත්ථවිනිච්ඡයො විහඬගෙ මයා වුත්තො, තාදිසමෙව තං අත්ථවිනිච්ඡයං හික්ඛුනීනං විහඬගෙපි විදු වදන්ති යස්මා, තස්මා තෙසං ධම්මානං සෙඛියඅධිකරණසමථධම්මානං යා අත්ථචණ්ණනා තත්ථ මහාවිහඬගෙ විසුං මයා න වුත්තා. ඉමා අත්ථචණ්ණනා ඉධාපි හික්ඛුනීනං.

විහඬගෙහි, පිසද්දො ලුත්තනිද්දිටියො, මයා න වුත්තායෙවාවි. නකාරො ද්විසු කිරියාසු යොජෙනබ්බො.

“සබ්බාසවපහං මග්ගං, පුඤ්ඤකම්මෙන විමිනා;
උප්පාදෙත්වා සසන්තානෙ, සත්තා පස්සන්තු නිබ්බුති” න්ති.

අයං ගාථා එතරහි පොත්ථකෙසු නත්ථි, ටිකාසු පන අත්ථි. තස්මා එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා – ඉමිනා පුඤ්ඤකම්මෙන ච විහඬගවණ්ණනාය කතෙන ඉමිනා පුඤ්ඤකම්මෙන ච අඤ්ඤෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ච. වසද්දො හි අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. සත්තා සබ්බෙ සත්තා සබ්බාසවපහං සබ්බෙසං ආසවානං විසාතකං මග්ගං අරහත්තමග්ගං සසන්තානෙ අත්තනො නියකජ්ඣත්තෙ උප්පාදෙත්වා ජනෙත්වා නිබ්බුතිං බන්ධපරිනිබ්බානං ඤාණාලොචනෙන පස්සන්තුති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

හික්ඛුනිවිහඬගවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

ජාදිලඤ්ඡිතනාමෙන, නෙකානං වාවිතො මයා;
හික්ඛුනීනං විහඬගස්ස, සමත්තො යොජනානයොති.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මහාවග්ගයොජනා

1. මහාබන්ධකං

1. බොධිකථා

එවුහතොවිහඬගස්ස, කත්වාන යොජනානායං;
මහාවග්ගබන්ධකස්ස, කරිස්සං යොජනානායං.

උභින්නන්ති උභයෙසං. පාතිමොක්ඛානන්ති පාතිමොක්ඛවිහඬගානං. පාතිමොක්ඛගහණෙන හෙත්ථ තෙසං විහඬගොපි ගහිතො අහෙදෙන වා උත්තරපදලොපවසෙන වා. බන්ධකන්ති පඤ්ඤත්තිසමුහං. බන්ධසද්දො හෙත්ථ පඤ්ඤත්තිවාචකො. විනයපඤ්ඤත්තියො වුව්චන්ති “බන්ධො” ති. තෙසං සමුභො බන්ධකො. අථවා බන්ධොති රාසි. බන්ධසද්දො හි රාසත්ථවාචකො. විනයපඤ්ඤත්තිරාසි වුව්චති “බන්ධො” ති. කකාරො පකාසකවාචකො. බන්ධානං විනයපඤ්ඤත්තිරාසීනං කො පකාසකොති බන්ධකො, තං බන්ධකං. අයං පනෙත්ථ

යොජනා - උභිත්තං පාතිමොක්ඛානං සඬිගීතිසමනන්තරං බන්ධකොව්දා
 බන්ධකෙසු කුසලා මහාපෙරා යං බන්ධකං සඬිගායිංසු, තස්ස බන්ධකස්ස දානි
 සංවණ්ණනාක්කමො යස්මා සම්පත්තො, තස්මා තස්ස බන්ධකස්ස අයං
 අනුත්තානත්ථවණ්ණනා භොතිති.

යෙ අත්ථාති සම්බන්ධො. භිසද්දො පදාලඬිකාරො. යෙසන්ති පදානං. තෙති තෙ
 අත්ථෙ. භවෙති භවෙය්‍යා, භවිතුං සක්කුණෙය්‍යාති අත්ථො. තෙසන්ති අත්ථානං.
 කීන්ති කිං පයොජනං. තෙති අත්ථෙ, ඤාතුන්ති සම්බන්ධො. අථවා තෙති අත්ථා,
 අවණ්ණිතාති සම්බන්ධො. තෙසංයෙවාති අත්ථානමෙව. අයං පනෙත්ථ යොජනා -
 පදහාජනීයෙ යෙසං පදානං යෙ අත්ථා භගවතා පකාසිතා, තෙසං පදානන්ති
 පායසෙසො, තෙ අත්ථෙ පුන වදෙය්‍යාම වෙ, කදා පරියොසානං සංවණ්ණනාය
 පරිනිට්ඨානං භවෙ, න භවෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. යෙ වෙව අත්ථා උත්තානා, තෙසං
 සංවණ්ණනාය කිං පයොජනං, න පයොජනන්ති අධිජ්ජායො. අධිජ්ජායානුසන්ධිති ව
 අධිජ්ජායෙන ව අනුසන්ධිතා ව බ්‍යඤ්ජනෙන ව යෙ පන අත්ථා අනුත්තානා, තෙ
 අත්ථෙ, අත්ථා වා අවණ්ණිතා යස්මා ඤාතුං න සක්කා, තස්මා තෙසංයෙව අත්ථානං
 අයං සංවණ්ණනානෙයො භොතිති. ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො.

1. “තෙන...පෙ.... වෙරඤ්ජාය”න්තිආදීසු (පාරා. 1) කරණවචනෙ
 විසෙසකාරණමත්ථි විය, “තෙන...පෙ.... පට්ඨානිසම්බුද්ධො”ති එත්ථ කිඤ්චාපි
 නත්ථිති යොජනා. අසදිසොපමායං. කිඤ්චාපිසද්දො ගරහත්ථජොතකො, පන-
 සද්දො සම්භාවනත්ථජොතකො. “කරණවචනෙනවා”ති එත්ථ ඵවකාරෙන
 උපයොගවචනං වා භූමිමවචනං වා නිවාරෙති. අභිලාපොති අභිමුඛං අත්ථං ලපතිති
 අභිලාපො, සද්දො. ආදිතොති වෙරඤ්ජකණ්ඩතො. එතන්ති “තෙන සමයෙන
 බුද්ධො භගවා උරුවෙලාය”න්තිආදිවචනං. “අඤ්ඤෙසුපි”ති වත්ථා තමෙවත්ථං
 දස්සෙතුං වුත්තං “ඉතො පරෙසු”ති.

යදි විසෙසකාරණං නත්ථි, කිං පනෙතස්ස වචනෙ පයොජනන්ති වොදෙත්තො
 ආහ “කිං පනෙතස්සා”තිආදි. එතස්සාති “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා
 උරුවෙලාය”න්තිආදිවචනස්ස. නිදානදස්සනං පයොජනං නාමාති යොජනා.
 තමෙවත්ථං විභාවෙතුමාහ “යා හී”තිආදි. යා පබ්බජ්ජා වෙව යා උපසම්පදා ව
 භගවතො අනුඤ්ඤාතාති යොජනා. යාති ව අනුඤ්ඤාතාති සම්බන්ධො. තානීති
 පබ්බජ්ජාදීනි. අභිසම්බොධිත්ති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණපදට්ඨානං
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණඤ්ච සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපදට්ඨානං අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණඤ්ච.
 බොධිමහාමණ්ඩෙති මහන්තානං මග්ගඤ්ඤාණසබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණානං
 පසන්නට්ඨානෙ බොධිරුක්ඛමුලෙති අත්ථො. ඵවන්තිආදි නිගමනං.

තත්ථාති යං “තෙන සමයෙන උරුවෙලාය”න්තිආදිවචනං වුත්තං, තත්ථ.
 උරුවෙලායන්ති එත්ථ උරුසද්දො මහන්තපරියායොති ආහ “මහාවෙලාය”න්ති.
 “වාලිකරාසිමිහී”ති ඉමිනා වෙලාසද්දස්ස රාසත්ථං දස්සෙති, කාලසීමාදයො
 නිවත්තෙති. යදි පන “උරු”ති වාලිකාය නාමං, “වෙලා”ති මරියාදාය, ඵවඤ්චි සති

නනු උරුයා වෙලානි අත්ථො දට්ඨබ්බොති ආහ “වෙලාතික්කමනහෙනු ආහටා උරු උරුවෙලා”ති. ඉමිනා වෙලාය අතික්කමො වෙලා උත්තරපදලොපවසෙන, වෙලාය ආහටා උරු උරුවෙලා පදවිපරියායවසෙනාති දස්සෙති. එත්ථාති “උරුවෙලාය”න්තිපදෙ. තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො ආහ “අතීතෙ කිරා”තිආදි. අනුප්පන්තෙ බුද්ධෙ පබ්බජිත්ථාති සම්බන්ධො. තාපසපබ්බජ්ජන්ති ඉසිපබ්බජ්ජං, න සමණපබ්බජ්ජං. කතිකවත්තන්ති කරණං කතං, කතෙන පවත්තං කතිකං, තමෙව වත්තං කතිකවත්තං. අකංසු කිරාති සම්බන්ධො. යොති යො කොචි. අඤ්ඤාති අත්තනා අපරො. සො ආකිරතුති සම්බන්ධො. පත්තපුටෙනාති පණ්ණෙන කතෙන පුටෙන. තතොති කතිකවත්තකරණතො. තත්ථාති තස්මිං පදෙසෙ. තතොති මහාවාලිකරාසිජනනතො, පරන්ති සම්බන්ධො. නන්ති තං පදෙසං. තන්ති මහාවාලිකරාසිං.

“බොධිරුක්ඛමුලෙ”ති එත්ථ අස්සත්ථරුක්ඛස්ස උපචාරවසෙන බොධිති නාමලහනං දස්සෙන්තො ආහ “බොධි වුව්චති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං”න්තිආදි. ඉමිනා වත්තාරි සච්චාති බුජ්ඣතිති බොධිති වචනත්ථෙත චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං බොධි නාමාති දස්සෙති. එත්ථාති බොධිමිහි, බොධියං වා. සමීපත්ථෙ වෙතං භූමිමච්චනං. රුක්ඛොපිති පිසද්දෙන න මග්ගඤාණමෙචාති දස්සෙති. මූලෙති ආසන්නෙ. පට්ඨානිසම්බුද්ධොති අනුනාසිකලොපවසෙන සන්ධිති ආහ “පට්ඨං අභිසම්බුද්ධො”ති. “හුත්ථා”ති ඉමිනා “පට්ඨම”න්තිපදස්ස භාවනපුංසකං දස්සෙති. සබ්බපට්ඨංයෙචාති සබ්බෙසං ජනානං පට්ඨමෙව අභිසම්බුද්ධො හුත්ථාති සම්බන්ධො. එකො එව පල්ලඬිකො එකපල්ලඬිකොති අවධාරණසමාසං දස්සෙන්තො ආහ “එකෙනෙව පල්ලඬිකෙනා”ති. “සකිං...පෙ.... ආභුජිතෙනා”ති ඉමිනා අවධාරණඵලං දස්සෙති. පල්ලඬිකොති ව උරුබද්ධාසනං. විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදීති එත්ථ තදභිගාදීසු (පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.104) පඤ්චසු විමුත්තිසු පටිප්පස්සද්ධිසඬ්ඛාතා ඵලසමාපත්ති ඵවාධිප්පෙනාති ආහ “ඵලසමාපත්තිසුඛං”න්ති. ඵලසමාපත්තිති අරහත්තඵලසමාපත්ති. සා හි විරුද්ධෙහි උපක්කිලෙසෙහි මුව්චිතට්ඨෙන විමුත්තිති වුව්චති, තාය සම්පයුත්තං සුඛං විමුත්තිසුඛං, චතුත්ථජ්ඣානිකං අරහත්තඵලසමාපත්තිසුඛං. අථවා තාය ජාතං සුඛං විමුත්තිසුඛං, සකලකිලෙසදුක්ඛපසමසුඛං. “පටිසංවෙදයමානො”තිඉමිනා “පටිසංවෙදී”ති එත්ථ ණිපච්චයස්ස කත්තුත්ථං දස්සෙති. පුනස්පුනං සුට්ඨු වදති අනුභවතීති පටිසංවෙදී. පටිසංවෙදී හුත්ථා නිසීදීති සම්බන්ධො.

පච්චයාකාරන්ති අවිජ්ජාදිපච්චයානං උප්පාදාකාරං. කස්මා පච්චයාකාරො පටිච්චසමුප්පාදො නාමාති ආහ “පච්චයාකාරො හී”තිආදි. හීති සච්චං, යස්මා වා. “අඤ්ඤමඤ්ඤ”න්තිඉමිනා “පටිච්චා”තිපදස්ස කම්මං දස්සෙති, “සහිතෙ”තිඉමිනා සංසද්දස්සත්ථං. “ධම්මෙ”තිඉමිනා තස්ස සරුපං. එත්ථාති ඉමිස්සං විනයට්ඨකථායං. තත්ථාති “අනුලොමපටිලොම”න්තිපදෙ, අනුලොමපටිලොමෙසු වා. ස්වෙව පච්චයාකාරො වුව්චතීති යොජනා. “අත්තනා කත්තබ්බකිච්චකරණතො”තිඉමිනා අනුලොමසද්දස්ස සභාවත්ථං දස්සෙති.

ස්වේවානි පච්චයාකාරො ඵලං. තං කිච්චන්ති අත්තනා කත්තබ්බං තං කිච්චං. තස්ස අකරණතොති අත්තනා කත්තබ්බකිච්චස්ස අකරණතො. ඉමිනා පටිලොමසද්දස්ස සභාවත්ථං දස්සෙති. පුරිමනෙයෙනෙවානි “අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා”තිආදිනා පුරිමනෙයෙනෙව. වානි අථවා. පවත්තියානි සංසාරපවත්තියා. අනුලොමොති අනුකූලො, අනුරූපො වා. ඉතරොති “අවිජ්ජායත්වෙවා”තිආදිනා චුත්තො පච්චයාකාරො. තස්සානි පවත්තියා. පටිලොමොති පටිවිරුද්ධො, එත්ථානි “අනුලොමපටිලොම”න්තිපදෙ. අත්ථො දට්ඨබ්බොති එත්ථ අත්ථො ඵවානි සම්භවතො තස්ස ඵලං වා “සද්දන්තරත්ථාපොභනෙන සද්දො අත්ථං වදන්ති”ති වචනතො (උදා. අට්ඨ. 1; දී. නි. ටී. 1.1; ම. නි. ටී. 1. මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා; සං. නි. ටී. 1.1. ඔසතරයසුත්තවණ්ණනා; අ. නි. ටී. 1.1. රූපාදිවග්ගවණ්ණනා) සද්දන්තරත්ථාපොභනං වා දස්සෙන්නො ආහ “ආදිතො පනා”තිආදි. යාවසද්දො අවධිවචනො. යාව අත්තං පාපෙත්වානි සම්බන්ධො. ඉතොති ඉමෙහි චුත්තෙහි ද්විති අත්ථෙහි. “මනසාකාසී”ති එත්ථ ඉකාරලොපවසෙන සන්ධිති ආහ “මනසි අකාසී”ති. තත්ථානි “මනසාකාසී”තිපදෙ. යථානි යෙනාකාරෙන. ඉදන්ති ඉමං ආකාරං. තත්ථානි “අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා”තිආදිපාඨෙ අවයවත්ථො ඵලං වෙදිතබ්බොති යොජනා. සමාසමජ්ඣෙකෙ තසද්දෙන පුබ්බපදස්සෙව ලිඬගවචනානි ගහෙතබ්බානිති ආහ “අවිජ්ජා ව සා පච්චයො වා”ති. වාකො පන තසද්දෙන පරපදස්සෙව ලිඬගවචනානි ගහෙතබ්බානි. “අවිජ්ජාපච්චයා”තිපදං “සම්භවන්ති”තිපදෙන සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ “තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා සම්භවන්ති”ති. සබ්බපදෙසුති “සඬබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”න්තිආදීසු සබ්බෙසු පදෙසු.

යථා පනානි යෙනාකාරෙන පන. ඉදන්ති ඉමං ආකාරං. තත්ථානි “අවිජ්ජාය...පෙ.... නිරොධො”තිආදිවාකො. අවිජ්ජායත්වෙවානි එත්ථ “හද්දියොත්වෙවා”තිආදීසු විය “හද්දියො ඉති ඵවා”ති පදවිෂෙදො කත්තබ්බො, න ඵලං “අවිජ්ජාය ඉති ඵවා”ති, අථ බො “අවිජ්ජාය තු ඵවා”ති කාතබ්බොති ආහ “අවිජ්ජාය තු ඵවා”ති. “ප අතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛ”න්තිආදීසු (කඬබා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) විය උපසග්ගත්තයෙන චුත්තං, ඵලමිධ නිපාතත්තයෙන චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ ඵලසද්දෙන සත්තජීවාදයො නිවත්තෙති. තුසද්දො පක්ඛන්තරත්ථජොතකො. අනුලොමපක්ඛතො පටිලොමසඬබ්බාතං පක්ඛන්තරං මනසාකාසීති අත්ථො. අසෙසවිරාගනිරොධසද්දො අයුත්තසමාසො, උත්තරපදෙන ව තතියාසමාසොති ආහ “විරාගසඬබ්බාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධා”ති. තත්ථ අසෙසසද්දං විරාගසද්දෙන සම්බන්ධමකත්වා නිරොධසද්දෙන සම්බන්ධං කත්වා අත්ථස්ස ගහණං අයුත්තසමාසො නාම. “මග්ගෙනා”තිඉමිනා විරාගසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. මග්ගො හි විරජ්ජනට්ඨෙන විරාගොති චූචිවති. සඬබ්බාරනිරොධොති එත්ථ මග්ගෙන නිරොධත්තා අනුප්පාදනිරොධො හොතීති ආහ “සඬබ්බාරානං අනුප්පාදනිරොධො හොතී”ති. අනුප්පාදනිරොධොති ව අනුප්පාදෙන නිරොධො සමුච්චෙදවසෙන නිරුද්ධත්තා. ඵවන්ති යථා අවිජ්ජායත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඬබ්බාරනිරොධො, ඵලං තථානි අත්ථො. තත්ථානි “ඵලමෙතස්සා”තිආදිවචනෙ.

කෙවලසද්දො සකලපරියායොති ආහ “සකලස්සා” ති, අනවසෙසස්සාති අත්ථො. අථවා සත්තජීවාදීහි අමිස්සිතත්තා අමිස්සත්ථොති ආහ “සුද්ධස්ස වා” ති. “සත්තවිරහිතස්සා” ති ඉමිනා සුද්ධභාවං දස්සෙති. දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති එත්ථ ඛන්ධසද්දො රාසත්ථවාචකොති ආහ “දුක්ඛරාසිස්සා” ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එත්ථ එතසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං වුත්තං. “ය්වාය” න්තිආදි. තත්ථ “අවිජ්ජාදිවසෙන...පෙ.... නිරොධො භොති” ති ය්වායං අත්ථො වුත්තොති යොජනා. සමුදයො ච භොතිති සම්බන්ධො. විදිතවෙලායන්ති පාකට්ටෙලායං පසිද්ධකාලෙති අත්ථො. ඉමං උදානන්ති එත්ථ ඉමසද්දො වුවිචමානාපෙක්ඛො. තස්මිං අත්ථෙ විදිතෙ සතීති යොජනා. පජානනතායාති පකාරෙන ජානනභාවස්ස. සොමනස්සයුත්තඤාණසමුට්ඨානන්ති සොමනස්සෙන එකුප්පාදාදිවසෙන යුත්තෙන ඤාණෙන සමුට්ඨානං, යුත්තං වා ඤාණසංඛාතං සමුට්ඨානං උදානන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ උදානන්ති කෙනට්ඨෙන උදානං? උදානට්ඨෙන, මොදනට්ඨෙන, කීළනට්ඨෙන වාති අත්ථො. කිමිදං උදානං නාම? පිතිවෙගසමුට්ඨාපිතො උදාහාරො. යථා (උදා. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා) හි යං තෙලාදිමිනිතබ්බවත්ථු මානං ගහෙතුං න සක්කොති විසන්දිත්වා ගච්ඡති, තං “අවසෙකො” ති වුවිචති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං “ඔසො” ති වුවිචති. එවමෙවං යං පිතිවෙගසමුට්ඨාපිතං විතක්කවිජ්ජාරං හදයං සන්ධාරෙතුං න සක්කොති, සො අධිකො හුත්වා අන්තො අසංය්ගිත්වා වච්ඡිවාරෙන නික්ඛමන්තො පටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛො උදාහාරවිසෙසො “උදාන” න්ති වුවිචති. “අත්තමනවාචං නිච්ජාරෙසි” ති ඉමිනා උද්ධාතුස්ස උදාහාරත්ථං දස්සෙති.

තස්සාති උදානස්ස අත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. යදාති එත්ථ දාපච්චයස්ස අත්ථවාක්ඛායං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මිං කාලෙ” ති. භවෙති “බ්බත්ත” න්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. බ්බත්තං පාකටන්ති හි අත්ථො. පාතුභවන්තීති එත්ථ පාතුනිපාතස්ස අත්ථස්ස “භවෙ” ති නිපාතෙන වුත්තත්තා භූධාතුස්සෙව අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “උප්පජ්ජන්ති” ති. අනුලොම පටිලොම පච්චයාකාර පටිවෙධසාධකාති අනුලොමතො ච පටිලොමතො ච පච්චයාකාරස්ස පටිවිජ්ඣානස්ස සාධකා. බොධිපක්ඛියධම්මාති බොධියා මග්ගඤාණස්ස පක්ඛෙ භවා සත්තතිංස ධම්මා. අථවා පාතුනිපාතෙන සහ “භවන්ති” තිපදස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පකාසන්ති” ති. ඉමස්මිං නයෙ භවෙසද්දො එකංසත්ථවාචකො. භවෙ එකංසෙනාති හි අත්ථො. අභිසමයවසෙනාති මග්ගඤාණවසෙන. මග්ගඤාණඤ්ඤි යස්මා අභිමුඛං චත්තාරි සච්චාති සමෙච්ච අයති ජානාති, තස්මා අභිසමයොති වුවිචති.

“කිලෙසසන්තාපනට්ඨෙනා” ති ඉමිනා ආභූසො කිලෙසෙ තාපෙතීති ආතාපොති වචනත්ථං දස්සෙති. න චිරියසාමඤ්ඤං භොති, අථ බො සම්මජ්ජපධානචිරියමෙවාති ආහ “සම්මජ්ජපධානචිරියවතො” ති. ඉමිනා ආතාපීති එත්ථ ඊපච්චයස්ස වන්තුඅත්ථං දස්සෙති. ආරම්මණුපනිජ්ඣානලක්ඛණෙන වාති

කසිණාදිආරම්මණං උපගන්ත්වා නිජ්ඣානසභාවෙන අට්ඨසමාපත්තිසඛිබානෙන ඥානෙන ව. ලක්ඛණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙන වානි අනිච්චාදිලක්ඛණං උපගන්ත්වා නිජ්ඣානසභාවෙන විපස්සනාමග්ගඵලසඛිබානෙන ඥානෙන ව.

“බාහිතපාපස්සා”ති ඉමිනා බාහිතො අණො පාපො අනෙතාති බ්‍රාහ්මණොති වචනත්ථං දස්සෙති. අණසද්දො හි පාපපරියායො. “බිණාසවස්සා”ති ඉමිනා තස්ස සරූපං දස්සෙති. අථස්සාති අථ අස්ස, තස්මිං කාලෙ බ්‍රාහ්මණස්සාති අත්ථො. යා එතා කඬ්ඛා චුත්තාති සම්බන්ධො. “කො නු බො...පෙ.... අවොවා”තිආදිනා (සං. නි. 2.12) නයෙන ව තථා “කතමං නු බො...පෙ.... අවොවා”තිආදිනා (සං. නි. 2.35) නයෙන ව පච්චයාකාරෙ චුත්තාති යොජනා. නො කල්ලො පඤ්ඤාති අයුත්තො පඤ්ඤො, දුප්පඤ්ඤො එසොති අත්ථො. තථාති එවං, තතො අඤ්ඤථා වා. යා ව සොළස කඬ්ඛා (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) ආගතාති සම්බන්ධො. අපට්ඨිද්ධත්තා කඬ්ඛාති යොජනා. සොළස කඬ්ඛාති අතීතවිසයා පඤ්ච, අනාගතවිසයා පඤ්ච, පච්චුප්පන්තවිසයා ඡාති සොළසවිධා කඬ්ඛා. වපයන්තීති වි අපයන්ති, ඉකාරලොපෙනායං සන්ධි. විත්‍යූපසග්ගො ධාත්වත්ථානුවත්තකො, අපයන්ති – සද්දො අපගමනත්ථොති ආහ “අපගවිජන්ති”ති. “නිරුජ්ඣන්ති”තිඉමිනා අපගමනත්ථමෙව පරියායන්තරෙන දීපෙති. “කස්මා”ති ඉමිනා “යතො පජානාති සහෙතුධම්ම”න්ති වාක්‍යස්ස පුබ්බවාක්‍යකාරණභාවං දස්සෙති. සහෙතුධම්මන්ති එත්ථ සහ අවිජ්ජාදිහෙතුනාති සහෙතු, සඬ්ඛාරාදිකො පච්චයුප්පන්තධම්මො. සහෙතු ව සො ධම්මො වානි සහෙතුධම්මොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අවිජ්ජාදිකොනා”තිආදි. “පට්ඨිජ්ඣති”ති ඉමිනා පජානා තීති එත්ථ ඤාධාතුයා අවබොධනත්ථං දස්සෙති, මාරණතොසනාදිකෙ අත්ථෙ නිවත්තෙති. ඉතීති තස්මා, වපයන්තීති යොජනා.

2. පච්චයක්ඛයස්සාති පච්චයානං බයට්ඨානස්ස අසඬ්ඛතස්සාති යොජනා. තත්‍රාති දුතියඋදානෙ. බීයන්ති පච්චයා එත්ථාති බයං, නිබ්බානන්ති ආහ “පච්චයානං බයසඬ්ඛානං නිබ්බාන”න්ති. “අඤ්ඤාසී”ති ඉමිනා අවෙදීති එත්ථ විදධාතුයා ඤාණත්ථං දස්සෙති, අනුභවනලාභාදිකෙ නිවත්තෙති. තස්මා වපයන්තීති සම්බන්ධො. චුත්තජපකාරාති පඨමඋදානෙ චුත්තසදිසා. ධම්මාති බොධිපක්ඛියධම්මො, චතුඅරියසච්චධම්මො වා.

3. ඉමං උදානං උදානෙසීති සම්බන්ධො. යෙන මග්ගෙන විදිතොති යොජනා. තත්‍රාති තතියඋදානෙ. සො බ්‍රාහ්මණො තිට්ඨතීති සම්බන්ධො. තෙහි උප්පන්නෙහි බොධිපක්ඛියධම්මෙහි වා යස්ස අරියමග්ගස්ස චතුසච්චධම්මො පාතුභූතා, තෙන අරියමග්ගෙන වා විදුපයන්ති යොජනා. චුත්තජපකාරන්ති සුත්තනිපාතෙ චුත්තජපකාරං. මාරසෙනන්ති කාමාදිකං දසවිධං මාරසෙනං. “විධමෙන්නො”තිඉමිනා විදුපයන්ති එත්ථ දුපධාතුයා විධමනත්ථං දස්සෙති, ලිම්පනත්ථාදයො නිවත්තෙති. “විද්ධං සෙන්නො”තිඉමිනා විධමෙන්නොති එත්ථ ධමුධාතුයා ධංසනත්ථං දස්සෙති, සද්දත්ථාදයො නිවත්තෙති. “සූරියොව ඔභාසය”න්තිපදස්ස “සූරියො ඉවා”ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යථා”තිආදි.

සූරියෝති ආදිවිවො. සො හි යස්මා පයමකප්පිකානං සුරං ජනෙනි, තස්මා සූරියෝති වුවිවති. අබ්භුග්ගතොති අහිමුඛං උද්ධං ආකාසං ගතො, අබ්භං වා ආකාසං උග්ගතො. අබ්භසද්දො හි ආකාසපරියායො. ආකාසො හි යස්මා ආභූසො භාති දිප්පති, තස්මා “අබ්භ”න්ති වුවිවති. අයං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – යථා සූරියො ඔභාසයන්තො තිට්ඨති, එවං බ්‍රාහ්මණො සවිචාති පටිවිජ්ඣන්තො. යථා සූරියො අන්ධකාරං විධමෙන්නො තිට්ඨති, එවං බ්‍රාහ්මණො මාරසෙනම්පි විධුපයන්තොති.

එත්ථාති එතෙසු තිසු උදානෙසු. පයමං උදානං උප්පන්නන්ති සම්බන්ධො. ඉම්ස්සා බන්ධකපාළියා උදානපාළිං සංසන්දන්තො ආහ “උදානෙ පනා”තිආදි. උදානෙ පන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තන්ති උදානෙ වුත්තවචනං, වුත්තන්ති සම්බන්ධො. අවිවයෙනාති අතික්කමෙන, තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො ආහ “තදා හි”තිආදි. තදාති “ස්වෙ ආසනා වුට්ඨහිස්සාමි”ති රත්තිං උප්පාදිතමනසිකාරකාලෙ. භගවා මනසාකාසිති සම්බන්ධො. පුරිමා ද්වෙ උදානගාථා ආනුභාවදිපිකා හොත්තිති යොජනා. තස්සාති පව්වයාකාරපජානනපව්වයක්ඛයාධිගමස්ස. එකෙකමෙවාති අනුලොමපටිලොමෙසු එකෙකමෙව. පයමයාමඤ්චාති අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, නිරන්තරං පයමයාමකාලන්ති අත්ථො. ඉධ පනාති ඉමස්මිං බන්ධකෙ පන. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “භගවා හි”තිආදි. තත්ථ භගවා උදානෙසිති සම්බන්ධො. විසාබ්භුණ්ණමායාති විසාබාය යුත්තාය පුණ්ණමාය. “අරුණො උග්ගමිස්සති”ති වත්තබ්බසමයෙති සම්බන්ධො. සබ්බඤ්ඤානන්ති සබ්බඤ්ඤාභාවං, අනාවරණඤ්ඤානන්ති අත්ථො. තතොති අරුණුග්ගමනතො. තං දිවසන්ති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං, තස්මිං දිවසෙති හි අත්ථො. අවිචන්තසංයොගෙ වා, තං දිවසං කාලන්ති හි අත්ථො. එවං මනසි කත්ථාති යථා තං දිවසං අනුලොමපටිලොමං මනසාකාසි, එවං මනසි කත්ථාති අත්ථො. ඉතීති එවං. “බොධිරුක්ඛමුලෙ...පෙ.... නිසීදි”ති එවං වුත්තං තං සත්තාහන්ති යොජනා. තත්ථෙව්වාති බොධිරුක්ඛමුලෙයෙව.

2. අප්පාලකථා

4. න භගවාති එත්ථ නකාරො “උපසඬ්ඤාමි”ති පදෙන යොජෙතබ්බො, න උපසඬ්ඤාමිති හි අත්ථො. තම්භා සමාධිමිභාති තතො අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාධිතො. අනන්තරමෙව අනුපසඬ්ඤාමනං උපමාය ආවිකරොන්තො ආහ “යථා පනා”තිආදි. ඉච්චෙවං වුත්තං න හොතීති යොජනා. ඉදන්ති ඉදං අත්ථජාතං. එත්ථාති “භුත්වා සයති”ති වාකො. එවන්ති උපමෙයායොජනකො. ඉධාපීති ඉම්ස්සං “අථ බො භගවා”තිආදිපාළියම්පි. ඉදන්ති අයමත්ථො දිපිතො හොතීති යොජනා. එත්ථාති “අථ බො භගවා”තිආදිපාඨෙ.

අපරානිපිති පල්ලඬ්ඤාසත්තාහතො අඤ්ඤානිපි. තත්තාති “අපරානිපි”තිආදිවචනෙ. භගවති නිසින්තෙ සතීති යොජනා. කීරසද්දො විත්ථාරජොතකො. කිං නු බොති පරිවිතක්කනත්ථෙ නිපාතො. එකච්චානන්ති

අප්පෙසක්ඛානං එකච්චානං. තාසන්ති දෙවතානං. බ්ලාධිගමට්ඨානන්ති බ්ලෙන තෙජසා අධිගමට්ඨානං. අනිමිසෙහිති උමිමිසෙහි. සත්තාහන්ති කම්මත්ථෙ චෙන. උපයොගවචනං, අච්චන්තසංයොගෙ වා. එවඤ්ඤි සති “කාල”න්ති කම්මං වෙදිතබ්බං. නං යානන්ති අනිමිසෙහි අක්ඛිති ඔලොකියමානට්ඨානං. අථාති අනිමිසසත්තාහස්ස අනන්තරෙ. රතනවච්ඡකමෙති රතනමයෙ වච්ඡකමෙ. නං යානන්ති වච්ඡකමට්ඨානං. තතොති වච්ඡකමසත්තාහතො. රතනසරන්ති රතනමයං ගෙහං. තත්ථාති රතනසරෙ අභිධම්මපිටකං විචිනන්තොති සම්බන්ධො. එත්ථාති රතනසරෙ, අභිධම්මපිටකෙ වා, නිද්ධාරණෙ චෙන. භූමිමවචනං. නං යානන්ති අභිධම්මපිටකවිචිනනට්ඨානං.

එවන්තිආදි පුබ්බවචනස්ස නිගමවසෙන පච්ඡිමවචනස්ස අනුසන්ධිනිදස්සනං. තෙනාති අප්පාලානං නිසිදනකාරණෙන. අස්සාති නිග්‍රොධස්ස. “අප්පාලනිග්‍රොධොත්ථෙව නාම”න්ති ඉමිනා උපචාරවසෙන නාමලහනං දස්සෙති. අප්පා බ්‍රාහ්මණා ලන්ති නිවාසං ගණ්හන්ති එත්ථාති අප්පාලො, උණ්හකාලෙ වා අන්තොපට්ඨයෙ අපෙ අත්තනො ඡායාය පාලෙතිති අප්පාලො, අප්පාලො ව සො නිග්‍රොධො චෙති අප්පාලනිග්‍රොධොති වචනත්ථානිපි පකරණන්තරෙසු (උදා. අට්ඨ. 4) දස්සිතාති. තත්‍රාපිති අප්පාලනිග්‍රොධෙපි. බොධිතොති බොධිරුක්ඛතො. එත්ථාති අප්පාලනිග්‍රොධෙ. හගවති නිසින්නෙති යොජනා. තත්ථාති “අථ බො අඤ්ඤතරො”තිආදිවචනෙ. සොති බ්‍රාහ්මණො. දිට්ඨමඤ්ඤිකො නාමාති දිට්ඨසුත්තමුත්තසඬ්ඛාතෙසු තිසු මඤ්ඤිකෙසු දිට්ඨමඤ්ඤිකො නාම කිරාති අත්ථො. “මානවසෙන...පෙ.... වුච්චති”ති ඉමිනා “හුංහු”න්ති කරොතිති හුංහුඤ්ඤිකො, හුංහුඤ්ඤිකො ඡාති සභාවො ඉමස්සාති හුංහුඤ්ඤිකාඡාතිකොති වචනත්ථං දස්සෙති.

තෙනාති බ්‍රාහ්මණෙන. සිබ්බප්පත්තන්ති අග්ගප්පත්තං. තස්සාති උදානස්ස. යොති පුග්ගලො, පටිජානාතිති සම්බන්ධො. “න දිට්ඨමඤ්ඤිකතායා”ති ඉමිනා අවධාරණඵලං දස්සෙති. “බාහිතපාපධම්මත්තා”ති ඉමිනා බාහිතො පාපො ධම්මො අනෙනාති බාහිතපාපධම්මොති වචනත්ථං දස්සෙති. “හුංහුඤ්ඤිකාරපභානෙනා”ති ඉමිනා නත්ථි හුංහුඤ්ඤිකාරො ඉමස්සාති නිහුංහුඤ්ඤිකොති වචනත්ථං දස්සෙති. රාගාදිකසාවාහාවෙනාති ඉමිනා නත්ථි රාගාදිකසාවො ඉමස්සාති නික්කසාවොති වචනත්ථං දස්සෙති. “භාවනානුයොගයුත්තචිත්තතායා”ති ඉමිනා යතං අනුයුත්තං අත්තං චිත්තං ඉමස්සාති යතත්තොති වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ හි යතසද්දො වීරියවාචකො, යතධාතුයා නිජ්චන්තො, අත්තසද්දො චිත්තපරියායො. යතසද්දස්ස යමුධාතුයා ව නිජ්චන්තභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “සිලසංවරෙන වා”තිආදි. “සඤ්ඤතචිත්තතායා”ති ඉමිනා යමති සංයමතීති යතං, යතං අත්තං චිත්තං ඉමස්සාති යතත්තොති වචනත්ථං දස්සෙති. සච්චාති විදන්ති ජානන්තිති වෙදානීති වචනත්ථෙත මග්ගඤ්ඤාණානි වෙදානි නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “චතුමග්ගඤ්ඤාණසඬ්ඛාතෙහි වෙදෙහි”ති. “චතුමග්ගඤ්ඤාණසඬ්ඛාතාන”න්ති විහත්තිපරිණාමං කත්වා “වෙදාන”න්තිපදෙන යොජෙතබ්බො. අත්තන්ති නිබ්බානං. තඤ්ඤි යස්මා සඬ්ඛාරානං අවසානෙ ජානං, තස්මා අත්තන්ති වුච්චති. පුන

අත්තන්ති අරහත්තඵලං. තඤ්ඤි යස්මා මග්ගස්ස පරියොසානෙ පවත්තං, තස්මා අත්තන්ති වුච්චති. “මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස වුසිතත්තා”ති ඉමිනා වුසිතං මග්ගසඬ්ඛානං බ්‍රහ්මවරියං අනෙතාති වුසිතබ්‍රහ්මවරියොති වචනත්ථං දස්සෙති. ධම්මෙන බ්‍රහ්මවාදං වදෙය්‍යාති වුත්තවචනස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “බ්‍රාහ්මණො අහන්ති එතං වාදං ධම්මෙන වදෙය්‍යා”ති. ධම්මෙනාති භූතෙන සභාවෙන. ලොකෙති එත්ථ සත්තලොකොවාධිප්පෙතොති ආහ “සකලෙ ලොකසන්නිවාසෙ”ති.

3. මුවලින්දකථා

5. අකාලමෙඝොති එත්ථ වජ්ජාදිකාලස්ස අභාවා න අකාලො හොති, අථ බො වස්සකාලෙ අසම්පත්තත්තා අකාලොති ආහ “අසම්පත්තෙ වස්සකාලෙ”ති. “උජ්ජන්තමෙඝො”ති ඉමිනා අකාලෙ උජ්ජන්තො මෙඝො අකාලමෙඝොති වචනත්ථං දස්සෙති. ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙති ජෙට්ඨමූලමාසෙ. තස්මින්ති මෙඝෙ. සීතවාතදුද්දිනීති එත්ථ සීතෙන වාතෙන දුසිතං දිනං ඉමිස්සා වට්ටලිකායාති සීතවාතදුද්දිනීති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සා ව පනා”තිආදි. සා ව පන සත්තාහවට්ටලිකා සීතවාතදුද්දිනී නාම අහොසීති සම්බන්ධො. “සමීපෙ පොක්ඛරණියා නිබ්බත්තො”ති ඉමිනා මුවලින්දස්ස සමීපෙ නිබ්බත්තො මුවලින්දොති වචනත්ථං දස්සෙති. මුවලින්දොති ව නිවුලො. සො නීපොති ව පියකොති ව වුච්චති. නාගස්ස හොගො එකොපි සත්තාභූජත්තා “හොගෙහි”ති බහුවචනවසෙන වුත්තං. තස්මින්ති නාගරාජෙ ධීතෙ සතීති යොජනා. තස්සාති නාගරාජස්ස. තස්මාති යස්මා හණ්ඩාගාරගඛිහපමාණං අහොසී, තස්මා. යානස්ස කාරණං පරිදිපෙති අනෙතාති යානකාරණපරිදිපනං “මා හගවන්තං සිත”න්තිආදිවචනං. සොති නාගරාජා. හීති සච්චං. පාළියං “බාධයිත්ථා”ති කිරියාපදං අජ්ඣාහරිතබ්බන්ති ආහ “මා සිතං හගවන්තං බාධයිත්ථා”ති. තත්ථාති “මා හගවන්තං සිත”න්තිආදිවචනෙ. සත්තාහවට්ටලිකාය සතීති සම්බන්ධො. තම්පිති උණ්හම්පි. නන්ති හගවන්තං. තස්සාති නාගරාජස්ස. උබ්බිද්ධන්ති උද්ධං ඡිද්දං. විද්ධිඡිද්දසද්දා හි පරියායා. ආකාසං මෙසපටලපට්ඨිජන්තං ආසන්නං විය හොති, මෙසපටලවිගමෙ දුරං විය උපට්ඨාති, තස්මා වුත්තං “මෙසවිගමෙන දුරිභූත”න්ති. විගතවලාහකන්ති එත්ථ විගතසද්දො අපගතත්ථවාචකො, වලාහකසද්දො මෙසපරියායොති ආහ “අපගතමෙස”න්ති. ඉන්දනීලමණි විය දිබ්බතීති දෙවොති වචනත්ථොන ආකාසො දෙවො නාමාති ආහ “දෙවන්ති ආකාස”න්ති. අත්තනො රූපන්ති අත්තනො නාගසණ්ඨානං. ඉමිනා සකචණ්ණන්ති එත්ථ සකසද්දො අත්තවාචකො, චණ්ණසද්දො සණ්ඨානවෙච්චනොති දස්සෙති.

සුබො විවෙකොති එත්ථ තදඬ්ඨ වික්ඛම්භන සමුවිෂේද පටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිවෙකසඬ්ඛානෙසු පඤ්චසු විවෙකෙසු නිබ්බානසඬ්ඛානො නිස්සරණවිවෙකො ව කායචිත්තඋපධිවිවෙකසඬ්ඛානෙසු තිසු විවෙකෙසු නිබ්බානසඬ්ඛානො උපධිවිවෙකො ව ගහෙතබ්බොති ආහ “නිබ්බානසඬ්ඛානො උපධිවිවෙකො”ති. “චතුමග්ගඤ්ඤාණසන්නොසෙනා”ති ඉමිනා තුට්ඨස්සාති එත්ථ පිණ්ඩපාතසන්නොසාදිකෙ නිවත්තෙති. සුතධම්මස්සාති එත්ථ සුතසද්දො

විස්සුතපරියායොති ආහ “පකාසිතධම්මස්සා” ති, පාකට්ඨවිධම්මස්සාති අත්ථො. පස්සතොති එත්ථ මංසවක්ඛුස්ස කරුණභාවෙන ආසඬ්ඛා භවෙය්‍යාති ආහ “ඤාණවක්ඛුනා” ති. “අකුප්පනභාවො” ති ඉමිනා අබ්‍යාපජ්ජන්ති එත්ථ බ්‍යාපාදසද්දස්ස දොසවාචකභාවො ච ණාපච්චයස්ස භාවත්ථො ච දස්සිතො. එතෙනාති “අබ්‍යාපජ්ජ”න්තිපදෙන. මෙත්තාපුබ්බභාගොති අබ්‍යාපජ්ජස්ස පුබ්බභාගෙ මෙත්තාය උප්පන්නභාවො. පාණහුතෙසු සංයමොති එත්ථ පාණහුතසද්දා වෙච්චනභාවෙන සත්තෙසු එව වත්තන්තිති ආහ “සත්තෙසු වා” ති. කරුණාපුබ්බභාගොති සංයමස්ස පුබ්බභාගෙ කරුණාය උප්පන්නභාවො. යාති යා විරාගතා. අනාගාමිමග්ගස්ස කාමරාගස්ස අනවසෙසපහානත්තා චුත්තං “එතෙන අනාගාමිමග්ගො කථිතො” ති. යාථාචමානස්ස අරහත්තමග්ගෙන නිරුද්ධත්තා චුත්තං “අස්මි...පෙ.... කථිත”න්ති. ඉතොති අරහත්තතො.

4. රාජායතනකථා

6. පාවිනකොණෙති පුරත්ථිමඅස්සෙ, පුබ්බදක්ඛිණදිසාභාගෙති අත්ථො. රාජායතනාරුක්ඛන්ති බීරිකාරුක්ඛං. තෙන බො පන සමයෙනාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං පුච්ඡිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “කතරෙන සමයෙනා” ති. නිසින්නස්ස භගවතොති යොජනා. දෙවරාජසද්දස්ස අඤ්ඤෙ පජාපතිආදයො දෙවරාජානො නිවත්තෙතුං “සක්කො” ති චුත්තං. තන්ති හරිතකං. පරිභුත්තමත්තස්සෙව භගවතොති සම්බන්ධො. නිසින්නෙ භගවති.

“තෙන බො පන සමයෙනා” ති ඉමිනා යෙන සමයෙන භගවා රාජායතනමූලෙ නිසීදි, තෙන බො පන සමයෙනාති අත්ථං දස්සෙති. උක්කලජනපදතොති උක්කලනාමකා ජනපදමිහා. යස්මිං දෙසෙ භගවා විහරති, තං දෙසන්ති යොජනා. එත්ථාති “තං දෙසං අද්ධානමග්ගප්පට්ඨන්තා” තිපදෙ. තෙසන්ති වාණිජානං. ඤාතිසාලොහිතසද්දානං අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනත්තා “ඤාති” ති චුත්තෙ සාලොහිතසද්දස්ස අත්ථො සිද්ධොති දස්සෙතුං චුත්තං “ඤාතිභූතපුබ්බා දෙවතා” ති. සාති දෙවතා. තෙසන්ති වාණිජානං. තතොති අපවත්තනකාරණා. තෙති වාණිජා. ඉදන්ති අපවත්තනං. බලිත්ති උපහාරං. තෙසන්ති වාණිජානං. “සබ්බිමධුචාණිකාදීහි යොජෙත්වා” ති පදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං, තස්මා මජ්ඣෙ චුත්තං. පතිමානෙථාති එත්ථ මාන පූජායං පෙමනෙති ධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 18 නකාරන්තධාතු) චුත්තත්තා පූජනපෙමනං නාම අත්ථතො උපට්ඨහනන්ති ආහ “උපට්ඨහතා” ති. තං වොති එත්ථ තංසද්දො පතිමානනවිසයො, වොසද්දො තීසු වොසද්දෙසු තුම්භසද්දස්ස කාරියො වොසද්දො, සො ච චතුත්ථායත්ථොති ආහ “තං පතිමානං තුම්භාක”න්ති. වොකාරො හි තිවිධො තුම්භසද්දස්ස කාරියො, යොච්චනස්ස කාරියො, පදපුරණොති. තත්ථ තුම්භසද්දස්ස කාරියො පඤ්චවිධො පච්චත්තඋපයොගකරුණසම්පදානසාම්ච්චනවසෙනාති. තත්ථ තුම්භසද්දකාරියො සම්පදානවචනො ඉධාධිජපෙතො. තෙනාහ “තුම්භාක”න්ති. “ය”න්තිසද්දස්ස විසයො පටිග්ගහණත්ථොති ආහ “යං පටිග්ගහණ”න්ති. අස්සාති භවෙය්‍ය. යො පත්තො අහොසීති යොජනා. අස්සාති භගවතො. සොති පත්තො. සුජාතාය

ආගවිජන්ති යා එවාති සම්බන්ධො. අනාදරෙ චෙතං සාමිවචනං. තෙනාති
අන්තරධායහෙතුනා. අස්සාති භගවතො. හත්ථෙසුති කරණත්ථෙ චෙතං භුමිමචචනං.
හත්ථෙහීති හි අත්ථො. කිම්හීති කෙන.

ඉතොති ආසල්හිමාසජුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො. එත්තකං කාලන්ති එතං පමාණං
එකුනපඤ්ඤාසදිවසකාලං. ජිසව්ඡාති සසිතුමිච්ඡා. පිපාසාති පාතුමිච්ඡා. අස්සාති
භගවතො. චෙතසා-චෙතොසද්දානං සම්බන්ධාපෙක්ඛන්තා තෙසං සම්බන්ධං
දස්සෙතුං වුත්තං “අත්තනො”ති ව “භගවතො”ති ව. ඉමෙහි
සම්බන්ධසද්දානමසදිසත්තා සම්බන්ධොපි අසදිසොති දස්සෙති. අත්තනොති
චතුත්තං මහාරාජානං. සමාසොයෙව අවයවීපධානො හොති, වාක්‍යං පන
අවයවපධානොයෙවාති දස්සෙන්නො ආහ “චතුහි දිසාහී”ති. පාළියං
“ආගන්ත්වා”ති පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. “සිලාමයෙ”ති ඉමිනා සිලාමයමෙව
සෙලාමයන්ති අත්ථං දස්සෙති. ඉදන්ති “සෙලාමයෙ පත්තෙ”ති වචනං. යෙනි
මුග්ගහණ්ණසිලාමයෙ පත්තෙ. තතොති ඉන්ද්‍රිලමණිමයපත්තඋපනාමනතො,
පරන්ති සම්බන්ධො. තෙසන්ති චතුත්තං මහාරාජානං. චත්තාරොපි අධිට්ඨහීති
සම්බන්ධො. යථාති යෙනාකාරෙන, අධිට්ඨියමානෙති යොජනා. එකසදිසොති
එකංසෙන සදිසො. අධිට්ඨිතෙ පත්තෙති සම්බන්ධො. පත්තෙති ව කරණත්ථෙ
භුමිමචචනං. පත්තෙන පටිග්ගහෙසීති හි අත්ථො. පච්චග්ගෙති එත්ථ එකාරො
ස්මිංචචනස්ස කාරියොති ආහ “පච්චග්ගස්මි”න්ති. පටි අග්ගන්ති පදවිභාගං කත්වා
පටිසද්දො පාටෙක්කත්ථො, “අග්ග”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි මහග්ගත්ථොති
දස්සෙන්නො ආහ “පාටෙක්කං මහග්ගස්මි”න්ති. ඉමිනා චත්තාරො එකතො භුත්වා
න මහග්ගා හොන්ති, පාටෙක්කං පන මහග්ගා හොන්තිති දස්සෙති. අථ වා
සඋපසග්ගො පච්චග්ගසද්දො අභිනවපරියායොති ආහ “අභිනවෙ”ති. අභිනවොති ව
අචිරතනවත්ථුස්ස නාමං. අචිරතනවත්ථු අචිරතනත්තා අබ්භුණ්හං විය හොති, තස්මා
වුත්තං “අබ්භුණ්හෙ”ති. “තඬ්ඛණෙ නිබ්බන්තස්මි”න්ති ඉමිනා තමෙවත්ථං
විභාවෙති. ද්වෙවාචිකාතිපදස්ස සමාසවසෙන ව තද්ධිතවසෙන ව නිජ්ඣන්තභාවං
දස්සෙන්නො ආහ “ද්වෙ වාවා”තිආදි. පත්තාති එත්ථ එකො ඉතිසද්දො
ලුත්තනිද්දිට්ඨො. ඉති තස්මා ද්වෙවාචිකාඉති අත්ථොති යොජනා. තෙති වාණිජා.
අථාති තස්මිං කාලෙ. තෙති කෙසෙ. තෙසන්ති වාණිජානං. පරිහරොති අත්තනො
අභිවාදනපච්චුට්ඨානට්ඨානන්ති පටිග්ගහෙත්වා, පරිච්ඡින්නිත්වා වා හරොති අත්ථො.
තෙති වාණිජා. අමතෙනෙවාති අමතෙන ඉව, අභිසිත්තා ඉවාති යොජනා.

5. බ්‍රහ්මයාවනකථා

7. භගවා උපසඬ්ඛමිති සම්බන්ධො. තස්මින්ති අප්පාලනිග්‍රොධෙ.
ආචිණ්ණසමාචිණ්ණොති ආවරිතො සම්මාවරිතො, න එකස්ස බුද්ධස්ස
ආචිණ්ණො, අථ ඛො සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො, අතිආචිණ්ණො
නිව්වාචිණ්ණොති අත්ථො. සඬ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ
“ජානන්ති හී”තිආදි. ධම්මදෙසනන්ති භගවතො ධම්මදෙසනං, ධම්මදෙසනත්ථාය
වා භගවන්තං, භගවන්තං වා ධම්මදෙසනං. තතොති යාවනකාරණා. හීති සච්චං,

යස්මා වා. ලොකසන්නිවාසො බ්‍රහ්මගරුකො යස්මා, ඉති තස්මා උප්පාදෙස්සන්තිති යොජනා. ඉතීතිආදි නිගමනං.

තත්ථාති පරිචිතක්කනාකාරපාඨෙ. “පඤ්චකාමගුණෙසු අල්ලිය”න්තිති ඉමිනා අල්ලියන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙයන ලග්ගන්ති එත්ථාති ආලයා පඤ්ච කාමගුණාති වචනත්ථං දස්සෙති. අල්ලියන්තිති ලග්ගන්ති. “පඤ්ච කාමගුණෙ අල්ලියන්ති”තිපි පාඨො, එවං සති අල්ලියන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙයන සෙවියන්තිති ආලයා පඤ්ච කාමගුණාති වචනත්ථො කාතබ්බො. අල්ලියන්තිති සෙවන්ති. තෙති පඤ්ච කාමගුණා. “යදිද”න්තිපදස්ස යං ඉදන්ති පදවිභාගං කත්වා “ය”න්ති ව “ඉද”න්ති ව සබ්බනාමපදන්ති ආසඬකා භවෙය්‍යාති ආහ “යදිදන්ති නිපාතො”ති. ඉමිනා තීසු ලිඬිගෙසු ද්වීසු ව වචනෙසු විනාසං, විකාරං වා විසදිසං වා නඅයනත්තා නගමනත්තා අබ්‍යයං නාමාති දස්සෙති, අත්ථො පන සබ්බනාමත්ථොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තස්සාති “යදිද”න්තිනිපාතස්ස, අත්ථොති සම්බන්ධො. යානන්ති “යානං”ඉතිපදං. පටිච්චසමුප්පාදන්ති “පටිච්චසමුප්පාදො”ඉතිපදං. අත්ථොපි යුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. ඉමෙසන්ති සඬබ්‍රාදීනං පටිච්චසුප්පන්නානං. පටිච්චයාති අවිජ්ජාදිකාරණා. “ඉදප්පට්චයා එවා”ති ඉමිනා ඉදප්පට්චයනාති එත්ථ තාපට්චයස්ස ස්වත්ථං දීපෙති “දෙවතා”තිආදීසු (බු. පා. අට්ඨ. එවමිච්චාදිපාඨවණ්ණනා) විය.

සො මමස්ස කිලමථොති එත්ථ තංසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “යා අජානන්තානං දෙසනා නාමා”ති, ඉමිනා “දෙසෙය්‍යං, න ආජානෙය්‍ය”න්ති ද්විත්තමෙව කිරියාපදානං තසද්දස්ස විසයභාවං දස්සෙති, න එකස්ස කිරියාපදස්ස. සොති දෙසනාසඬබ්‍රාතො කායවචිපයොගො, ඉමිනා වාක්‍යවිසයෙ තසද්දො උත්තරපදස්සෙව ලිඬිගවචනාති ගණ්හාතිති දස්සෙති, සමාසමජ්ඣෙ පන තසද්දො පුබ්බපදස්සෙව ලිඬිගවචනාති ගණ්හාති. තෙන චුත්තං “අවිජ්ජා ව සා පට්චයො වා”ති (උදා. අට්ඨ. පඨමබ්බොධිසුත්තවණ්ණනා) ව “අභිධම්මො ව සො පිටකඤ්චා”ති ව (පාරා. අට්ඨ. 1.පඨමමහාසඬගීතිකථා; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) ආදි. කිලමථොති කායකිලමනහෙතු. කිලමති අනෙතාති කිලමථො. අස්සාති භවෙය්‍ය. සාති කායවචිපයොගසඬබ්‍රාතා දෙසනා. විභෙසාති කායවිභිංසාහෙතු. විභිංසති ඉමායාති විභෙසා. විත්තෙන පන බුද්ධානං කිලමථො වා විභෙසා වා නත්ථි අරහත්තමග්ගෙන සමුච්ඡින්නත්තා. “පටිභංසු”ති එත්ථ පටිති කම්මප්පට්චනියයොගත්තා “භගවත්ත”න්ති එත්ථ සාම්‍යත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “භගවතො”ති. “අනු අවිජ්ජියා”ති ඉමිනා “න අවිජ්ජියා”ති පදවිභාගං නිවත්තෙති, පුනප්පුනං අවිජ්ජියාති අත්ථො. පටිභංසුති එත්ථ පටිසද්දො පටිභානත්ථො, භාධාතු බායනත්ථොති ආහ “පටිභානසඬබ්‍රාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අහෙසු”න්ති. “ගොචරා අහෙසු”න්ති ඉමිනා බායනං නාම අත්ථතො ගොචරභාවෙන භවනන්ති දස්සෙති.

මෙති මම, මයා වා, අධිගතං ධම්මං පකාසිතුන්ති සම්බන්ධො. අරියමග්ගසොතස්ස පටි පටිසොතන්ති චුත්තෙ නිබ්බානමෙවාති ආහ “පටිසොතං චුච්චති නිබ්බාන”න්ති. නිබ්බානගාමීන්ති අරියමග්ගං. අරියමග්ගො හි යස්මා

නිබ්බානං ගමයති, තස්මා නිබ්බානගාමීති වුච්චති. තමොබන්ධෙනාති එත්ථ තමසද්දො අවිජ්ජාපරියායො, බන්ධසද්දො රාසත්ථොති ආහ “අවිජ්ජාරාසිනා”ති. “අජ්ඣෙක්ඛාත්ථං”ති ඉමිනා ආවුට්ඨාති එත්ථ වුට්ඨාතු ආවරණත්ථොති දස්සෙති. අප්පොස්සුක්කතායාති එත්ථ අපත්තාපසග්ගො අභාවත්ථො, තාපච්චයො භාවත්ථොති ආහ “නිරුස්සුක්කභාවෙනා”ති.

8. ලොකෙති සත්තලොකෙ. මහාබ්‍රහ්මෙති මහාබ්‍රහ්මානො.
 අප්පරජක්ඛජාතිකාති එත්ථ අප්පං රජං අක්ඛිමිහි එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා, අප්පරජක්ඛා ජාති සභාවො එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛජාතිකාති වචනත්ථං. දස්සෙන්නො ආහ “පඤ්ඤාමයෙ”තිආදි. “පඤ්ඤාමයෙ”ති ඉමිනා මංසමයෙති අත්ථං නිවත්තෙති. එතෙසන්ති සත්තානං. ධම්මස්සාති තුපච්චයයොගෙ ඡට්ඨිකම්මං. ආපුබ්බො ඤාධාතු පටිච්ඡික්ඛනත්ථොති ආහ “පටිච්ඡික්ඛනාරො”ති.

සංවිජ්ජති මලං එතෙසන්ති සමලා, පුරණකස්සපාදිකා ඡ සත්ථාරො, තෙහි. “රාගාදීහි”ති ඉමිනා මලසරූපං දස්සෙති. අවාපුරෙන්නති එත්ථ අවපුබ්බො ව ආපුබ්බො ව පුරධාතු විවරණත්ථොති ආහ “විවර එත”න්ති. වකාරස්ස පකාරං කත්වා “අපාපුරෙත”න්තිපි පායො. අමතසද්දස්ස සලිලාදයො නිවත්තෙතුං වුත්තං “නිබ්බානස්සා”ති. ඉමෙ සත්තා සුණන්තුති සම්බන්ධො. විමලෙනාති එත්ථ විසද්දො අභාවත්ථොති ආහ “අභාවනො”ති. ඉමිනා නත්ථි මලං එතස්සාති විමලොති වචනත්ථං දස්සෙති. “සම්මාසම්බුද්ධෙනා”ති ඉමිනා අඤ්ඤපදත්ථසරූපං දස්සෙති. අනුක්කමෙන මග්ගෙන බුද්ධිකම්මන්ති අනුබුද්ධන්ති වුත්තෙ වතුසච්චධම්මො ගහෙතබ්බොති ආහ “වතුසච්චධම්ම”න්ති.

“සෙලමයෙ”ති ඉමිනා සිලාය නිබ්බන්තො සෙලොති වචනත්ථං දස්සෙති. “සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙනා”ති ඉමිනා සමන්තවක්ඛුසරූපං දස්සෙති. භගවාත්ථමිහි යොජනා. ධම්මසද්දො පඤ්ඤාපරියායොති ආහ “ධම්මයං පඤ්ඤාමය”න්ති. අපෙතො සොකො ඉමස්සාති අපෙතසොකො, භගවා. සොකං අවතරතීති සොකාවතිණ්ණා, ජනනා. සොකාවතිණ්ණඤ්ච ජාතිජරාභිභූතඤ්චාති විසද්දො යොජෙතබ්බො. ඉමිනා වසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙති.

“භගවා”තිපදං “වීරො”තිආදීසු යොජෙතබ්බං. “වීරියවන්තතායා”ති ඉමිනා වීරං යස්සත්ථිති වීරොති වචනත්ථං දස්සෙති. සද්දසත්ථෙසු ආලපනපදෙසු විග්ගහො න කාතබ්බොති ඉදං ආලපනාවත්ථං සන්ධාය වුත්තං, ඉධ පන තෙසමත්ථදස්සනත්ථාය විග්ගහො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. “දෙවපුත්ත...පෙ.... විජිතත්තා”ති ඉමිනා විජිතො මාරෙහි සංගාමො අනෙතාති විජිතසංගාමොති වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ ව බන්ධමාරො මච්චුමාරෙන සංගහිතො ද්විත්තං මාරානං එකතො විජිතත්තා. “සත්තවාහො”ති පඨමක්ඛරෙන ව “සත්ථවාහො”ති දුතියක්ඛරෙන ව යුත්තො. තත්ථ සත්ථවාහො වියාති “සත්ථවාහො”ති උපවාහෙන වුත්තෙ දුතියක්ඛරෙන යුත්තො, සත්තෙ වහහිති සත්තවාහොති මුඛ්‍යතො වුත්තෙ

පයමක්බරෙන යුත්තො. ඉධ පන පයමක්බරෙන යුත්තොති ආහ “සත්තෙ වහනීති සත්තවාහො”ති. නත්ථි ඉණං ඉමස්සාති අණණො භගවා.

9. බුද්ධවක්ඛනාති එත්ථ වක්ඛු දුට්ඨං මංසවක්ඛුඤාණවක්ඛුවසෙන. තත්ථාපි මංසවක්ඛු දුට්ඨං පසාදවක්ඛුසසම්භාරවක්ඛුවසෙන. තත්ථ පසාදරූපං පසාදවක්ඛු නාම, භමුකට්ඨිපරිච්ඡින්නො මංසපිණ්ඩො සසම්භාරවක්ඛු නාම. ඤාණවක්ඛු පන පඤ්චවිධං (පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.3) දිබ්බධම්මපඤ්ඤාබුද්ධසමන්තවක්ඛුවසෙන. තත්ථ දිබ්බවක්ඛුඅභිඤ්ඤාඤාණං දිබ්බවක්ඛු නාම, භෙට්ඨිමමග්ගත්තයං ධම්මවක්ඛු නාම, අරහත්තමග්ගඤාණං පඤ්ඤාවක්ඛු නාම, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච ආසයානුසයඤාණඤ්ච බුද්ධවක්ඛු නාම, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං සමන්තවක්ඛු නාම. ඉධ පන “බුද්ධවක්ඛනා”ති චුත්තත්තා යථාචුත්තද්වේඤාණානියෙවාති ආහ “ඉන්ද්‍රිය...පෙ.... ඤාණෙන වා”ති. භීති සච්චං. යෙසන්ති සත්තානං. සද්ධාදීනීති ආදිසද්දෙන වීරියසතිසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියානි සඬගණ්භාති. තික්ඛානීති තිබ්ණානි. මුදුනීති සුබුමතරානි. ආකාරානි කාරණා. ඉමානි තීණි දුකානි බාහිරත්ථසමාසවසෙන චුත්තානි. සුබෙන විඤ්ඤාපෙතබ්බාති සුවිඤ්ඤාපයා, තථා දුවිඤ්ඤාපයානි වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යෙ කථිතකාරණ”න්තිආදි. පරලොකො ව චජ්ජඤ්ච පරලොකචජ්ජානි, තානි භයතො පස්සන්තීති පරලොකචජ්ජභයදස්සාවිනොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යෙ”තිආදි. ඉමානි ද්වේ දුකානි කිතවසෙන චුත්තානි, ඉධ පච්ඡිමදුකෙ “න අප්පෙකච්චෙ පරලොකචජ්ජභයදස්සාවිනො”ති දුතියපදං න චුත්තං, පටිසම්භිදාමග්ගපාළියං (පටි. ම. 1.111) පන යුගලවසෙන චුත්තං. උප්පලානි එත්ථ සන්තීති උප්පලිනීති වචනත්ථෙන ගච්ඡො වා ලතා වා පොක්ඛරණී වා වනං වා “උප්පලිනී”ති චුච්චති, ඉධ පන “වන”න්ති ආහ “උප්පලවනෙ”ති. නිමුග්ගානෙව හුත්වාති සම්බන්ධො. පොසයන්තීති වඩ්ඪන්ති, ඉමිනා අන්තොනිමුග්ගානෙව හුත්වා පොසයන්තීති අන්තොනිමුග්ගපොසීනීති වචනත්ථං දස්සෙති. “උදකෙන සම”න්ති ඉමිනා උදකෙන සමං සමොදකං, සමොදකං හුත්වා යිතානීති අත්ථං දස්සෙති. “අතික්කමිත්වා”ති ඉමිනා අච්චුග්ගමිමානිපදස්ස අතිඋග්ගන්ත්වාති අත්ථං දස්සෙති.

පටිච්ඡන්තෙන ආරොපිතාති පාරුතා, න පාරුතා අපාරුතා. අපාරුතා නාම අත්ථතො විවරණාති ආහ “විවටා”ති සොති අරියමග්ගො. භීති සච්චං. පච්ඡිමපදද්වයෙති ගාථාය උත්තමපදද්වයෙ. අයමෙවත්ථොති අයං වක්ඛමානො එවං අත්ථො දට්ඨබ්බොති යොජනා. භීති විත්ථාරො. න භාසින්නි එත්ථ උත්තමපුරිසත්තා “අහ”න්ති චුත්තං. “දෙවමනුපෙසු”ති වත්තබ්බෙ එකසෙසවසෙන “මනුපෙසු”ති චුත්තන්ති ආහ “දෙවමනුස්සෙසු”ති.

6. පඤ්චවග්ගියකථා

10. යානුප්පත්තියාති කාරණෙන උප්පත්තියා. නික්කිලෙසො ජාති සභාවො ඉමස්සාති නික්කිලෙසජාතිකො. “ඤාණ”න්ති අවිසෙසෙන චුත්තෙපි අත්ථතො අනාවරණඤාණමෙවාති ආහ “සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණ”න්ති. ඉතොති “ධම්මං

දෙසෙස්සාමි” ති පරිවිතක්කදිවසතො, හෙට්ඨානි සම්බන්ධො. දෙවතා පන ආලාරස්ස කාලඤ්ඤාමෙව ජානාති, න ආකිඤ්ඤායතනෙන නිබ්බත්තභාවං. භගවා පන සබ්බං ජානාති, තෙන චුත්තං “ආකිඤ්ඤායතනෙන නිබ්බත්තො” ති. “පරිහිනත්තා” ති ඉමිනා මහාජානියොති එත්ථ භාධාතුයා අත්ථං දස්සෙති. අස්සාති ආලාරස්ස. මහති ජානිඅස්සාති “මහාජානිකො” ති වත්තබ්බෙ කකාරස්ස යකාරං කත්වා “මහාජානියො” ති චුත්තං. අක්ඛණෙනි බ්‍රහ්මවරියවාසාය අනොකාසෙ, ආකිඤ්ඤායතනෙනි අත්ථො. හියොයාති අනන්තරාතීනාහෙ. සොපිති උදකො රාමපුත්තොපි. පිසද්දො ආලාරාපෙක්ඛො. තත්ථ ආලාරො කාලාමො යාවආකිඤ්ඤායතනකුමාරාහි හොති, තස්මා ආකිඤ්ඤායතනෙන නිබ්බත්තො. උදකො රාමපුත්තො යාවනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකුමාරාහි හොති, තස්මා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙන නිබ්බත්තොති දට්ඨබ්බං. “බහුකාරා” ති ව “බහුපකාරා” ති ව පාඨස්ස ද්විධා යුත්තභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “බහුකාරාති බහුපකාරා” ති. පෙසිතත්තභාවං මන්ති යොජනා. ඉමිනා පහිතත්තන්ති එත්ථ අත්තසද්දො කායවාචකොති දස්සෙති.

11. අන්තරාසද්දෙන යුත්තත්තා “ගයං, බොධි”න්ති එත්ථ සාමාන්තරං උපයොගවචනන්ති ආහ “ගයාය ව බොධිමණ්ඩස්ස වා” ති.

ගාථාය වතුසු සබ්බසද්දෙසු දුතියො සබ්බසද්දො අනවසෙසත්ථො, සෙසා සාවසෙසත්ථාති දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බං තෙභුමකධම්ම”න්තිආදි. වචනත්ථො සුචිඤ්ඤෙයොව. අරහත්තඵලස්සාපි තණ්හාක්ඛයත්තා චුත්තං “තණ්හාක්ඛයෙ නිබ්බානෙ” ති. සයංසද්දො අත්තපරියායො, අභිඤ්ඤායසද්දො තු ත්වාපච්චයන්නොති ආහ “අත්තනාව ජානිත්වා” ති. “සබ්බං වතුභුමකධම්ම”න්ති ඉමිනා ඤාධාතුයා කම්මං දස්සෙති. “අයං මෙ ආචරියො” ති උද්දිසනාකාරදස්සනං.

“ලොකුත්තරධම්මෙ” ති ඉමිනා ලොකියධම්මෙ පන ආචරියො (මි. ප. 4.5.11) අත්ථිති දස්සෙති. පටිපුග්ගලොති එත්ථ පටිසද්දො පටිභාගත්ථොති ආහ “පටිභාගපුග්ගලො” ති. සදිසපුග්ගලො නාම නත්ථිති අත්ථො. සිතිභූතොති සිති හුත්වා භූතො, සිතිභාවං වා පත්තො.

කාසිනන්ති බහුවචනවසෙන චුත්තත්තා ජනපදානං නාමං. ජනපදසමුහස්ස රට්ඨනාමත්තා චුත්තං “කාසිරට්ඨෙ” ති. “නගර”න්ති ඉමිනා පුරසද්දො නගරපරියායොති දස්සෙති. පටිලාභායාති පටිලාභාපනත්ථාය. “හෙරි”න්ති ඉමිනා දුන්දුභිසද්දො හෙරිවාචකොති දස්සෙති. හෙරි හි “දුංදු”න්තිසද්දෙන උභි පුරණමෙත්ථාති දුන්දුභිති චුච්චති. දකාරරකාරානං සංයොගං කත්වා දුන්දුභිතිපි පාඨො අත්ථි, සො අපාඨොයෙව. “පහරිස්සාමි” ති එත්ථ පහාරසද්දෙන ආහඤ්ඤිත්ති එත්ථ ආපුබ්බහනධාතුයා අත්ථං දස්සෙති, ස්සාමිසද්දෙන අජ්ජනනිඉංවිහත්තියා අනාගතකාලෙ පවත්තභාවං, ඉතිසද්දෙන ගමනාකාරවාචකස්ස ඉතිසද්දස්ස ලොපභාවං දස්සෙති.

අනන්තජිනෝති අනන්තසඨ්ඛාතස්ස සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානභූතෙන අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන සබ්බකිලෙසාරිතං ජිතවා, එතෙන ඵලූපවාරෙන අනන්තජිනභාවං දස්සෙති. හුවෙය්‍ය පාවුසොති එත්ථ “හුවෙය්‍ය අපි ආවුසො” ති පදවිභාගං කත්වා හුධාතු සත්තත්ථවාචකො, අපිසද්දො එවංනාමවාචකොති දස්සෙන්නො ආහ ආවුසො “එවං නාම භවෙය්‍යා” ති. වකාරස්ස පකාරං කත්වා “හුවෙය්‍යා” ති පාඨොපි යුජ්ජති යෙව.

12. “අත්ථාය පටිපන්නො” ති ඉමිනා බාහුල්ලස්ස අත්ථාය පටිපන්නො බාහුල්ලිකොති වචනත්ථං දස්සෙති. පධානතොති දුක්කරවරියාය පදහනතො. “භට්ඨො” ති ඉමිනා විබිභන්නොති එත්ථ විපුබ්බහමුධාතුයා අනවට්ඨානත්ථො නාම අත්ථතො භට්ඨොති දස්සෙති. සොතන්ති එත්ථ සොතසද්දස්ස සොතවිඤ්ඤාණාදිවාචකත්තා “සොතින්ද්‍රිය” ත්ති වුත්තං. ඉරියායාති එත්ථ ඉරියනං වරණං ඉරියාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දුක්කරවරියායා” ති. අභිජානාථ තොති එත්ථ නොසද්දො නුසද්දත්ථොති ආහ “අභිජානාථ නු” ති. වාක්‍යන්ති වාචකං. සඤ්ඤාපෙතුන්තිපදස්ස සඤ්ඤාපනාකාරං දස්සෙතුං වුත්තං “අභං බුද්ධො” ති.

13. ඉතොති “වක්ඛකරණි” තිආදිතො. පදත්ථතොති පදතො ව අත්ථතො ව, පදානං අත්ථතො වා. ඉතොති යථාවුත්තතො. භීති සච්චං. සුත්තන්තකථන්ති සුත්තන්තවසෙන වුත්තවචනං.

18. දෙවතාකොට්ඨිති බ්‍රහ්මසඨ්ඛාතාහි දෙවතාකොට්ඨි. පතිට්ඨිතස්ස තස්ස ආයස්මතොති සම්බන්ධො. සාව එහිහික්ඛුඋපසම්පදාති යොජනා.

19. දුතියදිවසෙ ධම්මවක්ඛුං උදපාදීති සම්බන්ධො. “දුතියදිවසෙ” තිආදි පාටිපදදිවසං උපනිධාය වුත්තං. පක්ඛස්සාති ආසල්භිමාසකාලපක්ඛස්ස. සබ්බෙව තෙ හික්ඛුති යොජනා. අනන්තසුත්තෙනාති අනන්තලක්ඛණසුත්තන්තෙන (මහාව. 20; සං. නි. 3.59).

පඤ්චමියා පක්ඛස්සාති පක්ඛස්ස පඤ්චමියා. ලොකස්මිත්ති සත්තලොකෙ. “මනුස්සඅරහන්නොති ඉමිනා දෙවඅරහන්නො බහුති දස්සෙති.

7. පබ්බජ්ජාකථා

31. පොරාණානුපොරාණානන්ති පුරාණෙ ව අනුපුරාණෙ ව භවානං. එකසට්ඨිති එකො ව සට්ඨි ව, එකෙන වා අධිකා සට්ඨි එකසට්ඨි.

තත්‍රාති තෙසු එකසට්ඨිමනුස්සඅරහන්තෙසු. පුබ්බයොගොති පුබ්බෙ කතො උපායො, පුබ්බුපනිස්සයොති අත්ථො. වග්ගබන්ධෙනාති සමූහං කත්වා බන්ධෙන. තෙති පඤ්චපඤ්ඤාස ජනා. කුමාපෙස්සාමාති ඩය්භිස්සාම. නීහරිංසුති ගාමතො නීහරිංසු. තෙසුති පඤ්චපඤ්ඤාසජනෙසු. පඤ්ච ජනෙ යිපෙත්ථාති සම්බන්ධො.

සෙසාති පඤ්චනි ජනෙහි අවසෙසා. සොති යසො දාරකො. තෙජිති චත්තාරොපි ජනා. තත්ථාති සරිරො. තෙ සබ්බෙජිති යසස්ස මාතාපිතුහරියාහි සද්ධිං සබ්බෙජි තෙ සභායකා. තෙනාති පුබ්බයොගෙන.

ආමන්තෙසීති කථෙසි.

32. දිබ්බෙසු විසයෙසු හවා දිබ්බා ලොහපාසාති දස්සෙන්තො ආහ “දිබ්බා නාමා”තිආදි. ලොහපාසාති ලොහසඬ්ඛාතා ඛන්ධනා. අසවනතාති එත්ථ කරුණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ “අසවනතායා”ති. පරිභායන්තීති එත්ථ කෙන පරිභායන්තීති ආහ “විසෙසාධිගමතො”ති. විසෙසාධිගමතොති මග්ගඵලසඬ්ඛාතස්ස විසෙසස්ස අධිගමතො.

33. අන්තං ලාමකං කරොතීති අන්තකොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “ලාමකා”ති. “භීතසත්තා”ති ඉමිනා අන්තකස්ස සරූපං දස්සෙති. ආමන්තනපදමෙනං. තන්ති රාගපාසං. භීති සච්චං. සොති මාරො පාපිමා. අන්තලික්ඛෙ චරන්තානං පඤ්චාහිඤ්ඤානම්පි ඛන්ධනත්තා අන්තලික්ඛෙ චරති පචත්තතීති අන්තලික්ඛවරොති වචනත්ථෙත රාගපාසො “අන්තලික්ඛවරො”ති මාරෙන පාපිමතා වුත්තො.

34. නානාජනපදතොති එකිස්සාපි දිසාය නානාජනපදතො. “අනුජානාමි...පෙ.... පබ්බාපෙථා”තිආදිමිහි විනිච්ඡයො ඵලං වෙදිතබ්බොති යොජනා. පබ්බාපෙන්තෙන භික්ඛුනා පබ්බාපෙතබ්බොති සම්බන්ධො. යෙ පටික්ඛිත්තා පුග්ගලාති යොජනා. පරතොති පරස්මිං. “න භික්ඛවෙ...පෙ.... පබ්බාපෙතබ්බො”ති පාළිං (මහාව. 89) ආදිං කත්ථාති යොජනා. තෙති පටික්ඛිත්තපුග්ගලෙ. සොපි වාති සොපි ච පුග්ගලො. අනුඤ්ඤාතොයෙව පබ්බාපෙතබ්බොති සම්බන්ධො. තස්ස වාති පුග්ගලස්ස ච, අථ වා තෙසඤ්ච මාතාපිතුනං. වචනවිපල්ලාසො හෙස. අනුජානනලක්ඛණං චණ්ණයිස්සාමාති සම්බන්ධො.

ඵචන්ති ඉමිනා වුත්තනයෙන. වසද්දො වාකාසම්පිණ්ඩනත්ථො. සචෙ අච්ඡන්තකෙසො හොති ච, සචෙ එකසීමාය අඤ්ඤෙපි භික්ඛු අත්ථි වාති අත්ථො. අඤ්ඤෙපිති අත්තනා අපරෙපි. හණ්ඩුති මුණ්ඩො, සොයෙව කම්මං හණ්ඩුකම්මං. තස්සාති හණ්ඩුකම්මස්ස. ඔකාසොති පබ්බප්පාය බණො. “ඔකාසං න ලහති”ති වත්ථා තස්ස කාරණං දස්සෙතුං වුත්තං “සචෙ”තිආදි.

අවුත්තොජිති එත්ථ පිසද්දො වුත්තො පන කා නාම කථාති දස්සෙති. උපජ්ඣායං උද්දිස්ස පබ්බාපෙතීති එත්ථ පබ්බප්පා වතුබ්බිධා තාපසපබ්බප්පා පරිබ්බාජකපබ්බප්පා සාමණෙරපබ්බප්පා උපසම්පදපබ්බප්පාති. තත්ථ කෙසමස්සුහරණං තාපසපබ්බප්පා නාම චක්කලාදිගහණතො පඨමමෙව චජිතබ්බත්තා. ඉසිපබ්බප්පාතිපි තස්සායෙව නාමං. කෙසමස්සුහරණමෙව

පරිබාහිරකපබ්බජ්ජා නාම කාසායාදිගහණතො පටමමෙව වජ්ජබ්බන්තා.
 කෙසමස්සුහරණඤ්ච කාසායච්ඡාදනඤ්ච සාමණෙරපබ්බජ්ජා නාම සරණගහණතො
 පටමමෙව වජ්ජබ්බන්තා. උපසම්පදපබ්බජ්ජා තිවිධා එහිභික්ඛු උපසම්පදපබ්බජ්ජා
 සරණගහණපසම්පදපබ්බජ්ජා ඤාත්තිවතුත්ථවාචිකුපසම්පදපබ්බජ්ජාති. තත්ථ
 එහිභික්ඛුපසම්පදපබ්බජ්ජායං කෙසමස්සුහරණාදි සබ්බං එකතොව සම්පජ්ජති “එහි
 භික්ඛු”ති හගවතො වචනෙන අභිනිජ්ජන්තත්තා. සරණගහණපසම්පදපබ්බජ්ජා
 සාමණෙරපබ්බජ්ජසදිසායෙව. කෙසමස්සුහරණඤ්ච කාසායච්ඡාදනඤ්ච
 සරණගහණඤ්ච ඤාත්තිවතුත්ථවාචිකුපසම්පදපබ්බජ්ජා නාම කම්මවාගහණතො
 පටමමෙව වජ්ජබ්බන්තා. තත්ථ සාමණෙරපබ්බජ්ජං සන්ධාය චුත්තං “උපජ්ඣායං
 උද්දිස්ස පබ්බාපෙති”ති. උපජ්ඣායං උද්දිස්සාති උපජ්ඣායස්ස
 වෙය්‍යාවච්චකරට්ඨානනියමං කත්වා. පබ්බජ්ජාකම්මෙ අත්තතො
 ඉස්සරියමකත්වාති අත්ථො. දහරෙන භික්ඛුනා කෙසච්ඡෙදනං කාසායච්ඡාදනං
 සරණදානන්ති තිණි කිච්චාති කාතබ්බානියෙව. කෙච්චි “සරණානි පන සයං
 දාතබ්බානී”ති පායං ඉධානෙත්වා දහරෙන භික්ඛුනා සරණානි න දාතබ්බානීති
 වදන්ති, තං න ගහෙනබ්බං දහරස්ස භික්ඛුත්තා, භික්ඛුනං පබ්බාපෙතුං ලහනත්තා ව.
 උපජ්ඣායො වෙ කෙසච්ඡෙදනඤ්ච කාසායච්ඡාදනඤ්ච අකත්වා පබ්බජ්ජත්ථං
 සරණානියෙව දෙනි, න රුහති පබ්බජ්ජා පබ්බජ්ජාය අකත්තබ්බන්තා. කම්මවාචං
 සාවෙන්වා උපසම්පාදෙති, රුහති උපසම්පදා අපත්තච්චරානං උපසම්පදසිද්ධිනො,
 කම්මච්චිපත්තියා අභාවතො ව. ඛණ්ඩසීමන්ති උපචාරසීමට්ඨං බද්ධසීමං.
 පබ්බාපෙත්වාති කෙසච්ඡෙදනං සන්ධාය චුත්තං “කාසායානි අච්ඡාදෙන්වා”ති
 කාසායච්ඡාදනස්ස විසුං චුත්තත්තා. සාමණෙරස්ස සරණදානස්ස අරුහත්තා
 “සරණානි පන සයං දාතබ්බානී”ති චුත්තං. පුරිසං පබ්බාපෙතුන්ති සම්බන්ධො. භීති
 සච්චං. ආණන්තියාති භික්ඛුනං ආණන්තියා. යෙන කෙනච්චි ගහට්ඨපබ්බජ්ජෙනසු
 යෙන කෙනච්චි.

“හබ්බරුපො”ති වත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “සහෙතුකො”ති.
 සහෙතුකොති මග්ගඵලානං උපනිස්සයෙහි සහ පවත්තො. යසස්සීති පරිවාරයසෙන
 ච කිත්තියසෙන ච සමන්තාගතො. ඔකාසං කත්වාපීති ඔකාසං කත්වා එව.
 සයමෙවාති න අඤ්ඤො ආණාපෙතබ්බො. එත්තොයෙවාති දස්සනට්ඨානතොයෙව.
 අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස. බජ්ජු වාති කණ්ඩුවනං වා. “කච්ඡු වා”තිපි පායො,
 පාමං වාති අත්ථො. පිළිකා වාති ථොටා වා. එත්තකෙනාති එතපමාණෙන සංසිත්වා
 න්භාපනමත්තෙන. අනිවත්තිධම්මාති ගිහිභාවං අනිවත්තනසභාවා. කතඤ්ඤුති
 කතස්සුපකාරස්ස ජානනසීලා. කතවෙදිනොති කතඤ්ඤුපකාරස්ස වෙදං පාකටං
 කරොන්තො.

අනිය්‍යානිකකථාති යාවදන්ථං සුපිත්වා යාවදන්ථං භුඤ්ජීත්වා චිත්තකෙළිං
 කරොන්තො අනුක්කණ්ඨිතො විහරාහීතිආදිකා කථා. නකට්ඨනබ්බං දස්සෙත්වා
 කට්ඨනබ්බං දස්සෙත්තො ආහ “අථබ්බස්සා”ති. අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස.
 ආචික්ඛනාකාරං දස්සෙත්තො ආහ “ආචික්ඛන්තෙන වා”තිආදි. වණ්ණ...පෙ....
 වසෙනාති වණ්ණො ව සණ්ඨානඤ්ච ගන්ධො ව ආසයො ව ඔකාසො ව, තෙසං

වසෙන, ආවික්ඛිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. භීති ඵලජොතකො, ආවික්ඛනස්ස ඵලං වක්ඛාමීති අත්ථො. සොති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස. පුබ්බෙති පුබ්බහවෙ, පබ්බජනතො පුබ්බෙ වා. කණ්ටකවෙධාපෙක්ඛො පරිපක්කගණ්ඨො විය ඤාණං පවත්තතීති යොජනා. අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස. ඉන්ද්‍රියාසනීති සක්කස්ස වජිරාවුධො. සො හි ඉන්දෙන අසියති බිපියතීති ඉන්ද්‍රියාසනීති වුවවති. ඉන්ද්‍රියාසනී පබ්බතෙ වුණ්ණයමානා විය සබ්බෙ කිලෙසෙ වුණ්ණයමානංයෙවාති යොජනා. බුරග්ගෙයෙවාති බුරස්ස කොටියමෙව. බුරකම්මපරියොසානෙයෙවාති අත්ථො. භීති සච්චං. තස්මාති යස්මා පත්තා, තස්මා. අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස.

ගිහිගන්ධන්ති ගෙහෙ ධීතස්ස ජනස්ස ගන්ධං. අථාපීති යදිපි අවිජාදෙතීති සම්බන්ධො. අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස. ආවරියො වාති සරණදානාවරියො වා කම්මවාචාවරියො වා ඔවාදාවරියො වා. තංයෙව වාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛමෙව වා. තෙන භික්ඛුනාවාති ආවරියුපජ්ඣායහික්ඛුනා ඵව.

අනාණත්තියාති ආවරියුපජ්ඣායෙහි අනාණත්තියා. ඉමිනා ආවරියුපජ්ඣායෙහි අනාණත්තෙන යෙන කෙනචි නිවාසනාදීනි න කාතබ්බානීති දස්සෙති. භික්ඛුනාති ආවරියුපජ්ඣායහික්ඛුනා. තස්සෙවාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්සෙව. උපජ්ඣායමූලකෙති උපජ්ඣායමූලකෙ නිවාසනපාරුපතෙ. අයන්ති විනිවිජයො.

තත්ථාති පබ්බජ්ජපසම්පදට්ඨානෙ. තෙසන්ති භික්ඛුනං. අථාති වන්දාපනතො පච්ඡා, වන්දාපනස්ස අනන්තරා වා. “ඵවං වදෙහි”ති පාළිනයනිදස්සනමුඛෙන “යමහං වදාමි, තං වදෙහි”ති අට්ඨකථානයං නිදස්සෙති. අථාති තදනන්තරං. අස්සාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛස්ස, දාතබ්බානීති සම්බන්ධො. එකපදම්පීති තිසු වාක්‍යපදෙසු එකං වාක්‍යපදම්පි, නවසු වා විහත්‍යන්තපදෙසු එකපදම්පි. එකක්ඛරම්පීති චතුර්විසතක්ඛරෙසු එකක්ඛරම්පි.

එකතො සුද්ධියාති එකස්සෙව කම්මවාචාවරියස්ස යානකරණසම්පත්තියා සුජ්ඣනෙන. උභතො සුද්ධියාවාති උභයෙසං සරණදානාවරියසාමණෙරානං සුජ්ඣනෙන ඵව. යානකරණසම්පදන්ති උරආදිට්ඨානානඤ්ච සංවුත්තාදිකරණානඤ්ච සම්පදං. වත්තුන්ති යානකරණසම්පදං වත්තුං. න සක්කොතීති වත්තුං න සක්කොතීති යොජනා.

ඉමානීති සරණානි. වසද්දො උපන්‍යාසො, පනසද්දො පදාලඬිකාරො. එකසම්බන්ධානීති එකතො සම්බන්ධානි. අනුනාසිකන්තං කත්වා දානකාලෙ “බුද්ධං”ඉති “සරණං”ඉති පදානඤ්ච “සරණං”ඉති “ගච්ඡාමි”ඉති පදානඤ්ච අන්තරා විච්ඡෙදමකත්වා එකසම්බන්ධමෙව කත්වා දාතබ්බානීති වුත්තං හොති. කස්මා තිණ්ණං පදානමන්තරා ඛ්‍යවධානස්ස කස්සචි අක්ඛරස්ස අභාවතො. විච්ඡින්නදිත්වාති විච්ඡෙදං කත්වා. මකාරන්තං කත්වා දානකාලෙ තිණ්ණං පදානමන්තරා එකසම්බන්ධමකත්වා විච්ඡින්නදිත්වා ඵව කත්වා දාතබ්බානීති වුත්තං හොති. කස්මා? තිණ්ණං පදානමන්තරා ඛ්‍යවධානස්ස නිස්සරස්ස මකාරස්ස

අත්ථිභාවතො. අන්ධකට්ඨකථායං චූත්තන්ති සම්බන්ධො. තන්ති වචනං,
 “නත්ථි” තිපදෙ කත්තා, “න චූත්ත” ත්තිපදෙ කම්මං. තථාති “අභං භන්තෙ
 බුද්ධරක්ඛිතො” තිආදිනා ආකාරෙන, අවදන්තස්ස සරණං න කුප්පති,
 බ්‍රහ්මාරදකාරාදිනං බ්‍යඤ්ජනානං යානකරණසම්පදං භාපෙත්තස්සෙව සරණං
 කුප්පතීති අධිප්පායො.

“තික්ඛත්තු” ත්ති ඉමිනා සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා න වට්ටතීති දීපෙති.
 තික්ඛත්තුතො අධිකං පන සහස්සක්ඛත්තුම්පි වට්ටතියෙව. තත්ථාති තාසු
 පබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු. පරතොති පරස්මිං. සාති උපසම්පදා. පබ්බජ්ජා පන
 අනුඤ්ඤාතා එවාති සම්බන්ධො. පරතොපීති පිසද්දො පුබ්බාපෙක්ඛො. සාති
 පබ්බජ්ජා. එත්තාවතාති එත්තකෙන කෙසච්ඡෙදනාසායච්ඡාදනසරණදානෙන. භීති
 එලජොතකො.

එසාති එසො සාමණෙරොති අත්ථො. “ගතිමා” ති වත්ථා තස්සත්ථං
 දස්සෙත්තො ආහ “පණ්ඩිතජාතිකො” ති. අථාති එවං සති. අස්සාති සාමණෙරස්ස.
 තස්මිංයෙව යානෙති සාමණෙරභූමියං ධීතට්ඨානෙයෙව. යථා භගවතා උද්දිට්ඨාති,
 තථා උද්දිසිතබ්බාතීති යොජනා. එතන්ති “අනුජානාමි...පෙ.... ජාතරූප
 රජතපට්ඨගහණා වෙරමණි” ති වචනං.

තන්ති අන්ධකට්ඨකථායං චූත්තවචනං. යථාපාළියාවාති එවසද්දො
 සන්තිට්ඨානත්ථො, තෙන යථාපාළියාව උද්දිසිතබ්බාති. යථාපාළිං විසජ්ජෙත්ථා
 අඤ්ඤාතා එව උද්දිසිතබ්බාතීති වාදං නිවාරෙති. යථාපාළිං විසජ්ජෙත්ථා අඤ්ඤාතා
 “පාණාතිපාතා වෙරමණිං සික්ඛාපදං සමාදියාමි” ති උද්දිසන්තොපි
 නිද්දොසොයෙව. භීති සච්චං, යස්මා වා. තාතීති සික්ඛාපදාති. යාවාති යත්තකං
 කාලං න ජානාති, න කුසලො භොතීති සම්බන්ධො. සන්තිකාවචරොයෙවාවාති
 ආවරියුපජ්ඣායානං සම්පෙ අවචාරොව. අස්සාති සාමණෙරස්ස. කප්පියාකප්පියන්ති
 දසසික්ඛාපදවිනිමුත්තං කප්පියං පරාමාසාදිඤ්ඤා අකප්පියං අපරාමාසාදිඤ්ඤා.
 තෙනාපීති සාමණෙරෙනාපි. නාසනඬිගාතීති ලිඬිගනාසනඅඬිගාති. සාධුකං
 සික්ඛිතබ්බන්ති සාධුකං අසික්ඛන්තස්ස ලිඬිගනාසනඤ්ඤා දණ්ඩකම්මනාසනඤ්ඤා
 භොතීති අධිප්පායො.

10. දුතියමාරකථා

35. මය්හන්තිපදස්ස “අනුප්පත්තා සච්ඡිකතා” තිපදෙසු ඡට්ඨිකත්තුභාවං
 දස්සෙත්තො ආහ “මයා ඛොති අත්ථො” ති. “අථ වා” තිආදිනා “මය්හ” ත්තිපදස්ස
 “යොනිසො මනසිකාරා, යොනිසො සම්මජ්ජධානා” තිපදෙසු සම්බන්ධභාවං
 දස්සෙති. “යොනිසො මනසිකාරා, යොනිසො සම්මජ්ජධානා” ති එත්ථ කාරණත්ථො
 නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “තෙන භෙතුනා” ති. “පුනා” තිආදිනා “මය්හ” ත්තිපදං
 “යොනිසො මනසිකාරා, යොනිසො සම්මජ්ජධානා” තිපදෙසු සාමාන්ථො

සාමිභාවෙන යොජෙත්වා පුන “අනුජ්ජත්තා, සච්ඡිකතා” ති පදෙසු කත්තුත්ථෙ සාමිභාවෙන විහත්තිවිපල්ලාසො කාතබ්බොති දස්සෙති.

11. හද්දවග්ගියකථා

36. හද්දං රූපඤ්ච චිත්තඤ්ච එතෙසමත්ථීති හද්දකා. වග්ගබන්ධනං වග්ගො උත්තරපදලොපෙන, වග්ගෙන වරන්තීති වග්ගියා. හද්දකා ච තෙ වග්ගියා වාති හද්දවග්ගියා කකාරලොපෙනාති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “හද්දවග්ගියා” තිආදි. “වොකාරො නිපාතමත්තො” ති ඉමිනා තුම්භසද්දස්ස ච යොවචනස්ස ච කාරියභාවං නිවත්තෙති. භීති සච්චං. තෙති හද්දවග්ගියා. ඉදන්ති පඤ්චසීලරක්ඛනං. පුබ්බකම්මන්ති පුබ්බෙ උපචිතං කුසලකම්මං.

12. උරුවෙලපාටිභාරියකථා

38. පරියාදියෙය්‍යන්ති එත්ථ දාධාතුස්ස පරීති ච ආති ච උපසග්ගවසෙන අභිභවනත්ථොති ආහ “අභිභවෙය්‍ය” ති.

39. පච්ඡා පක්ඛිත්තාති සඬිගීතිතො පරං පොත්ථකාරුල්ලෙහි යිපිතාති අත්ථො.

44. “එවං වදන්තො විය ඔණුතො” ති ඉමිනා “ආහරහත්ථො” තිපදස්ස තද්ධිතභාවං දස්සෙති. විත්ථිණ්ණමුඛත්තා මන්දං භීතං අතිමුඛමෙතාසන්ති වචනත්ථෙත අග්ගිකපාලා මන්දාමුඛියොති වුව්චන්තිති ආහ “අග්ගිභාජනාති වුව්චන්ති” ති.

51. යස්මා යො නාගදමනකාලො වීරං පතති පවත්තති, තස්මා සො වීරපතිකොති වුව්චති, තස්මා වීරපතිකා පට්ඨාය අභිජ්ජසන්නාති යොජනා. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “වීරකාලතො පට්ඨායා” ති.

52. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “ජට්ඨස්ස” තිආදිපදෙසු. බාරිකාජන්ති එත්ථ කමණ්ඩලආදිකා තාපසපරික්ඛාරා බාරීති වුව්චන්ති, බාරිසඬ්ඛාතෙන භාරෙන සුරිතො කාජො බාරිකාජොති අත්ථං එකදෙසෙන දස්සෙන්නො ආහ “බාරිභාරො” ති.

13. බිම්බිසාරසමාගමකථා

55. ලට්ඨිසද්දො තරුණරුක්ඛවාචකො “අම්බලට්ඨිකාය” තිආදිසු (දී. නි. 1.2), ඉධාපි තරුණතාලරුක්ඛො ලට්ඨි නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “තාලය්‍යානෙ” ති. වටරුක්ඛෙති නිග්‍රොධරුක්ඛෙ. එත්ථ “වට” ඉති ඉමිනා වටරුක්ඛො බහුමුලත්තා සුට්ඨං පතිට්ඨාතීති අත්ථෙත සුජ්ජතිට්ඨො නාමාති දස්සෙති. “රුක්ඛෙ” ඉති ඉමිනා වෙනියසද්දො වෙනියරුක්ඛෙ වත්තතීති දස්සෙති, දෙවලයඤ්ච ථූපඤ්ච නිවත්තෙති. තස්සාති වටරුක්ඛස්ස. එතන්ති “සුජ්ජතිට්ඨෙ

වෙනියෙ’’ති එතං නාමං. ලොකවොහාරවසෙන දසසහස්සසඬාතෙ
සඬාතවසෙසෙ නිහරිත්වා යුජ්ජිතබ්බන්ති නියුතන්ති වචනත්ථෙත දසසහස්සං
නියුතං නාමාති දස්සෙන්තො ආහ “එකනියුතං දසසහස්සානි”ති. “නහුත”න්තිපි
පායො, සො අයුත්තො නහුතසඬාතෙන සඬාතවසෙසෙන මිස්සිභාවෙන
පසඬගත්තා. තෙසන්ති ද්වාදසනියුතානං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං.

“කිසසරිරත්තා”ති ඉමිනා කියො කො අත්තා එතෙසන්ති කිසකාති වචනත්ථං.
දස්සෙති. කකාරො හෙත්ථ අත්තවාචකො. “ඔවාදකො”ති ඉමිනා ඔවදානොති
එත්ථ යුජ්ජිතවසො කත්තුත්ථොති දස්සෙති. ගාථාබන්ධත්තා අකාරස්ස දීසො. “අථ
වා”තිආදිනා කිසකො හුත්වා අඤ්ඤෙ ඔවදානො කිසකොවදානොති වචනත්ථං
දස්සෙති. ඉදන්ති ඉදං අත්ථජාතං, අයමත්ථො වා. ත්වං පහාසිති සම්බන්ධො. තන්ති
තුචං. ඉති වුත්තං හොතීති යොජනා.

කාමිත්ථියොති එකාරලොපවසෙන සන්ධිති ආහ “කාමෙ ඉත්ථියො වා”ති.
උපවීසුති එත්ථ කාමබන්ධකිලෙසඅභිසඬාරසඬාතෙසු චතුසු උපධීසු බන්ධුපධි
අධිජපෙතොති ආහ “බන්ධුපධීසු”ති.

කොවරහීති එත්ථ කොසද්දො “කො තෙ බලං මහාරාජා”තිආදීසු (ජා.
2.22.1880) විය ක්වසද්දත්ථොති ආහ “ක්වවරහී”ති. නිපාතොයෙවෙස.

පදසද්දස්ස වරණපදාදයො නිවත්තෙතුං වුත්තං “නිබ්බානපද්”න්ති.
“සන්තසභාවතායා”තිආදිනා සන්තො සභාවො ඉමස්ස පදස්සාති සන්තං. නත්ථි
උපධයො එත්ථාති අනුපධිකං. නත්ථි කිඤ්චනමෙත්ථාති අකිඤ්චනං. තීසු භවෙසු න
සඤ්ජනීති අසත්තං. අඤ්ඤො න භවතීති අනඤ්ඤොභාවි. අඤ්ඤෙන කෙනචි න
නෙතබ්බන්ති අනඤ්ඤනෙය්‍යන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තෙනාති
“සන්ත”න්තිආදිපදෙන. මෙති මම, මනොති සම්බන්ධො. එත්ථ
දෙවමනුස්සලොකෙ මෙ මනො රතො නාමාති කිං වක්ඛාමි. ඉති ඉමමත්ථං
දස්සෙතීති යොජනා.

56. තඤ්චාති සාවකභාවඤ්ච.

57. අස්සාසකාති එත්ථ ආපුබ්බො සාසධාතු ආපුබ්බ සිසධාතුනා සදිසො,
“මෙ”ති ජට්ඨියොගත්තා ඤ්චුප්චවයො ච භාවත්ථොති ආහ “ආසිසනා”ති.
“පත්ථනා”ති ඉමිනා ආපුබ්බසිසධාතුයා අත්ථං දස්සෙති. අස්සාති
බිම්බිසාරරඤ්ඤො. තත්ථාති රතනත්තයෙ. නිච්ජයගමනමෙවාති
“සරණ”ඉතිනිච්ජයෙන ජානනමෙව ගතො. අත්තසන්තියායාතනන්ති අත්තනො
අත්තානං රතනත්තයෙ සන්තියායාතනං. ඉමිනා අත්තසන්තියායාතන, පණිපාත,
තප්පරායන, සිස්සභාචුපගමනසඬාතෙසු චතුසු සරණගමනෙසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.250;
ම. නි. අට්ඨ. 1.56; වු. පා. අට්ඨ. 1.සරණගමනගමකචිභාවනා)
අත්තසන්තියායාතනසරණගමනං දීපෙති. අයන්ති බිම්බිසාරො රාජා. තන්ති

නියතසරණතං. පණිපාතගමනඤ්චාති එත්ථ පණීති කරො. යථා හි පාදපදසද්දා දීසරස්සවසෙන හුත්වා වරණං වදන්ති, එවං පාණිපණිසද්දා කරං වදන්ති. තස්මා චුත්තං “පණීති කරො”ති. පතනං පාතො, පණිතො පාතො පණිපාතො. අත්ථතො අඤ්ජලිපණමනන්ති චුත්තං හොති. තස්ස ගමනඤ්ච ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ඉමිනා පණිපාතසරණගමනං දීපෙති. වසද්දො “පාකට්”න්ති එත්ථාපි යොජෙතබ්බො. පාකට්ඤ්ච කරොන්තොති හි අත්ථො.

58. සිඬගීතික්ඛසවණ්ණොති එත්ථ සිඬගීසඬබාතො නික්ඛො සිඬගීතික්ඛො, තෙන සමාතො වණ්ණො එතස්සාති සිඬගීතික්ඛසවණ්ණොති වචනත්ථං. දස්සෙන්තො ආහ “සිඬගීසුචණ්ණනික්ඛෙන සමානවණ්ණො”ති. තත්ථ “සුචණ්ණ” ඉතිපදෙන නික්ඛසද්දස්ස සුචණ්ණත්ථං. දස්සෙති, පඤ්චසුචණ්ණාදයො අත්ථෙ නිවත්තෙති. “සමාන” ඉතිපදෙන සවණ්ණොති එත්ථ සකාරො සමානසද්දස්සෙව කාරියොති දස්සෙති. සබ්බෙසුති අබ්ලෙසු වක්ඛාදිඉන්ද්‍රියෙසු. දන්තොති දම්තො. ඉන්ද්‍රියසංවරොති චුත්තං හොති. තමෙවත්ථං පාකට් කරොන්තො ආහ “භගවතො හි”තිආදි.

59. ඔණිතො පත්තතො පාණි යෙනාති ඔණිතපත්තපාණිති වචනත්ථං. දස්සෙන්තො ආහ “පත්තතො වා”තිආදි. “අපනීතපාණි”න්ති ඉමිනා ඔණිතසද්දො අපනීතත්ථො, පාණිසද්දෙන ව සම්බන්ධිතබ්බොති දස්සෙති. “සල්ලක්ඛෙන්වා”ති ඉමිනා “භගවත්ත”න්ති ඉමං කම්මං “සල්ලක්ඛෙන්වා”ති පාඨසෙසෙන යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති. එකමන්තන්ති එත්ථ අන්තසද්දො සම්පදෙසත්ථො, කොට්ඨෙසත්ථො වා හොති, උපයොගවචනඤ්ච භුම්මත්ථෙ හොතීති දස්සෙන්තො ආහ “එකස්මිං පදෙසෙ”ති. අත්ථිකපයොගෙ කරණස්ස සම්භවතො ආහ “බුද්ධාභිවාදනගමනෙන වා ධම්මස්සවනගමනෙන වා”ති. අප්පාකිණ්ණන්ති එත්ථ අප්පසද්දො පටිසෙධන්ථොති ආහ “අනාකිණ්ණ”න්ති. “අබ්බොකිණ්ණ”න්තිපි පාඨො. අප්පනිග්ගෙසාසන්ති එත්ථ “අප්පසද්ද”න්තිපදෙන වචනසද්දස්ස ගහිතත්තා ඉමිනා පාරිසෙසන යෙන නගරනිග්ගෙසාසසද්දොයෙව ගහෙතබ්බොති ආහ “නගරනිග්ගෙසාසසද්දෙන අප්පනිග්ගෙසාස”න්ති. තීසු පාඨෙසු පඨමෙන පාඨෙන ජනස්ස වාතො ජනවාතො, තෙන විරහිතං විජනවාතන්ති විකප්පං දස්සෙති. දුතියෙන ජනස්ස වාදො ජනවාදො, තෙන විරහිතං විජනවාදන්ති විකප්පං දස්සෙති. තතියෙන ජනස්ස පාතො සඤ්චරණං ජනපාතො, තෙන විරහිතං විජනපාතන්ති විකප්පං දස්සෙති. රහස්සං කරියති එත්ථාති රාහස්සෙය්‍යකං. මනුස්සානං රාහස්සෙය්‍යකං මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකන්ති වචනත්ථං. දස්සෙති “මනුස්සාන”න්තිආදිනා.

14. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලාන පබ්බජ්ජාකථා

60. “තෙති සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා. අගමංසු කිරාති යොජනා. තත්‍රාති ගිරග්ගසමජ්ජෙ. අථාති පරිචිතක්කනානන්තරං. තස්සාති සඤ්චයස්ස. පාරන්ති පරතීරං. එත්ථාති තුම්භාකං වාදෙ. ඉදන්ති අයං වාදො එත්තකොයෙවාති අත්ථො.

යොති යො කොටි. ත්වක්ඛ්ව අහක්ඛ්ව අම්භෙ, තෙසු. නාමතුම්භසඨ්ඛාතෙසු හි තීසු සද්දෙසු එකසෙසෙන කත්තඛ්ඛෙසු පච්ඡිමස්සෙව එකසෙසො කාතඛ්ඛො. තෙනාති කතිකකරණහෙනුනා.

සංඛෙපෙන චුත්තං විත්ථාරෙන දස්සෙන්තො ආහ “ඉදං හි”තිආදි.
අත්ථිකෙහිති අමතෙන අත්ථිකෙහි. උපක්ඛ්ඛාතං මග්ගන්ති අමතස්ස මග්ගො උපගන්ත්වා ඤාතො. ඤාතො වෙව උපගතො වාති සහ උපසග්ගෙන පදං පරිවත්තිත්වා අත්ථං කට්ඨෙන්තො උපසග්ගන්තො ව ධාතුන්තො ව විසුංයෙව හොතීති ඤාපෙති. අත්ථිකෙහි අම්භෙහි උපක්ඛ්ඛාතං නිබ්බානං මග්ගං මග්ගන්තො අනුබන්ධෙය්‍යන්ති වා දස්සෙන්තො ආහ “අථ වා”තිආදි.
මග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණ්ණඤාණෙහි උපගන්ත්වා ඤාතඛ්ඛන්ති උපක්ඛ්ඛාතං නිබ්බානං. මග්ගධාපුයා අන්වෙසනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “පරියෙසෙන්තො”ති.

සාරිපුත්තොපි පක්ඛ්ඛං පුච්ඡිති සම්බන්ධො. කමණ්ඩලුතොති කුණ්ඩිකතො. අත්තතො ව පරෙසක්ඛ්ව අකථනෙන අත්තරෙ විවරං පටිසන්දහතීති පටිසන්ධාරො, තං. එත්ථාති “න ත්‍යාහං සක්කොමි”තිපදෙ. අධිජ්ජායො එවං වෙදිතඛ්ඛොති යොජනා. එත්තකත්ති එත්තකං පක්ඛ්ඛං. ඉමස්සාති පරිබ්බාජකස්ස. අවිසයභාවන්ති අත්තතො අවිසයභාවං.

හෙනුං පටිච්ච භවන්තීති හෙනුජ්ජහවාති වචනත්ථෙත පක්ඛ්වක්ඛන්ධා හෙනුජ්ජහවා නාමාති දස්සෙන්තො ආහ “හෙනුජ්ජහවා නාම පක්ඛ්වක්ඛන්ධා”ති. තෙනාති “යෙ ධම්මා හෙනුජ්ජහවා”ති පදෙන. අස්සාති සාරිපුත්තපරිබ්බාජකස්ස. “තෙසං හෙනු නාම සමුදයසච්ච”න්ති ඉමිනා හිනොති එතස්මා ඵලන්ති හෙනුති වචනත්ථෙත සමුදයසච්චං හෙනු නාමාති දස්සෙති. තක්ඛ්වාති සමුදයසච්චක්ඛ්ව. තෙසන්ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙනුං චුත්තං “උභින්නමි සච්චාන”න්ති. අපචත්තිවසෙන නිරුජ්ඣති එත්ථාති නිරොධො. තක්ඛ්වාති නිරොධක්ඛ්ව. තෙනාති “තෙසක්ඛ්ව යො නිරොධො”තිපදෙන. අස්සාති සාරිපුත්තපරිබ්බාජකස්ස. එත්ථාති ඉමිස්සං ගාථායං, චතුසු සච්චෙසු වා. නයතොති නානන්තරිකනයතො, අවිනාභාවනයතො වා, නෙත්තිදෙසනාභාරනයතො වා. තමෙවත්ථං පාකටං කරොන්තො ආහ “නිරොධෙ හි”තිආදි. එකදෙසසරුපෙකසෙසනයෙන වා මග්ගසච්චං ගහෙතඛ්ඛන්ති දස්සෙන්තො ආහ “අථ වා”තිආදි. නිරොධො ව නිරොධුපායො ව නිරොධොති එකදෙසසරුපෙකසෙසො කාතඛ්ඛො. තෙසක්ඛ්වාති එත්ථ අචුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථෙත වසද්දෙන මග්ගසච්චං ගහෙතඛ්ඛන්තිපි වදන්ති. අයං නයො අට්ඨකථායං න චුත්තො. තමෙවත්ථන්ති චතුසච්චසඨ්ඛාතං තමෙවත්ථං. පටිපාදෙන්තොති නිගමෙන්තො.

“සචෙපි”ති ඉමිනා යදීති පදස්සත්ථං වණ්ණෙති. “එත්තකමෙවා”ති ඉමිනා තාවදෙවාති පදස්සත්ථං වණ්ණෙති. “ඉතො උත්තරි නත්ථි”ති ඉමිනා එවකාරස්ස ඵලං දස්සෙති. ඉතොති සොතාපත්තිඵලතො. “ඉදං...පෙ.... පත්තඛ්ඛ”න්ති ඉමිනා “එත්තකමෙවා”ති පදස්ස අත්ථසරුපං දස්සෙති. “එසො එව ධම්මො”ති ඉමිනා

“එසෙව ධම්මො” තිපදස්ස අත්ථං වණ්ණෙති. පච්චක්ඛාති පතිඅවපුබ්බො ඉධාතු පටිවිද්ධත්ථොති ආහ “පටිවිද්ධත්ථා” ති. කුම්භෙහිති අස්සජිත්ථෙරං සන්ධායාහ. ඉමිනා “පච්චක්ඛාති” ති එත්ථ භියාත්තනිපරස්සපදමජ්ඣමපුරිසබ්බවචනත්ථවිහත්තිං දීපෙති. කප්පනානුකෙහිති කප්පානං නානුකෙහි, කොට්ඨකොට්ඨසතසහස්සානං සතෙහි නානුකෙහිති අත්ථො. අබ්භතීතන්ති අභිඅතීතං. අම්භෙහි අදිට්ඨමෙව හුත්වා අතික්කමාපිතන්ති අත්ථො.

62. ආරම්මණභූතස්ස නිබ්බානස්ස ගම්භීරත්තා ආරම්මණිකභූතං ඤාණම්පි ගම්භීරමෙවාධිජපෙතන්ති ආහ “ගම්භීරස්ස ව ඤාණස්සා” ති. යථා හි සණ්භවත්ථස්ස සිබ්බනත්ථාය සණ්භසුචි අධිජපෙතාති. උපධීනං සම්මා ඛයට්ඨෙන නිබ්බානං උපධිසඬ්ඛයං නාමාති ආහ “උපධිසඬ්ඛයෙති නිබ්බානෙ” ති. තදාරම්මණායාති තංනිබ්බානාරම්මණාය. විමුක්තියාති ඵලවිමුක්තියා. සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙති අග්ගසාවකපාරමිඤ්ඤාණෙ. තෙසුති සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු. අඬ්ඬමාසෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨිතොති සම්බන්ධො.

අතීතෙති කප්පසතසහස්සාධිකෙ අසඬ්ඛොයාමත්ථකෙ. තස්සාති බුද්ධස්ස සන්තිකෙ අග්ගසාවකභාවං පත්ථෙසීති යොජනා. අස්සමෙති මුනීනං ධානෙ. තඤ්ඤි ආ කොධං, ආ භූසො වා රාගාදයො සමෙත්ති එත්ථාති අස්සමොති වුවචති, තස්මිං. පත්ථයිත්වා ව පෙසෙසීති සම්බන්ධො. තත්ථාති නිලුප්පලමණ්ඩපෙ. තෙසුති තාපසසෙට්ඨිසු.

63. යෙසන්ති කුලානං. “විධවභාවායා” ති ඉමිනා විධවාය භාවො වෙධක්ඛන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. විධවාති ව පතිසුඤ්ඤා. සා හි ධවෙන විගතාති “විධවා” ති ව, විගතො ධවො ඉමිස්සාති “විධවා” ති ව වුවචති. උභයෙනාපීති පුත්තපබ්බජ්ජපතිපබ්බජ්ජසඬ්ඛාතෙන දුට්ඨෙනපි.

සඤ්චයානීති එත්ථ නිස්සයුපචාරෙන නිස්සයෙ නිස්සිතුපචාරො හොතීති ආහ “සඤ්චයස්ස අන්තෙවාසිකානී” ති. අථ වා ණපච්චයො තස්සෙදමත්ථෙ හොතීති ආහ “සඤ්චයස්ස අන්තෙවාසිකානී” ති. “මගධාන” ති බහුවචනවසෙන වුත්තත්තා ජනපදස්ස නාමන්ති ආහ “මගධානං ජනපදස්සා” ති. ගිරිබ්බජන්ති එත්ථ වජො වියාති වජො, ගිරි. වජසදිසො ගිරි එත්ථාති ගිරිබ්බජං පදහෙට්ඨුපරියවසෙන, නගරං. “මහාවිරියවත්තො” ති ඉමිනා මහත්තො වීරො එතෙසං තථාගතානන්ති මහාවීරාති වචනත්ථං දස්සෙති. ධම්මෙන නයමානානං කා උසුයා විජානතන්ති එත්ථ කච්චායනනයෙන (කච්චායනෙ 277 සුත්තෙ) උසුයපයොගෙ සම්පදානං හොතීති ආසඬ්ඛා භවෙය්වාති ආහ “භුම්මත්ථෙ සාම්චවනං, උපයොගත්ථෙ වා” ති. විජානන්තානන්ති විජානන්තෙසු තථාගතෙසු, විජානන්තෙ වා.

15. උපජ්ඣායවත්තකථා

64. අනුපජ්ඣායකානි එත්ථ වජ්ජාවජ්ජං උපගන්ත්වා ක්‍රියානීති උපජ්ඣායො, සො නත්ථි එතෙසන්ති අනුපජ්ඣායකානි අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “වජ්ජාවජ්ජ”න්තිආදි. “පිණ්ඩාය වරණකපත්ත”න්ති ඉමිනා පිණ්ඩාය උද්දිස්ස, උට්ඨන්තිවා වා තිට්ඨති අනෙතානි උත්තිට්ඨො, සොයෙව පත්තො උත්තිට්ඨපත්තොති අත්ථං දස්සෙති. “උත්තිට්ඨෙ න පමජ්ජෙය්‍යා”තිආදීසු (ධ. ප. 168) පන පිණ්ඩාය වරණං “උත්තිට්ඨ”න්ති වුවිවති. තස්මා තත්ථ පිණ්ඩාය උද්දිස්ස, උට්ඨන්තිවා වා තිට්ඨනං උත්තිට්ඨන්ති වචනත්ථො කාතබ්බො. “පිණ්ඩාය වරණකපත්ත”න්ති ඉදං වචනං “තස්මිඤ්චි මනුස්සා උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිනො”තිපදං ලඬ්ඝිත්වා “තස්මා උත්තිට්ඨපත්තන්ති චුත්ත”න්තිපදෙන යොජෙතබ්බං, තස්මා පිණ්ඩාය වරණකපත්තත්තා උත්තිට්ඨපත්තන්ති චුත්තන්ති චුත්තං හොති. තස්මිං මනුස්සා කිංසඤ්ඤිනොති ආහ “තස්මිඤ්චි මනුස්සා උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිනො”ති. තස්මිඤ්චි තස්මිං එව උත්තිට්ඨපත්තෙ පබ්බජිතානං පරිභොගභාවෙන මනුස්සෙහි අවසජ්ජිතබ්බත්තා, අවජ්ජිතබ්බත්තා වා මනුස්සා උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිනො හොන්තිති යොජනා. පබ්බජිතානං පිණ්ඩාය වරණකපත්තත්තා උත්තිට්ඨපත්තන්ති චුත්තං, මනුස්සානං පන අවසජ්ජිතපත්තත්තා උච්ඡිට්ඨපත්තන්ති චුත්තන්ති අධිජ්ජායො. උත්තිට්ඨ පත්තන්තිපදං වාක්‍යමෙව, න සමාසොතිපි දස්සෙන්තො ආහ “අථ වා”තිආදි. “උට්ඨන්තිවා”ති ඉමිනා උත්තිට්ඨානි එත්ථ ත්වාලොපොති දස්සෙති. “ගහෙතු”න්ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. ගෙහසිතපෙමවසෙනානි ගෙහෙ නිස්සිතපෙමවසෙන, මෙත්තාපුබ්බධිගමපෙමවසෙනානි අත්ථො. සගාරවා හුත්වා සජ්ජතිස්සා හුත්වා විහරන්තානි අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “උපට්ඨපෙත්වා”ති. “සභාගජීවිකා”ති ඉමිනා සභාගචුත්තිකානි එත්ථ චුත්තිසද්දො ජීවිකත්ථොයෙව, න විවරණාද්‍යත්ථොති දස්සෙති. උපජ්ඣායභාවං සම්පට්ඨිති එතෙහිති උපජ්ඣායභාවසම්පට්ඨිතානි, තානියෙව වෙච්චනානි උපජ්ඣායභාවසම්පට්ඨිතවෙච්චනානි. තික්ඛත්තුන්ති උක්ඛට්ඨවසෙන චුත්තං, සකිම්පි වට්ටනියෙව. පදස්ස වසෙන විඤ්ඤාපෙතිති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. එත්ථානි උපජ්ඣායගහණට්ඨානෙ. යදිදං වාචාය වා සාවනං, යදිදං කායෙන වා අත්ථවිඤ්ඤාපනං අත්ථි, ඉදමෙව සාවනඅත්ථවිඤ්ඤාපනමෙව උපජ්ඣායගහණන්ති යොජනා. සාධුති සම්පට්ඨිතන්ති උපජ්ඣායෙන පඤ්චස්‍ර පදෙස්‍ර යස්මිං කිස්මිංචි චුත්තෙ සද්ධිවිහාරිකස්ස “සාධු”ති සම්පට්ඨිතං. තන්ති කෙසඤ්චි වචනං. භීති සච්චං, යස්මා වා. එත්ථානි උපජ්ඣායගහණෙ. “න සම්පට්ඨිතං අඬ්ග”න්ති ඉමිනා ආයාවනදානානියෙව අඬ්ගානි නාමානි දස්සෙති. සද්ධිවිහාරිකෙනාපි ඤාතුන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනා පදෙනානි “සාධු”ති ඉමිනා පදෙන.

තත්‍රායං සම්මාවත්තනානි එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං චුත්තං “යං චුත්තං සම්මා වත්තිතබ්බ”න්ති. ඉමිනා කිරියාවිසයභාවමෙව දීපෙති, න දබ්බවිසයභාවං. අයන්ති වුවිච්චානා. අස්සානි සද්ධිවිහාරිකස්ස. ධොතපාදපරිහරණත්ථායානි ධොතස්ස පාදස්ස පංසුමක්ඛනාදීනං පරිහරණත්ථාය. තානි උපාහනායො. කාලස්සෙව්‍යානි පච්චුසකාලතොයෙව, නිස්සක්කත්ථෙ වෙතං සාම්ච්චනං. තතොති

තෙහි තිහි දන්තකට්ඨෙහි, විහත්තආපාදානමෙතං. තෙසු වා තිසු දන්තකට්ඨෙසු.
යන්ති යං දන්තකට්ඨං. අථාති තස්මිං ගහණං.

තතොති සිතුණ්හොදකෙහි, සිතුණ්හොදකෙසු වා. වළඤ්ජෙනීති පරිභුඤ්ජති.
උදකන්ති මුඛධොවනොදකං. “වච්චකුටිතො”ති ඉමිනා පස්සාවකුටිපි ගහෙනබ්බා.
එවන්ති සම්මජ්ජියමානෙ. අසුඤ්ඤන්ති ජනසද්දතො අතුච්ඡං. ආසනන්ති ථෙරස්ස
ආසනං. තස්මින්ති ආසනෙ. නිසින්තස්ස ථෙරස්ස වත්තං කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො.
උක්ඛාපො අස්මිං දෙසෙ අත්ථිති උක්ඛාපොති අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “කෙනචි
කච්චරෙන සංකිණ්ණො”ති. එත්ථ ව සඬ්ඛාරො උච්ඡිට්ඨො කඛාපො සමුහො
උක්ඛාපොති වචනත්ථෙත උක්ඛාපොති වුවචති. කථියති බන්ධියති අස්මිං දෙසෙති
කථො, සො වරියති ඉච්ඡියති අනෙතාති කච්චරොති වචනත්ථෙත කච්චරොති
වුවචති. හත්ථෙතපිති එත්ථ පිසද්දො පිලොතිකෙනපිතිආදිං සඬ්ගණ්හාති.

එකතො කත්ථාති එකතො සමානපටලං කත්ථා. කස්මා සඬ්ඝාටිති ආහ “සබ්බං
භී”තිආදි. “සඬ්ඝට්ඨත්තා”ති ඉමිනා සංහරිතබ්බාති සඬ්ඝාටිති වචනත්ථං දස්සෙති.
නිවත්තිත්ථා ඔලොකෙන්තං උපජ්ඣායං සංපාපුණාතීති යොජනා. එකෙන වා
පදවිතිහාරෙනාති සම්බන්ධො. පත්තොයෙව උණ්හාරිකෙසු පරියාපන්තොති
පත්තපරියාපන්තො, පත්තෙ පරියාපන්තො යාගුආදිකො පත්තපරියාපන්තොතිපි
යුජ්ජතියෙව. භික්ඛාචාරෙති භික්ඛාචාරට්ඨානෙ. යාගුයා වා ලද්ධායාති සම්බන්ධො.
තස්සාති උපජ්ඣායස්ස. සො පත්තොති උණ්හාරිකෙසු පරියාපන්තො සො පත්තො.
අඤ්ඤත්ථ වාති ආරාමාදිසු වා. තස්සාති උපජ්ඣායස්ස. වචනෙ අනිට්ඨිතෙති
සම්බන්ධො. ඉතො පට්ඨායාති “න උපජ්ඣායස්ස හණ්මානස්සා”ති එත්ථ
චුත්තනකාරතො පට්ඨාය. ඉමිනා හෙට්ඨා චුත්තෙසු “නාතිදුරෙ
ගන්තබ්බ”න්තිආදිසු නකාරපටිසිද්ධෙසු ආපත්ති නත්ථිති දස්සෙති. යත්ථ කත්ථවිති
“න ව උණ්හෙ විවරං නිදහිතබ්බ”න්තිආදිසු යෙසු කෙසුචි. අයන්ති දුක්කට්ඨාපත්ති.
භීති සච්චං. ආපත්තිසාමන්තාති එත්ථ ආපත්තියා සාමන්තා ආපත්තිසාමන්තාති
අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “ආපත්තියා ආසන්න”න්ති. “ආසන්න”න්ති ඉමිනා
සාමන්තාසද්දස්ස ආසන්නවෙච්චනතඤ්ච උපයොගත්ථෙ නිස්සක්කච්චනතඤ්ච
දස්සෙති. ඊදිසං වචනං හන්තෙ වත්තුං වට්ටති නාමාති යොජනා.

ගාමතො පට්ඨමතරන්ති ගාමතො උපජ්ඣායස්ස පට්ඨමතරං. තෙනෙවාති
උපජ්ඣායෙනෙව. නිවත්තන්තෙන සද්ධිවිහාරිකෙනාති සම්බන්ධො. “තින්ත”න්ති
වත්ථා තමෙවත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “සෙදග්ගහිත”න්ති. ඉමිනා සෙදෙන සිද්ධිති
සින්තන්ති අත්ථං දස්සෙති. “අතිරෙකං කත්ථා”ති ඉමිනා උස්සාරත්ථාතිපදස්ස
අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති, උද්ධං උද්ධං සාරත්ථාති චුත්තං හොති. පච්ඡිමවාක්‍යස්ස
පුබ්බවාක්‍යකාරණභාවං දස්සෙතුං චුත්තං “කිං කාරණා”ති. මජ්ඣිකෙ භඩ්ගස්ස
දොසං ආවිකරොන්තො ආහ “සමං කත්ථා”තිආදි. තතොති සමං කත්ථා
සංහරණතො, නිච්චං භිජ්ජමානන්ති සම්බන්ධො. මජ්ඣිකෙ භඩ්ගතො වා, දුබ්බලන්ති
සම්බන්ධො. එතන්ති “චතුර්ථගුලං කණ්ණං උස්සාරත්ථා”ති එතං වචනං. යථාති

යෙනාකාරෙන සංහරියමානෙති සම්බන්ධො. චීවරභොගස්ස ඔරො අන්තො ඔභොගොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කායබන්ධන” න්තිආදි.

යොති උපජ්ඣායො. “ගාමෙයෙවා” ති වත්වා තමෙවත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “අන්තරසරෙ වා පටික්කමනෙ වා” ති. පටික්කමනෙ වාති භොජනසාලායං වා. තස්සාති උපජ්ඣායස්ස. ලද්ධා භික්ඛා යෙනාති ලද්ධභික්ඛො, තස්ස වා. පිණ්ඩපාතො භොතීති යොජනා. තස්සාති උපජ්ඣායස්ස. පිණ්ඩපාතො න භොතීති සම්බන්ධො. අත්තනා ලද්ධොපිති පිසද්දො උපජ්ඣායෙන ලද්ධොපිති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. ආහරියතුති එත්ථ තුවිහත්ති පුච්ඡායං භොති, ආහරියතු කිත්ති අත්ථො. කාලොති භොජනකාලො. භුඤ්ජිත්ථාති භුත්තො, තස්මිං සතීති සම්බන්ධො. උපකට්ඨොති මජ්ඣන්හිකස්ස ආසන්නො.

අනන්තරභිතායාති එත්ථ අන්තරධායතීති අන්තරභිතො, තට්ටිකවම්මබ්බණ්ඩාදි, නත්ථි අන්තරභිතො එතස්මිං පත්තභුමීනමන්තරෙති අනන්තරභිතොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අනත්ථතායා” ති. කාලවණ්ණකතා වා සුධාබද්ධා වා නිරජමන්තිකා භොතීති යොජනා. තන්ති පත්තං. ධොතවාලිකායපීති සුද්ධවාලිකායපි. තත්ථාති පංසුරජසක්ඛරාදීසු. පුන තත්ථාති පණ්ණාධාරකෙසු. ඉදං වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. අභිමුඛෙනාති අත්තනො අභිමුඛෙන. සණ්කන්ති සින්නං. අත්තෙ පනාති චීවරස්ස කොටියං පන. නික්ඛිපන්තස්ස සද්ධිවිහාරිකස්ස චීවරස්ස භොගොති යොජනා.

වුණ්ණං සන්නෙතබ්බන්ති එත්ථ වුණ්ණසමොධානෙන නෙතබ්බන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පිණ්ඩි කාතබ්බා” ති. “එකස්මිං නිද්ධුමෙ යානෙ” ති ඉමිනා එකමන්තන්ති එත්ථ එකස්මිං අත්තෙ යානෙති අත්ථං දස්සෙති. ජන්තාසරෙති අග්ගිසාලායං. සා හි ජලති දිබ්බති අග්ගි එත්ථාති ජන්තා, ජනෙති සරිරසෙදමෙත්ථාති වා ජන්තා, සා එව සරං ජන්තාසරන්ති වුව්වති, තස්මිං. පරිපුජාවසෙන කරියතීති පරිකම්මන්ති අත්ථොන අභිගාරදානාදිකං පරිකම්මං නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “පරිකම්මං නාමා” තිආදි.

“න කෙනවි ගෙලඤ්ඤෙනා” තිආදිනා උස්සහනස්ස කාරණං දස්සෙති. භීති සච්චං. අගිලානෙන සට්ඨිවස්සෙන සද්ධිවිහාරිකෙනාපි කාතබ්බන්ති යොජනා. අනාදරෙනාති වත්තකරණස්ස අනාදරෙන. නකාරපට්ඨංයුත්තෙසුති පටිසෙධවාචකෙන නකාරෙන පට්ඨංයුත්තෙසු. පදෙසුති “න උපජ්ඣායස්ස භණ්ණානස්ස අන්තරන්තරා කථා ඔපානෙතබ්බා” තිආදීසු වාකොයසු. භූමියන්ති උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං භික්තියම්පි අපටිසංසිතබ්බන්තා. “පියසඬ්ඝාටඤ්චා” ති ඉමිනා කථාටපීළන්ති එත්ථ පියසද්දෙන පියසඬ්ඝාටං වුව්වති උත්තරපදලොපවසෙන වා එකදෙසවොහාරවසෙන වාති දස්සෙති. “අවිජුපන්නෙනා” ති ඉමිනා අප්පටිසංසන්නෙනාති එත්ථ සංසධාතුයා අත්ථං දස්සෙති. සම්මා තායති අත්තානඤ්ච පරඤ්ච අනෙතාති සන්තානං, තමෙව සන්තානකන්ති අත්ථොන කීටකුලාවකමක්කටකසුත්තාදි සන්තානකං නාමාති

දස්සෙන්තො ආහ “සන්තානක” න්තිආදි. උල්ලොකතොති විතානතො. තඤ්භි උද්ධං ලුචියතෙ ඛන්ධියතෙති උල්ලොකන්ති වුච්චති, චකාරස්ස කකාරමකත්වා “උල්ලොච” න්තිපි වුච්චති. තොසද්දෙන ආකාරස්ස ස්මාවචනස්ස කාරියභාවං දස්සෙති. අපහරිතඛිබන්ති අපනෙතඛිබං. “අවහරිතඛිබ” න්තිපි පායො, හෙට්ඨා හරිතඛිබං පානෙතඛිබන්ති අත්ථො.

ආලොකසන්ධිභාගාති එත්ථ භාගසද්දස්ස ද්වන්දතො පරත්තා පුබ්බපදෙසුපි පච්චෙකං යොජෙතඛිබොති ආහ “ආලොකසන්ධිභාගා ච කණ්ණභාගා වා” ති. තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “අන්තර්ඛාරා” තිආදි. “වාතපානකවාටකානී” ති ඉමිනා ආලොකසන්ධිසද්දස්ස වාතපානකවාටකපරියායභාවං දස්සෙති. “කොණා” ති ඉමිනා කණ්ණසද්දස්ස කොණවෙච්චනභාවං දස්සෙති.

“යථා පඨම” න්තිආදිනා පඨමපඤ්ඤත්තමෙව පඤ්ඤපෙතඛිබං, න අඤ්ඤථාති දස්සෙති. ඉදං පතිරූපං පඨමපඤ්ඤත්තං සන්ධාය වුත්තං. පඨමපඤ්ඤත්තෙ අපතිරූපෙ අඤ්ඤථාපි පඤ්ඤපෙතඛිබං. එතදත්ථමෙවාති යථාපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙතඛිබස්ස අත්ථාය එව. සචෙ පඤ්ඤත්තං අහොසි, එවං සතීති යොජනා. ඉදන්ති භිත්තිං මොචෙන්වා පඤ්ඤාපනං. කටෙසු කිළඤ්ජෙසු සාරත්තා උත්තමත්තා කටසාරකොති වුච්චති. නිවත්තෙන්වාති සංහරිත්වා. පුරත්ථිමාති එත්ථ යකාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “පුරත්ථිමායා” ති.

වුපකාසෙතඛිබොති එත්ථ කසධාතු ගත්තත්ථොති ආහ “අඤ්ඤත්ථ නෙතඛිබො” ති. උපජ්ඣායං ගහෙන්වා අඤ්ඤත්ථ ගන්තඛිබොති අත්ථො. අඤ්ඤත්ථාති අඤ්ඤං යානං. විචෙචෙනඛිබන්ති එත්ථ දිට්ඨිගතතො උපජ්ඣායං විචෙචෙනඛිබන්ති දස්සෙන්තො ආහ “විස්සජ්ජාපෙතඛිබ” න්ති. “අඤ්ඤො වත්තඛිබො” ති වත්වා තස්ස ආකාරං දස්සෙති “ථෙර” න්තිආදිනා. සො සො භික්ඛු යාචිතඛිබොති සම්බන්ධො. අඤ්ඤො දාපෙතඛිබොති අත්තනා අඤ්ඤො භික්ඛුනා උපජ්ඣායස්ස පරිවාසො දාපෙතඛිබොති අත්ථො. කිත්ති නු බොති කෙන එව උපායෙන දදෙය්‍ය නුබොති අත්ථො. ඉතිසද්දො හි අවධාරණත්ථො. අට්ඨකථායපි ඉමමෙව නයං දස්සෙති “කෙන නු බො උපායෙනා” ති ඉමිනා. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “කිත්ති නු බො පටිකස්සෙය්‍යා” තිආදිවාකෙය්‍යසු. සත්තසු කම්මෙසු තිව්ධස්ස උක්ඛෙපනීයකම්මස්ස ගරුකත්තා වුත්තං “උක්ඛෙපනීයං අකත්වා” ති. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “තෙන හි” තිආදි.

තෙන සද්ධිවහාරිකෙන යාචිතඛිබාති සම්බන්ධො. සචෙ කරොන්තියෙවාති භික්ඛු සචෙ කම්මං කරොන්තියෙව. පුන සචෙ කරොන්තියෙවාති භික්ඛු සචෙ උක්ඛෙපනීයකම්මං කරොන්තියෙව. අථාති තස්මිං කම්මෙ කතෙ. ඉතීති එවං යාවනෙන. නන්ති තං උපජ්ඣායං.

සම්පරිවත්තකන්ති එත්ථ “පිණ්ඩුක්ඛෙපක” න්තිආදිසු (පාවි. 620) විය සම්පරිවත්තකන්තිපදං කිරියාවිසෙසනං, කපච්චයො ච විච්ඡත්ථොති ආහ

“සම්පරිවත්තෙන්වා සම්පරිවත්තෙන්වා” ති. යදිනි යාව. යදිසද්දො හි යාවපරියායො, තෙන චුත්තං “න තාව පක්කම්මබ්බ” න්ති. යාව අප්පමත්තකම්මි රජනං ගලති, න තාව පක්කම්මබ්බන්ති යොජනා. විසභාගපුග්ගලෙනාති විසභාගෙන පුග්ගලෙන කරණභූතෙන. න උපජ්ඣායං අනාපුච්ඡා ගාමො පවිසිතබ්බොති එත්ථ න අඤ්ඤෙනෙව කරණියෙන පවිසිතබ්බො. පිණ්ඩාය පන පවිසිතබ්බොති ආසඬකා භවෙය්‍යාති ආහ “පිණ්ඩාය වා” තිආදි. “අනාපුච්ඡන්වා” ති ඉමිනා අනාපුච්ඡාති එත්ථ ආකාරො ත්වාපච්චයස්ස කාරියොති දස්සෙති. භික්ඛාචාරන්ති භික්ඛාය වරණට්ඨානං, උපජ්ඣායෙන ගන්තබ්බන්ති යොජනා. පරිවෙණන්ති උපජ්ඣායස්ස පරිවෙණං. පස්සතීති උපජ්ඣායං පස්සති.

දස්සනත්ථාය වාති අසුභදස්සනත්ථාය වා. ඉමිනාපි වාසත්ථාය එව න ගන්තබ්බන්ති ආසඬකං නිවත්තෙති. කම්මන්ති පක්කමනස්ස කාරණං කම්මං. අනනුජානනං සන්ධාය චුත්තං “යාවතනිය” න්ති. තන්ති උපජ්ඣායං. අස්සාති සද්ධිවිහාරිකස්ස. “න සම්පජ්ජති” ති ඉමිනා සවෙ සම්පජ්ජති, න පක්කම්මබ්බාති දස්සෙති. කෙවලන්ති විනා උද්දෙසාදිසම්පජ්ජනෙහි. එවරූපෙ උපජ්ඣායෙ නිවාරෙන්තෙපිති යොජනා. “ගෙලඤ්ඤතො” ති ඉමිනා චුට්ඨානසද්දස්ස අවධිඅපෙක්ඛනං දස්සෙති. අස්සාති උපජ්ඣායස්ස. අඤ්ඤොති අත්තනා අඤ්ඤො. තස්සාති අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස.

16. සද්ධිවිහාරිකවත්තකථා

67. සම්මාවත්තනායං විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. උද්දෙසාදීහීති ආදිසද්දෙන පරිපුච්ඡාදයො සඬගණ්හාති. සඬගහසද්දස්ස සඬබ්බෙපගහණෙසුපි චුත්තිතො “අනුග්ගහො” ති චුත්තං. අථ වා සම්මුඛා සඬගහො ව පරම්මුඛා අනුග්ගහො ව කාතබ්බො. ආමිසෙන වා සඬගහො, ධම්මෙන වා අනුග්ගහො. දිට්ඨධම්මිකත්ථාය වා සඬගහො, සම්පරායිකත්ථාය වා අනුග්ගහො. ලොකියත්ථාය වා සඬගහො, ලොකුත්තරත්ථාය වා අනුග්ගහො කාතබ්බො. තත්ථාති යං චුත්තං “උද්දෙසෙන පරිපුච්ඡාය ඔවාදෙන අනුසාසනියා” ති. තත්ථ උද්දිසනං උද්දෙසොති වචනත්ථෙව පාළිවාචනා උද්දෙසො නාමාති දස්සෙන්තො ආහ “උද්දෙසොති පාළිවාචනා” ති. “පාළියා අත්ථවණ්ණනා” ති ඉමිනා පුනස්පුනං, සමන්තතො වා පාළියා අත්ථස්ස පුච්ඡනං පරිපුච්ඡාති අත්ථං දස්සෙති. වත්ථුස්මිත්ති වාරිත්තවාරිත්තවත්ථුස්මිං. ඉදන්ති වාරිත්තං. පුන ඉදන්ති වාරිත්තං. “වචන” න්ති ඉමිනා ඔවදනං ඔවාදොති වචනත්ථං දස්සෙති. ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං “ඉදං කරොහි, ඉදං මා කරිත්ථා” ති වචනං අනුසාසනී නාමාති යොජනා. “පුනස්පුනං වචන” න්ති ඉමිනා අනුසාසනීති එත්ථ අනුසද්දස්ස නඋපච්ඡින්නත්ථං දස්සෙති. “සවෙ උපජ්ඣායස්ස පත්තො හොති” ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි න පකතිපත්තො හොති, අථ බො අතිරිත්තපත්තො හොතිති ආහ “අතිරෙකපත්තො” ති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “සවෙ උපජ්ඣායස්ස විවරං හොති” තිආදියු පදෙසු. අඤ්ඤොපිති පත්තවිවරෙහි අඤ්ඤොපි. සමණපරික්ඛාරොති ඡත්තුපාහනාදි සමණපරික්ඛාරො. ඉධාති සද්ධිවිහාරිකවත්තෙ. නයෙනාති ඤායෙන.

උප්පජ්ජමාන උපායපරියෙසනන්ති උප්පජ්ජමානස්ස, උප්පජ්ජමානත්ථාය වා උපායස්ස පරියෙසනං. ඉතොති “කිත්ති නු බො සද්ධිවිහාරිකස්ස පරික්ඛාරො උප්පජ්ජියෙථා” ති පාළිතො. වීචරං රජන්තෙනාති එත්ථ රජන්තෙන උපජ්ඣායෙනාති අත්ථො න දට්ඨබ්බො, සද්ධිවිහාරිකෙනාති අත්ථො එවාති දස්සෙන්නො ආහ “උපජ්ඣායතො උපායං සුත්වා රජන්තෙනා” ති. උපජ්ඣායතො උපායන්ති උපජ්ඣායතො ලද්ධං උපායං.

නසම්මාවත්තනාදිකථා

68. උපජ්ඣායවත්තන්ති උපජ්ඣායමිහි වත්තිතබ්බං වත්තං. සොති සද්ධිවිහාරිකො. දුක්ඛං ආපජ්ජතිති අස්ස, සො වා දුක්ඛං ආපජ්ජතිති යොජනා. පණාමෙතබ්බොති එත්ථ පපුබ්බ නමුධාතු අත්ථපකරණාදිවසෙන ඉධ අපසාදනත්ථොති ආහ “අපසාදෙතබ්බො” ති. අධිමත්තන්ති අධිකජ්ජමාණං. ගෙහසිතපෙමන්ති මෙත්තාසිනෙහං. චුත්තපටිපක්ඛනයෙනාති කණ්භපක්ඛෙ චුත්තෙන පටිපක්ඛෙන නයෙන. අලං පණාමෙතූන්ති එත්ථ අලංසද්දස්ස අරහත්ථපටික්ඛිත්තෙසු ද්විසු අත්ථෙපසු අරහත්ථොති ආහ “යුත්තො පණාමෙතූ” තිති.

සාතිසාරො හොතිති එත්ථ පකතිභාවං අතික්කමිත්වා සරණං පවත්තනං අතිසාරො, දොසො. සංවිජ්ජති සො එතස්සාති සාතිසාරොති දස්සෙන්නො ආහ “සදොසො හොති” ති. තස්සත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “ආපත්තිං ආපජ්ජති” ති. ආපත්තින්ති දුක්ඛටාපත්තිං. තන්ති වත්තං.

තෙසන්ති සද්ධිවිහාරිකානං. වත්තන්ති බහුකානං සද්ධිවිහාරිකානං වත්තං. සාදියනං වා...පෙ.... බාලො හොතිති එත්ථ බාලස්ස කාරණං දස්සෙතුං චුත්තං “සාදියනං වා අසාදියනං වා න ජානාති” ති. සාදියනස්ස වා අසාදියනස්ස වා අජානනත්තා බාලො හොතිති චුත්තං හොති. අජානනස්ස කාරණං දස්සෙතුං චුත්තං “බාලො හොති” ති. බාලත්තා සාදියනං වා අසාදියනං වා න ජානාතිති චුත්තං හොති. තෙසුති බහුකෙසු සද්ධිවිහාරිකෙසු. තස්සාති වත්තසම්පන්නභික්ඛුස්ස. තෙසන්ති ඉතරෙසං සද්ධිවිහාරිකානං.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථා

69. කිඤ්චාපි ආයස්මා සාරිපුත්තො ජානාතිති යොජනා. ඉමිනා “කිං නු බො අජානන්තො පුච්ඡී” ති ආසඩ්ඛං නිවාරෙති. හගවා අනුඤ්ඤාතුකාමො හොතිති සම්බන්ධො. පනසද්දො ගරහත්ථො, තථා ජානන්තොපිති අත්ථො. ලහුකන්ති හෙතුඅත්තොගධවිසෙසනං. ලහුකත්තා පටික්ඛිපිත්වාති චුත්තං හොති. අස්සාති හගවතො, අජ්ඣාසයන්ති සම්බන්ධො. “අජ්ඣාසයං විදිත්වා” තිවචනස්ස යුත්තිං දස්සෙන්නො ආහ “බුද්ධානං භී” තිආදි. භීති සච්චං. අයඤ්චාති සාරිපුත්තත්ථෙරො ව. අග්ගොති කොට්ඨකංසො. සෙට්ඨොති පවරො උත්තමො.

“බ්‍යක්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙනා” ති එත්ථ බ්‍යක්තපටිබලානං විසෙසං දස්සෙතුං වුත්තං “බ්‍යක්තො නාමා” තිආදි. තත්ථ යස්ස සාට්ඨකථං විනයපිටකවාචුග්ගතං පවත්තති, අයං බ්‍යක්තො නාමාති යොජනා. තස්මිත්ති විනයපිටකං වාචුග්ගතභික්ඛුමිහි. යස්සාති භික්ඛුනො. සුග්ගහිතන්ති සාට්ඨකථාය සුට්ඨු ගහිතං. අයම්පීති පිසද්දො පුරිමහික්ඛුං අපෙක්ඛති. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං වත්ථුමිහි, ඉමස්මිං විසයෙති අත්ථො. බ්‍යතිරෙකාන්වයවසෙන පටිබලං දස්සෙන්නො ආහ “යො පනා” තිආදි. යො පන න සක්කොතිති සම්බන්ධො. කස්මාති ආහ “කාසසොසසෙම්භාදිනා වා” තිආදි. තත්ථ කාසො ව සොසො ව සෙම්භො ව, තෙ ආදයො යස්ස ගෙලඤ්ඤස්සාති කාසසොසසෙම්භාදි, ආදිසද්දෙන ඵලමුගාදයො සඬගණ්භාති. ඔට්ඨො ව දන්නො ව ජිව්හා ව, තා ආදයො යෙසං තාලුආදීනන්ති ඔට්ඨදන්තජිව්හාදයො, තෙසං. පදබ්‍යඤ්ජනෙහීති පදඅක්ඛරෙහි. බ්‍යඤ්ජනසද්දො හෙත්ථ අක්ඛරවාචකො. භාපෙතීති ගලත්තා භාපෙති. අඤ්ඤථා වා වත්තබ්බන්ති අඤ්ඤෙන සිටීලාදිනා ආකාරෙන වා වත්තබ්බං. අඤ්ඤථා වදන්ති අඤ්ඤෙන ධනිතාදිආකාරෙන වදන්ති. තබ්බිපරිතොති තස්ස අපටිබලස්ස විපරිතො භික්ඛුති සම්බන්ධො. තතොති ජානාපෙතබ්බතො. යන්ති යං ආකාරං ධාතුකම්මමෙතං, සඬසොති කාරිතකම්මමෙතං. ඉධ කාරිතකම්මං කිතො වදන්ති.

71. උපසම්පන්නසමනන්තරාති එත්ථ උපසම්පන්නස්ස සමනන්තරාති අත්ථං නිවාරෙන්නො ආහ “උපසම්පන්නො හුත්වාච සමනන්තරා” ති. එවසද්දෙන චිරකාලං නිවත්තෙති. උල්ලුම්පතුති එත්ථ උපුබ්බලුපධාතුයා උපසග්ගවසෙන වා අත්ථාතිසයවසෙන වා ධාතුනමනෙකත්ථත්තා ඉධ උපුබ්බධරධාතුයා අත්ථෙ වත්තතිති දස්සෙන්නො ආහ “උද්ධරතු” ති. උට්ඨාපෙත්වා, උක්ඛිපිත්වා වා ධරතුති අත්ථො. තමෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අකුසලා” තිආදි. තත්ථ “අකුසලා වුට්ඨාපෙත්වා” ති ඉමිනා සභාවධිනා උත්තූපසග්ගස්ස අත්ථං දස්සෙති. “කුසලෙ පතිට්ඨාපෙතු” ති ඉමිනා සභාධාරෙන ධරධාතුස්ස අත්ථං දස්සෙති. උත්තූපසග්ගස්ස උක්ඛිපනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සාමඤ්ඤරහවා වා උද්ධරිත්වා” ති. “පටිච්චා” ති ඉමිනා උපාදායාති එත්ථ සමීපෙ ආදිශිත්වාති සද්දත්ථමගහෙත්වා සඬකෙතත්ථවසෙන පාකටත්තා තස්ස සඬකෙතත්ථං දස්සෙති, අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙතිති අත්ථො.

73. අධිට්ඨිතාති එත්ථ අධි නිච්චවසෙන යාති පවත්තතිති අධිට්ඨිතාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “නිච්චජ්ජවත්තිනි” ති. කස්මා වත්තාරො පච්චයා නිස්සයාති වුත්තාති ආහ “යස්මා” තිආදි. “වත්තාරො” තිආදිනා වත්තාරො පච්චයෙ නිස්සයා අත්තභාවො සෙති පවත්තතිති නිස්සයාති අවුත්තකම්මත්ථං දස්සෙති.

18. ආචරියවත්තකථා

75. කින්තායන්ති එත්ථ එකාරලොපවසෙන සන්ධි හොතිති ආහ “කිංතෙ අය” ති. “ඔවදිතබ්බොති” ඉමිනා ඔවදියොති එත්ථ ණපච්චයස්ස කම්මත්ථං

දස්සෙති. “තදත්ථායා”ති ඉමිනා “යදිදං ගණන්ධික”න්ති උත්තරවාකො යංසද්දං දිස්වා පුබ්බවාකො තංසද්දං ඤාපෙති, තස්ස බාහුල්ලස්ස අත්ථායාති අත්ථො.

76. සොති පසුරො පරිබ්බාජකො. තෙනාති උදාසින්ථෙරෙන. සහධම්මිකන්ති සහ ධම්මෙන කාරණෙන. බ්‍යත්තො තාව පුබ්බෙ චුත්තලක්ඛණො හොතු, පටිබලො පන කථං ඤාතබ්බොති ආහ “යො පනා”තිආදි. යො පන සක්කොතිති සම්බන්ධො. වාති සච්චං. එතන්ති පටිබලත්තං, “පඤ්චහි...පෙ.... විනෙතු”න්තිවචනං වා.

77. තිත්ථියපක්ඛසඬකන්තෙසුති තිත්ථියසඬබ්‍යාතං සාසනස්ස පටිපක්ඛං සඬකමන්තෙසු. ආචාරසමාචාරසික්ඛාපනකන්ති අතිවිය වරිතබ්බං ආභිසමාචාරිකසීලං සික්ඛාපනකං. ඉමිනා ආචාරං සික්ඛාපෙතිති ආචරියොති වචනත්ථං දස්සෙති. නාමමත්තමෙවාති “ආචරියො”ති වා “අන්තෙවාසිකො”ති වා නාමමත්තමෙව. නානන්ති උපජ්ඣායතො වා සද්ධිවිහාරිකතො වා නානං.

20. පණාමනාබ්‍යාපනාකථා

80. යං ලක්ඛණං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. නිස්සයන්තෙවාසිකෙන කාතබ්බන්ති යොජනා. පබ්බජ්ජාඋපසම්පදාධම්මන්තෙවාසිකෙහීති පබ්බජ්ජන්තෙවාසිකෙන ව උපසම්පදන්තෙවාසිකෙන ව ධම්මන්තෙවාසිකෙන ව. එතෙසන්ති පබ්බජ්ජාඋපසම්පදාධම්මන්තෙවාසිකානං. එතෙසුති එතෙසු තිසු අන්තෙවාසිකෙසු. ආචරියස්සාති පබ්බජ්ජන්තෙවාසිකො පබ්බජ්ජාචරියස්ස, උපසම්පදන්තෙවාසිකො උපසම්පදාචරියස්සාති අත්ථො. සම්පෙති නිස්සයාචරියස්ස ව ධම්මාචරියස්ස ව ආසන්නෙ. තස්මාති යස්මා අන්තෙවාසිකෙන ආචරියමිහි සම්මා වත්තිතබ්බං, තස්මා. ආචරියෙනාපිති නිස්සයපබ්බජ්ජා උපසම්පදා ධම්මාචරියෙනාපි. ඔවාදාචරියො තෙසු සඬගහං ගච්ඡති. තෙසුති චතුසු අන්තෙවාසිකෙසු.

22. නිස්සයපටිපස්සද්ධිකථා

ආණත්තිවිනිච්ඡයො

83. “නිස්සයපටිපස්සද්ධිසු”ති සමුභාධාරො. “උපජ්ඣායො පක්කන්තො වාතිආදිසු”ති අවයවාධාරො. “විජ්ජවසිතුකාමො”ති ඉමිනා නිරාලයභාවං දස්සෙති. එවං ගතෙති එවං උපජ්ඣායෙ ගතෙති යොජනා. අඤ්ඤදාපිති අඤ්ඤස්මිම්පි කාලෙ. උපජ්ඣායෙන පවාසිතකාලෙති අත්ථො. එකසම්භොගපරිභොගොති අත්තනා වා උපජ්ඣායෙන වා එකො පච්චයසම්භොගො ව ධම්මපරිභොගො ව. එකදිවසමිපිති පිසද්දො ගරහත්ථො, ද්විහාදිකං පන පගෙවාති අත්ථො. පරිහාරො නත්ථීති ආපත්තිපරිහාරො නත්ථී, ආපත්තියා පරිහරණං අපනයනං නත්ථීති අධිප්පායො. ලජ්ජී පෙසලොති ලජ්ජී හුත්වා පියසීලො භික්ඛුති සම්බන්ධො. තදහෙවාති තස්මිං උපජ්ඣායස්ස පක්කන්තඅහති එව. තථාති යථා “උපජ්ඣායො ලහුං ආගමිස්සති”ති පුච්ඡති, තථා “අහං ලහුං ආගමිස්සාමි”ති චුත්තන්ති අත්ථො. සචෙ

වදනීති සචෙ ආවරියො වදනීති යොජනා. අස්සාති භික්ඛුස්ස. සභාගතන්ති ලජ්ජිපෙසලභාවං.

යාව ආගමනාති උපජ්ඣායස්ස යාව ආගමනා. නන්ති උපජ්ඣායං.
“වාසෙන්නියෙවා” තිපදෙ කාරිතකම්මං. තත්ථාති උපජ්ඣායස්ස ගතට්ඨානෙ.
තෙනාති උපජ්ඣායෙන. පවත්තීති පවත්තනං. නදීපුරෙන වා උපද්දුතොති
සම්බන්ධො. නදීපුරත්තා උදකොසක්කනං ආගමෙති, වොරාදීනං උපද්දුතත්තා
සභායෙ පරියෙසති. සොති උපජ්ඣායො.

“නිස්සයපණාමනා” ති ඉමිනා ආණාපනං ආණත්තීති වචනත්ථෙත
නිස්සයපණාමනා ආණත්තීති වුච්චතීති දස්සෙති. නිස්සයපණාමනාති නිස්සයස්ස
උපජ්ඣාවරියස්ස පණාමනා. තස්මා පණාමිතො හොතීති සම්බන්ධො.
“ආපුච්ඡිතිආදිනා” ති එත්ථ ආදිසද්දෙන “මා මං සුසානගමනං ආපුච්ඡි” තිආදයො
සඬගණ්හාති. තෙනාති සද්ධිවිහාරිකෙන. ඛමාපෙතඛිබොති තිතික්ඛාපෙතඛිබො.

තාවාති මහාථෙරෙහි, මහාථෙරානං වා පට්ඨං. අඤ්ඤත්ථාති උපජ්ඣායස්ස
විහාරතො අඤ්ඤං විහාරං. අජ්ජෙවති අපි එව නාම ඛමෙය්‍යාති යොජනා. තත්ත්වොති
අඤ්ඤත්ථෙව. දුඛභික්ඛාදිදොසෙනාති එත්ථ ආදිසද්දෙන ඤාතිවියොගාදිදොසො
ගහෙතඛිබො. තංයෙවති අත්තනා වසිතං තමෙව යානං. අඤ්ඤස්සාති
උපජ්ඣායතො අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්සාති සම්බන්ධො. ඉමිනා උපජ්ඣායෙන
පරිච්චත්තත්තා උපජ්ඣායසමොධානෙ නිස්සයපටිපස්සද්ධි නත්ථීති දීපෙති.

සමොධානවිනිච්ඡයො

ආපුච්ඡත්ථාති = 00 අන්තෙවාසිකං ආපුච්ඡත්ථා. තත්ත්වොති
ආවරියන්තෙවාසිකෙසුපි. කදාති කස්මිං කාලෙ. සායන්තෙ වා රත්තිංවාති අජ්ජ
සායන්තෙ වා රත්තිං වා. තංඛණෙයෙවති තස්මිං සම්පට්ච්ඡනක්ඛණෙයෙව.

සො වාති අන්තෙවාසිකො ව. තතොති ගාමතො. සුගතොති සුට්ඨු ගතො,
නිස්සයො පටිපස්සමහතීති අධිප්පායො. අට්ඨිති පුන ව පරං. ආපුච්ඡත්ථා
පක්කමනෙ විනිච්ඡයං දස්සෙත්ථා ආපුච්ඡත්ථා පක්කමනෙ තං දස්සෙන්නො ආහ
“ආවරියං අනාපුච්ඡා” තිආදි. උපචාරසීමාතික්කමෙති උපචාරසීමාය අතික්කමෙ
සති, අතික්කමනහෙතු වාති යොජනා. එත්ථ ව උපචාරසීමා නාම පරික්ඛිත්තස්ස
විහාරස්ස පරික්ඛෙපොයෙව, අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං.

සායන්තෙ වා රත්තිභාගෙ වාති අජ්ජ සායන්තෙ වා රත්තිභාගෙ වා. ස්වෙති
සුචෙ.

ඛහිසිමන්ති උපචාරසීමතො ඛහි. තතොති ඛහිසිමතො. ද්විත්තං
ලෙඬ්ඛුපාතානන්ති අන්තෙවාසිකතො ද්විත්තං ලෙඬ්ඛුපාතානං. අතික්කමිත්ථාති
උපචාරසීමතො ඛහි අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකානං වසනට්ඨානතො අතික්කමිත්ථා.

මුච්චිතුකාමොති අන්තෙවාසිකම්භා මුච්චිතුකාමො ඵච. පණාමෙතීති කායවාචාහි පණාමෙති. සාලයොති ආචරියෙ සාපෙක්ඛො. “නිරාලයො”ති වත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “න දානී”තිආදි. ඵචමපීති ධුරෙ නික්ඛිත්තෙපි. උභින්නං ධුරනික්ඛෙපෙ සති, ධුරනික්ඛෙපහෙතු වා පටිප්පස්සම්භතීති යොජනා. පණාමිතෙන පටිපජ්ජිතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

වුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “සවෙ හී”තිආදි. ආචරියන්ති නිස්සයාවරියං. වෙනියං වා වන්දන්තං උපජ්ඣායන්ති සම්බන්ධො, මග්ගප්පටිපන්නං වා උපජ්ඣායන්ති යොජනා. දුරත්තාති දුරභාවතො. උපරිපාසාදෙති පාසාදස්ස උපරි. තන්ති උපජ්ඣායං. නිසින්නං උපජ්ඣායන්ති සම්බන්ධො.

සවනවසෙන සමොධානෙ විනිච්ඡයො ඵචං වෙදිතබ්බොති යොජනා. උපජ්ඣායස්ස සද්දන්ති සම්බන්ධො.

23. උපසම්පාදෙනබ්බපඤ්චකකථා

84. ඉදානි =01 යං ලක්ඛණං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. සඬ්ඛෙපතොති අඬගානි අනුද්ධරිත්වා සමාසතො. තත්ථානි යං “පඤ්චහි භික්ඛවෙ අඬගෙහි සමන්තාගතෙන භික්ඛුනා”තිආදිමාහ, තත්ථ. අගුණඬගෙහීති ගුණවිරහිතෙහි අඬගෙහි. යොති භික්ඛු. න උපසම්පාදෙනබ්බන්ති ඵත්ථ කම්මවාචාවරියෙන හුත්වා න උපසම්පාදෙනබ්බන්ති ආසඬකා භවෙය්‍යාති ආහ “උපජ්ඣායෙන හුත්වා න උපසම්පාදෙනබ්බ”න්ති. ඵත්ථානි ඵතෙසු පඤ්චකෙසු. ආදීසුති ඵත්ථ පුබ්බො නිදස්සන්ත්ථො ඉතිසද්දො ලොපො හොති. ඉතිආදීසුති හි අත්ථො. අයුත්තවසෙනාති අනනුරූපවසෙන. යොති භික්ඛු. හීති සච්චං, යස්මා වා. පරෙ ව සමාදායෙත්ති සම්බන්ධො. තත්ථානි සීලක්ඛන්ධාදිකෙ. පරිහරතීති පරිසං පරිස්සයතො හරති අපනෙති. තස්සාති භික්ඛුනො. “සීලාදීහී”තිපදං “පරිභායතියෙවා”තිපදෙ අපාදානං, “න වඬඬතී”තිපදෙ කරණං. තස්මාතිආදි ලද්ධගුණං. තෙනාති භික්ඛුනා. කස්මා ආපත්තිඅඬගවසෙන න වුත්තන්ති ආහ “න හී”තිආදි. හීති යස්මා. තස්සෙවාති බිණාසවස්සෙව. න වදෙය්‍යාති බිණාසවානං අනහිරතියා අනුප්පන්නත්තා න වදෙය්‍ය. යදි න බිණාසවස්සෙව උපජ්ඣායාවරියභාවො අනුඤ්ඤාතො, අථ කස්මා බිණාසවපඤ්චකො වුත්තොති ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. යස්මා න පරිභායතීති සම්බන්ධො.

අන්තග්ගාහිකායාති සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛානං අන්තං ලාමකං ගණ්හාති, ගණ්හාපෙතීති වා අන්තග්ගාහිකා, තාය. දිට්ඨියාති මිච්ඡාදිට්ඨියා. යත්තකං සුතන්ති භික්ඛුනොවාදකසික්ඛාපදෙ (පාවි. අට්ඨ. 145-147) වුත්තං යත්තකං සුතං. තෙනාති සුතෙන ඤ. යං ආපත්තාදි තෙන ජානිතබ්බන්ති යොජනා.

ආපත්තිං න ජානාතීති එත්ථ ආපත්තිං ආපන්නොති න ජානාතීති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදං නාමා”තිආදි. තත්ථ “ආපන්නො”ති ඉමිනා “ආපත්ති”න්තිපදං “ආපන්නො”තිපාඨසෙසෙන යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති.

ආභිසමාවාරිකායාති එත්ථ උභතොවිභඩගපරියාපන්නසීලතො අභිවිසෙසෙන සමමා චරිතබ්බන්ති ආභිසමාවාරං, ඛන්ධකපරියාපන්නං චත්තපට්ඨන්තිසීලං, තං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තා ආභිසමාවාරිකා, ඛන්ධකපරියාපන්නා සික්ඛා, තාය. ආදිබ්‍රහ්මචාරියකායාති එත්ථ මග්ගසඬ්ඛාතස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි මරියාදො ආදිබ්‍රහ්මචරියො, තස්මිං පචත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියකා = 02, උභතොවිභඩගපරියාපන්නා සික්ඛා, තාය. සෙක්ඛපණ්ණත්තියන්ති සික්ඛිතබ්බට්ඨොන සික්ඛා, සා එව භගවතා පඤ්ඤත්තන්තා සෙක්ඛපණ්ණත්ති. අථ වා සික්ඛනං සික්ඛා, තාය සික්ඛනත්ථාය භගවතා පඤ්ඤපියතීති සෙක්ඛපණ්ණත්ති උභතොවිභඩගපරියාපන්නසික්ඛායෙව, තස්සං. අභිධම්මෙති එත්ථ සුත්තන්තපාළිතො අභි අතිරෙකො, අභිවිසිට්ඨො වා ධම්මො අභිධම්මොති චුත්තෙ නාමරූපපරිච්ඡෙදකං අභිධම්මපිටකන්ති ආහ “නාමරූපපරිච්ඡෙදෙ”ති. අභිවිනයෙති එත්ථ අභිභවිත්වා කායවාචං විනෙතීති අභිවිනයො, අභිභවිත්වා කායවාචං විනෙති එත්ථ, එතෙනාති වා අභිවිනයොති චුත්තෙ විනයපිටකන්ති ආහ “සකලෙ විනයපිටකෙ”ති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පදෙසු, සබ්බෙසං වා පදානං. අත්ථො දට්ඨබ්බොති යොජනා. “කාරණෙන”ති එත්ථ කාරණසද්දෙන “ධම්මතො”ති එත්ථ ධම්මසද්දස්ස සභාවත්ථාදයො නිවාරත්ථා කාරණත්ථං දීපෙති, එනසද්දෙන තොපච්චයස්ස විසෙසනත්ථං. ඉතීති එවං යථාචුත්තනයෙනාති අත්ථො. චතුත්ථෙති චතුත්ථපඤ්චකෙ. චතුත්ථපඤ්චකතො තිණි පදානි, පඤ්චමපඤ්චකතො ද්වෙ පදානි ගහෙත්ථා පඤ්චකං කත්ථා චුත්තං “චත්තාරො පඤ්චකා”ති. අට්ඨසු පඤ්චකෙසුති සම්බන්ධො.

ඉති සොළසපඤ්චකවිනිච්ඡයෙ යොජනා සමත්තා.

24. උපසම්පාදෙනබ්බජක්කකථා

85. තන්ති උභතදසවස්සපදං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු ඡක්කෙසු. තත්ථාති ඡක්කෙසු. “පාතිමොක්ඛාති විත්ථාරෙනා”ති චුත්තත්තා විභඩගවසෙන ගහෙතබ්බාතීති ආහ “උභතොවිභඩගවසෙන චුත්තාතී”ති. මාතිකාවිභඩගවසෙන සුට්ඨු විභජිතබ්බාතීති සුවිභක්තාති, වාචුග්ගතවසෙන සුන්දරා පචත්ති එතෙසන්ති සුප්පචත්තීති, සුත්තතො අනුබ්‍යාඤ්ජනතො සුට්ඨු විනිච්ඡිතබ්බාතීති සුවිනිච්ඡිතබ්බාතීති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මාතිකාවිභඩගවසෙනා”තිආදි.

25. අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථා

86. යො පනාති යො පන අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො. අඤ්ඤොපීති පසුරතො අපරොපි. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. තස්මින්ති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බෙ. තත්ථාති “යො

සො භික්ඛවෙ අඤ්ඤාපි” තිආදිවවනෙ. අයන්ති පරිවාසො.
 නග්ගපරිබ්බාජකස්සෙවාති වත්වා තස්ස හෙදං දස්සෙතුං චුත්තං “ආජීවකස්ස වා
 අවෙලකස්ස වා” ති. තත්ථ ආජීවකො උපරි එකමෙව වත්ථං උපකච්ඡකෙ
 පවෙසෙත්වා පරිදහති, හෙට්ඨා නග්ගො. අවෙලකො පන සබ්බෙන සබ්බං
 නග්ගොයෙව. සොපීති = 03 නග්ගපරිබ්බාජකොපි. වාලකම්බලාදීනන්ති වාලෙන
 කතං කම්බලං, ආදිසද්දෙන කෙසකම්බලාදයො සඬගණ්හාති. අස්සාති
 පරිබ්බාජකස්ස. අඤ්ඤාස්සාති නග්ගපරිබ්බාජකතො අපරස්ස. පණ්ඩරඬගාදිකස්සාති
 පණ්ඩරං සෙනවත්ථං අඬගෙ සරිරෙ එතස්සත්ථිති පණ්ඩරඬගො, ආදිසද්දෙන
 නිලඬගාදයො සඬගණ්හාති.

එවන්ති ඉමිනා කෙසමස්සුඛරොපනාදිනා. පබ්බාපේත්තෙහි භික්ඛුහීති
 සම්බන්ධො. තස්මිත්ති අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බෙ, නිසින්නෙයෙවාති යොජනා. අනාදරෙ
 වෙතං භුම්මවවනං. තස්සාති අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බස්ස. නයිමෙති න ඉමෙ, භික්ඛුහී
 සම්බන්ධො. තන්ති අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බං.

87. “එවං බො...පෙ.... අනාරාධකො” ති අයං කථා මාතිකාති යොජනා.
 අස්සාති අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බස්ස. තස්සෙවාති තස්සායෙව මාතිකාය. තත්ථාති
 විහඬගෙ. අතිකාලෙනාති එත්ථ භත්තකිව්වං කත්වා වත්තකරණවෙලායෙව
 අතිකාලො නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “වත්තකරණවෙලායමෙවා” ති. ඉමිනා
 භුම්මත්ථෙ කරණවචනන්තිපි දස්සෙති. තත්ථෙවාති කුලසරෙසුයෙව. අඤ්ඤාදත්ථුති
 එකංසෙන, “කරොන්නො” ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. එවම්පි කරොන්නො
 අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බොති යොජනා. “සම්පාදකො” ති ඉමිනා අනාරාධකොති එත්ථ
 ආරාධසද්දස්ස සාධනත්ථං දස්සෙති, තොසනත්ථාදයො නිවත්තෙති.

අජ්ඣාචාරත්ථිකා විසන්ති පවිසන්ති එත්ථාති වෙසියා, සොහණරූපසඬබ්බාතං
 වෙසං ධාරෙතීති වා වෙසියා. තෙන චුත්තං “සුලභජ්ඣාචාරා” තිආදි. ආමිසොයෙව
 කිඤ්ඤාත්තො අප්පමත්තකට්ඨෙනාති ආමිසකිඤ්ඤාත්තො, විසෙසනපරපදො. අථ වා
 ආමිසො ව තතො අඤ්ඤා කිඤ්ඤාත්තො ව ආමිසකිඤ්ඤාත්තො, තස්ස සම්පදානං
 ආමිසකිඤ්ඤාත්තො සම්පදානං. කිඤ්ඤාත්තො සද්දො කෙසරස්සෙව මුඛ්‍යතො වාචකො,
 අප්පමත්තකස්ස පන රුළුභිවසෙන. විධවාති එත්ථ ධවසද්දො පතිනොයෙව
 වාචකො, න රුක්ඛවිසෙසස්සාති දස්සෙන්නො ආහ “මතපතිකා වා” තිආදි. ඉමෙහි
 පදෙහි මතවසෙන වා පචුත්ථවසෙන වා විගතො ධවො එතාසං, ධවෙන වා විගතාති
 විධවාති වචනත්ථං දස්සෙති. තාති විධවා. යොබ්බනපත්තත්තා වා
 යොබ්බනාතීත්තා වා පුල්ලා මහන්තා කුමාරිකාති පුල්ලකුමාරිකාති දස්සෙන්නො
 ආහ “යොබ්බනපත්තා” තිආදි. පණ්ඩකාති එත්ථ ආසිත්තපණ්ඩකාදීසු පඤ්චසු
 පණ්ඩකෙසු නපුංසකපණ්ඩකොවාධිප්පෙතොති ආහ “නපුංසකා” ති.
 සමානපබ්බජ්ජාති භික්ඛුහි සමානපබ්බජ්ජා. තතොති විස්සාසතො.

තත්පාති වෙසියාදීසු. තාසන්ති වෙසියානං. සොති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො. සබ්බත්පාති සබ්බෙසු =04 විධවාදීසු. ගන්තබ්බතං දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ පනා” තිආදි. තපාති යථා ගන්තබ්බත්තං වුත්තං, තපා.

උච්චාවචානීති එත්ථ උද්ධං වයති වච්ඡතිති උච්චං, වයතො අවගතො විශොගොති අවචං. උච්චඤ්ච අවචඤ්ච උච්චාවචානීති වචනත්ථෙත මහන්තබ්බද්දකත්ථොති ආහ “මහන්තබ්බද්දකානී” ති. “කම්මානී” ති ඉමිනා “කරණියානී” තිපදස්ස සරූපං දස්සෙති. තංදස්සනෙන ව කත්තබ්බානීති කරණියානීති වචනත්ථො කාතබ්බො. තත්පාති මහන්තබ්බද්දකෙසු කම්මෙසු. තත්ථ න දක්ඛොති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං වුත්තං “තෙසු තෙසු නවකම්මෙසු” ති. “උට්ඨානවීරියසම්පන්නො” ති ඉමිනා නත්ථි අලසො කොසජ්ජං එතස්සාති අනලසොති වචනත්ථං දස්සෙති. තත්පාති එත්ථ ත්‍රපච්චයො සත්තමාත්ථෙ විච්ඡාජොතකොති ආහ “තෙසු තෙසු” ති. “යානුජපත්තිකාය විමංසායා” ති වුත්තවචනස්සත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදමෙව” තිආදි. “තස්මිංයෙව බණ්ණ උජ්ජන්තපඤ්ඤායා” ති ඉමිනා “යානුජපත්තිකායා” ති එත්ථ යානසද්දො තඬ්ඬණත්ථොති දස්සෙති. අලං කාතුන්ති එත්ථ අලංසද්දො භූසනවාරණපරියත්තසඬ්ඬාතෙසු තීසු අත්ථෙසු පරියත්තත්ථොති ආහ “කාතුං සමත්ථො” ති.

තිබ්බච්ඡන්දොති තිබ්බණ්ණන්දො. “බලවච්ඡන්දො” ති ඉමිනා අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති. ලොකියසමාධිභාවනායාති ලොකියාය අට්ඨසමාපත්තිසඬ්ඬාතාය සමාධිභාවනාය.

ඉධාගතොති ඉමස්මිං සාසනෙ ආගතො. තිත්ථායතනසාමිකස්සාති තරන්ති උජ්ජවන්ති සත්තා උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති එත්පාති තිත්ථං, ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. තමෙව ආයතනං දිට්ඨිගතිකානන්ති තිත්ථායතනං. අථ වා තිත්ථමෙතෙසමත්ථීති තිත්ථිනො, තෙසමායතනං තිත්ථායතනං, තස්ස සාමිකො තිත්ථායතනසාමිකො, තස්ස. තස්ස දිට්ඨියාති එත්ථ දිට්ඨිසද්දො ලද්ධිපරියායොති ආහ “තස්ස සන්තකාය ලද්ධියා” ති. කස්මා සා ලද්ධි “බන්ති” ති ව “රූචී” ති ව “ආදායො” ති ව වුච්චතීති ආහ “ඉදානී” තිආදි. සායෙව ලද්ධි බමති වෙව රූච්චති ව ගහිතා වාති යොජනා. තස්ස තිත්ථකරස්සාති කත්ථත්ථෙ සාමිච්චනං. තස්සාති තිත්ථායතනසාමිකස්ස. භඤ්ඤමානායාති භණ්ණියමානාය. අනභිරද්ධොති එත්ථ අනභිරාධිතො අපරිතොසිතවිත්තොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අපරිපුණ්ණසඬ්ඬකජ්ජො, නො පග්ගහිතවිත්තො” ති. යදිදන්ති යං ඉදං “අනත්තමනත්ත” තිආදි වා “අත්තමනත්ත” තිආදි වා සම්බන්ධො. ඉමිනා “ඉද” තිආදිපදස්ස අනියමං දස්සෙති. ඉමෙති භික්ඛු. යඤ්ච අනත්තමනත්තන්ති යොජනා. තස්සෙවාති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස එව අනත්තමනත්තන්ති සම්බන්ධො. ඉදන්ති ද්වෙ අත්තමනත්තානි, ද්වෙ අනත්තමනත්තානීති චතුබ්බිධං ඉදං ධම්මජාතං. සඬ්ඬාටනීයන්ති සඬ්ඬාටිතබ්බං, සන්නිවයං කාතබ්බන්ති අත්ථො. “අනාරාධකෙ” තිආදිනා අනාරාධනීයස්මිත්ති =05 එත්ථ න ආරාධෙති වත්තං.

අනෙක කම්මෙනාති අනාරාධනීයන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. ඉදන්ති චතුබ්බිධං. ලිඛිගන්ති කාරණං. ලක්ඛණන්ති විභන්. ඉතොති අට්ඨඛිගතො නිභටෙනාති සම්බන්ධො. චුත්තවිපල්ලාසෙනාති කණ්භපක්ඛෙ චුත්තවිපරිතෙන.

සුක්කපක්ඛෙ අට්ඨඛිගාති සමොධානෙන්වා දස්සෙන්තො ආහ “නාතිකාලෙන ගාමපවෙසනං නාතිදිවා පටික්කමන”න්තිආදි. කණ්භපක්ඛෙපි ඉමිනා නයෙන අට්ඨඛිගාති සමොධානෙතබ්බාති. “පරිතොසකො”ති ඉමිනා ආරාධකසද්දස්ස තොසනත්ථං දස්සෙති. හෙට්ඨා පන “සම්පාදකො”ති චුත්තත්තා සාධනත්ථං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං.

උපසම්පදමාලකෙපීති උපසම්පාදට්ඨානෙ එකකුට්ඨුත්තෙ අනෙකකොණෙ පතිස්සයවිසෙසෙපි. සො හි එකකුට්ඨං කත්වා අනෙකෙහි කොණෙහි මලියති විභුසියතීති මාලොති චුච්චති. “චත්තාරො මාසෙ පරිවසිතබ්බ”න්තිවචනං. අසදිසුපමාය පාකට්ඨං කරොන්තො “යථා පනා”තිආදිමාහ. භීති සච්චං. අස්සාති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස. පරිවසන්තො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බොති සම්බන්ධො. අන්තරාති චතුමාසස්ස අබ්භන්තරෙ. කුප්පනසභාවොති නස්සනසභාවො. පරිග්ගණ්භාතීති පරිවර්ජන්දිත්වා ගණ්භාති. නාමරූපං වචන්ථපෙතීති “ඉදං නාමං, ඉදං රූපං”න්ති වචන්ථපෙති. ලක්ඛණන්ති නමනරූප්පනලක්ඛණං, අනිච්චාදිලක්ඛණං වා. සොතාපත්තිමග්ගස්ස දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාපභානං සන්ධාය චුත්තං “සමුහතාති...පෙ.... සල්ල”න්ති. අබ්බුල්භන්ති ආවහිසිත්ථාති අබ්බුල්භං, උද්ධං වහිසිත්ථාති අත්ථො. ආත්තපසග්ගො හි උද්ධඛිගමත්ථො. තංදිවසමෙවාති තස්මිං සොතාපත්තිමග්ගස්ස පටිලහනදිවසෙයෙව. භූමිමත්ථෙව චෙතං උපයොගවචනං. තදහෙවාති තස්මිං සොතාපත්තභවනඅභනි එව.

තස්සාති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස. පාළියං පත්තස්ස අනාගතත්තා චුත්තං “පත්තමපි තථෙවා”ති. යථා උපජ්ඣායමූලකං වීචරං පරියෙසිතබ්බං, පත්තමපි තථෙවාති අත්ථො. ඉදන්ති පත්තවීචරං. ඉමස්සාති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස. අඤ්ඤෙති උපජ්ඣායතො අපරෙ. තෙහිපීති අඤ්ඤෙහිපි. විලොමාති පටිලොමා. ආයත්තන්ති අධිනං. ආයත්තජීවිකත්තාති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස උපජ්ඣායෙන ආයත්තජීවිකත්තා. තස්සාති උපජ්ඣායස්ස. වචනකරොති වචනං කරො. වාකොපි සමාසෙපි වචනසද්දස්ස “තස්සා”ති පදමෙව අපෙක්ඛත්තා “වචනකරො”ති සමාසො හොති. එසෙව නයො “උපජ්ඣායෙන ආයත්තජීවිකත්තා”ති එත්ථාපි. තෙනාති වචනකරහෙතුනා.

අග්ගිපරිවරණකාති = 06 අග්ගිපුජකා. ඉමිනා අග්ගිං පරිවරන්තීති අග්ගිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. තාපසාති ජට්ඨාරා. තෙ හි යස්මා ජට්ඨා ව තපො ව එතෙසමත්ථි, තස්මා “ජට්ඨා”ති ව “තාපසා”ති ව චුච්චන්ති. එතෙති ජට්ඨකා. “කිරියං න පටිබාහන්තී”ති චුත්තවචනස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “අත්ථි කම්මං, අත්ථි කම්මවිපාකො”ති. එතදෙව පබ්බජ්ජන්ති එතං එව තාපසපබ්බජ්ජං. එතෙසන්ති ජට්ඨානං. සාසනෙති බුද්ධස්ස සාසනෙ. තෙසන්ති ඤාතීනං, ඉමං පරිභාරන්ති

සම්බන්ධය. තෙති ඥාතයෝ. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඥාතියෙට්ඨස්සාති ඥාතියෙව සෙට්ඨො, ඥාතීනං වාති ඥාතියෙට්ඨො, තස්ස, බුද්ධස්සාති සම්බන්ධො.

26. පඤ්චාබ්‍යාධවත්ථුකථා

88. මගධෙසුති එත්ථ බහුවචනපදෙන චුත්තත්තා ජනපදස්ස නාමන්ති ආහ “මගධනාමකෙ ජනපදෙ”ති. අමනුස්සානඤ්චාති මනුස්සෙහි අඤ්ඤාසත්තානඤ්ච. උස්සන්තසද්දො ව උස්සදසද්දො ව වුඩ්ඨිප්පත්තපරියායොති ආහ “උස්සන්තා වුඩ්ඨිප්පත්තා”ති. “චාතිප්පත්තා”ති ඉමිනා තමෙවත්ථං දස්සෙති. තෙහීති කුට්ඨාදීහි පඤ්චහි ආබාධෙහි.

තත්ථාති කුට්ඨාදීසු පඤ්චසු ආබාධෙසු. ආබාධිකං ආභූසො බාධති පිළෙතීති ආබාධො, අභිගපච්චභිගං කුටති ඡින්දතීති කුට්ඨං. “රත්තකුට්ඨං වා”තිආදීසු වාසද්දෙන සෙතකුට්ඨාදීනිපි සඛිගණ්හාති. කීටිහ දද්දු ඛජ්ජු ආදිප්පහෙදම්පිති කීටිහො ව දද්දු ව ඛජ්ජු ව කීටිහදද්දුඛජ්ජුයො, තා ආදයො යෙසං කුට්ඨානන්ති කීටිහදද්දුඛජ්ජුආදයො, තෙසං පහෙදො කීටිහදද්දු ඛජ්ජුආදිප්පහෙදො, තම්පි. තත්ථ කීටිහොති කීට ඉහොති පදවිභාගො කාතබ්බො. තත්ථ කීටොති කිමි. ඉමිනා කීටකුලාවකං “කීටො”ති ගහෙතබ්බං, කීටො වියාති කීටො, කුට්ඨවිසෙසො. ඉහොති ගජො. ඉමිනා ගජස්ස සබ්බං “ඉහො”ති ගහෙතබ්බං. ඉහො වියාති ඉහො, කුට්ඨවිසෙසො. කීටොයෙව ඉහො කීටිහො, කුට්ඨාබ්‍යාධවිසෙසො, යං ලොකෙ “කුට්ඨාබ්‍යාධ විසෙසො”ඉති වොහරන්ති. දද්දුති කච්ඡු. සා හි සරිරං දංසති විදංසති, හිංසතීති වා දද්දුති වුව්චති. එකස්ස දකාරස්ස රකාරං කත්වා “දද්දු”තිපි පායො. යං ලොකෙ “ජ්වෙ?”ඉති වොහරන්ති. ඛජ්ජුති කණ්ඩුවනං. තඤ්ඤි සරිරං ඛජ්ජති බ්‍යාථති බදති, හිංසතීති වා ඛජ්ජුති වුව්චති. යං ලොකෙ “ඛජ්ජ”ඉති වොහරන්ති. “කච්ඡු”තිපි පායො, සො අපායො දද්දුසද්දෙන තස්ස ගහිතත්තා. තත්ති කුට්ඨං. පකතිපට්ච්ඡන්තට්ඨානෙන පකතියා පට්ච්ඡන්තට්ඨානෙන, යථානිවත්ථපාරුතට්ඨානෙන අත්ථො. ඉමිනා විසෙසනො පට්ච්ඡන්තං නිවත්තෙති. අවච්ඡන්තකපක්ඛෙ යීතං සවෙ හොතීති යොජනා. පකතිවණ්ණෙනි = 07 පකතිජවියං. යථා අවණා ඡවි හොති, තථාති අත්ථො. ඉදං වණුවත්ථුං සන්ධාය න චුත්තං.

මෙදගණ්ඨොති මෙදො අස්මිං අත්ථිති මෙදො, ගණ්ඨති ඵොටො හවතීති ගණ්ඨො, මෙදොයෙව ගණ්ඨො මෙදගණ්ඨො. යං ලොකෙ “මෙදගණ්ඨොඉති වොහරන්ති. කොලට්ඨිති කොලං වුව්චති බදරඵලං, තස්ස අට්ඨි කොලට්ඨි. අවච්ඡන්තකපක්ඛෙ යීතෙ සතීති යොජනා. සඤ්ජවිත්ති සංවිජ්ජමානජවිං, සඤ්ජාතජවිං වා. උණ්ණිගණ්ඨාති උද්ධං නමන්තීති උණ්ණියො, තායෙව ගණ්ඨා උණ්ණිගණ්ඨා. යෙ ලොකෙ “උණ්ණිගණ්ඨා” ඉති වොහරන්ති. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං සරිරපදෙසෙ. බීරපිළකාති බීරං එත්ථ අත්ථිති බීරා, තා එව පිළකා බීරපිළකා. යා ලොකෙ “බීරපිළකා” ඉති ව ඉති ව වොහරන්ති. තාසුති පිළකාසු. බීරපිළකා නාම ගණ්ඨා හොන්තීති සම්බන්ධො. බරපිළකාති බරසභාවා පිළකා. බරසභාවත්තා තෙන සත්තා මරණම්පි ගච්ජන්ති, මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. යා ලොකෙ

ඉති “බිරිපිළකා” වොහරන්ති. පද්මකණ්ණිකා නාම ගණ්ඩා හොන්තිති සම්බන්ධො. පද්මස්ස කණ්ණිකා විය පද්මකණ්ණිකා. යා ලොකෙ “පද්මකණ්ණිකා” ඉති වොහරන්ති. සාසපඨිකා නාම ගණ්ඩාති සම්බන්ධො. සාසපස්ස ධීපං පමාණමෙතාසන්ති සාසපඨිකා. යා ලොකෙ “සාසපඨිකා” ඉති වොහරන්ති. තා සබ්බාති සබ්බා තා පිළකා, ගණ්ඩජාතියො වා. තාසුති පිළකාසු, ගණ්ඩජාතීසු වා.

පද්මපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණන්ති පද්මං නාම රත්තං, පුණ්ඩරිකං නාම සෙතං, තෙසං පුප්ඵපත්තස්ස වණ්ණං විය වණ්ණමෙතස්සාති පද්මපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණං, සඩ්ඛකුට්ඨං. යං ලොකෙ “පද්මපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණං, සඩ්ඛකුට්ඨං” ඉති වොහරන්ති. යෙනාති කුට්ඨෙන. ගුන්තං සරීරං සබලං විය මනුස්සානං සරීරං සබලං හොතිති යොජනා. තස්මිනිති කිලාසෙ. සොසබ්බාධිති බයරොගො. සො හි යස්මා මංසලොහිතාදීති සොසාපෙති, තස්මා සොසොති වුවිවති. යං ලොකෙ “සාංස” ඉති ව “සොසබ්බාධි” ඉති ව වොහරන්ති. තස්මිනිති සොසබ්බාධිමිහි. අපමාරොති අපස්මාරො. සො හි සාරතො අපගතත්තා “අපමාරො”ති වුවිවති සකාරස්ස මකාරං කත්වා. යං ලොකෙ “අපමාර” ඉති ව “අරු?” ඉති ව වොහරන්ති. තත්ථාති ද්විසු උම්මාදෙසු. ආධාරෙ චෙතං භූමිමවචනං. දුත්තිකිච්ඡො හොතිති සම්බන්ධො.

27. රාජහට්ඨකථා

90. උච්චිතථාති එත්ථ විධාතුයා වඩ්ඪනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “වඩ්ඪෙථා”ති. සොතාපන්නත්තාති ඛිම්බිසාරරක්ඛ්ඤො = 08 සොතාපන්නභාවතො. සාතෙථාති ජීවිතා වොරොපෙථ. හනථාති පහරථ. තතොති උපජ්ඣායතො. ආවරියො සෙට්ඨොති සම්බන්ධො. තතොති ආවරියතො. ඉදන්ති වචනං, ආගතන්ති සම්බන්ධො. ආහංසු වොහාරිකා මහාමත්තා මුසාවාදෙනාති යොජනා. අමච්චොති සබ්බරාජකිච්චෙසු අමා සහ රක්ඛ්ඤා භවතිති අමච්චො. අමාසද්දො සහත්ථෙ නිපාතො. “අමා”ති නිපාතතො භවත්ථෙ අච්චපච්චයො (මොග්ගල්ලානෙ 4.23 සුත්තෙ). මහාමත්තොති මහන්තො මත්තා ඉස්සරියා එතස්සාති මහාමත්තො. මත්තාසද්දො හෙත්ථ ඉස්සරියවාචකො. සෙවකොති රාජානං සෙවති හජ්ජිති සෙවකො. හත්තවෙනනභටොති හත්තවෙනනානමත්ථාය භටො. තස්සාති රාජහට්ඨස්ස. පුත්තනත්තභාතුකාදයොතිආදිසද්දෙන භාගිනෙය්‍යාදයො සඩ්ගණ්ණාති. යො පනාති රාජහට්ඨො පන. නිය්‍යාතෙතීති අප්පෙති. තං යානන්ති තං රාජහට්ඨානං. යෙන වාති කම්මකාරෙන වා. යංකම්මකාරණාති යස්ස කම්මස්ස කාරණා. යො වාති රාජහට්ඨො වා. පබ්බජස්සුති පබ්බාජෙහි.

28. වොරවත්ථකථා

91. දිට්ඨපුබ්බොති අභිගුලිමාලො පුබ්බෙ දිට්ඨො. අයන්ති වොරො. සොති අභිගුලිමාලො. අඤ්ඤෙසං සන්තිකා වචනං සුණන්තිති යොජනා. තෙති මනුස්සා. උබ්බිජ්ජන්තිපිති කායෙන උබ්බිජ්ජන්තිපි. උත්තසන්තිපිති චිත්තෙන උත්තසන්තිපි.

අඩිගුලිමාලො භික්ඛුහි න පබ්බාජිතො, නනු භගවතා පන සයං පබ්බාජිතො, අථ කස්මා “න භික්ඛවෙ” ති චුත්තන්ති ආහ “භගවා සයං ධම්මස්සාමී” ති. ධම්මස්සාමීති ව ධම්මස්ස ඉස්සරො, ධම්මෙන වා දෙවමනුස්සානං ඉස්සරො, අධිපතීති අත්ථො. භික්ඛුනං අකරණත්ථාය භික්ඛුනං සික්ඛාපදන්ති යොජනා. තත්ථාති “න භික්ඛවෙ” ති ආදිවචනෙ. “ධජං බන්ධිත්වා” ති ආදිනා ධජස්ස බන්ධනං ධජබන්ධො, ධජබන්ධො වියාති ධජබන්ධො, ධජබන්ධො හුත්වා වරතීති ධජබන්ධොති වචනත්ථං දස්සෙති. තස්මාති යස්මා ධජබන්ධො, තස්මා. යොති වොරො. පන්ථදුහනං වාති පන්ථෙ දුහනං වා. පඤ්ඤායති වාති එත්ථ වසද්දො වාක්‍යසම්මිණ්ණිකත්ථො. න කෙවලඤ්ඤි විවරතියෙව, අථ බො පඤ්ඤායති වාති අත්ථො. ඉදන්ති වොරකම්මං. රජ්ජන්ති රාජභාවං. සොති රාජපුත්තො. භීති සච්චං, යස්මා වා. තස්මීන්ති රාජපුත්තෙ. පුබ්බෙති පුබ්බකාලෙ. තන්ති වොරං. එවන්ති ඉමිනාකාරෙන, ජානන්ති වෙති යොජනා. අදිස්සමානාති අත්තානං අපඤ්ඤායමානා. ඉදං සන්ධිවිජේදාදිවොරෙ සන්ධාය චුත්තං, න අම්බලබුජාදිවොරෙ. පච්ඡාපිති ථෙය්‍යකරණතො පච්ඡාපි. තෙපිති වොරෙපි.

92. භයෙනාති භයතො. එතෙ පනාති භික්ඛු පන. ලද්ධාභයත්තාති රාජතො ලද්ධො අභයො ඉමෙහීති ලද්ධාභයා, තෙසං භාවො ලද්ධාභයත්තං, තස්මා. කාරහෙදකොති එත්ථ කාරසද්දො රුක්ඛවිසෙසෙ = 09 ව සක්කාරෙ ව බන්ධනාලයෙ ව පචත්තති, ඉධ පන බන්ධනාලයෙති දස්සෙන්නො ආහ “කාරං චුච්චති බන්ධනාගාර” ති. බන්ධනාගාරඤ්ඤි කරොන්ති තං පචෙසිතෙ ජනෙ හිංසන්ති එත්ථාති “කාරා” ති චුච්චති. ඉධාති “කාරහෙදකො” ති පදෙ. දීපබන්ධනං වා භොතුති යොජනා. ඉමෙහි පදෙහි න කෙවලං බන්ධනාගාරං යෙව කාරා නාම භොති, අථ බො අන්ද්‍රබන්ධනාදීනිපි කාරායෙව නාමාති දස්සෙති. යොති වොරො. එතෙසුති බන්ධනෙසු. මුඤ්චිත්වා වාති රජ්ජබන්ධනං නිබ්බෙදෙත්වා වා. ඉමෙහි පදෙහි න කෙවලං කාරාය හින්දනතො එව කාරහෙදකො නාම භොති, අථ බො ඡින්දනමුඤ්චනවිවරණෙහිපි කාරහෙදකොයෙව නාමාති දස්සෙති. දීපන්තරන්ති බන්ධනදීපතො අන්තරං අඤ්ඤං දීපන්ති අත්ථො. වක්කවාලබන්ධනං හින්දිත්වා වක්කවාලන්තරං ගතො අට්ඨකථායං න චුත්තො. සොති නවොරකො. ගාමනිගමපට්ටනාදීනීති එත්ථ පට්ටනන්ති නාචාපට්ටනං, සකටපට්ටනඤ්ච. කෙණ්ණියාති රඤ්ඤො දාතබ්බආයෙන. තන්ති කෙණ්ණං. නිධානන්ති නික්ඛණ්ණිත්වා යපිතං ධනං. උපසංහරිත්වාති රාජාදීනං සන්තිකං හරිත්වා. තන්ති කසිකම්මාදීහි සම්පාදෙත්වා ජීවන්තං. තත්ථෙව්වාති බන්ධාපිතට්ඨානෙයෙව.

93. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. යො කොචි පලාතොති සම්බන්ධො. නන්ති යං කිඤ්චි ජනං, ලිබාපෙතීති යොජනා. පණ්ණෙ වාති කුසෙ වා. අස්සාති ජනස්ස. දණ්ඩන්ති ධනදණ්ඩං. ලිඛිතකොති ලිඛිතබ්බොති ලිඛිතො, සොයෙව ලිඛිතකො.

94. යො පන කසාහි හඤ්ඤතීති සම්බන්ධො. ඉමිනා අඤ්ඤෙහි කසාහි හඤ්ඤතීති කසාහතොති වචනත්ථං දස්සෙති. “අයමෙව තෙ දණ්ඩො භොතු” ති ඉමිනා කතං දණ්ඩකම්මං ඉමස්සාති කතදණ්ඩකම්මොති වචනත්ථං දස්සෙති.

අල්ලවණොති තින්තවණො. සාතෙත්වාති හනිත්වා පහරිත්වාති අත්ථො.
ගණ්ඨගණ්ඨයොති ථොටථොටා. සන්තිසින්තාසුති ගණ්ඨසු පකතිසරිරෙන සමං
නිසින්තාසු.

95. කතදණ්ඨකම්මභාවො තාව පුරිමනසෙනෙව වෙදිතඛ්ඛො හොතු, කථං පන
ලක්ඛණාහතභාවො වෙදිතඛ්ඛොති ආහ “යස්ස පනා” තිආදි. තත්ථ තත්තෙනාති
තාපෙන. ලක්ඛණන්ති සඤ්ඤාණං. සොති ජනො. භුජිස්සොති භුජො එතස්සත්ථිති
භුජිස්සො (ම. නි. ටී. 2.426). පරෙහි අපාලිතො ව අනජ්ඣොහරාපිතො ව හුත්වා
සයමෙව අත්තානං පාලනෙන ව හොජනං අජ්ඣොහරණෙන ව සමන්තාගතොති
වුත්තං හොති. අස්සාති ලක්ඛණාහතස්ස. වණාති අරුති. තාති හි යස්මා වණන්ති
ගත්තාති විවුණණාති කරොන්ති, තස්මා වණාති වුව්වන්ති. රුල්හාති තරුණමංසෙන
රුහා. තිමණ්ඩලවත්ථස්ස ලක්ඛණාහතස්ස ජනස්සාති සම්බන්ධො.

33. ඉණායිකවත්ථුකථා

96. ඉණායිකො නාමාති එත්ථ ඉණන්ති උද්ධාරො. සො හි යස්මා එති වුද්ධිං
ගච්ඡති, තස්මා ඉණන්ති වුව්වති. තං ගණ්හාති, ධාරෙතීති වා ඉණායිකො. යං වාති
ජනං වා ආයපෙත්වාති සම්බන්ධො. ආයපෙත්වාති ව පෙසනත්ථාය ධනසාමිකස්ස
සන්තිකෙ යපෙත්වාති අත්ථො. ආකාරො හි පෙසනත්ථාවාටකො. සොපීති පිසද්දො
පුරිමජනෙ අපෙක්ඛති. “ධාරෙතී” ති ඉමිනා ආයිකපච්චයො ධාරණත්ථෙ හොතීති
දස්සෙති. අඤ්ඤෙති මාතාපිතුහි අඤ්ඤෙ. භීති සච්චං, යස්මා වා. තෙති අඤ්ඤෙ
ඤාතකා, තං ආයපෙතුං යස්මා න ඉස්සරා, තස්මා න ඉණායිකොති යොජනා.
ඉතරන්ති නඉණායිකතො අඤ්ඤං. අස්සාති ජනස්ස. නන්ති තං ජනං. තෙසුති
ඤාතිසාලොභිතාදීසු. තථාරූපස්සාති අත්තතො ඤාතිසාලොභිතස්සාති අත්ථො.
ආරොචෙතඛ්ඛාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “සහෙතුකො” තිආදි. තත්ථ සහෙතුකොති
හඛ්ඛො. සොති උපට්ඨාකො. පටිපජ්ජතීති පටිදදාති. එතන්ති කජ්ජිගණ්ඨං.
අජානිත්වාති ඉණායිකභාවමජානිත්වා. පස්සන්තෙනාති ඉණායිකං පස්සන්තෙන.
“අපස්සන්තස්ස ගීවා න හොති” ති ඉමිනා පස්සිත්වා අදස්සෙන්නස්ස ගීවා හොතීති
දස්සෙති.

පුච්ඡියමානොපීති “කිං ත්වං ඉණායිකොසී” ති පුච්ඡියමානොපි. තන්ති
ඉණායිකං. තත්ථාති අඤ්ඤස්මිං දෙසෙ. තන්ති ඉණසාමිකං. සොති ඉණසාමිකො.
අයන්ති ඉණායිකො. අයන්ති වචනා. තත්ථාති ඉණායිකස්ස පඛ්ඛාජනෙ. සාමීචීති
අනුධම්මතා.

නන්ති ඉණායිකං. සොති ඉණසාමිකො. අස්සාති ථෙරස්ස. ගීවා න හොතීති
සම්බන්ධො. අච්ඡතුති ආසතු උපවෙසතුති අත්ථො. සොති ඉණායිකො. ඊදිසොති
සහෙතුකො වත්තසම්පන්නොති අත්ථො. අතිආරාධකොති වත්තාවාරෙන ථෙරස්ස
අතිතොසකො.

34. දාසවත්ථුකථා

97. දාසානි වෙටකා. තෙ හි සාමිකෙහි දුක්ඛෙ වා දුට්ඨකම්මෙ වා අසීයන්ති බිජියන්තිති දාසානි වුවුවන්ති. තත්ථානි චතුසු දාසෙසු. “සරදාසියා පුත්තො”ති ඉමිනා අන්තොගෙහෙ සරදාසියා කුච්ඡිමිහි ජාතො අන්තොජාතොති වචනත්ථං දස්සෙති. ධනං දත්වා කීතො ධනක්කීතොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ධනක්කීතො නාමා”තිආදි. ධනෙන කීතො ධනක්කීතොති වචනත්ථොපි යුත්තොයෙව. දාසචාරිත්තන්ති දෙසකාලවසෙන දාසානං චාරිත්තං. තත්ථ තත්ථානි තස්මිං තස්මිං දෙසෙ, කාලෙ වා.

කරමරානීතො නාමානි එත්ථ කරමරොති වන්දි. සො හි සත්තුනං කරෙන හත්ථෙත මරිතබ්බත්තා කරමරොති වුවුවති. කරමරභාවෙන ආනීතො කරමරානීතො. තිරොරට්ඨා ආහරන්තිති සම්බන්ධො. උපලාපෙත්වා වානි පලොහෙත්වා වා. තතොති කස්මාපි ගාමතො. මනුස්සා එව මානුස්සකානි. ඉත්ථිපුරිසානං සාධාරණභාවෙන සාමඤ්ඤභාවතො නපුංසකලිඨගවසෙන වුත්තං. පිසද්දෙන න කෙවලං ධනානියෙව ආහරන්ති, අථ බො මානුස්සකානිපිති සම්පිණ්ඨෙති. තත්ථානි මානුස්සකෙසු. එවරුපො කරමරානීතො දාසො න පබ්බාපේතබ්බොති යොජනා. සබ්බසාධාරණෙනාති බන්ධනාගාරසොධනකාලෙ සබ්බෙසං සාධාරණෙන.

දාසබ්‍යන්ති දාසස්ස භාවො දාසබ්‍යං, තං. තෙන වුත්තං “දාසභාව”න්ති. “සයමෙවා”ති ඉමිනා සාමංසද්දො සයමත්ථෙ නිපාතොති දස්සෙති. භුජිස්සිත්ථියොති රඤ්ඤො භුජිස්සිත්ථියො. වණ්ණදාසීහිති නගරසොහිනීහි. තා හි වණ්ණසම්පන්නදාසිභාවතො වණ්ණදාසීති වුවුවන්ති. තාසන්ති භුජිස්සිත්ථිනං. පණ්ණන්ති දාසිපණ්ණං. හට්ඨත්තකගණාදීන්ති ආදිසද්දෙන මල්ලපුත්තගණාදයො සඬගණහානි. ඉමිනා බහුසාමිකදාසං දස්සෙති. තෙහිති හට්ඨත්තකගණාදීහි. අදින්තා න පබ්බාපේතබ්බොති බහුසු සාමිකෙසු එකෙනපි අදින්තා න පබ්බාපේතබ්බො. තෙපිති ආරාමිකදාසෙපි. ඉමස්මිං ආරාමිකදාසපබ්බාපෙන අට්ඨකථාවාදං දස්සෙන්නො ආහ “මහාපච්චරිය”න්තිආදි. “තක්ක”න්ති පදං “ආසිත්තක”ඉති පදෙ කම්මං. “සීසෙ”ති පදං “ආසිත්තක”ඉති පදෙ ආධාරො. කෙසුචි ජනපදෙසු දෙසචාරිත්තවසෙන සීසෙ තක්කස්ස ආසිඤ්චනං දාසානං භුජිස්සකරණන්ති අධිප්පායො. “ආරාමිකං දෙමා”ති වචනං දාසානං භුජිස්සවචනන්ති වුත්තං හොති. යෙන කෙනචි වොහාරෙන්නාති “ආරාමිකං දෙමා”ති වා “ආරාමිකදාසං දෙමා”ති වා “කප්පියකාරකං දෙමා”ති වා යෙන කෙනචි වොහාරෙන. ද්වීසු අට්ඨකථාවාදෙසු කුරුන්දිවාදස්ස පච්ඡා වුත්තත්තා සොයෙව පමාණන්ති දට්ඨබ්බං. දුග්ගතමනුස්සානි දුක්ඛං ගතමනුස්සා. එතෙති දුග්ගතමනුස්සෙ. තං පබ්බාපේතුං න වට්ටතීති මාතාපිතුං දාසභාවං උපගතකාලෙ ජාතං පුත්තං සන්ධාය වුත්තං. අථ පන මාතාපිතරො දාසභාවං උපගතා, න පුත්තො, තං පබ්බාපේතුං වට්ටති. “හික්ඛුස්සා”තිපදං “ඤාතකා වා උපට්ඨාකා වා”තිපදෙසු සාමිසම්බන්ධො, “දෙන්ති”ති පදෙ සම්පදානං. අස්සානි හික්ඛුස්ස. ඉමන්ති දාසං.

අභිරමිස්සනීති භික්ඛුභාවෙ අභිරමිස්සති. විබ්භමිස්සනීති විනිවත්තෙන්වා ගිහිභාවං
 භමිස්සති. ඉති වත්වා දෙන්තීති සම්බන්ධො. නිස්සාමිකදාසොති
 පරිග්ගාහකසාමිකවිරහිතො දාසො. නිස්සාමිකස්ස දාසස්ස රාජා සාමී, තස්මා රඤ්ඤා
 අපරිග්ගහිතෙ අත්තනාව අත්තනාං භුජිස්සං කාතුං වට්ටති. පරිග්ගහිතෙ රාජානං
 කාරාපෙතුං වට්ටති. අජානන්තොති අත්තනො දාසභාවමජානන්තො.

අනුරාධපුරාති අනුරාධනගරතො නික්ඛමිත්වාති සම්බන්ධො. සොති පුත්තො.
 ඉධාති රොහණො. මාතරං පුච්ඡිත්වාති සම්බන්ධො. ආගම්මාති ආගන්ත්වා.
 අතිවිජ්ජාති අතික්කමිත්වා ඉව්ජථ, ඉධ කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං නත්ථී, ඉදං
 අතික්කමිත්වා අඤ්ඤත්ථ යාතුමිවිජ්ජාති වුත්තං හොති. තෙති සරසාමිකා. චතුභි
 පච්චයෙහි පටිජග්ගන්තා වසාපෙසුන්ති යොජනා.

35. කම්මාරභණ්ඩුවත්ථුආදිකථා

98. තුලාධාරමුණ්ඩකොති මානභණ්ඩධාරො මුණ්ඩකො. ඉමිනා
 කම්මාරභණ්ඩුති එත්ථ කම්මාරසද්දො තුලාධාරපරියායො, භණ්ඩුසද්දො
 මුණ්ඩකපරියායොති දස්සෙති. තුලාධාරො හි අලඬිකාරවිකතිකරණත්ථාය කම්මං
 අරති ජානාතීති කම්මාරොති වුච්චති. මුණ්ඩකො භණ්ඩියති “මුණ්ඩො”ති
 පරිභාසියතීති භණ්ඩුති වුච්චති. “සුවණ්ණකාරපුත්තො”ති ඉමිනා තස්ස සරූපං
 දස්සෙති. අපලොකෙතුන්ති එත්ථ අපපුබ්බො ලොකසද්දො ආපුච්ඡනත්ථොති ආහ
 “ආපුච්ඡතු”න්ති. “භණ්ඩුකම්මත්ථායා”ති ඉමිනා භණ්ඩුකම්මායාති එත්ථ තදන්ථො
 චතුත්ථීති දස්සෙති. තත්ත්වාති “සඬ්ඝං අපලොකෙතු”න්තිආදිවචනො.
 සීමාපරියාපන්තොති විහාරසීමාය වා උපවාරසීමාය වා පරියාපන්තො. තත්ථාති
 භික්ඛුනං සන්නිපාතට්ඨානං. එත්ථ වාති ආපුච්ඡනො ව. වත්තුං වට්ටතියෙවාති
 පඤ්චසු වාකෝසු යංකිඤ්චි වාක්‍යං කථෙතුං වට්ටතියෙව. පිසද්දෙන “ඉමස්ස
 මුණ්ඩකම්මං ආපුච්ඡාමී”ති වාක්‍යමපි සඬගණ්හාති.

තෙසන්ති වීසතිආදීනං භික්ඛුනං. “දහරභික්ඛු වා සාමණෙරො වා”ති ඉදං
 ආසන්නවසෙන වුත්තං. ගිහිමිපි පෙසෙත්වා ආපුච්ඡාපෙතුං වට්ටති. කස්මා?
 “පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං විනා වා”ති වුත්තන්තා.

පබ්බාජෙත්තස්ස අනාපත්තියෙව, සුපබ්බජිතොති ආහ “පබ්බාජෙත්තස්සාපි
 අනාපත්ති”ති.

ආපුච්ඡිතං පගෙවාති යොජනා. බණ්ඩසීමායන්ති විහාරසීමාය වා උපවාරසීමාය
 වා අබ්භන්තරෙ ධීතායං බණ්ඩසීමායං. යො පනාති පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො පන.
 විබ්භන්තකො වාති නවවිබ්භන්තකො වා. පබ්බජිතානං ද්වඩගුලකෙසො වට්ටතිති
 ආහ “ද්වඩගුලකෙසො වා”ති. ද්විභි අඩගුලිභි අතිරිත්තො කෙසො ඉමස්සාති
 ද්වඩගුලාතිරිත්තකෙසො. එකසිඛාමත්තධරොපි හොතීති යොජනා.

100. මාරඛ්‍යාධිනාති මාරණාබාධො. සො හි සත්තානං මාරණට්ඨෙයන, විවිධස්ස ව දුක්ඛස්ස ආදහට්ඨෙයන මාරඛ්‍යාධීති වුවිච්ඡි. ඉමිනා අභිවාකකරොගෙනාති එත්ථ අභිවිසසදිසෙන වාතෙන පචත්තො රොගො අභිවාකකරොගොති වුවිච්ඡිති දස්සෙති. තමත්ථං චිත්ථාරෙත්තො ආහ “යත්‍ර හි”තිආදි. තත්ථ යත්‍රාති යස්මිං කුලෙ. සො රොගො තස්මිං කුලෙ ද්විපදෙ චතුස්පදෙ පඨමං ගණ්හාති, පච්ඡා ගෙහසාමිකෙ ගණ්හාතීති ධම්මපදඅට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතීවත්ථු) වුත්තං. තථාති යථා අඤ්ඤො භිත්තිං වා ඡදනං වා හින්දිත්වා පලායිත්වා තිරොගාමාදිගතො වා හුත්වා මුවිච්ඡි, තථා. එත්ථ ව කුලෙ පිතාපුත්තා මුවච්චිංසුති අත්ථො.

කාකුඬ්ඛෙපකන්ති එත්ථ කාකෙ උඬ්ඛාපෙතීති කාකුඬ්ඛෙපකො, කාකෙ වා උඬ්ඛාපෙත්වා හත්තං භුඤ්ජිතුං සක්කොතීති කාකුඬ්ඛෙපකොති වචනත්ථං. දස්සෙත්තො ආහ “යො වාමහත්ථොනා”තිආදි. තත්ථ උඬ්ඛාපෙත්වාති උද්ධං ආකාසං ගමනාපෙත්වා. තන්ති කාකුඬ්ඛෙපකං.

102. ඉත්තරසද්දො අප්පමත්තකවාචකො අනිජ්ඣන්තපාටිපදිකොති ආහ “අප්පමත්තකො”ති. “කතිපාහමෙවා”ති ඉමිනා තස්ස අත්ථං දස්සෙති.

40. නිස්සයමුවිච්ඡනකකථා

103. ඔගණෙනාති එත්ථ ඔතප්පසග්ගො ලාමකත්ථවාචකොති ආහ “පරිහිනගණෙනා”ති. අත්තෙනො වුඬ්ඪතරස්සෙව භික්ඛුස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතඛ්ඛොති ආහ “සවායං වුඬ්ඪතර”න්තිආදි. තත්ථ අයන්ති අබ්‍යත්තො භික්ඛු. උපසම්පදායාති උපසම්පාදෙත්වා. ආයස්මතොති ආයස්මත්තං, උපයොගත්ථෙවෙතං සාමිච්චනං. ආයස්මතො වා ඔවාදන්ති යොජනා. සඛ්ඛත්ථාති සඛ්ඛෙසු. ආපුච්ඡනෙසුති දිසාපක්කමනාදිඅත්ථාය ආපුච්ඡනෙසු. එත්ථාති ඉමස්මිං නිස්සයවසනට්ඨානෙ. තන්ති තත්තකං සුතං. තස්සාති සුතස්ස.

41. රාහුලවත්ථුකථා

105. කපිලවත්ථුති එත්ථ කපිලොති කළාරවණ්ණො ඉසි වුවිච්ඡි, සො වසති එත්ථාති කපිලවත්ථු, අස්සමො. තස්මිං යානෙ මාපිතත්තා නගරමපි කපිලවත්ථුති (දී. නි. අට්ඨ. 1.267; සු. නි. අට්ඨ. 2.362) වුවිච්ඡි. අයන්ති වක්ඛමානකථා. සුද්ධොදනමහාරාජාති එත්ථ සුද්ධොදනොති තස්ස රඤ්ඤො නාමං. අථ වා සුද්ධං ඔදනං ඉමස්සාති සුද්ධොදනො, සොයෙව මහාරාජා සුද්ධොදනමහාරාජා. විහරති කිරාති සම්ඛන්ධො. සොති සුද්ධොදනමහාරාජා. රාජගහන්ති රාජගහනගරං. සාධුති ආයාචනත්ථෙව නිපාතො. ආයාචාමීති හි අත්ථො. මෙති මම, පුත්තන්ති සම්ඛන්ධො, අනාදරෙ වා සාමිච්චනං. සොති අමච්චො. සාධුති සම්පට්චින්නත්ථෙව නිපාතො. එවන්ති හි අත්ථො. අථාති තස්මිං නිසීදනකාලෙ. අස්සාති පුරිසසහස්සපරිවාරස්ස අමච්චස්ස. තතොති යාචනකාරණා. තන්ති පුරිසසහස්සපරිවාරං අමච්චං. තත්ථෙවොති රාජගහෙයෙව. තෙජීති අට්ඨ දුතාපි. තෙති නව දුතා.

අපාති තතො පච්ඡා. එකදිවසජාතකන්ති එකස්මිං දිවසෙ ජාතකං. සොති කාළදායීඅම්බවිවො. පබ්බතීත්වාපීති පිසද්දෙන “අපබ්බතීත්වාපී”ති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. තථෙවාති යථා නව දූතා සපරිවාරා අරහත්තං පාපුණ්ණි, තථෙවාති අත්ථො. සොති කාළදායී. සම්භතෙසුති සම්භරිතෙසු ගහෙත්වා නිට්ඨාපිතෙසුති අත්ථො. විස්සට්ඨකම්මෙසුති විස්සට්ඨා කම්මන්තා එතෙසන්ති විස්සට්ඨකම්මන්තා, තෙසු. සුපුප්ඵිතෙසුති සුන්දරපුප්ඵසඤ්ජාතෙසු. පටිපජ්ජනක්ඛමෙති පටිපජ්ජනත්ථාය ඛමෙ යොග්ගො. ගමනවණ්ණං සංවණ්ණෙසීති සම්බන්ධො. සට්ඨිමත්තාහීති (බු. වං. අට්ඨ. නිදානකථා 2) සට්ඨිපමාණාහි. එතන්ති එතං සංවණ්ණස්ස කාරණං කින්නි පුච්ඡි. වාරිකං පක්කම්තුං කාලොති යොජනා. තෙන හීති උය්‍යාජනත්ථෙ නිපාතො. භගවා පක්කාමීති සම්බන්ධො. පරිවුතොති පරිසමන්තතො වුතො ආවුතො නිවුතො හුත්වාති සම්බන්ධො. අතුරිතවාරිකන්ති අජවනවාරිකං.

එවන්ති ඉමිනා නයෙන. භගවති පක්කන්තෙ ව සතීති යොජනා. නික්ඛන්තදිවසතොති එග්ගුණපුණ්ණමියා පාටිපදදිවසතො. උත්තමභොජනරසස්සාති උත්තමභොජනරසෙන. දස්සථාති දදෙය්‍යාථ. තෙනෙවාති සද්ධාය උප්පාදනකාරණෙනෙව. නන්ති කාළදායී. භගවා යපෙසීති සම්බන්ධො. එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. යදිදන්ති යො අයං. එතදග්ගෙති එතදග්ගට්ඨානෙන.

සාකියාපි ඛො පභිණ්ණති සම්බන්ධො. ඤාතිසෙට්ඨන්ති ඤාතීනං සෙට්ඨං, ඤාතියෙව වා සෙට්ඨං, භගවන්තන්ති යොජනා. නිග්‍රොධසක්කස්සාති නිග්‍රොධනාමකස්ස සක්කස්ස. තත්ථාති නිග්‍රොධසක්කස්ස ආරාමෙ. පච්චුග්ගමනන්ති පටිමුඛං උට්ඨන්තිවා ගමනං. තතොති පභිණ්ණතො, පරන්ති සම්බන්ධො. රාජකුමාරෙ ව රාජකුමාරිකායො ව පභිණ්ණති යොජනා. තෙසන්ති රාජකුමාරරාජකුමාරිකානං. තත්‍රාති නිග්‍රොධාරාමෙ. මානො ජාති සභාවො එතෙසන්ති මානජාතිකා, මානෙන, මානො වා ථද්ධො එතෙසන්ති මානථද්ධා. තෙති සාකියා, ආභංසුති සම්බන්ධො.

තෙසුති සාකියෙසු. නෙති ඤාතයො. වුට්ඨායාති චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨන්තිවා. තෙසන්ති ඤාතීනං. කණ්ඩම්බරුක්ඛමුලෙති කණ්ඩනාමකෙන උය්‍යානපාලෙන රොපිමස්ස අම්බරුක්ඛස්ස ආසන්නෙ. රාජාති සුද්ධොදනමහාරාජා. වොති තුම්භාකං, පාදෙති සම්බන්ධො. අයන්ති වන්දනා. ජම්බුවිජායායාති ජම්බුරුක්ඛස්ස ජායාය. ඉති ආභාති යොජනා.

සිබාප්පත්තොති අග්ගප්පත්තො, කොට්ඨප්පත්තොති අත්ථො. තතොති නිසිදනතො, පරන්ති සම්බන්ධො. පොක්ඛරවස්සන්ති පදුමවනෙ වුට්ඨවස්සසදිසං. තම්බවණ්ණන්ති ලොහිතවණ්ණං. තන්ති අපතනං භගවා කථෙසීති සම්බන්ධො.

දුතියදිවසෙති කපිලවත්ථුං පත්තදිවසතො දුතියෙ දිවසෙ. ඉන්දබ්බිලෙති නගරස්ස උම්මාරෙ. කථන්ති කෙනාකාරෙන වරිංසු තු ඛොති යොජනා. අගමංසු කිං වරිංසු කින්නි යොජනා. සපදානවාරන්ති සරපටිපාටිඛණ්ඩනවිරහිතෙන සභ පවත්තං වාරං.

තනොති ආවජ්ජනතො, පරන්ති සම්බන්ධො. අයමෙව චංසොති පුබ්බබුද්ධානං
 අයමෙව චංසො. අයං පචෙණිති තස්සෙව වෙච්චනං. අනුසික්ඛන්තාති අනු පටිභාගං
 සික්ඛන්තා. නිව්ට්ඨගෙහතොති නිවාසනත්ථාය විසිතගෙහතො. අයොයාති අධිපො
 සාමිති අත්ථො. සිද්ධත්ථකුමාරොති සබ්බලොකස්ස සිද්ධො අත්ථො අස්මිං අත්ථිති
 සිද්ධත්ථො, සොයෙව කුමාරො සිද්ධත්ථකුමාරො. සීහපඤ්ජරන්ති වාතපානං.
 තඤ්භි සීහරූපං දස්සෙත්වා කතපඤ්ජරන්තා සීහපඤ්ජරන්ති වුච්චති.
 දස්සනඛ්‍යාවටොති දස්සනෙ, දස්සනත්ථාය වා ඛ්‍යාවටො. රාහුලමාතාපි දෙවී
 ආරොචෙසිති සම්බන්ධො. කපාලහත්ථොති කපාලො හත්ථෙසු අස්ස හගවතොති
 කපාලහත්ථො, හුත්ථාති සම්බන්ධො. නානාවීරාගසමුප්ප්ප්ලායාති නානායානෙසු
 වීරාගාය සමුප්ප්ප්ලාය. විරොචමානං හගවන්තන්ති සම්බන්ධො.

උණ්භිසතොති සිරොචෙය්‍යතො. තඤ්භි උපරිසිසෙ නහති බන්ධති, නභියති
 බන්ධියතිති වා උණ්භිසොති වුච්චති. නරසීහගාථාහි නාමාති නරසීහගාථානාමකාහි.
 තා හි යස්මා නරොයෙව සබ්බසත්තානං සීහො සෙට්ඨො, නරානං, නරෙසු වා සීහො
 සෙට්ඨොති නරසීහො, තස්ස පකාසකා ගාථා භොන්ති, තස්මා නරසීහගාථාති
 වුච්චන්ති. රඤ්ඤොති සස්සුරරඤ්ඤො, මාතුලරඤ්ඤො වා. සංවිග්ගහදයොති
 චලනවිත්තො. සණ්ඨාපයමානොති සුට්ඨු යාපයමානො. තුරිතතුරිතන්ති තුරිතතො
 තුරිතං, අතිසීසන්ති අත්ථො. කිං හන්තෙති කිං කාරණා හන්තෙ. අහුවත්ථාති
 භියාත්තනිමජ්ඣමපුරිසසඬ්ඛාතාය ත්ථවිහන්තියා හුධාතුස්ස ඌකාරස්ස උවාදෙසො
 භොති, තස්මා තුම්භෙ එවංසඤ්ඤිතො අහුවත්ථාති යොජනා. වංසචාරිත්තමෙතන්ති
 එතං පිණ්ඩාය වරණං වංසතො පචෙණිතො චාරිත්තං. තත්ථ වාති
 මහාසම්මතබත්තියචංසෙ ව. අයන්ති මහාසම්මතබත්තියචංසො. අන්තරවිජීයන්ති
 විජීයා මජ්ඣෙ. ධීතොව ආහාති සම්බන්ධො.

උත්තිට්ඨෙති උද්දිස්ස, උට්ඨන්තිවා වා පිණ්ඩාය තිට්ඨනෙ. ධම්මං සුවරිතන්ති
 සුට්ඨු වරිතබ්බං භික්ඛාවරියසඬ්ඛාතං ධම්මං. චරෙති චරෙය්‍ය. ධම්මචාරීති
 භික්ඛාවරියසඬ්ඛාතං ධම්මං චරණසීලො සමණො. සුඛං සෙතීති උපලක්ඛණවසෙන
 වුත්තං. සෙසඉරියාපථාපි ලක්ඛණභාරවසෙන ගහෙතබ්බා සමානකිච්චන්තා.
 අස්මිඤ්ච ලොකෙ පරමිහි ව ලොකෙති යොජනා.

න තං දුච්චරිතං චරෙති වෙසියාදිගොචරසඬ්ඛාතං දුට්ඨු වරිතබ්බං තං ධම්මං න
 චරෙය්‍ය.

එත්ථ ව පයමගාථං අන්තරවිජීයං කථෙත්වා රාජානං සොනාපත්තිඵලෙ
 පතිට්ඨාපෙසි, දුතියගාථං පිතුනිවෙසනෙ කථෙත්වා මහාපජාපතිං සොනාපත්තිඵලෙ,
 රාජානං සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසිති දට්ඨබ්බං. ධම්මපාලජාතකං සුත්ථාති පුන
 අපරස්මිං දිවසෙ (ජා. අට්ඨ. 4.98 ආදයො; ධ. ප. අට්ඨ. 1.නන්දත්ථෙරවත්ථු)
 ධම්මපාලජාතකං (ජා. අට්ඨ. 4.මහාධම්මපාලජාතකවණ්ණනා) සුත්ථා.
 මරණසමයෙති මරණාසන්නකාලෙ, මරණසමයසමීපෙ වා, සමීපත්ථෙ වෙතං
 භූමිමච්චනං.

සොනාපත්තිඵලං සවිජ්ඣන්තවා පරිවිසිති සම්බන්ධො. සබ්බං ඉත්ථාගාරන්ති සබ්බො ඔරොධො. සො හි ඉත්ථීනං අගාරන්ති ඉත්ථාගාරන්ති වුවච්ඡි. ඉමිනා වචනත්ථෙව අගාරමෙව මුඛ්‍යතො ලබ්භති, රාජීත්ථියො පන උපවාරෙනාති දට්ඨබ්බං. සා පනාති රාහුලමානා පන. පරිජනෙනාති පරිවාරෙන. නන්ති අය්‍යපුත්තං. “රාජාන”න්තිපදං “ගාභාපෙත්වා”තිපදෙ කාරිතකම්මං, “පත්ත”න්තිපදං තත්ථෙව ධාතුකම්මං. රාජධිතායාති සුප්පබ්බද්ධරක්ඛෙදො ධිතාය. සාති රාජධිතා. ගොප්ඵකෙසුති වරණගණ්ඨිසු භගවත්තං ගහෙත්වාති යොජනා. අථ වා භගවතො ගොප්ඵකෙ ගහෙත්වාති යොජනා. ඵවඤ්ඡි සති උපයොගත්ථෙ භූමිමවචනන්ති දට්ඨබ්බං.

රාජා කථෙසිති සම්බන්ධො. අනච්ඡරියන්ති න අච්ඡරියං, අච්ඡරං පහරිතුං න යොග්‍යන්ති අත්ථො. රාජධිතා යං අත්තානං රක්ඛි, ඉදං අනච්ඡරියන්ති යොජනා.

තංදිවසමෙවාති තස්මිං දුතියදිවසෙයෙව. කෙසවිසජ්ජනන්ති රාජවුළාමණිබන්ධනත්ථං කුමාරකාලෙ බන්ධිතසිඛාවෙණිසඬ්ඛාතස්ස කෙසස්ස විසජ්ජනං, මොචනන්ති අත්ථො. පට්ටබන්ධොති අසුකො නාම රාජාති නලාටෙ සුවණ්ණමයස්ස පට්ටස්ස බන්ධනං. සරමඬිගලන්ති අභිනවසරං පවෙසනමඬිගලං. ආවාහමඬිගලන්ති ආවාහෙ පවත්තං මඬිගලං. ඡත්තමඬිගලන්ති රාජජත්තුස්සාපනකාලෙ පවත්තං මඬිගලං. මඬිගලං වත්වාති මඬිගලසංයුත්තං ධම්මකථං කථෙත්වා. ඡනපදකල්‍යාණීති ඡනපදමිහි කල්‍යාණසමන්තාගතා. තුවට්ටං බොති බිජ්ජමෙව. සොපිති නන්දරාජකුමාරොපි. ඉතීතිආදි නිගමනං. දුතියදිවසෙති කපිලවත්ථුපත්තදිවසතො දුතියෙ දිවසෙ. ධම්මපදඅට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.නන්දත්ථෙරවත්ථු; ථෙරගා. අට්ඨ. 1.නන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) පන “තනියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසී”ති වුත්තං.

සත්තමෙ දිවසෙති කපිලවත්ථුපත්තදිවසතොයෙව සත්තමෙ දිවසෙ. එතං සමණං පස්සාති යොජනා. බ්‍රහ්මරූපවණ්ණන්ති බ්‍රහ්මුතො රූපසඬ්ඛාතො වණ්ණො විය වණ්ණො ඉමස්සාති බ්‍රහ්මරූපවණ්ණො, තං. අයන්ති අයං සමණො. ත්‍යස්සාති තෙ අස්ස. තෙති නිධයො. අස්සාති සමණස්ස. නන්ති සමණං. යාවාති යාවාහි. අයං ද්විකම්මිකධාතු. භීති සච්චං, යස්මා වා. පුත්තො පිතුසන්තකස්ස සාමිකො, ඉති තස්මා මෙ දෙහීති යොජනා. අනුරූපං වචනන්ති සම්බන්ධො. භගවත්තං අනුබන්ධිති භගවතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි.

න විසහතීති න සමත්ථෙති. අයං කුමාරො පිතුසන්තකං යං ධනං ඉච්ඡති, තන්ති යොජනා. වට්ඨානුගතන්ති වට්ටදුක්ඛං අනුගතං. සවිසාතකන්ති විසාතකෙහි පඤ්චභි වෙරෙහි සහිතං. අස්සාති කුමාරස්ස. නන්ති කුමාරං. අයන්ති කුමාරො. දායජ්ජන්ති දායසඬ්ඛාතං මාතාපිතුනං ධනං ආදදාතීති දායාදො, පුත්තො, තස්ස ඉදන්ති දායජ්ජං, මාතාපිතුනං ධනං.

“කථාහං හන්තෙ රාහුලකුමාරං පබ්බාපෙමී”ති කස්මා ආහ, නනු ආයස්මා සාරිපුත්තො බාරාණසියං තීභි සරණගමනෙහි අනුඤ්ඤාතං පබ්බජ්ජං න ජානාතීති

ආහ “ඉදානී” තිආදි. යා සා පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අනුඤ්ඤාතානි යොජනා. තතොති පබ්බජ්ජාඋපසම්පදතො. උපසම්පදං පටික්ඛිපිත්වාති සම්බන්ධො. විමතීති විවිධා ඉච්ඡා. ඉමඤ්ච පනත්ථන්ති ඉමමෙව විමතිසංඛ්‍යාතමත්ථං. ධම්මසෙනාපති ආහාති සම්බන්ධො. භගවතො තං අජ්ඣාසයන්ති යොජනා.

“අථ බො...පෙ.... පබ්බාපෙසී” ති එත්ථ කිං කුමාරස්ස කෙසච්ඡෙදනාදීනි සබ්බකිච්චාති ආයස්මා සාරිපුත්තොයෙව කරොතීති ආහ “මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො” තිආදි. ඔවාදාවරියොති නිවාසනපාරුපනාදීසු සෙඛියවත්තෙසු, ආභිසමාවාරිකෙසු ව ඔවාදකො ආවරියො. අථ කස්මා “ආයස්මා සාරිපුත්තො රාහුලකුමාරං පබ්බාපෙසී” ති වුත්තන්ති ආහ “යස්මා පනා” තිආදි. තත්ථාති තස්සං පබ්බජ්ජාඋපසම්පදායං. න ආවරියොති පබ්බජ්ජාවරියො ව ඔවාදාවරියො ව න ඉස්සරො.

උප්පන්නසංවෙගෙන හදයෙනාති එත්ථ ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං. උප්පන්නසංවෙගො හදයො හුත්වාති හි යොජනා. සබ්බන්ති සබ්බං වචනං.

තත්ථාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං. අවිසෙසෙනාති “ධන” න්ති වා “අඤ්ඤ” න්ති වා “සාවජ්ජ” න්ති වා “අනවජ්ජ” න්ති වා විසෙසමකත්වා සාමඤ්ඤෙන. න ව බුද්ධානන්ති එත්ථ වසද්දෙන න කෙවලං අපට්ඨපමෙව, අථ බො බුද්ධානඤ්ච න ආචිණ්ණන්ති අත්ථං දස්සෙති. යන්ති යං වරං. තථා නන්දෙති එත්ථ තථාසද්දස්ස උපමෙය්‍යත්ථජොතකභාවං දස්සෙන්නො ආහ “යථෙව කිරා” තිආදි. යථෙව බොධිසත්තං බ්‍යාකරිංසු, එවං නන්දමිපි රාහුලමිපි බ්‍යාකරිංසු කිරාති යොජනා. පාළියං පන යථා භගවති මෙ හන්තෙ පබ්බජ්ජෙන අනප්පකං දුක්ඛං අහොසි, තථා නන්දෙ පබ්බජ්ජෙන අනප්පකං දුක්ඛං අහොසි, තථා රාහුලෙ පබ්බජ්ජෙන අධිමත්තං දුක්ඛං අහොසිති යොජනා. නෙමිත්තකාති සුභාසුභනිමිත්තං කථෙත්තීති නෙමිත්තකා. පුත්තස්සාති ජෙට්ඨපුත්තස්ස සිද්ධත්ථකුමාරස්ස. පබ්බජ්ජායාති පබ්බජ්ජාහෙතු පබ්බජ්ජාකාරණා, පබ්බජ්ජානිමිත්තං වා. තතොති භගවතො පබ්බජ්ජතො. තම්පිති නන්දමිපි. ඉතීති ඊදිසං. භගවතො පබ්බජ්ජාය මහන්තං ඉච්ඡාචිඝාතසදිසන්ති අත්ථො. තම්පිති රාහුලමිපි. තෙනාති පබ්බජ්ජාහෙතුනා. අස්සාති රඤ්ඤො. උප්පජ්ජීති සම්බන්ධො. ඉතොති සොකුප්පත්තීතො වරයාවනතො වා.

සොති රාජා. යනු හි නාමාති යො නාම. අහමිපි නාම යො යාදිසො බුද්ධමාමකො ධම්මමාමකො සංඝමාමකො සමානො, සො තාදිසො අහමිපි න සක්කොමීති යොජනා. අඤ්ඤෙති මයා අපරෙ. දුක්ඛන්ති ඤාතිවියොගදුක්ඛං. නිය්‍යානිකකාරණන්ති මනුස්සානං ගරහඋපවාදඅක්කොසතො නිය්‍යානිකං කාරණං.

තත්ථාති “අනනුඤ්ඤාතො” තිආදිවචනෙ. ජනෙතීති ජනනී, මාතා. ජනෙතීති ජනකො, පිතා. ඉමිනා පොසාවනිකමානාපිතරො නිවත්තෙති. මාතා වා මතා හොතීති යොජනා. සො එව වාති පුත්තො එව වා. අනුඤ්ඤාතොමිහීති වදනීති සච්චෙන වා

අලිකෙන වා “අනුඤ්ඤාතොමිහි” ති වදනි. මාතා වා සයං පබ්බජිතාති යොජනා. පිතස්සාති පිතා අස්ස. අස්සාති පුත්තස්ස. විජ්ජවුත්ථොති මාතුයා කෙනවි කාරණෙන පවාසො.

චූළමාතාදීනන්තිආදිසද්දෙන මහාමාතාදීනි සඬගණ්හාති. පොසනකාති වඩ්ඪනකා. තෙසුපිති පොසනකමාතාපිතරෙසුපි.

යං පන පුත්තං නානුජානන්ති සම්බන්ධො. ජීවස්සෙවාති තස්ස ජීවස්ස එව, පබ්බාජෙන්තස්ස වා භික්ඛුස්ස, න දෙසන්තරගමනාදීනමත්ථායාති අත්ථො. තෙසන්ති මාතාපිතුනං.

මහාකන්තාරොති කෙන උදකෙන තරිතබ්බොති කන්තාරො, නිරුදකකන්තාරොව මුඛ්‍යතො ලබ්භති, වාළකන්තාරො චොරකන්තාරො අමනුස්සකන්තාරො දුබ්භික්ඛකන්තාරො මරුකන්තාරොති ඉමෙ පඤ්ච කන්තාරා රුළුභිවසෙන. මහන්තො කන්තාරො මහාකන්තාරො.

යාවතකෙති එත්ථ යාවසද්දො පමාණත්ථොති ආහ “යත්තකෙ” ති.

42. සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථා

106. නාසනවත්ථුති ලිඬගනාසනාය අධිට්ඨානං, කාරණන්ති වුත්තං හොති. පච්ඡිමානං පඤ්චන්තන්ති යොජනා. දණ්ඩකම්මවත්ථුති දණ්ඩකම්මස්ස කාරණං.

107. අප්පතිස්සාති එත්ථ භික්ඛුනං වචනස්ස පටිමුඛං ආදරෙන අසවනං භික්ඛු ඡෙට්ඨකට්ඨානෙන න යපෙන්ති නාමාති දස්සෙන්තො ආහ “භික්ඛු ඡෙට්ඨකට්ඨානෙන” තිආදි. “සමානජීවිකා” ති ඉමිනා අසභාගචුත්තිකාති එත්ථ සභාගසද්දො සමානසද්දපරියායො, චුත්තිසද්දො ජීවිකපරියායොති දස්සෙති. පරිසක්කති එත්ථ සක්ක ගතියන්තිධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 16 ළකාරන්තධාතු) චුත්තත්තා පරිපුබ්බො සක්කසද්දො ගත්තත්ථොති ආහ “පරක්කමති” ති. කීන්තීති කිමෙව. ඉතිසද්දො හෙත්ථ එවසද්දත්ථො, කෙන එව උපායෙනාති හි අත්ථො. අක්කොසති වෙවාති ජාතිආදිහි අක්කොසති වෙව. හෙදෙතීති හෙදාපෙති. ආවරණං කාතුන්ති එත්ථ ආවරණසද්දො නිවාරණසද්දෙවෙවනොති ආහ “නිවාරණං කාතු” ති. යත්ථාති යස්මිං පරිවෙණෙ, සෙනාසනෙ වා. වස්සග්ගෙනාති වස්සගණනාය. (තස්සාති පරිවෙණසෙනාසනස්ස. උපවාරෙති ආසන්නෙන). මුඛද්වාරිකන්ති මුඛසඬ්ඛාතෙන ද්වාරෙන අප්ප්කොභරිතබ්බං. “වදන්තොපි” ති ඉමිනා වචිපයොගෙන දුක්කටාපත්තිං දස්සෙති, “නික්ඛිපන්තොපි” ති ඉමිනා කායපයොගෙන. අනාවාරස්සාති දණ්ඩකම්මෙ අනාවාරස්ස. එත්තකෙ නාම දණ්ඩකම්මෙති එත්තකෙ නාම උදකාහරාපනාදිසඬ්ඛාතෙ දණ්ඩකම්මෙ. ඉදන්ති යාගුහත්තාදිං. ලච්ඡසීති ලභිස්සසී. “එත්තකෙ නාම දණ්ඩකම්මෙ” ති චුත්තවචනස්ස යුත්තිං දස්සෙන්තො ආහ

“භගවතා හි” තිආදි. දණ්ඩකම්මන්ති දණ්ඩෙන්ති දමෙන්ති එතෙනාති දණ්ඩො, සොයෙව කත්තබ්බන්තා කම්මන්ති දණ්ඩකම්මං ආවරණාදි. අපරාධානුරූපන්ති විතික්කමස්ස අපරාධස්ස අනුරූපං. තම්පිති උදකදාරුවාලිකාදිආහරාපණම්පි. තඤ්ච ඛොති තඤ්ච කරණං. ඔරම්ප්පතීති කායෙන ඔරම්ප්පති. විරම්ප්පතීති වාචාය විරම්ප්පති. උණ්හපාසාණෙ වාතිආදීසු වාසද්දෙන අඤ්ඤානිපි අත්තතාපනපරිතාපනාදිති කම්මානි සඬගණ්හාති.

43. අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථා

108. උපජ්ඣායං අනාපුච්ඡාති එත්ථ උපජ්ඣායං අනාපුච්ඡන්වා. සබ්බථා කිං න කාතබ්බන්ති ආහ “තුම්භාක”න්තිආදි. දණ්ඩකම්මමස්සාති දණ්ඩකම්මං අස්ස. අස්සාති සාමණෙරස්ස. සද්ධිං උපජ්ඣායෙන විහරන්තිති සද්ධිවිහාරිකා. නිස්සයාවරියාදිනං අන්තෙ සමීපෙ වසන්තිති අන්තෙවාසිකා, උපසම්පන්නායෙව.

අපලාළෙන්තිති එත්ථ ලළ උපසෙව්‍යායන්ති ධාතුපාඨෙසු වුත්තත්තා (සද්දන්තිධාතුමාලායං 18 ළකාරන්තධාතු) ථෙරෙ ලළතො උපසෙවතො අපගමෙන්තිති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉධ පන අධිප්පායත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “තුම්භාක”න්තිආදි. අපලාළෙතබ්බාති අඤ්ඤං ලළතො උපසෙවතො අපගමෙතබ්බා. පරිසභුතෙ සාමණෙරූපසම්පන්නෙති යොජනා. ආදීනවන්ති දුස්සීලං නිස්සාය වසනස්ස දොසං. න්හායිතුං ආගතෙන තයා ගුථමක්ඛනං කතං විය දුස්සීලං නිස්සාය විහරන්තෙන දුස්සීලං කතන්ති යොජනා. “දුස්සීල”න්ති පදං පුරිමපච්ඡිමපදාපෙක්ඛං, තස්මා ද්විත්තං පදානං මජ්ඣෙ වුත්තං. තත්ථ පුරිමපදාපෙක්ඛකාලෙ වුත්තකම්මං, පච්ඡිමපදාපෙක්ඛකාලෙ අවුත්තකම්මං. සොති සාමණෙරූපසම්පන්නො. උපජ්ඣායං වාති සාමණෙරං සන්ධාය වුත්තං. නිස්සයං වාති උපසම්පන්නං සන්ධාය වුත්තං.

තීසු නාසනාසුති සංවාසලිඬගදණ්ඩකම්මනාසනසඬබ්බාසු තීසු නාසනාසු. යොති සාමණෙරො. නානාආපත්තියොති පාරාජිකථුල්ලව්වය පාවිත්තියාපත්තියො. හීති සච්චං, යස්මා වා. කුන්ථකිපිල්ලිකම්පිති එත්ථ පාණබාදකෙහි සත්තෙහි කුටීයති හිංසියතීති කුන්ථො, කුං පථවිං වා ධාරෙතීති කුන්ධො.

කම්මෙයව පිල්ලිකං පොතකං කිපිල්ලිකං මිකාරස්ස ලොපං කත්වා. පිල්ලිකසද්දො හි පොතකපරියායො. කම්මිනං, කම්මිසු වා පිල්ලිකං කිපිල්ලිකං. නාසෙතබ්බතංයෙවාති ලිඬගෙන නාසෙතබ්බභාවමෙව. තාවදෙවාති තස්මිං මාරණහින්දනක්ඛණෙයෙව. අස්සාති සාමණෙරස්ස. සෙනාසනග්ගාහො ව පටිප්පස්සම්භතීති වස්සච්ඡෙදො හොතීති අධිප්පායො. ආකිණ්ණදොසොවාති ලිඬගනාසනදොසෙන ව දණ්ඩකම්මනාසනදොසෙන ව ආකුලදොසොව. විරජ්ඣිත්වාති විරාධෙන්වා. යථානිවත්ථපාරුතස්සෙව සාමණෙරස්සාති සම්බන්ධො. තස්මාති සරණගමනඋපසම්පදකම්මවාචානං සදිසත්තා. හික්ඛුනා සමාදින්නං විය ඉමිනාපි සමාදින්නානෙව හොන්තිති යොජනා. එවන්ති එවමිජ්ඣනෙ, සමාදින්නෙ

වා. දළ්භිකරණත්ථන්ති සික්ඛාපදානං දළ්භිකරණත්ථං. පතිට්ඨාපනත්ථන්ති සාමණෙරස්ස පතිට්ඨාපනත්ථං. ලච්ඡතීති ලභිස්සති. සඬ්ඝෙන දාතඛිබ්බොති සම්බන්ධො. අපලොකෙත්වාති සඬ්ඝං ආපුච්ඡිත්වා. ඉමිනා ඡින්නවස්සකං දස්සෙති.

අදින්නාදානෙ තිණසලාකමත්තෙනාපි වත්ථුනා අසමණො භොතීති යොජනා. විජ්ජපිපත්තියාති විකාරෙන පටිපජ්ජනතො. භණ්ණෙති භණනෙ. ඡානිත්වාති ඡානිත්වා එව. එවකාරො භෙත්ථ අජ්ඣාභරිතඛිබ්බො, තෙන චුත්තං “න අජානිත්වා”ති. යාති පඤ්ච සික්ඛාපදානීති යොජනා. අස්සාති සාමණෙරස්ස. ධ්වනත්ථායාති සික්ඛාපදානං ධ්වනත්ථාය. අයන්ති පාරාජිකො. විසෙසොති හික්ඛුනං පාවිත්තියතො විසෙසො.

පටිපක්ඛවසෙනාති “අනරහං අසම්මාසම්බුද්ධො”තිආදිනා ව “ද්වාක්ඛාතො”තිආදිනා ව “දුජ්ජපටිජ්ජන්තො”තිආදිනා ව පටිවිරුද්ධවසෙන ගරහන්තො සාමණෙරො නිවාරෙනඛිබ්බොති සම්බන්ධො. කණ්ඩකනාසනායාති කණ්ඩකනාමකස්ස සාමණෙරස්ස දණ්ඩකම්මනාසනාය. තං ලද්ධිත්ති අවණ්ණභාසනදිට්ඨිං. අව්වයන්ති අතික්කමං, දොසං වා. දෙසාපෙනඛිබ්බොති “අව්වයො මං හන්තෙ අව්වගමා”තිආදිනා දෙසාපෙනඛිබ්බො. තං යුත්තන්ති “ලිඬගනාසනාය නාසෙනඛිබ්බො”ති තං වචනං පතිරූපං. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඉධාති බන්ධකෙ, “සාමණෙරං නාසෙතු”න්තිවචනෙ වා.

“එසෙව නයො”ති චුත්තවචනං පාකටං කරොන්තො ආහ “සස්සතුච්ඡෙදානඤ්ඤි”තිආදි. අඤ්ඤතරදිට්ඨිකො සාමණෙරොති යොජනා. එත්ථාති දසසු නාසනඬිගෙසු. “කාම”න්තිපදෙන පුනරුත්තිනිරත්ථකදොසාරොපනෙන ගරහං දස්සෙති. “පනා”තිපදෙන තෙසං දොසානං පහානෙන සම්භාවනං දස්සෙති. අබ්බන්ධාරිං සාමණෙරන්ති සම්බන්ධො. උපසම්පාදෙතූ වට්ඨතීති උපසම්පාදනං වට්ඨති. හික්ඛුනිදුසකො සාමණෙරොති සම්බන්ධො. පඛිබ්ජ්ජමිපිති එත්ථ පිසද්දස්ස ගරහත්ථභාවං දස්සෙතූ චුත්තං “පගෙව උපසම්පද”න්ති. එතමත්ථන්ති එතාදිසමත්ථං.

47. පණ්ඩකවත්ථුකථා

109. දහරතරුණසද්දානං වෙවචනත්තා චුත්තං “දහරෙ...පෙ.... තරුණෙ”ති. මොළිගල්ලෙසද්දො ථුලසරීරවාචකො අනිජ්ජන්තපාටිපදිකොති ආහ “මොළිගල්ලෙති ථුලසරීරෙ”ති. හත්ථිභණ්ඩෙති එත්ථ හත්ථිසඬ්ඛාතං භණ්ඩං එතෙසන්ති හත්ථිභණ්ඩාති චුත්තෙ හත්ථිගොපකාති ආහ “හත්ථිගොපකෙ”ති. අභිධානෙ (අභිධානප්පදිපිකායං 367 ගාථායං) පන “හත්ථිමෙණ්ඩො”ති පාඨො අත්ථි.

පණ්ඩකොති පඩති විකලභාවං ගච්ඡතීති පණ්ඩකො. සංඛෙපෙන චුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ යස්සාති පණ්ඩකස්ස.

අසුචිනාති සම්භවෙන. ආසිත්තස්සාති ආසිඤ්චිතබ්බස්ස. ඉමිනා අසුචිනා මුඛෙ ආසිඤ්චිතබ්බොති ආසිත්තොති වචනත්ථං දස්සෙති. අයන්ති පණ්ඩකො. අජ්ඣාචාරන්ති මෙට්ඨනජ්ඣාචාරං. “උසුයාය උප්පන්තායා”ති ඉමිනා උසුයතීති උසුයොති වචනත්ථං දස්සෙති. උපක්කමෙනාති වායාමෙන. ඛිජානීති අණ්ඩානි. ඉමිනා උපක්කමෙන එතස්මා ඛිජානි අපනීතානීති ඔපක්කමිකොති වචනත්ථං දස්සෙති. පක්ඛෙ පවත්තො පණ්ඩකො පක්ඛපණ්ඩකො, පක්ඛෙ පරිලාභවූපසමො පණ්ඩකො පක්ඛපණ්ඩකොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “එකච්චො පනා”ති ආදි. තත්ථ පුබ්බවචනත්ථෙ පක්ඛෙති කාලපක්ඛෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො. පච්ඡිමවචනත්ථෙ පක්ඛෙති පුණ්හපක්ඛෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “අකුසලවිපාකානුභාවෙනා”ති පදං “පණ්ඩකො හොති”ති පදෙයෙව සම්බන්ධිතබ්බං. අස්සාති පණ්ඩකස්ස. නපුංසකපණ්ඩකොති පුරිසො විය සාතිසයං පච්චාමිත්තෙන න පුංසකෙති අභිමද්දනං කාතුං න සක්කොතීති නපුංසකො. න පුමා න ඉත්ථීති නපුංසකොති කත්වා නපුමනඉත්ථීසද්දස්ස නිරුත්තිනයෙන නපුංසකකරණමපි වදන්ති. නපුංසකොයෙව පණ්ඩකො නපුංසකපණ්ඩකො. තෙසුති පඤ්චස්ස පණ්ඩකෙසු. තෙසුපීති ඔපක්කමිකාදිසු තිසුපි. “යස්මිං පක්ඛෙ”ති ඉමිනා පක්ඛෙ පක්ඛෙ පණ්ඩකභාවං නිවත්තෙති. අස්සාති පණ්ඩකස්ස. එත්ථාති පඤ්චස්ස පණ්ඩකෙසු. සොපීති පණ්ඩකොපි. ඉතොති පණ්ඩකචාරතො. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා ලිඛිගනාසනමෙව අතිදිසති.

48. ථෙය්‍යසංවාසකචන්ද්‍රකථා

110. පාරිජඤ්ඤපත්තස්සාති පරිභායතීති පරිජානි, ඉස්සරියභොගාදි, තස්ස භාවො පාරිජඤ්ඤං, ඉස්සරියභොගාදික්ඛයො, තං පත්තොති පාරිජඤ්ඤපත්තො, තස්ස. “පාරිජුඤ්ඤපත්තස්සා”තිපි උකාරෙන සහ පාඨො අත්ථී. ඛිණකොලඤ්ඤොති එත්ථ කුලෙ ජාතා කොලඤ්ඤා, ණාපච්චයො, නකාරාගමො. ඛිණා කොලඤ්ඤා අස්සාති ඛිණකොලඤ්ඤොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මාතිපක්ඛපිතිපක්ඛතො”ති ආදි. තත්ථ මාතිපක්ඛපිතිපක්ඛතොති මාතුයා පක්ඛො මාතිපක්ඛො, පිතුනො පක්ඛො පිතිපක්ඛො, මාතිපක්ඛො ව පිතිපක්ඛො ව මාතිපක්ඛපිතිපක්ඛා. එතං කාතුන්ති එත්ථ එා-ධාතු වඩ්ඪනත්ථොති ආහ “වඩ්ඪෙතු”න්ති. “පුච්ඡියමානො”ති ඉමිනා අනුයුඤ්ජියමානොති එත්ථ අනුත්‍යුපසග්ගවසෙන යුජසද්දො පුච්ඡනත්ථොති දස්සෙති.

ථෙය්‍යසංවාසකොති ථෙන්නං ථෙය්‍යං නකාරස්ස යකාරං කත්වා, ථෙය්‍යාය සංවාසකො ඉමස්සාති ථෙය්‍යසංවාසකො. එත්ථ ව න කෙවලං වස්සගණනාදිකොයෙව සංවාසො නාම හොති, අථ ඛො ථෙය්‍යාය ලිඛිගහණමපි සංවාසොයෙව නාම. තස්මා තස්ස තිවිධභාවං දස්සෙන්නො ආහ “තයො”ති ආදි. තත්ථ ලිඛිගං ථෙන්නෙතීති ලිඛිගථෙන්නකො, එසෙව නයො ඉතරෙසුපි. තමත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තත්ථා”ති ආදි. තත්ථ යොති ථෙය්‍යසංවාසකො. ලිඛිගමත්තස්සෙවාති එත්ථ මත්තසද්දෙන සංවාසාදයො නිවත්තෙති.

විදෙසන්ති අත්තනො දෙසනො වියොගං දෙසං. විසද්දො හෙත්ථ වියොගත්ථවාචකො. අථ වා වි දුරං දෙසං. විසද්දො හෙත්ථ දුරත්ථවාචකො. මුසාති අභුතත්ථෙ දුතියන්තනිපාතො, අභුතං වචනන්ති අත්ථො. පටිබාහනීති අඤ්ඤෙ නිවාරෙති. සංවාසට්ඨනකො නාමාති එත්ථ කො සංවාසො නාම, නනු එකකම්මාදිකොති ආහ “භික්ඛුවස්සගණනාදිකො” තිආදි. භික්ඛුවස්සගණනාදිකොති ආදිසද්දෙන යථාචුඛිසං වන්දනසාදියනං ආසනපටිබාහනං උපොසථපචාරණාදියු සන්දිස්සනන්ති ඉමානි සඬගණ්හාති. “කිරියහෙදො” ති ඉමිනා සං එකතො වසියති අනෙතානි සංවාසොති වචනත්ථෙත කිරියහෙදො සංවාසො නාමාති දස්සෙති. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං වත්ථුමිහි, ඉමස්මිං යානෙති අත්ථො. ඉමිනා පාරාජිකාදිට්ඨානෙ පන එකකම්මාදිකො සංවාසො නාමාති දස්සෙති.

“ලිඬගස්ස වෙච සංවාසස්ස වා” ති ඉමිනා උභයට්ඨනකොති එත්ථ උභයසරූපං දස්සෙති.

එත්ථාති ථෙය්‍යසංවාසකට්ඨානෙ. රාජ...පෙ.... භයෙහි වානි එත්ථ භයසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. රාජභයෙන ව දුබ්භික්ඛභයෙන ව කන්තාරභයෙන ව රොගභයෙන ව වෙරිභයෙන වානි හි අත්ථො. විවරගහණත්ථන්ති විවරාහරණත්ථං, අයමෙච වා පායො. වාසද්දො හෙත්ථත්ථං වා සම්පදානත්ථං වා සම්පිණ්ඤෙති. අයං ගාථා විහත්තියා උප්පට්ඨාපට්ඨත්තා භග්ගරීතිසඬබ්බාතා අලඬකාරදොසා න මුත්තා. ලිඬගන්ති සමණලිඬගං. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ.

නාධිවාසෙතීති න සම්පට්ඨිජති. යාචාති යත්තකං කාලං, අයං පනෙත්ථ යොජනා – ඉධ යො රාජ...පෙ.... භයෙන වා විවරගහණත්ථං වා ලිඬගං ආදියති, සො සුද්ධමානසො හුත්වා යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව එසො “ථෙය්‍යසංවාසකො නාමා” ති න චුච්චතීති.

තත්ත්වාති තාසු ගාථාසු. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. එවන්ති ලිඬගෙ ගතියමානෙ. තස්මිත්ති ජනෙ. අනොසරිත්ථවානි අනොක්කමිත්ථාව. ලිඬගං අපනෙත්ථාති සයං ගහිතං සමණලිඬගං විනාසෙත්ථා. පබ්බජිතාලයන්ති පබ්බජිතජායං. පුබ්බෙති සංවාසට්ඨනකෙ.

සබ්බපාසණ්ඨියහත්තානීති සබ්බානි පාසණ්ඨං උද්දිස්ස දින්නානි හත්තානි.

සත්තෙ වහතීති සත්තවාහො. විරමිතබ්බන්ති වෙරං, තං පවත්තෙතීති වෙරිකො. කායෙන පරිහරිතබ්බානීති කායපරිහාරියානි. තන්ති තුවං. භීතායාවත්තභාවන්ති භීතාය ගිහිභාවාය ආවත්තභාවං.

උප්පබ්බජිත්ථාති පබ්බජවියොගං කත්ථා. තමත්ථන්ති උප්පබ්බජිතසඬබ්බාතමත්ථං. අස්සාති මහාසාමණෙරස්ස.

මහත්තො වානි එත්ථ වාසද්දො ගරහත්ථො. පගෙව දහරොති දස්සෙති.
අබ්බන්තො හොතිති යොජනා. සොති සාමණෙරො.

වච්ඡගොරක්ඛාදීනීති එත්ථ වච්ඡොති තරුණගොණො. සො හි මාතුසන්තිකෙ
වසතීති වච්ඡො. මාතුයා වියොගකාලෙ වා වස්සතීති වච්ඡොති වුව්වති. ඉමිනා
දම්මගවජරග්ගවාපි සාමඤ්ඤතො ගහිතා. ගො වුව්වති ඛෙත්තභූමි. වච්ඡො ව ගො ව
වච්ඡගවා, තෙසං රක්ඛනං වච්ඡගොරක්ඛො, සො ආදි යෙසං කසිකම්මාදීනන්ති
වච්ඡගොරක්ඛාදීනි. ‘‘සුපසම්පන්නො’’ති ඉමිනා ගහට්ඨමිපි සවෙ උපසම්පාදෙති,
සුපසම්පන්නොති දස්සෙති. අනුපසම්පන්නකාලෙයෙවාති සාමණෙරකාලෙයෙව.
විනයවිනිවිජයෙති විනයෙ චුත්තස්ස ථෙය්‍යසංවාසකස්ස විනිවිජයෙ.
ථෙය්‍යසංවාසකො හොති ලිඛිගස්ස අපනීතත්තා.

ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති සලිඬගෙ යීතත්තා. අයම්පි ථෙය්‍යසංවාසකො න
හොති කාසායෙ සඋස්සාහත්තා. ථෙය්‍යසංවාසකො හොති කාසායෙ ධුරස්ස
නික්ඛිත්තත්තා.

ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති සලිඬගෙ යීතත්තා. නෙව ථෙය්‍යසංවාසකො හොති
කාසායෙ සඋස්සාහත්තා. මෙථුනසෙවනාදීනීතිආදිසද්දෙන පාණාතිපාතාදියො
සඬගණ්හාති. ථෙය්‍යසංවාසකො හොති කාසායෙ ධුරස්ස නික්ඛිත්තත්තා.
ඔවට්ඨිකන්ති අධොවට්ටෙන කරණං. රක්ඛති තාවාති තාව රක්ඛති වීමංසනෙන
නිවාසිතත්තා. ලිඬගන්ති සමණලිඬගං. ථෙය්‍යසංවාසකො හොති ගිහිලිඬගස්ස
සම්පට්ඨිතත්තා.

වීමංසති වා සම්පට්ඨිතති වා රක්ඛතියෙව ඔදාතවත්ථස්ස
අන්තොකාසායභාවතො. ‘‘හික්ඛුනියාපි එසෙව නයො’’ති චුත්තමෙවත්ථං
විභාවෙන්තො ආහ ‘‘සාපි’’තිආදි.

චුඬ්ඨපබ්බජිතො සාමණෙරොති සම්බන්ධො. පාළියම්පිති පන්තියම්පි. සෙනො
මංසපෙසිං ගහෙත්වා ගච්ඡති විය හත්තපිණ්ඩෙ පත්තං උපනාමෙත්වා ගහෙත්වා
ගච්ඡති. ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති වස්සානං අගණනත්තා.

48. තිත්ථියපක්කන්තකකථා

110. පක්කමතීති පක්කන්තො, ‘‘පවිට්ඨො’’ති ඉමිනා කමුඛාතුයා
පදවික්ඛෙපත්ථං දස්සෙති, ඉච්ඡාකන්තිඅත්ථෙ නිවත්තෙති. සොති
තිත්ථියපක්කන්තකො. තත්ත්වාති තිත්ථියපක්කන්තකෙ. උපසම්පන්නො හික්ඛු
ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති තිත්ථියානං. ‘‘තිත්ථියො හවිස්සාමි’’ති පුබ්බෙව
ලද්ධිගහිතත්තා චුත්තං ‘‘ලිඬගෙ ආදිත්තමත්තෙ’’ති. කුසවීරාදීනීති එත්ථ කුසො
වුව්වති සලාකා. වීරොති පන්ති, ආවලීති අත්ථො. කුසෙ රජ්ජුනා ආවුනිත්වා කතො
වීරො කුසවීරො, සො ආදි යෙසං තානීති කුසවීරාදීනි. ආදිසද්දෙන ඵලකවීරාදියො

සඬගණ්හානි. කුසතිණෙහි කතො වීරො කුසවීරොතිපි වදන්ති. නග්ගොති අවෙලකො. ආජීවකොති අවෙලකවතමාදාය ජීවතීති ආජීවකො. තෙසන්ති ආජීවකානං. ඔවදිතො හුත්වාති සම්බන්ධො.

කින්නි කිං වතං. ලුඤ්චාපෙතීති අපනායාපෙති. මොරපිඤ්ජාදීනීති එත්ථ පිඤ්ජං වුවුවති පක්ඛො. සො හි පිඤ්ජති ආකාසෙ ගච්ඡති අනෙතාති පිඤ්ජන්ති වුවුවති. පිඨ ගතියන්ති ධාතුපායො. මොරස්ස පිඤ්ජං මොරපිඤ්ජං, තං ආදි යෙසං තානීති මොරපිඤ්ජාදීනි. ආදිසද්දෙන උලුකපිඤ්ජාදයො සඬගණ්හානි. යාව න සම්පට්ඨජනීති යාව ලද්ධිං න සම්පට්ඨජනී. නන්ති විමංසමානං භික්ඛුං. ලද්ධීති තිත්ථියලද්ධි. රක්ඛතීති තිත්ථියපක්කන්තකතො රක්ඛති. ලද්ධියා අභාවෙන තිත්ථියපක්කන්තකො න හොතීති අධිප්පායො. අවිජ්ජද්දවීවරොති එත්ථ ආකාරො කොධත්ථො, අඬඬත්ථො වා හොති, ඡිද්දසද්දො දුසන්ත්ථො හොති. තස්මා ආකොධෙන අඬඬෙන වා ඡිද්දො දුසිතොති අවිජ්ජද්දොති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “අවිජ්ජන්තො” තිපි පායො. අවිජ්ජදං වීවරමෙතස්සාති අවිජ්ජද්දවීවරො. තිත්ථායතනන්ති තිත්ථිනං නිවාසට්ඨානං, තිත්ථියානං උපස්සයන්ති අත්ථො.

49. තිරව්ජානගතවත්ථු

111. දෙවසම්පත්තිසදිසං ඉස්සරියසම්පත්තිං අනුභවන්තොපි සො නාගො කස්මා නාගයොනියා අට්ටියතීති ආහ “කිඤ්චාපි” තිආදි.

තත්ථ කිඤ්චාපි අනුභොතීති සම්බන්ධො. කිඤ්චාපිසද්දො හෙත්ථ සම්භාවනාජොතකො, පනසද්දො ගරහත්ථජොතකො. කුසලවිපාකෙනාති අහෙතුකකුසලවිපාකෙන. තස්සාති නාගස්ස. සජාතියාති සමානජාතියා නාගියා. උදකසඤ්චාරිමණ්ඩුකභක්ඛන්ති උදකෙ සඤ්චරණසීලං මණ්ඩුකසඬ්ඛාතං භක්ඛං පාතුභවතීති යොජනා. සොති නාගො. අට්ටියතීති අරමණං පිළියති. හරායතීති එත්ථ හරෙධාතු ලජ්ජන්ත්ථොති ආහ “ලජ්ජතී” ති. එකාරන්තො ධාතු භූවාදිගණිකො (සද්දනීතිධාතුමාලායං 16 රකාරන්තධාතු). ජිගුච්ජතීති එත්ථ ගුපධාතුයා කම්මං දස්සෙන්නො ආහ “අත්තභාව” න්ති. “තස්ස භික්ඛුනො” තිපදස්ස “නික්ඛන්තෙ” තිපදෙන යොජිතබ්බත්තා භූමිමත්ථෙ සාම්චවනන්ති ආහ “තස්මිං භික්ඛුස්මි” න්ති. අථ වා තස්ස භික්ඛුනොති සාමියොගත්තා “නික්ඛන්තෙ” ති එත්ථ භාවත්ථෙ මානපච්චයොති ආහ “නික්ඛමනෙ” ති. ඉමිනා නික්ඛන්තෙති එත්ථ න අන්තපච්චයො, මානපච්චයස්සෙව අන්තභාවං කත්වා වුත්තොති දස්සෙති. විස්සට්ඨොති සතිවිස්සජ්ජිතො. තස්මින්නි භික්ඛුමහි. කපිමිද්ධවසෙනෙවාති කපිනො මිද්ධවසෙන එව. අථ වා කපිමිද්ධවසෙන නිද්දායන්තො ඉව නිද්දායන්තොති යොජනා. පටිනිපජ්ජීති පුන නිපජ්ජී. විස්සරමකාසීති එත්ථ විසද්දො විරූපත්ථජොතකො, සරසද්දො සද්දවාචකොති දස්සෙන්නො ආහ “විරූපං මහාසද්දමකාසී” ති.

“අකාරස්ස ලොපං කත්වා” ති ඉමිනා තුම්හෙ බොත්ථාති එත්ථ “තුම්හෙ බො අත්ථා” ති පදවිභාගං කත්වා ඔකාරතො පරස්ස අකාරස්ස ලොපං දස්සෙති. “අකාරස්සාලොප” න්තිපි පාඨො. එවඤ්ඤි සති අකාරස්ස අලොපං කත්වාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමිනා “තුම්හෙ බො අත්ථා” ති පදවිජෙදං කත්වා අකාරෙ පරෙ ඔකාරස්ස වකාරං කත්වා තුම්හෙ බ්වත්ථා” ති පාඨො දස්සිතො. කස්මා ඉමස්මිං ධම්මෙවිනයෙ අවිරුළුහිධම්මාති ආහ “කුමන...පෙ.... අහබ්බත්තා” ති. “භවථා” ති ඉමිනා අත්ථාති එත්ථ අසධාතු සත්තත්ථවාචකො ට්ඨිහත්තීති දස්සෙති. සජාතියාති එත්ථ සමානා ජාති එතිස්සාති සජාතීති වුත්තෙ නාගී එවාති ආහ “නාගියා එවා” ති. මනුස්සිත්ථිආදීති එත්ථ ආදිසද්දෙන තිරව්ජානගතිත්ථිපෙතිත්ථිදෙවත්ථියො සඬගණ්හාති. “ද්වෙමෙ හික්ඛවෙ පච්චයා” ති දෙසනා සාවසෙසදෙසනාති දස්සෙන්නො ආහ “එත්ථ වා” ති. එත්ථාති තිරව්ජානගතවත්ථුමිහි. අහිණ්හන්ති අහික්ඛණං පුනප්පුනන්ති අත්ථො.

තිරව්ජානගතොති එත්ථ කිං අපායපරියාපන්නො දුග්ගතිඅහෙතුකපට්ඨසන්ධිකොවාධිජපෙතොති ආහ “නාගො වා හොතු” තිආදි.

50. මාතුසාතකාදිවත්ථුකථා

112. නික්ඛන්තින්ති එත්ථ “ඉමස්ස පාපකම්මස්සා” ති ඡට්ඨියොගත්තා භාවත්ථෙ තිපච්චයොති ආහ “නික්ඛමන” න්ති. අපවාහනන්ති අපායපට්ඨසන්ධිවහනතො අපගමනං. යෙනාති මනුස්සභූතෙන යෙන ජීවිතා වොරොපිතාති සම්බන්ධො. මනුස්සිත්ථිභූතාති මනුස්සිත්ථි හුත්වා භූතා, මනුස්සිත්ථිභාවං වා භූතා පත්තා. ඉමිනා තිරව්ජානගතිත්ථිආදයො නිවත්තෙති. “ජනිකා” ති ඉමිනා පොසාවනිකමාතාදයො නිවත්තෙති. සයම්පීති එත්ථ පිසද්දො න කෙවලං මාතායෙව, අථ බො පුත්තෙනාපීති දස්සෙති. සතාති සන්නෙන. මනුස්සජාතිකෙනෙව සතා මනුස්සජාතිකො එව හුත්වා වොරොපිතාති යොජනා. අනන්තරෙ හවෙ එලං නිබ්බත්තෙතිති ආනන්තරියං, මාතුසාතකකම්මං, තෙන ජාතිසාමඤ්ඤම්පි අජනිකං සාතෙන්නො ව ජනිකම්පි ජාතිහෙදං සාතෙන්නො ව න අනන්තරිකො හොති, තස්ස පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව න වාරිතාති දස්සෙන්නො ආහ “යෙන පනා” තිආදි. තත්ථ පොසෙති වද්ධෙතීති පොසාපනියා, සා එව පොසාවනිකා පකාරස්ස වකාරං, යකාරස්ස ව කකාරං කත්වා, පොසාවනිකා ව සා මාතා චෙති පොසාවනිකමාතා. අස්සාති පුත්තස්ස. ඉදං පදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං. තත්ථ පුබ්බපදෙ භාවසම්බන්ධො, පච්ඡිමපදෙ සාම්පම්බන්ධො. සබ්බථා එසෙව නයො හොතීති ආහ “සවෙපි” තිආදි. වෙසියාති උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං. යාය කායවි ඉත්ථියා පුත්තස්සාපි ගහෙතබ්බත්තා. “අයං මෙ පිතා” ති අජානනමෙව හි පමාණං. අනෙතාති ඉමිනා පුත්තෙන. “පිතුසාතකොත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති” ති ඉමිනා මාතුසාතකෙපි “අයං මෙ මාතා” ති අජානිත්වා සාතෙන්නොපි මාතුසාතකොත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡතීති දස්සෙති.

114. සඬබෙපෙන වුත්තමත්ථං චිත්ථාරෙන දස්සෙන්තො ආහ “මනුස්සජාතියං හි”තිආදි. අපබ්බජිතන්ති ගිහිභූතං. පබ්බජ්ජා වස්සාති එත්ථ වසද්දෙන උපසම්පදාපි වාරිතාති දස්සෙති. අස්සාති අරහන්තසාතකස්ස. අවසෙසන්ති අරහන්තතො අවසෙසං. අස්සාති අරියසාතකස්ස. ආනන්තරියො න භොති තිරච්ඡානගතත්තා පනස්ස පබ්බජ්ජා වාරිතාති අත්ථො නෙතබ්බො. එත්ථාති මාතුසාතකාදිකම්මෙසු. වධායාති තදත්ථෙ වතුත්ථිති ආහ “වධත්ථායා”ති. “මාරෙතු”න්ති ඉමිනා “වධත්ථායා”ති එත්ථ හනධාතු හිංසනත්ථොති දස්සෙති. “නියන්ති”ති ඉමිනා ඔනියන්තිති එත්ථ ඔත්තූපසග්ගො ධාත්වත්ථානුවත්තකොති දස්සෙති. යං පන වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තස්ස වචනස්ස අත්ථොති යොජනා. “සවා ව ඉති අයං නිපාතො වුත්තො”ති ඉමිනා හයපිළිතත්තා ව නිරුත්තිසු අකුසලත්තා ව දවාහණුනෙන රවාහණුනෙන අයං නිපාතො වොරෙහි වුත්තොති දස්සෙති. “සවෙ ව ඉච්චෙව වා පායො”ති ඉමිනා තෙහි තථා වුත්තෙපි සඬගිතිකාලෙ වා පොත්ථකාරුල්භකාලෙ වා යථාභූතං සඬගිතත්තා, පොත්ථකාරුල්භත්තා ව යථාභූතො පායො අත්ථිති දස්සෙති. තත්ථාති තෙසු පදෙසු. නිද්ධාරණෙ භූමිමං. තස්සාති “සවජ්ජ මය”න්ති පාඨස්ස. “සවෙ අජ්ජ මය”න්ති ඉමිනා එකාරලොපසන්ධිං දස්සෙති. “සවෙජ්ජ මය”න්ති අකාරලොපසන්ධිනාපි පායො අත්ථි.

115. පකතත්තන්ති පකතියා සිලසඬබාතො අත්තා සභාවො එතිස්සාති පකතත්තා, තං. කායසංසග්ගෙන භික්ඛුනිනං පාරාජිකත්තා වුත්තං “සිලචිතාසං පාපෙති”ති. අනිච්ඡමානංයෙව භික්ඛුනින්ති සම්බන්ධො.

ඉච්ඡමානන්ති ඔදාතවත්ථවසනං ඉච්ඡමානං. යස්මා අභික්ඛුනී භොති, තස්මා භික්ඛුනීදුසකො න භොතීති යොජනා. සිලචිපන්නං භික්ඛුනින්ති සම්බන්ධො.

යො දෙවදත්තො සඬසං හින්දති විය, හින්දතීති යොජනා. උද්ධම්මන්ති ධම්මතො විරහිතං. උබ්බිතයන්ති විනයතො විරහිතං. වතුන්නං කම්මානන්ති අපලොකනාදීනං වතුන්නං කම්මානං.

යො දෙවදත්තො ලොහිතං උප්පාදෙති විය, උප්පාදෙතීති යොජනා. දුට්ඨචිත්තෙනාති එත්ථ න යංකිඤ්චි දුට්ඨචිත්තං දුට්ඨචිත්තං නාම, අථ ඛො වධකචිත්තන්ති ආහ “වධකචිත්තෙනා”ති. සරීරෙති සරීරබ්භන්තරෙ. තථාගතස්ස හි අහෙජ්ජකායත්තා පරුපක්කමෙන වම්මච්ඡෙදං කත්වා ලොහිතස්ස උප්පාදනං නාම නත්ථි. යො පන ජීවකො එසුං කරොති විය, එසුං කරොතීති යොජනා. ලොහිතඤ්චාති පුතිලොහිතඤ්ච.

54. උභතොඛ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථා

116. උභතොඛ්‍යඤ්ජනකොති එත්ථ බාහිරත්ථසමාසං දස්සෙන්තො ආහ “ඉත්ථිතිමිත්තුප්පාදනකම්මතො වා”තිආදි. තත්ථ “ඉත්ථි...පෙ.... කම්මතො

වා’ති ඉමිනා උභයසරූපං දස්සෙති. උභතො කම්මතො පවත්තන්ති පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. බ්‍යඤ්ජනන්ති නිමිත්තං. අස්සාති ජනස්ස. කරොතිපි කාරොතිපිති එත්ථ කරධාතුයා සුද්ධකම්මකාරිතකම්මානි දස්සෙන්නො ආහ “පුරිසනිමිත්තෙනා”තිආදි. තත්ථ “විතික්කම”න්ති ඉමිනා සුද්ධකම්මං දස්සෙති, “පර”න්ති ඉමිනා කාරිතකම්මං දස්සෙති. සමාදපෙත්වාති උයොයාජෙත්වා. තස්ස දුට්ඨභාවං දස්සෙන්නො ආහ “දුට්ඨො”තිආදි. තත්ථ ඉත්ථිභාවෙන ලක්ඛිතො උභතොබ්‍යඤ්ජනකො ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො. එස නයො ඉතරත්ථාපි.

තත්ථාති දුට්ඨෙසු උභතොබ්‍යඤ්ජනකෙසු. ඉත්ථිනිමිත්තන්ති ඉත්ථියා අභිගජානං. එසෙව නයො “පුරිසනිමිත්ත”න්ති එත්ථාපි. පාකටං පටිච්ඡන්තන්ති සභාවතො පාකටං පටිච්ඡන්තං. පුන පටිච්ඡන්තං පාකටන්ති රාගවසෙන පටිච්ඡන්තං පාකටං. පරං ගණ්භාපෙතීති පරමෙව ගණ්භාපෙතීති අත්ථො. ඉදන්ති කාරණං. එතෙසන්ති ද්විත්තං උභතොබ්‍යඤ්ජනකානං. කුරුන්දියං පන චුත්තං, කිං චුත්තන්ති යොජනා. තත්ථාති උභතොබ්‍යඤ්ජනකෙ. විචාරණක්කමොති විමංසනානුක්කමො. “තත්ථ විචාරක්කමො”තිපි පාඨො. විචාරණක්කමො ධම්මසඬ්ඨගහට්ඨකථාය වෙදිතබ්බො, ඉධ පන කිං වෙදිතබ්බන්ති ආහ “ඉදම්ඨ වෙදිතබ්බ”න්ති. තත්ථ ඉදන්ති නපබ්බජ්ජපසම්පදකාරණං. ඉධාති ඉමිස්සං විනයට්ඨකථායං.

55. අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථා

117. තෙන බො පන සමයෙනාති එත්ථ තසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසභාවං දස්සෙන්නො ආහ “යෙන සමයෙනා”ති. සික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තං හොතීති “න භික්ඛවෙ අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙතබ්බො”ති සික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තං හොති. “උපජ්ඣායවිරහිත”න්ති ඉමිනා අනුපජ්ඣායකන්ති එත්ථ අකාරස්ස විරහත්ථං දස්සෙති. උපජ්ඣායවිරහිතං උපසම්පදාපෙක්ඛන්ති සම්බන්ධො. “එව”න්තිආදිනා දොසං දස්සෙති. උපජ්ඣං අගාභාපෙත්වාති “උපජ්ඣායො මෙ හන්තෙ හොහි”ති (මහාව. 65; මහාව. අට්ඨ. 64) උපජ්ඣං අගාභාපෙත්වා. උපසම්පාදෙන්තස්ස කාරකසඬ්ඨස්සාති යොජනා. කම්මං පනාති උපසම්පදකම්මං පන. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා උපසම්පාදෙන්තස්ස ආපත්ති, කම්මං පන න කුප්පතීති වචනං අනිදිසති.

56. අපත්තකාදිවත්ථුකථා

118. යො පිණ්ඩො හත්ථෙසු ලබ්භතීති යොජනා. තදත්ථායාති තස්ස පිණ්ඩස්ස අත්ථාය. සෙය්‍යථාපි තිත්ථියාති එත්ථ සෙය්‍යථාපිසද්දො උපමත්ථො, තිත්ථියසද්දො ආජීවකනාමකෙ තිත්ථියෙ හොතීති දස්සෙන්නො ආහ “යථාපි ආජීවකනාමකා තිත්ථියා”ති. තස්මා ආජීවකසඬ්ඨාතෙ තිත්ථියෙ උපමං කත්වා උප්ඣයන්තීති ආහ “සුපබ්‍යඤ්ජනෙහි”තිආදි. භීති සච්චං, යස්මා වා. තෙති ආජීවකා. කම්මං පන න

කුප්පතීති පත්තවිවරෙසු අසන්තෙසුපි කම්මවාචාය “පරිපුණ්ණස්ස පත්තවිවර”න්ති පරිකිත්තිතත්තා කම්මං න කුප්පතීති අධිප්පායො.

යාවිතකෙනාති එත්ථ යාවිතො හුත්වා ගහිතො යාවිතකොති දස්සෙන්නො ආහ “යාවිත්වා ගහිතෙනා”ති. “ඊදිසෙන හි”තිආදිනා දොසං දස්සෙති. තස්මාති යස්මා ආපත්ති හොති, තස්මා. තස්සාති උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස. නිරපෙක්ඛෙහි ආවරිඤ්ඤාපජ්ඣායාදීහිති යොජනා. නිස්සජ්ජිත්වාති බ්‍රහ්මදෙයොන නිස්සජ්ජිත්වා. අනධිට්ඨානුපගානං පත්තවිවරානං අපත්තවිවරත්තා වුත්තං “අධිට්ඨානුපගං පත්තවිවර”න්ති. පණ්ඩුපලාසන්ති සමණුද්දෙසභාවාපෙක්ඛං. සො හි රුළුභිවසෙන පණ්ඩුපලාසොති වුවිච්ඡි. අථ වා යථා පණ්ඩුපලාසො න හරිතො, නාපි සුක්ඛො හොති, එවං සොපි පබ්බජාපෙක්ඛො න ගිහී හොති, නාපි සාමණෙරො, තස්මා සමණුද්දෙසභාවාපෙක්ඛො “පණ්ඩුපලාසො”ති වුවිච්ඡි.

වසන්තස්ස පණ්ඩුපලාසස්සාති සම්බන්ධො. අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතන්ති හික්ඛුහි අනාමසිතබ්බග්ගං පිණ්ඩපාතං. සාමණෙරභාගසමකොති සාමණෙරෙහි ලද්ධෙන භාගෙන සමං පවත්තො. අස්සාති පණ්ඩුපලාසස්ස. සාමණෙරස්ස සබ්බං පටිජග්ගනකම්මං කාතුං වට්ටති විය, අස්ස කාතුං වට්ටතීති යොජනා.

57. හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුකථා

119. හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුසු හත්ථා ඡින්නා යස්සාති

හත්ථවිජින්නොතිආදිවචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යස්සා”තිආදි. මණ්ඩන්ධෙති පකොට්ඨන්තෙ. සො හි යස්මා එත්ථ මණ්ඩබ්බාතං අලඬකාරවිකතිං බන්ධති, තස්මා මණ්ඩන්ධොති වුවිච්ඡි. කප්පරෙති කපොණියං. සා හි පරෙසං පිට්ඨිසු කපති හිංසති අනෙනාති “කප්පරො”ති වුවිච්ඡි. යස්ස හත්ථා ඡින්නා හොන්ති, අයං හත්ථවිජින්නො නාමාති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. එකො වා පාදොති යොජනා. හෙට්ඨා “එකො වා ද්වෙ වා හත්ථා”ති එත්ථාපි එසෙව නයො. චතුසු හත්ථපාදෙසු ද්වෙ වාති එකො හත්ථො, එකො පාදොති ද්වෙ වා. කණ්ණාති සද්දග්ගහා. තෙ හි කණ්ණාති සවති එතෙහිති කණ්ණාති වුවිච්ඡි. කණ්ණාඛද්ධෙති කණ්ණච්ඡිද්දස්ස ආඛද්ධෙ. සඬ්ඝාටෙතුන්ති සඬ්ඝටනං කාතුං, ආඛන්ධනං කාතුන්ති අත්ථො. අප්පදකෙති අප්පදසණ්ඨානෙ යානෙ. නාසාති ඝාතාති. තාති හි නාසති අබ්‍යන්තසද්දං කරොති එතාහිති නාසාති වුවිච්ඡි. නාසිකාති නාසායෙව. සණ්ඨාපෙතුන්ති සුට්ඨු යපෙතුං, පකතියා යපෙතුන්ති අත්ථො. නබ්බෙසන්ති නබ්බෙයෙව සෙසො ඡින්නඬගුලිතොති නබ්බෙසො, තං. අග්ගෙ පුරෙ උට්ඨහතීති අඬගුට්ඨො. “වුත්තනෙයෙනවා”ති ඉමිනා “නබ්බෙසං අදස්සෙත්වා”ති වචනං අතිදිසති. කණ්ඩරනාමකාති මහාසිරනාමකා. තෙ හි කං සරීරං ධාරෙන්නීති කණ්ඩරාති වුවිච්ඡි ධකාරස්ස ධකාරං කත්වා. යෙසුති කණ්ඩරෙසු, නිද්ධාරණෙ භුමිමං.

යස්ස වග්ගුලිපක්ඛකා විය අභිගුලියො සම්බන්ධො හොන්ති, අයං එණහත්ථකො නාමාති යොජනා. එතන්ති එණහත්ථකං. ඡළභිගුලාදයොපි එණහත්ථකෙයෙව සඨගහෙනබ්බාති ආහ “යස්සපි ඡ අභිගුලියො”තිආදි. යස්සපි ඡ අභිගුලියො හොන්ති, අයම්පි එණහත්ථකො නාම උපවාරෙන.

බුජ්ජොති එත්ථ බුජ්ජො සරීරො යස්සත්ථිති බුජ්ජොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “බුජ්ජසරීරො”ති. කස්මා බුජ්ජොති ආහ “උරස්ස වා”තිආදි. යස්ස පන වඬිකං, අයම්පි බුජ්ජො නාමාති යොජනා. වඬිකන්ති ව කුටිලං. භීති සවිචං, යස්මා වා. බ්‍රහ්මුපුගත්තොති උපුං ගත්තං උපුගත්තං, බ්‍රහ්මුනො උපුගත්තං විය උපුගත්තං ඉමස්ස මහාපුරිසස්සාති බ්‍රහ්මුපුගත්තො, මහාපුරිසො.

සංඛෙපෙන චුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙන්තො ආහ “ඡඬිසවාමනස්ස භී”තිආදි. යෙසන්ති උභින්නං කායානං. භූතානන්ති අමනුස්සානං පියාවකපෙතානං. අත්තභාවො හොති වියාති යොජනා. පරිවටුමොති පරිසමන්තතො වට්ටුලසරීරො.

ගලගණ්ඨිති එත්ථ ගලෙ ගණ්ඨො යස්සත්ථිති ගලගණ්ඨිති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “යස්සා”තිආදි. එතන්ති “ගලගණ්ඨි”ති එතං වචනං. තත්ථාති ගලගණ්ඨිපබ්බාජනෙ. යන්ති වචනං.

සිපදිති එත්ථ සිටීලං පදං ඉමස්සාති සිපදිති චුත්තෙ භාරපාදොයෙව ගහෙනබ්බොති ආහ “භාරපාදො වුව්වති”ති. භාරං පාදං යස්සාති භාරපාදො. එතෙ ද්වෙ පුලපාදරොගිසු වත්තන්තිති දට්ඨබ්බං. සඤ්ජාතපිළකොති සඤ්ජාතථොටො. උපනාහන්ති භුසං බන්ධනං. උදකආවාටෙති උදකෙන පුණ්ණායං කාසුයං. උදකවාලිකායාති උදකතින්තෙන මරුනා. යථා සිරා පඤ්ඤායන්ති, එවං මිලාපෙතුන්ති යොජනා. ඊදිසන්ති සිරාපඤ්ඤායනඡඬිසතෙලනාලිකසභාවං. තථාති යථා පබ්බජ්ජාකාලෙ කරොති, තථා කත්ථාති අත්ථො.

පාපරොගීති එත්ථ පාපරොගස්ස සරූපං දස්සෙන්තො ආහ “අරිස”ඉතිආදි. තත්ථ අරිසො ව හගන්දරො ව පිත්තඤ්ච සෙම්හො ව කාසො ව සොසො වාති ද්වන්දො, තෙ ආදයො යෙසං තෙති අරිසං...පෙ.... සොසාදයො. ආදිසද්දෙන හෙට්ඨා චුත්තෙ ආබාධෙ සඨගණ්ඨාති. තත්ථ පිත්තසෙම්භසද්දෙහි තංසමුට්ඨානො රොගො ගහෙනබ්බො. “නිව්වාතුරො”ති ඉමිනා පාපරොගීති එත්ථ මන්තුත්ථෙව පවත්තස්ස ඊපච්චයස්ස නිව්චයොගත්ථං දස්සෙති.

පරිසදුසනොති එත්ථ ඉතිසද්දො නාමපරියායො, පරිසදුසනො නාමාති හි අත්ථො. යො අත්තතො විරූපතාය පරිසං දුසෙති, අයං පරිසදුසනො නාමාති යොජනා. ඡසරීරදොසං ආදිං කත්ථා පරිසදුසනභාවං විත්ථාරෙන්තො ආහ “අතිදිසො වා”තිආදි. අතිදිසො වාති එත්ථ න කෙවලං පරෙසං ද්වඬිගුලාදිමත්තදිසො, අථ බො දිගුණාදිදිසොවාධිප්පෙතොති ආහ “අඤ්ඤෙස”න්තිආදි. නාහිපදෙසොති අත්තතො නාහිපදෙසො. යථා හි අතිදිසෙ

පරවචනෙන අතිදීඝස්ස සරූපං වෙදිතබ්බං, තථා අතිරස්සාදීසුපි අතිරස්සසරූපන්ති දට්ඨබ්බං. මහොදරොති මහාඋදරො. කප්පසීසො වාති හත්ථිසීසො විය යුගසීසො වා. කප්පසද්දො හෙත්ථ යුගත්ථවාචකො. කණ්ණිකකෙසො වාති කණ්ණිකසදිසෙහි කෙසෙහි සමන්තාගතො. “ජාතිපලිතෙහි”ති ඉමිනා ජරාවානෙන පහතං පලිතං නිවත්තෙති. පකතිතම්බකෙසොති එත්ථ පකතිසද්දෙන කෙනවි පයොගෙන තම්බකෙසං නිවත්තෙති. ආවට්ටසීසොති පුනස්පුනං වට්ටතීති ආවට්ටො, කෙසාවට්ටො, සො එතස්ස සීසෙ අත්ථිති ආවට්ටසීසො. උද්ධග්ගෙහිති උද්ධං කොට්ඨි. ජාලබද්ධෙන වියාති ජාලෙන බද්ධෙන ඉව.

සම්බද්ධහමුකො වාති අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බද්ධහමුකො වා. මක්කටහමුකොති මක්කටස්ස හමු විය හමු එතස්සාති මක්කටහමුකො. වාසිකොණෙනාති තච්ඡතීකොටියා. විසමචක්කලොති එත්ථ චක්කාකාරෙන ලාති පචත්තති, චක්කාකාරං වා ලාති ගණ්හාතීති චක්කලො. කෙකරොති වලිරො. සො හි කුච්ඡිතං කරොතීති කෙකරොති වුවචති. කක්කටස්සෙවාති කක්කටස්ස ඉව. මූසිකකණ්ණොති ආබුකණ්ණො. ජටුකකණ්ණොති වග්ගුලිකණ්ණො. අවිද්ධකණ්ණොති අවිජ්ද්දකණ්ණො. හීති සච්චං, යස්මා වා. සොති අවිද්ධකණ්ණො. කණ්ණෙ හගන්දරො එතස්සාති කණ්ණහගන්දරො, සොයෙව කණ්ණහගන්දරිකො. ගණ්ධො කණ්ණෙ එතස්සාති ගණ්ධකණ්ණො. පග්ගරිතපුබ්බෙනාති පග්ගරිතපුයෙන. ටඨිකිතො කණ්ණො යස්සාති ටඨිකිතකණ්ණො. ගොහත්තනාලිකායාති ගුන්තං හත්තපානත්ථං කතාය නාලිකාය. බිලාරක්ඛි විය අතිපිඨගලං අක්ඛි එතස්සාති අතිපිඨගලක්ඛි. මධුවණ්ණො විය පිඨගලං අක්ඛි එතස්සාති මධුවපිඨගලක්ඛි. නිප්පබ්බමක්ඛිති එත්ථ පබ්බමං වුවචති අක්ඛමිහි ජාතං ලොමං. තඤ්ච අක්ඛිනො පක්ඛද්වයෙ ජාතත්තා පබ්බමන්ති වුවචති. නත්ථි පබ්බමං අක්ඛමිහි එතස්සාති නිප්පබ්බමක්ඛි. අස්සපග්ගරණං අක්ඛමිහා එතස්සාති අස්සපග්ගරණක්ඛි. පුප්ඵං සඤ්ජාතං යස්ස අක්ඛිනොති පුප්ඵිතං. පුප්ඵිතං අක්ඛි යස්සාති පුප්ඵිතක්ඛි. අක්ඛිපාකෙනාති අක්ඛිනො දලපරියන්තෙසු පච්චනකෙන රොගෙන.

විපිටනාසිකොති අනුන්තතනාසිකො. සුකතුණ්ඩසදිසායාති සුවානං මුඛෙන සදිසාය.

පටඨගමණ්ඩුකස්සෙවාති පටඨගනාමකස්ස මණ්ඩුකස්ස මුඛනිමිත්තං ඉව මුඛනිමිත්තංයෙවාති යොජනා. උක්ඛලිමුඛවට්ටිසදිසෙහිති උක්ඛලියා මුඛවට්ටිනා සදිසෙහි. හෙරිවම්මසදිසෙහිති හෙරියා මුඛෙ නහිතවම්මෙන සදිසෙහි. එළමුඛොති එළාය නිව්චපග්ගරිතං මුඛමෙනස්සෙති එළමුඛො. උප්පක්කමුඛොති උප්පක්කං කුටීකං මුඛමෙනස්සාති උප්පක්කමුඛො. සඬ්ඛතුණ්ඩකොති සඬ්ඛස්ස තුණ්ඩෙන සදිසො ඔට්ඨො එතස්සාති සඬ්ඛතුණ්ඩකො.

අට්ඨකදන්තසදිසෙහීති අට්ඨකනාමකස්ස නඩගලස්ස දන්තෙහි සදිසෙහි.
දන්තෙ පිදහිතුන්ති සම්බන්ධො. දන්තන්තරෙති දන්තවිවරෙ, දන්තමජ්ඣෙ වා.
කලන්දකදන්තො වියාති කාළකානං දන්තො විය.

මහාහනුකොති මහන්තො හනු එතස්සාති මහාහනුකො. විපිටහනුකොති
අනුන්තහනුකො. නිම්මස්සදායීකොති නත්ථි මස්ස ව දායී ව එතස්සාති
නිම්මස්සදායීකො. හට්ඨඅංසකුටොති හට්ඨො පතීතො අංසකුටො ඉමස්සාති
හට්ඨඅංසකුටො. ගොධාගත්තොති ගොධාය ගත්තං විය ගත්තං ඉමස්සාති
ගොධාගත්තො. සබ්බංපෙතන්ති සබ්බම්පි එතං “කච්ඡුගත්තො”තිආදිවචනං.
එත්ථාති “කච්ඡුගත්තො”තිආදිවචනෙ. විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා.

හට්ඨකට්ඨකොති හට්ඨො පන්තා කට්ඨ එතස්සාති හට්ඨකට්ඨකො. අව්චුග්ගතෙහි
ආනිසදමංසෙහිති සම්බන්ධො. වාතණ්ඩිකොති වාතෙන පූරිතො අණ්ඩකොසො
එතස්සාති වාතණ්ඩිකො. සඬ්ඝට්ටනජාණුකොති අන්තො නතත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං
සඬ්ඝට්ටනං ජාණු එතස්සාති සඬ්ඝට්ටනජාණුකො. චිකටොති තිරියගමනපාදො.
උපඬ්ඝපිණ්ඩිකස්ස අත්ථං සහ හෙදෙන දස්සෙන්නො ආහ “සො දුට්ඨො”තිආදි.
තත්ථ දුට්ඨො සො උපඬ්ඝපිණ්ඩිකො සමන්තාගතොති යොජනා. අථ වා සො
උපඬ්ඝපිණ්ඩිකො හෙට්ඨා ඔරුල්භාහි මහන්තීහි ජඬ්ඝපිණ්ඩිකාහි සමන්තාගතො වා
උපරි ආරුල්භාහි මහන්තීහි ජඬ්ඝපිණ්ඩිකාහි සමන්තාගතො වාති දුට්ඨොති
යොජනා. පිට්ඨිකපාදොති පිට්ඨියං උට්ඨිතො පාදො එතස්සාති පිට්ඨිකපාදො.
ගණ්ඩිකඬ්ගුලි වාති ගණ්ඩෙන උට්ඨිතො අඬ්ගුලි එතස්සාති ගණ්ඩිකඬ්ගුලි.
සබ්බොපෙසාති එස සබ්බොපි ජනො. පරිසං දුසෙතීති පරිසදුසනො.

පුබ්බාදීහීතිආදිසද්දෙන වක්ඛුපසාදස්ස අන්තරායකරාති අඤ්ඤානිපි වත්ථුනි
ගහෙනබ්බාති. ද්විති වා අක්ඛිති, එකෙන වා අක්ඛිනාති යොජනා. උභයමිපිති
ද්විත්තං අට්ඨකථාවරියානං උභයමිපි වචනං. පාළියං “අන්ධං පබ්බාපෙන්නී”ති
අවත්වා “කාණං පබ්බාපෙන්නී”ති වුත්තත්තා “පරියායෙනා”ති වුත්තං.
මහාඅට්ඨකථායඤ්ඤි “ජව්චන්ධො”ති ඉමිනා ද්වෙඅක්ඛිකාණං සන්ධාය වුත්තං.
කුණිති කුණනං සංකොචනං කුණං, තමෙනස්සත්ථිති කුණි. බඤ්ජොති බඤ්ජති
ගතිවෙකල්ලභාවෙන පවත්තතීති බඤ්ජො. කුණ්ඩපාදකොති එත්ථ කුණ්ඩොති
බඤ්ජස්සෙව නාමං. බඤ්ජො හි කුඩති ගමනං පටිහනතීති කුණ්ඩොති වුවචති.
කස්මා කුණ්ඩපාදකො? කස්මා පිට්ඨිපාදමජ්ඣෙකාන වඩ්ඤ්මන්තොති ආහ “මජ්ඣෙකා
සංකුට්ඨපාදත්තා”ති. ඉමිනා හි කුණ්ඩපාදස්ස ව පිට්ඨිපාදමජ්ඣෙකාන වඩ්ඤ්මනස්ස ව
හෙතුං දස්සෙති. එසෙව නයො අනන්තරවාකොපි. සබ්බොපෙසාති එස සබ්බොපි
ජනො.

පක්ඛෙනොති එත්ථ එකො පක්ඛො හතො විනාසො එතස්සාති පක්ඛෙනොති
අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “එකො හත්ථො වා”තිආදි. “පක්ඛපාතො”තිපි පාඨො,
සො අපාඨොයෙව. පක්ඛසද්දො හි කොට්ඨාසවාචකො, න පඬ්ගුලපරියායො,
පියසබ්බි වුවචතීති පියෙන සබ්බති ගච්ඡති සීලෙනාති පියසබ්බි වුවචති.

“ජිණ්ණභාවෙන දුබ්බලො” ති ඉමිනා ජීරණං ජරා, තාය දුබ්බලො ජරාදුබ්බලොති වචනත්ථං දස්සෙති. බලවා භොතීති ආගන්තුකරොගානමභාවෙන බලවා භොති, “වච්ඡෙදො නප්පවත්තති” ති ඉමිනා මුඛමත්තමෙව ගච්ඡති පවත්තති, න වච්ඡෙදො එත්ථ ජනෙති මුගොති දස්සෙති. යස්ස වච්ඡෙදො න පවත්තති, අයං මුගො නාමාති යොජනා. මම්මනන්ති බලිතවචනං. යො එකමෙව අක්ඛරං චතුපඤ්චක්ඛන්තුං වදති, තස්සෙතමධිවචනං.

බධිරොති සුතිභීනො. සො හි හනනං සොතපසාදස්ස නාසනං වධො, තං ඊරති ගච්ඡතීති බධිරොති වුච්චති. යො සබ්බෙන සබ්බං න සුඤ්ඤාති, අයං බධිරො නාමාති යොජනා. ඉමිනා නට්ඨපසාදනං දස්සෙති. උභයදොසවසෙනාති උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං අත්ඨමුගබ්ධිරපබ්බාජනෙ තිදොසවසෙනපි වුත්තත්තා. තෙති හත්ථච්ඡින්නාදයො ද්වත්තිංසජනෙ. ඔසාරණං අපත්තො පුග්ගලො අත්ථී, තං පුග්ගලං සඬ්ඝො ඔසාරෙති වෙති යොජනා. ඔසාරෙතීති සඬ්ඝෙ පවෙසෙති.

58. අලජ්ජීනිස්සයවත්ථුකථා

120. “අලජ්ජීනං ඔවාද” ත්ති පාඨසෙසෙන යොජිතෙ සාමාන්තේ සාමිවචනමපි යුජ්ජතෙව. තං නයං අදස්සෙත්වා “උපයොගත්තේ සාමිවචන” ත්ති වුත්තං. “භික්ඛුහි සභාගත” ත්ති ඉමිනා භික්ඛුහි සමානො සීලාදිගුණසඬ්ඛානො භාගො ඉමස්සාති භික්ඛුසභාගො, තස්ස භාවො භික්ඛුසභාගතන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “ලජ්ජිභාව” ත්ති ඉමිනා භාවපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. නවට්ඨානන්ති අභිනවට්ඨානං. ගතෙන භික්ඛුනාති සම්බන්ධො.

ථෙරොති නිස්සයදායකො ථෙරො. ගහෙතුකාමොති නිස්සයං ගහෙතුකාමො. ආචාරන්ති නිස්සයපටිපන්නස්ස ආචාරං. තදහෙවාති තස්මිං ගතඅහති එව. ආභොගස්ස කතත්තා, අරුණුග්ගමනස්ස ච අජානනත්තා වුත්තං “අනාපත්ති” ති. අරුණුග්ගමනං අජානන්තොපි ආභොගස්ස අකතත්තා වුත්තං “අරුණුග්ගමනෙ දුක්ඛට” ත්ති. “ද්වෙ තිණි දිවසානී” ති පදෙන චතු පඤ්ච ඡ දිවසානිපි ගහෙතබ්බාති ලක්ඛණභාරනයෙන අනිස්සිතෙන වසිතබ්බභාවෙන සමානඵලත්තා. තෙනාහ “සත්තාහං වසිස්සාමි” ති. ලද්ධපරිභාරොති ලද්ධො පරිභාරො ආපත්තිඅපනයනං යෙනාති ලද්ධපරිභාරො.

59. ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථා

121. “කරණියනිස්සයො” ති ඉමිනා නිස්සයගහණං නිස්සයො උත්තරපදලොපවසෙන, සො කරණියො ඉමස්සාති නිස්සයකරණියොති විසෙසනපරනිපාතභාවං දස්සෙති. නිස්සයං අලභමානෙනාති එත්ථ කිං නිස්සයස්ස අලභනං නාමාති ආහ “අත්තනා” තිආදි. වුත්ථපුබ්බන්ති වසිතපුබ්බං. එකරත්තං වසන්තෙනාපිති පිසද්දො ද්විරත්තාදිකෙ කා නාම කථාති දස්සෙති. විස්සමන්තො වා

සත්ථං පරියෙසන්තො වා හුත්වාති යොජනා. නාවාය ගච්ඡන්තස්සාති නාවාය අද්ධානමග්ගං පටිපන්නස්ස.

යාවියමානෙනාති එත්ථ ඛහුකත්තුපසඬගත්තා වුත්තං “තෙන ගිලානෙනා”ති. “මානෙනා”ති ඉමිනා යාවිතුමසක්කුණෙයාතාදීති නිවත්තෙති.

එාසු හොතීති එත්ථ ආවාසසප්පායාදිවසෙන එාසු හොතීති ආසඬකා භවෙයායාති ආහ “සමට්ථිපස්සනානං පටිලාභවසෙනා”ති. භීති සච්චං. ඉමං පරිහාරන්ති ඉමං එාසුචිහාරපරිහාරං. ථාමගතාය විපස්සනායාති යොජනා. සමථො වා තරුණො හොතීති යොජනා. එතස්සෙවාති තරුණසමට්ථිපස්සනිකස්සෙව භික්ඛුනො. තස්ස නිස්සායාති එත්ථ තස්ස ඔවාදං නිස්සායාති යොජනා. අථ වා උපයොගත්ථෙ සාම්ච්චනං. තං නිස්සයදායකං නිස්සායාති හි අත්ථො. යත්තකො කාලො ආසල්භීපුණ්ණමා අත්ථී, තත්තකං කාලන්ති යොජනා. “ආසල්භීපුණ්ණමා”ති එත්ථ “යාවා”ති නිපාතපයොගත්තා අභිවිධිඅවකුක්ථෙ නිස්සක්කවචනං දට්ඨබ්බං. යත්ථාති යස්මිං ධානෙ.

122. පාළියං ගොත්තෙනපීති එත්ථ පිසද්දෙන න කෙවලං නාමෙනෙව, අථ බො ගොත්තෙනපි සාවෙනුන්ති දස්සෙති. තස්මා “ආයස්මතො පිප්පලිස්සා”ති නාමං සාවෙන්වාතිපි “ආයස්මතො මහාකස්සපස්සා”ති ගොත්තං සාවෙන්වාපි අනුසාවෙනබ්බං. තෙන වුත්තං “මහාකස්සපස්සා”තිආදි. ඉමිනා “කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො? උපජ්ඣායො මෙ හන්තෙ ආයස්මා මහාකස්සපො නාමා”තිආදීසු ගොත්තම්පි නාමෙනෙව සඬගහිතන්ති සිද්ධං හොති.

123. එකානුසාවනෙති පදස්ස සමානාධිකරණබාහිරත්ථසමාසභාවං නිවත්තෙන්තො ආහ “එකතො අනුසාවනෙ”ති. තත්ථ එකතොති එකක්ඛණෙ, එකපභාරෙන වා. වක්ඛති හි “එකක්ඛණෙ”ති ව “එකපභාරෙනෙවා”ති ව. ඉමිනා එකතො අනුසාවනමෙනෙසන්ති එකානුසාවනාති අසමානාධිකරණබාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. එකෙනාති එකෙන අනුසාවනාවරියෙන. එකස්සාති එකස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස. “එකක්ඛණෙ”ති ඉමිනා “එකතො”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “උපසම්පාදෙතු”න්ති ද්විත්තං උපසම්පදාපෙක්ඛානං උපසම්පාදෙතුං.

පුරිමනයෙනෙවාති “එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන ඉතරස්සා”තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. එකතො අනුසාවනෙ කාතුන්ති “එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන අඤ්ඤස්ස, ඉතරෙන ඉතරස්සා”ති එවං තීහි ආවරියෙහි තිණ්ණං උපසම්පදාපෙක්ඛානං එකක්ඛණෙ අනුසාවනෙ කාතුං. තඤ්ච බොති එත්ථ තසද්දස්ස “අනුසාවනෙ කාතු”න්ති පදස්සෙව අත්ථවිසයනං දස්සෙතුං වුත්තං “අනුසාවනකිරිය”න්ති. ද්වෙ වා තයො වාති එත්ථ වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො. සථෙ එකෙනාවරියෙන ද්වෙ අනුසාවෙති, “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ව අයං ධම්මරක්ඛිතො වා”ති අනුසාවෙනබ්බා. සථෙ තයො අනුසාවෙති, “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ව අයං ධම්මරක්ඛිතො ව අයං සඬ්ඝරක්ඛිතො වා”ති

අනුසාවෙනබ්බා. යථා එකෙනාවරියෙන ද්වෙ වා තයො වා එකතො අනුසාවෙනබ්බා, එවං ද්වීහි වා තීහි වා ආවරියෙහි එකො අනුසාවෙනබ්බොතිපි වදන්ති. එකෙන උපජ්ඣායෙන කරණභූතෙන, එකො උපජ්ඣායො හුත්වාති වා අත්ථො. “එකපභාරෙනවා”ති ඉමිනා “එකතො”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. ද්වෙ තිස්සො කම්මවාචාති ද්වීහි ආවරියෙහි ද්වෙ, තීහි ආවරියෙහි තිස්සො කම්මවාචා. එකෙන උපජ්ඣායෙන අනුසාවෙන එකො වා ද්වෙ වා තයො වා ආවරියා වට්ටන්ති, නානුපජ්ඣායෙන අනුසාවෙන පන නානාවරියා එව වට්ටන්තිති දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ පනා”තිආදි. තිස්සත්ථෙරොති කම්මවාචාවරියභූතො තිස්සත්ථෙරො. සුමනත්ථෙරස්සාති උපජ්ඣායභූතස්ස සුමනත්ථෙරස්ස. ඉදන්ති නානුපජ්ඣායෙන එකස්සාවරියස්සානුසාවනං. එස පටික්ඛෙපොති “න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙනා”ති එසො පටික්ඛෙපො.

63. උපසම්පදාවිධිකථා

126. තං උපජ්ඣන්ති තං උපජ්ඣායං. “උපජ්ඣා”ති ව “උපජ්ඣායො”ති ව හි අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං යථා “සභා සභාය”න්ති. එත්ථ උපජ්ඣාසද්දො රාජාදිගණො (රුපසිද්ධි 599 සුත්තෙ; සද්දනීති 1140 සුත්තෙ), උපජ්ඣායසද්දො පුරිසාදිගණො. සභාසද්දො ඉත්ථිලිඬිගො, සභායසද්දො පුල්ලිඬිගො වා නපුංසකලිඬිගො වා. “විත්ථායන්ති”ති සද්දො නාමධාතුති ආහ “විත්ථද්ධගත්තා භොන්ති”ති. විත්ථසද්දො හි දබ්බවාචකත්තා නාමසද්දො, විකාරෙන ථද්ධො ගත්තො එතෙසන්ති විත්ථා, ද්ධකාරස්ස ලොපං කත්වා, තතො ආයපච්චයො භොති. යන්ති යං අන්තරායජාතං. තව සරීරෙති තුය්හං කායෙ. “නිබ්බත්ත”න්ති ඉමිනා “ජාත”න්ති එත්ථ ජනධාතුයා ජනනත්ථං දස්සෙති, “විජ්ජමාන”න්ති ඉමිනා ජනීධාතුයා පාතුභාවත්ථං දස්සෙති. සන්තන්ති සංවිජ්ජමානං. ඉතිආදි කථෙතබ්බන්ති යොජනා.

64. වත්තාරොතිස්සයාදිකථා

128. උපසම්පන්නසමනන්තරමෙවාති උපසම්පන්නො හුත්වා සමනන්තරමෙව, න කාලන්තරෙති අත්ථො. එකපොරිසාති එත්ථ පොරිසසද්දො උපරි විත්ථතෙ භුජපමාණෙ ව පොසපමාණෙ ව වත්තති. පුරිසස්ස පමාණා පොරිසා, පමාණත්ථෙ ණපච්චයො. ඡායාති ආතපාභාවො. මෙතබ්බාති පමෙතබ්බා. “වස්සානො”තිආදි “උතුපමාණං ආචික්ඛිතබ්බ”න්ති එත්ථ ආචික්ඛණාකාරදස්සනං. උතුනො පමාණන්ති අත්ථං නිවාරෙන්නො ආහ “එත්ථ වා”තිආදි. අරති පුනස්පුනං ගච්ඡතිති උතු, පමියති සංවච්ඡරො පරිච්ඡිජ්ජියති අනෙනාති පමාණං. යත්තකෙහි දිවසෙහි අපරිපුණ්ණොති සම්බන්ධො. යස්සාති දිවසභාගස්ස. යො උතු අපරිපුණ්ණො, තස්ස උතුනොති පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. “උතුපමාණං ආචික්ඛිතබ්බං, දිවසභාගො ආචික්ඛිතබ්බො”ති පදානං අපරම්පි අත්ථවිකජ්ජං දස්සෙන්නො ආහ “අථ වා”තිආදි. තත්ථ අයං නාම උතුති අයං උතු වස්සානො නාමාති වා හෙමන්තො නාමාති වා ගිම්හො නාමාති වා. පුබ්බන්තොති අහස්ස පුබ්බො පුබ්බන්තො. තත්ථ

පවිෂ්ඨතයොව පාසංසතරො. කස්මා? පුරිමනයෙ උතුපරිපුණ්ණෙ
 දිවසභාගාවික්ඛණ්ණස්ස අභාවා, පවිෂ්ඨතයෙ පන පරිපුණ්ණං වා අපරිපුණ්ණං වා
 උතුපමාණං ආවික්ඛිතබ්බං. උපසම්පන්නදිවසභාගොව “පුබ්බන්තො”ති වා
 “සායන්තො”ති වා ආවික්ඛිතබ්බො. සංගීතීති එත්ථ සං එකතො කත්වා ගායිතබ්බා
 කට්ඨකබ්බාති සංගීතීති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “ඉදමෙව සබ්බං එකතො
 කත්වා”තිආදි. තත්ථ කීන්ති කිං උතුං. ඉදං නාමාති ඉදං නාම උතුං. වදෙය්‍යාසීති
 ආගන්තුකානං වුඩ්ඪනවකභාවාදිඤ්ඤාපනත්ථං කට්ඨෙය්‍යාසී.

129. දුතියන්ති සභායං භික්ඛුං වා සාමණෙරං වා පුරිසං වා. අකරණියානීති
 උපසම්පන්නෙහි අකත්තබ්බාති. පණ්ඩුපලාසොති එත්ථ පණ්ඩුති සෙනපිතමිස්සො
 වණ්ණො, පලාසසද්දො පණ්ණුවාවකො, න හරිතවාවකො, නාපි
 කිංසුකදුමවාවකොති දස්සෙන්තො ආහ “පණ්ඩුවණ්ණො පණ්ණො”ති.
 පණ්ඩුපලාසොති සමාසොපි බ්‍යාසොපි යුත්තොයෙව. සමාසකාලෙ පණ්ඩු
 යස්සත්ථීති පණ්ඩු, සොයෙව පලාසො පණ්ඩුපලාසොති කාතබ්බො. පුජ්ඵලාදිං
 බන්ධනීති බන්ධනන්ති වචනත්ථෙව බන්ධනසද්දො වණ්ඨපරියායොති ආහ
 “වණ්ඨතො”ති. පුජුසිලාති (ම. නි. අට්ඨ. 3.60) එත්ථ පුජුසද්දො
 මහන්තපරියායොති ආහ “මහාසිලා”ති.

130. තස්සාති උක්ඛෙපනීයකම්මාරහස්ස භික්ඛුනො. සාමග්ගීති සඩ්ඝසාමග්ගී.
 තෙනාති උක්ඛෙපනීයකම්මාරහෙන භික්ඛුනා. සම්භොගෙති ආමිසෙන ව ධම්මෙන
 ව සම්භොගහෙතු. එත්ථ සහසෙය්‍යාපි සඩ්ඟහිතා ආපත්තිභාවතො. අනාපත්තීති
 අනුක්ඛිත්තකභාවතො පාවිත්තියාපත්තියා අනාපත්ති, අලජ්ජිලක්ඛණාභාවතො
 දුක්කට්ඨන අනාපත්තීති දට්ඨබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

ද්වාසත්තතිඅධිකවත්ථුසතපට්මණ්ඩිතස්ස මහාබන්ධකස්ස

අත්ථවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

2. උපොසථක්ඛන්ධකං

68. සන්තිපාතානුජානනාදිකථා

132. උපොසථක්ඛන්ධකෙ තරන්ති ඔතරන්ති එත්ථාති තිත්ථං, උදකතිත්ථං,
 තිත්ථං වියාති තිත්ථං, ලද්ධීති ආහ “තිත්ථං වුව්චති ලද්ධි”ති. ලද්ධි හි බහුනං
 ලද්ධිකානං ඔතරණට්ඨානත්තා තිත්ථං නාම. අඤ්ඤන්ති සාසනිකලද්ධිතො
 අඤ්ඤං. එතෙසන්ති පරිබ්බාජකානං. ඉතොති ඉමස්මා සාසනිකලද්ධිතො. යන්ති යං
 ධම්මජානං. තෙසන්ති අඤ්ඤතිත්ථීයානං පරිබ්බාජකානං. තෙ ලහන්තීති එත්ථ
 තසද්දො මනුස්සවිසයොති ආහ “තෙ මනුස්සා”ති. මුගසුකරාති එත්ථ ථුලසරීරස්ස
 සුකරස්ස සද්දමත්තස්සාපි අභාවතො මුගසුකරො නාමාති ආහ “ථුලසරීරසුකරා”ති.

135. අස්සාති භික්ඛුනො. සොති සම්පජානමුසාවාදො. කිත්ති කිං ආපත්ති. දුක්කට්ඨති පදස්ස දුක්කටං කම්මන්ති ආසඬ්ඤා හවෙය්‍යාති ආහ “දුක්කට්ඨාපත්ති”ති. සා ච බො දුක්කට්ඨාපත්ති මුසාවාදලක්ඛණෙන න භොතීති යොජනා. කෙන භොතීති ආහ “භගවතො පන වචනෙනා”ති. වචනෙනාති ච “සම්පජානමුසාවාදෙ කිං භොති? දුක්කටං භොති”ති (මහාව. 135) වචනෙන. අකිරියසමුට්ඨානාති ආවි කත්තබ්බාය ආපත්තියා අකරණෙන අකිරියසමුට්ඨානා.

මනුෂ්‍යයාති මනුස්සෙන. වාචාති වාචාය. යකාරස්ස භි ලොපො. ගිරන්ති සද්දං. පරෙති අඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ. වාචසිකන්ති වාචාතො සමුට්ඨිතං. අයං පනෙත්ථ යොජනා – භික්ඛු කෙනචි ආසන්නෙ ධීතෙන මනුෂ්‍ය වාචාය අනාලපන්නො භොති, පරෙ දුරෙ ධීතෙ පුග්ගලෙ සන්ධාය ගිරං මහාසද්දං නො ච භණ්ණාය, එවම්පි වාචසිකමෙව ආපජ්ජෙය්‍යාති.

අන්තරායිකොති එත්ථ කරොත්‍යත්ථෙ ණිකපච්චයොති ආහ “අන්තරායකරො”ති. “කිමත්ථායා”ති ඉමිනා කිස්සාති එත්ථ තදත්ථෙ චතුත්ථීති දස්සෙති, හෙත්ථත්ථොපි යුජ්ජතෙව. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “දුතියස්ස ඤානස්ස අධිගමායා”තිආදීසු. ඉතීතිආදි නිගමනං. උද්දෙසතො වාති “සුඤ්ඤා මෙ භන්තෙ සඬ්ඤා”තිආදිඋද්දෙසතො ච. නිද්දෙසතො වාති “පාතිමොක්ඛන්ති ආදිමෙත”න්තිආදිනිද්දෙසතො ච.

136. දෙවසිකන්ති එත්ථ ණිකපච්චයො විච්ඡත්ථෙ භොතීති ආහ “දිවසෙ දිවසෙ”ති. තතියෙ ච සත්තමෙ ච පක්ඛෙති එකස්ස උතුනො අට්ඨසු පක්ඛෙසු තතියෙ ච සත්තමෙ ච පක්ඛෙ. “වචනතො”ති පදං “වට්ටතී”ති පදෙ ඤාපකහෙතු. තථාරූපෙ පච්චයෙති තථාරූපෙ විකතිවාරිත්තසඬ්ඤාතෙ පච්චයෙ. අනුචත්තිතබ්බන්ති අනුමතිං චත්තිතබ්බං. වචනතොපිති පිසද්දො පුබ්බෙ ඤාපකහෙතුං සම්පිණ්ඩෙති. එතන්ති “යස්මිං තස්මිං වාතුද්දසෙ වා පන්තරසෙ වා උද්දිසිතුං වට්ටතී”ති වචනං.

71. සීමානුජානනකථා

138. නිමිත්තා කිත්තෙතබ්බාති නිමිත්තාති කිත්තෙතබ්බාති. නිකාරස්ස භි ආකාරො. නිමිත්තං කතොති එසො පබ්බතො නිමිත්තං කතොති යොජනා. එසෙව නයො පරතොපි. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පාසාණො භන්තෙ, එසො පාසාණො නිමිත්ත”න්ති අත්ථං අතිදිසති. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. කෙවලං පන වනඋදකෙසු “එතං වනං, එතං උදක”න්ති චත්තබ්බං. නදියං “එසා නදී”ති චත්තබ්බා. එත්ථ පනාති එතිස්සං උත්තරායං අනුදිසායං පන. භීති ඵලජොතකො. තත්ථාති “නිමිත්තා කිත්තෙතබ්බා”ති වචනෙ. සීමමණ්ඩලන්ති සීමබ්බිමං. සම්බන්ධන්තෙනාති පුරිමනිමිත්තෙන පච්ඡිමනිමිත්තං සම්බන්ධන්තෙන. ඉමිනා එකත්තරිකාදිවසෙන නිමිත්තකිත්තනං න වට්ටති නිමිත්තෙනපි නිමිත්තානං සම්බන්ධාභාවතොති දස්සෙති. පුරිමනිමිත්තෙන පච්ඡිමනිමිත්තස්ස සම්බන්ධෙ සති

අප්ප ඵකං නිමිත්තං කිත්තෙන්වා ස්වෙ ඵකං නිමිත්තං කිත්තෙන්වාති එවං කාලන්තරෙපි නිමිත්තං කිත්තෙන්වා සම්මනිතුං වට්ටනීති වදන්ති.

පබ්බතොති එත්ථ පබ්බං වුච්චති එළු, තං එතස්මිං අත්ථිති පබ්බතො. වාලිකරාසිස්ස සුද්ධපංසුපබ්බතපසඬගත්තා වුත්තං “වාලිකරාසි පන න වට්ටනී”ති. ඉතරොපීති වාලිකරාසිතො අඤ්ඤාපි තිවිධො පබ්බතො. හත්ථිප්පමාණතොති අඬඬවිට්ඨමරතනහත්ථිපමාණතො. චතුසු දිසාසුති විහාරස්ස චතුසු දිසාසු. චතුහි වා තීහි වාති එත්ථ වාසද්දෙන තතො අධිකානිපි ගහෙනබ්බොති. එකෙන වා නිමිත්තෙනාති යොජනා. ඉතොති පබ්බතනිමිත්තතො. තස්මාති යස්මා එකෙන නිමිත්තෙන න වට්ටනි, තස්මා. තන්ති පබ්බතං. තස්මාති එකස්සෙව නිමිත්තස්ස කිත්තිතත්තා. යො පබ්බතො අත්ථි, තං පබ්බතන්ති යොජනා. අන්තොති පබ්බතස්ස අන්තො.

තතියභාගං වාති එත්ථ වාසද්දෙන පට්ඨමභාගොපි එකදෙසොපි ගහෙනබ්බො. තස්සාති තත්තකස්ස පදෙසස්ස. තතියභාගාදිතො අපරං සබ්බපබ්බතං අන්තොකත්වා සම්මතං දස්සෙන්තො ආහ “ස්වෙ”තිආදි.

පාසාණනිමිත්තෙ එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පසති සනභාවෙන බන්ධනීති පාසාණො. අයගුලොපි පාසාණසඬබ්බමෙව ගච්ඡති තෙන තස්ස සදිසත්තා. අයගුලොපීති එත්ථ පිසද්දෙන තම්බකංසවට්ටලොහසුචණ්ණරජනාදයොපි සඬගණ්හාති. යො කොචීති සිලාපවාලමණිආදීසු යො කොචි. ද්වන්තිංසපලගුලපිණ්ඩපරිමාණතා සණ්ඨානතො ගහෙනබ්බො, න තුලින්වා ගණනවසෙන. බුද්දකතරො පාසාණොති යොජනා. යො පිට්ඨිපාසාණො වා යො උට්ඨිතපාසාණො වාති යොජනා කාතබ්බො – උත්තරවාකො තසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසවචනත්තා “පාසාණසඬබ්බංයෙවා”ති එත්ථ එවකාරෙන “න පබ්බතසඬබ්බ”න්ති අත්ථං දස්සෙති. මහතො පිට්ඨිපාසාණස්සාති ආයාමවිත්ථාරුබ්බෙධතො මහන්තස්ස පිට්ඨිපාසාණස්ස සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලපිට්ඨිපාසාණස්ස විය. තන්ති පිට්ඨිපාසාණං. න වට්ටනීති කිත්තෙනුං න වට්ටනි. හීති ලද්ධදොසජොතකො. තන්ති පිට්ඨිපාසාණං. සීමායාති සීමතො. විහාරොපීති න කෙවලං නිමිත්තමෙව, විහාරොපි. පිට්ඨිපාසාණො න කිත්තෙනබ්බොති සම්බන්ධො. කිත්තෙන්වාති එත්ථ “පිට්ඨිපාසාණ”න්ති යොජෙනබ්බො.

වනනිමිත්තෙ එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. වනියති මයුරකොකිලාදීහි සත්තෙහි සම්භජියතීති වනං, වනන්ති සම්භජන්ති එත්ථාති වා වනං. තථො එව සාරො එතෙසන්ති තවසාරො, තාලනාලිකෙරාදයො. ආදිසද්දෙන වෙණුආදයො සඬගණ්හාති. අන්තො සාරො එතෙසන්ති අන්තොසාරා, සාකසාලාදයො. ආදිසද්දෙන බදිරාදයො සඬගණ්හාති. අන්තොසාරමිස්සකානන්ති අන්තොසාරෙහි රුක්බෙහි මිස්සකානං. රුක්බානං වනන්ති එත්ථ අවයවඅවයවිභාවෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉමිනා තිණවනං රුක්බවනන්ති

එත්ථ ‘‘තිණානං වන’’න්ති වා ‘‘රුක්ඛානං වන’’න්ති වා අත්ථං දස්සෙති. තිණමෙව වනං, රුක්ඛොයෙව වනන්ති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව. වත්තාරො වා පඤ්ච වා රුක්ඛාති චතුපඤ්චරුක්ඛා, තෙ මත්තං පමාණමෙත්ථාති චතුපඤ්චරුක්ඛමත්තං වනං, තතොති චතුපඤ්චරුක්ඛමත්තතො. එකදෙසන්ති වනස්ස එකදෙසං. වනමජ්ඣකෙති වනස්ස වෙමජ්ඣකෙ, වනස්සුපරීති අත්ථො. රුක්ඛන්තරෙසු එව හි විහාරං කරොන්ති. එකදෙසන්ති වනස්ස එකදෙසං. තත්ථාති වනෙ. ‘‘ධීතවන’’න්ති පදං ‘‘කිත්තෙත්වා’’ති පදෙ අවුත්තකම්මං, ‘‘න කිත්තෙතඛ්ඛ’’න්ති පදෙ වුත්තකම්මං.

රුක්ඛනිමිත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතඛ්ඛොති යොජනා. රුක්ඛියති ඵලාදිකාමෙහි සංවරියති රක්ඛියතීති රුක්ඛො, මහියං රුහතීති වා රුක්ඛො. ජීවමානකොති ලොකවොහාරවසෙන මූලඬිකුරාදිහරිතසඬිබාතජීවමානකො. පරිණාහකොති විසාලභාවතො. සුවිදුණ්ඩකපමාණොති සුවියා ලෙඛනියා දුණ්ඩභූතවෙළුපමාණො. සො වෙළු කනිට්ඨඬිගුලිපමාණොති දට්ඨඛ්ඛො. තතොති අට්ඨඬිගුලුඛ්ඛෙඬසුවිදුණ්ඩකපමාණපරිණාහරුක්ඛතො. වංසනළකසරාවාදීසුති වංසො ව නළකො ව සරාවො ව වංසනළකසරාවා, තෙ ආදයො යෙසං කපාලාදීනන්ති වංසනළකසරාවාදයො, තෙසු. තතොති වංසාදිතො. තංඛණමිජීති තස්මිං නිමිත්තක්ඛණෙපි. අකාරණන්ති අපමාණං. එතන්ති නවමූලසාධානිග්ගමනං. වත්තුං වට්ටතීති සාමඤ්ඤනාමෙනපි විසෙසනාමෙනපි වත්තුං වට්ටති. ඉමිනා පඛ්ඛතාදීසුපි ‘‘පඛ්ඛතො’’ති සාමඤ්ඤනාමෙනපි ‘‘වඬිකපඛ්ඛතො වෙපුල්ලපඛ්ඛතො’’ති විසෙසනාමෙනපි වත්තුං වට්ටතීති දස්සෙති.

මග්ගනිමිත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතඛ්ඛොති යොජනා. මග්ගියති පථිකෙහි, මග්ගමුල්ලෙහි වා අන්වෙසියතීති මග්ගො. යො යාදිසො ජඬිසමග්ගො වා සකටමග්ගො වා විනිවිජ්ඣිත්වා ද්වෙ තිණි ගාමන්තරාති ගච්ඡති, සො තාදිසො ජඬිසමග්ගො වා සකටමග්ගො වා වට්ටතීති යොජනා. උක්කමිත්ථාති පක්කමිත්ථා. යො ජඬිසමග්ගො ඔතරති, සො න වට්ටතීති යොජනා. අවළඤ්ජාති අපරිභොගා. ගමනං ජනෙතීති ජඬිසො. ජණ්ණුගොජ්ජකානං මජ්ඣපදෙසො. සහ අත්ථොන පණියධනෙනාති සත්ථො, ජඬිසෙන විවරන්තො සත්ථො ජඬිසසත්ථො. සකති සමත්ථොති භාරං වහිතුන්ති සකටො, තෙන විවරන්තො සත්ථො සකටසත්ථො. ජඬිසසත්ථො ව සකටසත්ථො ව ජඬිසසකටසත්ථො, තෙහි. භීති සච්චං, යස්මා වා. එතන්ති නිමිත්තං.

කොණන්ති විහාරකොණං. ගතං පන මග්ගන්ති යොජනා. පරභාගෙති විහාරං පරික්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තෙහි චතුහි මග්ගෙහි පරභාගෙ. දසසු නාමෙසුති සතිපට්ඨානට්ඨකථාදීසු ආගතෙසු ‘‘මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො’’තිආදීසු, අභිධානාදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106) ව ආගතෙසු ‘‘මග්ගො පන්ථො පථො අද්ධා’’තිආදීසු දසසු මග්ගනාමෙසු. යෙන කෙනචි නාමෙනාති ඉමිනා පඛ්ඛතාදීසුපි ‘‘පඛ්ඛතො ගිරි සෙලො අද්දි නගො අවලො සිලුවිවයො සිඛරි භූධරො’’තිආදීසු අනෙකෙසු නාමෙසු යෙන කෙනචි නාමෙන කිත්තෙතුං වට්ටතීති දස්සෙති.

වම්මිකනිමිත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. උපවිකාහි වමියති,
සරඬුසරගොලිකාදයො සත්තෙ වමතීති වා වම්මිකො. තංදිවසජාතොති තස්මිං
නිමිත්තකිත්තිතදිවසෙ ජාතො. තතොති
අට්ඨඨගුලුබ්බෙධගොවිසාණපමාණවම්මිකතො.

නදිනිමිත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. නදති සන්දතීති නදී,
නදන්තො එති ගව්ජතීති වා නදී. යස්සාති නදියා, සොතන්ති සම්බන්ධො.
“අන්වද්ධමාස”න්තිආදිනා එකපක්කෙ තික්කත්තුං එකමාසෙ ඡක්කත්තුං
වස්සන්තභාවං දීපෙති. විගතමත්තෙ සතීති සම්බන්ධො. “ඊදිසෙ”ති ඉමිනා
“අන්වද්ධමාස”න්තිආදිඅත්ථං අතිදිසති. තිමණ්ඩලන්ති හෙට්ඨා ජාණුමණ්ඩලං,
උපරි නාහිමණ්ඩලන්ති තිමණ්ඩලං. යත්ථ කත්ථවීති තිත්ථෙ වා අතිත්ථෙ වා.
උදකෙන තෙමියතීති යොජනා, තිත්තියතීති අත්ථො. න කෙවලං නිමිත්තෙයෙව
අයං නදී හොති, අථ බො නදිපාරගමනාදිකෙපීති ආහ “හික්ඛුනියා”තිආදි. ඉදං
“නදිපාරගමනෙපී”ති පදෙනෙව සම්බන්ධිතබ්බං.

යා පනාති නදී පන, ගතාති යොජනා. තන්ති නදිං. වතීන්ති පාළිං. රුක්ඛපාදෙති
රුක්ඛස්ස මූලෙ. උදකඤ්ච ආවරණං අජ්ඣොත්ථරිත්වා පවත්තතියෙවාති යොජනා.
යථාති යෙනාකාරෙන. අපවත්තමානා හොතීති සම්බන්ධො.

දුබ්බුට්ඨිකාලෙති ගිම්හසදිසෙ දුබ්බුට්ඨිකාලෙ. “නිරුද්ධභාවෙනා”ති ඉමිනා
“ආවරණභාවෙනා”ති විසෙසනං නිවත්තෙති. සාති උදකමාතිකා. සම්පාදෙන්ති
භුත්වා නිව්චං පවත්තතීති යොජනා. නිමිත්තං කාතුං න වට්ඨතීති මනුස්සෙහි
නීහටත්තා, සයඤ්ච අගමනත්තා න වට්ඨති. යා පනාති උදකමාතිකා පන. මූලෙති
පට්ඨකාලෙ. කාලන්තරෙන නදී හොතීති සම්බන්ධො. තන්ති උදකමාතිකං.

උදකනිමිත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. උදති පසවතීති උදකං.
භූමිගතමෙව උදකන්ති සම්බන්ධො. තඤ්චාති භූමිගතඋදකඤ්ච. ආවාට...පෙ....
සමුද්දාදීසු ධීතං අපවත්තනකඋදකන්ති යොජනා. උක්කෙපිමන්ති උක්ඛිපිත්වා
ගහිතං. තන්ති වචනං. සුකරබ්බායපීති සුකරෙහි බ්බාය වාපියාපි. තංඛණඤ්ඤොති
තස්මිං නිමිත්තෙ කිත්තනක්කණෙයෙව. ආවාටොයෙව බුද්දකට්ඨෙන ආවාටකං.
තන්ති නිමිත්තසඤ්ඤාකරණං. කාතුඤ්චාති සයං කාතුඤ්ච. කාරාපෙතුඤ්චාති
පරෙහි කාරාපෙතුඤ්ච. කස්මා ලාහසීමායං න වට්ඨති? ලාහසීමා හි අඤ්ඤෙසං
පිළුනං කරොතීති. ඉති ඉමමත්ථං නයතො දස්සෙන්තො ආහ
“සමානසංවාසකසීමා”තිආදි. එත්ථාති සමානසංවාසකසීමායං.

අට්ඨදිසං සන්ධාය අට්ඨ නිමිත්තාති චුත්තානීති දට්ඨබ්බං. සාති සීමා. එකෙන වා
නිමිත්තෙනාති යොජනා. තිණ්ණං නිමිත්තානං කිත්තෙන නිමිත්තානං ධීතදිසං
සල්ලක්කෙත්වා “පුරත්ථිමාය දිසායා”තිආදිනා කිත්තෙනබ්බං. නිමිත්තානං
සතකිත්තෙන සීමාය අට්ඨදිසං සල්ලක්කෙත්වා එකිස්සායපි දිසාය බහුනිමිත්තාති
කිත්තෙනබ්බාති. සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානාති තිණ්ණං මග්ගානං සමාගමට්ඨානෙන

සිඬිසාටකසණ්ඨානා, තිකොණා නාම හොතීති අධිප්පායො. චතුරස්සාති
සමචතුරස්සා. සිඬිසාටකසණ්ඨානාති චතුර්තං මග්ගානං සමොධානට්ඨානෙ
සිඬිසාටකසණ්ඨානා. අඬිඪවන්දමුදිඬිගාදිසණ්ඨානා පන නිමිත්තානං.
ධීතසණ්ඨානෙන හොතීති දට්ඨබ්බා. තන්ති සීමං. ඛන්ධිතුකාමෙහි
නිස්සඤ්චාරසමයෙ ඛන්ධිතබ්බාති සම්බන්ධො. ඛද්ධසීමච්චාරානන්ති ඛද්ධා සීමා
එතෙසුති ඛද්ධසීමා, තෙ එච ච්චාරාති ඛද්ධසීමච්චාරා, තෙසං. දිසාචාරිකහික්ඛුනන්ති
දිසාසු චාරිකහික්ඛුනං. තත්ථාති තස්මිං එකගාමබෙත්තෙ, හික්ඛුනං පෙසෙනබ්බන්ති
සම්බන්ධො. එකජ්ඣන්ති එකතො. අඤ්ඤානිපිති සිමබන්ධගාමබෙත්තතො
අඤ්ඤානිපි. මහාපදුමත්ථෙරො පන ආහාති යොජනා. තතොති තෙහි
නානාගාමබෙත්තෙහි. ආගන්තබ්බන්ති සාමීච්ඡස්සනවසෙන චුත්තං. තෙනාහ
“ආගමනමපි අනාගමනමපි වට්ටති”ති. එකසීමභාවතො චුත්තං
“අන්තොනිමිත්තගතෙහි ආගන්තබ්බ”න්ති.

එවං සන්තිපතිතෙසු සන්තෙසු සීමා ඛන්ධිතබ්බාති සම්බන්ධො. පරියන්තං
කත්ථාති හෙට්ඨිමපරියන්තං කත්ථා.

පබ්බජ්ජපසම්පදාදීනන්ති එත්ථ භණ්ඩුකම්මාපුච්ඡනං (මහාව. අට්ඨ. 98; වි.
සඬිග. අට්ඨ. 144) සන්ධාය පබ්බජ්ජාගහණං චුත්තං. ඛණ්ඩසීමාති විහාරපච්චන්තං.
ඛණ්ඩිතං විය ඡන්දිතං විය පවත්තා සීමා ඛණ්ඩසීමා. තන්ති ඛණ්ඩසීමං. වත්තං
ජානිතබ්බන්ති එත්ථ වත්තං විත්ථාරෙත්තො ආහ “සචෙ හි”තිආදි. සීමන්ති
ඛණ්ඩසීමං. යථාති යෙනාකාරෙන ඛන්ධියමානෙති සම්බන්ධො. තස්සා පමාණං
දස්සෙත්තො ආහ “සා”තිආදි. සාති ඛණ්ඩසීමා. අබ්භානකම්මෙ සද්ධිං
කම්මාරහෙන වීසති හික්ඛු සන්ධාය චුත්තං “එකවීසති හික්ඛු”ති. තතොති
එකවීසතිහික්ඛුතො. ගණ්හන්තිපිති එත්ථ පිසද්දො සහස්සතො ඔරං පන පගෙවාති
දස්සෙති. සහස්සතො අධිකං ගණ්හන්තිපි විහාරපච්චන්තෙ ඛණ්ඩිතෙ
ඛණ්ඩසීමායෙව නාම. තන්ති ඛණ්ඩසීමං.

තත්ත්වාති ඛණ්ඩසීමමහාසීමාසු ආධාරෙ භූමිමං. අථාති අනන්තරං. එවන්ති ඉමාය
අවිජ්ජවාසකම්මවාචාය සම්මතියමානෙ. භීති ඵලජොතකො. සීමන්ති
සමානසංවාසකසීමං. න සක්ඛිස්සන්ති පට්ඨං අවිජ්ජවාසං අසමුහනිත්වා සීමං
සමුහනිතුං න සක්ඛිස්සන්ති. සීමන්තරිකපාසාණාති ද්විත්තං සීමානං අන්තරෙ
වෙමජ්ඣෙකං යපිතා පාසාණා. චතුරඬිගුලපමාණාපිති පිසද්දො එකඬිගුලිපමාණාපි
වට්ටතිති දස්සෙති.

සමන්තාති ඛණ්ඩසීමාය සමන්තා. අනුපරියායන්තෙහිති අනුක්කමෙන
ඛණ්ඩසීමපරියායන්තෙහි හික්ඛුහිති සම්බන්ධො. තතොති තෙහි
සීමන්තරිකපාසාණෙහි, ද්විත්තං සීමානං නිමිත්තාති පට්ඨං කිත්තෙත්ථා පච්ඡා තාසු
යං ඉච්ඡන්ති, තං ඛන්ධිතබ්බභාවං දස්සෙත්තො ආහ “සචෙ පනා”තිආදි. යථිච්ඡිතං
ඛන්ධිතුං වට්ටන්තොපි පොරාණාච්ඡණං දස්සෙතුං චුත්තං “එවං සන්තෙපි”තිආදි.

උභින්නම්පිති ද්විසු සීමාසු යිතානං උභින්නම්පි කම්මන්ති සම්බන්ධො. භීති සච්චං,
යස්මා වා.

වසද්දො වාක්‍යාරම්භජොතකො. එසා සීමා නාමාති යොජනා. තත්ථාති
පිට්ඨිපාසාණාදීසු පඤ්චසු යානෙසු. නිමිත්තපාසාණා යථායානෙ න තිට්ඨන්තිති
පිට්ඨිපාසාණස්සපරි නිමිත්තපාසාණං යපිතමත්තං සන්ධාය වුත්තං. පිට්ඨිපාසාණං
පන විජ්ඣිත්වා නිමිත්තපාසාණං තත්ථ නිබ්භිත්වා යථා යානා න වාවෙන්ති, තථා
යපෙන්ති. එවං සන්තෙ යථායානෙ තිට්ඨන්තියෙවාති දට්ඨබ්බං. න සීමාති සීමාය
පථවිසන්ධාරකං උදකං පරියන්තංකත්වා ගතත්තා සීමා න ඤායති.

කුට්ඨෙහෙපිති එත්ථ කුට්ති ව ගෙහන්ති ව අගාරස්සෙව නාමං. අගාරඤ්චි
සිතාදිදුක්ඛස්ස කුට්ඨාට්ඨෙත ඡින්නාට්ඨෙත ව නානාදබ්බසම්භාරස්ස ගහණාට්ඨෙත
ව කුට්ඨෙහන්ති වුවිවති. කුට් එව ගෙහං කුට්ඨෙහං, තස්මිම්පි. භිත්තිං.
අකිත්තෙන්වාති ඉදං ඉට්ඨකදාරුමයං භිත්තිං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ සිලාමයා භිත්ති
නිමිත්තපගා භවෙය්‍ය, භිත්තිපි කිත්තෙන්බ්බා. අන්තො කරිත්වාති කුට්ඨෙහස්ස
භිත්තියා වා අන්තො කත්වා. පමුඛෙති කුට්ඨෙහස්ස ආලින්දෙ.
නිබ්බොදකපතනට්ඨානෙති නිග්ගලින්වා උදකස්ස පතනට්ඨානෙ. එවං සම්මතාය
සීමායාති යොජනා.

“කුට්ඨං අකිත්තෙන්වා”ති ඉදං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අන්තොති
ලෙණස්ස, කුට්ඨස්ස වා අන්තො. ඔකාසෙති එකවිසතියා භික්ඛුනං ඔකාසෙ. එවන්ති
ඉමිනාකාරෙන සම්මතියමානෙ. අන්තොති භිත්තියා අන්තො.

හෙට්ඨා න ඔතරතීති හෙට්ඨා ආකාසතලත්තා න ඔතරති. නනු ථම්මෙ
අනුසාරිත්වා ඔතරණො භවෙය්‍ය, කස්මා න ඔතරතීති? ථම්මානමුපරි එකවිසතියා
භික්ඛුනං ඔකාසාභාවතොති දට්ඨබ්බං. හෙට්ඨා ඔතරණාකාරං දස්සෙන්තො ආහ
“සචෙ පනා”තිආදි. තුලානන්ති ථම්මානමුපරි තිරියවසෙන යිතානං.
රුක්ඛවිසෙසානං. උට්ඨභිත්වාති භූමිතො උට්ඨභිත්වා. තුලාරුක්ඛෙහීති
තුලාසඬ්ඛාතෙහි රුක්ඛෙහි. “එකසම්බන්ධො”ති ඉමිනා න කෙවලං
තුලාරුක්ඛෙහෙව එකසම්බන්ධො, වතුසු දිසාසු චතුත්තං භිත්තිනං අඤ්ඤමඤ්ඤමපි
සම්බන්ධොති දස්සෙති. හෙට්ඨාපි ඔතරතීති භිත්තිනමුපරි එකවිසතියා භික්ඛුනං
ඔකාසපහොනකත්තා වුත්තං. සචෙ ථම්මමත්ථකෙ...පෙ.... හොතීති ඉමිනා බහුභි
ථම්මෙහි කතපාසාදස්ස එකෙකස්මිං ථම්මමත්ථකෙ එකවිසතියා භික්ඛුනං ඔකාසෙ
සති හෙට්ඨා ඔතරතීති දස්සෙති. නිය්‍යුහකාදීසු නිගදන්තකාදීසු. ආදිසද්දෙන
භිත්තිබ්බලාදයො සඬ්ගණ්භාති. භිත්ති වාති ඉට්ඨකදාරුමයා භිත්ති ව. සචෙ සිලාමයා
භිත්ති ව ථම්මා ව හොන්ති, කිත්තෙන්බ්බා. භිත්තිලග්ගෙති භිත්තිසු ලග්ගෙ,
භිත්තිනං වා ලග්ගට්ඨානෙ. හෙට්ඨාපාසාදස්සාති හෙට්ඨාපාසාදෙ “යිත” ඉති පදෙ
සම්බන්ධො. හෙට්ඨාපාසාදස්ස වා ථම්මානන්ති යොජනා. හෙට්ඨා සම්මතාය සීමාය
උපරි ආරොහනාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “සචෙ පනා”තිආදි.
නිබ්බොදකපතනට්ඨානෙති ඡදනකොට්ඨං.

තත්ථානි තස්මිං තලෙ. පිට්ඨිපාසාණෙ සීමං ඛන්ධන්ති විය ඛන්ධන්තිති යොජනා. තෙනෙව පරිච්ඡේදෙනාති තෙනෙව තලපරිච්ඡේදෙන. තාලමූලපබ්බතෙපීති එත්ථ තාලමූලං නාම හෙට්ඨා මහන්තං හුත්වා අනුපුබ්බෙන තනුකං හොති, තෙන සද්ධෙස පබ්බතෙපි. විතානසංශ්ඨානොති උල්ලොවස්ස සංශ්ඨානො. චතුසු දිසාසු නිග්ගතසාරුක්ඛසංශ්ඨානො වා බුජ්ජරුක්ඛසංශ්ඨානො වා හොති. යථා පබ්බතො විතානසංශ්ඨානො හොති, එවං මුද්දිඛගසංශ්ඨානො වා හොති පණුවසංශ්ඨානො වාති යොජනා. තත්ථ මුද්දිඛගො මජ්ඣෙ ථුලො හොති, මූලෙ ච අත්තෙ ච තනුකො. පණුවො මජ්ඣෙ තනුකො හොති, මූලෙ ච අග්ගෙ ච ථුලො. තෙසං සංශ්ඨානො මුද්දිඛගසංශ්ඨානො වා පණුවසංශ්ඨානො වා. හෙට්ඨා වාති මුද්දිඛගසංශ්ඨානස්ස පබ්බතස්ස හෙට්ඨා වා. මජ්ඣෙ වාති පණුවසංශ්ඨානස්ස මජ්ඣෙ වා. ද්වෙ කුටානීති ද්වෙ සිඛරානි. කුටන්තරන්ති කුටානං මජ්ඣං. චිනිත්වා වාති ඉට්ඨකසිලාහි චිනිත්වා වා. පූරෙත්වා වාති පංසුවාලිකාහි පූරෙත්වා වා.

සප්පඵණසද්ධොති සප්පස්ස ඵණෙන සද්ධො, බුජ්ජො පබ්බතොති අත්ථො. ආකාසපබ්භාරන්ති භිත්තියා අපරික්ඛින්නං ආකාසසංඛිධානං පබ්භාරං. සීමජ්ජමාණොති සද්ධිං අන්තොසුසිරෙන සීමජ්ජමාණො. අග්ගකොට්ඨන්ති අග්ගසංඛිධානං කොට්ඨං. සචෙ පන පබ්බතස්ස හෙට්ඨා අන්තොලෙණං හොතිති සම්බන්ධො. උපරිමස්සාති අන්තොලෙණස්ස උපරි ධීතස්ස. පාරතොති බාහිරතො. අස්සාති පබ්බතස්ස බහීති සම්බන්ධො. ඔරතොති අත්තතො. ලෙණං හොතිති සම්බන්ධො. කිත්තකං මහන්තන්ති ආහ “සීමාපරිච්ඡේදමතික්කමිත්වා ධීත”න්ති. කිත්තකං බුද්දකන්ති ආහ “සබ්බපච්ඡිමසීමාපරිමාණං”න්ති. තන්ති බුද්දකං ලෙණං. අතිබුද්දකන්ති සබ්බපච්ඡිමසීමාපරිමාණාභාවතො අතිබුද්දකං. තතොති උපරිසීමතො. බහීති සීමතො බහි. “යදි සීමජ්ජමාණං, සීමා හොතියෙවා”ති ඉමිනා යදි න සීමජ්ජමාණං, න සීමා හොතියෙවාති දස්සෙති.

තන්ති ඛණ්ඩසීමං. පූරෙත්වාති ඉට්ඨකමත්තිකාදීහි පූරෙත්වා. අට්ඨං ඛන්ධිත්වාති අට්ඨාලකං ඛන්ධිත්වා. උමඛගනදීති එත්ථ උකාරො ඔකාරවිපරිතො, තස්මා පථවියං ඔතරිත්වා පච්ඡිත්වා මඛගති ගච්ඡතිති උමඛගාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. උමඛගාව සා නදී චෙති උමඛගනදී. තත්ථාති උමඛගනදියං. හෙට්ඨාපථවිතලෙ ධීතොති සීමාය හෙට්ඨාපථවිතලෙ ඉද්ධියා ධීතො.

සීමාමාළකෙති ඛණ්ඩසීමාය මාළකෙ. වටරුක්ඛොති නිග්ගාධරුක්ඛො. තතොති වටරුක්ඛතො. නිග්ගතපාරොහොති පච්ඡිධංව හුත්වා රුක්ඛො ආරොහති අනෙතාති පාරොහො, එකො මූලවිසෙසො. නිග්ගතො පාරොහො නිග්ගතපාරොහො. මහාසීමං සොධෙත්වාති එත්ථ සොධනං නාම මහාසීමගතානං භික්ඛුනං හත්ථපාසානයනං, සීමතො වා බහිකරණං. බහිද්ධාති ද්විතී සීමාහි බහිද්ධා. “බහිට්ඨා”තිපි පාඨො. බහි ධීතා කාතබ්බාති අත්ථො. අනාභවිවාති මහාසීමාය පථවිතලං වා තත්ථජාතරුක්ඛාදීනි වා න ආහනිත්වා. එවන්ති යථා ඛණ්ඩසීමාය, එවං තථාති අත්ථො. සීමාමාළකෙති ඛණ්ඩසීමාමාළකෙ.

සීමාමාලකෙහි ද්විත්වය සීමානං අභිගණේ. සීමාමාලකස්සාති කම්මස්ස කතට්ඨානස්ස සීමාමාලකස්ස. වෙහාසට්ඨිකසාධායාති කම්මස්ස අකතට්ඨානෙ සීමාමාලකෙ උට්ඨිතාය වෙහාසෙ ඨිතාය සාධාය. තස්සාති භික්ඛුනො පාදා වා නිවාසනපාරුපනං වාති සම්බන්ධො. පුරිමනයෙපිති “සීමාමාලකෙ වටරුක්කො හොති” තිආදිනා වුත්තෙ පුරිමනයෙපි. තත්ත්ව පුරිමනයෙ. උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටති ද්විති සීමාහි උට්ඨිතරුක්කස්ස සාධා වා තතො නිග්ගතපාරොහො වා ද්විසු සීමාසු පට්ඨිතලං වා තත්ථ ජාතරුක්කදීති වා ආහව්ව ඨිතත්තා උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටති. ආනෙතබ්බොති එත්ථ ද්විකම්මිකාය නිධාතුයා අපධානකම්මස්සෙව වුත්තත්තා “භික්ඛු” ති පධානකම්මං අජ්ඣාහරිතබ්බං. අබ්භුග්ගව්ජනීති අබ්භං ආකාසං උග්ගව්ජනී. තත්ත්ව පබ්බතෙ. කස්මා ආනෙතබ්බොති ආහ “බජ්ඣමානායෙව හී” තිආදි. තත්ථ බජ්ඣමානායෙවාති කම්මවාචාය බජ්ඣමානායෙව. ඉමිනා අබද්ධසීමා පමාණරහිතං දෙසං ඔතරතීති දස්සෙති. යංකිඤ්චීති යංකිඤ්චි පබ්බතාදි. යත්ථ කත්ථවීති යස්මිං කස්මිංචි යානෙ. එකසම්බන්ධෙනාති බද්ධසීමාය එකසම්බන්ධෙන. ඉතීති තස්මා ආනෙතබ්බොති යොජනා.

140. තිණි යොජනාති තියොජනං. “පමාණ” න්ති ඉමිනා පරමසද්දස්ස අතිරෙකඋත්තමත්ථෙ නිවත්තෙති. එතිස්සාති සීමාය. සම්මනන්තෙන භික්ඛුනාති සම්බන්ධො. කොණතො මිනිතං කොණන්ති යොජනා. භීති සච්චං, යස්මා වා. ආපත්තිඤ්චාති දුක්කටාපත්තිඤ්ච.

පාරයතීති අජ්ඣාත්ථරති. “කිතකාභිධෙය්‍යලිඬ්භා” ති (කච්චායනසාරෙ 45 ගාථායං) වචනතො අභිධෙය්‍යභූතං සීමං සන්ධාය ඉත්ථිලිඬ්භවසෙන පාරාති වුත්තං. නදියාති උපයොගත්ථෙ සාම්ච්චනං. නදින්ති හි අත්ථො. නදිං අජ්ඣාත්ථරමානං සීමන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති නදිපාරසීමායං. යත්ථස්සාති එත්ථ යත්ථ අස්සාති පදවිභාගං දස්සෙන්නො ආහ “යත්ථ නදියා” තිආදි. “නදියා” ති ඉමිනා යංසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. ධුවනාවාති එත්ථ ධුවසද්දො නිව්චත්ථොති ආහ “නිව්චසඤ්චරණනාවා” ති. ඉමිනා ධුවෙන නිව්චෙන සඤ්චරණනාවා ධුවනාවාති වචනත්ථං දස්සෙති. අස්සාති හොති, භවෙය්‍ය වා. නාවාය පමාණං දස්සෙන්නො ආහ “යා” තිආදි. තත්ථ යාති නාවා. පාජනපුරිසෙනාති එත්ථ පාජනං නාම එකො නාවාය ගමනුපකරණවිසෙසො. සො හි පජනී නාවා ගව්ජනී අනෙතාති පාජනන්ති වුච්චති. ජකාරස්ස චකාරං කත්වා පාවනන්තිපි යුජ්ජතෙව. තස්ස ගාහකෙන පුරිසෙන සද්ධින්ති අත්ථො. සා නාවා නීතාති සම්බන්ධො. උද්ධං වා අධො වාති නදියා පටිසොතං වා හෙට්ඨාසොතං වා. ථෙතෙහි වාති වොරෙහි වා. කිඤ්චාපි හටා, පන තථාපි අවස්සං ලබ්භනෙය්‍යා, ධුවනාවාව හොතීති යොජනා. වාතෙන වාති මාලුතෙන වා “ඡින්ත” ඉති සම්බන්ධො. විචිතීති තරඬ්ගෙහි. තරඬ්ගො හි විචිත්තාකාරෙන විනොති වඩ්ඪතීති විචිති වුච්චති. කිඤ්චාපි නදිමජ්ඣං නීතා, පන තථාපි අවස්සං ආහරිතබ්බා, ධුවනාවාව හොතීති යොජනා. ඔගතෙති ඔතරිත්වා ගතෙ. ථලං උස්සාරිතාති ථලං උක්ඛිපිත්වා සාරිතා පාපිතා නාවාපිති සම්බන්ධො.

විසඬිකපදරාති සඬිකවිරහිතඵලකා වා. ධුවනාවාව හොතීති
 නිමිත්තකිත්තනකාලෙ නිව්වසඤ්චරණනාවත්තා ධුවනාවාව හොතීති අධිජ්ජායො.
 තත්ත්වා “ධුවනාවා” තිව්වනෙ. නිමිත්තං වා සීමා වා කම්මවාචාය ගච්ඡතීති එත්ථ
 කිඤ්චාපි න නිමිත්තං කම්මවාචාය ගච්ඡති, සීමාය පන අවිනාභාවතො වුත්තං
 “කම්මවාචාය ගච්ඡතී” ති. තස්මාති යස්මාව නාවාය ආගච්ඡන්තාපි භගවතා
 අනුඤ්ඤාතා, තස්මා.

යත්ථාති නදිපාරසීමසම්මනනට්ඨානෙ. රුක්ඛසඬ්ඝාටමයොති රුක්ඛසමුහෙන
 කතො. පදරඛද්ධොති ඵලකෙහි ඛද්ධො. සඤ්චරණයොග්ගොති සඤ්චරණක්ඛමො.
 පාළියං “අස්සා” ති යානෙ අට්ඨකථායං “අත්ථී” ති වුත්තත්තා “අස්සා” තිපදස්ස
 හොතීති අත්ථොයෙව දට්ඨබ්බො. තංඤ්ඤාඤ්ඤාති තස්මිං
 නිමිත්තකිත්තක්ඛණෙයෙව. රුක්ඛං ඡින්නිවා කතොති සම්බන්ධො.
 එකපදිකසෙතූති එකෙන පදෙන ගමනයොග්ගො එකපදිකො, සොයෙව සෙතූති
 එකපදිකසෙතූ. අකජ්ජියසෙතූං දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ පනා” තිආදි. තෙනාති
 සෙතූතා. සඤ්චරිතූං න සක්කා හොතීති යොජනා.

යත්ථාති යස්මිං නදිපාරසීමසම්මනනට්ඨානෙ. අභිමුඛතිත්ථෙයෙවාති සීමාය
 අභිමුඛතිත්ථෙ ඵව. ධුවනාවා වා ධුවසෙතූ වා අභිමුඛතිත්ථතො ඊසකං උද්ධං
 ආරොහන්තොපි අධො ඔරොහන්තොපි කජ්ජතීති දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ” තිආදි.
 ඊසකන්ති එකඋසහ ද්විඋසහාදිවසෙන මනං අජ්ජමත්තං. උද්ධං වාති
 අභිමුඛතිත්ථතො උපරි වා. අධො වාති තතො හෙට්ඨා වා. ගාචුතමත්තබ්බන්තරෙති
 ගාචුතපමාණස්ස යානස්ස අබ්භන්තරෙ.

සහනිමිත්තකිත්තනවිධිනා සම්මනිතබ්බවිධිං දස්සෙන්නො ආහ “ඉමඤ්ච
 පනා” තිආදි. ද්විසු තීරෙසු යාතුමසක්කුණෙයාත්තා වුත්තං “එකස්මිං තීරෙ
 යත්ථා” ති. තතොති නිමිත්තතො. අත්තානන්ති නිමිත්තකිත්තනං විනයධරං
 සන්ධාය වුත්තං. පරික්ඛිපන්නෙනාති පරියායන්තෙන. තස්සාති තත්තකස්ස
 පරිච්ඡෙදස්ස. සම්මුඛට්ඨානෙති අධොසොතෙ නදිතීරෙ යීතස්ස නිමිත්තස්ස
 සම්මුඛට්ඨානෙ. තතොති නිමිත්තතො. තස්සාති තත්තකස්ස පරිච්ඡෙදස්ස. සම්මුඛා
 නදිතීරෙ නිමිත්තං අත්ථීති සම්බන්ධො. සඬ්ඝට්ඨෙතබ්බන්ති සම්බන්ධිතබ්බං. අථාති
 නිමිත්තකිත්තනතො පච්ඡා. “සබ්බනිමිත්තානං අන්තො යීතෙ භික්ඛු
 භත්ථපාසගතෙ කත්ථා” ති ඉදං සබ්බං එකං ගාමබ්බෙත්තං බ්‍යාපෙත්ථා සම්මනිතභාවං
 සන්ධාය වුත්තං. සවෙ සකලං ගාමබ්බෙත්තං අබ්‍යාපෙත්ථා එකදෙසෙ සම්මනිතං
 හොති, නිමිත්තතො බහි යීතෙ භික්ඛුපි භත්ථපාසගතෙ කත්ථා සම්මනිතබ්බා.
 කම්මන්ති සීමසම්මුතිකම්මං. “යපෙත්ථා නදි” න්තිව්වනස්ස කාරණං දස්සෙන්නො
 ආහ “නදි පන ඛද්ධසීමසඬ්ඝායං න ගච්ඡතී” ති.

දීපකො හොතීති එත්ථ දීපොති අන්තරදීපො. සො හි යස්මා ජලමජ්ඣෙ දිජ්ජති,
 යස්මා ව ද්විධා ආපො එත්ථ සන්දති, තස්මා දීපොති වුච්චති, සොයෙව
 බුද්දකට්ඨෙන දීපකො. කකාරො හි බුද්දකත්ථවාචකො. තන්ති දීපකං. අත්තනාති

විනයධරෙන. ඔරිමන්තෙ ව පාරිමන්තෙ වාති අධොසොනෙ නදිතීරෙ ධීතස්ස නිමිත්තස්ස සම්මුඛෙ ඔරිමන්තෙ ව පාරිමන්තෙ ව. පරතීරෙ නිමිත්තං කිත්තෙන්වාති සම්බන්ධො. කිස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ නිමිත්තන්ති ආහ “නදියා ඔරිමතීරෙ නිමිත්තස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ” ති. තතොති නිමිත්තතො. සම්මුඛා නිමිත්තං අත්ථිති සම්බන්ධො. පාරිමන්තෙ ව ඔරිමන්තෙ වාති පරතීරෙ උපරිසොනෙ ධීතස්ස නිමිත්තස්ස සම්මුඛෙ පාරිමන්තෙ ව ඔරිමන්තෙ ව. පයමකිත්තිතනිමිත්තෙනාති ඔරිමතීරෙ උපරිසොනෙ පයමං කිත්තිතෙන නිමිත්තෙන. එකා සිමා ඉමස්සාති එකසීමා, දීපකො. “තීරද්වයඤ්චා” ති පදමපෙක්ඛිත්වා “එකසීම” ත්ති සම්බන්ධිතබ්බං. වච්චමනපෙක්ඛිත්වා “එකසීමා” තිපි නිව්චඉත්ථිලිඬගවසෙන පායො අත්ථි.

උද්ධං වා අධො වාති එත්ථ වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො. අථාති තස්මිං අධිකතරෙ සතීති යොජනා. විහාරසීමපරිච්ඡේදනිමිත්තස්ස උජුකමෙවාති සචෙ දීපකො අධො අධිකතරො හොති, ඔරිමතීරෙ අධොසොනෙ ධීතස්ස විහාරසීමපරිච්ඡේදනිමිත්තස්ස උජුකමෙව. සිබරන්ති සිඬගං. තඤ්භි සිබං මත්ථකං රාති ගණ්භාතීති සිබරන්ති වුච්චති. තතොති දීපකස්ස පාරිමන්තනිමිත්තතො. පරතීරනිමිත්තාති කිත්තෙන්වාති සම්බන්ධො. අයං දීපකස්ස විහාරසීමපරිච්ඡේදනො අධො අධිකතරෙ විනිච්ඡයො. උද්ධං අධිකතරෙපි ඉමිනානුසාරෙන වෙදිතබ්බොති සො න දස්සිතො. පබ්බතසණ්ඨානාති පබ්බතෙන සමං යානං එතිස්සාති පබ්බතසණ්ඨානා.

උද්ධමපි අධොපිති පිසද්දො සමුච්චයත්ථො. උභොපි සිබරාතීති උද්ධං සිබරං, අධො සිබරන්ති උභොපි සිබරාති. මුදිඬගසණ්ඨානාති මූලෙ ව අග්ගෙ ව තනුකස්ස මජ්ඣෙ පුලස්ස මුදිඬගස්ස සණ්ඨානා.

සබ්බපයමෙන නයෙනාති උද්ධං අධිකනයස්ස, අධො අධිකනයස්ස, උද්ධංඅධොඅධිකනයස්ස වාති සබ්බෙසං නයානං පයමෙන විහාරසීමදීපකානං සමෙන නයෙන. පණ්ඨසණ්ඨානාති මූලෙ ව අග්ගෙ ව පුලස්ස මජ්ඣෙතනුකස්ස පණ්ඨස්ස සණ්ඨානා.

72. උපොසථාගාරාදිකථා

141. අනුපරිවේණියන්ති එත්ථ අනුසද්දස්ස විච්ඡත්ථං, පරිවේණසද්දස්ස ව ලිඬගවිපල්ලාසභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “තස්මිං තස්මිං පරිවේණෙ” ති. පරිවේණසද්දො හි නපුංසකලිඬගො, ඉධ පන ලිඬගවිපල්ලාසං කත්වා ඉත්ථිලිඬගවසෙන වුත්තං. “සඬකෙනං අකත්වා” ති ඉමිනා අසඬකෙනෙනාති පදස්ස කිරියාවිසෙසනත්තං දීපෙති. “කම්මවාචායා” ති ඉමිනා සමුහනිත්වාති පදස්ස කරණං දස්සෙති.

142. යතොති එත්ථ තොපච්චයස්ස කාරණත්ථෙ පවත්තභාවං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා” ති. “හත්ථපාසෙ” ති ඉමිනා හත්ථපාසතො බහි නිසිත්තෙ

අකතොවස්ස උපොසථො හොතිති දස්සෙති. අස්සාති භික්ඛුනො. වත්ථුවසෙනාති අට්ඨප්පත්තිවසෙන. උපොසථස්ස පමුඛස්ස අබ්භොකාසෙ වා මාළුකාදීසු වාති සම්බන්ධො. නිමිත්තුපගා වා අනිමිත්තුපගා වාති හෙට්ඨා අට්ඨසු නිමිත්තෙසු චුත්තා නිමිත්තුපගා වා අනිමිත්තුපගා වා පබ්බතාදයො වා අඤ්ඤෙ වා කිත්තෙතබ්බො.

පයමතරං න ආගච්ඡති, දුක්ඛටන්ති උපොසථෙ සොසියමානෙ පයමතරං න ආගච්ඡති, දුක්ඛටං. විහාරස්ස මජ්ඣෙකෙ හොතිති යොජනා. එත්ථාති පොරාණකෙ ආවාසෙ. තත්ථාති පොරාණකෙ ආවාසෙ. අසම්බාධොති සඬ්ඝස්ස නිසජ්ජට්ඨානපහොනකො. තත්ථාති පච්ඡා උට්ඨිතෙ ආවාසෙ.

සබ්බෙසං නිසජ්ජට්ඨානන්ති යොජනා. තත්ථාති ථෙරස්ස විහාරෙ. සොති ථෙරස්ස විහාරො. එත්ථාති තුම්භාකං විහාරෙ. සබ්බෙසං ඔකාසො නත්ථීති සම්බන්ධො. තත්ථාති තං අසුකං නාම ආවාසං. “වට්ටති”ති වත්තබ්බන්ති යොජනා. තස්සාති ථෙරස්ස.

74. අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථා

143. අන්ධකචින්දං නාමාති තස්ස ගාමස්ස නාමං. තන්ති අන්ධකචින්දං. ථෙරොති මහාකස්සපත්ථෙරො. තතොති අන්ධකචින්දතො. ඉමිනා “අන්ධකචින්දා”ති එත්ථ නිස්සක්කත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති. උපොසථන්ති තදත්ථෙ උපයොගවචනං. උපොසථත්ථායාති භි අත්ථො. අන්ධකචින්දා රාජගහං ආගමනස්ස කාරණං දස්සෙන්නො ආහ “රාජගහං භී”තිආදි. තත්ථ භීති යස්මා. අන්ධකචින්දා විහාරං අන්තො කත්වා “අට්ඨාරස මහාවිහාරා”ති චුත්තං. නෙසන්ති අට්ඨාරසන්තං මහාවිහාරානං. සඬ්ඝස්ස සාමග්ගිදානත්ථන්ති එත්ථ සඬ්ඝස්ස සාමග්ගිදානං අත්තතො උපොසථකිව්වං සිද්ධං. තස්මා පාළියං “උපොසථං ආගච්ඡන්තො”ති චුත්තං. “සිජ්ජිනියං නාමා”ති ඉමිනා නදිං තරන්තොති එත්ථ නදියා නාමං දස්සෙති. මනං චූළ්භොති එත්ථ මනන්ති නිපාතො ඊසකත්ථොති දස්සෙන්නො ආහ “ඊසක”න්ති. “අජ්ජමත්ත”න්ති ඉමිනා “ඊසක”න්තිපදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “චූළ්භහාවො”ති ඉමිනා භාවපච්චයෙන විනා භාවත්ථො ඤාතබ්බොති දස්සෙති. වණ්ඨෙධනාති බරෙන. තත්ථාති නදියං. අමනසිකරොන්නොති “වණ්ඨෙධොන”න්ති ආහොගං අකරොන්නො. න පන චූළ්භොති න පන මහාචූළ්භො. උදකබ්භාහතානීති උදකෙන අභිආහතානි. අස්සාති ථෙරස්ස. අල්ලානීති තිත්තානි.

144. පුරිමකම්මවාචාති “සම්මතා සා සීමා සඬ්ඝෙන තිව්වරෙන අවිජ්ජවාසා”ති පුරෙ චුත්තා කම්මවාචා. අයමෙවාති “යමෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”තිපදං පක්ඛිපිත්වා අනුපඤ්ඤත්තා අයමෙව කම්මවාචා. අයන්ති පච්ඡිමකම්මවාචා. භි යස්මා භික්ඛුනිසඬ්ඝො අන්තොගාමෙ වසති, තස්මා පුරිමායෙව වට්ටනීති යොජනා. යදි එවන්ති යදි භික්ඛුනිසඬ්ඝස්ස අයං පච්ඡිමකම්මවාචා වට්ටනං සියා භවෙය්‍යා, එවං සතීති යොජනා. සොති භික්ඛුනිසඬ්ඝො. එතාය කම්මවාචායාති පච්ඡිමකම්මවාචාය.

න ලභයානි අන්තොගාමෙ වසනත්තා තිව්වරපරිභාරං න ලභයා. කිං න ලභනියෙවාති ආහ “අත්ථි වස්ස පරිභාරො” ති. අස්සාති භික්ඛුනිසඬ්ඨස්ස. ද්වෙපි සීමායොති සමානසංවාසකසීමා ව අවිජ්ජවාසසීමා වාති ද්වෙපි සීමායො. තත්ථාති භික්ඛුභික්ඛුනීසු. තස්සාති භික්ඛුනං සීමාය. එසෙව නයොති භික්ඛුනීනං සීමං. අජ්ඣෙය්වාපි අන්තොපවිසිත්වාපි භික්ඛුනං සීමාය සම්මනෙ එසෙව නයො. එතෙති භික්ඛුභික්ඛුනියො. සාමඤ්ඤත්තා හි පුල්ලිඬ්ඨගෙන වුත්තං. එත්ථ වාති “යපෙත්වා ගාමඤ්ඤ ගාමුපවාරඤ්ඤා” තිපදෙ ව. සඬ්ඨගො වෙදිතඬ්ඨො, කස්මා? ගාමෙන නිගමනගරානං එකලක්ඛණත්තා.

පරික්ඛෙපොකාසොති පරික්ඛෙපාරහොකාසො. තෙසුති ගාමගාමුපවාරෙසු. පරිභාරන්ති විවරවිජ්ජවාසආපත්තිඅපනයනං. “ඉති” තිආදි නිගමනං. එත්ථාති සමානසංවාසකඅවිජ්ජවාසසීමාසු. අත්තනො ධම්මතායාති අත්තනො සභාවෙන. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. භීති සච්චං, යස්මා වා. තස්සාති අවිජ්ජවාසසීමාය. විසුන්ති සමානසංවාසකසීමතො පාටෙක්කං. තත්ථාති ද්වීසු සීමාසු. අවිජ්ජවාසායාති අවිජ්ජවාසසීමාය. තන්ති ගාමං. සාති අවිජ්ජවාසසීමා. සම්මතාය සීමායාති අවිජ්ජවාසසීමාය සම්මතාය සතියාති සම්බන්ධො. සම්මතතො පච්ඡාති වා යොජනා. නිවිසතීති නිවාසත්ථාය විසති පවිසති. සොපිති ගාමොපි. සීමසඬ්ඨායෙවාති අවිජ්ජවාසසීමාවොහාරමෙව. අධිට්ඨිතතෙවිවරිකා භික්ඛු පරිභාරං ලභන්තීති අධිජ්ජායො. යථා පච්ඡා නිවිට්ඨො ගාමො සීමසඬ්ඨායෙව ගච්ඡති, එවන්ති යොජනා. “පවිසිස්සාමා” ති ගෙහාති කතාති, “පවිසිස්සාමා” ති ආලයොපි අත්ථිති යොජනා. ආලයොපිති අපෙක්ඛොපි. අපවිට්ඨාති ගෙහාති අපවිට්ඨා. ගෙහමෙව ඡඩ්ඬෙත්වාති ගෙහං ඡඩ්ඬෙත්වා එව. ඉමිනා ගෙහෙ ඡඩ්ඬිතෙ සඬ්ඨං ඡඩ්ඬිතමෙවාති දස්සෙති. පවිට්ඨං වා අගතං වා එකමිපි කුලං අත්ථි සවෙති යොජනා. එත්ථ ව “එකමිපි කුලං පවිට්ඨං වා” ති ඉදං නවගාමං සන්ධාය වුත්තං. “එකමිපි කුලං අගතං වා” ති ඉදං පොරාණකගාමං සන්ධායාති දට්ඨඬ්ඨං.

තත්තාති “වත්තං ජානිතඬ්ඨ” ත්තිවචනෙ. අවිජ්ජවාසසීමායන්ති මහාසීමාය. සා එව හි යස්මා අවිජ්ජවාසකම්මවාචාය ඛුලපයොජනා හොති, තස්මා අවිජ්ජවාසසීමාති වුවචති. ඉතරායාති අවිජ්ජවාසසීමාය. තත්ථාති තාසු ද්වීසු සීමාසු. නිරාසඬ්ඨකට්ඨානෙසු යත්ථාති වෙතියඬ්ඨගණාදීනං ඛණ්ඩසීමාය අනොකාසත්තා වුත්තං. ඛණ්ඩසීමඤ්ඤි සම්මනන්තා වෙතියඬ්ඨගණාදිට්ඨානං පහාය අඤ්ඤස්මිං විචිත්තොකාසෙ විහාරපච්චන්තං ඛණ්ඩිත්වා සම්මනන්ති. සමුහනිතුන්ති අවිජ්ජවාසසීමං සමුහනිතුං. පටිබන්ධිතුං න සක්ඛිස්සන්තෙවාති අවිජ්ජවාසංයෙව ජානිත්වා ඛණ්ඩසීමාය අඤ්ඤාතත්තා පටිබන්ධිතුං න සක්ඛිස්සන්තෙව. සීමසම්භෙදන්ති ඛණ්ඩසීමඅවිජ්ජවාසසීමානං සම්භෙදං. සාසනන්තරධානෙන වාති සත්ථු ආණාය අන්තරධානෙන වා. සාධුකං පනාති නික්කඬ්ඨං පන.

76. ගාමසීමාදිකථා

147. උපොසථකම්මස්ස විසුං ගහිත්තා සෙසකම්මවසෙන සමානසංවාසකතා ගහෙනබ්බා ගොබ්බිබ්ද්දනායෙන වා පාරිසෙසනායෙන වා. තත්ථ සමානසංවාසඵකුපොසථභාවං. “අපරිච්ඡින්නායා”ති ඉමිනා අට්ඨපිකායාති එත්ථ ඨපධාතුයා අධිප්පායත්ථං දස්සෙති. ගාමං වා නිගමං වාති එත්ථ නගරං කෙන සඬගහිත්තති ආහ “ගාමග්ගහණෙන චෙත්ථා”තිආදි. තත්ථ එත්ථාති “ගාමං වා නිගමං වා”ති පායෙ, ගාමග්ගහණනාති සම්බන්ධො. අථ වා එත්ථාති ගාමනිගමනගරෙසු, නගරමිපිති සම්බන්ධො. ගාමාදීනං පරිච්ඡෙදං විත්ථාරෙන දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති ගාමනිගමනගරෙසු. ගාමභොජකාති ගාමං භුඤ්ජන්තීති ගාමභොජකා. බලින්ති කරං. සො හි තං නිස්සාය ගාමභොජකා බලන්ති ජීවන්ති අනෙතාති බලිති වුවචති. යම්පි එකං පදෙසං පරිච්ඡින්නදිත්ථා දෙතිති යොජනා. ගාමබෙත්තෙති රඤ්ඤො ආණා බිපියති එත්ථාති බෙත්තං, ගාමොයෙව බෙත්තං ගාමබෙත්තං, තස්මිං. අයම්පිති අයං පදෙසොපි. සොපිති පදෙසොපි. විසුංගාමො නාමාති යොජනා. සොපි විසුංගාමො ගාමසීමා භොතියෙවාති යොජනා. විසුං පරිච්ඡින්නදිත්ථා දින්නො ගාමො විසුංගාමො. තස්මාති යස්මා විසුං ගාමො භොති, තස්මා. සා වාති විසුංගාමසීමා ව. ඉතරාති විසුංගාමසීමතො අඤ්ඤා පකතිගාමනගරනිගමසීමා වාති යොජනා.

එවන්ති “අසම්මතාය හික්ඛවෙ”තිආදිනා පායෙන. තත්ති සීමපරිච්ඡෙදං. අපරිච්ඡින්නෙති රාජුහි අපරිච්ඡින්නෙ. “අට්ඨපදෙසෙ”ති ඉමිනා නත්ථි ගාමො එත්ථාති අගාමකොති වචනත්ථස්ස සරූපං දස්සෙති. විජ්ඣාට්ඨසදිසෙති විගතං අග්ගිනො ඤායනමෙත්ථාති විජ්ඣා, වොරාදයො මනුස්සෙ ආභුසො ටවන්ති පිළයන්ති එත්ථාති ආට්ඨි. විජ්ඣා ව සා ආට්ඨි වෙති විජ්ඣාට්ඨි, තාය සදිසෙ විජ්ඣාට්ඨසදිසෙ. එත්ථ පුරිමනායෙ ගාමාදිහි ආසන්නො වා භොතු, අනාසන්නො වා තෙහි අපරිච්ඡින්නො අට්ඨපදෙසො ගහෙනබ්බො. පච්ඡිමනායෙ දුරො මනුස්සානං අනාගමනපටො ආට්ඨපදෙසො ගහෙනබ්බොති අයමෙතෙසං විසෙසො. අස්සාති හික්ඛුනො. සමන්තාති සමන්තතො. අයං සීමාති අයං සත්තබ්හන්තරසීමා. තත්ථාති සත්තසු අබ්හන්තරෙසු. සමන්තා ධීතස්ස වා නිසින්තස්ස වා අබ්හන්තරෙ අන්තොකොට්ඨායෙ ජාතං අබ්හන්තරං අට්ඨවිසහත්ථපමාණං.

යා කාවි නදි අසීමාව භොතීති සම්බන්ධො. නදිසීමලක්ඛණපත්තාති නදිසීමලක්ඛණං පත්තා. ඉමිනා සීමලක්ඛණං අපත්තා නදි බන්ධියමානා සීමාව භොතීති දස්සෙති. සාවධාරණෙන “අත්තනො සභාවෙනෙවා”ති ඉමිනා හික්ඛුනං බන්ධනභාවෙනාති අත්ථං නිවත්තෙති. එත්ථාති නදියං. එත්ථාති ජාතස්සරසමුද්දෙසු. යෙන කෙනවිති අත්තමසො තිරච්ඡානගතෙනපි යෙන කෙනවි. බණ්ත්වා අකතො සයංජාතොති සම්බන්ධො. ඉදං හෙතුඅන්තොගධවිසෙසනං. බණ්ත්වා අකතත්තාති හි අත්ථො. සයංජාතොති සයමෙව ජාතොති එවකාරො යොජෙතබ්බො. තෙන වුත්තං “යෙන කෙනවි බණ්ත්වා අකතො”ති. සොබ්භොති සං උභොති පදවිභාගො කාතබ්බො. තත්ථ සංසද්දො සමන්තත්ථවාචකො, උභසද්දො පුරණත්ථවාචකො. තස්මා සමන්තතො ආගතෙන උදකෙන උහති පුරති

එත්ථානි සොබිභොති වචනත්ථො කාතබ්බො. තෙන චුත්තං “සමන්තතො ආගතෙන උදකෙන පූරිතො තිට්ඨති”ති.

තත්ථානි නදිසමුද්දජාතස්සරෙසු, ආධාරෙ භූමිමං. යංසද්දො යානවිසයොති ආහ “යං යාන”න්ති. මජ්ඣිමස්සානි ථාමමජ්ඣිමස්ස. වක්ඛති හි “ථාමමජ්ඣිමොනා”ති. “සමන්තතො”ති ඉමිනා සමන්තානි එත්ථ නිස්සක්කත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති. “උදකුක්ඛෙපෙනා”ති ඉමිනා උදකුක්ඛෙපානි එත්ථ කරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති. උදකං උක්ඛිපිත්වා බිපියති එත්ථානි උදකුක්ඛෙපො. “පරිවිජින්න”න්ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. අක්ඛධුත්තානි එත්ථ අක්ඛොති පාසකො. සො හි අකති කුට්ඨං ගච්ඡති අනෙතානි අක්ඛොති වුව්චති, ධවන්ති මරියාදමතික්කම්ම කීළාදිපසුතං ගච්ඡන්තීති ධුත්තා, අක්ඛෙසු ධුත්තා අක්ඛධුත්තා. දාරුගුළන්ති සාරදාරුමයං ගුළං. “වාලුකං වා”ති ඉමිනා “උදකුක්ඛෙපා”ති එත්ථ උපලක්ඛණං දස්සෙති. යත්ථානි යස්මිං පදෙසෙ. අයන්ති පදෙසො. තස්සානි උදකුක්ඛෙපස්ස.

එත්ථානි නදිසමුද්දජාතස්සරෙසු. මුඛද්වාරන්ති සමුද්දාදීනං මුඛසඬ්ඛාතං ද්වාරං. සබ්බත්ථානි සබ්බාය නදියං. ථෙරවාදං දස්සෙන්නො ආහ “යං පනා”තිආදි. “යොජනං...පෙ.... වට්ඨති”ති යං පන වචනං මහාසුමත්ථෙරෙන චුත්තන්ති යොජනා. තත්ත්විති යොජනනදියම්පි. පටික්ඛිත්තාකාරං විත්ථාරෙන්තො ආහ “භගවතා හි”තිආදි. නදියා පමාණන්ති නදියා ගම්භීරපමාණමෙව, න ආයාමවිත්ථාරපමාණන්ති අත්ථො. “න යොජනං වා අද්ධයොජනං වා”ති වචනම්පි ඉදමෙව සන්ධාය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි ආයාමවිත්ථාරපමාණං න චුත්තං, පභවතො පන යාව මුඛද්වාරා ආයාමවිත්ථාරවසෙන කම්මං කාතුං පභොතකනදියෙව ගහෙතබ්බානි දට්ඨබ්බා. යා නදීති සම්බන්ධො. ඉමස්ස සුත්තස්සානි “තිමණ්ඩල”න්තිආදිකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස. පභවතොති සමුදාගමතො. එත්ථානි නදියං. සබ්බෙහි හික්ඛුහි යපෙතබ්බොති සම්බන්ධො. තතොති එකඋදකුක්ඛෙපතො.

කිත්තකා පරිපුණ්ණා භොතීති ආහ “සමතිත්ථිකා”ති. තිත්ථෙන සමං පරිපූරතීති සමතිත්ථිකා. උදකසාටිකං නිවාසෙත්වාපීති පිසද්දො “අනිවාසෙත්වාපී”ති දස්සෙති. උදකසාටිකං අනිවාසෙන්නොපි වත්ථෙන අවිනාභාවතො අඤ්ඤං නිවාසෙත්වානි අත්ථො ගහෙතබ්බො. නාවාය යත්වා කරියමානෙ කිං ගච්ඡන්තියාපි නාවාය කාතුං වට්ඨතීති ආහ “ගච්ඡන්තියා පනා”තිආදි. “කස්මා”තිආදිනා කාරණං දස්සෙති. භීති යස්මා. තන්ති උදකුක්ඛෙපමත්තං. එවං සති...පෙ.... අනුසාවනා භොති, තස්මා ගච්ඡන්තියා නාවාය කාතුං න වට්ඨතීති යොජනා. “තස්මා”තිආදිනා ලද්ධගුණං දස්සෙති. න කෙවලං නාවායමෙවානි දස්සෙන්නො ආහ “අන්තොනදිය”න්තිආදි.

රුක්ඛස්සානි අන්තොනදියං ජාතස්ස රුක්ඛස්ස. සාධා වා පතිට්ඨිතානි සම්බන්ධො. සීමං වා සොධෙත්වානි විහාරසීමගාමසීමාසු යිතානං

හත්ථපාසානායනබහිකරණවසෙන සීමං වා සොධෙත්වා. ජාතරුක්ඛස්ස පට්ටියාසාධාය වා පාරොහෙ වාති සම්බන්ධො. අස්සාති බහිනදිතීරෙ ජාතරුක්ඛස්ස. තත්ථාති බාණුකෙ.

තස්සාති පාසාණදීපකස්ස. පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරෙති පුබ්බෙ නදිනිමිත්තට්ඨානෙ “අන්වද්ධමාස” න්තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 138) චුත්තප්පකාරෙ. සොති පාසාණදීපකො. පුන සොති පාසාණදීපකොයෙව. භීති සච්චං, යස්මා වා.

ආවරණන්ති පාළිං. තන්ති ආවරණං. ආවරණෙන වා කොට්ඨකබන්ධෙන වා හෙතුභූතෙන, පච්ඡිජ්ජතිති සම්බන්ධො. කොචි ආවරණප්පදෙසො අජ්ඣාත්ථරියතිති සම්බන්ධො. තත්ථාති ආවරණප්පදෙසෙ. භීති සච්චං, යස්මා වා. “හෙට්ඨාපාළි බද්ධා” ති ඉදං නදිං විනාසෙත්වා තළාකකරණාකාරදස්සනං. එත්ථාති නදියං, තළාකෙ වා. ඡඩ්ඛිතමොදකන්ති තළාකරක්ඛනත්ථං එකෙන වාරිමග්ගෙන ඡඩ්ඛිතං උදකං. දෙවෙ අවස්සන්තෙති දුබ්බුට්ඨිකාලත්තා වස්සන්තකාලෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ. සාති නදිතො නිහට්ඨාතිකා. කාලන්තරෙතාති අඤ්ඤෙන කාලෙන. උප්පතිත්ථාති ගාමනිගමානං උපරි පතිත්ථා. පවත්තතිති පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරෙ වස්සකාලෙ වත්තාරො මාසෙ අබ්භොවිජ්ජන්තා සන්දති. විහාරසීමන්ති විහාරසම්බන්ධං බද්ධසීමං.

සමුද්දෙජීති පිසද්දො නදිමපෙක්ඛති. තත්ථාති පදෙසෙ. ඔතරිත්ථාති හෙට්ඨා තරිත්වා. “ඔසරිත්වා” තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. සණ්ඨහන්තිති උදකෙන සමං තිට්ඨන්ති. සොති පදෙසො. උදකන්තතොති උදකකොට්තො. තත්ථාති සමුද්දෙ. බාධතීති පිළයති. තෙසුති නාවාඅට්ටකෙසු. තන්ති පිට්ඨිපාසාණං. ඌමියොති විචියො. තා හි පරංපරාවසෙන උග්ගන්ත්වා සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකෙ මියන්ති හිංසන්ති, අන්තො පක්ඛිපන්තිති වා ඌමියොති චූච්චන්ති. තත්ථාති පිට්ඨිපාසාණං. භීති සච්චං, යස්මා වා. උදකෙනෙව පිට්ඨිපාසාණො ඔත්ථරියතිති යොජනා. සොති දීපකපබ්බතො. “දුරෙ” ති වත්වා තස්ස පමාණං දස්සෙන්නො ආහ “මච්ඡවධානං අනාගමනපථෙ” ති. මච්ඡවධානන්ති කෙවට්ටානං. තෙ හි යස්මා මච්ඡෙ හනන්ති, තස්මා මච්ඡවධාති චූච්චන්ති. “මච්ඡබන්ධාන” න්තිපි පාඨො. මච්ඡෙ බන්ධන්තිති මච්ඡබන්ධාති වචනත්ථො කාතබ්බො. අනාගමනපථෙති යත්ථ ගන්ත්වා තදහෙව පච්චාගන්ත්වා න ආගමනපථිකෙ දෙසෙ. නත්ථි ආගමනපථො එත්ථාති අනාගමනපථො, දෙසො. තස්මිං “අගමනපථෙ” තිපි පාඨො, සො අයුත්තො. කස්මා? අගමනපථස්ස නාධිප්පෙතත්තා. ගන්ත්වා හි පුන අනාගමනපථොයෙවාධිප්පෙතො. තෙසන්ති මච්ඡවධානං. ගමනපරියන්තස්සාති ගමනකොට්ඨා. ඔරතොති ඔරහාගෙ යීතො දීපකො වා පබ්බතො වාති යොජෙතබ්බො. තත්ථාති ඔරහාගෙ යීතෙසු දීපකපබ්බතෙසු. ඔත්ථරිත්ථාති පකතිඋදකෙන ඔත්ථරිත්වා. තත්ථාති ඔත්ථරිත්වා යීතෙ සමුද්දෙ.

කරොන්තෙහිපි කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. යත්ථාති යස්මිං සරෙ. අයන්ති අයං සරො, න ජාතස්සරො හොති. අයං සරො ගාමබ්බන්තසඬ්ඛාමෙව ගච්ඡතිති

යොජනා. තත්ථානි සරෙ. යත්ථ පනානි යස්මිං සරෙ පන. තස්සානි ජාතස්සරස්ස. තත්ථානි පදෙසෙ. සචෙ ගම්භීරං උදකං හොතීති යොජනා. තත්ථානි අට්ටකෙ. එත්ථානි ජාතස්සරෙ, ධීනෙසු පිට්ඨිපාසාණදීපකෙසුති යොජනා. පහොනකජාතස්සරොති සඬ්ඝකම්මං කාතුං පහොනකො ජාතස්සරො. “සුක්ඛි”ති චත්ථා තදෙව සමත්ථෙතුං වුත්තං “නිරුද්ධකො”ති. තත්ථානි ජාතස්සරෙ. සචෙ නිරුද්ධකමත්තෙන ගාමබෙත්තං ගච්ඡති. කදා ගච්ඡතීති ආහ “සචෙ පනෙත්ථා”තිආදි. තත්ථ එත්ථානි ජාතස්සරෙ. පොක්ඛරණිආදීනීති එත්ථ ආදිසද්දෙන උදකමානිකාදයො සඬ්ගණ්හාති. යදා බණන්ති, තදානි පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. “තං යාන”න්ති වුත්තෙපි න බණනට්ඨානමෙව ගහෙතබ්බං, “එත්ථා”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා සබ්බොයෙව ජාතස්සරො ගහෙතබ්බො. න කෙවලං අජාතස්සරමත්තං හොති, අථ බො ගාමබෙත්තන්ති ආහ “ගාමසීමාසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති”ති.

නන්ති ජාතස්සරං. පුරෙත්ථානි මත්තිකාදීහි පුරෙත්ථා. පාළින්ති ආවරණං. සබ්බමෙව නන්ති සකලමෙව තං ජාතස්සරං. ලොණිපීති පිසද්දෙන න කෙවලං සොබ්බොයෙව ජාතස්සරසඬ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, අථ බො ලොණිපීති දස්සෙති. උදකට්ඨානොකාසෙති උදකස්ස යානෙ ඔකාසෙ.

148. සීමාය සීමං සම්භිත්තන්ති එත්ථ “සීමාය සීම”න්ති පදානං සම්බන්ධාපෙක්ඛන්තා තෙසං සම්බන්ධං දස්සෙතුං වුත්තං “අත්තනො පරෙස”න්ති. “බද්ධසීම”න්ති ඉමිනා “සීම”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි විසෙසනො බද්ධසීමායෙව ගහෙතබ්බාති දස්සෙති. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “සචෙ හී”තිආදි. සංසට්ඨවිටපානි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආසන්නත්තා සංසට්ඨො විටපො එතෙසන්ති සංසට්ඨවිටපා. “සංසට්ඨවිටපා”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, මූලානිපි සංසට්ඨානියෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙසුති ද්විසු රුක්ඛෙසු. විහාරසීමා වානි පොරාණකවිහාරසීමා ව. අන්තො කත්ථානි සීමාය අන්තො කත්ථා. අථ පච්ඡාති එත්ථ “පච්ඡා”ති ඉමිනා අථසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. එවං කෙ අකංසුති ආහ “එවං ඡබ්බග්ගියා අකංසු”ති. තෙනානි කරණෙන.

අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරණාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “පරෙස”න්තිආදි. තස්සානි බද්ධසීමාය. පදෙසන්ති භික්ඛුහි කම්මං කාතුං පහොනකං එකදෙසං. අත්තමසො එකස්සපි භික්ඛුනො යත්ථා අධිට්ඨානුපොසථං කාතුං පහොනකං පදෙසං. කම්මං කාතුං අප්පහොනකපදෙසං අන්තො කරිත්ථා බන්ධන්තා සීමාය සීමං සම්භිත්තන්ති නාම. සීමාය උපචාරොති පච්ඡා බන්ධිතබ්බාය සීමාය උපචාරො. “වඩ්ඪන්තො සීමාසඬ්ඛකරං කරොති”ති ඉමිනා සචෙ අවඩ්ඪනකො පාසාණො හොති, ද්වින්තම්පි සීමානං නිමිත්තං කාතුං වට්ටතීති දස්සෙති.

77. උපොසථහෙදාදිකථා

149. පන්තරසිකස්ස පුබ්බකිච්චස්ස පාළියං ආගතත්තා වාතුද්දසිකස්සෙව පුබ්බකිච්චං දස්සෙන්නො ආහ “අජ්ජපොසංථො වාතුද්දසො”ති.

“අධම්මෙන වග්ග”න්තිආදීසු විනිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. අධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ අධම්මං නාම එකස්මිං විහාරෙ චතුත්තං භික්ඛූනං සුත්තුද්දෙසඋපොසථමකත්වා පාරිසුද්ධිඋපොසථකරණඤ්ච තිණ්ණං පාරිසුද්ධිඋපොසථමකත්වා සුත්තුද්දෙසකරණඤ්ච. වග්ගං නාම සබ්බෙව අසන්නිපතත්වා එකස්ස ඡන්දපාරිසුද්ධිහරණං. ඡන්දපාරිසුද්ධි නාම සඬ්ඝමජ්ඣංයෙව ආගච්ඡති, න ගණමජ්ඣං, න පුග්ගලස්ස සන්නිකං. අධම්මෙන සමග්ගන්ති එත්ථ අධම්මං චුත්තනයමෙව. සමග්ගං නාම සබ්බෙසං සන්නිපතනං. ධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ ධම්මං නාම චතුත්තං සුත්තුද්දෙසඋපොසථකරණඤ්ච තිණ්ණං පාරිසුද්ධිඋපොසථකරණඤ්ච. වග්ගං චුත්තනයමෙව.

78. පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථා

150. ඉමං නිදානන්ති පාතිමොක්ඛස්ස ඉමං නිදානං. සුතා බො පනාති එත්ථ සුය්ගිත්ථාති සුතා, සුයාස්සන්තිති වා සුතා, පාරාජිකුද්දෙසාදයො. සුතා ච සුතා ච සුතාති සරූපකසෙසො කාතබ්බො. අවසෙසන්ති නිදානුද්දෙසාදිතො අවසෙසං පාරාජිකුද්දෙසාදි. සුතෙනාති සුතසද්දෙන. “අත්ථෙ අසම්භවතො සද්දෙ චුත්තවිධානං හොති”ති හි පරිභාසතො “සුතෙනා”ති එත්ථ සද්දොව ගහෙතබ්බො. තෙන නයෙනාති තෙන නිදානුද්දෙසනයෙන.

අට්ඨමනුස්සභයන්ති අට්ඨියං නිවසන්තස්ස මනුස්සස්ස භයං, වනවරකභයන්ති අත්ථො. රාජන්තරායොතිආදීසු එවං විසෙසො වෙදිතබ්බොති යොජනා. දවදාහොති දායං දහතිති දවදාහො ආකාරස්ස රස්සං, යකාරස්ස ච වකාරං කත්වා. නන්ති භික්ඛූ. එකං වා භික්ඛූන්ති යොජනා. පඨමො වා උද්දෙසොති නිදානුද්දෙසො. එත්ථාති පඤ්චසු උද්දෙසෙසු. යස්මින්ති උද්දෙසෙ. සොපිති උද්දෙසොපි. සුතෙනෙව සාවෙනබ්බොති සුතපදෙනෙව සඬ්ඝස්ස සාවෙනබ්බොති එවසද්දො “න විත්ථාරෙනා”ති දස්සෙති.

අනජ්ඣට්ඨාති එත්ථ උපසග්ගවසෙන ඉසුධාතුස්ස ඉච්ඡාකන්තිතො අඤ්ඤමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අනාණත්තා, අයාචිතා වා”ති. එත්ථ “අනාණත්තා”ති ඉදං ථෙරෙන අනාණත්තභාවං සන්ධාය චුත්තං. “අයාචිතා”ති ඉදං සම්මුතිලද්ධෙන නවකෙන අයාචිතභාවං සන්ධාය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථාති “අනජ්ඣට්ඨා ධම්මං භාසන්ති”ති වචනෙ. ධම්මජ්ඣෙසකෙති ධම්මකථනත්ථාය අජ්ඣෙසතිති ධම්මජ්ඣෙසකො, තස්මිං. ආපුච්ඡිත්වා වා තෙන සඬ්ඝත්ථෙරෙන යාචිතො හුත්වා වාති යොජනා. වාරපටිපාටියාති වාරානුක්කමෙන. දෙහිති වාති එත්ථ ඉති-වා-සද්දො “භණ්” ඉතිපදෙන ව “කථෙහි” ඉතිපදෙන ව යොජෙතබ්බො. “භණ්” ඉති වා “කථෙහි” ඉති වා “දෙහි” ඉති වා වත්තබ්බාති යොජනා. තිහිපි විධිහිති ඔසාරණකථනසරහඤ්ඤසඬ්ඝානෙහි තිහි සජ්ජනෙහි. එත්ථ

ව සුත්තස්ස ඔසාරියනෙ උච්චාරියනෙ ඔසාරණං, අත්ථස්ස කථියනෙ කථනං, සුත්තස්ස ව තදත්ථස්ස ව සරෙන භණියනෙ සරහඤ්ඤං. ඔසාරෙහීති සුත්තං උච්චාරෙහි. කථෙහීති අත්ථං කථෙහි. සරහඤ්ඤන්ති සුත්තස්ස ව තදත්ථස්ස ව සරෙන භණනං. නන්ති සද්ධිවිහාරිකං. සජ්ඣායං අධිට්ඨහිත්වාති “සජ්ඣායං කරොමි” ති අධිට්ඨහිත්වා. එත්ථාති අජ්ඣෙසනට්ඨානෙන.

නිස්සිතකෙති සද්ධිවිහාරිකාදයො. සොති සඤ්ඤාත්ථෙරො, “වත්තබ්බො” තිපදෙ කම්මං, “වදති” තිආදීසු පදෙසු කත්තා. ආරද්ධන්ති සඤ්ඤාන ආරද්ධං. යපෙත්වාති ධම්මසවනං යපෙත්වා. ඔසාරෙත්වාති පයමං සුත්තං ඔසාරෙත්වා. පුන කථෙත්තෙනාති පච්ඡා අත්ථං කථෙත්තෙන. අට්ඨපෙත්වායෙව වාති සුත්තස්ස ව අත්ථස්ස ව අන්තරා අට්ඨත්වා එව වා. කථෙතබ්බන්ති අත්ථජාතං කථෙතබ්බං. කථෙත්තස්ස...පෙ.... නයොති පයමං අත්ථං කථෙත්වා පුන සුත්තඤ්ඤව අත්ථඤ්ඤව සරෙන භණත්තස්ස පුන ආගතෙපි එසෙව නයොති අත්ථො.

උපනිසිත්තකථායපීති සම්පෙ නිසිත්තෙන කථායපි. තෙනාති සඤ්ඤාත්ථෙරෙන. වත්තුං වට්ටතීති විසෙසෙත්වා වත්තුං වට්ටති. තෙනාති මනුස්සෙහි ජානනහික්ඛුනා. සඤ්ඤාත්ථෙරො භණති, තුණ්හි වා හොතීති සම්බන්ධො. “පුච්ඡන්ති” ති වුත්තෙති යොජනා. අනුමොදනාදීසුපීතිආදිසද්දෙන ධම්මකථාදයො සඤ්ඤානාති. සඤ්ඤාත්ථෙරො අනුජානාතීති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු විහාරඅන්තරසරෙසු.

සජ්ඣායන්ති සයං ඉස්සරෙන අයනං උච්චාරණං, කෙනචි අනජ්ඣට්ඨො සයං අධිඉස්සරෙන අයනං උච්චාරණන්ති අත්ථො. ථෙරොති සද්ධිවිහාරො ථෙරො. විස්සම්ඝාමීති බෙදවිරහිතං ගම්ඝාමී. ආපුච්ඡිතබ්බන්ති පයමංථෙරම්පි පුන ආගතත්ථෙරම්පි ආපුච්ඡිතබ්බං. එකෙන සඤ්ඤාත්ථෙරෙන අනුඤ්ඤාතෙනාති සම්බන්ධො. අඤ්ඤස්මීන්ති අනුඤ්ඤාතත්ථෙරෙනො අඤ්ඤස්මිං ථෙරෙති සම්බන්ධො. තන්ති පුන ආගතං ථෙරං. අත්තානං සම්මනිතබ්බන්ති එත්ථ පච්චත්තෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “අත්තා සම්මනිතබ්බො” ති. කිං සම්මතෙන පරිසං අනොලොකෙත්වා පුච්ඡිතබ්බොති ආහ “පුච්ඡන්තෙන පනා” තිආදි.

153. මෙති මය්හං. ඉතොති පුග්ගලතො, උප්පන්නොති සම්බන්ධො. පුරම්භාකන්ති පදස්ස පුරෙ අම්භාකන්ති පදවිජෙදං කත්වා පුරෙසද්දො පයමත්ථොති ආහ “පයමං අම්භාක” ති. පටිකච්චෙවසද්දො පගෙවපරියායො, “පයමතරමෙවා” ති ඉමිනා තස්ස අත්ථං දස්සෙති. භූතමෙවාති විජ්ජමානමෙව, තථමෙව වා.

82. අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථා

154. අධම්මකම්මන්ති අභූතකම්මං. පටික්කොසිතුන්ති එත්ථ කුසධාතු අපනායනත්ථොති ආහ “වාරෙතු” ති. දිට්ඨිත්ති ලද්ධිං. තෙසන්ති චතුත්තං.

පඤ්චන්තං. යථාති යෙනාකාරෙන භණ්ඩමානෙනි යොජනා. න සුඤ්ඤානිති අඤ්ඤා භික්ඛු න සුඤ්ඤාති. ථෙරාධිනන්ති ථෙරෙන අධිනං ආබන්ධන්ති අත්ථො. ථෙරායත්තන්ති ථෙරෙන ආයත්තං, ථෙරස්ස සන්තකන්ති අත්ථො. එත්ථාති පාතිමොක්ඛද්දෙසෙ.

83. පාතිමොක්ඛද්දෙසකඅජ්ඣෙසනාදිකථා

155. නවවිධඤ්ඤාති දිවසවසෙන තිවිධං, කාරකවසෙන තිවිධං, කත්තබ්බාකාරවසෙන තිවිධඤ්ඤාති නවකොට්ඨාසඤ්ඤා, නවපකාරඤ්ඤා වා. චතුබ්බිධන්ති “අධම්මෙන වග්ග”න්තිආදිකං චතුබ්බිධං. දුට්ඨන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීවසෙන දුට්ඨං. නවවිධන්ති භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ පඤ්චවිධං, භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ චතුබ්බිධන්ති නවවිධං. එත්ථාති “යො තත්ථ භික්ඛු බ්‍යත්තො පට්ඨලො”ති පාඨෙ. සුච්ඡදාති සුච්ඡු බ්‍යත්තා, සුද්ධා වා. එත්තකම්මිති පිසද්දො ගරභායං, අධිකෙ කා නාම කථාති දස්සෙති.

සාමන්තා ආවාසාති එත්ථ උපයොගත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “සාමන්තං ආවාස”න්ති. යො සක්කොතිති බ්‍රහ්ම නවෙසු යො සක්කොති.

84. පක්ඛගණනාදිඋග්ගභණ්ඩානුජානනකථා

156. කතිනං පුරණිති කතිනං තිථිනං පුරණි. කො දිවසොති කිත්තකො දිවසො. අය්‍යායත්තන්ති අය්‍යොහි භික්ඛුහි ආයත්තං ආබද්ධං. සංහරිත්ථාති පුන සලාකං සංහරිත්ථා. අයං පාඨො කෙසුචි අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු නත්ථි. කාලවතොති එත්ථ වන්තුපච්චයො ස්වත්ථොති ආහ “කාලස්සෙවා”ති. එවසද්දො පන සම්භවතො යුජ්ජියති. පගෙවාති පාතොව.

158. සායම්මිති සායන්තෙපි. පිසද්දෙන අඤ්ඤම්මි සරණකාලං සම්මිණ්ඩෙති.

159. ආණාපෙතුන්ති එත්ථ අනාණාපෙතබ්බික්ඛු අපනෙත්ථා ආණාපෙතබ්බික්ඛු දස්සෙතුං වුත්තං “කිඤ්චි කම්ම”න්තිආදි. සදාකාලමෙව කිඤ්චි කම්මං කරොන්තොති යොජනා. ධම්මකථිකාදීසුතිආදිසද්දෙන ගණවාචකාදයො සඬගණ්හාති. වාරෙනාති පරියායෙන. සම්මුඤ්චනින්ති යට්ඨිසම්මුඤ්චනිං වා මුට්ඨිසම්මුඤ්චනිං වා. සමං, සුච්ඡු වා මුඤ්චති සොධෙති ඉමායාති සම්මුඤ්චනී, තාලුපො පඨමො. තම්මිති සාබ්‍යභඩ්ගම්මි.

160. වුත්තනසෙනෙවාති සම්මජ්ජනෙ වුත්තනසෙනෙව. පුන ආහරිතබ්බානීති සඬසිකාවාසං ආසනාති පුන ආහරිතබ්බානි. තට්ඨිකායොජිති වෙණුආදිමයා තට්ඨිකායොජි.

161. කපල්ලිකා වාති කපාලෙසු පරියාපන්තා පදීපකපාලා වා. තන්ති තෙලාදිං. පරියෙසිතබ්බානීති අනවජ්ජපරියෙසනෙන පරියෙසිතබ්බානි.

86. දිසංගමිකාදිවත්ථුකථා

163. සංගහෙනබ්බොතිආදීනං චතුත්තං කිරියාපදානං විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “සංගහෙනබ්බො”තිආදි. සංගහසද්දස්ස සඬ්ඛෙපගහණෙසුපි චත්තනනො ඉධ “අනුග්ගහත්ථෙ”ති දස්සෙතුං පාළියං වුත්තං “අනුග්ගහෙනබ්බො”ති. තෙන වුත්තං “තථාකරණවසෙනා”ති. උපලාපෙනබ්බොති සඬ්ඛෙන බහුස්සුතො භික්ඛු භික්ඛුහි උපගන්ත්වා ලාපෙනබ්බො කථාපෙනබ්බො. උපට්ඨාපෙනබ්බොති සඬ්ඛෙන බහුස්සුතො භික්ඛු භික්ඛුහි උප අවිචනෙන පුජනෙන යාපෙනබ්බො. “සබ්බෙසං දුක්ඛං”න්ති චත්වා තදෙව සමත්ථෙතුං වුත්තං “ඉධ නෙව ථෙරා, න දහරා මුච්චන්ති”ති. තෙනාති බහුස්සුතෙන භික්ඛුනා. එවමිපි සතීති එවං අසාදියනෙපි සති. සායං පාතන්ති සායඤ්ච පාතො ච සායංපාතං. උපට්ඨානන්ති උපට්ඨානට්ඨානං, උපට්ඨානත්ථාය වා. තෙනාති බහුස්සුතෙන භික්ඛුනා. තෙසන්ති මහාථෙරානං. අස්සාති බහුස්සුතස්ස භික්ඛුතො. සද්ධිංවරාති අත්තනා සද්ධිං වරන්තීති සද්ධිංවරා. අථාපීති යදිපි. එකො වා චත්තසම්පන්නො වදන්ති යොජනා. එසො ච අහඤ්චාති මයං. නාමතුම්භඅම්භසද්දෙසු හි එකසෙසෙන කත්තබ්බෙසු පරොච ගහෙනබ්බො. විහරන්තුති වදන්තීති යොජනා.

සො ආවාසො ගන්තබ්බොති එත්ථ කිමත්ථාය ගන්තබ්බො, කිං අනුදිවසං ගන්තබ්බොති ආහ “උපොසථකරණත්ථාය අන්වද්ධමාසං ගන්තබ්බො”ති. සො ච බොති ආවාසො. උතුචස්සෙයෙවාති හෙමන්තගිම්භෙයෙව. උතුචස්සෙයෙව ගන්තබ්බොති අත්ථස්ස ඤාතබ්බහාවං දස්සෙන්නො ආහ “වස්සානෙ පනා”තිආදි. යන්ති කම්මං. තත්ථාති “වස්සං වසන්ති”තිආදිවචනෙ. සොති පාතිමොක්ඛද්දෙසකො භික්ඛු. අඤ්ඤස්මිත්ති අපරස්මිං පාතිමොක්ඛද්දෙසකෙ. මාසද්වයන්ති සාවණමාසපුණ්ණමිතො යාව අස්සයුජ්ජණ්ණමි, තාව මාසද්වයං වසිතබ්බං. ඉදං පුරිමවස්සං උපගන්ත්වා පච්ඡිමිකාය පක්කමනාදිං සන්ධාය වුත්තං. සථෙ පච්ඡිමිකං උපගන්ත්වා අනන්තරමෙව පක්කමනාදිං කරොති, මාසත්තයමිපි වසිතබ්බං.

87. පාරිසුද්ධිදානකථා

164. යෙන කෙනචි අඬ්ගපච්චඬ්ගෙන විඤ්ඤාපෙතීති පටිච්චනං. නිච්ඡාරෙතුමසක්කොන්නො යෙන කෙනචි අඬ්ගපච්චඬ්ගෙන විඤ්ඤාපෙති. උභයථාති උභයෙහි කායවාචාසඬ්ඛාතෙහි ආකාරෙහි. කායවාචාහි විඤ්ඤාපෙතීති සම්බන්ධො. සබ්බෙති අබ්ලා ගිලානා. හත්ථපාසෙති සඬ්ඝස්ස හත්ථපාසමිහි. සථෙ දුරෙ භොන්තීති සථෙ බහු ගිලානා අඤ්ඤමඤ්ඤං දුරෙ භොන්ති. තං දිවසන්ති තස්මිං සඬ්ඝඅප්පහොනකදිවසෙ.

තත්ථෙව පක්කමතීති එත්ථ නිස්සක්කත්ථෙ ථපච්චයොති ආහ “තතොවා”ති, පාරිසුද්ධිභාරට්ඨානනො එවාති අත්ථො. “ගච්ඡති”ති ඉමිනා කමුඛාතුයා පදච්ඤ්ඤාපත්ථං දස්සෙති, “කත්ථවි”ති ඉමිනා තස්ස කම්මං. සාමණෙරො

පටිජානාතීතිආදීසු පටිජානනාකාරත්ථස්ස ඉතිසද්දස්ස ලොපභාවං දස්සෙන්නො ආහ “සාමණෙරො අහ”න්ති එවං පටිජානාතී”තිආදි. භූතංයෙවාති විජ්ජමානංයෙව. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “සික්ඛං පච්චක්ඛාතකො පටිජානාතී”තිආදීසු.

සබ්බත්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන චතුත්තං භික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “සඬ්ඝජ්ජන්තො විබ්භමති”තිආදීසු. එත්ථාති පාරිසුද්ධිහරණ. බහුනම්පි එත්ථ පිසද්දෙන එකෙන එකස්සාපි, බහුහි එකස්සාපි, බහුහි බහුනම්පි ආහටා පාරිසුද්ධි ආහටාව හොතීති දස්සෙති. යොති පාරිසුද්ධිහාරකො භික්ඛු. යෙසන්ති භික්ඛුනං. තස්සෙවාති පාරිසුද්ධිහාරකස්සෙව. ඉතරා පනාති ඉතරෙසං පාරිසුද්ධි පන. බ්ලාලසඬ්ඛලිකාති එත්ථ බ්ලාලොති ආබුභුජො. යො හි බ්ලාසයං ආබුං ගණ්හිතුං අලති සමත්ථෙතීති බ්ලාලොති වුවිති. සඬ්ඛලිකාති එතං සත්තානං බන්ධනුපකරණවිසෙසස්ස නාමං. බ්ලාලස්ස සඬ්ඛලිකා තෙන සම්බන්ධසම්බන්ධිභාවෙන සම්බන්ධත්තාති බ්ලාලසඬ්ඛලිකා. ඉදං උපලක්ඛණමත්තං යෙසං කෙසඤ්චි සඬ්ඛලිකාය ගහෙතබ්බත්තා. තාය සදිසා බ්ලාලසඬ්ඛලිකා පාරිසුද්ධිති අත්ථො. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – යථා සඬ්ඛලිකාය පයමං චලයං දුතියංයෙව චලයං පාපුණාති, න තතියං, එවමෙව පයමං දින්නා පාරිසුද්ධි දුතියමෙව පාපුණාති, න තතියන්ති.

ආගන්ත්වාති සඬ්ඝස්ස හත්ථපාසං ආගන්ත්වා. පාළියං සුත්තො න ආරොචෙතීතිආදීසු හෙත්ථත්ථෙ පච්චත්තවචනං. සුත්තෙන නාරොචෙතීති හි අත්ථො. පාරිසුද්ධිහාරකස්ස අනාපත්තීති එත්ථ ආපත්තීති අන්වයත්ථං. අත්ථාපත්තීතො දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ...පෙ.... ආපජ්ජතී”ති. අස්සාති භික්ඛුස්ස. උභින්නම්පිති පාරිසුද්ධිදායකස්ස, තංභාරකස්ස වාති උභින්නම්පි.

88. ඡන්දදානකථා

165. ඡන්දදානෙපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. උපොසථො කතො හොතීති පාරිසුද්ධිදායකස්ස ච සඬ්ඝස්ස ච උපොසථො කතො හොති. අඤ්ඤන්ති උපොසථකම්මතො අඤ්ඤං. යං පන කම්මන්ති සම්බන්ධො. කම්මම්පිති උපොසථකම්මතො අඤ්ඤං කම්මම්පි. එත්ථ ච තදහුපොසථෙ අත්තතො ච සඬ්ඝස්ස ච සවෙ උපොසථකම්මං හොති, පාරිසුද්ධියෙව දාතබ්බො. අථ අඤ්ඤං කම්මං හොති, ඡන්දොයෙව දාතබ්බො. යදි උපොසථකම්මඤ්ච අඤ්ඤකම්මඤ්ච හොති, පාරිසුද්ධි ච ඡන්දො ච දාතබ්බො. තං සන්ධාය වුත්තං “තදහුපොසථෙ පාරිසුද්ධිං දෙන්තෙන ඡන්දම්පි දාතු”න්ති. සීමාය වාති බද්ධසීමාය වා. අච්ඡිතුන්ති උපවෙසිතුං. “ආස උපවෙසනෙ”ති හි ධාතුපාඨෙසු (සද්දතීතිධාතුමාලායං 16 සකාරන්තධාතු) වුත්තං. සාමග්ගී වාති කායසාමග්ගී වා.

167. සරතීපි උපොසථං, නපි සරතීති එත්ථ පිසද්දස්ස අනියමවිකජ්ජත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “එකදා සරතී, එකදා න සරතී”ති. “එකන්ත”න්ති ඉමිනා නෙව

සරණිනි එත්ථ එවසද්දස්ස සන්තිට්ඨානත්ථං දස්සෙති. කම්මං න කොපෙතිති සම්මුතිලද්ධොපි අලද්ධොපි උම්මත්තකො කම්මං න කොපෙති.

91. සම්මුඛපොසථාදිකථා

168. “සම්මජ්ජිත්වා”ති පදමපෙක්ඛිත්වා සො දෙසොති එත්ථ “උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචන”න්ති චුත්තං. එතන්ති “සො දෙසො සම්මජ්ජිතබ්බො”ති ආදිවචනං. තෙනාති තෙන හෙතුනා. අට්ඨකථාවරියා “සම්මජ්ජනී...පෙ.... චුච්චති” ඉති ආහුති යොජනා.

සම්මජ්ජනීති සම්මජ්ජනකරණං. පදිපොති පදිපුජ්ජලනං. උදකන්ති උදකට්ඨපනං. ආසනෙනාති ආසනපඤ්ඤාපනෙන. “ඉති”ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. උපොසථස්සාති නවවිධස්ස උපොසථස්ස පුබ්බකරණන්ති සම්බන්ධො. එතානීති චත්තාරි කම්මානි. චුච්චතීති කටීයති. ඉදං “එතානී”ති කම්මස්ස ව “පුබ්බකරණ”න්ති ආකාරස්ස ව අහෙදත්තා ආසන්තං ආකාරමපෙක්ඛිත්වා එකවචනවසෙන චුත්තං. “අක්ඛාතානී”ති ඉදං පන “ඉමානි චත්තාරි”ති කම්මමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනවසෙන චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ජන්දසාරිසුද්ධිඋතුක්ඛානන්ති ජන්දක්ඛානඤ්ච පාරිසුද්ධික්ඛානඤ්ච උතුක්ඛානඤ්ච. භික්ඛුගණනාති භික්ඛු ගණෙත්වා අක්ඛානං. ඔවාදොති භික්ඛුනීහි යාවිතස්ස ඔවාදස්ස අක්ඛානං. එතානීති එතානි පඤ්ච. පුබ්බකරණතො පච්ඡාති පුබ්බකරණස්ස කරණතො පච්ඡා. එත්ථ ව “පුබ්බකරණතො පච්ඡා කත්තබ්බානී”ති ඉදං කත්තබ්බාකාරස්සෙව විසෙසනං, න අත්ථස්ස. අයං පන විසෙසො — සඨස්සන්තිපාතතො පුබ්බහාගෙ කත්තබ්බත්තා පුබ්බකරණං නාම, උපොසථකරණතො පුබ්බහාගෙ කත්තබ්බත්තා පුබ්බකිච්චං නාමාති.

උපොසථොති උපොසථදිවසො. යාවතිකා ව භික්ඛුති යත්තකා භික්ඛු. කම්මපත්තාති උපොසථකම්මස්ස පත්තා යුත්තා අනුරූපා. තාවතිකා භික්ඛු හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා එකසීමායං යීතා ව භොන්තිති යොජනා. සභාගාපත්තියොති චත්ථුසභාගා ආපත්තියො. වජ්ජනීයාති වජ්ජෙතබ්බො. පුග්ගලාති ගහට්ඨාදිපුග්ගලා. තස්මිත්ති තස්මිං උපොසථසීමමාලකෙ. එතානි චත්තාරීති පාඨසෙසො.

ආගතෙහි තෙහි භික්ඛුහීති යොජනා. පන්තරසොපිති පිසද්දෙන න කෙවලං පාළියං ආගතනයෙනෙව අධිට්ඨාතුං වට්ටති, අථ බො “අජ්ජ මෙ උපොසථො පන්තරසො”තිපිති දස්සෙති.

92. ආපත්තිපටිකම්මවිධිකථා

169. භගවතා...පෙ.... කාතබ්බොති ඉදං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. “යස්ස සියා ආපත්තීති ආදිවචනෙනෙව වා”ති ආදිහෙතුත්තයෙන “න සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො”ති යථාරුතං අපඤ්ඤත්තම්පි අත්ථතො සිද්ධමෙවාති

දස්සෙති. හෙතුත්තයං “වෙදිතබ්බ”න්ති පදෙන යොජෙතබ්බං. ථුල්ලව්වයාදීසුති ආදිසද්දෙන පාවිත්තියපාටිදෙසනියදුක්කට්ඨබ්බාසිතාපත්තියො සඬගණ්හාති. “තං පටිදෙසෙමි”ති ඉදං සුචුත්තමෙව හොතීති සම්බන්ධො. තන්ති ආපත්තිං.

තුම්හමුලෙති තුම්හං සන්තිකෙ. නිග්ගහිතලොපඤ්ඤි වාක්‍යමෙව, න සමාසො.

“තුම්හ” ඉති ව “තුය්හ” ඉති ව නවකත්ථෙරානං වත්තබ්බාකාරදස්සනමත්තමෙව, න ඉච්ඡිතත්ථවිපත්තිදස්සනං. චුත්තම්පිති පිසද්දෙන න කෙවලං පාළිනයෙනෙව සුචුත්තං, ඉමිනා නයෙනපි සුචුත්තන්ති දස්සෙති. “පස්සෙමි”ති ඉදං ඉදං වත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. වත්තබ්බාකාරං පන සුචිඤ්ඤෙය්‍යං. “ආම පස්සාමි”ති ඉදං පන සුචුත්තමෙව හොතීති සම්බන්ධො. චුත්තම්පිති පිසද්දො පාළිනයං සම්පිණ්ඨෙති. ආයතිං සංවරෙය්‍යාසිති එත්ථ පන වත්තබ්බොති සම්බන්ධො. ගරුසු බහුවචනස්ස කත්තබ්බත්තා චුත්තං “සංවරෙය්‍යාපා”ති. එවං චුත්තෙන ආපත්තිදෙසකෙනාති සම්බන්ධො.

තත්‍රාති “යදා නිබ්බෙමතිකො”ති පාඨෙ. සුරියෙ මෙසච්ඡන්තො සතීති යොජනා. තෙන භික්ඛුනා වත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො, වත්ථුං කිත්තෙත්වාති හොජනසඬබ්බාතං වත්ථුං කිත්තෙත්වා. තාති ආපත්තියො.

සභාගා ආපත්තීති එත්ථ ද්විසු වත්ථුසභාගආපත්තිසභාගාසු වත්ථුසභාගාව අධිජ්ජෙතාති දස්සෙන්නො ආහ “යං ද්වෙපි ජනා”තිආදි. යං ආපත්තින්ති සම්බන්ධො. සමානො භාගො එතාසන්ති සභාගා. දෙසෙතුං වට්ටතීති ආපත්තිසභාගාපි වත්ථුසභාගත්තා දෙසෙතුං වට්ටති. සුදෙසිතාවාති ආපත්තිනො භික්ඛු වුට්ඨාතියෙවාති අධිජ්ජායො. අඤ්ඤං දුක්කටන්ති සම්බන්ධො. පනසද්දො ගරහත්ථජොතකො සුදෙසිතාය ගරහාකාරෙන පවත්තත්තා. කිඤ්චාපි සුදෙසිතාව, පන තථාපිති යොජනා. තන්ති දුක්කටං. නානාවත්ථුකන්ති දෙසනාපටිග්ගහණවසෙන නානාවත්ථුකං.

170. සභාගොයෙව වත්තබ්බො, න විසභාගො. භීති සච්චං, යස්මා වා. තස්සාති විසභාගස්ස. ඉතොති සඬසසන්තිපාතතො.

95. අනාපත්තිපන්තරසකාදිකථා

172. තෙ න ජාතිංසුති එත්ථ ජානනාකාරදස්සනත්ථං “සීමං ඔක්කන්තාති වා ඔක්කමන්තීති වා”ති චුත්තං. ඔක්කන්තාති වාති පටිසිත්ථ ඉති වා. තෙසන්ති චතුන්නං වා අතිරෙකානං වා භික්ඛුනං. වග්ගා සමග්ගසඤ්ඤිනොති එත්ථ කස්මා වග්ගා, කස්මා සමග්ගසඤ්ඤිනොති ආහ “තෙස”න්තිආදි. තත්ථ තෙසන්ති අඤ්ඤෙසං භික්ඛුනං. සීමං ඔක්කන්තත්තාති සීමං පටිසිත්තත්තා, වග්ගා හුත්වාති සම්බන්ධො. සමග්ගො ඉති සඤ්ඤා සමග්ගසඤ්ඤා, සා එතෙසමත්ථීති සමග්ගසඤ්ඤිනො.

175. කුක්කුච්චපකතානි පදස්ස “ඉච්ඡාපකතො”ති පදෙන සමානභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “යථා”තිආදි. පුබ්බභාගෙනි උපොසථකම්මතො පුබ්බභාගෙ. සන්නිට්ඨානං කත්වාපිති කප්පතෙවානි සන්නිට්ඨානං කත්වාපි. “අභිභූතා”ති ඉමිනා පකතානි එත්ථ පපුබ්බකරධාතුයා උපසග්ගවසෙන අභිභවනත්ථං දස්සෙති.

176. යථා හෙට්ඨා වග්ගාවග්ගසඤ්ඤීපන්නරසකාදීසු දුක්කටං වුත්තං, එවමකත්වා කස්මා “පුල්ලච්චය”න්ති ආහ “අකුසලබලවතායා”ති.

100. සීමොක්කන්තිකපෙය්‍යාලකථා

177. ආවාසිකෙනආගන්තුකපෙය්‍යාලෙ සබ්බං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. වෙදිතබ්බාකාරං සහ උපමාය දස්සෙන්නො ආහ “යථා”තිආදි. ආගන්තුකෙනආවාසිකපෙය්‍යාලෙ පන ආනෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. පූර්වපෙය්‍යාලෙති ආවාසිකෙනආගන්තුකපෙය්‍යාලෙ. ආගන්තුකෙනආගන්තුකපෙය්‍යාලෙ පන යොජෙතබ්බොති සම්බන්ධො. එත්ථ ච පෙය්‍යාලන්ති සදිසනසස්ස ච තංජානනඤ්ඤාණස්ස ච පාතබ්බං රක්ඛනං පෙය්‍යං, පෙය්‍යං, පෙය්‍යො වා, පෙය්‍යාය වා අලති සමත්ථෙතීති පෙය්‍යාලන්ති වචනත්ථො කාතබ්බො.

178. ආවාසිකානං වාතුද්දසො හුත්වා කස්මා ආගන්තුකානං පන්නරසොති ආහ “යෙස”න්තිආදි. තත්ථ යෙසන්ති ආගන්තුකානං. තිරොරට්ඨතොති ආවාසිකානං රට්ඨස්ස අඤ්ඤරට්ඨතො. තිරොජනපදතොති එකරට්ඨෙපි අඤ්ඤජනපදතො. වාතුද්දසිකං අකංසුති සඤ්ඤානානත්තවසෙන වාතුද්දසිකං අකංසු. අනුවත්තිතබ්බන්ති අනුමතිං වත්තිතබ්බං. න පටික්කොසිතබ්බන්ති “න වාතුද්දසො”ති වත්වා න වාරිතබ්බං. න අකාමාති එත්ථ කමුධාතු ඉච්ඡත්ථො, කරණත්ථෙ ච නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “න අනිච්ඡාය දාතබ්බා”ති.

101. ලිඛිගාදිදස්සනකථා

179. “ආවාසිකානං ආකාර”න්ති ඉමිනා ආවාසිකාකාරන්ති පදස්ස ඡට්ඨිසමාසං දස්සෙති. සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු “ආවාසිකලිඛිග”න්තිආදීසු. යෙනාති සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිනා, ගණ්හතීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති ආවාසිකානං. ආචාරසණ්ඨානන්ති ආචාරසණ්ඨිතිං. සො සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිකො ආකාරො නාමාති යොජනා. යන්ති සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිං, ගමයතීති සම්බන්ධො. තත්ථ තත්ථානි තස්මිං තස්මිං යානෙ. ලීනෙ ආවාසිකෙති සම්බන්ධො. තං සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදි ලිඛිගං නාමාති යොජනා. “අදිස්සමානෙ”ති ඉමිනා ලීනෙති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “ජානාපෙති”ති ඉමිනා ගමයතීති පදස්ස ඤාණත්ථං දස්සෙති. යන්ති සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිං. තෙති ආවාසිකා. තං සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදි නිමිත්තං නාමාති යොජනා. යෙනාති සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිනා. තෙති ආවාසිකා උද්දිසියන්ති, සො

සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨාදිකො උද්දෙසො නාමානි යොජනා. ඉමෙහි පදෙහි ආකිරියන්ති පකාසියන්ති එතෙනාති ආකාරො, ලීනෙ ගමයති බොධෙතිති ලිඛිතං. නිමියන්ති පරිච්ඡේද ඤායන්ති එතෙනාති නිමිත්තං, උද්දිසියන්ති අපදිසියන්ති එතෙනාති උද්දෙසොති වචනත්ථං දස්සෙති. සබ්බමෙතන්ති “ආවාසිකාකාර”න්තිආදි එතං සබ්බං. යථායොගන්ති පාළියං යොගානුරූපං. තත්ථාති ආගන්තුකාකාරාදීසු. “අම්භාකං ඉද”න්ති න ඤාතබ්බන්ති අඤ්ඤාතං, තදෙව අඤ්ඤාතකං, නිසිද්දාදි. “අම්භාකං ඉද”න්ති අජානනං නාම අත්තනො අසන්තකත්තා, අඤ්ඤෙසමෙව සන්තකත්තා හොතිති ආහ “අඤ්ඤෙසං සන්තක”න්ති. උදකනිස්සෙකන්ති සිඤ්චනවිරහිතං උදකං. බහුවචනස්සාති “ධොතාන”න්ති එත්ථ ඡට්ඨිබහුවචනස්ස. එකචචනන්ති “ධොතස්සා”ති එකචචනං. පච්ඡිමපාඨෙ මලං ධුනාති අනෙතාති ධොතං, ධොතඤ්ච තං උදකඤ්චෙති ධොතඋදකං, තමෙව නිස්සෙකං ධොතඋදකනිස්සෙකං.

180. සමානසංවාසකදිට්ඨිත්ති පදස්ස ඉතිලොපසමාසං දස්සෙන්නො ආහ “සමානසංවාසකා එතෙති දිට්ඨි”න්ති. එතෙති ආවාසිකා හික්ඛු. “ලද්ධි”න්ති ඉමිනා න පුච්ඡන්තිති පදස්ස කම්මං දස්සෙති. නානාසංවාසකභාවන්ති තෙසං ලද්ධිනානාසංවාසකභාවං. “මද්දිතු”න්ති ඉමිනා නාභිචිතරන්තිති එත්ථ අභිසද්දස්සත්ථං දස්සෙති. “අභිභවිතු”න්ති ඉමිනා ව තදෙවත්ථං දස්සෙති. නානාසංවාසකභාවස්ස මද්දනං නාම ලද්ධිනිස්සජ්ජාපනන්ති ආහ “තං දිට්ඨිං න නිස්සජ්ජාපෙන්නි”ති.

103. නගන්තබ්බගන්තබ්බවාරකථා

181. සහික්ඛුකාති පදස්ස සංවිජ්ජන්ති හික්ඛු එතස්මිමාවාසෙති සහික්ඛුකොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මිං ආවාසෙ”තිආදි. යන්ති ආවාසං. තදහෙවාති තදහුපොසටෙ එව. ඉමිනා සටෙ සක්කොති, තදහෙව ගන්තුං, සො ගන්තබ්බොති දස්සෙති. “අකත්වා”ති ඉමිනා කත්වා පන ගන්තබ්බොති දස්සෙති. “අඤ්ඤත්වා”ති නිපාතො “චිනා”ති නිපාතස්ස පරියායොති ආහ “චිනා”ති. අත්තචතුත්ථෙත වා අත්තපඤ්චමෙන වා සඬ්ඝෙන ගන්තුං වට්ටතිති යොජනා. එත්ථ ව “අත්තචතුත්ථෙත වා”ති ඉදං උපොසථකම්මං සන්ධාය චුත්තං. “අත්තපඤ්චමෙන වා”ති ඉදං පවාරණාකම්මං සන්ධාය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. විහාරෙති විහාරසීමාය මහාසීමායන්ති අත්ථො. ඉදඤ්ච විහාරසීමානං අහෙදෙන චුත්තං. සීමාපිති බණ්ඩසීමාපි. න ගන්තබ්බොති සඬ්ඝස්ස ගරුකත්තා න ගන්තබ්බා. එත්ථාති බණ්ඩසීමාදීසු. තස්සාති හික්ඛුස්ස. ගන්තුං වට්ටතිති ගණුපොසට්ඨානතො ගන්තුං වට්ටති, සඬ්ඝුපොසට්ඨානතො පන න වට්ටතියෙවාති දට්ඨබ්බං. විස්සට්ඨඋපොසථා ආවාසාපි අඤ්ඤං ගන්තුං වට්ටතිති යොජනා. ආරඤ්ඤකෙනාපිති අරඤ්ඤ එකකෙන නිවාසෙනපි. තත්ථාති අඤ්ඤවිහාරෙ. උපොසථන්ති සඬ්ඝුපොසථඤ්ච ගණුපොසථඤ්ච.

182. යන්නි ආවාසං. තත්ථානි තං ආවාසං. ගන්තුං සක්කොම් ඉති ජානෙය්‍යාති යොජනා. තත්ථානි තස්මිං ආවාසෙ. ඉමිනා නෙව කතොති සම්බන්ධො. නෙව කතො භවිස්සති ඉති ජානෙය්‍යාති යොජනා.

105. වජ්ජනියපුග්ගලසන්දස්සනකථා

183. භත්ථපාසුපගමනමෙවානි උපොසථසඤ්ඤාදීනං භත්ථපාසස්ස උපගමනමෙව. ඉදං පාරිවාසියපාරිසුද්ධිදානං නාම න වට්ටනීති යොජනා. තස්සාති පාරිවාසියපාරිසුද්ධිදානස්ස. අනුපොසථෙති එත්ථ අකාරස්ස අඤ්ඤත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤස්මිං දිවසෙ”ති. තත්ථ අඤ්ඤස්මිත්ති ද්විති උපොසථෙති අඤ්ඤස්මිං. යා සඤ්ඤාමග්ගි කරියති, තථාරුපිත්ති යොජනා. කොසම්බකභික්ඛුනන්ති කොසම්බියං නිවාසිනං භික්ඛුනං. සාමග්ගි විය යා සාමග්ගිති යොජනා. “යපෙත්වා”ති ඉමිනා අඤ්ඤත්‍රාති නිපාතස්ස අත්ථං දස්සෙති. යෙ පනාති භික්ඛු පන සමග්ගා භොන්තිති සම්බන්ධො. උපොසථෙයෙවානි උපොසථදිවසෙයෙව.

ඉති උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

3. වස්සුපනාසිකක්ඛන්ධකං

107. වස්සුපනාසිකානුජානනකථා

184. වස්සුපනාසිකක්ඛන්ධකෙ “අනනුඤ්ඤාතො”ති ඉමිනා අපඤ්ඤත්තොති එත්ථ ඤාධාතුයා අනුජානනත්ථං දස්සෙති, “අසංවිහිතො”ති ඉමිනා ඤාධාතුයා යපනත්ථං. තෙධානි තෙ ඉධ. ඉධසද්දො සාසනඤ්ච ලොකඤ්ච දෙසඤ්ච පදපුරණඤ්ච උපාදාය වත්තති, ඉධ පන පදපුරණෙති දස්සෙන්නො ආහ “ඉධසද්දො නිපාතමත්තො”ති. සංහනනං සඤ්ඤාතො, විනාසොති අත්ථො. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙති “විනාස”න්ති ඉමිනා. සකුන්තකසද්දො සකුණපරියායොති ආහ “සකුණා”ති. සකුණාති ව විහඬිගමා. තෙ හි ආකාසෙ ගන්තුං සක්කොන්තිති සකුණාති වුවවන්ති. සංකසාසිස්සන්තිති එත්ථ “සං කසෙ අවිජනෙ”ති ධාතුපාඨෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 16 සකාරන්තධාතු) වුත්තත්තා සංපුබ්බො කසෙධාතු අවිජනත්ථොති ආහ “වසිස්සන්ති”ති. එකාරන්තොයං ධාතු. නිබද්ධවාසන්ති නිව්වවාසං. වස්සානනාමකෙති වස්සානඋතුනාමකෙ. වස්සානස්ස වතුමාසත්තා “තෙමාසෙ”ති වුත්තං. වස්සුපනාසිකාති එත්ථ නිධාතු ගමනත්ථොති ආහ “වස්සුපගමනානී”ති. අපරජ්ජුති පුණ්ණමිතො අපරං අහන්ති අපරජ්ජු, අහත්ථෙ ජ්ජුපච්චයො, අත්ථතො පාටිපදදිවසො. අයං අපරජ්ජුසද්දො පඨමන්තතිපාතො. අස්සාති ආසල්හිපුණ්ණමියා. අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයං, අතික්කන්තාය සතියාති යොජනා. අපරස්මිං දිවසෙති පාටිපදදිවසෙ. අස්සාති සාවණමාසපුණ්ණමියා. තස්මාති යස්මා ව අපරජ්ජුගතා, යස්මා ව මාසගතා, තස්මා. “අනන්තරෙ පාටිපදදිවසෙ”ති ඉමිනා පාළියං අපරජ්ජුගතාය ආසල්හියා අනන්තරෙ

පාටිපදදිවසෙ පුරිමිකා උපගන්තබ්බාති අත්ථං දස්සෙති. ආසල්භියාති
 ආසල්භීපුණ්ණමියා. පච්ඡිමනගෙපි මාසගතාය ආසල්භියා අනන්තරෙ පාටිපදදිවසෙ
 පච්ඡිමිකා උපගන්තබ්බාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආසල්භියාති ආසල්භීපුණ්ණමියා
 සමීපෙ පචත්තත්තා ආසල්භීසඬ්ඛාතාය සාවණපුණ්ණමියාති අත්ථො.
 පාටිපදදිවසෙයෙව වස්සං උපගන්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. සකිං වාතිආදීසු වාසද්දො
 අනියමවිකප්පත්ථො. නිච්ඡාරෙත්වාති නිච්චාරෙත්වා, උච්චාරෙත්වාති අත්ථො.
 අචුට්ඨක්ඛරසඤ්ඤොගෙහි පරො ක්වචි චුට්ඨත්තමාපජ්ජති “නික්ඛමති” තිආදීසු
 විය. තස්මා පරස්ස වකාරස්ස ඡකාරං කත්වා “නිච්ඡාරෙත්වා” ති වුත්තං.

108. වස්සානෙවාරිකාපටික්ඛෙපාදිකථා

185. ආපත්ති වෙදිතබ්බාති අනපෙක්ඛගමනෙන උපචාරාතික්කමෙ
 සාපෙක්ඛගමනෙන අඤ්ඤත්ථ අරුණුට්ඨාපනෙ ආපත්ති වෙදිතබ්බා.
 විහාරගණනාය ආපත්තියො වෙදිතබ්බාති එත්ථ වස්සුපනායිකදිවසෙ වස්සං
 අනුපගන්තුකාමතාවිත්තෙන විහාරං අතික්කමෙයා, විහාරගණනාය ආපත්තියො
 වෙදිතබ්බා. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙත්තො ආහ “සවෙ හී” තිආදි. තං දිවසන්ති තස්මි.
 වස්සුපගමනදිවසෙ. සතං ආපත්තියොති එත්ථ සතන්ති සඬ්ඛාපධානත්තා
 එකවචනන්ති සද්දසත්ථෙසු වුත්තං. එකා එව ආපත්තීති අත්තනො විහාරස්ස
 අතික්කමනෙයෙව එකා එව ආපත්ති. කෙනචි අන්තරායෙන අනුපගනෙනාති
 සම්බන්ධො.

වස්සනාමො ඉමස්සත්ථිති වස්සොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ
 “වස්සනාමක” න්ති. “පයමං මාස” න්ති ඉමිනා අඤ්ඤපදස්ස සරූපං දස්සෙති.
 පයමං මාසන්ති වතුසු වස්සමාසෙසු පයමං මාසං. උක්කඩ්ඪිතුකාමොති උපරි
 කඩ්ඪිතුකාමො. ආසල්භීමාසමෙව, න සාවණමාසන්ති අත්ථො. පුණ්හසද්දො
 වන්දපභායුත්තො මාසොති ආහ “මාසෙ” ති. වන්දපභායුත්තො මාසොති ආහ
 “මාසෙ” ති. වන්දපභායුත්තො හි මාසො ජොතති දිප්පතීති පුණ්හොති වුවචති.
 තස්මා “මාසෙ” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි පුණ්ණමියුත්තො මාසොව
 ගහෙතබ්බො. කාචි පරිහානි නාමාති කිඤ්චි සීලාදීනං භායනං නාම. අඤ්ඤස්මිම්පිති
 වස්සුපගමනතො අඤ්ඤස්මිම්පි. ධම්මිකෙති ධම්මෙන යුත්තෙ.

109. සත්තාහකරණියානුජානනකථා

187. සත්තාහකරණියෙසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා.
 “සත්තාහකරණියෙනා” ති පදස්ස සත්තමිසමාසඤ්ච අනියසද්දස්ස කම්මත්ථඤ්ච
 දස්සෙන්නො ආහ “සත්තාහබ්හන්තරෙ යං කත්තබ්බ” න්ති. තත්ථ
 “සත්තාහබ්හන්තරෙ” ති ඉමිනා සත්තමිසමාසං දස්සෙති, “කත්තබ්බ” න්ති ඉමිනා
 කම්මත්ථං. “සත්තාහබ්හන්තරෙ” ති ඉමිනා සත්තාහස්ස අබ්හන්තරං සත්තාහන්ති
 උත්තරපදලොපං දස්සෙති. පහිතෙ ගන්තුන්ති එත්ථ පහිතෙසද්දස්ස කත්තුකම්මානි
 දස්සෙතුං වුත්තං “හික්ඛුආදීහි දුතෙ” ති. තත්ථ “හික්ඛුආදීහී” ති ඉමිනා කත්තාරං

දස්සෙති, “දුතෙ” ති ඉමිනා කම්මං. සත්තාහන්ති එත්ථ උත්තරපදලොපඤ්ච
 භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “අත්තොසත්තාහෙයෙවා” ති.
 තත්ථෙවාති තස්මිං පහිතට්ඨානෙයෙව. “න උට්ඨාපෙතබ්බො” ති ඉමිනා
 “සත්තාහෙයෙවා” ති එත්ථ එවසද්දස්ස ඵලං දස්සෙති.

189. රසො එතස්මිං අත්ථිති රසවතීති වුත්තෙ භත්තගෙහං ගහෙතබ්බන්ති ආහ
 “භත්තගෙහං වුච්චති” ති. භත්තගෙහන්ති භත්තපචනගෙහං. පුරායං සුත්තන්තොති
 එත්ථ පුරා අයන්ති පදවිජෙදං කත්වා පුරාසද්දො යාවපරියායොති ආහ “යාව අයං
 සුත්තන්තො” ති. න පලුප්පතීති එත්ථ ලුප්ඨාතු විනාසත්ථොති ආහ “න
 විනස්සති” ති. පරිසඬ්ඛන්ති පරිසඬ්ඛරිතබ්බං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පහිතෙසු.
 ඉමිනාව කප්පියවචනෙනාති ඉමිනා එව කප්පියෙන තිවාකාසඬ්ඛාතෙන වචනෙන.
 එතෙසන්ති එතෙසං තිණ්ණං වාකායානං. වෙවචනෙනාති “යඤ්ඤඤච යජිතුං,
 සුත්තඤ්ච උග්ගණ්හිතුං, සමණෙ ව දස්සිතු” න්ති පරියායෙන. සත්තසුති උපාසක
 උපාසික භික්ඛුභික්ඛුනි සික්ඛමාන සාමණෙර සාමණෙරී සඬ්ඛාතාසු සත්තසු.

110. පඤ්චන්තං අප්පහිතෙපි අනුජානනකථා

193. පගෙව පහිතෙති ඉමිනා “අප්පහිතෙපි ගන්තබ්බ” න්ති එත්ථ පියද්දස්ස
 සම්භාවනත්ථං දස්සෙති. පඤ්චන්තං සහධම්මිකානං සන්තිකං ගන්තබ්බභාවස්ස
 කාරණං විහජිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “භික්ඛු ගිලානො හොති” තිආදි. දසහීති
 “සඬ්ඛො කම්මං කත්තුකාමො හොති, කතං වා සඬ්ඛෙන කම්මං හොති” ති ඉදං
 අඬ්ගං එකං කත්වා දසහී. නවහීති පරිවාසාරහං අපනෙත්වා නවහී. වතුහීති
 ගිලානඅනහිරිකුක්කුච්චදිට්ඨිගතඋප්පන්නසඬ්ඛාතෙහි වතුහී. ඉති ඉමෙහි ඡහිති
 යොජනා. සාමණෙරස්සපි ඡහිති එත්ථ ඡන්තං සරූපං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්නො
 ආහ “ආදිතො” තිආදි. තං සුච්ඤ්ඤයාමෙව. සාමණෙරියා සන්තිකං පඤ්චහි
 ගන්තබ්බන්ති යොජනා. පරතොති පරස්මා, පරස්මිං වා. අන්ධකට්ඨකථායං
 වුත්තන්ති සම්බන්ධො. යෙ ඤාතකා වා යෙ අඤ්ඤාතකා වා අත්ථි, තෙසම්පිති
 යොජනා. තන්ති වචනං.

112. පහිතෙයෙව අනුජානනකථා

199. භික්ඛුගතිකොති භික්ඛු එව ගති පතිට්ඨා එතස්සාති භික්ඛුගතිකොති වුත්තෙ
 භික්ඛුනිස්සිතකො පුරිසොති ආහ “භික්ඛුහි සද්ධිං වසනකපුරිසො” ති. පලුප්පතීති
 විනස්සති. භණ්ඩං ඡෙදාපිතන්ති එත්ථ භණ්ඩසද්දො පරික්ඛාරත්ථො එව, න
 මූලධනත්ථොති ආහ “දබ්බසම්භාරහණ්ඩ” න්ති. ඡෙදාපිතන්ති වුරාදිගණිකධාතුං
 “ඡින්දාපිත” න්ති රුධාදිගණිකධාතුයා වණ්ණෙති. දප්පාහන්ති එකාරලොපසන්ධිති
 ආහ “දප්පෙ අහ” න්ති. “දප්පෙහ” න්තිපි පායො. එවඤ්ඤි සති අකාරලොපසන්ධි.
 දප්පෙති දදෙයාං, දදාමි වා. සඬ්ඝකරණියෙනාති සඬ්ඝස්ස කාතබ්බෙන කිව්වෙන.
 තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යංකිඤ්චි” තිආදි. තත්ථ යංකිඤ්චි කාතබ්බන්ති
 යොජනා. වෙතියජත්තවෙදිකාදීසුති වෙතියස්ස ඡත්තෙ ව වෙදිකාය ව. ආදිසද්දෙන

සුධාලිම්පාදයෝ සඬගණ්භාති. තස්සාති සඬසකරණියස්ස. නිජ්ඵාදනත්ථං ගන්තබ්බන්ති සම්බන්ධො.

එත්ථාති වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ. “අනිමන්තිතෙනා”ති පදං “ගන්තු”න්ති පදෙ භාවකත්තා. ගන්තුන්ති ගමිතුං, ගමනං වා “න වට්ටති”ති පදෙ කත්තා. පයම්මයෙවාති ධම්මස්සවනතො පයම්මෙව. සන්තිපතිතබ්බං ඉති කතිකා කතා භොතීති යොජනා. භණ්ඩකන්ති චීවරාදිභණ්ඩකං. ගන්තුං න වට්ටතීති සයමෙව ගන්තුං න වට්ටතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙන චුත්තං “සවෙ පනා”තිආදි. තත්ථාති තං විහාරං. “වට්ටති”ති ඉමිනා වස්සව්වඡෙදො ව ආපත්ති ව න භොතීති දස්සෙති. අත්ථායපීති පිසද්දෙන “භණ්ඩකං ධොවිස්සාමී”ති අත්ථං අපෙක්ඛති. නන්ති අන්තෙවාසිකං. වට්ටතීති ආවරියස්ස ආණාය සත්තාහෙ අනතික්කන්තෙ වට්ටති, වස්සව්වඡෙදො ව ආපත්ති ව න භොති. සත්තාහෙ අතික්කන්තෙ වස්සව්වඡෙදොව භොති, න ආපත්තීති අධිජ්ජායො.

113. අන්තරායෙ අනාපත්තිවස්සව්වඡෙදකථා

201. අවිදුරෙති ආසන්නෙ. තත්ථාති ගාමෙ. සත්තාහවාරෙන්නාති සත්තාහෙ එකවාරෙන. අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බොති විහාරෙ අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො. තත්ත්වාති ගාමෙයෙව. මයන්ති භික්ඛු සන්ධාය චුත්තං. පුන මයන්ති මනුස්සෙ සන්ධාය චුත්තං. තෙසංයෙවාති වස්සව්වඡෙදභික්ඛුනං එව. තන්ති සලාකහත්තාදිං. වස්සග්ගෙනාති වස්සගණනාය.

වස්සාවාසිකන්ති වස්සාවාසානං දාතබ්බං චීවරං. තත්ථාති තස්මිං විහාරෙ. යෙසං පාපිතන්ති සම්බන්ධො. විහාරෙති චුට්ඨිතගාමවිහාරෙ. උපනික්ඛිත්තකං භණ්ඩන්ති සම්බන්ධො. ඉධාති භික්ඛුනො නිවාසට්ඨානෙ. යං චීවරාදිවෙහඬගියභණ්ඩං අත්ථි, තන්ති යොජනා. තත්ථෙව්වාති චුට්ඨිතගාමවිහාරෙ එව. ඉතොති ඛෙත්තවත්ථුආදිතො. කජ්ජියකාරකානං හත්ථෙති සම්බන්ධො. තනුජ්ජාදෙපීති තස්ස විහාරස්ස දින්නඛෙත්තවත්ථුආදිතො උජ්ජාදෙ පච්චයෙපි. “තත්ථෙව ගන්ත්වා අපලොකෙත්වා භාජෙතබ්බ”න්ති වචනස්ස යුත්තිං දස්සෙන්නො ආහ “සඬසිකඤ්ඡි”තිආදි. අන්තොවිහාරෙ වාති අන්තොසීමාය වා. උභයත්ථාති අන්තොසීමහිසීම සඬබාතෙසු ද්විසු යානෙසු යීතං වෙහඬගියභණ්ඩන්ති සම්බන්ධො.

114. සඬසහෙදෙ අනාපත්තිවස්සව්වඡෙදකථා

202. භින්නොති එත්ථ තපච්චයස්ස අතීතත්ථෙ අයුත්තභාවං දස්සෙන්නො ආහ “භින්නෙ සඬසෙ කරණියං නත්ථි”ති. යො පනාති සඬසො පන. ඉදං “භිජ්ජිස්සති”තිපදෙ කත්තා, “ආසඬකිතො”තිපදෙ කම්මං. “භිජ්ජිස්සති”ති ඉමිනා භින්නොති එත්ථ තපච්චයස්ස අනාගතත්ථෙ පචත්තභාවං දස්සෙති. භික්ඛුනීහි සඬසො භින්නොති එත්ථ කිං භික්ඛුනීහි සඬසො භින්නොති දට්ඨබ්බොති ආහ “න

හික්බුනිහි සඬසො හින්නොති දට්ඨබ්බො” ති. එතන්ති හික්බුනිහි අහින්නහාවං. එතා පනාති හික්බුනියො පන. තන්ති සඬසං. එතන්ති “සම්බහුලාහි හික්බුනිහි සඬසො හින්නො” ති වචනං.

115. වජාදීසු වස්සුපගමනකථා

203. “ගොපාලකානං නිවාසට්ඨාන” ත්ති ඉමිනා ගොපාලකා ගාවො විය වජෙ නිවසන්තිති දස්සෙති.

උපකට්ඨසද්දො ආසන්නපරියායොති ආහ “ආසන්නායා” ති. තත්ථාති කුටිකායං. ඉධාති ඉමිස්සං කුටිකායං. අවිහාරත්තා “ඉධාති” සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං. තික්ඛත්තුන්ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං. හෙට්ඨා හි “සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා” ති (මහාව. අට්ඨ. 184) වුත්තත්තා සකිමපි වට්ටනීති දට්ඨබ්බං. තමපිති සාලාසඬබ්බෙපෙන ධීතසකට්මපි. “ආලයො” ති ඉමිනා “ඉධ වස්සං උපෙමි” ති වචිහෙදො න කාතබ්බොති දස්සෙති. ආලයොති ව සත්ථෙ “ඉධ වස්සං වසිස්සාමි” ති චිත්තස්ස අල්ලියනං. මග්ගපටිපත්තෙයෙව සත්ථෙති අනාදරෙ භුමිමච්චනං. තත්ථෙව්වාති සත්ථෙයෙව. සත්ථො අතික්කමතීති සම්බන්ධො. තත්ථාති පත්ථිතට්ඨානෙන. විජ්ජකිරතීති විසුං විසුං ගච්ඡති. සථෙ අගාමකෙ යානෙ විජ්ජකිරති, පුරිමං ගාමං සන්නිවත්තිතබ්බං. න අඤ්ඤාගාමං ගන්තබ්බං. තතොති ගාමතො.

උපගන්තබ්බන්ති “ඉධ වස්සං උපෙමි” ති තික්ඛත්තුං වත්ථා උපගන්තබ්බං. තත්ථෙව්වාති සමුද්දෙයෙව. කුලන්ති තීරං. තඤ්ඤි කුලති උදකං ආවරතීති කුලන්ති වුව්චති. අයඤ්ඤාති නාවායං වස්සුපගමනහික්ඛු. අනුතීරමෙව්වාති අනුක්කමෙන, අනුසාරෙන වා තීරමෙව. අඤ්ඤත්ථාති පයමලද්ධගාමතො අඤ්ඤස්මිං යානෙ. තත්ථෙව්වාති පයමලද්ධගාමෙයෙව.

ඉතීතිආදි නිගමනං. පචාරෙතුඤ්ඤ උහතීති එත්ථ වසද්දො වාක්‍යසම්පිණ්ඩනත්ථො. පුරිමෙසු ව පනාති එත්ථ වසද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථො, පනසද්දො විසෙසත්ථජොතකො. අනාපත්ති හොතීති අනාපත්තිමත්තමෙව හොති.

116. වස්සං අනුපගන්තබ්බට්ඨානකථා

204. රුක්ඛසුසිරෙයෙව්වාති රුක්ඛස්ස විවරෙ එව. විවරඤ්ඤි සු සං ඉරති ගච්ඡතීති සුසිරොති වුව්චති. පදරච්ඡදනන්ති එලකෙහි ඡාදිතං. පවිසනද්වාරන්ති පවිසනනික්ඛමනද්වාරං. පවිසනඤ්ඤ නික්ඛමනඤ්ඤ පවිසනන්ති විරූපෙකසෙසෙන කාතබ්බං. බාණුමත්ථකෙති බාණුනො උපරි. විටහීති විටං අඤ්ඤමඤ්ඤවෙධනං. අපති ගච්ඡතීති විටපො, පකාරස්ස භකාරං, ඉත්ථිලිඬගජොතකර්ථපච්චයඤ්ඤ කත්ථා විටහීති වුව්චති. තත්ථාති අට්ටකෙ. යස්සාති හික්බුනො, නත්ථිති සම්බන්ධො. පඤ්චන්තං ඡදනානන්ති තිණපණ්ණඉට්ඨකාසිලාසුධාසඬබ්බානානං (වුළුව. 303) පඤ්චන්තං ඡදනානං. ඉදඤ්ඤ යෙහුයාවසෙන වුත්තං පදරච්ඡදනාදීනමපි ගහිතත්තා.

ද්වාරබන්ධනන්ති ද්වාරරෙන බන්ධිතබ්බං. ඡවකුට්ඨකාති ඡවානං සයනට්ඨානෙන සුසානෙන කතා කුට්ඨකා ඡවකුට්ඨකාති වුච්චති. ටඨිකිතමඤ්චාදීතිආදිසද්දෙන ටඨිකිතපීඨං සඬගණ්හාති. තත්ථාති ඡවකුට්ඨයං. අඤ්ඤං කුට්ඨකන්ති ඡවකුට්ඨතො අඤ්ඤං කුට්ඨකං. ආවරණන්ති හිත්තිං. ද්වාරන්ති පවිසනනික්ඛමනද්වාරං. ඡත්තකුට්ඨකා නාමෙසාති එසා ඡත්තෙන කතා කුට්ඨකා නාම. මහත්තෙන කපල්ලෙන කුට්ඨකං කත්වාති සම්බන්ධො.

117. අධම්මිකකතිකාකථා

205. අඤ්ඤාපීති “අන්තරාවස්සං න පබ්බාජෙනබ්බ”න්ති කතිකාය අඤ්ඤාපී. කතිකා හොතීති සම්බන්ධො. තස්සාති අධම්මිකකතිකාය. වුත්තන්ති චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 2.226) වුත්තං.

118. පටිස්සවදුක්කටාපත්තිකථා

207. පටිස්සවෙ ආපත්ති දුක්කටස්සාති එත්ථ කිං වස්සාවාසපටිස්සුතෙයෙව දුක්කටාපත්ති හොතීති ආහ “න කෙවල”න්තිආදි. එතස්සෙවාති වස්සාවාසස්සෙව. එවමාදිනාපීති පිසද්දො “පටිස්සවෙ”ති එත්ථ යොජෙනබ්බො. “පටිස්සවෙපී”ති හි අත්ථො. තස්ස තස්සාති කම්මස්ස. තඤ්ච බොති තඤ්ච දුක්කටං විසංවාදනපච්චයා හොතීති යොජනා. පයමම්පීති පිසද්දො “පච්ඡාපී”ති පදං සම්පිණ්ඨෙති. පයමම්පී හි පාචිත්තියං, පච්ඡාපී දුක්කටන්ති අත්ථො.

සො තදහෙව අකරණීයොතිආදීසු එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පුරිමිකා ව න පඤ්ඤායතීති එත්ථ පුරෙ හවා පුරිමා, සා එව පුරිමිකා, පාටිපදතිපී. නානාසීමාය ද්විසු ආවාසෙසු වස්සං උපගච්ඡන්තස්ස දුතියෙ “වසිස්සාමී”ති පයමාවාසස්ස උපවාරතො නික්ඛන්තමත්තෙ පයමසෙනාසනග්ගාහස්ස පස්සම්භනං සන්ධාය වුත්තං “පුරිමිකා ව න පඤ්ඤායතී”ති. අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වාති වස්සං උපගමනවිහාරෙ අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා. තදහෙවාති තස්මිං වස්සුපගමනඅහනි එව, පක්කන්තස්සාපීති සම්බන්ධො. පිසද්දස්ස ගරහත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කො පන වාදො”තිආදි. ආලයොති විත්තස්ස අල්ලියනං. අසනියාති සතිපට්ඨයෙන. වස්සං න උපෙතීති “ඉමස්මිං විහාරෙ ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙමී”ති (මහාව. අට්ඨ. 184) වච්චෙදං කත්වා වස්සං න උපෙති.

සත්තාහන්ති සත්තාහෙන, අනාගතායාති සම්බන්ධො. නවම්මිතොති පුබ්බකත්තිකමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛනවම්මිතො, පච්ඡිමකත්තිකමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛනවම්මිතො වා. මා වා ආගච්ඡතු, අනාපත්තීති වස්සංවුත්ථත්තා මා වා ආගච්ඡතු, අනාපත්තීති අත්ථො.

ඉති වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

4. පවාරණාක්ඛන්ධකං

120. අඵාසුකවිභාරකථා

209. පචාරණාක්ඛන්ධකෙ අල්ලාපොති එත්ථ ආත්‍යුපසග්ගස්ස ආදිකම්මත්ථං, ලපධාතුයා ච කථනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පයම්චචන”න්ති. ආදිතො, ආදිමිහි වා ලපනං කථනං, ලපති අනෙනාති වා අල්ලාපො සංයොගෙ පරෙ රස්සො. සං පුන ලපනං, ලපති වා අනෙනාති සල්ලාපො. හත්ථවිලඬ්ඝකෙනාති එත්ථ විපුඬ්ඛො ලඝිධාතු උක්ඛිපනත්ථොති ආහ “හත්ථුක්ඛෙපකෙනා”ති. පසුසංවාසන්ති එත්ථ පසුති සබ්බවතුප්පදා. තෙ හි අඤ්ඤමඤ්ඤං පසන්ති බාධන්ති, මනුස්සාදීහි වා පසියන්ති බාධියන්ති පසවොති වුවචන්ති. පසුනං විය සංවාසන්ති පසුනං සංවාසො විය සංවාසොති පසුසංවාසො, තං පසුසංවාසං. තමත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “පසවොපි හි”තිආදි. තථාති යථා න කරොන්ති, තථාති අත්ථො. එතෙහිති හික්ඛවොපි. තස්මාති යස්මා අකංසු, තස්මා. නෙසන්ති හික්ඛුනං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු එළකසංවාසසපත්තසංවාසෙසු. මුගඬ්ඛනන්ති මුගස්ස වනං විය වනන්ති මුගඬ්ඛනං, සුඤ්ඤවචනවනන්ති අත්ථො. තිත්ථියසමාදානන්ති තිත්ථියෙහි සමාදානඬ්ඛං. වතසමාදානන්ති සමාදානඬ්ඛං වනං. අඤ්ඤමඤ්ඤානුලොමතාති එත්ථ තාසද්දස්ස භාවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අනුලොමභාවො”ති. ඉමිනා “දෙවතා”තිආදිසු (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.1; බු. පා. අට්ඨ. 5.එවම්චවාදිපාඨවණ්ණනා; සු. නි. අට්ඨ. 2.අඬ්ඟලසුත්තවණ්ණනා) විය තාපච්චයස්ස ස්වත්ථං “ජනතා”තිආදිසු (පෙ. ව. අට්ඨ. 460) විය සමුහත්ථඤ්ච නිවත්තෙති. “අඤ්ඤමඤ්ඤං වත්තු”න්ති වචනස්ස යුත්තිං දස්සෙන්නො ආහ “වදන්තු ම”න්තිආදි. වදන්තං හික්ඛුං වත්තූන්ති යොජනා. “ආපත්තිහි වුට්ඨානභාවො”ති ඉමිනා ආපත්තිවුට්ඨානතාති පදස්ස පඤ්චමීසමාසඤ්ච තාපච්චයස්ස භාවත්ථඤ්ච දස්සෙති. “විනය”න්තිආදිනා පුරතො කත්වා කරණං පුරෙක්ඛාරො, තස්ස භාවො පුරෙක්ඛාරතා, විනයං පුරෙක්ඛාරතා විනයපුරෙක්ඛාරතාති වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ පුරසද්දස්ස එකාරත්තං සද්දසත්ථෙසු (මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණෙ 5.134 සුත්තෙ) වදන්ති. තස්ස යුත්තිං දස්සෙන්නො ආහ “වදන්තුම”න්තිආදි (මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණෙ 5.134 සුත්තෙ).

210. සබ්බසඬ්ඟාහිකාති “සඬ්ඝො පචාරෙය්‍යා”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා සබ්බෙසං තෙවාචිකාදිනං සඬ්ඟාහකා. ඤත්තීති ඤාපෙති සඬ්ඝං එතාය වචනායාති ඤත්ති. සබ්බසඬ්ඟාහිකභාවං විත්ථාරෙන්තො ආහ “එවඤ්ඤි වුත්තෙ”තිආදි. තෙවාචිකන්ති තිස්සො වාචා එතස්සාති තෙවාචිකං, තීහි වාචාහි කත්තඬ්ඛන්ති වා තෙවාචිකං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. සමානවස්සිකන්ති සමානං වස්සං එතෙසන්ති සමානවස්සා, තෙහි කත්තඬ්ඛන්ති සමානවස්සිකං. අඤ්ඤන්ති ද්වෙවාචිකඑකවාචිකං.

211. අවිජන්තිති එත්ථ ආසධාතුයා උපවෙසනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “නිසින්නාව භොන්ති”ති. “න උට්ඨහන්ති”ති ඉමිනා එවඑලං දස්සෙති. තදමන්තරාති එත්ථ “තදන්තරා”ති වත්තඬ්ඛෙ වාචාසිලිට්ඨවසෙන මකාරාගමං කත්වා වුත්තන්ති ආහ “තදන්තරා”ති. තස්ස අත්තතො පචාරිතකාලස්ස අත්තරා. “යාව පචාරෙන්ති”ති පදස්ස නියමත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “තාවතකං කාල”න්ති.

යාවාති නිපාතස්ස පයොගත්තා “තදමන්තරා” ති එත්ථ අභිවිධිඅවධාන්තොප
පඤ්චමිච්ඡන්ති හොතීති දට්ඨබ්බං.

121. පචාරණාභෙදකථා

212. වාතුද්දසිකායාති භණ්ඩනකාරකෙහි උපද්දුතත්තා පච්චුක්කඨසීතාය
පුබ්බකත්තිකමාසස්ස කාලපක්ඛවාතුද්දසිකාය. “අජ්ජ පචාරණා පන්තරසී” ති
පුබ්බකිච්චං කාතබ්බන්ති යොජනා.

පචාරණාකම්මෙසු තිද්ධාරණෙ භූමිමං, “අධම්මෙන වග්ගං
පචාරණාකම්ම” ත්තිආදීසු සම්බන්ධිතබ්බං. අධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ අධම්මං
නාම සඨසො හුත්වාපි සඨසපචාරණමකත්වා ගණපචාරණාය කරණං, ගණො
හුත්වාපි ගණපචාරණමකත්වා සඨසපචාරණාය කරණඤ්ච. වග්ගං නාම එකසීමායං
වසන්තානම්පි සබ්බෙසං එකතො අසන්නිපතනං.

අධම්මෙන සමග්ගන්ති එත්ථ අධම්මං චුත්තනයමෙව. සමග්ගං නාම සබ්බෙසං
එකතො සන්නිපතනං.

ධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ ධම්මං නාම සඨසො හුත්වා සඨසපචාරණාය කරණං,
ගණො හුත්වා ගණපචාරණාය කරණඤ්ච. වග්ගං චුත්තනයමෙව. ධම්මෙන සමග්ගං
සුච්ඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො.

213. එවං දින්නායාති එවං පාළියං චුත්තනයෙනෙව දින්නාය. පචාරෙතබ්බන්ති
වස්සංචුත්ථපචාරණාය පචාරෙතබ්බං. තිස්සොති තිස්සනාමකො. දිට්ඨොන වා වදන්ති
සම්බන්ධො. තන්ති තිස්සනාමකං භික්ඛුං. සඨසො අනුකම්පං උපාදාය වදන්ති
යොජනා. වුඩ්ඨතරොති පචාරණාදායකො තංභාරකතො වුඩ්ඨතරො. භීති
ලද්ධගුණො. තෙනාති පචාරණාභාරකෙන. තස්සාති පචාරණාදායකස්ස.

ඉධාපි වාති ඉමස්මිං පචාරණාක්ඛන්ධකෙපි ව. අපිසද්දො උපොසථක්ඛන්ධකං
අපෙක්ඛති. අවසෙසකම්මත්ථායාති පචාරණාකම්මතො අවසෙසානං
කම්මානමත්ථාය හොතීති සම්බන්ධො. පචාරණාය ආභටාය සතියාති යොජනා.
තස්ස වාති පචාරණාදායකස්ස ව. සබ්බෙසන්ති පචාරණාදායකස්ස ව සඨසස්ස වාති
සබ්බෙසං. අඤ්ඤං පන කම්මන්ති පචාරණාකම්මතො අඤ්ඤං කම්මං පන. තෙන
පන භික්ඛුනාති පචාරණාදායකෙන භික්ඛුනා පන. එත්ථ ව තදහුපචාරණාය
අත්තතො ව සඨසස්ස ව සවෙ පචාරණාකම්මමෙව හොති, පචාරණායෙව දාතබ්බො.
අථ අඤ්ඤමෙව කම්මං හොති, ඡන්දොයෙව දාතබ්බො. යදි පචාරණාකම්මඤ්ච
අඤ්ඤකම්මඤ්ච හොති, පචාරණා ව ඡන්දො ව දාතබ්බො. තං සන්ධාය චුත්තං
“තදහු පචාරණාය පචාරණං දෙන්තෙන ඡන්දම්පි දාතු” ත්ති (මහාව. 213). තෙනාති
දානභෙතුනා.

218. අප්ප මෙ පචාරණාති එත්ථ පාලිනයතො අඤ්ඤං අට්ඨකථානයං දස්සෙන්නො ආහ “සචෙ” තිආදි.

219. චුත්තනයමෙවාති උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. අට්ඨ. 169)
චුත්තනයමෙව.

222. පුන පචාරෙතඛ්ඛන්ති එත්ථ න කෙවලං පචාරණායෙව පුන කාතඛ්ඛා, පුඛ්ඛකිච්චාදිනිපි පුන කාතඛ්ඛානීති දස්සෙන්නො ආහ “පුන පුඛ්ඛකිච්ච” න්තිආදි.

228. එසෙව නයොති “අප්ප පචාරණා පන්තරසී” ති පුඛ්ඛකිච්චං අතිදිසති. අස්සාති වචනස්ස. ඤත්තින්ති “සුඤ්ඤා මෙ හන්තෙ සඬ්ඤා අප්ප පචාරණා” ති ඤත්තිං. පච්ඡිමෙහීති පච්ඡිමවස්සං උපගතෙහි භික්ඛුහි. උපොසථග්ගෙහි උපොසථස්ස ගණ්හනට්ඨානෙ ගෙහෙ. ද්වෙ ඤත්තියොති පචාරණාඤත්ති ව උපොසථඤත්ති වාති ද්වෙ ඤත්තියො. ඉදඤ්ඤාති ඉදං වක්ඛමානං පන. එත්ථාති පුරිමිකපච්ඡිමිකභික්ඛුනං සංසග්ගට්ඨානෙ. පුරිමිකාය උපගතෙහීති විහන්තඅපාදානං අනුමෙයාවිසයඅපාදානං, ථොකතරාති සම්ඛන්ධො, සභාදියොගො වා, සමසමාති සම්ඛන්ධො. සමසමාති සමෙන, සමතො වා සමා සමසමා, අතිරෙකසමාති අත්ථො. කිඤ්චි උනං වා අධිකං වා නත්ථිති අධිප්පායො. ඉතීති ඉදං ලක්ඛණං.

සොති පච්ඡිමිකො භික්ඛු. ඉතරෙතාති පච්ඡිමිකෙන. තෙසන්ති පුරිමිකානං. එකෙනාති පුරිමිකෙන. එකස්සාති පච්ඡිමිකස්ස. පුන එකෙනාති පච්ඡිමිකෙන. “එකස්සා” ති අනුවත්තෙතඛ්ඛො, පුරිමිකස්සාති අත්ථො. පුරිමවස්සුපගතෙහි අධිකතරාති සම්ඛන්ධො. ථොකතරෙහීති පච්ඡිමවස්සුපගතෙහි ථොකතරෙහි පුරිමවස්සුපගතෙහීති යොජනා.

කත්තිකායාති පච්ඡිමකත්තිකාය. වාතුමාසිනියා පචාරණායාති වතුන්තං මාසානං පූර්ණයා පචාරණාය. පචාරණාඤත්තිං යපෙත්ථාති සමසමා හුත්ථාපි පචාරණාදිවස්ත්තා පචාරණාඤත්තිං යපෙත්ථා. තෙහීති පච්ඡිමිකෙහි. ඉතරෙහීති පුරිමිකෙහි. තෙසන්ති පච්ඡිමිකානං. ථොකතරා වාති එකාදිනා ථොකතරා වා. තෙසන්ති පුරිමිකානං. තෙහීති පච්ඡිමිකෙහි.

233. සඬ්ඤාමග්ගියාති එත්ථ කිදිසි සඬ්ඤාමග්ගී වෙදිතඛ්ඛාති ආහ “කොසම්ඛකසාමග්ගීසදිසාව වෙදිතඛ්ඛා” ති. එත්ථාති සාමග්ගීපචාරණායං. අප්පමත්තකෙති පත්තච්චරාදිං පටිච්ච උප්පන්නෙ අප්පමත්තකෙ විවාදෙ. පචාරණායමෙවාති පචාරණාදිවසෙයෙව. කස්මිං දිවසෙ සාමග්ගීපචාරණා කාතඛ්ඛාති ආහ “සාමග්ගීපචාරණ” න්තිආදි. පට්ඨපචාරණන්ති පුඛ්ඛකත්තිකපුණ්ණමිං. යාව කත්තිකවාතුමාසිනී පුණ්ණමාති අයං අවධි අනභිවිධිඅවධි නාම. කස්මා? කත්තිකවාතුමාසිනීපුණ්ණමිං යපෙත්ථා අන්තොයෙව ගහෙතඛ්ඛන්තා. එත්ථන්තරෙති එතස්මිං ද්වින්තං පුණ්ණමිනමන්තරෙ

අට්ඨවිසතිපමාණෙ දිවසෙ කාතබ්බා. තතොති එත්ථන්තරසඬ්ඛාතා
අට්ඨවිසදිවසතො.

140. ද්වෙවාචිකාදිපචාරණාකථා

234. ඤත්තිං යපෙන්නෙතාපි පිසද්දො න කෙවලං පචාරෙන්නෙන ඵව
ද්වෙවාචිකං පචාරෙතබ්බං, අථ ඛො ඤත්තිං යපෙන්නෙතාපි ද්වෙවාචිකඤත්තියෙව
යපෙතබ්බාති දස්සෙති. එත්ථ වාති “සමානවස්සිකං පචාරතු”න්ති පාඨෙ ව.
සමානවස්සිකාති ගණනවසෙන සමානං වස්සං එතෙසන්ති සමානවස්සිකා, සමාන
වස්සෙ උපසම්පාදෙන්නීති වා සමානවස්සිකා. එකතොති එකස්මිං බණ,
එකපභාරෙන වා.

141. පචාරණාට්ඨපනකථා

236. සබ්බං සඬ්ගණ්භාතීති සබ්බසඬ්ගාහිකං. පුග්ගලස්ස යපනං පුග්ගලිකං.
තත්ථාති ද්විසු පචාරණාට්ඨපනෙසු. සබ්බසඬ්ගාහිකෙ යපිතා හොතීති සම්බන්ධො.
යාව රෙකාරො අත්ථි, තාවාති යොජනා. භාසිසිත්ථාති භාසිතා. ලපිසිත්ථාති ලපිතා.
න පරියොසිසිත්ථාති අපරියොසිතා. එත්ථන්තරෙති එතස්මිං සුකාරරෙකාරානං
අන්තරෙ. එකපදෙපිති පිසද්දො එකක්ඛරෙපිති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. යපිතාති
“සුණාතු මෙ හන්තෙ සඬ්ඝො, ඉත්ථන්තාමො පුග්ගලො සාපත්තිකො, තස්ස
පචාරණං යපෙමි”ති ඤත්තියා යපිතා. යාකාරෙති “පචාරෙය්‍යා”ති එත්ථ
යාකාරෙ. තතොති යාකාරතො. පුග්ගලිකට්ඨපනෙ පන අට්ඨපිතා හොතීති
සම්බන්ධො. සංකාරතොති “සඬ්ඝං හන්තෙ”ති එත්ථ සංකාරතො. සබ්බපච්ඡිමොති
තීසු වාරෙසු තතියවාරෙ සබ්බෙසං අක්ඛරානං පච්ඡිමො ටිකාරො අත්ථිති යොජනා.
එත්ථන්තරෙති එතස්මිං සංකාරටිකාරානං අන්තරෙ. තස්මාති යස්මා පරියොසිතා
හොති, තස්මා. “එසෙව නයො”ති චුත්තවචනං චිත්ථාරෙන්නො ආහ “එතාසුපි
හී”තිආදි. තත්ථ එතාසුපිති ද්වෙවාචිකඑකවාචිකසමානවස්සිකාසුපි. පිසද්දො
තෙවාචිකමපෙක්ඛති. යපනඛෙත්තන්ති යපනස්ස භූමි. ඉතිසද්දො
පරිසමාපනත්ථො.

237. අනුයුඤ්ජියමානොති එත්ථ අනුයුඤ්ජසද්දො පුච්ඡනත්ථොති ආහ
“පුච්ඡියමානො”ති. පරතොති පරස්මිංයෙව බන්ධකෙති (මහාව. 237) අත්ථො. අලං
හික්ඛු මා හණ්ඩනන්තිආදීනීති එත්ථ ආදිසද්දෙන “මා කලහං, මා
විවාද”න්තිවචනාති සඬ්ගණ්භාති, වචනාති වත්ථා ඔමද්දිත්ථාති යොජනා.
වචනොමද්දනාති වචනෙනෙව ඔමද්දනා. හීති සච්චං. ඉධාති ඉමස්මිං.
පචාරණාට්ඨපනට්ඨානෙ. අනුද්ධංසිතං පටිජානාතීති එත්ථ පටිජානනාකාරං
දස්සෙන්නො ආහ “අමුලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසිතො අයං මයා”ති.
“ලිඬ්ගනාසනායා”ති ඉමිනා දණ්ඩකම්මනාසනසංවාසනාසනාති නිවත්තෙති.

238. එතන්ති “අසුකා ආපත්ති” ති වචනං. කලහස්ස මුඛන්ති කලහස්ස උපායො.

143. වත්ථුට්ඨපනාදිකථා

239. වොරා අගමංසු කිරාති සම්බන්ධො. පොක්ඛරණිකො නිහරිත්වාති සම්බන්ධො. සොති භික්ඛු, එවමාහාති සම්බන්ධො. චුත්ථෙන්නාති වසන්තෙන, යෙන කෙනචි කතන්ති සම්බන්ධො. තං පුග්ගලන්ති වත්ථුකතං තං පුග්ගලං. එත්ථාති “වත්ථුං යපෙත්වා සඬ්ඝො පවාරෙය්‍යා” ති පායෙ. ඉමිනා වත්ථුනා අපදිසාහිති සම්බන්ධො. නන්ති පුග්ගලං. අනුවිජ්ජිත්වාති අනුයුඤ්ජිත්වා, පුවිජ්ජිත්වාති අත්ථො.

එකො භික්ඛු පුපෙසි, පිච්චි සම්බන්ධො. තස්සාති භික්ඛුස්ස. තදනුරූපොති තෙසං පුජනපිවනානං අනුරූපො. සොති වොදකො භික්ඛු. තං ගන්ධන්ති තං සරිරගන්ධං. යං පුග්ගලන්ති යොජනා. යපෙසිති පවාරණාය යපෙසි. අයමස්සාති අයං දොසො අස්ස පුග්ගලස්ස.

ඉදානෙව නන්ති එත්ථ “න”න්ති පදං “පුග්ගල”න්ති පදෙන යොජෙතබ්බං. තං පුග්ගලන්ති හි අත්ථො. උභයන්ති වත්ථුඤ්ච පුග්ගලඤ්චාති උභයං. කල්ලං වචනායාති යුත්තං කථෙතුං. කස්මා කල්ලං වචනායාති යොජනා. පවාරණකො පුබ්බෙ, පච්ඡා වාති සම්බන්ධො. ඉති තස්මා කල්ලං වචනායාති යොජනා. ඉදඤ්ච උභයන්ති වත්ථුපුග්ගලසඬ්ඛාතං ඉදමෙව උභයං. පවාරණාය පුබ්බෙති යොජනා. උක්කොටෙන්තස්සාති වාලෙන්තස්ස.

144. භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථා

240. චතුත්ථපඤ්චමාති ඡසු පක්ඛෙසු පොට්ඨපාදමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛකාලපක්ඛසඬ්ඛාතා චතුත්ථපඤ්චමා. තතියොති සාවණමාසස්ස කාලපක්ඛො තතියො. තතියචතුත්ථපඤ්චමා වාති එත්ථ තතියොති සාවණමාසස්ස කාලපක්ඛො. චතුත්ථොති පොට්ඨපාදමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛො. පඤ්චමොති තස්සෙව කාලපක්ඛො. “තතිය...පෙ.... පඤ්චමා වා” ති පදාති “ද්වෙ වා තයො වා” ති පදෙහි යථාක්කමං යොජෙතබ්බාති. චතුත්ථෙ වා කතෙති චතුත්ථපක්ඛෙ වා පන්තරසිභාවෙන කතෙ. ද්වෙ වාතුද්දසිකාති තතියපක්ඛෙ ව වාතුද්දසියා සද්ධිං ද්වෙ වාතුද්දසිකා. ඉමෙති භණ්ඩනකාරකා. තෙති භණ්ඩනකාරකා.

අසංවිහිතාති එත්ථ අකාරස්ස විරහත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සංවිදහනවිරහිතා” ති. තත්ථ සංවිදහනවිරහිතාති සංවිදහනරක්ඛවිරහිතා. ආගමනජානනත්ථායාති භණ්ඩනකාරකානං ආගමනස්ස ජානනත්ථාය. කිලන්තත්ථාති තුම්භෙ කිලන්තා භවථ. “සම්මොහං කත්වා” ති ඉමිනා වික්ඛිත්වාති පදස්ස වික්ඛෙපං කත්වාති අත්ථං දස්සෙති. නො වෙ ලභෙථාති එත්ථ කිමත්ථාය න ලභෙථාති ආහ “බහිසිමං ගන්තු”න්ති. “භණ්ඩනකාරකානං...පෙ.... භොන්ති” ති

ඉමිනා අලහනස්ස කාරණං දස්සෙති. යන්ති ආගමං ජුණ්හං. කොමුදියා
 වාතුමාසිනියාති පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමායං. සා හි කුමුදානමත්ථිතාය කොමුදි,
 චතුත්තං වස්සිකානං මාසානං පුරණත්තා වාතුමාසිනීති වුවිවති. තදා හි කුමුදානි
 සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තස්මා කුමුදානං සමුහා, කුමුදානි එව වා කොමුදා, තෙ එත්ථ
 අත්ථිති කොමුදිති වුවිවති, කුමුදවතීති වුත්තං හොති. අවස්සං පචාරෙතබ්බන්ති ධුවං
 පචාරෙතබ්බං. ඡීති සච්චං, යස්මා වා. තන්ති කොමුදිං වාතුමාසිනිං.

145. පචාරණාසඬගහකථා

241. අඤ්ඤතරො ඵාසුච්භාරොති එත්ථ ඵාසුච්භාරො නාම කොති ආහ
 “තරුණසමථො වා තරුණවිපස්සනා වා”ති. ඉමිනා තරුණසමථවිපස්සනා ඵාසුං
 විහරති අනෙතාති ඵාසුච්භාරොති දස්සෙති. පරිබාහිරා භවිස්සාමාති එත්ථ කස්මා
 ඉමමිහා ඵාසුච්භාරා පරිබාහිරා භවිස්සන්තීති ආහ
 “අනිඛද්ධරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදිභාවෙනා”තිආදි. තත්ථ
 අනිඛද්ධරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදිභාවෙනාති අනිඛද්ධදිවාට්ඨානාදිභාවෙන
 හෙතුභූතෙන, අසක්කොන්තාති සම්බන්ධො. ආදිසද්දෙන අනිඛද්ධවඬිකමාදයො
 සඬගණ්හාති. “ඡන්දදානං පටික්ඛිපතී”ති ඉමිනා “සබ්බෙහෙව එකජ්ඣං
 සන්තිපතිතබ්බ”න්ති වාක්‍යස්ස අඤ්ඤත්ථාපොහනං දස්සෙති. ඡීති සච්චං, යස්මා
 වා. ඉමෙසු තිසු ඡන්දදානං න වට්ටති, තස්මා පටික්ඛිපතීති යොජනා. අයං
 පචාරණාසඬගහො නාම න දාතබ්බොති යොජනා. තරුණසමථවිපස්සනාලාභී
 එකපුග්ගලො වා හොතුති යොජනා. “එකස්සපි දාතබ්බොයෙවා”ති ඉමිනා අයං
 පචාරණාසඬගහො එකස්ස දින්නොපි සබ්බෙසං දින්නො හොතීති දස්සෙති.
 පචාරණාසඬගහෙ දින්නෙ සතීති යොජනා. ආගන්තුකාති සට්ඨිවස්සාපි ආගන්තුකා.
 තෙසන්ති දින්නපචාරණාසඬගහානං. අන්තරාපීති කොමුදියා වාතුමාසිනියා
 අන්තරාපි.

ඉති පචාරණාක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

5. වම්මක්ඛන්ධකං

147. සොණකොළිවිසවත්ථුකථා

242. වම්මක්ඛන්ධකෙ ඉස්සරියාධිපච්චන්ති එත්ථ ඉස්සරස්ස භාවො ඉස්සරියං,
 අධිපතීනො භාවො ආධිපච්චං, ඉස්සරියඤ්ච ආධිපච්චඤ්ච, තෙහි සමන්තාගතං
 ඉස්සරියාධිපච්චන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ඉස්සරභාවෙන ව අධිපතිභාවෙන ව
 සමන්තාගත”න්ති. “රාජභාව”න්ති ඉමිනා රජ්ජන්ති එත්ථ රඤ්ඤො භාවො
 රජ්ජන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “රඤ්ඤා කත්තබ්බකිච්ච”න්ති ඉමිනා රඤ්ඤො ඉදං
 රජ්ජන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “කොළිවිසොති ගොත්ත”න්ති ඉදං
 අට්ඨකථාවාදවසෙන වුත්තං, අපදානෙ පන තස්ස ජාතක්ඛණෙ පිතරා
 කොට්ඨිසධනස්ස දින්නත්තා “කොළිවිසො නාමා”ති වුත්තං. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ

“ඡාත්‍යපුත්තස්ස මෙ සුත්වා, පිතු ඡන්දො අයං අහු;
දදාමහං කුමාරස්ස, වීසකොට් අනුනකා” ති.

ඉමිනා පාළිනයෙන “කොට්ඨිසො” ති වත්තබ්බෙ “චක්කවාළ” තිතිආදීසු විය ටකාරස්ස ළකාරං කත්වා කොළිවීසොති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අඤ්ජනවණ්ණානීති අඤ්ජනස්ස වණ්ණො විය වණ්ණො එතෙසන්ති අඤ්ජනවණ්ණානි. ලොමානි ඡාතානි භොන්තීති සම්බන්ධො. සොති සොණො. යපෙසි කිරාති සම්බන්ධො. තෙහීති අසීතිසහස්සපුරිසෙහි. පණ්ණසාලන්ති පණ්ණෙන ඡාදිතං, තෙන ව පරික්ඛිත්තං සාලං. උණ්ණපාවාරණන්ති උණ්ණමයං උත්තරාසඨගං. පාදපුඤ්ජනිකන්ති පාදං පුඤ්ජනි සොධෙති අනෙතානි පාදපුඤ්ජනියං, තදෙව පාදපුඤ්ජනිකං. සබ්බෙවාති සොණෙන සහ අසීතිසහස්සපුරිසා එව. තස්ස වාති සොණස්ස ව. පුබ්බයොගොති පුබ්බපායො.

අසීතිගාමිකසහස්සානීති එත්ථ ගාමෙසු වසන්තීති ගාමිකා, තෙසං අසීතිසහස්සානි අසීතිගාමිකසහස්සානීති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “තෙසු” තිආදි. තත්ථ “කුලපුත්තාන” තිති ඉමිනා වසන්තාත්ථෙ පවත්තස්ස ණිකපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. “අසීතිසහස්සානී” ති ඉමිනා සද්දන්තරොපි අසීතිසහස්සසද්දානං සමාසභාවං දස්සෙති. කෙනවීදෙවාති එත්ථ “කෙනවී ඉවා” ති පදවිභාගං කත්වා දකාරො පදසන්ධිමත්තො, ඉවසද්දො උපමත්ථොති ආහ “කෙනවී කරණියෙන වියා” ති. අථ වා “න පනා” තිආදිනා එවචලස්ස දස්සිතන්තා “කෙනවී එවා” ති පදවිෂේදං කත්වා එවත්ථොපි යුජ්ජතෙවාති දට්ඨබ්බං. අස්සානි බිම්බිසාරරඤ්ඤො. තස්සානි සොණස්ස. දස්සනාය අඤ්ඤත්ර කිඤ්චි කරණියං න අත්ථිති යොජනා. රාජානි බිම්බිසාරො රාජා, සන්තිපාතාපෙසිති සම්බන්ධො. දිට්ඨධම්මිකෙ අත්ථෙති එත්ථ දිට්ඨධම්මසද්දො ඉධලොකත්ථො, ඉකසද්දො හිතත්ථෙ පවත්තොති ආහ “ඉධලොකහිතෙ” ති. “අම්භාක” තිති ඉමිනා “සො නො භගවා” ති එත්ථ නොසද්දො අම්භසද්දකාරියොති දස්සෙති. අම්භාකං සො භගවාති යොජනා. සම්පරායිකෙති පරලොකහිතෙ.

“ඡානාපෙමී” ති ඉමිනා “පට්ඨෙදෙමී” ති එත්ථ විදධාතුයා ඤාණත්ථං දස්සෙති. පටිකාය නිමුජ්ජිත්වාති එත්ථ පටිකාසද්දො අධ්ඨන්දුපාසාණවාචකොති ආහ “අධ්ඨවන්දපාසාණෙ” ති. සො හි පටති අධ්ඨභාවං ගච්ඡතීති පටිකානි වුවිවති. පටිකාසද්දොයං අත්ථරණවිසෙසෙපි වත්තති. යස්ස දානීති එත්ථ යසද්දස්ස වියයං දස්සෙන්නො ආහ “තෙසං හිතකරණියත්ථස්සා” ති. ඉමිනා අයං යංසද්දො න තංසද්දාපෙක්ඛොති දස්සෙති. අථ වා යස්සානි යො අස්ස. අස්ස තෙසං හිතකරණියත්ථස්ස යො කාලො අත්ථි, තං කාලං භගවා ඡාතානීති යොජනා. තෙසන්ති අසීතිගාමිකසහස්සානං. පච්ඡායායන්ති එත්ථ පකාරො පච්චන්තත්ථවාචකොති ආහ “විහාරපච්චන්තෙ ඡායාය” ති. සම්මනාහරන්තීති සං පුනප්පුනං මනසාගතං අහිමුඛං හරන්තීති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පුනප්පුනං මනසිකරොන්ති” ති. “පසාදවසෙනා” ති ඉමිනා “කොධවසෙනා” තිආදීති

පටික්ඛිපති. “පුන විසිට්ඨකර” න්ති ඉමිනා භියොසොසො මත්තායාති නිපාතස්ස අත්ථං දස්සෙති.

සොණස්ස පබ්බජ්ජාකථා

243. “මක්ඛිතො” නි ඉමිනා පුරති විජ්ජාරති බ්‍යාපෙතීති පුටොති වුත්තෙ පුරධාතුයා විජ්ජාරණං නාම මක්ඛිතත්ථොති දස්සෙති. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. ඉමිනා ගාවො ආහනන්ති එත්ථාති ගවාසාතනන්ති අත්ථං දස්සෙති. තන්තිස්සරෙති තන්තියා ගුණස්ස සරෙ. වාදනකුසලොති වාදනෙ කුසලො. බරමුච්ඡිතාති බරෙන මුච්ඡිතා. “සරසම්පන්නා” නි ඉමිනා සරො එතිස්සමත්ථීති සරවතී, විණාති දස්සෙති. කම්මඤ්ඤාති එත්ථ කම්මසද්දෙනා බමත්ථෙ ඤ්ඤපච්චයොති ආහ “කම්මක්ඛමා” නි. මන්දමුච්ඡිතාති මන්දෙන මුච්ඡිතා. සමෙ ගුණෙති එත්ථ සමො නාම මජ්ඣිමො, ගුණො නාම මුඛ්‍යතො විණාය ජියා, උපචාරතො සරොති ආහ “මජ්ඣිමෙ සරෙ” නි. වීරියසමපන්නී එත්ථ වීරියඤ්ච සමථො වාති අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “වීරියසම්පයුත්තං සමප” න්ති. ඉමිනා වීරියෙන සම්පයුත්තං සමපං වීරියසමපන්නී දස්සෙති. “වීරියං සමපෙන යොජෙහී” නි ඉමිනා වීරියෙන සමපං යොජෙහීති අත්ථොපි දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතන්ති එත්ථ සද්ධාදීනි පඤ්චන්ද්‍රියානෙව ගහෙතබ්බාති, න අඤ්ඤාතීති දස්සෙන්නො ආහ “සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං” න්ති. “සමභාව” න්ති ඉමිනා තාපච්චයො භාවත්ථෙ හොතීති දස්සෙති. තත්ථාති “ඉන්ද්‍රියානං සමත” න්තිපායෙ, සද්ධාදීසු ඉන්ද්‍රියෙසු වා. තත්ථ ව නිමිත්තං ගණ්භාහීති එත්ථ භාවෙනභාවලක්ඛණෙ ථපච්චයො හොතීති ආහ “තස්මිං සමපෙ සතී” නි. ආදාසෙ සති මුඛ්‍යමිතෙන කත්තුභුතෙන උප්පජ්ජිතබ්බං ඉව, තස්මිං සමපෙ සති යෙන නිමිත්තෙන කත්තුභුතෙන උප්පජ්ජිතබ්බන්ති යොජනා. සමපස්ස නිමිත්තං සමපනිමිත්තං, ඉන්ද්‍රියානං සමභාවො. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. සමපනිමිත්තාදීනි චත්තාරි එකසෙසෙන වා සාමඤ්ඤානිද්දෙසෙන වා “නිමිත්ත” න්ති වුච්චති.

244. අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති එත්ථ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්නො අත්තානං “අරහා අහ” න්ති ජානාපෙතීති ආහ “අරහා අහ” න්ති ජානාපෙය්‍ය” න්ති. ඡ යානාතීති එත්ථ යානසද්දො කාරණත්ථොති ආහ “ඡ කාරණාතී” නි. “පට්ඨිජ්ඣත්ථා” නිආදිනා අධිමුත්තොති පදස්ස අධිප්පායත්ථං දස්සෙති. සද්දත්ථො පන අධිමුච්චතීති අධිමුත්තොති දට්ඨබ්බො. අරහත්තං වුච්චතීති සම්බන්ධො. හීති විත්ථාරො. අසම්මොහොතීති එත්ථ ආකාරත්ථවාචකො ඉතිසද්දො පුබ්බපදෙසුපි යොජෙත්ථා “නෙක්ඛමං ඉති වුච්චති” නිආදිනා යොජනා කාතබ්බා.

“පට්ඨෙධරහිත” න්ති ඉමිනා කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති එත්ථ මත්තසද්දස්ස නිවත්තෙතබ්බත්ථං දස්සෙති. පට්ඨෙධපඤ්ඤායාති මග්ගපඤ්ඤාය. “අසම්මිස්ස” න්ති ඉමිනා කෙවලසද්දස්ස අසම්මිස්සත්ථං දස්සෙති. පට්ඨයන්ති එත්ථ පට්ඨසද්දො අනුපච්ඡින්නත්ථො, විධාතු වඩ්ඪනත්ථොති ආහ “පුනජ්ජුනං

කරණෙන වඩිසී’ නීති, මග්ගපටිවෙට්ඨෙන චිත්තරාගත්තායෙවාති සම්බන්ධො.
තත්තීන්තමානසොයෙවාති තස්මිං ඵලසමාපත්තිවිහාරෙ නිත්තමානසො ඵව.

ලාභසක්කාරසිලොකන්ති ඵත්ථ ලහනං ලාභො, සුට්ඨු කරණං සක්කාරො,
සිලොකනං වණ්ණහණනං සිලොකො, ලාභො ච සක්කාරො ච සිලොකො ච
ලාභසක්කාරසිලොකන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “චතුපච්චයලාභඤ්චා” තිආදි.
තෙසංයෙවාති චතුත්තං පච්චයානමෙව. “සිලඤ්ච වතඤ්චා” ති ඉමිනා
සිලබ්බතන්තිපදස්ස ද්වන්දවාකාං දස්සෙති.

භුසසද්දස්ස කලිඬගරත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “බලවන්නො” ති
“බිණාසවස්සා” ති ඉමිනා නෙවස්සාති ඵත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති.
“ගහෙත්වා” ති ඉමිනා පරියාදියන්තීති ඵත්ථ පරිපුබ්බආපුබ්බදාධාතුයා ගහණත්ථං
දස්සෙති. භීති සච්චං. කිලෙසා කරොන්නීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති කිලෙසානං.
ආනෙඤ්ජප්පත්තන්ති ඵත්ථ ඉඤ්ජනං කම්පනං ඉඤ්ජං, න ඉඤ්ජං අනෙඤ්ජං,
තමෙව ආනෙඤ්ජං, තං පත්තන්ති ආනෙඤ්ජප්පත්තන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ
“අචලනප්පත්ත” නීති. වයඤ්චාති වසද්දො අවුත්තසම්පිණ්ඩතත්ථොති ආහ
“වයම්පි උප්පාදම්පි” ති.

උපාදානක්ඛයස්සාති ඵත්ථ උපාදානක්ඛයං අධිමුත්තස්සාති දස්සෙන්නො ආහ
“උපයොගත්ථෙ සාම්චචන” නීති. “උප්පාදඤ්ච වයඤ්චා” ති ඉමිනා
ආයතනුප්පාදන්ති ඵත්ථ උප්පාදසද්දෙන වයොපි අවිනාභාවතො ගහෙතබ්බොති
දස්සෙති. සම්මාති නිපාතො ඤායත්ථොති ආහ “හෙතුනා නයෙනා” ති.
සන්තචිත්තස්සාති ඵත්ථ සන්තසද්දස්ස බෙදාදීප්පි පචත්තත්තා ඉධ නිබ්බුතත්ථෙ
චත්තන්ති ආහ “නිබ්බුතචිත්තස්සා” ති. අනුනයපටිසෙභීති අනු පුනප්පුනං
ආරම්මණෙ විත්තං නෙතීති අනුනයො, රාගො, ආරම්මණෙ පටිහඤ්ඤතීති පටිසො,
දොසො, අනුනයො ච පටිසො ච අනුනයපටිසා, තෙහි. ඉට්ඨෙ අනුනයො, අනිට්ඨෙ
පටිසො හොතීති සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො.

148. දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථා

245. අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොන්නීති ඵත්ථ අඤ්ඤසද්දො සබ්බනාමසුද්ධනාමවසෙන
දුට්ඨො. තෙසු ඉධ සුද්ධනාමං, තං පන බාලෙ ච දාරකෙ ච අරහත්තෙ ච පචත්තති,
ඉධ පන අරහත්තෙති දස්සෙන්නො ආහ “අරහත්තං ඛ්‍යාකරොන්නී” ති. යෙනාති
සභාවෙන. අරහාති ඤායතීති අරහාඉති අත්ථො ඤායති. යොති සභාවො.
සුත්තවණ්ණනාතොයෙවාති අඬගුත්තරට්ඨකථාතො ඵව. න උපනීතොති න උපරි
නීතො. එකච්චෙ මොසපුරිසාති එකච්චෙසද්දො අඤ්ඤෙපරියායො, මොසසද්දො
තුච්ඡවෙච්චනොති ආහ “අඤ්ඤෙ පන තුච්ඡපුරිසා” ති. “හසමානා වියා” ති ඉමිනා
හසමානකං මඤ්ඤෙති ඵත්ථ මඤ්ඤසද්දො වියත්ථොති දස්සෙති. අසන්තමෙවාති
අවිජ්ජමානංයෙව. එකපලාසිකන්ති ඵත්ථ පලාසසද්දො පණ්ණවාටකො. පටලං
නාම පණ්ණං විය හොති, තස්මා “එකපටල” නීති වුත්තං. අසීතිසකට්ඨාහෙති ඵත්ථ

අසීති පදං සකටපදෙන සම්බන්ධං කත්වා අසීතිසකටෙහි වහිතබ්බෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “ද්වෙ සකටභාරා එකො වාහො”ති ඉමිනා වාහානං වත්තාලීසභාවං දස්සෙති. සත්තභත්ථිකඤ්ච අනීකන්ති එත්ථ අනීකස්ස සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “ඡ භත්ථිනියො වා”තිආදි. සත්තන්තං භත්ථිනං සමුහො සත්තභත්ථිකං. සත්තඅනීකත්තා එකුනපඤ්ඤාසභත්ථිනො භොන්ති. තෙසු සත්ත භත්ථිනො, ද්වාචත්තාලීස භත්ථිනියො භොන්ති. ද්විගුණාති එත්ථ ගුණසද්දො පටලත්ථොති ආහ “ද්විපටලා”ති. ගුණඬගුණුපාහනාති එත්ථ ද්විගුණතිගුණානං විසුං ගහිතත්තා පාරිසෙසතො ගුණඬගුණභාවං දස්සෙන්නො ආහ “චතුපටලතො පට්ඨාය වුව්චති”ති. ගුණඬගුණුපාහනාති පටලපටලා උපාහනා, බහුපටලා උපාහනාති අත්ථො. උකාරොන සහ යොජෙත්වා ගකාරො සජ්ඣායිතබ්බො ව ලිඛිතබ්බො ව. ඉදාති පොත්ථකෙසු පන උකාරො න දිස්සති.

149. සබ්බනීලිකාදිපටික්ඛෙපකථා

246. සබ්බාව නීලිකාති සබ්බාව උපාහනායො නීලිකා, සබ්බට්ඨානෙසු නීලමෙතාසන්ති සබ්බනීලිකාතිපි කාතබ්බො. තත්ථ වාති තෙසු නීලිකාදීසු ව. උම්මාරපුප්ඵස්ස වණ්ණො විය වණ්ණො එතිස්සාති උම්මාරපුප්ඵවණ්ණො. එවං සෙසෙසුපි. අද්දාරිට්ඨකවණ්ණාති එත්ථ අද්දොති අල්ලො. අරිට්ඨොති ඵෙණ්ණලරුක්ඛො වා කාකො වා, තස්මා අද්දො අල්ලො අරිට්ඨො ඵෙණ්ණලරුක්ඛො, කාකො වාති අද්දාරිට්ඨො, තදෙව අද්දාරිට්ඨකො, අද්දාරිට්ඨකස්ස වණ්ණො විය වණ්ණො එතිස්සාති අද්දාරිට්ඨකවණ්ණො. එතාසුති සබ්බනීලිකාදීසු. පුඤ්ඡිත්ථාති පරිමජ්ජිත්වා. අප්පමත්තකෙතාපීති පිසද්දො සම්භාවනෙ. සබ්බනීලාදිකෙ හින්තෙ කා නාම කථාති අත්ථො.

“යාසං වද්ධායෙව නීලා”ති ඉමිනා නීලකා වද්ධිකා එතාසන්ති නීලකවද්ධිකාති ඡට්ඨිබාහිරත්ථසමාසං දස්සෙති. වද්ධිකාති ව නද්ධි. සා හි උපාහනතලතො වද්ධියතිති වද්ධිකාති ව උපාහනතලං බන්ධති ඉමායාති වද්ධිකාති ව වුව්චති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පිතකවද්ධිකාදීසු. එතායොපීති නීලකවද්ධිකාදිකා උපාහනායොපි. තලෙති උපාහනාය තලෙ. “බල්ලකං බන්ධිත්වා”ති ඉමිනා බල්ලකෙන බන්ධිතබ්බාති බල්ලකබද්ධාති වචනත්ථං දස්සෙති. යොනකඋපාහනාති යොනකජාතීනං මනුස්සානං උපාහනා. පලිගුණ්ණයෙත්ථාති පරිසමත්තතො වෙයෙත්ථා. “උපරි...පෙ.... ජඩ්ඝ”න්ති ඉමිනා පුට්ඨද්ධතො විසෙසං දස්සෙති. තුලපිචුනාති තුලසඬ්ඛාතෙන පිචුනා. “තිත්තිරපත්තසදිසා”ති ඉමිනා තිත්තිරස්ස පත්තං විය තිත්තිරපත්තිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. තිත්තිරොති ව එකො සකුණුවිසෙසො. කණ්ණිකට්ඨානෙති ද්වින්තං වද්ධිකානං එකතො සමාගමට්ඨානෙ. “මෙණ්ඩ...පෙ.... කතා”ති ඉමිනා මෙණ්ඩස්ස විසාණෙන සදිසා වද්ධිකා එතාසන්ති මෙණ්ඩවිසාණවද්ධිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. තථෙවාති යථා මෙණ්ඩඅජසිඬගසණ්ඨානෙ වද්ධෙ යොජෙත්වා කතා, තථෙවාති අත්ථො. “විච්ඡිකා...පෙ.... කතා”ති ඉමිනා විච්ඡිකාය අළො විච්ඡිකාළො, සො විය වද්ධිකා එතාසන්ති විච්ඡිකාලිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. අළසද්දො “අළවිඡින්නො”තිආදීසු

(මහාව. 119) අඬගුට්ඨවාචකො, ඉධ පන නඬගුට්ඨවාචකො, තස්මා චුත්තං “නඬගුට්ඨසංඝයානෙ”ති. තලෙසුති උපාහනාය තලෙසු. “මොර...පෙ.... සිබ්බිකා”ති ඉමිනා මොරපිඤ්ඤෙහි පරිසමන්තතො, පරික්ඛිපිත්වා වා සිබ්බිකා මොරපිඤ්ඤපරිසිබ්බිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. චිත්‍රා උපාහනායොති එත්ථ චිත්‍රසද්දො විචිත්‍රත්ථොති ආහ “චිචිත්‍රා”ති. එතාසුති බල්ලකබද්ධාදීසු. වළඤ්ඤෙතබ්බාති පරිභුඤ්ජිතබ්බා. වළඪී පරිභොගෙති ධාතුපායො (සද්දතීතිධාතුමාලායං 15 ජකාරන්තධාතු). තාලුජො තතියො. තෙසු පනාති බල්ලකාදීසු පන. සති සන්තෙසුති යොජනා. සිහවම්මෙන පරික්ඛිපිතබ්බාති සිහවම්මපරික්ඛතාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පරියන්තෙසු”තිආදි. පක්ඛිබ්බිලාලොති තුලියො. සො හි පක්ඛයුත්තත්තා ව බිලාලමුඛසදිසමුඛත්තා ව පක්ඛිබ්බිලාලොති වුවචති. ඉමිනා ලුවකවම්මපරික්ඛතාති එත්ථ ලුවකසද්දො පක්ඛිබ්බිලාලපරියායොති දස්සෙති. “උලුකවම්මපරික්ඛතා”තිපි පායො. එතාසුපිති සිහවම්මපරික්ඛතාදීසුපි. යා කාවි උපාහනායොති සම්බන්ධො.

247. ඔමුක්කන්ති එත්ථ අවත්‍යුපසග්ගස්ස වියොගත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පට්ටුඤ්චිත්වා අපනීත”න්ති. පුරාණං ගුණධගුණුපාහනන්ති අත්ථො.

151. අප්ඤ්ඤාමෙ උපාහනපටික්ඛෙපකථා

248. “යෙන සිප්පෙනා”තිආදිනා අහි අධිකං ජීවන්ති අනෙතාති අහිජීවනං, කිංතං? සිප්පන්ති අත්ථං දස්සෙති. තස්සාති සිප්පස්ස. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. යංසද්දො වචනවිපල්ලාසොති ආහ “යෙ තුම්හෙ”ති. භීති සච්චං. යංනිපාතොති යංඉති නිපාතො යදිසද්දස්ස අත්ථෙ පවත්තතීති යොජනා. ආවරියා එවාති එවසද්දෙන ආවරියමත්තභාවං පටික්ඛිපති. භීති සච්චං. සොති අවස්සිකො. තන්ති ඡබ්බස්සං. නිස්සාය වච්ඡතීති අවස්සිකස්ස චතුරස්සකාලෙ ඡබ්බස්සස්ස දසවස්සිකත්තා තං නිස්සාය වසති. උපප්ඤ්ඤායමත්තං දස්සෙන්නො ආහ “උපප්ඤ්ඤායස්සා”තිආදි. මහත්තතරාති අත්තතො වුඩ්ඨතරා. උපප්ඤ්ඤායස්ස මත්තං පමාණමෙතෙසන්ති උපප්ඤ්ඤායමත්තා.

249. පාදතො නික්ඛන්තෙන බිලසදිසෙන මංසෙන පවත්තො ආබාධො පාදබිලාබාධොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පාදතො”තිආදි. පාදතො නික්ඛන්තන්ති සම්බන්ධො.

251. තිණපාදුකාතිආදීසු තිණෙන කතා පාදුකා තිණපාදුකාති වචනත්ථාදිං දස්සෙන්නො ආහ “යෙන කෙනවි තිණෙනා”තිආදි. තං සුචිඤ්ඤෙයාමෙව. “භූමියං සුජ්ජතිට්ඨිතාති”ආදිනා න සඬකම්මබ්බාති අසඬකමනීයාති අත්ථං දස්සෙති.

252. අඩගජානෙනෙවොති අත්තනො අඩගජානෙන එව. අඩගජානන්ති ගාවිනං අඩගජානං. ඔගාහෙත්වාති එත්ථ ඔත්ථපසග්ගො දළ්භත්ථොති ආහ “දළ්භං ගහෙත්වා”ති.

153. යානාදිපටික්ඛෙපකථා

253. ඉත්ථිසුත්තෙනාති එත්ථ රුළුවසෙන ධෙනුපි ඉත්ථි නාමාති ආහ “ධෙනුසුත්තෙනා”ති. පුරිසන්තරෙනාති එත්ථ පුරිසො එව අත්තරො අඤ්ඤො එත්ථාති පුරිසන්තරං යානං. පුරිසන්තරො නාම අත්ථනො සාරථිති ආහ “පුරිසසාරථිනා”ති, යානෙනාති යොජනා. ගඬගාමභියායාති එත්ථ ගඬගා ව මභී ව ගඬගාමභී, තත්ථ කිළිකා ගඬගාමභියාති අත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “ගඬගාමභීකිළිකායා”ති. තත්ථ හි ඉත්ථිපුරිසා යානෙහි උදකකිළං කිළන්ති. පුරිසයුත්තං හත්ථවට්ඨකන්ති එත්ථ “අනුජානාමි හික්ඛවෙ පුරිසයුත්තඤ්ච හත්ථවට්ඨකඤ්චා”ති දස්සෙත්තො ආහ “එත්ථා”තිආදි. තත්ථ පුරිසයුත්තන්ති පුරිසෙන යුජ්ජිතබ්බන්ති පුරිසයුත්තං යානං. හත්ථවට්ඨකන්ති හත්ථෙන වට්ඨෙතබ්බන්ති හත්ථවට්ඨකං යානං. යානුග්ගානෙනාති යානස්ස උල්ලඬිසිත්වා ගමනෙන. හනධාතු හි ගත්ථත්ථො. තමත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “යානං අභිරුහන්තස්සා”තිආදි. “තප්පච්චයා”ති ඉමිනා යානුග්ගානෙනාති එත්ථ හෙත්ථත්ථෙ කරණවචනන්ති දස්සෙති. පීඨකසිච්ඡකන්ති පීඨෙන සහ කතං සිට්ඨිකං. පට්ඨොට්ඨිකන්ති පට්ඨයං පොට්ඨිකං.

154. උච්චාසයනමහාසයනපටික්ඛෙපකථා

254. උච්චං ආසයනං උච්චාසයනං. මහන්තං ආසයනං මහාසයනං. ආසන්දිආදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පමාණාතික්කන්තාසනන්ති දීඝාසනං. තඤ්භි ආගමිම සදති නිසිදතිති එත්ථ, ආයතං වා සුට්ඨං දදාතිති ආසන්දීති වුච්චති. වාළරුපානීති සිහබ්බාග්ගාදිවාළරුපානි. පාදෙසු වාළරුපානි පරිච්ඡින්නදිත්වා අඩකියති ලක්ඛියතිති පල්ලඬිකො. ගොනකොති ගවති දීඝලොමෙහි උග්ගච්ඡති එත්ථාති ගොනකො. කොජවොති කුයං භූමියං ජවති ගච්ඡතිති කොජවො. තස්සාති ගොනකස්ස. ලොමාති වතුරඬිගුලාධිකාති හොන්ති කිරාති යොජනා. වානචිත්‍රඋණ්ණාමයත්ථරණොති වානෙන සිබ්බනෙන සඤ්ජානං චිත්‍රරූපමෙත්ථාති වානචිත්‍රං, උණ්ණාමයත්ථරණොති වානෙන සිබ්බත්තො උණ්ණාමයො, සොයෙව අත්ථරණො උණ්ණාමයත්ථරණො, වානචිත්‍රඤ්ච තං උණ්ණාමයත්ථරණො වෙති වානචිත්‍රඋණ්ණාමයත්ථරණො. සෙතත්ථරණොති සෙතත්ථිකෙහි සෙවියතිති සොතො, සොයෙව අත්ථරණො සෙතත්ථරණො. ඉමිනා අත්ථෙන පට්ඨි සෙතභාවං ගච්ඡතිති පටිකාති කාතබ්බං. පටිකාසද්දොයං අඩ්ඨෙත්ථපාසාණෙපි පවත්තති. සනපුජ්ඣකොති සනං කථිතං පුජ්ඣමෙත්ථාති සනපුජ්ඣකො. ඉමිනා සනපුජ්ඣසඬ්ඛාතං පට්ඨමෙත්ථ අත්ථිති පට්ඨිකාති දස්සෙති. සොති අත්ථරණො. ආමලකපටොති ආමලකපුජ්ඣං දස්සෙත්වා කතො පටො. තුලිකාති තුලං පූරෙත්වා කතා තුලිකා. විකතිකාති සිහබ්බාග්ගාදිරූපෙහි (දී. නි. අට්ඨ. 1.15) විචිත්තාකාරෙන

කරියනීති විකතිකා. දීඝනිකායට්ඨකථායං “උද්දලොමීති උභතොදසං
 උණ්ණාමයත්ථරණං. එකන්තලොමීති එකතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං”න්ති
 චුත්තං. ඉධ පන “උද්දලොමීති එකතො උග්ගතලොමං උණ්ණාමයත්ථරණං,
 එකන්තලොමීති උභතො උග්ගතලොමං උණ්ණාමයත්ථරණං”න්ති චුත්තං. තස්මා
 ද්වෙ අට්ඨකථායො අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසා භොන්ති. එත්ථ
 දීඝනිකායට්ඨකථානායෙන වචනත්ථං කර්ස්සාමි. උට්ඨිතං ද්විති පක්ඛෙහි, ද්විසු වා
 දසාසඬ්ඛානං ලොමමෙත්ථාති උද්දලොමී. නිග්ගහිතාගමං කත්වා “උන්දලොමී”තිපි
 පායො, අයමෙවත්ථො. එකස්මිං අත්තෙ දසාසඬ්ඛානං ලොමමෙත්ථාති
 එකන්තලොමීති. කොසෙය්‍යකට්ඨස්සමයන්ති එත්ථ කොසෙය්‍යන්ති
 කොසියසුත්තං. කට්ඨස්සන්ති කට්ඨස්සනාමකං වාකං. ඉමිනා කොසෙය්‍යඤ්ච
 කට්ඨස්සඤ්ච කට්ඨස්සානීති විරූපෙකසෙසං කත්වා කට්ඨස්සෙහි පකතං අත්ථරණං
 කට්ඨස්සන්ති අත්ථං දස්සෙති. සුද්ධකොසෙය්‍යන්ති රතනඅපරිසිඛිබ්බිතං
 සුද්ධකොසෙය්‍යං. ඉමිනා සුද්ධකට්ඨස්සමපි වට්ටනීති දස්සෙති.

සොළස නාටකිත්ථියො යත්වා නච්චං කරොන්ති එත්ථාති කුත්තකන්ති අත්ථං.
 දස්සෙන්නො ආහ “සොළසන්ත”න්තිආදි. අජිනවම්මෙහීති අජිනම්ගවම්මෙහි,
 කතඉති සම්බන්ධො. පච්චෙණිති දුපට්ටනිපට්ටාදීහි පරංපරවසෙන කතත්තා
 “පච්චෙණි”ති චුච්චති. අජිනවම්මානි හි සුබ්බමතරානි, තස්මා දුපට්ටනිපට්ටාදීති කත්වා
 පච්චෙණිවසෙන කතානි. තස්මා චුත්තං “අජිනපච්චෙණි”ති. “කදලිම්ගවම්මං
 නාමා”ති ඉමිනා තස්ස වම්මං කදලිම්ගඉති ගහෙතඛිබ්බං උත්තරපදලොපවසෙන වා
 උපවාරෙන වාති දස්සෙති. පවරසද්දො උත්තමත්ථොති ආහ
 “උත්තමපච්චත්ථරණං”න්ති. තන්ති කදලිම්ගපවරපච්චත්ථරණං. සඋත්තරච්ඡදන්ති
 එත්ථ සකාරො සහසද්දකාරියොති දස්සෙන්නො ආහ “සහ උත්තරච්ඡදෙනා”ති.
 “උපරි”ති ඉමිනා උත්තරසද්දස්ස සෙට්ඨාදයො නිවත්තෙති. “සද්ධි”න්ති ඉමිනා
 සහසද්දස්ස තුල්‍යත්ථං නිවත්තෙති. “සෙත...පෙ.... න වට්ටනී”ති ඉමිනා
 රත්තවිතානං හෙට්ඨා කප්පියපච්චත්ථරණෙ සතිපි න වට්ටනීති දස්සෙති. කස්මා?
 රත්තවිතානස්ස අකප්පියත්තා. උභතොලොහිතකූපධානන්ති එත්ථ උභසරූපං
 දස්සෙතුං චුත්තං “සිසුපධානඤ්ච පාදුපධානඤ්චා”ති. සිසො උපගන්ත්වා තිට්ඨති
 එත්ථාති උපධානං, උප භුසං වා සුඛං ධාරෙතීති උපධානං, බිබ්බොහනං. සචෙ
 පමාණසුත්තං, තං උපධානං වට්ටනීති යොජනා.

155. සබ්බවම්මපටික්ඛෙපාදිකථා

255. දීපිපොතකොති දීපිපොතො වියාති දීපිපොතකො වච්ඡො.
 හිත්තිදණ්ඩකාදීසු හිත්තිසම්බන්ධෙසු දණ්ඩකාදීසු. ආදිසද්දෙන හිත්තිථම්මාදයො
 සඬ්ගණ්භාති.

256. යො න සක්කොති අනුපාහනො ගාමං පටිසිතුං, සො ගිලානො නාමාති
 යොජනා.

157. සොණකුටිකණ්ණවත්ථුකථා

257. එතෙනාති “කුරරසරෙ” ති පායෙන. අස්සාති මහාකච්චානස්ස.

පපාතනාමකෙති යස්මා මහාතටො එත්ථ අත්ථි, තස්මා පපාතනාමකො හොති.

එතෙනාති “පපාතකෙ පබ්බතෙ” ති පායෙන. අස්සාති මහාකච්චානස්ස.

කොට්ඨභ්ග්ගනකං පිළන්ධනං කණ්ණෙ එතස්සත්ථිති කුටිකණ්ණොති වචනත්ථං.

දස්සෙන්නො ආහ “කොට්ඨභ්ග්ගනකං පනා” තිආදි. පිළන්ධති අනෙනාති පිළන්ධනං,

අලඬිකාරො. දන්තජො වතුත්ථක්ඛරො. “පසාදජනක” න්ති ඉමිනා පසාදං ජනෙතිති

පාසාදිකොති වචනත්ථං දස්සෙති. පසාදනීයන්ති පසාදිතබ්බං, පසාදිතුං අරහන්ති

අත්ථො. අත්ථවචනන්ති අත්ථො වුව්චති අනෙනාති අත්ථවචනං. පාළියං ඉදාති

පොත්ථකෙසු “පසාදනීය” න්ති පායො නත්ථි. “පාසාදික” න්තිපදස්ස පුබ්බෙ

“දස්සනීය” න්ති පායොයෙව අත්ථි. උත්තමදමථසමථන්තිඑත්ථ දමථසද්දස්ස

ඤාණත්ථඤ්ච ඉන්ද්‍රියසංවරත්ථඤ්ච සමථසද්දස්ස සමාධත්ථඤ්ච

චිත්තුපසමත්ථඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “උත්තමං දමථඤ්චා” තිආදි. වසද්දෙන

ද්වන්දවාක්‍යං දස්සෙති. විසුකායිකවිජ්ජන්දිතානන්ති විසුකාය පටිපක්ඛාය

පචත්තානං දිට්ඨිචිත්තසංඛිබ්බානානං විවිධවලනානං. “වීරියින්ද්‍රිය” න්ති ඉමිනා

යතින්ද්‍රියන්ති එත්ථ යතසද්දො වීරියවාචකොති දස්සෙති. නාගන්ති එත්ථ නත්ථි ආගු

පාපමෙතස්සාති නාගොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ආගුවිරහිත” න්ති කිං

දිවසතො පට්ඨායාති ආහ “මම පබ්බජ්ජාදිවසතො පට්ඨායා” ති. කණ්ණා මත්තිකා

උත්තරි එත්ථාති කණ්ණුත්තරාති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ

“කණ්ණමත්තිකුත්තරා” ති. “උපරි” ති ඉමිනා උත්තරසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති.

“ගුන්තං බුරෙහි” ති ඉමිනා ගුන්තං බුරකණ්ටකසදිසත්තා ගොකණ්ටකා නාමාති

දස්සෙති. තෙ ගොකණ්ටකෙ රක්ඛිතූන්ති සම්බන්ධො. එවං බරා භූමි හොතීති

යොජනා. එතෙහිති ඵරගුආදිහි වතුහි තිණෙහි. තන්ති ඵරගුතිණං. තෙනාති

මොරගුතිණෙන. ජන්තුස්ස වණ්ණොති සම්බන්ධො. සෙනාසනං පඤ්ඤපෙසීති

එත්ථ කිං නාම සෙනාසනං පඤ්ඤපෙසීති ආහ “හිසිං වා කට්ඨාරකං වා

පඤ්ඤපෙසී” ති. පඤ්ඤපෙත්වා ව පන සොණස්ස ආරොචෙසී. කිං ආරොචෙසීති

ආහ “ආවුසො” තිආදි. සත්ථා වසිතුකාමොති සම්බන්ධො.

258. “තස්ස සොණස්සා” ති ඉමිනා පටිභාතු තන්ති එත්ථ “ත” න්තිපදං

සාමාන්තෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති. තන්ති තව. අට්ඨකචග්ගිකානීති

අට්ඨපමාණො, අට්ඨසමුහො වා වග්ගො එතෙසන්ති අට්ඨකචග්ගිකානි.

කාමසුත්තාදීති (සු. නි. 772 ආදයො) සොළස සුත්තානි. යොති පුග්ගලො,

සමන්තාගතොති සම්බන්ධො. අරියොපීති පිසද්දො න කෙවලං

සුවිසමන්තාගතොයෙව පාපෙ න රමති, අථ බො අරියොපීති දස්සෙති. “පටිභාතු

ත” න්ති පායතො යාව “සුවිති වුත්ත” න්ති පායා කෙසුවියෙව

අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු අත්ථි. අයං බ්වස්සාති එත්ථ අස්සසද්දො ආබ්‍යාතොති ආහ

“භවෙය්‍යා” ති. පරිදස්සෙසීති පඤ්ච වරානි පරිච්ඡින්නදිත්වා දස්සෙසී. යං වචනං මෙ

උපජ්ඣායො ජානාපෙති, තස්ස වචනස්ස අයං කාලො භවෙය්‍යාති යොජනා.

259. විනයධරපඤ්චමෙනාති එත්ථ උපජ්ඣායපඤ්චමෙනාති අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “අනුස්සාවනාවරියපඤ්චමෙනා”ති. උපාහනකොසකොති උපාහනාය පක්ඛිපනොකාසො කොසකො. එළකවම්ම අපචම්මෙසු අකප්පියං නාම නත්ථි. මිගචම්මෙ පන කිඤ්චි වට්ටති, න කිඤ්චි වට්ටති. තං විහජිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “මිගචම්මෙ”ති ආදි. එතෙසංයෙවාති එණිමිගාදිනං ඡන්නමෙව. අඤ්ඤෙසං පනාති ඡහි මිගෙහි අවසෙසානං පන. තෙසං වම්මං න වට්ටතීති සම්බන්ධො.

ගාථායං මක්කටො ව කාළසීහො ව සරහො ව කදලිමිගො ව කෙවි යෙ වාළමිගා අත්ථි, තෙ වාති යොජනා. තෙසන්ති මක්කටාදිනං.

තත්ථාති ගාථාය, මක්කටාදීසු වා. “සීහඛ්‍යග්ගඅවිජතරච්ඡා”ති ඉමිනා වාළමිගානං සරූපං දස්සෙති. එත්තකායෙව වාළමිගාති ආහ “න කෙවල”න්ති ආදි. එතෙසංයෙවාති සීහඛ්‍යග්ගඅවිජතරච්ඡානමෙව. න වම්මං න වට්ටතීති සම්බන්ධො. යෙසන්ති ඡන්නං එණිමිගාදිනං. තෙති ඡ එණිමිගාදිකෙ. හි සච්චං සබ්බෙසං එතෙසං වාළමිගානං වම්මං න වට්ටතීති යොජනා. ආහරිත්වා වා න දින්නන්ති ආහරිත්වා වා හත්ථෙ වා පාදමුලෙ වා යපෙත්වා න දින්නං. “ගණනං න උපෙති”ති ඉමිනා ගණනං උපගච්ඡතීති ගණනුපගන්ති අත්ථං දස්සෙති. අධිට්ඨිතඤ්චාති අධිට්ඨිතං පන. යදාති යස්මිං කාලෙ. තතොති කාලතො.

ඉති වම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

6. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකං

160. පඤ්චභෙසජ්ජාදිකථා

260. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ සරදකාලෙ උප්පන්නො සාරදිකොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සරදකාලෙ උප්පන්නො”ති. “පිත්තාබ්බො”ති ඉමිනා ආබ්බාසස්ස සරූපං දස්සෙති. පිත්තාබ්බාසස්ස කාරණං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තස්මිං හි”ති ආදි. තෙනාති හෙතුනා. තෙසන්ති හික්ඛුනං. කොට්ඨඛන්තරගතන්ති කොට්ඨස්ස අඛන්තරං ගතං. අන්තස්ස අන්නො පච්ඡනං හොතීති අධිප්පායො. ආහාරත්ථන්ති ආහාරස්ස කිච්චං, ආහාරෙන වා කත්තබ්බං කිච්චං.

261. නච්ඡාදෙන්තීති තාති භෙසජ්ජාති හොජනාති නච්ඡාදෙන්ති. කස්මා? හොජනානං අජීරණත්තා. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “න ජීරන්ති”ති. නච්ඡාදත්තා න වාතරොගං පටිප්පස්සම්හෙතුං සක්කොන්ති. එත්ථ ව “න ජීරන්ති”ති ඉමිනා නච්ඡාදනස්ස කාරණං දස්සෙති. “න වාත...පෙ.... සක්කොන්ති”ති ඉමිනා තස්සෙව ඵලං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං. “සිනිද්ධානී”ති ඉමිනා සිනිහන්තීති සෙනෙහිකානීති අත්ථං දස්සෙති. හත්තච්ඡන්තකෙනාති එත්ථ හත්තස්ස අවිජන්තකං නාම හත්තස්ස අරොචිකං හත්තස්ස රූචියා අනුප්පාදකන්ති ආහ “හත්තාරොචකෙනා”ති.

262. අවිච්ඡිකාදිසු විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පාළියං “පටිග්ගහිතං නිජ්ජක්කං සංසට්ඨ”න්ති පදානං කිරියාවිසෙසනං කත්වා “පරිභුඤ්ජිතු”න්ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. “කාලෙ පටිග්ගහිතන්ති ආදිසු”ති ආදි. තෙලපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුන්ති එත්ථ කිත්තකං කාලං තෙලපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති ආහ “සත්තාහකාල”න්ති.

161. මූලාදිගෙසජ්ජකථා

263. මූලගෙසජ්ජාදිවිනිවිජයොපිති පිසද්දො අවිච්ඡිකාදිසු විනිවිජයං අපෙක්ඛති. ඉධාති ගෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ. යං යන්ති විනිවිජයං. පිසනසිලාති පිසති එත්ථාති පිසනා, සායෙව සිලාති පිසනසිලා. ඉමිනා අවලං හුත්වා නිසිදති නිසදොති අත්ථං දස්සෙති. පිසනපොතකොති පිසති අනෙතාති පිසනො, සායෙව පොතකොති පිසනපොතකො, ඉමිනා නිසදතො පොතකොති නිසදපොතකොති අත්ථං දස්සෙති. භිඩගුජාතියොති භිඩගුකුලාති.

සාමුද්දන්ති එත්ථ සමුද්දෙ සන්තිට්ඨති සාමුද්දන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සමුද්දතිරො”ති ආදි. “තිරො”ති ඉමිනා සමුද්දෙති එත්ථ සත්තමිවිහන්තියා සම්පත්ථෙ පවත්තභාවං දස්සෙති. පකතිලොඤ්ඤාති සභාවලොඤ්ඤා, න දබ්බසම්භාරෙහි සද්ධිං පවිත්තන්ති අත්ථො. “පබ්බතෙ උට්ඨහති”ති ඉමිනා සිත්ථුනාමකෙ පබ්බතෙ උට්ඨහති සිත්ථවන්ති අත්ථං දස්සෙති. උබ්බිතො භූමිතො ඊරති උග්ගච්ඡති උබ්බිරන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “භූමිතො අභිකුරං උට්ඨහති”ති. ඉමිනා අට්ඨකථානසෙන ඔට්ඨපො තතියක්ඛරොයෙව යුජ්ජති, පොත්ථකෙසු පන චතුත්ථක්ඛරොයෙව දිස්සති. “උබ්භිද”න්තිපි පායො. බිලන්ති කොට්ඨාසො. තස්මා දබ්බසම්භාරෙහි බිලෙහි සද්ධිං පවිත්තං බිලන්ති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දබ්බසම්භාරෙහි සද්ධිං පවිත්තං”න්ති. අභිධානෙ පන (අභිධානෙ 461 ගාථායං) “බිලාල”න්ති පායො අත්ථි. තන්ති බිලං.

264. අස්සාදීනං කායගන්ධො විය කස්සපි කායගන්ධො භොතීති යොජනා. තස්සාපිති භික්ඛුනොපි. පිසද්දෙන කණ්ඩුවාබාධභික්ඛුආදයොපි සම්පිණ්ඨෙති. ජකණසද්දස්ස අස්සාදීනං මලෙපි පවත්තනතො වුත්තං “ගොමය”න්ති. පාකතිකවුණ්ණමිපිති අපක්කරජනවුණ්ණමිපි. එතමිපිති පාකතිකවුණ්ණමිපි.

තන්ති ආමකමංසං, න බාදීති සම්බන්ධො. තන්ති ආමකලොහිතං වා, න පිට්ඨි සම්බන්ධො. අමනුස්සොති මනුස්සසදිසො භූතො. තන්ති ආමකමංසලොහිතං.

265. “අඤ්ජන”න්ති නාමං සාමඤ්ඤන්ති ආහ “අඤ්ජනන්ති සබ්බසම්භාගකවචනමෙත”න්ති. සබ්බසම්භාගකවචනන්ති සබ්බෙසං අඤ්ජනානං සම්භාගකවචනං. එතන්ති “අඤ්ජන”න්ති එතං වචනං. අඤ්ජති වක්ඛුං මක්ඛෙති අනෙතාති අඤ්ජනං, අඤ්ජති වක්ඛුං බ්‍යත්තං කරොතීති වා අඤ්ජනං, තාලුපො තතියක්ඛරො. කපල්ලන්ති කපල්ලෙ පවත්තං. කපාලඤ්ඤි දීපසිබ්බාය උපරි

නිකුප්පිත්වා තත්ථ පචත්තං මසි “කපල්ල”න්ති වුවිවති. තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දීපසිබ්බතො ගහිතමසි”ති. අඤ්ජනුපපිසනෙහීති එත්ථ අඤ්ජනෙහි සද්ධිං උපනෙතුං පිසිතබ්බන්ති අඤ්ජනුපපිසනන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ජනෙන සද්ධිං එකතො පිසිතෙහි”ති. “එකතො”ති ඉමිනා “සද්ධි”න්ති පදස්සෙව අත්ථං දස්සෙති. හීති සච්චං. යංකිඤ්චි අඤ්ජනුපපිසනං චුණ්ණං න න වට්ටතීති යොජනා. අථ වා න වට්ටති න හොති, වට්ටතියෙවාති යොජනා. ඉමස්මිං නයෙ “න වට්ටතී”ති ආබ්‍යාතපදං කිරියාන්තරාපෙක්ඛන්තා කත්තා හොති. ආබ්‍යාතෙසුපි හි කත්තුත්තඤ්ච කම්මත්තඤ්ච ලබ්භති. වන්දනන්තිආදීති සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

අට්ඨමයන්ති පදස්ස අතිබ්‍යාපිතදොසං පටික්ඛිපන්නො ආහ “මනුස්සට්ඨිං යපෙත්වා”ති. සලාකට්ඨානියන්ති එත්ථ සලාකා තිට්ඨන්ති එත්ථාති සලාකට්ඨානියන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යත්ථා”තිආදි. තත්ථ යත්ථාති යස්මිං සුසිරදණ්ඩකාදිකෙ. සලාකන්ති අඤ්ජනිසලාකං. ඔදහන්තීති යපෙත්ති. අංසබද්ධකොති අංසෙ බද්ධති අනෙනාති අංසබද්ධකො. යමකනත්ථුකරණීන්ති නත්ථු කරියති ඉමායාති නත්ථුකරණී, යමකා නත්ථුකරණී යමකනත්ථුකරණී.

267. තං සබ්බං තෙලපාකන්ති සම්බන්ධො. “අති විය බිත්තමජ්ජානී”ති ඉමිනා අති විය බිපියන්ති පක්ඛිපියන්තීති අතිබිත්තාති, තාතියෙව මජ්ජානි අතිබිත්තමජ්ජානීති වචනත්ථං දස්සෙති.

පණ්ණසෙදන්ති පණ්ණෙහි සෙදං. අභිගාරානන්ති අභිගාරෙහි. තත්ථාති තෙසු පංසුචාලිකාදීසු. වාතහරණපණ්ණානීති වාතස්ස අපනයනාති උද්දාලාදීති පණ්ණානි. තත්ථාති තෙසු පණ්ණෙසු. නානාපණ්ණහඬගකුටීතන්ති නානාපණ්ණාතියෙව හඤ්ජිතබ්බට්ඨෙත නානාපණ්ණහඬගං, තෙන කුටීතං නානාපණ්ණහඬගකුටීතං. උණ්හොදකස්සාති උණ්හොදකෙන. තත්ථාති උදකකොට්ඨකෙ.

පබ්බෙ පබ්බෙති එළම්භි එළම්භි. යෙනාති පජ්ජෙන. තං පජ්ජං අභිසඬ්ඛරිතුන්ති යොජනා. “පාදානං සප්පායහෙසජ්ජ”න්ති ඉමිනා පාදස්ස හිතං පජ්ජන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තිලකක්කෙනාති එත්ථ කක්කසද්දස්ස චුණ්ණවාචකත්තා “පිට්ඨෙහි”ති චුත්තං. කබලෙන පක්ඛිපනං කබලිකං. සත්තුපිණ්ඩස්ස හත්තකබලසදිසත්තා සත්තුපිණ්ඩන්ති චුත්තං. ආණි වියාති බිලා විය. බාරෙනාති ලොණසක්ඛරිකමයෙන බාරෙන. විකාසං රුන්ධතීති විකාසිකං, තෙලරුන්ධනපිලොතිකං. වණකම්මන්ති වණස්ස, වණෙ වා කම්මං.

268. සප්පදට්ඨකාලෙයෙව කිං සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති ආහ “න කෙවල”න්තිආදි. ඉදන්ති මහාවිකටං, පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අඤ්ඤෙසු පනාති සප්පදට්ඨතො අඤ්ඤෙසු පන. සචෙ භූමිපත්තො ගූටො හොති, පටිග්ගහෙතබ්බොති යොජනා.

269. වසිකරණපානකසමුට්ඨිතරොගොති කන්තිභාවසඬ්ඛාතං වසං කරොති අනෙනාති වසිකරණං, හෙසජ්ජං, පිවතෙ පානං, තංයෙව පානකං, වසිකරණස්ස පානකං වසිකරණපානකං, තෙන සමුට්ඨිතො රොගො වසිකරණපානකසමුට්ඨිතරොගො. ඉමිනා සරදින්නකාබාධොති එත්ථ සරණියා දින්නෙන වසිකරණපානකෙන සමුට්ඨිතො ආබාධො සරදින්නකාබාධොති වචනත්ථං දස්සෙති. සීතාය ආලොළෙතඛිබන්ති සීතාලොළං, උදකං. සීතාසද්දො නඬිගලලෙඛාසඬ්ඛාතං ඵාලපද්ධතිං මුඛාතො වදති, ඵාලපද්ධතිකරෙ ඵාලෙ ලග්ගමත්තිකං උපචාරතො වදති. තෙන වුත්තං “සීතාය ආලොළෙතඛිබ්”න්ති. අට්ඨකථායම්පි තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “නඬිගලෙනා”තිආදි.

විපක්කගහණිකොති විසෙසෙන පාචාපනගහණිකො. මුත්තහරිතකන්ති එත්ථ “මුත්ත”න්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි ගොමුත්තමෙව ගහෙතඛිබන්ති දස්සෙන්නො ආහ “ගොමුත්තපරිභාවිතං හරිතක”න්ති. ඉමිනා මුත්තෙන පරිභාවිතං හරිතකං මුත්තහරිතකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තණ්ඩුලකසටොති තණ්ඩුලධොවනොදකකසටො ධොතසිනිද්ධො, සොව මුග්ගපචිතපානියොති යොජනා. “මංසරසෙනා”ති ඉමිනා මංසරසො මංසෙන පටිච්ඡාදෙනඛිබන්ති පටිච්ඡාදනියන්ති වුච්චතිති දස්සෙති.

163. ගුළාදිඅනුජානනකථා

272. හීනි සච්චං. පක්කත්තාති මුග්ගානං පක්කභාවතො. තෙති මුග්ගා.

274. අකජ්ජියකුටියන්ති අකජ්ජියකුටියා අත්තො. අස්සාති හික්ඛුනො න වට්ටතිති සම්බන්ධො. තම්පිති උණ්හයාගුම්පි. පිසද්දෙන පගෙව ආමිසං පචිතුන්ති දස්සෙති. උත්තණ්ඩුලහත්තන්ති පක්කතණ්ඩුලතො වියොගොති උත්තණ්ඩුලො, උකාරො හි වියොගත්ථවාචකො, අපක්කතණ්ඩුලොති අත්ථො. උත්තණ්ඩුලමයං හත්තන්ති උත්තණ්ඩුලහත්තං. සකිං කුටීනෙසු ඛීරතක්කාදිසු අග්ගිං දාතුං වට්ටතිති යොජනා. බිළාලාදීනං සත්තානං සමුහො රුළුභිවසෙන උක්කපිණ්ඩකොති වුච්චතිති ආහ “බිළාලමුසිකගොධාමඬ්ඛසා”ති. විසාසාදභාවෙන නිහතමානත්තා කායවාචං දමෙතිති දමකො විසාසාදොති ආහ “විසාසාදා”ති.

276. තතො නීහටන්ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “යත්ථා”තිආදි. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. නීහටන්ති නීහරිත්ථා හරිතං.

278. වනට්ඨං පොක්ඛරට්ඨන්ති එත්ථ වනෙ තිට්ඨතිති වනට්ඨො, පොක්ඛරෙ තිට්ඨතිති පොක්ඛරට්ඨොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “වනෙ වෙචා”තිආදි. “පදුමිනිගච්ඡෙ”ති ඉමිනා පොක්ඛරසද්දො පදුමවාචකොති දස්සෙති. යස්ස බීජං අඬ්ඤාතං න ජනෙති, තං ඵලං අබීජං නාමාති යොජනා.

167. සත්ථකම්මපටික්ඛෙපකථා

279. දුක්ඛෙන රූපතීති දුරොපයොති දස්සෙන්නො ආහ “දුක්ඛෙන රූහතී” ති. සත්ථකම්මං වා වත්ථිකම්මං වාති එත්ථ සත්ථෙත කාතබ්බං කම්මං සත්ථකම්මං, වත්ථිපිළනං කාතබ්බං කම්මං වත්ථිකම්මන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යථා පටිච්ඡන්තෙ” තිආදි. “සුචියා වා” තිආදිනා සත්ථකම්මන්ති එත්ථ “සත්ථ”න්ති පදං උපලක්ඛණමත්තන්ති දස්සෙති. “සත්ථෙත වා” ති පදං “ඡින්නං වා ඵාලනං වා” තිපදෙහි යොජෙතබ්බං. “සුචියා වා කණ්ටකෙන වා සත්තිකාය වා” තිපදානි “විජ්ඣනං වා” ති පදෙන යොජෙතබ්බානි. “පාසාණසක්ඛලිකාය වා නබෙන වා” ති පදානි “ලෙඛනං වා” ති පදෙන යොජෙතබ්බානි. එතන්ති සත්ථෙත ඡින්නාදිකම්මං. එත්ථ වාති සත්ථකම්මවත්ථිකම්මෙසු. තත්ථ පනාති සම්බාධෙ පන. තෙනාති බාරාදිනා. වච්චමග්ගෙ යාය හෙසජ්ජමක්ඛිතාදානවට්ටියා බාරකම්මං වා කරොන්ති, යාය වෙළුනාලිකාය තෙලං වා පවෙසෙන්නි, සා හෙසජ්ජමක්ඛිතාදානවට්ටි වා සා වෙළුනාලිකා වා වට්ටනියෙවාති යොජනා.

280. තං දිවසන්ති තස්මිං දිවසෙ. කිඤ්චි සත්ථන්ති යොජනා. ඉමායාති සුඡ්චියාය අඤ්ඤං කිඤ්චි අදෙයාං කිම්පි හවිස්සතීති යොජනා. යනු නාමාති එත්ථ ත්‍රපච්චයො කාරණත්ථෙ හොතීති ආහ “යස්මා නාමා” ති. “විමංසි” ති ඉමිනා පටිච්චෙක්ඛිති එත්ථ පටිඅවපුබ්බො ඉක්ඛධාතු විමංසනත්ථොති දස්සෙති. අසුකමංසන්ති අසුකං මංසං, අසුකස්ස වා සත්තස්ස මංසං.

169. හත්ථිමංසාදිපටික්ඛෙපකථා

281. අරඤ්ඤකොකා නාමාති සසබ්බාලාදයො සත්තෙ බාදනත්ථාය කුකති ආදදාතීති කොකො අරඤ්ඤෙ ජාතො කොකො අරඤ්ඤකොකො, සුනබසදිසාති ගාමසුනබෙන සදිසා. තෙසන්ති අරඤ්ඤකොකානං. යො පනාති සුනබො පන, උජ්ජන්තොති සම්බන්ධො. ගාමසුනබියාති සාම්‍යත්ථෙ සාම්ච්චනං. කොකෙනාති සහාදියොගෙ කරණවචනං. තානි පදානි “සංයොගෙනා” ති පදෙන යොජෙතබ්බානි. තස්සාති සුනබස්ස.

එත්ථාති මනුස්සමංසාදීසු. සජාතිකතායාති සමානජාතිකභාවතො. අනුපද්දවත්ථායාති අනුපද්දවත්ථං, පටික්ඛිත්තානීති සම්බන්ධො. ආපත්තීති මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයෙන, සෙසෙ දුක්ඛටෙන ආපත්ති. උද්දිස්ස කතං පනාති හික්ඛුං උද්දිස්ස කතමංසං පන.

170. යාගුමධුගොළකාදිකථා

282. එකකොති එත්ථ එකතො අසහායත්ථෙ කපච්චයොති ආහ “නත්ථි මෙ දුතියො” ති. සොති බ්‍රාහ්මණො. වයං කත්ථාති පරිබ්බයං කත්ථා, පටියාදාපෙසි කිරාති යොජනා. අනුමොදනගාථායාති අනුමොදනපකාසකාය ගාථාය. “පත්ථයනං ඉච්ඡත”න්ති පදානං අලමත්ථපයොගෙ සම්පදානත්තා වුත්තං “අලමෙව දාතුන්ති

ඉමිනා සම්බන්ධෝ”ති. සොයෙව ගහෙනබ්බොති “දාතු” න්තිභාවස්ස කත්තුභාවෙන සො එව පායො ගහෙනබ්බොති අත්ථො.

283. යා යාගු පවාරණං ජනෙනි, සා යාගු භොජ්ජයාගු නාමාති යොජනා. යන්ති කාලං. “ආදිං කත්වා”ති ඉමිනා යදග්ගෙනාති එත්ථ අග්ගසද්දො ආදාත්ථො කිරියාවිසෙසනත්ථෙ කරණවචනන්ති දස්සෙති. “සග්ගතිබ්බත්තකපුඤ්ඤ”න්ති ඉමිනා සග්ගාති එත්ථ ඵලපවාරං දස්සෙති. සොති ගුලො.

284. තථාරූපෙනාති තථාසභාවෙන. ගුලස්ස අනුරූපසභාවෙනාති අත්ථො.

173. පාටලිගාමවත්ථුකථා

285. යථා සබ්බං සන්ථතං හොති, එවං තථා සබ්බසන්ථරිසන්ථතන්ති යොජනා.

286. සුනිධො ව වස්සකාරො වාති එත්ථ චකාරෙහි ද්වන්දවාකාං දස්සෙති. ආයමුඛපච්ඡින්නන්ති සුඛකමුඛස්ස පච්ඡෙදනත්ථං. “සරවත්ථුනි”ති ඉමිනා වත්ථුසද්දස්ස කාරණදබ්බත්ථෙ පටික්ඛිපිත්වා භූහෙදත්ථං දීපෙති. තා දෙවතා නාමෙන්ති කිරාති යොජනා. යථානුරූපන්ති යං යං හොගබ්බානුරූපං. ලොකෙති සත්තලොකෙ. සද්දොති කිත්තිසොසො. තෙනෙවාති තෙන සද්දස්ස අබ්භුග්ගතහෙතුනා එව. “ඔසරණට්ඨානං නාමා”ති ඉමිනා අරියං ආයතනන්ති එත්ථ ආයතනසද්දො සමොසරණට්ඨානත්ථොති දස්සෙති. යත්තකං කයවික්කයට්ඨානං නාමාති සම්බන්ධො. “වාණිජානං...පෙ.... කයවික්කයට්ඨානං නාමා”ති ඉමිනා වණිජා පතන්ති සන්නිපතන්ති එත්ථාති වණිජපතොති වචනත්ථං දස්සෙති. “වණිජපතො”ති වත්තබ්බෙ ජකාරලොපොති දට්ඨබ්බො. පාළියං “තෙස”න්ති පාඨසෙසස්ස අජ්ඣාහරිතබ්බභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “තෙසං අරියායතනවාණිජපතාන”න්ති. තෙසන්ති ව සාමාන්තෙ සාම්චවනං, නිද්ධාරණත්ථෙ වා විහත්තඅපාදානත්ථෙ වා. ඉදන්ති පුරං. පුට්ඨෙදනන්ති එත්ථ පුට්ඨං හින්දන්ති එත්ථාති පුට්ඨෙදනන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “හණ්ඨිකහෙදනට්ඨාන”න්ති. “සමුවිචයත්ථො වාසද්දො”ති වුත්තවචනං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තනු හි”තිආදි. තත්ථ තත්තාති පාටලිපුත්තෙ, තිසු වා අග්ගිඋදකමිට්ඨහෙදෙසු. “අඤ්ඤමඤ්ඤහෙදො”ති ඉමිනා මිට්ඨහෙදාති එත්ථ මිට්ඨසද්දස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤවචනභාවං දස්සෙති. උඵම්පකුල්ලසද්දානං අත්ථෙ සමානෙපි කරණවිසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “උඵම්ප”න්තිආදි. උඵ වුවිචි උදකං, තතො පාති රක්ඛතීති උඵම්පො. කං වුවිචි උදකං, තස්මිං උලති ගච්ඡතීති කුල්ලො.

අණ්ණවන්ති එත්ථ අණ්ණවො නාම කිං සමුද්දස්ස නාමන්ති ආහ “අණ්ණව”න්තිආදි. “අණ්ණව”න්ති එතං නාමං උදකට්ඨානස්ස අධිවචනන්ති යොජනා. අණ්ණො වුවිචි උදකං, තං එතස්මිං අත්ථීති අණ්ණවො. සරසද්දස්ස අකාරාදිමිහි ව කණ්ඨෙ ව පවත්තනතො වුත්තං “සරන්ති ඉධ නදී අධිජපෙතා”ති. ඉධාති ඉමිස්සං ගාථායං. ඉදන්ති අත්ථජාතං.

යෙනි අරියා. තෙනි අරියා, තරන්තීති සම්බන්ධො. විසජ්ජපල්ලානීති එත්ථ විසජ්ජසද්දො ත්වාපච්චයන්තො, පල්ලසද්දො නින්තට්ඨානවාචකොති ආහ “විසජ්ජ...පෙ.... නින්තට්ඨානානී”ති. අයං පන ජනො කුල්ලං බන්ධනීති යොජනා. තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනා ඉති චුත්තං හොතීති යොජනා.

287. අනනුබොධාති එත්ථ කාරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “අබුජ්ඣනෙනා”ති. සන්ධාවිතං සංසරිතන්ති එත්ථ තපච්චයස්ස කම්මත්ථං සන්ධාය චුත්තං “මයා ච තුම්හෙහි වා”ති. ඉමිනා කත්තුත්ථෙ සාම්චවනන්ති දස්සෙති. “අථ වා”තිආදිනා තපච්චයස්ස භාවත්ථං දස්සෙති. සංසිතන්ති එත්ථ සරධාතුයා රකාරො ලොපොති ආහ “සංසරිත”න්ති. “තණ්හාරජ්ජු”ති ඉමිනා භවතො භවං නෙතීති භවනෙත්තීති වචනත්ථෙත තණ්හාරජ්ජු භවනෙත්ති නාමාති දස්සෙති.

289. වණ්ණවත්ථාලඬිකාරාති සාමඤ්ඤවසෙන “නීලා”ති චුත්තානීති ආහ “නීලාති ඉදං සබ්බසඬිගාහක”න්ති. තත්ථාති “නීලා”තිආදිපාඨෙ. තෙසන්ති ලිච්ඡවීනං. පකතිවණ්ණා නීලා න හොන්තීති යොජනා. එතන්ති “නීලා”තිආදිවචනං. පටිවත්තෙසීති එත්ථ වතුධාතු උපසග්ගවසෙන වා අත්ථාතිසයවසෙන වා පහරණත්ථොති ආහ “පහරෙසී”ති. “සජනපද”න්ති ඉමිනා සාහාරන්ති එත්ථ ආහාරසද්දො ජනපදත්ථොති දස්සෙති. ජනපදො හි යස්මා නගරස්ස පරිවාරභාවෙන ආහරිතබ්බො, ඉමස්මා ච රාජපුරිසා බලිං ආහරන්ති, තස්මා ආහාරොති චුත්තො. සජනපදං වෙසාලිං දජ්ජෙය්‍යාථාති යොජනා. අඬිගුලිං ඵොටෙසුන්ති එත්ථ පුට්ඨාතු සඤ්චලනත්ථොති ආහ “අඬිගුලිං වාලෙසු”න්ති. ඉත්ථිකායාති ඉත්ථියෙව පුරිසතො බුද්දකට්ඨෙත ඉත්ථිකා, තාය.

178. සිහසෙනාපතිවත්ථුකථා

290. ධම්මස්ස ච අනුධම්මන්ති එත්ථ ධම්මසද්දො කාරණත්ථොති ආහ “කාරණස්ස අනුකාරණ”න්ති. “පරෙහී”ති පදං “චුත්ත”ඉති පදෙ කත්තා. “චුත්තකාරණෙනා”තිපදං “සකාරණො”තිපදෙ කරණං. කොචි අජ්ජමත්තකොපි තුම්භාකං වාදොති යොජනා. “විඤ්ඤානී”ති පදං “ගරහිතබ්බ”ඉති පදෙ කත්තා. “ගරහිතබ්බකාරණ”න්ති පදං “න ආගච්ඡති”ති පදෙ කම්මං. අනබ්භක්ඛාතුකාමාති එත්ථ අභිත්තූපසග්ගො අභිභවනත්ථො ආපුබ්බො බාධාතු පකට්ඨනත්ථොති ආහ “අභිභවිත්වා න ආචික්ඛිතුකාමා”ති.

293. අනුච්චවකාරන්ති එත්ථ අනුච්චවසද්දො විචධාතු ත්වාපච්චයන්තොති ආහ “අනුච්චිත්වා”ති. “චිත්තෙත්වා”ති ඉමිනා විචධාතුයා ඤාණත්ථං දස්සෙති. “කාතබ්බ”න්ති ඉමිනා කාතබ්බන්ති කාරන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. පටාකන්ති ධජපටාකං. “ආභිණ්ඩෙය්‍යු”න්ති ඉමිනා පරියායෙය්‍යුන්ති එත්ථ පරිපුබ්බආපුබ්බ යාධාතුයා ගතාත්ථං දස්සෙති. පාලියං “පරිහරෙය්‍යු”න්තිපි පාඨො. ආභිණ්ඩෙය්‍යුන්ති ආභිණ්ඩන්ති. මුද්ධපො තතියක්ඛරො. ඔපානභූතන්ති එත්ථ

ඔපානො විය හුනො ඔපානහුනොති අත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “පටියත්තඋදපානො විය යිත්”න්ති. “උදපානො”ති ඉමිනා ඔපානසද්දො උදපානත්ථොති දස්සෙති. උදපානො හි සබ්බෙ ජනා ඔසරිත්වා පිචන්ති එත්ථාති ඔපානොති වුච්චති. ඉමෙසන්ති නිගණ්ඨානං. භීති සච්චං, යස්මා වා. සම්පත්තානං දානං දාතබ්බමෙව, තස්මා මා උපච්ඡින්නිත්ථාති යොජනා. උද්දිස්සාති ත්වාපච්චයන්තසද්දො “කත”න්ති උත්තරපදෙන සමාසොති ආහ “උද්දිස්සිත්වා කත”න්ති. එසෙව නයො “පටිච්චකම්ම”න්ති එත්ථාපි.

294. පටිච්චකම්මන්ති එතං නාමං නිමිත්තකම්මස්ස අධිවචනන්ති යොජනා. යොති යො කොච් ජනො. වධකස්ස පාණ්ඩාතකම්මං හොති විය, තස්සාපි හොතිති යොජනා. න ජීරන්තිති එත්ථ ජරධාතු ගතාත්ථොති ආහ “න ගච්ඡන්ති”ති.

179. කප්පියභූමිඅනුජානනකථා

295. බහාරාමකොට්ඨකෙති එත්ථ සම්පත්ථෙ භූමිමච්චනන්ති ආහ “බහාරාමකොට්ඨකසම්පෙති ආරාමකොට්ඨකස්ස බහි සම්පෙති අත්ථො”ති. අච්ඡන්තිති වසන්ති. එතන්ති “පච්චන්තිම”න්ති එතං වචනං. ධුරවිහාරොපිති පධානවිහාරොපි. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං යානෙ. අනුපගෙයෙවාති පාතොයෙව. ඔරවසද්දන්ති උච්චරවසඬ්ඛාතං සද්දං. කපිලසුත්තපරියොසානෙති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. අට්ඨ. 2.කපිලසුත්තවණ්ණනා) සඬ්ගහිතස්ස කපිලසුත්තස්ස පරියොසානෙ. පඤ්චසතානං කෙවට්ටපුරිසානන්ති සම්බන්ධො.

උස්සාවනන්තිකාදිසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. යො විහාරො කරියතිති සම්බන්ධො. භූමියා ගති විය ගති එතෙසන්ති භූමිගතිකා. පතිට්ඨාපෙත්තෙහි බහුහි භික්ඛුහි පතිට්ඨාපෙතබ්බොති සම්බන්ධො. නිච්ජාරෙත්තෙහි භික්ඛුහිති යොජනා. සයන්ති භික්ඛු. තං පනාති “සඬ්ඝස්ස කප්පියකුට්ටං අධිට්ඨාමි”ති වචනං පන. අවත්වාපිති පිසද්දො තථා “වත්වාපි”ති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. අට්ඨකථාසුති මහාඅට්ඨකථාදිසු තිසු අට්ඨකථාසු. එත්ථාති උස්සාවනන්තිකකුට්ටියං. “සමකාලං වට්ටති”ති වචනං දළ්භිකරොත්තො ආහ “සචෙ හි”තිආදි. වචනෙති “කප්පියකුට්ටං කරොමා”ති වචනෙ. තස්මින්ති ථම්මෙ. තෙනෙවාති අකතභාවෙනෙව. භීති සච්චං. එත්ථාති බහුසු.

යතොති ඉට්ඨකසිලාමත්තිකාපිණ්ඩතො. චුත්තනායෙනෙවාති “බහුහි සම්පරිවාරෙත්වා කප්පියකුට්ටං කරොමා”ති චුත්තනායෙනෙව. ඉට්ඨකාදයොති “කප්පියකුට්ටං කරොමා”ති අධිට්ඨාතබ්බඉට්ඨකාදයො. අන්ධකට්ඨකථායං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තථාති යථා අන්ධකට්ඨකථායං චුත්තං, තථා. ථම්මාදීති උක්ඛිපිත්වා පතිට්ඨාපනඤ්ච “කප්පියකුට්ටං කරොමා”ති සාවනඤ්ච අන්තං පරියොසානමෙතිස්සාති උස්සාවනන්තිකා.

තාසුනි ද්වීසු ගොනිසාදිකාසු. යත්ථාති කුටියං. නෙව ආරාමො පරික්ඛිත්තො හොතිති සම්බන්ධො. පුන යත්ථාති කුටියං. අයන්ති කුටි. උභයත්ථාපීති ආරාමවිහාරගොනිසාදිකාසු ද්වීසුපි. බහුතරං පරික්ඛිත්තොපි පරික්ඛිත්තොයෙව නාමාති යොජනා. එත්ථාති උපධිසපරික්ඛිත්තබහුතරපරික්ඛිත්තආරාමෙ. ගාවො පවිසිත්වා යථාසුඛං නිසීදන්ති එත්ථාති ගොනිසාදා ගොසාලා. ගොනිසාදා වියාති ගොනිසාදිකා කුටි.

මනුස්සා වදන්තීති සම්බන්ධො. එසාති කුටි. චුත්තෙපීති පිසද්දෙ, “කප්පියකුටිං දෙමා”ති වාක්‍යං අපෙක්ඛති. අන්ධකට්ඨකථායං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. යස්මා වට්ටති, තස්මාති යොජනා. තෙසන්ති සෙසසහධම්මිකදෙවමනුස්සානං. තෙහීති සෙසසහධම්මිකදෙවමනුස්සෙහි. පුනපි චුත්තං, කිං චුත්තන්ති ආහ “භික්ඛුස්ස...පෙ.... හොති”ති. අපීති තදඤ්ඤෙසං. තන්ති වචනං. හීති සච්චං, යස්මා වා. සධිසස්ස සන්තකමෙව වා භික්ඛුස්ස සන්තකමෙව වාති යොජනා. ඉති තස්මා සුචුත්තන්ති සම්බන්ධො. ගහපතීනං සන්තකං ගහපතී කුටි. “කම්මවාචං සාවෙන්වා”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං කම්මවාචමවත්වා අපලොකනෙනපි කප්පියත්තා. කම්මවාචාය වා අපලොකනෙන වා සම්මනිතබ්බාති සම්මුති කුටි. ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො.

යං ආමිසං චුත්ථං, සබ්බං තං ආමිසන්තියොජනා. අකප්පියභූමියං සහසෙය්‍යපහොනකෙ ගෙහෙ චුත්ථං ධ්විතන්ති සම්බන්ධො. යං පන සධිසිකං වා පුග්ගලිකං වා අත්ථීති යොජනා. තෙසංයෙවාති භික්ඛුභික්ඛුනීනමෙව. එකරත්තම්පි ධ්විතං යං සන්තකං අත්ථීති යොජනා. තන්ති සධිසිකාදි. තත්ථාති අකප්පියභූමියං සහසෙය්‍යපහොනකගෙහෙ. එතන්ති අන්තොචුත්ථඅන්තොපක්කසධිබාතං යාවයාමකාලිකං, “න කප්පතී”ති බ්‍යතිරෙකස්ස අන්වයං දස්සෙන්තො ආහ “සත්තාහකාලිකං පනා”තිආදි.

තත්‍රාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං. තත්‍ර වචනෙති හි අත්ථො. සාමණෙරො දෙතීති සම්බන්ධො. යංකිඤ්චි තණ්ඩුලාදිකං ආමිසන්ති යොජනා. මුඛසන්තිධි නාමාති ආපත්තියා මුඛො උපායො සන්තිධි නාමාති අත්ථො. තත්ථාති මහාපච්චරියං, මුඛසන්තිධිඅන්තොචුත්ථෙප්ප වා. භික්ඛු පචිත්වා පරිභුඤ්ජතීති සම්බන්ධො. ආමිසසංසට්ඨන්ති ආමිසෙන සංසග්ගං.

ජහිතවත්ථුකාති ජහිතං වත්ථු එතාසන්ති ජහිතවත්ථුකා. උස්සාවනන්තිකා කතාති සම්බන්ධො. සාති උස්සාවනන්තිකා. යො යොති ථම්මො වා හිත්තිපාදො වා. ඉට්ඨකාදීහි කතා උස්සාවනන්තිකාති යොජනා. වයස්සාති අධිට්ඨානස්ස. යෙහි පන ඉට්ඨකාදීහිආදිසද්දෙන ථම්මසිලාමත්තිකායො සධිගණ්භාති. තදඤ්ඤසුනි තෙහි අධිට්ඨිතඉට්ඨකාදීහි අඤ්ඤෙසු.

පාකාරාදිපරික්ඛෙපෙති උපචාරසීමාපරිච්ඡින්නස්ස ආරාමස්ස පාකාරාදිනා පරික්ඛෙපෙ කතෙ. පාකාරාදීති ආදිසද්දෙන වතිං සධිගණ්භාති. කප්පියකුටිං ලද්ධං

වට්ටනීති ගොනිසාදිකාය අභාවෙන සෙසාසු තිසු කප්පියකුට්ඨි යංකිඤ්චි කප්පියකුට්ටිං ලද්දුං වට්ටනීති අත්ථො. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං යානෙ. ඉතරා පනාති උස්සාවනන්තිකගොනිසාදිකාහි අඤ්ඤා. ද්වෙති උහො ගහපතිසම්මුතියො, ජහිතවත්ථුකාව හොන්තීති සම්බන්ධො. පක්ඛපාසකමණ්ඩලන්ති ද්වෙ පක්ඛෙ අපතනත්ථාය පසති බන්ධනීති පක්ඛපාසකො, මණ්ඩලන්ති ඡදනකොට්ඨොපානසීනං උපරි යපිතකට්ඨවිසෙසො, පක්ඛපාසකො ච මණ්ඩලඤ්ච පක්ඛපාසකමණ්ඩලං.

යත්‍රාති යස්මිං යානෙ. අනුපසම්පන්නස්ස දත්ථාති අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන අනුපසම්පන්නස්ස දත්ථා. විචරවිකප්පනං විය සාපෙක්ඛවිස්සජ්ජනම්පි වට්ටනීති වදන්ති. තත්‍රාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං. සොති කරවිකතිස්සත්ථෙරො, පස්සිත්ථා පුච්ඡීති සම්බන්ධො. ථෙරොති මහාසිවත්ථෙරො. ලුඛදිවසෙති අසිනිද්ධදිවසෙ. තතොති බ්‍රවනතො, පරන්ති සම්බන්ධො. නන්ති මහාසිවත්ථෙරං. පමුඛෙති ගබ්භස්ස පමුඛෙ. තන්ති සබ්බිකුම්භිං. බහීති විහාරස්ස බහි. සොති මහාසිවත්ථෙරො.

180. මෙණ්ඩකගහපතිවත්ථුකථා

296. “බහිද්වාරෙ” ති එත්ථ කස්ස බහිද්වාරෙති ආහ “ධඤ්ඤාගාරස්ස බහිද්වාරෙ” ති. ආලකථාලිකන්ති එත්ථ ආලකතණ්ඩුලපචනකං ගණ්භකථාලි ආලකථාලි, තාය පචිතං භත්තං ආලකථාලිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ආලකතණ්ඩුලපචනකථාලික” න්ති. බ්‍යඤ්ජනහණ්ඩිකන්ති බ්‍යඤ්ජනපරික්ඛාරිකං, බ්‍යඤ්ජනපරිවාරකන්ති අත්ථො. ඉමිනා සුපහිඤ්ජනකන්ති එත්ථ සුපසද්දො බ්‍යඤ්ජනවාචකො, හිඤ්ජනකසද්දො හණ්ඩිකපරියායොති දස්සෙති. දාසකම්මකරපොරිසන්ති එත්ථ දාසපොරිසා ච කම්මකරපොරිසා ච දාසකම්මකරපොරිසං, සමාහාරද්වන්දො පුබ්බපදෙ උත්තරලොපො, ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දාසපුරිසෙ ච කම්මකරපුරිසෙ චා” ති. පොරිසසද්දොපි පුරිසසද්දෙන සමානො “පුරිසො එව පොරිසො” ති අත්ථෙන. ධ්‍රුවහත්තෙනාති එත්ථ ධ්‍රුවසද්දො නිච්චපරියායොති ආහ “නිච්චකාල” න්ති. දුශ්භෙන බීරෙනාති සම්බන්ධො. “මෙණ්ඩකවත්ථුස්මිං පනා” ති පාඨතො පට්ඨාය යාව “බණ්ඤ්ඤෙව දුශ්භෙනා” ති පාඨා කෙසුචියෙව අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු අත්ථී. එත්ථාති මෙණ්ඩකවත්ථුමහි. ගොරසෙති ගවයෙහි නිබ්බත්තෙ බීරදධිතක්කනවනීතසබ්බිසඬ්ඛාතෙ රසෙ. පාථෙය්‍යන්ති පථස්ස හිතං පාථෙය්‍යං. ඤ්ඤත්ථාති පාථෙය්‍යමිච්ඡතීති ඤ්ඤත්ථා. හික්ඛාචාරවත්තෙන වාති අඤ්ඤාතකඅපචාරිතට්ඨානතො හික්ඛාචාරවත්තෙන වා. යාවිත්ථාපීති පිසද්දො පගෙව හික්ඛාචාරවත්තෙනාති දස්සෙති. යත්තකෙන පාථෙය්‍යෙනාති සම්බන්ධො.

182. කෙණ්ඩයජට්ඨවත්ථුකථා

300. කාපේතීන් එත්ථ කාපස්ස ගණනං දස්සෙන්නො ආහ “පඤ්චහි කාපසතෙහි”ති. එකෙන කාපෙන ද්විත්තං කුටානං ගහිතත්තා වුත්තං “කුටසහස්ස”න්ති. වොති තුම්හෙ. සුට්ඨු පසන්නොති සම්බන්ධො.

තත්ථාති “අට්ඨ පානාති”ති පාඨෙ, අට්ඨසු පානෙසු වා. “අම්බෙහි කතපාන”න්ති ඉමිනා මජ්ඣිමනිකායෙහි දස්සෙති. තත්ථාති ආමපක්කෙසු. කරොන්නෙන කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ආදිවචපාකෙතාති ආදිවචහෙතුනා පවනෙන. පුරෙහත්තමෙව කප්පතීති හික්ඛුනා සයං කතත්තා පුරෙහත්තමෙව කප්පති. තෙන වුත්තං “අනුපසම්පන්නෙහි”තිආදි. කතං අම්බපානන්ති සම්බන්ධො. සබ්බපානෙසුති ජම්බුපානාදීසු සබ්බෙසු පානෙසු.

තෙසුති ජම්බුපානාදීසු සත්තසු පානෙසු. පනසද්දො විසෙසත්ථජොතකො. ජම්බුඵලෙහිති ආමෙහි වා පක්කෙහි වා ජම්බුඵලෙහි. අට්ඨකෙහිති අට්ඨ අස්මිත්ථිති අට්ඨිකං ඵලං. ඡාතිරසෙනාති යථාඡාතෙන රසෙන. ඉමිනා මධුසක්ඛරකප්පුරාදීහි න යොජෙතබ්බොති දස්සෙති. තං පනාති මධුකපානං පන. මුද්දිකාති මුද්දිකඵලාති. සාලුකෙති කන්දෙ. සත්තන්තං ධඤ්ඤානං ඵලරසන්ති තණ්ඩුලධොවනොදකං. “පක්කඩාකරස”න්ති ඉමිනා අපක්කඩාකරසං වට්ටතීති දීපෙති. හීති සච්චං, විත්ථාරො වා. රසොති පක්කරසො. පටිග්ගහෙත්වා යපිතසබ්බිආදීහි පක්කානං යාවජීවිකානං පත්තානං රසොති යොජනා. පක්කං යාවජීවිකපත්තරසන්ති සම්බන්ධො. යාවකාලිකපත්තානම්පීති පිසද්දො පගෙව යාවජීවිකපත්තානන්ති දස්සෙති. යං පානන්ති යං මධුකපුප්ඵරසපානං. සොති මධුකපුප්ඵරසො. තෙනාති මධුකපුප්ඵෙන. යතො කාලතො පට්ඨාය මජ්ජං න කරොන්ති, තතොති යොජනා. උච්ඡුරසො නිකසටො පච්ඡාහත්තං වට්ටති සත්තාහකාලිකත්තා. ඉමෙ චත්තාරො රසාති ඵලපත්තපුප්ඵඋච්ඡුරසසඬාතා ඉමෙ චත්තාරො රසා. අග්ගිහුත්තමුඛාති යඤ්ඤා අග්ගිහුත්තමුඛා, අග්ගිහුත්තසෙට්ඨාති අත්ථො.

183. රොජමල්ලාදිවත්ථුකථා

301. සඬකරමකංසුති එත්ථ සඬකරසද්දස්ස යුද්ධත්ථාදීසු පවත්තනතො ඉධ පටිඤ්ඤාතත්ථෙති දස්සෙන්නො ආහ “කතිකමකංසු”ති. කතිකන්ති පටිඤ්ඤාතසඬාතං කතිකං. උළාරං බොති එත්ථ උළාරසද්දො සෙට්ඨවාචකො. සෙට්ඨන්ති ව සුන්දරමෙවාති ආහ “සුන්දරං බො තෙ ඉද”න්ති. තෙති තුය්හං. “බහුකතො”ති පදස්ස කතබහුමානොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පසාදබහුමානොනා”ති. “පිට්ඨමයංබාදනීය”න්ති ඉමිනා පිට්ඨබාදනීයන්ති එත්ථ මයසද්දලොපං දස්සෙති.

303. පටිභානෙය්‍යකාති එත්ථ පටිභානෙ නියුත්තා පටිභානෙය්‍යකාති දස්සෙන්නො ආහ “පටිභානසම්පන්නා”ති. “නිද්දොසසිප්පා”ති ඉමිනා පරියොදාතසිප්පාති එත්ථ පරිසමන්තතො ඔදාතං සිප්පං එතෙසන්ති

පරියොදානසිප්පාති අත්ථං දස්සෙති. සිප්පත්ථිකෙහි සියති සෙවියතීති සිප්පං,
 සිප්පිකානං භිතාය සෙති පවත්තතීති වා සිප්පං, ඔට්ඨපො පට්ඨමක්ඛරො.
 නාළියාවාපකෙනාති පදස්ස ද්වන්ද්වාචං දස්සෙන්නො ආහ “නාළියා චෙව
 ආවාපකෙන වා”ති. ඉමිනා යකාරො පදසන්ධිමත්තොති දස්සෙති. “නාළියා වා
 පසිබ්බකෙනා”තිපි පාඨො, සො අපාඨොයෙව. කො ආවාපකො නාමාති ආහ
 “ආවාපකො නාම යත්ථා”තිආදි. තත්ථ යත්ථාති යස්මිං ථවිකෙ. ඉමිනා ආහරිත්වා
 යථාලද්ධං වපන්ති පක්ඛිපන්ති එත්ථාති ආවාපකොති වචනත්ථං දස්සෙති. වප
 ඛිපන්තික්ඛෙපෙති ධාතුපාඨෙසු (සද්දතීතිධාතුමාලායං 15 පකාරන්තධාතු) වුත්තං. ඉධ
 පන පක්ඛිපනෙති දට්ඨබ්බො. තෙන වුත්තං “පක්ඛිපන්ති”ති. පරිහරිතුමෙවාති
 පරිග්ගහෙත්වා හරිතුමෙව. වෙනනන්ති හතිං. යොති භික්ඛු. තං වාති
 පරිහරිතබුරහණ්ඩං වා. අඤ්ඤං වාති අඤ්ඤස්ස සන්තකං වා.

304. ඉදන්ති දසමභාගදානං. දස කොට්ඨාසෙති දස පටිච්ඡෙ.

185. චතුමභාපදෙසකථා

305. ඉදං න කප්පතීතිආදීති “ඉදං න කප්පතී”තිආදයො ඉමෙ වත්තාරො
 මභාපදෙසෙති යොජනා. අපස්සයං කත්වා දිසියන්ති එත්ථාති අපදෙසා ඔකාසා,
 අපස්සයං කත්වා දිසියන්ති එතෙහිති වා අපදෙසා කාරණා, “මහත්තා අපදෙසා
 මභාපදෙසා. තඤ්චාති මභාපදෙසසඬ්ඛාතං තඤ්ච සුත්තං, ගහෙත්වාති යොජනා.
 පරිමද්දන්තාති පුනස්පුනං මද්දන්තා, උපපරික්ඛන්තාති අත්ථො. ඉදන්ති කාරණං.
 තන්ති නවමභාඵලඅපරණ්ණං. තාතීති බුද්දකඵලපානාති. භීති සච්චං.

තෙසන්ති ඡන්තං චීවරානං. තත්ථාති ඡසු අනුලොමචීවරෙසු. “පාණකෙහි
 සඤ්ජාතවත්ථ”න්ති ඉමිනා කොසෙය්‍යවත්ථභාවං දස්සෙති. ද්වෙ පටාති
 චීනපටසොමාරපටා. දුකුලං සාණස්ස අනුලොමන්ති යොජනා.

තෙසංයෙවාති ද්විත්තං පත්තානමෙව. තෙසංයෙවාති තිණ්ණං තුම්ඛානමෙව.
 තෙසංයෙවාති ද්විත්තං කායබන්ධනානමෙව. සෙනච්ඡත්තන්ති සෙනෙහි වත්ථෙහි
 කතං ඡත්තං. තෙසංයෙවාති තිණ්ණං ඡත්තානමෙව.

සම්භින්නරසන්ති සංසග්ගරසං. එත්ථ භිජ්ජිත්ථාති භින්නොති වචනත්ථෙව
 හිදිධාතු ද්විධාකරණසඬ්ඛාතො හෙදත්ථො හොති, ධාත්වත්ථබ්බකෙන
 සංත්‍රාපසග්ගෙන හිදිධාතුයා හෙදත්ථං බාධෙත්වා සංසග්ගත්ථවාචකො හොතීති
 දට්ඨබ්බං. ඡල්ලිමිපිති තවමිපි. සකලෙනෙවාති ඡල්ලියා එව. පායාසෙන අසංසට්ඨං
 යං සබ්බිති යොජනා. තාතීති තක්කොලජාතිඵලාදීති. යට්ඨිමධුකාදීසුපිති
 මධුලට්ඨිකාදීසුපි. “ලට්ඨිමධුකාදීසුපි”ති වා පාඨො, සො අපාඨොයෙව. යං යන්ති
 වත්ථු. යථාති යෙනාකාරෙන, ධොවියමානෙ තච්ඡියමානෙති සම්බන්ධො.

සම්භින්නරසන්නි වත්වා තමෙවත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “සංසට්ඨ”න්ති.
සභාවන්ති යාවකාලං කප්පියසභාවං. තස්මාති යස්මා උපනෙති, තස්මා. තෙනාති
සත්තාහකාලිකෙන. තද්වුපට්ඨගහිතන්ති තදහෙව පට්ඨගහිතං. ද්විහපට්ඨගහිතෙන
සත්තාහකාලිකෙනාති සම්බන්ධො.

එත්ථාති කාලිකසංසග්ගෙ. ආපත්තියො වෙදිතබ්බාති යථාක්කමං ආපත්තියො
වෙදිතබ්බා. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ.

ඉති හෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

7. කථිනක්ඛන්ධකං

187. කථිනානුජානනකථා

306. කථිනක්ඛන්ධකෙ පාවෙය්‍යකාති එත්ථ පාවාරට්ඨෙ නිවසන්තිති
පාවෙය්‍යකාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පාවාරට්ඨවාසිනො”ති. තත්ථාති
පාවානාමකෙ රට්ඨෙ. එකො පිතා එතෙසන්ති එකපිතුකා. තෙ ව තෙ භාතරො වෙති
එකපිතුකභාතරො, තෙසං. එතන්ති “පාවෙය්‍යකා”ති එතං නාමං. තෙසුති
පාවෙය්‍යකෙසු. “ධුතඨගසමාදානවසෙනා”ති විසෙසනස්ස බ්‍යවච්ඡෙදභාවං
දස්සෙතුං වුත්තං “න අරඤ්ඤවාසමත්තෙනා”ති. විසෙසනඤ්ඤි දුට්ඨං බ්‍යවච්ඡෙදං,
තප්පාකට්ඨකරණඤ්ඤාති. තෙසන්ති පාවෙය්‍යකානං. පිණ්ඩපාතිකාදිභාවෙපිති
සම්බන්ධො. පිසද්දො ආරඤ්ඤකං අපෙක්ඛති. එතන්ති “සබ්බෙ
ආරඤ්ඤකා”තිආදි එතං වචනං. ඉමෙ පනාති පාවෙය්‍යකා පන. උදකසංගහෙති
එත්ථ උදකෙන සංගහෙතබ්බන්ති දස්සෙන්නො ආහ “උදකෙන සංගහිතෙ”ති.
“ථලෙ ව නින්තෙ වා”ති ඉමිනා “උදකසංගහෙ”ති පදස්ස සරූපං දස්සෙති.

උදකච්ඡික්ඛල්ලොති උදකෙන ලොලිතො චික්ඛල්ලො උදකච්ඡික්ඛල්ලො.
ඔකපුණ්ණෙහීති එත්ථ ඔකසද්දො උදකවෙවචනොති ආහ “උදකපුණ්ණෙහී”ති.
උදකඤ්ඤි උවයති සමවායභාවෙන පවත්තතීති ඔකන්ති වුවචති. තෙසන්ති
පාවෙය්‍යකානං. සනාතීති නිරන්තරාති. තෙසුති විවරෙසු. තෙනාති විවරානං.
සනත්තා, උදකස්ස ව න පග්ගරණත්තා. භගවතා “අවිවදමානා ඵාසුකං වස්සං
වසිත්ථා”ති පුච්ඡියමානාපි තෙ භික්ඛු යථාපුච්ඡිතං අවත්වා කස්මා ඵාසුකපදං
අපනෙත්වා “අවිවදමානා වස්සං වසිමහා”ති අවොචුන්ති ආහ “අවිවදමානා වස්සං
වසිමහාති එත්ථා”තිආදි. උක්කණ්ඨිතතාය වාති එත්ථ වසද්දො “ඵාසුතාය
අභාවෙනා”ති එත්ථාපි යොජෙතබ්බො. සෙනාසනඵාසුතාය අභාවෙන ව භගවතො
දස්සනාලාහෙන උක්කණ්ඨිතතාය වාති හි අත්ථො. අනමතග්ගියකථන්ති
සංයුත්තනිකායෙ අනමතග්ගියසුත්තන්තකථං (සං. නි. 2.135). සබ්බෙව තෙ
පාවෙය්‍යකා භික්ඛුති යොජනා. තන්ති අනමතග්ගියකථං. තතොති ධම්මකථනතො,
පරන්ති සම්බන්ධො. භගවා ආමන්තෙසීති සම්බන්ධො. එකං විවරන්ති සඬ්ඝාටිං.
සන්තරුත්තරෙනාති සහ අන්තරෙනාති සන්තරං, සන්තරඤ්ච තං උත්තරඤ්චෙති

සත්තරුත්තරං, තෙන. අස්සුති භවෙය්‍යං. අභවිස්සංසුති හි අත්ථො.
සත්තම්භිහත්තිකාලාතිපත්තිභිහත්තිනං සමානත්ථභාවො සද්දසත්ථෙසු
චුත්තොයෙව. චසද්දො උපනායාසත්ථො. එස කථිනත්ථාරො නාමාති යොජනා.
අනුජානිතුකාමො හුත්වාති සම්බන්ධො.

තත්ථාති “අනුජානාමි හික්ඛවෙ” තිආදිපායෙ. වොකාරස්ස නිපාතමත්තෙ සති
කථමත්ථො භවිස්සතිති ආහ “අත්ථකකථිනානන්ති අත්ථො” ති. අත්ථකකථිනානං
හික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. ලද්ධගුණං දස්සෙන්නො ආහ “එවඤ්ඡි” තිආදි. හිසද්දො
ලද්ධගුණජොතකො. පරතොති පරමිහි. “සො තුම්භාක” න්ති වා “සො වො” ති වා
අවත්වා “සො නෙසං භවිස්සති” ති චුත්තත්තා වො-කාරො නිපාතමත්තොති
අධිජපායො. “වොති සාම්චචනමෙවෙත” න්ති ඉමිනා වො තුම්භාකන්ති අත්ථං
දස්සෙති. එවං සති “පරතො සො නෙස” න්ති එත්ථ කථමත්ථො භවිස්සතිති ආහ
“සො නෙසන්ති එත්ථ පනා” තිආදි. යෙ තුම්භෙ අත්ථකකථිනා, තෙසං තුම්භාකන්ති
යොජනා. කථිනසද්දො ථීරත්ථවාචකො අනිජ්ජන්තපාටිපදිකො.
අනාමන්තවාරාදිකානං පඤ්චානිසංසානං අන්තොකරණසමත්ථභාවෙ ථීරන්ති
අත්ථො.

තත්ථාති අනාමන්තවාරාදිසු පඤ්චානිසංසෙසු. අනාමන්තවාරොති එත්ථ වරණං
වාරො, අනාමන්තෙත්වා වාරො අනාමන්තවාරොති දස්සෙන්නො ආහ
“අනාමන්තෙත්වා වරණ” න්ති. “අසමාදාය වරණ” න්ති ඉමිනා අසමාදානවාරොති
එත්ථ පුබ්බපදෙ ත්වාපච්චියස්ස අනාදෙසං කත්වා අසමාදානවාරොති චුත්තන්ති
දස්සෙති. යාවතත්ථවීචරන්ති එත්ථ ආකාරලොපෙන සන්ධිති ආහ “යාවතා
වීචරෙන අත්ථො” ති. “යාවදත්ථවීචර” න්තිපි පායො, එවං සති දකාරො
පදසන්ධිමත්තො. යාවසද්දො පරිච්ඡෙදත්ථවාචකො, න අභිච්ඤ්ඤාත්ථවාචකො.
අත්ථසද්දෙන සමාසො හොති. යො ච තත්ථ වීචරුජ්ජාදොති එත්ථ තත්ථසද්දස්ස
විසයං දස්සෙන්නො ආහ “කථිනත්ථාරසීමාය” න්ති. තනුජ්ජාදෙනාති තනු
කථිනත්ථාරසීමායං උජ්ජාදෙන මුලෙන. “වීචරං උජ්ජජ්ජති” ති ඉමිනා
වීචරුජ්ජාදොති එත්ථ වීචරමෙව උජ්ජාදො වීචරුජ්ජාදොති විසෙසනපරපදන්තං
දස්සෙති.

කෙති කිත්තකා. ඉදං “ගණවසෙනා” ති වචනං සන්ධාය චුත්තං. අථ වා කෙති
කිත්තාම චුත්ථවස්සා. ඉදං “චුත්ථවස්සවසෙනා” ති වචනං සන්ධාය චුත්තං.
සතසහස්සම්පි ජනා ලහන්තිති යොජනා. පිසද්දෙන තතො අධිකම්පි ලහන්තිති
දස්සෙති. ඡින්නවස්සා වාති පුරිමිකාය උපගන්ත්වා ඡින්නවස්සා වා. අඤ්ඤස්මිං
විහාරෙති කථිනත්ථාරවිහාරතො අපරස්මිං විහාරෙ. සබ්බෙ ඡින්නවස්සාදිකා හික්ඛු
පුරිමිකාය වස්සුපගතානං හික්ඛුනං ගණපුරකා හොන්තිති යොජනා.
ඉතරෙසංයෙව්‍යාති පුරිමිකාය වස්සං උපගන්ත්වා පඨමපචාරණාය පචාරිතානමෙව.
පරිපුණ්ණවස්සොති පරිපුණ්ණො විසතිවස්සො, අච්ඡින්නවස්සො වා. සොති
සාමණෙරො. ඉති එත්ථාපිති එවං එතෙසු තිසු වාරෙසුපි.

කෙන දින්නං කලීනවීවරං වට්ටතීති යොජනා. යෙන කෙනවි දින්නං වීවරං වට්ටතීති සම්බන්ධො. තන්ති වත්තං. අජානන්තොති අජානනහෙනු. හෙත්වත්ථෙ හි අන්තපච්චයො. තස්සාති කලීනදායකස්ස. එවන්ති ඉමිනා වක්ඛමානන යෙන. අඤ්ඤතරපහොනකං වත්ථන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති කලීනවීවරස්ස. එත්තකා නාම සුචියො වට්ටතීති සම්බන්ධො. ඉති ආවික්ඛිතබ්බන්ති යොජනා.

කලීනත්ථාරකෙනාපි වත්තං ජාතිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. පිසද්දො කලීනදායකං අපෙක්ඛති. වත්තං විත්ථාරෙන්තො ආහ “තන්තවායගෙහතො හී” තිආදි. ආහතසන්තානෙනෙවාති ආහතසන්තනියා එව. බලිමක්ඛිතසාටකොති අහතසාටකො. සො හි බලෙන තක්කෙන කඤ්ජිකෙන මක්ඛිතසාටකත්තා “බලිමක්ඛිතසාටකො” ති වුවවති. කලීනත්ථාරසාටකන්ති කලීනත්ථාරත්ථාය දින්නං සාටකං. තදහෙවාති තස්මිං දින්නඅහති එව. තස්මීන්ති පයමං දින්නෙ කලීනත්ථාරසාටකෙ. අඤ්ඤාති වාති කලීනසාටකතො අඤ්ඤාති ව. වසද්දෙන න කලීනසාටකමෙව ආහරති, අඤ්ඤාති වාති දස්සෙති. යොති කලීනදායකො. ඉතරොති පයමං කලීනදායකො. යථා තථා ඔවදිත්වාති තව සන්තකතො එතස්ස සන්තකං සඬ්ඝස්ස බහුපකාරං, සඬ්ඝස්ස බහුපකාරත්තං තයාපි ඉච්ඡිතබ්බං, එවමිච්ඡන්තස්ස බහුපුඤ්ඤන්ති යෙන තෙනාකාරෙන ඔවදිත්වා.

කෙන භික්ඛුනාති සම්බන්ධො. යස්ස සඬ්ඝො කලීනවීවරං දෙති, තෙන භික්ඛුනා අත්ථරිතබ්බන්ති යොජනා. කස්ස භික්ඛුස්සාති සම්බන්ධො. යො ජිණ්ණවීවරො හොති, තස්ස දාතබ්බන්ති යොජනා. මහතී පරියා එතස්සාති මහාපරියො ථෙරො. “නවකතරො සක්කොති, තස්ස දාතබ්බ” න්ති වචනස්ස අනෙකන්තභාවං දස්සෙන්නො ආහ “අපි වා” තිආදි. අපි වාති එකන්තෙන. තදත්ථායාති තස්ස ජිණ්ණවීවරස්ස අත්ථාය. අස්සාති භික්ඛුස්ස. පෙලවොති විරලො. තෙනාපිති කලීනත්ථාරකෙනාපි. තන්ති විධිං. දානකම්මවාචාති දානකාරණකම්මවාචා.

එවං දින්නෙ පන කලීනෙ නිට්ඨාපෙනබ්බාතීති යොජනා. එකෙනාපිති පිසද්දෙන පගෙව බහුහි පනාති දස්සෙති. බුද්ධස්පසත්ථන්ති බුද්ධෙහි පසත්ථං. අතීතෙ කප්පසතසහස්සමත්ථකෙති යොජනා. තස්සාති පදුමුත්තරස්ස. කලීනං ගණ්හි කිරාති යොජනා. තන්ති කලීනං, සත්ථා අකාසීති සම්බන්ධො.

කතපරියොසිතං කලීනං කිං කාතබ්බන්ති ආහ “කතපරියොසිතං පනා” තිආදි. කලීනං ගහෙත්වා අත්ථරිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. “තෙන කලීනත්ථාරකෙන භික්ඛුනා” ති පදං “වචනියො” ති පදෙ සුද්ධකත්තා, “අනුමොදාපෙනබ්බ” න්ති පදෙ කාරිතකත්තා. කිං වචනියොති ආහ “අත්ථතං...පෙ.... අනුමොදථා” ති. “තෙහි අනුමොදකෙහි භික්ඛුහි” ති පදං “වචනියො” ති පදෙ අවුත්තකත්තා, “අනුමොදාපෙනබ්බ” න්ති පදෙ කාරිතකම්මං අවුත්තකම්මං, වා. “කලීන” න්ති ධාතුකම්මං වා වුත්තකම්මං වා උපනෙතබ්බං. කිං වචනියොති ආහ “අත්ථතං...පෙ.... අනුමොදාමා” ති. ඉතරෙහි වාති අනුමොදකෙහි ව. සබ්බෙසන්ති

අත්ථාරක අනුමොදකානං. භීති සච්චං. එතන්ති සබ්බෙසං අත්ථතභාවං,
“ද්විත්තං...පෙ.... අනුමොදකස්ස වා”ති වචනං වා.

එවං කථිතො අත්ථතො සති පනාති යොජනා. යෙනාති භික්ඛුනා.
අව්වාරොත්ථාවාති “කථිතත්ථාරකස්ස දෙමා”ති වා “සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති වා
අව්වාරොත්ථා එව. සෙසව්වරානිපිති කථිතත්ථාරවිවරතො සෙසව්වරානිපි. සඬ්ඝෙන
දාතබ්බානීති සම්බන්ධො. “අපලොකෙත්වා”ති ඉමිනා කම්මවාචාය කිව්වාභාවං
දස්සෙති. වස්සාවාසිකට්ඨිතිකායාති වස්සාවාසකාලෙ පවත්තාය ධීතිකාය.
ගරුභණ්ඩන්ති මඤ්චබ්බිබොහනාදිගරුභණ්ඩං. එකසීමායාති එකාය උපචාරසීමාය.

308. යථා වාති එත්ථ යථාසද්දො යංසද්දත්ථො. යෙන විධිනාති හි අත්ථො.
මහාභූමිකන්ති මහාවිසයං. චතුර්විසතිආකාරවත්තතාය මහාවිත්ථාරිකන්ති චුත්තං
හොති. තතොති අනත්ථතලක්ඛණතො. පරිවාරෙපිති පිසද්දො න ඉධ එවාති
දස්සෙති.

තත්ථාති චතුර්විසතියා ආකාරෙසු. උල්ලිඛිතමත්තෙනාති එත්ථ පමාණස්ස
උග්ගභණ්ණත්ථං නබාදිහි ලිඛනං. උල්ලිඛිතං, උල්ලිඛිතං මත්තං පමාණං
උල්ලිඛිතමත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “දීඝතො ච පුපුලතො ච
පමාණගභණ්ණමත්තෙනා”ති. තමෙවත්ථං විත්ථාරොත්තො ආහ “පමාණං භී”තිආදි.
දස්සෙන්නො හුත්වා උල්ලිඛිති යොජනා. පඤ්චකන්ති පඤ්චපමාණං, පඤ්චසමුහං
වා බණ්ඩං. වාසද්දෙන අඤ්ඤානිපි තෙරසකාදිති සඬ්ගණ්භාති.
මොසසුත්තකාරොපනමත්තෙනාති මොසසුත්තස්ස විවරස්සුපරි ආරොපනමත්තෙන.
දීඝසිබ්බිතමත්තෙනාති දීඝතො සිබ්බිතමත්තෙන. මුද්දියපට්ටබන්ධනමත්තෙනාති
මුද්දියපට්ටස්ස බන්ධනමත්තෙන. ද්වෙ විමිලිකායොති ද්වෙ පිලොතිකායො.
පයම්චිමිලිකාති කථිතවිමිලිකතො අඤ්ඤා අත්තතො පකතිවිමිලිකා සටෙත්වා
යපිතා හොතීති යොජනා. “තං පයම්චිමිලික”න්ති පායසෙසං අප්ඤ්ඤාහරිත්වා
කථිතසාටකස්ස කුච්ඡිවිමිලිකං කත්වාති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. පකතිවිවරස්සාති
අත්තතො පකතිවිවරස්ස. පකතිපට්ටබන්ධවිවරන්ති පකතිපට්ටෙන බන්ධවිවරං.
පිට්ඨිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති දීඝතො අනුචාතස්ස විවරස්සුපරි
ආරොපනමත්තෙන. දීඝානුචාතඤ්ඤි පාරුපනකාලෙ පිට්ඨියං ධීතත්තා
පිට්ඨිඅනුචාතන්ති චුච්චති. කුච්ඡිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති පුපුලතො අනුචාතස්ස
විවරස්සුපරි ආරොපනමත්තෙන. පුපුලානුචාතඤ්ඤි පාරුපනකාලෙ කුච්ඡියං ධීතත්තා
කුච්ඡිඅනුචාතන්ති චුච්චති. ආගන්තුකපට්ටාරොපනමත්තෙනාති ආගන්තුකපට්ටස්ස
විවරස්සුපරි ආරොපනමත්තෙන. වාති අථවා.

සාරුප්පන්ති සමණානුච්ඡවිකං. පරිකථායාති පරියායෙන උප්පාදිතාය කථාය.
අතිඋක්කට්ඨං වට්ටතීති අතිඋක්කට්ඨං එව වට්ටති. ඔතිණ්ණසදිසමෙවාති
ඔතිණ්ණෙන වත්ථෙන සදිසමෙව කථිතවිවරන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති දුට්ඨෙසු
සන්නිධිසු. තදභෙවාති තස්මිං දින්නඅහනි එව.

රත්තිනිස්සග්ගියෙනාති රත්තිඅතික්කන්තං හුත්වා නිස්සග්ගියෙන.
අඤ්ඤෙනාති තිව්වරතො අඤ්ඤෙන. සමණ්ඩලිකතන්ති සහ
මහාමණ්ඩලඅඩ්ඨමණ්ඩලෙන කතං.

309. එවං චතුර්විසතිආකාරං අනත්ථතලක්ඛණං දස්සෙත්වා ඉදානි
සත්තරසාකාරං අත්ථතලක්ඛණං දස්සෙත්තො ආහ “අහතෙනා”තිආදි. තත්ථ
පරිභොගං න හනිත්ථ න ගච්ඡිත්ථාති අහතං, පරිභොගෙන න හනිතබ්බං න
හිංසිතබ්බන්ති වා අහතන්ති දස්සෙත්තො ආහ “අපරිභුත්තෙනා”ති.
“අහතසද්දියෙනා”ති ඉමිනා අහතකප්පෙනාති එත්ථ කප්පසද්දො සද්දියත්ථොති
දස්සෙති. පාපණිකෙනාති එත්ථ පසාරිතො ආපණො පාපණො, තස්මිං පතිතං
පාපණිකන්ති දස්සෙත්තො ආහ “ආපණද්වාරෙ පතිත”න්ති. “පිලොතික”න්ති
ඉමිනා ණිකපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. චුත්තවිපල්ලාසෙනෙවාති චුත්තෙහි
“නිමිත්තකතෙනා”තිආදිහි විපල්ලාසෙන එව. තත්ථාති පරිවාරෙ. භීති සච්චං,
යස්මා වා. ඉධාති කථිතක්ඛන්ධකෙ. අචුච්චමානෙන තෙන වචනෙන පරිභායතීති
සම්බන්ධො.

310. තත්ථාති “කථඤ්ච භික්ඛවෙ උබ්භතං හොති කථිත”න්තිආදිපාඨෙ.
ජනෙත්තියො මාතරොති යොජනා. ඉමිනා ධම්මෙන පුත්තෙ මානෙතීති මාතා,
ධම්මෙන පුත්තෙහි මානියතීති වා මාතා, සා විය හොන්තීති මාතිකාති දස්සෙති.
කථිනුබ්භාරන්ති ච කථිනුද්ධාරන්ති ච අත්ථතො සද්දසං. එතාති එතා පදජාතියො.
තාසුති අට්ඨසු මාතිකාසු. අස්සාති කථිනුබ්භාරස්ස.

188. ආදායසත්තකකථා

311. න පච්චෙස්සන්ති එත්ථ පතීත්තප්පසග්ගස්ස පුනත්ථං, ඉධාතුයා ච ගතාත්ථං
දස්සෙත්තො ආහ “න පුන ආගමිස්ස”න්ති. එවං පක්කමතො ඡිජ්ජතීති
සම්බන්ධො.

එතඤ්චාති පක්කමන්තිකං, කථිනුද්ධාරඤ්ච. තාහන්ති තෙ අහං. තෙති තුය්හං.

අඤ්ඤන්ති අත්තතො විහාරතො අඤ්ඤං. එවං හොතීති එසො පරිචිතක්කො
හොති. සොති ආවාසපලිබොධො. ආදිච්චබන්ධුනා චුත්තොති යොජනා.

ද්වෙ පලිබොධා එකතො ඡිජ්ජන්තීති සම්බන්ධො. අපුබ්බං අවරිමන්ති
එකපහාරෙනෙව. සො පලිබොධුපච්ඡෙදො කස්මා විත්ථාරතො න චුත්තොති ආහ
“සො පනා”තිආදි. සො පනාති පලිබොධුපච්ඡෙදො පන. න චුත්තොති සම්බන්ධො.
එත්ථාති ඉමස්මිං කථිනුබ්භාරෙ. කස්මා අයං කථිනුද්ධාරො “නාසනන්තිකො”ති
චුත්තොති ආහ “යස්මා”තිආදි. තස්සාති භික්ඛුනො.

ආසාවච්ඡෙදිකෙ ඡිජ්ජතීති සම්බන්ධො. අයං පනාති ආසාවච්ඡෙදිකො
කථිනුද්ධාරො පන. අනෙකපහෙදො හොතීති සම්බන්ධො. තස්සාති භික්ඛුස්ස.

වුත්තොති අයං ආසාවච්ඡෙදිකො කථිනුද්ධාරො වුත්තොති යොජනා. එත්ථ පනාති ඉමස්මිං පන යානෙ. තත්ථාති සීමාතික්කන්තිකෙ.

312-325. එවන්තිආදි නිගමනං. සත්තකෙති අට්ඨසු මාතිකාසු ආසාවච්ඡෙදතො සෙසෙ සත්තපමාණෙ, සත්තසමුහෙ වා. තෙයෙව්නි සත්තකෙ එව. තතොති වාරතො. යෙ යෙති කථිනුද්ධාරා. ඉතරෙහිති ආසාවච්ඡෙදතො අඤ්ඤෙහි. යෙ පලිබොධා වුත්තාති සම්බන්ධො. ආවාසො වජීයති අනෙතාති වත්තන්ති වචනත්ථං. දස්සෙන්නො ආහ “යෙන චිත්තෙනා”තිආදි. තන්ති චිත්තං. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා ආවාසො වජීයති අනෙතාති වත්තං. ආවාසතො මුච්චති අනෙතාති මුත්තන්ති වචනත්ථං අතිදිසති. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං කථිතක්ඛන්ධකෙ.

ඉති කථිතක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

8. විවරක්ඛන්ධකං

202. ජීවකවත්ථුකථා

326. විවරක්ඛන්ධකෙ පදක්ඛිණසද්දස්ස අපසබ්බත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “ඡෙකා කුසලා”ති. අභිසංඛාති එත්ථ සරධාතුයා ගතිචිත්තාසු ඉධ ගත්තත්ථෙති දස්සෙන්නො ආහ “අභිගතා”ති. අභිගතාති අභිමුඛං ගන්තබ්බා. නනු පාළියං “අත්ථිකානං අත්ථිකානං මනුස්සාන”න්ති වුත්තං, කස්මා පන “අත්ථිකෙහි අත්ථිකෙහි මනුස්සෙහි”ති වුත්තන්ති ආහ “කරණත්ථෙ පනා”තිආදි. ඉමිනා ඡට්ඨිකත්තා නාම තතියාකත්තුතා සමානොයෙව්නි දස්සෙති. නිගමෙ වසතීති නෙගමොති වුත්තෙ කුටුම්භියගණො නෙගමො නාමාති ආහ “කුටුම්භියගණො”ති.

327. නගරෙ නිවසන්තීති නාගරා. දත්වා, වුට්ඨාපෙසුන්ති සම්බන්ධො. ආරාමියානවාහනාදීති එත්ථ ආදිසද්දෙන අඤ්ඤාති උපභොගපරිභොගාති සඬගණ්හාති. ගණිකට්ඨානෙති ගණිකාය යානෙ. ගණිකාති ව නගරසොහිතී. සා හි අත්ථිකෙන ජනගණෙන අභිගන්තබ්බාති ගණිකාති වුච්චති. පටිසතෙන වාති එත්ථ වසද්දො අවධාරණත්ථො. රත්තිං ගමනස්ස පටිනිධිසඬබාතෙන සතෙන එවාති හි අත්ථො. ගිලානන්ති එත්ථ භාවපච්චයෙන විනාපි භාවත්ථො ඤාතබ්බොති ආහ “ගිලානභාව”න්ති. “ජානාපෙය්”න්ති ඉමිනා පටිච්චෙදෙය්සන්ති එත්ථ විදධාතුයා ඤාණත්ථං දස්සෙති. කත්තරසුප්පෙති එත්ථ කත්තරසද්දො ජිණ්ණපරියායොති ආහ “ජිණ්ණසුප්පෙ”ති. සුපන්ති සුනබාදයො එත්ථාති සුප්පං, කත්තරං සුප්පං කත්තරසුප්පං.

328. තන්ති ජීවකං. අඤ්ඤ රාජදාරකා වදන්ති කිරාති සම්බන්ධො. නත්ථි මාතා එතස්සාති නිම්මාතිකො. යථා වාතිආදිසු යථා පෙසන්ති, තථාති යොජනා. වසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. න කෙවලං වදන්තියෙව, අථ බො න කොචි කිඤ්චි පෙසෙතීති හි අත්ථො. අඤ්ඤසන්ති ජීවකතො අඤ්ඤෙසං. තස්සාති ජීවකස්ස.

ඉතින් එවං. සොති ජීවකො. තං සබ්බන්ති ‘‘නිම්මානිකො නිප්පිතිකො’’ති වදනඤ්ච පණ්ණාකාරස්ස අපෙසනඤ්චාති තං සබ්බං.

යංනුනාති සාධු වත. අහං චජ්ජසිජ්ජං සික්ඛෙය්‍යං සාධු වතාති යොජනා. තස්සාති ජීවකස්ස. එතදහොසිති එතං අහොසි, පරිචිතක්කො අහුති අත්ථො. පරුපසාතපට්ඨසංයුත්තානීති පරං උපගන්ත්වා, උප භුසෙන වා හනනෙන පට්ඨසංයුත්තාති. මෙත්තාපුබ්බහාගන්ති සිජ්ජස්ස පුබ්බහාගෙ පවත්තා මෙත්තා එතස්සාති මෙත්තාපුබ්බහාගං. ඉති අහොසිති යොජනා. පුරිමචිත්තාය අනෙකන්තභාවතො එකන්තභාවං දස්සෙන්තො ආහ ‘‘අපි වා’’තිආදි. අපි වාති එකන්තෙන. අයන්ති ජීවකො. ඉතොති හද්දකජ්ජතො. අයන්ති උපාසකො. චතුපරිසන්තරෙති චතුපරිසමජ්ඣෙ. පත්ථතගුණන්ති පත්ථරිතගුණං. යානන්තරන්ති යානහෙදං, අහම්පිති න අයං උපාසකොයෙව, අහම්පිති අත්ථො. හගවාති ආලපනපදමෙතං. පත්ථනන්ති ඉච්ඡිතවරං. වොදියමානොපිති උයොයාජියමානොපි. පිසද්දෙන පුරිමචිත්තනමපෙක්ඛති. එසාති එසො ජීවකො.

329. දිසාපාමොක්ඛොති පදස්ස දිසාසු පාමොක්ඛො දිසාපාමොක්ඛොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ ‘‘සබ්බදිසාසු’’තිආදි. තස්මිඤ්ච සමයෙති ජීවකස්ස තස්මිං චිත්තනසමයෙ ව, ආගමංසුති සම්බන්ධො. තෙති වාණිජෙ, පුච්ඡිති සම්බන්ධො. කුතොති නගරතො. තක්කසීලතොති තක්කසීලනගරතො. තත්ථාති තක්කසීලෙ. ආමාති සම්පට්චජනත්ථෙ නිපාතො, ආම අත්ථිති හි අත්ථො. තෙති වාණිජා. තථාති යථා ජීවකො ආහ, තථා අකංසුති අත්ථො. සොති ජීවකො. පිතරන්ති අහයරාජකුමාරං. තෙහීති වාණිජෙහි.

තන්ති ජීවකං, පුච්ඡිති සම්බන්ධො. සොති ජීවකො. කස්මා තාත ත්ථං ඉධාගතො අපි පනාති පුච්ඡිති යොජනා. තතොති පුච්ඡතො. සොති ජීවකො. සික්ඛිතුං ආගතො අම්හීති යොජනා. බහුඤ්ච ගණ්හාතීතිආදියු සො කිඤ්චි කම්මං අකත්වා සිජ්ජස්සෙව සික්ඛිතත්තා බහුඤ්ච ගණ්හාතීති ආහ ‘‘යථා’’තිආදි. තත්ථ යථා සික්ඛන්තියෙව, එවං තථා සො න සික්ඛතීති යොජනා. සො පනාති ජීවකො පන, කරොති සික්ඛතීති සම්බන්ධො. එකං කාලන්ති එකස්මිං කාලෙ. එවං සන්තෙ කස්මා සො බහුඤ්ච ගණ්හාතීති ආහ ‘‘එවං සන්තෙපි’’තිආදි. මෙධාවිතායාති ඛිජ්ජං ගහණධාරණපඤ්ඤාය, බහුඤ්ච සිජ්ජන්ති සම්බන්ධො. අස්ස ජීවකස්ස ගහිතඤ්ච සිජ්ජං න සම්මුස්සතීති යොජනා.

යත්තකං සිජ්ජං ආවරියො ජානාති, තත්තකං අයං ජීවකො ජානාතීති යොජනා. යන්ති සිජ්ජං. අයන්ති ජීවකො, හවිස්සතීති සම්බන්ධො. නන්ති ජීවකං. යථාති යෙනාකාරෙන. කම්මවිපාකන්ති කම්මවිපාකජං රොගං. ‘‘න’’න්ති පදං ‘‘සික්ඛාපෙසි’’ති පදෙ කාරිතකම්මං, ‘‘හෙසජ්ජයොජන’’න්ති පදං ධාතුකම්මං. හෙසජ්ජයොජනන්ති හෙසජ්ජෙන රොගස්ස යොජනං. සො පනාති ජීවකො පන. ඉම්නාති ජීවකෙන න උග්ගහිතං, උග්ගහිතන්ති සම්බන්ධො. එකෙන ද්වාරෙතාති චතුසු ද්වාරෙසු එකෙන ද්වාරෙන. ආහිණ්ඩන්තොති විවරන්තො. පරිත්තං

පාථෙය්‍යන්ති එත්ථ පරිත්තසද්දස්ස ආරක්ඛනත්ථෙපි පවත්තනතො ඉධ අප්පත්ථෙ පවත්තතිති දස්සෙත්තො ආහ “අප්පමත්තක”න්ති. කස්මා අප්පමත්තකං පාථෙය්‍යං අදාසීති යොජනා. තස්සාති දිසාපාමොක්ඛස්ස. අයන්ති ජීවකො, ලහිස්සතිති සම්බන්ධො. තතොති ලහනතො. බිණෙ පාථෙය්‍යති පාථෙය්‍යො බිණෙ සතීති යොජනා.

203. සෙට්ඨිහරියාදිවත්ථුකථා

330. යා නාමාති යා නාම සරණි. කිම්පි මායන්ති එත්ථ එකාරලොපසන්ධිති ආහ “කිම්පි මෙ අය”න්ති. ඉමිනා යකාරාදෙසසන්ධිං නිවත්තෙති, “මායා”න්තිපි පාඨො, එවං සති ආදෙසසන්ධියෙව, න ලොපසන්ධි. අයං සරණි මෙ කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං කිම්පි දස්සතිති යොජනා. තස්ස වාති සබ්බිස්ස ව, කතස්සාතිපි පාඨො. රොගුපසමස්ස වාති මම රොගස්ස උපසමස්ස ව, ඉමෙහි පදෙහි සංයමස්සාති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “උපකාර”න්ති ඉමිනා උපජානාමිති එත්ථ උපසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. අධිජ්ජායොති සරණියා ආසයො.

331. “සබ්බාලඤ්ඤාකාරං තුය්හං භොතු”ති ඉදං වචනං රාජා සභාවතො ආහ, උදාහු කිඤ්චි විත්තෙත්වාති ආහ “රාජා”තිආදි. තත්ථ ඉමන්ති අලඤ්ඤාකාරං. පමාණයුත්තෙති කාරණානුරූපෙ. නන්ති ජීවකං. නාටකානම්පිති පඤ්චසතිකානං නාටකානම්පි. සොපිති ජීවකොපි. තෙසන්ති අභයකුමාරනාටකානං. මෙති මය්හං, න පතිරූපන්ති සම්බන්ධො. අය්‍යිකානන්ති මාතාමහීනං. කතස්ස මෙ උපකාරන්ති යොජනා. ඉමිනා අධිකාරො ව උපකාරො ව අත්ථතො සදිසන්ති දස්සෙති. රාජා පසන්තො දත්වා ආහාති සම්බන්ධො.

205. රාජගහසෙට්ඨිවත්ථුකථා

332. ඉරියාපථසම්පරිවත්තනෙනාති ඉරියාපථස්ස පුනස්පුනං පරිවත්තනෙන. තිහි සත්තාහෙහි නිච්චලස්ස නිපන්තස්ස අස්ස සෙට්ඨිස්ස මත්ථලුඤ්ඤන්ති යොජනා. අප්පෙව නිපජ්ජෙය්‍යාති යොජනා. නන්ති සෙට්ඨිං. තෙනෙවාති තෙනෙව කාරණෙන. සීසං ඡාදෙතීති සීසව්ඡවීති වුත්තෙ සීසපට්ඨිඡාදනවම්මන්ති ආහ “සීසවම්ම”න්ති. තස්සාති සෙට්ඨිස්ස. තිහි සත්තාහෙනාති එත්ථ පුබ්බපදෙන පච්ඡිමපදං ගුණිත්වා ගහෙතබ්බන්ති ආහ “තිහි පස්සෙහි එකෙනෙකෙන සත්තාහෙනා”ති.

333. ජනං නිහරාපෙත්වාති ජනං අපක්කමාපෙත්වා.

207. පජ්ජොතරාජවත්ථුකථා

334. විච්ඡිකස්ස ජාතොති විච්ඡිකස්ස කාරණා ජාතො, විච්ඡිකං පටිච්ච ජාතොති අත්ථො. සබ්බි ව හෙසජ්ජං විච්ඡිකානං පටිකුලං භොතීති යොජනා. පඤ්ඤාසයොජනිකාති එත්ථ ණිකපච්චයස්ස ගන්තුං සමත්ථත්ථෙ පවත්තභාවං.

දස්සෙන්නො ආහ “ගන්තුං සමත්තො හොති”ති. අස්ස රඤ්ඤොති
චන්දපජ්ජොතනාමකස්ස අස්ස රඤ්ඤො. හත්ථිනියොවාති හද්දවතිකා නාම
හත්ථිනියෙව. වීසයොජනසතන්ති වීසාධිකං යොජනසතං.

භුඤ්ජිතුං නිසින්නස්ස එකස්ස කුලපුත්තස්ස ද්වාරෙති යොජනා. තස්සාති
කුලපුත්තස්ස, ආරොවෙසිති සම්බන්ධො. සොති කුලපුත්තො, “ආහරා”ති
ආණාපෙසිති සම්බන්ධො. ඉතරොති පුරිසො. තන්ති පත්තං. යත්ථ යත්ථාති යස්මිං
යස්මිං හවෙ. තත්ථ තත්ථ වාහනසම්පන්නො හොමීති යොජනා. සොති පුරිසො.
පජ්ජොතො නාම අයං රාජා ජාතොති යොජනා.

සබ්බිං පායෙත්වාති ඉදං උපලක්ඛණමත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බිඤ්ච
පායෙත්වා”තිආදි. සබ්බිඤ්ච පායෙත්වා, පරිවාරකානං ආහාරාවාරෙ විධිඤ්ච
ආචික්ඛිත්වාති අත්තො. ඔලුම්පෙත්වාති ලුපිධාතු ඔදහනත්තොති ආහ
“ඔදහිත්වා”ති. වීරෙවෙසිති උද්ධඤ්ච අධො ච වීරෙවෙසි.

208. සිවෙය්‍යකදුස්සයුගකථා

335. සිවථිකන්ති සිවා ජම්බුකා කුණපබාදනත්ථාය ආගන්ත්වා තිට්ඨන්ති
එත්ථාති සිවට්ඨං, තදෙව සිවථිකං, ඉමිනා සිවථිකායං උජ්ජන්තං සිවෙය්‍යකං
ථිකසද්දස්ස ලොපං කත්ථාති දස්සෙති. තත්ථාති උත්තරකුරුසු. තන්ති මතං.
හත්ථිසොණ්ඩකසකුණාති හත්ථිලිඬගවිහඬගමා. තෙ හි හත්ථිනො සොණ්ඩො විය
සොණ්ඩො එතෙසු අත්ථිති හත්ථිසොණ්ඩකා, තෙ ච තෙ සකුණා වෙති
හත්ථිසොණ්ඩකසකුණාති වුව්චන්ති. රඤ්ඤො ආහරන්ති රඤ්ඤො අත්ථාය,
සන්තිකං වා ආහරන්ති. ඉදන්ති සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගං. සිවිරට්ඨෙ වාසිතං
සිවෙය්‍යකන්ති ච දස්සෙන්නො ආහ “අථවා”තිආදි. තෙනාති කාරණෙන.
“සිවෙය්‍යකන්ති...පෙ.... වදන්ති”ති පොරාණා ආහුති යොජනා.

209. සමත්තිංසවිරෙවනකථා

336. කිංපනාති එත්ථ කිංසද්දො අනියමත්තො. ලුබ්බො කිං, න ලුබ්බො කින්ති හි
අත්තො. “සිනෙහපානං පන තෙමෙති”ති ච “කරොති”ති ච සම්බන්ධො.
සබ්බත්ථාති සකලකායෙ. සිරාති කණ්ඩරා. අයන්ති ජීවකො.
ඔලාරිකදොසහරණත්ථන්ති ඔලාරිකස්ස දොසස්ස අපනයනත්ථං. පකතත්තෙති
පකතිසඬ්ඛාතෙ සභාවෙ සතීති සම්බන්ධො. හගවා හන්තෙති යොජනා. කුතොති
කස්ස සන්තිකා. වට්ටති නු බොති වින්තෙසිති යොජනා. තතොති වින්තනතො.
සොණොති කොළිච්ඡසොණො, භුඤ්ජතීති සම්බන්ධො. තතොති සොණස්ස
සන්තිකා. තස්සාති සොණස්ස. සොති සොණො. ටෙරස්සාති
මොග්ගල්ලානත්තෙරස්ස. ඉදං “පත්ත”න්තිපදෙ සාමි, “අදාසි”ති පදෙ සම්පදානං.
අඤ්ඤං පිණ්ඩපාතන්ති සම්බන්ධො.

රාජාපි බො භුඤ්ජිතුකාමො අභොසිති සම්බන්ධො. යඤ්ච සුඡාතා අදාසි, යඤ්ච පරිනිබ්බානකාලෙ චුන්දො කම්මාරපුත්තො, භාජනගතෙසු ද්විසුයෙව තෙසු පිණ්ඩපාතෙසු දෙවතා ඔජං පක්ඛිපන්තිති යොජනා. අඤ්ඤෙසුති ද්විහි පිණ්ඩපාතෙහි අඤ්ඤෙසු. ඉච්ඡන්ති රුපිං. සොති බිම්බිසාරො රාජා. තවෙවාති තුය්හමෙව. තන්ති භගවතො වචනං. රාජා අකාසිති සම්බන්ධො. තෙති අසිතිකුලපුත්තසහස්සා. එතදත්ථමෙවාති සොණස්ස අරහත්තෙ පතිට්ඨාපනත්ථමෙව, න රඤ්ඤො අනුග්ගහත්ථන්ති අධිප්පායො.

210. වරයාවනකථා

337. කතං හත්තකිච්චං යෙනාති කතහත්තකිච්චො, තස්මිං සතීති සම්බන්ධො. චුත්තනසෙනෙවාති රාහුලවත්ථුම්හි (මහාව. අට්ඨ. 105) චුත්තනසෙනෙව. ඉදං වත්ථන්ති ඉදං සිවෙය්‍යකං වත්ථං, උප්පන්නන්ති සම්බන්ධො. “තාවා”ති අජ්ඣාහරිතබ්බො. එත්ථන්තරෙති එතස්මිං වත්ථුප්පන්නකාලමජ්ඣෙ. කොචි භික්ඛුති සම්බන්ධො. තෙනාති පංසුකුලිකහෙතුනා. අයන්ති ජීවකො. ගහපතිච්චරන්ති එත්ථ ගහපතීනං චීවරන්ති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “ගහපතීහි දින්නං චීවර”න්ති. වත්ථදානානිසංසපටිසංයුත්තායාති “වත්ථදො හොති වණ්ණදො”තිආදිකාය (සං. නි. 1.42) වත්ථදානස්ස ආනිසංසෙන පටිසංයුත්තාය. විච්ඡාවසෙන චුත්තො “ඉතරිතරෙතා”ති සබ්බනාමසද්දො අනියමත්ථොති ආහ “අප්පග්ගෙහපි මහග්ගෙහපි යෙන කෙනචී”ති. පාවාරොති උත්තරාසඬගො. සො හි පාරුපනත්ථාය වරියති ඉච්ඡියතීති පාවාරොති වුවවති. “කප්පාසාදිහෙදො”ති ඉමිනා තස්ස සරූපං දස්සෙති. පකතිකොප්පමෙවාති පකතියා භික්ඛුනං සාරූප්පං කොප්පමෙව. සොළසනාටකිත්ථිනං යත්වා නච්චයොග්‍යත්තා මහතී පිට්ඨි එතස්සාති මහාපිට්ඨියං, තමෙව කොප්පං මහාපිට්ඨියකොප්පං. තස්ස කිර ලොමාති චතුරඬගුලාධිකාති හොන්ති.

211. කම්බලානුජානනාදිකථා

338. කාසිනන්ති කාසිනං ජනපදානං, කාසිරට්ඨෙ නිවාසිනං ජනානං වා. පසෙනදිස්සාති පච්චුට්ඨං, පටිපක්ඛං වා සෙනං ජිනාතීති පසෙනදි ජකාරස්ස දකාරං කත්වා. එසාති එසො කාසිරාජා. “සහස්ස”න්ති ඉමිනා කාසිසද්දස්ස සඬකෙතසඬඛ්‍යං දස්සෙති. තංඅග්ගනකොති තෙන කාසිනා අග්ගනකො. කස්මා අඬ්ඬකාසිති (ථෙරිගා. අට්ඨ. 25) චුත්තොති ආහ “අයං පනා”තිආදි. අයන්ති කම්බලො. පනාති කාරණත්ථජොතකො. යස්මාති හි අත්ථො.

339. භඤ්ජිතබ්බං බොමාදීනි පඤ්ච සුත්තානි මිස්සිත්වා අවමද්දිතබ්බන්ති භඬ්ඬගන්ති දස්සෙත්තො ආහ “භඬ්ඬං නාමා”තිආදි. වාකමයමෙවාති භඬ්ඬගනාමකෙන වාකෙන නිබ්බත්තමෙව.

340. තෙති හික්බු, සල්ලක්බිංසු කිරාති සම්බන්ධො. එතස්සාති පදස්ස, අත්ථන්ති සම්බන්ධො. න අවිජිංසුති න ආසිංසු, න වසිංසුති අත්ථො. නාකාමාති එත්ථ කමුධාතු ඉච්ඡත්ථො යකාරලොපොති ආහ “න අනිච්ඡායා”ති. දාතබ්බොති භාගො දාතබ්බො. උපවාරෙති සුසානස්ස සමීපෙ. “අකාමා භාගං දාතු”න්ති වචනස්ස අනෙකන්තභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “යදි පනා”තිආදි. ඉධාති ඉමං සුසානං. “සම්පත්තා ගණ්හන්තු”ති දෙන්තීති යොජනා. යෙනාති හික්බුනා. සදිසා ඔක්කමීංසුති එත්ථ සදිසසද්දො සමපරියායොති ආහ “සමං ඔක්කමීංසු”ති. සමන්ති භාවනපුංසකො. සමානදිසායාති වා දස්සෙන්නො ආහ “එකදිසාය වා”ති. එත්ථ පන යකාරලොපො දට්ඨබ්බො. බහිමෙවාති සුසානනො බහි එව. කතිකන්ති කතෙන පවත්තං සඬගරං.

213. වීවරපටිග්ගාහකසම්මුතිකථා

342. “යො න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති”තිආදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ඤාතකාදීනං වීවරන්ති සම්බන්ධො. එකච්චස්මීන්ති ජනෙ. වාසද්දො විකප්පත්ථො. එතෙසු තීසු අඤ්ඤතරෙන කාරණෙන ඡන්දාගතිං ගච්ඡති නාමාති හි අත්ථො. ආගතස්සාපි වීවරන්ති සම්බන්ධො පිසද්දො ගරහත්ථො. පගෙව පච්ඡා ආගතස්සාති හි අත්ථො. අවමඤ්ඤන්ති උඤ්ඤාතං. වොති තුම්භාකං. නත්ථි කින්ති යොජනා. මුට්ඨා සති එතස්සාති මුට්ඨස්සති. ආගතානම්පි වීවරන්ති සම්බන්ධො. පිසද්දො සම්භාවනත්ථො. පගෙව පයමං ආගතානන්ති හි අත්ථො. එතං වීවරපටිග්ගාහකට්ඨානං නාමාති යොජනා. සන්තසන්නො වාති බෙදබෙදො වා. ඉදඤ්චිදඤ්චාති ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච වීවරං. තස්මාති යස්මා ව ගච්ඡති, යස්මා ව ජානාති, තස්මා. යොති හික්බු. සක්කොතීති සම්බන්ධො. එවරූපො හික්බු සම්මනිතබ්බොති යොජනා.

අපලොකනෙනපිති “ඉත්ථන්නාමං හික්බුං වීවරපටිග්ගාහකං කාතුං සඬසං අපලොකෙමි”ති අපලොකනෙනපි, සම්මනිතූන්ති සම්බන්ධො. යත්ථ පනාති යස්මිං පන ධුරවිහාරෙ.

“ගහිතට්ඨානෙයෙවා”ති ඉමිනා තත්ථෙව්වාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. “ජඩ්ඛෙත්වා”ති ඉමිනා උජ්ඣිත්ථාති එත්ථ උධ්මාතුයා විස්සජ්ජනත්ථං දස්සෙති. වීවරපටිග්ගාහකන්ති පදස්ස වීවරං පටිග්ගණ්හාතීති වීවරපටිග්ගාහකොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යො”තිආදි. තත්ථ යො පටිග්ගණ්හාති, සො වීවරපටිග්ගාහකො නාමාති යොජනා. “වීවරපටිසාමක”න්ති ඉමිනා වීවරං ගහිතට්ඨානනො නිහරිත්වා හණ්ඩාගාරෙ දහති යපෙතීති වීවරනිදහකොති අත්ථං දස්සෙති. යො න ඡන්දාතිං ගච්ඡතිතිආදීසු එත්ථ එතෙසු ව ඉතො පරඤ්චාති යොජනා.

214. හණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථා

343. යො විහාරො වා යො අඨ්ඨයොගො වා හොති, සො විහාරාදිකො සම්මතිතබ්බොති යොජනා. “ආරාමිකසාමණෙරාදීහි”ති පදං විචිත්තත්ථෙ අපාදානං, කරණම්පි යුජ්ජති. පච්චන්තසෙනාසනං පන න සම්මතිතබ්බං වොරාදිඋපද්දවත්තා. විහාරමජ්ඣෙකෙයොති භණ්ඩාගාරවිහාරමජ්ඣෙකෙයෙව.

යස්සාති භණ්ඩාගාරස්ස. ඉදං පදං “ඡදනාදීසු”ති පදෙ සාමී, “නත්ථී”ති පදෙ සම්පදානං. යස්ස පනාති භණ්ඩාගාරස්ස පන. යත්ථ කත්ථවීති යස්මිං කස්මිංචි යානෙ. යෙනාති පතිතහෙතුනා. මුසිත්වා බාදති මුසිකො. ආදිසද්දෙන ගොධාමඬිගුසාදයො සඬිගණ්හාති. උප භුසං, උපගුහිත්වා වා විනන්තීති උපවිකා. තත්ති ඔවස්සනාදිං. හීති සච්චං, යස්මා වා. එවන්තිආදි නිගමනං.

වීචරපටිග්ගාහකාදීහිති ආදිසද්දෙන වීචරනිදහකභණ්ඩාගාරිකෙ සඬිගණ්හාති. තත්ථාති තෙසු. වීචරපටිග්ගාහකෙන න ගණ්හිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තාථාති වීචරනිදහකභණ්ඩාගාරිකානං, තෙහි වා පඨමං. යං යන්ති වීචරං. තථෙචාති යථා විසුං විසුං කත්වා ගණ්හති, තථෙව. වීචරනිදහකෙනාපීති පිසද්දො න කෙවලං පටිග්ගාහකෙනෙව, අථ බො නිදහකෙනාපීති සම්පිණ්ඩෙති. තථෙචාති යථා නිදහකො ආවික්ඛති, තථෙව. තතොති තෙහි වීචරෙහි, විහත්තඅපාදානං, තෙසු වීචරෙසු වා නිද්ධාරණං. තදෙචාති සඬිසෙන චුත්තවීචරමෙව.

ඉතීතිආදි නිගමනං. භගවතා අනුඤ්ඤාතොති සම්බන්ධො. භණ්ඩාගාරන්ති භණ්ඩස්ස ධ්වනොකාසං අගාරං. භණ්ඩාගාරිකොති භණ්ඩාගාරෙ නියුත්තො. බාහුල්ලිකතායාති පච්චයබාහුල්ලෙන නියුත්තභාවත්ථං. එවං සන්තෙ කිමත්ථාය අනුඤ්ඤාතොති ආහ “අපි වා”තිආදි. අනුග්ගහාය අනුඤ්ඤාතොති සම්බන්ධො. හීති විත්ථාරො. නෙව ජානෙය්‍යුන්ති යොජනා. ද්වෙ ද්වෙ වා වීචරෙති සම්බන්ධො. සඬිගහං කාතුන්ති සඬිසෙන සඬිගහං කාතුං.

න චුට්ඨාපෙතබ්බොති එත්ථ අත්ථුද්ධාරවසෙන අඤ්ඤෙපි අචුට්ඨාපනීයෙ දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤෙපි”තිආදි. හීති විත්ථාරො. තත්ථාති චතුසු. සඬිසො පන දෙතීති සම්බන්ධො. උපකාරතාය වාති සඬිසස්ස උපකාරතාය ව. එත්ථ ව පුරිමෙසු තීසු එකොයෙව හෙතු, පච්ඡිමෙ පන ද්වෙ හෙතෙවොති දට්ඨබ්බං.

සම්මුඛිභූතෙනාති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස මුඛෙ සංවිජ්ජමානො, සන්තිපතිතො වා සම්මුඛො, සම්මුඛො හුත්වා භූතො සම්මුඛිභූතො. භුසද්දයොගත්තා අකාරස්සිකාරො හොති, අත්තොඋපචාරසීමායං යීතො සඬිසො. තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අත්තොඋපචාරසීමායං යීතො”ති. කොලාහලන්ති බහුජනෙහි සන්තිපතිත්වා එකතො කතං අබ්‍යන්තසද්දං. තදාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “අම්භාක”න්තිආදි. “වීචරභාජකෙසු”තිආදිනා අගතිගමනාකාරං දස්සෙති, තං සුවිඤ්ඤයාමෙව. තුලාභූතොති තුලාය සදිසො හුත්වා භූතො, තුලාය සදිසභාවං පත්තො වා. මජ්ඣන්තොති මජ්ඣෙ යීතො අත්තා සභාවො එතස්සාති මජ්ඣන්තො.

ඉදන්ති වීරරං. සනන්ති නිරන්තරං. තනුකන්ති වීරලං. එත්ථ “උච්චිතිත්වා” ති ඉමිනා වත්ථස්ස පමාණෙන උච්චිතනං දස්සෙති. “තුලයිත්වා” ති ඉමිනා අග්ගෙන තුලනං දස්සෙති. වණ්ණාවණ්ණං කත්වාති වණ්ණඤ්ච අවණ්ණඤ්ච බුද්දකඤ්ච පමාණං, මහන්තඤ්ච පමාණං කත්වාති අත්ථො. එකච්චාති වීරරාති අප්පග්ගාති හොන්ති, එකච්චාති මහග්ගාති චුත්තං හොති. දසදසඅග්ගසනකන්ති දසභි දසභි කභාපණෙහි අග්ගසනකං. යන්ති වීරරං, බන්ධිත්වාති නවග්ගසනකං එකග්ගසනකෙන, අටග්ගසනකඤ්ච ද්විඅග්ගසනකෙන බන්ධිත්වාති අත්ථො. සමෙ පටිච්චෙසති සමපමාණෙ පටිච්චෙස ය්පෙත්වා, ඉමිනා “වණ්ණාවණ්ණ” න්ති එත්ථ වණ්ණසද්දො පමාණත්ථොති දීපෙති. දස දස භික්ඛූති ඉදං උපලක්ඛණවසෙන චුත්තං අඤ්ඤානාකාරොනාපි ගණතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා. භණ්ඩිකන්ති වීරරහණ්ඩෙන නියුත්තං පුටං. කුසොති සලාකදණ්ඩො.

අත්තිස්සරාති අත්තනාව අත්තනං ඉස්සරා. අඤ්ඤාසං වත්තපට්ඨත්තින්ති සම්බන්ධො. උපඩ්ඨභාගොති භික්ඛූනං ලද්ධභාගතො උපඩ්ඨො භාගො. යෙ පනාති සාමණෙරා පන. සමභාගොති භික්ඛූනං භාගෙන සමො භාගො. ඉදඤ්චාති “උපඩ්ඨපට්ඨිස්” න්ති වචනඤ්ච, කථිතන්ති සම්බන්ධො. සමකමෙවාති භික්ඛුසාමණෙරානං සමපමාණමෙව. තනුප්පාදවස්සාවාසිකන්ති තස්මිං විහාරෙ උප්පාදෙන මූලෙන උප්පාදිතං වස්සාවාසිකං. එතිකම්මන්ති වඩ්ඨනකම්මං “යත්තකෙන විනයාගතෙන සම්මුඤ්ජනිත්වානාදිනා හත්ථකම්මෙන විහාරස්ස උභතතා න හොති, තත්තකං කත්වාති අත්ථො. එතන්ති එතිකම්මං කත්වා ගහණං. භීති සච්චං. එත්ථාති තනුප්පාදවස්සාවාසිකගහණෙ. සබ්බෙසන්ති අබ්බානං භික්ඛුසාමණෙරානං. භණ්ඩාගාරිකච්චරෙපිති භණ්ඩාගාරෙ යපිතෙ අකාලච්චරෙපි. පිසද්දෙන තනුප්පාදවස්සාවාසිකමපෙක්ඛති. සාමණෙරා උක්කුට්ඨිං කරොන්තිති සම්බන්ධො. අපහරිතකන්ති හරිතවිරහිතං. රඬගජල්ලිත්ති රජනච්ඡවිං. එතන්ති උක්කුට්ඨිකරණතො සමභාගදානං, චුත්තන්ති සම්බන්ධො. යෙ වාති සාමණෙරා ව. වීරජ්ඣිත්වා කරොන්තිති කත්තබ්බකාලෙසු අකත්වා යථිච්ඡිතක්ඛණෙ කරොන්ති. තෙති සාමණෙරෙ. සමපට්ඨිසො දාතබ්බොති “කරිස්සාමා” ති පටිඤ්ඤාතමත්තෙන සමො පටිච්චෙසො දාතබ්බො.

“සකං භාගං දාතු” න්ති ඉදං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. කිං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “භණ්ඩාගාරතො...පෙ.... සන්ධායා” ති. පහතායාති පහරිතබ්බාය, පහතිතබ්බාය වා. තස්මාති යස්මා සන්ධාය චුත්තං, තස්මා. අනීහටෙසුති භණ්ඩාගාරතො අනීහරිතෙසු. ඉමස්ස භික්ඛූනොති උත්තරිතුකාමස්ස ඉමස්ස භික්ඛූනො. තුලායාති මානෙන.

තෙසුති සාටකෙසු, එකො සාටකොති යොජනා. සබ්බෙසු පාතිතෙසුති සම්බන්ධො. එත්තකෙනාති ද්වාදසග්ගසනකෙන. තං සුත්ථාති භික්ඛූනං තං වචනං සුත්ථා. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං සඩ්දගණසන්තකෙ. අනුප්පදානෙන බිපියති පක්ඛිපියතීති අනුක්ඛෙපන්ති දස්සෙත්තො ආහ “අනුක්ඛෙපං නාමා” තිආදි. යත්තකං අග්ගන්ති සම්බන්ධො. තත්තකෙන අග්ගෙන අග්ගසනකෙති යොජනා.

විකල්ලකානි විකල්පය භාවය විකල්ප, විවරප්‍රශ්නලානං අපහොනකභාවය, තදෙව විකල්ලකා. “තත්ථා” ති පාඨසෙසො, තෙසු ද්විසු විකල්ලකෙසුති අත්ථො. අත්ථීති සංවිජ්ජන්ති, නිපාතොයං. ඡිත්තන්තෙහි ව දාතබ්බානීති සම්බන්ධො. දාතබ්බානීති ව ඡිත්තබ්බානී. දාසද්දො හි අවබණ්ඩනත්ථො. දාතුන්ති අවබණ්ඩිතුං. එවන්තිආදි නිගමනං. එත්ථාති එතෙසු විකල්ලකෙසු. තන්ති විවරං. අථාති තොසිතතො පරං. තත්ථාති එකස්ස භික්ඛුනො කොට්ඨාසෙ. සාමණකන්ති සමණස්ස අනුරූපං. යොති භික්ඛු. තෙනාති පරික්ඛාරෙන. ඉදම්පීති අඤ්ඤං සාමණකස්ස පරික්ඛාරස්ස යපනම්පි. පිසද්දෙන පුරිමං වත්ථඡිත්තදනමපෙක්ඛති.

වග්ගන්ති සමුහං. අට්ඨ වා නව වා භික්ඛු භොන්තීති යොජනා. තෙසන්ති අට්ඨන්තං වා නවන්තං වා. එවන්තිආදි නිගමනං. අයං අපහොනකභාවොති යොජනා. පුන විවරස්සෙව විකල්ලකභාවං දස්සෙන්නො ආහ “අථවා” තිආදි. එත්ථ පුරිමනයෙ විවරස්ස ව පුග්ගලස්ස ව විකල්ලකං භොති, පච්ඡිමෙ විවරස්සෙවාති අයමෙතෙසං විසෙසො.

215. විවරරජනකථා

344. ගිහිපරිභ්‍රන්තං පනාති ගිහිනා පරිභ්‍රන්තං වත්ථං පන, කිඤ්චි ඵලන්ති සම්බන්ධො.

සීතුදකාති සිතං උදකං. ලිඛිගවිපල්ලාසො හි අයං. උත්තරාළම්පන්ති එත්ථ උත්තර උළම්පන්ති පදවිජෙදං කත්වා අකාරතො උකාරස්ස ලොපං කත්වා, පුබ්බසරස්ස ව දීසං කත්වා “උත්තරාළම්ප”න්ති වුවිවති. උත්තරාළුති උත්තරඋදකං. උළස්සද්දො හි උදකවාචකො, තං පාති රක්ඛතීති උත්තරාළම්පං. තස්ස සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “වට්ටාධාරක”න්ති. රජනන්ති රජනජල්ලිං. භීති ඵලජොතකො. රජනන්ති රජනුදකං. භීති විත්ථාරො. ටෙටොති රජනබ්බිදු. න විසරතීති න පග්ගරති. රජනාළඬිකන්ති එත්ථාපි පුරිමනයෙනෙව පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. රජනඋළඬිකන්ති රජනසඬ්ඛාතස්ස උදකස්ස ගහණත්ථාය කරියතීති රජනඋළඬිකං. දණ්ඩකෙන නියුත්තං ථාලකං දණ්ඩකථාලකන්ති දස්සෙන්නො ආහ “තමෙව සදණ්ඩක”න්ති. රජනකුණ්ඩන්ති රජනපක්ඛිපනං මහාසට්ඨං. අඤ්ඤත්‍රාති අඤ්ඤං යානං. පත්ථිත්තසද්දො ථද්ධපරියායොති ආහ “ථද්ධ”න්ති. දන්තකාසාවානීති එත්ථ දන්තසද්දෙන තස්ස වණ්ණො ගහෙනබ්බො, සො එතෙසමත්ථීති දන්තාති, දන්තාති ව තාති කාසාවානි වෙති දන්තකාසාවානි, තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දන්තවණ්ණානී”ති. දන්තවණ්ණානි කාසාවානි ධාරෙත්තීති සම්බන්ධො.

216. ඡිත්තකච්චරානුජානනකථා

345. දීසමරියාදබ්බන්ති දීසෙන මරියාදෙන බ්බ්ධං. චතුක්කසණ්ඨානන්ති චතුන්තං මග්ගානං සමොධානසණ්ඨානං. උස්සහසි ත්වන්ති එත්ථ උපුබ්බො

සහධාතු සමත්ථත්ථොති ආහ “සක්කොසි ත්ව”න්ති. පපුබ්බො පන අභිභවනත්ථො හොති “පසහති”තිආදීසු. යො නාමාති යො ආනන්දො ආජානිස්සති නාම, සො ආනන්දො පණ්ඩිතොති යොජනා. “කුසී”ති එතං නාමං අධිවචනන්ති යොජනා. අනුචාතාදීනන්ති ආදිසද්දෙන පරිහණ්ඩාදීති සඬගණ්හාති. “අඬ්ඬකුසී”ති එතන්ති යොජනා.

ගීවෙය්‍යකන්ති එත්ථ ගීවායං සුත්තසංසිබ්බිතං ගීවෙය්‍යකන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ගීවාචෙය්‍යනට්ඨානෙ”තිආදි. “ආගන්තුකපට්ට”න්ති ඉමිනා එය්‍යකපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. එසෙව නයො ජඬ්ඬෙය්‍යකන්ති එත්ථාපි. එතං නාමන්ති “ගීවෙය්‍යකං, ජඬ්ඬෙය්‍යක”න්ති එතං නාමං. ඉතීති එවං. එතන්ති “අනුච්චට්ට”න්තිආදි එතං. “අනුච්චට්ට”න්ති එතං නාමන්ති යොජනා. විචට්ටස්සාති මජ්ඣිමනිකායස්ස. බාහන්තන්ති එත්ථ බාහාය උපරි යපිතා අන්තා බාහන්තාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “බාහායා”තිආදි. තෙසන්ති උභින්නමන්තානං. එතන්ති “බාහන්ත”න්ති එතං.

217. තිච්චරානුජානනකථා

346. “උක්ඛිත්තහණ්ඩිකභාවං ආපාදිතෙ”ති ඉමිනා උඬ්ඬහණ්ඩිතෙති එත්ථ උක්ඛිත්තං හණ්ඩං උඬ්ඬහණ්ඩං, උඬ්ඬහණ්ඩභාවං ඉතා ආපාදිතාති උඬ්ඬහණ්ඩිතාති වචනත්ථං දස්සෙති. තෙ උඬ්ඬහණ්ඩිතෙ භික්ඛු අද්දසාති යොජනා. භිසිසඬ්ඬිච්චෙපෙනාති භිසියං පක්ඛෙපෙන, පචෙපෙනාති අත්ථො, භිසිආකාරොතාති චුත්තං හොති. තත්ථාති දක්ඛිණාගිරිං. ගච්ඡන්තා තෙ භික්ඛුති යොජනා. “අට්ඨපමාණාසු”ති ඉමිනා අන්තරට්ඨකාසුති එත්ථ කපච්චයො පමාණත්ථෙ හොතීති දස්සෙති, කෙසුචි පොත්ථකෙසු පමාණසද්දො න දිස්සති, ගලිතොති දට්ඨබ්බො. රත්තීසුති සම්බන්ධො. භගවන්තන්ති එත්ථ සම්පදානත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “භගවතො”ති. සීතාලුකාති එත්ථ සීතං පකති එතෙසන්ති සීතාලුතො, තෙයෙව සීතාලුකාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සීතපකතිකා”ති. යෙ කුලපුත්තා පකතියාව සීතෙන කිලමන්ති, තෙ සීතාලුකා නාමාති යොජනා. එකච්චියන්ති එත්ථ එකච්චසද්දො එකපරියායොති ආහ “එකං පට්ට”න්ති. ඉමිනා එකොයෙව එකච්චොති කත්වා සකත්ථෙ අච්චපච්චයොති දස්සෙති. “පට්ට”න්ති ඉමිනා එකච්චෙන නියුත්තං එකච්චියන්ති වචනත්ථං කත්වා නියුත්තත්ථෙ පචත්තස්ස ඉයපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. ඉතීති එවං. භගවා අනුජානාතීති සම්බන්ධො. ඉතරෙති සඬ්ඝාටිතො ඉතරෙ උත්තරාසඬ්ඬගඅන්තරවාසකෙ.

218. අතිරෙකච්චරාදිකථා

348. අච්ඡුපෙය්‍යන්ති එත්ථ අච්ඡි වුවචති නෙත්තමණ්ඩලං, තං වියාති අච්ඡි ඡිද්දො, තස්මිං උපගන්තබ්බං උපනෙතබ්බන්ති අච්ඡුපෙය්‍යං. “ලග්ගාපෙය්‍ය”න්ති ඉමිනා අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති. එත්ථාති පංසුකුලෙ. සබ්බමිදන්ති “දිගුණං

සඬිසාටි''න්තිආදිකං සබ්බං ඉදං වචනං. උද්ධරිත්වාති අපනෙත්වා. සංසිඛ්ඛිතන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධිත්වා සිඛ්ඛිතං.

351. සොවග්ගිකන්ති එත්ථ සුන්දරාති අග්ගාති රූපාදීනි එත්ථාති සග්ගො, පුබ්බපදෙ උකාරස්ස ලොපො, උකාරස්ස උවාදෙසෙ ‘‘සුවග්ගො’’ති සිජ්ඣති. සුවග්ගප්පත්තහෙතුකං සොවග්ගිකං, දානං, තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ ‘‘සග්ගප්පත්තහෙතුක’’න්ති. ‘‘අපනෙති’’ති ඉමිනා නුදධාතුයා අපනයනත්ථං දස්සෙති. අනාමයාති එත්ථ ආමයසද්දො රොගපරියායොති ආහ ‘‘අරොගා’’ති. නත්ථි ආමයො එතිස්සාති අනාමයා.

353. ඤානලාභිනොති ඤානලාභීනං පුපුජ්ජනානං කාමච්ඡන්දනීවරණස්ස වික්ඛම්භනත්තා වුත්තං.

356. සමොධානවසෙන දස්සිසිත්ථාති සන්දිට්ඨො. සමොධානවසෙන භජිසිත්ථාති සම්භත්තො. අභිමුඛං ලපිත්ථාති ආලපිතො. ඉමෙහිති ඉමෙහි ද්විති.

221. පච්ඡමච්ඡප්පනුපගච්චරාදිකථා

359. කතපංසුකුලොති කතො පංසුකුලො. ඉමිනා ‘‘පංසුකුලකො’’ති පදස්ස විසෙසනපරපදත්තං දස්සෙති. අග්ගලාරොපනෙනාති අග්ගලස්ස ආරොපනෙන. ‘‘සුත්තෙනවා’’ති එත්ථ එවසද්දෙන පිලොතිකං නිවත්තෙති. අඤ්ජිත්වා අඤ්ජිත්වාති ආකඬ්ඪිත්වා ආකඬ්ඪිත්වා. අභිධාතු හි ආකඬ්ඪනත්ථො. ‘‘සඬිසාටිකොණො දිසො’’ති ඉමිනා විකණ්ණොති එත්ථ විසමො කණ්ණො විකණ්ණොති කත්වා කණ්ණසද්දස්ස කොණත්ථං දස්සෙති. තතොති ගලනතො. ලුප්පන්තිති වලිං ගණ්හන්ති. අට්ඨපදකන්ති පදස්ස අට්ඨපදෙන සිඛ්ඛිතං අට්ඨපදකන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ ‘‘අට්ඨපදකච්ඡන්තෙන පත්තමුඛං සිඛ්ඛිතු’’න්ති. තත්ථ අට්ඨපදකච්ඡන්තෙන පත්තමුඛං සිඛ්ඛිතුන්ති අට්ඨපදලිඛනෙන තත්ථ තත්ථ ගබ්භං දස්සෙත්වා පත්තමුඛං සිඛ්ඛිතුං. ‘‘අට්ඨපදකච්ඡන්තෙනා’’තිපි පාඨො, අට්ඨඵලකාකාරෙනාති අත්ථො.

360. ‘‘ආගන්තුකපත්තම්පි දාතු’’න්ති ඉමිනා අන්වාදිකන්ති පදස්ස අනුපච්ඡා ආගන්තුකභාවෙන දීයතීති අන්වාදිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. චතුත්ථක්ඛරෙනපි පාඨො, අනුපච්ඡා ආගන්තුකභාවෙන ධීයති යපීයතීති අන්වාධිකන්ති කාතඛ්ඛො. ඉදං පනාති අන්වාධිකං පන.

361. සෙසඤාතීනන්ති මාතාපිතුහි සෙසඤාතීනං. විනිපාතෙතිසෙවාවති විනස්සන්නො නිපාතෙතිසෙව.

362. ‘‘වස්සිකො’’ති සඬිකෙතීයති ගණ්භීයතීති වස්සිකසඬිකෙතන්ති වුත්තෙ වත්තාරො මාසාති ආහ ‘‘වත්තාරො මාසෙ’’ති. භීති සච්චං, යස්මා වා. ආරඤ්ඤකස්ස භික්ඛුනොති සම්බන්ධො. තෙනාති ආරඤ්ඤකෙන භික්ඛුනා.

222. සඛිසිකවිවරුප්පාදකථා

363. අඤ්ඤත්ථාති දින්නට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ. භට්ඨානිපි විවරානි තුය්භෙව සන්නකානීති යොජනා. තෙසන්ති විවරානං. අඤ්ඤොති එකකවස්සාචාසිකතො අඤ්ඤො. පඤ්චමාසෙ තං සබ්බං තස්සෙව භික්ඛුනො භොතීති සම්බන්ධො. යන්ති විවරං, තං සබ්බං විවරන්ති සම්බන්ධො. යම්පිති විවරම්පි. සොති භික්ඛු, ගණ්භාතීති සම්බන්ධො. වස්සාචාසත්ථායාති වස්සං ආචාසස්ස භික්ඛුනො අත්ථාය. යපිතඋපනික්ඛෙපතොති වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා යපිතඋපනික්ඛෙපතො. තනුප්පාදතොති තස්මිං විහාරෙ උප්පාදතො නාලිකෙරආරාමාදිතො. ඉදන්ති වක්ඛමානං. එත්ථාති “තස්සෙව තානි විවරානි යාව කථිතස්ස උබ්භාරායා”ති වචනෙ. යන්ති විවරං. පන සද්දො විසෙසත්ථජොතකො. ඉදන්ති පදාලඬිකාරමත්තං. ඉධාති ඉමස්මිං විහාරෙ. අභිලාපමත්තන්තිපි වදන්ති. අනත්ථකකථිතස්සාපිති පිසද්දො පගෙව අත්ථකකථිතස්සාති දස්සෙති. පඤ්චමාසෙති අව්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනං. තතොති පඤ්චමාසතො. අනිතවස්සෙ වස්සංචුත්ථසඬ්ඨස්ස ඉදං වස්සාචාසිකං දෙති කිං? උදාහ්‍ර අනාගතවස්සෙති යොජනා. පිට්ඨිසමයෙති ගිම්භානං පට්ඨමදිවසතො පට්ඨාය යාව අස්සයුප්පුණ්ණමි, තාව පිට්ඨිසමයෙ.

වස්සානතොති වස්සානමාසතො. එත්ථාති එතෙසු විවරෙසු. කෙවි භික්ඛුති සම්බන්ධො. තමත්ථන්ති තස්ස සඛිසිකවිවරස්ස කාරණං. තත්ථෙව්‍යාති ගතට්ඨානෙ එව. එසාති සඛිසිකවිවරභාරකො භික්ඛු. තත්‍රාති විහාරාදීසු. නන්ති විවරභාරකං භික්ඛුං.

වත්තං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “තෙන හී”තිආදි. තෙන භික්ඛුනා භාජෙතබ්බානීති සම්බන්ධො. තස්සෙව්‍යාති අධිට්ඨහන්තස්සෙව.

එකෙකං භාගන්ති සම්බන්ධො. එත්ථ යානෙ අහමෙව අස්මිති යොජනා. දුග්ගහිතානි භොන්තීති සඛිසිකානෙව භොන්තීති අධිප්පායො. මය්හමෙවිමානි විවරානීති ඉස්සරවසෙන ගහණෙ දුග්ගහිතානි. මය්හෙතානි පාපුණන්තීති අනිස්සරවසෙන ගහණෙ සුග්ගහිතානීති විසෙසො.

පාතිතෙ කුසෙති එත්ථ තපච්චයස්ස පච්චුප්පන්නකාලිකභාවං දස්සෙන්නො ආහ “එකකොට්ඨාසෙ”තිආදි. ගහිතමෙව්‍යාති එකකොට්ඨාසෙ පාතිතස්ස කුසදණ්ඩස්ස වසෙන “ඉමස්සිද්”න්ති එකකොට්ඨාසෙ විදිතෙ සබ්බෙසං විදිතත්තා ගහිතමෙව්‍යාති අධිප්පායො.

ඉතොවාති සවිවරහත්තතොව. විසුං සජ්ජියමානෙති විවරෙ ව හත්තෙ ව විසුං සජ්ජියමානෙ.

යථා පුරිමෙසු ද්විසු වත්ථුසු “අදංසු”ති චුත්තං, තථා අවත්වා කස්මා ඉධ “දෙන්ති”ති චුත්තන්ති ආහ “සණ්කං සණ්කං දෙන්තියෙවා”ති. සණ්කං සණ්කං

දෙන්තෙ දානකිරියාය අනුපවිජින්නත්තා “දෙන්ති”ති පවිචුජ්ජන්තවසෙන
 චුත්තන්ති අධිජ්ජායො. පවිජින්නදානත්තාති පවිජින්නදානකිරියභාවතො. ඉදං පන
 චත්ථ උජ්ජන්තන්ති සම්බන්ධො. ඉමෙ ච ථෙරාති නිලවාසිආදයො
 විනයධරපාමොක්ඛා ඉමෙ ච ථෙරා.

223. උපනන්දසකාසුත්තවත්ථුකථා

364. එත්ථාති උපනන්දවත්ථුමිහි. තස්සාති උපනන්දස්ස. ගාමකාචාසිනොති
 ගාමකෙ ආචාසිනො. අයන්ති උපනන්දො. මුඛරොති මුඛං ඛරං එතස්සාති මුඛරො
 ඛකාරලොපො, අථ චා මුඛං එතස්සත්ථිති මුඛරො මන්තුත්ථෙ පචත්තො රපච්චයො
 නින්දත්ථවාචකො. ලහුකාපත්තීති දුක්ඛථාපත්ති. තස්සෙවාති ගහිතහික්ඛුස්සෙව.
 ධුරනික්ඛෙපෙ සතීති යොජනා.

එකස්ස පුග්ගලස්සත්ථාය අධිජ්ජියතෙ ඉච්ඡියතෙති එකාධිජ්ජායො,
 එකපුග්ගලපටිච්ඡියො, තෙනාහ “එකපුග්ගලපටිච්ඡිමෙවා”ති. යථා යථාති යෙන
 යෙනාකාරෙන. යොති පටිච්ඡියො. “තථා තථා”ති අජ්ඣාහරිතබ්බො. තත්ථාති “ඉධ
 පනා”තිආදිවචනෙ. එකෙකස්මිං ආචාසෙති සම්බන්ධො. වාසද්දො අඤ්ඤපි
 ද්විහද්විහාදිවාරෙ සඬගණ්හාති. යන්ති පටිච්ඡං. එකො පුග්ගලොති එකො
 නිව්වාචායො පුග්ගලො. එවන්ති උපඬ්චෙ දියාමානෙ. යත්ථ චා පනාති එත්ථ
 යසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං චුත්තං “එවං පුරිමස්මි”න්ති. පුරිමස්මිං ආචාසෙති
 සම්බන්ධො. තතොති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “ඛහුතරං
 වසිතවිහාරතො”ති. ඉදඤ්චාති “අමුත්ථ උපඬ්චො විවරපටිච්ඡියො දාතබ්බො”ති
 වචනඤ්ච. එකසීමවිහාරෙහීති එකිස්සං උපචාරසීමායං ධීතෙහි විහාරෙහි.
 නානාසීමවිහාරෙහි නානාඋපචාරසීමායං ධීතෙ විහාරෙ. සෙනාසනග්ගාහොති
 පුරිමඋපචාරසීමායං සෙනාසනග්ගාහො. තත්ථාති පස්සම්භන්තවිහාරෙ. සෙසන්ති
 විවරතො සෙසං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු විහාරෙසු. අන්තොසීමගතස්සාති
 අන්තොඋපචාරසීමායං ගතස්ස, හික්ඛුනොති සම්බන්ධො. විවරං
 සෙනාසනග්ගාහස්සෙව පාපුණාති, සෙසං පන ආමිසහෙසජ්ජාදිසබ්බං
 අඤ්ඤවිහාරතො ආගන්ත්වා අන්තොසීමගතස්ස පාපුණාතීති අධිජ්ජායො.

224. ගිලානවත්ථුකථා

365. මඤ්චකෙ නිපාතෙසුන්ති එත්ථ මඤ්චකෙ නිපාතනං නාම මඤ්චකෙ
 නිපජ්ජාපනන්ති ආහ “මඤ්චකෙ නිපජ්ජාපෙසු”න්ති. මුත්තකරීසකිලිට්ඨන්ති
 මුත්තකරීසෙහි කිලිට්ඨං. යොති යො කොචි. මන්ති මම. තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ
 “ඔවාදානුසාසනීකරණෙනා”ති. මම ඔවාදස්ස ච අනුසාසනියා ච කරණෙනාති
 අත්ථො. එත්ථාති “යො හික්ඛවෙ මං උපට්ඨහෙය්‍යා”තිආදිපායෙ. සුත්තස්ස
 නෙය්‍යත්ථත්තා අගහෙතබ්බත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “හගවතො චා”තිආදි. යස්සාති
 ගිලානස්ස. උපජ්ඣායාදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන
 ආචරියසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාචරියකසඬාතෙ පඤ්ච

ජනෙ සඩගණ්හාති. එකවාරිකො වා හොතීති සම්බන්ධො. සඩසත්ථෙරොපීති පිසද්දො පගෙව අඤ්ඤාසන්ති දස්සෙති.

366. අභික්කමන්තං වාති එත්ථ අභිමුඛං කමතීති අභික්කමන්තොති චුත්තෙ වඩ්ඪනත්ථොති ආහ “වඩ්ඪන්තං වා”ති. ආබාධං නාවිකරොතීති සම්බන්ධො. ඉමිනා අන්තපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. ඉදං නාම භොජනන්ති සම්බන්ධො. සංවිධාතුන්ති එත්ථ සංවිප්පුඛිබ්බො ධාධාතු කර්මාත්ථත්ථො, කර්මාතු ව සබ්බධාත්ථත්ථො, තස්මා චුත්තං “භෙසජ්ජං යොජෙතු”න්ති. අස්සාති ගිලානුපට්ඨාකස්ස. අන්තරසද්දස්ස මජ්ඣන්තංදයො පටික්ඛිපන්තො ආහ “කාරණං චුච්චති”ති.

225. මතසන්තකකථා

367. කාලඤ්ඤාතෙති එත්ථ කරණං කතන්ති දස්සෙන්නො ආහ “කාලකිරියායා”ති. අපලොකෙත්ථාති “ඉත්ථන්තාමො හන්තෙ භික්ඛු කාලඤ්ඤාතො, තස්ස තිථිවරඤ්ච පත්තඤ්ච ගිලානුපට්ඨාකානං දාතුං සඩ්ඨං අපලොකෙමි”ති අපලොකෙත්ථා.

369. ගිලානුපට්ඨාකලාහෙති ගිලානුපට්ඨාකානං ලභිතබ්බෙ.

සබ්බෙපි භික්ඛුති සම්බන්ධො. තත්ථාති තස්මිං කාලඤ්ඤාතෙ. කිං වදන්ති? “සබ්බෙපි...පෙ.... සාමිනො”ති වදන්තීති යොජනා. ද්විසු වාදෙසු පච්ඡිමවාදො අට්ඨකථාවරියෙන රුච්චතීති වදන්ති. යන්ති යං වත්ථු. “යං අත්ථි, තං දාතබ්බ”න්ති චුත්තමෙවත්ථං ආවිකරොන්තො ආහ “අඤ්ඤාස්මිං...පෙ.... දාතබ්බ”න්ති. තන්ති පරික්ඛාරං.

සමකොති සමං පමාණමෙතස්ස භාගස්සාති සමකො. සංවිදහනමත්තමෙවාති ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොතීති සජ්ජනමත්තමෙව. ජෙට්ඨකභාගොති දිගුණභාගො.

යො පනාති භික්ඛු පන. එත්ථාති බහුසු භික්ඛුසු. යෙනාති යෙන කෙනච්චි, දිත්තං පටියාදිතන්ති සම්බන්ධො. එකදිවසමිපීති පිසද්දො පගෙව ද්විභාදිකෙති දස්සෙති. සොපීති පිසද්දො න කෙවලං බහුදිවසං උපට්ඨාකොයෙව, අථ බො සොපීති දස්සෙති. සමීපන්ති ගිලානස්ස සන්තිකං. ආගච්ඡතීති සමීපමාගච්ඡති.

පච්චාසීසායාති භාගස්ස පච්චාසීසාය. “පුන ආගන්ත්වා ජග්ගිස්සාමි”ති ඉමිනා “පුන ආගන්ත්වා න ජග්ගිස්සාමි”ති ගච්ඡන්තස්ස න දාතබ්බන්ති දස්සෙති. ධුරං නික්ඛිපිත්ථාති උපට්ඨහනෙ ධුරං නික්ඛිපිත්ථා.

මාතුගාමොපි හොතුති යොජනා. තස්ස භික්ඛුනොති කාලඤ්ඤාතස්ස තස්ස භික්ඛුනො. සවෙපි සහස්සං අග්ඝති, ගිලානුපට්ඨාකානංයෙව දාතබ්බන්ති යොජනා. අඤ්ඤාන්ති පත්තචිවරතො අඤ්ඤං. තෙති ගිලානුපට්ඨාකා. අවසෙසන්ති

පත්තවිවරනො අවසෙසං. තතොති බහුකමහග්ගෙතො. තිව්වරපරික්ඛාරොති තිණ්ණං විවරානං පරිවාරො. සබ්බඤ්ඤෙතන්ති සබ්බමෙව එතං පරික්ඛාරං. ලහනීති ගිලානුපට්ඨාකො ලහනි.

සොති කාලච්ඡිකතො. කස්සචීති ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. තස්සෙවාති දින්නගාහකස්සෙව. රුචියා එවාති කාමා එව. තත්ථ තත්ථ සඤ්ඤාස්සෙවාති තස්මිං. තස්මිං විහාරෙ ධීතස්ස සඤ්ඤාස්සෙව. ඉදං විහාරෙ යපිතපරික්ඛාරෙ සන්ධාය චුත්තං. සවෙ ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා යපිතා භොන්ති, සකලොව සඤ්ඤා ඉස්සරො. කස්මා? සඤ්ඤාස්සෙව දායජ්ජනාවතො. බහුනම්මිති තීහි පට්ඨාය බහුනම්මි. ඊදිසවචනං උපනිධාය සාසනෙපි එකො ද්වෙ බහුති තීණි වචනාති අත්ථෙ දිස්සන්ති, සද්දෙ පන ද්විවචනබහුවචනානං විසෙසාභාවතො ද්විවචනං නත්ථිති දට්ඨබ්බං. අදින්නමෙවාති අත්තනොයෙව අසන්තකත්තා, අඤ්ඤාසම්මිසි සාධාරණත්තා ව අදින්නමෙව. සවෙ සබ්බෙ මනා අනුමනියා දෙන්ති, සුදින්නමෙව. තන්ති සන්තකං. තෙසුති තෙසු සබ්බෙසු.

227. කුසවීරාදිපටික්ඛෙපකථා

371. “අක්කනාළමය”න්ති ඉමිනා අක්කනාළෙන නිබ්බත්තං අක්කනාළන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. මකච්ඡිමයොති එත්ථ මකච්ඡිසද්දෙන පොත්ථකසද්දස්ස ගන්ථාදයො අත්ථෙ නිවත්තෙති. මයසද්දෙන පුරිමනෙයෙනෙව නිබ්බත්තතද්ධිතං දස්සෙති. සෙසානීති අක්කනාළපොත්ථකෙහි සෙසානි කුසවීරාදීති. තෙසුති කුසවීරාදීසු.

372. තිපට්ඨවිවරස්ස වාති ඉදං ද්විපට්ඨවිවරස්ස මජ්ඣෙකෙ දානං සන්ධාය චුත්තං. තෙසන්ති සබ්බනිලකාදීනං. කඤ්චුකන්ති වාරණං. තඤ්ඤි කචියති කායෙ බන්ධියතීති කඤ්චුකොති වුව්වති. වෙය්නෙපිති උණ්භිසෙපි. තඤ්ඤි යස්මා යෙන සීසෙ වෙය්සති, තස්මා වෙය්නන්ති වුව්වති. රුක්ඛජල්ලිමයන්ති එත්ථ රුක්ඛජල්ලිසද්දෙන තිරිටසද්දස්ස වක්කලත්ථං දස්සෙති. වක්කලඤ්ඤි නිවසනානං අභිගප්ච්චිගං තිරොභාවං පටිච්ඡන්තභාවං එති ගච්ඡති අනෙනාති වා රුක්ඛං තිරොපටිච්ඡන්තං හුත්වා එති පවත්තතීති වා තිරිටන්ති වුව්වති. අභිධානෙ (අභිධානජ්ජපිකායං 442 ගාථායං) පන තරිටන්ති තකාරෙ ඉකාරවිරහිතො පාඨො අත්ථි. පාදපුඤ්ජනන්ති පාදො පුජියති සොධියති අනෙනාති පාදපුඤ්ජනං, තාලුජො තතියක්ඛරො.

374. සන්තෙ පතිරුපකෙ ගාහකෙති එත්ථ පතිරුපකො නාම පක්කමන්තස්ස භික්ඛුනො සන්දිට්ඨසම්භත්තො. ඉමිනා පතිරුපකෙ ගාහකෙ අසති අදත්ථා සඤ්ඤන භාජිතෙ සුභාජිතමෙවාති දස්සෙති. සත්ත ජනාති පක්කමන්තඋම්මන්තකබ්බත්තවිත්තවෙදනට්ඨා වත්තාරො, උක්ඛිත්තකා තයොති සත්ත ජනා.

230. සඬසෙ හින්තෙ වීවරුප්පාදකථා

376. සඬසො හිප්පතිති එත්ථ ද්විකොට්ඨාසවසෙන හිප්පනමෙවාධිප්පෙනං, න අඤ්ඤන්ති ආහ “ද්වෙ කොට්ඨාසා”ති. එකස්මිං පක්ඛෙ වීවරානි දෙන්තිති යොජනා. ද්විපක්ඛං සන්ධාය “සකලස්ස සඬසස්සා”ති වුත්තං. එතන්ති වීවරං. තස්සෙව වීවරන්ති තස්ස කොට්ඨාසස්ස වීවරමෙව. යත්ථාති යස්මිං දෙසෙ. දක්ඛිණොදකං පමාණන්ති දක්ඛිණොදකමෙව පමාණං, න දෙයාධම්මො. තස්මා දක්ඛිණොදකං පටිග්ගණ්හන්තා, දෙයාධම්මස්ස සාමිනො භොන්තිති අධිප්පායො. උභොහිපි පක්ඛෙහිති යොජනා. පරසමුද්දෙනි ජම්බුදීපෙ. සො හි සිහළදීපතො සමුද්දස්ස පාරත්තා පරසමුද්දොති වුවිච්ඡි. ඉතරො පක්ඛොති දක්ඛිණොදකස්ස ව වීවරස්ස ව ලද්ධපක්ඛතො ඉතරො අලද්ධො පක්ඛො.

232. අට්ඨවීවරමාතිකාකථා

379. ඉදානි ආහාති සම්බන්ධො. පුග්ගලාධිට්ඨානනායෙනාති “සීමාය දෙති”ති කත්තුචාවකෙන කිරියාපදෙන දායකපුග්ගලසඬ්ඛාතකත්තුනො අධිට්ඨානවසෙන වුත්තත්තා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන නායෙන. එත්ථාති එතාසු අට්ඨසු මාතිකාසු. අට්ඨමා මාතිකාති යොජනා. තත්ථාති අට්ඨසු මාතිකාසු. සම්බන්ධාති සම්බෙසු “කතිකාය දෙති”තිආදීසු.

සීමාය...පෙ.... භාජෙතබ්බන්තිආදිමිහි මාතිකානිද්දෙසෙ පන එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. සීමාය දෙතිති එත්ථ පන්තරස සීමා වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.

තත්ථාති පන්තරසසු සීමාසු. උපචාරසීමා පරිච්ඡින්නා භොතිති සම්බන්ධො. එත්තකං යානන්ති පරික්ඛෙපාරහට්ඨානස්ස එකන්තෙන අවුත්තත්තා එකන්තෙන පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං දස්සෙන්නො ආහ “අපිවා”තිආදි. ධුවසන්නිපාතතො වා බිපිතානන්ති සම්බන්ධො. “පරියන්තෙ”ති පදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං. තස්මා තීසු නිස්සක්කපදෙසු යොජෙතබ්බං. සා පනාති උපචාරසීමා පන. හික්ඛුසු වඩ්ඪන්තෙසු ආවාසොපි වඩ්ඪන්ති මනසිකත්වා වුත්තං “හික්ඛුසු වඩ්ඪන්තෙසු”ති. සම්බෙසං හික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. වුත්තමෙවාති සීමකථායං (මහාව. අට්ඨ. 138, 144) වුත්තමෙව.

අපිව බොති එත්ථ අපිසද්දො පුච්ඡත්ථවාචකො. කෙහි යපිතාති හි අත්ථො. රාජරාජමහාමත්තා යපෙන්නිති සම්බන්ධො. ලාහසීමාති ලාහස්ස මරියාදො. යන්ති යො ලාහො. එත්ථන්තරෙති එතස්මිං ගාවුතාදිඅන්තරෙ. ලාහසීමා නාමාති ලාහෙන පරිච්ඡින්නා සීමා නාම. තත්ථාති බහුසු ජනපදෙසු. අන්තරදීපා වාති මහාදීපතො අඤ්ඤදීපා ව, බුද්දකදීපාති අධිප්පායො.

එත්ථෙව සීමායාති බණ්ඩසීමාය එව. තෙසංයෙවාති බණ්ඩසීමගතානංයෙව. එවත්ථඵලං දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤස්ස”න්තිආදි. රුක්ඛෙ වා පබ්බතෙ වා

ධීතස්ස වා හෙට්ඨා පථවීමජ්ඣගතස්ස වා භික්ඛුස්සාති යොජනා. ඉමිස්සා
උපචාරසීමාය ධීතස්සාති සම්බන්ධො. සමානසංවාසසීමායාති මහාසීමාය.
බණ්ඩසීමසීමන්තරිකාසුති බණ්ඩසීමායඤ්ච ද්වින්තං සීමානං සීමන්තරිකායඤ්ච.
තත්ථ ද්වින්තං ගාමට්ඨානම්පි පාපුණාති. අවිජ්ජවාසසීමාය දින්තං ගාමට්ඨානං න
පාපුණාති “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”ති වුත්තත්තා.

ජම්බුයා ලක්ඛිතො දීපො ජම්බුදීපො. තම්බො ලොහිතො පාණි හත්ථො
එතෙසන්ති තම්බපාණිතො. විජයකුමාරාදයො සත්තසතා ජනා. තෙසං නිවාසො
තම්බපණ්ණි, සොයෙව දීපොති තම්බපණ්ණිදීපො, තස්මිං. සබ්බෙසං භාගන්ති
සම්බන්ධො. තත්ත්වාති ජම්බුදීපෙයෙව. එවන්තිආදි නිගමනං.

යො පන භණ්තිති සම්බන්ධො. තතොති කථනතො, පරන්ති සම්බන්ධො.
නන්ති මහාසිවත්ථෙරං. තියොජනාපීති පිසද්දො තතො උනාපි හොතිති දස්සෙති.
සබ්බංපෙතන්ති සබ්බංපි එතං ලාභගණ්හනාදිං. ඉති ආභංසුති යොජනා.

කතිකානං යථිච්ඡිතකතෙන පවත්තත්තා බහු හොති, තස්මා ඉධ ඉච්ඡිතකතිකං
දස්සෙතුං වුත්තං “සමානලාභකතිකායා”ති. තත්ත්වාති “කතිකාය දෙති”ති පාඨෙ.
සන්තිපතිතෙහි භික්ඛුහි භාජෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති විහාරස්ස.
බුද්ධාධිවුත්ථොති බුද්ධෙන අධි ඉස්සරවසෙන වසිසිත්ථාති බුද්ධාධිවුත්ථො.
එත්තාවතාති එත්තකෙන සාවනමත්තෙන. නිසින්තොවාති නිසින්තො එව හොති,
නිසින්තො ඉව වා. තස්මිං විහාරෙපීති තස්මිං පොරාණකාදිවිහාරෙපි. එවමෙවාති
“අයං පොරාණකො විහාරො තෙන නවවිහාරෙන සද්ධිං සමානලාභං කාතුං
සඬ්ඝස්ස රුච්චතී”තිආදිනා එවමෙව. ඉධාති පොරාණකවිහාරෙ. තස්මිත්ති
නවවිහාරෙ. එවන්ති යථා එකෙන විහාරෙන සද්ධිං එකො විහාරො කාතබ්බො, එවං
තථාති අත්ථො.

භික්ඛාපඤ්ඤත්තියාති එත්ථ භික්ඛා පඤ්ඤපියති නිව්ච්චසෙන යපියති එත්ථාති
භික්ඛාපඤ්ඤත්තීති දස්සෙන්නො ආභ “අත්තතො
පරිච්චාගපඤ්ඤාපනට්ඨානෙ”ති. තස්සාති “යත්ථ සඬ්ඝස්ස ධූවකාරා
කරියන්ති”තිපාඨස්ස. අත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. යත්ථ වාති යස්මිං වා
යානෙ. අනෙනාති වීචරදායකෙන. සලාකහත්තාදීති වා නිබද්ධාති කාරිතානීති
සම්බන්ධො. යෙන පනාති වීචරදායකෙන පන. සකලොපි විහාරොති සකලොපි
සආරාමො විහාරො. තත්ථාති වීචරදායකෙ. ඉමෙති පාකවත්තස්ස
වත්තනට්ඨානාදයො විහාරා. ධූවෙන කරියන්තිති ධූවකාරා විහාරා. සොති
වීචරදායකො. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු බහුසු විහාරෙසු.

තෙහීති බහුතරෙහි භික්ඛුහි. ධූවකාරෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං. එකත්ථාති
එකස්මිං ධූවකාරෙ. “සවෙ භික්ඛුගණනාය ගණ්හථාති වදති”ති ඉමිනා සවෙ න
වදති, භික්ඛුගණනාය භාජෙත්වා ගණ්හිතුං න වට්ටතීති දස්සෙති, විහාරගණනාය
ගණ්හිතුං වට්ටතීති අධිජ්ජායො. තථාති යථා “භික්ඛුගණනාය ගණ්හථා”ති වදති,

තථානි අත්ථො. එත්ථානි භාජෙනබ්බවත්ථුසු. තන්ති මඤ්චපීඨකං, පුච්ඡිත්වා දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. පුච්ඡිත්වාති දායකං පුච්ඡිත්වා, වදන්ති දායකො වදති. සඬ්ඝස්සාපීති පිසද්දො න දායකස්සෙවාති දස්සෙති.

උපචාරසීමායං ධීතෙන සඬ්ඝෙන භාජෙනබ්බන්ති සම්බන්ධො. සීමට්ඨස්සාති උපචාරසීමායං ධීතස්ස. අසම්පත්තස්සාපීති භාජනට්ඨානං අසම්පත්තස්සාපි. අලසජාතිකාති කොසජ්ජජාතිකා. ධීතිකාති පබන්ධවසෙන ධීයතෙ ධීති, සායෙව ධීතිකා. අථ වා “ධීතට්ඨානතො පට්ඨාය දාතබ්බ”න්ති අට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 379) චුත්තත්තා තිට්ඨති පබන්ධවසෙන එත්ථානි ධීති, සායෙව ධීතිකාති වචනත්ථො කාතබ්බො. ධීතිකං යපෙත්වාති විසතිවස්සසඬ්ඛාතං ධීතිකං යපෙත්වා. තෙසන්ති ථෙරානං.

සම්පත්තසම්පත්තානන්ති භාජනට්ඨානං සම්පත්තසම්පත්තානං. අත්තනො විහාරද්වාරෙ වා අත්තනො අන්තොවිහාරෙයෙව වාති යොජනා. සීමාති උපචාරසීමා. ථෙරාසනං ආරුළ්ලෙහෙ සතීති යොජනා. වස්සග්ගෙනාති වස්සගඤ්ජනාය.

පාටෙක්කන්ති පච්චෙකං. සබ්බානෙව විවරානීති සම්බන්ධො. දුබ්භාසිතදුග්ගහිතානමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ගතගතට්ඨානෙ සඬ්ඝිකානෙව භොන්ති”ති. එකන්ති දසසු වත්ථෙසු එකං.

වත්ථස්සෙව පුජ්ථං වා වලි වා අත්ථීති යොජනා. තෙනාති පුජ්ථවලිනා. එකං තත්තන්ති එකං සුත්තං. තත්ථානි තෙසු ධීතිකාය යානාට්ඨානෙසු. ද්විහිපි ගහෙනබ්බං ධීතිකාය අභාවතො.

හික්ඛු අත්තනො සන්තකං යං විවරන්ති යොජනා. පංසුකුලිකානම්පි වට්ඨතීති “සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති වා “තුය්හං දෙමා”ති වා අවත්වා “හික්ඛුනං දෙම, ථෙරානං දෙමා”ති චුත්තත්තා පංසුකුලිකානම්පි වට්ඨති. හික්ඛුථෙරා නාම හි න අත්තනායෙව භොන්ති, අඤ්ඤෙපි බහු, තස්මා වට්ඨති. “සඬ්ඝස්සා”ති චුත්තෙ අත්තනා එකන්තෙන සඬ්ඝොයෙව, තස්මා “සඬ්ඝස්සා”ති චුත්තෙපි න වට්ඨති, පගෙව “තුය්හ”න්ති චුත්තෙ.

තතොති බහුවත්ථතො. ගහෙතුං න වට්ඨතීති පංසුකුලිකානං ගහෙතුං න වට්ඨති.

යන්ති වත්ථං. තත්ථානි පරික්ඛාරෙසු. සුත්තන්ති තන්තං.

එවං අන්තොසීමං පවිසිත්වා “සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති දින්නෙ විනිවිජයං දස්සෙත්වා බ්වහිසීමාය දින්නෙ තං දස්සෙන්නො ආහ “සවෙ පනා”තිආදි. එකබද්ධා වාති ද්වාදසහත්ථමනතික්කමිත්වා එකතොබද්ධා ව. යෙ පනාති හික්ඛු පන.

උභතොසඬ්ඝස්ස දෙතීති එත්ථ වතුන්තං වාක්‍යානං වසෙන චුත්තෙපි උභතොසඬ්ඝස්ස දෙතියෙව නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “උභතොසඬ්ඝස්ස දම්මීති

වුත්තෙපි' 'තිආදි. උභතොසඬ්ඝග්ගභණෙන ගහිතත්තාති පුග්ගලස්ස උභතොසඬ්ඝග්ගභණෙන ගහිතත්තා. “එසෙව නයො” ති ඉමිනා එකවිසතිපට්ඨිසෙ කත්වා එකො වෙනියස්ස දාතබ්බොති නයං අතිදිසති. පාපුණනකොට්ඨාසො නාම නත්ථි වෙනියස්ස උභතොසඬ්ඝග්ගභණෙන අගහිතත්තා.

තත්ථාති උභතොසඬ්ඝපුග්ගලවෙනියෙසු. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පුබ්බෙනි බුද්ධස්ස භගවතො ධර්මානකාලෙ. තදාති යදා බුද්ධො භගවා ධරති, තදා. පටිමං වාති පටිබ්බිමං වා. තඤ්ඤි භගවතා පටි සදිසං මානියතීති පටිමාති වුව්වති. වෙනියං වාති ථූපං වා. සො හි දෙවමනුස්සෙහි විනිතබ්බං, පුප්පතබ්බං, ඉට්ඨකාදීහි වා විනිතබ්බන්ති වෙනියන්ති වුව්වති. තත්ථාති දෙය්‍යධම්මෙසු. යන්ති කිරියාපරාමසනං. යං දෙන්තීති යොජනා. තත්ථාති තස්මිං දානෙ. අනියමවාචකස්ස “යො” ති සබ්බනාමස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “පබ්බජිතො වා ගහට්ඨො වා” ති. වත්තං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුන්ති පුබ්බකාලඅපරකාලකිරියානං විකාරවසෙන අනියතත්තා වුත්තං “භුඤ්ජිත්වා පච්ඡාපි වත්තං කාතු” ති.

“දුරම්පි හරිත්වා පුප්පතබ්බ” ති ඉමිනා ජඬ්ඝපෙසනිකකම්මං න භොතීති දස්සෙති. හරන්තස්ස හික්ඛුනොති සම්බන්ධො. ගච්ඡතොති අනාදරෙ සාම්ච්චනං. තන්ති සඬ්ඝස්ස ආහංගත්තං.

වස්සංවුත්ථසඬ්ඝස්සාති වස්සං වසිත්ථාති වස්සංවුත්ථො. අලුත්තකිත්තසමාසොයං, සොයෙව සඬ්ඝො වස්සංවුත්ථසඬ්ඝො, තස්ස. යාවතිකසද්දො යත්තකපරියායොති ආහ “යත්තකා” ති. දිසාපක්කන්තස්සාපීති අඤ්ඤං දිසං පක්කන්තස්සපි, දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. වදන්තීති අට්ඨකථාවරියෙහි අපරෙ ආවරියා වදන්ති. එතන්ති වචනං.

සම්පත්තානන්ති දින්නට්ඨානං සම්පත්තානං. සබ්බෙසන්ති යත්ථ කත්ථවි වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං. තත්ත්වාති විහාරෙ. තත්ත්වාති තස්මිං වදනෙ සති, තෙසු හික්ඛුසු වා. වස්සං වසන්තීති වස්සංවසන්තා, තෙසං. විවරමාසෙති විවරෙන ලක්ඛිතෙ පච්ඡිමකත්තිකමාසෙ.

හෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසොති එග්ගුණපුණ්ණම්සඬ්ඛාතො හෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො. වස්සාවාසිකන්ති වස්සං ආවසන්තානං දාතබ්බං විවරං. ආරොපෙතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “අතීතවස්සාවාසස්සා” තිආදි. තත්ථ අතීතවස්සාවාසස්සාති අතීතවස්සං, අතීතවස්සෙ වා ආවාසස්ස සඬ්ඝස්ස. තන්ති විවරං.

යපෙත්වාති විහාරෙ යපෙත්වා. සම්පත්තානන්ති ඉමං යානං සම්පත්තානං. ඉතොති විවරදානකාලතො. තෙති අන්තොවස්සෙ වුත්ථහික්ඛු.

ආදිස්සාති පදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙන්තො ආහ “ආදිසිත්වා”ති.
අයමත්ථො වෙදිතඛිබොති යොජනා. තත්ත්වාති “යාගුයා වා”තිආදිපායේ. අජ්ජතනාය
වාති අජ්ජ භවානං පුඤ්ඤානං අත්ථාය වා. තෙසන්ති නිමන්තකානං, පච්චියානං
භික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. යෙහි නිමන්තිතෙහීති නිමන්තිතෙහි යෙහි භික්ඛුහි. යෙසං
වා පත්තන්ති සම්බන්ධො. තෙසං න පාපුණාතීති සබ්බෙසං තෙසං න පාපුණාති,
කස්මා? අනිමන්තිතත්තා. තෙසං න පාපුණන්ති, කස්මා? නිමන්තිතගෙහං
අපච්චියත්තා. සොති දායකො.

පුබ්බෙපීති ඉතො පුබ්බෙපි. අස්සාති දායකස්ස. වාසෙත්වාති වාසාපෙත්වා.
සොති දායකො. යොති භික්ඛු, වසතීති සම්බන්ධො. තාතීති භෙසජ්ජාති. ඉදන්ති
විවරං.

“අන්තෙවාසිකානඤ්චා”ති පදෙන සද්ධිවිහාරිකාපි ගහෙතඛිබා
උද්දෙසාදිවසෙන අන්තෙ වසනසීලත්තා. උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතො ව ගහෙත්වා
ගච්ඡන්තො වාති ඉමෙ අන්තෙ අවසනසීලාපි රුළුභිවසෙන අන්තෙවාසිකා නාම.
ඉමිනා නිස්සයං ගහෙතුං ආගතො ව ථෙරස්ස සන්තිකෙ නිස්සයං ගහිතපුබ්බො ව
අන්තෙවාසිකො නාමාති දස්සෙති. වත්තං කත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීති ගහෙත්වා
විවරන්තානං සබ්බෙසං උද්දෙසන්තෙවාසිකානං පාපුණාතීති යොජනා. ඉමිනා
සද්ධිවිහාරිකනිස්සයන්තෙවාසිකඋපසම්පදන්තෙවාසිකපබ්බජ්ජන්තෙවාසිකාපි
ගහෙතඛිබා තෙසම්පි නිබද්ධවාරිකභික්ඛුභාවතො. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මි.
විවරක්ඛන්ධකෙ.

ඉති විවරක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

9. වම්පෙයාක්ඛන්ධකං

234. කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථා

380. වම්පෙයාක්ඛන්ධකෙ ගග්ගරාය පොක්ඛරණියාති එත්ථ ගග්ගරසද්දස්ස
නාමසද්දභාවං දස්සෙන්තො ආහ “ගග්ගරනාමිකාය ඉත්ථියා”ති. ඉමිනා
ගග්ගරසද්දො ගග්ගරඉති නාමං පවත්තිනිමිත්තං කත්වා ඉත්ථිදබ්බං වදන්ති
දස්සෙති. තත්තිපට්ඨද්ධොති තත්තියා පට්ඨද්ධො. “උස්සුක්කම්පි අකාසි
යාගුයා”තිආදීසු එවං විනිවිජයො වෙදිතඛිබොති යොජනා. තස්ස භික්ඛුනොති
කස්සපගොත්තනාමකස්ස තස්ස භික්ඛුනො. තත්ථෙව්වාති වාසභගාමෙයෙව.

382. අධම්මෙන වග්ගකම්මං කරොන්තිතිආදීනං නානාකරණන්ති සම්බන්ධො.

236. ඤත්තිවිපත්තකම්මාදිකථා

385. අඤ්ඤත්වාපි ධම්මාති එත්ථ ධම්මාති උපයොගත්ථෙ
නිස්සක්කවචනමෙතන්ති ආහ “අඤ්ඤත්ව ධම්ම”න්ති. “අඤ්ඤත්වා”ති

නිපාතපයොගෙ දුතියාතනියාපඤ්චමීසු අඤ්ඤතරස්ස සම්භවතො උපයොගවචනමිපි හොති. තස්මා චුත්තං “අයමෙව වා පායො”ති. “භූතෙන චත්ථුතා”ති ඉමිනා ධම්මසද්දස්ස සච්චත්ථං දස්සෙති. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා සද්දසභාවමෙව සන්ධාය අතිදිසති, න අත්ථං. තෙන චුත්තං “එත්ථ පනා”තිආදි. සත්ථුසාසනන්ති සත්ථු ආණා. සත්ථුආණා නාම ඤත්තිඅනුසාවනානං සම්පදාති ආහ “ඤත්තිසම්පදා අනුසාවනසම්පදා වා”ති. “පටිකුට්ඨඤ්චෙව කතඤ්චා”ති ඉමිනා පටිකුට්ඨකතන්ති පදස්ස ද්වන්දවාක්‍යං දස්සෙති. පටිකුසිතබ්බන්ති පටිකුට්ඨං, කත්තබ්බන්ති කතං, කම්මං. තමෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යං අඤ්ඤෙසු”තිආදි. තත්ථ යන්ති කම්මං.

387. පාළියාති විනයපාළියා. යන්ති කම්මං, න කරියතීති සම්බන්ධො. එත්ථාති අට්ඨකථායං. සො ච බොති සො ච විත්ථාරො, ආගතොති සම්බන්ධො. කස්මා ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිචතුත්ථකම්මානමෙව වසෙන ආගතො, නනු ඤත්තිඅපලොකනකම්මවසෙනපි ආගතෙන භවිතබ්බන්ති ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිචතුත්ථෙසු භාපනං වා අඤ්ඤථා කරණං වා අත්ථි විය ඤත්තිකම්මෙ නත්ථිති යොජනා. ඤත්තිකම්මෙ ඤත්තිට්ඨපනතො අඤ්ඤකිච්චස්ස අසම්භවතො භාපනං වා අඤ්ඤථා කරණං වා නත්ථිති අධිජ්ජායො. තාතීති ඤත්තිකම්මඅපලොකනකම්මාති. සබ්බෙසම්පි කම්මානන්ති සබ්බෙසම්පි චතුත්තං කම්මානං. පරතොති පරස්මිං පරිවාරාවසානෙ (පරි. අට්ඨ. 482).

237. චතුර්වග්ගකරණාදිකථා

388. යදිදං කම්මන්ති යොජනා. තෙසන්ති සඬ්ඝානං. කම්මජ්ජත්තොති එත්ථ කම්මෙන, කම්මස්ස වා පත්තොති අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “කම්මං පත්තො”ති. “සබ්බකම්මෙසු කම්මපත්තො”ති පාළිනයෙන “කම්මෙසු පත්තො”ති අත්ථොපි යුජ්ජති. ලොකවොහාරවසෙන “කම්මෙන කම්මස්ස වා පත්තො”ති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව.

389. පරිසතොති පරිසකාරණා. තත්ථාති “චතුර්වග්ගකරණඤ්චෙ භික්ඛවෙ”තිආදිපායෙ, චතුර්විසතිපුග්ගලෙසු වා. කම්මනානාසංවාසකොති උක්ඛෙපනියකම්මකතො. ලද්ධිනානාසංවාසකොති උක්ඛිත්තානුචත්තකො. “හුත්වා”ති ඉමිනා “භික්ඛුනීචතුත්ථො”තිආදියු චතුර්විසතියා යානෙසු කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති. භික්ඛුනී චතුත්ථි එතස්සාති භික්ඛුනීචතුත්ථො, චතුර්වග්ගො සඬ්ඝාතිආදිනා වචනත්ථො කාතබ්බො.

393. පරිවාසාදීතිආදිසද්දෙන මූලායකස්සනමානත්තඅබ්භානාති සඬ්ගණ්ඨාති. තෙසන්ති පරිවාසාදිකම්මානං. පරතොති පරස්මිං චූළචග්ගෙ (චූළව. අට්ඨ. 75 ආදයො).

394. පටිකුට්ඨකතකම්මස්සාති පටිකුට්ඨස්ස හුත්වා කතස්ස කම්මස්ස. පකතත්තස්සාති එත්ථ පකතිසීලසඬ්ඛාතො අත්තා සභාවො එතස්සාති

පකතත්තොති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අවිපන්නසීලස්සා”ති. සඬ්ඝාදිසෙසං
 අනාපජ්ජත්තස්සාපි අවිපන්නසීලත්තා වුත්තං “පාරාජිකං අනජ්ඣාපන්නස්සා”ති.
 ඉමිනා සඬ්ඝාදිසෙසං ආපජ්ජන්නොපි පකතත්තොයෙවාති දස්සෙති. යොපි හි ඉධ
 අවිපන්නසීලො නාම, අඤ්ඤත්ථ පන සඬ්ඝාදිසෙසස්ස සීලවිපත්තිභාවතො තං
 ආපජ්ජන්නොපි විපන්නසීලොයෙව නාම. ආනන්තරිකස්සාති එත්ථ
 අනන්තරසද්දස්ස සම්බන්ධඤ්ච ණිකපච්චයස්ස අත්ථඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ
 “අත්තනො අනන්තරං නිසින්නස්සා”ති. තත්ථ “අත්තනො”ති ඉමිනා
 අනන්තරසද්දස්ස සම්බන්ධං දස්සෙති. “නිසින්නස්සා”ති ඉමිනා ණිකපච්චයස්ස
 අත්ථං දස්සෙති.

239. ද්වෙතිස්සාරණාදිකථා

395. වත්ථුතොති වත්ථුකාරණා. තත්ථාති “ද්වෙමා භික්ඛවෙ”ති ආදිපායෙ.
 “සන්ධාය වුත්ත”න්ති ඉමිනා “අප්පත්තො”ති ආදිසුත්තස්ස නෙය්‍යාත්ථභාවං
 දස්සෙති. භීති සච්චං, යස්මා වා. තන්ති පබ්බාජනියකම්මං. පුන තන්ති
 පබ්බාජනියකම්මමෙව. එස භික්ඛු අප්පත්තොති සම්බන්ධො. කස්මා අප්පත්තොති
 ආහ “යස්මා”ති ආදි. ආවෙණිකලක්ඛණෙනාති අවිනා හුත්වා පවත්තෙන
 ලක්ඛණෙන. අත්තනා අවිනා හුත්වා අත්තනො සත්තකෙන විසුං භූතෙන
 ලක්ඛණෙනාති වුත්තං භොති. යදි අප්පත්තො, කස්මා සුනිස්සාරිතොති ආහ “යස්මා
 පනස්සා”ති ආදි. අස්සාති භික්ඛුස්ස, කරෙය්‍යාති සම්බන්ධො. තං වෙ සඬ්ඝො
 තජ්ජනියකම්මාදිවසෙන නිස්සාරෙති, සුනිස්සාරිතොති සම්බන්ධො. යොති භික්ඛු.
 යස්මා අනුඤ්ඤාතා, තස්මා සුනිස්සාරිතොති යොජනා. කිත්තකෙන අඬ්ගෙන
 අනුඤ්ඤාතාති ආහ “එකෙනපි අඬ්ගෙනා”ති.

396. ඔසාරණාති එත්ථ ඔත්ථපසග්ගවසෙන සරධානු පවෙසනත්ථොති ආහ
 “පවෙසනා”ති. තත්ථාති “ඔසාරණා”ති ආදිපායෙ. ඔසාරෙතීති එත්ථ
 අබ්භානාදිවසෙන පවෙසනං පටික්ඛිපන්නො ආහ “උපසම්පදකම්මවසෙනා”ති.
 සහස්සක්ඛත්තුමිපීති පිසද්දො ගරහත්ථො. එකචාරාදිකෙ පන කා නාම කථාති
 දස්සෙති. සාතිසාරාති සදොසා. තථාති යථා ආවරිඤ්ඤාපජ්ඣායා සාතිසාරා, තථා.
 සෙසො කාරකසඬ්ඝො සාතිසාරොති සම්බන්ධො. “හත්ථවිජින්නාදයො පන
 ද්වත්තිංස සුඛසාරිතා”ති වුත්තත්තා අන්ධමුගබ්බිරානං අපබ්බජිතානම්පි උපසම්පදා
 රුහතීති දට්ඨබ්බං. තෙති හත්ථවිජින්නාදයො ද්වත්තිංස.

397. අභුතවත්ථුවසෙනාති අසච්චවත්ථුවසෙන, අසංවිජ්ජමානවත්ථුවසෙන වා.
 තත්ථාති “ඉධ පන භික්ඛවෙ”ති ආදිපායෙ. පටිනිස්සජ්ජිතාති එත්ථ තපච්චයස්ස
 කම්මත්ථෙව පවත්තභාවං දස්සෙන්නො ආහ “පටිනිස්සජ්ජිතබ්බා”ති.

241. උපාලිපුච්ඡාකථා

400. තත්පරාති උපාලිපඤ්ඤෙසු. තස්සපාපියසිකාදීහි සද්ධිං එකා පුච්ඡා කතාති යොජනා. භික්ඛුනම්පි වාරෙති සම්බන්ධො. පිසද්දෙන “න කෙවලං උපාලිපඤ්ඤෙසුයෙව යොජෙතබ්බාති, අථ බො භික්ඛුනං වාරෙපි” ති දස්සෙති.

242. තජ්ජනියකම්මකපා

407. “ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු භණ්ඩනකාරකො” තිආදි වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්පරාති “ඉධ පන භික්ඛවෙ” තිආදිපායෙ. අනපදානොති එත්ථ අපපුබ්බො දාසද්දො අවබණ්ඩනත්ථොති ආහ “අපදානං වුච්චති පරිච්ඡෙදො” ති. නත්ථි අපදානං අවබණ්ඩනං ආපත්තිපරියන්තො එතස්සාති අනපදානොති වචනත්ථො කාතබ්බො. සායෙව පාළි වුත්තාති සම්බන්ධො. තත්පරාති තස්ස පාළියං. කිඤ්චි අත්ථවිනිච්ඡයං පාළිඅනුසාරෙන විදිතුං න සක්කා න භොතිති යොජනා.

ඉති වම්පෙයාක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකං

271. කොසම්බකවිවාදකපා

451. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ අයමනුපුබ්බිකපා එවං වෙදිතබ්බාති යොජනා. විනයං පාළිනො ව, තදත්ථනො ව ධාරෙතීති විනයධරො, තථා සුත්තන්තං ධාරෙතීති සුත්තන්තිකො. තෙසුති ද්විසු භික්ඛුසු. සුත්තන්තිකො භික්ඛු නික්ඛමීති සම්බන්ධො. ආවමනඋදකාවසෙසන්ති ආවමෙති ධොවති අනෙතාති ආවමනං, තමෙව උදකං ආවමනඋදකං, තමෙව අවසෙසං ආවමනඋදකාවසෙසං, අවසෙසආවමනඋදකන්ති අත්ථො. තං භික්ඛුන්ති සුත්තන්තිකං භික්ඛුං. එත්පරාති ආවමනඋදකාවසෙසට්ඨපනෙ. “සවෙ භොති, දෙසෙස්සාමි” ති ඉමිනා අත්තනො සුබ්බවභාවඤ්ච සික්ඛාකාමතඤ්ච දස්සෙති. තෙති තයා, කථන්ති සම්බන්ධො. අථ වා තෙති තුය්හං, නත්ථිති සම්බන්ධො. අසඤ්චිච්ච අසතියා කතත්තා අනාපත්තිපක්ඛොපි භවෙය්‍යාති ආහ “නත්ථි ආපත්ති” ති. එත්ථ පන ආපත්තියෙව. සොති සුත්තන්තිකො.

විනයධරොපීති විනයධරො පන, ආරොවෙසීති සම්බන්ධො. ආපජ්ජමානොපීති පිසද්දො ගරහත්ථො. තෙති විනයධරස්ස නිස්සිතකා, ආහංසුති සම්බන්ධො. තස්සාති සුත්තන්තිකස්ස. තෙති සුත්තන්තිකස්ස නිස්සිතකා, ආරොවෙසුන්ති සම්බන්ධො. සොති සුත්තන්තිකො. මුසාවාදීති අභුතනො, අභුතං වා වචනං වදනසිලො. එසොති විනයධරො. තෙති සුත්තන්තිකස්ස නිස්සිතකා, ආහංසුති සම්බන්ධො. තනොති කලභවඨ්ඨනකාරණා. විනයධරො අකාසීති සම්බන්ධො.

453. “න තාව භින්තො” ති ඉමිනා භින්තොති එත්ථ තපච්චයස්ස අවස්සම්භාවියත්ථෙ අනාගතකාලිකතං දස්සෙති. තමෙවත්ථං සහ උපමාය

දස්සෙන්නො ආහ “අපිවා” තිආදි. තන්ති සස්සං. “භිජ්ජිස්සති” ති ඉමිනා භිජ්ජිස්සතිති භින්නොති වචනත්ථං දස්සෙති. සො ච බොති සඬ්ඝො. කලහවසෙන භිජ්ජිස්සතිති සම්බන්ධො. සම්භමඅත්ථවසෙනාති සංවෙගඅත්ථවසෙන. සම්භමසද්දො හි තීසු අත්ථෙසු වත්තති ගාරවෙ, භීතියං, සංවෙගෙ වාති. ඉධ පන සංවෙගෙ වත්තති. භික්ඛුසඬ්ඝස්ස භින්නෙ සංවෙගඅත්ථවසෙනාති අධිජ්ජායො. ඉදං හෙට්ඨා කථිතාය “භගෙ කොධෙ පසංසාය” න්ති ගාථාය (පාරා. අට්ඨ. 1.15) වසද්දෙන සම්පිණ්ඩිතං සම්භමඅත්ථං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථාති “භින්නො භික්ඛුසඬ්ඝො භින්නො භික්ඛුසඬ්ඝො” ති පාඨෙ. ආමෙඬ්ඨන්ති ආ පුනජ්ජුනං භයාදිපිළිත්තතා මෙධෙන උම්මාදෙන ඉතං කථිතං ආමෙඬ්ඨනං.

454. භීති විත්ථාරො. භගවා වදෙය්‍යාති සම්බන්ධො. උක්ඛිපන්ති අපනෙන්නීති උක්ඛෙපකා. උක්ඛිත්තමනුවත්තන්ති උක්ඛිත්තානුවත්තකා. එතෙසන්ති උක්ඛිත්තානුවත්තකානං. පුන එතෙසන්ති උක්ඛෙපකානං. පක්ඛොති සබා. තන්තිමෙවාති පාළිමෙව, බ්‍යාපාරමෙව වා.

455. යොති භික්ඛු. විත්තං උජ්ජාදෙතීති සම්බන්ධො. තුම්හෙති ධම්මවාදිනො සන්ධාය වුත්තං. කිං භණ්ඨාති කිං වචනං භණ්ඨං. ඉති පුච්ඡිත්ථාති සම්බන්ධො. තෙසඤ්චාති ධම්මවාදිනඤ්ච. ඉතරෙසඤ්චාති අධම්මවාදිනඤ්ච. ඉමෙති අත්තනො පක්ඛෙ ඉමෙ භික්ඛු. තෙසන්ති අධම්මවාදිනං. “කම්මං කොපෙති” ති “නානාසංවාසකචතුත්ථො වෙ භික්ඛවෙ කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං, න ච කරණීය” න්ති වචනතො (මහාව. 389) කම්මං කොපෙති. ඉතරෙසම්පීති ධම්මවාදිනම්පි. ධම්මවාදිනං පක්ඛෙ නිසිදිත්ථා අධම්මවාදිනං ලද්ධිං ගණ්හන්තොපි ධම්මවාදිනං නානාසංවාසකො හොතියෙව, අයං නයො වුත්තනයස්ස අත්ථතො සිද්ධොති කත්ථා ඉධ න වුත්තො. එවන්තිආදි නිගමනං. යොති භික්ඛු, පච්ඡති ගණ්හාතීති සම්බන්ධො. නිසින්නො හුත්ථාති යොජනා. ඉමෙති අත්තනො පක්ඛෙ ඉමෙ භික්ඛු. ඉතරෙති පරපක්ඛෙ ඉතරෙ භික්ඛු. තෙසන්ති ධම්මවාදිනං. යත්ථ තත්ථ වා පන පක්ඛෙති යස්මිං කස්මිංචි වා ධම්මවාදිනං පක්ඛෙ. ඉමෙ ධම්මවාදිනොති ගණ්හාතීති තංතංපක්ඛගතෙ භික්ඛු යාථාවතො වා අයාථාවතො වා “ඉමෙ ධම්මවාදිනො” ති ගණ්හාති.

456. කායෙන කතං කම්මං කායකම්මං, වචියා කතං කම්මං වචිකම්මං. තත්ථ කායකම්මං උපදංසෙන්නා භික්ඛු පහරන්නා උපදංසෙන්නි. වචිකම්මං උපදංසෙන්නා භික්ඛු ඵරුසං වදන්තා උපදංසෙන්නි. තෙන වුත්තං “කායෙන පහරන්නා” තිආදි. උපදංසෙන්නීති පවත්තෙන්නි. “කොධවසෙනා” ති ඉමිනා පෙමවසෙනාති අත්ථං නිවත්තෙති. අධම්මීයාතීති අධම්මෙන කත්තබ්බාති. “කිච්චාති” ති ඉමිනා ඉයපච්චයස්ස සරුපං දස්සෙති. අසම්මොදිකාති එත්ථ යකාරලොපොති ආහ “අසම්මොදිකායා” ති. “කථායා” ති ඉමිනා අසම්මොදං ජනෙතීති අසම්මොදිකාති කත්ථා ණිකපච්චයස්ස සරුපං දස්සෙති. උපචාරං මුඤ්චිත්ථාති එත්ථ උපචාරො නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්නානං හත්ථස්ස පාපුණ්ණට්ඨානං, තං මුඤ්චිත්ථාති අත්ථො. ආසන්නත්තරිකායාති එත්ථ එකං ආසනං අත්තරං බ්‍යවහිතං ඉමිස්සා

නිසින්නකිරියායානි ආසන්නත්තරිකානි දස්සෙන්තො ආහ “එකෙකං ආසනං අන්තර”න්ති. “කත්වා”ති ඉමිනා කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති.

457-8. අයං අස්ස භික්ඛුනො අධිප්පායො කිරාති යොජනා. එතෙති කොධාභිභූතෙ භික්ඛු. භගවා පන කට්ඨෙති සම්බන්ධො. “අනත්ථො අනො”ති ඉමිනා අනත්ථනොති පදස්ස ධිකාරලොපසන්ධිං දස්සෙති. තෙසං පදානමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “එතස්මා”තිආදි. “අථ වා”තිආදිනා “අනත්ථදො”ති වත්තබ්බෙ “සුගතො”තිආදීසු විය ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා අනත්ථනොති චුත්තන්ති දස්සෙති. අනත්ථදොති අනත්ථං දදාතීති අනත්ථදො.

464. පුටුසද්දොති එත්ථ පුටුසද්දො මහත්තපරියායොති ආහ “මහා”ති. අස්සාති භණ්ඩනකාරකස්ස ජනස්ස. සමජනොති එත්ථ සමසද්දො සදිසපරියායොති ආහ “එකසදිසො”ති, තුල්‍යාධිකරණසමායොයං. භණ්ඩනකාරකො අයං ජනොති යොජනා. තත්ථාති භණ්ඩනකාරකෙසු ජනෙසු. අඤ්ඤම්පි එකං ඉදං කාරණන්ති සම්බන්ධො. න මඤ්ඤිත්ථාති කොච්චි එකොපි න මඤ්ඤිත්ථාති යොජනා. ඉමිනා අමඤ්ඤරුන්ති එත්ථ ආවිහත්තියා “රු”න්ති ආදෙසො දස්සිතො.

පරිමුට්ඨාති පරිමුට්ඨා සති එතෙසන්ති පරිමුට්ඨාති දස්සෙන්තො ආහ “පරිමුට්ඨසතිනො”ති. අට්ඨක්ඛරගාථායං “පඤ්චමං ලඝු සබ්බත්ථා”ති චුත්තත්තා පඤ්චමස්ස රාකාරස්ස රස්සො භොති. තෙන චුත්තං “රාකාරස්ස රස්සාදෙසො කතො”ති. කථං භාණිතොති වාවං භාණිතො. මුඛායාමන්ති එත්ථ ආයාමසද්දො විත්ථාරපරියායො, විත්ථාරො ව නාම පසාරණන්ති ආහ “පසාරෙතු”න්ති. සම්පදානත්ථජොතකෙන තුංපච්චයෙන සම්පදානත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති. නීතාති කම්මවාචකස්ස කිතස්ස අප්පධානකම්මං දස්සෙන්තො ආහ “ඉමං නිල්ලජ්ජභාව”න්ති. ද්විකම්මකධාතුභාවතො “අත්තනො”ති පධානකම්මම්පි අජ්ඣාහරිතබ්බං. තන්ති කලහං. “ජාන”න්ති පදෙන “විදු”ති පදස්ස අත්ථඤ්ච වාක්‍යඤ්ච දස්සෙති. විදන්ති ජානන්තිති විදුති වචනත්ථො කාතබ්බොති අධිප්පායො. සාදීනවොතිආදීනවෙන දොසෙන සහ පවත්තො. අයන්ති කලහො.

යෙ ව තං උපනස්භන්තීති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙතුං චුත්තං “ආසාත”න්ති. යෙති ජනා. උපනස්භන්ති උපනහන්ති බන්ධන්ති. සනන්තනොති එත්ථ සනන්තනසද්දො පුරාණපරියායොති ආහ “පොරාණො”ති.

“අඤ්ඤ”ති ඉමිනා පරෙති එත්ථ පරසද්දස්ස පච්ඡාභාගත්ථාදයො නිවාරෙති. මයමෙන්ථ යමාමසෙති එත්ථ එතසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්තො ආහ “සඬ්ඝමජ්ඣෙකු”ති. යමුධාතු උපයමනත්ථො සෙකාරො නිපාතමත්තොති ආහ “උපයමාමා”ති. “සතතං සම්මං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා”ති ඉමිනා “න ජානන්ති”ති පදස්ස ආකාරං දස්සෙති. තත්ථාති මහාජනකායෙ යෙ පණ්ඩිතාති යොජනා. එවං භීති එවමෙව. ජානන්තා තෙ පණ්ඩිතා පටිපජ්ජන්තිති යොජනා.

මෙධන්තා හිංසන්තා ගච්ඡන්ති පවත්තන්ති මෙධගා කලහා. කෙච් මෙධධාතුතො ණ්ඩුපච්චයං වදන්ති, තෙසං මතෙන මෙධකාති පයමක්ඛරෙන පායො භවෙය්‍යා.

තෙසමිති බ්‍රහ්මදත්තදිසාවුකුමාරානමපි. සඬගතීති සමාගමො. වොති තුම්භාකං. යෙසං තුම්භාකං නෙව මාතාපිතුනං අට්ඨිති ඡින්නානි, න පාණා භතා, න ගවස්සධනානි භටානි. තෙසං තුම්භාකං කස්මා සඬගති න භොතීති යොජනා.

සබ්බානි පරිස්සයානීති එත්ථ සබ්බානීති චුත්තකාරණඤ්ච ලිඬගවිපල්ලාසඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “පාකට්‍ඨපරිස්සයෙ ව පටිච්ඡන්තපරිස්සයෙ වා”ති. “අභිභවිත්වා”ති ඉමිනා අභිභුය්‍යාති පදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙති. තෙනානි නිපකෙන සභායෙන.

රාජාවාති එත්ථ රාජා ඉවාති පදවිභාගං කත්වා රාජසද්දස්ස උපලක්ඛණවසෙන මහාජනක, අරින්දමරාජානො ව ඉවසද්දස්ස ඔපම්මත්ථජොතකඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “යථා”තිආදි. රට්ඨවිජිතසද්දා අඤ්ඤමඤ්ඤපරියායා. විසෙසනවිසෙසානං කාමාවාරතො ගම්‍යමානත්තා චුත්තං “විජිතං රට්ඨ”න්ති. “මාතඬිගො අරඤ්ඤ නාගො ඉවා”ති ඉමිනා පදවිභාගං දස්සෙති. තෙසං පදානං අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මාතඬිගොති හත්ථි චුච්චති”තිආදි. “හත්ථි චුච්චති”ති ඉමිනා මහන්නො අඬිගො සරීරමෙතස්සාති මාතඬිගොති වචනත්ථෙන හත්ථි මාතඬිගො නාමාති දස්සෙති. මහන්තසද්දස්ස මාතාදෙසො. නාගසද්දො උරගෙ ව හත්ථිමිහි ව නාගරුක්ඛෙ ව උත්තමෙ ව නාමපඤ්ඤත්තියඤ්චාති පඤ්චසු අත්ථෙසු වත්තති, ඉධ උත්තමත්ථෙති දස්සෙන්නො ආහ “නාගොති මහන්තාධිවචනමෙත”න්ති. මාතඬිගරඤ්ඤචාති එත්ථ ඉවසද්දස්ස ඔපම්මත්ථජොතකභාවං දස්සෙත්වා අත්ථයොජනං දස්සෙන්නො ආහ “යථා හි”තිආදි. “යථා ව පාලිලෙය්‍යකො”ති ඉමිනා මාතඬිගනාගස්ස සරූපං උපලක්ඛණෙන දස්සෙති.

275. පාලිලෙය්‍යකගමනකථා

467. පාලිලෙය්‍යකන්ති පලිලවනසණ්ඨෙ වසන්තහත්ථිනාගං. “හත්ථි”ති ව “නාගො”ති ව ද්විත්තං සද්දානං පරියායභාවෙන චුත්තත්තා අධිකත්ථොති ආහ “මහාහත්ථි”ති. පුරතො පුරතො ගච්ඡන්තෙහි තෙහි හත්ථිආදීහි ඡින්නග්ගානීති යොජනා. ඔහග්ගොහග්ගන්ති හඤ්ජිත්වා අධොපාතිතං ඔහග්ගන්ති දස්සෙන්නො ආහ “හඤ්ජිත්වා හඤ්ජිත්වා පාතිත”න්ති. “උච්චට්ඨානතො”ති ඉමිනා අවතත්‍යපසග්ගස්ස අධොත්ථං නයෙන දස්සෙති. එතස්සාති හත්ථිනාගස්ස. තෙති හත්ථිආදයො. තෙහීති හත්ථිආදීහි. පිවන්තෙහි තෙහීති යොජනා. කද්දමොදකානීති කද්දමෙන සංසට්ඨානි උදකානි.

ඊසාදන්තස්සාති එත්ථ ඊසාය සදිසො දන්තො ඉමස්සාති ඊසාදන්තොති දස්සෙන්නො ආහ “රථඊසාසදිසදන්තස්සා”ති. “රථඊසා”ති ඉමිනා නඬිගලඊසං

නිවන්තෙති. යදෙකොති යං එකො. යංසද්දො කාරණත්ථොති ආහ “යස්මා”ති.
අස්ස නාගස්සාති හත්ථිනාගස්ස. නාගෙනාති බුද්ධනාගෙන.

යථාභිරන්තන්ති එත්ථ කිත්තකං කාලං රමතීති ආහ “තෙමාස”න්ති.
එත්තාවතාති එත්තකෙන තෙමාසවිහරණෙන. පත්ථං අහොසීති සම්බන්ධො.
සම්බත්ථාති සම්බස්මිං ජම්බුදීපතලෙ.

“කොසම්බිතිවාසිනො”ති ඉමිනා කොසම්බියං නිවසන්තීති කොසම්බකාති
වචනත්ථං දස්සෙති.

276. අට්ඨාරසවත්ථුකථා

471. “ලද්ධිග්ගහණ”න්ති ඉමිනා ආදියතෙ ආදායොති වචනත්ථං දස්සෙති.

475. තං දිවසමෙවාති තස්මිං සඨසසාමග්ගිකරණදිවසෙයෙව.

476. න මූලා මූලං ගන්ත්වාති මූලතො මූලං න ගන්ත්වාච. “අත්ථතො
අපගතා”ති ඉමිනා අත්ථතො අපෙනා අත්ථාපෙනාති වචනත්ථං දස්සෙති.
“ඛ්‍යඤ්ජනමත්තං උපෙනා”ති ඉමිනා ඛ්‍යඤ්ජනමත්තං උපෙනා උපගතා
ඛ්‍යඤ්ජනුපෙනාති වචනත්ථං දස්සෙති.

477. අත්ථෙසු ජාතෙසුති එත්ථ ජාතසද්දො උප්පන්නපරියායොති ආහ
“විනයඅත්ථෙසු උප්පන්නෙසු”ති. තඤ්ච පදං “සඨසස්ස කිච්චෙසු”තිආදීසු
සම්බපදෙසු යොජෙතබ්බං. මහත්ථිකොති මහන්නො උපකාරසඨ්ඛාතො අත්ථො
ඉමස්සාති මහත්ථිකොති දස්සන්නො ආහ “මහාඋපකාරො”ති.

අනානුවජ්ජො පයමෙනාති එත්ථ පයමසද්දො තාවපරියායොති දස්සෙන්නො
ආහ “තාවා”ති. සීලතොති සීලෙන. උපෙක්ඛිතාවාරොති උපපත්තිතො
ඉක්ඛිතාවාරො. “අපෙක්ඛිතාවාරො”තිපි පායො. උපපරික්ඛිතාවාරොති
උපපරික්ඛිතො ආවාරො එතස්සාති උපපරික්ඛිතාවාරො.

විසය්හාති එත්ථ විපුබ්බො සහධාතු අභිභවනත්ථො, ත්වාපච්චයො ච හොතීති
දස්සෙන්නො ආහ “අභිභවිත්වා”ති. අනපගතන්ති කාරණතො අනපෙතං.
හණන්නො භික්ඛුති සම්බන්ධො. තමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා හී”තිආදි.
සොති භික්ඛු, න භාපෙතීති සම්බන්ධො. “උසුයායා”ති ඉමිනා දොසාගතිගමනස්ස
ගහිතත්තා “අගතිගමනවසෙනා”ති ඉමිනා පාරිසෙසනයෙන
අවසෙසඅගතිගමනමෙවාධිප්පෙතං. සොති භික්ඛු. ජම්හති වෙවාති ථම්හති වෙව,
ථද්ධං කරොති වෙවාති අත්ථො. වෙධති වාති කම්පති ව. යො වාති භික්ඛු පන.
ඊදිසොති උසුයාය වා අගතිගමනෙන වා හණනසඨ්ඛාතො ඵදිසො න හොති.

කිඤ්ච භියොයාති නිපාතසමුදායො, තතො චුත්තතො අතිරෙකං කථෙතබ්බං කිං පනාති අත්ථො. තස්සා ගාථාය අත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. යොති භික්ඛු. භීති සච්චං. කාලාගතන්ති එත්ථ ගහෙතබ්බකාලඤ්ච සත්තමීතජ්ජුරිසසමාසඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “කථෙතබ්බයුත්තකාලෙ ආගත”න්ති. වචොති පදං න වචනපධානං, වචනවත්තජුග්ගලොයෙව පධානන්ති දස්සෙන්නො ආහ “වදන්තො”ති.

ආවෙරකම්භි ව සකෙති එත්ථ ආවරියස්ස එසො ආවෙරකො, සස්ස අත්තතො එසො සකොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අත්තතො ආවරියවාදෙ”ති. ගාථාභාවතො ආවරියසද්දස්ස ආවෙරාදෙසො කාතබ්බො. “වාදෙ”ති ඉමිනා ඉදමත්ථෙ පවත්තස්ස ණිකපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. අලං පමෙතුන්ති එත්ථ අලංසද්දො සමත්ථත්ථො, පමසද්දොතුලනත්ථොති ආහ “තුලයිතුං සමත්ථො”ති. කථෙතවෙති එත්ථ තවෙසද්දො අඤ්ඤත්ථ යෙභුයොන භාවවාචකො, ඉධ පන කම්මවාචකොති ආහ “කථෙතබ්බෙ”ති. විරද්ධට්ඨානකුසලොති විරද්ධට්ඨානෙ කුසලො.

අයං ගාථා චුත්තාති සම්බන්ධො. තන්ති කථෙතබ්බං. අයං හෙත්ථත්ථොති අයං එව එත්ථ ගාථායං අත්ථොති යොජනා. “ගච්ඡන්ති”ති ඉමිනා වජන්තීති එත්ථ වජ්ජාතුයා ගත්තත්ථං දස්සෙති. “අත්තතො ආවරියවාදෙ”න්ති ඉමිනා “සකං ආදාය”න්ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. ආවරියවාදො හි ආදාතබ්බතො ගහෙතබ්බතො ආදායන්ති චුත්තො. තදනුරූපන්ති තස්ස වත්ථුස්ස අනුරූපං. බ්‍යාකරමානො භික්ඛුති සම්බන්ධො. අට්ඨහි දූතඬුගෙහිති “සොතා ව හොති, සාවෙනා ව, උග්ගහෙනා ව, ධාරොතා ව, විඤ්ඤාතා ව, විඤ්ඤාපෙනා, ව කුසලො ව සහිතාසහිතස්ස, නො ව කලහකාරකො”ති (චූළව. 347; අ. නි. 8.16) එවං චුත්තෙහි අට්ඨහි දූතස්ස අඬුගෙහි. කස්ස දූතෙය්‍යකම්මන්ති ආහ “සඬුස්ස”ති. දූතස්ස එතාති දූතෙය්‍යාති, තාතියෙව කම්මාති දූතෙය්‍යකම්මාති, තෙසු. ඉදන්ති අත්ථජාකං, චුත්තං හොතීති යොජනා. අථ වා ඉදන්ති අයමත්ථො. චුත්තං හොතීති චුත්තො හොති. පච්ඡිමනෙය ලිඬගච්ඡල්ලායොති දට්ඨබ්බො. ආනෙත්වා හවන්ති පුජෙත්තීති ආහවො දායකා, තෙසං ආහුනං. ආනෙත්වා හුනිතබ්බං පුජෙතබ්බන්ති ආහුති, තං ආහුති. සඬුස්ස කිච්චෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං. තෙන චුත්තං “තස්ස තස්ස කිච්චස්සා”ති. කරවචොති එත්ථ “වචොකරො”ති වත්තබ්බෙ ගාථාභාවතො පදවිපරියායවසෙන “කරවචො”ති චුත්තොති ආහ “වචනං කරොන්තො”ති. “වචනකරණෙනා”ති ඉමිනා “න තෙන මඤ්ඤති”ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති.

ආපජ්ජමානො භික්ඛු ආපත්ති හොතීති යොජනා. තස්සා වාති එත්ථ ස්මාවචනස්ස ස්සාදෙසො කාතබ්බො. යථාති යෙනාකාරෙන, විනයකම්මාකාරෙනාති අත්ථො. යෙසුති යත්තකෙසු වත්ථුසු. උභයෙ එතෙ විහඬිගාති සම්බන්ධො. අස්සාති භික්ඛුස්ස. ආපත්තිචූට්ඨානපදස්සාති පදසද්දො කාරණත්ථො, භූමිමත්ථෙ සාම්ච්චතො ව හොතීති ආහ

“ආපත්තිවුට්ඨානකාරණෙ” ති. “කුසලො” ති ඉමිනා ඡෙකො පණ්ඩිතො, කුච්ඡිතං පාපං විදති ජානාතීති කොවිදොති වචනත්ථෙත කොවිදො නාමාති දස්සෙති.

ආවරන්තො භික්ඛු ගච්ඡතිති යොජනා. “වත්ත”න්ති ඉමිනා ඔසාරණං තන්ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. “යා”ති ඉමිනා එතම්පීති එත්ථ එතසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසභාවං දස්සෙති. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ.

ඉති කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

මහාවග්ගවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

ජාදිලඤ්ඡිතනාමෙන, නෙකානං වාවිතො මයා;
මහාවග්ගඛන්ධකස්ස, සමත්තො යොජනානයොති.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පාච්ඤාදියොජනා

වුළුවග්ගයොජනා

මහාවග්ගඛන්ධකස්සෙවං, කත්වාන යොජනානයං;
අධුනා වුළුවග්ගස්ස, කරිස්සං යොජනානයං.

1. කම්මක්ඛන්ධකං

1. තප්පතියකම්මකථා

1. වුළුවග්ගස්ස පයමෙ කම්මක්ඛන්ධකෙ එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. “වුළුවග්ගස්සා”ති පදං “කම්මක්ඛන්ධකෙ”ති පදෙ අවයවිසම්බන්ධො. තාවාති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකාදිතො, පාරිවාසික්ඛන්ධකාදීනං වා පයමං. වෙවසද්දො ව වසද්දො ව “පණ්ඩුකලොහිතකා”ති පදස්ස අසමාහාරද්වන්දවාක්‍යං දීපෙන්නි. නිස්සයානං නාමං නිස්සිතෙසු උපචාරවසෙන තෙසං සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකාපි පණ්ඩුකලොහිතකනාමායෙව හොන්තීති දස්සෙන්නො ආහ “තෙසං නිස්සිතකාපි”තිආදි. පිසද්දෙන උපචාරත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. “සුට්ඨු බලව”න්ති ඉමිනා බලවාබලවන්ති ද්විත්තං සද්දානං පරියායභාවෙන චුත්තත්තා අනිසයත්ථොති දස්සෙති. “බලවබලව”න්ති වත්තබ්බෙ වාචාසිලිට්ඨවසෙන දීසං කත්වා එවං චුත්තං. පටිවදාති පටිච්ඡන්තට්ඨානෙ කථෙථ. ඉමිනා පටිමන්තෙථාති

එත්ථ මත්තධාතුයා ගුත්තභාසනත්ථං දස්සෙති. අත්ථෙප්පු කරණභාසනකිච්චෙප්පු අලං සමත්ථාති අලමත්ථා, තෙසං විසෙසෙනාති අලමත්ථකරාති දස්සෙන්තො ආහ “සමත්ථකරා”ති.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථා

4. අසම්මුඛා කතන්තිආදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. සම්මුඛෙහි විරහිතා අසම්මුඛාති දස්සෙන්තො ආහ “සඬ්ඝධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛානං විනා කත”න්ති. “අප්පට්ඨවිජිත්වා”ති ඉමිනා අප්පට්ඨවිජාති එත්ථ ත්වාපච්චයස්සාකාරභාවං දස්සෙති. තස්සෙවාති වුදිතකස්සෙව. අදෙසනාගාමිනියාති එත්ථ අකාරස්ස අඤ්ඤත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “පාරාජිකා...පෙ.... වා”ති. එත්ථාති තප්පනීයකම්මෙ. නව පදාති නවසු පදෙසු, නිද්ධාරණෙ වෙතං පච්චත්තවචනං. පුරිමකෙසු තීසු තිකෙසු වුත්තෙසු නවසු පදෙසුති යොජනා. “එකෙක”න්ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. ඉමෙහීති ඉමෙහි ද්විති පදෙහි. ද්වාදස තිකාති පුරිමෙහි තීහි තිකෙහි නව තිකෙ මිස්සෙන්වා ද්වාදස. සුක්කපක්ඛෙසුපිති පටිසෙධවිරහවසෙන සුක්කෙසු පක්ඛෙසුපි.

6. “පබ්බජිතාන”න්ති ඉමිනා ගිහීනං අනනුලොමිකතං නිවත්තෙති. සහසොකිතාදීහීති ආදිසද්දෙන සහනන්දිං සඬ්ගණ්භාති. ඉමස්මිං යානෙ සබ්බඅට්ඨකථාපොත්ථකෙසු “න උපසම්පාදෙනබ්බන්ති උපජ්ඣායෙන භුත්වා න උපසම්පාදෙනබ්බ”න්ති පාඨයො පටියාය යාව “න සම්පයොජෙතබ්බන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං යොජෙත්වා කලහො න කාරෙතබ්බො”ති පාඨො අත්ථී, තාව අට්ඨාරසසම්මාවත්තනවත්තානං සංවණ්ණනාපාඨො ලිබ්බතො, සො පාඨො ඉමස්මිං යානෙ න ලිබ්බතබ්බො. කස්මා? පාළික්කමානුප්පත්තාභාවතො, අට්ඨකථායමෙව “අට්ඨාරස සම්මාවත්තනවත්තාති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ වණ්ණයිස්සාමා”ති වක්ඛමානත්තා, යථාවචනඤ්ච පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ (වුළව. අට්ඨ. 76) සංවණ්ණිතත්ථා ව. තස්මා සො පාඨො න පොරාණපාඨො භොති, පච්ඡා පක්ඛිත්තපාඨොති දට්ඨබ්බො.

තිණ්ණං භික්ඛවෙ භික්ඛුනන්තිආදි වුත්තන්ති සම්බන්ධො. එකෙකෙනාපිති තීසු අඬ්ගෙසු එකෙකෙනාපි. ඉමිනා අවයවවාක්‍යනිබ්බන්තිවසෙන කම්මාරභභාවං දස්සෙති. හීති සච්චං. නියස්සස්ස විසෙසෙන අභිණ්භාපත්තිකත්තං අඬ්ගං ඉති වුත්තන්ති යොජනා. එත්ථ ආකාරවාචකො ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දට්ඨබ්බං. එසෙව නයො අනන්තරෙපි. තප්පීයති අනෙත විනයකම්මෙනාති තප්පනීයං, තමෙව කම්මං තප්පනීයකම්මං. “නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බ”න්ති නියස්සීයති බාලො භජාපීයති අනෙත විනයකම්මෙනාති නියස්සං, දිවාදිගණිකත්තා සකාරස්ස ද්වෙභාවො භොති “නස්සං වස්ස”න්තිආදීසු විය, නියස්සමෙව කම්මං නියස්සකම්මං. ගාමාදිතො පබ්බාජීයති අනෙත විනයකම්මෙනාති පබ්බාජනීයං, තමෙව කම්මං පබ්බාජනීයකම්මං. තීසුති භණ්ඩනකාරකඅභිණ්භාපත්තිකකුලසුඝකවසෙන තිවිධෙසු අඬ්ගෙසු. යෙන කෙනචි

අඩිගෙනාති සම්බන්ධො. යදි සබ්බාති කම්මාති කාතුං වට්ටනීති යොජනා. එවං සති වම්පෙයාක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 400 ආදයො) චුත්තං ඉදං වචනං විරුජ්ඣතීති සම්බන්ධො. වචනත්ථනානත්තකොති වචනස්ස ව අත්ථස්ස ව නානාභාවතො. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “තජ්ජනීයකම්මාරහස්සාති ඉමස්ස හී”තිආදි. තත්ථ “තිණ්ණං භික්ඛවෙ”තිආදිවචනස්ස අඩිගසම්භවො අත්ථොති යොජනා. තස්මාති යස්මා න විරුජ්ඣති, තස්මා. සඬසෙන කතං හොතීති සම්බන්ධො. ඉමිනා ලක්ඛණෙන තජ්ජනීයාදිකම්මාරහස්ස තස්ස භික්ඛුස්සාති යොජනා. එවං කම්මසන්නිට්ඨානත්ථං දස්සෙන්වා අඩිගසම්භවත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “යස්ස පනා”තිආදි. තත්ථ යස්සාති භික්ඛුස්ස, අත්ථිති සම්බන්ධො. භණ්ඩනකාරකාදීසුතිආදිසද්දෙන අභිණ්භාපත්තිකකුලද්වයකාති සඬගණ්භාති. ආකඬ්ඛමානො සඬසො කරෙය්‍යාති සම්බන්ධො. කම්මාරහන්ති කම්මස්ස, කම්මෙ වා අරහං. එත්ථාති කම්මක්ඛන්ධකෙ. පුබ්බෙනාති පුබ්බෙ චුත්තෙන වම්පෙයාක්ඛන්ධකෙන. අපරන්ති අපරෙ චුත්තං කම්මක්ඛන්ධකං. සමෙතීති සමං ගවිජති.

තත්ථාති කම්මෙසු, තජ්ජනීයකම්මෙති සම්බන්ධො, අඩිගෙසු වා, භණ්ඩනකාරකවසෙනාති සම්බන්ධො. අථ බොති තථා චුත්තාපිති අත්ථො. කරොන්තෙන කම්මවාචාවාචකෙනාති සම්බන්ධො. භීති ඵලජොතකො. භූතෙන වත්ථුනාති තච්ඡෙන වත්ථුනා. අඤ්ඤස්ස කම්මස්සාති තජ්ජනීයකම්මතො අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස. කස්මා බාලස්ස අබ්‍යන්තස්ස ආපත්තිබහුලස්ස තජ්ජනීයකම්මං කාතබ්බන්ති යොජනා. ඉදම්පිති තජ්ජනීයකම්මපි. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු කම්මෙසු.

නප්පට්ඨපස්සම්භෙතබ්බඅට්ඨාරසකාදිකථා

8. පන්නලොමාති පතිතමානලොමා. එතන්ති වත්තං. නෙත්ථාරන්ති එත්ථ අචුට්ඨක්ඛරසංයොගෙ පරස්ස තකාරස්ස ථකාරො හොති, තස්මා දුතියක්ඛරෙන පායො යුත්තො. යෙනාති වත්තෙන. නිස්සාරණාති නිස්සාරණතො. දස වා දිවසානි, පඤ්ච වා දිවසානි පුරෙතබ්බන්ති යොජනා. භීති සච්චං. එත්තකෙනාති එතජ්ජමාණෙන දසපඤ්චදිවසෙන.

2. නියස්සකම්මකථා

11. අපිස්සු භික්ඛු පකකාති එත්ථ නිපාතානමනෙකත්ථත්තා ඉධ අපිස්සුසද්දො නිච්චත්ථො හොති. පකතසද්දො “කුක්කුච්චපකතා”තිආදීසු (පාරා. අට්ඨ. 1.තනියසඬගීතිකථා; පාවි. අට්ඨ. 438) අභිභවනත්ථො, ඉධ පන බ්‍යාවටත්ථොති දස්සෙන්තො ආහ “නිච්චං බ්‍යාවටා හොන්ති”ති.

3. පබ්බාජනීයකම්මකථා

27. එත්ථාති අස්සජ්ජනබ්බසුකවත්ථුම්භි. කායිකොති එත්ථ කායෙන කීළතීති කායිකොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “කායකීළා වුච්චති”ති. “එසෙව

නයෝ’’ති ඉමිනා වාචාය කීළනිති වාවසිකො, කායිකො ව වාවසිකො ව කායිකවාචසිකොති වචනත්ථං අතිදිසති. එත්ථ ව පච්ඡිමවචනත්ථො සමාහාරද්වන්දො, සමාහාරද්වන්දෙපි කත්ථවි පුල්ලිඬ්ඨගම්ච්ඡන්ති සද්දවිදු “ධම්මවිනයෝ”තිආදීසු (විහ. අට්ඨ. 509) විය. කායද්වාරපඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං විනික්කමතීති කායිකොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවිනික්කමො වුව්වතී”ති. කායෙන පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං විනික්කමෙතීති කායිකොති වචනත්ථොපි යුජ්ජතෙව. “උපහනනං වුව්වතී”ති ඉමිනා උපහනනං උපසානං, තමෙව උපසානිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “නාසන”න්ති ඉමිනා හනධාතුයා හිංසනත්ථං දස්සෙති. පටික්ඛිත්තවෙජ්ජකම්මාදිවසෙන තෙලපවනඅරිට්ඨපවනාදීනි කායිකො මිච්ඡාජීවො නාමාති යොජනා. ඉමිනා මිච්ඡාජීවස්ස සරූපං දස්සෙති.

4. පටිසාරණියකම්මකථා

33. සුධම්මවත්ථුස්මිං එවමත්ථො වෙදිතඛිබ්බොති යොජනා. අනපලොකෙන්වාති එත්ථ අපපුබ්බො ලොකසද්දො ආපුච්ඡනත්ථොති ආහ “න ආපුච්ඡත්වා”ති.

34. කින්ති කිං නාම බාදනීයභොජනීයං. වොති තුම්භෙහි. ගහපතීති ආලපනපදං. ථෙරානං අත්ථායාති සම්බන්ධො. පටියත්තන්ති පටියාදිතං. “එතං අවොවා”ති ඉමිනා එතදවොවාති එත්ථ නිග්ගහිතාදෙසසන්ධිං දස්සෙති. යදිදන්ති සද්දො “තිලසංගුළිකා”ති පදෙන යොජිතත්තා ඉත්ථිලිඬ්ඨගොති ආහ “යා අය”න්ති. තිලසක්ඛලිකාති තිලෙන සංසට්ඨා සක්ඛලිකා. “සා නත්ථි”ති ඉමිනා උත්තරවාකෝ යංසද්දස්ස පුබ්බවාකෝ තංසද්දාපෙක්ඛතං දස්සෙති. එකො පුරිසොති සම්බන්ධො. පුටියොති පුවං, පුවෙන වා කයවික්කයො. තෙනාති කාරණෙන. නන්ති ගහපතිං. ථෙරොති සුධම්මත්ථෙරො. යදෙව කිඤ්චිති එත්ථ කිඤ්චි එව යං වචනන්ති දස්සෙන්තො ආහ “කිඤ්චිදෙව තිලසංගුළිකාවචන”න්ති. ඉදන්ති ඉමං අත්ථං. සොති කුක්කුටපොතකො. කාකවස්සිතන්ති කාකස්ස වස්සිතං, නෙව අකාසිති සම්බන්ධො. තයාපීති පිසද්දො කුක්කුටපොතකං අපෙක්ඛති. නෙව හික්ඛුවචනං වුත්තං, න ගිහිවචනං වුත්තං, ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙතිති යොජනා.

අධම්මකම්මාදිද්වාදසකකථා

39. පුරිමෙහි කම්මෙහිති සම්බන්ධො. තත්ථාති අඬගෙසු. යථා පරිසක්කියමානෙ ගිහිනො ලාභං න ලහන්තීති යොජනා. පරිපුබ්බො සක්කධාතු පරක්කමත්ථොති ආහ “පරක්කමන්තො”ති. තත්ථාති අනත්ථාදීසු. අත්ථහඬගොති ගිහීනං අත්ථස්ස හඬගො. අවසනන්ති ගිහීනං අවසනං. ගිහීනන්ති එත්ථ සාමාන්තරෙ සාම්චවනන්ති ආහ “ගිහීනං සන්තිකෙ”ති. යථා කරියමානෙ සච්චො භොති, එවං න කරොතීති යොජනා. එකඬගෙනාපීති පිසද්දො සම්භාවනත්ථො, තතො අධිකෙහි අඬගෙහි කා නාම කථාති දස්සෙති. එත්ථාති පටිසාරණියකම්මෙ. පටිමුඛං අත්තනො දොසං

සරාපෙනබ්බං අනෙත විනයකම්මෙනාති පටිසාරණියං, තමෙව කම්මං පටිසාරණියකම්මං.

5. ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මකථා

46. සංසථාති එත්ථ සංසධාතුයා කථනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ආරොවෙථා”ති. තුම්හෙ සංසථ, කථෙථාති අත්ථො.

50. භණ්ඩනකාරකො භොතීතිආදි කාරණුපචාරවසෙන වුත්තොති ආහ “භණ්ඩනාදිපච්චයා”තිආදි. භණ්ඩනකාරකාදි කාරණං, තෙන ආපන්නා ආපත්ති ඵලං, තස්සා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතබ්බන්ති අධිප්පායො. තස්සාති ආපත්තියා.

51. එත්ථාති උක්ඛෙපනීයකම්මෙ. තත්ථාති තෙවත්තාලීසවත්තෙසු. අනුද්ධංසෙතබ්බොති එත්ථ ධංසධාතුයා ගත්තත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “න වොදෙනබ්බො”ති. “රජොනුද්ධංසතී”තිආදීසු (බු. වං. 2.101) හි ධංසධාතු ගත්තත්ථෙව වත්තති. “න භික්ඛු භික්ඛුහි”ති එත්ථ සොයෙව භික්ඛු තෙහෙව භික්ඛුහිති අත්ථං නිවාරෙන්නො ආහ “අඤ්ඤො භික්ඛු අඤ්ඤෙහි භික්ඛුහි”ති. න ගිහිද්ධජොති එත්ථ ගිහිනං ධජො ගිහිද්ධජොති වුත්තෙ ඔදාතවත්ථාදීනිති ආහ “ඔදාතවත්ථාති”තිආදි. න තිත්ථියාදිපදත්තයන්ති “න තිත්ථියා සෙවිතබ්බා, භික්ඛු සෙවිතබ්බා, භික්ඛුසික්ඛාය සික්ඛිතබ්බ”න්ති පදානං තයං. “න අපසාදෙනබ්බො”ති ඉමිනා න ආසාදෙනබ්බොති එත්ථ ආපුබ්බසදධාතුයා අපපුබ්බසදධාතුයා සමානභාවං දස්සෙති. “අන්නො වා බහි වාති” එත්ථ කස්ස අන්නො වා බහි වාති ආහ “විහාරස්සා”ති. සෙසං සබ්බංවත්තන්ති යොජනා. ඉමිනාති ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මෙන.

65. තස්සාති ආපත්තියා. ඉධාති පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පට්තිස්සග්ගෙ කතෙ උක්ඛෙපනීයකම්මෙ. ආපත්තිඅදස්සනාදීසු උද්ධරිත්වා බිජියති අපනීයති අනෙත විනයකම්මෙනාති උක්ඛෙපනීයං, තමෙව කම්මං උක්ඛෙපනීයකම්මං.

ඉති කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකං

1. පාරිවාසිකවත්තකථා

75. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ පාරිවාසිකාති පදස්ස පරිවාසං පරිවසන්තීති පාරිවාසිකාති දස්සෙන්නො ආහ “පරිවාසං පරිවසන්තා”ති. තත්ථාති “පරිවාසං පරිවසන්තා”ති තද්ධිතවාකො. තෙසුති චතුබ්බිධෙසු පරිවාසෙසු. තිත්ථියපරිවාසොති තිත්ථියානං පරිවාසො, තිත්ථියානං වා දාතබ්බො පරිවාසො, තිත්ථියෙහි වා පරිවසිතබ්බො පරිවාසො තිත්ථියපරිවාසො.

අප්පට්ච්ඡන්තපරිවාසොති අප්පට්ච්ඡන්තො පරිවාසො අප්පට්ච්ඡන්තපරිවාසො.
 තත්ථාති අප්පට්ච්ඡන්තපරිවාසෙ. යන්ති වචනං. අයං පනාති අයං
 පට්ච්ඡන්තපරිවාසො පන. ඉධාති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ. සෙසාති
 අප්පට්ච්ඡන්තපරිවාසතො සෙසා. තයොති අප්පට්ච්ඡන්තපරිවාසාදයො තයො,
 දාතඛිබාති සම්බන්ධො. කස්ස දාතඛිබාති ආහ “යෙනා”තිආදි. ආපන්නා වෙවාති
 ආපජ්ජිතඛිබා වෙව. තෙසුති තිව්ධෙසු පරිවාසෙසු. එතෙ පනාති තයො පන. ඉධාති
 පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ. තස්මාති යස්මා ඉධ අධිප්පෙතා, තස්මා. එතෙසුති තිව්ධෙසු
 පරිවාසෙසු.

පකතත්තානං භික්ඛුනන්ති එත්ථ අධිප්පෙතපකතත්තෙ දස්සෙන්නො ආහ
 “යපෙත්වා”තිආදි. මූලායපටිකස්සනාරහාදීනම්පීති එත්ථ ආදිසද්දෙන
 මානත්තාරහමානත්තවාරිකඅඛිභානාරහාදයො සඬගණ්හාති. පිසද්දෙන
 පකතිපකතත්තං අපෙක්ඛති. තෙති පකතත්තා. යං අභිවාදනාදිං කරොන්තිති
 යොජනා. සාදියන්තිති එත්ථ සාදියනං නාම සම්පට්ච්ඡන්තන්ති ආහ
 “සම්පට්ච්ඡන්ති”ති. තත්ථාති අභිවාදනාදීසු, නිද්ධාරණෙ වෙතං භූමිමවචනං.
 සාම්චිකම්මන්ති එතං ආභිසමාවාරිකස්ස අධිවචනන්ති යොජනා. අභිවාදනාදීනීති
 අභිවාදනපච්චුට්ඨානඅඤ්ජලිකම්මානි. ඛිජනවාතදානාදිනොති ඛිජනියා පහරිතෙන
 පචත්තස්ස වාතස්ස දානාදිනො. ආසනාභිහාරන්ති එත්ථ අභිහරණං අභිහාරො,
 ආසනස්ස අභිහාරො ආසනාභිහාරොති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ආසනස්ස
 අභිහරණ”න්ති. පඤ්ඤාපනම්පි අභිහරිත්වා පඤ්ඤාපිතත්තා අභිහාරොයෙව නාමාති
 ආහ “පඤ්ඤාපනමෙව වා”ති. “පාදධොවනඋදක”න්ති ඉමිනා පාදස්ස ධොවනං
 උදකං පාදොදකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “පාදට්ඨපනක”න්ති ඉමිනා පාදස්ස
 ධ්වපනකං පීඨං පාදපීඨන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “පාදසංසනං වා”ති ඉමිනා පාදස්ස
 සංසනං කථලිකං පාදකථලිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. සද්ධිවිහාරිකානම්පි
 අභිවාදනාදින්ති සම්බන්ධො. පිසද්දෙන අඤ්ඤෙසං සාදියන්තස්ස කා නාම කථාති
 දස්සෙති. තෙති සද්ධිවිහාරිකා. සද්ධාපබ්බජිතාති සද්ධාය පබ්බජිතා. කුලපුත්තාති
 ජාතිකුලපුත්තා, ආචාරකුලපුත්තා ව. කරොන්ති, ආපුච්ඡන්තියෙවාති සම්බන්ධො.
 වාරිතම්පි අසාදියනං නාමාති ආහ “වාරිතකාලතො පට්ඨාය අනාපත්ති”ති. මිටු
 යථාචුඬ්ඨස්සන්ති එත්ථ මිටුසද්දො අඤ්ඤමඤ්ඤපරියායො, යථාසද්දො
 යංසද්දපරියායො, විච්ඡත්තො වාති ආහ “අඤ්ඤමඤ්ඤං යො යො චුඬ්ඨො”ති.
 අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ඤි මිථති සඬගමං කරොන්ති මිටුති චුච්චති. තෙන තෙනාති භික්ඛුනා,
 “සාදිතු”න්ති පදෙ භාවකත්තා. සාදිතුං අනුජානාමීති සම්බන්ධො.

“චුඬ්ඨපටිපාටියා”ති ඉමිනා චුඬ්ඨානං පටිපාටි යථාචුඬ්ඨස්සන්ති
 චතුත්ථිඅඛ්‍යායිභාවං දස්සෙති. පුරිමපදෙ පන පඨමාඅඛ්‍යායිභාවො. පාළියාති පන්තියා.
 තත්තොවාති සඬසනවකට්ඨානෙ ඵලං. පවාරණායපීති පිසද්දෙන න කෙවලං
 උපොසථෙයෙව, අථ ඛො පවාරණායපීති දස්සෙති. සඬසෙන භාජියමානන්ති
 සම්බන්ධො.

ඔෂොරෝනන්ති අවනුදනෙ ඔෂොරෝනං. අවපුබ්බො නුදධාතු නකාරස්ස ණකාරං, දකාරස්ස ච ජකාරං කත්වා ඔෂොරෝනන්ති වුවිති. නුදධාතු අපනයනත්ථො, තෙන වුත්තං “විස්සජ්ජනං වුවිති” ති. උද්දෙසහත්තාදීනීතිආදිසද්දෙන සලාකහත්තාදීනි සඬගණ්හාති. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස. තානීති ද්වෙ තිණි උද්දෙසහත්තාදීනි. හෙට්ඨාති අත්තනො හෙට්ඨා. ගාහෙට්ඨාති නවකතරෙ භික්ඛු ගාහාපෙට්. හත්තපච්චාසාති හත්තමෙව පච්චාසා හත්තපච්චාසා, පච්චාසාහත්තන්ති අත්ථො. “විස්සජ්ජෙනබ්බානී” ති ඉමිනා අවනුදිතබ්බන්ති ඔෂොරෝනන්ති අත්ථං දස්සෙති. එවන්ති ගහෙන්වා විස්සජ්ජමානෙති යොජනා. තානීති උද්දෙසහත්තාදීනි. යදි පන න ගණ්හානීති සවෙ සඬසතො වස්සග්ගෙන න ගණ්හාති. න විස්සජ්ජෙතීති සවෙ අඤ්ඤස්ස න විස්සජ්ජෙති. ඔදිස්සාති උද්දිස්සිත්වා. තස්සාති පාරිවාසිකස්ස. භීති යස්මා. සඬසනවකට්ඨානෙ නිසින්තස්ස තස්සාති යොජනා. හත්තග්ගෙති හත්තස්ස ගහණට්ඨානෙ. සොති පාරිවාසිකො, මා කිලමිත්ථාති සම්බන්ධො. ඉදන්ති ඔෂොරෝනං. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස, අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො.

ආගතාගතෙහි භික්ඛුහීති සම්බන්ධො. චතුස්සාලහත්තන්ති චතුමුඛා සාලා චතුස්සාලා භොජනසාලා, තත්ථ පටිපාටියා දින්නං හත්තං චතුස්සාලහත්තං. එතන්ති චතුස්සාලහත්තං. පාළියාති භික්ඛුනං පාළියා. ඔසක්කිත්ථාති හෙට්ඨා සක්කිත්ථා. හත්ථපාසෙති හත්තදායකස්ස හත්ථපාසෙ. සෙනොති කුලලො. “ආරාමිකසමණුද්දෙසෙහි” ති පදං “ආහරාපෙතු” ත්ති පදෙ කාරිතකම්මං. සයමෙවාති පාරිවාසිකෙන අනාණත්තො හුත්වා සයමෙව. මහාපෙළහත්තෙහිති මහතියං පෙළායං පක්ඛිපිත්වා දින්නෙ හත්තෙහි. යත්ථ පනාති පටිවිසට්ඨානෙ පන.

76. තත්තායං සම්මාවත්තනාති එත්ථ තසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසභාවං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදානි යා අයං සම්මාවත්තනා වුත්තා” ති. සම්මා වත්තිතබ්බං එතායාති සම්මාවත්තනා. තත්ථාති සම්මාවත්තනායං. න උපසම්පාදෙනබ්බන්ති එත්ථ ආවරියෙන හුත්වා කම්මවාචාසාවනම්පි උපසම්පාදනමෙවාති ආහ “ආවරියෙන හුත්වාපි කම්මවාචා න සාවෙනබ්බා” ති. අඤ්ඤස්මිං අසනීති අත්තනා අඤ්ඤස්මිං කම්මවාචාවාචකෙ අසති. න නිස්සයො දාතබ්බොති එත්ථ ආගන්තුකානමෙව නිස්සයො න දාතබ්බො, න දින්නනිස්සයානම්පිති දස්සෙන්නො ආහ “ආගන්තුකානං නිස්සයො න දාතබ්බො” තිආදි, යෙහිපි භික්ඛුහි ගහිතොති සම්බන්ධො.

අඤ්ඤො සාමණෙරොති පකතත්තකාලෙ උපජ්ඣං දත්වා ගහිතසාමණෙරෙහි අඤ්ඤො සාමණෙරො. ආධිපච්චට්ඨානභූතාති සබ්බසම්මුතීනං අධිපතිභාවස්ස ඨානභූතා. පටිබලස්සාති භික්ඛුනියො ඔවදිතුං පටිබලස්ස. ඉමිනා ලද්ධසම්මුතිකෙන ආණත්තො අලද්ධසම්මුතිකොපි ගරුධම්මෙහි වා අඤ්ඤෙහි වා භික්ඛුනියො ඔවදිතුං ලහතීති දස්සෙති. ආගතා භික්ඛුනියො වත්තබ්බාති සම්බන්ධො. වොති තුම්භාකං. සොති භික්ඛු. වොති තුම්භාකං, දස්සනීති සම්බන්ධො.

සුක්කවිස්සට්ඨියාති සුක්කවිස්සට්ඨිආපත්තිකාරණං.
 කායසංසග්ගාදිගරුකාපත්ති නාපජ්ජිතබ්බාති යොජනා. ආපත්තික්ඛන්ධවසෙන
 ආපත්තිවත්ථුනං පාපිට්ඨභාවඤ්ච පාපිට්ඨතරභාවඤ්ච විත්ථාරෙන්තො ආහ
 “සත්තසු භී”තිආදි. පාපිට්ඨතරාති දුබ්භාසිතාපත්තිතො දුක්කටාපත්ති පාපිට්ඨතරා.
 තාසත්ති සත්තන්තං ආපත්තිනං. පුරිමනගෙනෙවාති පුරිමානං ආපත්තිනං
 නගෙනෙව. හෙදොති වත්ථුනං විසෙසො. එවං ආපත්තික්ඛන්ධවසෙන
 ආපත්තිවත්ථුනං පාපිට්ඨපාපිට්ඨතරභාවං දස්සෙන්වා ඉදාති සික්ඛාපදවසෙන තෙසං
 තං දස්සෙන්තො ආහ “පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදෙ පනා”තිආදි. උභයමිති
 වත්ථුආපත්තිසඬ්ඛාතං උභයමිති.

කම්මන්ති එත්ථ කාරණභූතස්ස කම්මස්ස නාමං කාරියභූතායං කම්මවාචායං
 උපචාරවසෙන කාරියභූතා කම්මවාචා කම්මන්ති වුව්චතීති ආහ “පරිවාසකම්මවාචා
 වුව්චති”ති. කම්මස්මිං සති, කම්මෙන වා වචිතබ්බාති කම්මවාචාති වචනත්ථො
 කාතබ්බො. කසිකම්මන්ති කසිසඬ්ඛාතං කම්මං. ගොරක්ඛකම්මන්ති
 ගොරක්ඛසඬ්ඛාතං කම්මං. “කම්මං කත”න්ති ඉමිනා කම්මං කරොන්තිති
 කම්මිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. තෙති කම්මිකා භික්ඛූ, න ගරහිතබ්බාති සම්බන්ධො.

වචිතබ්බං අනෙත දොසෙනාති වචනීයං, සංවිජ්ජති වචනීයං අස්සාති සවචනීයං,
 තං න කාතබ්බන්ති අත්ථො. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “පලිබොධත්ථාය
 භී”තිආදි. යාව න තං අධිකරණං වූපසන්තං හොති, තාව ඉමම්භා ආවාසා එකපදමිති
 මා පක්කාමිති යොජනා. තෙති තුය්හං.

අනුචාදොති එත්ථ අනුසාසනවසෙන අඤ්ඤෙ වදන්ති අනුචාදොති වුත්තෙ
 ජෙට්ඨකට්ඨානන්ති ආහ “විභාරෙ ජෙට්ඨකට්ඨානං න කාතබ්බ”න්ති.
 ජෙට්ඨකට්ඨානං සරූපෙන දස්සෙන්තො ආහ “පාතිමොක්ඛද්දෙසකෙන වා”තිආදි.
 මෙති මය්හං. තන්ති තවං. න වොදෙනබ්බොති එත්ථ කෙන න වොදෙනබ්බොති ආහ
 “වත්ථුනා වා ආපත්තියා වා”ති. න සාරෙතබ්බොති න සරාපෙතබ්බො. න භික්ඛූහි
 සම්පයොජෙතබ්බන්ති එත්ථ භික්ඛූහි අත්තනා කලභවසෙන න
 සම්පයොජෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ “අඤ්ඤමඤ්ඤං යොජෙත්වා කලභො න
 කාරෙතබ්බො”ති.

සඬ්ඝත්ථෙරෙන හුත්වාති සඬ්ඝත්ථෙරෙන හොන්තෙනපිති අත්ථො. පුරතො
 අගන්තබ්බෙ සමානෙ කිං පච්ඡතො ගන්තබ්බන්ති ආහ “ද්වාදසහත්ථ”න්තිආදි.
 ආසනපරියන්තොති ආසනමෙව පරියන්තො ලාමකොති ආසනපරියන්තො, තදත්ථං
 දස්සෙන්තො ආහ “සඬ්ඝනවකාසනං වුව්චති”ති. ස්වාස්සාති සො අස්ස. සොති
 ආසනපරියන්තො. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස. තත්ථාති ආසනපරියන්තෙ. අයන්ති
 පාරිවාසිකො, න ලහතිති සම්බන්ධො. ගහිතාවසෙසාති ගහිතාහි සෙය්‍යාහි අවසෙසා.
 මඬ්ඟුලගුඵහරිතාති මඬ්ඟුලානං ගුඵෙහි පුරිතා. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස. රජෙහි හතා
 නාසිතා භූමි එත්ථාති රජොහතභූමි. ජතුකමුසිකහරිතාති ජතුහි ව මුසිකාහි ව පුරිතා.
 පණ්ණසාලාති පණ්ණෙහි ඡාදිතා සාලා. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස. සබ්බෙපි ආවාසාති

යොජනා. එතෙහිති පකතත්තෙහි. තෙසුති ආවාසෙසු. යන්ති ආවාසං. පච්චයන්ති වස්සාවාසිකලාහං. එකපස්සෙති හික්ඛුනං පාළියං අට්ඨත්වා එකස්මිං පස්සෙ.

අස්සාති පාරිවාසිකස්ස, දෙන්තිති සම්බන්ධො. සො එවාති ආසනාදිපරියන්තො එව. ඤාතිපවාරිතට්ඨානෙ නිමන්තිතෙනාති සම්බන්ධො. තත්ථාති තං කුලං. සංවිධායාති සංවිදහිත්වා. අස්සාති කුලස්ස, භවෙය්‍ය වා.

හරායමානෙනාති ලජ්ජමානෙන. යෙනාපිති පාරිවාසිකෙනපි. සමාදින්නන්ති ආරඤ්ඤිකධුතඬගසමාදින්නං. තථාති යථා ආරඤ්ඤිකඬගං න සමාදාතබ්බං, තථා. පිණ්ඩපාතිකධුතඬගමිපිති පිසද්දො ආරඤ්ඤිකඬගං අපෙක්ඛති. යො පනාති පාරිවාසිකො පන.

අනාරොචෙන්තස්ස මෙති යොජනා. අනාරොචෙන්තෙ සතීති වා යොජනා. “ඉමිනා කාරණෙනා”ති ඉමිනා තප්පච්චයාති එත්ථ පච්චයසද්දො කාරණත්ථො, නිස්සක්කවචනඤ්ච කාරණත්ථො හොතීති දස්සෙති. සො රත්තිච්ඡෙදො එව පච්චයො තප්පච්චයොති වචනත්ථො කාතබ්බො. “සාමණෙරෙහී”ති පදං “පවාපෙත්වා”ති පදෙ කාරිතකම්මං. එත්ථාපි පකතියා නීහරාපෙත්වාපි විහාරෙ පවාපෙත්වාපි භුඤ්ජන්තස්ස පටිසෙධො නත්ථී. කස්මා? “තප්පච්චයා”ති චුත්තත්තා. ගාමෙති මහාගාමෙ, සබ්බකාලං අනෙකසතෙහි හික්ඛුහි අවිචිත්තෙ ගාමෙති අත්ථො. ගාමකාවාසන්ති ගාමොයෙව බුද්දකට්ඨෙයන ගාමකො, තස්මිං කාරිතො ආවාසො ගාමකාවාසො, තං.

ගතෙන ආගන්තුකපාරිවාසිකෙනාති සම්බන්ධො. තත්ථාති කිස්මිඤ්චි විහාරෙ, සබ්බෙ හික්ඛුහි සම්බන්ධො. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං ධීතට්ඨානෙ. න එකච්චෙ පස්සති, අපස්සිතත්තා නාරොචෙති, රත්තිච්ඡෙදොව හොතීති අධිප්පායො.

එකස්ස වා බහුනං වා ආගන්තුකානන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති “ආගන්තුකස්ස ආරොචෙතබ්බ”න්ති පදෙ. චුත්තනෙයෙනෙවාති “ආගන්තුකෙන ආරොචෙතබ්බ”න්ති පදෙ චුත්තනෙයෙනෙව. තං චුත්තනයමාවිකරොන්තො ආහ “සචෙ”තිආදි. තෙසමිපිති ආගන්තුකානම්පි. තස්සාති පාරිවාසිකස්ස. අජානන්තස්සෙවාති අනාදරෙ වෙතං සාම්චවනං. අයඤ්ච පනාති පාරිවාසිකො ව. ගතකාලෙති ආගන්තුකානං ගතකාලෙ. යෙපිති ආගන්තුකාපි. ඔක්කමිත්වාති ඔසරිත්වා, පවිසිත්වාති අත්ථො. අයඤ්චාති පාරිවාසිකො ව, ජානාතීති සම්බන්ධො. නෙසන්ති ආගන්තුකානං. යොපිති ආගන්තුකොපි. අස්සාති පාරිවාසිකස්ස. අඤ්ඤාතත්තාති ආගතභාවස්ස අජානිතත්තා. “අබ්භාන”න්ති පදං “කරොති”ති පදෙ කම්මං, “හොතී”ති පදෙ කත්තා. අධිකා රත්තියොති ආපත්තිපට්ඨජන්තරත්තො අධිකා රත්තියො. අයන්ති පාරිවාසිකචත්තපට්පදා. අපණ්ණකපට්පදාති අවිරද්ධපට්පදා, එකංසපට්පදාති අත්ථො.

ගවිජන්තම්පි භික්ඛුන්හි සම්බන්ධො. සාවෙනුන්හි සුභාපෙතුං.
විසයාවිසයෙනාති ආරොවෙනුං දෙසාදෙසෙන. කරවිකතිස්සත්ථෙරො ආහාති
සම්බන්ධො.

“උපොසථදිවසෙ”ති ඉමිනා උපොසථෙති එත්ථ උපොසථසද්දස්ස
පාතිමොක්ඛද්දෙසාදයො අත්ථෙ නිවත්තෙති. පචාරණායපීති පචාරණදිවසෙපි.
ගන්තුන්හි භික්ඛුස්ස ධීතට්ඨානං ගන්තුං. දුතෙනාපීති එත්ථ අනධිජ්ජෙතදුතං
පටික්ඛිපිත්වා අධිජ්ජෙතදුතං දස්සෙතුං වුත්තං “අනුපසම්පන්නං...පෙ....
ආරොවාපෙතබ්බ”න්ති.

සුඤ්ඤවිහාරොති භික්ඛුහි විචිත්තවිහාරො. යත්ථාති යස්මිං ආවාසෙ. භීති සච්චං,
යස්මා වා. තත්ථාති සුඤ්ඤවිහාරෙ. දසවිධන්තරායෙ සති පන ගන්තබ්බමෙවාති
යොජනා. නානාසංවාසකෙහීති කම්මනානාසංවාසකලද්ධිනානාසංවාසකෙහි.

81. ආවාසාදීනං සරූපං දස්සෙන්තො ආහ “ආවාසො නාමා”තිආදි.
තතිසපදෙනාති “ආවාසෙ වා අනාවාසෙ වා”ති තතිසපදෙන. එතෙසුති ආවාසාදීසු.
ජදනතොති ජදනකොටිතො. අන්තොආවාසෙති හිත්තිපරිච්ඡින්නෙ
අන්තොආවාසෙ. අවිසෙසෙනාති “උක්ඛිත්තකො”ති වා “පාරිවාසිකො”ති වා
විසෙසං අකත්වා සාමඤ්ඤෙන. උදකපාතෙනාති ජදනතො උදකං පතති එත්ථාති
උදකපාතො, තෙන. පඤ්චවණ්ණච්ඡදනබද්ධට්ඨානෙසුති පඤ්චපමාණෙන ජදනෙන
බද්ධට්ඨානෙසු එතෙසු ආවාසෙසුති සම්බන්ධො. පාරිවාසිකස්ස ව උක්ඛිත්තකස්ස ව
පකතත්තෙන සද්ධිං වාරිතන්ති යොජනා. නානුපවාරෙපීති පිසද්දෙන එකුපවාරෙ
පන කා නාම කථාති දස්සෙති. එත්ථාති එකච්ඡන්නෙ ආවාසාදිකෙ, සවෙ නිපජ්ජතිති
සම්බන්ධො. තස්මිත්ති සට්ඨිවස්සෙපි පාරිවාසිකෙ.

වුට්ඨාතබ්බං, නිමන්තෙතබ්බොති එත්ථ කිං අත්තනො වුඩ්ඪතරං පකතත්තං
දිස්වා වුට්ඨාතබ්බං, නිමන්තෙතබ්බොති ආහ “තදහුපසම්පන්නම්පි”තිආදි.
ඔබුද්ධන්ති පලිබුද්ධං. එකාසනෙති එත්ථ එකසද්දො සමානපරියායොති ආහ
“සමානවස්සිකාසනෙ”ති, සමානවස්සිකානං ආසනෙති අත්ථො. ඡමායං
නිසින්තෙති එත්ථ ඡමාසද්දො භූමිපරියායොති ආහ “භූමියං නිසින්තෙ”ති.
ඉතරෙනාති පාරිවාසිකෙන. සභායෙන සද්ධිං වඩ්ඪමති වියාති යොජනා. “එකස්මිං
වඩ්ඪමෙ”ති ඉමිනා එකවඩ්ඪකමසද්දස්ස තුලයාධිකරණසමාසවාක්‍යං දස්සෙති.

ඡමායං වඩ්ඪකමන්තන්ති එත්ථ භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “ඡමායං
වඩ්ඪකමන්තෙ”ති. අයං පනාති වක්ඛමානො පන. එත්ථාති “ඡමායං
වඩ්ඪකමන්තෙ”ති පාඨෙ. වඩ්ඪකමන්තෙති පකතත්තෙ වඩ්ඪකමන්තෙ. න
වඩ්ඪකම්තබ්බන්ති පාරිවාසිකෙන න වඩ්ඪකම්තබ්බං. කො පන වාදො
ඉට්ඨකාවයසම්පන්නෙ වෙදිකාපරික්ඛිත්තෙ ඉති අත්ථොති යොජනා.
පබ්බතන්තරවනන්තරගුම්බන්තරෙසුති පබ්බතමජ්ඣවනමජ්ඣගුම්බමජ්ඣෙසු,
පබ්බතවිවරවනවිවරගුම්බවිවරෙසු වා. උපචාරන්ති ද්වාදසහත්ථං උපචාරං.

82. ඉතරොති නවකො. අස්සාති නවකස්ස. න චත්තභෙදෙ දුක්කටන්ති අඤ්ඤාතත්තා න චත්තභෙදෙ දුක්කටං. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අපච්ඡාපුරිමන්ති අපච්ඡා අපුරිමං, එකපභාරෙනාති අත්ථො. සමචස්සා ද්වෙ පාරිවාසිකාති යොජනා. ද්විත්තං පාරිවාසිකානං එකතො වසනදොසං දස්සෙන්තො ආහ “සචෙ හි ද්වෙ” තිආදි. නෙසන්ති ද්විත්තං පාරිවාසිකානං. එත්ථාති පාරිවාසිකාදීසු පඤ්චසු හික්ඛුසු. මූලායපටිකස්සනාරහාදයො චත්තාරොති යොජනා.

පරිවාසදානාදීනීති ආදිසද්දෙන මූලායපටිකස්සනමානත්තදානඅබ්භානාති සඬගණ්හාති. එතෙස්චෙචාති පරිවාසදානාදීසු එව. අයන්ති පාරිවාසිකො.

83. “අථ ඛො ආයස්මා උපාලි” තිආදිවචනස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො ආහ “ඉමං පනා” තිආදි. රහොගතස්ස උපාලිත්ථෙරස්සාති යොජනා. අථ වා අනාදරෙ සාම්චචනං කත්වා උපාලිත්ථෙරස්ස රහොගතස්සාති යොජනා කාතබ්බා. එත්ථාති පාරිවාසිකචත්තෙ. සොති උපාලිත්ථෙරො. අස්සාති උපාලිත්ථෙරස්ස. තත්ථාති තීසු රත්තිච්ඡෙදෙසු. ය්වායන්ති යො අයං, එකතො වාසොති සම්බන්ධො. සො වාසො සභවාසො නාමාති යොජනා. විජ්ජවාසොති එත්ථ පකතත්තෙන විජ්ජයුත්තො හුත්වා වාසොති දස්සෙන්තො ආහ “එකකස්සෙව වාසො” ති. ආගන්තුකාදීනන්ති ආදිසද්දෙන ආවාසිකා ගහෙතබ්බා.

84. තත්ථ තත්ථාති තං තං යානං. ද්වීසු පදෙසුති ද්වීසු වාක්‍යසඬබාතෙසු පදෙසු. එකෙනෙකෙනාපීති එකෙන එකෙන වාක්‍යපදෙනපි. පරිවසියිත්ථාති පරිවුත්ථො, පරිවුත්ථො පරිවාසො එතස්සාති පරිවුත්ථපරිවාසො, තස්ස. භීති සච්චං. එසාති එසො හික්ඛුති සම්බන්ධො. සුද්ධන්තෙති සුද්ධකොට්ඨාසෙ. දුක්ඛස්සාති වට්ඨදුක්ඛස්ස. අන්තන්ති අවසානං, විනාසං වා.

2. මූලායපටිකස්සනාරහචත්තකථා

86. නවකතරං මූලායපටිකස්සනාරහං යථෙත්ථාති යොජනා. ඉමෙසං පඤ්චන්තං පකතත්තා එවාති සම්බන්ධො. නෙසන්ති මූලායපටිකස්සනාරහමානත්තාරහමානත්තවාරිකඅබ්භානාරහානං චතුන්තං, මූලායපටිකස්සනාරහාදිලක්ඛණන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති මූලායපටිකස්සනාරහස්ස චත්තෙ. ඉතොති මූලායපටිකස්සනාරහස්ස චත්තතො.

87. යථෙව පාරිවාසිකො ගණපුරකො න හොති, එවං එතෙපි න හොන්තිති යොජනා.

4. මානත්තාවාරිකචත්තකථා

92. ඌනෙ ගණෙති එත්ථ ගණො නාම ගණභොජනසික්ඛාපදෙ (පාවි. 217 ආදයො) විය හොතීති ආහ “චත්තාරො වා අතිරෙකා වා” ති. සබ්බත්ථාති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ.

ඉති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

3. සමුච්චයක්ඛන්ධකං

1. සුක්කවිස්සට්ඨිකථා

සමුච්චයක්ඛන්ධකෙ තත්ථාති චතුබ්බිධෙසු මානත්තෙසු. යං මානත්තං දියාති, ඉදං අප්පට්ච්ඡන්තමානත්තං නාමාති යොජනා. එසෙව නයො අනන්තරවාකොසුපි. පට්ච්ඡන්තාය ආපත්තියාති හෙත්ථත්ථෙ කරණචචනං, කාරණත්ථෙ නිස්සක්කචචනං වා. අද්ධමාසන්ති පන්තරසදිවසකාලං. ඔධායාති සමුහං කත්වා. “එකතො කත්වා”ති ඉමිනා “ඔධායා”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. තෙසුති චතුබ්බිධෙසු මානත්තෙසු. ඉදන්ති මානත්තං. අප්පට්ච්ඡන්තාය...පෙ.... වචනතොති ඤාපකහෙතු. එතෙන අප්පට්ච්ඡන්තාය ආපත්තියා දාතබ්බං මානත්තං අප්පට්ච්ඡන්තමානත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තන්ති අප්පට්ච්ඡන්තමානත්තං. ඉධාති ඉමිස්සං පාළියං. තතුත්තරීති තතො තිහිපි උත්තරි. නානාවත්ථුනි එතාසන්ති නානාවත්ථුකායො. තාසන්ති නානාවත්ථුකානං.

මාලකසීමායමෙවාති සීමමාලකෙ එව, සීමඬගණෙ එවාති අත්ථො. තත්ථෙවාති මාලකසීමායමෙව.

වෙදයාමහන්ති වෙදයාමි අහං. මම මානත්තවරහාවං සඬ්ඝං ජානාපෙමීති අත්ථො. වෙදයතීති මන්ති ජානාපෙති, ඉති මං සඬ්ඝො ධාරෙතුති අධිප්පායො. චුත්තනසෙනෙවාති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ චුත්තනසෙනෙව. නික්ඛිපිතබ්බන්ති “මානත්තං නික්ඛිපාමි, වත්තං නික්ඛිපාමි”ති නික්ඛිපිතබ්බං. මාලකතොති සීමඬගණතො. සොපිති සහ ගච්ඡන්තොපි. “මාලකෙ නාරොච්ඡන්ති”න්ති ඉමිනා යස්ස මාලකෙ ආරොච්ඡනං, තස්ස අනාරොච්ඡන්තොපි නික්ඛිපිතබ්බන්ති දස්සෙති. ආරොච්ඡන්තෙන වත්තබ්බන්ති සම්ඛන්ධො.

විසභාගෙහි සහ වසන්තස්ස වත්තස්ස දුප්පුරිතත්තා චුත්තං” සභාගා භික්ඛු වසන්ති”ති. චතුහි, පඤ්චහි වාති වාසද්දෙන තතො අතිරෙකමිපි සඬ්ගණ්හාති. පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතොති විවරක්ඛන්ධකෙ (මහාව. අට්ඨ. 379) චුත්තපරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො. “ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපානෙ අතික්කමිත්වා”ති ඉදං විහාරෙ භික්ඛුනං සප්ඤ්ඤායාදිසද්දසචනුපචාරපහානත්ථං චුත්තං. සථෙ සචනුපචාරතො න මුච්චති, තතො අතිරෙකමිපි අතික්කමිතබ්බං. ඔක්කමිමාති මග්ගපට්ටපන්තානං භික්ඛුනං වචනසද්දසචනුපචාරපහානත්ථං ඔක්කමිත්වා. “ගුම්බෙන වා වතියා වා”ති දස්සනුපචාරපහානත්ථං චුත්තං. ඉධ උපචාරො නාම යත්ථ යත්ථා පස්සති සුණාති, සොයෙව දෙසො. අඤ්ඤොති චතුහි පඤ්චහි වා භික්ඛුහි අඤ්ඤො. එසාති එසො මානත්තවාරිකො.

“ද්වාදසහත්ථං උපචාරං ඔක්කමිත්වා”ති ඉමිනා අනොක්කමිත්වා අජානන්තස්සෙව ගච්ඡති, නත්ථි රත්තිවිෂෙදොපිති දස්සෙති. එත්ථ දිට්ඨරූපානං

සුතසද්දානං ද්වාදසහත්ථුපචාරතො ඛහි යිතානම්පි ආරොචෙතබ්බං.
 අදිට්ඨාසුතානම්පි අත්තො ද්වාදසහත්ථුපචාරගතානං ආරොචෙතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං.
 සති කරණීයෙති ඉදං ගන්තුස්ස කාරණදස්සනත්ථං චුත්තං. අසති කරණීයෙපි ගන්තුං
 වට්ටති. සොපිති එකො භික්ඛුපි. “තස්ස සන්තිකෙ ආරොචෙත්වා”ති ඉමිනා
 අනාරොචනෙ වත්තහෙදදුක්කටං හොතිති දස්සෙති. එකස්ස සන්තිකෙ
 ආරොචෙත්වා නික්ඛිපියමානෙ කිං උගතෙ ගණෙ වරණදොසො වා විජ්ජවාසො වා
 න හොතිති ආහ “අයඤ්චා”තිආදි. තත්ථ අයඤ්චාති මානත්තචාරිකො පන. යස්මා
 කාරණා වසි, තෙන කාරණෙනාති යොජනා. භික්ඛුනඤ්ච අත්ථිභාවං
 සල්ලක්ඛෙත්වාති පකතත්තාගතකාලෙ තස්ස අනාරොචෙත්වාග්ගච්ඡන්ති, තස්මා
 භික්ඛුනඤ්ච ද්වාදසහත්ථුපචාරෙ අත්ථිභාවං සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. එත්ථ ව
 “ගණස්ස ආරොචෙත්වා”ති ඉමිනා උගතෙ ගණෙ වරණදොසාභාවං දස්සෙති.
 “භික්ඛුනඤ්ච අත්ථිභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා”ති ඉමිනා විජ්ජවාසදොසාභාවං දස්සෙති.
 යන්ති පුබ්බෙ අනාරොචිතං යං භික්ඛුං. අයන්ති පට්ඨං පස්සිතබ්බස්ස ආරොචෙත්වා
 නික්ඛිපනං. “නික්ඛිත්තවත්තස්ස පරිහාරො”ති ඉමිනා අනික්ඛිත්තවත්තෙ
 අත්තොඋපචාරගතානං සබ්බෙසං ආරොචෙතබ්බන්ති දස්සෙති.

අයන්ති මානත්තචාරිකො, යිතොති සම්බන්ධො. තෙනාපිති
 මානත්තචාරිකෙනපි, යාවිතබ්බන්ති යොජනා. සොති අනික්ඛිත්තවත්තො භික්ඛු.
 තත්ත්වා “සො අබ්බෙතබ්බො”ති වචනෙ. අයං අබ්බානවිධි චුත්තොති යොජනා.
 අයඤ්චාති අබ්බානවිධි ව. කාසන්ති ආපත්තිනං. එවන්තිආදි නිගමනං.
 පටිච්ඡන්තමානත්තං පන දාතබ්බං හොතිති සම්බන්ධො. “පටිච්ඡන්තායා”තිආදිනා
 පටිච්ඡන්තාය ආපත්තියා දාතබ්බං මානත්තං පටිච්ඡන්තමානත්තන්ති වචනත්ථං
 දස්සෙති. නන්ති පටිච්ඡන්තමානත්තං.

2. පරිවාසකථා

102. තස්සාති පටිච්ඡන්තමානත්තස්ස. සමොධානෙත්වාති ඉධෙව

පරිවාසකථායං සමොධානෙත්වා. ඉධෙව පරිවාසකථායං දස්සයිස්සාමාති යොජනා.
 ඉධෙවසද්දො හි පුබ්බාපරාපෙක්ඛො.

ඉධ අධිජ්ජෙතං පරිවාසං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “අයං හී”තිආදි. ඉධ
 අධිජ්ජෙතො පරිවාසො නාම තිව්ධො හොතිති යොජනා. තත්ථාති තිව්ධෙසු
 පරිවාසෙසු. “යථාපටිච්ඡන්තාය ආපත්තියා”ති වචනං විත්ථාරෙත්තො ආහ
 “කස්සපි හී”තිආදි. යථා උදායිත්ථෙරස්ස එකාහපටිච්ඡන්තා අයං ආපත්ති හොති,
 තථා කස්සපි එකාහපටිච්ඡන්තා ආපත්ති හොතිති යොජනා. යථා ව පරතො ආගතා
 උදායිත්ථෙරස්සෙව ආපත්ති හොති, තථා කස්සපි ද්විභාදිපටිච්ඡන්තා ආපත්ති
 හොතිති යොජනා. ඉමිනා චුත්තනායානුසාරෙන පරතොපි නයො නෙතබ්බො.
 තස්මාති යස්මා එකාභාදිපටිච්ඡන්තා එකාදිආපත්ති හොති, තස්මා ජානිතබ්බොති
 යොජනා.

පටිච්ඡන්තභාවං විත්ථාරෙන්තො ආහ “අයං භී” තිආදි. තත්ථාති “දසභාකාරෙහී” ති පායෙ. ආපත්තිඉති සඤ්ඤා එතස්සාති ආපත්තිසඤ්ඤී . පහු වාති සමත්ථො ව. පපුඛ්ඛො හුධාතු සමත්ථත්ථෙ භොති.

තත්ථාති තස්සං මාතිකායං. යන්ති ආපත්තිං. සොපි වාති භික්ඛුපි ව. තත්ථාති තස්සං ආපත්තියං. අයන්ති භික්ඛු. තත්ථාති ආපත්තියං. අලජ්ජිපක්ඛෙ තිට්ඨතීති “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං පරිගුහති” ති (පරි. 359) චුත්තපක්ඛෙ ධීතත්තා අලජ්ජිපක්ඛෙ තිට්ඨති.

පකතත්තොති එත්ථ “පාරාජිකං අනජ්ඣාපන්තො” ති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “තිට්ඨං උක්ඛෙපනීයකම්මං අකතො” ති. එතන්ති අප්පටිච්ඡන්තභාවං, “ආපජ්ජති...පෙ.... කුසලෙහි විත්තිතා” ති වචනං වා.

ගාථාය “සාවසෙස” ත්ති ඉමිනා පාරාජිකං නිවත්තෙති. ගරුකන්ති එත්ථ සඬ්ඝාදිසෙසමෙව අධිජ්ජෙතන්ති දස්සෙති. අනාදරියන්ති සික්ඛාපදෙ අනාදරියං. වජ්ජන්ති දුක්කටං. උක්ඛිත්තකෙන කරණභූතෙන.

යස්සාති භික්ඛුස්ස, නත්ථීති සම්බන්ධො. භීරුකජාතිකතායාති භීරුකසභාවතාය. පබ්බතවිහාරෙ වසන්තස්ස යස්ස භික්ඛුනොති යොජනා. පබ්බතවිහාරෙති පබ්බතස්ස තලෙ, අන්තරෙ වා කාරිතෙ විහාරෙ. එතස්මිත්ති එතාදිසෙ. අන්තරායෙ සතියෙවාති යොජනා. තස්ස අව්ඡන්තාව භොතීති යොජනා. අනන්තරායිකසඤ්ඤාය ඡාදයතො අව්ඡන්තාවාති අනන්තරායිකසඤ්ඤාය ඡාදෙන්තස්සාපි එකන්තෙන අන්තරායිකත්තා අව්ඡන්තාවාති අධිජ්ජායො.

අස්සාති භික්ඛුස්ස. හනුකවාතොති හනුකස්ස ගෙලඤ්ඤකරො වාතො. විජ්ඣතීති හනුකං විජ්ඣති. ඉමිනාති භික්ඛුනා. පහුසඤ්ඤිතො ඡාදිතාපි එකන්තෙන අපහුත්තා අවිඡාදිතාව භොති.

ඡාදෙතුකාමො වාති එත්ථ ඉදං චතුක්කං වෙදිතඛ්ඛං ඡාදෙතුකාමො ඡාදෙති, ඡාදෙතුකාමො නච්ඡාදෙති, අච්ඡාදෙතුකාමො ඡාදෙති, නච්ඡාදෙතුකාමො නච්ඡාදෙති. තත්ථ පට්ඨපදං සන්ධාය චුත්තං “ඉදං උත්තානත්ථමෙවා” ති. එවං සෙසාසුපි මාතිකාසු චතුක්කං වෙදිතඛ්ඛං. චතුසු චතුක්කෙසු පට්ඨපදෙ එව ඡන්තා භොති, න සෙසපදෙසු. අනුත්තානත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “සවෙ පනා” තිආදි. පුරෙහත්තෙ වාති පුරෙහත්තං වා, හත්තතො, හත්තස්ස වා පුරෙති පුරෙහත්තං. අඛායිභාවසමාසෙ සත්තමිවිහත්තියා අමිතිකාරියස්ස අනිච්චභාවතො චුත්තං “පුරෙහත්තෙ” ති. එසෙව නයො “පච්ඡාහත්තෙ” ති එත්ථාපි. දුතියපදස්ස අත්ථං දස්සෙන්වා තතියපදස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “යස්ස පනා” තිආදි. අභික්ඛුකෙ යාතෙ වසන්තස්ස යස්ස භික්ඛුස්සාති යොජනා. ආගමෙන්තස්ස ගච්ඡන්තස්සාති අනාදරෙ වෙතාති සාමිච්චනාති.

චතුත්ථපදස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “යො පනා” තිආදි. තත්ථ යො පනාති භික්ඛු පන, ආචි කරොතීති සම්බන්ධො. සභාගන්ති අවෙරිං. අයන්ති භික්ඛු. උපජ්ඣායො ඉති වා ආචරියො ඉති වාති යොජනා. ලජ්ජායාති ලජ්ජනිමිත්තං, ලජ්ජකාරණා, ලජ්ජහෙතු වා. භීති සච්චං, යස්මා වා, ඉධාති ආපත්තිආරොචනට්ඨානෙන. අවෙරිසභාගස්සාති අවෙරි හුත්වා සභාගස්ස.

පකාසෙතුකාමොති අඤ්ඤාසං පකාසෙතුකාමො. උපජ්ඣායස්සාපිති පිසද්දෙන අඤ්ඤාසං සන්තිකෙ කා නාම කථාති දස්සෙති. තත්ථාති ආපත්තිආරොචනට්ඨානෙන. සභාගසඤ්ඤාදිසෙසන්ති වත්ථුසභාගසඤ්ඤාදිසෙසං. සුද්ධස්සාති වත්ථුසභාගසඤ්ඤාදිසෙසනො සුද්ධස්ස. ආචිකරණාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “ආචිකරොන්තො වා” තිආදි. ඉති ඉමානීතිආදි නිගමනං.

තතොති ජාතිතබ්බතො, පරන්ති සම්බන්ධො. එකාහපට්ච්ඡන්තාති එකාහෙන පට්ච්ඡන්තා. යාව චුද්දස දිවසාති, තාව දිවසවසෙන යොජනා කාතබ්බාති යොජනා. පක්ඛපට්ච්ඡන්තන්ති පක්ඛෙන පට්ච්ඡන්තං. අතිරෙකපක්ඛපට්ච්ඡන්තන්ති පක්ඛතො අතිරෙකෙන පට්ච්ඡන්තං.

සංවච්ඡරපට්ච්ඡන්තන්ති සංවච්ඡරෙන පට්ච්ඡන්තං. තතො වාති අතිරෙකසට්ඨිසංවච්ඡ රතො වා. භියොයාපිති අතිරෙකමිපි.

තතොති තීහි ආපත්තීහි. පරන්ති අතිරෙකං. ගණනවසෙනාති ආපත්තිගණනවසෙන. වත්ථුක්කිත්තනවසෙන වාති ආපත්තීනං වත්ථුක්කිත්තනවසෙන වා. නාමමත්තවසෙන වාති “සඤ්ඤාදිසෙසාපත්තියො” ති එවං නාමස්සෙව වසෙන වා. එත්ථ හි මත්තසද්දො අවධාරණත්ථො, තෙන වත්ථුං නිවත්තෙති.

තත්ථාති “නාමමත්තවසෙනා” ති පදෙ. සජාතිසාධාරණන්ති සස්ස අත්තනො ජාති සජාති, තාය සාධාරණං සජාතිසාධාරණං. සබ්බෙසං, සබ්බෙහි වා ආපත්තීහි සාධාරණං සබ්බසාධාරණං. තත්ථාති දුච්චෙසු නාමෙසු. සබ්බසාධාරණනාමවසෙනාපිති එත්ථ පිසද්දො “අහං හන්තෙ සම්බහුලා සඤ්ඤාදිසෙසා ආපජ්ජිං එකාහපට්ච්ඡන්තායො” ති එවං සජාතිසාධාරණනාමවසෙනාපි “අහං හන්තෙ සම්බහුලා සඤ්ඤාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජිං එකාහපට්ච්ඡන්තායො” ති එවං උභයසාධාරණවසෙනාපි වත්තුං වට්ටතීති දස්සෙති. භීති සච්චං. සබ්බමිපි පරිවාසාදිකං ඉදං විනයකම්මන්ති යොජනා. වසති ආපත්ති එත්ථ තදායත්තචුත්තිතායාති වත්ථු. ගො චුච්චති වචනං වා ඤාණං වා, තං තායතීති ගොත්තං.

තත්ථාති වත්ථාදීසු චතුබ්බිධෙසු. තත්ථාති තෙසු වචනෙසු. සුක්කච්ඡිසට්ඨිං කායසංසග්ගන්තිආදිනා වචනෙනාපිති එත්ථ ආදිසද්දෙන දුට්ඨුල්ලාදිවචනාති සඬගණ්භාති. ඉධ පනාති ඉමස්මිං පන යානෙ. යො යොති තිස්සො වා චුස්සො වා ආපන්නො හොති.

එවං ආරොවෙනබ්බන්ති එවං චක්ඛමානන යෙන ආරොවෙනබ්බන්ති යොජනා.
කිං ආරොවෙනබ්බං? “අහං හන්තෙ...පෙ.... සඬිසො ධාරෙතු” ඉති
ආරොවෙනබ්බන්ති යොජනා.

වෙදයාමහන්ති වෙදයාමි අහං. මම පාරිවාසිකභාවං සඬිසං, සඬිසස්ස වා
ජානාපෙමීති අත්ථො. වෙදයතීති මන්ති වෙදයති ඉති මං. පාරිවාසිකභාවං සඬිසං,
සඬිසස්ස වා ජානාපෙතීති මං සඬිසො ධාරෙතුති අත්ථො. එත්ථ බහුසු
අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු “තිණ්ණං වා අතිරෙකානං වා ආරොවෙන්තෙන
ආයස්මන්තො ධාරෙන්තු”ති පායො අත්ථී. කෙසුපි අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු
“තිණ්ණං ආරොවෙන්තෙන ආයස්මන්තො ධාරෙන්තු”ති එත්තකොයෙව පායො
අත්ථී. හෙට්ඨා මානත්තකථායමපි එවමෙව අත්ථී. තත්ථ “අතිරෙකාන”න්ති ඉමිනා
තීහි අතිරෙකානං ආරොවෙන්තෙන සඬිසං අපෙක්ඛිත්වා සථෙ එකච්චනවසෙන
චත්තුකාමො හොති, “මං සඬිසො ධාරෙතු”ති චත්තබ්බං. අථ සම්බහුලෙ භික්ඛු
අපෙක්ඛිත්වා සථෙ බහුච්චනවසෙන චත්තුකාමො හොති, යථා තිණ්ණං, එවං “මං
ආයස්මන්තො ධාරෙන්තු”ති චත්තබ්බන්ති දස්සෙති. ඉද්දං සද්දසත්ථවසෙනෙව
චුත්තං, න විනයකම්මවිපත්තිවසෙනාති දට්ඨබ්බං.

“විහාරෙයෙව රත්තිපරිග්ගහො”ති ඉමිනා අන්තොඋපචාරසීමායමපි
පරිවසිතබ්බභාවං දස්සෙති. උපචාරසීමන්ති පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපං,
අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං. එසාති පාරිවාසිකො භික්ඛු. අස්සාති
ආගතස්ස භික්ඛුනො.

තතොති ආපත්තිපට්ඨිජන්තදිවසතො. කුක්කුච්චවිනොදනත්ථායාති
ආපත්තිපට්ඨිජන්තදිවසෙන සමං පරිවසිතබ්බං නුබො, න නුබොති කුක්කුච්චස්ස
විනොදනත්ථාය. පරිචුත්ථත්තාති පරිවසිතත්තා. සොති පරිචුත්ථො භික්ඛු. ඉදන්ති
දාතබ්බමානත්තං. තන්ති පට්ඨිජන්තමානත්තං. ඡාරත්තන්ති ඡරත්තියො සමාහටාති
ඡාරත්තං, සමාහාරෙ දිගු. “ඡරත්ත”න්ති චත්තබ්බෙ සුඛුච්චාරණත්ථං ඡකාරස්ස දීඝං
කත්වා එවං චුත්තං, අච්චන්තසංයොගෙ චෙතං උපයොගවචනං.

අප්පට්ඨිජන්තාපත්තිං දාතුං චට්ටතීති සම්බන්ධො. ඉමිනා හෙට්ඨා චුත්තං
පට්ඨිජන්තමානත්තං ඉමස්මිං පට්ඨිජන්තමානත්තෙ සමොධානෙත්වාපි දාතුං
චට්ටතීති දස්සෙති. එවං සන්තෙපි මූලමානත්තං පට්ඨිච්ච පට්ඨිජන්තමානත්තන්ති
චුච්චති. කථං දාතුං චට්ටතීති යොජනා.

අස්සාති මානත්තං යාචන්තස්ස. තදනුරූපන්ති තස්ස යාචනස්ස අනුරූපං. සථෙ
පට්ඨිජන්තා ද්වෙති එත්ථ ද්වෙති නිදස්සනමත්තං තතො අතිරෙකමපි
ගහෙනබ්බත්තා. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු එකබහුසු. තදනුරූපමෙ වාති තස්ස
මානත්තදානස්ස අනුරූපමෙව. ඉධ පනාති පට්ඨිජන්තමානත්තෙ පන. ඉතීතිආදි
නිගමනං. යං මානත්තං දියාතීති යොජනා. එත්ථාති පට්ඨිජන්තමානත්තෙ.

අවසෙසාති අප්පට්ඨිත්තපරිවාසපට්ඨිත්තපරිවාසෙහි අවසෙසා. තත්ථාති අවසෙසෙසු ද්වීසු පරිවාසෙසු. අධම්මිකමානත්තවාරාවසානෙ අනුඤ්ඤාතපරිවාසොති සම්බන්ධො. කිස්මිං චත්ථස්මිං අනුඤ්ඤාතොති ආහ “ඉමස්මිං චත්ථස්මිං”න්ති. එසාති සුද්ධන්තො, දාතබ්බොති සම්බන්ධො. එතන්ති ජානනාජානනං.

තත්ථාති ද්වීසු සුද්ධන්තෙසු, චූළසුද්ධන්තොති චූච්චතීති සම්බන්ධො. යොති හික්ඛු, වදන්ති සම්බන්ධො. ආරොච්ඡිතදිවසතොති ආපත්තිආරොච්ඡිතදිවසතො.

තන්ති චූළසුද්ධන්තං, පරිවසන්තෙන පරිවසිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අග්ගහෙසීති පරිවාසං අග්ගහෙසි. අඤ්ඤන්ති ගහිතමාසතො අඤ්ඤං. “පරිවාසදානකිච්චං නත්ථී”ති ඉමිනා පරිවාසගහණකිච්චම්පි නත්ථීති දස්සෙති ගණ්හන්තස්සෙව දාතබ්බන්තා, දෙන්තස්සෙව ගහෙතබ්බන්තා වා. උද්ධම්පි ආරොහතීති පරිවාසගහණකාලතො අඤ්ඤම්පි කාලං පරිවසිතබ්බන්තා උද්ධම්පි ආරොහති. හෙට්ඨාපි ඔරොහතීති පරිවාසගහණකාලතො උනම්පි කාලං පරිවසිතබ්බන්තා හෙට්ඨාපි ඔරොහති. ඉදන්ති ආරොහනොරොහනං. තස්සාති සුද්ධන්තපරිවාසස්ස. එකමෙව පටිච්ච ද්වෙ, තිස්සො, සම්බහුලා වා භවන්තීති ආහ “එකං විනා සම්බහුලානං අභාවතො”ති.

එවං චූළසුද්ධන්තං දස්සෙත්වා මහාසුද්ධන්තං දස්සෙන්නො ආහ “යො පනා”තිආදි. තන්ති මහාසුද්ධන්තං. යාව යත්තකො උපසම්පදදිවසො හොති, තාව තත්තකං කාලන්ති යොජනා. උද්ධං නාරොහතීති උද්ධං ආරොහනකාලස්ස අභාවතො උද්ධං න ආරොහති. එත්ථාති සුද්ධන්තපරිවාසෙ. අයං සුද්ධන්තපරිවාසො නාමාති නිගමනං.

තත්ථාති තිව්ධෙසු සමොධානපරිවාසෙසු. “ඔධුනිත්වා සමොදහිත්වා දාතබ්බපරිවාසො”ති ඉමිනා ඔධුනිත්වා සමොධානෙන්වා දාතබ්බො පරිවාසො ඔධානසමොධානොති වචනත්ථං දස්සෙති, “පරිවාසො”ති ඉමිනා තද්ධිතණපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. එත්ථ ව අවධුනියතෙ, අවධුනිතබ්බන්ති වා ඔධානං, සං එකතො ඔදහියතෙ සම්පිණ්ඩියතෙ, උදහියති සම්පිණ්ඩියතීති වා සමොධානන්ති අවයවචනත්ථො කාතබ්බො. “මක්ඛෙන්වා”ති ඉමිනා ධුධාතුයා පප්පොටනධංසනධොවනාති දස්සෙති. සොති ඔධානසමොධානො, ආගතොති සම්බන්ධො.

එත්ථාති ඔධානසමොධානෙ. යොති හික්ඛු, පටිච්ඡාදෙතීති සම්බන්ධො. පරිවසන්තො වා මානත්තාරහො වා මානත්තං වරන්තො වා අබ්භානාරහො වා යො හික්ඛුති යොජනා. “පුරිමාය ආපත්තියා”ති පදං “සමා වා”ති පදෙ සභාදියොගො. “උනතරා”තිපදෙ විහත්තිඅපාදානං, අනුමෙය්‍යවිසයඅපාදානං වා. “අදිවසෙ කත්වා”ති ඉමිනා ඔධුනිත්වාති එත්ථ ධුධාතුයා යථාචුත්තත්ථෙපෙව දස්සෙති.

උනකපක්ඛපට්ච්ඡන්තානි පක්ඛතො උනකෙන පට්ච්ඡන්තා. එතෙනුපායෙනානි පක්ඛෙ චුත්තෙන එතෙන උපායෙන.

තත්ථානි මූලාපත්තිතො අතිරෙකපට්ච්ඡන්තෙ. ආවි කාරාපෙත්වානි මූලාපත්තිතො අන්තරාපත්තියා පට්ච්ඡන්තභාවං ආවි කාරාපෙත්වා. එත්ථානි ආපත්තිපට්ච්ඡන්තෙ. පමාණන්ති කාරණං. යානි ආපත්ති. තත්ථානි මූලභාවෙන කත්තඛිබ්බයං මූලිආපත්තියං. ඉතරන්ති මූලිභාවෙන කත්තඛිබ්බං මූලාපත්තිං. සමොධායානි සමොදහිත්වා. පක්ඛිපිත්වානි අත්ථො.

එකා වා යා ආපත්ති සබ්බවිරපට්ච්ඡන්තා භොතිති යොජනා. සබ්බවිරපට්ච්ඡන්තායොනි සබ්බාසං ආපත්තිනං වීරෙන පට්ච්ඡන්තායො. තාසන්ති ආපත්තිනං. අග්ගෙසනානි පරිච්ඡෙදෙන. අග්ගසද්දො හෙත්ථ පරිච්ඡෙදත්ථවාචකො. අභිධානෙ (අභිධානප්පදිපිකායං 1048 ගාථායං) චුත්තං “අග්ගෙසො මූලො ව සුජනෙ” ති. එත්ථ “මූලො වා” ති පදස්ස මූලපරිච්ඡෙදෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො. තමෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “තාසං රත්තිපරිච්ඡෙදවසෙනා” ති. ඉමෙහි පදෙහි අග්ගෙසන රත්තිපරිච්ඡෙදෙන සමොධානෙන්වා දාතඛිබ්බො පරිවාසො අග්ගසසමොධානොනි වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ ව “සබ්බවිරපට්ච්ඡන්තායො” ති චුත්තත්තා කිඤ්චාපි කොට්ඨාසත්ථවාචකො තතියක්ඛරෙන පායො යුත්තො විය දිස්සති. තථාපි සො පායො න ගහෙතඛිබ්බො. කස්මා? බහුසු පාළිපොත්ථකෙසු, අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු ව අලිඛිතත්තා. බහුසු හි පොරාණපොත්ථකෙසු චතුත්ථක්ඛරෙන පායොයෙව ලිඛිතො, තස්මා සො පායොයෙව ගහෙතඛිබ්බො, න අඤ්ඤාති දට්ඨබ්බං. සොනි අග්ගසසමොධානො. ආගතොයෙවානි සම්බන්ධො.

යස්ස පනානි භික්ඛුස්ස, පට්ච්ඡන්තානි සම්බන්ධො. සබ්බන්ති සකලං. ආපත්තිසහස්සගාථාය –

දසසතං ආපත්තියො රත්තිසතං ඡාදයිත්වානානි යොජනා. ඉමිනා නයෙනපි අග්ගසසමොධානොනි එත්ථ අග්ගසද්දස්ස චතුත්ථක්ඛරෙන පාඨස්ස යුත්තභාවො වෙදිතඛිබ්බො. අග්ගෙසන දසරත්තිපරිච්ඡෙදෙන සමොධාය දාතඛිබ්බො අග්ගසසමොධානො.

යො පරිවාසො නානාවත්ථුකායො ආපත්තියො එකතො කත්වා දියානි, අයං පරිවාසො මිස්සකසමොධානො නාමානි යොජනා. එත්ථ වත්ථුවසෙන මිස්සකා ආපත්තියො සමොධානෙන්වා දාතඛිබ්බො පරිවාසො මිස්සකසමොධානොනි වචනත්ථො කාතඛිබ්බො. තත්ත්වානි මිස්සකසමොධානෙ. තදනුරූපායානි තස්ස යාවනස්ස අනුරූපාය.

එත්ථ වානි මිස්සකසමොධානෙ ව, කාතුං වට්ටතිති සම්බන්ධො.

“පක්ඛමානත්තඤ්ච ...පෙ.... කට්ඨස්සාමා” ති යං වචනං චුත්තං, තස්ස වචනස්ස ඔකාසොනි යොජනා. තං පනානි පක්ඛමානත්තං පන. “අඬ්ඬමාසමෙව

දාතබ්බ’ න්ති ඉමිනා පක්ඛමෙව දාතබ්බං මානත්තං පක්ඛමානත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. භීති සච්චං. තං පනාති පක්ඛමානත්තං පන, දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අත්තනො සීමන්ති අත්තනො විහාරසීමං, මහාසීමන්ති අත්ථො. සොධෙත්වාති සබ්බාසං හත්ථපාසනයනවසෙන, ඡන්දාරහානං ඡන්දනයනවසෙන, සීමතො බහිකරණවසෙන ච සොධෙත්වා. චතුර්වග්ගණන්ති චතුර්වග්ගසඨ්ඨං. ගණොති චෙත්ථ සඨ්ඨෙසායෙවාධිජ්ජෙතො.

තත්ත්වානි “යොජනා කාතබ්බා” ති වචනෙ. මුඛමත්තදස්සනන්ති උපායමත්තදස්සනං, ආදිමත්තදස්සනං වා. “ආපන්නාය භික්ඛුනියා” ති පදං “ඵවමස්ස වචනියො” ති පදෙ කත්තා, “යාචාපෙත්වා” ති පදෙ කාරිතකම්මං. “බ්‍යත්තාය භික්ඛුනියා” ති පදං “ඤාපෙතබ්බො” ති පදෙ කාරිතකත්තා, “සඨ්ඨෙසා” ති පදං තත්ථෙව කාරිතකම්මං. “ඵතං කාරණ” න්ති ධාතුකම්මං. අජ්ඣාහරිතබ්බං. තබ්බපච්චයෙන කාරිතකම්මමෙව චුත්තං. ඤාපෙතබ්බාකාරං දස්සෙත්තො ආහ “සුඤ්ඤා මෙ” තිආදි.

නික්ඛිත්තවත්තන්ති කරණත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං. නික්ඛිත්තවත්තෙනාති හි අත්ථො. තත්ථෙව්වාති මාලකසීමායමෙව. භීති සච්චං, යස්මා වා. අස්සාති මානත්තවාරිකාය භික්ඛුනියා. තත්ත්වානි තස්මා කත්තබ්බවිනයකම්මභාවතොති අත්ථො. තොති අම්භාකං, සන්තිකන්ති සම්බන්ධො. චතුර්වි පකතත්තභික්ඛුනීහි නිසිදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ගාමුපචාරතො ද්වෙ ලෙඬ්ඬපාතෙ අනික්කම්මත්වාති ඉදං භික්ඛුනීවිහාරුපචාරාතික්කමං සන්ධාය චුත්තං. විහාරුපචාරතොපීති භික්ඛුනීවිහාරුපචාරතොපි. තත්ථාති භික්ඛුනීනං නිසින්නට්ඨානං. කුරුන්දිමභාපච්චරිසු පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. විහාරස්ස වාති භික්ඛුනීවිහාරස්ස ච. ගාමස්ස උපචාරං මුඤ්ඤිතුං වට්ටතීති න චුත්තන්ති යොජනා. තස්මා ගාමුපචාරෙපි නිසිදිතුං වට්ටතීති අධිජ්ජායො.

තාය භික්ඛුනියා ආරොචෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

තත්ථෙව්වාති භික්ඛුනීනං නිසිදනට්ඨානෙයෙව. ඨානන්ති භික්ඛුනං ඨානං. ඵතීති ආගච්ඡති. පගෙව්වාති පාතොයෙව. තායාති මානත්තවාරිනියා.

අනික්ඛිත්තවත්තාය පන භික්ඛුනියාති සම්බන්ධො. අජානනපච්චයාති අජානනකාරණා. තන්ති වචනං. පාරිවාසිකවත්තාදීනන්ති ආදිසද්දෙන ආගන්තුකවත්තපුරණනිස්සයපටිජ්ජස්සද්ධාදයො සඨ්ඨගණ්භාති. යුත්තතරං දිස්සතීති යුත්තතරං හුත්වා දිස්සති. ඉමිනා අනික්ඛිත්තවත්තභික්ඛුනා විය භික්ඛුනියාපි අන්තොඋපචාරසීමගතානංයෙව ආරොචෙතබ්බං, න ගාමෙ ඨිතානම්පි ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බන්ති දීපෙති. උපොසථෙති උපොසථදිවසෙ. ඵසෙව නයො පචාරණායපි. දෙවසිකන්ති දිවසෙ දිවසෙ. තස්මිං ගාමෙති භික්ඛුනීනං වසනගාමෙ. අඤ්ඤාත්වාති භික්ඛුනීනං වසනගාමතො අඤ්ඤස්මිං ගාමෙ. තත්ත්වානි භික්ඛුනීනං වසනගාමං. දස්සෙත්වාති භික්ඛුනීනං දස්සෙත්වා. තායාති මානත්තවාරිනියා.

විහාරන්ති භික්ඛූනං විහාරං. උපචාරසීමායාති උපචාරසීමතො ඛහිති සම්බන්ධො.
අයන්ති මානත්තවාරිති.

විසති ගණො ඉමස්සාති විසතිගණො, සඨසො, තස්මිං. මානත්තං වරමානා
භික්ඛූනීති යොජනා. ඉදං පක්ඛමානත්තං නාමාති ඉදං පුබ්බවචනස්ස නිගමවසෙන
පරවචනස්ස කථනත්ථාය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්ථාති තිව්ධෙසු මානත්තෙසු. යදෙනං මානත්තං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො.
පරතොති පරස්මිං. පරිවාසං පරිවසන්තස්ස මූලායපටිකස්සිතස්ස උදායිත්ථෙරස්ස
අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. ආපජ්ජිත්වාති ආපජ්ජනතො. ඉදන්ති මානත්තං
චුච්චතිති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා. ඔධානසමොධානන්ති එත්ථ
වචනත්ථො හෙට්ඨා චුත්තොයෙව. තම්පිති කුරුන්දියං චුත්තවචනම්පි.

තන්ති අග්ගසමොධානම්ස්සකසමොධානං, දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො.
එත්තාවතාති එතපරිමාණෙන වචනක්කමෙන, “අයඤ්ඤි ඉධ අධිජ්ජෙතො පරිවාසො
නාමා”ති (චූළව. අට්ඨ. 102) වචනතො පට්ඨාය යාව “යොජෙත්වා දාතබ්බ”න්ති
වචනං, තාව වචනක්කමෙනාති අත්ථො. “තෙන හි භික්ඛවෙ...පෙ....
දස්සෙස්සාමා”ති යං වචනං චුත්තන්ති යොජනා. “අත්ථතො”ති ඉමිනා සද්දොපි
ගහෙතබ්බො අවිනාභාවතො.

පටිච්ඡන්තපරිවාසකථා

102. යා පාළි චුත්තාති සම්බන්ධො.

108. තතොති පාළිතො. තං ආපත්තින්ති තං අන්තරාපත්තිං. අස්සාති භික්ඛුස්ස.
නික්ඛිත්තවත්තො භික්ඛූති සම්බන්ධො, හුත්වාති වා. සොති භික්ඛු, ධීතො හුත්වාති
සම්බන්ධො. තස්සා ආපත්තියාති තස්සා අන්තරාපත්තියා. පටිච්ඡන්තා හොතීති
අන්තරාපත්තිපි පටිච්ඡන්තා හොතී. තස්මිම්පිති මූලාය පටිකස්සනෙපි. මක්ඛිතාති
පිසිතා, ධංසිතා වා. මක්ඛියන්ති පිසියන්ති, ධංසියන්තීති වා මක්ඛිතා, පරිචුත්ථදිවසා.
තතොති පාළිතො පරන්ති සම්බන්ධො. පරතොපි එසෙව නයො. එවන්තිආදි
නිගමනං. පටිච්ඡන්තවාරෙ දස්සිතා හොන්තීති සම්බන්ධො.

සමොධානපරිවාසකථා

125. තතොති පටිච්ඡන්තවාරතො, පරං දස්සිතන්ති සම්බන්ධො. එත්ථ වාති
එතස්මිං වාරෙ ව. යස්මාති යස්මා කාරණා, යෙන කාරණෙන වා. තෙනෙවාති
තෙනෙව කාරණෙන, තස්මා කාරණා වා, “මූලාය...පෙ.... දෙතු”ති චුත්තන්ති
යොජනා. තස්මා සබ්බෙ මක්ඛිතාව හොන්තීති යොජනා. තතොති වාරතො පරං
නිට්ඨාපිතන්ති සම්බන්ධො.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථා

134. තතොති වාරතො පරං දස්සිතොති සම්බන්ධො. තතොති වාරතො පරං පාළි යපිතාති සම්බන්ධො. ලජ්ජිධම්මෙ වා උජ්ජන්තොති සම්බන්ධො. යන්ති කම්මං. තතොති වාරතො පරං තථෙව පාළි යපිතාති සම්බන්ධො.

138. තතොති වාරතො පරං පුරිමනයෙනෙව පාළි යපිතාති සම්බන්ධො.

සුද්ධන්තපරිවාසාදිකථා

156. තතොති වාරතො පරං සුද්ධන්තපරිවාසො දස්සිතොති සම්බන්ධො.

160. තතොති පාළිතො පරං පාළි යපිතාති සම්බන්ධො.

165. තත්ථාති පාළියං. අන්තරා...පෙ.... අප්පට්ඨිජන්නායොති ආදීසු අත්ථො දට්ඨබ්බොති සම්බන්ධො.

166. පච්ඡිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙනි එත්ථ ආපත්තික්ඛන්ධස්ස හෙදභාවතො කිං “පච්ඡිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙ”ති චුත්තන්ති ආහ “එකොව සො ආපත්තික්ඛන්ධො”ති. අථ කස්මා “පච්ඡිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙ”ති චුත්තන්ති ආහ “පච්ඡා ඡාදිතත්තා පනා”ති ආදි. එත්ථ පනසද්දො ගරහත්ථවාචකො, තථාපිති හි අත්ථො. එකොපි ආපත්තික්ඛන්ධො පච්ඡා ඡාදිතත්තා පච්ඡිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙනි චුත්තන්ති අධිප්පායො.

180. “වචන්ථිතා සම්භින්නා”ති එතං වචනන්ති යොජනා.

8. ද්වෙභික්ඛුචාරඵකාදසකාදිකථා

181. තතොති පාළිතො පරං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති පාළියං. මිස්සකන්ති එත්ථ කෙහි මිස්සකන්ති ආහ “ථුල්ලච්චයාදිහි මිස්සක”න්ති.

184. තතොති පාළිතො පරං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති “ඉධ පන භික්ඛවෙ”ති ආදිපායෙ. තඤ්චාති “ඉධ පන භික්ඛවෙ”ති ආදිවචනඤ්ච ඉතො පුබ්බෙ අචුත්තං සබ්බං වචනඤ්චාති යොජනා.

ඉති සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

4. සමථක්ඛන්ධකං

1. සම්මුඛාවිනයකථා

186-7. සමථක්ඛන්ධකෙ එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ඡ මාතිකාපදානීති වාක්‍යාමිපි සමාසොපි යුත්තොයෙව. තත්ථ සමාසො පන අසමාහාරදිගුයෙව. “නික්ඛිපිත්වා”ති පදං “චුත්තො”ති පදෙ

පුබ්බකාලකිරියාවිසෙසනං, තුල්‍යත්වො වා. විත්ථාරොති විහඪගො. තත්ථාති විහඪගෙ. සඤ්ඤාපෙතීති එත්ථ සඤ්ඤං කත්වා ජානාපෙතීති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “පරිතොසෙත්වා ජානාපෙතී”ති. ඉමිනා සංපුබ්බො ඤාධාතු පරිතොසනත්ථං අන්තොකත්වා අවබොධනත්වො හොතීති දස්සෙති. කාරණපතිරූපකානීති කාරණස්ස පටිභාගාති. නිජ්ඣාපෙතීති එත්ථ කොධාතු ඔලොකනත්වොති ආහ “ඔලොකෙතී”ති. යථාති යෙනාකාරෙන, කරියමානෙති සම්බන්ධො. සොති ධම්මවාදී. පරතොපි එසෙව නයො. “පුනස්පුන”න්ති ඉමිනා අනුපෙක්ඛතීති එත්ථ අනුසද්දො න උපවිජින්නත්වොති දස්සෙති. පෙක්ඛති අනුපෙක්ඛතීති එත්ථ ඉක්ඛධාතු “දස්සෙති අනුදස්සෙති”ති එත්ථ දිසධාතුයා සදිසත්වොති ආහ “දස්සෙති...පෙ.... පරියායවචනානී”ති. තෙසඤ්ඤෙවාති “පෙක්ඛති අනුපෙක්ඛතී”ති පදානඤ්ඤෙව. පරියායවචනානීති වෙවචනසද්දා අත්ථෙ පරිඛ්‍යාත්තිං අයන්ති ගච්ඡන්ති ඉමෙහිති පරියායානි, තානියෙව වචනානි පරියායවචනානි. සොති අධම්මවාදී. මොහෙත්වාති ධම්මවාදීපුග්ගලාදිං මොහාපෙත්වා.

188. ධම්මවාදී පුග්ගලො දස්සෙතීති සම්බන්ධො. අමොහෙත්වාති අධම්මවාදීපුග්ගලාදිං අමොහාපෙත්වා, අවිපරිතං ජානාපෙත්වාති අත්ථො.

2. සතිවිනයකථා

195. පරමිමුඛං විනෙති විනාසෙතීති විනයො, පරමිමුඛං විනෙති විනාසෙති අනෙතාති වා විනයො, විනයකම්මං. සඤ්ඤාධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛානං දාතඛිබ්බො විනයො සම්මුඛාවිනයො. පඤ්චිමානීති එත්ථ පඤ්චන්තං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “සුද්ධස්සා”තිආදි. අනුවදිතස්ස දානන්ති සම්බන්ධො. එතානීති පඤ්ච අභිගාති. “එකෙකඅභිගවසෙන න ලබ්භන්තී”ති ඉමිනා සමුදායවාක්‍යානිබ්බත්තිභාවතො පඤ්චභිගවසෙනෙව ලබ්භන්තීති දස්සෙති. දෙසනාමත්තමෙවෙතන්ති “පඤ්චිමානී”ති එතං වචනං දෙසනාමත්තමෙව, න අවයවවාක්‍යානිබ්බත්තිවචනන්ති අධිජ්ජායො. ධම්මන්ති භූතං. එත්ථාති “පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ”තිආදිවචනෙ. තත්ථ වාති “පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ”තිආදිවචනෙ ව. අනුවදන්තීති එත්ථ අනුද්ධංසනෙන වදන්තීති දස්සෙන්නො ආහ “වොදෙන්තී”ති. අයං පන සතිවිනයො දාතඛිබ්බොති සම්බන්ධො. අනාගාමිනොපිති පිසද්දො සම්භාවනෙ, සකදාගාමිආදිකෙ පන කා නාම කථාති දස්සෙති. සො ව බොති සතිවිනයො ව. වොදියමානෙයෙවාති වොදියමානස්සෙව, අයමෙව වා පායො. තස්මින්ති සතිවිනයස්මිං දින්නෙති සම්බන්ධො. අවොදිතත්තා කථා න රූහතීති ආහ “වොදෙන්තොපි”තිආදි. ආපජ්ජතීති වොදකො ආපජ්ජති. වොදනාදිඅසාරූප්පෙ විනෙති විනාසෙතීති විනයො, විනෙති විනාසෙති අනෙතාති වා විනයො, විනයකම්මං. සතිවෙපුල්ලපත්තස්ස දාතඛිබ්බො විනයො සතිවිනයො.

3. අමුල්භවිනයකථා

196. භාසිතපරිකන්තන්ති එත්ථ භාසිතපරිකන්තසද්දානං කරණාපෙක්ඛන්තා විසුං කරණං දස්සෙන්නො ආහ “වාචාය භාසිතං, කායෙන පරිකන්ත”න්ති. “පරික්කමෙත්වා කත”න්ති ඉමිනා පරිකමතීති පරිකන්තං, පරිකන්තං හුත්වා කතං පරිකන්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. පරික්කමෙත්වාති අතික්කමිත්වා. සරතායස්මාති එත්ථ උකාරලොපසන්ධිං දස්සෙන්නො ආහ “සරතු ආයස්මා”ති. “එවරුපියා ආපත්තියා”ති ඉමිනා ආපජ්ජිකාති එත්ථ තුපව්වයයොගභාවතො කම්මත්ථජට්ඨියාපි සම්භවභාවං දස්සෙති. තුපව්වයයොගෙ කම්මත්ථජට්ඨී අනිච්චං හොති, තස්මා පාළියං “එවරුපියා ආපත්තියා”ති කම්මත්ථජට්ඨීභාවෙන අවත්වා “එවරුපිං ආපත්ති”න්ති කම්මත්ථදුතියාභාවෙන චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තස්සාති “ආපජ්ජිත්වා”ති පාඨස්ස. “පඨමං පච්ඡා”ති පදෙහි අධිප්පායත්ථං දස්සෙති. වොදකස්ස කථං විනෙති විනාසෙතීති විනයො, වොදකස්ස කථං විනෙති විනාසෙති අනෙතාති වා විනයො. පඨමං මුල්භභාවං උපගන්ත්වා පච්ඡා අමුල්භස්ස දාතබ්බො විනයො අමුල්භවිනයො.

4. පටිඤ්ඤාතකරණකථා

200. පටිජානියතෙ, පටිජානනං වා පටිඤ්ඤා, තාය කාරෙතබ්බං.

5. යෙහුය්‍යසිකාකථා

202. යෙහුය්‍යසිකාති එත්ථ යෙහුය්‍යෙන පවත්තා යෙහුය්‍යසිකා, ධම්මවාදීනං යෙහුය්‍යතාසම්පාදිකා කිරියාති දස්සෙන්නො ආහ “යස්සා කිරියායා”තිආදි. තත්ථ යස්සා කිරියායාති යස්සා යෙහුය්‍යතාසම්පාදිකාය කිරියාය. එසාති යෙහුය්‍යතාසම්පාදිකා කිරියා.

204. ඔරමත්තකන්ති එත්ථ ඔරසද්දො ව මත්තසද්දො ව සමුහං කත්වා පරිත්තවාචකො අප්පමත්තවාචකොති ආහ “පරිත්තං අප්පමත්තක”න්ති. “භණ්ඩනමත්තමෙවා”ති ඉමිනා න මහන්තං විවාදාධිකරණං හොතීති දස්සෙති. න ව ගතිගතන්ති එත්ථ චිරකාලභාවං න ව ගතන්ති දස්සෙන්නො ආහ “ද්වෙ තයො...පෙ.... අවිනිච්ඡිත”න්ති. තත්ථ තත්ථෙව්වාති තස්මිං තස්මිං විවාදාධිකරණජාතආවාසෙ එව, න ව සරිතසාරිතපදානං සුද්ධකාරිතකිරියභාවං දස්සෙන්නො ආහ “සයං සරිතං වා අඤ්ඤෙහි සාරිතං වා න හොතී”ති. තෙහි භික්ඛුහීති විවාදකාරකෙහි භික්ඛුහි. “සලාකං ගාහෙන්නො”ති ඉමිනා “ජානාති”ති පදස්ස කත්තාරං දස්සෙති. ඉමිනා නීභාරෙතාති ඉමිනා කාරණෙන. අපි නාමාති ඉමිනා අප්පෙවනාමසද්දො අපිනාමපරියායොති දස්සෙති. අස්සුති භවෙය්‍යුං. ඉමිනා “පාළියං අධම්මවාදී බහුතරා භවෙය්‍යුං, අප්පෙව නාම සාධු”ති යොජනානයං දස්සෙති. “අයමස්ස අප්ඤ්ඤාසයො හොතී”ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. අස්සාති සලාකගාහස්ස. ද්විසුපිති “ජානාති සඬ්ඝො භිජ්ජිස්සති”ති ව “අප්පෙව නාම සඬ්ඝො භිජ්ජෙය්‍යා”ති ව ද්විසුපි පදෙසු.

“අධම්මෙන ගණ්හන්ති” ති එත්ථ “ගණ්හන්ති” ති කිරියාපදස්ස අධම්මවාදිනො එව කත්තා නාමාති ආහ “අධම්මවාදිනො” ති. “ද්වෙ ධම්මවාදිනො” ති ඉමිනා “වග්ගා ගණ්හන්ති” ති එත්ථ “ගණ්හන්ති” ති කිරියාපදස්ස ධම්මවාදිනො එව කත්තා නාමාති දස්සෙති. න ව යථාදිට්ඨියා ගණ්හන්ති එත්ථ ධම්මවාදිනො හුත්වා ධම්මවාදිසලාකං අග්ගහෙත්වා අධම්මවාදිසලාකස්ස ගහණං න ව යථාදිට්ඨියා ගණ්හන්ති නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “ධම්මවාදිනො හුත්වා” තිආදි. පටිච්ඡන්තෙත්වාති ඉමමෙවත්ථං පටිසෙධෙත්වා. “පටිච්ඡන්තෙත්වා” තිපි පාඨො, හෙට්ඨුපරියායං කත්වාති අත්ථො. තෙති ධම්මවාදිනො. එත්ථාති සමථක්ඛන්ධකෙ.

6. තස්සපාපියසිකාකථා

207. අසුචිති එත්ථ නත්ථි සුචිති කායවච්ඡිකම්මාති එතස්සාති අසුචිති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අසුචිති කායවච්ඡිකම්මෙහි සමන්තාගතො” ති. එසෙව නයො අලජ්ජිති එත්ථාපි. සානුවාදොති එත්ථ අනුවාදලපවාදසද්දානං පරියායත්තා චුත්තං “සලපවාදො” ති. ඉති පඤ්චාති ඉමාති පඤ්ච අභිගාති. එත්ථාති තස්සපාපියසිකකම්මෙ. ඉදන්ති කම්මං චුච්චතිති සම්බන්ධො. භීති විත්ථාරො. යො පුග්ගලො පාපියොති යොජනා. පාපුස්සන්තතායාති ලාමකුස්සන්තතාය. ඉමිනා අයඤ්ච පාපො අයඤ්ච පාපො, අයම්මෙසං විසෙසෙන පාපොති පාපියොති ව පාපානං අතිසයෙන පාපොති පාපියොති ව වචනත්ථො දස්සිතො. තස්සාති පුග්ගලස්ස. ඉමිනා තස්ස පාපියස්ස කත්තබ්බං තස්සපාපියසිකං, තමෙව කම්මං තස්සපාපියසිකකම්මන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. කෙසුචි පොත්ථකෙසු යකාරෙ ද්වෙභාවො අත්ථි, සො අයුත්තොයෙව. “යෙභුයාසිකා” ති එත්ථ යකාරෙ ද්වෙභාවස්ස දස්සනතො එත්ථාපි ද්වෙභාවො යුත්තො භවෙය්‍යාති ලිඛන්තිති දට්ඨබ්බං.

7. තිණුවත්ථාරකාදිකථා

212. කක්ඛලතාය වාලතායාති එත්ථ කක්ඛලස්ස භාවො කක්ඛලතා, වාලස්ස භාවො වාලතාති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කක්ඛලභාවාය වෙව වාලභාවාය වා” ති. ඉමිනා තාපච්චයස්ස සමුහත්ථඤ්ච ස්වත්ථඤ්ච පටික්ඛිපති. “කක්ඛලතාය වාලතායා” ති ඛාඤ්ජනතොයෙව නානං, න අත්ථතො. හෙදායාති එත්ථ අඤ්ඤස්ස හෙදං පටික්ඛිපන්නො ආහ “සඬ්ඝහෙදායා” ති. ගිලානෙපිති පිසද්දො අඤ්ඤෙ පන කා කථාති දස්සෙති. තත්ථොවාති අධිකරණවූපසමට්ඨානෙයෙව. “එකතො” ති ඉමිනා එකජ්ඣන්ති පදස්ස “එකතො” ති පදෙන සමානතං දස්සෙති, එකසද්දතො ජ්ඣපච්චයො ව තොපච්චයො ව විසෙසො, “තිණුවත්ථාරකසදිසත්තා” ති ඉමිනා සදිසුපචාරං දස්සෙති. තිණෙහි අවත්ථරිතබ්බන්ති තිණුවත්ථාරං, ගුථමුත්තං, තිණුවත්ථාරමිව තිණුවත්ථාරකං. එත්ථ අධිකරණමෙව මුඛ්‍යතො ලබ්භති, සමථො පන ඵලුපචාරතො, සදිසත්ථෙ කපච්චයො. තමෙවත්ථං පාකටං කරොන්නො ආහ “යථා භී” තිආදි. සට්ඨියමානං ගුථං වා මුත්තං වාති යොජනා. “සට්ඨියමාන” තිති පදං හෙතුඅත්තොගධවිසෙසනං, “බාධති” ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං.

සුප්පට්ඨිඡාදිතස්ස පන අස්ස ගුප්මුත්තස්සාති යොජනා. “සුප්පට්ඨිඡාදිතස්සා”ති පදමිපි හෙතුඅන්තොගධවිසෙසනමෙව, “න බාධති”ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. යං අධිකරණං සංවත්තති සම්බන්ධො. මූලානුමූලන්ති මූලඤ්ච අනුමූලඤ්ච මූලානුමූලං. තන්ති අධිකරණං. ඉමිනා කම්මෙනාති තිණුවත්ථාරකකම්මෙන. ගුප්. තිණෙහි පටිච්ඡන්තං සුචුපසන්තං හොති විය තිණුවත්ථාරකෙන පටිච්ඡන්තං සුචුපසන්තං හොතිති යොජනා. ඉතිති තස්මා.

213. ථුල්ලවජ්ජන්ති එත්ථ ථුල්ලව්වයස්සාපි ථුල්ලවජ්ජන්තා ඉධ පාරාජිකසඬ්ඨාදිසෙසමෙවාධිජ්ජෙනන්ති ආහ “පාරාජිකඤ්චෙව සඬ්ඨාදිසෙසඤ්චා”ති. ගිහිපටිසංයුත්තන්ති එත්ථ ගිහිනං පටිසංයුත්තං ගිහිපටිසංයුත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ගිහින”න්තිආදි. “භීනෙනා”ති පදං “බුංසනවම්හන” ඉති පදෙනෙව සම්බන්ධිතබ්බං. ධම්මිකපටිස්සවෙසුති නිමිත්තත්ථෙ භූමිමවචනං.

214. කම්මවාචාපරියොසානෙ වුට්ඨිතා හොන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති අධිකරණවූපසමට්ඨානෙ. අඤ්ඤාචිහිතාපිති අධිකරණවිනිවිජයනො අඤ්ඤස්මිං යානෙ චිත්තං ආචිහිතාපි යපිතාපි. උපසම්පදමණ්ඩලකොති උපසම්පදසීමබ්බිකකො, යෙ පනාති හික්ඛු පන, දිට්ඨාචිකම්මං කරොන්තිති වා අනාගතාති වා නිසින්නාති වා සම්බන්ධො. තෙහි වාති අධිකරණං විනිවිජ්ජන්තෙහි හික්ඛුහි වා. තත්ථාති අධිකරණවිනිවිජ්ජනට්ඨානං. ඡන්දං දත්ථාති ඡන්දං සඬ්ඨස්ස දත්ථා. පරිවෙණාදීසුතිආදිසද්දෙන ආවාසාදයො සඬ්ඨණ්හාති. තෙති හික්ඛු.

8. අධිකරණකථා

215. විපච්චතායාති එත්ථ විකාරභාවෙන පතති පචත්තතිති විපච්චං, විත්තදුක්ඛං, තදෙව විපච්චතා, තදත්ථායාති දස්සෙන්නො ආහ “විත්තදුක්ඛත්ථ”න්ති. “ඵරුසවචන”න්ති ඉමිනා වොහාර සද්දො වචනපරියායොති දස්සෙති. යො තත්ථාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “තෙසු අනුවදන්තෙසු”ති. යො උපවාදොති යොජනා. “අනුවදනා”ති එතං පදන්ති යොජනා. ආකාරදස්සනන්ති අනුවදනස්ස ආකාරදස්සනං, දස්සනහෙතු වා. “පුනප්පුන”න්ති ඉමිනා අනුසම්පවඬ්ඨකතාති එත්ථ අනුසද්දස්ස න උපවිජින්නත්ථං දස්සෙති. තත්ථෙව්වාති අනුවදනෙ ඵව. සම්පවඬ්ඨකතාති සම්මා පකාරෙන නින්තපොනපබ්භාරතා. අබ්භුස්සහනතාති එත්ථ අතිරෙකං උස්සාහනතාති දස්සෙන්නො ආහ “කස්මා”තිආදි. අනුබලප්පදානන්ති එත්ථ පුනප්පුනං බලස්ස පදානන්ති දස්සෙන්නො ආහ “පුරිමවචනස්සා”තිආදි.

කිච්චයතාති එත්ථ “මා පණ්ඩිච්චය”න්තිආදීසු (ජා. 2.22.1) විය බ්‍යාඤ්ජනවඬ්ඨනවසෙන යකාරාගමොති ආහ “කිච්චමෙව කිච්චය”න්ති. “උභයංපෙනං සඬ්ඨස්සෙව අධිවචන”න්ති ඉමිනා කිච්චකරණියසද්දො කත්තුචාවකොති දස්සෙති, සඬ්ඨෙසා හි කරොතිති වචනත්ථෙත කිච්චොති ව

කරණියොති ව වුවවති. තස්ස භාවො, කිව්වයතා කරණියතාති වුත්තෙ සඤ්ඤාමංයෙව ලබ්භති. තෙන වුත්තං “උභයංපෙනං සඤ්ඤාමංයෙව අධිවචන”න්ති. යදි කම්මවාචකො භවෙය්‍ය, “කත්තබ්බන්ති කිව්වං, කරණිය”න්ති වුත්තෙයෙව සඤ්ඤාමංයෙව ලභනතො තාපච්චයො ස්වත්ථො භවෙය්‍ය. එවඤ්ඤි සති කිව්වයස්ස භාවො කිව්වයතා කරණියස්ස භාවො කරණියතාති වචනත්ථො න කත්තබ්බො භවෙය්‍ය, කතො ව, තස්මා න කම්මවාචකොති දට්ඨබ්බං. තස්සෙවාති සඤ්ඤාමංයෙව. තත්ථාති අපලොකනාදීසු චතුසු කම්මෙසු. සීමට්ඨකසඤ්ඤාති “උපචාරසීමාදීසු යිතං සඤ්ඤං. සොධෙත්වාති එත්ථ සොධනං නාම සීමට්ඨකසඤ්ඤාස්ස භත්ථපාසනයනං, ඡන්දාරභානං ඡන්දස්ස ආභරණං, සීමතො බහිකරණං. තමෙවත්ථං එකදෙසතො දස්සෙතුං වුත්තං “ඡන්දාරභානං ඡන්දං ආභරිත්වා”ති. අපලොකෙති ආපුච්ඡති අනෙතාති අපලොකනං, තංයෙව කම්මං අපලොකනකම්මං. වුත්තනයෙනෙවාති “සීමට්ඨකසඤ්ඤා සොධෙත්වා”තිආදිනා වුත්තනයෙනෙව. “සුඤ්ඤා මෙ”තිආදිනා සඤ්ඤාමංයෙව ලභෙත්වාති එතායාති ඤත්ති, සායෙව කම්මං ඤත්තිකම්මං, ඤත්තියෙව දුතියං ඤත්තිදුතියං, තමෙව කම්මං ඤත්තිදුතියකම්මං. එත්ථ කිඤ්ඤාපි ඤත්ති පයමං යපිතා, කම්මවාචායෙව දුතියා හොති, “එස්සපඤ්ඤාමා”තිආදීසු (ධාතු. 316) විය පන පටිලොමවසෙන වොහාරං කත්වා “ඤත්තිදුතියා”ති වුත්තං. එස්සපඤ්ඤාමාති එත්ථ කිඤ්ඤාපි ධම්මසඤ්ඤාමං (ධ. ස. 1 ආදයො) “එස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, විත්තං හොති”ති එස්සං පයමං වුත්තං, පටිලොමවසෙන පන වොහාරං කත්වා “එස්සපඤ්ඤාමා”ති ධාතුකථායං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එසෙව නයො ඤත්ති චතුත්ථකම්මෙපි. එකාය ව අනුසාවනායාති ඤත්තිතො අනුපච්ඡා සාවෙනබ්බාති අනුසාවනා, තාය, තීභි ව අනුසාවනාභීති ඤත්තිතොඅනු පච්ඡා, පුනප්පුනං වා තික්ඛන්තුං සාවෙනබ්බාති අනුසාවනා, තාහි. තත්ථාති චතුසු කම්මෙසු.

අපලොකෙත්වාවාති එත්ථ එවච්චං දස්සෙන්නො ආහ “ඤත්තිකම්මාදිවසෙන න කාතබ්බ”න්ති. ඤත්තිකම්මමිති පිසද්දෙන න කෙවලං අපලොකනකම්මමෙව, අථ බො ඤත්තිකම්මමිති දස්සෙති. ඤත්තිදුතියකම්මං පනාති එත්ථ පනසද්දො විසෙසත්ථජොතකො, පක්ඛන්තරජොතකො වා. තත්ථාති ද්විසු කම්මෙසු. ගරුකානීති අලභුකානි. අවසෙසානීති ඡහි කම්මෙහි අවසෙසානි, එවරුපානි ලභුකකම්මානීති සම්බන්ධො. “අවසෙසා”තිපි පායො, සම්මුතියොති සම්බන්ධො. අපලොකෙත්වාපිති පිසද්දො ඤත්තිදුතියකම්මවාචං සාවෙන්වාපිති සම්පිණ්ඩෙති. අඤ්ඤාත්ථාපොහනං දස්සෙන්නො ආහ “ඤත්තිකම්මඤ්ඤාතිචතුත්ථකම්මවසෙන පන න කාතබ්බමෙවා”ති. ඤත්තිචතුත්ථකම්මං කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති සමථක්ඛන්ධකෙ.

විත්ථාරතො පන ආගතොයෙවාති සම්බන්ධො. එතෙසන්ති චතුත්තං කම්මානං. යං පන අත්ථජානං අනුත්තානන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති චතුසු කම්මෙසු. තන්ති අත්ථජානං. එවන්ති එවං කම්මවග්ගෙයෙව වණ්ණයමානෙ. භීති ලද්ධගුණජොතකො. සුවිඤ්ඤායාති සුබ්බෙත විඤ්ඤාතබ්බා.

216. පාළුවසෙනෙව්න න අට්ඨකථාවසෙනානි අධිප්පායො.

220. යෙනානි චිත්තුප්පාදෙන. ඉමිනා විවදන්ති අනෙනානි විවාදොති වචනත්ථං දස්සෙති. සමට්ඨි වානි වසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන න කෙවලං විවාදොයෙව, අථ ඛො අධිකරණඤ්චානි සම්පිණ්ඩෙති, අථ වා සමට්ඨි වානි සමට්ඨි එව. ඉමිනා සමට්ඨි අධිකරීයති වූපසමීයතීති අධිකරණන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. විවාදොයෙව අධිකරණං විවාදාධිකරණං. එවමාදිනා නයෙනානි ආදිසද්දෙන අනුද්ධංසනෙන වදන්ති අනෙන චිත්තුප්පාදෙනානි අනුවාදොතිආදයො වචනත්ථො සඛගණ්හාති.

222. සන්ධායභාසිතවසෙනානි ලොකවජ්ජං සන්ධාය භාසිතස්ස වචනස්ස වසෙන. සන්ධායභාසිතත්ථං චිත්ථාරෙන්නො ආහ “යස්මිං හී”තිආදි. තත්ථ පථවිඛණ්ණාදිකෙ යස්මිං ආපත්තාධිකරණෙති යොජනා. තස්මිනි කුසලචිත්තඛග ආපත්තාධිකරණෙ. තස්මානි යස්මා න සක්කා වත්තුං, තස්මා. ඉදන්ති “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල”න්ති වචනං, චුත්තන්ති සම්බන්ධො. සන්ධාය අචුත්තං දස්සෙත්වා සන්ධාය චුත්තං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදං පන සන්ධාය චුත්ත”න්ති. තත්ථ ඉදං පනානි කාරණං පන සන්ධායානි සම්බන්ධො. යං ආපත්තාධිකරණන්ති යොජනා. “ලොකවජ්ජ”න්ති පදෙ තුල්‍යාධිකරණං. ලොකස්මිං, ලොකෙහි වා වජ්ජෙතබ්බන්ති ලොකවජ්ජං. තන්ති ආපත්තාධිකරණං. තත්ථානි ආපත්තාධිකරණෙ. විකප්පොති විවිධා කප්පනං, විවිධතක්කො වා. යං පනානි ආපත්තාධිකරණං පන. “පණ්ණත්තිවජ්ජ”න්ති පදෙ තුල්‍යාධිකරණං. භගවතො පඤ්ඤත්තියා හෙතුභූතාය වජ්ජෙතබ්බන්ති පණ්ණත්තිවජ්ජං. තන්ති ආපත්තාධිකරණං, අකුසලං හොතිති සම්බන්ධො. කිඤ්චිති අප්පමත්තකං, ආපත්තානාපත්තිං අජානන්තස්ස ආපජ්ජනතොති සම්බන්ධො. තස්මානි යස්මා අබ්‍යාකතං හොති, තස්මා. තත්ථානි පණ්ණත්තිවජ්ජභූතෙ ආපත්තාධිකරණෙ. “ආපත්තාධිකරණං...පෙ.... කුසල”න්ති ඉදං වචනං චුත්තන්ති යොජනා.

යදි කුසලචිත්තො ආපජ්ජති, අථ නනු ආපත්තාධිකරණං කුලලන්ති වත්තබ්බො භවෙය්‍යානි ආහ “සවෙ පනා”තිආදි. යන්ති ආපත්තාධිකරණං. “ඉදං චුච්චති...පෙ.... කුසල”න්ති වදෙය්‍ය සවෙති යොජනා. එළකලොමඤ්ච පදසොධම්මඤ්ච එළකලොමපදසොධම්මානි, තානි ආදීනි යෙසං තානීති එළකලොමපදසොධම්මාදීනි, තානි සමුට්ඨානානි යාසන්ති එළකලොමපදසොධම්මාදිසමුට්ඨානා, තාසං ආපත්තිනම්පිති සම්බන්ධො. තත්ථානි එළකලොමපදසොධම්මාදිසමුට්ඨානාසු ආපත්තීසු. ආපත්තියා අභගන්ති ආපත්තියා කාරණං. එවං ආපත්තියා අනභගං දස්සෙත්වා තස්සායෙව අභගං දස්සෙන්නො ආහ “කායවච්චිඤ්ඤත්තිවසෙන පනා”තිආදි. තත්ථ වලිතප්පවත්තානන්ති වලිතෙන හෙතුභූතෙන පවත්තානං. අථ වා වලිතො ව කායො, පවත්තා ව වාචානි වලිතප්පවත්තා, තාසං වලිතප්පවත්තානං කායවාචානං. තඤ්චානි කායවාචානං අඤ්ඤතරඤ්ච. අබ්‍යාකතන්ති එත්ථ ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො.

අයමත්වූ එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. තෙනාති විත්තෙන. “ඉදං...පෙ.... සද්ධි”න්ති ඉමිනා සඤ්ජානන්තොති එත්ථ සංසද්දස්ස සුන්දරත්ථං සහ ආකාරොන දස්සෙති. “විතික්කම...පෙ.... කප්පෙත්වා”ති ඉමිනා වෙච්චාති පදස්ස අත්ථං සහ විසෙසනොන දස්සෙති. “උපක්කමවසෙන...පෙ.... පෙසෙත්වා”ති ඉමිනා අභිච්ඡරිත්වාති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. පාළියං යංසද්දොවිතික්කමවිසයොති ආහ “යං ආපත්තාධිකරණං විතික්කම”න්ති. “ආපජ්ජති”ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. එවං විතික්කමතො තස්ස භික්ඛුනොති යොජනා.

අබ්‍යාකතවාරෙථිති පිසද්දො අකුසලවාරං අපෙක්ඛති. තස්සාති විත්තස්ස. අජානන්තොතිආදීනං පදානමත්ථො අකුසලවාරෙ චුත්තපට්ඨකවසෙන වෙදිතබ්බො. යං ආපත්තාධිකරණන්තිආදීනං පදානමත්ථො අකුසලවාරොන සදිසොයෙව.

224. අයං විවාදො නො අධිකරණන්තිආදීසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො.

9. අධිකරණවූපසමනසමථකථා

228. චතුර්වග්ගකරණෙ කම්මෙති සිමසම්මුතිආදිකම්මෙ. පඤ්චවග්ගකරණෙති පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු උපසම්පදාදිකම්මෙ. දසවග්ගකරණෙති මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු උපසම්පදකම්මෙ. වීසතිවග්ගකරණෙති අබ්භානකම්මෙ. කම්මජ්ජන්තාති කම්මස්ස පත්තා යුත්තා අනුරූපා.

230. සම්පට්ඨිතබ්බන්ති පටිග්ගණ්හිතබ්බං. සම්පට්ඨිත්වා ච පන අතික්කාමෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. භණ්ඩකන්ති විවරාදිභණ්ඩකං. මානනිග්ගහත්ථායාති භණ්ඩනජාතානං මානස්ස නිග්ගහත්ථාය. කතිපාහන්ති කතිපයාහං, ද්විභතිහන්ති අත්ථො.

231. අනන්තාති වෙච භස්සානිති එත්ථ අනන්තසද්දො අපරිමාණසද්දෙන අත්ථොනො එකොති ආහ “අපරිමාණානි”ති. “චචනානි”ති ඉමිනා භස්සසද්දො චචනපරියායොති දස්සෙති. උබ්බාහිකාය සම්මනිතබ්බොති කෙන සම්මනිතබ්බොති ආහ “අපලොකෙත්වා වා”තිආදි. ඉමිනා අපලොකනකම්මෙන වා ඤත්තිදුතියකම්මෙන වා සම්මනිතබ්බොති දස්සෙති. අනන්තාති භස්සානි ධම්මකථිකං උද්ධරිත්වා බාහති පටිසෙධෙති ඉමාය සම්මුතියාති උබ්බාහිකා, තාය. එවං සම්මතෙහි පන භික්ඛුහි විනිවිජ්ජනබ්බන්ති සම්බන්ධො. විසුං නිසිදිත්වා තස්සායෙව පරිසාය නිසිදිත්වා වාති යොජනා. අඤ්ඤෙහිති සම්මතභික්ඛුහි අඤ්ඤෙහි.

233. තත්ත්වසාති එත්ථ තත්ත්ව අස්සාති පදවිභාගං කත්වා තසද්දො පරිසවිසයො පසිද්ධවිසයො, අස්සසද්දො ආබ්‍යාතිකොති ආහ “තස්සං පරිසති භවෙය්‍යා”ති. “නොව සුත්තං ආගත”න්ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි “නො සුත්තවිභවිගො”ති

වක්ඛමානත්තා මාතිකං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ “න මාතිකා ආගතා” ති.
 විනයොපීති ඛන්ධකවිනයොපි. පිසද්දෙන සුත්තවිහසිගං අපෙක්ඛති.
 බ්‍යඤ්ජනවිජායායාති එත්ථ ජායාසද්දො පටිබ්බිමිබ්බෙ ව පහාය ව හොතීති ආහ
 “බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙවා” ති, බ්‍යඤ්ජනපටිබ්බිමිබ්බකබ්‍යඤ්ජනපහාවන්තභූතං අත්ථං
 අග්ගහෙත්වා බ්‍යඤ්ජනපටිබ්බිමිබ්බකබ්‍යඤ්ජනපහාමත්තමෙව ගහෙත්වාති අධිප්පායො.
 “පටිසෙධෙතී” ති ඉමිනා පටිබාහසද්දො පටිසෙධන්ටොයෙව, න මද්දනන්ටොති
 දස්සෙති. පටිබාහනාකාරං දස්සෙන්තො ආහ
 “ජාතරූපරජතබ්බත්තවත්ථුපටිග්ගහණාදීසු” තිආදි. කින්නි කෙන කාරණෙන,
 කස්මා කාරණා වා. ඉමෙති ජාතරූපාදිපටිග්ගහකෙ භික්ඛු. කාරෙථාති තුම්භෙ
 කාරෙය්‍යාථ. එය්‍යාථස්ස භි එථාදෙසො. පුච්ඡායං සත්තමිවිහත්ති හොති. සුත්තෙති
 සුත්තන්තපිටකෙ. අපරො ධම්මකථිකො වදන්ති සම්බන්ධො. ඉමෙසන්ති
 ඔලම්බෙන්වා නිවාසෙන්තානං. එත්ථාති ඔලම්බෙන්වා නිවාසනෙ.

234. බහුතරා භික්ඛුති එත්ථ ද්විගුණතිගුණාදිනා අධිකා එව බහුතරා නාමාති
 ආහ “එකෙනපි අධිකා බහුතරාවා” ති. “කො පන වාදො” තිආදිනා “එකෙනපි” ති
 එත්ථ පිසද්දස්ස ගරහත්ථං දස්සෙති.

තිව්ධසලාකග්ගාහකථා

235. සඤ්ඤත්තියාති එත්ථ සඤ්ඤාපනං සඤ්ඤත්ති, තදත්ථායාති දස්සෙන්තො
 ආහ “සඤ්ඤාපනත්ථායා” ති. ගුහිතබ්බොති ගුළ්හො, සොයෙව ගුළ්හකො,
 සලාකග්ගාහො කාතබ්බොති සම්බන්ධො. විවරිතබ්බොති විවටො, සොයෙව
 විවටකො. සස්ස අත්තනො කණ්ණසමීපෙ ජප්පියති කථියතීති සකණ්ණප්ප්පො,
 සොයෙව සකණ්ණප්ප්පකො. “නිමිත්තසඤ්ඤං ආරොපෙන්වා” ති ඉමිනා
 වණ්ණාවණ්ණායො කත්වාති එත්ථ වණ්ණසද්දො සණ්ඨානවාචකොති දස්සෙති.
 සුසණ්ඨානදුසණ්ඨානා සලාකායො කත්වාති අත්ථො. තතොති විසභාගකරණතො
 පරං ගහෙතබ්බොති සම්බන්ධො. සබ්බාපි තා සලාකායොති යොජනා. කත්වාති
 පක්ඛිපනං කත්වා. වුත්තනයෙනාති “අලජ්ජස්සන්තායා” තිආදිනා වුත්තනයෙන.
 “යාවතනිය” ති ඉමිනා පච්චුක්කඨඨිතබ්බන්ති එත්ථ පුනප්පුනං උද්ධං
 කඨඨිතබ්බන්ති අත්ථං දස්සෙති. අතිරෙකජාතෙති අධම්මවාදිහි අතිරෙකතො ජාතෙ
 සතීති සම්බන්ධො. යාවතනියමිපිති පිසද්දො තතො උභතෙ එකද්වෙවාරෙ පන කා
 නාම කථාති දස්සෙති.

සකණ්ණප්ප්පකෙ පන එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. සවෙ
 සඨිසත්ථෙරො ගණ්භාතීති සම්බන්ධො. සොති සඨිසත්ථෙරො. වයොඅනුප්පත්තාති
 පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තා. එතන්ති අධම්මවාදිසලාකං. අස්සාති සඨිසත්ථෙරස්ස.
 ඉතරා සලාකාති අධම්මවාදිසලාකාහි අඤ්ඤා ධම්මවාදිසලාකා. සොති
 සඨිසත්ථෙරො. තන්ති ධම්මවාදිසලාකං. තතොති නෙව අවබුජ්ඣනකාරණා.
 වුත්තනයමෙවාති ගුළ්හකෙ වුත්තනයමෙව. විවටො අත්ථො ඉමස්සාති විවටන්ටො.

තස්සපාපියසිකාවිනයකථා

238. පාරාජිකසාමන්තං නාමාති පාරාජිකස්ස ආසන්නං නාම. අදින්තාදානාදීසුති ආදිසද්දෙන මනුස්සවිග්ගහ උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකෙ සඬගණ්හාති. නිබ්බේයයමානන්ති වෙයනරහිතං, තමෙනං භික්ඛුන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනා නිබ්බේයෙන්තන්ති එත්ථ අන්තසද්දො මානසද්දපරියායොති දස්සෙති. අතිවෙයෙතීති එත්ථ කෙහි අතිවෙයෙතීති ආහ “ඉඬ්ඝායස්මාතිආදිවචනෙහි” ති. තෙනාති වොදකෙන. මන්ති මමං. ආහාති වුදිතකො ආහ. එතස්සාති අවජානනපටිජානනාදිකාරකස්ස පාපියස්ස පුග්ගලස්ස. සීලවා භවිස්සති පාපියො පුග්ගලො සවෙ සීලවා භවිස්සති. පටිජපස්සද්ධිත්ති පාපියභාවතො පටිජපස්සම්භනං. නො වෙති සීලවා නො භවිස්සති වෙ. තථා නාසිතොති තෙන තස්ස පාපියසිකකම්මකරණෙන නාසං ගතො භවිස්සති. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මි. සමථක්ඛන්ධකෙ.

ඉති සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

5. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකං

බුද්දකවත්ථුකථා

243. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකෙ මුට්ඨිකමල්ලාති මුට්ඨිකෙන මථන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං හිංසන්තිති මුට්ඨිකමල්ලා. ඉමිනා පාළියං පදස්ස හෙට්ඨුපරියං දස්සෙති. ගාමමුද්දවාති එත්ථ ඡවිරාගමණ්ඩනානුයුත්තෙන මුදො මොදනං එතෙසමත්ථීති මුද්දවා, ගාමෙ වසන්තා මුද්දවා ගාමමුද්දවාති දස්සෙන්නො ආහ “ඡවිරාගමණ්ඩනානුයුත්තා නාගරිකමනුස්සා” ති. “වණ්ණවා අහෙසු”න්තිආදීසු (පාරා. 193; පාවි. 67) විය වචනං දට්ඨබ්බං. ථම්මෙහි එත්ථ න යත්ථ කත්ථවි ථම්මො භොති, අථ ඛො න්භානතිත්ථෙ නිබ්ණිත්වා යපිතථම්මොයෙවාති ආහ “න්භානතිත්ථෙ නිබ්ණිත්වා යපිතත්ථම්මෙහ” ති.

ඉට්ඨකාසීලාදාරුකුට්ඨානන්ති ඉට්ඨකාකුට්ඨසීලාකුට්ඨදාරුකුට්ඨානං. අට්ඨපදාකාරෙන්නාති අට්ඨපදඵලකාකාරෙන. රාජියොති ලෙඛායො. තත්ථාති අට්ඨානෙ, ආකිරිත්වාති සම්බන්ධො. ගන්ධබ්බහත්ථකොති ගන්ධබ්බානං විණාහත්ථො වියාති ගන්ධබ්බහත්ථකො. දාරුහි කතත්තා වුත්තං “දාරුමයහත්ථෙන්නා” ති. තෙනාති ගන්ධබ්බහත්ථෙන්න, ගහෙත්වාති සම්බන්ධො. කුරුවින්දකපාසාණවුණ්ණාතීති එවංනාමකස්ස පාසාණස්ස වුණ්ණාති. තන්ති කතගුලිකකලාපකං, ගහෙත්වාති සම්බන්ධො. විග්ගය්හාති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සරීරෙ දළ්භං ගහෙත්වාති දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤමඤ්ඤං සරීරෙන සරීර”න්ති. මකරදන්තකෙති මකරනාමකස්ස මච්ඡස්ස දන්තසදිසෙ දන්තෙ. මල්ලකමුලසණ්ඨානෙනාති බෙළපටිග්ගහපාදසණ්ඨානෙන. ගිලානස්සාපීති පිසද්දො අගිලානස්ස පගෙවාති දස්සෙති.

244. දන්තෙති මකරදන්තෙ. අකතං මල්ලකං අකතමල්ලකං. කපාලබණ්ඩං වාති වාසද්දො සමුච්චයත්ථො. කාසචුල්ලවිරහිතත්තා වත්ථවට්ඨි උක්කාසිකා නාම. නත්ථි කාසං චුල්ලමෙතිස්සාති උක්කාසා, සා එව උක්කාසිකා. යස්ස කස්සථිති ගිලානාගිලානස්ස වා ජරාදුබ්බලතරුණබලවස්ස වා. පිට්ඨිත්ති පිට්ඨියං, අයමෙව වා පායො. පාණිතලස්ස පුට්ඨයානං පුට්ඨපාණි, තෙන කතං පුට්ඨපාණිකං, හත්ථපරිකම්මං, තෙන වුත්තං “හත්ථපරිකම්මං වුව්වති” ති. සබ්බෙසන්ති න්භායන්තානං වා අන්භායන්තානං වා සබ්බෙසං.

245. කණ්ණතොති කණ්ණවිජ්ජිද්දතො. මුත්තොලම්බකාදිවල්ලිසදිසත්තා වල්ලිකා නාම. පලම්බකසුත්තන්ති පරිමුඤ්චිත්වා ලම්බියති අනෙනාති පලම්බකං, තමෙව සුත්තං පලම්බකසුත්තං. වලයන්ති නියුරං.

246. ද්විහි මාසෙහි නියුත්තං දුමාසිකං. ද්වෙ අඬිගුලානි එතස්සාති දුච්චිගුලං, කෙසො. උභයෙනපීති දුමාසිකදුච්චිගුලසඬිබාතෙන උභයෙනපි. අයම්පි උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදොව වුත්තොති යොජනා. තතොති දුමාසිකදුච්චිගුලතො.

ඔසණ්ඨෙත්තීති එත්ථ ඔලිබ්බිතා සමං පතිට්ඨාපෙන්තිති දස්සෙන්තො ආහ “ඔලිබ්බිතා සන්තිසිද්ධාපෙන්ති” ති. දන්තමයාදීසුති ආදිසද්දෙන අට්ඨිමයාදයො සඬිගණ්හාති. හත්ථඵණෙනාති හත්ථසඬිබාතෙන ඵණෙන. වික්ඛල්ලෙනාති වික්ඛල්ලසදිසෙන නියායසෙන. උදකතෙලෙනාති එත්ථ උදකඤ්ච තෙලඤ්චාති ව උදකසඬිබාතෙන තෙලෙනාති ව අත්ථං නිවත්තෙන්තො ආහ “උදකමිස්සකෙන තෙලෙනා” ති. ඉමිනා උදකෙන මිස්සකං තෙලං උදකතෙලන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. උට්ඨිලොමෙති උට්ඨිතලොමෙ. හත්ථං තෙමෙත්වාති හත්ථං උදකතෙලෙන තෙමෙත්වා. උණ්භාහිතත්තරජොකිණ්ණසිරානම්පිති උණ්භෙන අහිතත්තො ව රජෙහි ඔකිණ්ණසිරො ව උණ්භාහිතත්තරජොකිණ්ණසිරා, අථ වා උණ්භෙන අහිතත්තො සිරො එතෙසන්ති උණ්භාහිතත්තසිරා, රජෙහි ඔකිණ්ණො සිරො එතෙසන්ති රජොකිණ්ණසිරා, උණ්භාහිතත්තසිරා ව රජොකිණ්ණසිරා ව උණ්භාහිතත්තරජොකිණ්ණසිරා, පුබ්බපදෙ උත්තරපදලොපො, තෙසම්පි. අල්ලහත්ථෙත්තාති අද්දහත්ථෙත්ත, අයමෙව වා පායො.

247. යෙසු කංසපත්තාදීසු මුබ්බනිමිත්තං පඤ්ඤායති, සබ්බානි තානි කංසපත්තාදීනිපිති යොජනා. යත්ථ කත්ථවීති යස්මිං කස්මිංචි ආදාසෙ වා උදකපත්තෙ වාති සම්බන්ධො. සඤ්ජවි නු බොති සඤ්ජානා ඡවි නු බො, අහං ජිණ්ණො අමිහි නු බො, නොති යොජනා.

මුබ්බං ආලිම්පන්තිති එත්ථ කෙහි ආලිම්පන්තිති ආහ “විජ්ජසන්තඡවිරාගකරෙහි මුබ්බලෙපනෙහි” ති. “මනොසිලායා” ති ඉමිනා මනොසිලා එව මනොසිලිකාති දස්සෙති. තානීති ලඤ්ජනාති. හරිතාලාදීහිපිති පිසද්දෙන න කෙවලං මනොසිලිකාය එව, අථ බො හරිතාලාදීහිපිති දස්සෙති.

248. න භික්ඛවෙ නච්චං වාතිආදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතඛිබ්බොති යොජනා. නිච්චාපෙත්තස්ස වාති පරෙහි නච්චාපෙත්තස්ස වා. සාධුගීතන්ති සුන්දරං අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තං ගීතං, සජ්ජනානං වා. දන්තගීතමිපි න වට්ටතිති සම්බන්ධො. යන්ති ගීතං. පුබ්බභාගෙති ගායනතො පුබ්බභාගෙ. ගායාපෙත්තස්සාපිති පරෙහි වා ගායාපෙත්තස්සාපි. යං පනාති කිරියාපරාමසනං. යං පහරති, තත්ථ පහරණෙ අනාපත්තීති යොජනා. සබ්බන්ති අබ්ලං නච්චගීතවාදිතං. පස්සතොති පස්සන්තස්ස ච සුඤ්ඤත්තස්ස ච. සවනමිපි හි එකසෙසෙන වා සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන වා පස්සනෙනෙව සඬගහිතං. විහාරතොති අනච්චඅගීතඅවාදිතට්ඨානවිහාරතො. විහාරන්ති නච්චගීතවාදිතට්ඨානවිහාරං. අසනසාලායාති ගාමෙ ධීතාය අසනසාලාය.

249. සරකිරියන්ති සරස්ස කිරියං. ඉමිනා සරකුත්තින්ති එත්ථ සරස්ස කරණං සරකුත්තිති වචනත්ථං දස්සෙති. අලද්ධං සමාධිත්ති සම්බන්ධො. පච්ඡිමා ජනතාති එත්ථ සමුභිං අවයවං විනා සමුහස්ස අවයවිනො අභාවා තාපච්චයො ස්වත්ථොපි භොතිති ආහ “පච්ඡිමො ජනො”ති. තං තං වත්තන්ති සුත්තන්තවත්තාදිං තං තං වත්තං. අක්ඛරාති විනාසෙත්වාති අඤ්ඤථා වත්තඛිබ්බොති අක්ඛරාති අඤ්ඤථා වදනෙන ව දීසාදීති රස්සාදිවදනෙන ව විනාසෙත්වා. ධම්මෙ පනාති එත්ථ සද්දො පන විසෙසජාතකො. ගීතතො විසෙසොව වෙදිතඛිබ්බොති හි අත්ථො. සුත්තන්තවත්තන්ති සුත්තන්තස්ස උච්චාරණං වත්තං. එසෙව නයො “ජාතකවත්තං ගාථාවත්ත”න්ති එත්ථාපි. තන්ති වත්තං. යදි පන තං විනාසෙත්වා අතිදීසං කාතුං න වට්ටති, එවං සති යථා සුත්තන්තවත්තාදීති භොන්ති, තථා කථං දස්සෙතඛිබ්බොතිති ආහ “චතුරස්සෙන වත්තෙනා”තිආදි. තත්ථ චතුරස්සෙන වත්තෙනාති පරිපුර්ණෙන උච්චාරණවත්තෙන. පරිමණ්ඩලාතීති සමන්තතො මණ්ඩලාති බිම්බොති පුර්ණාතීති අත්ථො. “සරෙන හණිත”න්ති ඉමිනා සරහඤ්ඤන්ති එත්ථ සරෙන හණිතඛිබ්බොති සරහඤ්ඤන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. සරහඤ්ඤෙ කිර අත්ථීති සම්බන්ධො. තරඬගවත්තාදීනං උච්චාරණවිධානාති (වජිර. ටී. චූළවග්ග 249; සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.249; වජිර. ටී. චූළවග්ග 2.248-9) එතරහි නත්ථී. ද්වත්තිංසවත්තාතීති ව සඬබ්බාමත්තමෙව අත්ථී, න සඬබ්බෙය්‍යං. තස්මා ටීකාසු (සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.249; වජිර. ටී. චූළවග්ග. 249) “තරඬගවත්තාදීනං උච්චාරණවිධානාති නට්ඨපයොගාති”ති වුත්තං. අත්ථීති සංවිජ්ජන්ති. අයඤ්ඤි අත්ථීසද්දො නිපාතො. තෙසුති ද්වත්තිංසවත්තෙසු. යන්ති වත්තං. උච්චාරණවිධානාති නට්ඨපයොගාතිපි තෙසං සබ්බෙසං සාමඤ්ඤලක්ඛණං දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බෙස”න්තිආදි. තත්ථ සබ්බෙසන්ති ද්වත්තිංසවත්තානං, ලක්ඛණන්ති සම්බන්ධො. “අවිනාසෙත්වා”ති වත්වා තමෙවත්ථං පාකටං. කරොන්නො ආහ “විකාරං අකත්වා”ති. තත්ථ විකාරකරණං නාම යත්තකාහි මත්තාහි අක්ඛරං පරිපුර්ණං භොති, තතො අධිකමත්තායුත්තං කත්වා කථනං, තථා අකත්වා සමණසාරුප්පෙන චතුරස්සෙන නයෙන පවත්තනංයෙව ලක්ඛණන්ති අත්ථො.

බාහිරලොමිං උණ්ණන්ති එත්ථ “බාහිරලොමි”න්ති පදං භාවනපුංසකන්ති ආහ “උණ්ණලොමාති බහි කත්වා”ති. “උණ්ණපාවාර”න්ති ඉමිනා උණ්ණිති එත්ථ

උත්තරපදලොපං දස්සෙති. අථ වා පාවාරපදෙන උණ්ණා එතස්ස අත්ථිති උණ්ණිති කත්වා තද්ධිතපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. “තථා ධාරෙන්තස්ස දුක්කට්”න්ති වචනස්ස අත්ථාපත්තිනයං දස්සෙන්තො ආහ “ලොමානි අත්තො කත්වා පාරුපිතුං වට්ඨති”ති.

251. අභිගජාතං ඡින්දන්තස්සෙවාති අභිගජාතමෙව ඡින්දන්තස්සාති යොජනා. අථ වා අභිගජාතං ඡින්දන්තස්ස ථුල්ලච්චයමෙවාති යොජනා. අභිකිට්ඨයාදීසු නිමිත්තභූතෙසු ඡින්දන්තස්සාති යොජනා.

252. උප්පන්නා හොතිති පටිලාභවසෙන උප්පන්නා හොති. උප්පන්නභාවං පාකටං කරොන්තො ආහ “සො”තිආදි. තත්ථ සොති රාජගහකො සෙට්ඨි, කිලුතිති සම්බන්ධො. තස්සාති සෙට්ඨිස්ස. ඉදං පදං “ජාලෙ”ති පදෙ සාමාන්ථජට්ඨි, “උප්පන්නා හොති”ති පදෙ සම්පදානං. තන්ති වන්දනගණ්ඨිං. අස්සාති සෙට්ඨිස්ස. ඉදං පදං “පුරිසා”ති පදෙ සාමාන්ථජට්ඨි, “අදංසු”ති පදෙ සම්පදානං. විකුබ්බනිද්ධිති විවිධං, විකාරං වා කුබ්බනවසෙන පවත්තා ඉද්ධි (පටි. ම. 3.12-16; විසුද්ධි. 2.369-373). අධිට්ඨානිද්ධිති අධිට්ඨානවසෙන පවත්තා ඉද්ධි (පටි. ම. 3.12-16; විසුද්ධි. 2.369-373).

ගිහි උපනාමෙන්තිති සම්බන්ධො. බ්‍යඤ්ජනං කත්වාති බ්‍යඤ්ජනං පක්ඛිපනං කත්වා. තන්ති සුවණ්ණතට්ටිකාදිං. ආමසිතුම්පිති පිසද්දො පගෙව පටිග්ගණ්හිතුන්ති දස්සෙති. සඬ්ඝිකපරිභොගෙන වාති වාසද්දො පනසද්දත්ථො. සඬ්ඝිකපරිභොගෙන පනාති හි අත්ථො. ගිහිවිකටානි වාති වාසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. ගිහිවිකටානි භාජනානිපි වට්ඨන්තිති හි අත්ථො. කංසලොභවට්ටලොභානං සභාගත්තා චුත්තං “කංස...පෙ.... සඬ්ගහිතො”ති.

253. “ලිබ්බු”න්ති එතං චුත්තන්ති යොජනා. පකතිමණ්ඩලන්ති එත්ථ කිං මකරදන්තමත්තම්පි අවඡින්නමණ්ඩලන්ති ආහ “මකරදන්තවඡින්නකමණ්ඩලමෙවා”ති.

254. පහරිත්වාති ආවට්ටනතො අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා. තයො පත්තෙ උපරුපරි යපෙතුං වට්ඨන්ති සම්බන්ධො. භූමිආධාරකො නාම භූමියා ආසන්නො දන්තාදීහි කතො වලයාධාරකො. දාරුආධාරකො නාම එකදාරුතා කතො ආධාරකො. දණ්ඩාධාරකො නාම වතුදණ්ඩතො පට්ඨාය බහුහි දණ්ඩෙහි කතො ආධාරකො. තත්ථාති හමකොට්ඨසදිසදාරු ආධාරකතිදණ්ඩකාධාරෙසු. ගහෙන්වා එවාති පත්තං ගහෙන්වා එව, එකමෙව යපෙනබ්බං ඉති චුත්තන්ති යොජනා.

තත්ථෙවාති මිඬ්ඬන්තෙයෙව. විත්ථිණ්ණායාති විත්ථාරාය. බාහිරපස්සෙති කුට්ටස්ස බාහිරපස්සෙ. කතායාති කුට්ටස්ස ථීරභාවත්ථං කතාය. එත්ථාති පරිභණ්ඩන්තෙ.

යං වත්ථං පත්ථරිත්වා පත්තො යපියතීති වත්ථං වොළකං නාමාති යොජනා. තස්මිං පනාති වොළකෙ පන. යත්ථාති යස්සං වාලිකායං. න දුස්සතීති පත්තො න දුස්සතී. පත්තමාළකන්ති පත්තස්ස යපනත්ථාය කතං අට්ඨං. භණ්ඩකුක්ඛලිකාති පත්තාදිභණ්ඩකානං පක්ඛිපනා උක්ඛලිකා. යත්ථ කත්ථවීති භිත්තිබ්බිලාදිකෙ යස්මිං කස්මිංචි. ලග්ගෙන්තස්සාති පත්තං ථවිකාය ලග්ගෙන්තස්ස. නිසිද්දනසයනත්ථං වා කතං හොතුති යොජනා. අඤ්ඤානාති පත්තතො අඤ්ඤාන. අට්ඨකජන්තෙනාති අට්ඨපතිරූපෙන, අට්ඨකසදිසෙනාති අත්ථො. තත්ථාති අට්ඨකජන්තෙන යපිතෙ මඤ්චපියෙ. අංසෙ බද්ධියති අනෙනාති අංසබද්ධො, සොයෙව අංසබද්ධකො, තෙන ලග්ගෙන්වාති සම්බන්ධො. ඡත්තෙ යපෙතුං න වට්ඨතීති සම්බන්ධො. භත්තෙන පුරො භත්තපුරො, පත්තො. බන්ධිත්වා යපිතෙ ඡත්තෙ වා අට්ඨකං කත්වා යපිතෙ ඡත්තෙ වාති යොජනා. යො කොචි භත්තපුරොපි තුව්ඡපත්තොපිති සම්බන්ධො.

255. යස්සාති භික්ඛුනො. භත්ථෙ පත්තො අත්ථි, සො ඵව භික්ඛු පත්තභත්ථො න හොති, අපිව බො පන භත්ථෙ වා පිට්ඨිපාදෙ වා යත්ථ කත්ථවි සරීරාවයවෙ පත්තස්මිං සතීති යොජනා. ඵසෙව නයො අනන්තරවාකොපි. ඉමෙහි වාකොපි “පත්තභත්ථො”ති ව “කවාටං පණාමෙතු”න්ති ව උපලක්ඛණමත්තමෙවාති දස්සෙති. සුචිං වා අවාපුරිතුන්ති සම්බන්ධො. කුඤ්චිකාය වාති වාසද්දො “සරීරාවයවෙනා”ති පදං අපෙක්ඛති.

ලාබ්බකවාහන්ති ලම්බතීති ලාබ්බ, ලාබ්බයා කවාහං ලාබ්බකවාහං. “තාවකාලික”න්ති ඉමිනා ඵකවාරමෙව තෙන ආමිසං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා ඡඩ්ඛෙතබ්බන්ති දස්සෙති. සට්ඨකපාලන්ති භාජනකපාලං. අභුං මෙති අවච්ඡි මය්හං, උප්පජ්ජිත්ථාති අත්ථො. “අභු මෙ”ති (ම. නි. අට්ඨ. 2.149; ම. නි. ටී. 2.149) වත්තබ්බෙ නිග්ගහිතාගමවසෙන ඵවං චුත්තං. උත්තාසවචනන්ති උත්තාසෙන වචනකාරණං පදං. දින්නකමෙවාති පරෙහි දින්නකමෙව ආමිසන්ති සම්බන්ධො.

වම්බෙත්වාති මුබ්බෙන වම්බෙත්වා. අපච්ඡිදාමිසානීති ඡඩ්ඛිතානි ආමිසානි. ඵතෙසුති වලකාදිසු. අනුච්ඡිට්ඨං සුද්ධපත්තන්ති නත්ථි උච්ඡිට්ඨො ඵත්ථාති අනුච්ඡිට්ඨො, සුද්ධපත්තො, තං. උච්ඡිට්ඨභත්ථෙන්නාති උච්ඡිට්ඨො ඵත්ථ අත්ථිති උච්ඡිට්ඨො, සොයෙව භත්ථො උච්ඡිට්ඨභත්ථො, තෙන. වාමභත්ථෙන ආසිඤ්චිත්වාති සම්බන්ධො. ඵත්ථාති සුද්ධපත්තෙ. ඵත්තාවතාපිති ඵත්තකෙන ඵකඋදකගෙණ්ඩුසගභණ්ඩමත්තෙනාපි. සොති සුද්ධපත්තො. භත්ථං පනාති උච්ඡිට්ඨභත්ථමිපි. පනසද්දො හෙත්ථ සම්පිණ්ඩනත්ථො. යං අට්ඨිං වා යං වලකං වාති යොජනා. තත්ථාති මච්ඡමංසඵලාදිසු. තන්ති අට්ඨිවලකං. යං පනාති අට්ඨිවලකාදිං පන, පට්ඨාදිතුකාමොති සම්බන්ධො, පුන ඛාදිතුකාමොති අත්ථො. තත්ථෙවාති පත්තෙ ඵව. කත්ථාති යපනං කත්වා. යං කිඤ්චි අට්ඨිකණ්ටකාදින්ති සම්බන්ධො.

256. සත්ථකවෙයනකන්ති සත්ථකස්ස වෙයනකරණං. පිප්ඵලිකං වා දණ්ඩසත්ථකං නාමාති යොජනා. පිප්ඵාලෙති ඵතායාති පිප්ඵලි, සායෙව පිප්ඵලිකං.

අඤ්ඤම්මිති පිප්ඵලිකතො අඤ්ඤම්මි. යංකිඤ්චි දණ්ඩං යොජෙත්වා කතස්ත්ථකං
වා දණ්ඩස්ත්ථකං නාමාති යොජනා. ඉමිනා දණ්ඩෙන යොජිතං සත්ථකං
දණ්ඩස්ත්ථකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

මලග්ගහිතාති අයමලග්ගහිතා. කිණ්ණෙනාති මදිරාදිබ්බෙජන කිණ්ණෙන.
තෙනාති පාසාණුචුණ්ණසඬ්ඛාතෙන සරිතකෙන. මක්ඛෙතූන්ති සුචිං මක්ඛෙතූං.
මක්ඛිතමධුසිත්ථකං තං සරිතකං පරිහිජ්ජතිති යොජනා. මධුසිත්ථකපිලොතිකන්ති
මධුසිත්ථකෙන මක්ඛිතං පිලොතිකං. තත්ථාති නිස්සෙණියං. යාය රජ්ජයා කථිතො
බන්ධන්ති, සා රජ්ජ කථිතරජ්ජ නාමාති යොජනා. තත්ථාති දීඝස්ස හික්ඛුනො
පමාණෙන කතෙ කථිතො. දණ්ඩකෙති කථිතදණ්ඩකම්හි. තස්සාති දීඝස්ස
හික්ඛුනො පමාණෙන කතස්ස කථිතස්ස. ඉතරස්ස හික්ඛුනොති දීඝහික්ඛුනො
ඉතරස්ස රස්සහික්ඛුනො.

දණ්ඩකථිතපමාණෙන කතස්ස කටසාරකස්සාති යොජනා. “දුගුණකරණ”න්ති
ඉමිනා පිදලකන්ති දුගුණකරණසඬ්ඛාතස්ස කිරියාවිසෙසස්ස නාමන්ති දස්සෙති.
විනන්ධනරජ්ජන්ති විසෙසෙන නහියති බන්ධියති එතායාති විනන්ධනා, සායෙව
රජ්ජ විනන්ධනරජ්ජ, තමෙවත්ථං දස්සෙතූං වුත්තං “විනන්ධිතූං රජ්ජ”න්ති.
විනන්ධනසුත්තකන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙන සුත්තකෙනාති
විනන්ධනසුත්තකෙන. තත්ථාති බුද්දකනිස්සෙණියං කාවි සුත්තන්තරිකායොති
සම්බන්ධො. පමාණසඤ්ඤාකරණන්ති සුත්තන්තරිකපමාණස්ස සඤ්ඤාකරණං.
කාලසුත්තෙන සඤ්ඤාකරණං විය හලිද්දිසුත්තෙන සඤ්ඤාකරණන්ති යොජනා.
අඩගුලියා පටිග්ගණ්හන්ති එත්ථ “පටිග්ගණ්හන්ති”ති පදස්ස “අඩගුලියා”ති
කරණස්සෙව වුත්තත්තා කම්මස්ස අවුත්තත්තා තස්ස කම්මං දස්සෙතූං වුත්තං
“සුචිමුඛ”න්ති. අඩගුලිකොසකන්ති අඩගුලිකඤ්චුකං.

257. පාතිවඬකොටකාදින්ති එත්ථ පාති නාම පටිග්ගහසණ්ඨානෙන කතො
සුචිආදිහණ්ඩට්ඨපනො භාජනවිසෙසො. ආකිරිත්ථාති පක්ඛිපිත්ථා. ඔධුනිත්ථාති
පජ්ජොට්ඨත්ථා. සනදණ්ඩකන්ති නිරන්තරදණ්ඩකං. අන්තොකත්ථාති කථිතස්ස
අන්තොකත්ථා.

258. විනන්ධිත්ථාති වොලකෙන විනන්ධිත්ථා.

259. අපරිස්සාවනකස්සෙව හික්ඛුනොති යොජනා. යො පන යාවතීති
සම්බන්ධො. මජ්ඣෙදණ්ඩකෙති දණ්ඩකස්ස මජ්ඣෙ. උදකන්ති අකප්පියඋදකං.
තන්ති උදකං. යන්ති පරිස්සාවනං. උදකං පරිසුද්ධං හුත්වා සවති ගච්ඡති පවත්තති
අනෙතාති පරිස්සාවනං. යං උදකෙ ඔත්ථරිත්ථා සටෙන උදකං ගණ්හන්ති, තං
ඔත්ථරකං නාමාති යොජනා. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තං හී”තිආදි.
තන්ති පරිස්සාවනං, බන්ධිත්ථාති සම්බන්ධො. තෙසුති වතුසු බාණුකෙසු.
සබ්බපරියන්තෙති සබ්බපරිස්සාවනස්ස පරියන්තෙ මොවෙත්ථාති සම්බන්ධො.

ඔත්පරිත්වාති ඔගාහෙත්වා. චීවරකුටිකාති චීවරෙන කතා කුටිකා, සා මකසානං පරිත්තාණත්ථං කතත්තා මකසකුටිකාති වුවිති.

260. සෙම්භාදිදොසුස්සන්තකායාති සෙම්භාදිදොසෙහි උස්සන්තකායා. අග්ගලත්ථම්මොති කවාටත්ථම්මො. යත්ථාති අග්ගලත්ථම්මො. තත්ථාති ද්වාරබාහාය. තත්ථාති අග්ගලපාසකෙ. ධුමො නික්ඛමති එතෙනාති ධුමනෙත්තො, ඡිද්දො. තෙන චුත්තං “ධුමනික්ඛමනඡිද්ද”න්ති. “ගන්ධෙහි”ති ඉමිනා “වාසෙතු”න්ති පදස්ස කරණං දස්සෙති. “උදකට්ඨපනට්ඨාන”න්ති ඉමිනා උදකට්ඨානන්ති එත්ථ උදකස්ස යපනං යානං උදකට්ඨානන්ති මජ්ඣෙකපදලොපසමාසං දස්සෙති. තත්ථාති උදකට්ඨානො. කොට්ඨකොති එත්ථ න යත්ථ කත්ථවි, යස්ස කස්සවි වා කොට්ඨකො හොති, අපි ව බො පන ද්වාරෙ එව, ද්වාරස්සෙව වා කොට්ඨකොති ආහ “ද්වාරකොට්ඨකො”ති.

261. පරිකම්මන්ති පිට්ඨිආදිපරිකම්මං. පට්ච්ඡාදියති ඉමායාති පට්ච්ඡාදි, වත්ථමෙව පට්ච්ඡාදි වත්ථපට්ච්ඡාදි. උදකං න හොතීති එත්ථ පානොදකං නිවත්තෙත්තො ආහ “න්භානොදකං න හොතී”ති.

262. පණ්ණිකානං තුලං විය උදකඋබ්බාහනකතුලන්ති යොජනා. දීඝවරත්තාදීහීතිආදිසද්දෙන රජ්ජු ආදයො සභගණ්හාති. අරහත්ථසට්ඨයන්තං නාම චක්කසණ්ඨානං අනෙකාරං අරෙ අරෙ සටාති බන්ධිත්වා එකෙන වා ද්විති වා පරිබ්භමියමානං යන්තං. අරසභිබාතෙසු හත්ථෙසු සටා බන්ධිතබ්බා එත්ථාති අරහත්ථසට්ඨ, තමෙව යන්තං අරහත්ථසට්ඨයන්තං. වම්මභාජනන්ති වම්මමයං භාජනං. අපරික්ඛිත්තා හොතීති වන්දනිකා අපාකාරා හොති. උදකපුඤ්ජනං වට්ටතීති සම්බන්ධො. තස්මින්ති උදකපුඤ්ජනෙ. “උදකපුඤ්ජනී”තිපි පාඨො. එවං සති තාය උදකපුඤ්ජනියාති අත්ථො. පච්චුද්ධරිතුන්ති අපනෙතුං.

263. ආ සමන්තතො විද්ධං පක්ඛපාසකමෙත්ථාති ආවිද්ධපක්ඛපාසකං. මණ්ඩලෙති කණ්ණිකමණ්ඩලම්භි. කතං කුටඤ්ච ඡදනඤ්ච එත්ථාති කතකුටච්ඡදනං, ජන්තාසරං, තස්ස. එතන්ති “නිල්ලෙඛජන්තාසර”න්ති එතං නාම. “චත්තාරො මාසෙ”ති ඉමිනා “චතුමාස”න්ති දිගුසමාසස්ස වාක්‍යං දස්සෙති.

264. නමකකන්ති එත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනමකතො (චුළුව. අට්ඨ. 256) විසෙසං දස්සෙත්තො ආහ “එළකලොමෙහි”තිආදි. අවායිමන්ති වායිත්වා න කතං. වම්මබණ්ඩපරිභාරෙනාති වම්මබණ්ඩං විය අධිට්ඨානවිකප්පනඅපනයනෙන, පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. පෙළායාති අට්ඨංසාදිආකාරෙන කතාය මඤ්ජුසාය. එතන්ති “ආසිත්තකූපධාන”න්ති එතං නාම. දාරුමයාපීති පිසද්දො න තම්බලොහරජතමයා එවාති දස්සෙති. එත්ථෙවාති මලොරිකායමෙව. ආධාරකසභිබ්බෙපගමනතොති ආධාරකෙ සභිබ්බෙපං ගමනතො. හීති සච්චං, යස්මා වා. පුබ්බෙ පත්තරක්ඛනත්ථං ආධාරකො අනුඤ්ඤාතො, ඉදානි භුඤ්ජනත්ථන්ති

දට්ටබ්බං. එකො හික්ඛු ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. සෙසකන්ති ගහෙනබ්බඵලප්ඵවෙහි සෙසකං. තස්මිං බණෙති තස්මිං භුඤ්ජනක්ඛණෙ.

265. එකෙකෙනපි අභිගෙනාති පිසද්දො සම්භාවනත්ථො, තතො පන අධිකෙහි අභිගෙහි පගෙවාති හි අත්ථො. සමන්තාගතස්ස උපාසකස්ස නික්කුජ්ජිතුන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති උපාසකස්ස. න ගහෙනබ්බොති සච්ඡෙන න ගහෙනබ්බො. අසුකස්ස උපාසකස්සාති සම්බන්ධො. උක්කුජ්ජනකාලෙති පත්තස්ස උක්කුජ්ජනකාලෙ. යාවාපෙත්වාති පත්තනිකුජ්ජිතෙන උපාසකෙන යාවාපෙත්වා. හත්ථපාසන්ති සච්ඡස්ස හත්ථපාසං.

268. පුරක්ඛත්වාති එත්ථ පුරසද්දස්ස අග්ගත්ථභාවඤ්ච කරසද්දස්ස බාදෙසභාවඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “අග්ගතො කත්වා”ති. සොති බොධිරාජකුමාරො, සන්ථරීති සම්බන්ධො. ලච්ඡාමීති ලභිස්සාමි, එස බොධිරාජකුමාරො පුත්තලාභාය අභබ්බොති යොජනා. අක්කමනො දොසං දස්සෙන්නො ආහ “යදී”තිආදි. පච්ඡාති අක්කමනො පච්ඡා. අයන්ති භගවා. ඉදන්ති කාරණං. තාවාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා වා පට්ඨං. පරිභවතොති ගිහීනං පරිභවතො.

මඬගලත්ථායාති අරොගාදිකස්ස මඬගලස්ස අත්ථාය. ධොතපාදකන්ති එත්ථ ධොතෙහි පාදෙහි අක්කමනට්ඨානෙ අත්ථරිතං ධොතපාදකන්ති වචනත්ථං. දස්සෙන්නො ආහ “ධොතපාදකං නාමා”තිආදි. තත්ථ “පච්චත්ථරණං අත්ථත”න්ති ඉමිනා “ධොතපාදක”න්ති එත්ථ ණිකපච්චයස්ස අත්ථරිතත්ථෙ පචත්තභාවං දස්සෙති.

269. පදුමකණ්ණිකාකාරන්ති පදුමකණ්ණිකසණ්ඨානං. කතං පාදසංසනං කතකං නාමාති යොජනා. තන්ති කතකං, පටික්ඛිත්තමෙවාති සම්බන්ධො. පොත්ථකෙසු තංසද්දො ගලිතොති දට්ටබ්බො. බාහුල්ලිකානුයොගත්තාති පච්චයබ්බලභාවාය අනුයොගත්තා. පාසාණචේණකොපිති පාසාණඅබ්බදමිපි. බීජනීති චතුරස්සබීජනී. තන්ති විදුපනං, කතං භොතුති සම්බන්ධො. ඉධාපි තංසද්දො ගලිතො. වෙළුදන්තවිලිවෙහි වා මොරපිඤ්ජෙහි වා වම්මවිකතීහි වා කතං භොතුති යොජනා. සබ්බං විදුපනන්ති සම්බන්ධො. පාළියං තාලවණ්ටන්ති සහ වණ්ටෙන කතං තාලං තාලවණ්ටං, තාලසද්දෙන තංයා මණ්ඩලබීජනී ගහෙනබ්බා විකාරීවිකාරභාවෙන සම්බන්ධත්තා. මකසබීජනීති මකසානං පලායනකබීජනී, දන්තමයවිසාණමයදණ්ඩකාපි මකසබීජනී වට්ටතීති යොජනා. “වාකමයබීජනියා”ති පදං “සඬගහිතා”ති පදෙ ආධාරො, කරණං වා.

270. යස්සාති හික්ඛුස්ස වක්ඛුං වා දුබ්බලං භොතීති යොජනා. අඤ්ඤොති කායධාහාදිහි ආබාධෙහි අඤ්ඤො, කොචි ආබාධො වා උප්පජ්ජතීති යොජනා. “වස්සෙ පනා”ති පදං “චීවරගුත්තත්ථ”න්ති පදෙ එව සම්බන්ධිතබ්බං. චීවරගුත්තත්ථන්ති චීවරස්ස වස්සතෙමනතො ගුත්තත්ථං, වාළුමිගවොරහයෙසු

සන්තෙසුති සම්බන්ධො. තාලපණ්ණාදිනා එකෙන පණ්ණෙන කතං ඡත්තං
එකපණ්ණවිජත්තං. සබ්බත්තේවාති සබ්බෙසු එව ගාමාරක්ඛෙසු.

“අසි අස්සා”ති ඉමිනා අසිස්සාති පදස්ස අනවකාසවිධිං දස්සෙති. අසිති බග්ගො.
අස්සාති චොරස්ස, අසිති සම්බන්ධො. විජ්ජොතලනීති එත්ථ අලපච්චයො
රූපසිද්ධිමත්තොවාති ආහ “විජ්ජොතනී”ති. “චතුහත්ථොයොවා”ති ඉමිනා
පමාණයුත්තොති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. තතොති චතුහත්ථතො. සබ්බෙසන්ති
ගිලානාගිලානානං. “සක්කා පනා”ති පදං “න වට්ටති”ති පදෙ කත්තා,
“දාතබ්බා”ති පදෙ කම්මං. සම්මන්තිත්ථාව දාතබ්බා, න විනා සම්මුතියාති
අධිප්පායො.

273. ආගතන්ති උදරියතො නික්ඛමිත්වා ආගතං. උග්ගාරන්ති ගලතො උග්ගාරං
භොජනන්ති සම්බන්ධො. සන්ධාරෙත්වාති පතිට්ඨාපෙත්වා. අසන්ධාරිතමෙව
භුත්වාති සම්බන්ධො.

යන්ති බාදනීයභොජනීයං, පතිතන්ති සම්බන්ධො. තන්ති බාදනීයභොජනීයං,
ගහෙත්වා පරිභුක්ඛ්ඪිත්වන්ති සම්බන්ධො. ඉදන්ති වචනං.

274. කුබ්බං කර්ස්සාමිති එත්ථ කරියති උච්චාරියතීති කුබ්බන්ති චුත්තෙ
සද්දොති ආහ “සද්දං කර්ස්සාමි”ති. සද්දන්ති “අයං මං භික්ඛු විජ්ජකරොති”ති
උච්චාසද්දං. නබාදිභීතිආදිසද්දෙන මුඛකුට්ටෙ සඬගණ්භාති. අනුරක්ඛනත්ථන්ති
අනුදයෙන පාලනත්ථං. නචච්ඡේදනන්ති නචං ඡින්නති අනෙනාති නචච්ඡේදනං,
සත්ථකාදි. වීසතිමට්ඨන්ති එත්ථ වීසතියා නබානං මට්ඨං වීසතිමට්ඨන්ති
දස්සෙන්නො ආහ “වීසතිපි නචෙ”තිආදි. ලිබ්බමට්ඨෙති ලිබ්බෙන භුත්වා මට්ඨෙ.
කාරාපෙන්තීති නභාපිතෙ කාරාපෙන්ති. නචතොති නචතො වා නචන්තරතො වා.
අපකඬ්ඪිත්වන්ති කඬ්ඪිත්වා අපනෙතුං.

275. බුරකොසකන්ති බුරස්ස යපනකං. කත්තරියාති කන්තියති ඡින්නියති
ඉමායාති කත්තරි, අයොමයො එකො උපකරණවිසෙසො, තාය. “ෂෙදාපෙන්ති”ති
ඉමිනා කප්පාපෙන්තීති එත්ථ කප්පසද්දස්ස විධාත්ථං අධිප්පායෙන දස්සෙති. මස්සුං
වඩ්ඪාපෙන්තීති එත්ථ මස්සුං වඩ්ඪෙත්වා රුහාපෙන්තීති අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ
“මස්සුං දීසං කාරාපෙන්ති”ති. එළකමස්සුති එළකස්ස විය මස්සුති එළකමස්සු.
“ගොලොමික”න්ති චුච්චතීති සම්බන්ධො. “චතුකොණ”න්ති ඉමිනා චතුරස්සන්ති
එත්ථ අංසසද්දො කොණත්ථොති දස්සෙති. චතුරස්සන්ති එත්ථ හි “චතුරංස”න්ති
චත්තබ්බෙ නිග්ගහිතස්ස ලොපං කත්වා පරස්ස සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා
“චතුරස්ස”න්ති චුත්තං. ලොමසංහරණන්ති ලොමානං අපනයනං.
ලොමරාජිට්ඨපනන්ති ලොමලෙඛායපනං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු, මස්සුකප්පනාදියුති
සම්බන්ධො. ගණ්ඨවණරුධිආබාධපච්චයාති ගණ්ඨො ව වණො ව රුධි ව
ගණ්ඨවණරුධයො, තෙයෙව ආබාධා ගණ්ඨවණරුධිආබාධා, තෙසං පච්චයා.
වණොති මහන්නො වණො. රුධීති බුද්දකො වණො. සක්ඛරාදිභීති

සක්කරමධුසිත්ථකෙනි. සංඝඛාසොති සුට්ඨු ලොමං ඩංසතීති සංඝඛාසො. යන්ති ලොමං, යීතන්ති සම්බන්ධො. කත්ථ යීතන්ති ආහ “භමුකාය වා” තිආදි. කිං හුත්වා යීතන්ති ආහ – “උග්ගන්ත්වා විභවිෂං යීත” න්ති, විභවිෂං හුත්වා යීතන්ති යොජනා. විසෙසෙන සොහණං හක්ඛතීති විභවිෂො, අසොහණො. “විගවිෂ” න්තිපි පායො, විරූපං ගවිෂති, ගමයතීති වා විගවිෂො. තත්ථ පුරිමපායොයෙව මූලපායොති දට්ඨබ්බොති. පලිතං වා අපලිතං වා තාදිසං ලොමන්ති යොජනා.

277. කංසපත්ථරිකාති එත්ථ කංසආපණෙ පත්ථරන්ති පසාරෙන්තීති කංසපත්ථරිකාති චුත්තෙ කංසහණ්ඩවාණිජා ගහෙනබ්බාති ආහ “කංසහණ්ඩවාණිජා” ති. වාසිදණ්ඩාදීනං අපාතනත්ථං බන්ධනි අනෙන ලොහෙනාති බන්ධනං, තමෙව මත්තං අප්පන්ති බන්ධනමත්තං.

278. නික්ඛමන්තෙනාති ආරාමතො නික්ඛමන්තෙන. යත්ථාති යස්මිං යාතෙ. “සරිත්වා” ති ඉමිනා අසරිත්වා පිණ්ඩාය වරිතබ්බන්ති දස්සෙති. බහුරජ්ජුකන්ති බහු රජ්ජුයො එතස්සාති බහුරජ්ජුකං. ඉමිනා කලාපෙන බහුරජ්ජුනං සමුහෙන කත්තබ්බන්ති කලාපුකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති, ඉකාරස්සුකාරො. දෙඩ්ඛුහකන්ති එත්ථ දෙඩ්ඛුහසද්දෙන තස්ස සීසං ගහෙනබ්බං එකදෙසුපවාරෙන, දෙඩ්ඛුහං වියාති දෙඩ්ඛුහකං, සදිසත්ථෙ කපච්චයො හොති. තෙන චුත්තං “උදකසප්පසිසදිස” න්ති. “මුරජචට්ඨිසණ්ඨාන” න්ති ඉමිනා මුරජසද්දෙන මුරජචට්ඨි ගහෙනබ්බා තස්ස විකාරත්තා, තෙන සදිසං මුරජන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. වෙයෙත්ථාති බහුරජ්ජුකෙ එකතො වෙයෙත්ථා. මද්දවීණසද්දො පාමඬගපරියායො. මද්දවීණං වියාති මද්දවීණං. තෙන චුත්තං “පාමඬගසණ්ඨාන” න්ති. “පගෙව බහුනී” ති ඉමිනා “එකමිපි” ති එත්ථ පිසද්දස්ස සම්භාවනත්ථං දස්සෙති. මච්ඡකණ්ටකවායිමාති මච්ඡකණ්ටකං විය දස්සෙත්ථා වායිමා. කුඤ්ජරච්ඡිකාදිහෙදාති වාරණඅච්ඡිකාදිහෙදා. වාරණො හි කුං භූමිං ජරාපෙතීති කුඤ්ජරොති (වි. ව. අට්ඨ. 31; අ. නි. ටී. 1.1.2) ච කුඤ්ජෙ නිකුඤ්ජෙ රමතීති කුඤ්ජරොති ච චුච්චති. තස්ස අච්ඡි වියාති කුඤ්ජරච්ඡිකං, තං ආදි යෙසං තානීති කුඤ්ජරච්ඡිකාදීනි, තෙසං හෙදාති කුඤ්ජරච්ඡිකාදිහෙදා. ආදිසද්දෙන ගොණච්ඡිකාදයො සඬගණ්භාති. “කුඤ්ජිකාකොසකසණ්ඨාන” න්ති ඉමිනා සුකරස්ස අන්තං විය සුකරන්තකන්ති අත්ථං දස්සෙති. සුකරස්ස හි අන්තං කුඤ්ජිකාකොසකං විය මජ්ඣෙ සුසිරො හොති. සුකරන්තකං අනුලොමෙතීති සුකරන්තකෙන අනුලොමෙති. දසාසුයෙවාති කායබන්ධනස්ස අන්තෙසුයෙව. එත්ථාති දසාසු. “චතුත්තං උපරි න වට්ඨතී” ති ඉමිනා මුරජදසා තතො උපරි වට්ඨතීති දස්සෙති. වෙයෙත්ථාති රජ්ජුං වත්ථෙන වෙයෙත්ථා. මුද්දිකසණ්ඨානෙනාති වරකසීසසණ්ඨානෙන. එවං සිබ්බිතාති එවං සිබ්බියමානා. භීති ඵලජොතකො. පාසන්තොති පාසකොට්.

280. ඔලම්බකං කත්වා නිවත්ථං හත්ථියොණ්ඩකං නාමාති යොජනා. වොළිකඉත්ථීනන්ති වොළරට්ඨෙ නිවාසිනං ඉත්ථීනං. හත්ථියා සොණ්ඩො විය හත්ථියොණ්ඩකං නිවත්ථං. මච්ඡවාලං වියාති මච්ඡවාලකං. වත්තාරො කණ්ණො එතස්ස නිවත්ථස්සාති වතුකණ්ණකං. තාලවණ්ටං වියාති තාලවණ්ටකං. සතං

වලිනො එතස්ස නිවත්ථස්සාති සතවලිකං. “අනෙකක්ඛත්තු”න්ති ඉමිනා “සතවලික”න්ති එත්ථ සතසද්දස්ස අනෙකත්ථවාචකතං දස්සෙති. “වාමදක්ඛිණපස්සෙසු වා”ති ඉමිනා පුරිමනිවත්ථං කටිතො පටියාය හෙටියා නිවත්ථං නාමාති දස්සෙති.

සංවල්ලිත්වා නිවත්ථං සංවල්ලියං. මල්ලො ව කම්මකාරො ව මල්ලකම්මකාරා, තෙ ආදයො යෙසං තෙති මල්ලකම්මකාරාදයො. ආදිසද්දෙන ධුත්තාදයො සඬගණ්හාති. යම්පි නිවත්ථං නිවාසෙත්ති, සබ්බං තං නිවත්ථං න වට්ටනීති යොජනා. එකං වා කොණන්ති සම්බන්ධො. කොණෙති අන්තරවාසකස්ස කොණෙ. “තථා”ති ඉමිනා “එකං වා ද්වෙ වා කොණෙ උක්ඛිපිත්වා අන්තරවාසකස්ස උපරි ලග්ගෙත්ති”ති අත්ථං අතිදිසති. අන්තොකාසාවස්ස දස්සෙත්වාති සම්බන්ධො. ද්වෙ නිවාසෙත්තෙන අගිලානෙනාති යොජනා. සගුණන්ති අන්තොකාසාවෙන බහිකාසාවං සමානගුණං කත්වා. ඉතීතිආදි නිගමනං. යඤ්වාති යං නිවත්ථඤ්ච. ඉධාති බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකෙ. යඤ්ච සෙඛියවණ්ණනායං (පාචී. අට්ඨ. 576 ආදයො) පටික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො. සබ්බං තං නිවත්ථන්ති යොජනා. නිබ්බිකාරං කත්වාති සම්බන්ධො. උභො කණ්ණෙති හෙටියා ධීතෙ උභො කණ්ණෙ උපරි ව ධීතෙ උභො කණ්ණෙ. තන්ති පරිමණ්ඩලපාරුපනං.

තත්ථාති “ගිහිපාරුත”න්ති වචනෙ යංකිඤ්චි අඤ්ඤථාපාරුතං අත්ථීති සම්බන්ධො. තස්මාති යස්මා ගිහිපාරුතං නාම, තස්මා, පරිමණ්ඩලං පාරුපිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. “යථා පාරුපන්ති, යථා ව යපෙන්නී”තිආදිනා යොජනා කාතබ්බා. තස්සෙවාති දීඝසාටකස්සෙව. තස්සෙවාති සාටකස්සෙව. පාළිකාරකොති පාළිං ගණ්හන්තං වා වාචෙන්නං වා කාරකො. තථාති යථා පාරුපන්ති, තථා.

281. කුහිඤ්චි යානං ගච්ඡතො රඤ්ඤොති යොජනා.

“පරික්ඛාරහණ්ඩවහනමනුස්සා”ති ඉමිනා තෙ මනුස්සා මුණ්ඩං සීසං වොළකෙන වෙයෙන්නීති මුණ්ඩවෙධීතො නාමාති දස්සෙති. අධිජ්ජායොති උජ්ඣායන්තානං මනුස්සානමධිජ්ජායො. අන්තරාකාජන්ති එත්ථ අන්තරාසද්දො මජ්ඣත්ථවාචකොති ආහ “මජ්ඣෙ”ති. “ලග්ගෙත්වා”තිආදිනා කාජස්ස අන්තරෙ ලග්ගෙත්වා වහිතබ්බං අන්තරාකාජන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

282. “වක්ඛුනං හිත”න්ති ඉමිනා අවක්ඛුස්සන්ති එත්ථ ස්සපච්චයො වක්ඛුසද්දතො හිතත්ථෙ හොතීති දස්සෙති. පමාණඬගුලෙනාති වඩ්ඪකීනං පමාණයුත්තෙන අඬගුලෙන.

283. “තිණවනාදිසු”ති ඉමිනා දායං ආලිම්පෙන්නීති එත්ථ දායසද්දො වනවාචකොති දස්සෙති. “අග්ගිං දෙන්ති”ති ඉමිනා ආපුබ්බො ලිපිධාතු උපසග්ගවසෙන අග්ගිදානත්ථොති දස්සෙති. පරිත්තන්ති එත්ථ සමන්තතො තායති අනෙනාති පරිත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “අප්පහරිතකරණෙන වා පරිබාබණෙන වා පරිත්තාණ”න්ති. එත්ථාති පරිත්තකරණෙ. දාතුං ලබ්හතීති සයං දාතුං ලබ්හති.

හරිතූන්ති අපනෙතුං. පත්තං වා අපත්තං වා අග්ගිත්ති සම්බන්ධො. තථාති
අග්ගිදානාදිනා ආකාරෙන. උදකෙන නිබ්බාපෙන්තෙන භික්ඛුනාති සම්බන්ධො.

284. සති කරණියෙති එත්ථ කරණියසද්දො කිච්චපරියායොති ආහ
“සුක්ඛකට්ඨාදිග්ගහණකිච්චෙ”ති. “සුක්ඛකට්ඨාදිග්ගහණ” ඉති පදෙන
කිච්චසරූපං දස්සෙති. “පුරිසප්පමාණ”න්ති ඉමිනා පොරිසියන්ති එත්ථ
ණියපච්චයො පමාණත්ථෙ හොතිති දස්සෙති. පුරිසප්පමාණං නාම උපරි
බාහුද්වයතතස්ස පුරිසස්ස පමාණං. දිස්වා වා හුත්වා වා දිස්වාති යොජනා.
අතිඋච්චමිපිති පිසද්දො සම්භාවනත්ථො. නිවං පන රුක්ඛං පගෙවාති හි අත්ථො.

285. කල්‍යාණවාක්කරණාති එත්ථ කරියති උච්චාරියති කරණො, සද්දො,
වාචායෙව කරණො වාක්කරණො, කල්‍යාණො වාක්කරණො එතෙසන්ති
කල්‍යාණවාක්කරණාති දස්සෙන්නො ආහ “මධුරසද්දා”ති. වෙදං වියාති සුතිං විය.
වාචනාමග්ගන්ති වාචනාය උපායං. සකාති සම්මාසම්බුද්ධසඬ්ඛාතස්ස සස්ස
අත්තනො එසා සකා. තෙන වුත්තං “සම්මාසම්බුද්ධෙනා”ති. සම්මාසම්බුද්ධෙන හි
මාගධනිරුත්තියා එව ධම්මො භාසිතො, තස්මා සා මාගධනිරුත්ති සකා නාමාති
වුච්චති. නිරුත්තිති අත්ථං නිහරිත්වා වුච්චතෙ ඉමාය සද්දපඤ්ඤත්තියාති නිරුත්ති,
ච්චධාතුස්ස වකාරස්ස උකාරො, සබ්බවොහාරො ලබ්භති. ඉධ පන “සකායා”ති
වුත්තත්තා මාගධවොහාරො එව. තෙන වුත්තං “මාගධවොහාරො”ති.
“සභාවනිරුත්ති”තිපි පාඨො. එවඤ්ඤි සති සබ්බසත්තානං සභාවෙන පවත්තා
මූලභාසාභූතා මාගධනිරුත්තියෙව.

286. ලොකායතං නාම තිත්ථියසත්ථන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනාව කාරණෙනාති
“සෙනො කාකො, කස්මා? අට්ඨිතං සෙත්තතා. රත්තො බකො, කස්මා?
ලොභිතස්ස රත්තත්තා” ඉති (ම. නි. අට්ඨ. 2.223; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1080; අ. නි.
10.69-70) ඉමිනා එව කාරණෙන.

288. අන්තරා අහොසිති එත්ථ අන්තරසද්දො බ්‍යවධානත්ථොති ආහ
“අන්තරිතා අහොසි පටිච්ඡන්තා”ති. තෙන සද්දෙන ධම්මකථා බ්‍යවධානා
අහොසිති අත්ථො.

289. ආබාධප්පච්චයාති එත්ථ ආබාධස්ස හෙසප්පසඬ්ඛාතො පච්චයො
ආබාධපච්චයොති දස්සෙන්නො ආහ “යස්සා”තිආදි. ඉමිනා ආබාධොයෙව
පච්චයො ආබාධපච්චයොති අත්ථං පටික්ඛිපති.

293. දුක්කට්ඨත්ථු නාම අකප්පියවොහාරාදිනා මාලාවච්ඡරොපනාදි,
පාචිත්තියවත්ථු නාම මාලාවච්ඡරොපනාදිඅත්ථාය පථවිබණනාදි. පහරණිති පහරති
ඉමායාති පහරණි. එතන්ති “පහරණි”ති එතං නාමං. යස්ස කස්සචි
ආවුධසඬ්ඛාතස්ස ලොභහණ්ඩස්සාති සම්බන්ධො. තන්ති ආවුධසඬ්ඛාතං
ලොභහණ්ඩං. වුත්තමෙවාති “කතකං නාම පදුමකණ්ණිකාකාර”න්තිආදිනා (වුළුව.

අටිය. 269) වුත්තමෙව. ධනියස්සෙවාති ධනියස්ස එව. අඤ්ඤාසඤ්ඤි කතාය සබ්බමත්තිකාමයකුටියා අපාකටත්තා වුත්තං “ධනියස්සෙවා”ති. අථ වා ධනියස්ස සබ්බමත්තිකාමයකුටි ඉවාති යොජනා. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මි. බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකෙ.

ඉති බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකචණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකං

විහාරානුජානනකථා

294. සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ අපඤ්ඤත්තං හොතිති එත්ථ න ඤපධාතු හොති, අපිච ඤාධාතුයෙව, සො ච බො අනුජානනත්ථොති ආහ “අනනුඤ්ඤාතං හොති”ති. ඉමිනා ඤාධාතුස්ස අවබොධනාදයො අත්ථෙ නිවත්තෙති, අනුජානනත්ථංයෙව දස්සෙති. අඛිඨයොගාදීනං විසුං ගහිතත්තා විහාරසද්දෙන පාරිසෙසනො අවසෙසාවාසොව ගහෙතබ්බොති ආහ “අඛිඨයොගාදිමුත්තකො අවසෙසාවාසො”ති. සුවණ්ණවච්ඡකගෙහන්ති සුවණ්ණවච්ඡකජදනෙන ඡාදිනං ගෙහං. ඉට්ඨකාගුහාති ඉට්ඨකාය කතා ගුහා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. ආගතස්ස ච අනාගතස්ස වාති එත්ථ වසද්දෙන ද්වන්දවාකායං දස්සෙති. ආගච්ඡතිති ආගතො, න ආගතො අනාගතො, සඬ්ඝො. ආගතො ච අනාගතො ච ආගතානාගතො, සමාහාරද්වන්දො පුංලිඬිගො, තස්ස. “අජ්ජපිහතවාරස්සා”ති ඉමිනා චතුසු දිසාසු අජ්ජපිහතවාරො වාතුද්දිසොති වචනත්ථං දස්සෙති.

295. අනුමොදනගාථාසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. උතුච්ඡගාගවසෙනාති සිතඋණ්හානං උතුනං විසභාගවසෙන. සංචුසිතකවාතොති සහ උදකබ්න්දුනා ආගතො වාතො. එත්ථ හි සංසද්දො සහත්ථො, චුසිතසද්දො උදකබ්න්දුවාවකො. උජුකමෙසවුට්ඨියො එවාති වාතෙන අපහරිතත්තා උජුකං පතිතා මෙසවුට්ඨියො එව. පාළියං තතොති එත්ථ තොපච්චයො පච්චත්තත්ථෙ වත්තති. සො විහාරොති හි අත්ථො. වාළුමිගාති වාති වාළුමිගෙ ව. ලිඬිගවිපල්ලාසො හෙස. එතාති සබ්බාතීති “සිත”න්තිආදීති සබ්බාති සත්ත පදාති. යොජෙතබ්බාතීති සො විහාරො සිතං පටිහනති...පෙ.... වුට්ඨියො පටිහනතිති යොජෙතබ්බාතීති අත්ථො.

“විහාරොනා”ති ඉමිනා පාළියං තතොති එත්ථ තොපච්චයො කත්තුත්ථෙ හොතිති දස්සෙති, තෙන විහාරොනාති අත්ථො. පටිහඤ්ඤතිති පටිහනීයති. සුඛත්ථන්ති එත්ථ උත්තරපදලොපොති ආහ “සුඛවිහාරත්ථ”න්ති. “ලෙණත්ථඤ්ඤ ච සුඛත්ථඤ්ඤවා”ති පදද්වයං “හොති”ති පාඨසෙසෙන යොජෙතබ්බං. විහාරදානං ලෙණත්ථඤ්ඤ ච සුඛත්ථඤ්ඤ හොතිති හි අත්ථො. ඉදන්ති අයං අධිප්පායො. වුත්තන්ති වුත්තො. විහාරදානං සුඛත්ථඤ්ඤ හොතිති යොජනා. කුමාරිකං විපස්සිතුඤ්ඤ යං සුඛං අත්ථිති සම්බන්ධො. තදත්ථන්ති තස්ස සුඛස්ස අත්ථාය. පරපදෙනපීති “කුමාරිකඤ්ඤ

විපස්සිතූ”න්ති පදද්වයතො පරං යිතෙන “විහාරදාන”න්ති පදෙනපි. ඉධාති ඉමස්මිං විහාරෙ. විහාරදානන්ති විහාරස්ස දානං, දාතබ්බවිහාරං වා, වණ්ණිතන්ති සම්බන්ධො. චුත්තන්ති සංයුත්තනිකායෙ චුත්තං. සාධකපාළියං යො උපස්සයං දදාති, සො ච සබ්බදදො සබ්බෙසං බලාදීනං දදො හොතීති යොජනා. සො වාති එත්ථ වසද්දො අවධාරණත්ථො. සො එවාති හි අත්ථො.

“විහාරෙ”ති ඉමිනා වාසයෙන්ථාති එත්ථ එතසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. වාසයෙති වාසෙය්‍යා. තෙසං අන්තඤ්ඤාති එත්ථ “තෙස”න්ති පදං “අනුච්ඡවිය”න්ති පාඨසෙසෙන යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ “තෙසං අනුච්ඡවිය”න්ති. තත්ථ අනුච්ඡවියං අන්තඤ්ඤා අනුච්ඡවියාති වත්ථාති වාති යොජනා. අථ වා තෙසන්ති භූමිමත්ථෙ සම්පදානවචනන්ති දස්සෙන්තො ආහ “තෙසු”ති, හික්ඛුසුති අත්ථො. උජුභූතෙසුති එත්ථ සම්පදානත්ථෙ භූමිමවචනං කත්වා උජුභූතානං තෙසං හික්ඛුනං දදෙය්‍යාති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව. “අකුට්ඨවත්තෙසු”ති ඉමිනා “උජුභූතෙසු”ති එත්ථ උජුසද්දස්ස අකුට්ඨත්ථඤ්ඤා භූතසද්දෙන බාහිරත්ථසමාසඤ්ඤා දස්සෙති. උජුභූතං චිත්තමෙතෙසන්ති උජුභූතාති වචනත්ථො කාතබ්බො. නිදහෙය්‍යාති නිබ්ණිත්වා යපෙය්‍යා. “න චිත්තපසාදං විරාධෙත්වා”ති ඉමිනා විජ්ජසන්නෙන චෙතසාති එත්ථ එවත්ථඵලං වා අඤ්ඤත්ථාපොහනං වා දස්සෙති. හීති ඵලජොතකො. ඵචං විජ්ජසන්නචිත්තස්ස තස්ස විහාරදායකස්ස තෙ හික්ඛු ධම්මං දෙසෙන්තීති යොජනා.

296. ආවිඤ්ජනජ්ඣන්ති අඬගුලිං අව පවෙසෙත්වා අඤ්ජති ආකඬ්ඪති එත්ථ, එතෙනාති වා ආවිඤ්ජනං. අවපුබ්බො අජිධාතු, උපසග්ගඅකාරස්ස දීඝං කත්වා, ධාතුඅකාරස්ස ච ඉකාරං කත්වා “ආවිඤ්ජන”න්ති චුත්තං, තමෙව ඡිද්දං ආවිඤ්ජනජ්ඣන්ති. ආවිඤ්ජනරජ්ජුන්ති කවාටච්ඡිද්දෙ අව පවෙසෙත්වා අඤ්ජති ආකඬ්ඪති ඉමායාති ආවිඤ්ජනා, සායෙව රජ්ජුති ආවිඤ්ජනරජ්ජු. කාචි රජ්ජු න න වට්ටතීති යොජනා. අථ වා න වට්ටති න හොති, වට්ටතියෙවාති යොජනා. තිණි තාලානීති එත්ථ තාලසද්දො කුඤ්ඤිකාපරියායොති ආහ “තිස්සො කුඤ්ඤිකායො”ති. ඉමිනා තාලසද්දස්ස රුක්ඛතුරියවිසෙසෙ නිවත්තෙති. යං යන්ති උපකරණං. තස්සාති යන්තකස්ස. වෙදිකාවාතපානන්ති වාතං පිචති අනෙනාති වාතපානං, වෙදිකාය කතං වාතපානං වෙදිකාවාතපානං. වක්කලිකන්ති එත්ථ වක්කාකාරෙන අලති පවත්තතීති වක්කලං, වොළකපාදපුඤ්ජනං. තෙන බන්ධිතබ්බන්ති වක්කලිකන්ති දස්සෙන්තො ආහ “වොළකපාදපුඤ්ජනං බන්ධිතු”න්ති. “වාතපානජ්ජමාණෙන හිසිං කත්වා”ති ඉමිනා වාතපානජ්ජමාණෙන කතා හිසි වාතපානහිසිති වචනත්ථං දස්සෙති.

297. “උච්චකම්පි ආසන්දික”න්ති වචනතො වට්ටතීති වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. එකතොභාගෙන දීඝපීඨං අට්ඨඬගුලපාදකමෙව වට්ටතීති යොජනා. තතො අධිකං න වට්ටතීති අධිජ්ජායො. පමාණාතික්කන්තොපිති පිසද්දො පමාණයුත්තො පන පගෙවාති දස්සෙති. සත්තඬගොති තිසු දිසාසු අපස්සයො, වත්තාරො පාදාති සත්ත අඬගාති එතස්සාති සත්තඬගො. අයම්පිති පිසද්දො

ආසන්දිකං අපෙක්ඛති. එළකපාදපීඨං නාම වුවිච්ඡිති සම්බන්ධො. එළකස්ස පාදො විය පාදො එත්ථාති එළකපාදං, තමෙව පීඨං එළකපාදපීඨං.

ආමලකවණ්ණිකපීඨන්ති ආමලකාය වණ්ණො සණ්ඨානො ආමලකවණ්ණො, තෙන යොජිතං ආමලකවණ්ණිකං, තදෙව පීඨං ආමලකවණ්ණිකපීඨං.

“ආකාරොනා” ති ඉමිනා වණ්ණසද්දස්ස සණ්ඨානත්ථං දස්සෙති. ඉමානීති පීඨානි. එත්ථාති පීඨෙ. මුඤ්චපබ්බජමයන්ති මුඤ්ඤෙන ව පබ්බජෙන ව කතං.

මනුස්සානන්ති වඩ්ඪකීමනුස්සානං. ඡවිසංරක්ඛනත්ථායාති ඡවියා විනාසනතො සුට්ඨු රක්ඛනත්ථාය. සිම්බලිරුක්ඛාදීනන්තිආදිසද්දෙන තුලනිබ්බත්තකෙ සබ්බරුක්ඛෙ සඬගණ්හාති. බීරවල්ලිආදීනන්තිආදිසද්දෙන තුලනිබ්බත්තකා සබ්බා ලතායො සඬගණ්හාති. පොටකීතිණාදීනන්තිආදිසද්දෙන තුලනිබ්බත්තකා සබ්බා තිණජාතියො සඬගණ්හාති. තීහීති රුක්ඛලතාපොටකීහි. නනු භූතගාමානං. අනෙකත්තා එතෙහි තීහි මුත්තො භූතගාමො අත්ථි, කස්මා පන සබ්බභූතගාමා සඬගහිතා හොන්තිති ආහ “රුක්ඛවල්ලිතිණජාතියො හී” තිආදි. තත්ථ හි යස්මා නත්ථි, තස්මා සඬගහිතා හොන්තිති යොජනා. තස්මාති යස්මා නත්ථි, තස්මා. සබ්බමපි එතං තුලන්ති යොජනා. බිබ්බොහනෙ ලොමමපි වට්ටතීති සම්බන්ධො. ලොමමපිති පිසද්දෙන තුලං අපෙක්ඛති. යංකිඤ්චි පුජ්චන්ති සබ්බං පුජ්චං. පත්තං පාපුණ්ත්වා සුද්ධං තමාලපත්තමෙව න වට්ටති, අවසෙසං සබ්බං පත්තං සුද්ධමපි වට්ටතීති අධිජ්ජායො. පඤ්චවිධන්ති උණ්ණවොළවාකතිණපණ්ණවසෙන පඤ්චපකාරං.

“උපඩ්ඪකායපමාණානී” ති ඉමිනා අද්ධකායිකානීති එත්ථ අද්ධස්ස කායස්ස පමාණෙන කතාති අද්ධකායිකානීති අත්ථං දස්සෙති. යෙසු බිබ්බොහනෙසු කට්තො පට්ඨාය යාව සීසං උපදහන්ති, තානි බිබ්බොහනානි අද්ධකායිකානි නාමාති යොජනා. යස්සාති බිබ්බොහනස්ස. විත්ථාරතො මුට්ඨිරතනං හොතිති සම්බන්ධො. ඉමිනා යත්ථ සහ ගීවාය සකලං සීසං යපෙතුං සක්කා, තස්ස මුට්ඨිරතනං විත්ථාරපමාණන්ති දස්සෙති. “තීසු කණ්ණෙසු ද්විත්තං කණ්ණාන” න්ති ඉදං බිබ්බොහනස්ස උභොසු අන්තෙසු යපෙතබ්බවොළපමාණං සන්ධාය වුත්තං. ඉදං පන බිබ්බොහනස්ස උභොසු අන්තෙසු යපිතවොළස්ස කොට්ඨා කොට්ඨං ආභවිච ද්විගුණං කතං තිකණ්ණං හොති, තෙසු තීසු කණ්ණෙසු ද්විත්තං කණ්ණානමත්තරං විදත්ථි චතුරඨගුලං හොති, මජ්ඣට්ඨානං කොට්තො කොට්මාභවිච මුට්ඨිරතනං හොති, ඉදං පන බිබ්බොහනං තිකණ්ණං හොති. වට්ටං වා චතුරස්සාදිං වා කත්වා සිබ්බිතං යථා කොට්තො කොට් විත්ථාරතො පුටුලට්ඨානං මුට්ඨිරතනං හොති, එවං සිබ්බිතබ්බං. ඉතො අධිකං න වට්ටති, උභං පන වට්ටතියෙව. සීසුපධානන්ති සීසං උපදහන්ති යපෙත්ති එත්ථාති සීසුපධානං. බිබ්බොහනානීති විසෙසෙන, විසෙසං වා සුඛං වහන්තිති බිබ්බොහනානි. උපරීති බිබ්බොහනානං උපරි. යානි පන කජ්ජියතුලානි සන්තිති යොජනා. මහන්තමපිති පිසද්දො බුද්දකං පන පගෙවාති දස්සෙති. විනයධරඋපතිස්සත්ථෙරො පන ආහාති සම්බන්ධො. “විනයධර” ඉති පදෙන චුස්සදෙවත්ථෙරො විසෙසං දස්සෙති. අකජ්ජියතුලං වානි හිසියං අකජ්ජියතුලං වා. බිබ්බොහනෙ හි අකජ්ජියතුලං නාම නත්ථි.

පඤ්චහිසියොති එත්ථ වාක්‍යභාවඤ්ච අසමාහාරදිගුභාවඤ්ච පටික්ඛිපන්තො ආහ “පඤ්චහි උණ්ණාදිහි පුරිතා හිසියො”ති. ඉමිනා පඤ්චහි උණ්ණාදිහි පුරිතා හිසියො පඤ්චහිසියොති වචනත්ථං දස්සෙති. අත්ථතො පන වාක්‍යමිපි අසමාහාරදිගුපි යුජ්ජතෙව. කස්මා පඤ්චගණනා හොතීති ආහ “තුලගණනාය හි”තිආදි. හි යස්මා තුලගණනාය එතාසං ගණනා වුත්තා, තස්මා පඤ්චහිසියො හොන්තීති යොජනා. තත්ථාති උණ්ණාදිසු පඤ්චසු. උණ්ණග්ගහණෙන ගහිතන්ති සම්බන්ධො. කම්බලමෙවාති උණ්ණාමයං කම්බලමෙව. උණ්ණාය, උණ්ණං වා පක්ඛිපිත්වා කතා හිසි උණ්ණාහිසි. එසෙව නයො වොළහිසිආදිසු.

පමාණනියමොති එත්තකා පමාණාති පමාණස්ස නියමො. මඤ්චෙ අත්ථරිතබ්බා හිසි මඤ්චහිසි. එතාසන්ති මඤ්චහිසිආදිනං. යං එතං තුලන්ති යොජනා. සුරකෙහිති වම්මමයහිසියමිපි. එතෙනාති කුරුන්දියං වුත්තවචනෙන සිද්ධං හොතීති සම්බන්ධො.

මඤ්චහිසින්ති මඤ්චෙ අත්ථරිතබ්බං හිසිං. “අත්ථරණත්ථාය සංහරන්තීති යුජ්ජති”ති ඉමිනා “අත්ථරන්ති”ති එත්ථ කාරියුපවාරෙන අත්ථො ගහෙනබ්බොති දස්සෙති. අත්ථරණාය හි සංහරණං කාරණං නාම, අත්ථරණං කාරියං නාම. උපරිති හිසිපටියා උපරි. පුසිතානීති බිත්ථුනි. හිත්තිකම්මන්ති හිත්තියං නානාවණ්ණෙහි රාජිකරණං විය කත්තබ්බං කම්මං.

298. “ඉක්කාස”න්ති නාමං නියාසසිලෙසානං නාමන්ති ආහ “රුක්ඛනියාසං වා සිලෙසං වා”ති. “කුණ්ඩකමිස්සකමත්තික”න්ති ඉමිනා කුණ්ඩකෙන මිස්සකා මත්තිකා කුණ්ඩකමත්තිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. සාසපපිට්ඨන්ති සාසපවුණ්ණං. “බිත්ථු බිත්ථු හුත්වා”ති ඉමිනා අව්වුස්සන්තං හොතීති එත්ථ කාරණුපවාරං දස්සෙති. අව්වුස්සන්තඤ්චි කාරණං හොති, “බිත්ථු බිත්ථු හුත්වා”ති යානං කාරියං හොති. “පුඤ්ජිතු”න්ති සොධෙතුං. ගණ්ඩුප්පාදගුප්මත්තිකන්ති මහිලතාය ගුප්මයං මත්තිකං. ඉමිනා ලණ්ඩමත්තිකන්ති එත්ථ ලණ්ඩසද්දො ගුප්පරියායොති දස්සෙති.

299. න හික්ඛවෙ පටිභානචිත්තන්ති එත්ථ “ඉත්ථිරූපකං පුරිසරූපක”න්ති පාළියං වුත්තත්තා කිං ඉත්ථිපුරිසරූපමෙව න වට්ටතීති ආහ “න කෙවල”න්තිආදි. තිරච්ඡානරූපමිපි කාතුං වා “කරොහි”ති වත්තුං වා න වට්ටතීති සම්බන්ධො. ද්වාරපාලන්ති ද්වාරපාලරූපං. පසාදනීයානීති පසාදෙනබ්බාති, පසාදෙතුං අරහානීති අත්ථො.

300. එකඛගණාති අවිහාරට්ඨානෙන සමානභූමිභාගා. මුණ්ඩවිජේදනගබ්භොති මුණ්ඩෙන ඡාදෙනබ්බො ගබ්භො.

තත්ථාති විජ්ඣිතබ්බරුක්ඛෙ. “කත”න්ති ඉමිනා කුලඬිකපාදකන්ති එත්ථ ණිකපච්චයස්ස අත්ථං දස්සෙති. තං ආහරිමං හිත්තිපාදං පතිට්ඨාපෙතුන්ති

සම්බන්ධයෙන්. වස්සපරිත්තාණත්ථත්ති වස්සොදකපරිත්තාණත්ථං.

“මද්දිතමත්තික”ත්ති ඉමිනා උද්දසුධත්ති එත්ථ සුධාසද්දස්ස ලෙපනසුධං දස්සෙති, හොජනසුධං නිවත්තෙති.

පමුබන්ති විහාරස්ස පමුබං. යන්ති පදෙසං, හනන්ති සම්බන්ධො. තස්ස කතපදෙසස්සාති යොජනා. “පසාන”ත්තිපි වුවචති දීඝවසෙන “පසාන”ත්තිපි වුවචති. ඉමිනා පුරිමපායෙ රස්සභාවං දීපෙති. “පකුට්ඨ”ත්තිපි පායොති සසංයොගවසෙන “පකුට්ඨ”ත්තිපි පායො. ඉමිනා පුරිමපායෙ නිසංයොගභාවං දස්සෙති. වංසන්ති වෙළං. තතොති වංසතො. “ඔසාරෙත්වා කත”ත්ති ඉමිනා ඔසාරෙත්වා කතං ඔසාරකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “ජදනපමුබ”ත්ති ඉමිනා ණිකපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. වක්කලයුත්තොති වක්කලෙන යුත්තො.

301. පානීයදානභාජනන්ති පානීයං දෙති අනෙනාති පානීයදානං, තමෙව භාජනං පානීයදානභාජනං. “උළඬිකො ව ටාලකඤ්චා”ති ඉමිනා ද්වෙ පානීයසඬ්ඛස්ස අනුලොමානීති යොජනා.

303. ද්වාරථකනකන්ති ද්වාරං ථකෙති අනෙනාති ද්වාරථකනකං. ගාමද්වාරෙසු ද්වාරථකනකං විය වක්කලයුත්තං ද්වාරථකනකන්ති යොජනා.

305. අස්සතරිරථාති අස්සානං විසෙසෙන, අතිසයෙන වාති අස්සතරො, අථ වා පකතිඅස්සෙ තරති අතික්කමතිති අස්සතරො, සො එතෙසු රථෙසු යුජ්ජිතබ්බොති අස්සතරි, තෙයෙව රථාති අස්සතරිරථාති දස්සෙන්තො ආහ “අස්සතරයුත්තා රථා අස්සතරිරථා”ති. තත්ථ “අස්සතරයුත්තා”ති ඉමිනා “අස්සතරි”ති පදස්ස අස්සත්ථිතද්ධිතං දස්සෙති. ආමුත්තමණිකුණ්ඩලාති පදස්ස “සතං කඤ්ඤා සහස්සානි”ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බත්තා වුත්තං “ආමුත්තමණිකුණ්ඩලානි”ති. ඉමිනා නිකාරස්ස ආකාරො හොතීති දස්සෙති. කණ්ණෙසු ආමුත්තං මණිකුණ්ඩලං එතාසන්ති ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා කඤ්ඤායො.

බන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතොති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො”ති. සීතිභූතොති එත්ථ කිලෙසාතපානං අභාවෙනෙව සීතිභූතො, න අඤ්ඤෙසන්ති ආහ “කිලෙසාතපානාවෙනා”ති. “කිලෙසුපධිඅභාවෙනා”ති ඉමිනා නිරූපධීති එත්ථ බන්ධුපධිඅභිසඬ්ඛාරූපධිඅභාවෙනාති අත්ථං පටික්ඛිපති.

ආසත්තියොති එත්ථ පුනප්පුනං විසයෙසු, භවෙසු වා සඤ්ජන්තීති ආසත්තියොති දස්සෙන්තො ආහ “රූපාදීසු”තිආදි. පත්ථනායොති තණ්හායො. ඉමිනා ආසත්තීනං සරූපං දස්සෙති. “ඡිත්තදිත්වා”ති ඉමිනා ඡෙත්තවාති එත්ථ ඡෙධාතුයා ඡෙදනත්ථං දස්සෙති. විනෙය්‍යාහදයෙ දරන්ති එත්ථ “විනෙය්‍යා”ති පදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවඤ්ච හදයසද්දස්ස විත්තවාචකභාවඤ්ච දරථසරූපඤ්ච දස්සෙන්තො ආහ “විත්තෙ කිලෙසදරථං විනෙත්වා”ති. තත්ථ “විත්තෙ”ති ඉමිනා

හදයසද්දස්සත්ථං දස්සෙති, “කිලෙස” ඉති පදෙන දරඨසරූපං, “විනෙන්වා” ති ඉමිනා ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙති. වයකරණන්ති පරිබ්බයමුලං. තඤ්ඤි වයං කරියති අනෙනාති වයකරණන්ති වුවවති. ඉමිනා වයස්ස කරණං වයායිකං, කරණත්ථෙ ආයිකපච්චයො, වයායිකමෙව වෙය්‍යායිකන්ති අත්ථං දස්සෙති.

307. ආදෙය්‍යවාචොති එත්ථ ආදිශිතබ්බාති ආදෙය්‍යා, සා වාචා එතස්සාති ආදෙය්‍යවාචොති දස්සෙන්නො ආහ “තස්ස වචන”න්තිආදි. තත්ථ තස්සාති අනාථපිණ්ඩිකස්ස. සධනාති සංවිජ්ජමාන ධනා, අත්තනො වා ධනවන්නො. මන්දධනාති අප්පධනා. අදාසීති අනාථපිණ්ඩිකො අදාසි. ඉතීති එවං, දත්වා කත්වාති සම්බන්ධො. සොති අනාථපිණ්ඩිකො, අගමාසීති සම්බන්ධො.

කභාපණෙ සන්ථරීති සම්බන්ධො. කොටියා කරණභූතාය, ආධාරභූතාය වා. පටිපාතෙන්වාති පටිහනාපෙත්වා. තත්ථ තස්මිං යානෙ යෙ රුක්ඛා වා යා පොක්ඛරණියො වා තිට්ඨන්තීති යොජනා. තෙසන්ති තාසං රුක්ඛපොක්ඛරණීනං. සාමඤ්ඤඤ්ඤි අපෙක්ඛිත්වා පුල්ලිඬගවසෙන වුත්තං. පරික්ඛෙපපමාණන්ති පරිණාහස්ස පමාණං. අස්සාති අනාථපිණ්ඩිකස්ස.

එවං බහුධනං චජන්තස්සාපි ගහපතීනොති යොජනා. කොටියං මාපෙසීති එත්ථ අඤ්ඤෙ කොටියකෙ පටික්ඛිපන්නො ආහ “ද්වාරකොටියකපාසාද”න්ති.

විහාරාදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන පාළියං ආගතෙ පරිවෙණාදයො වුද්දස උපකරණෙ සඬගණ්භාති. අම්භාකං හගවතො විහාරකාරාපනපසඬගෙන සත්තන්තම්පි බුද්ධානං විහාරකාරාපනං දස්සෙන්නො ආහ “විපස්සිස්සා”තිආදි. තත්ථ විපස්සිස්ස හගවතො විහාරං (දී. නි. අට්ඨ. 2.12) කාරාපෙසීති සම්බන්ධො. තිගාවුතප්පමාණං භූමිං සුවණ්ණයට්ඨිසන්ථරෙන කිණිත්වා විහාරං කාරාපෙසීති යොජනා. එසෙව නයො පරතොපි. අට්ඨකරීසප්පමාණා භූමි උසහෙන දසඋසහප්පමාණා යට්ඨියා ද්විසතයට්ඨිප්පමාණා හොතීති දට්ඨබ්බං. “එවං අනුපුබ්බෙන පරිභායන්ති”ති වත්වා සබ්බජනං සංවෙජෙන්නො ආහ “සම්පත්තියො හී”තිආදි. තත්ථ යස්මා සම්පත්තියො පරිභායන්ති, තස්මා අලමෙව සබ්බසම්පත්තීසු විරජ්ජිතුං, අලං එව සබ්බසම්පත්තීහි විමුච්චිතුන්ති යොජනා. “සබ්බසම්පත්තීසු”ති පදඤ්ඤි “විමුච්චිතු”න්ති පදෙන විහත්තිපරිණාමං කත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

308. ඛණ්ඩචුල්ලසද්දානං අධිකරණභාවං දස්සෙන්නො ආහ “ඛණ්ඩන්ති ඡින්නොකාසො. චුල්ලන්ති ඵලිතොකාසො”ති. තත්ථ “ඡින්නොකාසො”ති ඉමිනා ඛණ්ඩති ඡිජ්ජති එත්ථාති ඛණ්ඩන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “ඵලිතොකාසො”ති ඉමිනා චුල්ලති ඵලති එත්ථාති චුල්ලන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. පටිසඬබරිස්සතීති එත්ථ පාටිසද්දස්ස පාකතිකත්ථභාවං, සඬබරිස්සතිසද්දස්ස ව කරධාතුයා නිජ්ජන්තභාවං දස්සෙතුං වුත්තං “පාකතිකං කරියතී”ති.

310. ටෙරොති සාරිපුත්තත්ටෙරො, ආගච්ඡතීති සම්බන්ධො. ඉදන්ති ගිලානපට්ඨගනාදි. අස්සාති ටෙරස්ස. අග්ගාසනන්තිආදීසු අග්ගසද්දො පයමත්ථොපි උත්තමත්ථොපි යුජ්ජති. තෙන වුත්තං “ටෙරාසන”න්තිආදි. අන්තරා සත්ථිනන්ති එත්ථ අන්තරාති භූමිමත්ටෙ නිස්සක්කවචනං. සත්ථිසද්දො ව උරුසඬ්ඛාතො පාදවාචකොති ආහ “චතුන්නං පාදානං අන්තරෙ”ති.

315. පතිට්ඨාපෙසීති එත්ථ කං වයං කත්වා පතිට්ඨාපෙසීති ආහ “අට්ඨාරසකොට්ඨරිච්චාගං කත්වා”ති. එවන්තිආදි නිගමනං.

ආසනප්පට්ඨානනාදිකථා

316. විජ්ජකතභොජනෙනාති එත්ථ විජ්ජකතසද්දො අනිට්ඨිතපරියායොති ආහ “අනිට්ඨිතෙ භොජනෙ”ති. පකිරිසිත්ථ, පකිරිසිස්සතෙ වා පකතං, න පකතං විජ්ජකතන්ති විග්ගභො කාතඛ්ඛො, අත්ථතො පන “කරියමානො අනිට්ඨිතො”ති වුත්තං භොති. එත්ථාති යානෙ. අතිසම්පන්නි භුඤ්ජමානස්ස භික්ඛුස්ස අතිආසන්නං. තස්සාති භුඤ්ජමානස්ස භික්ඛුස්ස. පිචිත්වා වාති යාගුං පිචිත්වා වා. බාදිත්වා වාති ඛජ්ජකං බාදිත්වා වා. රිත්තභත්ථම්පිති තුච්ඡභත්ථම්පි. පිසද්දෙන ආමිසභත්ථං පන පගෙවාති දස්සෙති. භීති සච්චං, යස්මා වා. සොති රිත්තභත්ථො භික්ඛු.

ආපත්තින්ති දුක්කථාපත්තිං. යන්ති විජ්ජකතභොජනං භික්ඛුං. සොති පච්ඡා ආගතො භික්ඛු. අයඤ්ච භික්ඛුති විජ්ජකතභොජනො අයඤ්ච භික්ඛු. තෙනාති විජ්ජකතභොජනෙ නවකෙන වා වුඬ්ඬිතරෙන වා භික්ඛුනා. කිං නවකෙන වුඬ්ඬිතරං ආණාපෙතුං වට්ටතීති ආහ “වුඬ්ඬිතරං භී”තිආදි. භීති සච්චං, යස්මා වා. සොති වුඬ්ඬිතරො භික්ඛු. තතොති උදකං ආහරාපෙතුං ආණත්තිතො. යන්ති කම්මං.

යොති භික්ඛු. “එවරුපස්සා”ති පදෙන තස්ස නියමනං වෙදිතඛ්ඛං. කාසස්ස බෙළුමල්ලකං යපෙනඛ්ඛං. භගන්දරඅතිසාරානං වච්චකපාලං යපෙනඛ්ඛං. අඤ්ඤෙසං අඤ්ඤාති යපෙනඛ්ඛාති භොන්ති. තෙන වුත්තං “බෙළු...පෙ.... භොන්ති”ති. යස්මිංති යස්මිං ගිලානෙ. යොපි භෙසජ්ජං කරොතීති සම්බන්ධො. ලෙසකප්පෙනාති එත්ථ ලෙසකප්පසද්දානං අත්ථතො එකත්තා වුත්තං “අප්පකෙන සිසාබාධාදිමත්තෙනා”ති. භික්ඛු ගණන්වාති එත්ථ ගණං ඤත්වාති දස්සෙන්නො ආහ “පරිච්ඡෙදං ඤත්වා”ති. තත්ථ “පරිච්ඡෙද”න්ති ඉමිනා ගණසද්දස්ස අධිප්පායත්ථං දස්සෙති. “ඤත්වා”ති ඉමිනා ඉධාතුයා අත්ථං දස්සෙති.

සෙනාසනග්ගාහකථා

318. සෙය්‍යාති කායපසාරණසඬ්ඛාතං සයනකිරියං පටික්ඛිපිත්වා සෙනාසනසඬ්ඛාතං සෙය්‍යං දස්සෙන්නො ආහ “මඤ්චට්ඨානානී”ති. “සෙය්‍යාපරිච්ඡෙදෙනා”ති ඉමිනා සෙය්‍යග්ගසෙනාති එත්ථ අග්ගසද්දස්ස පුජනත්ථං පටික්ඛිපිත්වා පරිච්ඡෙදනත්ථං දිපෙති. එත්ථ ව අග්ගසද්දස්ස චතුත්ථක්ඛරෙන

යුත්තභාවො හෙට්ඨා සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනා (වුළුව. අට්ඨ. 102) යොජනාය
 චුත්තොයෙව. කාලන්ති සෙය්‍යාපටිග්ගහණස්ස කාලං. ගාභියමානාති ගාභාපියමානා.
 “අතිරෙකානි අහෙසු”න්ති ඉමිනා උස්සාරයිංසුති එත්ථ උද්ධං සාරයිංසු ගච්ඡිංසු
 පචත්තිංසුති අත්ථං දස්සෙති. අතිරෙකානීති ච භික්ඛුපරිච්ඡෙදතො
 සෙය්‍යාපරිච්ඡෙදානි අතිරෙකානි. අනුභාගන්ති එත්ථ අනු පච්ඡා දාතබ්බො භාගො
 අනුභාගොති දස්සෙන්නො ආහ “පුන අපරමිපි භාගං දාතු”න්ති.
 අතිමන්දෙසුතිආදිවචනෙන කිඤ්චිමන්දෙසු භික්ඛුසු එකෙකස්ස භික්ඛුනො ද්වෙ
 තිස්සො සෙය්‍යා දාතබ්බා. යතො කිඤ්චිමන්දෙසු භික්ඛුසු ද්වෙ තයො විහාරා
 දාතබ්බාති අත්ථොපි ගහෙතබ්බො. තත්ථාති “න අකාමා දාතබ්බො”ති වචනෙ.
 අනුභාගෙ ගහිතෙති යොජනා. යෙන අනුභාගො ච පඨමභාගො ච ගහිතො, සො
 භික්ඛුති යොජනා.

“උපචාරසීමතො බහි”ති ඉමිනා නිස්සීමෙති එත්ථ සීමතො බහි නික්ඛන්තං,
 නිසින්තං වා නිස්සීමන්ති අත්ථං දස්සෙති. උපචාරසීමාය ආවාසවඩ්ඨනවසෙන
 අතිවිත්ථාරත්තා චුත්තං “දුරෙ යිතස්සාපි”ති. උතුකාලෙපිති හෙමන්තගිම්හකාලෙපි.
 තස්මිඤ්භි කාලෙ සීතඋණ්හඋතු තිබ්බෙණා හොති, තස්මා තස්සෙව විසෙසෙන
 උතුකාලොති නාමං පාකටං හොති. තෙන චුත්තං “හෙමන්තගිම්හකාලෙපි”ති.
 පිසද්දෙන වස්සකාලං අපෙක්ඛති. පුරිමවස්සුපනායිකදිවසෙ ගාහො පුරිමකො,
 පච්ඡිමවස්සුපනායිකදිවසෙ ගාහො පච්ඡිමකො.

අන්තරා ද්විහි වස්සුපනායිකදිවසෙහි මුත්තෙ කාලෙ ගාහො අන්තරාමුත්තකො.
 එකස්මිං විහාරෙති එකස්සං විහාරසීමායං. සෙනාසනසාමිකාති සෙනාසනදායකා,
 දෙන්තිති සම්බන්ධො. තන්ති සෙනාසනං. ආවාසිකා න ඔලොකෙන්තිති
 සම්බන්ධො. එත්ථාති සෙනාසනෙ. පලුප්පන්තමිපිති විනස්සන්තමිපි. හගවා ආහාති
 සම්බන්ධො. තස්සාති සෙනාසනස්ස. අපරප්පුති අපරස්මිං අහනි අපරප්පු. ගතායාති
 අතික්කම්තාය. පචාරණාය ගතාය පචාරණදිවසෙ අතික්කම්තෙ සති අපරප්පු
 අන්තරාමුත්තකො ගාහෙතබ්බොති යොජනා.

තන්ති අන්තරාමුත්තකං. ගාහෙන්තෙනාති ගාහාපෙන්නෙන. තෙනාති
 ගණ්හන්තෙන. අට්ඨමාසෙති චත්තාරො හෙමන්තමාසෙ, චත්තාරො ච ගිම්හමාසෙති
 අට්ඨමාසෙ. කදාවි පඤ්ච ගිම්හමාසෙති නවමාසෙ වා. බණ්ඩං වාති ඡින්තට්ඨානං වා.
 පුල්ලං වාති එලිතට්ඨානං වා. පටිසඬ්ඛරිතබ්බන්ති පාකතිකං කාතබ්බං. දිවසං
 බෙපෙත්ථාති පරිවෙණෙ දිවසං බෙපෙත්ථා. තත්ථාති ගහිතසෙනාසනෙ.
 රත්තින්දිවන්ති රත්ති ච දිවො ච රත්තින්දිවං, සමාහාරද්වන්දො, අවිචන්තසංයොගෙ
 වෙතං උපයොගවචනං. න ලබ්භතීති සඬ්ඝත්ථෙරෙන න ලබ්භති. ඉදන්ති
 සෙනාසනං.

අන්තරාමුත්තකගාහෙන අගහෙතබ්බසෙනාසනං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මිං
 පනා”තිආදි. තෙමාසච්චයෙන තෙමාසච්චයෙනාති තිණ්ණං මාසානං අතික්කමෙන

තිණ්ණං මාසානං අතික්කමෙන. භීති සච්චං, යස්මා වා. යස්මිං පනාති සෙනාසනෙ පන. සක්ඛදෙවාති එකචාරමෙව. අයන්ති එසා කථා.

තත්ථාති දුට්ඨෙසු සෙනාසනග්ගාහෙසු. උතුකාලන්ති උතුකාලෙ ආගච්ඡන්තිති සම්බන්ධො. තෙසං තදාව දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අකාලො නාමාති උට්ඨාපනස්ස අකාලො නාම නත්ථි. එකං වා මඤ්චට්ඨානං වා යපෙනබ්බන්ති යොජනා. එකො වා ටෙරො ආගච්ඡන්ති යොජනා. උබ්භණ්ඩිකාති උක්ඛිත්තභණ්ඩිකා.

බහුසුති තයො ආදිං කත්ථා බහුසු භික්ඛුසු. පහොතිති එකෙකස්ස භික්ඛුස්ස පහොති. තත්ථාති පරිවෙණෙ. තස්සෙවාති පරිවෙණසාමිකස්සෙව. එවං අපහොන්තෙසුති එවං පරිවෙණග්ගෙසෙන අපහොන්තෙසු. පාසාදග්ගෙසනාති විහාරසඨ්ඨාතස්ස පාසාදස්ස පරිච්ඡේදෙන. ඔවරකග්ගෙසනාති ගබ්භස්ස පරිච්ඡේදෙන. සෙය්ග්ගෙසනාති චතුපඤ්චහත්ථප්පමාණාය සෙය්ග්ගෙසනාති පරිච්ඡේදෙන. මඤ්චට්ඨානෙනාති ද්විහත්ථවිත්ථාරස්ස චතුහත්ථආයාමස්ස මඤ්චස්ස යානෙන. එකමඤ්චට්ඨානස්ස ද්විත්තං පීඨකානං යානත්තා චුත්තං “එකපීඨකට්ඨානවසෙනා”ති. ඉදං නිසීදිතුං සක්කුණෙය්ග්ගෙසන චුත්තං. සවෙ න සක්කා නිසීදිතුං, න දාතබ්බං. තෙන චුත්තං “භික්ඛුනො පන ධීතොකාසමත්තං න ගාහෙතබ්බං”න්ති. එතන්ති ධීතොකාසමත්තං. භීති සච්චං, යස්මා වා. එකමඤ්චට්ඨානස්ස තිණ්ණං ජනානං එකපීඨකට්ඨානභාවෙන අපහොන්තත්තා චුත්තං “එකං මඤ්චට්ඨානං වා තිණ්ණං ජනානං දාතබ්බං”න්ති. භීති සච්චං. “සීතසමයෙ”ති ඉමිනා උණ්භසමයෙපි සබ්බදිවසං අජ්ඣොකාසෙ වසිතුං න සක්කාති දීපෙති. පරිලාභසමයෙ පන සක්කා සබ්බරත්තිං අජ්ඣොකාසෙ වසිතුං. කිඤ්චාපි සක්කා, සීතුණ්භකාලෙ පන න දාතබ්බත්තා පරිලාභසමයෙපි න දාතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං. එකමඤ්චට්ඨානෙ වා එකපීඨකට්ඨානෙ වා තිණ්ණං ජනානං නිසීදනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “මහාටෙරෙනා”තිආදි. තත්ථ මහාටෙරෙන වත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. නිද්දාගරුකොති නිද්දාය ගරුකාරකො. සීතං අනුදහතිති සීතං මං පිළෙති. තෙනාති මහාටෙරෙන. දුතියත්ථෙරෙනාපීති පිසද්දො මහාටෙරං අපෙක්ඛති. චුත්තනෙයෙනෙවාති “උක්කාසිත්ථා”තිආදිනා චුත්තනෙයෙනෙව. එවන්තිආදි නිගමනං. ජම්බුදීපෙ පන එකච්චෙ භික්ඛු ගාහෙන්නීති සම්බන්ධො. කිඤ්චිදෙව මඤ්චට්ඨානං වා පීඨට්ඨානං වාති යොජනා. අයන්තිආදි පුරිමවචනස්ස නිගමනවසෙන පච්ඡිමවචනස්ස කථනත්ථාය චුත්තවචනං.

වස්සාවාසෙ සෙනාසනග්ගාහො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. ආගන්තුකවත්තන්ති ආගන්තුකස්ස වත්තං. අඤ්ඤත්ථාති අඤ්ඤස්මිං යානෙ. ගන්ත්ථා වසිතුකාමෙන ආගන්තුකෙනාති යොජනා. වස්සුපනාසිකදිවසමෙවාති වස්සං උපගමනදිවසෙයෙව. තත්ථාති අඤ්ඤං යානං. නගන්තබ්බකාරණං දස්සෙන්නො ආහ “වසනට්ඨානං වා භී”තිආදි. භීති යස්මා. තත්තාති අඤ්ඤස්මිං යානෙ. තෙනාති සම්බාධඅසම්පජ්ජනකාරණං. තස්මාති යස්මා න එසුං විහරෙය්ග්ග, තස්මා. තං විහරන්ති යස්මිං වසිතුකාමො, තං විහාරං. තත්ථාති විහාරෙ, වසන්නො

සුඛං වසිස්සතීති සම්බන්ධො. උද්දෙසන්ථිකොති උද්දෙසං අත්ථිකො, උද්දෙසෙන වා. කම්මට්ඨානසප්පායතන්ති කම්මට්ඨානෙන, කම්මට්ඨානස්ස වා සප්පායභාවං.

තත්ථාති අඤ්ඤවිහාරං. ගච්ඡන්තෙන සට්ඨෙතබ්බොති සම්බන්ධො. සට්ඨෙතබ්බාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “න තත්ථා” තිආදි. තත්ථ තත්ථාති සකට්ඨානෙන. කිං න වත්තබ්බාති ආහ “තුම්භෙ” තිආදි. සලාකහත්තාදීනි වා යාගුබ්ඡ්ජකාදීනි වා නත්ථි න විජ්ජන්තීති යොජනා. උපොසථාගාරස්ස පරික්ඛාරොති සම්බන්ධො. තුම්භාකං විහාරස්ස ඉදං තාලඤ්ඤවෙව ඉමං සුච්ඤ්ඤ සම්පට්ඨිඡ්ජාති යොජනා. ගම්යවත්තන්ති ගම්කානං භික්ඛුනං වත්තං. “දහරෙහි” ති පදං “උක්ඛිපාපෙත්වා” ති ව “ගාභාපෙත්වා” ති ව පදද්වයෙ කාරිතකම්මං, “පත්තච්චරහණ්ඩිකායො” ති පදං “උක්ඛිපාපෙත්වා” ති පදෙ ධාතුකම්මං, “තෙලනාලිකත්තරදණ්ඩාදීනි” ති පදං “ගාභාපෙත්වා” ති පදෙ ධාතුකම්මමෙව. අත්තානං දස්සෙන්නෙතාති අත්තානං මනුස්සානං පකාසෙන්නෙන. විතක්කන්ති පච්චයබාහුල්ලිකවිතක්කං. “සපරිවාර” ති පදං “ගච්ඡන්තඤ්ඤා” ති පදෙ කිරියාවිසෙසනං. එවඤ්ඤි සති සපරිවාරං ගච්ඡන්තඤ්ඤාති සම්බන්ධො. “න” ති පදෙ පන කාරකවිසෙසනං. එවඤ්ඤි සති සපරිවාරං නං භික්ඛුන්ති සම්බන්ධො. “දිස්වා” ති පදෙ ව කිරියාවිසෙසනමෙව. එවඤ්ඤි සති ගච්ඡන්තඤ්ඤා නං භික්ඛුං සපරිවාරං දිස්වාති සම්බන්ධො. මනුස්සා වදන්තීති සම්බන්ධො. තෙසුති මනුස්සෙසු. එකො පණ්ඩිතමනුස්සොති සම්බන්ධො. අයං කාලො වස්සුපනායිකකාලො නාමාති යොජනා. යත්ථාති යානෙන. තස්සාති එකස්ස පණ්ඩිතමනුස්සස්ස, වචනන්ති සම්බන්ධො. තෙ මනුස්සා යාවන්තීති සම්බන්ධො. අඤ්ඤත්ථාති අඤ්ඤං යානං. මෙජ්ජන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සිනෙහන්තීති මිත්තා. සුබදුක්ඛෙසු අමා සහ වත්තන්තීති අමච්චා. මිත්තායෙව අමච්චාති මිත්තාමච්චා, තෙ. සම්මන්තයිත්වාති සමං, සම්මා වා මන්තයිත්වා. ඉධෙවාති ගාමෙ එව, විහාරෙ එව වා. කස්මා සාදිතුං වට්ටති, නනු සබ්බමෙනං අකප්පියඤ්ඤා සාවජ්ජඤ්ඤාති ආහ “සබ්බඤ්ඤෙනං කප්පියඤ්ඤවෙව අනවජ්ජඤ්ඤා” ති. හි යස්මා එතං සබ්බං කප්පියඤ්ඤා අනවජ්ජඤ්ඤා, තස්මා සබ්බං සාදිතුං වට්ටතීති යොජනා. කුරුන්දියං පන චුත්තන්ති සම්බන්ධො. උභයමිථිති මහාඅට්ඨකථාකුරුන්දියු චුත්තවචනවසෙන උභයමිථි එතං වචනන්ති සම්බන්ධො.

ආවාසිකවත්තං විත්ථාරෙන්නො ආහ “පටිකච්චෙව හි” තිආදි. තත්ථ පටිකච්චෙවාති ආගන්තුකානං ආගතතො පට්ඨමමෙව. පධානසරවිහාරමග්ගොති පධානසරමග්ගො ව විහාරමග්ගො ව. මුද්දවෙදිකායාති වෙනියස්ස හම්මියවෙදිකාය. කස්මා ඉදම්පි සබ්බං කාතබ්බන්ති ආහ “වස්සං වසිතුකාමා හි” තිආදි. හීති සච්චං, යස්මා වා. වස්සං වසිතුකාමා සුඛං වසිස්සන්තීති සම්බන්ධො. කතපරිකම්මෙහි ආවාසිකෙහිති සම්බන්ධො. යතො කුලතො පකතියා ලබ්භති, තස්මිං කුලෙ වස්සාවාසිකං පුච්ඡිතබ්බන්ති යොජනා. න දින්නපුබ්බන්ති පුබ්බෙ න දින්නං. හීති යස්මා. උපද්දතාති උපගන්ත්වා, භුසං වා පිළිතා. තත්ථාති මනුස්සෙසු. යෙනි මනුස්සා. වස්සාවාසිකෙ ගාහිතෙති වස්සාවාසිකෙ සෙනාසනෙ ගාභාපියමානෙන. ගාහිතභික්ඛුනන්ති ගාභාපිතභික්ඛුනං. වස්සාවාසිකන්ති වස්සං ආවසන්තානං දාතබ්බං වීරං. ගාහණකාලොති ගාභාපනකාලො. උපකට්ඨොති ආසන්නො.

ජාතකාදීහීති ආදියද්දෙන රොගාදයො සඬගණ්හාති. යන්ති වීවරං. තතොති වීවරතො. තන්ති වචනං. තදනුරූපෙනාති තෙසං මනුස්සානං වචනස්සානුරූපෙන. තෙසං තෙසන්ති මනුස්සානං, වස්සාවාසිකං වීවරන්ති සම්බන්ධො.

යස්සාති හික්ඛුනො. යොති හික්ඛු. ඉති වදන්තීති යොජනා. තන්ති වීවරං. පටික්කම්මාති පටික්කම්ත්වා. විහාරතො අපසක්කිත්වාති අත්ථො. තත්තාති ගාමෙ. උපනික්ඛෙපං යපෙත්වාති කප්පියවත්ථුං වා අකප්පියවත්ථුං වා ආරාමිකාදීනං හත්ථෙ උපනික්ඛෙපං යපෙත්වා. විහාරෙති විහාරස්ස, විහාරෙ වස්සං වසන්තස්ස වා. අප්පච්ඡිත්වාපීති පියද්දෙන “ප්පච්ඡිත්වාපී”ති අත්ථං දස්සෙති. තෙසන්තිකුලානං. වත්තන්ති ජග්ගනාදිවත්තං. තෙසන්ති කුලානං. ආගතඤ්ච තන්ති තං පංසුකුලිකං ආගතඤ්ච වදන්තීති සම්බන්ධො. තෙනාති පංසුකුලිකෙන. දාතුං න ඉච්ඡන්තීති සඬසස්ස ආවික්ඛන්තෙපි සඬසස්ස දාතුං න ඉච්ඡන්ති. සභාගො හික්ඛුති අත්තනා සභාගො හික්ඛු. එතන්ති වස්සාවාසිකං. පංසුකුලිකස්ස න වට්ටති, කස්මා? ගහපතිවීවරන්තා. ඉතීතිආදි නිගමනං. සද්ධාදෙයොති සද්ධාය දාතබ්බෙ වස්සාවාසිකලාභවිසයෙ.

තනුප්පාදෙති තස්මිං විහාරෙ උප්පජ්ජනකලාභවිසයෙ. හණ්ඩපට්ච්ඡාදනන්ති පට්ච්ඡාදනවීරහණ්ඩං. වීවරහණ්ඩමෙව හි යස්මා අනෙත සරීරං පට්ච්ඡාදියති, තස්මා හණ්ඩපට්ච්ඡාදනන්ති වුවචති. ගාහෙථාති හික්ඛුහි ගාහාපෙථ. ගාහෙතබ්බන්ති හික්ඛුහි ගාහාපෙතබ්බං. වත්ථු පනාති සාටකතො අඤ්ඤං කප්පියං වා අකප්පියං වා වත්ථු පන. කස්මා වට්ටතියෙව, නනු අකප්පියවත්ථු න වට්ටතීති ආහ “කප්පියකාරකානඤ්ඤි”තිආදි. තත්ථ හි යස්මා අනුඤ්ඤාතං, තස්මා වට්ටතියෙවාති යොජනා. දින්නවත්ථුතො උප්පන්නන්ති සම්බන්ධො.

යන්ති වත්ථු දින්නන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති කප්පියකාරකානං හත්ථෙ දින්නවත්ථුසු. තන්ති වත්ථු උපනාමෙන්තෙහීති සම්බන්ධො. ගරුහණ්ඩං හොති, ගරුහණ්ඩත්තා අඤ්ඤෙසු පච්චයෙසු න උපනාමෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. පුග්ගලවසෙනෙවාති “හික්ඛු වීවරෙන කිලමන්ති, එත්තකං නාම තණ්ඩුලභාගං හික්ඛුනං වීවරං කාතුං රුච්චති සඬසස්සා”තිආදිනා පුග්ගලං පරාමසිත්වා පුග්ගලවසෙනෙව. සඬසවසෙනාති “සඬසො වීවරෙන කිලමති”තිආදිනා සඬසවසෙන න කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එවං පුග්ගලවසෙන අපලොකනකම්මස්ස අකත්තබ්බතං දස්සෙත්වා ඉදානි වත්ථුවසෙන තස්සෙව අකත්තබ්බතං දස්සෙන්නො ආහ “ජාතරූපරජතවසෙනාපී”තිආදි. කප්පියහණ්ඩවසෙනාති වීවරහණ්ඩුලෙහි අවසෙසස්ස කප්පියහණ්ඩස්ස වසෙන. වීවරහණ්ඩුලානඤ්ඤි විසුං ගහිතන්තා “කප්පියහණ්ඩවසෙනා”ති එත්ථ තෙහි අවසෙසො කප්පියහණ්ඩොව ගහෙතබ්බො. තං පනාති අපලොකනකම්මං පන. කත්තබ්බාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදානී”තිආදි. සුභික්ඛන්ති සමිද්ධහික්ඛං. සුලභපිණ්ඩන්ති සුබෙන ලභපිණ්ඩං. ද්විතී පදෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස කාරණං දස්සෙති, සුභික්ඛන්තා සුලභපිණ්ඩං, සුලභපිණ්ඩත්තා සුභික්ඛන්ති වුත්තං හොති.

එවං චීවරපච්චයං සල්ලක්ඛෙන්වා සෙනාසනං සල්ලක්ඛෙන්ඛිබ්බන්ති සම්බන්ධො. කාලෙති ගාභාපනස්ස කාලෙ. චූත්තන්ති මහාඅට්ඨකථාය චූත්තං. කස්මා ද්වෙ සම්මන්තිතබ්බා, නනු එකමිපි සම්මන්තිතුං වට්ටතීති ආහ “එවඤ්ඡී” තිආදි. තත්ථ හි යස්මා ගාහෙස්සති, තස්මා ද්වෙ සම්මන්තිතබ්බාති යොජනා. එකෙන හි සම්මුතිලද්ධෙන සක්කා පරං ගාභාපෙතුං, අත්තනා පන අත්තනො පාපෙතුං න සක්කා, තස්මා ද්වීසු සම්මනෙසු නවකො වුඩ්ඨස්ස, වුඩ්ඨො ව නවකස්සාති උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං ගාහෙස්සන්තීති අධිප්පායො. සම්මන්තිතබ්බාති එකතො සම්මන්තිතබ්බා. අට්ඨපි සොළසපිති එත්ථ පිසද්දෙන තතො අධිකමිපි එකතො සම්මන්තිතුං වට්ටතීති දීපෙති. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ උබ්බාහිකසම්මුතියං (වුළුව. 456) අට්ඨපි ජනා එකතොව සම්මතාති වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. නිග්ගහකම්මමෙව හි සඬ්ඝො සඬ්ඝස්ස න කරොතීති දට්ඨබ්බං. තෙසන්ති අට්ඨසොළසජනානං, සම්මුති වට්ටතියෙවාති සම්බන්ධො. කින්ති සල්ලක්ඛෙන්ඛිබ්බන්ති ආහ “චෙතියසර” තිආදි.

ආසනසරන්ති පටිමාසරං. මග්ගපොක්ඛරණීනං සමීපෙ කතා සාලායො උපචාරවසෙන වුච්චන්ති “මග්ගො” ති ව “පොක්ඛරණී” ති ව. තා හි සාලායො උපචාරසීමඛිහන්තරගතෙ ගාමාහිමුඛමග්ගෙ ව අන්තොඋපචාරසීමායං ඛණිකා යත්ථ කත්ථවි පොක්ඛරණීයො ව කරියන්ති, ඉති සල්ලක්ඛෙන්ඛිබ්බන්ති යොජනා. අසෙනාසනං දස්සෙන්වා සෙනාසනං දස්සෙන්තො ආහ “විහාරො” තිආදි. රුක්ඛමුලන්ති ජන්තකවාට්ඨද්ධරුක්ඛමුලං. එසෙව නයො වෙච්ඡුමිබ්බෙපි. ගාහෙන්තෙන ව ගාහෙන්ඛිබ්බාතීති සම්බන්ධො. සඬ්ඝිකොති තනුප්පාදො. තෙසුති ද්වීසු චීවරපච්චයෙසු. යන්ති චීවරපච්චයං. තස්සාති චීවරපච්චයස්ස. ධීතිකතොති පබන්ධවසෙන ධීතට්ඨානතො. ඉතරොති පයමං ගහිතචීවරපච්චයතො ඉතරො.

අප්පතායාති අප්පභාවතො, ගාහියමානෙති සම්බන්ධො. පරිවෙණග්ගසෙනාති පරිවෙණපරිච්ඡෙදෙන. ලහන්තීති පරිවෙණසාමිකා හික්ඛු ලහන්ති. තන්ති පරිවෙණං. විජටෙන්වාති විජටං කත්වා, ද්වෙ වා තයො වා කොට්ඨාසෙ කත්වාති අත්ථො. පක්ඛිපිත්වාති භාගකොට්ඨාසං පක්ඛිපිත්වා. න එවං කාතබ්බන්ති යථා මහාසුමත්ථෙරො ආහ, තථා න කාතබ්බන්ති අත්ථො. අකාතබ්බකාරණං දස්සෙන්තො ආහ “මනුස්සා හී” තිආදි. තත්ථාති පරිවෙණෙ, පවිසිතබ්බං ඉති ආහාති යොජනා. එත්ථාති එතස්මිං ගාහණට්ඨානෙ. පටික්කොසතීති පටිසෙධෙති. පටික්කොසනාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “මා ආවුසො” තිආදි. ඉති චූත්තං, ඉති පටික්කොසතීති යොජනා. එකො හි ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො. තස්සාති මහාටෙරස්ස. සඬ්ගහන්ති හික්ඛුනං සඬ්ගහං. තන්ති මහාටෙරං.

එවං වත්තබ්බන්ති එවං වත්තමානනායෙන වත්තබ්බං. පච්චයං ධාරෙථ, ඉති වත්තබ්බන්ති යොජනා. පාපුණාති ආවුසො ඉති චූත්තෙති යොජනා. “ගහිතං හොතී” ති ඉමිනා “ගණ්හථ, ගණ්හාමී” ති පච්චුප්පන්තකාලවසෙන චූත්තත්තා ගහිතං හොතීති දස්සෙති. අතීතඅනාගතකාලවසෙන අගහිතභාවං දස්සෙන්තො ආහ

“සවෙ පනා” තිආදි. සතුප්පාදමත්තන්ති ගහණෙ සතියා උප්පාදනමත්තං. එත්ථාති සෙනාසනපච්චයගහණධානෙ.

යොජිති යම්පි. උපයොගත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං, යම්පි පච්චයං විස්සජ්ජෙතිති යොජනා. පච්චයන්ති ච චීවරපච්චයං. අයම්පිති අයම්පි පච්චයො. පිසද්දො මහාලාභපරිවෙණෙ පච්චයං සම්පිණ්ඨෙති. තස්මිංයෙව පරිවෙණෙති තස්මිං පංසුකුලිකෙන ගහිතපරිවෙණෙ එව. අඤ්ඤස්සාති පංසුකුලිකතො අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස. පංසුකුලිකො “අහං වසාමි” ති සෙනාසනං ජග්ගිස්සති. ඉතරො “අහං පච්චයං ගණ්හාමි” ති සෙනාසනං ජග්ගිස්සතිති යොජනා. ද්විති කාරණෙහිති වසනගහණවසෙන ද්විති කාරණෙහි. පංසුකුලිකෙ ගණ්හන්තෙති සම්බන්ධො. ඉධාති සෙනාසනෙ. තෙනාති පංසුකුලිකෙන. හෙට්ඨාති සෙනාසනස්ස හෙට්ඨා, යීතං අඤ්ඤං භික්ඛුන්ති සම්බන්ධො. තෙනාති පංසුකුලිකෙන, කිඤ්චි වචනන්ති සම්බන්ධො. චුත්ථවස්සස්ස පංසුකුලිකස්සාති යොජනා. වට්ඨතිති පංසුකුලිකස්ස වට්ඨති. තස්මිං සෙනාසනෙති පංසුකුලිකෙන ගහිතසෙනාසනෙ. යෙසං පනාති මනුස්සානං පන. තෙසන්ති මනුස්සානං.

ථූපං කත්ථාති චෙතියං කත්ථා. තස්සාති ථූපස්ස. තෙන භික්ඛුනාති වස්සාවාසිකං ගාහකභික්ඛුනා. තන්ති භොජනසාලං. ගාහෙතූං වට්ඨතිති සම්බන්ධො. සබ්බමිදන්ති සබ්බං ඉදං වචනං.

පාටිපදඅරුණකොති වස්සුපනායිකදිවසසඬ්ඛාතස්ස පාටිපදස්ස අරුණුග්ගමනතො. විතක්කචාරිකොති “කත්ථ නු ඛො වසිස්සාමි” තිආදිනා විතක්කෙන වරණෙ අනුයුත්තො. සෙනාසනං යාවතීති සෙනාසනග්ගාභාපකං සෙනාසනං යාවති. ගහිතන්ති සඬ්ඝෙන ගහිතං. යත්ථාති ධානෙ. වස්සුපගතෙහි වත්තබ්බාති සම්බන්ධො. පුනස්පුනං, සමං වා චෙතියඬ්ගණාදිං මුඤ්චන්ති සොධෙත්ති ඉමාහිති සම්මුඤ්චතියො. මුට්ඨාතූ සොධනත්ථෙ යුපච්චයො කරණත්ථෙ හොති. තාලුජො පයමක්ඛරො. සුලභා වෙ දණ්ඩකා, එකෙකෙන ද්වෙ තිස්සො යට්ඨිසම්මුඤ්චතියො බන්ධිතබ්බා. සුලභා වෙ සලාකා, ජපඤ්චමුට්ඨිසම්මුඤ්චතියො බන්ධිතබ්බාති අත්ථො. පඤ්ච පඤ්ච උක්කාති අරඤ්ඤවිහාරෙසු පරිස්සයවිජානනත්ථං පඤ්ච පඤ්ච අග්ගිඋක්කා කොට්ටෙතබ්බා ඡින්දිතබ්බාති අත්ථො.

“නිබ්බවත්තං යපෙත්ථා” ති එත්ථ අකත්තබ්බවත්තං දස්සෙත්තො ආහ “වත්තං කරොන්තෙහි වා” තිආදි. තත්ථ වත්තං කරොන්තෙහි ච එවරූපං අධම්මිකවත්තං න කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. හි සච්චං, සබ්බෙව එතෙ උද්දෙසාදයො පපඤ්චාති යොජනා. පපඤ්චෙන්ති සංසාරෙ චිරං යපෙන්නීති පපඤ්චා. මුග්ගබ්බන්ති මුග්ගානං වතං, මුග්ගෙහි කත්තබ්බං වා, මුග්ගෙන විය වා අමුග්ගෙහි කත්තබ්බං වතං. එවං අකාතබ්බවත්තං දස්සෙත්ථා ඉදානි කාතබ්බවත්තං දස්සෙත්තො ආහ “පරියත්තිධම්මො නාමා” තිආදි. නිව්ධම්පිති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිස්සකාරම්පි. අවයවපරියත්තිධම්මොපි

අවයවපරියත්තිධම්මං, අවයවපරියත්තිධම්මො වා අවයවපරියත්තිධම්මං
පතිට්ඨාපෙනි, තස්මා පරියත්තිධම්මො අත්තනාපි අත්තනං පතිට්ඨාපෙසීති
වෙදිතබ්බං. උද්දිසථාති පරියත්තිං උද්දිසථ. සොධෙත්වා...පෙ.... උපසම්පාදෙථාති
එත්ථ සොධනං නාම සබ්බෙසං ආචාරකුලපුත්තනං උපපරික්ඛනං. සොධෙත්වා
නිස්සයං දෙථාති එත්ථ සොධනං නාම භික්ඛුසභාගතං උපපරික්ඛනං. භීති සච්චං.
කුලපුත්තොති ආචාරකුලපුත්තො. යත්තකානි ධුතඨගානි සමාදිශිතුං සක්කොථාති
යොජනා. අත්තොවස්සං නාමෙතන්ති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනමෙතං. එතස්මිං
අත්තොවස්සෙති හි අත්ථො, භවිතබ්බන්තිආදියු සම්බන්ධිතබ්බං. සකලදිවසන්ති
සකලදිවසමිහි, අප්පමත්තෙහීති සම්බන්ධො. එකචාරිකවත්තන්ති එකකෙන
වරිතබ්බං වත්තං. භස්සෙති වචනෙ. දසවත්ථුකකථන්ති අප්පිච්ඡතාදිදසවත්ථුක
කථං.

විග්ගාහිකපිසුණුඵරුසවචනානීති විග්ගහං කලහං ජනෙතීති විග්ගාහිකං,
විග්ගාහිකවචනඤ්ච පිසුණුවචනඤ්ච ඵරුසවචනඤ්ච විග්ගාහිකපිසුණුඵරුසවචනානි.
මනසිකාරබහුලා විහරථ ඉති ඔවදිතබ්බාති යොජනා. දන්තකට්ඨබාදනවත්තන්ති
හෙට්ඨා අදින්නාදානවණ්ණනායං චුත්තං දන්තකට්ඨබාදනෙ, දන්තකට්ඨබාදනස්ස
වා වත්තං. “පත්තං ට්ඨිකාය පක්ඛිපන්නෙන න කථෙතබ්බ”න්ති ඉමිනා
කථෙන්නෙ පමාදෙන පත්තො භිජ්ජෙය්‍යාති පත්තස්ස ගුත්තත්ථාය කථනං
නිවාරෙති. ආචික්ඛිතබ්බාති ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො.

කොච්ඡි දායකොති සම්බන්ධො. ආගන්තුකො භික්ඛුති විවරග්ගාහිතතො පච්ඡා
ආගතො ආගන්තුකො භික්ඛු. සඨසත්ථෙරොති ආවාසිකසඨසත්ථෙරො.
පඨමභාගන්ති පුබ්බෙ ගාහිතං පඨමභාගං, පරිවත්තෙත්වාති පුබ්බෙ ගාහිතභාගෙන
පච්ඡා දාතබ්බං වස්සාවාසිකං පරිවත්තෙත්වා. ආගන්තුකස්ස වස්සග්ගෙන
පත්තට්ඨානෙ ආගන්තුකස්ස දාතබ්බන්ති යොජනා. “ආගන්තුකස්සා”ති පදං
පුබ්බාපරං අපෙක්ඛති. තස්මා ද්විත්තං පදානං මජ්ඣෙ චුත්තං. පඨමවස්සුපගතාති
පඨමවස්සුපනායිකදිවසෙ වස්සුපගතා. “ද්වෙ තිණි වත්තාරී”ති වචනස්ස වා බහුනං
භික්ඛුනං වා බ්‍යාපනත්ථාය “ලද්ධං ලද්ධ”න්ති විච්ඡාවසෙන චුත්තං. තෙන පනාති
ආගන්තුකෙන පන. පඨමවස්සුපගතෙහි අප්පකෙ ලද්ධෙ පච්ඡිමවස්සුපනායිකදිවසෙ
දාතබ්බානං වස්සාවාසිකානං බහුකෙපි අයං නයො ඤාතබ්බොති කත්වා න චුත්තො.

ද්විසුපිති පඨම දුතියවසෙන ද්විසුපි. වස්සුපගතා භික්ඛු භික්ඛාය කිලමන්නා
වදන්තීති සම්බන්ධො. ඉධාති යානෙ. වසන්තාති එකතො වසන්තා. ද්වෙ භාගා
හොම සාධු වතාති යොජනා. සාධු වතාති එකංසෙන සුන්දරා භවෙය්‍යුන්ති අත්ථො.
යෙසන්ති භික්ඛුනං. තත්ථාති ඤාතිපචාරිතට්ඨානෙසු. පචාරණායාති පචාරණාදිවසෙ.
තෙසුති භික්ඛුසු. යෙති භික්ඛු. තත්ථාති ඤාතිපචාරිතට්ඨානෙසු. කස්මා
අපලොකෙත්වා දාතබ්බං, නනු තෙ සාදියන්තීති ආහ “සාදි යන්තාපි හී”තිආදි.
තත්ථ භීති යස්මා. “නෙව වස්සාවාසිකස්ස සාමිනො”ති ඉමිනා තෙසං
වස්සවිජින්නතං දිපෙති. නෙව අදාතුං ලහන්තීති පඨමමෙව කතිකවත්තස්ස කතත්තා
අදාතුං නෙව ලහන්ති, සබ්බෙසං නො අමභාකන්ති යොජනා. ඉධාති යානෙ. තන්ති

කතිකවත්තං. එකො භික්ඛුනි සම්බන්ධො. තෙසන්ති භික්ඛුනං. තත්ථාති සභාගට්ඨානෙ. වසිත්වා ආගතානං තෙසං භික්ඛුනන්ති යොජනා. න ලබ්භති ඉති චුත්තන්ති යොජනා. ඉමෙසන්ති වස්සාවාසිඅප්පත්තකානං එකච්චානං. ගාහිතසදිසමෙවාති වස්සාවාසිකස්ස ගාහිතෙන සදිසමෙව. තෙසමෙවාති එකච්චානමෙව.

පක්කන්තොපිති අඤ්ඤං යානං පක්කමන්තොපි. භීති සච්චං, යස්මා වා. තෙන භික්ඛුනා කතං පානීයඋපට්ඨපනාදිකම්මං හතීනිවිට්ඨං හතියා ධීතන්ති යොජනා. අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිතං සඬ්ඝිකන්ති සම්බන්ධො. සඬ්ඝිකන්ති තනුප්පාදං සන්ධාය චුත්තං. විබ්භන්තොපිති පිසද්දො පගෙව ඡින්නවස්සොති දස්සෙති. පච්චයවසෙනෙවාති සද්ධාදෙයාපච්චයවසෙන. වදන්තීති කෙච්චි වදන්ති.

දිසංගමිකො භික්ඛු විබ්භමතීති සම්බන්ධො. මනුස්සෙති වස්සාවාසිකදායකමනුස්සෙ. සම්මුඛාති ආවාසිකස්ස සම්මුඛා. සම්පට්ච්ඡාපෙත්වාති “සුට්ඨු දස්සාමා” ති පට්ච්ඡාපෙත්වා. යස්ස ගාහිතන්ති යස්ස භික්ඛුනො සෙනාසනං ගාහිතං. සෙනාසනසාමිකස්සාති සෙනාසනදායකස්ස පුත්තධීතාදයොති සම්බන්ධො. සෙනාසනෙ දෙමාති සෙනාසනස්ස දෙම. තත්ථාති සෙනාසනෙ. එකමෙව වත්ථං දාතබ්බං. කස්මා? පුග්ගලස්ස අදත්වා සෙනාසනස්සෙව දාතබ්බත්තා. වස්සාවාසිකට්ඨිකායාති වස්සාවාසිකගාහිතස්ස ධීතිකාය. එසෙව නයොති සෙනාසනස්සෙව දින්නත්තා එසෙව නයො. තස්සෙව භොන්තීති පුග්ගලස්සෙව දින්නත්තා තස්සෙව භොන්ති.

දුතියො ථෙරාසනෙ ගාහිතො භොතීති සම්බන්ධො. පඨමභාගස්ස සාමණෙරස්ස ගාහිතත්තා චුත්තං “වරභාගං සාමණෙරස්ස දත්වා” ති. උභොපිති ද්වෙ ථෙරසාමණෙරෙපි. සයමෙවාති දායකො සයමෙව. යන්ති වස්සාවාසිකං. යස්සාති ථෙරස්ස වා සාමණෙරස්ස වා.

ඉතොති චුත්තනයනො. දහරසාමණෙරස්සාති තරුණස්ස සාමණෙරස්ස. සොති සරසාමිකො. නන්ති පත්තජනං. යස්සාති භික්ඛුනො. තෙසන්ති මනුස්සානං. යථාභූතං ආචික්ඛිතබ්බන්ති විබ්භමකාලඬ්ඝකතකාරණං යථාභූතං ආචික්ඛිතබ්බං. සුද්ධපංසුකුලිකායෙවාති අඤ්ඤෙහි අමිස්සා සුද්ධා පංසුකුලිකායෙවාති. ඉදං නෙවාසිකවත්තන්ති නිගමනං.

උපනන්දවත්ථුකථා

319. අයමත්ථොති අයං වක්ඛමානො අත්ථො, එවං වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. තත්ථාති ගාමකෙ. තන්ති සෙනාසනං, ගණ්භන්තෙනෙවාති සම්බන්ධො. ඉධාති සාවත්ථීයං. මුත්තන්ති තෙ සෙනාසනං මුඤ්චිතං භොති. තත්තාපිති ගාමකෙපි. උභයත්ථාති සාවත්ථීයං, ගාමකෙ වාති උභයත්ථං.

එත්ථානි උපනන්දවත්ථුස්මිං. කථන්ති කෙන පකාරෙන පටිප්පස්සම්හති. ඉධානි සාසනෙ. එකච්චො ගණ්භානීති සම්බන්ධො. තත්ත්වං භාග්ගිකානි. තස්සානි භික්ඛුස්ස. ඉධානි සෙනාසනෙ. ආලයමත්තන්ති චිත්තප්පාදමත්තං. ඉච්චස්සානි ඉති අස්ස, එවං අස්ස භික්ඛුස්සානි අත්ථො. සබ්බත්ථානි සබ්බස්මිං “ගහණෙන ගහණ”න්තිආදිකෙ චතුක්කෙ. යො පන ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. උපචාරසීමානික්කමෙති නිමිත්තත්ථෙ චෙනං භූමිමච්චනං, භාවෙන භාවලක්ඛණෙ වා. තත්ථානි අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ පච්චාගච්ඡති, චට්ටති, සෙනාසනග්ගාහො න පටිප්පස්සම්හතිති අධිප්පායො.

320. යොති භික්ඛු. මහන්තතරො වා දහරතරො වාති අත්තනො මහන්තතරො වා දහරතරො වා හොති. සො භික්ඛු තිවස්සන්තරො නාමාති යොජනා. එකස්ස භික්ඛුනො තිණ්ණං වස්සානමත්තරෙ යිතො තිවස්සන්තරො අඤ්ඤො භික්ඛු. තත්ථානි භික්ඛුස්ස. ඉමෙ සබ්බෙති තිවස්සන්තරද්විවස්සන්තරසමානවස්සිකෙ ඉමෙ භික්ඛු, ලහන්තීති සම්බන්ධො. යං තිණ්ණං පහොතීති මඤ්චපීඨවිනිමුත්තං යං ආසනං තිණ්ණං සුඛං නිසීදිතුං පහොති, තථාරූපෙ ආසනෙපි ද්වෙ ද්වෙ භුත්වා නිසීදිතුං ලහන්තීති යොජනා. අපිසද්දෙන මඤ්චපීඨානි අපෙක්ඛති. ඉදං පච්ඡිමදීඝාසනං. අනුපසම්පන්නෙනාපිති පිසද්දො පගෙව උපසම්පන්නෙනාති දස්සෙති.

හත්ථිකුම්භෙති හත්ථිසිරොපිණ්ඩෙ. ඉමිනා හත්ථිසද්දෙන හත්ථිකුම්භො ගහිතො අවයවුපචාරෙන වා උත්තරපදලොපෙන වාති දස්සෙති. හත්ථි වියාති හත්ථි, භූමිභාගො, හත්ථිමිහි පතිට්ඨිතො පාදසඬ්ඛාතො නබ්බො ඉමස්සානි හත්ථිනබ්බො, පාසාදො. එතං “හත්ථිනබ්බො”ති නාමං එවංකතස්ස පාසාදස්ස නාමන්ති යොජනා. “සුචණ්ණරජතාදිවිච්ඡානී”ති පදං “කචාටානි මඤ්චපීඨානි තාලවණ්ටානී”ති සබ්බපදෙස්ස යොජෙතබ්බං. යංකිඤ්චි චිත්තකම්මකතං අත්ථි, සබ්බං චට්ටතීති යොජනා. පාසාදස්ස දෙමාති සම්බන්ධො. පාටෙක්කන්ති පාසාදතො විසුං. පටිග්ගහිතමෙවාති සබ්බං පටිග්ගහිතමෙව හොති. ගොනකාදීනි අට්ඨාරස අත්ථරණානි පරිභුඤ්ජිතුන්ති සම්බන්ධො. ගිහිවිකට්ඨිභාරොනාති ගිහිහි විසෙසෙන යථාකාමං කරියතීති ගිහිවිකට්ඨ, ගිහිසන්තකං. “ගිහිවිකට්ඨ”න්ති නිභාරො අහිනිභාරො ගිහිවිකට්ඨිභාරො, තෙන. ලබ්භන්තීති නිසීදිතුමෙව ලබ්භන්ති. තත්ත්වං ධම්මාසනෙපි.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථා

321. එතානීති ගරුභණ්ඩානි. තත්ථානි රාසිවසෙන පඤ්චස්ස සරූපවසෙන පඤ්චවිසතියා ගරුභණ්ඩෙස්ස. ආගන්ත්වා, ආභුසො වා රමන්ති එත්ථානි ආරාමො. තෙසංයෙව්භානි පුප්ථාරාමඵලාරාමානමෙව. “යපිතොකාසො”ති ඉමිනා වත්ථුසද්දස්ස භූමිහෙදත්ථං දස්සෙති. වසති ආරාමො පතිට්ඨහති එත්ථානි ආරාමවත්ථු. තෙස්ස වාති එත්ථ වාසද්දෙන නවභූමිභාගතො අඤ්ඤස්ස පොරාණභූමිභාගස්සපි ආරාමවත්ථුභාවං විකප්පෙති. විසෙසෙන චතුර්ථියාපථෙ හරති

පවත්නෙති එත්ථාති විහාරො. තස්සාති විහාරස්ස. චතුත්තං මඤ්චානන්ති
 නිද්ධාරණත්ථෙ සාම්චවනං. අඤ්ඤතරො මඤ්චො නාමාති යොජනා. එසෙව නයො
 සෙසෙසුපි. “ලොහෙන කතා කුම්භී”ති ඉමිනා ලොහකුම්භීති එත්ථ
 මජ්ඣේලොපසමාසං දස්සෙති. ලොහමයා කුම්භී ලොහකුම්භීති වචනත්ථොපි
 යුජ්ජතෙව. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා ලොහෙන කතං භාණකං, ලොහෙන කතො
 වාරකො, ලොහෙන කතං කටාහන්ති අත්ථං අතිදිසති. එත්ථාති
 භාණකවාරකකටාහෙසු. අරඤ්ජරොති අතිමහන්නත්තා අරං බිජ්ජං ජරති
 විනාසෙතීති අරඤ්ජරො. අථ වා ජලං ගණ්ඨිතුං අලන්ති අරඤ්ජරො ලකාරානං
 රකාරෙ කත්වා.

ගාථාවසෙන නිගමනං දස්සෙන්නො ආහ “එව”න්තිආදි. තත්ථ එවං පකාසයිති
 සම්බන්ධො. ද්වෙ ගරුභණ්ඩානි ද්විසඩගහානි හොන්ති, තතියං ගරුභණ්ඩං
 චතුසඩගහං හොති, චතුත්ථං ගරුභණ්ඩං නවකොට්ඨාසං හොති, පඤ්චමං
 ගරුභණ්ඩං අට්ඨහෙදනං හොති, ඉති ඉමිනා පකාරෙන පඤ්චනිම්මලලොචනො
 නාමො පඤ්චහි රාසිහි පඤ්චවිසවිධං ගරුභණ්ඩං පකාසයිති යොජනා.

තත්ථාති ගරුභණ්ඩෙ. භීති විත්ථාරො. සබ්බමිපි ඉදං ගරුභණ්ඩං
 අවිස්සජ්ජියන්ති චුත්තන්ති යොජනා. ඉධාති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං. පරිවාරෙ පන
 ආගතන්ති සම්බන්ධො.

පඤ්ච රාසයො මහෙසිනා චුත්තාති යොජනා. එත්ථාති පරිවාරෙ.

තත්ථාති “පරිවත්තනවසෙනා”ති වචනෙ. ඉදං ගරුභණ්ඩං උපනෙතුන්ති
 සම්බන්ධො. නිච්චං නිට්ඨන්තීති ථාවරා, යාධාතු වරපච්චයො, යාකාරස්ස ථාකාරො.
 ඉමිනා ආරාමආරාමවත්ථුචිහාරවිහාරවත්ථුනි ගහෙනබ්බානි.
 අවිස්සජ්ජියඅවෙහඩ්ඨියන්තා ගරු අලහුකං භණ්ඩං ගරුභණ්ඩං. ඉමිනා මඤ්චාදීනි
 එකච්ඡති ගරුභණ්ඩානි ගහෙනබ්බානි. ථාවරෙති ආධාරෙ භූමිමං, පරියාපන්නන්ති
 සම්බන්ධො. අථ වා නිද්ධාරණෙ භූමිමං, ථාවරෙසුති හි අත්ථො, බෙත්තන්තිආදියු
 සම්බන්ධිතබ්බං. බිජ්ජති පුබ්බණ්ණබ්ජමෙත්ථාති බෙත්තං. වසති අපරණ්ණබ්ජං
 පතිට්ඨාති එත්ථාති වත්ථු, තලෙ භූමිභාගෙ එකතො වා ද්විහි වා තිහි වා යානෙහි
 ආවරණං කරියති එත්ථාති තළාකො, සරො. කස්සකානං මනෙන කත්තබ්බාති
 මාතිකා. ආරාමෙන පරිවත්තෙතුන්ති සම්බන්ධො. කාති පරිවත්තෙතුන්ති ආහ
 “ඉමානි වත්තාරිපි”ති. පිසද්දො අවයවසම්පිණ්ඩනො.

තත්ථාති “පරිවත්තෙතුං වට්ටති”ති වචනෙ. දුරෙති සඩ්ඝාරාමතො දුරට්ඨානෙ.
 යම්පිති නාළිකෙරඵලමිපි. හරන්තීති සඩ්ඝස්ස හරන්ති. අඤ්ඤෙසන්ති සඩ්ඝතො
 අඤ්ඤෙසං මනුස්සානන්ති සම්බන්ධො. තෙති මනුස්සා. සඩ්ඝෙන
 සම්පට්ච්ඡිතබ්බොති සම්බන්ධො. රුච්චතීති සඩ්ඝස්සාරාමෙන මනුස්සානමාරාමං,
 මනුස්සානමාරාමෙන වා සඩ්ඝස්සාරාමං පරිවත්තෙතුං රුචියති ඉච්ඡියති. හික්ඛුනං
 ආරාමොති සම්බන්ධො. අයන්ති මනුස්සානමාරාමො. බුද්දකොති සඩ්ඝාරාමතො

බුද්දකො. ආයන්ති අයති ආයසාමිකො ධනෙන වඩ්ඪිං ගච්ඡති අනෙනාති ආයො, තං. සමකමෙවාති සමප්පමාණමෙව, ආයං සවෙ දෙතීති සම්බන්ධො. පමාණත්ථෙ කපච්චයො. මනුස්සානං රුක්ඛාති සම්බන්ධො. අතිරෙකං සඬ්ඝස්ස දෙමාති සම්බන්ධො. ඡානාපෙත්වාති “සඬ්ඝෙ දින්නං මහප්ඵල”න්ති (ම. නි. 3.376) සඬ්ඝස්ස දින්නදානස්ස ආනිසංසං මනුස්සානං ඡානාපෙත්වා. ඵලධාරිනො හොන්ති නනුති යොජනා. ඵවන්තිආදි නිගමනං. එතෙනෙව නයෙනාති යෙන නයෙන ආරාමො ආරාමෙන පරිවත්තෙතබ්බො, එතෙනෙව නයෙන. මහත්තෙන වා බුද්දකෙන වා ආරාමවත්ථුනා වාති යොජනා. ආරාම ආරාමවත්ථුවිහාරවිහාරවත්ථුනි පරිවත්තෙතබ්බානීති සම්බන්ධො.

උභොපීති ගෙහපාසාදවසෙන උභොපි. තත්ථාති ගෙහෙ. ඉදං පනාති පාසාදසඬ්ඛානං ගෙහං, මනුස්සානං ගෙහන්ති සම්බන්ධො. මහග්ගෙහෙ වා අප්පග්ගෙහෙ වා විහාරවත්ථුනා වාති යොජනා. විහාරවිහාරවත්ථුආරාමආරාමවත්ථුනි පරිවත්තෙතබ්බානීති සම්බන්ධො. ඵවන්තිආදි නිගමනං.

ගරුහණ්ඨෙන ගරුහණ්ඨපරිවත්තෙන ඵවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පංස්වාගාරකෙසුති පංසුකීළනත්ථාය කතෙසු අගාරකෙසු. කප්පියමඤ්චාති සඬ්ඝගණපුග්ගලානං කප්පියා සුවණ්ණරජතාදීහි අකතා මඤ්චා. විහාරස්ස පන සුවණ්ණරජතමයාදිකාපි කප්පියා මඤ්චා දාතබ්බාති සම්බන්ධො. බහිසීමායාති උපචාරසීමතො බහි. තත්ථාති සඬ්ඝත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානෙන. තත්ථාති තස්ස හික්ඛුනො වසනට්ඨානෙන. “මහග්ගෙහනා”ති වුත්තවචනං නියමෙන්නො ආහ “සතග්ගෙනෙකෙ වා සහස්සග්ගෙනෙකෙ වා”ති. මඤ්චසතන්ති මඤ්චබහුං. එතෙසුපීති පීඨහිසිබ්බිබ්බොහනෙසුපි. තත්ථාති පීඨහිසිබ්බිබ්බොහනෙසු. කප්පියං පීඨාදීති සම්බන්ධො. අකප්පියං වා මහග්ගං කප්පියං වාති කප්පියෙන වා මහග්ගකප්පියෙන වා පරිවත්තෙත්වාති සම්බන්ධො. “වුත්තවත්ථුනී”ති පදං “පරිවත්තෙත්වා”ති පදෙ අවුත්තකම්මං, “ගහෙනබ්බානී”ති පදෙ වුත්තකම්මං, පුබ්බාපරාපෙක්ඛපදං.

පසතමත්තඋදකගණ්ඨකානිපීති එත්ථ පසතො නාම කුඤ්චිතපාණි. සීහළදීපෙති සීහං ලාති ගණ්ඨාතීති සීහළො ලකාරස්ස ලකාරං කත්වා, සීහබාහුනාමකො රාජා, තස්ස පුත්තත්තා විජයකුමාරොපි සීහළො නාම, තෙන ආදිමිහි නිවාසභාවෙන ගහිතත්තා දීපො සීහළදීපො නාම, තස්මිං. පාදං ගණ්ඨාතීති පාදගණ්ඨනො, සොයෙව පාදගණ්ඨනකො. පාදො නාමාති “පාදගණ්ඨනකො”ති එත්ථ පාදො නාම. යො ලොහවාරකො මගධනාළියා පඤ්චනාළිමත්තං ගණ්ඨාති, සො ලොහවාරකො පාදො නාමාති යොජනා. ඉමිනා පමාණස්ස නාමං පමාණවත්තෙ උපචාරතො වොහාරනයං දස්සෙති. තතොති පඤ්චනාළිමත්තගණ්ඨනකවාරකතො. ඉමානීති ලොහකුම්භිආදීනි.

හිඩ්ඨාර ...පෙ.... කටච්ඡුආදීනීති හිඩ්ඨාරො ව පටිග්ගහො ව උඵඩ්ඨකො ව දබ්බි ව කටච්ඡු ව පාති ව තට්ඨකො ව සරකො ව සමුග්ගො ව අඩ්ඨාරකපල්ලො ව

ධූමකටච්ඡු ව හිඬගාර...පෙ.... ධූමකටච්ඡුයො, තා ආදි යෙසං තානීති
 හිඬගාර...පෙ.... කටච්ඡුආදීති. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤාති උපකරණානි ගහෙනබ්බානි.
 භාජනීයානීති භාජෙනබ්බානි. කංසලොභාදීතිආදිසද්දෙන වට්ටලොහං සඬගණ්භානි.
 වට්ටලොහං නාම පිතලොහං. භීති සච්චං, යස්මා වා. පාරිභාරියන්ති
 සඬසිකපරිභොගං පරිහරිත්වා අපනෙත්වා පුග්ගලිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජනං,
 “අත්තසන්තක”න්ති වා පරිග්ගහෙන හරිත්වා භුඤ්ජනං න වට්ටති.
 ගිහිවිකටනීභාරෙනෙවාති “ගිහිවිකට”න්ති අහිනීභාරෙනෙව.

අඤ්ඤස්මිම්පි කප්පියලොභහණ්ඨෙ පරියාපන්නා අඤ්ජනීති යොජනා. අථ වා
 කප්පියලොභහණ්ඨෙති නිද්ධාරණෙ භූමිමං, “අඤ්ජනී”තිආදිනා සම්බන්ධිතබ්බං.
 සුචිති විවරාදිසිබ්බනකා සුචි. පණ්ණසුචිති පණ්ණෙ ලිබ්බනා සුචි. අඤ්ඤම්පිති
 අඤ්ජනීආදිනො අඤ්ඤම්පි. ධූමනෙත්තඤ්ච ඵාලඤ්ච දීපරුක්ඛො ව දීපකපල්ලකො
 ව ඔලම්බකදීපො ව ධූමනෙත්ත...පෙ.... ඔලම්බකදීපා.
 ඉත්ථිපුරිසතිරච්ඡානගතසඬබ්බාතානි රූපානි එතෙසු අත්ථිති
 ඉත්ථිපුරිසතිරච්ඡානගතරූපකානි. ධූමනෙත්ත...පෙ.... ඔලම්බකදීපා ව නෙ
 ඉත්ථිපුරිසතිරච්ඡානගතරූපකානි චෙති ධූමනෙත්ත...පෙ.... රූපකානි,
 විසෙසනපරනිපාතො. තානි වා අඤ්ඤානි වා හිත්තිච්ඡදනකවාටාදීසු උපනෙතබ්බානි
 ලොභහණ්ඩානීති සම්බන්ධො. ලොභබ්ලකන්ති ලොභමයං ආණිං. පරිහරිත්වාති
 “අත්තනො සන්තක”න්ති පරිග්ගහෙන හරිත්වා, සඬසිකපරිභොගගිහිවිකටානි වා
 අපනෙත්වා. බීරපාසාණමයානීති බීරවණ්ණෙන පාසාණෙන කතානි.

සුවණ්ණඤ්ච රජතඤ්ච භාරකුටඤ්ච ජාතිඵලිකඤ්ච සුවණ්ණ...පෙ....
 ජාතිඵලිකානි, තෙහි කතානි භාජනානි සුවණ්ණ...පෙ.... භාජනානි. සබ්බන්ති
 සුවණ්ණරජතාදිසබ්බං. වට්ටතීති සඬසගණපුග්ගලානං වට්ටති.

වාසිආදීසු ඵලං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා, නිද්ධාරණෙ වා භූමිමං.
 යාය වාසියා න සක්කාති සම්බන්ධො. තතොති වාසිතො. මහත්තරීසද්දො
 මහත්තපරියායො අනිජ්ජන්තපාටිපදිකො. මහත්තරී වාසීති සම්බන්ධො.
 චෙජ්ජානන්ති හිසක්කානං. සිරාවෙධනඵරසුපිති පිසද්දෙන තතො මහත්තං පන
 පගෙවාති දස්සෙති. යා පන කුඨාරී ආවුධසඬබ්බෙපෙන කතානි සම්බන්ධො. අථ වා
 ආවුධසඬබ්බෙපෙන කතා යා පන කුඨාරී අත්ථිති යොජනා. අනාමාසානි
 අනාමසිතබ්බා, අනාමාසාරභානි අත්ථො. චතුරඩ්භුලමත්තොපිති පිසද්දො තතො
 අධිකො පන පගෙවාති දස්සෙති. නිබණ්ණත්වා බාදතීති නිබාදනං. චතුරස්සං
 මුඛමෙතස්සානි චතුරස්සමුඛං. දොණ්ණසදිසං මුඛමෙතස්සානි දොණ්ණමුඛං.
 සම්මුඤ්චතිදණ්ඩවෙධනම්පි නිබාදනං දණ්ඩබද්ධං හොති චෙති යොජනා. දණ්ඩෙන
 බන්ධිතබ්බන්ති දණ්ඩබද්ධං, දණ්ඩං බද්ධමෙතස්සානි වා දණ්ඩබද්ධං.
 “අදණ්ඩක”න්ති වත්වා තස්සෙවත්ථං දස්සෙතුං චුත්තං “ඵලමත්තමෙවා”ති. නත්ථි
 දණ්ඩමෙතස්සානි අදණ්ඩකං. යන්ති නිබාදනං. පරිහරිතුන්ති පුග්ගලිකභාවෙන
 පරිග්ගහෙත්වා හරිතුං, සඬසිකභාවං අපනෙතුං වා. සිබරම්පි නිබාදනෙනෙව
 සඬගහිතං ලක්ඛණභාරනයෙන සමානකිච්චභාවතො. සිබරන්ති යෙන පරිබ්භමිත්වා

ඡින්දන්ති, යෙහි මනුස්සෙහි දින්නානීති සම්බන්ධො. තෙති මනුස්සා, වදන්තීති සම්බන්ධො. නොති අම්භාකං. පාකතිකෙති පකතියා යීතෙ, යථා පයමං යීතා හොන්ති, තථා කර්ස්සාමාති අත්ථො. සචෙ ආහරන්තීති සචෙ ආයාවනං අකත්වා හරන්ති. අනාහරන්තාපීති පුන අනාහරන්තාපි.

කම්මාරො ව තට්ටකාරො ව චුන්දකාරො ව නළකාරො ව මණිකාරො ව පත්තබන්ධකො ව කම්මාර...පෙ.... පත්තබන්ධකා, තෙසං. අධිකරණි ව මුට්ඨිකො ව සණ්ඨාසො ව තුලා ව අධිකරණි...පෙ.... තුලා. සඨසෙ දින්නකාලතොති සඨසස්ස දින්නකාලතො. තිපුං ඡින්දති අනෙනාති තිපුච්ඡේදනං, තමෙව සත්ථකං තිපුච්ඡේදනසත්ථකං. මහාකත්තරිඤ්ච මහාසණ්ඨාසඤ්ච මහාපිප්ඵිලිකඤ්ච යපෙත්වාති යොජනා. කස්මා යපිතානීති ආහ “මහාකත්තරිඤ්චාදීති ගරුහණ්ඨානී”ති. තත්ථ යස්මා මහාකත්තරිඤ්චාදීති ගරුහණ්ඨානී, තස්මා “යපෙත්වා මහාකත්තරි”න්ති ආදි මයා චුත්තන්ති යොජනා.

වල්ලිආදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. චෙත්තවල්ලිආදිකාති චෙත්තසඨ්ඨාතවල්ලිආදිකා. අඨ්ඨබ්බුප්පමාණාති එත්ථ –

“ඛ්‍යාමො සහකරා බාහු, ද්වෙපස්සද්වයවිත්ථතා”ති. –

අභිධානෙ (අභිධානප්පදිපිකායං 269 ගාථායං) චුත්තත්තා බාහු නාම ඉධ ඛ්‍යාමොව අධිප්පෙනො. තස්මා ද්විසු පස්සෙසු විත්ථතානං ඛ්‍යාමසඨ්ඨාතානං සහකරානං ද්විත්තං බාහුනං අඨ්ඨොති අඨ්ඨබ්බාහු, තස්ස පමාණමෙතස්සාති අඨ්ඨබ්බාහුප්පමාණාති වචනත්ථො කාතබ්බො, දීසතො ද්විහත්ථා වල්ලිති චුත්තං හොති. තත්ථජාතකාති තිස්සං සඨ්ඨසස්ස භූමියං ජාතකා. රක්ඛිතගොපිතාති සඨ්ඨෙත සයං රක්ඛිතා, පරෙහි ගොපිතා. ඉමිනා අරක්ඛිතඅගොපිතා ගරුහණ්ඨං න හොතීති දස්සෙති. සාති වල්ලි. අතිරෙකා හොතීති සම්බන්ධො. උපනෙතුන්ති තං වල්ලිං උපනෙතුං. සුත්තඤ්ච මකච්චාකඤ්ච නාළිකෙරහීරඤ්ච වම්මඤ්ච සුත්ත...පෙ.... වම්මානී, තෙහි කතා සුත්ත...පෙ.... වම්මමයා. රජ්ජුකා වා යොත්තාති වා ගරුහණ්ඨං හොතීති සම්බන්ධො. එකවට්ඨා වා ද්විවට්ඨා වාති එත්ථ වාසද්දෙන තිවට්ඨාදිං සඨ්ඨගණ්ඨාති. අවට්ටෙත්වා දින්නං සුත්තඤ්ච අවට්ටෙත්වා දින්නා මකච්චාකනාළිකෙරහීරා වාති යොජනා.

යො කොචි වෙච්ඡති සම්බන්ධො. සොපීති වෙච්ඡි වට්ටතීති සම්බන්ධො. පිසද්දෙන වල්ලිං අපෙක්ඛති. ඉදමෙත්ථාති ඉදං සබ්බං එත්ථ වෙච්ඡති, වෙච්ඡු වා ඉදන්ති සම්බන්ධො. සමකං වාති ගහිතවෙච්ඡනා සමප්පමාණං වා. අතිරෙකං වාති තතො අතිරෙකං වා. තංඅග්ගනකන්ති තස්ස වෙච්ඡනො අග්ගනාරහං. ථාතිකම්මන්ති වඩ්ඪිකම්මං. තත්ථොවාති ගණ්ඨනට්ඨානෙව. ගමනකාලෙති ගණ්ඨනට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ ගමනකාලෙ. “පහිණිත්වා දාතබ්බො”ති ඉමිනා සයං වා ආගන්ත්වා දාතබ්බොති අත්ථොපි ලක්ඛණභාරනයෙන ගහෙතබ්බො සමානකිව්චත්තා.

මුඤ්ජපබ්බජසද්දෙන මුඤ්ජපබ්බජනිණානං පාළියං විසුං ගහිතත්තා
 තිණසද්දෙන තානි යපෙත්වා පාරිසෙසඤායෙන අවසෙසතිණමෙව ගහෙනබ්බන්ති
 දස්සෙන්නො ආහ “මුඤ්ජං පබ්බජඤ්ච යපෙත්වා” තිආදි. සමානඵලත්තා
 ලක්ඛණභාරනයෙන පණ්ණමිපි තිණෙනෙව සඨගහිතත්ති දස්සෙන්නො ආහ
 “යත්ථා” තිආදි. තත්ථ යත්ථාති යස්මිං යානෙ, ඉතීති ඵවං. තිණඤ්ච ගරුභණ්ඩං
 හොතීති සම්බන්ධො. තත්ථජාතකං වාති තස්මිං සඨසාරාමෙ ජාතකං වා.
 බහාරාමෙති සඨසාරාමතො බහි. තම්පිති තිණමිපි. පිසද්දෙන වල්ලිවෙළු
 අපෙක්ඛති. අට්ඨඨගුලප්පමාණොපිති දිසතො අට්ඨඨගුලපමාණොපි.
 රිත්තපොත්ථකොති අලිඛිතත්තා තුවණො මකච්චත්ථාදිකොපි පණ්ණමයොපි
 පොත්ථකො. ඉදඤ්ච පණ්ණපසඨගෙන වුත්තං.

පඤ්චවණ්ණො වාති නිලජිතලොභිතොදාතමඤ්ජිට්ඨවසෙන පඤ්චවණ්ණනා වා.
 තම්පිති මත්තිකමිපි. පිසද්දෙන වල්ලිවෙළුතිණානි අපෙක්ඛති.

දාරුභණ්ඩෙ ඵවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. රක්ඛිතගොපිතො යො
 කොචි දාරුභණ්ඩකො අත්ථිති යොජනා. මහාඅට්ඨකථායං පන වුත්තොති
 සම්බන්ධො.

තත්ත්වානි මහාඅට්ඨකථායං, “තෙන බො පන සමයෙනා” ති පාළියං වා. ඉමෙසුති
 ආසන්දිකාදිසු. ඵත්ථාති පියෙසු, පලාලපියෙනාති සම්බන්ධො.
 ඛාග්ගවම්මමනද්ධන්ති ඛාග්ගවම්මෙන අවනද්ධං. වාළුරුපපරික්ඛිත්තන්ති
 වාළුරුපෙහි පරිවාරිතං. රතනපරිසිඛිඛිතන්ති රතනසුත්තෙන සමන්තතො සිඛිඛිතං.

ඵතෙසුපිති වඨකඵලකාදිසුපි. “සඨබ්ථාලකං පන භාජනීය” ත්ති
 පායස්සානන්තරං “තථා” ති පායො අත්ථි, සො ඵත්ථ න යුජ්ජති, පරතො පන
 “යෙන කෙනචි කතං ගරුභණ්ඩමෙවා” ති පායස්සානන්තරං යුජ්ජති. තත්ථ හි යථා
 යෙන කෙනචි කතං ගරුභණ්ඩමෙව හොති, තථා ථම්හතුලාසොපානඵලකාදිසු
 දාරුමයං වා පාසාණමයං වා යංකිඤ්චි ගෙහසම්භාරරූපං ගරුභණ්ඩමෙවාති අත්ථො.

සබ්බන්ති සකලං උදකතුම්බපාදකථලිකමණ්ඩලං. ඵතෙසුපිති ආධාරකාදිසුපි.
 තථා ථම්හතලාති ඵත්ථ තථාසද්දෙන ‘ගරුභණ්ඩමෙවා’ ති පදං අතිදිසති. සඨසෙ
 දින්නන්ති සඨසස්ස දින්නං. භූමත්ථරණන්ති භූමියං අත්ථරිතබ්බං. තම්පිති
 ඵලකවම්මමිපි.

උදුක්ඛලං ගරුභණ්ඩමෙවාති සම්බන්ධො. ඵසෙව නයො මුසලන්තිආදිසුපි.
 ඵතෙසුති මඤ්චපාදාදිසු. අනුඤ්ඤාතවාසියාති භාජනත්ථාය අනුඤ්ඤාතවාසියා.
 ධමකරණොති ඵත්ථ “සඨබ්බං ධමති, සඨබ්බමකො” තිආදිසු විස
 නිස්සංයොගපායොයෙව යුජ්ජති. තස්මා ධමති වාතෙන පවත්තතීති ධමො,
 වාතහෙතුකො සද්දො, ධමං කරොතීති ධමකරණොති වචනත්ථො කාතබ්බො.
 සබ්බමෙතන්ති අනුඤ්ඤාතවාසිදණ්ඩාදිකං ඵතං සබ්බං. තතොති

අනුඤ්ඤාතවාසිදණ්ඩාදිකතො, මහන්තතරං වාසිදණ්ඩාදිකං ගරුභණ්ඩන්ති යොජනා.

යථාජාතමෙවාති යථාපවත්තමෙව. තෙහීති හත්ථිදන්තාදීහි, “කත” ඉති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. තච්ඡිතනිට්ඨිතොපිති තච්ඡිතකම්මෙන නිට්ඨිතොපි.

මත්තිකාභණ්ඩෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා, උපහොගො ව පරිහොගො ව උපහොගපරිහොගං, සමාහාරද්වන්දො. ඉදං පදං “සට්ඨිකානාදිකුලාලභාජන” න්ති පදෙනෙව සම්බන්ධිතබ්බං. ථූපිකාතීති එත්ථ ඉතිසද්දො ඉමසද්දත්ථො. ඉදං සබ්බං සඬ්ඝස්ස දින්නකාලතො පට්ඨාය ගරුභණ්ඩන්ති යොජනා. “අනතිරිත්තපමාණො” ති විසෙසනපදං “සට්ඨකො” ති විසෙසාපදෙනෙව සම්බන්ධිතබ්බං. එත්ථාති මත්තිකාභණ්ඩෙ, ආධාරෙ වා නිද්ධාරණෙ වා ත්ථ පච්චයො. මත්තිකාභණ්ඩෙ කුණ්ඩිකා භාජනීයකොට්ඨාසං භජති, එවං ලොභභණ්ඩෙපිති යොජනා. එත්ථාති ගරුභණ්ඩවිනිවිජයෙ.

නවකම්මදානකථා

323. භණ්ඩිකාට්ඨපනමත්තෙනාති එත්ථ භණ්ඩිකාට්ඨපනං නාම භණ්ඩිකයොජනන්ති ආහ “කපොතභණ්ඩිකයොජනමත්තෙනා” ති. අස්සාති හික්ඛුස්ස. චිතකඬුමොති චිතකෙ උට්ඨිතො ඬුමො. එතස්සෙවාති හික්ඛුස්ස එව විහාරොති සම්බන්ධො. ඬුමකාලෙති ඬුමස්ස උට්ඨිතකාලෙ. “අපලොකෙත්වා” ති ඉමිනා ඬුමකාලෙ අපලොකිතං ඬුමකාලිකං. ඬුමකාලිකං හුත්වාති අත්ථයොජනං කත්වා පාළියං “පරියොසිතවිහාර” න්ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බභාවං දස්සෙති. කතපරියොසිතවිහාරන්ති කතපරියොසිතො විහාරො ඉමස්ස නවකම්මස්සාති කතපරියොසිතවිහාරං. ඉදං නවකම්මං දෙන්තීති සම්බන්ධො. යාව ගොපානසියො න ආරොහන්ති, තාව විජ්ජකතො නාමාති යොජනා. තතොති ගොපානසිආරොහනතො. කඤ්චිදෙව සමාදපෙත්වා කාරෙස්සතීති විහාරසාමිකොයෙව කඤ්චි හික්ඛුංසමාදපෙත්වා කාරෙස්සති. පඤ්චහත්ථෙ විහාරෙති සම්බන්ධො. ඡවස්සිකං නවකම්මන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති අඬ්ඪයොගෙ. සොති අඬ්ඪයොගො. මහල්ලකං නියාමෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “දසහත්ථෙ එකාදසහත්ථෙ” ති. දසවස්සිකං වා එකාදසවස්සිකං වා නවකම්මන්ති සම්බන්ධො. තතොති ද්වාදසහත්ථතො. ලොභපාසාදසදිසෙපි පාසාදෙති සම්බන්ධො. තතොති ද්වාදසවස්සිකනවකම්මතො.

නවකම්මිකොති නවකම්මෙ යුත්තපයුත්තො. උතුකාලෙති හෙමන්තගිම්හකාලෙ. පටිබාහිතුන්ති අඤ්ඤෙසං සම්පත්තහික්ඛුනං පටිසෙධෙතුං. ආවාසසාමිකස්සාති ආවාසදායකස්ස. තස්සාති ආවාසසාමිකස්ස. වංසෙති අන්වයෙ. තෙති තව. සොති ආවාසසාමිආදිකො. හික්ඛුහි ඡග්ගිතබ්බොති සම්බන්ධො. තෙපිති ඤාතිඋපට්ඨාකාපි. තස්මිම්පිති සඬ්ඝිකපච්චයෙපි. බහු ආවාසෙති සම්බන්ධො. එකං ආවාසන්ති යොජනා.

එකං වා ආවාසන්ති සම්බන්ධො. තතොති විසජ්ජිතාවාසෙහි, උප්පන්නානීති සම්බන්ධො. කුරුන්දියං පන චුත්තං, කිත්ති චුත්තන්ති යොජනා. එකං මඤ්චට්ඨානං ගහෙත්වාති එකං මඤ්චට්ඨානං පුග්ගලිකභාවෙන ගහෙත්වා. තිභාගන්ති තතියභාගං. අයමෙව වා පායො. එත්ථාති නට්ඨවිභාරෙ. පුග්ගලිකමෙවාති පුග්ගලිකං එව, පුග්ගලිකං ඉව වා. ජග්ගාති ජග්ගාහි. භීති ඵලජොතකො. එවං ජග්ගිතො පනාති එවං ජග්ගිතො විභාරො පන. තස්මින්ති ජග්ගන්තෙ. සද්ධිවිභාරිකාදීනං දාතුකාමො හොතීති සච්ඡස්ස භණ්ඩට්ඨපනං වා නවකානං වසනට්ඨානං වා අදන්වා අත්තනොයෙව සද්ධිවිභාරිකාදීනං දාතුකාමො හොති. සද්ධිවිභාරිකාදීනං දාතුං ලබ්භතීති සබ්බවිභාරං පුග්ගලිකභාවෙන අග්ගහෙත්වා එකදෙසස්සෙව ගහිත්තා සද්ධිවිභාරිකාදීනං දාතුං ලබ්භතීති අත්ථො. ජග්ගාපෙතබ්බො ඉති චුත්තන්ති යොජනා. එත්ථ “චුත්ත”න්ති පායො අත්ථී, සො අපායොයෙව “කුරුන්දියං පන චුත්ත”න්ති පදස්ස ආකාරත්තා.

අඤ්ඤං ඉදම්පි ව චක්ඛමානවචනං තත්ථෙව කුරුන්දියං චුත්තන්ති යොජනා. කිත්ති චුත්තන්ති ආහ “ද්වෙ භික්ඛු”තිආදි. ද්වෙ භික්ඛු කරොන්තීති සම්බන්ධො. යෙනාති භික්ඛුනා. සොයෙව සාමීති යෙන සා භූමි පයමං ගහිතා, සොයෙව සාමීති අත්ථො. පතිරුපෙ යානෙති පතිරුපෙ සෙනාසනට්ඨානෙන. තන්ති පුග්ගලිකකරණං. යං පන වයකම්මන්ති යොජනා. එත්ථ ව වයකම්මන්ති තස්මිං විභාරෙ කතස්ස කම්මස්ස මූලං. විභාරස්ස මූලං දාතබ්බන්ති චුත්තං හොති. තස්සාති සච්ඡිකං කරොන්තස්ස. තත්ථෙවාති කතවිභාරෙ එව. කතාවාසෙති සමීපත්ථෙ භූමිමවචනං, කතාවාසසමීපෙති චුත්තං හොති. ඡායුපගඵලූපගාති ඡායං උපගච්ඡන්තා ව ඵලං උපගච්ඡන්තා ව, ඡායාඵලාති උපහරන්තාති අත්ථො. අපලොකෙත්වාති සච්ඡං අපලොකෙත්වා. සාමිකාති රුක්ඛසාමිකා. භාරෙතබ්බාති අපනෙතබ්බා.

“සච්ඡිකවල්ලිමත්තම්පි අග්ගහෙත්වා”ති ඉමිනා සච්ඡිකං ගහෙත්වා සච්ඡිකාය භූමියා සථෙව විභාරං කරොති, සච්ඡිකමෙවාති දස්සෙති. ද්විභූමකතිභූමකාදීසු පාසාදෙසු උපච්ඡිභාගං දස්සෙන්නො ආහ “පාසාදො ථෙව හොති”තිආදි. උපරි පාසාදොති සම්බන්ධො. සොති විභාරකාරකො භික්ඛු, තස්ස හෙට්ඨාපාසාදොති සම්බන්ධො. විභාරෙති සච්ඡිකවිභාරෙ, විභාරසමීපෙති අත්ථො. අකතට්ඨානෙති වයපමුඛානං අකතපුබ්බට්ඨානෙන. වයං වා පමුඛං වාති සච්ඡිකවිභාරස්ස වයං වා පමුඛං වා. බහිකුට්ඨෙති කුට්ඨස්ස, කුට්ඨතො වා බහි. තස්සාති වයපමුඛකාරකස්ස භික්ඛුස්ස හොතීති සම්බන්ධො. විසමං පබ්බතකන්දරාදීන්ති සම්බන්ධො. අපදෙති සුකරස්ස අකාරණෙ. කතං හොතීති වයං වා පමුඛං වා කතං හොති. තත්ථාති වයපමුඛෙසු, සච්ඡො අනිස්සරො ඉති චුත්තන්ති යොජනා.

වරසෙය්‍යං ගහෙතුන්ති සම්බන්ධො.

පුන ආගන්ත්වාති පක්කමිත්වා පුන ආගන්ත්වා. තස්සාති නවකම්මගාහකස්ස භික්ඛුස්ස. එතන්ති සෙනාසනං.

අඤ්ඤත්‍වපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථා

324. නාතිහරන්තිති එත්ථ අතිසද්දො හරණත්ථො, හරසද්දො පරිභුඤ්ජනත්ථොති ආහ “අඤ්ඤත්‍ව හරිත්වා න පරිභුඤ්ජන්ති”ති. යං මඤ්චපියාදිති යොජනා. තත්ථාති උන්ද්‍රියමභාවිභාරො. තන්ති මඤ්චපියාදිං. තස්මාති යස්මා අනුජානාති, තස්මා. තන්ති මඤ්චපියාදිං. අඤ්ඤත්‍රාති අඤ්ඤං විහාරං. අරොගන්ති අනට්ඨාපිණ්ණත්තා අරොගං. තස්මිං විහාරෙති උන්ද්‍රියවිභාරො. තස්මින්ති උන්ද්‍රියවිභාරො. තතොති උන්ද්‍රියවිභාරතො. සුයොජිතානීති සුට්ඨු යොජිතානි. මූලදානං වා පටිපාකතිකං වා නත්ථීති අධිප්පායො. ඡඩ්ඞිතවිහාරතොති භික්ඛුහි අනපෙක්ඛෙන ඡඩ්ඞිතසඩ්ඞිකවිහාරතො ව පුග්ගලෙන සාපෙක්ඛෙන ඡඩ්ඞිතපුග්ගලිකවිහාරතො ව. ආවාසිකකාලෙති ආවාසිකානං ධීතකාලෙ. තතොති ඡඩ්ඞිතවිහාරතො.

ථාතිකම්මත්ථායාති එත්ථ ථාතිසද්දො වඩ්ඞිනත්ථොති ආහ “වඩ්ඞිකම්මත්ථායා”ති. එත්ථාති “ථාතිකම්මත්ථායා”ති පාඨෙ.

චක්කලිකන්ති චක්කාකාරෙන ලාති පචත්තති, චක්කාකාරං වා ලාති ගණ්භාතීති චක්කලං, තදෙව චක්කලිකං, පාදපුඤ්ජනං, “කම්බලාදීහි වෙයෙත්වා කත”න්ති ඉමිනා තස්ස කරණාකාරං දස්සෙති. යෙහීති පාදෙහි. උදකන්ති සෙනාසනස්ස තිත්තකං උදකං. උදකං න පඤ්ඤායතීති යොජනා. සඋපාහනෙන අක්කම්මිතං න වට්ටතීති යොජනා.

සුධාභූමියන්ති සුධාය ලිත්තායං භූමියං. පරිභණ්ඩභූමියන්ති ගොමයකසාවපරිභණ්ඩභූමියං. පාදාති මඤ්චපාදා. තස්මින්ති වොළකෙ. යපෙන්තස්සාති මඤ්චපාදෙ යපෙන්තස්ස. තත්ථාති තෙසු භික්ඛුසු. නෙවාසිකාති නිබද්ධං වසන්තීති නෙවාසිකා. යපෙන්තීති මඤ්චපාදෙ යපෙන්ති. තට්ථොති යථා නෙවාසිකා වළඤ්ජන්ති, තට්ථ ආගන්තුකෙහි වළඤ්ජිතං වට්ටතීති අත්ථො.

සෙනහින්ති වාති එත්ථ වාසද්දෙන නීලහින්තිආදයො සම්පිණ්ඩෙති. “ද්වාරම්භි වාතපානම්භි”තිආදිනා සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා ද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි න අපස්සයිතඛිඛා. කෙනවි වා වත්ථාදිනාති සම්බන්ධො.

“හුත්වා”ති ඉමිනා “ධොතපාදකා”ති පදස්ස “නිපජ්ජිතු”න්ති පදෙ කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති, “භික්ඛු”ති පදෙ කාරකවිසෙසනභාවං නිවත්තෙති. කස්මිං යානෙ නිපජ්ජිතුං කුක්කුචවායන්තීති ආහ “ධොතෙහි පාදෙහි අක්කම්මිතඛිඛට්ඨානෙ”ති. “අක්කම්මිතඛිඛට්ඨානස්සෙනං අධිවචන”න්ති ඉමිනා “ධොතපාදකෙ”ති පාදස්ස ධොතො පාදො තිට්ඨති එත්ථ යානෙති ධොතපාදකං, තස්මිං ධොතපාදකෙති අත්ථං දස්සෙති. එතන්ති “ධොතපාදකෙ”ති නාමං. “පච්චත්ථරිත්වා”ති එත්ථ කෙන පච්චත්ථරිත්වාති ආහ “පච්චත්ථරණෙන”ති. “අත්තනො සන්තකෙනා”ති ඉමිනා සඩ්ඞිකෙන පච්චත්ථරණෙන පච්චත්ථරණං.

පටික්ඛිපති. නිද්දායකොපිති නිද්දායකාරණාපි, සංකුටිතෙති සම්බන්ධො. අථ වා නිද්දායකොපිති නිද්දායන්තස්සපි. “සරිරාවයවො”ති පදෙ සාමාන්තථිට්ඨි, “ආපත්තියෙවා”ති පදෙ සම්පදානං. ලොමෙසු ඵ්ඝන්තෙසුති සම්බන්ධො. “පරිභොගසීසෙනා”ති ඉමිනා පරිභොගං අකත්වා කෙනවි කම්මෙන සරිරාවයවෙන ඵ්ඝන්තස්ස අනාපත්තීති දස්සෙති. හත්ථතලෙන ඵ්ඝිතුං පාදතලෙන ඵ්ඝිතුං වා අක්කම්තුං වාති යථාලාභයොජනා දට්ඨබ්බා. “පරිභොගසීසෙනා”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “මඤ්චපීයං නිහරන්තස්සා”තිආදි.

සඩ්ඝහත්තාදිඅනුජානනකථා

325. “සඩ්ඝස්ස හත්ත”න්ති ඉමිනා සඩ්ඝහත්තන්ති පදස්ස ඡට්ඨිසමාසං දස්සෙති. සඩ්ඝස්ස අත්ථාය ආහතං හත්තං කාතුං න සක්කොන්තීති යොජනා. උද්දෙසහත්තන්තිආදීසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. “උද්දෙසෙන උද්ධහික්ඛුනං හත්තං කාතු”න්ති ඉමිනා උද්දෙසෙන උද්ධහික්ඛුනං කාතබ්බං හත්තං උද්දෙසහත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තථෙවාති යථා සඩ්ඝතො උද්දිසිත්වා උද්ධහික්ඛු, තථෙව. පරිච්ඡින්නදිත්වාති “එකං වා”තිආදිනා පරිච්ඡින්නදිත්වා. තෙසන්ති උද්ධහික්ඛුනං. ඉමිනා නිමන්තෙත්වා උද්ධහික්ඛුනං කාතබ්බං හත්තං නිමන්තනහත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “සලාකායො ඡින්නදිත්වා”ති ඉමිනා සලාකායො ඡින්නදිත්වා කාතබ්බං හත්තං සලාකහත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. පක්ඛිකන්ති උපොසථිකන්ති පාටිපදිකන්ති එවං නියාමෙත්වාති යොජනා. පඤ්චමීආදීසු පක්ඛෙසු කාතබ්බං පක්ඛිකං. උපොසථෙ කාතබ්බං උපොසථිකං. පාටිපදෙ කාතබ්බං පාටිපදිකං, තමෙව හත්තං පාටිපදිකහත්තං. උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්ති එත්ථ ඉතිසද්දො ආදායත්ථො, උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්තිආදිං ඉමං වොහාරං පත්තානීති හි අත්ථො. උද්දෙසහත්තාදීනියෙව අනුජානනමකත්වා කස්මා සඩ්ඝහත්තම්පි අනුජානාතීති ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. තත්ථ යස්මා සක්ඛිස්සන්තීති සම්බන්ධො. තෙති මනුස්සා. තම්පිති සඩ්ඝහත්තම්පි. පිසද්දෙන උද්දෙසහත්තාදීනි අපෙක්ඛති.

සඩ්ඝහත්තාදීනං විත්ථාරං දස්සෙන්තො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති “සඩ්ඝහත්තං උද්දෙසහත්ත”න්තිආදිපාටෙ, එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා, සඩ්ඝහත්තාදීසු වා නිද්ධාරණෙ භූමිමං, භුඤ්ජන්තානං අම්භාකං අජ්ජ දස ද්වාදස දිවසා අහෙසුන්ති යොජනා. අඤ්ඤකොති අඤ්ඤස්මා යානා. තත්ථාති සඩ්ඝහත්තෙ. වත්තබ්බොති මනුස්සා වත්තබ්බො. තන්ති සඩ්ඝහත්තං, ධාතුකම්මං, “අම්භාක”න්ති කාරිතකම්මං. තන්ති සඩ්ඝහත්තං.

උද්දෙසහත්තකථා

අයං නයො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. රඤ්ඤා වා පහිතෙති සම්බන්ධො. සථෙ අත්ථිති සථෙ ධීතිකා අත්ථි. උද්දෙසකෙනාති හත්තුද්දෙසකෙන. න අතික්කාමෙතබ්බන්ති උද්දෙසහත්තං න අතික්කාමෙතබ්බං. තෙ පනාති

පිණ්ඩපාතිකා පන. ධීනිකං යපෙත්වාති ධීනිකං ධීතට්ඨානෙන යපෙත්වා මුඤ්චිත්වාති අත්ථො. තෙසන්ති මහාථෙරානං. යොජනන්තරිකවිහාරතොපීති යොජනෙන ඛ්‍යාධානෙන ධීතවිහාරතොපි. ධීතට්ඨානතොති ධීනිකාය ධීතට්ඨානතො. අසම්පත්තානම්පීති හත්තුද්දෙසට්ඨානං අසම්පත්තානම්පි. වඩ්ඪිකා නාම සීමාති උපචාරසීමා වඩ්ඪිකා නාම. සඬ්ඝනවකස්ස දින්නෙපීති යාව දුතියභාගො න දාතඛිබ්බො, තාව සඬ්ඝනවකස්ස දින්නෙපි. වස්සග්ගෙනාති ගණියතීති ගං, වස්සමෙව ගං වස්සග්ගං, තෙන වස්සග්ගෙන, වස්සගණනායාති වුත්තං හොති. යදි “වස්සග්ගෙසනා”ති වතුත්ථක්ඛරෙන පායො භවෙය්‍ය, එවං සති වස්සපරිච්ඡෙදෙනාති අත්ථො දට්ඨඛිබ්බො, අයමෙව යුත්තතරො.

එකස්මිං විහාරෙති එකිස්සං විහාරසීමායං. තස්මිංයෙව හත්තුද්දෙසට්ඨානෙනා එත්ථ එවසද්දෙන අඤ්ඤස්මිං යානෙ ගාහණං පටික්ඛිපති. එකොති එකො දායකො. තෙනාති පහිතහික්ඛුනා. සො අත්ථොති සො හෙතු. තංදිවසන්ති තස්මිං පහිතදිවසෙ. පමුස්සතීති සතිපවාසෙන මුස්සති. භොජනසාලායාති හත්තුද්දෙසට්ඨානසඬ්ඛාතාය භොජනසාලාය. යා පකතිට්ඨිතිකාති යොජනා. “එකාබද්ධා හොන්ති”ති වුත්තවචනස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤමඤ්ඤං ද්වාදසහත්ථන්තරං අවිජ්ඣිත්වා”ති. නවං ධීනිකන්ති හත්තුද්දෙසට්ඨානෙන යපිතපකතිට්ඨිතිකතො අඤ්ඤං නවං ධීනිකං. භීති සච්චං, යස්මා වා. එතන්ති උද්දෙසහත්තං. “ස්වෙ”ති නියාමෙත්වා වුත්තත්තා දුතියදිවසෙ න ලඛිහති.

කොච්ඡි දායකො. සකවිහාරෙ ධීනිකාවසෙනෙව ගාහෙනඛ්ඛන්ති යං විහාරං ගච්ඡන්ති, තත්ථ අපට්ඨියන්තා සකවිහාරෙ ධීනිකාවසෙනෙව ගාහෙනඛ්ඛං. දින්නං පන හත්තං ගාහෙනඛ්ඛන්ති සම්බන්ධො. සම්පත්තානන්ති දින්නට්ඨානං සම්පත්තානං. තත්ථාති දින්නට්ඨානං, සම්පත්තානංයෙවාති සම්බන්ධො. තස්ස විහාරස්සාති පට්ඨියවිහාරස්ස. තස්මිං තස්මිං යානෙති ගාමද්වාරවිථිවතුක්කසඬ්ඛාතෙ තස්මිං තස්මිං යානෙ. අන්තොඋපචාරගතානන්ති එත්ථ අන්තොඋපචාරො නාම ද්වාදසහත්ථඛිහන්තරං.

ගාමද්වාරූපචාර විථිවතුක්කූපචාර සරූපචාරෙසු තිසු සරූපචාරස්ස විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “සරූපචාරො චෙත්ථා”තිආදි. එත්ථාති තිසු උපචාරෙසු. සරූපචාරො චෙදිතඛිබ්බොති සම්බන්ධො. එකො උපචාරො එත්ථාති එකූපචාරං සරං. ඉමෙසන්ති වතුන්තං සරානං. තත්ථාති වතුසු සරෙසු. එකකුලස්ස යං සරන්ති සම්බන්ධො. එකවළඤ්ජන්ති එකද්වාරෙන සමානපරිභොගං. තත්ථාති එකූපචාරෙ.

යං පන එකං සරං කතන්ති සම්බන්ධො. සුඛවිහාරත්ථායාති කලහං විච්ඡින්නදිත්වා සුඛවිහාරත්ථාය. තස්මිං තස්මිං යානෙති හිත්තියා පරිච්ඡින්නෙ තස්මිං තස්මිං යානෙ.

යස්මිං පන සරෙ නිසිදාපෙන්තිති සම්බන්ධො. යම්පි නිවෙසනන්ති යොජනා.

යො පන උද්දෙසලාහො උප්පජ්ජති, යො පාපුණාතීති යොජනා. කිඤ්චාපි දිස්සන්ති, තථාපීති යොජනා.

යො පනාති භික්ඛු පන, ලහතීති සම්බන්ධො. අඤ්ඤස්මිත්ති අත්තනා අඤ්ඤස්මිං. තෙනාති උද්දෙසහත්තං ලහන්තෙන භික්ඛුනා.

කාලං පටිමානෙන්තෙසුති භොජනකාලං පටිමානෙන්තෙසු භික්ඛුසු, නිසින්තෙසුති සම්බන්ධො. කොචි මනුස්සො වදතීති සම්බන්ධො. සඬුද්දෙසපත්තං දෙට ඉති වාති යොජනා. “එසෙව නයො”ති ඉමිනා පත්තස්ස යානෙ භික්ඛුං පක්ඛිපිත්වා චුත්තෙ අතිදිසති.

එත්ථාති උද්දෙසහත්තෙ, එවංවචනෙ වා. පෙසලොති පියසිලො. තෙනාති උද්දෙසකෙන. කිත්ති ජානාතීති ආහ “දසවස්සෙන උද්ධ”න්ති. තස්සාති උද්දෙසකස්ස, වචනන්ති සම්බන්ධො. අප්පසද්දාති සණ්කසද්දා. “අපසද්දා”තිපි පායො, නිස්සද්දාති අත්ථො. සබ්බතචකස්සාති සබ්බෙසං භික්ඛුනං නචකස්ස. ඡායායපි පුච්ඡියමානායාති අනාදරෙ භුම්මවචනං, සාම්මවචනං වා. න ලහතීති පාපුණාපිත්තා න ලහති. නිසින්තස්සාපි නිද්දායන්තස්සාපිති අනාදරෙ සාම්මවචනං, භික්ඛුස්ස නිසින්තස්සාපි නිද්දායන්තස්සාපිති අත්ථො. භීති සච්චං. එතං භාජනීයහණ්ඩං නාමාති යොජනා. තත්ථාති “සම්පත්තස්සෙව පාපුණාතී”ති වචනෙ. උපවාරෙනාති ද්වාදසහත්ථුපවාරෙන. තස්මිත්ති අන්තොපරික්ඛෙපෙ.

කොචි උපාසකො පභිණාතීති සම්බන්ධො. පණ්ණිකභොජනානන්ති පණ්ණිකභොජනෙහි. උදකස්සාති උදකෙන, පුරෙත්ථාති සම්බන්ධො. ආගතා මනුස්සාති සම්බන්ධො. යෙනාති භික්ඛුනා. යන්ති වත්ථු. තිච්චරපරිවාරන්ති තිච්චරෙන පරිවාරිතං, තිච්චරපරිවාරවත්තං වා උද්දෙසහත්තන්ති අත්ථො. භි සච්චං අස්ස භික්ඛුස්ස පුඤ්ඤවිසෙසො ඊදිසොති යොජනා. නනු උදකංපිස්ස පුඤ්ඤවිසෙසං, කස්මා අඤ්ඤං උද්දෙසහත්තං ලහතීති ආහ “උදකං පනා”තිආදි.

ගහෙත්ථා ආගතා තෙ මනුස්සාති යොජනා. තෙසන්ති මහාථෙරාදීනං. දහරසාමණෙරෙහීති දහරෙහි සාමණෙරෙහි, උද්ධෙසුති සම්බන්ධො.

තත්ථාති උද්දෙසහත්තෙ. පුරතොති මහාථෙරානං පුරතො. පත්තෙති සඬුද්දෙසපත්තෙ, අගාහිතෙයෙවාති සම්බන්ධො. ආහටම්පි උද්දෙසහත්තන්ති සම්බන්ධො.

එකො වදතීති සම්බන්ධො. යොති මනුස්සො, හණතීති සම්බන්ධො. යථා තෙ රුච්චති, තථා වත්ථා ආහරාති යොජනා. විස්සට්ඨදුකො නාමාති අත්තනො රුචිං විස්සජ්ජිත්වා තස්ස රුචියා විස්සට්ඨො දුකො නාම. පටිපාටිපත්තං වාති සඬුකො පටිපාටියා උද්ධං පත්තං වා, ඉදං නිමන්තනහත්තං සන්ධාය චුත්තං. යං ඉච්ඡතීති

විස්සට්ඨදුතො යං ඉච්ඡති. සොති බාලො, න චත්තබ්බොති සම්බන්ධො.
පුච්ඡාසභාගෙන වදෙය්‍යාති සම්බන්ධො. තතොති වදනාකාරණා.

කුටට්ඨිතිකා නාමාති අඤ්ඤෙහි උද්දෙසහත්තෙහි මිස්සෙත්වා උජුකට්ඨිතිකාය පචත්තිත්වා කුටෙන පචත්තා ධීතිකා නාම හොති. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “රඤ්ඤො වා හි” තිආදි. එකචාරිකහත්තානීති පති එකං කත්වා වරිතබ්බාති හක්ඛිතබ්බානීති එකචාරිකානි, අඤ්ඤෙහි උද්දෙසහත්තෙහි අමිස්සෙත්වා පති එකං කත්වා හක්ඛිතබ්බානීති වුත්තං හොති, තානියෙව හත්තානි එකචාරිකහත්තානි. එකච්චෙ භික්ඛු ගතාති සම්බන්ධො. තෙසුති එකච්චෙවසු භික්ඛුසු. තඬ්ඛණංයෙවාති තස්මිං නිසින්තක්ඛණෙයෙව. පුන තඬ්ඛණංයෙවාති තස්මිං ගාහණක්ඛණෙයෙව. “පණිතහත්ත” න්ති වුත්තෙ “කතිවස්සතො පට්ඨායා” ති වදන්ති, “එත්තකවස්සතො නාමා” ති වුත්තෙති යොජනා. ගාහිතෙති ධීතිකං අජානන්තෙහි ආගන්තුකෙහි පත්තෙ ගාහිතෙ. ආගතෙහිපි ධීතිකං ජානනකභික්ඛුහීති සම්බන්ධො. එසෙව නයො පරතොපි. භික්ඛුයෙව ආගච්ඡන්තුති පත්තං අග්ගහෙත්වා භික්ඛුයෙව ආගච්ඡන්තුති අධිප්පායො.

තොති ධීතිකං අජානන්තෙ ආගන්තුකෙ. රාජා හොජෙත්වාති රාජා අත්තතො ගෙහෙ හොජෙත්වා. තෙසන්ති ආගන්තුකානං, පත්තෙපිති සම්බන්ධො. යං ආහටන්ති යං හත්තං අභුඤ්ජිත්වා ආහටං. තං න ගාහෙතබ්බන්ති තං හත්තං ධීතිකාය න ගාහෙතබ්බං ථොකත්තා. තෙසන්ති ආගන්තුකානං. ගීවා හොතීති ඉණං හොති. ඉණං නාම පට්ඨාතබ්බසභාවො හොති, තස්මා පට්ඨාතබ්බන්ති අධිප්පායො. එත්ථාති ධීතිකං අජානිත්වා භුත්තට්ඨානෙ. තාව නිසිදිතබ්බන්ති තාව ආගමෙත්වා නිසිදිතබ්බං. පත්තට්ඨානෙන ගාහණමිපි ගීවාසදිසොති පුරිමථෙරස්ස මති භවෙය්‍ය. එවඤ්ඤි සති ද්වින්තං ථෙරානං වාදො සදිසොයෙව.

එකො පිණ්ඩපාතොති සම්බන්ධො. තථාරූපොති තිච්චරපරිවාරො සතග්ගනකො. අයන්ති පිණ්ඩපාතො. ඉති වුත්තං අට්ඨකථාසු.

එකො භික්ඛුති සම්බන්ධො. අත්තරාහට්ඨකොති උද්දෙසහත්තස්ස අත්තරෙ වෙමජ්ඣෙ හස්සති ගලතීති අත්තරාහට්ඨකො. පරිපුණ්ණවස්සො යො පන සාමණෙරොති යොජනා. තස්ස උපසම්පජ්ජිතසාමණෙරස්ස ධීතිකා අතික්කන්තාති සම්බන්ධො. සොති උද්දෙසහත්තපත්තො භික්ඛු. සමීපෙති අත්තතො සමීපෙ. තඤ්චෙ ථෙය්‍යාය හරන්තීති තං පත්තං පත්තභාරකා ථෙය්‍යාය හරන්ති වෙ. ගීවා හොතීති පත්තදාපකස්ස ගීවා හොති. සො භික්ඛුති සමීපෙ නිසින්තො සො භික්ඛු. අස්සාති පත්තදාපකස්ස. “අය” න්ති පොත්ථකෙසු පායො අත්ථී, සො න සුන්දරො. තතොති උද්දෙසහත්තසරතො. “සුභටො” ති වචනස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “හත්තස්ස දින්නත්තා ගීවා න හොති” ති.

සාදියනකොති උද්දෙසහත්තසාදියනකො, හොතීති සම්බන්ධො. දසහිපි පත්තෙහි හත්තං ආහරාපෙත්වාති යොජනා. භික්ඛුදත්තියං නාමාති භික්ඛුනා දත්තියං.

නාම. සො භික්ඛුනි සාදියනකො සො භික්ඛු. තෙ භික්ඛුනි පිණ්ඩපාතිකෙ තෙ භික්ඛු. එථ හන්තෙ මය්හං සභායා හොථ ඉති වත්ථාති සම්බන්ධො. තස්සාති උපාසකස්ස. තත්ථාති උපාසකස්ස සරෙ. තස්සෙවාති සාදියනකස්සෙව. ඉතරෙති නවපිණ්ඩපාතිකා. නෙසන්ති දසන්තං භික්ඛුනං. තස්ස භික්ඛුනොති සාදියනකස්ස භික්ඛුනො. භුත්තාවීනන්ති භුත්තවත්තානං.

තෙති නවපිණ්ඩපාතිකා, වුත්තා ගච්ඡන්තිති සම්බන්ධො. තත්ථාති උපාසකස්ස සරෙ. තත්තාති දසසු භික්ඛුසු. මධුරෙන සරෙන අනුමොදනං කරොන්තස්ස එකස්ස ධම්මකථං සුත්ථාති යොජනා. අකතභාගො නාමාති පුබ්බෙ න කර්මිත්ථාති අකතො, සොයෙව භාගො කොට්ඨාසොති අකතභාගො, ආගන්තුකභාගො නාමාති අත්ථො.

එකො උපාසකො දෙතීති සම්බන්ධො. ඉමන්ති බාදනියභොජනියං. පත්තසාමිකස්ස දාතබ්බන්ති යොජනා. යපෙත්ථාති පකතියා යපෙත්ථා. “සබ්බො සඬ්ඝො භුඤ්ජතු”ති වත්ථා ව කිඤ්චි අවත්ථා ව ගතෙපි පයමමෙව “සබ්බං සඬ්ඝිකං පත්තං දෙථා”ති වුත්තත්තා භාජෙත්ථා පරිභුඤ්ජිතබ්බං.

පාතියා ආහරිත්ථාති සම්බන්ධො. එකෙකං ආලොපන්ති එකෙකස්ස භික්ඛුස්ස එකෙකං ආලොපං. අච්ඡතීති වසති. කස්ස තෙති කස්ස අත්ථාය තයා, ආතීතන්ති යොජනා. “එකෙන භික්ඛුනා”ති පදං “ගාගෙනබ්බ”න්ති පදෙ කාරිතකම්මං, “හත්ත”න්ති ධාතුකම්මං තබ්බපච්චයො වදති.

කිං ආහරීයතීති අවත්ථාති කිං වත්ථු තයා ආහරීතීති උපාසකං අපුච්ඡිත්ථා. “කිං ආහරිස්සසී”තිපි පාඨො, කිං වත්ථුං ත්වං ආහරිස්සසීති අත්ථො. සපරිවාරාය යාගුයා ව මහග්ඝානං එලානඤ්ච පණීතානං බජ්ජකානඤ්ච තථා ආවෙණිකා ධීතිකා කාතබ්බාති යොජනා. එකා එව ධීතිකාති සමානා එව ධීතිකා. තථා එාණිතස්සාති එත්ථ තථාසද්දෙන “එකා එව ධීතිකා වට්ටතී”ති පදං අතිදිසති.

ඉති උද්දෙසහත්තකථාය යොජනා සමත්තා.

නිමන්තනහත්තකථා

නිමන්තනං පුග්ගලිකං සඬ්ඝිකඤ්චාති දුට්ඨං. තත්ථ පුග්ගලිකං සන්ධාය වුත්තං “පුග්ගලිකං වෙ සයමෙව ඉස්සරො”ති. “එත්තකෙ භික්ඛු සඬ්ඝතො උද්දිසථා”තිආදීනි අවත්ථා “එත්තකානං භික්ඛුනං හත්තං ගණ්හථා”ති නිමන්තෙත්ථා දින්නං සඬ්ඝිකං නිමන්තනං නාම. එත්ථාති නිමන්තනෙ. පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටතීති “භික්ඛ”න්ති කප්පියවොහාරෙන වුත්තත්තා පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටති. පටිපාටියාති සඬ්ඝතො ලද්ධපටිපාටියා. ආගතමනුස්සො වදතීති සම්බන්ධො. විච්ඡින්නදිත්ථාති “තුම්හෙ ව ගච්ඡථා”ති වචනං විච්ඡින්නදිත්ථා.

නිමන්තනහත්තසරතොති නිමන්තනහත්තස්ස දින්නසරතො. එකො ආහරතීති සම්බන්ධො. පුරෙත්ථාති හත්තස්ස පුරෙත්ථා. තන්ති හත්තං. ඉධාපීති නිමන්තනෙපි.

තනොති වදනකාරණා. “යො භික්ඛු” ති පදං “අස්සා” ති පදෙ පකතිකත්තා,
“ජිගුච්ඡතියො” ති පදං තත්ථෙව විකතිකත්තා. අස්සාති භවෙය්‍ය, භොති වා.
“පත්තත්ථාය ආගතොම්හී” ති වදන්තස්ස තස්ස පත්තො දාතබ්බොති යොජනා.
භත්තාභරණකපත්තන්ති භත්තං ආහරති අනෙතාති භත්තාභරණකො, සොයෙව
පත්තො භත්තාභරණකපත්තො, තං. පටිපාටිභත්තන්ති පටිපාටියා ලද්ධං භත්තං.

ආලොපභත්තට්ඨිතිකතොති එකෙකආලොපෙන ලද්ධස්ස භත්තස්ස ධීතිකතො.
ආලොපසඬ්ඛෙපෙනාති එකෙකස්මිං ආලොපෙ තංසංඛිපනෙන. අයං නයො
උද්දෙසභත්තතො විසෙය්‍යො. කස්ස තෙ ආභතන්ති කස්ස අත්ථාය තයා ආභතන්ති
යොජනා. සඬ්ඝස්ස මෙ භත්තන්ති සඬ්ඝස්ස අත්ථාය මයා භත්තං ආභතං. ථෙරානං
මෙ භත්තන්ති ථෙරානං මයා භත්තං ආභතං.

උපාසකො පභිෂාගීති සම්බන්ධො. ඉමෙ තයො ජනාති සඬ්ඝත්ථෙරො ව
ගන්ථධුතඬ්ඛවසෙන අභිඤ්ඤාතො ව භත්තුද්දෙසකො වාති ඉමෙ තයො ජනා.
පුච්ඡිතුන්ති “කිං සඬ්ඝතො ගණ්භාමි, උදාහු යෙ ජානාමි, තෙහි සද්ධිං ආගච්ඡාමි” ති
පුච්ඡිතුං. ආරුහිමිත්ථාති ආරුළ්භා. අත්තනවමෙහීති අත්තා නවමො එතෙසන්ති
අත්තනවමා, තෙහි භික්ඛුහීති සම්බන්ධො. හීති යස්මා. එතෙ භික්ඛුති
සඬ්ඝත්ථෙරාදයො තයො එතෙ භික්ඛු. තෙනාති ගන්ථධුතඬ්ඛාදීහි අනභිඤ්ඤාතෙන
භික්ඛුනා පටිපජ්ජිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. නිස්සිතකෙ වා, යෙ භික්ඛු ජානාථ, තෙ
භික්ඛු වා ගහෙත්වාති යොජනා. අත්තනා අඤ්ඤො ගාමො ගන්තබ්බොති
සම්බන්ධො. සොයෙව ගාමොති නිමන්තනගාමොයෙව.

තත්‍රාති අසනසාලායං. උස්සවාදීසුති ඡණ්දිසු. ආදිසද්දෙන අඤ්ඤෙන කෙනවි
කාරණෙන මනුස්සානං බහුසන්තිපාතං සඬ්ඛණ්භාති. තදාති තස්මිං
නිමන්තනකාලෙ. සන්තිපාතට්ඨානතොති භික්ඛුනං සන්තිපාතට්ඨානතො.
යථාසත්තීති සත්තියා අනුරූපං, සත්තිං අනතික්කමිත්වාති අත්ථො. එත්ථ ව
සත්තිසද්දස්ස කුන්තසඬ්ඛාතස්ස සත්ථස්සපි වාවකත්තා තං පටික්ඛිපන්තො ආභ
“යථාබල” තිති.

සඬ්ඝත්ථෙරො වා ආගච්ඡන්තීති සම්බන්ධො. බහුකත්තාරමපෙක්ඛිත්වා
“ආගච්ඡන්ති” ති බහුවචනවසෙන වුත්තං. එකවාරන්ති එකස්මිං දිවසෙ,
ආගමනදිවසෙති අත්ථො. පටිබද්ධකාලතොති තත්ථෙව සකට්ඨානෙ වාසස්ස
නිබද්ධකාලතො. දුතියවාරෙති දුතියදිවසෙ. අභිනවආගන්තුකාවාති අනාගමනපුබ්බා
අභිනවා ආගන්තුකාව. තත්‍රාති තස්මිං පත්තට්ඨානෙ. තෙසන්ති
අභිනවආගන්තුකානං. එත්ථාති අනාගමනපුබ්බට්ඨානෙ.

සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සකට්ඨානආගන්තුකට්ඨානෙසු. තෙනාති අතිලාභිනා
භික්ඛුනා. අවිසෙසෙත්වාති විසෙසමකත්වා.

සලාකභත්තකථා

සලාකහත්තං පන එවං වෙදිතබ්බන්ති යොජනා. “වචනතො”ති පදං “දාතබ්බා”ති පදෙ ඤාපකහෙතු. සලාකාය වාති කුසදණ්ඩෙ වා. අසුකස්ස නාමාති අසුකස්ස නාම උපාසකස්ස. උපනිබන්ධිත්වාති ලිඛිත්වා, ඡිත්දිත්වාති අත්ථො. “ඔපුඤ්ජිත්වා”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පුනප්පුනං හෙට්ඨුපරියවසෙන ආලොලෙත්වා”ති. හත්තුද්දෙසකෙන දාතබ්බාති සම්බන්ධො.

න බහුකාති අප්පකා. ගාමවසෙනපීති යෙභුයොන සමානලාභගාමවසෙනපි. පිසද්දෙන කුලං අපෙක්ඛති. ගාහෙන්තෙන ගාහිතානෙවාති සම්බන්ධො. සට්ඨිසලාකහත්තාති භොන්තීති යොජනා. තෙසන්ති ද්විත්තං තිණ්ණං සලාකහත්තානං.

තන්ති බහුසලාකහත්තගාමං. තං පනාති එකසලාකහත්තං පන. එතෙසුති හික්ඛුසු. නිග්ගහෙනාති දුරත්තා අනිච්ඡන්තස්සපි එකස්ස නිග්ගහෙන. තන්ති සලාකහත්තං. ඔරිමගාමෙති ඔරභාගෙ යිතෙ ගාමෙ. ගාහිතසඤ්ඤායාති ගාහිතා ඉති සඤ්ඤාය. පුන විහාරං ආගන්ත්වාති පුන විහාරං අනාගන්ත්වා ඔරිමගාමෙ සලාකහත්තාති පඨමං ගහෙත්වා පච්ඡා විහාරං ආගන්ත්වා අත්තනො පාපෙත්වා භුඤ්ජිතුම්පි වට්ටති. කස්මා පුන විහාරො ආගන්තබ්බො, නනු අගාහිතොපි අත්තනො පත්තත්තා ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති ආහ “න හී”තිආදි. හී යස්මා බහිසීමාය සඬ්ඝලාභො ගාහෙතුං න ලබ්භති, තස්මා විහාරො ආගන්තබ්බොති යොජනා. එකබාහවසෙන වාති එකාය සරපාළිසඬ්ඛාතාය බාහායවසෙන වා. වීථිආදීසු වාති වීථිබාහකුලෙසු ව, නිද්ධාරණෙ භුම්මං. යත්ථාති යස්මිං යානෙ. සලාකාසු අසති අසන්තාසුති යොජනා. උද්දිසිත්වාපීති “අසුකගාමස්ස සලාකහත්තාති තුය්හං පාපුණන්ති”ති ගාමාදීනි උද්දිසිත්වාපි.

තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තෙන හී”තිආදි. තත්ථ තෙනාති සලාකදායකෙන හික්ඛුනා. ගාහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. වාරගාමෙති අතිදුරත්තා වාරෙන ගන්තබ්බෙ ගාමෙ. තත්තාති තං ගාමං.

අතිරෙකගාචුතෙති ගාචුතතො අතිරෙකෙ යානෙ. තංදිවසන්ති තස්මිං සලාකහත්තගහණදිවසෙ. යො න ගච්ඡති, තස්ස න දාතබ්බාති යොජනා. හීති යස්මා. තිණ්ණං පන දිවසානීති අවිචන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං. තන්ති ඔරිමවාරගාමසලාකං. දණ්ඩකම්මං පන කිත්ති ගාල්හං කාතබ්බන්ති ආහ “සට්ඨිතො වා පණ්ණාසතො වා න පරිභාපෙතබ්බ”න්ති. විහාරවාරොති විහාරස්ස රක්ඛනත්ථාය වාරො. විහාරවාරිකස්සාති විහාරං වාරෙන, වාරං ගහෙත්වා වා රක්ඛතීති විහාරවාරිකො, තස්ස දාතබ්බාති සම්බන්ධො. විහාරගොපකාති විහාරං ගොපෙන්නීති විහාරගොපකා. අඤ්ඤුප්පත්තන්ති පසාදඤ්ඤුප්පත්තං. අඤ්ඤෙසු කුලෙසු දාතබ්බාති අඤ්ඤෙසං කුලානං යාගුආදයො දාතබ්බා.

වාරං ගාහෙත්වාති අඤ්ඤෙහි වාරං ගාහාපෙත්වා. තෙසන්ති විහාරවාරිකානං. සලාකාති පකතිකත්තාරං අපෙක්ඛිත්වා “හවන්ති”ති බහුවචනවසෙන චුත්තං.

එනිකම්මමෙවැනි විහාරරක්කන්තපාය සභිසෙන දාතබ්බඑනිකම්මමෙව.
අඤ්ඤමිපිති පිසද්දෙන න කෙවලං එනිකම්මමෙව, අඤ්ඤමිපිති දස්සෙති.
අතිරෙකඋත්තරිහඬගස්සාති අතිරෙකං උත්තරිහඬගමෙතස්සාති
අතිරෙකඋත්තරිහඬගං, තස්ස.

සලාකා ලද්ධාති සලාකා එව ලද්ධා. තංදිවසන්ති තස්මිං සලාකලද්ධදිවසෙ.
එකස්සෙවැනි එකෙකස්සෙව. විජටෙත්වාති තාති ද්වෙ තිණි එකවාරිකහත්තාති
විජටං නිගුම්බං කත්වා.

එකසම්මොගාති එකතො සම්මොගා. ගාහෙන්තෙන දාතුන්ති සම්බන්ධො.
සම්මුඛිභූතස්සාති උපවාරසීමායං ධීතස්ස යස්ස කස්සපි, පාපෙත්වාති යොජනා.
රසසලාකන්ති උච්ඡුසලාකං. “රසාලසලාක”න්තිපි පායො, අයමෙවත්ථො.
බුද්දකවිහාරෙ ගාහෙන්තබ්බවිධානං දස්සෙත්වා මහාආවාසෙ තං දස්සෙන්නො ආහ
“මහාආවාසෙ”තිආදි.

“තක්කසලාකමිපි ...පෙ.... දාතුං වට්ටති”ති ඉදං බුද්දකවිහාරං සන්ධාය
වුත්තං, තෙන වුත්තං “මහාආවාසෙ”තිආදි. භෙසජ්ජාදිසලාකායොති එත්ථ
ආදිසද්දෙන ගන්ධමාලාසලාකායො සඬගණ්හාති. එත්ථාති සලාකාසු.
අග්ගහික්ඛමත්තන්ති අග්ගතො දාතබ්බං හික්ඛාමත්තං. තාදිසාති හත්තානීති
අග්ගහික්ඛාමත්තසභාවාති හත්තානි. නො චෙති තාදිසාති හත්තානි බහුනි නො චෙ
හොන්ති. ලද්ධා වා අලද්ධා වාති ලභිත්වා වා අලභිත්වා වා.

සලාකාසු ගාහිතාසුති අඤ්ඤාසු සලාකාසු ගාහිතාසු. සම්පෙ ධීතස්සාති හත්ථං
අපසාරෙත්වා සම්පෙ ධීතස්ස. අස්සාති හික්ඛුස්ස. අයං සලාකාති “අයං තස්ස
සලාකා”ති යපෙතුං වට්ටති. අධම්මිකාති කතිකා අධම්මයුත්තා. අනාගතස්ස දෙථාති
අනාගතස්ස හික්ඛුස්ස සලාකං දෙථ.

සොති හත්තුද්දෙසකො, වදෙය්‍යාති සම්බන්ධො. මයා මය්හං පාපිතන්ති
සම්බන්ධො. තත්ථාති ගාමෙ. භුඤ්ජෙය්‍යාථ ඉති වදෙය්‍ය, වට්ටතීති යොජනා.
තත්ථෙවැනි අසනසාලායමෙව. තත්ත්වති තස්මිං ගාමෙ. විහාරං ආනෙත්වාති විහාරං
සලාකහත්තං ආනෙත්වා. සලාකග්ගාහණකාලෙති සලාකාය හික්ඛුහි
ගාහාපනකාලෙ.

තත්ථාති තස්මිං දිසාහාගෙ. අඤ්ඤෙතාති අත්තනා අඤ්ඤෙන, ලද්ධා හොතිති
සම්බන්ධො. තෙන පනාති ගමිකතො ඉතරෙත. තස්මිනිති ගමිකෙ. උපවාරසීමං
අනතික්කන්තෙයෙවැනි යොජනා.

තත්ථාති ඡඩ්ඨිතවිහාරෙ. තෙසුති ආවාසිකෙසු හික්ඛුසු, ගතෙසුති සම්බන්ධො.
සොවාති ආගන්තුකො එව. යො පන ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. තන්ති සලාකහත්තං, න
පාපුණාතීති සම්බන්ධො.

පුඤ්ඤානාති පුඤ්ඤස්මා. තා ව බො පනාති සලාකායො පන. පච්ඡිං පනාති සලාකපච්ඡිං පන. තත්ථාති පච්ඡියං. එත්තොවාති ආකිරණට්ඨානතොව. එකන්ති එකං සලාකං. වත්තබ්බන්ති සලාකදායකෙන වත්තබ්බං.

භික්ඛු ගතාති සම්බන්ධො. තත්ථාති අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ. මහාථෙරොපි ගච්ඡති සම්බන්ධො. ගතවිහාරෙ අභුඤ්ජිත්වාච ගොවරගාමං අනුප්පත්තෙහි භික්ඛුහි පත්තා න දාතබ්බාති යොජනා. විහාරට්ඨකං හත්තන්ති විහාරෙ යීතං හත්තං.

පක්ඛිකහත්තාදිකථා

යන්ති හත්තං දියාතීති සම්බන්ධො. වාතුද්දසිපඤ්චද්දසිපඤ්චමීඅට්ඨමීති අභිලක්ඛිතෙසුති යොජනා. කම්මජ්ජසුතෙහීති කම්මප්පවයෙහි. ඉමෙහි පායෙහි පක්ඛෙසු දාතබ්බං පක්ඛිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තන්ති පක්ඛිකහත්තං. “හොති”ති පදෙ වුත්තකත්තා, “ගාහෙත්වා”ති පදෙ ධාතුකම්මං, “භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති පදෙ වුත්තකම්මං. සබ්බෙසන්ති භික්ඛුනං. යෙසන්ති භික්ඛුනං. මන්දාති අප්පා. තන්ති සලාකහත්තං. පණිතං දෙන්තීති පණිතං කත්වා දෙන්ති. ලුඛහත්තන්ති අසිනිද්ධහත්තං.

යං හත්තං අත්තනා භුඤ්ජති, තදෙව දියාතීති යොජනා. ඉමිනා උපොසථෙ දාතබ්බං උපොසථිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. උපොසථෙති උපොසථදිවසෙ. එත්ථ ව පඤ්චද්දසියං සථෙ දායකා “පක්ඛික”න්ති වත්වා දෙන්ති, පක්ඛිකං නාම. අථ “උපොසථික”න්ති වත්වා දෙන්ති, උපොසථිකං නාමාති විසෙසො. පාටිපදෙති පාටිපදදිවසෙ. උපොසථකම්මෙතාති උපොසථකම්මෙන හෙතුභූතෙන. “පාටිපදෙ දියානකදාන”න්ති ඉමිනා පාටිපදෙ දාතබ්බං පාටිපදිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තම්පි උභයන්ති උපොසථිකපාටිපදිකවසෙන උභයම්පි තං හත්තං. ඉති ඉමානීති එත්ථ ඉමසද්දෙන ඉතිසද්දස්ස ඉමසද්දත්ථභාවො දස්සිතො හොති. සත්තපි හත්තානීති ඉමස්මිං සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ ආගතාති සඬ්ඝහත්තාදීති සත්තපි හත්තාති.

අපරානිපි වත්තාරි හත්තානීති සම්බන්ධො. තත්ථාති චතුසු හත්තෙසු. “ආගන්තුකානං දින්න”න්තිආදිනා ආගන්තුකහත්තන්ති පදස්ස චතුත්ථිමජ්ඣෙකෙලාපසමාසං දස්සෙති. අඤ්ඤත්ථ පන “ආගන්තුකස්ස අත්ථාය ආහත”න්තිආදිනා ඡට්ඨිමජ්ඣෙකෙලාපසමාසං දස්සෙති. එත්ථාති චතුසු හත්තෙසු. සබ්බෙසන්ති භික්ඛුනං. එකො ආගන්තුකො නිසීදතීති සම්බන්ධො. තෙනාති පඨමආගන්තුකෙන.

යොති ආගන්තුකො. ආගන්ත්වාපීති පිසද්දො ගරහත්ථො, පච්ඡා පන පගෙවාති අත්ථො. තෙන ගණ්හිතබ්බන්ති යොජනා. “ආගතදිවසෙයෙවා”ති ඉමිනා න දුතියදිවසාදීසු භුඤ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙති.

කත්ථවීති කිඤ්චි යානං. තත්ති ආගන්තුකභත්තං. නිබන්ධාපිතන්ති නිව්වං
යපිතං. අසනසාලායන්ති අන්තොගාමෙ අසනසාලායං. අසතීති අසන්තෙසු.

ආවාසිකොපිති පිසද්දො න ගමිකොයෙවාති දස්සෙති. යථා ආගන්තුකභත්තං
ද්වෙ වා තිණි වා සත්ත වා දිවසානි ලබ්භති, එවං ඉදං ගමියභත්තං න ලබ්භතීති
යොජනා. පන්ථන්ති මග්ගං. රුන්ධන්තීති පිදහන්ති. උදකං වා රුන්ධතීති
සම්බන්ධො. එතෙ උපද්දවෙති වොරාදයො එතෙ උපද්දවෙ. ඔඩ්ඛෙත්වාති
යපෙත්වා.

එතස්සාති මහාගිලානස්ස. පුන එතස්සාති අනාගතස්ස මහාගිලානස්ස.
සප්පායභොජනන්ති ගිලානානං සප්පායභොජනං. මිස්සකයාගුන්ති නානාතණ්ඩුලෙ
මිස්සෙත්වා පටිතං යාගුං. න කුප්පතීති න විකාරං කරොති.

ඉදම්පිති ගිලානුපට්ඨාකභත්තම්පි. තත්ථාති තස්මිං කුලෙ. අස්සාති ගිලානස්ස.
එවං දින්නානීති එවං වක්ඛමානන යෙන දින්නානි භොන්ති. පිණ්ඩපාතිකානම්පි
වට්ඨතීති “භික්ඛ”න්ති කප්පියවොහාරෙන චුත්තත්තා පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ඨති.
න වට්ඨතීති “භත්ත”න්ති අකප්පියවොහාරෙන චුත්තත්තා න වට්ඨති.

අපරානිපි තිණි භත්තානීති සම්බන්ධො. තත්ථාති තිසු භත්තෙසු. ධුරභත්තන්ති
එත්ථ ධුරසද්දස්ස ධුවසද්දෙන අත්ථතො සදිසත්තා නිව්වත්ථොති ආහ
“නිව්වභත්තං චුච්චතී”ති. තත්ති ධුරභත්තං. තත්ථාති දුට්ඨෙසු. “සඩ්ධිකෙ”ති
පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො. පුග්ගලිකෙපිති පිසද්දො “සඩ්ධිකෙ”ති පදං
අපෙක්ඛති. පච්ඡාති පඨමං “භික්ඛං ගණ්හථා”ති චුත්තවචනතො, චුත්තවචනස්ස වා
පරං.

කුට්ඨිං කත්වා දාතබ්බං භත්තං කුට්ඨන්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “කුට්ඨන්තං
නාමා”තිආදි. යන්ති භත්තං, නිබන්ධාපිතන්ති සම්බන්ධො, සෙනාසනවාසිනො
භික්ඛූති සම්බන්ධො. යං පනාති භත්තං පන, දින්නන්ති සම්බන්ධො. තස්සෙවාති
පුග්ගලස්සෙව. තස්මිත්ති පුග්ගලෙ.

වාරෙන, වාරං ගහෙත්වා වා දින්නං භත්තං වාරභත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ
“වාරභත්තං නාමා”තිආදි. තම්පිති වාරභත්තම්පි. නිගමනවසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා
දස්සෙන්නො ආහ “ඉති ඉමානි වා”තිආදි.

අට්ඨකථායන්ති මහාඅට්ඨකථායං, චුත්තානීති සම්බන්ධො. තත්ථාති චතුසු
භත්තෙසු. විහාරෙ උප්පන්නං භත්තං විහාරභත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ
“විහාරභත්තං නාමා”තිආදි. තනුප්පාදභත්තන්ති තස්මිං විහාරෙ
දින්නබ්බන්තවත්ථුආදීහි උප්පාදභත්තං. තත්ති විහාරභත්තං. යථාති යෙනාකාරෙන,
පටිග්ගහියමානෙති සම්බන්ධො. අට්ඨන්තං සමුහො, අට්ඨ පරිමාණානි යස්සාති වා
අට්ඨකො, තස්ස දින්නං භත්තං අට්ඨකභත්තං. එවං චතුක්කභත්තන්ති එත්ථාපි.

තමෙවත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “අට්ඨන්තං භික්ඛුනං දෙමා” තිආදි.
 මහාභිසංඝාරිකෙනාති සබ්බිනොනීතාදීහි මහන්තො අභිසංඝාරො මහාභිසංඝාරො,
 සො එතස්ස අත්ථිති මහාභිසංඝාරිකො, තෙන අතිරසකපුටෙන පත්තෙ
 පක්ඛිපිත්වාති සම්බන්ධො. “ථකෙත්වා දින්න” න්ති ඉමිනා ගුහිත්වා දාතබ්බං
 ගුල්භකං, තමෙව භත්තං ගුල්භකභත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. එකච්චෙ මනුස්සා දෙන්නීති සම්බන්ධො.
 “භික්ඛුපරිච්ඡෙදජානනත්ථං ගුලකෙ දෙන්නී” ති ඉමිනා ගුලකෙන භික්ඛු ගණෙත්වා
 දාතබ්බං භත්තං ගුලකභත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ ච පුරිමනයෙ ලකාරෙ
 භකාරසංයොගො අත්ථි, පච්ඡිමනයෙ නත්ථිති දට්ඨබ්බං. ගුලපිණ්ඩගණනය
 භික්ඛුගණනං ජානාති. ඉතීතිආදි නිගමනං. විවරභාජනීයං චුත්තන්ති සම්බන්ධො.

සබ්බිආදීසු භෙසජ්ජෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං, “සබ්බිස්සා” ති පදං
 “කුම්භසතම්පි” ති පදෙ නිස්සිතසම්බන්ධො.

පච්ඡා ආගතානං දාතබ්බමෙවාති දුතියභාගෙ අදාතබ්බෙයෙව පච්ඡා ආගතානං
 දාතබ්බමෙව. සබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙයෙවාති සබ්බෙසං භික්ඛුනං
 සන්නිපාතට්ඨානෙව. භාජනීයභණ්ඩං නාම භාජනට්ඨානං සම්පත්තස්සෙව
 පාපුණාති, න අසම්පත්තස්ස. සබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙ ච යෙභුයොන සම්පත්තො
 භොති, තෙන චුත්තං “සබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙයෙවා” ති.

යථාධීනංයෙවාති කිඤ්චි අභාජෙත්වා යථාධීනංයෙව. “දුග්ගහිත” න්ති වත්වා
 තදත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “තං ගතගතට්ඨානෙ සඬ්ඝිකමෙව භොති” ති.
 ආවජ්ජෙත්වාති පරිණාමෙත්වා. තම්පිති ටාලකෙ පක්ඛිත්තං සබ්බිමිපි. ථිනන්ති
 සනභාවෙන තිට්ඨතීති ථිනං, සනන්ති චුත්තං භොති. චුත්තපරිච්ඡෙදතොති “දස
 භික්ඛු, දසෙව ච සබ්බිකුම්භා” ති චුත්තපරිච්ඡෙදතො.

ගාථායං පාළින්ති විනයපාළිං. අට්ඨකථඤ්චෙවාති තස්සා අට්ඨකථඤ්චෙව.
 විචක්ඛණොති විවිධං අත්ථං චක්ඛති පස්සතීති විචක්ඛණො. එවන්ති
 යථාචුත්තනයෙන. තත්ථායං යොජනා – එවං විචක්ඛණො භික්ඛු පාළිං,
 අට්ඨකථඤ්චෙව ඔලොකෙත්වා අප්පමත්තොව හුත්වා සඬ්ඝිකෙ පච්චයෙ භාජයෙති.

ඉති පච්චයභාජනීයකථාය යොජනා සමත්තා.

උපඨස්භාගොති භික්ඛුනං ලද්ධභාගතො උපඨස්සා භාගො. සෙසං
 සුවිඤ්ඤයාමෙව.

ඉති සෙනාසනක්ඛන්ධකචණ්ණනය යොජනා සමත්තා.

7. සඬ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකං

ජසකාපබ්බජ්ජාකථා

330. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකෙ අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතාති එත්ථ අභිපුබ්බො ඤාතසද්දො පාකටත්ථොති ආහ “පාකටා පාකටා”ති. කාළදායිජ්ජහුතයොති කාළදායිආදයො. පරිවාරෙහි සද්ධිං දස දුතා ව අඤ්ඤෙ ව බහු ජනා සකාකුමාරා නාමාති යොජනා. අම්භෙසුති සකාකුලසඬ්ඛාතෙසු අම්භෙසු, නිද්ධාරණෙ භුම්මිං. ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. “කුලතො”ති ඉමිනා “කුලා”ති එත්ථ නිස්සක්කත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති. සරාවාසත්ථන්ති එත්ථ සරෙ ආවසන්තානං මනුස්සානං කිච්චන්ති දස්සෙන්නො ආහ “සරාවාසෙ ය”න්තිආදි. තත්ථ යන්ති යංකිඤ්චි. උදකං නින්තෙතබ්බන්ති එත්ථ උදකං නිහරිත්වා නෙතබ්බං අපනෙතබ්බන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යථා උදකං සබ්බට්ඨානෙසු සුසං හොති”ති. සුසන්ති සුක්ඛං. තිණානීති සස්සදුසකානි තිණානි. “උද්ධරිතබ්බානී”ති ඉමිනා නිද්ධාපෙතබ්බන්ති එත්ථ ධුමාතුයා පජ්ඣොටනධංසනත්ථෙ දස්සෙති. භුසාති සස්සනාළදණ්ඩා, තෙහි මිස්සා පලාලා භුසිකා. ඔපුණාපෙතබ්බන්ති එත්ථ චුණ්ඩාතුයා අවකිරණත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අපනෙතබ්බ”න්ති. ත්වඤ්ඤෙව සරාවාසත්ථෙන උපජානාති එත්ථ සරාවාසත්ථෙනාති උපයොගත්ථෙ කරණවචනං. උපජානාති උපතප්පසග්ගො ධාත්වත්ථානුවත්තකො, හිවිහත්ති ව ලොපො හොති, තෙන චුත්තං “ත්වඤ්ඤෙව සරාවාසත්ථං ජානාහී”ති. අහන්ති හද්දියකුමාරනාමකො අහං. තයාති අනුරුද්ධකුමාරනාමකෙන තයා. “සද්ධිං පබ්බජ්ජසාමී”ති ඉමිනා පාඨසෙසං දස්සෙති. සෙසන්ති “සද්ධිං පබ්බජ්ජසාමී”ති වචනං.

331. නිජ්ජාතිතාති එත්ථ නික්ඛමිත්වා ගමාපිතාති දස්සෙන්නො ආහ “නික්ඛමිතා”ති. මානස්සිනොති එත්ථ මානං සයන්ති නිස්සයන්තිති මානස්සිනොති දස්සෙන්නො ආහ “මානස්සයිනො”ති.

332. යස්සන්තරතො න සන්ති කොපාති එත්ථ අන්තරසද්දො විත්තවාචකො, තොපච්චයො ව සත්තමාත්ථවාචකොති දස්සෙන්නො ආහ “යස්ස විත්තෙ”ති. කස්මා කොපා න සන්තිති ආහ “තනියමග්ගෙන සමුහතත්තා”ති. අනාගාමීග්ගෙන දොසස්ස සමුහතත්තා යස්ස බිණාසවස්ස විත්තෙ කොපා න සන්තිති අධිජ්ජායො. ඉති භවාභවකඤ්ච චීතිවත්තොති එත්ථ අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. තත්ථ යස්මා පන චුච්චති, තස්මා එවමත්ථො දට්ඨබ්බොති යොජනා. විහවොති පාපං චුච්චතිති සම්බන්ධො. නනු පාළියං “විහවො”ති නත්ථි, “අහවො”ති එව අත්ථි, අථ කස්මා “විහවොති අහවො”ති චුත්තන්ති ආහ “විහවොති ව අහවොති ව අත්ථො ඵකමෙවා”ති. ඉමිනා සද්දතොයෙව නානන්ති දස්සෙති. යා එසා භවාභවතා චුච්චතිති සම්බන්ධො. “අනෙකජ්ජකාරා”ති ඉමිනා ඉතිසද්දස්ස පකාරත්ථං දස්සෙති. චතුහිපි මග්ගෙහි චීතිවත්තොති සම්බන්ධො. තස්සාති බිණාසවස්ස.

333. අභිමෙඛලිකාති මෙඛලා විය මෙඛලිකා, අභිමෙච මෙඛලිකා අභිමෙඛලිකා. තමෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අභිං කට්ඨං බන්ධිත්වා”ති.

334. සම්මන්තනීති එත්ථ “සම්මානෙතී”ති වුරාදිගණිකධාතුවසෙන වත්තබ්බෙ දිවාදිගණිකධාතුවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “සම්මානෙතී”ති. අවින්තෙය්‍යො හි පාළිනෙය්‍යො. සම්මානෙතීති සම්මානං කරොති. යන්ති කම්මං. සොති සත්ථා. ඉමිනා යං තුමොති එත්ථ තුමොති රුළුභිසද්දො ඉධ “සො”ති සබ්බනාමසද්දෙන සදිසත්ථොති දස්සෙති.

පකාසනීයකම්මාදිකථා

336. “බෙළසදිසා”ති ඉමිනා මිච්ඡාජීවෙන උප්පන්නපච්චයානං සදිසුපචාරෙන බෙළහාවං දස්සෙති. තස්මා බෙළා වියාති බෙළො, මිච්ඡාජීවපච්චයා, බෙළෙ අසති හක්ඛති අජ්ඣොහරතීති බෙළාසකොති වචනත්ථො කාතබ්බො. එතරහි පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච “බෙළාපකස්සා”ති ඔට්ඨජෙන පට්ඨකම්මරෙන පාඨො අත්ථි.

340. පත්ථද්ධෙතාති එත්ථ භූසො ථද්ධො පත්ථද්ධො, බාළුහථද්ධොති අත්ථො. තෙන වුත්තං “නිච්චලෙනා”ති. පොත්ථකරුපසදිසෙනාති එත්ථ පොත්ථකරුපං නාම වත්ථදන්තාදිමයං, තෙන සදිසො පොත්ථකරුපසදිසො, තෙන.

342. රාජඤ්ඤා නාමාති එත්ථ රඤ්ඤා ජානියන්ති “අම්භාකං ගරු”ති රාජඤ්ඤා, තෙයෙව රාජඤ්ඤාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. තදත්ථං අධිප්පායෙන දස්සෙන්නො ආහ “රාජා අම්භෙ ජානාතී”තිආදි. පහට්ඨකණ්ණවාලොති පහට්ඨො කණ්ණො ව වාලො ව එතස්සාති පහට්ඨකණ්ණවාලො. බන්ධනිච්චලෙති රජ්ජුවල්ලිහි බන්ධො විය නිච්චලෙ, පහට්ඨකණ්ණවාලෙති සම්බන්ධො. “කත්වා”ති ඉමිනා “අභිධාචී”ති පදෙ කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති.

දුක්ඛඤ්ඤි කුඤ්ඤපර නාගමාසදොති එත්ථ කුඤ්ඤපරසද්දස්ස ආමන්තනපදභාවං ආවිකරොන්නො ආහ “භො කුඤ්ඤරා”ති. නාගසද්දස්ස අභිනාගහත්ථිනාගෙසු පවත්තනතො වුත්තං “බුද්ධනාග”න්ති. ආසදොති පදස්ස ආකොධෙන සදනං උපගමනං ආසදොති දස්සෙන්නො ආහ “වධකචිත්තෙන උපගමනං නාමා”ති. දුක්ඛන්ති එතරහි ව ආයතිඤ්ච දුක්ඛකාරණං. දුක්ඛං භීති හිසද්දො පදපුරණමත්තං, අථ වා දුක්ඛමෙවාති අත්ථො. “බුද්ධනාගං සාතකස්සා”ති ඉමිනා නාගං හනතීති නාගහතොති වචනත්ථං දස්සෙති.

පටිකුටියොව ඔසක්කීති එත්ථ තථාගතස්ස පටිමුඛං කුටෙන ගමනමෙතස්සාති පටිකුටියො, පටිකුටියො එව හුත්වා ඔසක්කීති දස්සෙන්නො ආහ “තථාගතාහිමුඛොයෙව පිට්ඨිමෙහි පාදෙහි ඔසක්කී”ති. “න ජානාතී”ති ඉමිනා ලක්ඛ දස්සනඛිකෙසුති ධාතුපාඨෙසු (පාණිනී 1539 සද්දනීතිධාතුමාලායං 18 දකාරන්තධාතු) වුත්තෙසු අත්ථෙසු ඉධ දස්සනත්ථොති දස්සෙති. න ලක්ඛිතබ්බොති

අඤ්ඤෙහි සජ්ජරියෙහි න ලක්ඛිතබ්බොති අත්ථො. එත්ථ ණාපච්චයො කත්තුකම්මෙසු හොති, යකාරස්ස කකාරං කත්වා අලක්ඛිකොති වුත්තං.

343. “භුඤ්ජිතබ්බහොජන”න්ති ඉමිනා තිකහොජනන්ති එත්ථ යුපච්චයස්ස කම්මත්ථභාවං දස්සෙති. තන්ති තිකහොජනං. යථාධම්මොති “ගණහොජනෙ පාචිත්තිය”න්ති (පාචි. 209) වුත්තාය මාතිකාවිභඩ්ගපාළියා අනුරූපං. පඤ්චවත්ථුයාවනකථාති පඤ්ච වත්ථුති යාවනස්ස කථා. ආයුකජ්ජන්ති අච්චිමහානිරයෙ ආයුකජ්ජං සන්ධාය වුත්තං. අච්චිමහානිරයෙ ආයුකජ්ජො නාම එකො අන්තරකජ්ජොති ජිනාලඬිකාරට්ඨිකාදීසු (මි. ප. 4.1.3; කථා. අට්ඨ. 654-657; ඉතිවු. අට්ඨ. 18; සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.343; අ. නි. ටී. 3.662) වුත්තො. “එකො අසඬ්ඛොයායකජ්ජො”ති සම්මොහවිනොදනාදීසු (විහ. අට්ඨ. 809; ම. නි. අට්ඨ. 3.128; වි. වි. ටී. 1.410; වජිර. ටී. පාරාජිකණ්ඩ 410) වුත්තො. සෙට්ඨං පුඤ්ඤන්ති මහන්තං පුඤ්ඤං. ඉමිනා බ්‍රහං පුඤ්ඤන්ති බ්‍රහසද්දො මහන්තත්ථොති දස්සෙති. බ්‍රහ වුද්ධියන්ති ධාතුපාඨෙසු (පාණිනී 735; සද්දනීතිධාතුමාලායං 16 හකාරන්තධාතු) වුත්තත්තා බ්‍රහසද්දො මහන්තවාචකො හොති. බ්‍රහධාතුතො අපච්චයං කත්වා “බ්‍රහ”තිපි, මපච්චයං කත්වා “බ්‍රහ්ම”තිපි පාඨො අත්ථී. ආයුකජ්ජමෙවාති සග්ගෙසු ආයුකජ්ජමෙව.

සඬ්ඝහෙදකථා

344. සොති දෙවදත්තො, ගතො කිරාති සම්බන්ධො. තත්ථෙව්වාති විහාරසීමායමෙව. ආවෙණිකන්ති භික්ඛුසඬ්ඝතො ආවෙණිකං.

345. ආගිලායතීති එත්ථ ආත්‍යුපසග්ගො අභිභවනත්ථො, ගිලෙධාතු බාධනත්ථොති ආහ “වෙදනාභිභූතා බාධතී”ති. තන්ති පිට්ඨිං. පරස්ස විත්තං ආදිසිත්වා දෙසයති එතායාති ආදෙසනා, සා එව පාටිභාරියං ආදෙසනාපාටිභාරියං. අනුසාසනි එතායාති අනුසාසනී, ඉමමෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “එවම්පි තෙ”තිආදි.

346. මමානුක්‍රබ්බන්ති එත්ථ අනුත්‍යුපසග්ගො අනුකිරියත්ථො කරධාතු අන්තපච්චයො ගච්ජන්තාදිගණොති දස්සෙන්නො ආහ “මමානුකිරියං කුරුමානො”ති. “දුක්ඛිතො”ති ඉමිනා කපණොති එත්ථ කපධාතු හිංසනත්ථොති දස්සෙති. මහාවරාහස්සාති වරාහසද්දස්ස සුකරත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “මහානාගස්සා”ති. “පථවි”න්ති ඉමිනා මහීං විකුබ්බතොති එත්ථ මහීසද්දස්ස එවංනාමකං මහානදිං පටික්ඛිපති. “පදාලෙන්තස්සා”ති ඉමිනා කරධාතුයා විත්‍යුපසග්ගවෙසෙන පදාලනත්ථං දස්සෙති. හීසං සසමානස්සාති එත්ථ මානසද්දො කත්වත්ථොති ආහ “හීසං සසන්තස්සා”ති. සසන්තස්සාති හක්ඛන්තස්ස. නදීනාමකං තං පොක්ඛරණීන්ති යොජනා. ඉමිනා නදීසු ජග්ගතොති එත්ථ නදී නාම පොක්ඛරණීති දස්සෙති. ජග්ගතොති හත්ථියුථං පාලෙන්තස්ස.

347. “සුතානි සොතා” ති ඉමිනා පාළියා ද්විධාභාවං දස්සෙති.
 “නිස්සන්දෙහො” ති ඉමිනා අසන්දිද්ධොති එත්ථ දිහධාතුං දස්සෙති, දිසධාතුං
 නිවත්තෙති.

350. බුද්ධසහස්සෙනපිති පිසද්දො ගරහත්ථො, පගෙව එකෙන බුද්ධොනාති
 දස්සෙති.

“සත්තො” ති ඉමිනා කොවිසද්දස්ස පධානපදං දස්සෙති. අවධානි
 ආධ්‍යාතපදස්ස අත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “යිතො” ති. දෙවදත්තොති මෙ සුතන්ති
 එත්ථ “මෙ” ති පදං භගවත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ “භගවතා” ති. තදෙවාති
 සුතමෙව. ඉදන්ති “දෙවදත්තොති මෙ සුත” න්ති වචනං. අනුවිනාතිති අනුවච්ඡෙති.
 “පත්වා” ති ඉමිනා ආසජ්ජනන්ති එත්ථ සද්ධාතුයා ගත්තත්ථං, කිරියාවිසෙසනඤ්ච
 දස්සෙති. අවිච්චිරයං පත්තොති එත්ථ ඉදානි න දෙවදත්තො අවිච්චිරයං පත්තො
 හොති, ආයතිං පන අවිච්චිරයෙ අවස්සම්භාවියත්තා “අවිච්චිරයං පත්තො” ති
 වුත්තන්ති ආහ “ආසංසායං අතීතවචන” න්ති. ආසංසායන්ති අවස්සම්භාවියත්ථෙ.
 හෙස්මා හි උදධි මහාති එත්ථ හෙස්මාසද්දො භයානකපරියායොති ආහ
 “භයානකො” ති.

උපාලිපඤ්ඡාකථා

351. එකතොති එත්ථ තොපච්චයස්ස සත්තමාත්ථෙ පචත්තභාවං දස්සෙත්තො
 ආහ “ධම්මවාදිපක්ඛෙ” ති. “අනුනයන්තො” ති ඉමිනා අනුස්සාවෙතීති එත්ථ
 අනුසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. අනුනයන්තොති පුනජ්ජුනං නයන්තො. සාවනාකාරං
 දස්සෙත්තො ආහ “න තුම්භාකංයෙවා” තිආදි. අයං අධම්මො වා අයං අවිනයො වා
 ඉදං අසත්ථුසාසනං වා යදි භවෙය්‍යාති යොජනා. “බොධෙතී” ති ඉමිනා සාවෙතීති
 එත්ථ සුධාතුයා අත්ථං දස්සෙති. “අනුස්සාවෙත්වා” ති ඉමිනා “අනුස්සාවෙති,
 සලාකං ගාහෙතී” ති එත්ථ අනුස්සාවනකිරියා පුබ්බභාගෙ පචත්තා,
 සලාකග්ගාහකිරියා පච්ඡාභාගෙති දස්සෙති.

එත්තාවතාති එත්තකෙන අනුස්සාවනසලාකග්ගාහමත්තෙන. න පන සඬ්ඝො
 හින්තො හොති, අනුස්සාවෙත්වා සලාකං ගාහෙත්වා ආවෙණිකං සඬ්ඝකම්මෙ
 කතෙයෙව සඬ්ඝො හින්තො හොතීති අධිප්පායො.

එත්ථ යත්වා කස්සචි වොදකස්ස අනුයොගො සියාති යොජනා. කින්ති සියාති
 ආහ “එවං දෙවදත්තො” තිආදි. තත්ථ එවන්ති පකතත්තෙ සඬ්ඝෙ හින්දෙ සතීති
 අත්ථො. කථන්ති කෙනාකාරෙන. පුන කථන්ති කස්මා කාරණා. රඤ්ඤොති
 අජාතසත්තුරඤ්ඤො, කාරිතකම්මං. “සාතාපිතත්තා” ති බිම්බිසාරරාජානං
 සාතාපිතත්තා. තත්ථාති “හික්ඛු බො උපාලි” තිආදිවචනෙ, යත්වා පරිහාරං වදාමාති
 යොජනා. විරද්ධත්තාති විරාධිතත්තා. තමත්ථං විත්ථාරෙත්තො ආහ “තෙන
 හී” තිආදි. තත්ථ තෙන හීති උයොජනත්ථෙ නිපාතො. එවඤ්ඤිති එවමෙව. තස්සාති

දෙවදන්තස්ස. කුමාරො පනාති අජාතසත්තුකුමාරො පන, කතමත්තෙයෙව න
වුත්තාති සම්බන්ධො. තස්සාති දෙවදන්තස්ස. තස්මාති යස්මා සඨසහෙදතො පුබ්බෙ
රුහිතුප්පාදකම්මං කරොන්තස්සාපි පච්ඡා අහබ්බහාවො රොපිතො, තස්මා.

හෙදකරවත්ථුසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ධම්මාධම්මාදීනං
සුත්තන්තවිනයපරියායෙන විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ
“සුත්තන්තපරියායෙනා” තිආදි. තත්ථ සුත්තන්තපරියායෙනාති සුත්තන්තදෙසනාය,
සුත්තන්තදෙසනානායතොති වුත්තං හොති. තථාති තතො අඤ්ඤාථා.

තත්ථාති ද්විසු ධම්මාධම්මෙසු. එවං අම්භාකන්ති එවං කරියමානෙ අම්භාකං.
එවං සුත්තන්තපරියායෙන ධම්මාධම්මානං විසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි
විනයපරියායෙන තෙසං තං දස්සෙන්නො ආහ “විනයපරියායෙන පනා” තිආදි.
භූතෙන වත්ථුනා කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එවං “අභූතෙන වත්ථුනා” ති එත්ථාපි.

එවං ද්විත්තං පරියායානං වසෙන ධම්මාධම්මදුකස්ස විසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි
විනයාවිනයදුකස්ස විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “සුත්තන්තපරියායෙනා” තිආදි.
තත්ථ සුත්තන්තනායෙන රාගාදයො විනෙතිති විනයො, විනයනායෙන කායං වාවං
විනෙතිති විනයොති වචනත්ථො කාතබ්බො.

එවං ද්විත්තං පරියායානං වසෙන විනයාවිනයදුකස්ස විසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි
භාසිතාභාසිතදුකස්ස විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “සුත්තන්තපරියායෙන වත්තාරො
සතිපට්ඨානා” තිආදි. තත්ථ “අට්ඨභිගිකො මග්ගො” ති ඉදං වචනං තථාගතෙන
භාසිතං ලපිතන්ති යොජනා.

එවං ද්විත්තං පරියායානං වසෙන භාසිතාභාසිතදුකස්ස විසෙසං දස්සෙත්වා
ඉදානි ආචිණ්ණානාචිණ්ණදුකස්ස විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ
“සුත්තන්තපරියායෙන දෙවසික” න්තිආදි. තත්ථ “දෙවසික” න්ති පදං
“සමාපජ්ජනං, වොලොකන” න්ති තීසුයෙව පදෙසු යොජෙතබ්බං.
අට්ඨප්පත්තිවසෙනාති කාරණුප්පත්තිවසෙන. කාරණඤ්ඤි අරති ඵලං එතස්මාති
අත්ථොති වුවචති, අත්ථස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, සායෙව අට්ඨප්පත්ති
ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා, අට්ඨප්පත්තියා වසො අට්ඨප්පත්තිවසො, තෙන. ඉදං
පදං “සුත්තන්තදෙසනා ජාතකකථා” ති ද්විහිපි පදෙහි යොජෙතබ්බං. ඉදන්ති
එලසමාපත්තිසමාපජ්ජනාදි. ආචිණ්ණන්ති ආ බන්ධිතං, පුනස්පුනං වා උපචිතං
වධිසිතං, පගුණං වා. වාරියපක්කමනන්ති වාරියත්ථං පක්කමනං.

එවං ද්විත්තං පරියායානං වසෙන ආචිණ්ණානාචිණ්ණදුකස්ස විසෙසං
දස්සෙත්වා ඉදානි පඤ්ඤත්තදුකස්ස විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ
“සුත්තන්තපරියායෙන වත්තාරො සතිපට්ඨානා” තිආදි. තං
භාසිතාභාසිතදුකසදිසමෙව. එවං ද්විත්තං සුත්තන්තවිනයපරියායානං වසෙන
පඤ්චන්තං දුකානං විසෙසො දස්සිතො.

ආපත්තානාපත්තිදුකෙ “න මොවනාධිප්පායස්සා”ති පාඨස්ස අනන්තරෙ පච්ඡිමවාකොස් ධීතො ආදිසද්දො ආනෙතබ්බො. ඉති ආදිනා නයෙනාති හි අත්ථො. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ. ඉදං පදං පච්ඡිමවාකොස් අනුවත්තෙතබ්බං.

ලහුකගරුකදුකෙ පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධාති
ථුල්ලච්චයපාචිත්තිපාටිදෙසනීයදුක්කට්ඨබ්බාසිතවසෙන පඤ්ච ආපත්තිරාසයො.
ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධාති පාරාජිකසඬ්ඝාදිසෙසවසෙන ද්වෙ ආපත්තිරාසයො.

සාවසෙසානාවසෙසදුකෙ ඡ ආපත්තික්ඛන්ධාති පාරාජිකාපත්තිතො අවසෙසා ඡ ආපත්තිරාසයො.

දුට්ඨුල්ලාදුට්ඨුල්ලදුකෙ ලහුකගරුකදුකසදිසමෙව. අයං පන විසෙසො —
ගරුකාපත්ති දුට්ඨුල්ලා නාම, ලහුකාපත්ති අදුට්ඨුල්ලා නාමාති එවං.
විනයපරියායවසෙනෙව චතුත්තං දුකානං විසෙසො දස්සිතො.

එත්ථාති “අධම්මං ධම්මොති දීපෙත්ති”ති ආදිවචනෙ. චතුත්තං
සඬ්ඝකම්මානන්ති අපලොකනාදිවසෙන චතුත්තං සඬ්ඝකම්මානං. කරොන්තෙහි
හෙතුහුතෙහි, හෙත්ථත්ථෙ චෙතං කරණවචනං.

තත්ථාති “තෙ ඉමෙහි”ති ආදිවචනෙ. අපකස්සන්තිති එත්ථ කසධාතුස්ස
ගත්තත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පරිසං ආකඬ්ඨන්ති”ති. විජටෙන්තිති විජටං
කරොන්ති, විසුං කරොන්තිති අත්ථො. එකමත්තං උස්සාදෙන්තිති එකස්මිං අන්තෙ
උස්සදං කරොන්ති. අවපකස්සන්තිති එත්ථ ද්විත්තං උපසග්ගානං වසෙන
අතිවියත්ථො දට්ඨබ්බොති ආහ “අති විය ආකඬ්ඨන්ති”ති. අතිවියත්ථං
ආවිකරොන්තො ආහ “යථා විසංසට්ඨාච හොන්ති, එවං කරොන්ති”ති. යථාති
යෙනාකාරෙන කරියමානෙති සම්බන්ධො. “විසු”න්ති ඉමිනා ආවෙණ්සද්දො
“විසු”න්ති අත්ථවාචකො අනිජ්ඣන්තපාටිපදිකොති දස්සෙති. චත්ථුසුති
හෙදකරවත්ථුසු. ඉමං ගණ්හථාති ඉමං වාදං ගණ්හථ. විසුන්ති ආවෙණ්සං. ඉමස්මිං
බන්ධකෙ චුත්තවචනං පරිවාරපාළියා සංසන්දෙන්තො ආහ “පරිවාරෙ පනා”ති ආදි.
තත්ථ පඤ්චහි ආකාරෙහිති “කම්මෙන උද්දෙසෙන වොහරන්තො අනුස්සාවනෙන
සලාකග්ගාහෙනා”ති (පරි. 458) එවං පඤ්චහි කාරණෙහි. තස්සාති පරිවාරෙ
චුත්තවචනස්ස. ඉධාති ඉමස්මිං සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකෙ, චුත්තෙන ඉමිනා
සඬ්ඝහෙදලක්ඛණෙනාති යොජනා. “අත්ථතො නානාකරණං නත්ථි”ති ඉමිනා
සද්දතො නානාකරණං අත්ථිති දීපෙති. අස්සාති සඬ්ඝහෙදලක්ඛණස්ස. තං පන
නානාකරණාභාවන්ති යොජනා. තත්ථෙව්වාති පරිවාරෙ එව. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං
සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකෙ.

ඉති සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

8. චත්තක්ඛන්ධකං

1. ආගන්තුකවත්තකථා

357. වත්තක්කන්ධකෙ ආරාමන්ති උපවාරසීමං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “උපවාරසීමසමීප”න්ති. “ගහෙත්වා”ති පදස්ස “උපාහනා”ති කම්මං පාකටං, කරණං පන අපාකටං. තස්මා කරණං දස්සෙන්නො ආහ “උපාහනදණ්ඩකෙන ගහෙත්වා”ති. ඉමිනා “හත්ථෙන්නා”ති කරණං නිවත්තෙති. පටික්කමන්තීති එත්ථ පටිසන්තීති ව අපක්කමන්තීති ව අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “සන්නිපතන්ති”ති. උපාහනා...පෙ.... පුච්ඡිතඛිබ්බාති එත්ථ “පුච්ඡිතඛිබ්බා”ති පදස්ස සහ කම්මෙන පුච්ඡිතඛිබ්බාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “කතරස්මිං යානෙ”තිආදි. තත්ථ “කතරස්මිං...පෙ.... වොළක”න්ති ඉමිනා පුච්ඡිතඛිබ්බාකාරං දස්සෙති. “ආවාසිකා හික්ඛු”ති ඉමිනා කම්මං දස්සෙති. “පත්ථරිතඛිබ්බ”න්ති ඉමිනා විස්සජ්ජෙතඛිබ්බන්ති එත්ථ සප්පාකුයා වජ්ජන්තං පටික්ඛිපති. ගොවරො පුච්ඡිතඛිබ්බොති එත්ථ ගොවරසද්දො හික්ඛාචාරසද්දෙන අත්ථතො එකන්ති දස්සෙන්නො ආහ “හික්ඛාචාරො පුච්ඡිතඛිබ්බො”ති. හික්ඛාය වරන්ති එත්ථාති හික්ඛාචාරො, ගොවරගාමො. යත්ථාති යස්මිං ගාමෙ. “කි”න්තිආදිනා පානීයං පුච්ඡිතඛිබ්බන්තිආදියු පුච්ඡිතඛිබ්බාකාරං දස්සෙති. කං කාලන්ති කස්මිං කාලෙ.

බහි නික්ඛමන්තස්සාති විහාරතො බහි නික්ඛමන්තස්ස. නිල්ලොකෙතඛිබ්බොති ඔලොකෙතඛිබ්බො. “යදි සක්කොති”ති ඉමිනා සවෙ උස්සහතීති එත්ථ සවෙසද්දො යදිපරියායො, උස්සහතිසද්දො සක්කොති පරියායොති දස්සෙති. සක්කොන්තස්ස විහාරසොධනවත්තෙති සම්බන්ධො.

2. ආවාසිකවත්තකථා

359. ආවාසිකවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතඛිබ්බොති යොජනා. සබ්බං කාතඛිබ්බන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති වුඨ්ඨතරස්ස ආගන්තුකස්ස. “පණ්ඩිතො”තිආදිනා සවෙ බාලො “සම්මජ්ජාහි තාව වෙතියඬිගණ”න්ති න වදති, සම්මජ්ජනිං නික්ඛිපිත්වා තස්ස වත්තමෙව කාතඛිබ්බන්ති දස්සෙති. හෙසජ්ජමෙව කාතඛිබ්බන්ති සභාවධාරණෙන චුත්තත්තා බාලො “කරොහි තාව හෙසජ්ජ”න්ති අවදන්තොපි හෙසජ්ජමෙව කාතඛිබ්බං. “පණ්ඩිතො හි”තිආදිනා පන ආගන්තුකස්ස වත්තඛිබ්බාවමත්තමෙව දස්සෙති. පාළිමුත්තකවත්තං දස්සෙන්නො ආහ “අපිවා”තිආදි. බීජනෙනාති බීජනියා. “බීජන”න්ති හි නපුංසකලිඬිගො, “බීජනී”ති ඉත්ථිලිඬිගො. “බීජිතඛිබ්බො”ති ව “බීජිතඛිබ්බ”න්ති ව ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන බීජියති අනෙනාති බීජනං, බීජියති එතායාති බීජනීති වචනත්ථො කාතඛිබ්බො. අස්සාති වුඨ්ඨතරආගන්තුකස්ස. මක්ඛෙතඛිබ්බාති අඤ්ඤෙතඛිබ්බො. හීති සච්චං. එත්ථාති උපාහනපුඤ්ජෙන. කත්ථාති කස්මිං විහාරෙ. පුච්ඡිතෙන ආවාසිකෙනාති සම්බන්ධො.

“අත්තනො සන්තිකං...පෙ.... න ලහති” ති ඉමිනා අත්තනං සන්ධාය අනාගච්ඡන්තොපි අත්තනො සන්තිකං සම්පත්තස්ස ආගන්තුකස්ස වත්තං අකාතුං න ලහතීති දස්සෙති.

3. ගමිකවත්තකථා

360. ගමිකවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. තත්ථාති සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ. තං සබ්බං පටිසාමෙත්වාති සම්බන්ධො. යත්ථ යෙසු පාසාණපිට්ඨිපාසාණත්ථම්හෙසු උපවිකා නාරොහන්ති, තස්සං පාසාණපිට්ඨියං වා තෙසු පාසාණත්ථම්හෙසු වා යං කතසෙනාසනං අත්ථී, තං අනාපුච්ඡන්තස්සාපි අනාපත්තීති යොජනා. චතුසු පාසාණෙසුතිආදි චුත්තන්ති සම්බන්ධො, උපවිකානං උප්පත්තිට්ඨානෙ කතෙති සම්බන්ධො. අයන්ති ආනිසංසො. ඔවස්සකගෙහෙ පන යපිතානං මඤ්චපීඨානන්ති සම්බන්ධො.

4. අනුමොදනවත්තකථා

362. ඉද්ධං අහොසීති එත්ථ ඉධ්ධාතුයා වඬ්ඨනත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “සම්පන්නං අහොසී” ති. සඬ්ඝත්ථෙරෙ නිසින්තෙති සම්බන්ධො. අනුථෙරෙ අනුමොදනත්ථාය නිසින්තෙති යොජනා. සඬ්ඝත්ථෙරෙන අජ්ඣාට්ඨෙපිති සම්බන්ධො. අනුමොදකො වදන්ති සම්බන්ධො. අනු පුනස්පුනං, පච්ඡා වා දායකෙ ධම්මකථාය මොදෙතීති අනුමොදකො. “ගච්ඡථා” ති සවෙ වදන්ති අනුමොදකොති යොජනා. තස්සාති අනුමොදකස්ස. මනුස්සා කාරෙන්නීති සම්බන්ධො. “එකෙනා” ති පදං “කාරෙන්නී” ති පදෙ කාරිතකම්මං. තස්සාති කාරිතභික්ඛුස්ස. අනුමොදනතොති අනුමොදනකාරණා. උපනිසින්තකථාති උපසම්පෙ නිසින්තානං කථියති එතායාති උපනිසින්තකථා. අනුමොදනායාති අනුමොදනත්ථාය. අජ්ඣාට්ඨොවාති සයං අජ්ඣාට්ඨො එව. එත්ථාති අනුමොදනවත්ථුස්මිං. “සඤ්ජාතවච්චො” ති ඉමිනා වච්චො සඤ්ජාතො ඉමස්සාති වච්චිතොති කත්වා සඤ්ජාතත්ථෙ ඉත පච්චයොති දස්සෙති.

5. භත්තග්ගවත්තකථා

364. භත්තග්ගවත්තෙති භත්තං ගණ්හන්ති එත්ථාති භත්තග්ගං, පරිවිසනට්ඨානං. තස්මිං කත්තබ්බං වත්තං භත්තග්ගවත්තං, තස්මිං භත්තග්ගවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. මනුස්සානං පරිවිසනට්ඨානං නාම යත්ථ මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා භික්ඛුහොපෙන්නි. “අතිඅල්ලීයිත්වා” ති ඉමිනා අනුපබ්ඡන්ති එත්ථ බද්ධාතුස්ස භිංසනං නාම අතිඅල්ලීයනන්ති දස්සෙති. ආසනෙසු සතීති ආසනෙසු සන්තෙසු. නිසිදන්තස්ස නවකස්සාති සම්බන්ධො. ආපජ්ජතීති ආපත්තිං ආපජ්ජති. ආපුච්ඡිතෙ අනනුජානන්තො ථෙරො ආපජ්ජතීති යොජනා. සඬ්ඝාටින්නි පාරුතසඬ්ඝාටිං.

පත්තධොවනඋදකන්ති භුඤ්ජනත්ථාය පත්තානං ධොවනඋදකං.
ගහෙනබ්බන්ති හත්ථෙත ගහෙනබ්බං.

යථා ගණ්ඨියමානෙති යොජනා. මත්තායාති පමාණාය. සබ්බිආදීසු එවාති
එවසද්දො අජ්ඣාහරිතබ්බො. සබ්බිආදීසුති සබ්බිතෙලලත්තරිහඩ්ගෙසු,
නිද්ධාරණෙ භුමිමං. යන්ති සබ්බිආදිකං. අජ්ජහොතීති සබ්බෙසං භික්ඛූනං
නජ්ජහොති. තන්ති සබ්බිආදිකං, සම්පාදෙහීති සම්බන්ධො. තාදිසං සබ්බිආදිකන්ති
සම්බන්ධො.

යං හත්තග්ගන්ති යොජනා. හත්ථධොවනඋදකන්ති භුත්තාවීනං හත්ථස්ස
ධොවනඋදකං. අන්තරාති භොජනස්ස මජ්ඣෙ. පිපාසිතෙනාති පිටිතුං ඉච්ඡන්තෙන.
ගලෙති කණ්ඨෙ.

නිවත්තන්තෙනාති එත්ථ කස්මා යානා නිවත්තන්තෙනාති ආහ
“හත්තග්ගතො”ති. කථං කෙනාකාරෙන නිවත්තිතබ්බන්ති යොජනා. කස්මා
නවකෙහි භික්ඛූහි පයමතරං නිවත්තිතබ්බන්ති ආහ “සම්බාධෙසු හී”තිආදි.
නික්ඛමනොකාසොති පයමතරං නික්ඛන්තොකාසො. පටිපාටියාති වුඩ්ඪපටිපාටියා.
ධූරෙති ගෙහද්වාරස්ස සමීපෙ. ධූරසද්දො හි ඉධ සමීපවාචකො. නවකා
අන්තොගෙහෙ වෙ නිසින්නා හොන්තීති යොජනා. අන්තරෙනාති භික්ඛූනං
විවරෙන, මජ්ඣෙත වා. වීරළායාති තනුකාය.

6. පිණ්ඩවාරිකවත්තකථා

366. පිණ්ඩවාරිකවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. කප්පාසං
වා ගහෙන්වාති සම්බන්ධො. යඤ්චාති යඤ්ච කිඤ්චි වත්ථුං, ගහෙන්වාති
සම්බන්ධො. කරොන්තී යීතා වාති කරොන්තී හුත්වා යීතා වා. තන්ති කම්මං. න ව
භික්ඛාදායිකායාති ඉත්ථිලිඬගවසෙන චුත්තත්තා ඉත්ථියා එව මුඛං න
උල්ලොකෙතබ්බන්ති අත්ථං පටික්ඛිපන්තො ආහ “ඉත්ථි වා හොතු”තිආදි.
“භික්ඛාදානසමයෙ”ති ඉමිනා අඤ්ඤස්මිං සමයෙ ඔලොකෙන්තොපි නත්ථි
දොසොති දස්සෙති. එකස්මිං කාලෙ භික්ඛාය දදමානාය සබ්බකාලමිපි න
ඔලොකෙතබ්බන්ති අනිවිජිතත්ථං පටික්ඛිපති.

7. ආරඤ්ඤිකවත්තකථා

368. ආරඤ්ඤිකවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. සෙනාසනා
ඔතරිතබ්බන්ති එත්ථ අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලාදීසු නිසින්නස්ස විහාරාභාවතො
සෙනාසනං නාම වසනට්ඨානං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “වසනට්ඨානතො
නික්ඛමිතබ්බං”න්ති.

පත්තං ථවිකාය පක්ඛිපිත්වාති එත්ථ කථං පත්තො ථවිකාය පක්ඛිපිතබ්බොති
ආහ “සවෙ බහී”තිආදි. තත්ථ පත්තො පක්ඛිපිතබ්බොති සම්බන්ධො. ධොවිත්වා

කත්වානි පදෙසු “පත්තං වොදක” න්ති විහත්තිපරිණාමං කත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තම්පිති වෙළුනාලිකම්පි. සම්පෙති ආරඤ්ඤකස්ස සෙනාසනස්ස සම්පෙ. යථා ව ආරඤ්ඤකස්ස අරණිසහිතං ඉච්ඡිතබ්බං, එවං කන්තාරං පටිපන්නස්සාපි අරණිසහිතං ඉච්ඡිතබ්බන්ති යොජනා. ගණවාසිනොති ගණෙන සහ වාසිනො, ආරඤ්ඤකස්සාති සම්බන්ධො. තෙනාති අරණිසහිතෙන. “නක්ඛත්තානෙව නක්ඛත්තපදානී” ති ඉමිනා අස්සයුජාදිනක්ඛත්තානෙව (අභිධානප්පදිපිකායං 58-60 ගාථාසු) දිසාභාගජානනස්ස, ව සමයජානනස්ස ව කාරණත්තා නක්ඛත්තපදානී නාමාති දස්සෙති.

8. සෙනාසනවත්තකථා

369. සෙනාසනවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ද්වාරං නාමාති මහාද්වාරං. මහාවළඤ්ජන්ති මහන්තෙහි ජනෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බං. තත්ථාති ද්වාරෙ. ආපුච්ඡිත්වාචාති වුඩ්ඨං ආපුච්ඡිත්වාච, සභාගස්ස වුඩ්ඨතරස්සාති සම්බන්ධො. වට්ඨතිසෙවාති යථාසුඛං විහරිතුං වට්ඨතිසෙව. පරිවත්තිතබ්බන්ති පරිමුඛං වත්තිතබ්බං.

9. ජන්තාසරවත්තාදිකථා

371. ජන්තාසරවත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. බහිජගතීති බහිආලින්දො.

373. ආවමනවත්ථුස්මිං එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. නීහරිත්වාති උදකං නීහරිත්වා. ආවමිතබ්බන්ති ධොවිතබ්බං. “ආපුබ්බො වමු ධොවනෙ” ති හි ධාතුපාඨෙසු වුත්තං. ඉදං අතිවිවටන්ති ඉදං යානං අතිවිවටං, න කෙනචි පටිච්ඡන්තන්ති අත්ථො. උදකං අලහන්තස්සෙවාති උදකං අලහන්තෙසෙව.

374. වච්චකුට්ඨත්තෙ එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. අයන්ති දන්තකට්ඨං බාදතො වච්චකරණං. සබ්බත්ථෙථාති සබ්බස්මිං එව යානෙ. “න එරුසෙන කට්ඨෙනා” ති එත්ථ න කෙවලං බරකට්ඨමෙව, ථාලිතකට්ඨාදයොපි ඡවිඅවලෙඛනකට්ඨා එරුසායෙව නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “ථාලිතකට්ඨෙන වා” තිආදි. පට්ඨයස්සාති වච්චකුට්ඨං පට්ඨයස්ස.

සබ්බසාධාරණට්ඨානන්ති සබ්බෙසං හික්ඛුනං, සබ්බෙහි වා සාධාරණං වච්චකුට්ඨසඛිබ්බාතං යානං. තත්ත්වාති තස්මිං සබ්බසාධාරණෙ යානෙ. නිබද්ධගමනත්ථායාති අත්තතො නිබද්ධගමනත්ථාය කතං යං යානං වා යං පුග්ගලිකට්ඨානං වා භොතීති යොජනා.

උහතාති එත්ථ උපුබ්බො හදධාතුති දස්සෙන්නො ආහ “උහදිතා” ති. “හද කර්සොස්සග්ගෙ” ති ධාතුපාඨෙසු (පාණිනී 977 ධාතුපාඨෙ; සද්දතීතිධාතුමාලායං 15 දකාරන්තධාතු) වුත්තත්තා වච්චකුපතො බහි කර්සස්ස ඔස්සජ්ජන්ති ආහ “බහි

වච්චමක්ඛිතා’’ති. ධොවිතඛිබ්බාති උදකෙන ධොවිතඛිබ්බා. එතම්ථිති උදකස්ස අවිජ්ජමානම්භි. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං වත්තක්ඛන්ධකෙ.

ඉති වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකං

1. පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනකථා

383. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ නන්දිමුඛියා රත්තියාති එත්ථ නන්දියති තුස්සිති නන්දි, ඉකාරන්තොයං නපුංසකලිඛිගො. ‘‘නන්දිසෙනො (ජා. අට්ඨ. 3.4.1) නන්දිවිසාලො’’තිආදීසු ඉකාරන්තොයං පුල්ලිඛිගො හොති, ඉධ පන මුඛං අපෙක්ඛිත්වා ඉකාරන්තො නපුංසකලිඛිගො හොති. අරුණුට්ඨිතකාලෙ ඔදානදිසාමුඛතාය නන්දි මුඛං එතිස්සං රත්තියන්ති නන්දිමුඛි, රත්ති, තාය නන්දිමුඛියා රත්තියා, තෙන වුත්තං ‘‘අරුණුට්ඨිතකාලෙපි හි නන්දිමුඛා විය රත්ති බායති’’ති. අන්තොපුතින්ති එත්ථ කායස්ස අන්තො කුණපපුතින්ති අත්ථං පටිපක්ඛිපන්තො ආහ ‘‘අත්තචිත්තසන්තානෙ’’තිආදි. ‘‘කිලෙසවස්සනවසෙනා’’ති ඉමිනා උදකවස්සනවසෙනාති අත්ථං පටික්ඛිපති. අවස්සුතන්ති තින්තං, කිලින්තන්ති අත්ථො. කසම්මුජාතන්ති එත්ථ කසම්මුති සඬකාරො. සො හි සම්මුඤ්චනියා කස්සිමානෙ විලෙඛියමානෙ සම්බති සද්දං කරොතිති කසම්මු, තං විය ජාතන්ති කසම්මුජාතන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො. අට්ඨකථායං පන අධිජ්ජායවසෙන ‘‘ආකිලිට්ඨජාත’’න්ති වුත්තං, අතිවිය කිලිට්ඨජාතන්ති අත්ථො. ‘‘ආකිණ්ණදොසතාය කිලිට්ඨජාත’’න්තිපි පායො. ‘‘යාව බාහාගහණාපි නාමා’’ති ඉමිනා පායෙන දස්සෙතිති සම්බන්ධො. භීති පදපුරුණමත්තං. තෙනාති මොසපුරිසෙන. ‘‘යාවා’’ති නිපාතපයොගත්තා ‘‘බාහාගහණාපි’’ති එත්ථ පඤ්චමිචිතන්ති අවධිඅත්ථෙ හොති. නාම-සද්දො ගරහත්ථජොතකො, තස්ස පයොගත්තා ‘‘ආගමෙස්සති’’ති එත්ථ අතීතත්ථෙ අනාගතවචනං (සද්දනීතිසුත්තමාලාය 893 සුත්තෙ). ආගමෙස්සති නාමාති යොජනා. ආගමෙස්සතීති ඊසං අධිවාසෙස්සති. ‘‘ආතො ගමුර්ඝමධිවාසනෙ’’ති හි ධාතුපායෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලාය 18 මකාරන්තධාතු) වුත්තං.

384. න ආයතකෙනෙව පපාතොති එත්ථ දීසෙනෙව පපාතොති දස්සෙන්තො ආහ ‘‘න පයමමෙව ගම්භිරො’’ති. ආයතසද්දො හි දීසපරියායො. ‘‘න ආයතකෙන ගීතස්සරෙන ධම්මො ගායිතඛිබ්බො’’තිආදීසු (වුළුව. 249) විය පපාතො දීසෙන තීරස්ස ආදිමිහි න හොතිති වුත්තං හොති. පයමමෙවාති තීරස්ස ආදිමිහියෙව. ‘‘අනුපුබ්බෙන ගම්භිරො’’ති ඉමිනා ‘‘න පයමමෙව ගම්භිරො’’ති වචනස්ස අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති. ඩීතධම්මොති තීරස්ස අන්තොයෙව ඩීතසභාවො. වෙලං නාතිවත්තතීති එත්ථ වෙලාසද්දස්ස තීරමරියාදත්ථෙසු පවත්තභාවං දස්සෙන්තො ආහ ‘‘ඔසක්කනකන්දරං මරියාදවෙල’’න්ති. තත්ථ ‘‘ඔසක්කනකන්දරං’’ඉති පදෙන තීරත්ථං දස්සෙති, ‘‘මරියාද’’ ඉති පදෙන මරියාදත්ථං. කෙන උදකෙන දරිතඛිබ්බාති

කන්දරො, උදකෙන ඔසක්කනො කන්දරො එත්ථාති ඔසක්කනකන්දරං, තීරං.
 ඔසක්කනකන්දරභූතඤ්ච මරියාදභූතඤ්ච වෙලං තීරං නාතික්කමතීති අත්ථො. තීරං
 වාහෙතීති එත්ථ වහධාතුයා පාපුණානත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “තීරං අප්පෙතී”ති.
 තත්ථ අප්පෙතීති පාපුණාපෙති. “උස්සාරෙතී”ති ඉමිනා පාළියං “ථලං
 උස්සාරෙතී”ති පදෙන “තීරං වාහෙතී”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙතීති අත්ථො
 දස්සිතො. උස්සාරෙතීති උද්ධරිත්වා ගමාපෙති. අඤ්ඤාපට්ඨෙධොති එත්ථ
 ආජානාති, ආජානිත්ථාති වා අඤ්ඤං අරහත්තමග්ගො වා අරහත්තඵලං වා, තස්ස
 පටිච්ඡ්ඤානං අඤ්ඤාපට්ඨෙධො, සුබ්බච්චාරණත්ථං මජ්ඣෙ දීඝො,
 අඤ්ඤාපට්ඨෙධො නාම අරහත්තුප්පත්තියෙව හොති. තෙන වුත්තං
 “අරහත්තුප්පත්තී”ති.

385. ඡන්තමතිවස්සතීති උදානපාළියා සන්ධායභාසිතපාළිභාවං දස්සෙන්නො
 ආහ “ආපත්ති”න්තිආදි. තත්ථ ඉදන්ති “ඡන්තමතිවස්සතී”ති වචනං වුත්තන්ති
 සම්බන්ධො. එතන්ති නවාපත්තිආපජ්ජනං සන්ධායාති සම්බන්ධො.

4. පාතිමොක්ඛසවනාරහකථා

386. පුරෙ වා පච්ඡා වාති ඤත්තීතො පුරෙ වා පච්ඡා වා. ඛෙත්තෙති
 පාතිමොක්ඛට්ඨපනස්ස ඛෙත්තෙ. ඛෙත්තං දස්සෙන්නො ආහ “තස්මා”තිආදි.
 රෙකාරං භණ්ණතීති ඡත්තිංසත්තක්ඛරෙසු රෙ-කාරං ඤත්තිට්ඨපනකො භණ්ණති. ඉදන්ති
 පඤ්චතිංසත්තක්ඛරානං උච්චාරණට්ඨානං. වුත්තෙති ඤත්තිට්ඨපනකෙන වුත්තෙ.
 “සුණාතු මෙ”ති වචනෙ අනාරද්ධෙයෙවාති යොජනා.

5. ධම්මිකාධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථා

387. තෙන පුග්ගලෙනාති තෙන වුද්ධකෙන පුග්ගලෙන. සා විපත්තීති
 සීලවිපත්තිආදිසඬ්ඛාතා සා විපත්ති. සඤ්ඤාඅමුලිකවසෙනාති “කතා” ඉති
 සඤ්ඤාය අමුලිකවසෙන. කතඤ්ඤාති එකන්තෙන කතඤ්ඤා. අකතඤ්ඤාති
 එකන්තෙන අකතඤ්ඤා.

කොපෙතුකාමතාය නෙව ආගච්ඡතීති සම්බන්ධො. තෙනාති
 අනාගමනාදිකාරණෙන. ආපජ්ජතීති පාතිමොක්ඛට්ඨපනකො ආපජ්ජති.
 ඉච්චස්සාපීති ඉති එවං අස්ස පාතිමොක්ඛට්ඨපනකස්සාපි. පච්චාදියතීති පති ආදියති,
 “අකතං කම්මං, පුන කාතඛිඛං කම්ම”න්තිආදිනා පුන ආදියති, පුන ආරහතීති
 අත්ථො.

6. ධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථා

388. මග්ගපට්ඨපාදනාදීසුති මග්ගස්මිං පට්ඨපාදනාදීසු. ආදිසද්දෙන
 ථෙය්‍යාවිත්තෙන අවහාරාදයො සඬ්ගණ්හාති. ආකාරාදිසඤ්ඤාති ආකාරසඤ්ඤා
 ලිඬ්ගසඤ්ඤා නිමිත්තසඤ්ඤා. තන්ති පරිසඬ්ඛං සන්ධායාති සම්බන්ධො.

7. අත්තාදානඅඩගකථා

398. අත්තාදානං ආදාතුකාමෙනාති එත්ථ කිං අත්තාදානන්ති ආහ “සාසනං සොධෙතුකාමො” තිආදි. ඉමිනා පරං වොදෙතුං අත්තනා ආදාතබ්බං අධිකරණං අත්තාදානන්ති වුවිච්ඡිති දස්සෙති. අකාලො ඉමං අත්තාදානං ආදාතුන්ති එත්ථ අකාලං දස්සෙන්නො ආහ “රාජහය” න්තිආදි. තත්ථ වස්සාරත්තොති වස්සකාලො. සො හි වස්සො අතිවිය රඤ්ජති එත්ථ කාලෙති වස්සාරත්තොති වුවිච්ඡිති. වස්සාරත්තොපි අධිකරණවූපසමත්ථං ලජ්ජිපරිසාය දුරතො ආනයනස්ස දුක්කරත්තා අකාලො නාම. ඉතීති අයං රාජහයාදිකාලොති අත්ථො. විපරිතොති රාජහයාදීනං අභාවකාලො.

අභූතං ඉදං අත්තාදානන්ති එත්ථ අභූතසද්දො අවිජ්ජමානපරියායොති ආහ “අසන්තමිද” න්ති, ඉදං අත්තාදානං අවිජ්ජමානන්ති අත්ථො. මයා ගහිතොති සම්බන්ධො. සීලවා පුග්ගලොති යොජනා. යන්ති අත්තාදානං සංවත්තතිති සම්බන්ධො. ඉදන්ති අත්තාදානං.

න ලභිස්සාමි සන්දිට්ඨො, ලභිස්සාමි සන්දිට්ඨොති එත්ථ “න ලභිස්සාමි, ලභිස්සාමි” ති ඉදං කිං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ “අප්පෙකදා හි” තිආදි. තත්ථ අප්පෙකදාති අපි එකදා. හිසද්දො විත්ථාරජොතකො. එවරූපාති සන්දිට්ඨසම්භත්තසභාවා. තන්ති උපත්ථම්භකහික්ඛුලහනං සන්ධායාති සම්බන්ධො. “න ලභිස්සාමි” ති ඉදං වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො.

කොසම්බකානං භණ්ඩනාදි භවති විය භණ්ඩනාදි භවිස්සතිති යොජනා. පච්ඡාපි අවිජ්ජපටිසාරකරං භවිස්සතිති එත්ථ කෙසං අවිජ්ජපටිසාරකරං භවති විය පඤ්චඩගසම්පන්නාගතං අත්තාදානං ආදියතො පච්ඡාපි අවිජ්ජපටිසාරකරං භවතිති ආහ “සුභද්දං වුඩ්ඨපබ්බජිත” න්තිආදි. තත්ථ පඤ්චසතිකසඩ්ඨිතින්ති පඤ්චසතෙන හි මහාකස්සපාදිහි කත්තබ්බං සඩ්ඨිතිං. මහාකස්සපත්ථෙරස්ස පච්ඡා සමනුස්සරණකරං හොති ඉව හොතිති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. සමනුස්සරණකරන්ති සම්මොදවසෙන පුනප්පුනං අනුස්සරණස්ස කරං. ඉමිනා “අවිජ්ජපටිසාරකර” න්ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. පච්ඡාපිති එත්ථ පිසද්දස්ස අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සාසනස්ස වා” තිආදි. තත්ථ සාසනස්ස ව සස්සිරිකතායාති සම්බන්ධො. විගතඋපක්කිලෙසවන්දිමසුරියානං විය සාසනස්ස ව සස්සිරිකතාය සංවත්තතිති අධිප්පායො.

8. වොදකෙන පච්චවෙක්ඛිතබ්බධම්මකථා

399. “අවිජ්ජද්දෙන අප්පට්ඨංසෙනා” තිආදිසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ඡිද්දසප්පට්ඨංසං පට්ඨං දස්සෙත්වා විපරිතවසෙන අවිජ්ජද්දඅප්පට්ඨංසං දස්සෙන්නො ආහ “යෙනා” තිආදි. තත්ථ යෙන කතානීති සම්බන්ධො. ඡිජ්ජතිති ඡිද්දො, පටි පුනප්පුනං මසියති ආමසියතිති පට්ඨංසො, නිග්ගහිතාගමො,

භාවජ්ජානායං කම්මනිද්දෙසො. සහ පටිමංසෙනාති සජ්ජටිමංසො,
කායසමාවාරො. විපරිකොති විපරිචක්ඛවසෙන ඉතො පචත්තො, කායසමාවාරොති
අත්ථො. අමුලකානුද්ධංසනාදීනි ආදිසද්දෙන දුට්ඨල්ලවාචාදයො සඬගණ්හාති.

මෙත්තං නු බො මෙ චිත්තන්ති එත්ථ අජ්ජනාභාවජ්ජත්තං
මෙත්තචිත්තමෙවාධිජ්ජෙතන්ති දස්සෙන්නො ආහ “පලිබොධෙ ඡිත්තීන්වා”තිආදි.
තත්ථ පලිබොධෙති ආවාසපලිබොධාදිකෙ පලිබොධෙ. “චිත්තමිහනවසෙන
විහතාසාත”න්ති ඉමිනා අජ්ජනාභාවජ්ජත්තං මෙත්තචිත්තමෙව දස්සෙති. ඉදං
පනාචුසො කත්ථ චුත්තං හගවතාති එත්ථ ඉදංසද්දකිංසද්දානං විසයං දස්සෙන්නො
ආහ “ඉදං සික්ඛාපදං කතරස්මිං නගරෙ”ති.

9. වොදකෙන උපට්ඨාපෙතඛිකථා

400. “කාලෙන චක්ඛාමි”තිආදියු වොදනාය කාලඅකාලාදිං දස්සෙන්නො ආහ
“එකො එක”න්තිආදි. තත්ථ එකොති එකකො වොදකො. එකන්ති එකකං
චුදිතකං. සඬසමජ්ඣ...පෙ.... අසනසාලාදියු වා පරිවාරිතක්ඛණෙ වාති යොජනා.
තත්ථ “සඬසමජ්ඣ...පෙ.... අසනසාලාදියු”ති ඉමිනා යානාභාවං දස්සෙති,
“උපට්ඨාකෙහි පරිවාරිතක්ඛණෙ”ති ඉමිනා කාලාභාවං දස්සෙති. ඉමෙහි පදෙහි
යානමිපි කාලෙන සඬගහෙත්වා “කාලෙන චක්ඛාමි”ති චුත්තන්ති දස්සෙති.
තච්ඡේනාති සච්චෙන. හම්හොති නිපාතො පච්ඡිමපදෙසු පච්චෙකං යොජෙතඛිකො.
හම්හො මහල්ලක, හම්හො පරිසාවචර, හම්හො පංසුකුලික, හම්හො ධම්මකථිකාති
හි අත්ථො. ඉදන්ති කම්මං. කාරණනිස්සිතන්ති මහල්ලකභාවකාරණාදියු නිස්සිතං.
“හන්තෙ”ති නිපාතොපි පච්චෙකං යොජෙතඛිකො. එත්ථ ච “හම්හො”ති
නිපාතෙන ලොකවොහාරවසෙන අනාදරස්ස පකාසකත්තා ඵරුසෙන වදති නාම,
“හන්තෙ”ති නිපාතෙන සාදරස්ස පකාසකත්තා සණ්හෙන වදති නාම.
කාරණනිස්සිතං කත්ථාති ඉමස්මිං චිතික්කමෙ අයං නාම දොසොති කාරණනිස්සිතං
කත්ථා. “මෙත්තචිත්තං උපට්ඨාපෙත්වා”ති ඉමිනා මෙත්තචිත්තොති පදස්ස
“චක්ඛාමි”ති පදෙ කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති. නො දොසන්තරොති එත්ථ
අන්තරසද්දස්ස චිත්තවාචකභාවං දස්සෙන්නො ආහ “න දුට්ඨචිත්තො”ති.
“හුත්වා”ති ඉමිනා කිරියාවිසෙසනභාවං දස්සෙති.

10. වොදකචුදිතකපට්ඨංයුත්තකථා

401. අජ්ඣත්තන්ති එත්ථ අත්තසද්දස්ස චිත්තවාචකභාවඤ්ච
සත්තමිවිහත්තියාපි අමාදෙසභාවඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “අත්තනො චිත්තෙ”ති.
උජ්ජාදෙත්ථාති ඉමිනා “මනසිකරිත්වා”ති පදස්ස අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති.
කාරුඤ්ඤතාති එත්ථ ද්විසු ණාපච්චයතාපච්චයෙසු එකස්සෙව භාවවාචකත්තා
එකො ස්වත්ථොති දස්සෙන්නො ආහ “කරුණභාවො”ති. තත්ථ කරුණස්ස
පුග්ගලස්ස භාවො කාරුඤ්ඤං, තදෙව කාරුඤ්ඤතා. අථ වා කරුණො එව
පුග්ගලො කාරුඤ්ඤං, තස්ස භාවො කාරුඤ්ඤතාති වචනත්ථො කාතඛිකො.

ඉමිනාති “කාරුඤ්ඤතා” ති පදෙන. කරුණාඤ්ඤාවාති අප්පනාපත්තං කරුණාඤ්ඤව.
 කරුණාපුබ්බහාගඤ්ඤාවාති අප්පනාපත්තාය කරුණාය පුබ්බහාගෙ
 පරිකම්මපචාරවසෙන පවත්තං කාමාවචරකරුණාඤ්ඤව. ද්විතීයි “භිතෙසිතා,
 අනුකම්පිතා” ති ද්විතීයි පදෙහි. මෙත්තඤ්ඤාවාති අප්පනාපත්තමෙත්තඤ්ඤව.
 මෙත්තාපුබ්බහාගඤ්ඤාවාති අප්පනාපත්තාය මෙත්තාය පුබ්බහාගෙ
 පරිකම්මපචාරවසෙන පවත්තං කාමාවචරමෙත්තඤ්ඤව. සුද්ධන්තෙති සුද්ධෙ
 කොට්ඨාසෙ. පටිඤ්ඤං ආරොපෙත්වාති වුදිතකං පටිඤ්ඤං ආරොපෙත්වා. යෙ
 එතෙති “කාරුඤ්ඤතා” තිආදිනා නයෙන යෙ එතෙ පඤ්ඤව ධම්මා වුත්තාති
 යොජනා. ඉමිනා ඉමෙ පඤ්ඤව ධම්මෙති එත්ථ ඉමසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසභාවං
 දස්සෙති.

සච්චෙ ව අකුප්පෙ වාති එත්ථ සච්චසද්දස්ස විරතිසච්චපරමත්ථසච්චාති
 පටික්ඛිපන්තො ආහ “චචිසච්චෙ වා” ති. “අකුප්පනායා” ති ඉමිනා නකුපස්ස
 භාවො අකුප්පන්ති කත්වා ණාපච්චයස්ස භාවත්ථං දස්සෙති. භීති සච්චං, විත්ථාරො
 වා. න පරො සට්ඨෙතඛිබ්බොති න පරො කුප්ඤාපෙතඛිබ්බො. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මි.
 පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ.

ඉති පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකං

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථා

402. භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ කස්මා පටික්ඛිපතීති වොදනං දස්සෙත්වා තස්සා
 ආහොගං දස්සෙත්තො ආහ “නනු” තිආදි. “කාම” න්තිආදිනා
 අභ්‍යුපගමපරිහාරවසෙන විස්සජ්ජෙති. තත්ථ කාමංසද්දො අනුග්ගහත්ථො, පන
 සද්දො ගරහත්ථො, පන තථාපි පටික්ඛිපතීති සම්බන්ධො. තන්ති මහාපජාපතිං
 ගොතමිං. යාවිතෙන හුත්වා අනුඤ්ඤාතන්ති යොජනා. අයන්ති පබ්බජ්ජා. භද්දකං
 කත්වාති ලද්ධකං කත්වා, මනාපං කත්වාති අත්ථො.

403. කුම්භථෙතකෙහීති එත්ථ කුම්භෙ දීපං ජාලෙත්වා තෙනාලොකෙන
 ථෙතෙන්නීති කුම්භථෙතකාති දස්සෙත්තො ආහ “කුම්භෙ දීපං ජාලෙත්වා” තිආදි.

නාළිමජ්ඣගතන්ති සස්සනාළස්ස මජ්ඣෙ ගතං. ගණ්ඨීන්ති එථං.
 “කණ්ඩ” න්තිපි පාඨො, දණ්ඩන්ති අත්ථො. යෙනාති පාණකෙන. අයඤ්ඤි
 යංසද්දො තංසද්දානපෙක්ඛොති දට්ඨබ්බො.

අන්තොරත්තභාවොති අන්තොලොභිතභාවො. එතමත්ථන්ති එතං වක්ඛමානං
 අත්ථං. ආළියාති ආවරණාය. අබද්ධායපීති පිසද්දො අනුග්ගහත්ථො, බද්ධාය පන
 පගෙවාති අත්ථො. කිඤ්චිති අප්පමත්තකං. යන්ති උදකං. තමීපීති උදකමිපි. පිසද්දො
 අබද්ධාය ධීතං කිඤ්චි උදකං අපෙක්ඛති. යෙ ඉමෙ ගරුධම්මා පඤ්ඤත්තාති

යොජනා. පටිකච්චෙව්වාති පගෙව, පයමමෙව්වාති අත්ථො. තෙසුති ගරුධම්මෙසු.
 අපඤ්ඤත්තෙසු සන්තෙසුපිති යොජනා. පයමං චුත්තන්තිආදි චුත්තං,
 වස්සසහස්සමෙව යස්සති ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙතිති යොජනා. “වස්සසහස්ස”න්ති
 ව එතං වචනං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තතොති වස්සසහස්සතො.
 පරියත්තිධම්මොපිති පිසද්දො පටිවෙධසද්ධම්මං අපෙක්ඛති. ද්විසු සද්ධම්මෙසු
 ධීතෙසු පටිපත්තිසද්ධම්මො ධීතොයෙව්වාති කත්වා න චුත්තං. තානියෙව්වාති
 පඤ්චවස්සසහස්සානියෙව. පරියත්තියා සති පටිවෙධො න භොතීති නාපි
 වත්තබ්බොති යොජනා. ලිඛිගන්ති සමණවෙසං, සමණාකාරන්ති අත්ථො.

භික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථා

404. ඉමාය අනුපඤ්ඤත්තියාති මහාපජාපතියා

අට්ඨගරුධම්මපටිග්ගහණුපසම්පදං උපනිධාය අයං පඤ්ඤත්ති අනුපඤ්ඤත්ති නාම,
 තාය අනුපඤ්ඤත්තියා උපසම්පාදෙතුන්ති අත්ථො. මහාපජාපතියා සද්ධිවිහාරිනියො
 කත්වාති මහාපජාපතිං උපජ්ඣං කත්වා පඤ්චසතා සාකියානියො තස්සා
 සද්ධිවිහාරිනියො කත්වාති අත්ථො. ඉතීති තස්මා අහෙසුන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනා
 ඔවාදෙනාති හගවතො ඉමිනා ඔවාදෙන.

410. එතිස්සාති එතිස්සා භික්ඛුනියා. තන්ති කම්මං. අඤ්ඤස්මිත්ති අඤ්ඤස්මි.
 කම්මෙ. අඤ්ඤන්ති රොපිතබ්බකම්මතො අඤ්ඤං කම්මං.

411. කද්දමොදකෙනාති කද්දමෙන ආලුළිතෙන උදකෙනෙව. කද්දමාදීසුපිති
 පිසද්දො “යෙන කෙනච්”ති එත්ථ යොජෙතබ්බො. යෙන කෙනච්පිති හි අත්ථො.
 සන්තිපතිත්වාති භික්ඛුනිසඬ්ඝෙන සන්තිපතිත්වා. අපසාදනීයන්ති අපසාදෙනබ්බං
 කම්මං. එත්තාවතාති එත්තකෙන සාවනමත්තෙන. අවන්දියොති න වන්දෙනබ්බො,
 වන්දිතුං න අරහොති අත්ථො. තතොති තික්ඛත්තුං සාවෙතබ්බතො. න වන්දන්තීති
 භික්ඛුනියො න වන්දන්ති. දිස්වාපිති තං භික්ඛුං දිස්වාපි. තෙන භික්ඛුනාති
 අපසාදනීයං දස්සෙන්නෙන භික්ඛුනා, බ්මාපෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.
 විහාරෙයෙව්වාති භික්ඛුනං විහාරෙයෙව. තෙන භික්ඛුනාති උපසඬ්ඝකම්මතබ්බෙන
 භික්ඛුනා, වත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. තතොති වත්තබ්බකාලතො. සොති
 අපසාදනීයං දස්සෙන්නො භික්ඛු. එත්ථාති භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ. කම්මවිහඩ්ගෙනි
 පරිවාරාවසානෙ කම්මානං විහඩ්ගට්ඨානෙ (පරි. අට්ඨ. 495-496).

ඔභාසන්තීති අව භිනෙන භාසන්තීති දස්සෙන්නො ආහ “අසද්ධම්මෙන
 ඔභාසන්තී”ති. “භික්ඛුනිහි සද්ධිං සම්පයොජෙන්නී”ති එත්ථ කම්මකරණෙ
 දස්සෙන්නො ආහ “පුරිසෙ අසද්ධම්මෙනා”ති. එත්ථ “පුරිසෙ”ති ඉමිනා කම්මං
 දස්සෙති, “අසද්ධම්මෙනා”ති ඉමිනා කරණං. විහාරජ්ජවෙසනෙති භික්ඛුනං
 විහාරජ්ජවෙසනෙ. ඔවාදං යපෙතුන්ති එත්ථ ඔවාදට්ඨපනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ
 “න භික්ඛුනුපස්සය”න්තිආදි. ඔවාදත්ථායාති ඔවාදපටිග්ගහණත්ථාය. මා කරිත්ථාති
 මා කරෙය්‍යාථ.

416. ගිහිදාරිකායොති ගිහිභූතා දාරිකායො ඛන්ධන්ති වියාති යොජනා.
 සනපට්ටකෙනාති සනභූතෙන පට්ටෙන නියුත්තෙන. එකපරියකන්ති එත්ථ එකචාරං
 කටියං පරික්ඛිපිත්වා කතං කායඛන්ධනං එකපරියකන්ති දස්සෙන්නො ආහ
 “එකචාරං පරික්ඛිපනක”න්ති. තත්ථ පරික්ඛිපනකන්ති කටියං පරික්ඛිපනාරහං.

විලිවෙනාති එත්ථ බහුත්ථෙ එකචවනන්ති ආහ “සංඝහෙහි විලිවෙහි”ති.
 “කතපට්ටෙනා”ති ඉමිනා පාළියං “කතෙනා”ති පාඨසෙසං දස්සෙති.
 සෙතචත්ථපට්ටෙනාති සෙතචත්ථෙන කතෙන පට්ටෙන. කතවෙණියාති කතාය
 වෙණියා. ඉමිනා දුස්සෙන කතා වෙණි දුස්සවෙණිති වචනත්ථං දස්සෙති. එසෙව
 නයො පුරිමපච්ඡිමපදෙසුපි. වොළකාසාවන්ති වොළමෙව කසාවෙන රත්තත්තා
 වොළකාසාවං.

අට්ඨිල්ලෙනාති අද්දෙන අට්ඨිනා. “ගොජඛිසට්ඨිකෙ”ති ඉමිනා අට්ඨිනො
 සම්ඛන්ධං දස්සෙති. හත්ථං කොට්ටාපෙන්නීති එත්ථ හත්ථං නාම
 අග්ගබාහමෙවාධිජ්ජෙතං, න කජ්ජරතො පට්ඨායාති දස්සෙන්නො ආහ
 “අග්ගබාහ”න්ති. පිට්ඨිහත්ථන්ති හත්ථපිට්ඨිං. පිට්ඨිපාදන්ති පාදපිට්ඨිං.

417. චුත්තනායානෙවාති ඡබ්බග්ගියානං මුඛලිම්පනාදීසු (චූළව. අට්ඨ. 247)
 චුත්තනායානෙව. අඬගදෙසෙති සරිරජ්ජදෙසෙ. ගණ්ඨජ්ජදෙසෙති කපොලජ්ජදෙසෙ.
 සාලොකෙ තිට්ඨන්තීති එත්ථ සංවිජ්ජති ආලොකො එත්ථාති සාලොකන්ති කත්වා
 ද්වාරං ගහෙනබ්බං. තෙන චුත්තං “ද්වාරං විවරිත්වා”ති. චුට්ඨාපෙන්නීති
 උපසම්පාදෙන්ති. සුනං යථෙන්නීති එත්ථ සුනාසද්දො මංසපරියායොති ආහ “මංසං
 වික්කිණන්ති”ති. තෙනාති දාසෙන. ඉදං පදං “කාරෙන්ති”ති පදෙ කාරිතකම්මං.
 “හරිතකඤ්චෙව පක්කඤ්චා”ති ඉමිනා හරිතකපක්කිකන්ති පදස්ස ද්වන්දවාකායං
 දස්සෙති. තත්ථ හරිතකන්ති හරිතමෙව පණ්ණං. පක්කන්ති සෙදිතං පණ්ණං.

418. කථිතායෙවාති චීවරක්ඛන්ධකෙ කථිතායෙව.

419. පාළිමුත්තකච්චිනිච්ඡයොති පාළියං චුත්තච්චිනිච්ඡයතො මුත්තො
 ච්චිනිච්ඡයො. පාළිමුත්තකච්චිනිච්ඡයං චිත්ථාරෙන්තො ආහ “සචෙ හී”තිආදි. යො
 කොචි කාලං කරොන්නො වදන්ති සම්ඛන්ධො. මමච්චයෙනාති මම අතික්කමෙන.
 අඤ්ඤස්සාති චුත්තෙහි උපජ්ඣායාදීහි අඤ්ඤස්ස. තෙසන්ති උපජ්ඣායාදීනං. න
 හොතීති පරික්ඛාරො න හොති. හීති සච්චං, යස්මා චා. අච්චයදානන්ති අච්චයෙන
 හොතුති දානං. න රුහතීති පඤ්චන්තං සහධම්මිකානං පබ්බජිතස්ස වා ගහට්ඨස්ස වා
 යස්ස කස්සචි අච්චයදානං තෙසං න රුහති, සඬ්ඝස්සෙව රුහතීති අධිජ්ජායො.
 ගිහීනං පන අච්චයදානන්ති සම්ඛන්ධො. රුහතීති ගිහීනං පබ්බජිතස්ස වා ගහට්ඨස්ස
 වා යස්ස කස්සචි අච්චයදානං තෙසං රුහති, තෙසංයෙව සන්තකො හොතීති
 අධිජ්ජායො.

420. පුරාණමල්ලීති එත්ථ මල්ලස්ස හරියා මල්ලී, පුරාණ මල්ලී
පුරාණමල්ලීති දස්සෙන්තො ආහ “පුරාණ” තිආදි. “ගිහිකාලෙ” ති ඉමිනා
“පුරාණ” ති එත්ථ ණපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. මල්ලස්සාති මුට්ඨිමල්ලස්ස.
පුරිසඛාසඤ්ජනන්ති එත්ථ ඛාසඤ්ජනසද්දො නිමිත්තපරියායොති ආහ
“පුරිසනිමිත්ත” න්ති. චිත්තන්ති රාගචිත්තං.

421. යන්ති යං චත්ථු, අග්ගන්ති පට්ඨමහාගං. අසප්පායන්ති අත්තනො
අසප්පායං.

භියොයාති අතිතානන්තරාහති. අඤ්ඤස්මිත්ති භික්ඛුනිහි අඤ්ඤස්මිං.
“භික්ඛුනිහි” ති පදං “පට්ඨගාහාපෙත්වා” ති පදෙ කාරිතකම්මං. භිති සච්චං, යස්මා
වා.

426. “භොජනකාල” න්ති ඉමිනා “කාලං චිතිනාමෙසු” න්ති එත්ථ කාලවිසෙසං
දස්සෙති.

පුරෙති ආදිමිහි. තාසන්ති අට්ඨන්තං භික්ඛුනිනං. අබ්භන්තරිමාති අබ්භන්තරෙ
පරියාපන්තා. අඤ්ඤාති අට්ඨහි භික්ඛුනිහි අඤ්ඤා. නවකතරා භොතිති සම්බන්ධො.
“යපෙත්වා හත්තග්ග” න්ති ඉමිනා අඤ්ඤත්ථ සම්බන්ධං යථාචුච්චං න
පට්ඨාභිතබ්බන්ති එත්ථ අඤ්ඤසද්දස්ස අපාදානං දස්සෙති. අඤ්ඤස්මිත්ති එත්ථ
ස්මිංචචනෙන ත්ථපච්චයස්ස අත්ථං දස්සෙති. “චතුපච්චයභාජනියට්ඨානෙ” ති
ඉමිනා සරූපං දස්සෙති.

430. දුතෙනපි උපසම්පාදෙතුන්ති එත්ථ කිං සම්බලා දුතෙන උපසම්පදා
වට්ටතිති ආහ “දුතෙන...පෙ.... වට්ටති” ති. යෙන කෙනචි අන්තරායෙනාති
සම්බන්ධො, අසති අන්තරායෙ න වට්ටතිති අධිප්පායො. කම්මවාචාපරියොසානෙ
උපසම්පන්නාව භොතිති සම්බන්ධො. තාවදෙවාති උපසම්පන්නක්ඛණ්ණෙයෙව.

431. නවකම්මමිහි පිසද්දො උදොසිතඋපස්සයෙ අපෙක්ඛති.

432. තස්සාති තස්සා ඉත්ථියා. යාව සො දාරකො විඤ්ඤුතං පාපුණාතිති එත්ථ
කථං විඤ්ඤුභාවො ගහෙතබ්බොති ආහ “යාව බාදිතු” න්තිආදි.

යපෙත්වා සාගාරන්ති එත්ථ සකාරො සහසද්දකාරියො, අගාරන්ති ව
සෙය්‍යාගාරන්ති දස්සෙන්තො ආහ “සහාගාරසෙය්‍යමත්තං යපෙත්වා” ති. යථා
අඤ්ඤස්මිං පුරිසෙ පට්ඨජිනිබ්බං, එවං තථාති යොජනා. “අඤ්ඤස්මි” න්ති ඉමිනා
පාළියං අඤ්ඤෙ පුරිසෙති එත්ථ ස්මිංචචනස්ස සම්බන්ධාමනො එකාරාදෙසො
දස්සිතො, තංදස්සනෙන ව කච්චායනෙ (කච්චායනෙ 110 සුත්තෙ) සම්බන්ධාමනො
ස්මිංචචනස්ස එකාරාදෙසනිසෙධනං අනිච්චන්ති දස්සෙති.

434. “යදෙව සා විබ්භන්තා”ති ඉමිනා දස්සෙතිති සම්බන්ධො. “යස්මා”ති ඉමිනා යදෙවති එත්ථ යංසද්දස්ස කාරණත්ථං දස්සෙති. ඔදාතානි වත්ථානි නිවත්ථානි සම්බන්ධො. “තස්මායෙවා”ති ඉමිනා තදෙවති පදස්ස කාරණත්ථමෙව දස්සෙති. “න සික්ඛාපච්චක්ඛානෙනා”ති ඉමිනා එවත්ථඵලං දස්සෙති. සා පුන උපසම්පදං න ලහතිති සා විබ්භන්තා භික්ඛුනී පුන උපසම්පදං න ලහති.

පබ්බජ්ජමිපි න ලහතිති තිත්ථායතනසඬකන්තා භික්ඛුනී පබ්බජ්ජමිපි න ලහති, පගෙව උපසම්පදං.

පාදෙ සම්බාහන්තාති භික්ඛුනීනං පාදෙ සම්බාහන්තා. කෙසෙති භික්ඛුනීනං කෙසෙ. තත්තාති “කුක්කුච්චයන්තා න සාදියන්ති”ති වචනෙ. එකෙ ආචරියා වදන්තිති සම්බන්ධො. සාරත්තා භොන්තිති යොජනා. එත්ථානි පුරිසානං අභිවාදනාදීසු. ඉදන්ති පුරිසානං අභිවාදනාදි, “අනුඤ්ඤාත”න්ති පදෙ චුත්තකම්මං “වට්ඨති”ති පදෙ චුත්තකත්තා. අථ වා ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං ඉදං පුරිසානං අභිවාදනාදි වට්ඨතිති යොජනා. එවඤ්භි සති “ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාත”න්ති පදං හෙතුඅන්තොගධවිසෙසනං, ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා වට්ඨතිති අධිජ්ජායො. තන්ති අට්ඨකථාසු චුත්තවචනං. භීති සච්චං, යස්මා වා.

435. පල්ලඬකෙන නිසීදන්තිති එත්ථ ආසනපල්ලඬකං පටික්ඛිපන්තො ආහ “පල්ලඬකං ආභුජිත්වා නිසීදන්ති”ති. තත්ථ ආභුජිත්වාති ආබන්ධිත්වා. කූපොති වච්චකූපො. උපරිති කූපතො උපරි. “සබ්බදිසාසු පඤ්ඤායති”ති ඉමිනා පටිච්ඡන්තමෙව අත්ථි, න උපරි ඡන්තන්ති දස්සෙති.

436. කුණ්ඩකන්ති කණං. එත්ථානි භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ.

ඉති භික්ඛුනික්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකං

1. බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථා

441. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ “චත්තාරි...පෙ.... බුද්දකානී”ති එවමාදි චුත්තන්ති සම්බන්ධො. පරියායෙනාති කාරණෙන. ධූමකාලිකන්ති එත්ථ ධූමස්ස කාලො ධූමකාලො, ධූමස්ස උට්ඨිතකාලොති අත්ථො. සො එතස්සත්ථිති ධූමකාලිකං, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තං. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යාවා”තිආදි.

443. ඉදන්ති “කතමානි පන හන්තෙ බුද්දානුබුද්දකානි සික්ඛාපදානී”ති අපුච්ඡනං. “තයා”ති ඉමිනා ඉදං තෙති එත්ථ තෙසද්දස්ස “තුය්හං, තවා”ති අත්ථො පටික්ඛිපති. ආපත්තින්ති දුක්කථාපත්ති. භීති සච්චං, යස්මා වා. තෙති ථෙරා. “සඬසො...පෙ.... න සමුච්ඡින්නද්දති”ති එතං වචනං අනුස්සාවිතන්ති යොජනා. “දෙසෙහි තං ආවුසො දුක්කථ”න්ති ඉදමිපි ව චුත්තන්ති සම්බන්ධො. ථෙරො

පනාති ආනන්දත්ථෙරො පන ආහාති සම්බන්ධො. තත්ථාති අප්පච්ඡනෙ. යථාති යෙනාකාරෙන. චතුසු යානෙසුති “භගවතො වස්සිකසාටිකං අක්කමිත්වා සිබ්බෙසී”තිආදීසු චතුසු යානෙසු. එත්ථාති පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ.

ඉති පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකං

දසවත්ථුකථා

447. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ වඩ්ඪෙන්නි කට්ඨින්නි එත්ථ කට්ඨිසද්දො සුසානභූමිවාචකොති දස්සෙන්නො ආහ “පුනප්පුනං කලෙවරං නික්ඛිපමානා භූමිං වඩ්ඪෙන්නි”ති. තත්ථ කලෙවරන්ති දෙහං. තඤ්ඤි කලෙ අභිගපච්චඞ්ගානං අවයවෙ සම්පිණ්ඩෙත්වා වරියති ඉච්ඡියතීති කලෙවරන්ති වුච්චති. එවං සොරං කට්ඨිං වඩ්ඪෙන්නාව පුනබ්භවං ආදියන්තීති යොජනා.

454. පාපකං නො ආවුසො කතන්ති එත්ථ නොසද්දො අම්භසද්දකාරියො, ඡට්ඨිකත්තා ච හොතීති දස්සෙන්නො ආහ “ආවුසො අම්භෙහි පාපකං කත”න්ති.

455. “පියවචන”න්ති ඉමිනා කතමෙන ත්වං භූමි-විහාරෙන්නාති එත්ථ භූමිසද්දො පියවාචකො රුළුභිසද්දොති දස්සෙති. “ආමන්තෙති”ති ඉමිනා ආලපනපදන්ති දස්සෙති. ආවුසො භූමිති අත්ථො. කුල්ලවිහාරො නාම මෙත්තාවිහාරො, සො ච හෙට්ඨිමඤ්ඤානත්තයෙ යුත්තත්තා උත්තානවිහාරොති ආහ “උත්තානවිහාරොනා”ති.

457. සාවත්ථියාති සාවත්ථිනගරෙ. සුත්තවිහඬගෙති පදභාජනීයෙ. පටික්ඛිත්තභාවං විත්ථාරෙන්නො ආහ “තනු හී”තිආදි. තනුති සුත්තවිහඬගෙ, පටික්ඛිත්තං හොතීති සම්බන්ධො. තනුති “සන්නිධිකාරකෙ අසන්නිධිකාරකසඤ්ඤී”තිආදිවචනෙ. එකෙ ආචරියා එවං මඤ්ඤන්තීති යොජනා. කින්නි මඤ්ඤන්තීති ආහ “යො පන භික්ඛු”තිආදි. අලොභකං යම්පි ආමිසන්ති යොජනා. තෙනාති පුරෙපරිග්ගහිතලොභෙන. තන්ති ආමිසං. තදහුපටිග්ගහිතමෙවාති තස්මිං අහනි පටිග්ගහිතමෙව. තස්මාති යස්මා තදහුපටිග්ගහිතමෙව, තස්මා. වදනොති වදන්තස්ස, භගවතො වචනෙනාති සම්බන්ධො. එත්ථාති අලොභකාමිසපරිභුඤ්ජනෙ, දුක්කටෙන භවිතබ්බං ඉති මඤ්ඤන්තීති යොජනා. තෙති එකෙ ආචරියා. දුක්කටෙනපීති පිසද්දෙන පගෙව පාවිත්තියෙනාති දස්සෙති. හීති සච්චං, යස්මා චා. එත්ථාති යාවජීවිකයාවකාලිකෙසු. යාවජීවිකං න තදහුපටිග්ගහිතං, යාවකාලිකමෙව තදහුපටිග්ගහිතන්ති යොජනා. තදහුපටිග්ගහිතඤ්ච යාවකාලිකන්ති සම්බන්ධො. තං දුක්කටං තුම්භෙ යදි මඤ්ඤාති යොජනා. යාවජීවිකමිස්සන්ති ලොභසඬ්ඛාතෙන යාවජීවිකෙන සංසට්ඨං. ඛ්‍යඤ්ජනමත්තන්ති විකාලෙ න කප්පතීති ඛ්‍යඤ්ජනමත්තං.

එක්ථානි “යාවකාලිකෙන භික්ඛවෙ” තිආදිවවනෙ (මහාව. 305) තදහුපටිග්ගහිතං යාවජීවිකන්ති යොජනා. යාවකාලිකස්ස ගති විය ගති එතස්සාති යාවකාලිකගතිකං. තස්මා දුක්කටං න භොතීති සම්බන්ධො. එක්ථානි පුරෙපටිග්ගහිතලොභෙන ආමිසපරිභුඤ්ජනෙ. තදහුපටිග්ගහිතං යාවකාලිකෙන සම්භින්නරසං යාවජීවිකන්ති යොජනා. තන්ති යථාචුත්තං යාවජීවිකං, විකාලභොජනපාවිත්තියා එව කාරණං භොතීති යොජනා. එවන්ති තථා, අජ්ජ පටිග්ගහිතමිපි යාවජීවිකන්ති සම්බන්ධො. අපරජ්ජු පටිග්ගහිතෙන යාවකාලිකෙනාති යොජනා. තන්ති යාවජීවිකෙන සම්මිස්සං යාවකාලිකං, අජානන්තොපිති සම්බන්ධො. ඉදන්ති යථාචුත්තං යාවකාලිකං. තතොති සන්නිධිභොජනපාවිත්තියතො. භීති සච්චං. “සාවත්ථියා සුත්තවිහඬගෙ” ති ඉදං ඛ්‍යාකරණං පරිසුද්ධන්ති යොජනා.

“රාජගහෙ උපොසඨසංයුත්තෙ” ති ඉදං වචනං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. උපොසඨසංයුත්තෙති උපොසථෙන සම්බන්ධෙ උපොසඨක්ඛන්ධකෙ. කිං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “න භික්ඛවෙ...පෙ.... දුක්කටස්සාති (මහාව. 141) එතං සන්ධායා” ති. අතිසාරෙති අතික්කමිත්වා සරණෙ ගමනෙ පවත්තනෙති අත්ථො. නිමිත්තත්ථෙ වෙතං භූමිමං. “චම්පෙය්‍යකෙ විනයවත්ථුස්මි” ති ඉදං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. “චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ ආගත” ති ඉමිනා චම්පෙය්‍යෙ ආගතං චම්පෙය්‍යකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

ධම්මිකන්ති භූතෙන පවත්තං. සුත්තවිහඬගෙ හි යස්මා ආගතන්ති සම්බන්ධො. දසායෙවාති දසායමෙව, ආධාරෙ වෙතං භූමිමං. විදත්ථිමත්තාති විදත්ථිපමාණා. දසාය විනාති දසං වජ්ජෙත්වා. තං පමාණන්ති විදත්ථිත්තයසඬබ්බතං තං පමාණං කරොත්තස්ස චුත්තපාවිත්තියං ආපජ්ජතිති සම්බන්ධො. “තං අතික්කාමයතො ඡෙදනකං පාවිත්තිය” ති (පාටි. 533) ඉදං වචනං ආගතමෙව භොතීති යොජනා. සබ්බන්ථාති සබ්බස්මිං සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

ද්විවග්ගසඬගහාති මහාවග්ගචූළවග්ගවසෙන ද්විහි වග්ගෙහි සඬගහිතා. ද්වාච්ඡතිපහෙදනාති මහාවග්ගෙ දස, චූළවග්ගෙ ද්වාදසාති එවං ද්වාච්ඡතිපකාරා. පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛජ්ජහායිනොති පඤ්චක්ඛන්ධසඬබ්බතං දුක්ඛං පජනනසීලස්ස, හගවතොති සම්බන්ධො. ආසාපීති ඉච්ඡාපි. අයං පනෙත්ථ යොජනා- පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛජ්ජහායිනො හගවතො සාසනෙ ද්විවග්ගසඬගහා ද්වාච්ඡතිපහෙදනා යෙ ඛන්ධකා හගවතා චුත්තා, තෙසං ඛන්ධකානං එසා වණ්ණනා අන්තරායං විනා යථා සිද්ධා, එවං තථා පාණීනං කල්‍යාණා ආසාපි සිජ්ඣන්තුති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

වුළුවග්ගසංවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

ජාදිලඤ්ඡිතනාමෙන, නෙකානං වාවිතො මයා;
වුළුවග්ගඛන්ධකස්ස, සමත්තො යොජනාන යොති.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පාච්ඤාදියොජනා

පරිවාරවග්ගයොජනා

වුළුවග්ගඛන්ධකස්සෙවං, කත්වාන යොජනාන යං;
අධුනා පරිවාරස්ස, කර්ස්සං යොජනාන යං.

සොළසම්භාවාරො

පඤ්ඤත්තිවාරයොජනා

එවං ද්වාවිසතිඛන්ධකානං සංවණ්ණනං කත්වා ඉදානි “පරිවාරො” ති සඬිගහමාරුල්ලිහස්ස විනයස්ස සංවණ්ණනං කරොන්තො අයමාවරියො පඨමං තාව අනුසන්ධිදස්සනමුඛෙන පටිඤ්ඤං කාතුකාමො ආහ “විසුද්ධපරිවාරස්සා” තිආදි. තත්ථ විසුද්ධපරිවාරස්සාති විසුද්ධාය චතුපරිසාය පරිවාරිතස්ස, අථවා විසුද්ධෙන චතුපරිසසඬිබාතෙන පරිවාරෙන සමන්තාගතස්ස භගවතොති සම්බන්ධො. පරිවාරෙ හි විසුද්ධෙ තෙන පරිවාරිතො, තංපරිවාරිතො වා භගවාපි විසුද්ධොයෙව නාම භොති. ඉමිනා සංවණ්ණියමානස්ස “පරිවාරො” ති සඬිගහමාරුල්ලිහස්ස දෙසෙතබ්බධම්මස්ස අනුරූපෙන දෙසකභූතස්ස භගවතො ථොමනං කතං භොති. ධම්මක්ඛන්ධසරීරස්සාති සීලාදිධම්මක්ඛන්ධසඬිබාතෙන සරීරෙන සමන්තාගතස්ස, ඉමිනා සංවණ්ණිතානං ඛන්ධකානමනුරූපෙන භගවතො ථොමනං කතං භොති. පකති භෙසාවරියානං යදිදං දෙසෙතබ්බධම්මානුරූපෙන දෙසකස්ස ථොමනා (සාරත්ථ. ටී. 1.ගන්ථාරම්භකථා; විසුද්ධි. මහාටී. 1.1). අනන්තරාති අනන්තරෙ කාලෙ.

යොති විනයො. පුබ්බාගතත්ති පුබ්බෙ වුත්තෙසු විභඬිගඛන්ධකෙසු ආගතං. නයන්ති සද්දඅත්ථවිතිච්ඡයනයසඬිබාතං සබ්බං නයං. භික්ඛාති වජ්ජිත්වා. අනුත්තානත්ථවණ්ණනත්ති අනුත්තානානං පදානමත්ථවණ්ණනං. අයං පනෙත්ථ යොජනා – විසුද්ධපරිවාරස්ස ධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස භගවතො සාසනෙ

බන්ධකානමනන්තරා “පරිවාරො” ති යො විනයො සචගහං සමාරුල්ලො, තස්ස විනයස්ස පුබ්බාගතං නයං හිත්වා ඉදානි අනුත්තානත්ථවණ්ණනං කරස්සාමිති.

1. තත්ථ තත්ථාති “තස්ස අනුත්තානත්ථවණ්ණනං කරස්සාමි” ති යො පරිවාරසචබාතො විනයො සංවණ්ණෙනබ්බහාවෙන චුත්තො, තත්ථ. සචබෙපත්ථොති සමාසත්ථො. යං තෙනාති එත්ථ තසද්දස්ස අනියමනිද්දෙසභාවං දස්සෙත්තො ආහ “යො සො” ති. තත්ථ යොති අනියම නිද්දෙසො, තස්ස “තෙනා” ති නියමනං දට්ඨබ්බං. සොති පදාලඬිකාරො. ද්විසු හි සබ්බනාමෙසු යෙහුයොන පුබ්බමෙව පධානං, පච්ඡිමං පන වචනාලඬිකාරං. යො සො භගවා පඤ්ඤපෙසිති සම්බන්ධො. විරට්ඨිතිකත්ථන්ති විරං පඤ්චවස්සසහස්සකාලං ධීතිකත්ථාය, “යාවිතො” ති ව “පඤ්ඤපෙසි” ති ව සම්බන්ධො. ධම්මසෙනාපතිනා යාවිතොති සම්බන්ධො. යාවිතො හුත්වා පඤ්ඤපෙසිති යොජනා. තෙන භගවතා පඤ්ඤත්තන්ති සම්බන්ධො. “ජානතා පස්සතා” ති ද්වින්නං පදානං කම්මමෙව දස්සෙත්තො ආහ “තස්ස තස්සා” තිආදි. තත්ථ “පඤ්ඤත්තිකාල”න්ති ඉමිනා “ජානතා” ති පදස්ස කම්මං දස්සෙති, “දස අත්ථවසෙ” ති ඉමිනා “පස්සතා” ති පදස්ස කම්මං.

එවං කම්මදස්සනෙන යොජනානායං දස්සෙත්වා ඉදානි කරණදස්සනෙන අපරම්පි යොජනානායං දස්සෙත්තො ආහ “අපිවා” තිආදි. “පුබ්බෙනිවාසාදිහි” තිආදිසද්දෙන දිබ්බවක්ඛුස්ස විසුං ගහෙනබ්බත්තා ඉද්ධිවිධදිබ්බසොතපරචිත්තවිජානනාති ගහෙනබ්බාති. ඉමෙහි පදෙහි “ජානතා, පස්සතා” ති ද්වින්නං පදානං පඤ්චන්නං ලොකියඅභිඤ්ඤානමෙව කරණභාවං දස්සෙති. තිහි විජ්ජාහිති පුබ්බෙනිවාසදිබ්බවක්ඛුආසවක්ඛයඤාණසඬ්ඛාතාහි තිහි විජ්ජාහි. ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහිති සහ ආසවක්ඛයඤාණෙන පඤ්චලොකියාභිඤ්ඤාසඬ්ඛාතාහි ඡහි අභිඤ්ඤාහි. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු තිසු කාලෙසු, පඤ්චසුපි ඤෙය්‍යාධම්මෙසු. සමන්තවක්ඛුනාති අනාවරණසබ්බඤ්ඤාඤාණසඬ්ඛාතෙන සමන්තවක්ඛුනා. පඤ්ඤායාති සබ්බඤ්ඤාතපඤ්ඤාය. තිරොකුට්ඨාදිති ආදිසද්දෙන තිරොපබ්බතාදයො සඬ්ගණ්හාති. මංසවක්ඛුනාති පසාදවක්ඛුනා. පට්ඨෙධපඤ්ඤායාති මග්ගපඤ්ඤාය. දෙසනාපඤ්ඤායාති සබ්බඤ්ඤාතපඤ්ඤාය. සබ්බඤ්ඤාතපඤ්ඤායෙව හි අත්ථතො දෙසනාපඤ්ඤා නාම. තෙන චුත්තං “තස්සා පඤ්ඤාය තෙජසා. අහිධම්මකථාමග්ගං, දෙවානං සම්පවත්තයිති (ධ. ස. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා 5). ඉමෙහි පදෙහි අවත්ථාවසෙන විසුං විසුං ද්වින්නං පදානං කරණසම්භවං දස්සෙති. අරහතාති අරීනං අරානඤ්ච භතත්තා, පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා අරහතා. සම්මාසම්බුද්ධෙනාති සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන, තෙන භගවතාති සම්බන්ධො. කෙනාභතන්ති තං පඨමං පාරාජිකං කෙන ආහතං, ඉති සචබෙපත්ථොති යොජනා.

2. පුච්ඡාචසජ්ජනෙ පන එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. යං තෙන...පෙ.... පාරාජිකන්ති ඉදං පදං පච්චුද්ධරණමත්තමෙවාති සම්බන්ධො.

පතිඋද්ධරණමත්තමෙව, න අත්ථදස්සනන්ති අත්ථො. එත්ථාති එතෙසු පදෙසු. එකා පඤ්ඤත්තීති එකා පයම්පඤ්ඤත්ති. අනුපඤ්ඤත්තියොති පච්ඡා යපිතා පඤ්ඤත්තියො.

එත්තාවතාති එත්තකෙන “එකා පඤ්ඤත්ති, ද්වෙ අනුපඤ්ඤත්තියො”ති වචනමත්තෙන විස්සජ්ජිතා භොන්තිති සම්බන්ධො. තතියං පුච්ඡන්ති සම්බන්ධො. කස්මා අනුප්පන්නපඤ්ඤත්ති තස්මිං නත්ථීති ආහ “අයං හී”තිආදි. තත්ථ හී යස්මා අඤ්ඤත්ත නත්ථී, තස්මා නත්ථීති යොජනා. “අනුප්පන්නෙ දොසෙ පඤ්ඤත්තා”ති ඉමිතා අනුප්පන්නෙ දොසෙ පඤ්ඤාපෙතබ්බාති අනුප්පන්නපඤ්ඤත්තීති වචනත්ථං දස්සෙති. සාති අනුප්පන්නපඤ්ඤත්ති. තස්මාති යස්මා අඤ්ඤත්ත නත්ථී, තස්මා. සබ්බත්ථපඤ්ඤත්තීති එත්ථ සබ්බස්මිං පදෙසෙ පඤ්ඤත්ති සබ්බත්ථපඤ්ඤත්තීති අලුත්තසමාසං දස්සෙන්නො ආහ “මජ්ඣිමදෙසෙ වෙවා”තිආදි. “මජ්ඣිමදෙසෙ වෙව පච්චන්තිමජනපදෙසු වා”ති ඉමිතා “සබ්බත්ථා”ති පදස්ස සරූපං දස්සෙති. පදෙසපඤ්ඤත්තිං අපනෙත්වා සබ්බත්ථපඤ්ඤත්තිං පාරිසෙසනායෙන දස්සෙන්නො ආහ “චිත්තයධරපඤ්චමෙනා”තිආදි. තත්ථ චිත්තයධරපඤ්චමෙනාති අනුස්සාවනාවරියපඤ්චමෙන. එත්ථෙවාති මජ්ඣිමදෙසෙයෙව. එතෙහීති චතුහි සික්ඛාපදෙහි. සෙසානීති චතුහි සික්ඛාපදෙහි සෙසානි.

සාධාරණපඤ්ඤත්තීති එත්ථ සාධාරණා නාම භික්ඛුභික්ඛුනීනමෙවාති ආහ “භික්ඛුනඤ්චෙව භික්ඛුනීනඤ්චා”ති. ඉදං පනාති පයම්පාරාජිකං පන, පඤ්ඤත්තන්ති සම්බන්ධො. විනීතකථාමත්තමෙවාති විනීතවත්ථුපකාසකං කථාමත්තමෙව. තාසන්ති භික්ඛුනීනං. බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙවාති “සාධාරණා”ති ව “උභතො”ති ව බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙව. එත්ථාති සාධාරණපඤ්ඤත්තිඋභතොපඤ්ඤත්තිපදෙ.

“නිදානෙ අනුපච්චිය”න්ති ඉමිතා “නිදානොගධ”න්ති පදස්ස සත්තමීසමාසඤ්ච ඔගධසද්දස්ස අනුපච්චියත්ථඤ්ච දස්සෙති. ඔගාල්භො හුත්වා ධරති තිට්ඨතීති ඔගධං. නනු නිදානොගධෙ සති “පයමෙන උද්දෙසෙනා”ති වත්තබ්බං, කස්මා “දුතියෙන උද්දෙසෙනා”ති වුත්තන්ති ආහ “නිදානොගධ”න්ති. නිදානපරියාපන්නමපි සමානන්ති නිදානපරියාපන්නං සමානමපිති යොජනා. පිසද්දො ගරහත්ථො, පගෙව දුතියෙ උද්දෙසෙ පරියාපන්නෙනති දස්සෙති. “සීලවිපත්තිආදීන”න්ති වචනං විත්ථාරෙන්නො ආහ “පයමා හී”තිආදි.

ද්වඩ්ඞිකෙනාති කායචිත්තසඬ්ඛාතෙන ද්වඩ්ඞිකෙන. නනු “එකෙන සමුට්ඨානෙනා”ති වුත්තත්තා “කායතොයෙවා”ති වත්තබ්බං, අථ කස්මා “කායතො ව චිත්තතො ව සමුට්ඨාති”ති වුත්තන්ති ආහ “එත්ථ හී”තිආදි. එත්ථාති “එකෙන සමුට්ඨානෙනා”ති වචනෙ. චිත්තන්ති සෙවනචිත්තං. ආපන්නොසීති ත්වං ආපන්නො අසීති යොජනා. ආම ආපන්නොමහීති ආම අහං ආපන්නො අමහීති යොජනා. තාවදෙවාති තස්මිං පටිජානක්ඛණෙයෙව. තං පුග්ගලන්ති පාරාජිකමාපන්නං තං පුග්ගලං. තප්පච්චයාති තස්ස පාරාජිකමාපන්නස්ස කාරණා.

“න කතමෙන සමථෙන සම්මතී” ති යං පන වචනං චුත්තන්ති යොජනා. තන්ති වචනං, චුත්තන්ති සම්බන්ධො.

චුත්තමාතිකා පඤ්ඤත්තීති චුත්තමාතිකාසඬ්ඛාතා පඤ්ඤත්ති විනයො නාමාති යොජනා. මාතිකා හි යස්මා පඤ්ඤපියති සඬ්ඛෙපෙන ධර්මයති, පකාරං ජානාපෙන වා, තස්මා පඤ්ඤත්තීති චුච්චති. “පදභාජනං චුච්චති” ති ඉමිනා විත්ථාරෙන භාජියති එතායාති විභත්තීති දස්සෙති. චිතික්කමොති කායවාචාවිතික්කමො. සො හි න සංවරති කායවාචං න පිදහතිති අසංවරොති චුච්චති. යෙසං චත්තතීති එත්ථ චත්තතිකිරියාය කත්තාරං දස්සෙන්නො ආහ “විනයපිටකඤ්ච අට්ඨකථා වා” ති. පගුණාති වාචුග්ගතා. තෙති තෙ පුග්ගලා, ධාරෙන්තීති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා. එතස්සාති පඨමපාරාජිකස්ස. කෙනාහතන්ති එත්ථ හරධාතුයා ධාරණපොසනත්ථෙසු (පාණිනී 108 ධාතුපාඨෙ) ධාරණත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කෙන ආනිත” ති. “පරම්පරාය ආනිත” ති ඉමිනා පරම්පරාහතන්ති පදස්ස තතියාසමාසං දස්සෙති. අථවා “කෙනාහත” ති පුච්ඡාය අනුරූපං යකාරලොපවසෙන වාක්‍යන්ති දස්සෙති.

3. උපාලි දාසකො වෙවාතිආදිකා ගාථායො කිමත්ථං කෙහි ධර්මතාති ආහ “ඉදානී” තිආදි. තන්ති පරං පරං. තත්ථාති තාසු ගාථාසු. යන්ති වචනං. ඉමිනා නයෙනාති පඨමපාරාජිකස්ස පුච්ඡාවිසජ්ජනෙ චුත්තෙන ඉමිනා නයෙන.

ඉති මහාවිභඩ්ගෙ පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

කතාපත්තිවාරාදිවණ්ණනා

157. ඉතොති පඤ්ඤත්තිවාරතො, පරං චුත්තා සත්ත වාරා උත්තානත්ථා එවාති යොජනා. කතාපත්තිවාරොති “කතාපත්ති” ති පදෙන ලක්ඛිතො වාරො. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. තදනන්තරොති තෙසං සත්තන්තං වාරානං අනන්තරෙ චුත්තො. සමුච්චයවාරොති සං එකතො ආපත්තිවිපත්තිආදයො උචියන්ති සම්පිණ්ඩියන්ති එත්ථාති සමුච්චයො, සොයෙව වාරො සමුච්චයවාරො.

188. තතොති තෙහි අට්ඨහි වාරෙහි, පරං චුත්තාති සම්බන්ධො. පච්චයවසෙන චුත්තො එකො පඤ්ඤත්තිවාරොති යොජනා. පච්චයවසෙනාති පච්චයසද්දස්ස වසෙන. තස්සාති පච්චයස්ස. තෙපිති අට්ඨ වාරාපි. ඉතීතිආදි නිගමනං. තතොති මහාවිභඩ්ගතො, පරං ආගතාති සම්බන්ධො. එවං ඉමෙ ද්වත්තිංස වාරාති යොජනා. භීති සච්චං, යස්මා වා. එත්ථාති ද්වත්තිංසවාරෙසු.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. තදනන්තරායාති තෙසං ද්වත්තිංසවාරානං අනන්තරං චුත්තාය සමුට්ඨානකථාය එවමත්ථො වෙදිතඛිබොති යොජනා. අනත්තා ඉති නිච්ඡිකාති අනත්තත්ථෙව විනිච්ඡිතා. ඉමිනා අනත්තා ඉති නිච්ඡයාති එත්ථ විධාතුයා

විනිවිජයත්ථං දස්සෙති. “අනිච්චාකාරාදීහි” ති ඉමිනා සභාගධම්මානන්ති එත්ථ අනිච්චාකාරාදීහි සමානො භාගො එතෙසන්ති සභාගා, තෙයෙව ධම්මා සභාගධම්මාති වචනත්ථං දස්සෙති. නාමමත්තම්පිති අනිච්චාදිනාමමත්තම්පි. පිසද්දෙන පගෙව නාමිකො අනිච්චාදිසභාවොති දස්සෙති. න පඤ්ඤායනීති න බායති. ඉමිනා න නායනීති එත්ථ ඤාධාතුයා බායනත්ථං දස්සෙති. දුක්ඛභානීන්ති එත්ථ දුක්ඛං ජභාතීති දුක්ඛභානීති දස්සෙන්නො ආහ “දුක්ඛඝාතන”න්ති. දුක්ඛං භනතීති දුක්ඛඝාතනො, සද්ධම්මො, තං. “බන්ධකා යා ව මාතිකා”ති වත්තබ්බෙ සුචුච්චාරණත්ථාය රස්සවසෙන පායො අත්ථිති ආහ “බන්ධකා ය ව මාතිකා”ති. සමුට්ඨානං නියතොක්කන්ති (සං. නි. 1.216) එත්ථ “සමුට්ඨානං නියතකත”න්ති වත්තබ්බෙ “පරොසහස්ස”න්තිආදීසු විය ඔකාරාගමවසෙන “සමුට්ඨානනියතොක්ක”න්ති චුත්තන්ති ආහ “සමුට්ඨානං නියතකත”න්ති. එතෙනාති “සමුට්ඨානං නියතොක්ක”න්ති පායෙන. පච්චෙතබ්බොති පති එතබ්බො, පටිමුඛං ඤාතබ්බොති අත්ථො. අඤ්ඤෙහිති තිහි සික්ඛාපදෙහි අඤ්ඤෙහි සික්ඛාපදෙහි.

තත්ථාති සම්භෙදනිදානවචනෙසු. සම්භෙදවචනෙන පච්චෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. තාති තිණි සික්ඛාපදාති යපෙත්වාති සම්බන්ධො. පඤ්ඤත්තිදෙසසම්බාතන්ති පඤ්ඤත්තිට්ඨානභූතදෙසසම්බාතං. “ඉමානි තිණි”ති ඉමිනා “දිස්සන්ති”ති කිරියාය කත්තාරං දස්සෙති. “පඤ්ඤායන්ති”ති ඉමිනා දිසධාතුයා බායනත්ථං දස්සෙති. තත්ථාති සමුට්ඨානනියමසම්භෙදනිදානසම්බාතෙසු තිසු, නිද්ධාරණෙ භූමිමං. ඉතරං පනාති සමුට්ඨානනියමසම්භෙදෙහි අඤ්ඤං පන.

ආලච්ඡි ආලචියං. සක්කෙසු භග්ගෙසු වාති එත්ථ ජනපදනාමත්තා බහුවචනවසෙන චුත්තං.

ද්විසු විභච්ඡගෙසු පඤ්ඤත්තං යං සික්ඛාපදං උද්දිසන්තීති යොජනා. “විභච්ඡගෙසු”ති ඉමිනා විභච්ඡගෙති එත්ථ සුකාරලොපොති දස්සෙති. තස්සාති සික්ඛාපදස්ස. යථාඤ්ඤායන්ති යුත්තියා අනුරූපං. තන්ති සමුට්ඨානං. මෙ සුඤ්ඤාපාති මම සන්තිකා සුඤ්ඤා. ඉතීති අයමත්ථො.

කථිනන්ති පයමකථිනසමුට්ඨානං. අනනුඤ්ඤාතාය සද්ධිත්ති අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානෙන සද්ධිං. සදිසා ඉධ දිස්සරෙති එත්ථ ඉධසද්දො අත්ථපකරණවසෙන උභතොවිභච්ඡගවිසයොති ආහ “ඉධ උභතොවිභච්ඡගෙ”ති. “සදිසානි”ති ඉමිනා සදිසාති එත්ථ නිකාරස්සාකාරාදෙසො දස්සිතො. “දිස්සන්ති”ති ඉමිනා දිස්සරෙති එත්ථ අන්තිසද්දස්ස රෙකාරො (නිරුත්තිදීපනියං 570 සුතෙ) දස්සිතො.

සමුට්ඨානසීසො

පයමපාරාජිකසමුට්ඨානවණ්ණනා

258. කිමත්ථං ‘‘මෙටුනං සුක්කසංසග්ගො’’තිආදිවචනං වුත්තන්ති ආහ ‘‘ඉදානී’’තිආදි. තත්ථ තත්ථාති ‘‘මෙටුනං සුක්කසංසග්ගො’’තිආදිවචනෙ. සමුට්ඨානසීසන්ති සමුට්ඨානානං, සමුට්ඨානෙසු වා සීසං. සෙසානීති පඨමපාරාජිකතො සෙසානි පඤ්චසත්තති සික්ඛාපදානි. තෙනාති පඨමපාරාජිකෙන. ‘‘සුක්කසංසග්ගො’’තිආදිවචනං සංවණ්ණෙන්නො ආහ ‘‘තත්ථා’’තිආදි. තත්ථ තත්ථාති ‘‘සුක්කසංසග්ගො’’තිආදිවචනෙ.

බුද්දකචණ්ණනාවසානෙනි බුද්දකට්ඨකථාය අවසානෙ.

ලිඬගවිපරියායොති ලිඬගවිපල්ලායො. කායමානසිකා කතාති එත්ථ කායමානසෙසු පවත්තා කායමානසිකාති වුත්තෙ සමුට්ඨානාති ආහ ‘‘කායචිත්තසමුට්ඨානා කතා’’ති.

දුතියපාරාජිකසමුට්ඨානවණ්ණනා

259. ඉදං සමුට්ඨානං එකං සමුට්ඨානසීසන්ති සම්බන්ධො. ‘‘අදින්නාදාන’’න්ති ඉමිනා අදින්නන්ති එත්ථ සමුදායනාමෙ එකදෙසවොහාරොති දස්සෙති. සෙසානීති දුතියපාරාජිකතො සෙසානි එකුනසත්තති සික්ඛාපදානි. තෙනාති දුතියපාරාජිකෙන. තත්ථාති ‘‘විග්ගහුත්තරී’’තිආදිවචනෙ. විග්ගහුත්තරීතිආදිපදානං බාඤ්ජනෙ ආදරමකත්වා අත්ථමෙව දස්සෙතුං වුත්තං ‘‘මනුස්සවිග්ගහඋත්තරිමනුස්සධම්මසික්ඛාපදානී’’ති. අනියතා දුතිසිකාති ආපත්තිං අපෙක්ඛිත්වා පාළියං ඉත්ථිලිඬගවසෙන වුත්තං, අට්ඨකථායං පන සික්ඛාපදං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඬගවසෙන දුතියන්ති වුත්තං.

සමුට්ඨානා තිකා කතාති එත්ථ ‘‘තිකසමුට්ඨානා’’ති වත්තබ්බෙ පදවිපරියායවසෙන කකාරස්ස දීඝවසෙන සමුට්ඨානා තිකාති වුත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ ‘‘තිකසමුට්ඨානා කතා’’ති.

සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානවණ්ණනා

260. ‘‘සඤ්චරී’’ති ඉදං තාව සඤ්චරිත්තං නාම එකසමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සදිසානි.

විහඬගෙ ආගතෙන ‘‘රිඤ්චන්ති’’ති (පාරා. 576) පදෙන එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදං උපලක්ඛිත්වා වුත්තන්ති ආහ ‘‘විහඬගෙ රිඤ්චන්ති උද්දෙසන්ති ආගත’’න්ති.

‘‘යාව ද්වාරකොසා අග්ගලුට්ඨපනාය’’ ඉති (පාවි. 135-136) ව ‘‘අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා වීවරං දදෙය්‍ය’’ ඉති (පාවි. 169) ව ‘‘වීවරං සිබ්බෙය්‍ය’’ ඉති (පාවි. 176-177) ව වුත්තසික්ඛාපදත්තයන්ති යොජනා.

“සමණච්චරෙන වා”ති එවං වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. “සමණච්චරං දදෙය්‍යා”ති ඉදං (පාවි. 917) වචනං සන්ධායාති සම්බන්ධො.

සමනුභාසනාසමුට්ඨානවණ්ණනා

261. හෙදන්ති ඉදං සමනුභාසනං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සදිසානි.

කථිතසමුට්ඨානවණ්ණනා

262. උඛ්භතන්ති ඉදං කථිතසමුට්ඨානං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සදිසානි.

ආවසංචන සද්ධිත්ති ආවසංචසද්දෙන සද්ධිං.

එළකලොමසමුට්ඨානවණ්ණනා

263. “එළකලොමා”ති ඉදං එළකලොමසමුට්ඨානං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං. ඉතොති යථාවුත්තතො. පාළින්ති මාතිකාපාළිං. විරජ්ඣිත්වාති පුබ්බාපරතො විරාධෙන්වා. යථාති යෙනාකාරෙන. පනසද්දො අනුග්ගහත්ථො. කිඤ්චාපි ලිඛන්ති, පන තථාපිති යොජනා. එවන්ති තථාකාරෙන. අත්ථානුක්කමොති අත්ථස්ස අනුක්කමො.

“අභික්ඛුකාවා සෙන වා”ති එතං වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. “අභික්ඛුකෙ ආවාසෙ වස්සං වසෙය්‍යා”ති (පාවි. 1047) ඉදං වචනං සන්ධායාති සම්බන්ධො. “භික්ඛුනී”තිආදිනා වුත්තානීති සම්බන්ධො. ආදිසද්දෙන “සික්ඛමානා ව සාමණෙරී ගිහිනියා”ති පාඨං සඬගණ්හාති.

පදසොධම්මසමුට්ඨානවණ්ණනා

264. පදන්ති ඉදං පදසොධම්මසමුට්ඨානං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සදිසානි. “තථා අත්ථඬගතෙන වා”ති එතං වචනං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. “අත්ථඬගතෙ සුරියෙ ඔවදෙය්‍යා”ති (පාවි. 154-155) ඉදං වචනං සන්ධායාති සම්බන්ධො. අනොකාසො ව...පෙ.... සන්ධාය වුත්තන්ති (පාවි. 1219-1221) එත්ථාපි එසෙව නයො.

අද්ධානසමුට්ඨානවණ්ණනා

265. අද්ධානන්ති ඉදං අද්ධානසමුට්ඨානං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සදිසානි.

ථෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානවණ්ණනා

266. ටෙයාසත්ථන්ති ඉදං ටෙයාසත්ථසමුට්ඨානං නාම එකං සමුට්ඨානසීසං, සෙසානි තෙන සද්ධානි. “ඛ්‍යුහෙන සත්තමා”ති ඉදං වචනං වුත්තන්ති යොජනා. තදනන්තරමෙවාති තස්ස සික්ඛාපදස්ස අනන්තරමෙව, “ආගත” ඉති සම්බන්ධො.

ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානවණ්ණනා

267. ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානෙ සමුට්ඨානසීසං නත්ථි, සබ්බානි එකදස සික්ඛාපදානි සම්පිණ්ඩෙත්වා ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානානිති වුත්තානි. එවන්තිආදි නිගමනං. තෙසන්ති තෙසං සික්ඛාපදානං. සම්භින්නසමුට්ඨානන්ති සංසග්ගසමුට්ඨානං. තිව්ධන්ති භූතාරොචනවොරිවුට්ඨාපනඅනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානවසෙන තිජ්ජකාරං. තන්ති නියතසමුට්ඨානං, භොතීති සම්බන්ධො. පුන තන්ති නියතසමුට්ඨානං, දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. පුන තන්ති වචනං. නෙත්තිධම්මානුලොමිකන්ති එත්ථ කායවාචං නෙති විනෙතීති නෙත්ති, කායවාචං නෙති විනෙති එත්ථ, එතායාති වා නෙත්ති. ධම්මොති පාළි. සා හි යස්මා අත්ථං ධාරෙති, තස්මා ධම්මොති වුච්චති. නෙත්තියෙව ධම්මො නෙත්තිධම්මො, තස්ස අනුලොමිකං නෙත්තිධම්මානුලොමිකං. තෙන වුත්තං “විනයපාළිධම්මස්ස අනුලොම”න්ති.

ඉති සමුට්ඨානසීසවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

අන්තරපෙය්‍යාල කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

271. ඉදානි වුත්තොති සම්බන්ධො. “ඉදානි”ති පදෙන සම්බන්ධත්තා වුත්තොති එත්ථ තපච්චයො පච්චුජ්ජන්තකාලිකොති දට්ඨබ්බො.

තත්ථානි මාතිකායං, පුච්ඡාසු වා. ආගතාපත්තිපුච්ඡානි ආගතාපත්තියා පුච්ඡා. භීති විසෙසජොතකො, හි විසෙසං වක්ඛාමීති අත්ථො. එත්ථානි “කති ආපත්තික්ඛන්ධා”ති දුතියපදෙ. “රාසිවසෙනා”ති ඉමිනා ඛන්ධසද්දස්ස රාසත්ථං දස්සෙති. විනීතවත්ථුනීති එත්ථ විනීතසද්දො විනයපරියායොති ආහ “විනයපුච්ඡා”ති. නනු විනීතවිනයසද්දානං සද්දතො නානත්තා අත්ථතොපි නානං, කස්මා පන “විනයපුච්ඡා”ති වුත්තන්ති ආහ “විනීතං...පෙ.... එක”න්ති. ඉදන්ති පදත්තයං. අත්ථතො එකන්ති අත්ථතොයෙව එකං, න සද්දතො. විනීතවත්ථුනීති ආපත්තිවිනයකාරණත්තා විනීතවත්ථුනි. යෙසුති අගාරවෙසු. සතීති සන්තෙසු. එත්ථ ව යෙසු සති ආපත්තියො න භොන්ති, අසති භොන්තීති වාක්‍යමපි අවුත්තසිද්ධිනෙයන ගහෙතබ්බං. යෙසුති ගාරවෙසු. තෙති අගාරවගාරවෙ. යස්මා පන නත්ථිති සම්බන්ධො. විපත්තිභාවපුච්ඡානි විපත්තිභාවස්ස පුච්ඡා. පුච්ඡියති ඉමායාති පුච්ඡා. විවාදමූලානි අනුවාදමූලානීති ඉමා පුච්ඡායො මූලපුච්ඡානි සම්බන්ධො. පොත්ථකෙසු “ඉමානි”ති නිකාරෙන සහ පාඨො අත්ථි, සො අපාඨොයෙව. මූලපුච්ඡානි පුච්ඡියන්ති ඉමාහිති පුච්ඡා, මූලානං පුච්ඡා මූලපුච්ඡා.

“අධිකරණ” නීතිආදීප්ත “වුත්තං” ඉති සම්බන්ධො. තෙසංයෙව්වාති
අධිකරණානංයෙව. අයමෙත්ථ මාතිකා.

නිද්දෙසෙ මාතිකායාති පාතිමොක්ඛෙ. විහඬිගෙති පදභාජනියං, ආගතවසෙන
වුත්තාති යොජනා. අයමෙත්ථ නිද්දෙසො.

පටිනිද්දෙසෙ ආරතීතිආදිපදානං වචනත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ආරකා” තිආදි.
තත්ථ “ආරකා” ති ඉමිනා ආරතීති එත්ථ ආඋපසග්ගස්ස අත්ථං දස්සෙති. එතෙහීති
ආපත්තික්ඛන්ධෙහි, ආරකාති සම්බන්ධො. “රමතී” ති ඉමිනා තිපච්චයො
කත්ථත්ථෙ හොතීති දස්සෙති. රතීති රමනං. ඉමිනා තිපච්චයො භාවත්ථෙපි හොතීති
දස්සෙති. විනාති එතෙහි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි විනා. ඉමිනා විරතීති එත්ථ
විත්තපසග්ගස්ස අත්ථං දස්සෙති. පච්චෙකන්ති පති එකං, පටිසද්දො
විච්ඡත්ථජොතකො, විසුං විසුන්ති අත්ථො. ඉමිනා පටිවිරතීති එත්ථ
පටිත්තපසග්ගස්ස අත්ථං දස්සෙති. විරති පටිවිරතීති එත්ථාපි තිපච්චයො භාවත්ථෙපි
වෙදිතබ්බො. වෙරන්ති අනත්ථකරත්තා විරමිතබ්බන්ති විරං, තදෙව වෙරං,
රාගාදිඅකුසලධම්මා. තෙ හි වෙරහෙතුත්තා වෙරන්ති වුව්චන්ති. එතායාති විරතියා.
ඉමිනා අකිරියාති එත්ථ රිරියපච්චයො කරණත්ථෙ හොතීති දස්සෙති. යං
ආපත්තික්ඛන්ධකරණන්ති යොජනා. තස්සාති ආපත්තික්ඛන්ධකරණස්ස.
පටිපක්ඛතොති විරුද්ධභාවතො. ඉමිනා අකරණන්ති එත්ථ අකාරො විරුද්ධත්ථොති
දස්සෙති. ආපත්තික්ඛන්ධඅප්පකාපත්තියාති ආපත්තික්ඛන්ධානං අතික්කමිත්ථා
ආපජ්ජනස්ස. “වෙලනතො” ති ඉමිනා වෙලතීති වෙලා, වෙලනං වා වෙලාති
වචනත්ථෙ දස්සෙති. නිය්‍යානන්ති මග්ගං. මග්ගො හි නිබ්බානං
ආරම්මණකරණවසෙන යාති ගච්ඡතීති නිය්‍යානන්ති වුව්චති. “බන්ධතී” ති ඉමිනා
සිධාතුයා බන්ධනත්ථං දස්සෙති. “නිවාරෙතී” ති ඉමිනා බන්ධාතුයා අධිප්පායත්ථං.
එතන්ති “සෙතු” ති නාමං. තං සෙතුන්ති ආපත්තික්ඛන්ධසඬ්ඛානං තං සෙතුං. එත්ථ
කෙසුචි පොත්ථකෙසු “සො සෙතු” ති ව “එතාය පඤ්ඤත්තියා” ති ව පායො අත්ථී,
සො අපායොයෙව.

බුද්ධෙ අගාරවාදීසු එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. යොති යො
කොච්, න ගච්ඡතීතිආදීසු සම්බන්ධො. ධර්මානෙති තිට්ඨමානෙ, සංවිජ්ජමානෙති
අත්ථො. උපට්ඨානන්ති උපට්ඨානට්ඨානං, උපට්ඨානත්ථං වා. එතස්සාති යස්ස
කස්සචි ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. ධම්මස්සවනන්ති ධම්මස්සවනට්ඨානං,
ධම්මස්සවනත්ථං වා. ධම්මස්සවනග්ගන්ති ධම්මස්සවනං ගණ්හන්ති එත්ථාති
ධම්මස්සවනග්ගො, ධම්මස්සවනමණ්ඩපො. අථ වා ධම්මස්සවනං ගණ්හාතීති
ධම්මස්සවනග්ගො, ධම්මස්සවනට්ඨානෙ සමාගමජනො, තං ධම්මස්සවනග්ගං.
විත්තීකාරන්ති අපවායනාකාරං. වික්ඛිත්තො වා අනාදරො වා හුත්ථා නිසීදතීති
යොජනා. කායපාගබ්බියන්ති භුසං ගරති අඤ්ඤෙ පිළෙති අනෙතාති පගබ්බො,
අතිමානො, ඔට්ඨජො තතියක්ඛරො. පගබ්බස්ස භාවො පාගබ්බියං, කායෙන
පාගබ්බියං කායපාගබ්බියං (වජ්ර. ටී. පරිවාර 271; සාරත්ථ. ටී. පරිවාර 3.271; වි. වි.
ටී. පරිවාර 2.271 සං. නි. අට්ඨ. 2.2.146; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.82-84; සු. නි. අට්ඨ.

1.144), කායානාචාරං. තිස්සො සික්ඛාති අධිසීලසික්ඛාදිකා තිස්සො සික්ඛා. පමජ්ජනං පමාදො, සතිවිජ්ජවාසොති ආහ “පමාදෙ ව සතිවිජ්ජවාසෙ”ති. ආමිසපටිසන්ධාරන්ති ආමිසෙන අත්තනො, පරෙසඤ්ච අන්තරස්ස පටිසන්දහනං ආමිසපටිසන්ධාරො, තථා ධම්මපටිසන්ධාරො.

272. සත්ථරිපි අගාරවොතිආදීනං අත්ථොති සම්බන්ධො.

“අනිවච්ඡන්ති”තිආදීනා අජ්ජනිස්සොති පදස්ස අධිජ්ජායත්ථං දස්සෙති, සද්දත්ථො පනෙවං වෙදිතබ්බො, පටිමුඛං ආදරෙන සත්ථුවචනං අසුභන්තො අජ්ජනිස්සො නාමාති. අජ්ඣන්තං වාති එත්ථ නියකජ්ඣන්තාදීසු චතුසු නියකජ්ඣන්තභාවඤ්ච සත්තම්චිහන්තියා අමාදෙසභාවඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “අත්තනො සන්තානෙ වා”ති. “අත්තනො පක්ඛෙ වා”ති ඉමිනා අත්තනො චිත්තසන්තානෙන අත්ථං පටික්ඛිපති. තත්ත්ව මුඛෙනි එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “තස්මිං අජ්ඣන්තබ්බිද්ධාහෙදෙ”ති. සපරසන්තානෙන අත්තපරසන්තානෙ. පහානායාති එත්ථ භාධාතුයා කරුණඤ්ච ආයසද්දස්ස තදත්ථභාවඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “මෙත්තභාවනාදිහි නයෙහි පහානත්ථ”න්ති. මෙත්තභාවනාදිහිආදිසද්දෙන කරුණාභාවනාදිං සච්ඡිගණ්හාති. තන්ති විවාදමූලං. “අජ්ජවත්තිභාවායා”ති ඉමිනා අනවස්සවායාති එත්ථ අවපුබ්බ සුඛාතුයා පවත්තනත්ථං දස්සෙති.

සන්දිට්ඨිපරාමාසීති එත්ථ සස්ස අත්තනො ඉදං සං, සං දිට්ඨිං පරතො ආමසතීති සන්දිට්ඨිපරාමාසීති දස්සෙන්නො ආහ “සකමෙව දිට්ඨිං පරාමසතී”ති. “ය”න්තිආදීනා පරාමසනාකාරං දස්සෙති. ආධානග්ගාහීති එත්ථ ආභුසො යීයතෙ ආධානන්ති වචනත්ථෙත ආධානසද්දො දළ්භපරියායොති ආහ “දළ්භග්ගාහී”ති. දළ්භං ගණ්හාතීති දළ්භග්ගාහී.

273. අනුචාදමූලනිද්දෙසො කිඤ්චාපි සමානොති යොජනා. අථ බොති තථා සමානොපි, අයමෙත්ථ විසෙසොති සම්බන්ධො. විවදන්තානං පුග්ගලානන්ති යොජනා. තථා විවදන්තාති තෙනාකාරෙන විවදන්තා, අනුචදන්තීති සම්බන්ධො. “අසුකං නාම විපත්තිං ආපන්නො”ති චුත්තමෙවත්ථං ආපත්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “පාරාජිකං ආපන්නොසී”තිආදි. එත්ථාති අනුචාදමූලෙ. විසෙසොති විවාදමූලතො විසෙසො. විවදන්තානං කොට්ඨපනාහාදීනි විවාදමූලානි, අනුචදන්තානං අනුචාදමූලානීති චුත්තං හොති.

274. මෙත්තං කායකම්මං නාමාති එත්ථ මෙත්තා එතස්සත්ථීති මෙත්තං, කායකම්මං, මෙත්තචිත්තසහගතං කායකම්මන්ති චුත්තං හොති. තෙන චුත්තං “මෙත්තචිත්තෙන කතං කායකම්ම”න්ති. සම්මුඛපරමමුඛානං චිත්ථාරං දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති තෙසු සම්මුඛපරමමුඛෙසු. කායකම්මං නාමාති මෙත්තං කායකම්මං නාම. ථෙරානං දානඉති සම්බන්ධො. උභයෙහිපීති නවකත්ථෙරෙහිපි. තෙසුති නවකත්ථෙරෙසු. අවමඤ්ඤන්ති අවමානං. අත්තනො දුන්නික්ඛිත්තානං පටිසාමනං විස පටිසාමනන්ති යොජනා. “මෙත්තකායකම්මසඬ්ඛාතො”ති ඉමිනා අයම්පි ධම්මොති එත්ථ ධම්මසරූපං

දස්සෙති. පිසද්දො උපරි වක්ඛමානෙ ධම්මෙ අපෙක්ඛති. “සරිතබ්බො”ති ඉමිනා අනියසද්දො කම්මවාචකොති දස්සෙති. සතිජනකොති සබ්බමචාරිනං සතිජනකො. තස්ස පදස්ස අධිප්පායං දස්සෙන්නො ආහ “යො න”න්තිආදි. තත්ථ යොති පුග්ගලො. නන්ති මෙත්තං කායකම්මං. තං පුග්ගලං අනුස්සරන්තීති සම්බන්ධො. යෙසන්ති සබ්බමචාරිනං. තෙති සබ්බමචාරිනො. පසන්නචිත්තා හුත්වාති සම්බන්ධො. “පියං කරොති”ති ඉමිනා පියකරණොති පදස්ස පියං කරොතිති පියකරණොති වචනත්ථං දස්සෙති. එසෙව නයො ගරුකරණොති එත්ථාපි. “සඬගහෙනබ්බහාවායා”ති ඉමිනා සඬගහායාති පදස්ස භාවජ්ජධානකම්මනිද්දෙසභාවං දස්සෙති. සඬගහෙනබ්බොති සඬගහො, තදත්ථාය. තෙහීති සබ්බමචාරිහි. “සමග්ගහාවායා”ති ඉමිනා සමග්ගස්ස භාවො සාමග්ගීති වචනත්ථං දස්සෙති.

පග්ගස්ස වචනන්ති පග්ගහෙත්වා වචනං. විහාරෙති ආධාරෙ භූමිමං, ථෙරෙ අසන්නෙති යොජනා. තන්ති ථෙරං කදා ආගමීස්සති නුබොති යොජනා. මමායනවචනන්ති මමායනාකාරෙන පවත්තං වචනං. මෙත්තාසිනෙහසිතිද්ධානීති මෙත්තාසඬබානෙන සිනෙහෙන සිනෙහිතාති. නයනානීති වක්ඛුති. “අප්පාබාධො”ති ඉමිනා අරොගොති පදස්සෙව අත්ථං දස්සෙති. නිව්වාබාධෙන වා අරොගො, ආගන්තුකාබාධෙන අප්පාබාධො, අප්ඤ්ඤාබාධෙන වා අරොගො, බහිද්ධාබාධෙන අප්පාබාධො, කායාබාධෙන වා අරොගො, චිත්තාබාධෙන අප්පාබාධො. සමන්තාහරණන්ති පුනස්පුනං මනසිකරණං.

න පුග්ගලං පටිච්ඡන්තවා භුඤ්ජතීති යොජනා. තදත්ථං චිත්ථාරෙන්නො ආහ “යො හී”තිආදි. තත්ථ යොති පුග්ගලො, භුඤ්ජතීති සම්බන්ධො. “එත්තකං...පෙ.... භුඤ්ජිස්සාමි”ති ඉමිනා ආමිසපටිච්ඡන්තහොගිභාවං දස්සෙති. “එත්තකං වා අසුකස්ස ව...පෙ.... භුඤ්ජිස්සාමි”ති ඉමිනා පුග්ගලපටිච්ඡන්තහොගිභාවං දස්සෙති. අයන්ති පුග්ගලො. ආහතන්ති ගාමාදිතො ආනිතං. අදාතුමිති පිසද්දෙන දාතුමිති වට්ටතීති දස්සෙති. දානඤ්ඤි නාම න කස්සවි වාරිතං. සබ්බෙසන්ති දුස්සිලසිලවත්තානං. චුත්තන්ති අට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 2.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.492; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.11) චුත්තං. විවෙය්‍යාති විචිතිත්වා. දාතුමිති පිසද්දෙන අවිචිතිත්වා සාමඤ්ඤතො දාතුමිති වට්ටතීති සම්පිණ්ඨෙති. නනු එවං සති පුග්ගලවිභාගො කතො නාම හොති, කස්මා විවෙය්‍ය දාතුං වට්ටතීති ආහ “න හී”තිආදි. හීති යස්මා. එතෙති ගිලානාදයො. ඉදං පදං විචිතිත්වාති පදෙ කම්මං, “දෙන්තෙනා”ති පදෙ සම්පදානං. හීති සච්චං. ඉති අයන්ති ඉති මනසිකත්වා අයං සාරණීයධම්මපුරකො.

අබණ්ඩානීතිආදීසු පඨමං තාව බණ්ඩජිද්දසබ්බකම්මාසාති දස්සෙත්වා තෙසං පටිපක්ඛවසෙන අබණ්ඩාදීනි දස්සෙන්නො ආහ “යස්සා”තිආදි. තත්ථ යස්සාති හික්ඛුස්ස, සික්ඛාපදං හින්තන්ති සම්බන්ධො. සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසුති ආධාරෙ භූමිමං, සික්ඛාපදන්ති සම්බන්ධො. ආපත්තිඤ්ඤි පටිච්ච සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා ආපත්ති තස්ස විසයො හොති. ආදිමිහි වා අත්තෙ වාති

සික්ඛාපදානං ආදිමිහි වා අත්තෙ වා. වාසද්දො අනියමවිකප්පත්ථො. සික්ඛාපදෙ භින්නෙ ආපත්තිසම්භවතො චුත්තං. “සික්ඛාපදං භින්න”න්ති. ඛණ්ඩං නාමාති ඡින්නං නාම. වෙමජ්ඣෙති සික්ඛාපදානං වෙමජ්ඣෙ. භින්නන්ති සික්ඛාපදං භින්නං. ඡිද්දං නාමාති විවරං නාම. ද්වෙ තීණි සික්ඛාපදානීති සම්බන්ධො. සබ්බං නාමාති විත්තං නාම. භින්නානීති සික්ඛාපදානි භින්නානි. කම්මාසං නාමාති විචිත්තං නාම. එත්ථ ව එකස්මිං යානෙ එකෙන විසභාගවණ්ණෙන විත්තං සබ්බං නාම, නානායානෙ නානාවණ්ණෙන විචිත්තං කම්මාසං නාමාති අයමෙතෙසං විසෙසො. ඛණ්ඩාදීනං විපරිවත්තනවසෙන අඛණ්ඩාදීනි දස්සෙන්නො ආහ “යස්ස පනා”තිආදි. අභින්නානිසීලානීති අභින්නානි සික්ඛාපදසීලානි. තානි පනානි සීලානි පන. “එතානී”ති පදං පදාලඬිකාරමත්තං. භුජිස්සභාවකරණතොති තණ්හාදාසබ්බතො මොචෙත්වා භුජිස්සකරණභාවතො. ඉමිනා “භුජිස්සභාවකරණානී”ති වත්තබ්බෙ උත්තරපදලොපවසෙන එවං චුත්තන්ති දස්සෙති. භුජිස්සානීති චුච්චන්තිති සම්බන්ධො. විඤ්ඤානීති බුද්ධාදිහි සප්පුරිසෙහි. උපචාරසමාධිං අප්පනාසමාධිං වාති එත්ථ වාසද්දො සමුච්චයත්ථො. උපචාරසමාධිඤ්ඤා අප්පනාසමාධිං වාති හි අත්ථො. “සංවත්තයන්ති”ති ඉමිනා සමාධිසංවත්තනිකානීති එත්ථ අනියසද්දො බහුලං කත්තුචාවකොති දස්සෙති. සීලසාමඤ්ඤගතොති එත්ථ සමානස්ස භාවො සාමඤ්ඤං, තං ගතොති සාමඤ්ඤගතො, සීලෙන සාමඤ්ඤගතො සීලසාමඤ්ඤගතො, හුත්වා විහරතීති යොජනා. තෙන චුත්තං “සමානභාවුපගතසීලො විහරතී”ති.

යායං දිට්ඨිති එත්ථ “දිට්ඨි”ති සාමඤ්ඤගතස්සාපි සද්දස්ස “අරියා”ති සද්දන්තරසන්තිධානෙන විසෙසවිසයත්තා සම්මාදිට්ඨිති ආහ “මග්ගසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි”ති. “මග්ගසම්පයුත්තා”ති ඉමිනා ලොකියසම්මාදිට්ඨිං පටික්ඛිපති. නිද්දොසාති විසුද්ධත්තා, උත්තමත්තා වා නිද්දොසා. ඉමිනා අරියසද්දො නිද්දොසත්ථචාවකො අනිජ්ඣන්තපාටිපදිකොති දස්සෙති. නිය්‍යාතීති නිබ්බානං යාති. ඉමිනා අනියසද්දො බහුලං කත්තුචාවකොති දස්සෙති. යො තථාකාරී හොති, තක්කරස්සාති යොජනා. තථාකාරීති තාය මග්ගසම්පයුත්තාය සම්මාදිට්ඨියා කාරී හොති. ඉමිනා තාය සම්මාදිට්ඨියා කරොතීති තක්කරොති වචනත්ථං දස්සෙති. දුක්ඛක්ඛයායාති එත්ථ බියනං බයො, දුක්ඛස්ස බයො දුක්ඛක්ඛයො, තදන්ථායාති දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බදුක්ඛස්ස බයත්ථ”න්ති. සෙසන්ති චුත්තවචනතො සෙසං වචනං.

ඉති කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

බන්ධකපුච්ඡාවාරො

පුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. උපසම්පදක්ඛන්ධකන්ති මහාබන්ධකං. “නිදානෙන ව නිද්දෙසෙන ව සද්ධි”න්ති ඉමිනා සහ නිදානෙනාති සනිදානං, සහ නිද්දෙසෙනාති සනිද්දෙසන්ති

වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ නිදානෙනාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිදෙසසඬ්ඛානෙන නිදානෙන. නිද්දෙසෙනාති පුග්ගලාදිනිද්දෙසෙන. තත්ථාති උපසම්පදක්ඛන්ධකෙ. සමුක්කට්ඨපදානන්ති එත්ථ සමුක්කට්ඨසද්දො උත්තමපරියායොති ආභ “උත්තමාති” ති. පදානීති “න භික්ඛවෙ ඌනවිසතිවස්සො පුග්ගලො උපසම්පාදෙනබ්බො” ති (පාචි. 402-403; මහාව. 124) ආදිනා නයෙන වුත්තාති පදානි. ඉමෙහි පදෙහි “සමුක්කට්ඨාති පදානි සමුක්කට්ඨපදානී” ති වචනත්ථං දස්සෙති. ඉතීති අයමත්ථො. කස්මා පනෙත්ථ “සමුක්කට්ඨපදානං කති ආපත්තියො” ති පදානමෙව සාම්චසෙන නිද්දෙසො කතො, නනු ආපත්තියො නාම පුග්ගලානඤ්ඤෙව භොන්තීති ආභ “යෙන යෙන භී” තිආදි. භීති යස්මා. යෙන යෙන පදෙන පඤ්ඤත්තාති සම්ඛන්ධො. සා සාති ආපත්ති. ද්වෙ ආපත්තියොති එත්ථ ද්වින්තං ආපත්තීනං සරූපං දස්සෙන්තො ආභ “පාචිත්තියං, දුක්කට්” ති.

නස්සන්තෙනෙති නස්සන්තු එනෙ. විනස්සන්තෙනෙති විනස්සන්තු එනෙ භික්ඛුති අත්ථො. තෙහීති භික්ඛුහි. වදන්තොති වදන්තානං. සෙසෙසු උපොසථකරණෙසුති සම්ඛන්ධො. “දුක්කට්ඨපත්තියෙවා” ති ඉමීනා එකා ආපත්තීති එත්ථ අත්ථපකරණාදිවසෙන දුක්කට්ඨපත්තියෙවාති දස්සෙති.

පචාරණක්ඛන්ධකෙපීති පිසද්දො උපොසථක්ඛන්ධකං අපෙක්ඛති.

වම්මසංයුත්තෙපීති වම්මෙන සංයුත්තං කත්වා දෙසිතෙ ඛන්ධකෙපි, වම්මක්ඛන්ධකෙපීති අත්ථො. පිසද්දො පචාරණක්ඛන්ධකං අපෙක්ඛති. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙපීති පිසද්දො වම්මක්ඛන්ධකං අපෙක්ඛති. සමන්තාති අඬගජාතස්ස සමන්තතො.

තත්ථාති කථිතක්ඛන්ධකෙ. වීචරසංයුත්තෙති වීචරක්ඛන්ධකෙ.

වම්පෙයාකෙති වම්පෙයාක්ඛන්ධකෙ. සමුවචයක්ඛන්ධකෙසුපීති පිසද්දො වම්පෙයාක්ඛන්ධකං අපෙක්ඛති.

සමථක්ඛන්ධකෙ ඉමා ද්වෙ ආපත්තියො භොන්තීති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. බුද්දකචත්ථුකෙති බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකෙ. ගරුභණ්ඩවිස්සජ්ජනෙති ගරුභණ්ඩස්ස විස්සජ්ජනෙ.

සඬ්ඝහෙදෙති සඬ්ඝහෙදක්ඛන්ධකෙ. “සමාවාරං පුච්ඡිස්සන්ති වුත්තෙ වත්තක්ඛන්ධකෙ” ති ඉමීනා සමාවාරසද්දෙන වත්තක්ඛන්ධකං ගහෙනබ්බන්ති දස්සෙති. සාති දුක්කට්ඨපත්ති. “තථා” ති පදෙන “එකා දුක්කට්ඨපත්තියෙවා” ති පදං අතිදිසති. “පාතිමොක්ඛට්ඨපනෙ” ති ඉමීනා පාළියං යපනං පුච්ඡිස්සන්ති එත්ථ “පාතිමොක්ඛ” තිආදිපදස්ස ලොපං දස්සෙති. පඤ්චසතිකසත්තසතිකෙසුති පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකසත්තසතිකක්ඛන්ධකෙසු. ආරොපිතොති එත්ථ රූපධාතුයා ද්විකම්මිකත්තා, න්‍යාදිගණත්තා ව “ධම්මො” ති පධානකම්මමෙව වුත්තං, න

“සඬගහ” න්ති අපධානකම්මං. තෙන චුත්තං “ධම්මො සඬගහ” න්ති. තත්ථාති පඤ්චසතිකසත්තසතිකෙසු.

ඉති බන්ධකපුච්ඡාවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනයො

එකුත්තරිකනයො එකකචාරවණ්ණනා

321. එවං බන්ධකපුච්ඡාය වණ්ණනං කත්වා ඉදානි එකුත්තරිකනයස්ස තං කරොන්තො ආහ “ආපත්ති...පෙ.... නයෙ” ති. තත්ථ එකුත්තරිකනයෙ එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. “ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානී” ති ඉමිනා සමුට්ඨානානි ආපත්තිං කරොන්තීති අත්ථෙන ආපත්තිකරා නාමාති දස්සෙති. එතෙසන්ති ඡන්තං ආපත්තිසමුට්ඨානානං. භීති යස්මා, ආපජ්ජතීති සම්බන්ධො. සික්ඛාපදෙ වාති මාතිකාසික්ඛාපදෙ ව. ලහුකා ආපත්තීති එත්ථ අප්පසාවජ්ජත්තා න ලහුකා නාම හොති, ලහුකෙන පන විනයකම්මෙනාති ආහ “ලහුකෙන විනයකම්මෙන විසුජ්ඣනතො” ති. පඤ්චවිධාති ථුල්ලවිවයාදිවසෙන පඤ්චපකාරා. කෙනචිති ලහුකෙන වා ගරුකෙන වා කෙනචි ආකාරෙන. සංවිජ්ජති ගිහිභාවතො අවසෙසො සමණභාවො එතිස්සාති සාවසෙසා, පටිපක්ඛවසෙන අනවසෙසා. ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධාති පාරාජිකසඬසාදිසෙසවසෙන ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා.

“කරොන්ති” ති ඉමිනා අන්තරායිකාති එත්ථ ණිකපච්චයස්ස අත්ථං දස්සෙති. අන්තරායිකා ආපත්තියො සබ්බථා අන්තරායිකා හොන්තීති ආහ “අන්තරායිකං ආපන්නස්සාපි” තිආදි. දෙසෙත්වා සුද්ධිපත්තස්සාති සම්බන්ධො. ලොකවජ්ජාති ලොකෙහි වජ්ජෙතබ්බා. පණ්ණත්තිවජ්ජාති හගවතො පණ්ණත්තියා වජ්ජෙතබ්බා. යන්ති යං ආපත්තිං ආපජ්ජතීති සම්බන්ධො. කරොන්තොති කිරියමානතො. එත්ථ හි මානසද්දස්ස අන්තාදෙසො. ඉමිනා කරණං කිරියන්ති භාවත්ථං දස්සෙති. ආපජ්ජතීති පුග්ගලො ආපජ්ජති. සා ආපත්ති කිරියතො සමුට්ඨිතා නාමාති යොජනා. කා ආපත්ති වියාති ආහ “පාරාජිකාපත්ති වියා” ති. එසෙව නයො අනන්තරවාකොසුපි.

පුබ්බාපත්තීති එත්ථ පුබ්බසද්දො පයමත්ථොති ආහ “පයමං ආපන්නාපත්ති” ති. “ආපන්නා” ති පදෙන මජ්ඣෙකෙලොපං දස්සෙති. පච්ඡා ආපන්නාපත්තීති වත්තහෙදදුක්කටාපත්ති. මූලවිසුද්ධියාති මූලෙ කායචි ආපත්තියා අමිස්සත්තා විසුද්ධියා ආපත්තියා. කුරුන්දියං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. ඉදම්පිති කුරුන්දියං චුත්තවචනම්පි. පිසද්දෙන පුරිමං මහාඅට්ඨකථාවචනං අපෙක්ඛති. එකෙන පරියායෙනාති එකෙන කාරණෙන.

යාති ආපත්ති, දෙසිතා හොතිති සම්බන්ධො. අයං දෙසිතා ගණනුපිකා නාමාති යොජනා. යා දෙසිතා හොති, අයං අගණනුපිකා නාමාති යොජනා.

සඋස්සාහෙනෙනවානි පුනපි ආපජ්ජිස්සාමිති සහ උස්සාහෙනෙනව. භීති සච්චං, යස්මා වා. “ගණනං න උපෙනි”ති ඉමිනා ගණනං න උපගච්ඡති අගණනුපිකාති වචනත්ථං දස්සෙති. අට්ඨමෙ වත්ථුස්මිං සුරණෙති සම්බන්ධො. ඉදං පාළියං අට්ඨවත්ථුකපුරණවසෙන භික්ඛුනීනං ආගතත්තා භික්ඛුනියො සන්ධාය වුත්තං. භික්ඛුනම්පි දුතියපාරාජිකට්ඨානෙ ලබ්භතියෙව.

ථුල්ලවජ්ජාති එත්ථ ථුල්ලං වජ්ජං එතිස්සාති ථුල්ලවජ්ජාති දස්සෙන්නො ආහ “ථුල්ලදොසෙ පඤ්ඤත්තා”ති. යා ව ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස අසච්චාපනෙ ආපත්ති අත්ථි, සා ව ගිහිපටිසංයුත්තාති යොජනා. පඤ්චානන්තරියකම්මාපත්තීති පඤ්චහි ආනන්තරියකම්මෙහි ආපන්නා පාරාජිකාපත්ති. සුදින්නත්ථෙරාදීති ආදිසද්දෙන ධනියත්ථෙරාදයො සඬගණ්භාති. ආදිකම්මිකොති ආදිකම්මං කරොන්නො, තස්මිං නියුත්තො වා. මක්කට්ඨමණාදීති ආදිසද්දෙන වජ්ජපුත්තකාදයො සඬගණ්භාති. යො කදාචි කරහචි ආපත්තිං ආපජ්ජති, සො අඬච්චාපත්තිකො නාමාති යොජනා. පරතොපි එසෙව නයො.

“වොදෙති”ති ඉමිනා වොදෙතීති වොදකොති වචනත්ථං දස්සෙති. “වොදිතො”ති ඉමිනා වොදිතබ්බොති වුදිතො, සොයෙව වුදිතකොති වචනත්ථං දස්සෙති. පඤ්චදසසුති පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ වුත්තෙසු පඤ්චදසධම්මෙසු. තෙනාති අධම්මවොදකෙන, වොදිතොති සම්බන්ධො. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 401) වුත්තෙ සච්චෙ ව අකුජ්ජෙ ව අතිට්ඨන්තොපි අධම්මවුදිතකොයෙව නාම, සො පන ධම්මවොදකෙන වොදිතෙයෙව කුජ්ජන්තො අධම්මවුදිතකො නාම, අධම්මවොදකෙන වොදිතෙ පන කුජ්ජන්තොපි අධම්මවුදිතකො නාම න භොති, තස්මා ඉධ න වුත්තො. “සමන්තාගතො”ති ඉමිනා නියතා එතස්ස සන්තීති නියතොති වචනත්ථං දස්සෙති.

ආපජ්ජිතුං භබ්බාති භබ්බාපත්තිකා. කෙනචි කම්මෙන අකතොපි අනුක්ඛිත්තකොයෙව නාම, සො පන උක්ඛිත්තකොති සඬකාභාවතො ඉධ න වුත්තො. අයන්ති තජ්ජනියාදිකම්මකතො භික්ඛු. භීති යස්මා, න කොපෙතීති සම්බන්ධො. ලිඬගදණ්ඩකම්මසංවාසනාසනාහීති ලිඬගනාසනෙන ව දණ්ඩකම්මනාසනෙන ව සංවාසනාසනෙන ව. යෙනාති භික්ඛුනා. සොති නානාසංවාසකො. ද්විත්තං නානාසංවාසකානං විසෙසො හෙට්ඨා (පාචි. අට්ඨ. 428) වුත්තොයෙව. යපනං ජානිතබ්බන්ති එත්ථ කිං යපනං නාමාති ආහ “පාතිමොක්ඛට්ඨපන”න්ති.

ඉති එකකචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකන යො දුකචාරවණ්ණනා

322. දුකෙසු අවිත්තකා ආපත්තීති සම්බන්ධො. භූතාරොවනාපත්තීති පාචිත්තියාපත්ති. අභූතාරොවනාපත්තීති පාරාජිකථුල්ලච්චයාපත්ති.

පදසොධම්මාදිකාතිආදිසද්දෙන උත්තරිෂ්පඤ්චවාසා සඬගහිතා.

මඤ්චපීඨාදීනන්තිආදිසද්දෙන භිසිආදයො සඬගණ්හාති. අනාපුච්ඡාගමනාදීසුති ආදිසද්දෙන අනුද්ධරිත්වා ගමනං සඬගණ්හාති. සපුග්ගලොති සො අත්තසඬබ්බානො පුග්ගලො සපුග්ගලො. පරපුග්ගලොති පරො පුග්ගලො පරපුග්ගලො. ගරුකන්ති සඬසාදිසෙසං. ලහුකන්ති පාවිත්තියං. පුන ගරුකන්ති පාරාජිකං. පුන ලහුකන්ති පාවිත්තියමෙව.

අඬගුලිමත්තම්පීති පිසද්දෙන කෙසග්ගමත්තම්පීති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති. තන්ති මඤ්චපීඨං. ගම්යො ආපජ්ජති නාමාති සම්බන්ධො.

“ආදියන්තො ආපජ්ජති නාමා” තිආදිනා අත්ථාපත්ති ආදියන්තො ආපජ්ජතිති පාළියං ආදියන්තො හුත්වා ආපජ්ජති ආපත්ති අත්ථීති යොජනානයං දස්සෙති. එවඤ්ඤි සති “ආපජ්ජති” ති ආබ්‍යාතපදං “අත්ථී” ති කිරියන්තරං අපෙක්ඛිත්වා කත්තා හොතිති දට්ඨබ්බං. අථ වා ආදියන්තො පුග්ගලො යං ආපත්තිං ආපජ්ජති, සා ආපත්ති අත්ථීති යොජනා. එසෙව නයො අඤ්ඤෙසුපි. මුග්ග්ඛකාදීනීති ආදිසද්දෙන ගොවතකුක්කුරවතාදීති සඬගණ්හාති. පාරිවාසිකාදයො ආපජ්ජන්තිති සම්බන්ධො. තජ්ජනියාදිකම්මකතා වා පුග්ගලාති යොජනා. අසමාදියන්තා ආපජ්ජන්තිති අසමාදියන්තා හුත්වා ආපජ්ජන්ති. තෙති පුග්ගලෙ. කරොන්තො ආපජ්ජති නාමාති කරොන්තො හුත්වා ආපජ්ජති නාමාති යොජනා. එවං දෙන්තො ආපජ්ජති නාමාතිආදීසුපි.

එකරත්තඡාරත්තසත්තාහදසාහමාසාතික්කමෙසුති “එකරත්තම්පි තිච්චරෙන විජ්ජවසෙය්‍යා” ති (පාරා. 475-476) ව “ඡාරත්තපරමං තෙන භික්ඛුනා තෙන චිචරෙන විජ්ජවසිතබ්බ” තිති (පාරා. 653) ව “සත්තාහපරමං සන්තිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බ” තිති (පාරා. 622-623) ව “දසාහපරමං අතිරෙකච්චරං ධාරෙතබ්බ” තිති (පාරා. 462-463) ව “මාසපරමං නික්ඛිපිතබ්බ” තිති (පාරා. 499-500) ව චුත්තකාලාතික්කමෙසු.

ඉමං පන ආපත්තිං ආපජ්ජති නාමාති සම්බන්ධො.

යස්මිං පක්ඛෙ නිසින්තොති යස්මිං පක්ඛෙ සයං නිසින්තො. තෙසන්ති අත්තනො පක්ඛෙ නිසින්තානං, නානාසංවාසකන්ති සම්බන්ධො. යෙසන්ති සකපක්ඛෙ නිසින්තානං. කම්මං කොපෙතීති නානාසංවාසකත්තා කම්මං කොපෙති. ඉතරෙසන්ති පරපක්ඛෙ නිසින්තානං. හත්ථපාසං අනාගතත්තා කම්මං කොපෙතීති යොජනා. “එසෙව නයො” ති චුත්තවචනං විත්ථාරෙන්තො ආහ “යෙසං භී” තිආදි. යෙසන්ති සකපක්ඛෙ වා පරපක්ඛෙ වා නිසින්තානං යෙසං භික්ඛුනං. සොති භික්ඛු. ආපජ්ජිතබ්බතොති ආපජ්ජිතබ්බභාවතො. ඉමිනා පුග්ගලෙන ඡහි සමුට්ඨානෙහි ආපජ්ජිතබ්බාති ආපත්තියොති වචනත්ථං දස්සෙති. කම්මෙන වා සලාකග්ගාහෙන වාති එත්ථ උද්දෙසො කම්මෙ ලක්ඛණභාරනයෙන සඬගහං ගච්ඡති, වොහාරානුස්සාවනා සලාකග්ගාහෙති දස්සෙන්තො ආහ “උද්දෙසො වෙව...පෙ....

එක”න්ති. පුබ්බභාගාති සඨසහෙදස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තා. පමාණන්ති සඨසහෙදස්ස කාරණං.

අද්ධානභීතො නාමාති එත්ථ අද්ධානසද්දො කාලපරියායොති ආහ “උනවිසතිවස්සො”ති. ටෙය්‍යසංවාසකාදයොතිආදිසද්දෙන තිත්ථියපක්කන්තකභික්ඛුනීද්‍රසකපඤ්චානන්තරියා සඨගහෙතඛ්ඛා. අට්ඨ අභබ්බපුග්ගලා කරණදුක්කටකා නාම භොන්තීති යොජනා. එත්ථ කත්තබ්බන්ති කරණං, කම්මං, දුට්ඨ කත්තබ්බන්ති දුක්කටං, කම්මමෙව. කරණං දුක්කටමෙතස්සාති කරණදුක්කටකො. විසෙසනපරනිපාතො “අග්‍යාභීතො”තිආදීසු විය. තදෙවත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “දුක්කටකිරියා”තිආදි. නො ව යාවතීති එත්ථ යාවධාතුයා පධානකම්මං දස්සෙන්නො ආහ “උපසම්පද”න්ති, “සඨස”න්ති අපධානකම්මමානෙතඛ්ඛං. තෙපිටකොති තිපිටකං වාචුග්ගතවසෙන ධාරකො. ආණායපීති පිසද්දො “මනෙනපි”ති අත්ථං සම්පිණ්ඩෙනි. යාවන්තස්සෙවාති නිස්සයං ආවරියං යාවන්තස්සෙව. යං වත්ථුං අජ්ඣාචරන්නො ආපත්තිං ආපජ්ජති, තං වත්ථු සාතිසාරං නාමාති යොජනා.

උපසාතිකාති එත්ථ උපහනන්තීති උපසාතා, තෙයෙව උපසාතිකාති දස්සෙන්නො ආහ “උපසාතා”ති. තත්ථාති ද්වීසු උපසාතිකෙසු. ද්වෙ වෙනයිකාති එත්ථ විනයෙන සිද්ධා වෙනයිකාති දස්සෙන්නො ආහ “විනයසිද්ධා”ති. “ද්වෙ අත්ථා”ති ඉමිනා ණිකසද්දස්ස සරූපං දස්සෙති. පඤ්ඤත්තානුලොමං නාම දට්ඨබ්බන්ති සම්බන්ධො. පච්චයසාතොති පච්චයස්ස සාතො. ඉමිනා සෙතුසාතොති එත්ථ සෙතුසද්දො පච්චයවාචකොති දස්සෙති. විත්තස්සාපීති පිසද්දො පගෙව කායවාචානන්ති දස්සෙති. ඉතිපීති පිසද්දො දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනො. “පමාණෙනා”ති ඉමිනා මත්තකාරිතාති එත්ථ මත්තසද්දො පමාණත්ථොති දස්සෙති. “කරණ”න්ති ඉමිනා කාරිතාති තද්ධිතභාවං කිතභාවෙන දස්සෙති සභාගත්තා. කායද්වාරිකන්ති කායද්වාරෙ පවත්තං ආපත්තිං. ඉමිනා ආපජ්ජතිති පදස්ස කම්මං දස්සෙති. කායෙනෙව වුට්ඨාතීති කායසාමග්ගියා දානත්තා කායෙනෙව වුට්ඨාති. සීසමක්ඛනාදීති ආදිසද්දෙන පාදමක්ඛනාදිං සඨගණ්භාති.

තන්ති භාරං. “නිත්ථරිතුං වීරියං ආරහති”ති ඉමිනා වහනාකාරං දස්සෙති. ටෙරො සමානොති යොජනා. නවහනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “අනුජානාමී”තිආදි. “කුක්කුච්චායිත්ථා කරොති”ති ඉමිනා කුක්කුච්චසද්දස්ස නාමධාතුං දස්සෙති. “දිවා ව රත්තො වා”ති ඉමිනා අභිණ්භං ආසවචඩ්ඪනං දස්සෙති. තත්ථ තත්ථාති තෙසු තෙසු විභඩ්ගක්ඛන්ධකෙසු.

ඉති දුකචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනායො තිකචාරවණ්ණනා

323. තිකෙසු හගවති තිට්ඨන්තෙ යං ආපත්තිං ආපජ්ජති, සා ආපත්ති අත්ථිති යොජනා. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පදෙසු. විත්ථාරං දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා” තිආදි. තත්ථ තත්ථාති තිකෙසු, විත්ථාරො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. ලොභිතුප්පාදාපත්තීති අනුලොමපාරාජිකාපත්ති. “ආවුසොවාදෙනා” ති “ආවුසො” ති වොහාරෙන. වොති තුම්හෙහි.

කාලෙති පුරෙහත්තකාලෙ. විකාලෙති පච්ඡාහත්තකාලෙ. අවසෙසං ආපත්තින්ති සම්බන්ධො. දසවස්සොම්භීති අහං දසවස්සො අම්භි. නවොති පඤ්චවස්සඅපරිපුණ්ණො. මජ්ඣිමොති පඤ්චවස්සතො පටියාය යාව දසවස්සඅපරිපුණ්ණො. කුසලවිත්තො ආපජ්ජතිති කුසලවිත්තො හුත්වා ආපජ්ජති. අබ්බාකතවිත්තොති සුපන්තස්ස හවඬිගවිත්තං සන්ධාය චුත්තං. යන්ති ආපත්තිං. සබ්බන්ති ආපත්තිං, ආපජ්ජතිති සම්බන්ධො. දුක්ඛවෙදනාසමඬිගී හුත්වා ආපජ්ජතිති යොජනා. යන්ති ආපත්තිං.

තයො පටික්ඛෙපාති එත්ථ පටික්ඛෙපස්ස සාමිකං දස්සෙන්නො ආහ “බුද්ධස්ස හගවතො” ති. කිලෙසසල්ලෙඛනකපටිපත්තියාති කිලෙසං සල්ලිඛති තනුං කරොතීති කිලෙසසල්ලෙඛනකා, සායෙව පටිපත්ති කිලෙසසල්ලෙඛනකපටිපත්ති, තාය.

පරිසං උපටියාපෙන්නො බාලොති සම්බන්ධො. පරිසං උපටියාපෙන්නො පණ්ඩිතො වාති සම්බන්ධො. අවසෙසං ආපත්තින්ති යොජනා. කාලෙති කාලපක්ඛෙ. පුණ්හෙති පුණ්හපක්ඛෙ.

කත්තිකපුණ්ණමාසියාති පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමාසියා. කුරුන්දියං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. සුචුත්තකාරණං දස්සෙන්නො ආහ “වාතුමාස” තිආදි. භීති යස්මා, පරියෙසන්නො ච නිවාසෙන්නො ච භික්ඛුති යොජනා.

වත්ථුන්ති මෙථුනධම්මාදිවත්ථුං.

පටිච්ඡාදෙති එතායාති පටිච්ඡාදීති කරණත්ථොපි යුජ්ජති. විත්ථාරං දස්සෙන්නො ආහ “ද්වාරං පිදහිත්වා” තිආදි. එතදෙවාති පරිකම්මමෙව. උභයත්ථාති උභයෙසු ජන්තාසරපටිච්ඡාදිඋදකපටිච්ඡාදියු. සබ්බන්ති අබ්බං පරිකම්මාදිං. නිය්‍යන්තීති නිලිසිත්වා යන්ති. ඉමිනා වහන්තීති එත්ථ වහධාතු ගත්‍යත්ථොති දස්සෙති. අබ්බමභිකාධුමරජරාහුවිමුත්තන්ති අබ්බොත ච මභිකාය ච ධුමෙන ච රජෙන ච රාහුනා ච විමුත්තං. තෙසුති අබ්භාදියු. තථාති යථා වන්දමණ්ඩලං විරොචති, තථා සුරියමණ්ඩලං.

කරණීයෙන හුත්වාති සම්බන්ධො.

www.aathaapi.org

“ලද්ධි” න්ති ඉමිනා ඉදමජ්ජනායාති එත්ථ ඉදංසද්දස්ස විසයං දස්සෙති.
 “අවිජ්ඣා” න්ති ඉමිනා භාධාතු ත්වාපච්චයොති දස්සෙති. සුද්ධං බ්‍රහ්මචාරීන්ති
 එත්ථ සබ්බථා කිලෙසසුද්ධො ඛිණ්ණාසවොව ගහෙතබ්බොති ආහ “ඛිණ්ණාසවං
 භික්ඛු” න්ති. “පාතබ්බාහව” න්ති ඉමිනා පාතබ්බාහන්ති එත්ථ තාපච්චයො භාවත්ථෙ
 හොතීති දස්සෙති. “පටිසෙවන” න්ති ඉමිනා පාතබ්බාසද්දො
 යථාකාමපරිභුඤ්ජනත්ථොති දස්සෙති. ගතිවිසොධනන්ති දුග්ගතිනො සුගතියා
 විසුජ්ඣන්තං. “අකුසලානි වෙව මූලානි වා” න්ති ඉමිනා අකුසලසද්දස්ස ව මූලසද්දස්ස
 ව තුල්‍යාධිකරණභාවං දස්සෙති. තස්මා අකුසලසංඛිතානානි මූලානි අකුසලමූලානීති
 තුල්‍යාධිකරණසමාසො කාතබ්බො. දුච්චරිතානීති එත්ථ දුසද්දස්ස
 දුට්ඨචිරුපත්ථභාවං දස්සෙන්නො ආහ “දුට්ඨ චරිතානි, චිරුපානි වා චරිතානී” ති.
 චිරුපානීති විකාරසභාවානි. “කරණභූතෙනා” න්ති ඉමිනා “කත්තුභූතෙනා” න්ති අත්ථං
 පටික්ඛිපති. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං ඛන්ධකෙ.

ඉති තිකචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එතුත්තරිකනායො චතුක්කචාරවණ්ණනා

324. චතුක්කෙසු එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බොති යොජනා.
 තිණුවත්ථාරකසමට්ඨානන්ති තිණුවත්ථාරකසමට්ඨොන අධිකරණවූපසමිතට්ඨානං.
 පරස්ස කම්මවාචායාති පරස්ස කරණභූතාය කම්මවාචාය. තතොති චතුක්කතො.
 පරෙසුති අඤ්ඤෙසු චතුක්කෙසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. තමෙවාති
 කායද්වාරිකමෙව. පුන තමෙවාති වච්ඡ්වාරිකමෙව. ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිඤ්ච
 සභාගාරසෙය්‍යාපත්තිඤ්චාති යොජනා. ජග්ගන්තොති ජාගරන්තො.

අවිත්තකො ආපජ්ජති නාමාති “අවිත්තකො භික්ඛු ආපජ්ජති නාමා” ති වා
 “අවිත්තකො හුත්වා ආපජ්ජති නාමා” ති වා යොජනා කාතබ්බො. සභාගන්ති
 වත්ථුසභාගං. තඤ්චාති අඤ්ඤතරං තඤ්ච ආපත්තිං. ඉතීති එවං.

කම්මෙනාති සමනුභාසනකම්මෙන. කම්මෙන වුට්ඨාතීති කම්මෙන එව වුට්ඨාති.

සොති ගිහිපරික්ඛාරො, ආහටො හොතීති සම්බන්ධො. අවාපුරණන්ති කුඤ්චිකං.
 අන්තොති භණ්ඩාගාරස්ස අන්තො.

සම්මුඛා වුට්ඨාතීති සම්මුඛා එව වුට්ඨාති.

සයිතාය එව භික්ඛුනියාති යොජනා. ඉදන්ති සභාගාරසෙය්‍යාපත්තිං, පටිච්චාති
 සම්බන්ධො. එතන්ති “ලිඛිතපාතුභාවෙනා” ති වචනං, වුත්තන්ති සම්බන්ධො.
 උභිත්තමිජිති භික්ඛුභික්ඛුනීනමිජි. ලිඛිතපටිලාභෙනාති ඉත්ථිලිඛිතපටිලාභෙන.
 පයමන්ති ආදිකජ්ජකාලෙ. “පයමං උජ්ජන්තවසෙනා” ති ඉමිනා පුරෙ උජ්ජන්තං
 පුරිමන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “සෙට්ඨභාවෙනා” ති ඉමිනා පුරභාවෙන
 සෙට්ඨභාවෙන උජ්ජන්තං පුරිමන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. “පුරිසලිඛිත” න්ති ඉමිනා

ඉමපච්චයස්ස සරූපං දස්සෙති. පුරිසකුත්තපුරිසාකාරාදීනි ආදිසද්දෙන
පුරිසනිමිත්තාදයො සභිගණ්හානි. යානි ඡවත්තාලීස සික්ඛාපදානීනි යොජනා. ඉමිනා
චුත්තනායානුසාරෙන දුතියචතුක්කෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනිති තිංසාධිකෙහි
සතසික්ඛාපදෙහි.

මහාපදෙසානි විනයෙ (මහාව. 305) ආගතා මහාපදෙසා. කස්මා මහාපදෙසා
“සාමුක්කංසා”ති වුච්චන්තීති ආහ “තෙ භී”තිආදි. තත්ථ තෙති චත්තාරො
මහාපදෙසා, වුච්චන්තීති සම්බන්ධො. “සය”න්ති ඉමිනා සාමුක්කංසානි එත්ථ
සංසද්දස්ස සයමත්ථං දස්සෙති. “උක්ඛිපිත්වා”ති ඉමිනා උක්කංසසද්දො
උක්ඛිපනත්ථොති දස්සෙති. “යපිතත්තා”ති ඉමිනා සයං උක්කංසිත්වා යපිතා
සාමුක්කංසානි වචනත්ථං දස්සෙති. “අජ්ඣොභරණියපරිභොගා”ති ඉමිනා
බාහිරපරිභොගං නිවත්තෙති. උදකං පනාති කෙනචි අසංසග්ගං පසන්තොදකං පන.
කාලෙති සජ්ජදට්ඨකාලෙ. “පඤ්ච වා දස වා සීලානී”ති ඉමිනා පඤ්ච වා දස වා
සීලානි උපාසකසීලන්ති දස්සෙති.

තත්ථ වානි විහාරෙ ව. උභොපීති ආගන්තුකාවාසිකවසෙන උභොපි.
අසාධාරණන්ති ද්විති අසාධාරණං. ආපත්තින්ති භික්ඛුනීහියෙව සාධාරණං ආපත්තිං.
ගමියචතුක්කෙපිති පිසද්දො ආගන්තුකචතුක්කං අපෙක්ඛති. චත්ථුනානත්තතාවානි
මෙථුනාදිචත්ථුනානත්තතා එව. භීති සච්චං, යස්මා වා. සාති ආපත්ති. තථානි යථා
කායසංසග්ගෙ, තථා ලසුණුබාදනෙති යොජනා. එත්ථානි
චත්ථුනානත්තතාදිචතුක්කෙ. චත්තාරි පාරාජිකානීති භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ ආගතානි.
විසුං ආපජ්ජන්තෙසුපි එසෙව නයොති සම්බන්ධො.

පුරිමචතුක්කෙති චත්ථුනානත්තතාදිචතුක්කෙ. යො පයමො පඤ්ඤොති
යොජනා. ඉධානි චත්ථුසභාගතාදිචතුක්කෙ. යො වානි යො ව පඤ්ඤො. තත්ථානි
චත්ථුනානත්තතාදිචතුක්කෙ. තතියචතුත්ථෙසු පඤ්ඤෙසුති සම්බන්ධො.

“සද්ධිවිහාරිකස්සා”ති පදං “කත්තබ්බ”ඉති පදෙ සම්පදානං.

ගරුකන්ති පාරාජිකං. ලහුකන්ති පුල්ලච්චයං වා දුක්කටං වා.

අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනං පටිපාටියා නිසිදිතබ්බතො චුත්තං
“නචමභික්ඛුනීතො”ති. පච්චුට්ඨානාරහානි පටිමුඛං උපට්ඨාතුං අරහා. අවිසෙසෙන
වානි “භික්ඛු”ති වා “භික්ඛුනී”ති වා විසෙස, මකත්වා සාමඤ්ඤෙන ව.
“ආසනාරභචතුක්කස්සා”ති පදං “පයමපද”න්ති පදෙ අවයවිසම්බන්ධො.

අසාධාරණන්ති භික්ඛුහි අසාධාරණං. විකාලෙ කජ්ජනීති තදහුචිකාලෙ කජ්ජනී.
කාලාතීතන්ති කාලයාමසත්තභාතීතං. යාවකාලිකාදිත්තයඤ්ච අකජ්ජියමංසඤ්ච
උග්ගහිතකඤ්ච අපටිග්ගහිතකඤ්චානි යොජනා.

ගුණධර්මානුපාතනාදිව ධූවන්භානාදිව වම්මන්ථරණාදිව
 ගුණධර්මානුපාතනාදිව වම්මන්ථරණානි. ඉමානි වත්තාරිති පඤ්චවග්ගෙන
 ගණෙන උපසම්පදානාදීති. ඉධානි පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු. ඉධානි මජ්ඣිමෙසු.
 ඉදන්ති චතුබ්බිධං වත්ථු. දීපෙතුම්පිති දීපනම්පි. තුංපච්චයො හි කත්චන්ථජොතකො.
 එසෙව නයො දීපෙතුං පනාති එත්ථාපි. සෙසං අනුඤ්ඤාතකන්ති සම්බන්ධො.
 උභයන්ථපිති පච්චන්තිමමජ්ඣිමවසෙන උභයන්ථාපි.

ජන්දපාරිසුද්ධිඅක්ඛානං එකං කත්වා “වත්තාරො”ති වුත්තං. වත්තාරො
 පුබ්බකිච්චාති ලිඛිතවිපල්ලාසො, “වත්තාරි පුබ්බකිච්චානි”ති හි අත්ථො. එවං
 වුත්තානි ඉමානි වත්තාරිති සම්බන්ධො. එවං ආගතා සම්මුතියොති සම්බන්ධො.
 සබ්බන්ථාති සබ්බෙසු චතුක්කෙසු.

ඉති චතුක්කචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකන යො පඤ්චකචාරවණ්ණනා

325. පඤ්චකෙසු “පඤ්ච පුග්ගලා නියතා”ති එතං ආනන්තරියානමෙව
 ගහණන්ති යොජනා. පඤ්ච ඡේදන කා ආපත්තියො නාම වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.
 යා විකප්පනා වුත්තාති යොජනා. උස්සඬ්ඛිකිතොති උට්ඨහිත්වා සඬ්ඛිකිතො.
 පරිසඬ්ඛිකිතොති පුනප්පුනං සඬ්ඛිකිතො. අකුප්පො අරහත්තඵලසඬ්ඛාතො ධම්මො
 ඉමස්සාති අකුප්පධම්මො, බිණ්ණාසවො. බිණ්ණාසවො සමානොපි උස්සඬ්ඛිකිතො වෙව
 පරිසඬ්ඛිකිතො වාති යොජනා. පරිහරිතබ්බාති අපනොතබ්බා. භීති සච්චං, යස්මා වා.
 එතෙසුති අගොචරෙසු. ථූපච්චරන්ති එත්ථ ථූපං පරික්ඛිපිත්වා කතං වීචරං.
 ථූපච්චරන්ති දස්සෙන්නො ආහ “වම්මික”න්තිආදි. වම්මිකො හි ථූපයති උද්ධං
 ආරොහතිති ථූපොති වුච්චති. න්භානට්ඨානෙති සබ්බෙසං න්භානට්ඨානෙ. තඤ්ඤි
 උදකෙන කායං අභිසිඤ්චති එත්ථාති අභිසෙකන්ති වුච්චති. අභිසෙකෙ ඡඩ්ඨිතං
 ආභිසෙකිකං, වීචරං. තෙන වුත්තං “ඡඩ්ඨිතවීචර”න්ති. භතපට්ඨාහතන්ති එත්ථ
 භරධාතුයා පොසනත්ථං පටික්ඛිපිත්වා ධාරණත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සුසානං
 නෙත්වා පුන ආනිතක”න්ති. තත්ථ “සුසාන”න්ති ඉමිනා කම්මං දස්සෙති,
 “පුනා”ති ඉමිනා පටිසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. ඉමෙහි පදෙහි සුසානං හතං හුත්වා
 ගෙහං පටිආහරිතබ්බන්ති භතපට්ඨාහතන්ති වචනත්ථං දස්සෙති, යකාරො
 පදසන්ධිකරො. පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච පොත්ථකෙසු “ගතපට්ඨාගත”න්ති
 කණ්ඨජතනියක්ඛරෙන පාඨො අත්ථී, සො අසුන්දරො.

කායො පඨමං, වාචා දුතියං, කායවාචා තතියං, ඉදං සන්ධාය “තතියෙනා”ති
 වුත්තං. තත්ථොචාති අන්තරපෙය්‍යාලෙ එව.

අදින්නන්ති එත්ථ අකාරස්ස නකාරියභාවඤ්ච තපච්චයස්ස කම්මවාචකභාවඤ්ච
 දස්සෙන්නො ආහ “අඤ්ඤෙන න දින්න”න්ති. තත්ථ “අඤ්ඤෙනා”ති ඉමිනා
 තපච්චයස්ස කම්මවාචකභාවං දස්සෙති, නකාරෙන අකාරස්ස කාරියං දස්සෙති.

කෙන කාරණෙන අවිදිතන්ති ආහ “පටිග්ගණ්භාමීති චෙතනාය අභාවෙනා” ති.
 අවිදිතන්ති අපාකටං. නටසමජ්ජාදිදානන්ති නටසමජ්ජාදීනං සබ්බෙසං දානං.
 උසහවිස්සජ්ජනන්ති උසහස්ස විස්සජ්ජනං. ඉදං උපලක්ඛණවසෙන චුත්තං.
 සබ්බාසමිපි පන මනුස්සාමනුස්සානං ඉත්ථීනං මෙටුනරතිවසෙන පුරිසානං දානමිපි
 ගහෙනබ්බං. ඉත්ථීදානන්ති එත්ථාපි යාසං කාසඤ්චි ඉත්ථීනං යෙසං කෙසඤ්චි
 පුරිසානං දානං ගහෙනබ්බං. පටිභානවිත්තකම්මදානන්ති
 මෙටුනසෙවනපටිභානවිත්තකම්මදානං. ලොකස්සාති ලොකෙන. කටේතුකම්මානාති
 කටේතුකාමනා. “න සුජ්ජට්ඨිනොදයා” ති ඉමිනා දුක්ඛෙන පටිච්චනොදෙනබ්බාති
 දුජ්ජට්ඨිනොදයා, පටිච්චනොදෙතුං න සුකරාති දස්සෙති. උපායෙනාති යුත්තියා.

චුස්සදෙවත්ථෙරො අට්ඨාසි කිරාති සම්බන්ධො. එකංසන්ති භූමිමත්ථෙ චෙන.
 උපයොගවචනං. එකස්මිං අංසෙති හි අත්ථො. බුද්ධාරම්මණන්ති
 බුද්ධගුණාරම්මණං. මාරොති දෙවපුත්තමාරො, ගතොති සම්බන්ධො. ගොමයන්ති
 ගොමීජ්ඣං. ජරග්ගචොති ජරගොණො. තාදිසමෙවාති
 ගොමයවිජ්ජකිරණසභාවමෙව. විජ්ජකාරන්ති විසෙසපකාරෙන කරණං.
 වච්ඡපාදන්ති කුටිලපාදං. පරිකසන්තොති පරිච්ඡෙදං කත්වා විලෙඛන්තො.
 විගච්ඡපුරිසොති විකාරං, විරූපං වා ගතපුරිසො. “විගච්ඡපුරිසො” තිපි පායො,
 විසෙසෙන සොහණං භක්ඛපුරිසොති අත්ථො. අයමෙව පායො අභිධානාදිසු
 (අභිධානජ්ජපදිපිකායං 102 ගාථායං) දිස්සති. සමන්තාති කටඅන්ධකාරවිහාරස්ස
 සමන්තතො. මාරො සියා නු බොති යොජනා. න අසක්ඛිං ඉති ආහාති යොජනා.
 දිට්ඨපුබ්බොති පුබ්බෙ දිට්ඨො. මහානුභාවොති දෙවිද්ධියා මහානුභාවො. ඉඬ්ඝාති
 උයොයාජනත්ථෙ නිපාතො, උයොයාජෙමීති අත්ථො. අත්තභාවන්ති තව අත්තභාවං.
 තාදිසං රූපන්ති බුද්ධස්ස භගවතො අත්තභාවසදිසං රූපං. තංසරික්ඛකන්ති තෙන
 රූපෙන සදිසං. පතිරූපමෙව සදිසට්ඨොන පතිරූපකං, න එකංසසදිසං රූපං කිඤ්චි
 සදිසරූපන්ති අත්ථො. සකත්තභාවන්ති සස්ස එසො සකො, සොයෙව අත්තභාවො
 සකත්තභාවො, තං. අයන්ති මාරො. කටන්ති කෙන කාරණෙන භගවා න සොහති නු
 බො, සොහතියෙවාති අත්ථො. තදෙව සමත්ථෙතුං චුත්තං “සබ්බෙසො
 විතරාගදොසමොහො” ති. වඤ්චිතොමිහීති අහං වඤ්චිතො අමිහි. කිං අත්ථීති කිං
 නාම අත්ථී, මම වඤ්චනවිත්තං නත්ථීති අධිජ්ජායො. දහරහික්ඛු පටිලහතීතිආදිනා
 සම්බන්ධිතබ්බං.

දහරහික්ඛු අට්ඨාසිති සම්බන්ධො. සඬකාරජඩ්ඛනිං පච්ඡන්ති සම්බන්ධො.
 සඬකාරං ඡඩ්ඛෙති ඉමායාති සඬකාරජඩ්ඛනී. තිස්සදත්තත්ථෙරො නාම පුච්ඡීති
 සම්බන්ධො. නාවාතොති පොතතො. පඤ්භාසහස්සන්ති
 සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානෙසු පුච්ඡාසහස්සං. පුච්ඡීති දහරං පුච්ඡි. පරිච්ඡන්දීති
 තස්මිං දිවසෙ කාතබ්බවත්තං නිට්ඨපෙසිති අත්ථො. යොනකච්ඡයතොති
 යොනකලොකතො. අට්ඨ කජ්ජෙ අනුස්සරීති චෙතියඩ්ගණං දිස්වා විත්තස්ස
 පසිදනතො පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙන අට්ඨ කජ්ජෙ අනුස්සරි.

එකො හික්බු ගතොති සම්බන්ධො. දෙවතා පුප්ඵහත්ථා අට්ඨංසුති මනුස්සවෙසං ගහෙත්වා අට්ඨංසු. තෙන චුත්තං “කතරගාමවාසිකාත්ථා”ති. තුම්හෙ කතරස්මිං ගාමෙ වසනසීලා අත්ථ භවථාති යොජනා. ඉධෙවාති ඉමස්මිංයෙව යානෙ. සීතාමිහාති මයං සීතා අමිහාති යොජනා.

අයං කථාති අයං වක්ඛමානකථා. කිං අමච්චපුත්තො පාසාදිකො නු බොති යොජනා. තෙති අමච්චපුත්තඅභයත්ථෙරෙ. ඤාතකා අගමංසුති සම්බන්ධො. ථෙරමාතාපි පහිණිති සම්බන්ධො. පිසද්දෙන ඤාතකෙ අපෙක්ඛති. පහිණාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “පුත්තො මෙ”තිආදි. අමච්චපුත්තො ආරුල්භොති සම්බන්ධො. අභයත්ථෙරො ආහාති සම්බන්ධො. තෙනාති අමච්චපුත්තෙන. යුගග්ගාහන්ති යුගස්ස ගාහං. “මහල්ලකත්ථෙරස්ස සම්මට්ඨට්ඨානෙ කවචරං ඡඩ්ඛෙත්වා”ති වචනං ආචි කරොන්නො ආහ “අතීතත්තභාවෙ කීරා”තිආදි. අමච්චපුත්තො ඡඩ්ඛෙසිති සම්බන්ධො.

තන්ති සම්මජ්ජනවත්තං. තත්ත්වාති “සත්ථුසාසනං කතං භොති”තිවචනෙ. ආයස්මා සාරිපුත්තො නිසීදි කීරාති සම්බන්ධො. භගවා පච්චාගඤ්ඡීති සම්බන්ධො. පාදානීති පාදස්ස අක්කමනට්ඨානාති, පාදවෙතියානීති අත්ථො. ථෙරො නිසීදිති සම්බන්ධො. ඡණ්ණුකෙහි පතිට්ඨාය “පාදවෙතියං වන්දිත්වා”ති පායසෙසො අජ්ඣාහරිතබ්බො. මෙ නිසින්තභාවං මෙ සත්ථා අඤ්ඤාසි වතාති යොජනා. මෙසද්දො හි පුබ්බපරාපෙක්ඛො. වොදනන්ති දොසාරොපනං. කාරෙස්සාමීති දසබලං කාරෙස්සාමි. භගවා ආහාති සම්බන්ධො. ගතොසීති ත්වං ගතො අසී, විචරන්තස්ස තුය්හං න පතිරුපන්ති යොජනා. තතොති වොදනකාලතො.

එත්තකො විනිච්ඡයො උපලබ්භතීති සම්බන්ධො. භාසපරියන්තන්ති වචනපරිච්ඡේදං. අයන්ති කථා. එත්තකං වචනන්ති සම්බන්ධො. ගය්භුපගන්ති ගහෙතබ්බභාවං උපගමනං, ගණ්හිතුං බමනීයන්ති අත්ථො. තානීති ද්වෙ මූලානි. පුන තානීති සමුදයභූතානි ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානි. වත්ථුන්ති මෙටුනාදිවත්ථුං. ඉතිපීති පිසද්දො පට්ඨමනං අපෙක්ඛති. එත්ථ පට්ඨමනයෙ මූලෙන සමුදයස්ස පායතො අහෙදො භොති, පච්ඡිමනයෙ පන සබ්බථා හෙදො භොති. තස්මා පච්ඡිමනයොයෙව යුත්තතරොති දට්ඨබ්බො. “චූපසම්මති”ති ඉමිනා “නිරුජ්ඣති”ති පදස්ස සමුච්ඡේදනිරොධං දස්සෙති. චුට්ඨානෙනාති පරිවාසාදිවිනයකම්මෙන.

තෙත්තිංසමූලානං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “විවාදාධිකරණස්ස ද්වාදස මූලානී”තිආදි. එකං මූලන්ති සම්බන්ධො. තානීති තෙත්තිංස මූලානි. පරතොති පරස්මිං. “අට්ඨාරස හෙදකරවත්ථුනී”තිආදිනා අධිකරණානං සමුට්ඨානං දස්සෙති. වත්තාරි සඬ්ඝකිච්චාති නිස්සාය උප්පජ්ජතීති යොජනා. ඉදන්ති වත්ථු. සත්තන්තං නිදානන්ති සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං පඤ්ඤත්තිට්ඨානසඬ්ඛාතං නිදානං. එත්ථාති යානෙ. පඤ්ඤත්තිං න ජානාතීති එත්ථ “අනුපඤ්ඤත්තිං න ජානාතී”ති වක්ඛමානත්තා පට්ඨමපඤ්ඤත්ති ගහෙතබ්බාති ආහ “පට්ඨමපඤ්ඤත්තිං න

ජානාති” ති. අනුපඤ්ඤත්තීති එත්ථ අනුසද්දො නඋපච්ඡින්නත්ථොති ආහ
 “පුනර්පුනං පඤ්ඤත්තීං න ජානාති” ති. පච්ඡාත්ථොපි යුජ්ජතෙව
 පයමපඤ්ඤත්තීතො පච්ඡා පඤ්ඤත්තත්තා. අනුසන්ධිවචනපටන්ති එත්ථ
 අනුසන්ධිතං වසෙන වචනපටන්ති දස්සෙන්නො ආහ
 “කථානුසන්ධිවිනිච්ඡයානුසන්ධිවසෙන වත්ථු” ති. ඤත්තිකිච්චන්ති ඤත්තියා
 කිච්චං. ඉමිනා ඤත්තියාති එත්ථ සාමාන්තො සාමිවචනං. කරධාතුසම්බන්ධෙ
 කරණවචනමපි යුජ්ජතෙව. කරණන්ති එත්ථ ව යුපච්චයස්ස කම්මත්ථභාවඤ්ච
 දස්සෙති. න කෙවලං ඤත්තිකම්මෙ එව ඤත්තිකිච්චං න ජානාති, අථ බො
 ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසුපි න ජානාතීති දස්සෙන්නො ආහ
 “ඤ්ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසු” තිආදි. පුබ්බෙ යපෙතබ්බාති ඤත්ති නාම
 කම්මවාචාය පුබ්බෙ යපෙතබ්බාති න ජානාති. ඉමිනා නපුබ්බකුසලභාවං දස්සෙති.
 “පච්ඡා” ති ඉමිනා නපරකුසලභාවං දස්සෙති. පිසද්දෙන පයමනයං අපෙක්ඛති.
 “කාලං න ජානාති” ති ඉමිනා අකාලඤ්ඤති පදස්ස විග්ගහවාකායං දස්සෙති. කාලං
 දස්සෙන්නො ආහ “අනජ්ඣට්ඨො” තිආදි.

“ධුතඬිගෙ ආනිසංසං අජානිත්වා” ති ඉමිනා මන්දමොමුහානං ඵලං දස්සෙති.
 පාපිච්ඡොති එත්ථ පාපිච්ඡො නාම පච්චයලාභස්ස පත්ථනාති ආහ “පච්චයලාභං
 පත්ථයමානො” ති. කායච්චෙකො ව චිත්තච්චෙකො ව උපධිච්චෙකො ව
 කායචිත්තඋපධිච්චෙකං, සමාහාරද්වන්දො, පුබ්බපදෙසු උත්තරපදලොපො.
 එතස්සාති ආරඤ්ඤිකස්ස. ඉමිනා ඉමාය අත්ථො ඉදමත්ථො, සො එතස්සත්ථීති
 ඉදමත්ථීති වචනත්ථං දස්සෙති. අප්පිච්ඡඤ්ඤවාතිආදීසු එවසද්දානං
 ඡඩ්ඨෙතබ්බත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “න අඤ්ඤං කිඤ්ච ලොකාමිස” ති.

නවවිධන්ති දිවසවසෙන තිවිධං, තථා කත්තබ්බාකාරවසෙන, තථා
 කාරකවසෙනාති නවවිධං උපොසථං.

කායදුච්චරිතාදි යස්මා න පසාදං සංවත්තෙති, න පසාදාය වා සංවත්තති, තස්මා
 අපාසාදිකන්ති වුච්චති. තෙන වුත්තං “අපාසාදිකන්ති කායදුච්චරිතාදි අකුසල” ති.
 චෙලං අතික්කම්මාති භොජනාදිකාලං අතික්කමිත්වා. ඉමිනා අතිචෙලන්ති එත්ථ
 අතිසද්දස්ස අතික්කමනත්ථඤ්ච “අතිචෙල” ති පදස්ස “විහරතො” ති පදෙ
 කිරියවිසෙසනභාවඤ්ච දස්සෙති. අප්පං කාලන්ති යොජනා. අවතරණං ඔතාරොති
 දස්සෙන්නො ආහ “ඔතරණ” ති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පඤ්චකෙසු.

ඉති පඤ්චකචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනායො ඡක්කචාරවණ්ණනා

326. ඡක්කෙසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ඉතීති එවං. ඉමා ඡ
 සාමිවියොති යොජනා. තත්ථාති ඡසු ආකාරෙසු. සතිසම්මොසෙනාති සතියා
 විජ්ජවාසෙන.

තත්ථානි වුද්දසසු පරමෙසු. තතොති ඡක්කතො. එකං අපනෙත්වානි යංකිඤ්චි එකං අපනෙත්වා. සෙසෙසුනි ඡහි පරමෙහි සෙසෙසු අට්ඨසු පරමෙසු. අඤ්ඤානිපි ඡක්කානීනි පටිමඡක්කතො අඤ්ඤානිපි අට්ඨ ඡක්කානි.

ඡ ආපත්තියොති තිණි ඡක්කානීනි “ඡ ආපත්තියො”ති වුත්තානි තිණි ඡක්කානීනි යොජනා. වුත්තද්වයං එකං කත්වා. න්හානෙති න්හානසික්ඛාපදෙ. ඡක්කද්වයන්ති ආදායසමාදායවසෙන ඡක්කද්වයං. සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු ඡක්කෙසු.

ඉති ඡක්කවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනයො සත්තකවාරවණ්ණනා

327. සත්තකෙසු ඡසු සාමීචීසු පක්ඛිපිත්වානි සම්බන්ධො. තත්ථෙථානි සමථක්ඛන්ධකෙ ඵව.

වම්පෙය්‍යකෙති වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ. “අසද්ධම්මා”ති පදස්ස හෙදනිස්සිතතුලානිස්සිතසමාසං දස්සෙන්නො ආහ “අසතං ධම්මා”තිආදි. තත්ථ “අසතං ධම්මා”ති ඉමිනා හෙදනිස්සිතසමාසං දස්සෙති, “අසන්නො වා ධම්මා”ති ඉමිනා තුලානිස්සිතසමාසං දස්සෙති. සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු සත්තකෙසු. සෙසං සුච්ඤ්ඤායාමෙව.

ඉති සත්තකවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනයො අට්ඨකවාරවණ්ණනා

328. අට්ඨකෙසු අට්ඨානිසංසාදීනං දෙසනාකාරදෙසනට්ඨානානි දස්සෙන්නො ආහ “න මය”න්තිආදි. තත්ථ “න මයං...පෙ.... කර්ස්සාමා”ති ඉමිනා දෙසනාකාරං දස්සෙති, “කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ”ති ඉමිනා දෙසනට්ඨානං දස්සෙති. තම්පිති දුතියඅට්ඨකම්පි.

තෙරසකෙ වුත්තානි සම්බන්ධො. කුලානි දුසෙතීති එත්ථ “දුසෙතී”ති කිරියාපදස්ස කරණං දස්සෙන්නො ආහ “පුජ්ථෙන වා”තිආදි. ඉමෙහි අට්ඨහි දුසෙතීති යොජනා. “ලාහෙනා”තිආදිනා “අට්ඨහි අසද්ධම්මෙහි”ති එත්ථ අසද්ධම්මසරූපං දස්සෙති. සාරාගොති සංරාගො, භුසං රජ්ජනන්ති අත්ථො. පටිච්චරොධොති දොසො. සො හි යස්මා අලාභාදීසු පටිච්චරුජ්ඣානි, තස්මා පටිච්චරොධොති වුච්චති. පාළියන්ති විනයපාළියං.

පාණන්තිආදිකා ද්වෙ ගාථායො ද්වාදසක්ඛරෙන බන්ධිතා. පටිමගාථාය තතියපාදෙ වරියසද්දෙන යුත්තත්තා එකක්ඛරො අධිකො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – පාණං න භනෙ න සාතෙය්‍ය, ආදින්තඤ්ච න ආදියෙ න ගණ්ඨෙය්‍ය, මුසා

විතථවචනං න භාසෙ න කථෙය්‍යා, මජ්ජිමනිකා මජ්ජිමනිකා න ච සියා, අබ්බන්ධවරියා මෙට්ඨනා විරමෙය්‍යා, රත්තිං විකාලභොජනං න භුක්ඛෙය්‍යා.

මාලං න ධාරෙ න ධාරෙය්‍යා, ගන්ධස්ථානං න ආවරෙ, සන්තප්තෙ මස්තෙ ච ඡමායස්ථානං සංයමං. එතස්ස උපොසථං අට්ඨාපිතිං උපොසථං ඉති දුක්ඛන්තගුණා බුද්ධොපකාසිතන්ති ආහු පණ්ඩිතාති.

සඤ්ඤාදායකං සඤ්ඤාදායකං නාමංයොවති භික්ඛුනිනමෙව.
“උපාසිකා අට්ඨ වරානි යාවති”ති එවං සාමස්සඤ්ඤාදායකස්සාපි අත්ථපකරණාදිනා විසෙසවිසයො භොතිති ආහ “විසාබ්බ”ති. සා භි විවිධා පුත්තන්තසුසංඛාරා සාබ්බා එතිස්සාත්ථිති විසාබ්බාති වුච්චති. සබ්බන්තාති සබ්බන්තෙ අට්ඨකෙසු. සෙසං සුච්ඤ්ඤායමෙව.

ඉති අට්ඨකචාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනායො නවකචාරවණ්ණනා

329. නවකෙසු අවරිතිආදීනි ආදිසද්දෙන “වරති, වරිස්සති”තිආදීනි (දී. නි. 3.340; අට්ඨ. නි. 9.29-30) සම්ගණ්හාති. තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එත්ථ තන්ති අනත්ථවරණං, කොපකරණං වා. කුතොති කෙන කාරණෙන. එත්ථාති එතස්මිං අනත්ථවරකපුග්ගලෙ. ලබ්භාති ලද්ධා, සක්කා ලද්ධං න ලබ්භා එවාති අත්ථො. නවන්තං වා භික්ඛුනං කාරණාති යොජනා. තණ්හන්ති ද්විසු එසන්තණ්හාඑසිතණ්හාසු එසන්තණ්හං. පටිච්චාති ආරබ්භ. පරියෙසනාති පුනස්පුනං එසනා. ලාභොති රූපාදිආරම්මණලාභො. විනිවිජයොති ඤාණතණ්හාදිට්ඨිවිතක්කවසෙන චතුබ්බිධො විනිවිජයො. චතුබ්බිධො හි ධම්මො “එත්තකං මය්හං භවිස්සති”තිආදිනා විනිවිජනති අනෙතාති විනිවිජයොති වුච්චති. ඡන්දරාගොති බලවරාගො. අජ්ඣෙසානන්ති “අහං මම”න්ති බලවසන්තිට්ඨානං, පරිග්ගහොති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිච්ඡින්නිට්ඨා ගහණං. මච්ඡරියන්ති පරෙසං සාධාරණභාවස්ස අසහනතා. ආරක්ඛාති ද්වාරපිදහනමස්සුසගොපනාදිවසෙන ආභූසො රක්ඛනං. ආරක්ඛාධිකරණන්ති ආරක්ඛකාරණා, හෙත්ථත්ථෙව චෙතං පච්චත්තවචනං. දණ්ඩාදානාදිසු පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස ආදානං දණ්ඩාදානං. තථා එකතොධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදානං සත්ථාදානං. කලහොති කායකලහොපි වාචාකලහොපි. විග්ගහොති විරුද්ධවසෙන ගහණං. විවාදොති විරුද්ධවසෙන වදනං. “තුචං තුච”න්ති අනාදරවසෙන වදනං තුචංතුචං වාදො, පෙසුස්සඤ්ඤාදායක වදනං පෙසුස්සඤ්ඤාදායක වදනං මුසාවසෙන වදනං මුසාවාදො, දණ්ඩාදානස්ස සත්ථාදානස්ස කලහො ව විග්ගහො ව විවාදො ව තුචංතුචංවාදො ව පෙසුස්සඤ්ඤාදායක ව මුසාවාදො ව දණ්ඩාදාන...පෙ.... මුසාවාදො. මුසාවාදාති එත්ථ වාදසද්දො “තුචං තුච”න්ති ව “පෙසුස්සඤ්ඤා”න්ති ව එත්ථාපි යොජෙතබ්බො. “අහං සෙය්‍යොහමස්මි”ති පචත්තමානාදයොති යොජනා. අධිට්ඨිකකාලතො පට්ඨාය න විකප්පෙතබ්බානිති

අධිට්ඨානවිකල්පනං එකතො න කාතබ්බං, අධිට්ඨිතෙ න විකල්පෙනබ්බන්ති
අධිජ්ජායො. පරිණතං ලාභං පරිණාමෙතීති සම්බන්ධො.

එතෙසංයෙව දානානන්ති එතෙසංයෙව අධම්මිකානං දානානං. සඬ්ඝස්ස
නින්නන්ති සඬ්ඝස්ස නතං, නාමිතං වා ලාභන්ති සම්බන්ධො. සඬ්ඝස්ස නමති,
නාමියතීති වා නින්නං. තෙසංයෙවාති තෙසංයෙව තිණ්ණං ධම්මිකදානානං. තයො
තයො දානපටිග්ගහපරිභොගෙ සම්පිණ්ඩෙත්වා නවකො ගහෙනබ්බො. තත්ථෙවාති
සමථක්ඛන්ධකෙ ඵව. ඔවාදවග්ගස්සාති භික්ඛුනොවාදවග්ගස්ස. තත්ථෙවාති
ඔවාදවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ ඵව. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු නවකෙසු.

ඉති නවකවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනායො දසකවාරවණ්ණනා

330. දසකෙසු අට්ඨානෙ වා පනාති අකාරණෙ වා පන. තත්ථාති නවකෙසු.
“නත්ථි දින්නන්තිආදිවසෙනා”ති ආදිසද්දෙන “නත්ථි ශිට්ඨං නත්ථි
හුත”න්තිආදයො (ධ. ස. 1221; ම. නි. 94.225; 3.91, 116; සං. නි. 3.210; අ. නි.
10.176) නව නත්ථිකා සඬ්ගහෙනබ්බො. “සස්සතො ලොකොති
ආදිවසෙනා”තිආදිසද්දෙන (දී. නි. 1.31; ම. නි. 1.269) “අසස්සතො
ලොකො”තිආදයො (ම. නි. 1.269) නව අන්තග්ගාහිකෙ සඬ්ගණ්හාති. විපරිතා
සම්මත්තාති දසහි මිච්ඡත්තෙහි විපරිතා දස සම්මත්තා සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඬ්කල්පො
සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති
සම්මාසමාධි සම්මාඤ්ඤාණං සම්මාවිමුත්තීති.

දස ආදීනවා නිද්දිට්ඨාති සම්බන්ධො. උන්දුරක්ඛායිතන්ති මුසිකෙන බාදිතං.
එත්ථ හි බෙධාතු බාදනත්ථො හොති. අග්ගිදඩ්ඪන්ති අග්ගිනා දඩ්ඪං. එතෙසුති
එතෙසු දසසු පංසුකුලෙසු. උදකසාට්ඨිකං වා සංකච්චිකං වාති භික්ඛුනීනං උදකසාට්ඨිකං
වා සංකච්චිකං වා. එත්ථ වාසද්දො අනියමවිකල්පත්ථො.

පණ්ණසන්ථාරො තිණසන්ථාරෙන සඬ්ගහිතො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු
දසකෙසු.

ඉති දසකවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

එකුත්තරිකනායො එකාදසකවාරවණ්ණනා

331. එකාදසකෙසු තිණපාදුකාති මුඤ්ජපබ්බපෙහි අවසෙසා තිණමයපාදුකා.
කට්ඨපාදුකසඬ්ගහමෙවාති කට්ඨපාදුකෙ සඬ්ගහං ඵව. තම්බලොභමයෙන වා
දාරුමයෙන වාති වාසද්දො අනියමවිකල්පත්ථො. “නසි අනිමිත්තා”තිආදයො
භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ (චූළව. 423) නිද්දිට්ඨා. තෙ සබ්බෙති සබ්බෙ තෙ ගණ්ඨිකවිධා.

නග්ගෙනාති අවෙලකෙන. තෙ සබ්බෙනි සබ්බෙ තෙ අවන්දියපුග්ගලා. පුබ්බෙනි දසකෙ. කම්මවග්ගෙනි අවසානෙ කම්මවග්ගෙ.

සො භික්ඛු යං න නිගච්ඡෙය්‍ය, එතං න නිගතං අට්ඨානං අනවකාසොති යොජනා. එවඤ්ඤි සති යංසද්දො කිරියාපරාමසනො හොති, අප්ච වා යං යෙන කාරණෙන න නිගච්ඡෙය්‍ය, එතං කාරණං අට්ඨානන්ති යොජනා. අනධිගතං සමාධිත්ති යොජනා. සද්ධම්මාස්සාති සද්ධම්මා අස්ස. අස්ස අක්කොසකපරිභාසකස්ස භික්ඛුස්ස සද්ධම්මා න වොදායන්ති න පරියොදපෙන්තිති අත්ථො. රොගාතඤ්ඤාති රොගසංඛාතං ආතඤ්ඤං. නිරයං උපපජ්ජති නිරයමිති උපපජ්ජති. “උපපජ්ජති”ති එත්ථ උපඉති කම්මප්පවචනීයඋපසග්ගෙන යුත්තත්තා “නිරය”න්ති එත්ථ භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. එත්ථ එතස්මි. අභිගුත්තරපාළියං (අ. නි. 11.6).

ආසෙවිතායාති එත්ථ ආත්‍යුපසග්ගො ආදිකම්මත්ථොති ආහ “ආදිතො පට්ඨාය සෙවිතායා”ති. “නිජ්ඣාදිතායා”ති ඉමිනා භාවිතායාති එත්ථ භූසද්දො සත්තත්ථොති දස්සෙති, “වඩ්ඪිතායා”ති ඉමිනා වඩ්ඪනත්ථොති දස්සෙති. බහුලිකතායාති එත්ථ බහුලං නාම අත්ථතො පුනස්පුනන්ති ආහ “පුනස්පුනං කතායා”ති.

සුයුත්තයානසදිසායාති සුට්ඨු යුත්තෙන යානෙන සදිසාය. ඉමිනා යානීකතායාති එත්ථ න යංකිඤ්ච යානං විය කතං හොති, අප්ච බො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ ආරොහනීයත්තා සුයුත්තයානං විය කතං හොතිති දස්සෙති. යථා කරියමානෙ පතිට්ඨා හොතිති යොජනා. වත්ථුකතායාති එත්ථ වත්ථුසද්දො පතිට්ඨත්ථොති දස්සෙති. වසති පතිට්ඨහති එත්ථාති වත්ථුති වචනත්ථො කාතබ්බො. අනුට්ඨිතායාති එත්ථ අනුසද්දො නඋපච්ඡින්නත්ථො, යාධාතු උප්පජ්ජන්නත්ථොති දස්සෙන්නො ආහ “අනු අනු පවත්තිතායා”ති. “සමන්තතො”ති ඉමිනා පරිචිතායාති එත්ථ පරිසද්දො සමන්තත්ථොති දස්සෙති. “අභිවඩ්ඪිතායා”ති ඉමිනා විධාතු වඩ්ඪනත්ථොති දස්සෙති. සමාරද්ධායාති පරිපුණ්ණං ආරාධිතාය. රාධධාතු හි සාධනත්ථො හොති. “වසිභාවං උපනිතායා”ති ඉමිනා තදත්ථං අධිප්පායෙන දස්සෙති. “න පාපකං සුපිනං පස්සති”ති වචනස්ස අත්ථාපත්තිතයං දස්සෙන්නො ආහ “හදුකං පනා”තිආදි. වුද්ධිකාරණභූතන්ති වුද්ධියා කාරණභූතං සුපිනන්ති සම්බන්ධො.

දෙවතා රක්ඛන්තිති එත්ථ සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි ආරක්ඛදෙවතායෙව ගහෙනබ්බාති ආහ “ආරක්ඛදෙවතා”ති. ආරක්ඛදෙවතා නාම භූමිමදෙවාදයො. බිජ්ජන්ති භාවනපුංසකං. ඉමිනා තුවටං චිත්තන්ති එත්ථ තුවටසද්දො බිජ්ජපරියායොති දස්සෙති. උත්තරිමප්පට්ඨිජ්ඣන්තොති එත්ථ “උත්තරි”න්ති පදස්ස අවධිපෙක්ඛන්තා තස්ස අවධි ව උත්තරිසද්දස්ස ඉධ අරහත්තවාචකභාවඤ්ච විධධාතුයා සච්ඡිකරණත්ථඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ “මෙත්තාඤ්ඤාතො”තිආදි. තත්ථ “මෙත්තාඤ්ඤාතො”ති ඉමිනා අවධිං දස්සෙති, “අරහත්ත”න්ති ඉමිනා “උත්තරි”න්ති පදස්ස සරූපත්ථං දස්සෙති, “අසච්ඡිකරොත්තො”ති ඉමිනා විධධාතුයා සච්ඡිකරණත්ථං දස්සෙති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු එකාදසකෙසු.

ඉති එකාදසකවාරවණ්ණනාපරියොසානාය

එකුත්තරිකවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

උපොසථාදිප්පුච්ඡාවිස්සජ්ජනා

332. විස්සජ්ජනෙ එවමත්ථො වෙදිතඛ්ඛොති යොජනා. කායසාමග්ගී ආදි නාමාති යොජනා. ඔසාරණකිරියාති කථනකිරියා. ඡන්දපචාරණං ආහරිත්වාති ඡන්දඤ්ච පචාරණඤ්ච ආහරිත්වා. පචාරණාකථාති “සඬ්ඝං හන්තෙ පචාරෙමි”තිආදිකා (මහාව. 210) පචාරණාකථා. තජ්ජනියකම්මාදීසු වත්ථු නාම කිං? පුග්ගලො නාම කොති ආහ “වත්ථු නාමා”තිආදි. තත්ථ යෙන වත්ථුනාති හණ්ඨනකාරකාදිනා යෙන වත්ථුනා කරණභූතෙන, හෙතුභූතෙන වා. යෙනාති පුග්ගලෙන කත්තුභූතෙන, කතන්ති සම්බන්ධො. “තස්සා තස්සා කම්මවාචායා”ති පදං “අවසානවචන”න්ති පදෙ අවයවිසම්බන්ධො. සම්බන්ධාති සම්බන්ධෙසු විස්සජ්ජනෙසු.

ඉති උපොසථාදිප්පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවණ්ණනාය යොජනා

සමත්තා.

අත්ථවසපකරණවණ්ණනා

334. අත්ථවසපකරණෙති අවයවිආධාරො. දස අත්ථවසෙතිආදීසුති අවයවාධාරො. යන්ති වචනං. උපරිමං උපරිමං පදන්ති “සඬ්ඝඵාසුතායා”තිආදිකං උත්තරුත්තරි චුත්තං පදං. හෙට්ඨිමස්ස හෙට්ඨිමස්ස පදස්සාති “සඬ්ඝසුට්ඨතායා”තිආදිකස්ස අධො අධො චුත්තස්ස පදස්ස.

යදෙනං පදසතං චුත්තන්ති යොජනා. තත්ථාති තස්මිං පදසතෙ, නිද්ධාරණ භූමිමං, අත්ථසතන්ති අභිධෙයාසතං. ධම්මසතන්තිඅභිධානසතං, පාළිසතන්ති අත්ථො. “අත්ථසතං ධම්මසත”න්ති පදානං අත්ථන්තරවිකප්පං දස්සෙන්නො ආහ “අථ වා”තිආදි. තත්ථ යෙ දස අත්ථවසෙ පටිච්ච පඤ්ඤත්තං, තෙසං දසඅත්ථවසානන්ති යොජනා, යෙ දස අත්ථවසෙ පුබ්බෙ වණ්ණිතා, තෙසං දසඅත්ථවසානන්ති යොජනා. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 1.39) වණ්ණිතාති සම්බන්ධො. තත්ථාති “සඬ්ඝසුට්ඨතායා”තිආදිපාඨො. සුට්ඨ දෙවාති සුට්ඨ මහාරාජ. හි යස්මා ආණාඛලභොගඛලඉස්සරියඛලෙහි දිබ්බති, තස්මා දෙවොති වුවචති. යො වාති ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා, සම්පට්ච්ඡන්ති සම්බන්ධො. තස්මාති යස්මා හිතාය සුඛාය හොති, තස්මා. ආනිසංසං දස්සෙත්වා පඤ්ඤපෙස්සාමිති සම්බන්ධො. අභිභවිත්වා න පඤ්ඤපෙස්සාමිති යොජනා. ඉධාති අත්ථවසපකරණෙ. තදත්ථඡොතකානන්ති සොයෙව අත්ථො තදත්ථො, තස්ස ඡොතකා තදත්ථඡොතකා, තෙසං. ඉදාති වෙදිතඛ්ඛානීති සම්බන්ධො. අත්ථං

ජොතෙන්නීති අත්ථජොතකා, සද්දා. නිහරිත්වා, නියමෙත්වා වා අත්ථො වුච්චතෙ ඉමාහි සද්දපඤ්ඤත්තීහීති නිරුත්තියො.

අත්ථසත්තී ගාථායං අත්ථවසෙ පකරණෙ අත්ථසතං වෙදිතබ්බන්තිආදිනා යොජනා කාතබ්බා. ඉති හීති ඉති එව. හිසද්දො හි එවසද්දත්ථො. ඉදන්ති “අත්ථසත”න්තිආදිවචනං, වුත්තන්ති සම්බන්ධො. එතන්ති යථාවුත්තං අත්ථං පටිච්චාති සම්බන්ධො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

මහාවග්ගවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

පයමගාථාසඬගණිකං

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. එකංසන්ති එත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “එකස්මිං අංසෙ”ති. දසනබසමොධානසමුප්පලන්ති දසන්තං නොනං සමුහෙන සුට්ඨ උප්පලං. එත්ථ “සමුප්පල”න්ති ඉමිනා අඤ්ජලිත්ති පදස්ස ආදරෙන, අභිමුඛං වා ජලති දිබ්බතීති අඤ්ජලිති අත්ථං දස්සෙති. ආසීසමානරූපොවාති එත්ථ ආසීසමානරූපො එවාති අත්ථං පටික්ඛිපන්නො ආහ “පච්චාසීසමානරූපො වියා”ති. එත්ථ “වියා”ති ඉමිනා “ආසීසමානො ඉවා”ති පදවිභාගං කත්වා ඉවසද්දො උපමත්ථජොතකොති දස්සෙති. කිස්සාති එත්ථ කරණත්ථෙ ඡට්ඨිවිහත්ති හොතීති ආහ “කෙන කාරණෙන”ති. ඉධාති මම නිසින්තට්ඨානං. “ආගතො”ති ඉමිනා ඉධමාගතොති එත්ථ මකාරො පදසන්ධිකරමත්තොති දස්සෙති. අස්සාති උපාලිස්ස විස්සජ්ජෙසීති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පඤ්ඤෙසු. ඉතීති එවං.

තත්ථාති විස්සජ්ජනෙ. හද්දකො තෙ උම්මඬිගොති එත්ථ උම්මඬිගසද්දො පඤ්ඤවාචකොති ආහ “හද්දකා තෙ පඤ්ඤා”ති. තත්ථ තෙති තව. කස්මා පඤ්ඤා “උම්මඬිගො”ති වුච්චතීති ආහ “පඤ්ඤා හී”තිආදි. හී යස්මා උම්මඬිගොති වුච්චති, තස්මා පඤ්ඤා උම්මඬිගො නාමාති යොජනා. “උම්මුජ්ජිත්වා යීතත්තා”ති ඉමිනා උම්මුජ්ජතීති උම්මඬිගොති වචනත්ථං දස්සෙති. මුජ්ජාතු උකාරස්ස අකාරො, අවිජ්ජන්ධකාරසඬබ්බාතා උදකතො උම්මුජ්ජතීති අත්ථො. “තග්ගසා”ති නිපාතස්ස තස්මා කාරණාති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා”තිආදි. “සම්පට්ඨිජනත්ථෙ”ති ඉමිනා තග්ගසසද්දො සාධුඅත්ථොති දස්සෙති, තග්ගස සාධුති අත්ථො. තීණියෙවාති “සමාදහිත්වා විසිබ්බෙන්ති”ති එකං, “සාමිසෙනා”ති එකං, “සසින්ථක”න්ති එකන්ති ඉමාති තීණියෙව.

චතුච්ඡත්තිවණ්ණනා

336. යං තං පුච්ඡිමිහානි එත්ථ නිග්ගහිතතො පරං අකාරලොපොති ආහ “යං තං අපුච්ඡිමිහා”ති. තත්ථ යන්ති පඤ්ඤං. තන්ති තුවං. “ත්ව”න්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. තං තදෙවාති තං තං එව පඤ්ඤං. අඤ්ඤාති අඤ්ඤං ආකාරං.

යෙ දුට්ඨල්ලා සා සීලවිපක්ඛිති එත්ථ නනු සීලවිපක්ඛිතිං පුච්ඡන්තො පඤ්ඤො නත්ථි, කස්මා පන “සා සීලවිපක්ඛිති”ති විස්සජ්ජනං වුත්තන්ති ආහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. එතන්ති “යෙ දුට්ඨල්ලා සා සීලවිපක්ඛිති”ති වචනං. තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන්නො ආහ “චතුස්ස හි”තිආදි. වත්ථාති සංඛෙපෙන වත්ථා.

තිස්සන්තං විපක්ඛිතන්ති සීලවිපක්ඛිතො අවසෙසානං තිස්සන්තං විපක්ඛිතං. තත්ථාති “ථුල්ලච්චය”න්තිආදිවචනෙ.

“අබ්භාවික්ඛන්ති”ති පදස්ස කත්තාරං දස්සෙන්නො ආහ “වදන්තා”ති. “තථාහ”න්තිආදිනා වදනාකාරං දස්සෙති.

“අයං ඡහි”ති ඉමිනා අයං සාති එත්ථ සාසද්දො පදාලඬිකාරොති දස්සෙති. එත්තාවතාති එත්තකෙන “ථුල්ලච්චය”න්තිආදිවචනමත්තෙන. විස්සජ්ජිතං හොතිති සම්බන්ධො.

ඡෙදනකාදිවණ්ණනා

337. කති ඡෙදනකානිතිආදිපුච්ඡානං අනුසන්ධිපුච්ඡාභාවං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. පුච්ඡා හි අනුසන්ධිඅනුසන්ධිවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ විස්සජ්ජනෙන අනුසන්ධිවසෙන පුච්ඡා අනුසන්ධිපුච්ඡා නාම, විස්සජ්ජනමනපෙක්ඛිත්වා යථාකාමපුච්ඡා අනුසන්ධිපුච්ඡා නාම. තාසං විත්ථාරො නෙත්තිඅථිකාදිසු ගහෙතබ්බො. ඉධාපි “එකාදස යාවතතියකා”ති විස්සජ්ජනෙන අනුසන්ධානත්තා අනුසන්ධිපුච්ඡා නාම. යස්මා පන විස්සජ්ජිතොති සම්බන්ධො. සඬබ්බාවසෙනාති එකාදසා”ති සඬබ්බාය සත්තියා, ආයත්තෙන වා. සඬබ්බානුසන්ධිවසෙනෙවාති “කති”ති සඬබ්බාය අනුසන්ධිවසෙන එව. තෙසන්ති පඤ්ඤානං. තත්ථාති “ඡ ඡෙදනකානි”තිආදිපාඨෙ. ඉදමෙවාති ඉදං එව වචනං. අපුබ්බන්ති පුබ්බෙ න වුත්තං, අපොරාණං නවන්ති අත්ථො. යං පනෙතන්ති යං පන එතං වචනං. “සොළසා”ති ඉමිනා සොදසාති එත්ථ දකාරස්ස ලකාරං කත්ථා “සොළසා”ති පාඨොපි යුජ්ජතිති දස්සෙති. ඡානන්ති පඤ්ඤත්තාති එත්ථ “එවං වත්ථා”ති පාඨසෙසං අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතබ්බභාවං දස්සෙන්නො ආහ “ඡාන”න්ති එවං වත්ථා පඤ්ඤත්තා”ති. තෙති “ඡාන”න්ති පඤ්ඤත්තා සික්ඛාපදාති අත්ථො. එවන්ති වක්ඛමානනායෙන. පච්චෙසයානීති එත්ථ ඉතිසද්දො පරිසමානත්ථො. ඉති වෙදිතබ්බොති යොජනා.

අසාධාරණාදිවණ්ණනා

338. පුරිම පඤ්ඤානි “කති ඡෙදනකානි” තිආදිපඤ්ඤානං පුරෙ වුත්තං පඤ්ඤං. තත්ථාති “විසං ද්වෙ සතානි” තිආදිපායෙ. “ද්වෙඅනියතෙහි” ති පදස්ස අසමාහාරදිගුවාකායං දස්සෙන්නො ආහ “ද්විහි අනියතෙහි” ති. “සද්ධි” නි ඉමිනා සහාදියොගෙ කරණවචනනි දස්සෙති.

ගාථායං “ධොවනඤ්ච සික්ඛාපද” නිආදිනා යොජනා කාතබ්බා. ද්වෙ ලොමාති ද්වෙ ඵලකලොමසික්ඛාපදානි.

“සකලො” තිආදිකාය අභිසන්තෙය්‍යගාථාය යොජනා සුවිඤ්ඤායාච.

සඤ්ඤානි දස නිස්සරෙති ඵත්ථ “සඤ්ඤානි නිස්සාරියනි” ති (පාචි. 680, 730) ඵචං වුත්තා දසාති යොජනානායං දස්සෙන්නො ආහ “සඤ්ඤානි නිස්සාරියනි” තිආදි. තත්ථාති භික්ඛුනිවිභඩ්ගෙ. තථාති යථා බුද්දකා, තථාති අත්ථො. ඉතිති ඵචං.

තෙසන්ති පාරාජිකානං. කණ්ඨසප්පාදයො දුරාසදා විය දුරාසදා හොන්තිති යොජනා. “දුරුපගමනාති ඉමිනා සදධාතුයා ගත්තත්ථං දස්සෙති. දුරාසප්පනාති දුක්ඛෙන ආසප්පිතබ්බා, ආසප්පිතුං න සුකරාති අත්ථො. සමුපමාති සමඋපමා. සමුපමාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “යථා” තිආදි.

සාධාරණනි අට්ඨති පාරාජිකෙහි සාධාරණං. ඵකෙකස්ස පාරාජිකස්සාති සම්බන්ධො. අවිරුළ්භි භවන්ති තෙති ඵත්ථ උපමානොපමෙය්‍යානං පාකට්ඨාචං කත්ථා යොජනානායං දස්සෙන්නො ආහ “යථා ඵතෙ” තිආදි. අවිරුළ්භිධම්මාති අවිරුළ්භිසභාචා. පකතිසීලභාවෙනාති පකතියා සීලවත්තභාවෙන, “පකතිසීලභාවෙනා” තිපි පායො, පකතිසීලස්ස අභාවෙන, අභාවහෙතුති අත්ථො. ඵත්තාවතාති ඵත්තකෙන “අට්ඨෙව පාරාජිකා” තිආදිවචනමත්තෙන, දස්සිතං හොතිති සම්බන්ධො. විහත්තියොති පාරාජිකාදිවසෙන විහජිතබ්බාති විහත්තියොති. තත්ථාති “තෙවිසති සඤ්ඤාදිසෙසා” තිආදිපායෙ. සබ්බසඤ්ඤානිකවචනනි සබ්බෙසං තිණ්ණං සමථානං, සබ්බාසං වා ආපත්තිනං සමථානං සඤ්ඤානිකවචනං. “ද්විහි සමථෙහි” ති සම්මුඛාවිනයෙන ච පටිඤ්ඤාතකරණෙන වාති ද්විහි සමථෙහි.

ඵතන්ති “ද්වෙ උපොසථා ද්වෙ පවාරණා” ති වචනං. විහජනානිති විහජිතබ්බානං විහජනකිරියාය අවිනාභාවතො භාවවසෙන වුත්තං, තස්මා විහජිතබ්බාති විහත්තියොති වචනත්ථො කාතබ්බො. අපරාපි ඉමා විහත්තියො හොන්තිති යොජනා. හෙට්ඨා වුත්තස්ස “විහත්තිමත්තදස්සනෙනෙව චෙතං වුත්තං, න සමථෙහි වුපසමනවසෙනා” ති වචනස්ස අත්ථනායතො අඤ්ඤං අත්ථනායං දස්සෙන්නො ආහ “අථවා” තිආදි, “ඉමාපි විහත්තියො” ති පදං “නිස්සායා” ති පදෙ අවුත්තකම්මං. නිස්සාය ආපජ්ජන්තිති සම්බන්ධො. තාති ආපත්තියො. වුත්තජ්ජකාරොහෙවති තිහි සමථෙහිති වුත්තජ්ජකාරොහෙව. තංමුලිකානන්ති තෙ ඵච උපොසථාදයො මුලමෙතාසන්ති තංමුලිකා, තාසං. ඉමිනා කාරියුපවාරෙන වුත්තනායං දස්සෙති. තා විහත්තියොති උපොසථාදිවිහත්තියො.

පාරාජිකාදිආපත්තිවශ්ණනා

339. එවං විස්සජ්ජේත්වාති සම්බන්ධො. යදිදං ආපත්තිපාරාජිකං නාමාති යොජනා. ආපත්තිපාරාජිකන්ති ආපත්තිසඛිකාතං පාරාජිකං.

“පරාජයමාපන්නො”ති ඉමිනා සාසනතො පුග්ගලං පරාජේතිති පාරාජිකන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. ණාපච්චයො හෙතුකත්ථත්ථවාචකො, යකාරස්ස කකාරො. චුතොති වචකො. පරද්ධොති විරද්ධො. භට්ඨොති පතිතො. නිරඬිකතොති සඬිසම්භා අපසාරිතො. අනිහතෙ තස්මිං පුග්ගලෙති තස්මිං පුග්ගලෙ සඬිසම්භා නිහරිත්වා න හරිතෙ, අනපනිතෙති අත්ථො. “උපොසථපචාරණාදිහෙදො”ති ඉමිනා සංවාසසරූපං දස්සෙති. බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරමකත්වා “එතං ආපත්ති”ති චුත්තං. අයං භීති අයං එවං වක්ඛමානො. එත්ථාති ගාථායං. තෙන තස්මාති එත්ථ “තස්මා”ති පදෙන “තෙනා”ති පදස්ස කාරණත්ථං දස්සෙති.

එත්ථාති දුතියගාථායං. ආදිමිහි වෙච ඉච්ඡිතබ්බොති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. එත්ථාති පරිවාසදානාදීසු චතුසු කම්මෙසු. “සඬිසො”තිආදිවචනත්ථො තිපදහින්නාධිකරණබාහිරත්ථසමාසො හොති, වෙචසද්දවසද්දෙහි ආදිසෙසපදානං උභයපදත්ථපධානභාවං දස්සෙති, “ඉච්ඡිතබ්බො”ති පදං කාරකානං කිරියාපෙක්ඛන්තා කිරියත්ථාය පක්ඛන්තං. අස්සාති ආපත්තියා, ඉමිනා අඤ්ඤපදං දස්සෙති. ඉච්ඡිතබ්බත්ථෙ අපච්චයං කත්වා තද්ධිතන්තිපි වදන්ති. ලහුකනයො පනෙස. අයං පනෙත්ථ ගරුකනයො – ආදි ව සෙසො ව ආදිසෙසා, සඬිසො ආදිසෙසෙසු අස්සා ඉච්ඡිතබ්බොති සඬිසාදිසෙසොති.

අනෙකංසිකතං පදන්ති එත්ථ පදන්ති සික්ඛාපදං. අනෙකංසෙන කතං අනෙකංසිකතන්ති දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා ඉදං සික්ඛාපදං අනෙකංසෙන කත”න්ති. යස්මා කතං, තස්මා අනියතොති පච්චිචතීති යොජනා. තත්ථාති අනියතෙ. යත්ථාති සික්ඛාපදෙ. සොපීති සික්ඛාපදධම්මොපි.

අච්චයෙසුති දොසෙසු. තෙ හි නිද්දොසං අතික්කම්ම අයන්ති ගච්ඡන්ති පවත්තන්ති අච්චයාති චුච්චන්ති. තෙනාති අච්චයෙන. ථුලොති ඔලාරිකො. “ථුලත්තා”ති ඉමිනා “තෙනෙත”න්ති එත්ථ තෙනසද්දස්ස කාරණත්ථං දස්සෙති. අච්චයස්ස ථුලත්තාති සම්බන්ධො. එතන්ති ආපත්තිධම්මං. ඉමාය ගාථාය අඤ්ඤෙසං ලහුකාපත්තීනං ථුලො අච්චයො ථුල්ලච්චයොති වචනත්ථං දස්සෙති. ද්වෙභාවෙ සති සංයොගපරත්තා රස්සො හොතීති දට්ඨබ්බං.

“නිස්සජ්ජේත්වා දෙසෙතබ්බතො”ති ඉමිනා නිස්සජ්ජනං නිස්සග්ගො, ආපත්තිදෙසනතො පුබ්බභාගෙ කත්තබ්බස්ස විනයකම්මස්සෙතමධිවචනං, සො එතස්සත්ථිති නිස්සග්ගියන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

කුසලධම්මසද්දෙන කුසලචිත්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති ආහ “කුසලධම්මසඬිකාතං කුසලචිත්ත”න්ති. “කුසලචිත්තං පාතෙති”ති ඉමිනා චිත්තං පාතෙතීති

පාවිත්තියන්හි වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ “චිත්තපාතිය”න්හි වත්තබ්බෙ පදවිපරියායං කත්වා, තකාරස්ස ව ලොපං කත්වා “පාවිත්තිය”න්හි වුත්තං. අවිත්තෙය්‍යා හි පාලිනෙය්‍යා. ණාපච්චෙය්‍යා හෙතුකත්වත්ථවාචකො. නනු “පාතෙති කුසලං ධම්ම”න්හි ඉමිනාව “පාවිත්තිය”න්හි පදස්ස නිබ්බවනං සිද්ධං, කස්මා පන “අපරජ්ඣකි චිත්තසම්මොහනට්ඨාන”න්හි වුත්තන්ති ආහ “යං පනා”තිආදි. යස්මා හොතීති සම්බන්ධො.

පාටිදෙසනීයාසු නිබ්බවනමෙව අදස්සෙත්වා කස්මා “භික්ඛු අඤ්ඤාතකො සන්තො”තිආදි වුත්තන්ති ආහ “වුත්තගාරය්‍යහභාවකාරණදස්සනත්ථමෙවා”ති. “පටිදෙසෙතබ්බතො”ති ඉමිනා අඤ්ඤාපත්තිදෙසනානායතො “ගාරය්‍යහ”න්තිආදිනා පටි විසුං වත්වා දෙසෙතබ්බාති පාටිදෙසනීයාති නිබ්බවනං දස්සෙති.

දුක්ඛටන්ති එත්ථ දුසද්දො දුට්ඨඅත්ථො ව විරූපත්ථො ව හොතීති දස්සෙත්තො ආහ “දුට්ඨ කතං, විරූපං වා කත”න්ති. තන්ති කම්මං. තං පනෙතන්ති දුක්ඛටං, බලිතන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති දුක්ඛටස්ස. තස්සත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. භීති විත්ථාරො. යං පාපන්ති යොජනා. යදීති අථ. යදිසද්දො හි අථපරියායො. ඉදම්පිති ඉදම්පි කම්මං, පාපන්ති සම්බන්ධො.

“ලපිත”න්හි ඉමිනා දුරාහට්ඨන්ති එත්ථ භාසධාතුයා කථනත්ථං දස්සෙති. යන්ති වචනං. කිඤ්ච භීයෙය්‍යාති තතො අතිරෙකං කථෙතබ්බවචනං කිඤ්චාති අත්ථො. සංකිලිට්ඨඤ්ච යං පදන්ති එත්ථ වකාරො පිසද්දත්ථො “පද”න්ති එත්ථ යොජෙතබ්බො, යංසද්දො කාරණත්ථොති ආහ “සංකිලිට්ඨං යස්මා තම්පි පද”න්ති. තම්පි පදන්ති තම්පි වචනං. පදසද්දො හි වචනවාචකො. තම්පි වචනං යස්මා සංකිලිට්ඨං හොතීති යොජනා. කථං සංකිලිට්ඨං හොතීති යොජනා. “යස්මා”ති පදෙන යංසද්දො කාරණත්ථොති දස්සෙති. නන්ති පදං. “එතං ඉති වුවචති”ති සංවණ්ණෙතබ්බපදං. “දුබ්බාසිතන්ති එතං වුවචති”ති සංවණ්ණනාපදං. එතන්ති එතං පදං, එතං වචනන්ති අත්ථො.

එත්ථාති සෙබ්බගාථාය. ඉදන්ති ආපත්තීනං නිබ්බවනදීපකං වචනං, වුත්තන්ති සම්බන්ධො. කස්ස දීපනත්ථං වුත්තන්ති ආහ “සඬගහිතස්ස අත්ථස්ස දීපනත්ථ”න්ති.

තත්ථාති “ජන්තමතිවස්සති”තිආදිවචනෙ. ගෙහන්ති පකතිගෙහං. ඉදං පන ගෙහන්ති යොජනා. විත්ථාරෙත්තො ආහ “මූලාපත්තිඤ්චි”තිආදි. “අවිචට”න්ති වත්වා තස්සත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං “සුවඡන්ත”න්ති. විචටන්ති අවඡන්තං. නාතිවස්සනභාවං විත්ථාරෙත්තො ආහ “මූලාපත්තිඤ්චි”තිආදි. විචරන්තො භික්ඛු නාපජ්ජතීති සම්බන්ධො. සුද්ධන්තෙති සුද්ධකොට්ඨාසෙ. “තස්මා”ති ව “තෙනා”ති ව යෙතුයෙය්‍යන අත්ථතො එකං, තස්මා වුත්තං “තෙන කාරණෙනා”ති. එවඤ්චෙනං විචටන්ති එවං එතං ඡන්තං වෙ විචටන්ති යොජනා.

පරිපාතියමානානන්ති අභිභූයමානානං. “රුක්ඛාදිගහනං අරඤ්ඤ”න්ති ඉමිනා පවනන්ති පදස්ස අරඤ්ඤපරියායනං දස්සෙති. ගතිසද්දස්ස භවහෙදාදිඅත්ථං පටික්ඛිපිත්වා පටිස්සරණත්ථෙ භොතිති දස්සෙන්නො ආහ “පටිස්සරණං භොති”ති. තන්ති පවනං. තෙති මිගා. “අස්සසන්ති”ති පදෙන “පස්සසන්ති”ති අත්ථොපි ගහෙනබ්බො අවිනාභාවතො, ආනාපානං කරොන්තිති අත්ථො. ආකාසොති අජටාකාසො. පක්ඛිනන්ති විහඬිගමානං. “සබ්බෙසං සඬ්ඛතධම්මාන”න්ති ඉමිනා ධම්මානන්ති එත්ථ සඬ්ඛතධම්මොයෙව ගහෙනබ්බොති දස්සෙති. “විනාසොවා”ති ඉමිනා විභවසද්දො විනාසවාචකොති දස්සෙති. තෙසන්ති සබ්බෙසම්පි සඬ්ඛතධම්මානං. ගතීති පතිට්ඨා. කස්මා විභවො ධම්මානං ගති භොතිති ආහ “න භී”තිආදි. භීති යස්මා. තෙති සබ්බෙපි සඬ්ඛතධම්මා. විනාසන්ති විභවං. සුචිරම්පිති අසීතිවස්සාදිකාලම්පි. නිබ්බානං අරහතො ගතීති සංවණ්ණෙතබ්බපදං. “බිණ්ණසවස්සා”ති ඉමිනා අරහතොති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු”ති ඉමිනා “නිබ්බාන”න්ති පදස්ස ඉධ අධිප්පෙතනිබ්බානං දස්සෙති. ගාථාය තෙ තෙ අත්ථා සංගහෙත්වා ගණියන්ති එත්ථාති ගාථාසඬ්ගණිකං.

ඉති පඨමගාථාසඬ්ගණිකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

අධිකරණහෙදං

උක්කොටනහෙදාදිවණ්ණනා

340. අධිකරණහෙදෙ එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. දස්සෙතුං ආහාති සම්බන්ධො. ද්වෙ සමථෙති එත්ථ ද්වින්නං සමථානං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “සම්මුඛාවිනයඤ්ච යෙභුයාසිකඤ්චා”ති. “පටිසෙධෙති”ති ඉමිනා උක්කොටෙතිති එත්ථ කුට්ඨාතුයා ඡෙදනත්ථං අත්ථොනො දස්සෙති. ඡෙදනං නාම අත්ථොනො සමථපටිසෙධනන්ති අත්ථො.

341. ද්වාදසස්ස උක්කොටෙසුති නිද්ධාරණෙ භුම්මං. අකතං කම්මන්තිආදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන “දුක්කටං කම්මං, පුන කාතබ්බං කම්ම”න්ති ද්වෙ උක්කොටා සඬ්ගහෙතබ්බො. අනිභතං කම්මන්තිආදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන “දුන්නිභතං, පුන නිභනිතබ්බ”න්ති ද්වෙ උක්කොටා සඬ්ගහෙතබ්බො. අවිනිච්ඡිතන්තිආදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන “දුච්චිනිච්ඡිතං, පුන විනිච්ඡිතබ්බ”න්ති ද්වෙ උක්කොටා සඬ්ගහෙතබ්බො. අවුපසන්තන්තිආදයොති එත්ථ ආදිසද්දෙන “දුචුපසන්තං, පුන චුපසමෙතබ්බ”න්ති ද්වෙ උක්කොටා සඬ්ගහෙතබ්බො. අපිචාති සාමඤ්ඤතො පන.

තත්ථ ජාතකන්ති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙන්නො ආහ “යස්මිංවිහාරෙ”ති. යස්මිංවිහාරෙ උප්පන්නං භොතිති සම්බන්ධො. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අත්තෙසු, අත්තානං වා පටිපක්ඛං අත්ථයන්ති ඉව්ඡන්තිති අත්තපච්චත්ථිකා. පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයෙනෙවාති පාළියං ආගතෙහි සමථෙහි මුත්තකෙන

ධම්මදෙසනාමත්තවිනිවිජයෙනෙව. ඉදන්ති අධිකරණං. යෙනාපි විනිවිජයෙනාති පාළිමුත්තකෙන යෙනාපි විනිවිජයෙන.

අඤ්ඤාති නෙවාසිකෙහි අඤ්ඤා විනයධරො පුච්ඡති සම්බන්ධො. තෙහි වාති නෙවාසිකෙහි ව.

එතස්සාති විනයධරස්ස. අයන්ති විනයධරො. තත්ථාති තං ගාමං. අඤ්ඤමඤ්ඤං වා සඤ්ඤාපෙන්නීති අත්තපච්චත්ථිකා අඤ්ඤමඤ්ඤං වා සඤ්ඤාපෙන්නි. තෙ භික්ඛූති තෙ අත්තපච්චත්ථිකා භික්ඛූ. නිජ්ඣාපෙන්නීති සඤ්ඤාපෙන්නි. උක්කොටෙති යොති යො උක්කොටෙති. එතෙති අත්තපච්චත්ථිකෙ භික්ඛූ, දිස්වාති සම්බන්ධො. තත්ථාති ගාමං. තත්ථෙව්වාති අත්තරාමග්ගෙ එව.

තත්ථෙව්වාති ගාමමෙව. තත්ථෙව්වාති තස්මිංයෙව යානෙ. තත්ථ ගතන්ති තං ගාමං ගතං.

“එසෙව නයො”ති ඉමිනා පාවිත්තියමෙව අතිදිසති.

සඬ්ඝෙන...පෙ.... අධිකරණෙ වදන්තොපීති සම්බන්ධො. යං පනෙතං ආපත්තිවුට්ඨානං නාම භොතීති යොජනා. එතන්ති ආපත්තිවුට්ඨානං. වදන්තොපීති පිසද්දො න කෙවලං තිණුවත්ථාරකං උක්කොටෙන්තොයෙව උක්කොටෙති නාම, අථ බො වදන්තොපීති දස්සෙති.

ජන්දාගතිං ගච්ඡන්තොතිආදීසු අගතිගමනාකාරං දස්සෙන්තො ආහ
“විනයධරො හුත්වා”තිආදි. අත්ථාය උක්කොටෙන්තොති සම්බන්ධො. තස්සාති අනත්ථං වරන්තස්ස. මන්දො පන උක්කොටෙති නාමාති සම්බන්ධො. එකො බලවනිස්සිකො ව භොතීති සම්බන්ධො. ගහනමිච්ඡාදිට්ඨීන්ති ගහනසදිසං මිච්ඡාදිට්ඨිං පවනසදිසං මිච්ඡාදිට්ඨීන්ති අත්ථො. බලවන්තෙ වාති එත්ථ වසද්දො සබ්බකම්මෙසු යොජෙතබ්බො. නිස්සිතත්තාති එකස්ස නිස්සිතත්තා. බලවනිස්සිකො වාති එත්ථාපි ව සද්දො සබ්බකත්තුසු යොජෙතබ්බො. තස්සාති විසමාදිනිස්සිතස්ස.

සොති සාමණෙරො. මඬිකුභුතාත්ථාති මඬිකු හුත්වා භූතා, මඬිකුං වා පත්තා අත්ථ භවථාති අත්ථො. තෙති පරාජයහික්ඛූ. තස්සාති සාමණෙරස්ස. සොති සාමණෙරො. තෙති පරාජයහික්ඛූ. තන්ති සාමණෙරං. සොති දහරො. තතොති සන්නිපාතකාරණා. භීයොයාති අනන්තරාතීතාහෙ. ඉතීති එවං වදෙති. සොති දහරො. ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති යොජනා. ගච්ඡාති ගච්ඡාහි. ඉතීති එවං වත්තබ්බොති යොජනා.

සඬ්ඝෙන සද්ධිං අධිකරණං විනිවිජ්ජිත්වා පරිවෙණගතං එකං භික්ඛූන්ති යොජනා. කිස්සාති කෙන කාරණෙන. එවං ඉමිනාකාරෙන විනිවිජ්ජිතබ්බං නනූති යොජනා. සොති විනිවිජයකාරකො භික්ඛූ. ජන්දදායකො සුච්ඤ්ඤෙයොයායෙව.

අධිකරණනිදානාදිවර්ණණා

342. කිංනිදානන්තිආදීසු ඡසු පදෙසු සමාසභාවං දස්සෙන්නො ආහ
“කිංනිදානමස්සා”තිආදි. අස්සාති විවාදාධිකරණස්ස. “කිංනිදාන”න්ති පදානං
සතිපි සමාසභාවෙ ඛ්‍යඤ්ජනන්තපකතිකත්තා “කි”න්ති නිග්ගහිතන්තභාවෙන
උච්චාරණං කාතබ්බං. සබ්බානෙතානීති සබ්බානි නිදානන්තිආදීති එතානි පදානි.
වෙච්චනානීති එකස්මිංයෙව “කාරණ”න්ති අත්ථෙ විවිධානි වචනානි විච්චනානි,
තානියෙව වෙච්චනානි. අථ වා විවිධං වචනමෙතස්සත්ථස්සාති විච්චනං,
කාරණසඬ්ඛානො අත්ථො, අභිධෙය්‍යඅභිධානභාවෙන සම්බන්ධත්තා විච්චනස්ස
එතානි වෙච්චනානි, පදානි.

“අට්ඨාරසහෙදකරවත්ථුසඬ්ඛානො”ති ඉමිනා විවාදසරූපං දස්සෙති. විවාදන්ති
අට්ඨාරසහෙදකරවත්ථුසඬ්ඛානං විවාදං. එතන්ති “විවාදනිදාන”න්ති එතං වචනං.
අස්සාති අනුවාදාධිකරණස්ස. ඉදම්පිති “අනුවාදනිදාන”න්ති වචනම්පි. අස්සාති
ආපත්තාධිකරණස්ස. එතන්ති “ආපත්තිනිදාන”න්ති වචනං. කිච්චමෙව
ඛ්‍යඤ්ජනවඬ්ඪනවසෙන කිච්චයන්ති වුත්තං. අස්සාති කිච්චාධිකරණස්ස.
සමනුභාසනාදීනං උප්පජ්ජනකකිච්චානන්ති සම්බන්ධො. එතන්ති
“කිච්චයනිදාන”න්ති වචනං. එකපදෙයොජනානි එකෙන “නිදාන”න්ති පදෙන
යොජනා. සබ්බපදානීති සබ්බානි සමුදයාදීති පදානි.

නවන්තන්ති ජාතිවසෙන ඡන්තං හෙතුනං නවසු අන්තොගධත්තා
තිකවසෙනෙතං වුත්තං. ඛ්‍යඤ්ජනමත්තන්ති හෙතුපච්චයවසෙන ඛ්‍යඤ්ජනමෙව.
භීති සච්චං, යස්මා වා. එත්ථාති තතියපුච්ඡාච්ඡස්සජ්ජනෙ.

343. ද්වාදස මූලානීති එත්ථ ද්වාදසන්තං මූලානං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ
“කොධඋපනාහයුගලකාදීනී”තිආදි. එත්ථ (විහ. 833, 944) ආදිසද්දෙන
මක්ඛපළාසයුගල ඉස්සාමච්ඡරියයුගල මායාසායෙය්‍යයුගල පාපිච්ඡම්ච්ඡාදිට්ඨියුගල
සන්දිට්ඨිපරාමාසිආධානග්ගාභිදුප්පටිනිස්සග්ගියුගලවසෙන පඤ්ච යුගලානි
සඬ්ගණ්හාති. අජ්ඣත්තසන්තානප්පවත්තානීති නියකජ්ඣත්තසන්තානෙ
පවත්තානි.

අට්ඨාරසහෙදකරවත්ථුනං සමුට්ඨානභාවං නිබ්බවනෙන පකාසෙන්නො ආහ
“තං භී”තිආදි. තන්ති අනුවාදාධිකරණං, සමුට්ඨානීති සම්බන්ධො. එත්ථ ව
“එතෙසු”ති ඉමිනා අධිකරණභාවං දස්සෙති. “එතෙහි”ති ඉමිනා කරණභාවං
දස්සෙති. තෙනාති කාරණෙන. අස්සාති විවාදාධිකරණස්ස. එතානීති
අට්ඨාරසහෙදකරවත්ථුනි. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසං අධිකරණානං සබ්බෙසු
සමුට්ඨානෙසු.

344. එකෙන අධිකරණෙන කිව්වාධිකරණෙනානි ඉදං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. එතානීති අධිකරණානි. එකංසතොති එකංසෙන, එකකොට්ඨාසෙනානි අත්ථො. භීති සච්චං, යස්මා වා.

සාවසෙසාපත්ති සම්මති විය අනවසෙසාපත්ති න සම්මතිති යොජනා. කස්මා න සම්මතිති ආහ “න භී” තිආදි. භීති යස්මා. සාති අනවසෙසා ආපත්ති. තතොති අනවසෙසාපත්තිතො. එත්ථ ව “න සක්කා දෙසෙතු” න්ති ඉමිනා දෙසනාගාමිනියා අභාවං දීපෙති. “න සක්කා...පෙ.... පතිට්ඨාතු” න්ති ඉමිනා චුට්ඨානගාමිනියා අභාවං දීපෙති.

349. තතොති නයතො. යත්ථ සතිවිනයොතිආදිකා ඡ යමකපුච්ඡාති සම්බන්ධො. තාසන්ති පුච්ඡානං. පකාසිතොති පාකටො.

351. ද්විත්තමිපි සමථානන්ති සම්මුඛාවිනයසතිවිනයවසෙන ද්විත්තමිපි සමථානං. යස්මාති යෙන කාරණෙන න සක්කාති සම්බන්ධො. පත්තවට්ඨිනං නානාකරණන්ති සම්බන්ධො. තෙසන්ති සම්මුඛාවිනයසතිවිනයානං නානාකරණන්ති සම්බන්ධො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – යස්මා කදලික්ඛන්ධෙ පත්තවට්ඨිනං නානාකරණං විනිබ්භුජ්ජිත්වා දස්සෙතුං න සක්කා විය තෙසං නානාකරණං විනිබ්භුජ්ජිත්වා දස්සෙතුං න සක්කාති. තෙනාති කාරණෙන. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු විස්සජ්ජනෙසු.

සත්තසමට්ඨිදානවණ්ණනා

352. අස්සාති සම්මුඛාවිනයස්ස. තත්ථාති “නිදානනිදානො” ති පාඨෙ. ඉදන්ති සම්මුඛාවතුක්කං. උද්ධුපවාදොති උද්ධො පරෙසං උපවාදො යෙනාති උද්ධුපවාදො, ඛිණ්ණාසවො. යස්ස වාති යස්ස ව සන්තිකෙති සම්බන්ධො. උභිත්තන්ති දෙසකපටිග්ගාහකානං ද්විත්තං.

353. නනු පුච්ඡායං “සත්තන්තං සමථාන” න්ති චුත්තං, කස්මා පන විස්සජ්ජනායං සම්මුඛාවිනයස්ස සමුට්ඨානං න චුත්තන්ති ආහ “කිඤ්චාපි” තිආදි. තත්ථ කිඤ්චාපි චුත්තන්ති යොජනා. එත්ථ කිඤ්චාපිසද්දො සම්භාවනත්ථො, පනසද්දො ගරහත්ථො. තථා චුත්තමිපිති යොජනා. කම්මසඬ්ඨගහාභාවෙනාති කම්මෙ සඬ්ඨගහස්ස අභාවෙන. තත්ථාති තස්මිං “කම්මස්ස කිරියා” තිආදිපාඨෙ. කම්මං කරියති ඉමායාති කිරියා, ඤත්ති. තෙන චුත්තං “කම්මස්ස කිරියාති ඤත්ති වෙදිතබ්බා” ති. කරියතෙ යපියතෙ කරණං. සයං උපගමියතෙ උපගමනං. අජ්ඣෙසනෙන පරං උපගමාපියතෙ අජ්ඣුපගමනං. අධිවාසියතෙ අධිවාසනා. අප්පට්ඨිකොසියතෙ අප්පට්ඨිකොසනා. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “කරණන්ති තස්සායෙවා” තිආදි. එතන්ති කම්මං. මෙති මය්හං. බමුධාතුපයොගෙ සම්පදානත්ථෙ සම්පදානවචනං. අථ වා මෙති මයා. කත්ථත්ථෙ කරණවචනං, සාම්චවනං වා. බමතීති කත්තුරූපසදිසං කම්මරූපං. රූපඤ්ඨි කත්තුරූපසදිසං

කම්මරූපං “බමති සඬ්ඝස්සා” තිආදීසු (මහාව. 127) විය. කම්මරූපසද්දිසං
කත්තුරූපං “උපාසකො සීලං සමාදියති” තිආදීසු (පටියා. 1.1.423) විය. එත්ථ
කම්මත්ථෙ පචත්තො යපච්චයො ලොපොති දට්ඨබ්බං.

සත්තසමට්ඨානාත්ථාදිවණ්ණනා

354. මාතාපුත්තාදීනං අයං විවාදොති යොජනා. “විරුද්ධවාදත්තා” ති ඉමිනා
වදනං වාදො, විරුද්ධො වාදො විවාදොති නිබ්බවනං දස්සෙති. අධිකරණියතායාති
වූපසමිත්තාය. ඉමිනා අධිකරියති සමථෙහි වූපසමියතිති අධිකරණන්ති වචනත්ථං
දස්සෙති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු අධිකරණහෙදෙසු.

ඉති අධිකරණහෙදවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

දුතියගාථාසඬ්ගණිකං

වොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

359. දුතියගාථාසඬ්ගණියං වොදනා නාම කිං දස්සෙත්වා වොදනාති ආහ
“වත්ථුඤ්ච ආපත්තිඤ්ච දස්සෙත්වා වොදනා” ති. දොසං සරාපෙතීති දොසසාරණා.
සඬ්ඝසන්නිපාතොති සඬ්ඝස්ස සන්නිපතනං. ඉමිනා සඬ්ඝොති එත්ථ
උත්තරපදලොපං දස්සෙති. මතිකම්මන්ති එත්ථ මතිසද්දො ඉච්ඡත්ථොති ආහ
“වුච්චති මත්තග්ගහණ” ති. තත්ති මතිකම්මං.

“තෙන වුද්ධකපුග්ගලෙනා” ති පදං “සාරණත්ථායා” ති පදෙ කාරිතකම්මං.
තස්ස පුග්ගලස්සාති තස්ස වුද්ධකස්ස පුග්ගලස්ස, ඉමිනා “නිග්ගහත්ථායා” ති
පදස්ස කම්මං දස්සෙති. තත්ථාති තස්මිං අධිකරණවිනිච්ඡයට්ඨානෙන.
පරිග්ගහණත්ථායාති පරි විමංසිත්වා ගහණත්ථාය. ධම්මා-ධම්මන්ති භූතාභූතං.
“විනිච්ඡයසන්නිට්ඨාපනත්ථ” ති ඉමිනා පාළියං පාඨසෙසං දස්සෙති.

මා බො පටිසන්ති එත්ථ පටිසසද්දො කොපපරියායොති ආහ “කොපං මා
ජනයි” ති. “වුද්ධකෙ වා වොදකෙ වා” ති ඉමිනා “සඬ්ඝෙ” ති ආධාරං පටික්ඛිපති.
සථෙ අනුච්ඡිජ්ජකො තුවන්ති එත්ථ අනුච්ඡිජ්ජකසද්දො විනයධරපරියායොති ආහ
“විනයධරො” ති. විනයධරො හි යස්මා වොදකවුද්ධකානං වචනං අනුමිනිත්වා
වත්ථුආපත්තාදිවසෙන විදති, තස්මා අනුච්ඡිජ්ජකොති වුච්චති.

විරුද්ධං ගාහං සංවත්තෙතීති විග්ගාහිකං. “න ත්ථ” තිආදිනා ණිකපච්චයස්ස
සරූපං දස්සෙති. යායාති කථාය. සුත්තාදීනං සරූපං දස්සෙත්තො ආහ “සුත්තං
නාමා” තිආදි.

අනුයුඤ්ජනවත්තන්ති අනුයුඤ්ජනස්ස, අනුයුඤ්ජනෙ වා වත්තං. කුසලෙන
බුද්ධිමතාති එත්ථ කුසලසද්දො ඡෙකපරියායො, බුද්ධිමත්තුසද්දො

පණ්ඩිතපරියායොති ආහ “ෂෙකෙන පණ්ඩිතෙනා” ති.

“ඤාණපාරමිජපත්තෙනා” ති ඉමිනා බුද්ධිමතාති එත්ථ න කෙවලං.

ඤාණසාමඤ්ඤං, අථ ඛො සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණන්ති දස්සෙති. අයන්ති එසො යථාචුත්තො අත්ථො. අයං පනාති එසො චක්ඛමානො පන. එත්ථාති ඉමාසු ගාථාසු. සචෙ ත්වං අනුච්ඡිජකො හොසිති යොජනා. යං පන අනුයොගවත්තං කතං සුපඤ්ඤත්තං සබ්බසික්ඛාපදානං අනුලොමන්ති යොජනා. තන්ති අනුයොගවත්තං. ඉතීති අයං සාධිජ්ජායසංඛිපෙවණ්ණනා. අත්තතොති අනුච්ඡිජකස්ස. සම්පරායෙති පරලොකෙ. යොති අනුච්ඡිජකො. තන්ති අනුයොගවත්තං. ගතින්ති සුගතිං. භිතන්ති වොදකචුදිතකානං හිතං. ගවෙසන්තොති ඤාණෙන එසන්තො. ඉමිනා හිතං එසන්තොති භිතෙසිති වචනත්ථං දස්සෙති. මෙත්තඤ්ඤාති අප්පනාපත්තං මෙත්තඤ්ඤං. මෙත්තාපුබ්බහාගඤ්ඤාති අප්පනාමෙත්තාය පුබ්බහාගෙ පවත්තං පරිකම්මලපචාරමෙත්තඤ්ඤං. තච භාරෙ සංඛිපෙන කතෙ එවාති යොජනා.

යොති අනුච්ඡිජකො. එතෙසන්ති වොදකචුදිතකානං. “භාසිත”න්ති ඉමිනා වොහාරසද්දො භාසිතපරියායොති දස්සෙති. තන්ති සහසා වොහාරං.

අනුසන්ධිතන්ති එත්ථ විනිවිජයානුසන්ධිං පටික්ඛිපන්තො ආහ “කථානුසන්ධි චුච්චති” ති. කථාය අනුරූපං සන්දහනං කථානුසන්ධි. පටිඤ්ඤානුසන්ධිතෙනාති එත්ථ පටිඤ්ඤාසද්දඅනුසන්ධිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණතො අඤ්ඤං හින්තාධිකරණං දස්සෙන්නො ආහ “අථවා”තිආදි. ලජ්ජං පුග්ගලන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති ගාථායං. වත්තානුසන්ධිනාති ආචාරසංඛිතෙන වත්තෙන අනුසන්ධිනා අස්ස අලජ්ජස්ස වත්තෙන සද්ධිං යා පටිඤ්ඤා සන්ධියතීති යොජනා.

ජානන්තො ආපජ්ජතීති ජානන්තො හුත්වා ආපජ්ජති. ඉමිනා සඤ්චිච්චාති පදස්ස සඤ්චෙතෙත්වාති අත්ථං දස්සෙති. විනික්කමචෙනනාය සද්ධිං චෙතෙත්වාති අත්ථො. “න දෙසෙති න චුට්ඨාති” ති ඉමිනා පරිගුහතීති එත්ථ පරිගුහනං නාම අත්ථතො න දෙසනං න චුට්ඨානන්ති දස්සෙති.

යන්ති “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති” ති වචනං. තුම්හෙහීති පරිහාරකාරකෙහි. සච්චන්ති තථං අච්චතථං. අහම්පිති වොදකොපි. පිසද්දෙන පරිහාරකං සම්පිණ්ඨෙති. තන්ති “සඤ්චිච්චා”තිආදිවචනං. තන්ති තුචං, ත්වං වා.

පුබ්බාපරන්ති එත්ථ පුබ්බෙ කථෙතඛිබං පුබ්බං, අපරම්හි කථෙතඛිබං අපරං, පුබ්බඤ්ඤං අපරඤ්ඤං පුබ්බාපරන්ති දස්සෙන්නො ආහ “පුරෙ”තිආදි. “තස්මිං පුබ්බාපරෙ” ති ඉමිනා පාළියං පුබ්බපරස්සාති එත්ථ භූමිමත්ථෙ සාම්ච්චනන්ති දස්සෙති.

ද්විතීති පාරාජිකසංඛිසාදිසෙසවසෙන ද්විති. පඤ්චමිති ථුල්ලච්චයාදිවසෙන පඤ්චමි. මිච්ඡාදිට්ඨියාති “නත්ථි දිත්ත”න්තිආදිනා (ධ. ස. 1221) දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා. අත්තග්ගාහිකදිට්ඨියාති “සස්සතො ලොකො”තිආදිනා (දී. නි. 1.31;

ම. නි. 1.269) දසවත්ථුකාය අන්තග්ගාහිකදිට්ඨියා. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු දුතියගාථාසඬගණිකෙසු.

ඉති දුතියගාථාසඬගණිකවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

වොදනාකණ්ඩං

අනුච්ඡිකකිව්වණ්ණනා

360-1. ඉදානි ආරද්ධන්ති සම්බන්ධො. එකො හික්ඛු එකෙන මාතුගාමෙනාති යොජනා. සොති පස්සන්තො හික්ඛු. තන්ති නික්ඛමන්තං පටිසන්තං වා හික්ඛුං. ඉතරොති වුදිතකො. තස්සාති වොදකස්ස. න උපෙනීති න උපගච්ඡති. න පටිජානාතීති න පටිස්සවං කරොති. එත්ථාති මාතුගාමෙන නික්ඛමන්තපටිසන්තට්ඨානෙ. යන්ති කම්මං. තෙනාති වොදකෙන. තස්සාති වොදකස්ස වචනෙනාති සම්බන්ධො. ඉතරොති වුදිතකො. අසුද්ධපරිසඬිකිතොති අසුද්ධාය අට්ඨානෙ උප්පන්නාය පරිසඬිකාය පරිසඬිකිතො. තදත්ථං දස්සෙති “අමුලකපරිසඬිකිතො”ති ඉමිනා. තස්ස පුග්ගලස්සාති වුදිතකස්ස පටිඤ්ඤායාති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු අනුච්ඡිකකිව්වෙසු.

ඉති අනුච්ඡිකකිව්වණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

වොදකපුච්ඡාවිස්සජ්ජනා

362-3. සච්චෙ ව අකුප්පෙ වාති පධානං සම්බන්ධට්ඨානං දස්සෙන්නො ආහ “පතිට්ඨාතබ්බ”න්ති. “ය”න්තිආදිනා සච්චෙ පතිට්ඨාතබ්බභාවං දස්සෙති. යන්ති කම්මං. “න වා”තිආදිනා අකුප්පෙ පතිට්ඨාතබ්බභාවං දස්සෙති. ඔතිණ්ණඤ්චාති විනිච්ඡයං ඔතිණ්ණඤ්ච. “වචන”න්ති ඉමිනා ඔතිණ්ණානොතිණ්ණසරූපං දස්සෙති. තත්ත්වාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං. “ඔතිණ්ණානොතිණ්ණං ජාතිතබ්බ”න්ති වචනෙති හි අත්ථො. වොදකස්ස පමාණන්ති “ධම්මො”ති වා “අධම්මො”ති වා “බාලො”ති වා “පණ්ඩිතො”ති වා වොදකස්ස පමාණං. වුදිතකස්ස පමාණන්ති ධම්මවුදිතකො නු බො, නොති වුදිතකස්ස පමාණං. අනුච්ඡිකස්ස පමාණන්ති සක්කා නු බො විනිච්ඡිතං, නොති අනුච්ඡිකස්ස පමාණං. අනුච්ඡිකො වත්තබ්බොති සම්බන්ධො. යෙන ධම්මෙනාතිආදියු ධම්මාදීනං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “ධම්මොති භූතං වත්ථු”තිආදි. එතෙන ධම්මෙන ව එතෙන විනයෙන ව එතෙන සත්ථුසාසනෙන වාති යොජනා. තස්මා අනුච්ඡිකෙන වූපසමෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එත්ථාති අනුච්ඡිකස්ස පටිපජ්ජිතබ්බට්ඨානෙ.

අවඤ්ඤන්ති අවජානනං. ඉමෙති ථෙරා. “බතත්තා”ති ඉමිනා අත්තනාව අත්තා බඤ්ඤතීති බතොති වචනත්ථං දස්සෙති. උපහනියන්තීති උපහතානි, උපහතානි ඉන්ද්‍රියානි අනෙතානි උපහනින්ද්‍රියො. “පඤ්ඤාය අභාවතො”ති ඉමිනා දුම්මෙධොති එත්ථ දුසද්දො අභාවත්ථො, මෙධාසද්දො පඤ්ඤාපරියායොති

දස්සෙති. නත්ථි මෙධා එතස්සාති දුම්මෙධොති නිබ්බවනං කාතබ්බං.
 බතො...පෙ.... දුම්මෙධො සො අනුච්ඡේදකො උපගච්ඡති යොජනා. තස්මාති
 යස්මා උපගච්ඡති, තස්මා චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තස්සාති පාඨස්ස, ගාථාය වා.
 විත්ථාරං දස්සෙන්තො ආහ “චුදිතකචොදකෙසු හී” තිආදි. උභොපෙනෙති උභොපි
 එතෙ ආමිසපුග්ගලනිස්සයෙ. ධම්මොති සාසනධම්මො. ඉතීති අයමත්ථො.

උපකණ්ණකං ජප්පතීති එත්ථ කණ්ණස්ස සමීපං උපකණ්ණං, තදෙව
 උපකණ්ණකන්ති දස්සෙන්තො ආහ “එවං කට්ඨි” තිආදි. “කණ්ණමුලෙ” ති
 ඉමිනා උපකණ්ණකන්ති එත්ථ උපසද්දස්ස සමීපත්ථං දස්සෙති. මත්තෙතීති
 කට්ඨි. ඉමිනා ජප්පධාතුයා කට්ඨත්ථං දස්සෙති. ජිම්හං පෙක්ඛතීති එත්ථ
 ජිම්හසද්දො කුට්ඨවාටකො, කුට්ඨං නාම අත්ථතො ඉධ දොසොති ආහ
 “දොසමෙවා” ති.

කථානුසන්ධිති චුදිතකඅනුච්ඡේදකානං කථාය අනුසන්ධි. විනිච්ඡයානුසන්ධිති
 අනුච්ඡේදකෙන කතස්ස ආපත්තානාපත්තිවිනිච්ඡයස්ස අනුසන්ධි. සබ්බත්ථාති
 වොදනාකණ්ඩෙ.

ඉති වොදනාකණ්ඩවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

චූළසඬගාමං

අනුච්ඡේදකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා

365. චූළසඬගාමෙ සමාගමනං සඬගාමො, සමාගමෙන්ති සන්තිපතන්ති
 එත්ථාති වා සඬගාමොති වචනත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “සඬගාමො චූච්චති...පෙ....
 සඬසසන්තිපාතො” ති. සන්තිපතනං සන්තිපාතො, සන්තිපතන්ති එත්ථ දෙසෙති වා
 සන්තිපාතො, සඬසස්ස සන්තිපාතො සඬසසන්තිපාතො. සඬගාම යුද්ධෙති
 ධාතුපාඨෙසු (සද්දතීතිධාතුමාලායං 18 මකාරන්තධාතු) චුත්තං. තත්ථ යුද්ධං නාම
 අත්ථතො අධිකරණවිනිච්ඡයොති ගහෙතබ්බං. තදත්ථං විත්ථාරෙන්තො ආහ “තත්‍ර
 හී” තිආදි. තත්ථ තත්‍රාති තස්මිං සඬගාමෙ, සමොසරන්තීති සම්බන්ධො.
 අත්තපච්චත්ථිකාති අත්තතො පටිපක්ඛං අත්ථයන්ති. උද්ධම්මන්ති ධම්මතො
 වියොගං. දිපෙන්තා හුත්වාති යොජනා. කෙ වියාති ආහ “වජ්ජිපුත්තකා වියා” ති.
 සො හික්ඛු පවත්තෙතීති සම්බන්ධො. උද්ධිත්ති උද්ධම්මාදිවාදං. තත්ථාති
 සඬගාමෙ. අච්චරතීති ඔගාහෙත්වා වාරෙති පවත්තෙති. තමෙවත්ථං දස්සෙන්තො
 ආහ “අජ්ඣෙදාගාහෙත්වා විනිච්ඡයං පවත්තෙති” ති. එත්ථ “අජ්ඣෙදාගාහෙත්වා” ති
 ඉමිනා අච්චරාපසග්ගස්ස ඔගාහත්ථං දස්සෙති. “විනිච්ඡයං පවත්තෙති” ති ඉමිනා
 චරධාතුස්ස කාරිතන්තොගධත්තා සහකාරිතකම්මෙන පවත්තනත්ථං දස්සෙති.
 ඉමිනා සඬගාමෙ අච්චරතීති සඬගාමාවචරොති නිබ්බවනං දස්සෙති. කො වියාති ආහ
 “යසත්ථෙරො වියා” ති. මානද්ධජන්ති කෙතුකමානාපච්චුපට්ඨානමානසඬබ්බාතං
 ධජං. රජොහරණසමෙතාති එත්ථ රජං හරති අපනෙති අනෙතාති රජොහරණං,

පාදපුඤ්ජනං, තෙන සමෙනාති දස්සෙන්තො ආහ “පාදපුඤ්ජනසමෙනා”ති. පාදං පුඤ්ජනී සොධෙති අනෙතාති පාදපුඤ්ජනං, තෙන සමො පාදපුඤ්ජනසමො, තෙන. සමාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “යථා”තිආදි. රජොහරණස්ස නෙව රාගො හොතීති සම්බන්ධො. යථාපතිරූපන්ති පතිරූපස්ස අනුලොමං, පතිරූපානතික්කන්තන්ති අත්ථො. අකටේත්තෙන නිසිදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. සාමං වා ධම්මොති එත්ථ ධම්මො නාම කොති ආහ “කප්පියාකප්පියනිස්සිතා වා”තිආදි. රූපාරූපපරිච්ඡේදො ව සමථාවාරො ව විපස්සානාවාරො ව යානවත්තඤ්ච නිසප්පවත්තඤ්ච, ආදිසද්දෙන වඩ්ඤ්චවත්තාදීති සඬග්ග්භාති. චුද්දසමභාවත්තාදීනං “කප්පියාකප්පියනිස්සිතා”ති පදෙන ගහිතත්තා වත්තසද්දෙන යානවත්තාදීති එව ගහෙනබ්බාති, ආදිසද්දෙන වඩ්ඤ්චවත්තාදීති ගහෙනබ්බාති. පරො වා අප්ඤ්ඤාසිතබ්බොති යොවා සො වා කොචි අප්ඤ්ඤාසිතබ්බොති ආහ “යො”තිආදි. ඉමිනා න යො වා සො වා කොචි අප්ඤ්ඤාසිතබ්බො, සමත්ථොයෙව පන අප්ඤ්ඤාසිතබ්බොති වා දස්සෙති. “ආචුසො”තිආදිනා වත්තබ්බාකාරං දස්සෙති. අරියො වා තුණ්හිභාවොති එත්ථ න කෙවලං කටේතුං අසමත්ථවසෙන තුණ්හිභාවො, කම්මට්ඨානමනසිකාරවසෙන පනාති ආහ “කම්මට්ඨානමනසිකාරවසෙන තුණ්හිභාවො”ති. අරියානං එසො අරියො, තුණ්හිභාවො. “නාවජානිතබ්බො”ති ඉමිනා නාතිමඤ්ඤිතබ්බොති පදස්ස අතික්කම්ම න මඤ්ඤිතබ්බොති දස්සෙති.

උපජ්ඣායොති වොදකචුදිතකානං උපජ්ඣායො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “න ආවරියො පුච්ඡිතබ්බො”තිආදිපදෙසු. කුලමෙව ජාතිනාමගොත්තවසෙන අයන්ති අපදිසියතීති කුලපදෙසො. අනුස්සාති එත්ථ අනු අස්සාති පදවිඡේදං කත්වා අනුසද්දො පුග්ගලවිසයො, අස්සසද්දො ආබ්‍යාතිකොති ආහ “අනු පුග්ගලෙ”තිආදි. තත්ථ “භවෙය්‍යා”ති ඉමිනා අස්සසද්දස්ස සබ්බනාමත්තඤ්ච “භවතී”ති වත්තමානිකභාවඤ්ච පටික්ඛිපති. පරිසානුවිධායකෙනාති පරිසාය අනුමතං කරොත්තෙන. ඉමිනා නො පරිසකප්පිකෙනාති එත්ථ කප්පසද්දො වික්ඛිත්ථොති දස්සෙති. යන්ති වචනං. න හත්ථමුද්දාති මුදන්ති එතායාති මුද්දා, සක්ඛරමඩ්දුලියං හත්ථස්ස මුද්දා අවයවිඅවයවවසෙන සම්බන්ධත්තාති හත්ථමුද්දා. තස්සා විකාරො “හත්ථමුද්දා”ති ගහෙනබ්බොති ආහ “හත්ථවිකාරො”ති.

“අත්ථං අනුචිධියත්තෙනා”ති එත්ථ අත්ථන්ති විනිච්ඡයත්ථං. අනුචිධියත්තෙනාති සල්ලක්ඛෙන්තෙන. ඉති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “විනිච්ඡයපටිවෙධමෙව සල්ලක්ඛෙන්තෙනා”ති. සන්තිපාතමණ්ඩලෙති සන්තිපාතාය පරිසාය සමුහෙ, සන්තිපාතමණ්ඩලස්ස මජ්ඣෙති අත්ථො. න විනිභාතබ්බන්ති එත්ථ විනිහරණං නාම අත්ථතො භාපනන්ති ආහ “න විනිච්ඡයො භාපෙනබ්බො”ති. දුරුත්තවාචන්ති වොදකචුදිතකානං දුරුත්තවාචං. හිතපරිසකිනාති එත්ථ හිතං පරි එසතීති හිතපරිසකො, කරුණා ව කරුණාපුබ්බභාගො ව, සො එතස්සත්ථිති හිතපරිසකී, පුග්ගලො, තෙන හිතපරිසකිනා. තමෙවත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “හිතෙසිනා හිතගවෙසිනා”ති. කරුණාති අප්පනාපත්තා කරුණා. කරුණාපුබ්බභාගොති අප්පනාපත්තාය කරුණාය පුබ්බභාගෙ පවත්තා

පරිකම්මලපවාරකරුණා. පද්ද්වයෙපිති “හිතානුකම්පිනා කාරුණිකෙන භවිතබ්බං. හිතපරිසකිනා අසම්ප්පලාපිනා භවිතබ්බං” න්ති පද්ද්වයෙපි. අයං අධිප්පායො වෙදිතබ්බොති යොජනා. “අසුන්දරවචන” න්ති ඉමිනා අසුරුත්තන්ති එත්ථ සුන්දරං උත්තං සුරුත්තං, න සුරුත්තං අසුරුත්තන්ති වචනත්ථං දස්සෙති. පරිග්ගහෙනබ්බොති පරිච්ඡිංසිත්වා ගහෙනබ්බො.

තස්සාති අධම්මවොදකස්ස. අනොසටං වත්ථුන්ති එත්ථ “වොදකවුදිතකෙහි වුත්ත” න්ති පදං අධිකාරවසෙන වෙදිතබ්බං. එත්ථ ච අනොසටන්ති විනිච්ඡයං අනොසටන්ති අත්ථො. කිං පග්ගණ්හිතබ්බොති ආහ “නනු ත්ව” න්තිආදි. අනුයොගවත්තන්ති “කාලෙන වක්ඛාමී” තිආදිනා (වුළුව. 399; පරි. 362, 437) වුත්තං, “සච්චෙ ච අකුප්පෙ වා” ති (වුළුව. 401) ච වුත්තං අනුයුඤ්ජනවත්තං. තඤ්ඤි යස්මා අනෙන වත්තෙන වොදකො වුදිතකං, වුදිතකො වා වොදකං අනුයුඤ්ජති, වොදකෙන වුදිතකො, වුදිතකෙන වා වොදකො අනුයුඤ්ජියති, තස්මා අනුයොගවත්තන්ති වුච්චති. කථාපෙත්වාති වොදකවුදිතකෙහෙව කථාපෙත්වා. තස්සාති වොදකස්ස වා වුදිතකස්ස වා, සාරජ්ජන්ති භයං. තෙති තව. වත්ථාපිති මුඛෙන වත්ථාපි. පිසද්දෙන කායවිකාරං දස්සෙත්වාපිති සම්පිණ්ඨෙති. “අනුයොගවත්ත” න්ති ධාතුකම්මං, “සො හික්ඛු” ති කාරිතකම්මං අජ්ඣාහරිතබ්බං, තං කම්මං තබ්බපච්චයො වදති. අසුචි විභාවෙනබ්බොති එත්ථ නත්ථි සුචි සීලමෙතස්සාති අසුචිති වුත්තෙ අලජ්ජිති ආහ “අලජ්ජි” න්ති. උජු සීලවා කායවඤ්ඤාදිරහිතො භොතිති යොජනා. එත්ථ ච කායවඤ්ඤාදිරහිතො භොතිති ඉමිනා උජුනො කාරණං දස්සෙති. කායවඤ්ඤාදිරහිතත්තා උජු භොතිති අධිප්පායො. සොති හික්ඛු. මද්දවෙනෙවාති මුදුභාවෙනෙව. උපවර්තබ්බොති කථෙතබ්බො. ඉමිනා උජුමද්දවෙනාති පදස්ස සම්බන්ධට්ඨානං පාඨසෙසං දස්සෙති. යොති හික්ඛු. අයමෙවාති එවසද්දෙන න ධම්මගරුකො, පුග්ගලගරුකො, ධම්මෙසු ච පුග්ගලෙසු ච න මජ්ඣන්තොති වෙදිතබ්බොති දස්සෙති.

366. තෙන ච පන අනුච්ඡේදකෙනාති යොජනා. සුත්තාදීසුති ආදිසද්දෙන විනයඅනුලොම පඤ්ඤත්තඅනුලොමිකාති සඬගහෙනබ්බොති. සුත්තං සංසන්දනත්ථාය භොතිති යොජනා. කෙසං සංසන්දනත්ථායාති ආහ “ආපත්තානාපත්තිනං සංසන්දනත්ථ” න්ති. ඔපම්මං අත්ථදස්සනත්ථාය භොතිති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. පච්චෙකට්ඨායිනො අවිසංවාදකට්ඨායිනොති එත්ථ පච්චෙකස්මිං තිට්ඨන්ති සීලෙනාති පච්චෙකට්ඨායිනො, අවිසංවාදකෙ තිට්ඨන්ති සීලෙනාති අවිසංවාදකට්ඨායිනොති දස්සෙත්තො ආහ “ඉස්ස...පෙ.... ධීතා” ති. “ඉස්සරියාධිපච්චපෙට්ඨකට්ඨානෙ” ති ඉමිනා පච්චෙකසරුපං දස්සෙති. තෙති සඬසෙන අනුමතා පුග්ගලා.

කිමත්ථං “විනයො සංවරත්ථායා” තිආදි වුත්තන්ති ආහ “ඉදානි” තිආදි. ඉදානි දස්සෙතුං ආහාති සම්බන්ධො. යෙ මන්දා මන්දබුද්ධිනො හුත්වා එවං වදෙය්‍යුන්ති යොජනා. අථ වා මන්දා මන්දබුද්ධිනො යෙ පුග්ගලා එවං වදෙය්‍යුන්ති යොජනා. සකලාපි විනයපඤ්ඤත්ති උපනිස්සයො භොතිති සම්බන්ධො. ඉමිනා

“සංවරත්ථායා” තිආදීසු “අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායා” තිපරියොසානෙසු තෙරසවාකොසසු “උපනිස්සයො හොති” ති පාඨසෙසො අජ්ඣාහරිතබ්බොති දස්සෙති. “පච්චයො” ති ඉමිනා “උපනිස්සයො” ති පදස්ස උපනිස්සයපච්චයොති අත්ථං දස්සෙති. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු ද්වාදසවාකොසසු. විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “අපිචෙත්ථා” තිආදි. තත්ථ අපිච විසෙසං වක්ඛාමීති යොජනා. එත්ථාති “අවිජ්ජපටිසාරත්ථායා” තිආදීසු. තත්ති සුඛං. තරුණවිපස්සනා නාම කස්ස අධිවචනන්ති ආහ “උදයබ්බයඤාණස්සෙතමධිවචන” ති. නනු “විරාගො” ති එත්ථ වතුබ්බිධස්ස අරියමග්ගස්ස ගහිතත්තා “විමුත්ති” ති එත්ථාපි වතුබ්බිධං ඵලං ගහෙතබ්බං, කස්මා පන “විමුත්තිති අරහත්තඵල” ති වුත්තන්ති ආහ “වතුබ්බිධොපි හි” තිආදි. හීති සච්චං, යස්මා වා. අපච්චයපරිනිබ්බානත්ථායාති අසඬ්ඛතපරිනිබ්බානත්ථාය. නත්ථෙත්ථ හි පරිනිබ්බානෙ කොචි පච්චයො, තස්මා අපච්චයපරිනිබ්බානන්ති වුච්චති. තත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං. තස්මිං අනුජ්ජත්තෙති තස්මිං විමුත්තිඤාණදස්සනෙ අනුක්කමෙන පත්තෙ. අවස්සන්ති ධුචං එකත්තෙනාති අත්ථො. එතදත්ථාති එසො අනුපාදා පරිනිබ්බානසඬ්ඛානො අත්ථො පයොජනං ඉමිස්සා කථායාති එතදත්ථා. කථාති අත්ථස්ස කථා. මන්තනාති ධම්මස්ස මන්තනා. එතදත්ථා උපනිසාති එත්ථ උපනිසාසද්දො පච්චයවාචකොති ආහ “පරංපරපච්චයතාපි” ති. පරංපරපච්චයො හි යස්මා එත්ථ පරංපරඵලං උපගන්ත්වා නිසීදති, තස්මා උපනිසාති වුච්චති. “විනයො සංවරත්ථායා” තිආදිකා අයං පරංපරපච්චයතාපිති යොජනා. සොතාවධානන්ති ඔගාහෙත්වා ධියතෙ යපියතෙ අවධානං, සොතස්ස අවධානං සොතාවධානං. ඉමං කථන්ති “විනයො සංවරත්ථායා” තිආදිං ඉමං කථං. යං ඤාණං උජ්ජප්පති, තමපි එතදත්ථන්ති යොජනා. යදිදං අනුපාදා චිත්තස්සාති එත්ථ “යදිද” ති නිපාතො “විමොක්ඛො” ති පදමපෙක්ඛිත්වා යො අයන්ති අත්ථං වදති. අනුපාදාති එත්ථ “සයං අභිඤ්ඤා” තිආදීසු (මහාව. 11) විය යකාරලොපො හොති, තස්ස පදස්ස කරණං පන “වතුහි උපාදානෙහි” ති වෙදිතබ්බං. ඉති ඉම මත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “යො අයං වතුහි උපාදානෙහි අනුපාදිසිත්වා” ති. එත්ථ වතුහි උපාදානෙහි අනුපාදිසිත්වා චිත්තස්ස අරහත්තඵලසඬ්ඛානො යො අයං විමොක්ඛො අත්ථි, සොපි එතදත්ථාය හොතීති යොජනා. “අරහත්තඵලසඬ්ඛානො” ති ඉමිනා “විමොක්ඛො” ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. අරහත්තඵලඤ්චි යස්මා විරුද්ධෙහි, විසෙසෙන වා සබ්බකිලෙසෙහි මුච්චිත්ථ, තස්මා විමොක්ඛොති වුච්චති. “අපච්චයපරිනිබ්බානත්ථාය එවා” ති ඉමිනා එතදත්ථායාති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති.

367. වත්ථුං...පෙ.... න ජානාතීති එත්ථාති යොජනා කාතබ්බා. තස්මාති යස්මා සම්බන්ධො, තස්මා. එත්ථාති ඉමාසු ගාථාසු. සමෙන වාති එත්ථ “සමෙනා” ති පදං “අඤ්ඤාණෙනා” ති අත්ථස්ස වාචකං රුළුහිපදන්ති දස්සෙන්නො ආහ “තෙනෙව පුබ්බාපරං අජානනස්ස සමෙන අඤ්ඤාණෙනා” ති. පාළියං කෙන කාරණෙන කතාකතං න ජානාතීති ආහ “සමෙනා” ති. සමෙන පුබ්බාපරස්ස අඤ්ඤාණෙන කතාකතං න ජානාතීති අත්ථො. එවන්තිආදි නිගමනං. යං පනෙතං වචනං වුත්තන්ති යොජනා. “තත්ථා” ති ව “ආකාරඅකොච්චො” ති ව ආධාරාධෙය්‍යානමහෙදො

හොති, තස්මා අවයවී ආධාරො, අවයවො ආධෙයොයාති දට්ඨබ්බං. ආකාරසද්දො ඉඬිගිතත්ථොති ආහ “කාරණාකාරණෙ”ති. කාරණාකාරණසඬ්ඛාතෙ ඉඬිගිතෙති අත්ථො. ආකාරස්සාති භූමිමත්ථෙ සාම්ච්චනං. ආකාරස්මිත්ති හි අත්ථො.

තථෙවාති යථා වත්ථුආදීනි න ජානාති, තථෙව. ඉතීති එවං. ය්වායන්ති යො අයං හික්ඛු. “භයෙනා”ති ඉමිනා භයාති එත්ථ කාරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති. භයා භයෙන ගච්ඡතීති යොජනා. එසෙව නයො සම්මොහෙන මොහා ගච්ඡතීති එත්ථාපි. ඡන්දාති ඡන්දෙන. දොසාති දොසෙන. අත්තනා ඤාතුං අසමත්ථතාය න සඤ්ඤත්තියා කුසලොති ආහ “පරං සඤ්ඤාපෙතුං අසමත්ථතායා”ති. කස්මා නිජ්ඣත්තියා ව අකොවිදොති ආහ “කාරණා...පෙ.... තායා”ති. “පරිසාය ලද්ධත්තා”ති ඉමිනා ලද්ධො පරිසසඬ්ඛාතො පක්ඛො යෙනාති ලද්ධපක්ඛොති වචනත්ථං දස්සෙති. සවෙ තාදිසකො හික්ඛු හොති, සො හික්ඛු “අපටික්ඛො”ති වුවචතීති යොජනා. එසෙව නයො හෙට්ඨාපි. “න පටික්ඛිතබ්බො”ති ඉමිනා පටිමුඛං න ඉක්ඛිතබ්බොති අපටික්ඛොති වචනත්ථං දස්සෙති. “න ඔලොකෙතබ්බො”ති ඉමිනා ඉක්ඛධාතුයා දස්සනත්ථං දස්සෙති.

ඉති වුළුසඬ්ඛාමවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

මහාසඬ්ඛාමං

වොහරන්තෙන ජාතිතබ්බාදිවණ්ණනා

368-74. මහාසඬ්ඛාමෙ එතෙනෙව නයෙන වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. වත්ථුසඬ්ඛමනාකාරං දස්සෙත්වා අවජානනපටිජානනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “යො පනා”තිආදි. යො පන වදතීති සම්බන්ධො. එසෙවාති එසො එව, අවජානනපටිජානනහික්ඛුති අත්ථො.

375. නිලාදිවණ්ණාවණ්ණවසෙනාති නිලාදිවණ්ණවසෙන ව ආරොග්ගත්ථාදිඅවණ්ණවසෙන ව. සඤ්චරිත්තං යස්මා අනෙන සික්ඛාපදෙන ධනං අනුපදියති, තස්මා ධනමනුෂ්පදානන්ති වුවචති. පුබ්බපයොගොති පුබ්බෙ පයුජ්ජිතබ්බො.

අගතිඅගන්තබ්බවණ්ණනා

379. ඛනුජනඅහිකාය පටිපන්නො හොතීති පාළිං විත්ථාරෙන්නො ආහ “විනයධරෙන හී”තිආදි. තත්ථ විනයධරෙනාති අනුවිජ්ජකෙන, විනිවිජ්ජකෙති සම්බන්ධො. ඔවාදුපජීවිතියොති හික්ඛුනං ඔවාදං උපනිස්සාය ජීවිතියො. උපාසකාපීති රතනත්තයං පටිස්සරණන්ති උපාසකාපි. දායකාපීති හික්ඛුනං පච්චයදායකාපි. තෙසන්ති උපාසකාදීනං. තථෙවාති යථා උපාසකාදයො ද්විධා හිජ්ජන්ති, තථෙව. තතොති ආරක්ඛදෙවතාහි පරන්ති සම්බන්ධො. තෙනාති ද්විධාකාරණෙන.

382. ගහනනිස්සිතොති එත්ථ ගහනසද්දො දිට්ඨිපරියායොති ආහ
“මිච්ඡාදිට්ඨිඅන්තග්ගාහිකදිට්ඨිසඬ්ඛාතං ගහන”න්ති.

393. තස්ස අවජානන්තොති එත්ථ “තස්සා”ති පදං “වචන”න්ති පාඨසෙසෙන
සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ “තස්ස වචන”න්ති. තස්සාති නවකස්ස. තන්ති නවකං.

394. “යංඅත්ථායා”ති එසො සද්දො සමාසොති ආහ “යදත්ථායා”ති. “කං
අත්ථ”න්ති එසො සද්දො ලිඬිගවිපල්ලාසොති ආහ “සො අත්ථො”ති. අත්ථසද්දො
හි පුල්ලිඬිගො, පාළියං න පරිභාෂෙතබ්බන්ති එත්ථාපි ලිඬිගවිපල්ලාසො
වෙදිතබ්බො. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං මහාසඬ්ඛාමෙ.

ඉති මහාසඬ්ඛාමවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

කථිනහෙදං

කථිනඅත්ථතාදිවණ්ණනා

403. කථිනෙ බන්ධකෙති කථිනක්බන්ධකෙ. පුබ්බෙති කථිනක්බන්ධකෙ.

404. පයොගස්සාති එත්ථ පයොගො නාම කොති ආහ
“විවරධොවනාදිනො”තිආදි. එත්ථ ආදිසද්දෙන
විවාරණුෂේදනබද්ධනසිබ්බනරජනකප්පබ්බන්දුආදියනාති ඡ පුබ්බකරණාති
සඬ්ඛණ්හාති. උදකාහරණාදිකො යො පයොගො කරියතීති යොජනා. අනන්තරො
නාම අතීතානන්තරඅනාගතානන්තරවසෙන දුච්ඛො, ඉධ අනාගතානන්තරොයෙව
අධිජපෙතොති ආහ “අනාගතවසෙනා”ති. උදකාහරණාදිපයොගෙ හි උජ්ජන්තො
පච්ඡා ධොවනාදිපුබ්බකරණස්ස උජ්ජන්තිතො තප්පයොගස්ස අනාගතවසෙනෙව
පච්චයො. සමනන්තරපච්චයෙනාති එත්ථ සංසද්දො සුට්ඨුඅත්ථොති ආහ “සුට්ඨු
අනන්තරපච්චයෙනා”ති. “ආසන්නතර”න්ති ඉමිනා සුට්ඨුභාවං දස්සෙති.
“පයොගස්සා”ති පදං “ආධාරභාව”න්ති පදෙ සාමී, “පච්චයා භොන්ති”ති පදෙ
සම්පදානං. “නිස්සය”න්ති පදං “ආධාරභාව”න්ති පදෙන සංවණ්ණෙති.
“උපෙනෙනා”ති ඉමිනා උපසද්දස්ස උපගමනත්ථං දස්සෙති, බලවත්ථං පටික්ඛිපති.
පයමන්ති පයොගතො, පයොගස්ස වා තාව. ඉමිනා පුරෙජාතපච්චයෙනාති එත්ථ
පුරෙසද්දො පයමත්ථොති දස්සෙති. පච්ඡාති පයොගතො, පයොගස්ස වා පරං.
අපුබ්බං අවරිමන්ති එකපභාරෙන. ඉමිනා සහජාතසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති.

එවං පුච්ඡිත්ථාති සම්බන්ධො. යන්ති ධම්මජාතං. ඉදානි ආහාති සම්බන්ධො.
යස්සාති පයොගාදිකස්ස. තදෙවාති ධම්මජාතමෙව. තස්සාති “පුබ්බකරණං
පයොගස්සා”තිආදිවචනස්ස අත්ථො එවං වෙදිතබ්බොති යොජනා. “පයොගස්ස
කතමෙ ධම්මා”තිආදි යං වචනං චුත්තං, තත්ථ විස්සජ්ජනං මයා චුච්චතෙති
යොජනා. ඉමිනා පාළියං අප්ඤ්ඤාහරිත්ථා යොජෙතබ්බභාවං දස්සෙති. චතුර්ථි
පච්චයෙහි පච්චයාකාරං විත්ථාරෙන්නො ආහ “පයොගස්ස හි”තිආදි. පයොගස්ස

පුබ්බකරණං පච්චයො හොතීති සම්බන්ධො. උද්දිට්ඨධම්මෙසුති
 “අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො” තිආදිනා උද්දිට්ඨෙසු ධම්මෙසු පුරෙජාතපච්චයො
 පනෙසාති සම්බන්ධො. අථ වා උද්දිට්ඨධම්මෙසුති පුබ්බකරණවසෙන උද්දිට්ඨෙසු
 ධොවනාදිධම්මෙසු එකධම්මමිති සම්බන්ධො. න ලහතීති
 උදකාහරණාදිපයොගස්ස පුබ්බෙ න ලහති. අයන්ති උදකාහරණාදිපයොගො.
 පච්ඡාජාතපච්චයං පන ලහතීති උදකාහරණාදිපයොගො පච්ඡාජාතපච්චයං ලහති.
 කස්මා ලහතීති ආහ “පච්ඡා උප්පජ්ජනකස්ස හි” තිආදි. පච්ඡාති පයොගස්ස,
 පයොගතො වා පරං. හි යස්මා කයිරති, තස්මා ලහතීති යොජනා. සහජාතපච්චයං
 පන න ලහතීති සම්බන්ධො. මාතිකාපලිබොධානිසංසසඬ්ඛාතෙති
 අට්ඨමාතිකාද්වෙපලිබොධපඤ්චානිසංසසඬ්ඛාතෙ. අඤ්ඤාති පන්තරසහි ධම්මෙහි
 අඤ්ඤා. පයොගාදීසුතිආදිසද්දෙන පුබ්බකරණපච්චුද්ධාරඅධිට්ඨානානි
 සඬ්ඛණ්හාති. එතෙනුපායෙනාති එතෙන යථාචුත්තඋපායෙන.

පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා

406-7. ද්වික්ඛත්තුං පුච්ඡිතත්තා “පුච්ඡාද්වය” න්ති චුත්තං. හෙතුපච්චයානං
 සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “ඡ විවරානි” ති. කස්මා වෙදිතබ්බානීති ආහ
 “පුබ්බපයොගාදීනඤ්ඤි” තිආදි. හීති යස්මා. තානියෙවාති ඡ විවරානි එව. එවසද්දො
 පච්ඡාපි යොජෙතබ්බො, තානි එවාති අත්ථො. හීති සච්චං, පුබ්බකරණාදීනි න
 අත්ථීති යොජනා.

408. “ඉමාය සඬ්ඝාටියා” තිආදිනා වච්ඡෙදාකාරං දස්සෙති. කථිනත්ථාරකෙන
 යස්මා පච්චුද්ධාරො ව අධිට්ඨානඤ්ච කරියති, තස්මා කිරියාති චුච්චති. තෙන චුත්තං
 “පච්චුද්ධාරො වෙව අධිට්ඨානඤ්චා” ති.

411. වත්ථුච්ඡන්තාදීනං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “අකප්පියදුස්සං
 හොතී” තිආදි. විනාසං, විකාරං වා පජ්ජතිති විපන්නං, වත්ථුමෙව විපන්නං
 වත්ථුච්ඡන්තං.

කථිනාදිජානිතබ්බවිභාගවණ්ණනා

412. තෙසඤ්ඤෙව ධම්මානන්ති එත්ථ ධම්මානං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ
 “යෙසු රූපාදිධම්මෙසු” ති. තත්ථ රූපාදිධම්මෙසුති වණ්ණගන්ධාදීසු
 සුද්ධට්ඨකරූපකලාපධම්මෙසු. සතීති සන්තෙසු. තෙසන්ති රූපාදීනං ධම්මානං.
 “සමොධාන” න්ති ඉමිනා සඬ්ඛගොති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “මස්සිභාවො” ති
 ඉමිනා සමවායොති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. අවයවධම්මානං සං එකභාවස්ස ගහණං
 සඬ්ඛගො. අවයවධම්මානං සමං අයනං පවත්තනං සමවායො. බහුසු ධම්මෙසුති
 බහුසු පරමත්ථපඤ්ඤත්තිධම්මෙසු. නාමමත්තන්ති නාමපඤ්ඤත්තිමත්තං. පුබ්බෙති
 කථිනක්ඛන්ධකෙ.

“කාරණෙහි” ති ඉමිනා ආකාරසද්දො කාරණත්ථොති දස්සෙති. යන්ති වචනං.

416. උප්පජ්ජන්ති කථිනුද්ධාරා උප්පජ්ජන්ති. කිත්ති කිං අත්ථජානං. සබ්බෙපි කථිනුද්ධාරාති සම්බන්ධො. භීති සච්චං, යස්මා වා. එත්ථාති කථිනුද්ධාරෙසු. පුරිමා ද්වෙති අත්තරුඛ්භාරසහුඛ්භාරවසෙන පුරිමා ද්වෙ. එතෙසඤ්චාති පුරිමානං ද්වින්නඤ්ච. ඉතරෙති අවසෙසා කථිනුද්ධාරා. තෙසුපිති ඉතරෙසු කථිනුද්ධාරෙසු. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං කථිනවිතිච්ඡයෙ.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

පඤ්ඤත්තිවග්ගවණ්ණනාය

යොජනා සමන්තා.

උපාලිපඤ්චකං

අනිස්සිතවග්ගවණ්ණනා

417. උපාලිපඤ්චෙසු “කති හි නු බො හන්තෙ” ති පුව්ඡාය සම්බන්ධො නත්ථිති කස්සචි මඤ්ඤනං නිවාරෙන්නො ආහ “අය සම්බන්ධො” ති. ථෙරොති උපාලිත්ථෙරො, පුව්ඡිති සම්බන්ධො. ඉමෙසන්ති පඤ්චකානං තන්තින්ති සම්බන්ධො. කෙසං අත්ථාය තන්තිං යපෙස්සාමිති ආහ “නිස්සාය වසනකාරීනං අත්ථායා” ති. වසනකාරීනං භික්ඛුනන්ති සම්බන්ධො. තෙසන්ති පඤ්භානං.

ආපන්නො කම්මකතොති එත්ථ “ආපන්නො” ති පදං “කම්මකතො” ති පදස්ස කාරණදස්සනන්ති ආහ “ආපන්නිං ආපන්නො, තප්පච්චයාව සඬ්ඝෙන කම්මං කතං හොති” ති. තප්පච්චයාවාති තංආපන්නිආපන්නසඬ්ඛාතා කාරණා එව.

තප්පට්ඨපස්සම්භනවග්ගවණ්ණනා

420. අයන්ති කම්මකතො භික්ඛු, න වත්තතිති සම්බන්ධො. අනුලොමවත්තෙති කතකම්මස්ස අනුලොමෙ වත්තෙ. අස්සාති භික්ඛුස්ස. සරජ්ජුකොති සහ කම්මසඬ්ඛාතාය රජ්ජුයාති සරජ්ජුකො.

421. සමග්ගෙහි භික්ඛුහිති සම්බන්ධො. භීති සච්චං. අච්චයං දෙසාපෙත්ථාති අඤ්ඤමඤ්ඤං දොසං දෙසාපෙත්ථා. තිණුවත්ථාරකසමථං වාති වාසද්දො අත්ථන්තරවිකප්පො. තනු වෙති එත්ථ තසද්දො කම්මවිසයො, වෙසද්දො සවෙපරියායොති ආහ “සවෙ තාදිසෙ කම්මෙ” ති. දිට්ඨාචිකම්මමිති කත්ථාති දිට්ඨාචිකම්මං කත්ථාපිති යොජනා. පිසද්දෙන අකත්ථාපිති සම්පිණ්ඨෙති. යනු පනාති කම්මෙ පන. තත්ථාති කම්මෙ. පක්කම්තබ්බන්ති සඬ්ගාමාවචරෙන පක්කම්තබ්බං.

422. උස්සිතමන්තීති එත්ථ උස්සිතං මන්තී උස්සිතමන්තීති දස්සෙන්තො ආහ “ලොභ...පෙ.... භාසිතා”ති. තත්ථ “ලොභදොස මොහමානුස්සන්තං වාව”න්ති ඉමිතා උස්සිතපදස්ස අත්ථං දස්සෙති. “භාසිතා”ති ඉමිතා “මන්තී”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. නිස්සිතජජ්ජිති එත්ථ අඤ්ඤානිස්සිතං ජජ්ජමෙතස්සාති නිස්සිතජජ්ජිති දස්සෙන්තො ආහ “අත්තනො”තිආදි. එත්ථ ජජ්ජන්ති වචනං. ජජ්ජ වචනෙති හි ධාතුපාඨෙසු වුත්තං. උස්සදයුත්තන්ති ලොභාදිඋස්සදයුත්තං, වචනන්ති සම්බන්ධො. එවමඤ්ඤන්ති එවං අත්තනා අඤ්ඤං. කථානුසන්ධිවචනෙති වොදකවුදිතකානං කථාය අනුසන්ධිවචනෙ. එත්ථ “වචනෙ”ති ඉමිතා “භාසානුසන්ධි”ති එත්ථ භාසසද්දො වචනපරියායොති දස්සෙති.

උස්සාරෙතීති උද්ධං ගමාපෙති. ඉමිතා උස්සාදෙති උපරි ගමාපෙතීති උස්සාදෙතාති වචනත්ථං දස්සෙති. එත්ථ හි දකාරරකාරා සදිසත්ථා. තෙ හි ද්වෙ අක්ඛරා කදාවි කත්ථවි සදිසත්ථා හොන්ති. අවසාරෙතීති හීනභාවං ගමාපෙති. ඉමිතා අවසාදෙති අධොභාවං ගමාපෙතීති අවසාදෙතාති වචනත්ථං දස්සෙති. “අවසාදෙතා”තිපි පාඨො, උපසග්ගමත්තමෙව නානං. සම්ඵඤ්ච ඛන්ධං භාසතීති එත්ථ සම්ඵසද්දො නිරත්ථකකථාවචනොති ආහ “නිරත්ථකකථ”න්ති. නිරත්ථකකථා හි යස්මා සං හිතසුඛං ඵලති විනාසෙති, තස්මා සම්ඵන්ති වුවචති. ථා ධාතුති ව ඵලධාතුති ව ධාතුපාඨෙසු (සද්දතීතිධාතුමාලායං 16 ලකාරත්තධාතු) වුත්තං.

භාරෙ අනාරොපිතෙති “තව භාරො”ති සඬ්ඝෙන භාරෙ අනාරොපිතෙ. අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්ථාති අභිභවිත්ථා. ඉමිතා පසස්භ පවත්තාති එත්ථ පසස්භසද්දස්ස අභිභවනත්ථං දස්සෙති. අනධිකාරෙති අනධිපච්චට්ඨානෙ. “කථෙතා”ති ඉමිතා චතුර්ධාතුයා කථනත්ථං දස්සෙති. අනොකාසකම්මං කාරෙත්ථාති එත්ථ නකාරස්ස අයුත්තයොගභාවතො යුත්තට්ඨානං දස්සෙන්තො ආහ “ඔකාසකම්මං අකාරෙත්ථා”ති. යස්සාති යා අස්ස. අස්ස හික්ඛුතො අත්තනො යා දිට්ඨි අත්ථිති යොජනා, අථවා අත්තනො යා දිට්ඨි භවෙය්‍යාති යොජනා. තන්ති දිට්ඨිං. “කථෙතා”ති ඉමිතා ඛ්‍යාකතාති එත්ථ වි ආ පුබ්බකරධාතුයා කථනත්ථං දස්සෙති.

වොහාරවග්ගවණ්ණනා

424. “නෙව දෙසනාය න වුට්ඨානෙනා”ති ඉදං පාරාජිකාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. දොසානුරූපන්ති වත්ථුසඬ්ඛාතස්ස දොසස්ස අනුරූපං.

පයොගං න ජානාතීති එත්ථ සවෙ පයොගො මූලෙන විසදිසො හුත්ථා හින්තො හොති, එවං සති මූලපයොගන්ති න වත්තබ්බන්ති ආහ “අධිකරණානං හී”තිආදි. හීති සච්චං, යස්මා ථා. මූලමෙව පයොගා නාම හොන්ති, න අඤ්ඤන්ති අධිජ්ජායො.

කාතබ්බන්ති න ජානාතීති කාතබ්බං ඉති කම්මස්ස කරණං න ජානාතීති යොජනා. වත්ථුති භණ්ඩනකලහාදිවත්ථු, නියස්සාදීනං වත්ථුති සම්බන්ධො.

චතුර්ත්තති තජ්ජනියනියස්සපබ්බාජනියපටිසාරණියවසෙන චතුර්ත්තං. යාවතීති සඬ්ඝං කම්මස්ස වූපසමං යාවති.

චත්ථුත්ති එත්ථ ආපත්තික්ඛන්ධානමෙව චත්ථුත්ති ආහ “සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධාන”න්ති.

පදෙසපඤ්ඤත්තිසබ්බත්ථපඤ්ඤත්තිසාධාරණපඤ්ඤත්තිඅසාධාරණපඤ්ඤත්තිඑක තොපඤ්ඤ- ත්තිඋභතොපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡන්තං පඤ්ඤත්තීනං පඤ්ඤත්තියං පටිට්ඨත්තා වුත්තං “තිවිධං පඤ්ඤත්ති”න්ති. “හෙට්ඨුපරියං කත්වා පදං යොජෙති”ති ඉමිනා පදපච්චාහට්ඨන්ති එත්ථ පදානං හෙට්ඨුපරියවසෙන පටිතිවත්තිත්වා ආහස්සනං ගළනං වුතං පදපච්චාහට්ඨන්ති අත්ථං දස්සෙති.

විනයෙති එත්ථ න කෙවලං පාළියංයෙව, අථ බො අට්ඨකථායමිහිති ආහ “විනයපාළියඤ්ඤෙව අට්ඨකථායඤ්ඤා”ති.

ඤ්ඤත්තිං න ජානාතීති එත්ථ ඤ්ඤත්තිහෙදං දස්සෙන්නො ආහ “සඬ්ඛෙපතො”තිආදි. තත්ථාති දුට්ඨාසු ඤ්ඤත්තිසු. කම්මඤ්ඤත්තිති අනුස්සාවනකම්මස්ස යානෙ ධීතා ඤ්ඤත්ති. අනුස්සාවනකම්මං නත්ථි, සයමෙව අනුස්සාවනකම්මට්ඨානෙ ධීතාති අත්ථො. කම්මපාදඤ්ඤත්තිති අනුස්සාවනකම්මස්ස පාදභූතා මූලභූතා ඤ්ඤත්ති. නවසු යානෙසුති ඔසාරණාදීසු නවසු යානෙසු. ද්වීසු යානෙසුති ඤ්ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිචතුර්ත්වසෙන ද්වීසු යානෙසු, කම්මපාදඤ්ඤත්තියා කරණං න ජානාතීති සම්බන්ධො. ය්වායං චතුර්ඛිබ්බො සමථොති යොජනා. තත්ති චතුර්ඛිබ්බං සමථං. ඤ්ඤත්තියාති සාමාන්තරෙ සාමිච්චනං. යං අධිකරණං වූපසමතීති සම්බන්ධො. තස්සාති අධිකරණස්ස. තං වූපසමං න ජානාතීති සම්බන්ධො.

සුත්තං න ජානාතීති එත්ථ සුත්තසද්දස්ස කදාපි කත්ථවි මාතිකායඤ්ඤ ව සුත්තන්තපිටකෙ ව පවත්තනතො ඉධ උභතොවිහඬිගෙති ආහ “උභතොවිහඬිග”න්ති. විනයං න ජානාතීති එත්ථ විනයසද්දස්ස සකලෙ විනයපිටකෙ චත්තමානස්සාපි සුත්තන්ති එත්ථ උභතොවිහඬිගස්ස ගහිතත්තා ඉධ බන්ධකපරිවාරාව ගහෙතබ්බාති ආහ “බන්ධකපරිවාරං න ජානාතී”ති.

විනයං න ජානාතීති එත්ථ විනයපිටකස්ස ගහෙතබ්බත්තා වුත්තං “යපෙත්වා විනයපිටක”න්ති. සුත්තන්තිකෙ චත්තාරො මහාපදෙසෙති (දී. නි. 2.187 ආදයො; අ. නි. 4.180) බුද්ධාපදෙසසඬ්ඝාපදෙසසම්බුලත්ථෙරාපදෙසඑකත්ථෙරා පදෙසවසෙන චත්තාරො මහාපදෙසෙ. එත්ථාති පඤ්ඤකෙ. යන්ති වචනං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පඤ්ඤකෙසු.

ඉති

අනිස්සිතවග්ග-නප්පට්ඨපස්සම්භනවග්ග-වොහාරවග්ගවණ්ණනාය

යොජනා සමත්තා.

දිට්‍යාවිකම්මවග්ගවණ්ණනා

425. දිට්‍යාවිකම්මවග්ගෙ දිට්‍යාවිකම්මාති එත්ථ ආවි කරියනෙ ආවිකම්මං, දිට්ඨිනං ආවිකම්මං දිට්‍යාවිකම්මන්ති දස්සෙන්නො ආහ “දිට්ඨිනං ආවිකම්මාති” ති. “ලද්ධිපකාසනාන”න්ති ඉමිනා දිට්ඨිසද්දො ලද්ධිපරියායො, ආවිකම්මසද්දො පකාසනපරියායොති දස්සෙති. එතන්ති “දිට්‍යාවිකම්මා” ති නාමං. අදෙසනාගාමිනි නාම අත්ථතො ගරුකන්ති ආහ “ගරුකාපත්තියා” ති. ලහුකායපීති පිසද්දො ගරහත්ථො. ලහුකායපි දෙසිතාය දිට්‍යාවිකම්මං අධම්මිකං හොති, පගෙව ගරුකායාති අත්ථො.

යථා ...පෙ.... හොතිති යථා ආවිකනෙ චතුහි පඤ්චහි එකිභූතෙහි ආවිකතා හොතිති යොජනා. චතුහි පඤ්චහිති අන්තිමපරිච්ඡෙදදස්සනං. තතො අතිරෙකෙහිපි එකතො දෙසෙතුං න වට්ටති, දෙසිතා ව ආපත්ති න වුට්ඨාති, දෙසනාපච්චයා දුක්කටඤ්ච හොති. “චතුහි පඤ්චහි” ති අන්තිමපරිච්ඡෙදදස්ස දස්සිතත්තා ද්විති තිහි පන එකතො දෙසෙතුං වට්ටතිති දට්ඨබ්බං. මනොමානසෙනාති එත්ථ මනොසද්දෙන මානසසද්දස්ස රාගඅරහත්තෙසුපි පවත්තනතො තදත්ථෙ පටික්ඛිපිත්වා විත්තෙ එව වත්තතිති දස්සෙති. තෙන වුත්තං “මනසඬ්ඛාතෙන මානසෙනා” ති. ඉමිනා මනභූතං මානසං මනොමානසන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

සමානසංවාසකස්සාපීති පිසද්දො සමානසංවාසකස්සපි නානාසීමාය ධීතස්ස සන්තිකෙ ආවිකම්මං අධම්මිකං හොති, පගෙව නානාසංවාසකස්සාති දස්සෙති. මාලකසීමායාති ඛණ්ඩසීමාය අඬගණ. අවිජ්ජවාසසීමායාති මහාසීමාය, ධීතස්සාපි සන්තිකෙති සම්බන්ධො. පිසද්දෙන “ඛණ්ඩසීමාය ධීතස්සපි” ති අත්ථං සම්පිණ්ඨෙති.

430. න පරියත්තන්ති න සමත්ථං. ඉමිනා නාලන්ති එත්ථ අලංසද්දො පරියත්තත්ථොව, නාරහභුසනවාරණත්ථොති දස්සෙති. ඉධාපීති පඤ්චකෙපි. පිසද්දෙන පුරිමපඤ්චකං අපෙක්ඛති. “සාසනතො” ති ඉමිනා වුධාතුයා අපාදානං දස්සෙති. “කාමො” ති ඉමිනා අධිජ්ජායසද්දො කාමපරියායොති දස්සෙති.

432. මන්දත්තා මොමුහත්තාති එත්ථ ත්තපච්චයස්ස භාවත්ථෙ, පඤ්චමිවිහත්තියා ව කාරණත්ථෙ පවත්තභාවං දස්සෙන්නො ආහ “මන්දභාවෙන මොමුහභාවෙනා” ති. පරිභවාති එත්ථ පරිභවකාමාති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පරිභවං ආරොපෙතුකාමො හුත්වා” ති. අඤ්ඤාකරණෙසුපිති අරහත්තඛාකරණෙසුපි. සබ්බත්ථාති දිට්‍යාවිකම්මවග්ගෙ. යන්ති වචනං.

ඉති දිට්‍යාවිකම්මවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

මුසාවාදවග්ගවණ්ණනා

444. ධම්මපදානං ධම්මාධිට්ඨානං සන්ධාය “පාරාජිකං ගච්ඡතිති පාරාජිකගාමී”ති සුද්ධකත්තුවසෙන චුත්තං, පුග්ගලපදානං පුග්ගලාධිට්ඨානං සන්ධාය “පාරාජිකං ගච්ඡති අනෙන, ගමාපෙතීති වා පාරාජිකගාමී”ති කරණහෙතුකත්තුවසෙනපි චත්තබ්බං. විත්ථාරං දස්සන්තො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති “මුසාවාදො පාරාජිකගාමී”තිආදිපාඨෙ, එවං විත්ථාරො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. තෙසු “මුසාවාදො පාරාජිකගාමී”තිආදීසු වා, නිද්ධාරණෙ භූමිමං.

අදස්සනෙනාති එත්ථ කස්ස අදස්සනෙනාති ආහ “විනයධරස්සා”ති. විත්ථාරං දස්සන්තො ආහ “කප්පියාකප්පියෙසු හී”තිආදි. තත්ති විනයධරං. අස්සවනෙනාති එත්ථ කෙසං වචනං අස්සවනෙනාති ආහ “එකවිහාරෙපි”තිආදි. එකවිහාරෙපිති විනයධරෙන එකවිහාරෙපි. පිසද්දෙන නානාවිහාරෙ පන පගෙවාති දස්සෙති. උපට්ඨානන්ති උපට්ඨානත්ථං, උපට්ඨානට්ඨානං වා. වුව්වමානං අඤ්ඤෙසං වචනං අසුණන්තො හුත්වා වාති යොජනා. පසුත්තකතාති එත්ථ යකාරලොපොති ආහ “පසුත්තකතායා”ති. පසුත්තකභාවෙනපිති පිසද්දො අඤ්ඤම්පි අදස්සනාදිකාරණං සම්පිණ්ඩෙති. තථාසඤ්ඤීති එත්ථ තථාසද්දො කොවිසයොති ආහ “අකප්පියෙ...පෙ.... ආපජ්ජන්තො”ති. එකරත්තාතික්කමාදිවසෙනාති ආදිසද්දෙන ඡාරත්තාතික්කමාදිං සඬගණ්හාති. සබ්බත්ථාති මුසාවාදවග්ගෙ.

ඉති මුසාවාදවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

හික්ඛුනොවාදවග්ගවණ්ණනා

450. හික්ඛුනිවග්ගෙ අලාභායාති එත්ථ ලභධාතුයා කම්මං, සම්පදානවචනස්ස ව තදත්ථං දස්සන්තො ආහ “චතුත්තං පච්චයානං අලාභත්ථායා”ති. “වායමති”ති ඉමිනා පරිසක්කතීති එත්ථ සක්කධාතුයා සමත්ථත්ථං පටික්ඛිපිත්වා වායමත්ථං දස්සෙති. කලිසාසනන්ති පාපපරාජයආණං. නීහරණත්ථායාති නිද්ධරිත්වා අපනයනත්ථාය.

451. “කම්ම”න්ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා “සත්තන්තං කම්මානං අඤ්ඤතර”න්ති.

454. න සාකච්ඡාතබ්බොති එත්ථ කො නාම කථාමග්ගො න සාකච්ඡාතබ්බො, නනු විනයොයෙවාති ආහ “කප්පියා...පෙ.... කථාමග්ගො”ති. “න කථෙතබ්බො”ති ඉමිනා කච්ඡසද්දස්ස කථධාතුයා නිජ්ජන්තභාවං දීපෙති. කස්මා පන පට්ඨමඤ්චකෙ “න අසෙක්ඛෙනා”ති පටික්ඛිපිත්වා දුතියපඤ්චකෙ “අසෙක්ඛෙනා”තිආදි චුත්තත්ති ආහ “යස්මා පනා”තිආදි. ඉතරො පුට්ඨජ්ජනො න කථෙතීති යොජනා.

න අත්ථපට්ඨසම්භිදාපත්තොති එත්ථ අත්ථො නාම අට්ඨකථායෙවාධිජ්ජෙතාති ආහ “අට්ඨකථායා”ති. “පහෙදගතඤ්ඤාණජ්ජත්තො”ති ඉමිනා අත්ථාදීසු පති විසුං

සම්භිජ්ජති පටිසම්භිදා, පඤ්ඤා, තං පත්තොති පටිසම්භිදාපත්තො. අත්ථෙ පටිසම්භිදාපත්තො අත්ථපටිසම්භිදාපත්තොති දස්සෙති. “පාළිධම්මෙ”ති ඉමිනා ධම්මපටිසම්භිදාපත්තොති එත්ථ ධම්මසරූපං දස්සෙති. වොහාරනිරුත්තියන්ති පඤ්ඤත්තිනිරුත්තියං. ඉමිනා නිරුත්තිපටිසම්භිදාපත්තොති එත්ථ නිරුත්තිසරූපං දස්සෙති. පටිභානපටිසම්භිදාපත්තොති එත්ථ පටිභානං නාම හෙට්ඨිමඤ්ඤාණත්තයමෙවාති ආහ “අත්ථපටිසම්භිදාදීති ඤාණානි”ති, තෙසුති ඤාණෙසු, යං යං විමුත්තං යථා විමුත්තං, විත්තං. පච්චෙක්ඛිතාති පුනස්පුනං ඔලොකිතා. සබ්බත්ථාති හික්ඛුනිවග්ගෙ.

ඉති හික්ඛුනොවාදවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

උබ්බාහිකවග්ගවණ්ණනා

455. උබ්බාහිකවග්ගෙ අත්ථකුසලොතිආදිපදානං හෙදනිස්සිතසමාසං දස්සෙන්නො ආහ “අට්ඨකථාකුසලො”තිආදි. ආචරියමුඛතොති ආචරියවදනතො, ආචරියසම්මුඛෙ වා, සිථිලධනිතාදීති ආදිසද්දෙන දීඝරස්සාදීති (පරි. අට්ඨ. 485; වි. සඬග. අට්ඨ. 252) සඬගණ්හාති. අක්ඛරපරිච්ඡෙදෙති එත්තකො සිථිලො, එත්තකො ධනිතොතිආදිනා අක්ඛරපරිච්ඡෙදෙ. ඉමිනා බ්‍යඤ්ජනකුසලොති එත්ථ බ්‍යඤ්ජනසද්දො අක්ඛරපරියායොති දස්සෙති. න පුබ්බාපරකුසලොති එත්ථ පුබ්බාපරො නාම පුරිමානං චතුත්තඤ්චෙව කථාය ච පුබ්බාපරොති ආහ “අත්ථපුබ්බාපරෙ”තිආදි.

කොධතොතිආදීති චුත්තානීති සම්බන්ධො. යස්මා න සක්කොතීති යොජනා. පසාරෙතාති එත්ථ සරධාතු උපසග්ගවසෙන චෙවිත්තවාචකොති ආහ “මොහෙතා”ති.

ඉති උබ්බාහිකවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

අධිකරණවූපසමවග්ගවණ්ණනා

457. අධිකරණවූපසමවග්ගෙ සඬ්ඝගරු නාම කොති ආහ “ධම්මඤ්ච...පෙ.... සඬ්ඝගරු නාම හොති”ති. තානීති විවරාදීති.

458. පඤ්චහුපාලි ආකාරෙහීති එත්ථ ආකාරසද්දො කාරණත්ථොති ආහ “පඤ්චහි කාරණෙහි”ති. කම්මෙනාතිආදීසු කම්මාදීනං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “අපලොකනාදීසු”තිආදි. උපපත්තිහීති යුත්තිහි. මය්හං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවඤ්ච බ්‍රහ්මස්සුතභාවඤ්ච තුම්හෙ ජානාථාති යොජනා. මාදිසො නාම...පෙ.... තුම්හාකං යුත්තං නනුති යොජනා. කණ්ණමුලෙති කණ්ණසමීපෙ. අනුස්සාවනෙනාති අනුසමීපෙ සාවාපනෙන. තෙසන්ති හික්ඛුනං. අනිවත්තිධම්මෙති අනිවත්තනසභාවෙ. සලාකග්ගාහෙනාති අත්තතො සලාකාය ගාභාපනෙන.

එත්ථානි කම්මාදීසු. පමාණන්ති සඨසහෙදස්ස කාරණං. පුබ්බභාගාති සඨසහෙදතො පුබ්බභාගෙ පවත්තා. පුබ්බභාගභාවං ආවිකරොත්තො ආහ “අට්ඨාරසවත්ථුදීපනවසෙන හී” තිආදි. වොහරන්තෙපිති යොජනා. තත්ථානි වොහාරෙ. කදා පන සඨසො හින්තොති ආහ “යදා පනා” තිආදි. යදා පන කරොතීති සම්බන්ධො. කම්මන්ති උපොසථකම්මතො අඤ්ඤං කම්මං ගහෙතබ්බං. උද්දෙසන්ති උපොසථකම්මං. ඉතීති එවං. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනායං “එවං...පෙ.... පකාසයිස්සාමා” (වුළුව. අට්ඨ. 351) යං වචනං අවොචුම්භාති යොජනා. තස්ස වචනස්සාති පායං අප්ඤ්ඤාහරිත්වා “ස්වායං අත්ථො” ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බො.

පඤ්ඤත්තෙතන්ති එත්ථ නිග්ගහිතලොපසන්ධිති ආහ “පඤ්ඤත්තං එත” ති. ක්වාති කිස්මිං බන්ධකෙ. තත්ත්වාති වත්තක්ඛන්ධකෙ. එත්තාවතාති එත්තකෙන ආගන්තුකවත්තාදිඅකරණමත්තෙන. අනුපුබ්බෙනාති අනුක්කමෙන. යථාරත්තන්ති එත්ථ යථාසද්දො අනුරූපත්ථවාචකො, රත්තිසද්දෙන රත්තිප්පමාණං ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙත්තො ආහ “රත්තිපරිමාණානුරූප” ති. ඉමිනා රත්තියා අනුරූපං යථාරත්තන්ති නිබ්බවනං දස්සෙති. “රත්තිපරිමාණානුරූප” ති වුත්තෙ රත්තිපරිමාණස්ස අතික්කන්තත්තා අත්ථතො ථෙරොති ආහ “යථාථෙරන්ති අත්ථො” ති. වචත්ථානන්ති පරිච්ඡෙදො. සො හි විසුං අවහිතො හුත්වා තිට්ඨතීති වචත්ථානන්ති වුච්චති. කම්මාකම්මානීති එත්ථ කම්මං අකම්මානීති පදවිභාගං කත්වා අකාරො වුද්ධත්ථොති ආහ “බුද්දකානි වෙව මහන්තානි ච කම්මානී” ති. සති ච අකම්මස්ස මහන්තභාවෙ කම්මං නාම බුද්දකන්ති අත්ථතො සිද්ධං හොති. තෙන වුත්තං “බුද්දකානි වෙවා” ති. අකාරස්ස අප්පත්ථං ගහෙත්වා “මහන්තානි වෙව බුද්දකානි ච කම්මානී” ති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව. සො පන ඉධ න ගහිතො, අඤ්ඤත්ථ පන දිස්සති. “උච්චාවචානි කම්මානී” ති හි වාක්‍යවසෙන වුත්තට්ඨානෙ උච්චසද්දෙන මහන්තත්ථං දස්සෙති, අවචසද්දෙන බුද්දකත්ථං දස්සෙති. තස්මා මහන්තබුද්දකානි කම්මානීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. සති ච අකම්මස්ස බුද්දකභාවෙ කම්මං නාම මහන්තන්ති අත්ථතොපි සිද්ධන්ති දට්ඨබ්බං.

සඨසහෙදවග්ගද්වයවණ්ණනා

459. සඨසහෙදවග්ගද්වයෙ එතෙති සභාවා. තෙති අධම්මාදයො. ඉතීති එවං. යං කම්මන්ති යොජනා. දිට්ඨිං විනිධායාති සම්බන්ධො. එකස්මිං පඤ්චකෙ අයං අත්ථයොජනා කාතබ්බාති සම්බන්ධො. එත්ථාපිති ඉමස්මිං පඤ්චකෙපි. පිසද්දෙන හෙට්ඨා වුත්තං පඤ්චකං අපෙක්ඛති. සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු පඤ්චකෙසු. හීනි සච්චං. පුබ්බෙ අවුත්තනයං යං වචනමත්ථි, තං වචනං එත්ථ පඤ්චකෙසු න අත්ථිති යොජනා.

ආවාසිකවග්ගවණ්ණනා

461. ආවාසිකවග්ගෙ “හරිත්වා” ති ඉමිනා යථාහතන්ති එත්ථ හරධාතුයා හරණත්ථඤ්ච කිරියාවිසෙසනභාවඤ්ච දස්සෙති. “යපිතො” ති ඉමිනා නික්ඛිත්තොති එත්ථ බිපධාතුයා යපනත්ථං දස්සෙති.

462. පරිණාමෙතීති පරිණතංපාපෙති. “නියාමෙති කථෙති” ති ඉමිනා අධිප්පායත්ථං දස්සෙති, එත්ථාති ආවාසිකවග්ගෙ.

කථිනත්ථාරවග්ගවණ්ණනා

467. කථිනත්ථාරවග්ගෙ ඔතමසිකොති එත්ථ අවතමං ගතො ඔතමසිකොති දස්සෙන්නො ආහ “අන්ධකාරගතො” ති. අන්ධකාරසද්දෙන තමසද්දො අන්ධකාරපරියායොති දස්සෙති. තන්ති ඔතමසිකං. අසමන්තාහරන්තොති තං අසමන්තාහරන්තො, කස්මා අසමන්තාහරන්තොති ආහ “කිච්චයපසුතත්තා වන්දන” ති. එකතොති කොපෙන සද්ධිං. වෙරි විසභාගපුග්ගලො එකතො ආකොධෙන වත්තනට්ඨෙන එකාවත්තොති වුවිති. පහරෙය්‍යාති වන්දන්තං පහරෙය්‍ය. “අඤ්ඤං චිත්තයමානො” ති ඉමිනා අඤ්ඤස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං විදහති යපෙතීති අඤ්ඤවිහිතොති දස්සෙති.

සඬ්ඝතො උද්ධරිත්වා බිපිතබ්බො අපනෙතබ්බොති උක්ඛිත්තො, සොයෙව උක්ඛිත්තකො. තෙහීති චතුහි. අවන්දියෙසු පන්තරසපුග්ගලෙසුති සම්බන්ධො. අන්තරා වුත්තකාරණෙන වාති අන්තරෙ වුත්තෙන “තඤ්ඤි වන්දන්තස්ස මඤ්චපාදාදිසුපි නලාටං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා” තිආදිනා කාරණෙන ව. ඉතොති පන්තරසපුග්ගලමහා. ඉතීති එවං. සවෙ උද්දෙසාවරියො ව ඔවාදාවරියො ව නවකො හොති, න වන්දනියො. සබ්බත්ථාති කථිනත්ථාරවග්ගෙ.

ඉති කථිනත්ථාරවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ව උපාලිපඤ්චකවණ්ණනාය යොජනා.

ආපත්තිසමුට්ඨානවණ්ණනා

470. “අචිත්තකො ආපජ්ජති” තිආදිසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. අචිත්තකො ආපජ්ජතීති අචිත්තකො හුත්වා ආපජ්ජති. එසෙව නයො අචිත්තකො වුට්ඨාතීති එත්ථාපි. යංකිඤ්ච ආපත්තින්ති සම්බන්ධො. ඉතරං ආපත්තින්ති යොජනා. ධම්මදානං කරොමීති “සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති” ති (ධ. ප. 354) ව “අමතංදදො ව සො හොති, යො ධම්මමනුසාසති” ති (සං. නි. 1.42) ව හගවතා වුත්තවචනං සුත්වා ධම්මදානං කරොමි. දොමනස්සිකොති දොමනස්සෙන යුත්තො, දොමනස්සවන්තො වා. එත්ථාති අබ්‍යාකතමුලෙ.

473. යස්ස යස්සාති සික්ඛාපදස්ස. තං සබ්බන්ති සබ්බං තංතංසමුට්ඨානසික්ඛාපදං.

(1) කායිකාදිආපත්තිවිණිශ්චයා

474. ජ ආපත්තියො කායිකාති එත්ථ ජ ආපත්තියො නාම කාති ආහ

“අන්තරපෙය්‍යාලෙ” තිආදි. අන්තරපෙය්‍යාලෙ චුත්තාති සම්බන්ධො. “කායද්වාරෙ සමුට්ඨිතත්තා” ති ඉමිනා කායෙ සමුට්ඨන්තිති කායිකාති වචනත්ථං දස්සෙති.

තස්මිංයෙව අන්තරපෙය්‍යාලෙ චුත්තාති සම්බන්ධො.

“චජ්ජපට්ඨිඡාදිකායා” තිආදිනා ඡාදෙන්තස්ස තිස්සොති එත්ථ තිණිණං සරූපං

දස්සෙති. “භික්ඛුනියා” තිආදිනා පඤ්ච සංසග්ගපච්චයාති එත්ථ පඤ්චන්තං සරූපං දස්සෙති.

“එකරත්ත” ඉතිආදිනා අරුණුග්ගෙ තිස්සොති එත්ථ තිණිණං සරූපං දස්සෙති.

ද්වෙ යාවතතියකාති සංවණිණිතබ්බෙන “එකාදස යාවතතියකා නාමා” ති

සංවණිණිතාය විරුද්ධභාවං පටික්ඛිපන්නො ආහ “පඤ්ඤත්තිවසෙන පනා” තිආදි.

“ඉමස්මිං සාසනෙ” ති ඉමිනා එත්ථසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. එකෙන

සබ්බසංඝාතොති එත්ථ එකො නාම කො, සබ්බාති නාම කාතීති ආහ “යස්ස

සියා” තිආදි. “නිදානුද්දෙසනා” ති ඉමිනා එකස්ස සරූපං දස්සෙති.

“සික්ඛාපදානඤ්ච පාතිමොක්ඛද්දෙසානඤ්චා” ති ඉමෙහි පදෙහි සබ්බසරූපං

දස්සෙති. සංඝාත සද්දෙන කම්මජට්ඨිසමාසො.

“චජ්ජපට්ඨිඡාදිකායා” තිආදිනා ද්වෙ දුට්ඨුල්ලවිඡාදනාති එත්ථ ද්වින්තං සරූපං දස්සෙති.

“භික්ඛු භික්ඛුනියා” තිආදිනා ගාමන්තරෙ වතස්සොති එත්ථ වතස්සන්තං

සරූපං දස්සෙති. පුන “භික්ඛු භික්ඛුනියා” තිආදිනා වෙතස්සා නදිපාරපච්චයාති

එත්ථ වතස්සන්තමෙව සරූපං දස්සෙති. “වීරදානෙ පාවිත්තිය” න්ති ඉමිනා

පාවිත්තියභාවෙන සදිසත්තා සංඛාරාවිසෙසො න කාතබ්බොති දස්සෙති.

(2) දෙසනාගාමිනියාදිවිණිශ්චයා

475. එකෙත්ථාති එත්ථසද්දො සාසනවිසයො.

එකසික්ඛාපදම්පි නත්ථිති පිසද්දො ඛුසික්ඛාපදාති පන පගෙවාති ව ආපත්ති පන පගෙවාති ව ආපත්තීපි නත්ථිති ව අත්ථං දස්සෙති.

“සකලෙපි විනයෙ” ති ඉමිනා ද්වෙත්ථාති පායෙ එත්ථසද්දස්ස විසයං දස්සෙති.

උභින්නන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීනං. අඤ්ඤා පන කිත්තකා පට්ඨාපත්තිකාති ආහ

“ඉතරථා පනා” තිආදි. තත්ථ ඉතරථාති පඤ්ඤත්තිතො අඤ්ඤෙන පකාරෙන.

කම්මඤ්චාති කම්මඤ්චාති ව. කම්මපාදිකා වාති කම්මපාදඤ්චාති ව. නවසු යානෙසුති

ඔසාරණාදිසු නවසු යානෙසු. ද්වීසුති ඤ්ඤත්තිදුතිය, ඤ්ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසු.

විජ්ජපට්ඨිඡාදිකාය පාරාජිකං, උක්ඛිත්තානුවත්තිකාය පාරාජිකං,
අට්ඨවත්ථුකාය පාරාජිකන්ති ඉති ඉමෙ තයොති යොජනා. කාරණභූතෙනාති
හෙතුභූතෙන, “කරණභූතෙනා” තිපි පාඨො, සාධකතමසත්තිභූතෙනාති අත්ථො.

තෙසන්ති අද්ධානභීතාදීනං. එත්ථාති “තයො පුග්ගලා න
උපසම්පාදෙනබ්බා” ති පාඨෙ, එතෙසු අභිගභීතාදීසු වා. යොති පුග්ගලො. අපරිපුරො
න යාවතීති සම්බන්ධො. මාතුසාතකාදයො කරණදුක්ඛට්ඨකා වාති යොජනා. තත්ථාති
තෙසු ඤාත්තිකප්පනාදීසු. ඤාත්තිකප්පනාති ඤාත්තිවිධි. විජ්ජකතපච්චත්තන්ති
විජ්ජකතං පච්චත්තං. අතීතකරණන්ති අතීතස්ස කරණං. විත්ථාරෙන්නො ආහ
“වත්ථුසම්පන්නං භී” තිආදි. තයො කම්මාන සභිගහාති එත්ථ
ජන්දහෙදරක්ඛනත්ථාය නකාරෙ නිග්ගහිතලොපො. නාසිතකාති නාසෙනබ්බා
පුග්ගලා, නාසිතබ්බාති නාසිතා, නාසිතා එව නාසිතකා. තිණ්ණං ජනානන්ති
තිණ්ණං උපසම්පදාපෙක්ඛජනානං එකූපජ්ඣායෙන නානාවරියෙන හුත්වාති
යොජනා. එකානුස්සාවනාති එකතො අනුස්සාවනා.

පාදො නාම කභාපණස්ස චතුත්ථහාගො. මාසකො නාම පාදස්ස පඤ්චමහාගො.
පාරාජිකන්ති වනප්පතිං ඡිත්තන්තස්ස දුතියපාරාජිකං (පාරා. 110). අනොදිස්සාති
“මනුස්සො මරතු” තිආදිනා න උද්දිසිත්වා. තෙනාති විසෙන.

භික්ඛුනොවාදකවග්ගස්මීන්ති සාමඤ්ඤාධාරො. දසසු සික්ඛාපදෙසුති
විසෙසාධාරො. පට්ඨසික්ඛාපදම්භියෙවාති දසසු සික්ඛාපදෙසු
පට්ඨසික්ඛාපදම්භියෙව. උපසම්පන්නාය භික්ඛුනියාති සම්බන්ධො. “ආපත්ති
හොති” ති ඉමිනා “විවරෙනා” ති පදස්ස සම්බන්ධට්ඨානං දස්සෙති.

“වතස්සො එවා” ති ඉමිනා තත්තිකාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. තා
වතස්සො පරිමාණා යාසං ආපත්තිනන්ති තත්තිකා. නිපන්තස්සාපි තත්තිකාති
එත්ථාපි එසෙව නයො. සාති භික්ඛුනී.

(3) පාවිත්තියවණ්ණනා

476. පඤ්ච හෙසජ්ජානීති සබ්බිආදීනි පඤ්ච හෙසජ්ජානි. ඉමං ආපත්තින්ති
සම්බන්ධො. පච්ඡා ආපන්නොති යොජනා.

එකං කබලන්ති එකං ආලොපං, තුම්භමුලෙති තුම්භං සන්තිකෙ.

යථාවත්ථුකන්ති වත්ථුඅනුලොමං, ආපත්තියො දෙසිතාව හොන්තීති යොජනා.

කොකාලිකාදීනන්තිආදිසද්දෙන කට්ඨොදකතිස්සකාදයො (පාරා. 417)
සභිගණ්හාති. පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පට්ඨිස්සග්ගෙ පාවිත්තියඤ්ච වණ්ඨකාලිකාය
භික්ඛුනියා පාවිත්තියඤ්චාති යොජනා. පයුත්තවාචාපච්චයාති විඤ්ඤත්තිනිමිත්තාදීහි
පකාරෙන යුත්තාය වාචාය පච්චයා. ආපත්ති පාරාජිකස්සාති පාරාජිකස්ස ආපජ්ජනං.

අථවා පාරාජිකස්සාති අස්ස භික්ඛුස්ස පාරාජිකා ආපත්ති හොතිති වා පාරාජිකා ආපත්ති අස්ස භවතිති වා යොජනා කාතබ්බා. ඉතීති ඉමා ඡ ආපත්තියො ආපජ්ජතිති යොජනා.

භොජනං ගහෙත්වා අජ්ඣොභරමානාති සම්බන්ධො. තට්ඨොති යථා බාදනෙ, තට්ඨ ව මංසං ලස්සුණං අජ්ඣොභරමානාති යොජනා. “පණීතභොජනාති” ති ව “අකප්පියමංස” ති ව පදාති “අජ්ඣොභරමානා” ති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බාති.

පඤ්ච යානාතිති පඤ්ච ආපත්තිසංඛ්‍යාතාති යානාති. තත්ථාති පඤ්චස්ස සහධම්මිකෙස්ස. ද්විත්තන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීනං. තෙසන්ති සික්ඛමානාදීනං. පඤ්චන්තමෙවාති සහධම්මිකානංයෙව. විනිවිජයවොහාරොති විනිවිජයවචනං. ඉමිනා චත්තාරි අධිකරණාති පටික්ඛිපති. අඛිධකම්මං නාමාති අභියුක්ඡන්තානං කම්මං නාම.

“සහධම්මිකාන” ති ඉමිනා පඤ්ඡන්තං විනිවිජයොති එත්ථ පඤ්චසරූපං දස්සෙති. සොභණභාවං විත්ථාරෙන්නො ආහ “කතවිතික්කමො හී” තිආදි. අබ්භුණ්හසීලොති අභිනවුජ්ජන්තසීලො. අබ්භුණ්හසීලො නාම අත්ථතො පාකතිකසීලොති ආහ “පාකතිකො” ති, පකතිසීලෙන නියුත්තොති අත්ථො.

“කායද්වාරසම්භවා” ති ඉමිනා කායිකාති පදස්ස තද්ධිතභාවං දස්සෙති. මුඛං ඔලොකෙතබ්බන්ති එත්ථ වුත්තාති සම්බන්ධො.

චතුත්තං දෙසනාය වාති එත්ථ “දෙසනායා” ති පදං ආදිපදලොපන්ති ආහ “අච්චයදෙසනායා” ති. සාති අච්චයදෙසනා. අභිනිලිසිත්වා ධනුනා මාරෙන්නීති අභිමාරා.

ජෙජ්ජං හොතිති එත්ථ ජෙජ්ජං නාම පාරාජිකාපජ්ජනමෙවාති ආහ “දෙවදන්තො විය පාරාජිකං ආපජ්ජති” ති. ඉමා පන ආපත්තියොති පාරාජිකපුල්ලච්චයාපත්තියො.

(4) අවන්දනීයපුග්ගලාදිවණ්ණනා

477. තෙසන්ති දසන්තං පුග්ගලානං. “සද්ධි” ති ඉමිනා සාමීචෙනාති එත්ථ සහත්ථෙ කරණවචනන්ති දස්සෙති. සාමීචෙනාති ව සාමීචිනා කත්තබ්බං සාමීචං කම්මං, තෙන සාමීචෙන. දස වීචරධාරණාති පදස්ස සමාසභාවං පටික්ඛිපන්නො ආහ “දස දිවසාති අතිරෙකවීචරස්ස ධාරණා” ති.

කතිසතන්තිආදීස්ස ද්විස්ස ගාථාපාදෙස්ස චතුස්ස විභත්‍යන්තපදෙස්ස පුරිමං පුරිමෙන, පච්ඡිමඤ්ච පච්ඡිමෙන යථාක්කමං යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙන්නො ආහ “කතිසතං ආපත්තියො රත්තිසතං ඡාදයිත්වානා” ති. පච්ඡිමගාථාය පුබ්බධිසෙපි එසෙව නයො.

අයං භීති අයං එව චක්ඛමානො. එත්ථාති ගාථායං. යොති භික්ඛු, පටිච්ඡාදෙනිති සම්බන්ධො. ඉතීති අයං සඬ්ඛෙපත්ථො.

හෙට්ඨා චුත්තෙසු චතුසු චතුක්කෙසු ධම්මෙන සමග්ගං අපනෙත්වා ද්වාදස කම්මදොසා චුත්තාති දට්ඨබ්බං. අධම්මෙන වග්ගකම්මං, අධම්මෙන සමග්ගකම්මන්ති යොජෙතබ්බං.

එත්ථාති ඡසු කම්මෙසු. එතදෙවාති ධම්මෙන සමග්ගකම්මමෙව.

යං දෙසිතාති එත්ථ යංසද්දො වචනවිපල්ලාසොති ආහ “යාති දෙසිතාති” ති. “දෙසිතාති” ති ඉමිනා දෙසිතාති එත්ථ නිකාරස්ස ආකාරාදෙසභාවං දස්සෙති. “පරියන්තපරිච්ඡෙදභාවරහිතත්තා” ති ඉමිනා නත්ථි අන්තං පරියන්තමෙතස්සාති අනන්තත්ති වචනත්ථං දස්සෙති. තත්ති නිබ්බානං, ජිතත්ති සම්බන්ධො. කෙන කං කිත්ති කත්වා ජිතත්ති ආහ “භගවතා කිලෙසගණං අභිමද්දිත්වා” ති. කෙන කං කිත්ති කත්වා කිං ජිතං වියාති ආහ “රඤ්ඤා සපත්තගණං අභිමද්දිත්වා රජ්ජං වියා” ති. තත්ථ “රඤ්ඤා” ති ඉමිනා “කෙනා” ති පුච්ඡං විස්සජ්ජෙසි. “සපත්තගණං” ති ඉමිනා “ක” ති පුච්ඡං විස්සජ්ජෙසි. “අභිමද්දිත්වා” ති ඉමිනා “කිත්ති කත්වා” ති පුච්ඡං විස්සජ්ජෙසි. “රජ්ජ” ති ඉමිනා “කි” ති පුච්ඡං විස්සජ්ජෙසි. සපත්තගණන්ති වෙරිගණං. අයං පනෙත්ථ යොජනා – රඤ්ඤා සපත්තගණං අභිමද්දිත්වා රජ්ජං රාජභාවං ජිතං විය, භගවතා කිලෙසගණං අභිමද්දිත්වා නිබ්බානං ජිතත්ති. ස්වෙවාති භගවා එව. “නිබ්බිකාරතායා” ති ඉමිනා තාදිසද්දො නිබ්බිකාරත්ථවාචකො අනිජ්ඣන්තපාටිපදිකොති දස්සෙති. “විවෙකපඤ්චක” ති ඉමිනා කායචිත්තඋපධිවසෙන විවෙකත්තයම්පි ගහෙතබ්බං විවෙකභාවෙන සමානත්තා. තෙන භගවතාති සම්බන්ධො. “යාති සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධානී” ති ඉමිනා එකෙත්ථාති එත්ථ එකසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. තත්ථාති සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු. එත්ථ පනාති සමට්ඨෙසු පන. භීති සච්චං. තස්සාති සම්මුඛාවිනයස්ස. අට්ඨකථාසුති සබ්බඅට්ඨකථාසු. මයං පනාති සඬ්ගහකාරකා අම්භෙ පන, බුද්ධසොසනාමකා මයං පනාති අත්ථො, රොවයාමාති සම්බන්ධො. කස්ස කිමත්ථං ගහෙත්වා රොවෙසීති ආහ “විනාති නිපාතස්ස පටිසෙධනමත්ථමත්ත” ති. “විනාති නිපාතස්සා” ති පදං “අත්ථමත්ත” ති පදෙ වාචකසම්බන්ධො. අත්තනො සාධ්‍යාවචනං බුද්ධවචනසඬ්ඛාතෙන සාධකවචනෙන සාධෙත්තො ආහ “චුත්තම්පි චෙත” තිආදි.

අට්ඨාරස අට්ඨකානීති අධම්මදිට්ඨිහෙද, ධම්මදිට්ඨිහෙද, වෙමතිකහෙදෙසු තිසු එකමෙකං මූලං කත්වා තයො තයො මූලිං කත්වා නව භොන්ති, තෙසු ධම්මදිට්ඨිහෙදෙසු ධම්මදිට්ඨිහෙදං අපනෙත්වා අට්ඨ භොන්ති, තාති අට්ඨාරස හෙදකරවත්ථුසු යොජෙත්වා අට්ඨාරස අට්ඨකානි භොන්තිති දට්ඨබ්බං. ඡ්ලානදියඬ්ඞසතන්ති චතුරත්තාලීසාධිකං සතන්ති චුත්තං භොති.

එකෙකවත්ථුස්මිත්ති අට්ඨාරසසු හෙදකරවත්ථුසු එකෙකස්මිං වත්ථුස්මිං.

ඉති ගාථාසංඝ්‍රහයෙහි කවිකවිඤ්ඤානාය යොජනා සමත්තා.

සෙදමොව්කගාථා

(1) අවිජ්ජවාසපඤ්ඤාවඤ්ඤානා

479. සෙදමොව්කගාථාසූති අධිප්පායත්ථස්ස ගම්භීරත්තා තං වින්තෙන්තානං විනයධරානං කායෙ සෙදං මොවෙනීති සෙදමොව්කා, සායෙව ගාථා සෙදමොව්කගාථා, තාසු. “අකප්පියසම්භොගො න ලබ්භති” ති ඉමිනා කප්පියසම්භොගො ලබ්භතීති දස්සෙති. කප්පියසම්භොගං දස්සෙතුං “නභාපනභොජනාදී” ති වුත්තං. අනාපත්තීති මාතුභික්ඛුනියා අනාපත්ති. එසා පඤ්ඤාති එත්ථ පඤ්ඤාසද්දො සභාවතිලිඬිගොති සද්දසත්ථෙසු (සද්දනීතිධාතුමාලායං 16 භකාරත්තධාතු; අභිධානප්පදීපිකායං 115 ගාථායං) වුත්තො, ඉධ ඉත්ථිලිඬිගවසෙන වුත්තො. “පණ්ඩිතෙහි” ති ඉමිනා කුසලස්ස කාරණං දස්සෙති, පණ්ඩිතත්තා කුසලොති අධිප්පායො. අස්සාති පඤ්ඤාය. එතත්ති විස්සජ්ජනං. අස්සාති ගාථාය.

එකාදස විවජ්ජියාති අවිහත්තිකනිද්දෙසො, එකාදස විවජ්ජියෙති අත්ථො. තෙන වුත්තං “යෙ” තිආදි. තෙහි පිසද්දො ගාථායං ලුත්තනිද්දිට්ඨගමාමානභාවං දස්සෙති.

අයත්ති න්භාපිතපුබ්බකො භික්ඛු. නිම්මිතබුද්ධන්ති බුද්ධෙන නිම්මිතං බුද්ධරූපං.

විවජ්ජියාති එත්ථ යකාරො ත්වාපව්වයස්ස කාරියොති ආහ “විවජ්ජෙත්වා” ති. අසිසකං යං තං කබන්ධං අත්ථීති යොජනා. අසිසකත්තා කෙන සරීරෙන ජීවිතං බන්ධනීති කබන්ධො. යස්සාති කබන්ධස්ස.

හීති සච්චං. තෙති අභබ්බපුග්ගලා.

වාචාති එත්ථ යකාරලොපොති ආහ “වාචායා” ති. ඉති මෙති එවං මම. එවං වදමානෙ මම වචනන්ති යොජනා. අථවා ඉතිමෙති එවං ඉමෙ, එවං වදමානෙ ඉමෙ ජනාති යොජනා. සද්දම්මිති ඉමිනා ගිරසද්දො සද්දපරියායොති දස්සෙති. හීති සච්චං. තුණ්හිභූතස්ස නිසින්තස්ස තස්ස භික්ඛුනොති යොජනා. යදි මනොද්වාරෙ ආපත්ති නාම නත්ථි, එවං සති කස්මා ආපජ්ජෙය්‍ය වාවසිකන්ති වුත්තන්ති ආහ “යස්මා පනා” තිආදි. තෙනාති තස්මා. අස්සාති භික්ඛුස්ස.

සාති භික්ඛුහී, ආපජ්ජන්ති සම්බන්ධො. වුත්තජ්ජකාරන්ති “ගාමන්තරපරියාපන්ත” න්ති වුත්තජ්ජකාරං.

තාසුති ද්විසු භික්ඛුනිසු.

වතුරො ජනාති එත්ථ වතුන්තං ජනානං සරූපං දස්සෙන්නො ආහ “ආවරියො ව තයො ව අන්තෙවාසිකා”ති. සාහත්ථිකාති සහත්ථා අවහරිතා. ආණත්තියාපීති ආණත්තෙන අවහරිතාපි. ඉතරෙසන්ති අන්තෙවාසිකානං, එකෙකො මාසකොති සම්බන්ධො. එත්ථාති පරිවාරෙ සෙදමොවිකගාථායං.

(2) පාරාජිකාදිපඤ්භාවණ්ණනා

480. සන්ථතපෙය්‍යාලඤ්චාති පඨමපාරාජිකවිහඩගෙ (පාරා. 65) චුත්තං සන්ථතපෙය්‍යාලඤ්ච.

ලිඬගපරිවත්තං සන්ධායාති සති ලිඬගෙ පරිවත්තෙ පටිග්ගහණස්ස විජ්‍හනං සන්ධාය චුත්තං.

යොති භික්ඛු, පරිණාමෙතීති සම්බන්ධො. අත්තනො අත්ථායාති යොජනා.

අස්සාති ගාථාය. කාකඋහදන්ති කාකෙහි කරිසුස්සග්ගං. කද්දමමක්ඛිතන්ති කද්දමෙන මක්ඛිතං. කායගතානෙව හුත්වාති සම්බන්ධො.

භීති විත්ථාරො. අනරියං තං ඉත්ථිං වා තං පුරිසං වා හනෙය්‍යාති යොජනා. ලිඬගපරිවත්තෙන හෙතුභූතෙන ඉත්ථිභූතං, පුරිසභූතඤ්චාති සම්බන්ධො. ඉත්ථිභූතන්ති ව ඉත්ථි හුත්වා භූතං, ඉත්ථිභාවං වා පත්තං.

මිගසිඬගතාපසසිහකුමාරාදීනං තිරච්ඡානගතමාතෘපිතරො වියාති යොජනා. මිගසිඬගතාපසොති මිගසිඬගතාමකො (ජා. අට්ඨ. 5.17.96 ආදයො) තාපසො. සිහකුමාරොති සිහබාහුකුමාරො. ආදිසද්දෙන භූරිදත්තාදයො සඬගණ්හාති.

කුරුන්දියං ආගතන්ති සම්බන්ධො.

“සච්චං හණන්තොති ගාථායා”ති පදං “සච්චං භාසනො ලහුකාපත්ති හොති”ති එත්ථ ඉතිසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බං. “සච්චං හණන්තො”ති ගාථාය ඉති අත්ථොති යොජනා.

(3) පාවිත්තියාදිපඤ්භාවණ්ණනා

481. සලාකං දෙන්තස්ස අස්ස භික්ඛුස්ස ඡෙජ්ජං හොතීති යොජනා. “පාරාජිකං හොති”ති ඉමිනා හොතිඡෙජ්ජන්ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති.

සුප්පතිට්ඨිතනිග්‍රොධසදිසං රුක්ඛමූලං, තමෙව වා ගහෙතබ්බං.

තිස්සිත්ථියොති එත්ථ භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං, පච්චත්තවචනං වාති ආහ “තාසුපි”ති. “යං තං මෙටුනං නාම ත”න්ති ඉමිනා “මෙටුනං යං ත”න්ති පදානං සමානාධිකරණභාවං දස්සෙති. “න සෙවතී”ති ඉමිනා න සෙවෙති එත්ථ තිකාරස්ස

එකාරාදෙසභාවං (ජා. අට්ඨ. 4.11.76 පුත්තො වා පිතරං යාවෙ විය) දස්සෙති. තයො පුරිසෙති එත්ථ “උපගන්ත්වා”ති පදං අජ්ඣාහරිත්වා සම්බන්ධිතබ්බන්ති දස්සන්තො ආහ “තයො පුරිසෙපි උපගන්ත්වා”ති. ඉමිනා තයො පුරිසෙති එත්ථ උපයොගත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති. පුරිමනයං ගහෙත්වා එත්ථාපි “තිසු පුරිසෙසු”ති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනන්ති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව. ඉමං නයං ගහෙත්වා පුරිමපදෙපි තිස්සිත්ථියො උපගන්ත්වාති උපයොගත්ථෙ උපයොගවචනන්ති අත්ථොපි යුජ්ජතෙව. තස්මා තෙ ද්වෙ නයා අඤ්ඤමඤ්ඤොපදෙසදායකනායා නාමාති දට්ඨබ්බං.

“උභතොබ්‍යඤ්ජනසඬ්ඛාතෙ”ති ඉමිනා අනරියසද්දෙන උභතොබ්‍යඤ්ජනොව ඉධ ගහෙතබ්බොති දස්සෙති. “නාවරති”ති ඉමිනා න වාවරෙති එත්ථාපි තිසද්දස්ස එකාරාදෙසභාවමෙව දස්සෙති. මෙට්ඨනධම්මස්ස පුබ්බභාගං කායසංසග්ගං ආපජ්ජිතුං වායමන්ති යා තස්සා භික්ඛුනියාති යොජනා.

අස්සාති ගාථාය, තිත්ථියො ආරාධකො භොතිති යොජනා. තත්ථෙවති තිත්ථියවත්තෙ එව. අස්සාති තිත්ථියස්ස. තමෙවති තිත්ථියවත්තමෙව.

සඬ්ඛාදිසෙසන්ති ආදිගාථා වුත්තාති සම්බන්ධො. තන්ති අජ්ඣාහරණං.

ආකාසගතං සාමණෙරන්ති සම්බන්ධො. සඬ්ඛෙතපිති පිසද්දො න කම්මාරහෙනෙවති දස්සෙති. “න කාතබ්බ”න්ති ඉමිනා සඬ්ඛොපි කම්මාරහොපි භූමිගතොව වට්ටතිති දස්සෙති.

අස්සාති ගාථාය විනිවිජයොති සම්බන්ධො.

“න දෙති, න පටිග්ගණ්හාති”ති කිරියාපදානං කත්තාරං දස්සන්තො ආහ “නාපි උයොයාජිකා”ති ආදි. තස්සාති අවස්සුතපුරිසස්ස. “කාරණෙනා”ති ඉමිනා තෙනාති පදස්ස කාරණත්ථං දස්සෙති. එවසද්දො පන සම්භවවසෙන යොජිතො, න අඤ්ඤෙන කාරණෙනාති අත්ථො, අවස්සුතස්ස පුරිසස්සාති සම්බන්ධො. ගහණෙති උයොයාජිකාය ගහණෙ. තඤ්ච පරිභොගපච්චයාති එත්ථ තසද්දස්ස විසයං, පරිභොගස්ස ව සම්බන්ධං දස්සන්තො ආහ “තඤ්ච පනා”ති ආදි. තත්ථ “ආපත්ති”න්ති ඉමිනා තසද්දස්ස විසයං දස්සෙති. “තස්සා උයොයාජිකායා”ති ඉමිනා පරිභොගස්ස සම්බන්ධං දස්සෙති. තස්සාති උයොයාජිකාය.

සත්තරසකෙසු සඬ්ඛාදිසෙසෙසුති සම්බන්ධො. වජ්ජං න චූසතීති පදස්ස අත්ථං දස්සන්තො ආහ “අඤ්ඤං නවං ආපත්ති”න්ති.

ඉති සෙදමොවිකගාථාවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගවණ්ණනා

482. කම්මවග්ගෙ “ගණනපරිච්ඡේදවචන” න්ති ඉමිනා න පමාණවචනන්ති දස්සෙති. ඉමිනා කම්මානං තතො උනාතිරෙකභාවං නිවාරෙති. ගණියතෙ ගණනං, පරිච්ඡිජ්ජති අනෙතාති පරිච්ඡේදො, ගණනස්ස පරිච්ඡේදො ගණනපරිච්ඡේදො. අථ වා ගණියති අනෙතාති ගණනං, තමෙව පරිච්ඡේදො ගණනපරිච්ඡේදො, සොයෙව වචනං ගණනපරිච්ඡේදවචනං. අපලොකනකම්මං නාමාති කත්තබ්බං කම්මන්ති සම්බන්ධො. චුත්තනයෙනෙවාති “සීමට්ඨකසඬ්ඝං සොධෙත්වා ඡන්දාරහානං ඡන්දං ආහරිත්වා” ති චුත්තෙන එව නයෙන.

තත්ථාති වතුසු කම්මෙසු, ඤත්තිදුතියකම්මං පන අත්ථිති සම්බන්ධො.

තත්ථාති ද්විසු කම්මෙසු. අවසෙසාති ඡහි කම්මෙහි අවසෙසා. යදි පරිවත්තෙත්වා කතං දළ්භිකම්මං න හොති, එවං සති දළ්භිකම්මත්ථාය කිත්ති කාතබ්බන්ති ආහ “සංච පනා” තිආදි. තත්ථ “අක්ඛරපරිහිනං වා පදපරිහිනං වා” ති ඉදං අක්ඛරපදානං ගලිතං සන්ධාය චුත්තං. “දුරුත්තපදං වා” ති ඉදං සිථිලධනිතාදිඅපරිපුණ්ණං සන්ධාය චුත්තං. එත්ථ “දුරුත්තක්ඛරං වා” ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. ඉදන්ති පුනස්සුතං වචනං. කම්මං හුත්වාති සුකම්මං හුත්වා.

483. සම්මුඛාකරණියඅසම්මුඛාකරණියෙසු අසම්මුඛාකරණියාති අප්පකත්තා පයමං දස්සෙත්වා සෙසානං සම්මුඛාකරණියභාවං දස්සෙත්තො ආහ “තත්ථා” තිආදි. තත්ථ තත්ථාති තෙසු ද්විසු, අසම්මුඛාකරණියං නාම අට්ඨවිධං හොතිති සම්බන්ධො. තත්ථ තත්ථාති තෙසු තෙසු බන්ධකෙසු. “සුකතං හොති” ති වචනසාමත්ථියතො සම්මුඛාකතම්පි සුකතං හොතිති අත්ථොපි ගහෙතබ්බො.

සෙසානිති අට්ඨකම්මෙහි සෙසානි. එතානිති කම්මානි. වත්ථුච්චන්තානිති වත්ථුතා ච්චන්තානි.

තෙසම්පිති පටිපුච්ඡාකරණියානම්පි. එත්ථාති “පටිපුච්ඡාකරණිය” න්ති පදෙ. “පුච්ඡිත්වා” ති ඉමිනා පටිපුච්ඡාති පදස්ස ත්වාපච්චයන්තභාවං දස්සෙති. “කාතබ්බ” න්ති ඉමිනා කරණියන්ති එත්ථ අනියසද්දස්ස කම්මත්ථභාවං දස්සෙති. යථාදිත්තායාහි චුදිතකෙන යථාදිත්තාය. විජ්ජලපන්තස්සාති විකාරෙන යං වා තං වා වචනං පලපන්තස්ස චුදිතකස්සාති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු “තජ්ජනියකම්මාරහස්සා” තිආදිසු.

අනුපොසථදිවසෙති උපොසථදිවසතො අඤ්ඤස්මිං දිවසෙ. තමෙවත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “උපොසථදිවසො නාමා” තිආදි. කත්තිකමාසන්ති පච්ඡිමකත්තිකමාසං. තස්ස පචාරණමාසත්තා “යපෙත්වා” ති චුත්තං. සාමග්ගිදිවසො ව යථාචුත්තා වාතුද්දසපන්තරසා ව උපොසථදිවසො නාමාති යොජනා. යත්රහිති යස්මිං පන විහාරෙ, යපෙත්තිති සම්බන්ධො. අන්තරාති වාතුද්දසිපන්තරසිනං මජ්ඣෙ.

පව්වුක්කඩිසිත්වා යපිතදිවසොති පව්ඡා උපරි කඩිසිත්වා යපිතං
කත්තිකකාලපක්ඛවාතුද්දසිං වා පඤ්චදසිං වා සන්ධාය වුත්තං. ඉධාපීති අපචාරණාය
පචාරණට්ඨානෙයි. පාළියමාගතනයතො අඤ්ඤම්පි නයං දස්සෙන්නො ආහ
“අපිවා” තිආදි. අත්තිමචත්ථුත්ති පාරාජිකචත්ථුං. යස්සාති පුග්ගලස්ස. ඉමිනා
කම්මාරහො පුග්ගලො චත්ථු නාමාති දස්සෙති.

484. දබ්බස්ස අග්ගණ්හනං චත්ථුඅපරාමසනං නාම න හොති, අථ ඛො නාමස්ස
අග්ගණ්හනමෙවාති ආහ “තස්ස නාමං න ගණ්හාති” ති. අපරාමසනාකාරං
දස්සෙන්නො ආහ “සුඤ්ඤාමෙ” තිආදි.

පුග්ගලං න පරාමසනීති එත්ථ පුග්ගලො නාම උපජ්ඣායොති ආහ “යො
උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස උපජ්ඣායො” ති. තත්ති උපජ්ඣායං.

සබ්බෙන සබ්බන්ති සබ්බථා සබ්බං, නිපාතසමුදායොයං, සබ්බෙන වා
ආකාරෙන සබ්බං ඤත්තින්ති යොජනා.

ඤත්තිකම්මෙ පයමං කම්මං කත්වා පව්ඡා ඤත්තිට්ඨපනම්පි පව්ඡා ඤත්තිං
යපෙතියෙව නාම. ඉති ඉමෙහීතිආදි නිගමනං.

485. “වුත්තනයෙනෙවා” ති අතිදිසිත්වාපි ඤත්තිකම්මවාචානං අසදිසත්තා
අපරාමසනාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “එවං පනා” තිආදි. තත්ථ නෙසන්ති
චත්ථසඬ්ඝපුග්ගලානං, පයමානුස්සාවනෙ වා දුතියතනියානුස්සාවනාසු වා චත්තබ්බෙ
වදන්තොති සම්බන්ධො.

සාවනං භාපෙතීති එත්ථ අනුසද්දො ලොපොති ආහ “අනුස්සාවනං න
කරොති” ති. “සාවනං භාපෙතී” ති එත්ථ න කෙවලං සබ්බෙන සබ්බං අනුස්සාවනං
අකරොත්තොයෙව සාවනං භාපෙති නාම, අථ ඛො අනුස්සාවනාය
දුරුත්තජඩ්ඛනම්පි භාපෙතියෙව නාමාති දස්සෙන්නො ආහ “යොපි” තිආදි.
“සකිමෙව වා ද්වික්ඛත්තුං වා” ති ඉමිනා තික්ඛත්තුං අපරිපූරෙන්නොයෙව සාවනං
භාපෙති නාමාති දස්සෙති. ඉමස්ස චචනස්ස සාමත්ථියතො ඤත්තිදුතියකම්මෙ
එකක්ඛත්තුතො, ඤත්තිචතුත්ථකම්මෙ තික්ඛත්තුතො අතිරෙකං කම්මවාචං
කරොත්තො න භාපෙතීති ඤායති.

“ජඩ්ඛෙති” ති එත්ථ ජඩ්ඛනස්ස පදක්ඛරානං ගලිතභාවෙන පාකට්තා තං
අදස්සෙත්වා “දුරුත්තං කරොති” ති එත්ථ දුරුත්තමෙව දස්සෙන්නො ආහ
“දුරුත්තං කරොතීති එත්ථ පනා” තිආදි. කරොත්තෙන භික්ඛුනා
උපලක්ඛෙනබ්බොති සම්බන්ධො.

“සිථිල...පෙ.... පහෙදො” ති ය්වායං බ්‍යඤ්ජනප්පහෙදො වුත්තො, අයං
බ්‍යඤ්ජනප්පහෙදොති යොජනා. ගාථායං දසධාති දසප්පකාරෙන.
බ්‍යඤ්ජනවුද්ධියාති වද්ධෙතීති වුද්ධි, බ්‍යඤ්ජනමෙව අක්ඛරමෙව සිථිලාදිවසෙන

දසධා බුද්ධි බ්‍යඤ්ජනබුද්ධි, තාය. එත්ථ “දසධා” ති පදෙන “බ්‍යඤ්ජනබුද්ධි” ති සමාසපදස්ස අන්තරෙ දසධාසද්දස්ස ලොපං දස්සෙති “කම්මජං එවා” තිආදීසු (විසුද්ධි. 2.450; විසුද්ධි. මහාටි. 2.450) විය. එත්ථ හි එවසද්දෙන කම්මෙන එව ජාතං කම්මජන්ති සමාසං කත්වා සමාසමජ්ඣෙ එවසද්දලොපං දස්සෙති. පහෙදොති විසෙසො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – සිලීලඤ්ච ධනිතඤ්ච දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච ගරුකඤ්ච ලහුකඤ්ච නිග්ගහිතඤ්ච සම්බන්ධඤ්ච වචන්ටීතඤ්ච විමුක්තඤ්චාති දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියාව පහෙදො විසෙසො ඤාතබ්බොති. “සිලීල” න්ති ආදීනි දස පදානි “අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජන” න්ති නපුංසකලිඛිගවසෙන චුත්තපායංනිස්සාය චුත්තානීති දට්ඨබ්බං.

ගාථාය විත්ථාරං දස්සෙන්නො ආහ “එත්ථ හි” තිආදි. අගාල්හෙන වචිපයොගෙන වත්තබ්බං අක්ඛරං සිලීලං. ගාල්හෙන වචිපයොගෙන වත්තබ්බං අක්ඛරං ධනිතං. තෙස්වෙවාති පඤ්චසු එව වග්ගෙසු. න කෙවලං දීඝමෙව ගරුකං නාම, අථ බො සංයොගපරමිජිති ආහ “යං වා” තිආදි. යං අක්ඛරං සංයොගපරං කත්වා වුව්වති, තම්පි ගරුකං නාමාති යොජනා. සංයොගො පරො යස්ස අක්ඛරස්සාති සංයොගපරං. “සංයොගපද” න්තිපි පාඨො. යං අසංයොගපරං කත්වා වුව්වති, තම්පි ලහුකං නාමාති යොජනා. යං සානුනාසිකං කත්වා වත්තබ්බං, තං නිග්ගහිතං නාමාති යොජනා. නිග්ගහෙත්වාති නිග්ගහිතං නාම අත්ථතො යානකරණානං අවිස්සජ්ජනං අමුඤ්චනන්ති ආහ “අවිස්සජ්ජෙත්වා” ති. යං සම්බන්ධත්වා වුව්වති, තං සම්බන්ධං නාමාති යොජනා. යං අසම්බන්ධං කත්වා වුව්වති, තං වචන්ටීතං නාමාති යොජනා. යං අනිග්ගහෙත්වා වුව්වති, තං විමුක්තං නාමාති යොජනා. අනිග්ගහෙත්වාති අනිග්ගහං නාම අත්ථතො විස්සජ්ජනන්ති ආහ “විස්සජ්ජෙත්වා” ති.

එවං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිවිසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි කම්මවාචාය උච්චාරණවිසෙසං විත්ථාරෙන දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථා” තිආදි. තත්ථ තත්ථාති තාසු දසසු බ්‍යඤ්ජනබුද්ධීසු. තථාසද්දෙන තකාරස්ස ථකාරකරණඤ්ච සිලීලස්ස ධනිතකරණඤ්ච අතිදිසති, තථා “පත්තකල්ලං එසා ඤත්ති” තිආදිවචනඤ්ච සිලීලස්ස ධනිතකරණං නාමාති යොජනා.

ඉතීති එවං. සිලීලෙ කත්තබ්බෙ ධනිතං කරොතීති සම්බන්ධො. වත්තාරි බ්‍යඤ්ජනානීති වත්තාරි අක්ඛරානි. බ්‍යඤ්ජනසද්දො හි ඉධ අක්ඛරවාචකො. වතස්සන්තං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිතං කම්මදුස්සනං දස්සෙත්වා ඉතරාසං අදුස්සනං දස්සෙන්නො ආහ “ඉතරෙසු පනා” තිආදි. අනුක්කමාගතන්ති අරියෙහි ඔතරිත්වා අනුක්කමෙන ආගතං. පවෙණිත්ති සන්තතිං. විනාසෙත්වා චුත්තෙ කිං කම්මවාචාකොපො හොතීති ආහ “සවෙ පනා” තිආදි. න කුප්පතීති න නස්සති. කස්මා පන කම්මවාචා න කුප්පති, නනු කම්මං කොපෙන්ති කම්මවාචා කුප්පතීති ආහ “ඉමානි හි” තිආදි. හි යස්මා න කොපෙන්ති, තස්මා කම්මවාචා න කුප්පතීති යොජනා.

යං පන වචනං සුත්තන්තිකත්ථෙරා වදන්තීති සම්බන්ධො.
කච්චායනාදිසුත්තන්තං කරොන්තීති සුත්තන්තිකා, කච්චායනාදයො, සුත්තන්තිකා
ව තෙ ථෙරා චෙති සුත්තන්තිකත්ථෙරා. න වට්ඨතීති අක්ඛරවිකාරො න වට්ඨති.
විනයධරෙන කම්මවාචා කාතබ්බාති සම්බන්ධො. යථාපාළියාති භගවතා
යථාචුත්තාය පාළියා. බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තියාති බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තියං. ඉතරථාති
චුත්තදොසපරිහරණතො අඤ්ඤෙන පකාරෙන.

අකාලෙ වා සාවෙතීති එත්ථ අකාලො නාම අනොකාසොති ආහ
“අනොකාසෙ”ති. අනොකාසො නාම ඤත්තිඅනුස්සාවනානං පුබ්බාපරවිතථන්ති
ආහ “ඤත්තිං අට්ඨපෙත්වා”තිආදි. පයමංයෙව ඤත්තිං අට්ඨපෙත්වා පයමංයෙව
අනුස්සාවනකම්මං කත්වාති යොජනා. “පයමංයෙවා”ති හි පදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං.
ඉතීතිආදි නිගමනං.

486. යා එකවිසති භික්ඛු න ගණ්භාති, අයං අතිබුද්දකසීමා නාමාති යොජනා.
එකවිසති භික්ඛුති අබ්භානකම්මෙ කම්මාරහෙන සද්ධිං එකවිසති භික්ඛු. යත්ථ
සීමායං නිසිදිතුං න සක්කොන්ති, අයං අතිබුද්දකසීමා නාමාති යොජනා. නිසිදිතුන්ති
අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භත්ථපාසං අවිජ්ඣන්වා පරිමණ්ඩලාකාරෙන නිසිදිතුං. තත්ථාති
අතිබුද්දකෙ. එත්ථාති සෙසසීමාසු. යා සම්මතා හොති, අයං අතිමහතී නාමාති
යොජනා. කෙසග්ගමත්තෙනාපීති පිසද්දො තතො අතිරෙකෙන පන පගෙවාති
දස්සෙති. අසට්ඨං අසම්බන්ධං නිමිත්තං ඉමිස්සාති අසට්ඨනිමිත්තා.
බණ්ඩනිමිත්තභාවං අබණ්ඩනිමිත්තදස්සනෙන පාකටං කරොන්තො ආහ
“පුරත්ථිමායා”තිආදි. පුබ්බකිත්තිතන්ති පයමකිත්තිතං. තත්ථෙව්වාති උත්තරාය එව
දිසාය. අපරාපීති පිසද්දො දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථො. යා සම්මතා හොති,
බණ්ඩනිමිත්තා නාමාති යොජනා. අනිමිත්තුපගන්ති යථාභූතකථනවිසෙසනමෙව, න
බ්‍යවච්ඡෙදවිසෙසනං තවසාරාදිග්ගහණෙන අනිමිත්තුපගභාවස්ස පාකටත්තා.
අන්තරාති මජ්ඣිමං. යා සම්මතා හොති, සා ඡායානිමිත්තා නාම, අනිමිත්තා නාමාති
යොජනා.

බහි ධිතො හුත්වා සම්මන්තතීති යොජනා. නිමිත්තාති පන බහි යත්වාපි
කිත්තෙනුං වට්ඨති. එවං සම්මතාපීති පිසද්දො අසම්මතා පන පගෙවාති දස්සෙති.
සීමාය සීමන්ති පදානං සම්බන්ධාපෙක්ඛත්තා, තස්ස ව අසමානභාවතො තෙසං විසුං
විසුං සම්බන්ධං දස්සෙන්නො ආහ “අත්තනො සීමාය පරෙසං සිම”න්ති.
සම්භින්දතීති සම්බන්ධං කරොති. එත්ථ හි හිදිධාතු ද්විධාකරණත්ථවාචකො,
ධාත්වත්ථබ්බකෙන සංත්‍යූපසග්ගෙන සම්බන්ධවාචකො හොතීති දට්ඨබ්බං.
තත්ථාති තාසු ද්විසු සීමාසු. ඉතීති එවං. තාසුති සීමාසු.

487-8. යම්පි කම්මජපත්තජන්දාරහලක්ඛණන්ති යොජනා. තත්ථාති තස්සං
පරිසතො කම්මවිපත්තියං. තම්පිති කම්මජපත්තජන්දාරහලක්ඛණම්පි, චුත්තමෙවාති
සම්බන්ධො. තත්ථාති “වත්තාරො භික්ඛු පකතත්තා කම්මජපත්තා”ති පායෙ.
අනුක්ඛිත්තාති සඬ්ඝෙන උක්ඛෙපතීයකම්මස්ස අකතත්තා අනුක්ඛිත්තා.

පරිසුද්ධසීලාති පාරාජිකං අනප්ඤ්ඤාපන්තත්තා පරිසුද්ධසීලා. ඉමෙහි පදෙහි පකති අත්තා සභාවො එතෙසන්ති පකතත්තාති අත්ථං දස්සෙති. “කම්මස්ස අරහා”ති ඉමිනා “කම්මප්පත්තා”ති පදස්ස ඡට්ඨිසමාසඤ්ච පත්තසද්දස්ස අරහඅනුච්ඡවිකත්ථභාවඤ්ච දස්සෙති. තෙහීති චතුහි පකතත්තෙහි. එතීති ආගච්ඡති. අවසෙසාති චතුහි පකතත්තෙහි අවසෙසා. යස්ස පනාති පුග්ගලස්ස පන. කම්මාරහොති කම්මස්ස අරහො.

489. එත්ථාති පණ්ඩකාදීනං අවත්ථුභාවදස්සනට්ඨානෙන.

අපලොකනකම්මකථා

495-6. තත්ථාති චතුසු කම්මෙසු. එත්ථාති ඔසාරණාදිපායෙ. පදසිලිට්ඨතායාති ලොකෙ පදානං සිලිට්ඨභාවතො. තත්ථාති ඔසාරණාදිසු පඤ්චසු. කණ්ටකසාමණෙරස්ස යා සා දණ්ඩකම්මනාසනා අත්ථී, සා නිස්සාරණාති යොජනා. “මිච්ඡාදිට්ඨිකො හොති”ති වත්ථා තමෙවත්ථං දස්සෙතුං “අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්තාගතො”ති චුත්තං. මිච්ඡාදිට්ඨි හි ලිඬගනාසනාය කාරණං හොති. සොති සාමණෙරො, “නිස්සජ්ජාපෙතබ්බො”ති පදෙ කාරිතකම්මං, චුත්තකම්මං වා. තං ලද්ධිත්ති ධාතුකම්මං, අචුත්තකම්මං වා. කිත්ති කාතබ්බන්ති ආහ “එවඤ්ච පන කම්මං කාතබ්බ”න්ති.

කාතබ්බාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “සඬ්ඝං හන්තෙ”තිආදි. යං සහසෙය්‍යං ලහන්තීති යොජනා. තස්සාති සහසෙය්‍යස්ස. අලාභායාති අලාභත්ථාය. “චර පිරෙ විනස්සා”ති ඉමිනා නිස්සාරණාකාරං දස්සෙති. අත්ථො පනස්ස හෙට්ඨා චුත්තොයෙව.

සොති සමණෙරො, ඔසාරෙතබ්බොති සම්බන්ධො.

ස්වායන්ති සො අයං සාමණෙරො, අච්චයං දෙසෙතීති සම්බන්ධො. සොරතොති සුන්දරලද්ධියං රතො, දුලද්ධිතො වා සුට්ඨු ඔරතො. යථා පුරෙති යථා පුබ්බෙ රුච්චති, තථාති යොජනා. කායසම්භොගසාමග්ගිදානන්ති කායෙන ව සම්භොගෙන ව සාමග්ගියා දානං.

එවන්තිආදි නිගමනං. යස්මා පන බ්‍රහ්මදණ්ඩො පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 445) ඡන්තස්සෙව පඤ්ඤත්තො, තස්මා තස්සෙව දාතබ්බොති ආහ “න කෙවල”න්තිආදි. එසාති බ්‍රහ්මදණ්ඩො, අඤ්ඤාපි යො හික්ඛු විහරති, තස්සපි දාතබ්බොති සම්බන්ධො. කිත්ති දාතබ්බොති ආහ “එවඤ්ච පන දාතබ්බො”ති. දාතබ්බාකාරං දස්සෙන්නො ආහ “සඬ්ඝමජ්ඣෙ”තිආදි.

යං වචනං ඉච්ඡෙය්‍ය, තං වචනන්ති යොජනා. බමාපෙත්තස්සාති සඬ්ඝං බමාපෙත්තස්ස තස්ස හික්ඛුස්සාති යොජනා.

පටිසඬ්ඛානි පටිසඬ්ඛාය, ඤාණෙන පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො.

යන්ති අවන්දියකම්මං, අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. කෙන අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “භගවතා”ති. කිස්මිං ඛන්ධකෙ අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ”ති. කෙසු වත්ථුසු අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “තෙන බො පන...පෙ.... ඉමෙසු වත්ථුසු”ති (වුළුව. 411). කිං කත්වා අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “දුක්කටං පඤ්ඤපෙත්වා”ති. කිත්ති අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “අනුජානාමි...පෙ.... කාතබ්බො”ති. තස්සාති අවන්දියස්ස. “න ඔසාරණාදීනි”ති ඉමිනා ඵ්වසද්දස්ස ඡඩ්ඛෙතබ්බත්ථං දස්සෙති. තස්සාති කම්මලක්ඛණභූතස්ස අවන්දියස්ස. තත්ථෙව්වාති භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙයෙව. නන්ති කම්මලක්ඛණං. ඉධාපීති පරිවාරෙ කම්මවග්ගෙපි.

අපාසාදිකන්ති අපසාදාවහං, අපසාදජනකං වා.

තතොති අවන්දියකරණතො. ඉමන්ති භික්ඛුං. වන්දියන්ති වන්දිතබ්බං, වන්දනං වා.

ඵත්ථාති අපලොකනකම්මෙ, භික්ඛුනිසඬ්ඝමූලකං කත්වා පඤ්ඤත්තන්ති යොජනා. භික්ඛුසඬ්ඝස්සාපීති පිසද්දො න භික්ඛුනිසඬ්ඝස්සෙවාති දස්සෙති. පනසද්දො සම්භාවනත්ථො, තථා භික්ඛුනිසඬ්ඝමූලකං පඤ්ඤත්තම්පිති අත්ථො, ලහිතබ්බහාවං විත්ථාරෙන දස්සෙන්නො ආහ “යං භී”තිආදි. යං අපලොකනකම්මං කරොතිති යොජනා. අප්පමත්තකවිස්සජ්ජකෙන පන දාතබ්බානීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති සුවිආදීනං. සොයෙවාති අප්පමත්තකවිස්සජ්ජකොයෙව. තතොති අප්පමත්තකතො. තත්ථාති සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (වුළුව. අට්ඨ. 321). චුත්තප්පකාරං ගිලානහෙසජ්ජම්පිති සම්බන්ධො. යොපි වාති භික්ඛුපි ව භොතිති සම්බන්ධො. තස්ස දාතබ්බාති සම්බන්ධො. තනුප්පාදතොති තස්මිං මහාවාසෙ උප්පාදපච්චයතො, ගහෙත්වාති සම්බන්ධො. “පෙසලස්සා”තිආදීනා දුස්සිලාදීනං දාතුං න වට්ටතීති දස්සෙති.

ජග්ගාපෙතුං වට්ටතීති ඵත්ථ අපුච්ඡිත්වා ජග්ගාපෙතුං වට්ටතීති ආහ “අයං භික්ඛු”තිආදි. ඔදිස්සාති උද්දිසිත්වා.

ආසනසරං වාති පටිමාසරං වා, කාරකො මනුස්සොති සම්බන්ධො. උපනික්ඛෙපතො ගහෙත්වාති සම්බන්ධො. සඬ්ඝිකෙනපිති පිසද්දො න කෙවලං වෙතියස්ස උපනික්ඛෙපෙනෙව, අථ බො සඬ්ඝිකෙනපිති දස්සෙති.

යාපනමත්තං අලහන්තෙහි කරොත්තෙහිති යොජනා, පරිභුඤ්ජන්තෙහි හුත්වාති සම්බන්ධො. “වත්තං කරොමා”තිආදීනා “යාපනමත්ත”න්ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. විහාරෙ රොපිතා යෙ ඵලරුක්ඛාති යොජනා. යෙසන්ති රුක්ඛානං. තෙසුති රුක්ඛෙසු. යෙ පනාති රුක්ඛා පන, අපරිග්ගහිතා භොන්තීති සම්බන්ධො. තං පනාති අපලොකනකම්මං පන. සලාකං ගණ්හන්ති ඵත්ථාති සලාකග්ගං, යානං.

“යාගග්ගහත්තග්ග” ඉති එත්ථාපි එසෙව නයො. උපොසථග්ගෙති උපොසථස්ස ගහණට්ඨානෙ, උපොසථගෙහෙති අත්ථො. තත්ථාති උපොසථග්ගෙ. තත්ති අපලොකනකම්මං.

යං මූලතථපත්තඅඬ්ඤාපුප්ඵලබාදනියාදීති යොජනා. අත්තොසීමායාති අත්තො උපචාරසීමාය.

සුකතමෙවාති සඬ්ඝෙන කතමෙව. උපොසථදිවසෙති නිදස්සනමත්තං යස්මිං කස්මිංචි දිවසෙපි කතත්තා.

ඵලවාරෙණාති රුක්ඛානං ඵලගහණවාරෙන. රුක්ඛා ධරන්තීති රුක්ඛා තිට්ඨන්ති, සංවිජ්ජන්ති වා. යෙහීති භික්ඛූහි රොපිතා, භොන්තීති සම්බන්ධො. සා ඵව කතිකාති පුබ්බෙ කතා සා ඵව කතිකා, අඤ්ඤා කතිකා න කාතබ්බාති අධිජ්ජායො.

අඤ්ඤස්මිං විහාරෙති රුක්ඛානං ඨිතවිහාරතො අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ. තෙසන්ති රුක්ඛානං, සාමීති සම්බන්ධො. යෙහීති රුක්ඛාපි, රොපිතාති සම්බන්ධො. අඤ්ඤතො යානතොති යොජනා. තෙසුති රුක්ඛෙසු. එත්ථාති විහාරෙ. තෙහි පනාති පරිවෙණසාමිකෙහි භික්ඛූහි පන. දසභාගන්ති දසමභාගං. “එසෙව නයො” ති ඉමිනා දසභාගං දත්ථාති අත්ථං අතිදිස්සති.

සම්භාවනීයභික්ඛුතොති සීලසුතාදීහි සම්භාවනීයස්ස භික්ඛුතො. තත්ථාති පොරාණවිහාරෙ. මූලෙති පුබ්බෙ, ආදිකාලෙති අත්ථො. නික්කුක්කුච්චෙනාති “අභාජිතමිද්”න්ති කුක්කුච්චවිරහෙන. බියානමත්තමෙව තන්ති තං බියානං බියානමත්තමෙව, න සාමණෙරානං බියානං රුහතීති අත්ථො.

පනසරුක්ඛන්ති කණ්ටකීඵලරුක්ඛං. අයං සාමීචීති අයං භාජෙත්ථා බාදනං අනුධම්මතා. බාසිතන්ති බාදිතං. ද්වින්තං තිණ්ණං කතිකපට්ඨපස්සමහනං නයෙන ඤාතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා තං අදස්සෙත්ථා එකස්සෙව කතිකපට්ඨපස්සමහනං දස්සෙත්තො ආහ “එකභික්ඛුකෙ පනා” තිආදි. පුරිමකතිකාති “යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතුං රුච්චතී” ති (පරි. අට්ඨ. 495-496) පුරෙ කතා කතිකා. තෙසන්ති සාමණෙරානං, ථාතිකම්මන්ති සම්බන්ධො. භාජෙත්ථාති සාමණෙරානං භාජෙත්ථා. ඉමිනා සාමණෙරානං ථාතිකම්මං න දාතබ්බමිපි භාගං භාජෙත්ථාති දස්සෙති.

සාමන්තගාමෙහීති ආසන්නගාමෙහි, ආගන්ත්ථාති සම්බන්ධො. එකං අම්බං එකං ලබුජන්ති යොජනා. අදියයමානෙ දොසෙ දස්සිතෙ දියාමානෙ ආනිසංසමිපි අත්ථො ඤාතබ්බන්ති දස්සෙත්තො ආහ “අදියාමානෙ හී” තිආදි.

ගණ්හන්තානං මනුස්සානන්ති සම්බන්ධො. තතොති කතිකවත්තට්ඨපනතො. න වත්තබ්බාති ඵලදානකුලදුසකත්තා න වත්තබ්බා. කින්ති ආචික්ඛිතබ්බන්ති ආහ “නාළිකෙරාදීනී” තිආදි. අනුච්චරිත්ථාති පදානමනුක්කමෙන විචරිත්ථා.

උපඩ්ඨහාගොති භික්ඛූනං ලද්ධහාගතො උපඩ්ඨො භාගො. අපලොකෙත්වාති සඩ්ඨං ආපුච්ඡිත්වා.

මග්ගමයසත්ථවාහොති මග්ගං ගමිකො සත්ථවාහො. සොති බලක්කාරෙන ගහෙත්වා බාදන්තො. ඡායාදීනන්තිආදිසද්දෙන ආරාමවනාති සඩ්ගහෙතබ්බාති. සචෙ අත්ථිති සචෙ අත්ථො අත්ථි. ඵලහරිතාති ඵලෙන පරිපුණ්ණා. “ඵලහරිතා” තිපි පාඨො. ඵලසඩ්බාතෙන භාරෙන සමන්තාගතාති අත්ථො. අපච්චාසීසන්තෙනාති තෙසං සන්තිකා දානපට්ඨානං අපච්චාසීසන්තෙන. පුබ්බෙ චුත්තමෙවාති පුබ්බෙ සඩ්ඨිකට්ඨානෙ “කුද්ධො හි සො” තිආදිනා චුත්තමෙව. එත්ථාති පුග්ගලිකට්ඨානෙ.

තන්ති ඵලාරාමං. සොති පට්ඨලො භික්ඛු. භාරියං කම්මන්ති ජග්ගනකම්මං භාරියං. එත්තකෙනාති තතියහාගඋපඩ්ඨහාගමත්තෙන. සබ්බං ඵලාරාමන්ති සම්බන්ධො. මූලභාගන්ති පට්ඨමහාගං. “දසහාගමත්ත” න්ති ඉමිනා තදන්ථං දස්සෙති. දත්ථාති සඩ්ඨස්ස දත්ථා. සොති භික්ඛු. අකතාවාසන්ති පුබ්බෙ අකතං නවං සෙනාසනං. ආරාමන්ති සඩ්ඨස්ස ආරාමං. තෙහිපීති නිස්සිතකෙහිපි. පිසද්දො ආවරියං අපෙක්ඛති. තෙසන්ති නිස්සිතකානං. ජග්ගිතකාලෙති ජග්ගිතානං රුක්ඛානං පුප්ඵඵලහරිතකාලෙ. ජග්ගනකාලෙති ජග්ගනමත්තකාලෙ, ජග්ගනමත්තමෙව, න ජග්ගනකාරණා කිඤ්චි පුප්ඵං වා ඵලං වා හොති, තස්මිං කාලෙති අත්ථො. “බහු” න්තිආදිනා වාරෙතබ්බාකාරං දස්සෙති.

ථාතිකම්මෙන ජග්ගන්තො න අත්ථිති යොජනා. අනාපුච්ඡිත්වාවාති සඩ්ඨං අනපලොකෙත්වාව. ඉතීති එවං.

ඤත්තිකම්මට්ඨානහෙදෙ පන එවං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. ඔසාරෙති සඩ්ඨමජ්ඣං පච්චෙසෙති ඉමාය ඤත්තියාති ඔසාරණා.

නිස්සාරියති සඩ්ඨතො බහි කරියති ඉමායාති නිස්සාරණා. ඤත්ති උපොසථො නාමාති ඉදං කාරණුපචාරවසෙන චුත්තං. තෙනාහ “උපොසථකම්මවසෙන යපිතා” ති. එසෙව නයො ඤත්තිපචාරණා නාමාති එත්ථාපි.

අනුසාසෙය්‍යාතිආදිනා පට්ඨපුරිසඵයාවිහත්තිවසෙන යපිතා ඤත්ති අත්තනා පරං සම්මනිතුං යපිතා ඤත්ති නාම. අනුසාසෙය්‍යන්තිආදිනා උත්තමපුරිසඵයාවිහත්තිවසෙන යපිතා ඤත්ති අත්තනාව අත්තනං සම්මනිතුං යපිතා ඤත්ති නාම. අත්තනාව අත්තා වා පරො වා සම්මනියති ඉමාය ඤත්තියාති සම්මුති. නිස්සට්ඨපත්තවිචරාදීනි දියන්ති අනෙනාති දානං, ඤත්ති. වච්චං අනපෙක්ඛිත්වා වාචකස්ස නියතනපුංසකලිඬගත්තා නපුංසකලිඬගවසෙන චුත්තං.

ආපත්ති පටිග්ගණ්හියති අනෙනාති පටිග්ගහො.

පටිමුඛං උපරි කඩ්ඪියති ඉමායාති පටිචුක්කඩ්ඪනා.

කම්මමෙවානි ලක්ඛියති අනෙනාති කම්මලක්ඛණං.

“තථා”ති පදෙන “කම්මලක්ඛණං නාමා”ති පදං අතිදිසති. තතොති සබ්බසඨගාහිකඤ්ඤාතො. පරා ද්වෙ ඤ්ඤාතියො කම්මලක්ඛණං නාමාති යොජනා. ඉතීතිආදි නිගමනං.

ඤ්ඤාතිදුතියකම්මට්ඨානහෙදෙ ඔසාරණාදිනං විසෙසං දස්සෙන්නො ආහ “වඩ්ඪස්ස ලිච්ඡවිනො”තිආදි. සිමාසම්මුති වාතිආදිනා යොජනා කාතබ්බා.

යා පන ද්වෙ ඤ්ඤාතිදුතියකම්මවාචා වුත්තාති යොජනා. ඉතීතිආදි නිගමනං.

ඤ්ඤාතිවතුත්ථකම්මට්ඨානහෙදෙ යොජනානායො පාකට්ටායෙව.

497. චතුර්වග්ගකරණෙ කම්මෙතිආදිකාය දෙසනාය සම්බන්ධං දස්සෙන්නො ආහ “ඉති කම්මානි වා”තිආදි. තත්ථ ඉතීති එවං දස්සෙත්වාති සම්බන්ධො. තස්සත්ථොති තස්ස “චතුර්වග්ගකරණෙ කම්මෙ”තිආදිවචනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො.

ඉති කම්මවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා

498. එවං කම්මවග්ගවණ්ණනං දස්සෙත්වා තස්සානන්තරෙ වුත්තාය “ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්චා”තිආදිකාය දෙසනාය අනුසන්ධිං දස්සෙන්නො ආහ “ඉදානී”තිආදි, ඉදානි ආරද්ධන්ති සම්බන්ධො. යානි තානි සික්ඛාපදානීති යොජනා. දිට්ඨධම්මිකවෙරානන්ති දිට්ඨධම්මෙ පවත්තත්තා ව චිරමිතබ්බත්තා ව දිට්ඨධම්මිකානං වෙරානං. සංවරායාති එත්ථ සංපුබ්බො වරධාතු පිදහනත්ථො, ආයසද්දො ව තදත්ථොති ආහ “පිදහනත්ථායා”ති. විපාකදුක්ඛසඨබ්බාතානන්ති පාණාතිපාතාදිනං විපාකභූතානං දුක්ඛසඨබ්බාතානං. සම්පරායිකානන්ති සම්පරායෙ පවත්තානං. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදපඤ්ඤාත්තානිසංසට්ඨානෙ. “වජ්ජනීයභාවතො”ති ඉමිනා වජ්ජෙතබ්බානීති වජ්ජානීති වචනත්ථං දස්සෙති. භායන්ති එතෙහීති භයානී. අක්ඛමට්ටෙයානාති අසහණීයට්ටෙයන. “අකුසලානීති වුච්චන්ති”ති ඉමිනා විපාකදුක්ඛානි එලූපවාරෙන අකුසලානි නාමාති දස්සෙති. ගණබන්ධහෙදනත්ථාය සික්ඛාපදං පඤ්ඤාත්තන්ති එවමෙව පායො. පොත්ථකෙසු පන “ගණහොජනසික්ඛාපදං පඤ්ඤාත්ත”න්ති පායො ලිබ්බො. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං අත්ථවසවග්ගෙ. යන්ති වචනං. එත්ථාති ඉමස්මිං වග්ගෙ.

ඉති අත්ථවසවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

499. වත්තෙසු වත්තමානො පුග්ගලො ඔසාරීයති අනෙනාති ඔසාරණීයං, කම්මං. තෙන වුත්තං “යෙන කම්මෙන ඔසාරීයති, තං කම්මං පඤ්ඤාත්ත”න්ති.

“යෙන කම්මෙනා” තිආදිනා භණ්ඩනකාරකාදයො නිස්සාරියන්ති අනෙන කම්මෙනාති නිස්සාරණියන්ති වචනත්ථං දස්සෙති.

500. සත්තාපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. අන්තරාති කකුසන්ධාදීනං තිණ්ණං බුද්ධානඤ්ච අම්භාකං භගවතො ච අන්තරෙ. “සික්ඛාපදෙ” ති ඉමිනා “අපඤ්ඤත්තෙ” ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. මක්කට්චත්ථුආදිවිනිතකථා අනුපඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. “සික්ඛාපදෙ” ති ඉමිනා “පඤ්ඤත්තෙ” ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං ආනිසංසවග්ගෙ.

ඉති ආනිසංසවග්ගවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

501. සබ්බසික්ඛාපදානං සඬගහන්ති සම්බන්ධො. තත්ථාති “නව සඬගහා” තිආදිපායෙ ඵ්වමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. “චත්ථුනා සඬගහො” ති ඉමිනා “චත්ථස්මිං, චත්ථුනං සඬගහො” ති අත්ථං නිවාරෙති. ඵත්ථාති “චත්ථුසඬගහො” තිආදිපායෙ. භීති විත්ථාරො. යස්මා නත්ථීති සම්බන්ධො. සබ්බානීති සික්ඛාපදානි. “සඬගහිතානී” ති ඉමිනා සඬගහිතබ්බොති සඬගහොති නිබ්බවනං දස්සෙති. ඵ්වං තාවාතිආදි නිගමනං.

යස්මා පන සඬගහිතාති සම්බන්ධො.

ඵ්වමෙත්ථාතිආදිනා බන්ධසමුට්ඨානඅධිකරණසමථෙ සම්පිණ්ඩෙත්ථා නිගමනං දස්සෙති. ඵත්ථාති සඬගහවග්ගෙ.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය

නවසඬගහිතවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

නිට්ඨිතාති නිට්ඨං නිජ්ඣත්තිං ඉතා ගතාති නිට්ඨිතා, අථ වා නිට්ඨෙය නිජ්ඣත්තියං ඉතා යීතාති නිට්ඨිතා. වසද්දො අවධාරණත්ථො, නිට්ඨිතා ඵ්වාති හි අත්ථො. අනුත්තානත්ථපදවණ්ණනාති අනුත්තානානං අත්ථවන්තපදානං, අත්ථානඤ්ච පදානඤ්ච වණ්ණනා.

ඉති පරිවාරවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච පාවිත්‍යාදිවණ්ණනාය යොජනාති.

ජාදිලඤ්ඡිතනාමෙනනෙකානං වාටිතො මයා;
පරිවාරවිනයස්ස, සමත්තො යොජනානයො.

නිගමනකථාවණ්ණනා

එවං විනයසංවණ්ණනං කත්වා ඉදානි තං නිගමෙත්තො ආහ
 “එත්තාවතා” තිආදි. තත්ථ එත්තාවතානි එත්තකෙන “යො කප්පකොට්ඨිපි
 අප්පමෙය්‍ය” න්තිආදිවචනතො (පාරා. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) පට්ඨාය
 “නවසඬිගහිතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා” ති වචනපරියොසානානං
 අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනානං සමුදායභූතෙන වචනක්කමෙන, සමත්තානි සම්බන්ධො.

උභතොවිභඩ්ගබන්ධකපරිවාරවිහත්තිදෙසනන්ති උභතොවිභඩ්ගෙන ව
 බන්ධකෙන ව පරිවාරෙන ව විහජිතබ්බදෙසනං විනයපිටකන්ති සම්බන්ධො.
 නාටොති හික්ඛුහික්ඛුනීනං හිතපටිපත්තිං යාවනට්ඨෙත ව කිලෙසානං
 උපතාපනට්ඨෙත ව වෙනෙය්‍යානං හිතසුඛං ආසිසනට්ඨෙත ව විත්තිස්සරියට්ඨෙත
 ව නාටො. වෙනෙය්‍යන්ති විනෙතබ්බට්ඨෙත වෙනෙය්‍යං. ජිනොති පඤ්චමාරානං
 ජිතට්ඨෙත ජිනො. අයං පනෙත්ථ යොජනා – නාටො වෙනෙය්‍යං විනෙත්තො
 ජිනො උභතොවිභඩ්ගබන්ධකපරිවාරවිහත්තිදෙසනං යං විනයපිටකං ආභාති.

සමධිකසත්තවීසතිසහස්සමත්තෙනානි සහ අධිකෙන සත්තසහස්සප්පමාණෙන
 ව වීසතිසහස්සප්පමාණෙන ව ගන්ථෙතානි සම්බන්ධො. තස්සානි විනයපිටකස්ස.
 සමන්තපාසාදිකානි සමන්තතො පසාදං වහිකා, ජනිකා වා. තත්‍රායං යොජනා – තස්ස
 සමධිකසත්තවීසතිසහස්සමත්තෙන ගන්ථෙත සමන්තපාසාදිකා නාම සංවණ්ණනා
 සමත්තානි.

තත්‍රිදන්ති තත්‍ර ඉදං. “තත්‍රා” ති පදං පුරිමවචනාපෙක්ඛං. තත්‍ර “සමන්තපාසාදිකා
 නාමා” ති වචනෙති හි අත්ථො. සමන්තපාසාදිකත්තස්මිත්ති පච්චිත්තත්ථෙ වෙනං
 භූමිමවචනං හොති “ඉදම්පි සීලස්මි” න්තිආදීසු (දී. නි. 1.194 ආදයො) විය,
 සමන්තපාසාදිකත්තන්ති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ යොජනාතත්‍ර “සමන්තපාසාදිකා
 නාමා” ති වචනෙ සමන්තපාසාදිකාය ඉදං සමන්තපාසාදිකත්තං හොතීති අයං
 සමන්තපාසාදිකභාවොති අත්ථො.

ආචරියපරංපරතොතිආදීසු ගාථාසු චූත්තං නවවිධං විසෙසනපදං “න දිස්සති” ති
 පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. සම්පස්සතන්ති සම්මා පස්සන්තානං විඤ්ඤුනන්ති
 සම්බන්ධො. යතොති යස්මා, න දිස්සතීති සම්බන්ධො. එත්ථානි සංවණ්ණනායං.
 සමන්තපාසාදිකාත්ථෙවොති සමන්තපාසාදිකා ඉති එව නාම. විනයස්සානි
 විනයපිටකස්ස. විනෙය්‍යදමනකුසලෙනානි විනෙය්‍යානං දමනෙ ඡෙකෙන.
 ලොකනාටෙතානි ලොකානං නාටෙත. ලොකමනුකම්පමානෙනානි ලොකං
 අනුකම්පමානෙන. අයඤ්ඤෙත්ථ යොජනා – ආචරියපරංපරතො...පෙ....
 විභඩ්ගනායභෙදදස්සනතො සම්පස්සනං විඤ්ඤුනං එත්ථ කිඤ්චි අපාසාදිකං යතො
 න දිස්සති, තස්මා විනෙය්‍යදමනකුසලෙන ලොකනාටෙත ලොකමනුකම්පමානෙන
 භගවතා චූත්තස්ස විනයස්ස අයං සමන්තපාසාදිකාත්ථෙව සංවණ්ණනා පවත්තානි.

තිස්සොපි ඉමා සීහලට්ඨකථායො සුත්වානි සම්බන්ධො. කස්ස සන්තිකෙ
 සුත්තන්ති ආහ “බුද්ධමිත්තො...පෙ.... සන්තිකෙ” ති. “බුද්ධමිත්තො” ති නාමෙන

විස්සුකස්ස යසස්සිනො විනයඤ්ඤස්ස ධරස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ සුත්වාති යොජනා. “සුත්වා”ති පදං “ආරද්ධා”ති පදෙ පුබ්බකාලකිරියාවිසෙසනං.

මහාමෙඝවක්‍රයානෙ භූමිභාගෙ පතිට්ඨිතො සත්ථු මහාබොධිභූසිනො යො මහාවිහාරො අත්ථිති යොජනා.

තස්ස මහාවිහාරස්ස දක්ඛිණෙ දිසාභාගෙ පධානසරං පධානසරනාමකං උත්තමං සුවිචාරිත්තසිලෙන භික්ඛුසඬ්ඨිසෙන සෙවිතං යං පරිවෙණං අත්ථි, තත්ථ කාරයිති යොජනා.

කොනාමො කාරයිති ආහ “උළාරකුලසම්භූතො...පෙ.... විස්සුතො”ති. තත්ථ උළාරකුලසම්භූතො සඬ්ඝුපට්ඨායකො සදා අනාකුලාය සද්ධාය රතනත්තයෙ පසන්තො “මහානිගමසාමි”ති විස්සුතො උපාසකො කාරයිති සම්බන්ධො.

කං කාරයිති ආහ “වාරු...පෙ.... සම්පන්නසලිලාසය”න්ති. තත්ථ වාරුපාකාරසංචිතං සොහෙන පාකාරෙන සුට්ඨු චිතං චිතිතං මනොරමං සීතවිජායතරූපෙන සීතවිජායෙන රුක්ඛෙන උපෙන සම්පන්නසලිලාසයං මධුරජලාධාරං යං පාසාදං කාරයිති යොජනා. මහානිගමසාමිනො තත්‍ර පාසාදෙ වසනාමයාති සම්බන්ධො.

කං උද්දිසිත්වා කිදිසා කා ආරද්ධාති ආහ “සුවිසිලසමාවාරං...පෙ.... විනයවණ්ණනා”ති. තත්ථ සුවිසිලසමාවාරං බුද්ධසිරිවිහයං ථෙරං උද්දිසිත්වා ඉද්ධා අත්ථචිතිවිජයාදිහි පරිපුණ්ණා යා විනයවණ්ණනා ආරද්ධාති යොජනා.

කිංනාමස්ස රඤ්ඤො කතමෙ සංවච්ඡරෙ ආරද්ධා, කිස්මිං කාලෙ පරිනිට්ඨිතාති ආහ “පාලයන්තස්ස...පෙ.... පරිනිට්ඨිතා”ති. තත්ථ සකලං ලඬ්ඝාදීපං නිරබ්බුදං කත්වාති සම්බන්ධො. පාලයන්තස්ස සිරිනිවාසස්ස සිරිපාලයසස්සිනො රඤ්ඤො ජයසංවච්ඡරෙති සම්බන්ධො. සම්චිසතිමෙ ඛෙමෙ ජයසංවච්ඡරෙ අයං විනයසංවණ්ණනා ආරද්ධා, එකච්ඡමිති රඤ්ඤො එකච්ඡතිමෙ සංවච්ඡරෙ සම්පත්තෙ සති පරිනිට්ඨිතාති යොජනා.

යථා අත්තනො සංවණ්ණනා නිරුපද්දවා සීසං නිට්ඨං උපගතා, එවං ලොකස්ස ධම්මුපසංභිතා සීසං ගච්ඡන්තුති ආසීසං දස්සෙන්තො ආහ “උපද්දවාකුලෙ”තිආදි. තත්ථ උපද්දවාකුලෙ උපද්දවෙහි ආකුලෙ ලොකෙ සත්තලොකෙ නිරුපද්දවතො උපද්දවචිරහතො යථා අයං විනයසංවණ්ණනා එකසංවච්ඡරෙනෙව නිට්ඨං උපගතා, එවං සබ්බස්ස ලොකස්ස ආරද්ධා සබ්බෙසි ධම්මුපසංභිතා අත්ථා නිරුපද්දවා සීසං නිට්ඨං ගච්ඡන්තුති යොජනා.

අත්තනා සමාවිතස්ස පුඤ්ඤස්ස ඉච්ඡිතත්ථෙ පරිණාමනං දස්සෙන්තො ආහ “විරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්සා”තිආදි. තත්ථ ධම්මස්ස විරට්ඨිතත්ථං ඉමං විනයසංවණ්ණනං කරොන්තෙන සද්ධම්මබ්‍රමානෙන මයා යඤ්ච පුඤ්ඤං

සමාවිතං, සබ්බස්ස තස්ස පුඤ්ඤස්ස ආනුභාවෙන සබ්බෙපි පාණිනො ධම්මරාජස්ස භගවතො සද්ධම්මරසසෙවිතො භවන්තු.

සද්ධම්මො චිරං තිට්ඨතු, දෙවො කාලෙ වස්සං වස්සන්තො චිරං පජං සත්තසමුහං තප්පෙනු. රාජා ධම්මෙන මෙදනිං රක්ඛතුති යොජනා. ඉතිසද්දො පරිසමාපනත්ථො. ඉති පරිනිට්ඨං සුට්ඨු ආපනං දට්ඨබ්බන්තිති අත්ථො.

සද්ධා ච බුද්ධි ච විරියඤ්ච සද්ධාබුද්ධිවීරියානි, විසුද්ධානි ච තානි සද්ධාබුද්ධිවීරියානි චෙති විසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියානි, පරමානි ච තානි විසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියානි චෙති පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියානි, තෙහි පරිමණ්ඩිතො පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියපටිමණ්ඩිතො, තෙන, ථෙරෙතානි සම්බන්ධො. සීලඤ්ච ආචාරො ච අජ්ජවඤ්ච මද්දවඤ්ච සීලාචාරජ්ජවමද්දවානි, තානි ආදීනි යෙසං තෙති සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදයො, ආදිසද්දෙන බන්තිසොරච්චාදයො සඬගණ්හානි, තෙයෙව ගුණානි සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණා, තෙසං සමුදයොති සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයො, තෙන සමුදිතො සුට්ඨු පාකටොති සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතො, තෙන ථෙරෙතානි සම්බන්ධො.

සකසමයො ච සමයන්තරො ච සකසමයසමයන්තරා, තෙයෙව පන ගහනසදිසත්තා ගහනන්ති සකසමයසමයන්තරගහනං, තස්ස අජ්ඣොගාහණං සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණං, තස්මිං සමත්ථො සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථො. තෙන ථෙරෙතානි සම්බන්ධො. විසෙසෙන අඤ්ජනි පාකටං කරොතිති වියත්තො, පුග්ගලො, වියත්තස්ස ඉදං වෙය්‍යත්තියං, සති. පඤ්ඤා ච වෙය්‍යත්තියඤ්ච පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං, තෙන සමන්තාගතෙනානි සම්බන්ධො. සමන්තාගතෙන ථෙරෙතානි යොජනා.

තිණි පිටකානීති තිපිටකං, තමෙව පරියාපුණිතබ්බත්තා පරියත්තීති තිපිටකපරියත්ති, තස්ස පහෙදො එත්ථ සත්ථුසාසනෙති තිපිටකපරියත්තිපහෙදං, තස්මිං. සහ අට්ඨකථායානි සාට්ඨකථං, සත්ථු සාසනං, තස්මිං සත්ථුසාසනෙති සම්බන්ධො. සත්ථුතො පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිවිධං සාසනං සත්ථුසාසනං, බ්‍යාසොපි යුජ්ජතෙව, තස්මිං සත්ථුසාසනෙ “අජ්ජට්ඨන” ඉති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. අජ්ජට්ඨනං ඤාණං අජ්ජට්ඨනඤාණං, ඉදං තස්මිං විනයසංවණ්ණනාකාලෙ ථෙරස්ස පටිවෙධඤාණාභාවතො සුතමයචිත්තාමයඤාණං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අජ්ජට්ඨනඤාණස්ස පභාවො එතස්සානි අජ්ජට්ඨනඤාණපභාවො, තෙන ථෙරෙතානි සම්බන්ධො. මහන්තං වෙය්‍යාකරණමෙතස්සානි මහාවෙය්‍යාකරණො, ඉමිනා සික්ඛානිරුත්තිආදීහි ඡළඬිගෙ මහන්තවෙය්‍යාකරණෙ ථෙරස්ස අජ්ජට්ඨනඤාණපභාවතං දස්සෙති, තෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන ථෙරෙතානි සම්බන්ධො.

කරණං වුව්චති යානං කරියති උච්චාරියති එත්ථ, එතෙනානි වා වචනත්ථෙත, කරණස්ස සම්පත්ති කරණසම්පත්ති, තාය ජනිතං කරණසම්පත්තිජනිතං. සුබෙන

ථෙරමුඛතො විනිශ්ශතං සුඛවිනිශ්ශතං, කරණසම්පත්තිජනිතෙන හෙතුභූතෙන සුඛවිනිශ්ශතං කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතං. මධුරවචනඤ්ච උදාරවචනඤ්ච මධුරොදාරවචනං, පුබ්බපදෙ උත්තරපදෙලොපො, ඉමිනා කෙටුභපකරණෙ (සුඛොධාලංකාරෙ 127-142 ගාථාසු) චුත්තෙසු දසසු සද්දගුණෙසු මධුරතාගුණෙන ව උදාරතාගුණෙන ව සමන්තාගතභාවං දස්සෙති.

කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතඤ්ච තං මධුරොදාරවචනඤ්චෙති කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනං. අථ වා කරණසම්පත්තිජනිතඤ්ච තං සුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනඤ්චෙති කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනං. එලං චූචිචි දුරුත්තදොසො, නත්ථි එලමෙතස්සාති නෙලා, සොයෙව චණ්ණො නෙලචණ්ණො, තෙන යුත්තං නෙලචණ්ණයුත්තං, කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනං නෙලචණ්ණයුත්තමෙතස්සාති

කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනනෙලචණ්ණයුත්තො, ථෙරො. විසෙසනපරපදසමාසො, නෙලචණ්ණයුත්තකරණසම්පත්ති ජනිතසුඛවිනිශ්ශතමධුරොදාරවචනොති හි අත්ථො, තෙන ථෙරෙන්නාති සම්බන්ධො. යුත්තඤ්ච පරිසාය සොතෙන අනුරූපත්තා, මුත්තඤ්ච පරිසාය විසාරදත්තාති යුත්තමුත්තං, වචනං, තං වදති සිලෙනාති යුත්තමුත්තවාදී, තෙන ථෙරෙන්නාති සම්බන්ධො.

කම්මසස්සතඋච්ඡෙදඉස්සරනිම්මානාදිවසෙන නානා වාදා එතෙසන්ති වාදිනො, නානාවාදා ජනා, වාදිනං, වාදිසු වා වරො කම්මකිරියවාදත්තාති වාදිවරො, තෙන ථෙරෙන්නාති සම්බන්ධො. පාළියා අත්ථං චණ්ණෙතුං සමත්ථත්තා මහන්තො කචි මහාකචි, තෙන ථෙරෙන්නාති සම්බන්ධො.

අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිභානවසෙන පහින්තාය පටිසම්භිදාය පරිවාරිතොති පහින්තපටිසම්භිදාපරිවාරො, තස්මිං උත්තරිමනුස්සධම්මෙති සම්බන්ධො. ඡ අභිඤ්ඤා ව පටිසම්භිදා ව ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදා, තා ආදයො යෙසං තෙති ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදයො, ආදිසද්දෙන තෙවිජ්ජාදයො සඬගණ්හාති. ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදයො පහෙදා එතස්සාති ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිජ්ජහෙදො, සොයෙව ගුණො ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිජ්ජහෙදගුණො, තෙන පටිමණ්ඩිතො ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිජ්ජහෙදගුණපටිමණ්ඩිතො, තස්මිං උත්තරිමනුස්සධම්මෙති සම්බන්ධො. උත්තරිමනුස්සානං කුසලාභිආදීනං ධම්මො උත්තරිමනුස්සධම්මො, අථ වා මනුස්සානං කුසලකම්මපථසඬාතධම්මතො උත්තරීති උත්තරිමනුස්සධම්මො, කුසලාදිධම්මො, තස්මිං, “සුජ්ජනිට්ඨිත” ඉති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. සුජ්ජනිට්ඨිතා බුද්ධි එතෙසන්ති සුජ්ජනිට්ඨිතබුද්ධිතො, තෙසං ථෙරානන්ති සම්බන්ධො. ථෙරානං වංසෙ පකාරෙන දිජ්ජන්ති, පදීපො වියාති වා ථෙරවංසජ්ජදීපා, තෙසං. ථීරො සීලසමාධිපඤ්ඤාසඬාතො ගුණො එතෙසමත්ථීති ථෙරා, තෙසං, වංසාලඬකාරභූතෙනාති සම්බන්ධො. මහාවිහාරෙ වසනසීලා වසනධම්මා, වසනෙ සාධුකාරීති වා මහාවිහාරවාසීතො, තෙසං, ථෙරානන්ති සම්බන්ධො. වංසෙ අලඬකාරො, වංසස්ස වාති වංසාලඬකාරො, සො හුත්වා භූතො,

වංසාලඬිකාරභාවං වා පත්තොති වංසාලඬිකාරභූතො, තෙන ඵෙරෙනාති සම්බන්ධො.

විපුලා ව සා විසුද්ධා චෙති විපුලවිසුද්ධා, විසෙසනොභයපදො, විපුලවිසුද්ධා බුද්ධි ඵත්තස්සාති විපුලවිසුද්ධබුද්ධි, තෙන ඵෙරෙනාති සම්බන්ධො. නාමමෙව නාමධෙය්‍යං, ගහිතං නාමධෙය්‍යමෙත්තස්සාති ගහිතනාමධෙය්‍යො, තෙන ඵෙරෙන කතා සමත්තපාසාදිකා නාම අයං විනයසංවණ්ණනා තිට්ඨතුති සම්බන්ධො.

සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො ලොකජෙට්ඨස්ස මහෙසිනො “බුද්ධො”ති නාමම්පි යාව ලොකම්භි පචත්තති, තාව ලොකනිත්ථරණෙසීනං කුලපුත්තානං සීලවිසුද්ධාය නයං දස්සෙත්ති ලොකස්මිං තිට්ඨතුති යොජනා.

ඉති නිගමනස්ස අත්ථයොජනා සමත්තා.

නිගමනකථා

ඵත්තාවතා ව –

රතනපුණ්ණාමස්ස, පුරස්ස රාජධානියා;
දක්ඛිණෙ මුනිරූපස්ස, ඊසංපාවිතනිස්සිතෙ.

යො විභාරො සපාසාදො, කාරිතො රාජදෙවියා;
යා වසතා මයා තත්‍ර, කතා පාවිත්‍යාදියොජනා.

මාපිතරත්තපුණ්ණස්ස, සත්තරසෙව රාජිනො;
ජයවස්සෙට්ඨාරසම්භි, සම්පත්තෙයං සුනිට්ඨිතා.

“රතනපුණ්ණා”තිවිභයස්ස රාජධානීනගරස්ස දක්ඛිණස්මිං දිසාභාගෙ පඤ්චයොජනප්පමාණෙ යානෙ ද්විති මහාතළාකෙහි සුසොහිතස්ස මිඨිලනාමනගරස්ස පුරත්ථිමස්මිං දිසාභාගෙ දියඬිඬගාචුත්තප්පමාණෙ යානෙ අනෙකතාලපත්තිහි සුසොහිතො චතුත්තං කුලානං රමණීයභූතො “කපු” ඉති වොහරිතො යො සො මහාගාමො පතිට්ඨිතො, තත්ථ පටිසන්ධියා ජාතෙන සීලාදිගුණෙහි පසංසිතෙන “ජාගරො”ති ගරුහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන තික්ඛත්තුං රාජුහි රාජමුද්දිනා ලඤ්ඡිතෙන මෙ කතායං පාවිත්‍යාදිවණ්ණනාය යොජනා සම්පත්තෙ ජීනවක්කෙ තෙරසාධිකචතුරස්සසතාධිකං ද්විසහස්සං, සක්කරාජෙ පන ඵකතිංසාධිකද්විවස්සසතාධිකං සහස්සං ගිම්භානෙ ජෙට්ඨමාසෙ ජුණ්භපක්ඛස්ස පඤ්චමෙ සුක්කවාරෙ නිට්ඨං පත්තා අනායාසෙනාති.

යොජනාය ඉම්ස්සාහං, රචනස්සානුභාවතො;
භවෙය්‍යානෙකජාතීසු, පිටකත්තයධාරකො.

කුසලො වුහයත්ථෙසු, පරිසාසු විසාරදො;
සමිජ්ඣන්තු සුසඬ්ඨපා, මය්හඤ්ච සබ්බපාණිනං.

වජ්ජාදිමනතික්කම්ම, සම්මා දෙවො පචස්සතු;
අත්තජම්ච රක්ඛන්තු, රාජානො වාපි මෙදිනින්ති.

ඉති භදන්තජාගරත්ථෙරෙන කතා

පාවිත්‍යාදිවණ්ණනාය යොජනා සමත්තා.